بسم الله الرحمن الرحیم

https://t.me/caferilikcom
www.caferilik.com

KEVSER SURESİ

Rahman Rahim Allah'ın Adıyla

Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu hâlde Rabbin için namaz kıl ve tekbir

alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır.

Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin duyandır.

https://t.me/caferilikcom

www.caferilik.com

Türkiye Caferileri Sitesi

HİDAYETULLAH BEHBÛDÎ

ŞERH-İ İSİM

Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin Hayat Öyküsü

(1939-1978 Yılları Arası)

Çeviri: İsmail BENDİDERYA

KEVSER

https://t.me/caferilikcom

www.caferilik.com

Türkiye Caferileri Sitesi

Kevser Yayınları: 238

Kitabın Adı: Şerh-i İsim: Zindeginamey-i Ayetullah Seyyid Ali Hüseynî Hamenei (1318-1357

Yazar: Hidayetullah Behbûdî

Çeviri: İsmail Bendiderya

Son Okur: Kevser

Mizanpaj: Kevser

Kapak: Faruk Atlan

Baskı: Yılmaz Matbaacılık (Sertifika: 27185)

Litros Yolu 2. Matb. Sitesi 3 NB 2 Zeytinburnu

Topkapı / İstanbul Tel: 0212 493 00 85

Basım Tarihi: Ağustos 2015

ISBN: 978-605-4792-38-2

Not: Eser, Eroğlu Medya Yapım Tic. Ltd. Şti.nin Katkılarıyla Basılmıştır

---

Balabanağa Mah. Büyük Reşitpaşa Cad.

Yumni İş Mrk. No: 16 B / 25

Fatih – İSTANBUL

Tel: 0212 – 534 35 28 / 555 16 66

Faks: 0212 – 631 36 01 / 555 22 12

www.kevseryayincilik.com

https://t.me/caferilikcom

www.caferilik.com

Türkiye Caferileri Sitesi

İÇİNDEKİLER

Siyasi Etüt ve Araştırma Merkezinin Ön Sözü 19
Ayetullah Hamenei'nin Biyografisi 19
Yazarın Notu 21
Yazarın 2. Notu 27
Çevirenin notu 29

SOY AĞACI 31
Baba Soyu: Ayetullah Seyyid Hüseyin Hüseynî Hamenei 31
Ana Soyu: AyetullahHacı Seyyid Haşim Necefabadi 34
Babası; Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei 36
Annesi: Hatice Mirdamadi 47

DOĞUMU 53
Şefkat Eli 53
1939 Yılında İran 54
1939 Yılında Horasan 59

ÇOCUKLUK YILLARI 65
Meşhed'in İşgali 65
Mektephâne 66
Kerbela Ziyareti 68
İlkokul Dönemi 69
Ayakkabı 71
Sofra 72
Elbise 73
Bulanık Kelimeler 74

https://t.me/caferilikcom
www.caferilik.com

Türkiye Caferileri Sitesi

Okul Kâriliği 74
Kur'ân'la Ünsiyet 75
Falaka 76
Mukaddimat Eğitimi 78
Öğrencilik Dünyası 79
İlk Minber 79
Petrol Sektörünün Millileşmesi 81
Nevvab Safevi İle Tanışma 83

MEŞHED DİNÎ İLİMLER MERKEZİ 85

Mukaddematın Sona Ermesi 85
Dini ilimlerde Kademe Döneminin Başlaması 87
Dünya Aydınlanıyor! 88
Nevvab Safevi'nin Şehadeti 89
Hâric Döneminin Başlaması 91
İlk Siyasi Eylem 91
Felsefe Eğitimi 92
Tedris 93
Roman Dünyasına İlgi 94
Şiir Dünyasında Yaşamak 98
Irak (Kutsal Mekânlara) Ziyareti 104

KUM DİNÎ İLİMLER MERKEZİ 107

İlmî Hicret 107
Kum Dinî İlimler Merkezinin Konumu 108
Üstad Seçimi 109
Hacı Şeyh Murtaza Hairi 110
İlmin Sönmeyen Meşalesi 110
Fıkhın Yanında Diğer Faaliyetleri 111
İlmî Mübahase Arkadaşları 112
Çağdaş Arap Dili Eğitimi 113
Felsefe Eğitimine Devam 114

https://t.me/caferilikcom
www.caferilik.com

Türkiye Caferileri Sitesi

Sevgi Kuryesi 114
Ayetullah Burucerdi'den Gelen Harçlık 115
Talebelik Sofraları....116
Ali Noğli'nin Tiliti (Bozbaş-Abguşt)....117
Kahvaltısız Gün 118
Yemeksiz Öğlen 119
İmam Humeyni'den Gelen Harçlık 120

İMAM HUMEYNİ İLE TANIŞMA 123

Farklı Üstad....123
Ahlak Hocası....124
Gayri Resmî Görüşmeler....126

MÜCADELE BAŞLIYOR 129

İmam Humeyni (k.s) ve Siyaset 129
Kıyamın Kökleri 132
Tahran Seyahati 135
Kararnamenin Lağvedilmesi 136
6'lı Tasarının Referandumu 139
Kum'un Yeni Hâli....141
Kara Bayram 141
Feyziye Medresesine Baskın....143
Feyziye Medresesine Yapılan Baskının Sonuçları 149
İmam Humeyni'nin Tepkileri....152
40 Gün Sonra....154
Muharrem Ayına Hazırlık 155
Askerlik Kozu 155
Bildiri Çoğaltma Hareketi....157

İLK HAPİSHANE DÖNEMİ....161

Ayetullah Milani'ye Mesaj 161
Bircend'e Tebliğ Amaçlı Seyahat....164

https://t.me/caferilikcom
www.caferilik.com

Türkiye Caferileri Sitesi

Musalla Camiinde Konuşma 166
Sadisi Bey'in Evinde Konuşma 167
Ragıbi Hüseyniyesinde Konuşma 168
Tutuklanma 169
Şartlı Tahliye 171
Meşhed'e Sevk 173
1 No.lu Emniyet Amirliği'nde Bir Gece 175
Tümen Hapishanesi 176
Ustura Beklentisi 177
Angarya 178
Sorgulanma 180
Tümen Hapishanesinden Kurtuluş 183
Ayetullah Milani'yle Buluşma 184
Kaçak Dostla Buluşma 186
Yeniden Hareketlenme Başlıyor 187

KUM'A DÖNÜŞ 191
Sessizliğe Gömülen Kum 191
Teşkilat ve Yapılanma 192
Ayetullah Kemalvend'le Buluşma 195
Biset Dergisi 197

İKİNCİ HAPİSHANE DÖNEMİ 199
Mübarek Ramazan Arifesinde 199
Zahidan Seyahati 201
Zahidan'da 203
Yanık Kent 205
Ulu Camide Son Konuşma 205
Tutuklanma 208
Emniyet Müdürünün Odasında 209
İkinci Siyasi Sorgulanma 210
Bağımsız Tugay Hapishanesi 212

https://t.me/caferilikcom
www.caferilik.com

Türkiye Caferileri Sitesi

Tahran'a Sevk 214
Saltanatabad Kışlası 216
Kızıl Kale Hapishanesi 217
Kızıl Kale Başçavuşları 224
İmam'la Buluşma 224
Koğuş Arkadaşlarıyla Buluşma 228
Ermeni Koğuş Arkadaşının Ailesiyle Görüşme 228

MEŞHED'E DÖNÜŞ 229

Babasının Gözleri 229
Kum'da İmamla Buluşma 230
Kum Mu, Meşhed Mi? 231
1964'te Meşhed'in Siyasi Atmosferi 232
Ayetullah Milani'nin Tutumu 233
Ayetullah Kummî'nin Tutumu 234
Mirza Ahmet Kefai 235
Mirza Hüseyin Sebzevari 235
Tarafsız Çoğunluk 235
Rejim Yandaşı Azınlık 236
Meşhed Dinî İlimler Merkezi Talebeleri 236
Minberciler 237
Aşağı Mahalle Oturumu 237
Hacı Şeyh Müçteba Kazvini 238
Gorgan Seyahati 240
İmam'la Yeni Bir Buluşma 246
Ayetullah Hairi'yle Buluşma 247
İslami Daru't-Tebliğ 248
İzdivaç 250
İmam'ın Sürgün Edilmesi 251
Goherşad Camiinde Oturma Eylemi Kararı 252
Ayetullah Milani'nin Tepkisi 253

https://t.me/caferilikcom
www.caferilik.com

Türkiye Caferileri Sitesi

Ayetullah Milani'den Kum'a Hicret Daveti....254
Ayetullah Milani'yle Tatsız Görüşme....255
Ortak Yaşam Başlıyor....256
Yoksulluk!....257

SÜLBÎ VE KAYITLI EVLATLAR....259

Hamenei Hakkında Bilgi Toplama....259
Tedris....261
İlk Evlat....262
İkinci Evlat....263
Sepide Yayınları....267
Tüzüğün Deşifre Edilmesinin Sonuçları....268
Yarım Kalan Seyahat....271
Kaçakların Oturumu....272
Meşhed'e Gizli Dönüş....274
Tahran'da Gizli Hayat....274

ÜÇÜNCÜ HAPİSHANE DÖNEMİ....277

SAVAK, Mütercimin Peşinde....277
Necef'ten Mektup....280
Kerec ve Tahran'da Konuşma....281
İkinci Çeviri....284
Üçüncü Tutuklanma....285
Üçüncü Sorgulanma....289
Cevapsız Mektuplar....296
Askerî Adliyede Sorgulanma....301
Mustafa'yla Buluşma....306
Sorgulamanın Devamı....306
Bir Mektubun Yankıları....312
Hapiste Tercüme....313
Dosyanın Seyri....314
SAVAK Said Hamenei'nin Peşinde....315

https://t.me/caferilikcom
www.caferilik.com

İlk Duruşma 318
İkinci Duruşma 320
Seyyid Ali Hamenei'nin Savunması 320
Askerî Mahkemenin Kararı 331
Temyiz Mahkemesi 333
Geleceğin Yusuf'u 340

YAŞAMA, YAZMA VE KONUŞMA SIKINTISI 343

Meşhed Dinî İlimler Merkezi Hakkında Bir Araştırma 343
Meteliksiz Cepler 345
En Kısa Sorgulama 346
Kur'ân Dostu 347
Pasaport Alma Çabası 349
Teşkilatlı Faaliyetler İçin Bir Deneme 350
Kâhak Depremi 351
Humeyni veya Hamenei 353
Özel Takip Altında 355
Yeniden Tefsire Başlıyor 357
Bir Kez Daha Said/Seyyid Hamenei Tartışması 358
Tahran'a Tebliğ Seyahati 360
İmam Hasan'ın (a.s) Barışı 362
Tercüme Atölyesi 363
Kız Lisesi 364
Ramazan 1969 365
Mutluluk Marşı 373
İslami Bildirge 374
1970 Muharrem'i 377
Muharrem'in İkinci On Günü 382
H.K 1390 (1970) Safer Ayı 384

SİYASİ ATILIM 389

Meşhed Dinî İlimler Merkezinde Hareketlilik 389

https://t.me/caferilikcom

Tutuklamalar Başlıyor 396
Takip Sürüyor 400

DÖRDÜNCÜ HAPİSHANE DÖNEMİ....403

SAVAK'ın Başarısız Operasyonu 403
Tercüme İçin Firar 404
Tutuklanma 406
Şeyhan'la Yüz Yüze Görüşme 407
İlk Sorgulama....408
Sürgün Çabası....417
İkinci Sorgulama 419
Nasır'ın Ölümü....434
Üçüncü Sorgulama....436
SAVAK'ın Eli Boş....440
Çaycı Çavuş 442
Savsaklanan Dosyaya İtiraz....442
Tercümeye Hapiste Devam....446
Suç Bulma Arayışı....448
1970 Ramazanı....449
Yeni Mektuplar 450
İğne İle Yazışma....454
Ön Yargılama Duruşması....456
Mahkeme Günü....456
Özgürlük Günü 477
Siyasi Din Adamından Sakınma 478
1391 (1971) Muharrem'i....479
İrşad Hüseyniyesi ve... 482
Seyyid Ahmet Humeyni'yle Buluşma....483

BEŞİNCİ HAPİSHANE DÖNEMİ 485

Büyük Şenlik Armağanı 485
5. Tutuklanma 487

https://t.me/caferilikcom

Karpuz ve Gözlük 491
İşkence 491
İşkenceden Sonra Sorgulama 493
Şehinşahlık Kutlamaları Derken… 494
1971 Ramazanı 495
Hamenei Kardeşler Hapiste 495
Kıskanılan Sakal 497
İkinci Sorgulama 498
Musevi'nin Direnişi 499
Şartlı Tahliye 501
Temyiz Mahkemesi 502

İKİ HAPİSHANE ARASINDAKİ BERZAH 505

Tebliğ Yasağı 505
İrşad Hüseyniyesinde Konuşma 507
Haşimi Bey'le Görüşme 507
Tefsir Derslerinin Devamı 509
Halkın Mücahitleri'nin İdamına Tepki 509
"Cumartesi" Bey! 511
Allâme Emini Anısına 514
Mutahhari'yle Görüşme 514
Bahüner'le Görüşme 517
Hamenei Adı, Terörle Mücadele Ortak Komitesi'nin Kara Listesinde 517
Meşhed Medresesinin Başarısız Yöntemi 517
İmam Hasan Camiinde Kur'ân Tefsiri 519
1973 Muharrem Ayı 521
Vücuhatın -Dinî Gelirlerin- Gönderilmesi 523
Kur'ân Tefsirine Devam 524
Mutahhari Bey'in Mektubu 528
Tefsir Derslerine Son Veriliyor 529
Kur'ân Araştırmalarına Devam 533

Dinî Medrese Kurma Çabası 534
Meşhed'den Kaçış Çalışmaları 537
Alternatif Toplantılar....538
Tebes Sürgünüyle Görüşme....539
H.K 1393 Ramazanı (1973)....542
Din Öğrencilerine Malî Yardım....546
Keramet Camii Faal Oluyor....546
Konuşma Yasağı 550
Mutahhari Bey Üzülüyor 551
Ayetullah Taligani'nin Meşhed'e Gizli Ziyareti....552
Akait Dersleri Başlıyor 553
Delil Yetersizliği… 553
Keramet Camii Günlerinde Yazılan Kitap....557
Yine İmam Hasan Camiinde 558
İmam Hasan Camiinin Genişletilmesi 561
Tutuklama Bahanesi 561
Eyyam-ı Fatımiye 563
İmam Ali'nin (a.s) Siyasi Faziletleri 564
Ayetullah Şahrudi'nin Taziyesinde 566
1974 Ramazanı....567
İslami Düşünce Projesi 569
Firdevs'e Yolculuk....570
Cavid Camii 571
Son Tefsir Dersleri 573
Mazenderan Yolculuğu 574

ALTINCI HAPİSHANE DÖNEMİ....577

Altıncı Tutuklanma....581
Terörle Mücadele Ortak Komisyonunda 586
Sorgulamalar Başlıyor 587
Hamenei Grubu....588

Mutahhari'den Bir Teessüf Daha....589
Altıncı Tutuklanmaya Gösterilen Tepkiler....590
Köpek....591
Uzman Sorgucu....593
Meşhed'deki Önemli Gelişmeler....595
Çarşı Camiinin Melekleri....596
Dönüş....597
Mors Alfabesi....597
Tereyağı ve Reçel Hırsızlığı....599
Komünist Hücre Arkadaşları....599
Işık ve Ses....604
Anne Özlemi....605
Özgürlük Rüyası....606
Son Sorgulama....606
Özgürlüğe Kavuşma Günü....608

HAPİSLE SÜRGÜN ARASINDAKİ DÖNEM....611

Meşhed'e Dönüş....611
Yurt Dışına Çıkışı Yasaklanan Din Adamları....615
SAVAK'ın Kuşatmasında....616
Guçan Selzedelerine Yardım....617
Fikir Arkadaşları Bir Araya Geliyor....618
Lübnan Müslümanları....620
Kur'ân Kaarisi ve SAVAK'ın Suistimali....620
Vücûhatın Şirazi Bey'e Yönlendirilmesi....622
Tahran Yolculuğu....623
1977 Haziran Ayı....626
Dr. Ali Şeriati'nin Ölümü....627
Mehdi Bâkeri Meşhed'de....628
Takip ve İzleme....631
İngilizce Dil Eğitimi....632

Seyyid Mustafa Humeyni'nin Ölümü 632

SÜRGÜN 635

Mustafa Humeyni'nin Vefatının 40. Günü 635

Tekrar Tutuklanıp Sürgüne Gönderiliyor....636

Son Tutuklanma 639

Jandarma Komutanlığında İkamet....642

Gonabad'da 643

İranşehir'de 644

İranşehir'in Yeni Misafirleri....645

İnkılâp Haberleri… Devrimin Ayak Sesleri… 648

Ayetullah Saduki'yle Yazışma....649

Yeni Sürgün Edilenler....655

Halkla İlişkiler Genişliyor....656

Âl-i Resul Camiinin İhyası....658

İnsan Hakları ve Özgürlükleri Komitesi İran Bürosu'yla Yazışma....660

Peugeot 404 663

İranşehir'i Sel Basıyor....665

Bir Sürgünden Diğerine… 671

Son Güne Kadar Yardım Çalışmaları....671

Ciroft Sürgünü....673

Ciroft'ta....675

Ciroftlular Anlatıyor....680

Sürgün Bitiyor 681

ZAFERE KADAR 683

Tahran'da....683

Apayrı Bir Meşhed....685

Sapsız Kazma....690

Cihad Teşkilatı Kuruluyor 693

H.k 1399 (1978) Muharrem'i....694

Ayetullah Saduki'yle Görüşme 694

Gösterilerin Odağı: Nevvab Medresesi....695
Firari Askerlere Çözüm Yolu....696
İmam Humeyni Adına Hutbe....697
İmam Rıza Hastanesi....701
Halkla Orduyu Karşı Karşıya Getirme Oyunu....706
SAVAK Mollası....708
Greve Giden Petrol Sanayi Çalışanlarına Yardım....709
Grev Bitiyor....710
Horasan Valiliği'ne Yürüyüş....711
Kanlı Bir Gün Daha....714
Paris'e Yolculuk Mu?....715
Saklanarak Yaşamak....717
Tahran Yolunda....717
İnkılâp Şûrâsı=Devrim Konseyi....719
Bahtiyar'ı İktidarda Tutma Çabası....721
İmam Humeyni Beheşt-i Zehra'da....723
Üniversitede Oturma Eylemi....725
Üniversitede Konuşma....727
İmam Ülkeye Dönüyor....728
Refah Okulu....731
Bitmek Tükenmek Bilmeyen Tedirginlikler....732
Duygu Seli....733
Bazergan'ın Başbakanlığı....735
Hava Kuvvetleri Subayları İmam'ın Karargâhında....738
İslam Cumhuriyeti Partisi'nin Ana Tüzüğü....740
Komünistlerin Gösteriş Sevdası....742
Özgürlük Secdesi....751

FOTOĞRAFLAR....753

SİYASİ ETÜT VE ARAŞTIRMA MERKEZİNİN ÖN SÖZÜ

Ayetullah Hamenei'nin Biyografisi

Hatırlatma

Siyasi Etüt ve Araştırma Merkezi, yirmi yılı aşkın tarih yazarlığı hayatında İran'ın çağdaş tarihini, Gacar Hanedanı'nın son yıllarından günümüze dek geçen süreyi irdelemeye çalışan ve tarih yazarlığının yaygın kalıplarını aşarak, İran tarihinde rol ifa edenleri ve ifa ettikleri rollerini beyan eden bir kurumdur.

Merkezimiz güçlü ve kalıcı bilimsel araştırmaların gereğinin, geniş ve çeşitli kaynakların bulunması ve olayların belgelere dayanarak sistematik bir şekilde ifade edilmesinden ibaret olduğuna inanmaktadır. Bu çerçevede merkezimiz araştırma projelerinde mümkün mertebe bu özellikleri göz önünde bulundurmaya büyük özen göstermiştir. Hazırladığı eserlere gösterilen ilgi de bu iddianın ispatıdır.

Bu araştırma ise İslam İnkılabı Rehberi Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin soyu, veladetinden çocukluk ve gençlik çağlarına kadar geçen yılları ve yine ilk sosyal ve siyasi faaliyetlerinden İslam İnkılabı'nın zafere kavuştuğu güne dek geçen günlerin özet bir kitabıdır.

Ayetullah Hamenei; İslam İnkılabı'nın zafere kavuşmasından sonra İran'da seçkin konumu ve rolü bir yana, hiç kuşkusuz İran İslam İnkılabı'ndan kaynaklanan siyasi İslam düşüncesinin beyanı ve yayılmasında en etkili âlimlerden biri sayılır. Dolayısıyla böyle bir araştırma aslında İran milletinin mücadele tarihinin bir bölümünü bir kez daha okumak ve beyan etmek demektir.

Bu arada bu araştırmanın kendine özgü özel zorlukları olduğunu belirtmeden de edemeyiz. Araştırmamızda kaynakların kısıtlı olmasından bazı

yetkililerin bu konuda konuşmaktan sakınması ve hakkında araştırma yaptığımız şahsiyetle ilgili mevcut belgelerin düzensiz ve dağınık olmasına kadar birçok zorluk söz konusuydu. Bu durum, araştırmamızla ilgili her belgenin büyük bir meşakkatle bir araya getirilmesine sebep oldu ve sonunda tamamlanabildi.

Öte yandan meslekî ahlak, Hz. Ayetullah Hamenei'nin şimdiki mevkiinin bu işi etkilememesini ve bu araştırmanın da yöntem, kullanılan ibareler, cümleler ve tabirler itibarı ile diğer bilimsel araştırmalarla eşit olmasını gerektiriyordu. Bu konuda başarılı olduğumuza inandığımızı da belirtmek isteriz.

Gerçi araştırmada kullanılan belgelerin, Ayetullah Hamenei'nin yaşamı ve mücadelelerinin tüm açık ve gizli yönlerini aydınlığa kavuşturmaya yetmeyeceği kesindir, yine de bir nebze olsun kendileri hakkında birçok bilinmeyene ışık tutacağını umuyoruz.

Gerçekte hâlen hayatta olan şahsiyetleri ve müdahil oldukları olayları araştırmanın bir meziyeti, araştırma sonuçlarının hemen eleştiriye açılması, incelenmeye alınması ve gereken düzeltmeler yapılarak tamamlanmasıdır. Bu çerçevede hiç kuşkusuz Siyasi Etüt ve Araştırma Merkezi eserle ilgili her türlü eleştiriye ve irdelemeye açıktır.

Detaylı biyografi yazarlığı, tarih yazarlığının bir alt branşı sayılsa da aynı zamanda edebî zevk gerektiren bir yetenek de ister; nitekim yazar Hidayetullah Behbudi de oldukça latif ve cazip yazma tarzını, âlimane ve belgesel bir araştırmayı kaleme almıştır. Umulur ki bu eser kanaat önderlerince makbul karşılanır.

Ve son olarak bu esere ellerinde bulunan belge, resim ve yazılarla katkı sağlayan merkezlere, kurumlara ve herkese teşekkür etmeyi bir borç biliriz. Bu çerçevede özellikle İslam İnkılabı Belgeleri Merkezi'nin başkanına, İslami Kültür ve İrşad Bakanlığı Sanat Bölümü İslam İnkılabı Edebiyatı Bürosu'na ve özel bir çalışma grubu kurmak sureti ile kayda değer belgeleri toplamaya katkı sağlayan İstihbarat Bakanlığı Tarihi Belgeler Etüt Merkezi'ne özel şükranlarımızı sunuyoruz.

Merkezimizin bir sonraki adımda Hz. İmam Humeyni'nin (k.s) biyografisini tedvin etmeyi planladığını da bildirmek isteriz.

Siyasi Etüt ve Araştırma Merkezi

YAZARIN NOTU

1- Tarihî araştırmalarda herhangi bir konuyu noktaladığımızı söylemek, yanlış bir iddiadır. Araştırmacının masası üzerinde tüm bilinenler (belgeler, kanıtlar ve şahitler) dururken, araştırmacının her türlü meslekî kaygıdan uzak bir şekilde bunlardan yararlanabileceğini düşünebilir miyiz!?

Her zaman bazı eksiklikler söz konusudur. Bazen o kadar çoktur ki araştırmacı ile bilgiler arasındaki köprü kaybolmuş gibi görünür. Ve bazen o kadar azdır ki, tarihî bir sanat eserinde bazı motifler kaybolmuş gibi gözükür. Ve şaşırtıcı olan şu ki, bilgi patlama çağında bir tuşa basarak istediğiniz her şeyin listesinin karşınıza çıkacağını zannettiğiniz bir ortamda, araştırmacı ile bilgiler arasındaki mesafe olduğu gibi yerinde durmaktadır. Bilinen gerçekler göz kamaştırıcı şekilde artmış; ama derinlemesine değil, yüzeysel yayılmıştır.

Bu inançtan hareketle, Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin biyografisini yazma önerisini aldığım vakit, en başta işin sonunda elde edilecek getirinin benzer eserlerin arasında nasıl bir konum kazanacağını düşündüm. Biraz araştırma yaptıktan sonra elde olan kaynakların ortak bir özellikten acı çektiğini anladım ki o da, işi araştırma ilkeleri üzerinde inşa etme ve bilincinde olma konusunda asgari gereksinimlerin yokluğu idi.

Siyasi Etüt ve Araştırma Merkezi'nin elinde bulunan belgeleri araştırdığım vakit, bu belgeleri birinci elden kaynaklar buldum. Bu yüzden çalışmanın ürünü, bundan sonra bilimsel eğilimle ortaya çıkacak olan eserlerin doğrultusunda sarf edilen bir çalışmanın başlangıç noktası olacağından emin oldum. Ama bu öneriyi kabul etmemin mutlak delili, kabul görme sınırına ulaşan bir kitap sunmak olamazdı. Ortada bir sorun vardı: Konunun ölçüleri ile yüzleşme gücü!

Gerçekte bu yüzleşmenin bir ucu yazarın iç dünyasına ve öbür ucu toplumun dışına uzanır. Acaba bu iki başlı yüzleşme, bu kalemin sahibinin yete-

neğine ve gücüne sığar mıydı? Dostların "evet" cevabı yarım yamalak vesveseleri tahrik ediyordu; ama ikna edici değildi. Arada bir tenha bir köşeye çekilmek ve düşünmek de vicdanî bir cevap bulmama yardımcı olmadı.

Otuz yıllık kalabalık ve karmaşık mazinin sandığını karıştırırken, bu öneriyi kabul etmek için bazı gerekçeler bulunabiliyordu; bazıları yeni, bazıları tozlanmış ya da kırılmış… Gönül penceresinden baktığımda bu sorunun cevabı değildi bu; ama öyle bir şey gözüme çarptı ki, kalbimin karşısında bu araştırmanın yolunu açıyordu; o da, bu yıllarda yazılmamış ve söylenmemiş mecralardan bana ulaşan bir histi ve arada bir esen bu hissi benden uzaklaştıramamıştı. Her halükârda bu hisle baktığımda, onu dostlukla bütünleşmiş görüyorum.

2- Bu kitap iki temel kaynağa dayanıyor: Belgeler ve anılar.

a) Belgeler ikinci Pehlevi şahı döneminin istihbarat, güvenlik ve askerî kurumlarından oluşan üç kurumdan, yani o dönemin Millî İstihbarat ve Güvenlik Kurumu "SAVAK", Polis Teşkilatı ve Ordu'dan elde edilmiştir. Ayetullah Hamenei'yi 15 yıl gözetim altına alan, dinleyen, tutuklayan ve sorgulayan SAVAK, en çok belgeye kaynaklık etmiştir. Ayetullah Hamenei'nin uğrak yerleri olan bazı küçük kentlerde SAVAK şubesinin yokluğunda, bu kurumun icra kolu konumunda olan Polis Teşkilatı büyük bir farkla ikinci sırada ve siyasi tutukluları yargılamakla görevli Kraliyet Ordusu Yargı Kurumu bir sonraki sırada bazı belgeler bırakmıştır. Bu arada son iki teşkilat her türlü haber, rapor ve yazışmalarının bir kopyasını SAVAK'a gönderdiği için, kitapta istinat edilen belgelerden "SAVAK belgeleri" şeklinde söz edilmiştir.

Şunu da hemen belirtelim: 15 yıl boyunca Ayetullah Hamenei ile ilgili olarak casusluk yapan ispiyonculardan geriye kalan raporlar, Ayetullah Hamenei'nin siyasi faaliyetlerinin tümünü yansıtmamaktadır. Çünkü evvela, Ayetullah Hamenei üçüncü kez hapse atıldıktan sonra SAVAK ajanlarına bahane vermeyecek ve siyasi bağlantıları ve ilişkilerinden göze batan bir iz geride bırakmayacak şekilde hareket etmiştir. İkincisi, gizli ajanlar, anlaşılması bilgi gerektiren işlerde, örneğin Kur'ân-ı Kerim tefsiri veya Nehcü'l-Belağa ile ilgili oturumlar ve dinî maarifler hakkında konuşmalar gibi faaliyetler hakkında dakik raporlar hazırlayamamıştır. Üçüncüsü, gizli ajanların Ayetullah Hamenei'nin evine, yani en önemli oturumların düzenlendiği mekâna sızma çabaları genellikle başarısızlıkla sonuçlanır-

dı. İşte bu yüzden SAVAK belgelerini, Ayetullah Hamenei'nin tüm siyasi faaliyetlerinin yansıması şeklinde kabul edemeyiz.

b) Bilindiği kadarıyla Ayetullah Hamenei, çeşitli münasebetler çerçevesinde yaşamı ile ilgili beyan ettiği kısa anıların dışında, şimdiye kadar yaşamının detayları ile ilgili anılarını üç kez beyan etmiştir ki en sonuncusu muhtemelen henüz sona ermiştir. İlk ikisine gelince: İlkin cumhurbaşkanlığı döneminde anılarını detaylı bir şekilde İslam İnkılabı Belgeleri Merkezi'ne anlattı ki, yıllar sonra Siyasi Etüt ve Araştırma Merkezi bu anıların bir kopyasına ulaştı. Bu anılar Ayetullah Hamenei'nin doğumundan 1964 yılına kadar geçen yılların anılarını içerir. Bu anlatımın 1978 yılına kadar uzamış olabileceği tahmin ediliyor; ama bu bölümü bulma çabalarımız sonuç vermedi.

Ayetullah Hamenei, ikinci kez rehberlik döneminde anılarını sıralanmış bir şekilde ve önceki anlatımlarına göre daha genel bir ifade ile ve Arapça olarak Dr. Muhammed Ali Azerşeb'e anlattı ve bunlar; muhtemelen gereken düzeltmelerin ardından sanal ortama konuldu. Ayetullah Hamenei burada altı kez hapis ve bir kez sürgünle sonuçlanan mücadelelerini anlattı, bunlar da 1964-1978 yılları arasındaki kayıp Farsça anılarını telafi açısından çok değerliydi.

Ayetullah Hamenei'nin geçmiş yaşamı ile ilgili olarak kendileri tarafından yazılanlar ise, inkılaptan önceki sorgulama tutanakları veya özgeçmişi beyan belgelerinde yer alan cevaplar veya inkılaptan sonra İslam Cumhuriyeti Partisi tarafından yayınlanan kısa yazılarla sınırlıdır.

c) Bu eserin yararlandığı bir başka kaynak, son yıllarda ve özellikle Ayetullah Hamenei'nin rehber seçilmesinden sonra talebelik dönemi arkadaşları, talebeleri, aynı saflarda mücadele eden arkadaşları ve dostları olmak üzere başkalarının söyledikleri ve yazdıklarıdır ki bunlar da birçok kaynakta ve dağınık bir şekilde bulunmaktadır. Daha çok anılar şeklinde beyan edilen bu kaynaklar (vuku bulduğu tarih, mekân ve karinelerle birlikte olma bakımından) daha az belgelere dayanır ve daha çok tavsif niteliğindedir. Bu yüzden bu kaynaklardan bilimsel yararlanma imkânı kısıtlandı.

3- Kitabın yapısı, benim en çok kaygı duyduğum konulardan biriydi. Acaba bu belgelere arzu edilen şemaili verebilecek miydim? Gerçi tarih araştırmacılarının görevleri arasında böyle bir tavsiye veya ilgiden söz edilmi-

yor; ama hiç kimse de güzel ve düzgün yazmanın bir arada olabileceğinin reddinde herhangi bir beyanda bulunmamıştır.

Bir biri ile asla uyumu olmayan iki çeşit kaynakla karşı karşıyaydım; biri uzaktan gelen ses şeklinde tabir edilebilecek çok sert ve resmî (askerî–istihbarat) edebiyatıyla dolu bir kaynak, diğeri ise yakın ve kulağa hoş gelen, birliktelik ve samimiyet dolu ifadelerin yer aldığı bir kaynaktı. Kuşkusuz bu iki farklı tonda sesi, yazının ritmini aksatmayacak ve düz bir düzlemde hareket etmesini sağlayacak şekilde yan yana getirmek kolay bir iş olmayacaktı, nitekim olmadı ya da ben yapamadım. Çünkü evvela, belgelere müdahale etme tenkidi ile karşı karşıya kalmak istemedim. İkincisi, bu kitabı yazmanın esas gayesi, tarihî bir belge oluşturmaktı ve eğer kitabı tüm metni boyunca okumaya cazip hale getirmek gerekiyor olsaydı, bu durum en azından birinci grupta yer alan belgelerle mümkün değildi. Üçüncüsü, takvim yazarlığı ve biyografi yazarlığında zaman seyrine sadık kalmak, yazarı istediği düzenlemeleri yapmakta kısıtlar. Dördüncüsü, her hadiseyi, metnin yapısını güzelleştirecek kadar derleyip toparlamak, bilgi yokluğu veya kıtlığı yüzünden mümkün olmadı. Buna karşın olayları kısa bölümlere ayırmak sureti ile okuru, gözü ve gönlü yorulmadan metni takip etmeye teşvike çalıştım.

4- Kalemimin belgelerin ve anıların sınırları dışına taşmasına ve hayallere kapılmasına müsaade etmedim. Eğer yer yer kaynakları belirtmek veya alt yazılarla açıklama yapmaktan kaçınıldıysa, bunun tek sebebi, alt yazıların kitabın sayfalarının görüntüsünü olumsuz etkilediği ve gereksiz yere sayfa sayısını artırdığı içindir. Bundan dolayı yazarın tüm çabası sırf belgelere ve anılara sadık kalma üzerinde odaklanmış ve isteğinin aksine her türlü yorum ve analizden kaçınmıştır.

5- Bu kitabı Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin yaşamının tamamını yansıtan bir eser olarak niteleyemeyiz. Bu da, yaşamının sadece belli bir dönemini (1939-1979) kapsadığı için değildir, zira tarihî araştırmalarda hakikate ulaşmak, her zaman araştırmacının sarf ettiği çaba düzeyinde kalır ve çaba harcayan eller bir yaşamın sebep ve sonuçları üzerine çekilen tüm sınırlara dokunamaz. Bir başka ifade ile hakikate ulaşmak, kimya ilmine kavuşma hayaline benzer; ama aynı eğilim, araştırmacıları tarihî araştırmalara çeken esas etkendir. İşte bu nedenledir ki, bu kitap Ayetullah Hamenei'nin yaşamının en önemli hadiselerinden bir tasarım, kendileri-

nin mücadele hayatında yaşadığı hadiselerin iniş ve çıkışları ile ilgili bir rapor ve mantık ehlinin tabiri ile "şerh-i isim"dir.

6- Bu eser, adlarını anmanın sadece haklarını eda etme bağlamında en naçizane iş olan birçok insanın gizli ve sessiz çabalarının sonucudur; bazıları ise adlarının zikredilmesine müsaade etmedi…

–*Siyasi Etüt ve Araştırma Merkezi'nin Başkan Yardımcısı Berat Ali Teberzedi:* Kendisinin kitabı gözden geçirme konusundaki bilgeliği ve titizliği, önemli ikazları beraberinde getirdi ki bu ikazlar bazı hataların önlenmesinde ve yine bazı konuların güçlenmesi ve zenginleşmesinde etkili oldu. Eserin sonunda yer alan resim albümü de kendisinin ürünüdür.

– *Hüccetü'l-İslam Mansur Gafuri:* Kendisi Ayetullah Hamenei'nin yaşamına herhangi bir işarette bulunan tüm kaynakları topladı, sınıflandırdı ve doküman hâline getirdi ve yine mevcut olan tüm belgeleri konulara göre sınıflandırdıktan sonra kullanmaya hazır hâle getirdi.

– *Müçteba Sultani:* Kendisinin şefkatli hatırlatmaları ve daha hızlı yazmaya yönelik teşvikleri, olayların içinde yatan bazı yanlışları hatırlatması, eserin yayınından sonraki serzenişleri hafifletecektir.

– *Ali Ekber Rencber Kirmani:* Eserin Farsçasının editi kendisine aittir. Yazarın yazma zevkleri kendisinin edebî zevkleri ile farklıydı; ama metnin birçok eğimleri kendisinin edit kriterleri ile düzgün hale getirildi.

– *Leyla Kadyani:* Eserin temize çekilmemiş müsvedde metni, sayfaların ve sözcüklerin dizaynı bu kardeşimizin sabır, yetenek ve maharetinin şahididir.

– *Sima Musapur:* Kitabı yeniden gözden geçirme, karşılaştırma ve yanlışlarını düzeltmesi bir yana, otuz yıllık ortak yaşamımızda eşimin bana sunduğu çalışma imkânı ve ortamının bedelini ancak yüce Allah ödeyebilir.

2011 Kış

YAZARIN 2. NOTU

Bu arada Şerh-i İsim adlı bu eser, 25. Uluslararası Tahran Kitap Fuarı'nda halka sunulduğunda büyük ilgi ile karşılaştı. Kitabın konusu o kadar cazipti ki, hemen fuarla ilgili tüm haberlerin başında yer aldı. Bundan önce Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin yaşamı hakkında bunca bilgi içeren ve üstelik belgelere ve anılara dayanan bir eser yayınlanmamıştı. Bu yaşamın genel çizgilerini aşarak detaylarına inilmesi, 1960 ve 1971'li yıllardaki bu mücahit şahsiyetle ilgili belgelerin halka açılması, şimdiye kadar pek yayınlanmayan anılardan yararlanılması, farklı bir bakış ve edebiyatın kullanılması, kendileri hakkında son 20 yılda söylenen ve yazılanlardan farklı bir yaklaşım sergilenmesi ve yine daha önce medyaya ve kamuoyuna yansımadan eserin yayınlandığı haberi, farklı tepkilere neden oldu. Bu durum halkın ilgisinden başka, eserde yer alan tarihî bilgilerin ilgili mercilerce doğruluğunu öğrenme eğilimini de zaruret hâline getirdi. Bu mesele, kitabın dağıtımının yapılmasında bir duraksamaya sebep oldu. Bu arada Ayetullah Hamenei'nin yardımı ve gerekli tepkisi, şimdi örneklerini vereceğim bazı ıslah durumlarına vesile oldu.

1- Adlar: İki yerde akrabalarının (büyükanne, kayınbirader) adı yanlış kaydedilmişti veya hazırlanan anılar nüshasında iki kişinin adı yanlış yazılmıştı: İlyâsî ve Efzelü'l-Mütekellim'in isimlerinin doğruları İsa ve Efsehü'l-Mütekellim'di. Bir yerde de sadece kendileri tarafından bilinen bir ad eklendi: Ağa Ziya Âmuli.

2- Akrabalıklar: Aile soyu itibarı ile kendilerinin soyu Sadat-i Aftasi'ye uzanır ki yanlışlıkla Afsat yazılmıştı veya Mirza İsmail Han Noberi'nin Ayetullah Seyyid Hüseyin Hamenei (dede) ile akrabalık bağı kız kardeşinin kızının eşi olarak zikredilmişti ki doğrusu torunun eşidir.

3- Olaylar: Az durumlarda kaynak hatası, birinci elden olmasına karşın, yazara da bulaşmıştı. Ayetullah Mirdamadi'nin (Büyükbaba) hac ziyareti

sayısı 14 olarak belirtilmişti ki doğrusu 4 ziyaretti. Veya Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei'nin (Baba) tamamlama eğitiminden sonra Necef'ten Meşhed kentine gitmesi, Tebriz'de bir süreliğine ikameti söz konusu olmaksızın gerçekleşmişti ki birinci metinde Tebriz'de kısa süreli bir ikametin ardından gerçekleştiği yazılmıştı.

4- Tarihler: Kendilerinin Kızıl Kale Hapishanesinde bulunduğu tarih, nihai karşılaştırmada dikkat edilmediği için 1965 olarak yazılmıştı veya tamamlayıcı ikazlarda, Ayetullah Şeriatmedari ile görüşmenin ve İslami Daru't-Tebliğ hakkındaki müzakerelerin metinde yer alan tarihten daha farklı bir tarihte gerçekleştiği ortaya çıktı veya Meşhed'de İmam Hasan (a.s) Camiinin genişletilmesinin; kitapta yer alan tarihten önce gerçekleştiği belirtildi.

5- Belgelerde yanlışlıklar: Belgelerde bazı sözcükler yanlış kaydedilmişti; örneğin "Tabirler" yerine "Tabirdir" denilmişti.

6- Yanlış algı: Bir kaç yerde bilgi yetersizliği yüzünden yazarın algısı yanlıştı; örneğin 1967 mahkemesinin savunma metninin okunmaması gibi (aslında okunmuştu). Veyahut 1963 tarihinde Bircend'de Ayetullah Tahami'nin evinde ikamet durumu doğru değildi ve doğrusu kentin Dinî İlimler Merkezinde ikametti.

7- Üç yerde anlatılan anılara üç kısa anı daha eklendi.

8- Yazar belgeleri kullanırken, insanların onurunu korumaya özen gösterdiğinden, önceki mülahazalara bir kaç nokta daha eklendi.

9- 1975'te yayınlanan "Sabır Üzerine Bir Söz" adlı eserin nasıl telif edildiği ve basıldığı, bilgi yetersizliği yüzünden beyan edilmemişti ki bu da eklendi.

10- Ve son nokta, Ayetullah Hamenei hakkındaki bazı tabirlerin ve yine hocaları hakkında diğer bazı tabirlerin bizzat kendileri tarafından düzeltilmesiydi. Ayetullah Hamenei kendilerini büyüten her türlü tabirin kullanılması konusunda ikazda bulundu ve ilim büyüklerinin şanının korunduğuna işaret eden yaygın sözcüklerin kullanılmasına vurgu yaptı.

Yapılan bu düzeltmelerin eserin ikinci editini daha güçlü ve daha istinat edilebilir hale getirdiği kanaatindeyiz.

(2012)

ÇEVİRENİN NOTU

Kitapta geçen olayların büyük bir bölümü, Şah rejiminin İstihbarat Teşkilatı SAVAK'ın belgelerinden iktibas edildiği ve Farsça orijinalinde bu belgelerin üslubu korunduğundan, Türkçeye çevirisinde de aynı üslubu koruyarak metinlerin belgesel niteliğini korumaya özen gösterdim.

Kitabın önemli bir bölümü de, İslam İnkılâbı Lideri Ayetullah Hamenei'nin kendi ağzından aktarılan hâtırattır. Yazar, bu aktarımlarda konuşmayı birebir iletmeye özen göstermiş ve çok zaruri olmadıkça açıklayıcı eklerden bile sakınmış olduğundan biz de aynı hassasiyeti koruduk, kitabın akışında her yerde aynı üslubun olmamasının nedeni budur.

Okuyucuya kolaylık olsun diye kitabın metninde verilen hicrî şemsi tarihleri miladi tarihe dönüştürdük. Ancak dipnottta yer alan kaynaklarla ilgili yer alan tarihler orjinallerinin korunması gerektiğinden değiştirilmedi. Bu tarihleri miladi takvimle tam olarak eşleştirmek isteyenler için aşağıda hazırladığımız ek, araştırmacı okuyucunun başka eserlerdeki hicri şemsi tarihlerin de miladi karşılıklarını tam olarak belirlemelerine yardımcı bir kılavuz olacaktır:

1- Ocak: 11 Dey - 11 Behmen

2- Şubat: 12 Behmen - 9 İsfend

3- Mart: 10 İsfend - 11 Ferverdin

4- Nisan: 12 Ferverdin - 10 Ordibeheşt

5- Mayıs: 11 Ordibeheşt - 10 Hordad

6- Haziran: 11 Hordad - 9 Tir

7- Temmuz: 10 Tir - 9 Mordad

8- Ağustos: 10 Mordad - 9 Şehriver

9- Eylül: 10 Şehriver - 8 Mehr

10- Ekim: 9 Mehr - 9 Aban

11- Kasım: 10 Aban - 9 azer

12- Aralık: 10 Azer - 10 Dey

Kitabın 2. cildi, Farsçası hazırlanıp elimize ulaştığında Türkçeye çevrilecektir.

Bu eserin, İran'da gerçekleşen İslam Devrimi'nin yanı sıra, bu devrimin kökleri, nitelikleri ve Şah rejimine başkaldırıların sosyal, siyasi ve kültürel nedenleriyle o günün İran'ının sosyal, siyasi ve kültürel yapısını aktarması açısından bir kaynak belge olacağında da şüphe yoktur.

Tercüme, karşılaştırma, Arapça metinleri uyarlama ve tarihleri dönüştürmede emeği geçen Dr. Recep Samedi, Şaduman Eroğlu (Bendiderya), Muhammed Samedi, Vahid Samedi, Muhammed Fruher, Abbas Akyüz, İbrahim Aras, Zehra Aras ve Ahmet Şirazi ve Faruk Atlan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Şunu da belirtelim ki çeviride eserin 1391 h.ş (2012 M.) yılında Muessesey-i Mutaliat ve Pejohişhay-i Siyasi kurumu tarafından yayınlanan gözden geçirilmiş baskısı esas alınmıştır.

Tevfik Allah'tandır.

İsmail Bendiderya

SOY AĞACI

Baba Soyu: Ayetullah Seyyid Hüseyin Hüseynî Hamenei

Ayetullah Seyyid Hüseyin Hüseynî Hamenei'nin soyu, Aftasi Seyyidleri'ne dayanır ve şeceresi, Sultan Seyyid Ahmet olarak ün yapan Sultanu'l-Ulema Ahmed'e kadar uzanır ki beş ceddiyle İmam Zeynelabidin b. Hüseyin'in (a.s) soyundan gelir: İmam Zeynelabidin'in (a.s) oğlu Ali Asgar oğlu Hasan Aftas oğlu Hüseyin oğlu Hasan oğlu Mir Seyyid Muhammed Medaini oğlu Sultan Seyyid Ahmet.

Sultan Seyyid Ahmed'in yaşamı hakkında anlatılanlar şöyledir: 10. yüzyılda İran'a hicret etti ve Cebal, Acem Irak'ı ve şimdiki Arak'ta ikamet etti. Abbasilerin adamları tarafından takip edildiği için Hazave'ye sığındı ve 970 yılında akşam namazını kılarken şehit düştü. Safevi padişahı Şah Abbas döneminde mezarı üzerinde bir türbe inşa edildi; o zamandan beri bu türbe halk tarafından ziyaret edilir.

Ayetullah Seyyid Hüseyin Hamenei, Seyyid Muhammed Hüseynî Tefreşi Hamenei Tebrizi'nin oğludur,[1] Kamerî 1844'lü yıllarda Hamaney'de dünyaya geldi. Kaynaklarda Seyyid Muhammed'in neden İran'ın merkezî bölgelerinden Azerbaycan'a göç ettiğinden söz edilmiyor.

Seyyid Muhammed, Seyyid Fahreddin Tefreşi oğlu Mirza Ali Ekber oğlu Seyyid Muhammed Taki'nin oğludur. Seyyid Fahreddin, Mir Fahra olarak ün yapmıştır ve kendisine mensup olanlar da Mir Fahrai olarak bilinir.

Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin dedesi Seyyid Hüseyin, çocukluk çağını Hameney'de geçirdi ve daha sonra eğitim için Tebriz kentine gitti. Tebriz kenti o yıllarda *"Cevahir Sahibi"* olarak ün yapan Şeyh Muhammed

---

1- Tahrani, Şeyh Ağa Bozorg, Nukabau'l-Beşer fi'l-Karni'r-Rabii Aşer, c. 2, Meşhed, Daru'l-Murtaza yayınları, h.k. 1414, s. 640.

Hasan Necefî İsfahani ve Şeyh Murtaza Şuşteri Ensari gibi fakihlerin nezdinde talebelik yapan fakihlere ev sahipliği yapıyordu.

Seyyid Hüseyin, temel eğitimini tamamladıktan sonra 1873'lü yıllarda eğitimine devam etmek üzere Necef-i Eşref'e gitti ve fıkıh ve usul ilimlerini Seyyid Hüseyin Kuhkemerei ve Molla Muhammed Fadıl Erivani gibi âlimlerden öğrendi. Bir süre sonra Seyyid Hüseyin, Seyyid Ali Tabatabai'nin *"Riyazu'l-Mesail"* ve Şeyh Ensari'nin *"Mekâsib"* adlı fıkhî eserlerini ders verecek seviyeye ulaştı ve Tebriz'den gelen bazı talebeler kendisinden ders almaya başladı.

Seyyid Hüseyin fıkıh ve usul üzerine kitaplar telif etti ve söz konusu kitapların üzerine haşiyeler yazdı.[1]

Ayetullah Seyyid Hüseyin Hamenei, makul ilmini de o çağın ünlü filozofu Mirza Bakır Şekki'den öğrenip 1897'li yıllarda Azerbaycan'a geri döndü. Necef-i Eşref'te kendisinden ders alan ve ilmî derecelerini bilen talebeleri, kendisini Tebriz'de ikamet etme konusunda ikna etti.[2] Bunun üzerine Ayetullah Seyyid Hüseyin Hamenei Karabağlılar semtine yerleşti ve kısa bir süre sonra Tebriz'in ilmî çevrelerinde ve halk arasında büyük itibar kazandı. İlk günlerden itibaren kentin önde gelen büyüklerinin talebi üzerine Talibiye Dinî İlimler Merkezinin yanında yer alan Ulu Caminin imamlığını üstlendi ve İmam Seyyid Hüseyin olarak tanındı.[3]

Ayetullah Seyyid Hüseyin Hamenei hür düşünen ve Azerbaycan Meşrutiyet hareketini destekleyen âlimlerden biri sayılırdı. Uzak soyları aracılığı ile Mirza Ebulkasım Kaymakam Farahani ile soy bağı vardı ve halkı bu hareketi desteklemeye ve ilerletmeye teşvik ederdi. O dönemde Şeyh Muhammed Hiyabani, Seyyid Hüseyin Hamenei'nin kızı ile evlendi ve Ulu Camide kayınpederinin yerine imamlık yaptı.[4]

1- age, c. 5, Kitabhane ve Merkez-i Esnad-ı Meclis-i Şuray-i İslami [İslami Şura Meclisi Kütüphanesi ve Belge Merkezi] Tahran, h.ş 1388, s. 9-12. Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin "Seyyid Hüseyin Hamenei'nin Madhali"üzerine haşiyesi.

2- Gülşen-i Ebrar, Kum Dinî İlimler Merkezinin bazı araştırmacılarının çalışması, c. 2, Kum, Maruf yayınları, h.ş 1379, s. 971.

3- age.

4- age, s. 971 ve 972.

Yine her ikisi ikinci dönem Millî Şura Meclisi'nde Tebriz milletvekilliği yapan Şeyh Muhammed Hiyabani'nin yakın arkadaşı Mirza İsmail Noberi, Ayetullah Seyyid Hüseyin Hamenei'nin torununun eşiydi.

Ayetullah Seyyid Hüseyin Hamenei fazileti, iyi ahlakı, fani dünyaya itinasızlığı, toplum üzerinde nüfuzu ve halk arasında saygınlığı ile bilinen bir şahsiyetti. 1907 yılında meşrutiyetin hemen ardından Hakk'a yürüdü ve vasiyeti üzerine Necef-i Eşref'te Vadiu's-Selam'da defnedildi.[1]

Ayetullah Seyyid Hüseyin Hamenei'nin 7 çocuğu vardı; bunlardan biri "Peygamber" olarak ün yapan Seyyid Muhammed,[2] diğeri ise Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin babası Seyyid Cevad'dır. Bir başka oğlunun adı da Mir Mehdi[3] idi.

1- Tahrani, Nukebau'l-Beşer fi'l-Karni'r-Rabii Aşer, c. 5, s. 9-12.

2- Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin üvey amcası Seyyid Muhammed Peygamber, kamerî 1293'lü yıllarda Necef-i Eşref'te dünyaya geldi ve hayatının büyük bir bölümünü, Ayetullah Seyyid Hüseyin Tefreşi'nin vefatında Azerbaycan'a geldiği günlerin dışında, aynı kentte geçirdi. Kendisi Şeyhüşşeria İsfahani ve Ayetullah Ahund Horasani'nin talebelerindendi. Seyyid Muhammed babası vefat ettikten sonra (h.k. 1325) İran'a geldi ve kamerî 1340'a kadar Tebriz ve Tahran'da ikamet etti. Kendisinin meşrutiyet liderlerinden Ahund Molla Muhammed Kâzım Horasani ile ilmî ilişkilerinin dışında siyasi irtibatı da söz konusuydu ve Tebriz'de ikamet ettiği sürede eniştesi Şeyh Muhammed Hiyabani ile birlikte Meşrutiyet hareketinin ilerlemesi için çaba harcadı.

Seyyid Muhammed, Necef-i Eşref'e döndükten sonra kamerî 1353 yılında vefat etti ve Vadiu's-Selam'da toprağa verildi. Kendisi üstatlarından aldığı dersleri bir mecmuada topladı ve dualarla ilgili bir kitap da yazdı ki vasiyeti üzerine hepsi Necef-i Eşref'te yaşayan Şuşterilerin Hüseyniyesinde saklanıyordu.

Seyyid Muhammed Peygamber takvalı, cesur ve hayırsever bir insan ve ilim ve siyaset çevrelerinde saygı gören bir şahsiyetti. Kendisinden Ayetullah Seyyid Ebulhasan İsfahani'nin yakın arkadaşlarından biri olarak söz edilir. Kendisine, Ayetullah İsfahani'nin sırdaşı ve mesajlarını taşıyan emin arkadaşı olduğu için "Peygamber" lakabı verildiği belirtilir.

Seyyid Muhammed'in Seyyid Ahmet ve Seyyid Murtaza adında iki oğlu vardır ki her ikisi de Tahran'da yaşamaktadır.

3- Seyyid Muhammed Peygamber'in küçük kardeşi Mir Mehdi daha sonraları soyadını değiştirerek Mir Mehdi Müctehidzade olarak ün yaptı. Mir Mehdi Müctehidzade'nin dört oğlu vardı: Seyyid Hüseyin, Seyyid Mustafa, Seyyid Müçteba ve Seyyid Murtaza. Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin amcaoğlu Seyyid Murtaza, h.ş 15 Hordad 1342 Kıyamı'nda şehit düştü. Mir Mehdi Müçtehidzade de aynı yılda

Ana Soyu: AyetullahHacı Seyyid Haşim Necefabadi

Adı ve soyadı kaynaklarda Hacı Seyyid Haşim Mirdamadi, Hacı Seyyid Haşim Necefabadi ve Seyyid Haşim Hüseynî Mirdamadi olarak geçmektedir. 1886 yılında Necef-i Eşref'te dünyaya geldi.[1] Seyyid Haşim'in soyu otuz küsur göbekten İmam Cafer Sadık'ın (a.s) oğlu Ebulhasan Dibac'a uzanır.[2] Ataları daha çok bilge ve ilmî ricaldi. Örneğin Safevi döneminin ünlü filozofu ve *Kabasat, Sıratu'l-Mustakim, Sidratu'l-Muntaha'*nın yazarı Mirdamad, *Fazailu's-Sadat, Eşrefu'l-Menakıb, Alakatu'l-Tecrid'in* (*Tecridu'l-Akaid*'in Farsça şerhi) yazarı Allâme Mir Muhammed akrabasıdır.

Seyyid Haşim henüz iki yaşındayken babasını kaybetti ve bakımını büyükannesi üstlendi. Eğitimini dinî ilimleri öğrenerek başladı. Hazırlık ve seviye eğitimini tamamladıktan sonra Ahund Horasani, Seyyid Muhammed Kâzım Yezdi, Mirza Muhammed Tagi Şirazi ve Muhammed Hüseyin Naini gibi büyük âlimlerden ders aldı ve içtihat derecesine erdi.

Yine Ağa Seyyid Murtaza Keşmiri gibi seçkin âlimlerin ilmî ve ahlaki beyanlarından da yararlandı.[3]

Seyyid Haşim, Necef-i Eşref'te Bibi Sekine ile evlendi ve bir süre sonra kutsal Meşhed kentine yerleşip, burada halkı irşat etmeye, Kur'ân-ı Kerim'in tefsirine ve kitap yazmaya başladı.[4]

Seyyid Haşim, zamanla kendi adı ile ünlenen, Goherşad Camiinin şebistanlarının birinde tefsirine başladı. Bu çalışma bazı talebelerin, âlimlerin ve meraklıların ilgisi ile karşılandı. Tefsiri, Şeyh Tebersi'nin kaleme aldığı *Mecmau'l-beyan* adlı esere dayanıyordu.

---

vefat etti. Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, Ayetullah Seyyid Muhammed Hadi Milani'den kardeşinin na'şının İmam Rıza (a.s) Türbesinin yanında defnedilmesini istedi, öyle de oldu.

1- "Gurub-i Do Setare [İki Bilim Yıldızının Kayması]", Name-i Astan-i Kuds, s. 2, (h.ş 1339), s. 64.

2- Mirdamadi, Seyyid Muctaba, "Sebk Şinasiy-i Tefsir der Hulasatu'l-beyan fi Tefsiru'l-Kur'ân", Beyyinat yayınları, seri 17, s. 65 (h.ş 1389), s. 111 ve 112.

3- Utariti, Azizullah, Ferheng-i Horasan [Horasan Kültürü), Tus kenti bölümü, c. 7, Tahran, h.ş 1381, s. 572-575.

4- "Gurub-i Do Setare [İki Bilim Yıldızının Kayması]", ..., s. 64.

Bazı kaynaklarda Hacı Seyyid Haşim'in aydın ve her türlü bağnazlıktan bağımsız biri olduğu ve aklî ve şer'i kriterlere göre hareket ettiği belirtilir. Delile veya mantığa dayanmayan işlere kalkışmazdı, hurafelerle mücadelede emsalsiz biriydi. Yersiz yaygara koparmaya karşıydı, salâvat getirirken seslerin aşırı derecede yükselmemesi üzerinde ısrar ediyordu ve bunun için Kur'ân-ı Kerim ve rivayetlerden şahitler sunuyordu. Seyyid Haşim insanlara: "Allah size zaten yakındır; dua ederken bağırmanıza gerek yoktur."[1] diyordu.

Seyyid Haşim'den gönül ehli, nefsine hâkim ve kelamı etkili bir şahsiyet olarak söz edilmiştir. Toplumun sosyal ve siyasi gelişmelerinden uzak biri değildi. Seyyid Haşim Goherşad Camiinde (1935'te) yaşanan kanlı olayın ardından tutuklanan, hapse atılan ve sürgün edilenlerin arasındaydı. Söz konusu olayda tutuklanan bazı âlimlerin adı ise şöyledir:

Şeyh Veli Necat, Behru'l-Ulum, Destgayb, Hacı Muhakkık, Hacı Şeyh Haşim Kazvini, Şeyh Ağa Bozorg Şahrudi (Eşrefi lakaplı), Katibu'l-Hakan, Seyyid Yunus Erdebili, Seyyid Abdullah Şirazi, Seyyid Zeynelabidin Sistani, Seyyid Muhammed Hüseyin Hüseyni, Nevvab İhtişam Rezevi, Mirza Muhammed Ağazade, Seyyid Ali Ekber Huyi, Şeyh Ali Ekber Aştiyani ve Seyyid Haşim Necefabadi.[2]

Olaydan sonra Seyyid Haşim Tahran'a getirildi ve burada hapse atıldı. Daha sonra da Semnan kentine sürgün edildi. Burada bir kaç yıl kaldı ve bir süre de Rey'de, Hz. Abdulazim (a.s) türbesinin yanı başında sürgün hayatı yaşadı. Her iki kentte Kur'ân-ı Kerim tefsirini anlatıyordu. Hacı Seyyid Haşim 1941'de Meşhed'e döndü ve ilmî ve sosyal hizmetlerine yeniden başladı.[3]

Ayetullah Hacı Seyyid Haşim Necefabadi Mirdamadi'den yayınlanan tek kitap, Farsça yazılan *"Hulasetu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'ân"* adlı eserdir. Dört

---

1- Danışname-i Kur'ân Pejuhi [Kur'ân-ı Kerim araştırma ansiklopedisi], Bahaeddin Hurremşahi, c. 2, Tahran, Dustan ve Nahid yayınları, h.ş 1377, s. 2212.

2- Rayin, İsmail, Vakıa-i Goherşad be-Rivayet-i Diger [Goherşad olayı bir başka rivayete göre], Tahran, h.ş 1379, s. 139.

3- Ferheng-i Horasan (Horasan Kültürü) Tus kenti bölümü, c. 7, ..., s. 572-575, Meşahir-i Medfun der Harem-i Rezevi (Rezevi Türbesi'nde Defnedilen Ünlüler), c. 1, Golam Rıza Celali gözetiminde, Meşhed; Bonyad-ı Pejuheşhay-i İslamiy-i Astan-ı Gods-i Rezevi [Kutsal Rezevi Türbesi İslami Araştırma Vakfı], 2. baskı, h.ş 1386, s. 458-460.

ciltte hazırlanan bu tefsirin ilk cildi 1960 yılında Ahundi yayınları tarafından yayınlandı. Yayınlanmamış teliflerine ayet ve rivayetlere göre Ric'at üzerine bir risale, Merhum Naraki'nin *"Seyfu'l-Ümme ve Burhanu'l-Mille"* adlı eserinin çevirisi, ahlak ilmi ve Ehlibeyt'in (a.s) maarifi ile ilgili notları, Hz. Mehdi (a.s) huzuruna çıkan büyük âlimlerin biyografisi ve Merhum Naini'nin ders notları gibi teliflerini örnek verebiliriz.[1]

Ayetullah Hacı Seyyid Haşim Necefabadi Mirdamadi, dört kez Hac ziyaretine müşerref oldu. İlk eşinden tek kızı olan Hatice Mirdamadi, Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin annesidir. Kendisinin ilk eşi genç yaşta vefat etti. İkinci evliliğini Molla Abdullah Vaiz Tebrizi'nin kızı ile yaptı ve bu eşinden dört erkek ve dört kız çocuğu sahibi oldu.

Ayetullah Hamenei'nin dedesi 1960 yılında kalp hastalığı yüzünden vefat etti ve na'şı İmam Rıza (a.s) türbesinin Daru's-Surur bölümünde toprağa verildi. Cenaze törenine Meşhed halkı ve sevenleri katıldı, anma törenleri kentin çeşitli semtlerinde haftalarca sürdü.

Babası; Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, 1895'in kasım ayında Necef-i Eşref'te dünyaya geldi. Seyyid Cevad, iki veya üç yaşındayken ailesi ile birlikte Azerbaycan'ın Tebriz kentine geldi. Gençlik günlerini meşrutiyet hareketi çerçevesinde yaşanan olaylar sürecinde geçirdi. Emirhiz Mahallesi çatışmaları, Âşura gününde Sıkatulislam'ın şehadeti ve na'şının darağacına çekilmesi ve eniştesi Şeyh Muhammed Hiyabani'nin bazen dört saat kadar süren uzun ve coşkulu konuşmaları gibi gelişmelere yakından şahit oldu.

Seyyid Cevad, babası vefat ettikten sonra (1907) bir süre yetimliğin acısı ile yaşadı. İlk eğitimini o dönemin Tebriz medreselerinde tamamladı ve 1918 yılında, yani 23 yaşındayken, kutsal Meşhed kentine gitti. **"Bana hep anlatırdı; Meşhed'e geldiğimde baktım ki her şey burada... Demek ki, biz Tebriz'de ömrümüzü boşuna harcamışız."**

Seyyid Cevad Meşhed'de 9 ay kadar kaldı ve annesinden izin alarak Meşhed'e dönmek ve dinî eğitimini tamamlamak üzere Tebriz'e döndü.

1- Danişname-i Kur'ân Pejuhi (Kur'ân-ı Kerim araştırma ansiklopedisi), ..., c. 2, s. 2212; Meşahir-i Medfun Der Harem-i Rezevi (Rezevi Türbesi'nde Defnedilen Ünlüler), ..., c. 1, s. 459.

Tebriz'e vardığında annesi vefat etmişti. Annesini kaybetmenin acısı, Seyyid Cevad'ın yüreğindeki acılara eklenmiş oldu ve bu kayıp kendisine çok ağır geldi. Babasının yokluğunu çocukluk çağında sindirebilmişti; ancak annesini kaybetmek, gençlik çağını hüzün ve kedere boğdu. Şimdi artık Meşhed'e dönmek ve talebelik hayatına başlamak için annesinin icazeti de gerekmiyordu. **"Babam şöyle diyordu: 'Anneme olan tüm saygı ve sevgime karşın artık Meşhed'e gitmem için bir engel yoktu. [Bu bakımdan] mutluydum."**[1]

O dönemde karayollarının (Tahran Meşhed karayolu) güvensiz olduğu ve Esterabad bölgesinde eşkıyaların sürekli bu güzergâhta cirit attığı söyleniyordu. Bu tür durumlarda yolcu kervanları karayolunda güvenlik sağlanıncaya dek yola çıkmazdı. Bu yüzden Seyyid Cevad Badkube'ye gitti ve Hazar Denizi üzerinden Aşkabad'a geçerek oradan Sub yolundan Horasan'a ulaştı.[2]

Seyyid Cevad, Meşhed'de Hacı Seyyid Hüseyin Kummî, Mirza Muhammed Ayetullahzade Horasani,[3] Hacı Fadıl Horasani ve Mirza Mehdi İsfahani'den ders aldı.

Seyyid Cevad Gacar iktidarının son yıllarını Meşhed kentinde geçirdi; bu yıllarda, başta Meşhed olmak üzere İran'ın çeşitli kentlerinde başlayan genel değişime şahit oldu. 1920 darbesi, Muhammed Tagi Pesiyan kıyamı, Doğu orduları komutanlarının Meşhed'e gönderilmesi, ordunun İmam Rıza (a.s) türbesinin yönetimine el koyması, Ayetullah Muhammed Mehdi Halisi'nin İngilizler tarafından Hicaz'a sürgün edildikten sonra geri dönüşü ve Meşhed kentine yerleşmesi, İmberi'nin öldürülmesinden sonra muhaliflerin Baş vezir Rıza Han tarafından Meşhed'e sürgün edilmesi, Perizad Medresesi talebelerinin Kumandan Hüseyin Hazai'nin medreseye vakfedilen mallara el koymasını protesto etmesi, Hacı Şeyh Muhammed Halisizade'nin Tahran'dan sürgün edildikten sonra Meşhed'e gelmesi, Reşidu'l-Memalik Halhali'nin İmam Rıza (a.s)

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami Hatırat-i Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

2- Yazar'ın Şeyh Ali Tahrani ile mülakatı.

3- Zengene Kasımabadi, Meşahir-i Medfun der Harem-i Rezevi [Rezevi Türbesi'nde Defnedilen Ünlüler], c. 1, Meşhed, Bonyad-ı Pejuheşhay-i İslamiy-i Astan-ı Gods-i Rezevi [Kutsal Rezevi Türbesi İslami Araştırma Vakfı], h.ş 1382, s. 131-132.

türbesinde oturma eylemi, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Türkiye Başkonsolosluklarının Meşhed'de siyasi ve kültürel faaliyetleri, askerlerin Cumhuriyetçiliğin simgesi olarak astıkları perdelerin hareketin yenilgiye uğramasının ardından koparılması, Amerika'nın Meşhed'de misyonerlik faaliyetleri ve son olarak Rıza Han'ın saltanatı ele geçirmesi, o yıllarda Meşhed kentinin şahit olduğu gelişmelerdi.

Seyyid Cevad, 1926 yılında ve Rıza Han'ın saltanatının ilk yılında ilmî hazinesini geliştirmek üzere Necef-i Eşref'e gitti. Seyyid Cevad Mezopotamya'ya 6 yıl süren seyahatine başladı. Necef Dinî İlimler Merkezinde Ayetullah Muhammed Hüseyin Naini, Ayetullah Ağa Ziya Iraki ve Ayetullah Seyyid Ebulhasan İsfahani'den ders aldı, söz konusu üç âlimin dışında Ağa Şeyh Muhammed Hüseyin Garavi İsfahani'den (Kompani) icazet aldı.[1]

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, Necef'te eğitim amacı ile 6 yıl ikametin ardından (1932) İran'a döndükten hemen sonra Meşhed'e doğru yola koyuldu.

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei hayatının dördüncü on yılında (kırklı yaşlarında), üç kız çocuğu (Aleviye, Betül, Fatıma Sultan) yadigâr bırakan eşini kaybetti. Gençlik çağında annesiyle babasını kaybettikten sonra bu, Seyyid Cevad'ın üçüncü kez yalnız kalma acısıydı. Seyyid Cevad, ikinci evliliğini ünlü âlim Ayetullah Hacı Seyyid Haşim Necefabadi Mirdamadi'nin kızı Hatice Mirdamadi ile yaptı.

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei Meşhed kentinde ünlü bir müçtehit ve âlim olarak tanınmış olmasına karşın, Dinî İlimler Merkezinde ders vermek istemedi. Seyyid Cevad bazen özel, bazen de geçici olarak kabul ettiği talebelere ders veriyordu. Bu talebelerin arasında kendi çocuklarından başka, Tebriz âlimlerinden Hacı Mirza Nasrullah Şebisteri ve yine Meşhed âlimlerinden Hacı Mirza Hüseyin Abayi'yi örnek verebiliriz.[2]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami Hatırat-i Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

2- Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Hovze-i Huneri, Hatırat-ı Seyyid Hadi Hamenei [İslam İnkılabı Edebiyat Bürosu, Sanat Bölümü, Seyyid Hadi Hamenei'nin Anıları], kaset No. 1, çeşitli sayfalar; Akiki Bahşayişi, Abdürrahim, Azerbaycan Mefahiri, c. 1, Tebriz, Azerbaycan Yayınları, h.ş 1375, s. 395-396.

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, Serşur Çarşısı'nın ortasında yer alan Sıddıkiler Camii veya diğer adı ile Türkler (Azerbaycanlılar) Camiinin cemaat imamlığını üstlendi ve cami, Rezevi Türbesi'ni geliştirme projesi çerçevesinde yıkıldığı güne kadar yaklaşık 40 yıl boyunca bu görevi yürüttü. Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, mübarek ramazan aylarında cemaat namazlarını kıldırdıktan sonra minbere çıkar ve halka hitaben konuşma yapardı. Bu konuşmaların ana teması ahlak meseleleriydi.

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, uzun yıllar boyunca akşam ve yatsı namazının ardından çıktığı minberde, camide bulunanlara din maarifini anlatırdı. Tevhid ve Mead konularını, çok sevdiği bir eser olan Kifayetu'l-Muvahhidin'den[1] beyan ederdi.

Azerbaycanlılar Camii yıkıldıktan sonra Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei bir daha cemaate imamlık yapmak üzere evden çıkmadı. "**Daha sonraları bir iki camiden daha geldiler ve kendisinden imamlık yapması için talepte bulundular... [ama] evimizin yakınlığında bir cami vardı [İmam Hasan (a.s) Camii], ben orada namaz kılardım. [güvenlik teşkilatı] namaz kılmamı yasaklamıştı. [1966'da] geldiler, çok ısrar ettiler ve kendisini [günde bir vakit] namaz kıldırmak üzere götürdüler.**"[2]

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, sabah namazını Goherşad Camiinin şebistanlarından birinde kılardı. Bu şebistan, Ayetullah Seyyid Muhammed Hadi Milani ve ondan önce de Hacı Şeyh Habibullah Gülpaygani'nin akşam ve yatsı namazını kıldığı şebistandı.

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, sabah namazını biraz gecikmeli ve ayrıca sabırlı bir şekilde kılardı; bu yüzden ona has insanlar uyardı.[3] Sey-

---

1- Kamerî 13. yüzyılın İranlı âlimi Seyyid İsmail Tebersi Nuri'nin Kifayetu'l-Muvahhidin fi Akaidu'd-Din adlı eseri. Eserin yazarı Şeyh Murtaza Ensari, Mirza Habibullah Reşti ve Mirza Hasan Şirazi nezdinde talebelik yaptı, kamerî 1321'de Kâzimeyn'de vefat etti. Nuri, İmam Ali (a.s) Türbesi'nin bahçesinde defnedildi. Yazar'ın bir başka eseri olan Zahiratu'l-Maad üç ciltte ve Farsça olarak kamerî 1301'de basıldı. Bu kitap Şiî inancını ve din usulunu beyan ediyordu.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami Hatırat-i Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

3- Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Hovze-i Huneri, Hatırat-ı Seyyid Hadi Hamenei [İslam İnkılabı Edebiyat Bürosu, Sanat Bölümü, Seyyid Hadi Hamenei'nin Anıları], kaset No. 1, çeşitli sayfalar.

yid Cevad, ayrıca Rezevi Türbesi'ni ve İmam Rıza (a.s) mezarını ziyaret etmeye çok bağlıydı. Bu âdetini hatta göz hastalığına yakalanarak bir süre görme yeteneğini kaybettiği dönemde de çocuklarının yardımı ile terk etmedi.[1] Daha sonraları yapılan tedaviler sayesinde bir gözü görme yeteneğini yeniden kazandı.

Ayetullah Seyyid Cevad'ın yakınları onun bir müteheccid olduğunu ve geceleri uyanıp yüce Allah'a ibadet ettiğini söylemiştir. Sabah namazından yaklaşık iki saat önce uyanır, büyük bir sabırla namaz kılar, ezandan önce de cemaat namazını kılmak üzere Goherşad Camiinin yolunu tutardı.[2]

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, çok sade yaşayan, kanaatkâr ve takvalı bir insandı, dünyevi hiç bir şeye gönül bağlamamıştı. Eşi onun geçiminin Meşhed'in birçok nam salmış imamına göre en sade olduğunu görüyordu. Yaşamı yoksul bir mahallede, küçük bir evde geçiyordu. Eğer tesadüfen birine ders vermesi veya sohbet etmesi icap etseydi, hane halkı o saatleri evin alt katında bulunan tek odada geçirmek zorundaydı. Bu durum bazı sevenleri evin yanındaki arsayı satın alıp eve ekledikleri güne kadar öylece sürdü.

Görünen o ki, böyle bir yaşama katlanmak aslında zorunluluktan değil, bir seçim yapmış olmanın sonucuydu ve eşi de bu tarz bir yaşama saygı duyduğu için bu durumun çocukların üzerinde olumsuz etkisi olmuyordu.

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, geçimini temin etmek veya doğal sorunlarını gidermek üzere hiç kimseden yardım talebinde bulunmazdı. İlişkileri çok sınırlıydı ve asla yaşamında bir açılış olsun düşüncesi ile başkaları ile ilişkilerini geliştirmedi.

Hacı Seyyid Cevad'ın az sayıda ancak sırdaş dostları vardı ve sadece onlarla muaşerette bulunuyordu. Bu insanlar ya Necef Dinî İlimler Merkezinden arkadaşları veya aynı dönemde okumuş olan insanlar ya da eski hemşerileri veya zamanla kendisi ile ortak yönler bulan dostlardı. Ahund Horasani'nin talebelerinden Hacı Mirza Habib Meliki Tebrizi, Hacı Seyyid Cevad'ın samimi dostlarından biriydi. Onunla genellikle haftada iki kez buluşurdu. Seyyid Cevad'ın diğer arkadaşlarından Hacı Şeyh Go-

1- age.
2- age.

lam Hüseyin Tebrizi, Ayetullah Seyyid Ali Ekber Huyi, Ayetullah Seyyid Muhammed Hadi Milani ve yine Seyyid Ali Alemu'l-Huda, Seyyid Celil Hüseynî ve Golam Hüseyin Badku Bey'den söz edebiliriz. Bu arkadaş grubu her perşembe günü bir araya gelir ve doğal olarak zamanlarının büyük bir bölümünü ilmî konuları ve sosyal ve siyasi olayları tartışmaya ayırırdı.[1] Her hafta perşembe günü düzenlenen bu buluşma Hacı Seyyid Cevad'ın evinde gerçekleşiyordu. Hacı Şeyh Golam Hüseyin Tebrizi'nin oğlu Muhammed Mehdi Abd-i Hudai, bu arkadaşların haftada üç gün toplandığını ve her defasında ilmî bir konuyu tartışmaya açtığını anlatıyor. Bu oturumlar Kompani oturumları olarak ün yapmıştı.[2]

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei'yi günümüzde tasavvur edildiği manada siyaset ve mücadele insanı sayamayız. Hacı Seyyid Cevad ne bu alana ayakbastı, ne de böyle bir iddiada bulundu; hatta saltanat rejimi ile siyasi mücadele arenasına giren çocuklarının yöntemini de pek onaylamadı. Buna karşın Pehlevi rejimi ile mesafesini korudu ve bu rejime itina etmedi. Çünkü "**Seyyid Cevad'ın rejime yönelik bakışı birçok İmamiye Şiilerinin âlimleri gibi nefrete dayalıydı; özellikle Pehlevi dönemini hem görmüş ve hem yaşamış ve o günlerin zorluklarını tecrübe etmişti. Yaşamının bir anı bile rejim için yararlı olmadı ve asla hiç bir oturuma, ister umumi ister özel, katılmadı; hatta Kutsal Rezevi Türbesi Müzesi'nin merasimine bile gitmedi. Müzenin protokol salonu, bayramlarda Meşhed âlimlerinin davet edildiği bir yerdi ve birçok şahsiyet ve âlim bu daveti kabul ederdi... Bu merasime asla katılmayan tek kişi (bir kaç âlimle birlikte) benim babamdı.**"[3]

Meşhed'in resmî yetkililerinin onun sevilen imajından rejim lehine yararlanma çabası da hiç bir zaman başarılı olmadı.

Hacı Seyyid Cevad, İmam Humeyni'yi (k.s) yakından ziyaret etmiş ve kendisi ile tanışmıştı, hatta Hacı Ruhullah Humeyni (k.s) ile arkadaş olduğu söylenebilir. Onların tanışması (muhtemelen) 1920'li yılların başlarına, yani Hacı Seyyid Cevad'ın Necef'e eğitim amacı ile gitmesinden önceki döneme denk gelir. İmam Humeyni Meşhed'e yaptığı bir ziyareti sırasında Hacı Şeyh Ali Ekber Nogani'nin misafiriydi. Nogani Bey ikisi-

1- age.

2- Yazarın Muhammed Mehdi Abd-i Hudai ile mülakatı.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

nin buluşmasına zemin hazırladı ve Hacı Seyyid Cevad, kayınpederi Hacı Seyyid Haşim'le birlikte Hacı Ruhullah'ı ziyarete geldiler. İmam Humeyni (k.s) Tahran âlimlerinden ve Hacı Seyyid Cevad'ın yakın ve samimi arkadaşı Mirza Ebulfazl Necmabadi'den bir mektup getirmişti. Necmabadi Bey mektubunda Hacı Ruhullah'ı methetmişti. **"Babam şöyle diyordu: Mektubu okuduğumda çok muhterem, saygın ve iyi bir insan olduğunu gördüm. Onunla dost olduk ve ziyaretine gittim. Onu evimize davet ettim (geldi)... Kum'a gittiğimde, evinde İmam Humeyni'nin huzuruna her çıktığımda babamın hâl hatırını sorardı. Babam da Kum'a bir iki kez geldiğinde, İmam Humeyni ile görüştü."**[1]

İmam Humeyni'nin (k.s) cazibesi, siyeri, metaneti ve sülukü, her zaman Hacı Seyyid Cevad'ın aklındaydı ve sürekli ondan söz ederdi.

İmam Humeyni hareketinin başlaması ve Hacı Seyyid Cevad'ın oğullarının Pehlevi rejimi ile mücadele arenasına girmesi ile beraber Meşhed'de Hamenei ailesi sıkı gözetim ve baskı altına alındı. Güvenlik güçlerinin arada bir çocukları yakalamak veya teftiş etmek üzere Seyyid Cevad'ın evine baskın düzenlemesi, başka kentlerden kaçan siyasi âlimlerin bu eve sığınması, kitap ve bildirilerin yayınlanması ile ilgili gizli faaliyetler, rejim karşıtı bazı bildirilerin imzalanması... Hepsi Ayetullah Hacı Seyyid Cevad tarafından itidal ve sabırla karşılanıyordu.

1960'lı yıllarda Meşhedli âlimlerin imzaladığı rejim aleyhtarı bildirilerde onun adı da göze çarpıyordu. İmam Humeyni'nin (k.s) 1964 yılında Türkiye'ye sürgün edilmesinden sonra Hacı Seyyid Cevad, bir süreliğine cemaat namazı kıldırmayı terk eden ve camiye gitmeyen imamlardan biriydi. Bu mücadele halkın siyasi gelişmeler hakkında bilgilenmesine yardımcı oluyordu. Nitekim Sıddikiler Camiinde cemaat namazının kılınmaması belki de başka camilerin itirazlarına göre daha da etkili oldu. **"Ulemanın katıldığı toplantılara katılırdı. Bazen de, Meşhed'de bu tür toplantıları organize eder ve bana, sen benim yerime orada oy kullan ve ben de varım ve onaylıyorum de, derdi."**[2]

1- age, Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Hovze-i Huneri, Hatırat-ı Seyyid Hadi Hamenei [İslam İnkılabı Edebiyat Bürosu, Sanat Bölümü, Seyyid Hadi Hamenei'nin Anıları], kaset No. 1, çeşitli sayfalar.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

Kâh her üç oğlu birden hapse atılırdı. 1960'lı yılların ortalarında Seyyid Ali Hamenei'nin Emniyet Müdürlüğü ve SAVAK'a zorunlu olarak gidip gelmesi ve yoklama yapılması artmaya başladı. Bu yüzden SAVAK 1967 yılının ocak ayında Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei'nin vesikalık fotoğraflı biyografisini hazırlamaya karar verdi ve Horasan Emniyet Müdürlüğünden bu işi yapmasını istedi.(1)

Emniyet Müdürlüğü görevlisi, Hacı Seyyid Cevad'a giderek elini öper ve kendisinden iki vesikalık fotoğrafı ile Emniyet Müdürlüğüne gelmesini ister; ancak şöyle bir cevapla karşılaşır: "Benim Emniyet Müdürlüğü ile işim olmaz ve ben Emniyet Müdürlüğü ile iş birliği yapmam."

Görevli tekrar talebini beyan eder ve kimlik beyan belgesini doldurması gerektiğini. Eğer gelemeyecekse, "Müsaade edin bendeniz İstihbarat başkanından rica edeyim, belgeyi evinize getireyim, zatıâliniz bizzat doldurun." der; ama şöyle bir cevapla karşılaşır: "Asla belgeyi getirmeyin; çünkü hiç bir faydası olmaz."

SAVAK'ın bu talebi yaklaşık dört yıl ertelendi, ta ki Hacı Seyyid Cevad tehdit edildi: "Eğer biyografi belgesini doldurmaz ve fotoğrafınızı vermezseniz, kaçınılmaz olarak rahatsız edici sonuçlar doğar ve her türlü rahatsızlığı bertaraf etmek üzere, devletin memurlarının talimatına ve ülkenin yasalarına uymanız icap eder, aksi takdirde SAVAK'a çağırılacaksınız."(2)

Bu tehditler etkili oldu ve Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei isteksiz olmasına karşın kimlik beyan belgesinde yer alan 22 sorudan 19'una bir, iki veya üç kelime veya çok kısa cümleler şeklinde cevap yazdı.

Hacı Seyyid Cevad ve diğer muhalif ulemanın Pehlevi rejiminde "Millî Etkinlikler" (Şah'ın, babası ve oğlunun doğum günü, 19.08.1953 darbesinin yıldönümü, 12.12.1946 Azerbaycan'ın kurtuluş günü, Şah'ın tahta oturduğu günün yıldönümü, toprak reformu ve Pehlevi hanedanı ile ilgili her şey) olarak anılan durumlara karşı umursamazlığı yüzünden SAVAK Başkanı Orgeneral Nimetullah Nasiri, Vakıflar Kurumuna çok gizli

1- Esnad-ı SAVAK, Name-i SAVAK-ı Horasan be-Şehrbaniy-i Horasan [SAVAK Belgeleri, Horasan SAVAK Teşkilatının Horasan Emniyet Müdürlüğüne yazdığı mektup], No. 1 H/9743, tar. 25.10.1345.

2- age, Name-i SAVAK-ı Horasan be-Şehrbaniy-i Horasan [Horasan SAVAK Teşkilatının Horasan Emniyet Müdürlüğüne yazdığı mektup], No. 1 H/22364, tar. 27.08.1349.

damgalı bir mektup yazdı ve Meşhed âlimlerinden 19 kişinin kurumun imkânlarından yararlandığı hâlde millî etkinliklerine katılmadıklarını, hatta diğer bazı âlimlerin katılmasına da mani olduklarını ve özel mahfillerde ve topluluklarda devleti ve ülkeyi eleştirdiklerini belirtti. Mektupta Ayetullah Hacı Seyyid Cevad Hamenei'nin de adı geçiyordu.(1)

Horasan SAVAK'ı bu raporu merkeze de göndermişti; çünkü söz konusu muhalif âlimlerin tutumunun SAVAK'ın istekleri doğrultusunda hareket eden ve konuşmalarında SAVAK'ın iyi niyetinden söz eden bazı âlimlerin durumunu etkilemesinden ve bu zümrenin de tarafsız bir tavır takınmasından ve muhalif âlimlerin imajları yüzünden onlara katılmalarından endişe ediliyordu. Horasan SAVAK'ı muhalif âlimlerin Kutsal Rezevi Türbesi'nden ödenen maaşların kesilmesini önerdi.(2) Bu öneri SAVAK'ın üçüncü genel daire Başkanı Perviz Sabiti tarafından şöyle bir tepki ile karşılaştı: Millî etkinliklere veya şölenlere katılmayan veya duada bulunmayan herkesin maaşı kesilsin ve Meşhed'in Kutsal Türbesi konusunda Vali ile müzakere edilsin. Merkezde Vakıflar Kurumu konusunda da vakıf başkanı ile müzakere edilsin [ve birlikte karar alınsın]. SAVAK Başkanı Orgeneral Nesiri, Sabiti'nin görüşünü onayladı.(3)

Bu öneri ve alınan kararlar, Ayetullah Hacı Seyyid Cevad Hamenei devletten hiç maaş almadığı hâlde gündeme geliyordu. "**Bazen [para] ulemaya evlerine gönderilirdi... Bin tümen, beş yüz tümen gönderilirdi... Meşhed'de bu böyleydi... Bu parayı reddeden az insanlardan biri de benim babamdı... Bunların tağut, kötü ve zalim olduklarına, bunlardan uzak durmak gerektiğine inanırdı.**"(4)

1960'lı yılların ikinci yarısında Ayetullah Hacı Seyyid Cevad'ın hatta o yumuşak siyasi tepkileri bile yavaş yavaş yatışmaya başladı. Bunun sebebi ise, SAVAK Teşkilatının başta Seyyid Ali Hamenei olmak üzere siyasi aktivist olan çocuklarına yönelik tutumunu sertleştirmesiydi. Meşhed'de bu tür konular nedeniyle en çok dayak yiyen kişinin oğlu olduğunu görünce, artık siyasete karışmadı ve bir köşeye çekildi. SAVAK ajanları oğulları hak-

1- age, No. 341/1009, tar. 18.01.1355; No.suz, tar. 19.12.1354.

2- age, No.suz, tar. 19.12.1354.

3-age, No. 341/1009, tar. 18.01.1355

4- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

kında herhangi bir belge bulmak üzere bir kaç kez evine baskın düzenledi ve her defasında evi altüst etti; kütüphanesi, halvete çekildiği köşesi, yatağı, mutfağı, seher nafilesini ibadet geceleri ile bütünleştirdiği köşesi bir kaç kez altüst edildi ve saygısızlığa uğradı.

Hacı Seyyid Cevad'ın yakınları çok mütalaa ettiğini söylerdi. En çok fıkıh, usul, tefsir, hadis, rical ve bunlardan başka tarih kitapları ve diğer kitapları severdi. Genellikle gece vakti geç saatlere kadar mütalaa ederdi. Evine oğullarının aracılığı ile siyasi ve sosyal kitapların girmesi ile beraber onları da gözden geçirmeye başladı ve bazılarını okumak için seçerdi. Nargile, mütalaa anlarında hobisiydi. 1960'lı yılların başından itibaren sigara, nargilenin yerini tuttu.[1] Mütalaa sırasında çay içmeye yönelik merakı asla kaybolmadı. Odasındaki çaydanlığı, gazla çalışan çok eski bir ocağın üzerinde her zaman hazırdı. Kütüphanesi, her daim yaşadığı yerdi ve burada zamanını genellikle yalnız geçirirdi. Geceleri uykudan önce mevta akrabaları niyetine Kur'ân okuyup dua etmek, hiç terk etmediği alışkanlığıydı.

Üst kattaki odası özel alanıydı ve hiç kimse izin almaksızın içeri giremezdi. Evini genişletmeden önce bu özel alanın zorunlu olarak umumi bir alanı da vardı, o da alt kattaki tek odaydı. Burası ailece yatıp kalktıkları ve dinlendikleri yerdi. Ama arada bir Hacı Seyyid Cevad tarafından da kullanılırdı. Eşi Hatice Hanım'da aylık ağıt etkinliklerini üst kattaki odada düzenlerdi. Seyyid Ali Hamenei Bey o günleri şöyle anımsıyor: **"Ne zaman okuldan eve gelsek ya ağıt merasimi ya da misafir vardı... Bizim için azaptı. Ağıt merasiminin sona ermesi veya misafirlerin gitmesine kadar bir köşede, koridorda veya basamaklarda, bir yerlerde kendimizi oyalamak zorundaydık."**

Ayetullah Hacı Seyyid Cevad Hamenei, medreselilere benzer bir huya sahipti. Bu özelliği belki de uzun yıllar medreselerde tahsil yapması ve hücresinde yalnızlığından kaynaklanıyordu. Seyyid Cevad nahif ama sağlıklı bir vücuda sahipti, az yerdi, azla yetinen, kanaatkâr bir insandı. Üzerinde oturduğu minderin altı mektupları, notları ve yazdıklarının arşivi gibiydi. Mektuplarını kendisine gönderilen başka mektupların boş kalan kısımlarına yazardı. Çocuklarına yazdıkları mektuplar bazen

1- Yazarın Seyyid Muhammed Hasan Hamenei ile mülakatı.

sigara paketinin beyaz yüzüne yazılmıştı. Gözleri iyi gördüğü günlerde çok güzel bir hat ile yazardı.

Zamanın akışı, evine oğulları veya arkadaşlarının yardımları ile elektriğin gelmesi, küçük bir buzdolabı ve bir telefonun dışında, geçiminde her herhangi bir değişiklik yapamadı.[1]

Ayetullah Seyyid Muhammed Ali Gazi Tabatabai 1972'de Meşhed seyahati sırasında Ayetullah Hacı Seyyid Cevad Hamenei'yi ziyaret ettiğinde çocuklarına şöyle demişti:

"Ben kırk yıl önce babam (Ayetullah Hacı Mirza Bagır Gazi Tabatabai) ile birlikte Tebriz'den Meşhed'e geldim ve Hacı Bey'i ziyaret etmek üzere ona uğradık. Hacı Bey kırk yıl önce de şu anda oturduğu yerde oturuyordu ve ben de babamın oturduğu yerde oturuyorum. Bu oda ve bu ev hiç değişmemiş."[2]

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, bir kez 50'li yılların başında büyük oğlu Seyyid Muhammed'le birlikte Hac ziyaretine müşerref oldu. Seyyid Cevad'ın ikinci eşi Hatice Mirdamadi'den dört erkek ve bir kız çocuğu oldu; Seyyid Muhammed, Seyyid Ali, Bedrüssadat (Rübab), Seyyid Hadi ve Seyyid Muhammed Hasan. İki erkek çocuğu ise fazla yaşayamadı. İlk oğlu Seyyid Rıza iki yaşındayken vefat etti ve yine aynı adı taşıyan ikinci oğlu Seyyid Rıza, doğumundan bir kaç hafta sonra hayata gözlerini yumdu.

Seyyid Cevad 93 yaşındayken 27 Şevval 1406/4 Temmuz 1986'da Hakk'a yürüdü ve Tevhidhane'de (İmam Rıza (a.s) türbesinin arkasındaki revakta) toprağa verildi.

Seyyid Cevad, Ayetullah Muhammed Hüseyin Naini'nin derslerinden İran'a getirdiği bolca ders notlarının dışında, daha sonraları Şerayiü'l-İslam'a haşiyeler yazdı; ancak bu iş yarıda kaldı. Ve yine Mekâsib ve Resail'e haşiyeler yazdı ki hiç biri basılmadı. **"Kendisi asla bu yazılarını gündeme getirme düşüncesinde değildi."**[3]

1- Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Hadi Hamenei [İslam İnkılabı Edebiyat Bürosu, Seyyid Hadi Hamenei'nin Anıları], kaset No. 1, çeşitli sayfalar.

2- "Tedavum-ı Aftab [Güneşin sürekliliği]", Cam-ı Cem, Vijename-i Ağaz-ı Bistomin Sal-ı Rehberiy-i Ayetullah Hamenei [Ayetullah Hamenei'nin Rehberliğinin 20. Yıldönümüne Özel] (Mordad 1387), s. 217.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

Annesi: Hatice Mirdamadi

Hatice Mirdamadi, Ayetullah Seyyid Haşim Necefabadi Mirdamadi'nin ilk eşinden kalan tek evladıydı. Hatice 1914 yılında Necef-i Eşref'te dünyaya geldi. Hatice'nin annesi Bibi Sekine çok genç yaşta fani dünyadan ayrıldı ve Hatice erken yaşta annesini kaybettikten sonra babaannesi Bibi'nin, yani Hacı Seyyid Haşim'in annesinin sevgisi ile büyüdü. Aslında bu iki insanın birbirine sonsuz ilgi ve sevgisi, Hacı Seyyid Haşim'in tek kızına ilgisiz kalmasına neden olmadı. Hacı Seyyid Haşim de Hatice'yi çok severdi ve bu ilgi, Hatice'nin yetişme şartlarının çok özel olmasına vesile oldu. Hatice hayatının ilk 15 yılında babasından ilmî feyz aldı ve klasik eğitiminin yanında bazı ilmî metinlerle de tanıştı.

Hatice, babası ile birlikte İran'a göç etti ve 20 yaşındayken Seyyid Cevad Hamenei ile evlendi. Arapça ve Farsçayı birlikte öğrenen Hatice yavaş yavaş Türkçeyi de öğrenmeye başladı. Hatice'nin Kur'ân-ı Kerim tefsirleri ve Ravzatu's-Safa gibi tarihî eserleri okuyarak kazandığı ilmî birikimi, Masum Ehlibeyt İmamları'nın (a.s) ve Kur'ânî şahsiyetlerin yaşam öykülerini çocuklarına masal şeklinde anlatacak kadar gelişti.

Hatice Hanım'ın çocukları çocukluk ve ergenlik çağındaki dinî eğitimlerini annelerine borçludur.[1] **"İlk kez Hz. Musa (a.s), Hz. İsa (a.s), Hz. İbrahim (a.s), Hz. Yakup (a.s) ve Hz. Eyyub'un (a.s) öykülerini ve daha birçok öyküyü annemden duydum, hâlen bu peygamberler hakkında bildiklerim, annemin anlattıklarıdır."**[2]

Hatice Hanım anlattıkları öykülerin arasında, arada bir bunun bir hadis olduğunu, yani kesin rivayetlere dayandığını ve her türlü hurafeden uzak olduğunu beyan ederdi.[3] Anlattıkları rivayetlerin esas metni, Kur'ân-ı Kerim ayetlerine dayanırdı.

Hatice Hanım dua ve sünnetlerle haşır neşirdi; Ümmü Davut amelleri gibi amellerden veya Arefe duası gibi dualardan ve yine Cafer Tayyar namazı gibi namazlardan hiç vazgeçmezdi. Çocuklarını da bu alışkanlıklarına

---

1- Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Hadi Hamenei [İslam İnkılabı Edebiyat Bürosu, Seyyid Hadi Hamenei'nin Anıları], kaset No. 1.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

3- Yazarın Seyyid Muhammed Hasan Hamenei ile mülakatı.

ortak ederdi. Evin küçük bahçesine halı serer ve Arefe gününün dua ve amellerini çocukları ile birlikte eda ederdi. **"Bir gölgede oturur ve saatlerce Arefe gününün amellerini yerine getirirdik, hem dua, hem zikir ve hem namaz... Annem okurdu, ben ve bazı kardeşlerim de onunla birlikte okurduk."**

Hatice Hanım Kur'ân-ı Kerim'i hoş bir seda ile tilavet ederdi. Özellikle gençlik çağında çocukları bu sesten büyük bir haz duyardı. **"Ben Kur'ân-ı Kerim'in ilk hoş nağmelerini annemin o güzel sesinden duydum. O zamanlar biz daha çocuktuk ve annem de gençti ve çok güzel sesi vardı... Etrafında toplanır bağdaş kurardık, annem Kur'ân-ı Kerim'i çok hoş ve kulağı okşayan bir sesle bize okur ve bazı ayetlerin mealini anlatırdı."**[1]

Hatice Hanım Kur'ân-ı Kerim tilavet ederken, Necef halkının şivesini tedai ederdi. Söz ve davranışlarında çekimserdi. Çok has bir çevresi vardı ve kendi özelliklerine yakın hanımlarla muaşereti tercih ederdi. En küçük oğlu Seyyid Muhammed Hasan annesini şöyle anlatır: Annem sadece bir kişiye tüm kalbi ile "Hanım" diye hitap ederdi, o da İmam Humeyni'nin (k.s) eşiydi."

Hatice Mirdamadi, 1960'lı yılların başlarında İmam Humeyni'nin (k.s) eşi ile ilk buluşmasını şöyle anlatıyor:

"İmam Türkiye'ye sürgün edildiğinde, eşi Meşhed'e bizim eve geldi. Ben ağladım ve şöyle dedim: 'İmam Rıza'dan (a.s) yüce Rabbimizin Bey'inizi kurtarmasını niyaz edin.' Şöyle karşılık verdiler: 'Ben de zaten bunun için Meşhed'e geldim.' Ben de: 'O zaman bunun için adakta bulunun, Kur'ân-ı Kerim hatmedin.' dedim. 'Hepsini yaptım.' dedi."[2]

Çocukları Hatice Hanım'ı anlatırken hoş sohbet, az konuşan, Kur'ân-ı Kerim'den bazı ayetleri ezbere bilen, açık sözlü, el yazısı kötü, çocukların yetişmesinde büyük etkisi olan bir kadın şeklinde tanıtıyor.

Hatice Hanım çocukların yetiştirilmesi konusunda şöyle diyor:

"Çocuklarınıza zulmetmeyin ki, onlar da zalim olmasın. Çocuklarınızı esirgeyin ki, kalpleri yumuşak olsun. Çocuklarınıza yalan söylemeyin ki, onlar da yalan söylemesin. Çocuklarınıza haram yedirmeyin. Çocuklarınızı pâk olmayan sütle beslemeyin. Çocuklarınıza pâk olmayan yiyecek vermeyin. Ço-

---

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

2- Bayganiy-i Muessese-i Mutalaat ve Pejuheşhay-i Siyasi [Siyasi Araştırma ve Etüd Merkezi Arşivi], Hatice Mirdamadi'nin ses kayıtları.

cuklarınızı sadece derse teşvik etmeyin, dinî amellere de teşvik edin. Çocuklarım benden masal istediklerinde Kur'ân-ı Kerim kıssalarını anlatırdım, Enbiyaların kıssalarını, Kur'ân-ı Kerim kıssalarını anlatırdım. Kıssaları değiştirmemeye özen gösterirdim. Ne varsa aynısı anlatırdım. Anaların çocukların üzerindeki etkisi büyüktür. Ben çocuklarımı böyle yetiştirdim."[1]

Hatice Hanım Hafız'ın şiir divanını çok iyi bilir ve kendisinin ve çocuklarının ruhunu Hafız'ın şiirleri ile okşardı.

Genç Hatice, Hacı Seyyid Cevad'ın evine geldiğinde, çeyizi ile birlikte [ki eski mutfağın bir köşesinde yatan şu sandık kadardı][2] Mumbai basımı bir cilt Hafız divanı getirdi. Bu kitap babası Hacı Seyyid Haşim'e aitti. Seyyid Haşim de bu şiir divanı ile eskiden beri haşır neşirdi, uzak yakın seyahatlerinde beraberinde götürürdü, kitabın haşiyeleri onun notlarıyla doluydu.[3]

Hatice Hanım cesur bir kadındı, bu özelliği yaşamının tüm alanlarına yansımıştı.

"Evimizde, babamı hep mahcup ve her türlü sürtüşmeli ortamdan uzak duran biri olarak bilirken; annemi, gerektiği yerlerde sürtüşmeli meselelere karışan ve görüşünü açıkça beyan eden gözü pek bir kadın olarak gördük."

Bu özelliği çocuklarının Pehlevi rejimi ile mücadelelerinde defalarca, ister istihbaratçılarla karşı karşıya geldikleri anlarda, ister hapse atılan çocuklarını ziyarete gittiğinde kendini gösterirdi. Bu tür durumlarda asla yalvarma dilini kullanmadığı veya ajanların hakaretlerine veya uygunsuz sözlerine karşı geri adım atmadığı söylenir. Aile içinde veya akrabalar arasında hiç kimse Hatice Hanım'ın çocuklarının hapse girmesinden şikâyet ettiğini duymamıştır. Hatta başkalarının bu durum için çocuklarına acımasına karşı çıkar ve onlara bu mücadelenin acınacak tarafı olmadığını, çocuklarının Allah için mücadele ettiğini, Allah yolunda hapse girdiğini, bundan onur duymuyorlarsa, acımalarına da gerek olmadığını söylerdi. **"Hapisten çıktığımda, annemin böyle bir tavır sergilediğini duyunca, hapishane yorgunluğu bir nebze olsun geçerdi."**[4]

1- age.

2- Yazarın Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin baba evinde gözlemleri.

3- Mümini Şerif, Muhsin, "Gozarışi Kutah ez-Zindigiy-i Edebîy-i Ayetullah Hamenei [Ayetullah Hamenei'nin edebî yaşamından kısa bir rapor]."

4- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

Hatice Mirdamadi, çocuklarını ziyaret etmek üzere hapishaneye gittiğinde asla bir anne gibi konuşmaz ve çektiği acıları anlatmazdı. Çocuklarını siyasi faaliyetlerinden geri adım atmamaya teşvik ederdi. Çocuklarının moralini sarsacak tek bir söz etmezdi. Gardiyanlara görüşme odasının dışında veya içinde itina etmezdi, dili çok keskin ve sertti. Küçük oğlu Seyyid Muhammed Hasan şöyle anlatıyor: Annemizin bize verdiği süt, adeta Pehlevi rejimine nefretle karışmıştı."

Hatice Mirdamadi, siyasi gelişmelere karşı, oldukça aydın bakışlı bir insandı. Örneğin Dr. Ali Şeriati'nin ortaya çıkması veya Şiî Sünnî anlaşmazlığı gibi konularda çok aydın görüşlüydü:

"Biz yıllarca herkesle, Şiî Sünnî ihtilaflarının gündeme getirilmesinin Müslümanlara hiçbir yararı olmayacağı ve bu tartışmalarla düşmana malzeme hazırlanmaması gerektiği üzerine tartıştık ve sırf bu yüzden, Sünnî Müslümanlara muhalefet etmeliyiz diyen çevrelerin hep saldırılarına uğradık. Annem bu tür konulara her zaman sosyal meseleleri idrak eden bir aydın gibi yaklaşırdı."

Oğlu Seyyid Ali Hamenei okuduğu hutbelerde ve konuşmalarda gençler, aydınlar ve diğer halk kesimleri arasında geniş taraftar kitlesi bulan bazı konuları gündeme getirmeye başladığında, Hatice Hanım'da oğlunun konuşmalarını dinler ve onaylayan bir gözle bakardı. Hatice Hanım oğlunun minberine binlerce dinleyicinin katılmış olmasından heyecanlanmaksızın konuşmasını dinler, sözlerini onaylar ve oğlunu desteklerdi.

Hatice Mirdamadi sadece bir kez, 1974 yılında, oğlunu tehdit eden tehlikelerden kaygı duyduğunu dile getirdi. Rehberin annesi oğluna "Eğer bir kez daha hapse atılırsan ben kalp krizi geçireceğim." demişti. "**Annemin bu sözü beni çok şaşırttı... Şimdiye kadar hiç böyle konuştuğunu duymamıştım.**"[1]

Hatice Mirdamadi üç oğlunun (Seyyid Ali, Seyyid Hadi ve Seyyid Muhammed Hasan) Tahran'da hapis yattığı günleri şöyle anlatır: "Ben iki ayda bir, yıl boyunca Tahran'a giderdim. Tek başıma adresleri arardım. Adres olarak verdikleri her yere başvururdum. Bizim Seyyid Muhammed'in arabası vardı. Beni o götürürdü; Kasr Hapishanesi, Komite Hapishanesi, Mehran Bahçesi, Meykede Caddesi, her türlü korkunç yere uğrardım. Bu-

1- age, belge No. 1226.

ralara çocuklarımı görme umuduyla giderdim. Hasan'ımı iki kez ziyaret ettim; ama Seyyid Ali ve Seyyid Hadi'yi ziyaret edemedim."[1]

Hatice Mirdamadi bir kaç kez de Irak'ta kutsal mekânları ziyaret etmeye gitti, bu ziyaretlerin hepsi Abdülkerim Kasım'ın 1958 yılında gerçekleştirdiği darbeden önceydi. Son ziyaretinde (1957) Seyyid Ali ve Seyyid Muhammed Hasan da ona eşlik etti.

Hatice Mirdamadi iki kez de Hac ziyaretine müşerref oldu. İlk kez babasından miras kalan mallardan aldığı miras payı ile (yaklaşık 3500 tümen) 1960'lı yılların ortalarında Hac ziyaretine gitti. İkinci kez İslam İnkılâbı'nın zaferinden sonra 1982 yılında oğlu Seyyid Hadi ve gelini ile birlikte Mekke ve Medine'ye müşerref oldu.

Hâciye Hatice Mirdamadi, mahallenin ve kentin bazı kadınlarının başvurduğu mercilerden biriydi. Kadınlar, aralarındaki anlaşmazlıkların çözümlenmesi, şer'i sorularının cevabı, istihare talebi veya dua talebinde bulunmak üzere ona başvururdu. Hatice Hanım bu insanları açık yüzle karşılardı. Bu tür başvurular inkılâptan sonra daha da artmaya başladı. Kadınlar Mirdamadi'nin çocuklarının onların sorunlarını çözümleyebileceğini düşünerek ona başvururdu. Hatice Hanım'da kâh telefonla, kâh hoş bir dille ve bazen de sert bir ifade ile çocuklarından, gelen insanların sorunlarını çözmelerini talep ederdi. Bu konuda Seyyid Hadi Hamenei şöyle diyor:

"Ben Meşhed milletvekiliydim ve ayda bir kez Meşhed'e gelir ve her gelişimde annemi de ziyaret ederdim. Annem insanların sorunlarını bana anlatırdı. Meşhed'deki baba evi adeta benim büromun bir şubesi olmuştu."[2]

Hâciye Hatice Mirdamadi, 6 Ağustos 1989'da kalp krizi sonucu vefat etti ve na'şı İmam Rıza (a.s) türbesinde, kocasının yanı başında toprağa verildi.

1- Bayganiy-i Muessese-i Mutalaat ve Pejuheşhay-i Siyasi [Siyasi Araştırma ve Etüd Merkezi Arşivi] Siyasî Araştırma ve Etüd Merkezi Arşivi, Hatice Mirdamadi'nin ses kayıtları.

2- Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Hadi Hamenei [İslam İnkılabı Edebiyat Bürosu, Seyyid Hadi Hamenei'nin Anıları], kaset No. 2.

DOĞUMU

Şefkat Eli

Seyyid Cevad ailesinin dördüncü evladı dünyaya gelmek üzereydi. Hatice Hanım bundan önce kaybettiği iki evladının kaygısıyla, yüce Allah'a sürekli dua ediyor ve adeta kalbinde taşıdığı emaneti düşünüyordu. İlk bebeği Rıza'nın ölümünün acısından sonra, şimdi 3,5 yaşında olan Muhammed'in hayatta kalmasıyla teselli bulmuştu. Acaba bu kez vefat eden üçüncü evladının acısına, yeni bir doğumla teselli bulacak mıydı?

Yüzüne adeta umut kapıları açılmış gibiydi.

> *Seher çûn husrevi haver-i âlem ber kûhsaran zed/ Be-dest merhemet-i yarem der-i ümidvaran zed.*
>
> "Tanyeri, cömertçe sıradağların ardından ışıdı/Ümit ışığıydı bu; yüreğime ümitleri taşıdı."

Hafız'ın gazelinden bu beyti fısıldadı. Bu kez doğum sancısı umutla birlikte gelmişti. Paçınar semtinde oturan Meşhed âlimlerinin aile ebesi Saltanat Hanım'da zamanında yetişmişti; ancak o da biraz kaygılıydı.

Ayetullah Seyyid Ali Hamenei, kamerî 28 Safer 1358 ve miladi 19 Nisan 1939 tarihinde kutsal Meşhed kentinde, sade bir evde, Serşur çarşısına yakın Hovz-i Nusratulmülk Sokağı'nda dünyaya geldi.[1] Bu ev, Meşhed'in ilk kurşunlu baskı makineleri ile çalışan "Horasan" basımevinin bulunduğu sokaktaydı.[2]

1- Bu tarih nüfus cüzdanında h.ş 24 Tir 1318 olarak kayda geçmiştir. Ayetullah Hamenei İran İstatistik Merkezi Başkanı'nın h.ş 1390 nüfus sayımı çerçevesinde sorduğu sorusuna şöyle karşılık verdi: Ben Seyyid Ali Hamenei, h.ş Tir 1318 doğumluyum, nüfus cüzdanımda böyle yazıyor; ama doğrusu nisan ayı olması gerekir.

2- Horasan Basımevi h.ş 1291 yılında çalışmaya başladı ve Merhum Şeyh Ahmet Bahar tarafından işletiliyordu.

Evin güney kapısı küçük bir bahçeye açılırdı. Bir sonraki kapı, sağ tarafında mutfak ve sol tarafında bir oda bulunan dar ve kısa bir koridora bakıyordu. Basamaklar ikinci kata uzanırdı. Bu katta evin babasının özel odası vardı. Ahşap direkler, 70 metrekare kadar olan bir arsa üzerinde inşa edilen bu iki katlı küçük evi ayakta tutuyordu.[1]

Küçük Seyyid Ali'nin çocukluk anıları bu küçük evde geçti. Seyyid Ali Hamenei babası, annesi, Seyyid Cevad'ın ilk eşinden kalan üç ablası ve Seyyid Muhammed'i alt kattaki tek odada barındıran bu evde dünyaya geldi. Seyyid Ali hane nüfusunu 7'ye yükseltti.

1939 Yılında İran

1939 yılı, Avrupa kıtasında yaşanan bazı gelişmelerin devam etmesine denk geldi. Bu gelişmeler o yılın yaz mevsiminin son ayında başlayan ve dünyayı kana bulayan bir savaşa gebeydi. O günlerde Avrupa liderleri sürekli birbirini tehdit ediyordu. İtalya'da Mussolini ve Almanya'da Hitler, öbür ucunda İngiltere'de Chamberlain, Fransa'da Luberon ve Amerika'da Roosevelt'in yer aldığı bir savaşın çığırtkanlığını yapıyordu. İspanya'da ise Franco iç savaşın ardından iktidara gelmişti. Eski Sovyetler Birliği o sıralarda İngiltere ve Fransa'ya yakınlaşma ve onlarla ittifak kurmanın eşiğindeydi. Arnavutluk, İtalyan ordusunun çizmeleri altında inliyordu. Polonya ise sürekli Almanya tarafından tehdit ediliyor, Avrupa ve Kuzey Afrika'da askerî birlikler sürekli mevzi değiştirip yeni saflaşmalara gidiyordu. Siyaset uzmanları artık savaşın kaçınılmaz olduğunu belirtiyordu.

Bölgede ise İran'ın bazı komşularında siyasi liderler, siyasete ve hayata veda ediyordu. Türkiye'de Atatürk 1938'de hayatını kaybetmişti. Irak Kralı Birinci Melik Gazi, 1939'da trafik kazası olayında öldürüldü. Afganistan Kralı Zahir, kırk yıllık saltanatının ilk yıllarına başlamıştı. Söz konusu üç ülke 8 Temmuz 1937'de İran'la Saadabad paktını imzalamıştı.

1- Ben bu evi h.ş 1389'da ziyaret ettim. Bu tür mekânların hak ettiği gibi korunmuyordu. Daha sonra eklenen bölüm, evin görüntüsünü bozmuş ve yine Hüseyniye olarak kullanılan yeni bir bölüm daha inşa edilmiş ki, Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei Hüseyniye'si olarak ün yapmıştır. Gerçi bu mekânın dinî boyutuna önem vermek zaruridir; ama bu küçük evin tarihî mazisi de göz ardı edilemez. Hüseyniye binası inşa edilirken, ilk binanın çatısı yeni binanın altında kalmış ve dışarıdan bakıldığında, sanki üzerine fazladan bir bölüm yüklenmiş gibi duruyor, öyle ki yeni bölümün görünüşünden daha çok ağırlığı sorun yaratacağa benziyor. (Yazar).

Ancak İran'da o günlerde tüm haberler, Muhammed Rıza Pehlevi'nin Feyziye ile evliliği üzerinde odaklanmıştı. Rıza Pehlevi ile Fevziye, mart 1939'da, Rıza Şah'ın doğum günü yıldönümünde Kahire'de nikâhlanmış, şimdi de düğün merasimi için "Muhammed Ali Kebir" gemisi ile İran'a dönüyordu.

Rıza Şah, 15 Şubat 1939'da İran'ın gelecekteki kraliçesinin Mısır asıllı İran vatandaşı olmasını sağlamak amacıyla Fevziye'ye İran vatandaşlığını şahsen sundu. İran basını ise en önemli haberlerini Rıza Şah'ın oğlu ile Kral Fuat'ın kızının sansasyonlu evliliğine ayırmıştı.

Düğün merasimi için geniş tedarikler görüldü. Mısır, Türkiye, Afganistan, İngiltere, Japonya, Fransa, İtalya, Almanya, İsveç, Norveç, Belçika, Danimarka, Hollanda, Finlandiya, Polonya, eski Sovyetler Birliği ve Amerika'dan heyetler Tahran'a geliyordu. Feyziye'nin ailesi ve sivil ve askerî yetkililerden oluşan Mısır kafilesi, diğer heyetlere göre daha kalabalıktı.

Gülistan sarayı 28 Safer'de, yani sevgili Peygamber Efendimizin (s.a.a) rıhleti ve İmam Hasan'ın (a.s) şehadet yıldönümünde en hareketli günlerinden birini yaşıyordu. Yabancı heyetler başkente gelir gelmez Rıza Şah'ı ziyaret ediyor ve büyük bir coşku ile karşılanıyordu. Karşılama alayı sürekli marşlar çalıyordu. O gün düğün merasimine katılmak üzere seçilen İngiliz grubu taşıyan beş uçak, Tahran'ın Duşantepe havaalanına iniş yaptı. Rıza Şah'ın tahta çıktığı günlerin yıldönümüne denk gelen bu ayın ilk dört günü için geniş etkinlikler ve şölenler öngörülmüştü.

Bu arada ülkenin iç gelişmeleri ile ilgili haberler pek az yansıtılıyor, dış haberler ise, gazetelerde boy boy yer alıyordu. Başkentte hava sıcaklığı, doğal hadiseler, yetkililerin başka kentlere ziyaretleri, bir kaç kişinin kuduz bir köpek tarafından ısırılması, basında yayın izni alabilen haberlerdi. Dış haberler ise genellikle Avrupa ve savaş eşiğine gelen ülkelerle ilgiliydi.

O dönemde başkentte yayınlanan en önemli gazetelerse şunlardı: Şükrüllah Safevi'nin "Kuşeş" gazetesi, Macid Muvakkar'ın "İran" gazetesi, Mirza Seyyid Muhammed Tabatabai'nin "Teceddüd-i İran" gazetesi, Ahmet Meliki'nin "Setare" gazetesi, Abbas Mesudi'nin "İttilaat" ve "Journal De Tehran" gazeteleri ve Mir Muhammed Hicazi'nin "İran-ı Emruz" gazetesi! Bütün bunların, Kültür Bakanlığı Basın İdaresiyle eşgüdümlü hareket edip bu kuruma temkin etmekten başka bir yaptığı yoktu.

Ülkenin ve dünyanın cari gelişmelerini takip etmek isteyenler için hükümetin gözetimindeki basından başka bir araç yoktu. Gerçi o günlerde radyo ve televizyon cihazlarının satış reklamları yapılıyordu; ama İran'da henüz radyo verici istasyonu bile kurulmamıştı. İran halkı duysal medyanın yokluğunda BBC ve Berlin radyosunun (Farsça) yayınlarını dinliyordu. Berlin radyosu her gün 8.35 ila 19.30 arasında haber, müzik ve konuşma programlarını yayınlıyordu. BBC ise her gün saat 18.00'den ertesi gün saat 02.00'ye kadar haber, müzik ve tiyatro oyunları gibi programları yayınlıyordu. Daha sonraları Ankara ve Roma da bu iki medya kurumuna eklendi.

İran yönetimi 1939'un sonlarına doğru radyo istasyonunu faaliyete geçirmeyi umuyordu. Hükümet 1938'de Almanya'nın Telephonkan firmasından orta dalga radyo vericisi ve İngiltere'nin Standart firmasından da iki adet kısa dalga radyo vericisi satın almıştı. Radyo istasyonlarının binası ise "Kasr" telsiz sahasında inşa ediliyordu.(1)

Aslında Rıza Şah yönetiminin radyo ilgisi "Düşünceleri Yetiştirme Kurumu"nun planlarını hazırlama ve düzenleme çerçevesinde gündeme gelmişti. 1939 yılında kurulan bu kurumun amacı, kültürel işleri bir havuzda toplamak ve geliştirmekti. Allah sevgisi ve vatanseverlik gibi kavramların yanında "Şahperestlik" kavramı da gündeme geliyordu; ama "Düşünceleri Yetiştirme Kurumu"nun ilk amacı, Rıza Şah'ı yeni kuşaklara İran'ın kurtarıcısı ve ülkeyi yeniden ihya eden lideri olarak tanıtmaktı. Kurum bunun için basını kendi hizmetine almanın yanında, konuşmalar düzenleme, ders kitaplarını yeniden gözden geçirme, adliye, üniversite, darülfünun,... gibi kurumlarda konuşma merkezleri açma, aktörlük meslek okulu açma ve radyo istasyonu kurma gibi faaliyetlerin üzerinde de odaklanmıştı. Halk arasında, "Düşünceleri Yetiştirme Kurumu"nun İtalya'nın faşizm ve Almanya'nın Nazizm propaganda sistemlerinden bir alıntı olduğu konuşuluyordu.(2)

Gerçekte kurumun esas amacı 1536 ana okul ve ilkokul, 2653 mektep ve 246 liseden ibaret okullardaki öğrencilerin beynini yıkamaktı. Düşünceleri Yetiştirme Kurumunun amaçları ise Reşid Yasemi, Muzaffer Alam, Mir Muhammed Hicazi, Sadık Rızazade Şafak, Bediüzzaman Furuzanfer,

---

1- Ettelaat gazetesi, sayı 3742, h.ş 16 Behmen 1317, s. 1.

2- Donald N. Wilber, Contemporary Iran, New York: Frederick A. Praegor, 1963, PP. 76-77.

Golam Hüseyin Minbaşiyan, Ahmet Metin Defteri ve İsa Sıddık gibi kişilerce takip ediliyor ve propagandası yapılıyordu. Bu propagandalara göre İran'ın yıllık takviminde en önemli yıldönümü olarak 1941 darbesinin yıldönümü geçiyordu. İran basını ve konuşmacılar bu günden millî bayram, kutsal bayram, mutluluk bayramı, önderin zuhur ettiği gün, büyük müslihin zuhur ettiği gün ve İran'ın yeni hayatının başladığı gün gibi tabirlerle söz ediyordu.

O dönemde tüm işlerin kontrolü, gücün tek merkezi, yani Rıza Şah'ın elinde bulunuyordu. Başbakan Mahmut Cem'in başında bulunduğu yürütme erki ve Mirza Hasan Han Esfendiyari başkanlığındaki yasama erkinin, zat-ı Humayuni'nin emirlerini uygulamak ve önceden belirlenen programları onaylamak ve yasama ve yürütmenin cari işlerini yönetmekten başka yaptığı bir şey yoktu.

Hükümetin 1939 yılı için önerdiği bütçe tasarısı ise şöyleydi: 2.613.481.978 riyal gider, 1.930.096.700 riyal gelir. Bu rakamlar petrol geliri hesaba katılmaksızın belirlenmişti. En çok gider ise geçmiş yıllarda olduğu gibi dönemin Savaş Bakanlığı'na tahsis edilmişti. Bu rakam 410.000.000 riyal kadardı.

1939 yılının bütçesi geçmiş yıllara nazaran büyük bir sıçrama kaydetmiş ve yaklaşık bir milyar riyal artış göstermişti. Bu rakam demiryolları şebekesini geliştirme ve yeni işletmelerin kurulması için harcanacaktı.

İran'ın 1937-1938 malî yılının ticari dengesi ise şöyle açıklandı: İthalat hacmi 1.394.878.862 riyal ve ihracat hacmi 2.559.881.226 riyal.

İhracat rakamının 1.778.202.430 riyal kadarı İngiltere-İran Petrol Firması'nın petrol ihracatından elde edilen gelirdi.

İran'ın o dönemde dış ticareti sırasıyla eski Sovyetler Birliği, Almanya, Amerika, İngiltere, İngiltere Hindistan'ı, Japonya, Belçika, Polonya, eski Çekoslovakya, Irak, Hollanda Hindistan'ı, İsveç, Hollanda, Seylan (Sri Lanka), Makao (Portekiz), Hindu Çin ve Avusturya ile gerçekleşti.

1939 yılında ise İran'ın ithalatı 1.085.756.092 riyal ve ihracatı 2.502.167.150 riyal olarak gerçekleşti. İhracat gelirinin 1.680.064.372 riyal kadarı İngiltere-İran Petrol Firması'nın petrol ihracatından elde edilen gelirdi.[1]

1- Salname-i Horasan [Horasan Yıllığı], h.ş 1317, 6. seri (h.ş 1318), Meşhed; age, h.ş 1318, 7. seri (h.ş 1319), Meşhed.

İran'ın petrol geliri "Tasarruf Fonu"na aktarılıyor ve ülkenin bilinen bütçesinde yer almıyordu. Gerçekte bu gelir hükümetin gözetiminde değildi ve gizli tutuluyordu. Tasarruf Fonu ise, İngiltere bankalarında ve bu bankalardaki kasaların anahtarı da Rıza Şah'ın elindeydi. İşin ilginç tarafı, İran'ın 1927-1941 yılları arasındaki petrol gelirinin nasıl harcandığı meselesinin kamuoyundan gizli tutulmasıydı. Bu yüzden daha sonraları yayınlanan verilere göre o dönemde (1928-1941) İran'ın petrol geliri 31.324.875 İngiliz lirası tahmin edildi ki hemen hemen her yılın bütçesine tahsis edilen meblağ ile Tasarruf Fonuna (Rıza Şah'ın İran'dan gitmesinden sonra) aktarılan paranın toplamına eşitti. Ama söz konusu dönemde askerî alımlar için ödenen 18.412.000 Lira'nın sadece 4,5 milyon lirasının bu iş için ödendiği ve geriye kalan kısmının Rıza Şah'ın özel banka hesabına aktarıldığı belirtiliyor. Yabancı gözlemciler ise ordu için harcanan paranın sadece savunma ihtiyaçlarını karşılamak üzere ödenmediğini ve ordunun, özellikle Rıza Şah'ın aşiretleri bastırmak ve rejimin temellerini pekiştirmek gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere takviye edildiğini belirtiyor. Gerçekte ordunun, herhangi bir taarruza karşı hazırlanmış bir savunma planı da yoktu. Gerçi askerî alımlar iyi öngörülüyordu; ama bu alımların sadece bir günlük bir savaşa yetecek kadar olduğu belirtiliyordu. Söz konusu yabancı uzmanlar, son 20 yılda hükümetin giderlerinin en az %60 kadarının orduya tahsis edildiği ve petrol gelirinin en az %60 kadarı askerî alımlar için ödendiği bir ülkede bunca yüklü paraların başına neler geldiğini sorguluyordu.[1]

1939 yılında İran'ın yıllık petrol üretimi 12.350.000 ton ve iç piyasada tüketim miktarı 1.462.000 ton olarak gerçekleşti.[2] Şimdi Darsey anlaşmasının yinelenmesinin üzerinden 6 yıl geçiyordu ve İran yönetimi İngiltere-İran Petrol Firması'ndan %16'lık pay yerine her bir ton ham petrol üretimine karşılık olarak 4 shilling alıyordu. Darsey anlaşmasının 1933 yılında yinelenmesi aslında İngiltere-İran Petrol Firması'nın şartlarını üstü kapalı bir biçimde kabul etmekten başka bir şey değildi. İngiltere yönetimi bu anlaşmayı uzatmak ve yeni şartları dayatmak sureti ile 28 yıl sonra sona ermesi gereken bu imtiyazı 60 yıl daha kullanmayı güvence altına aldı,

1- Macd, Muhammed Kulu, ABD Dışişleri Bakanlığı Belgelerinde Rıza Şah ve Britanya, Çeviren: Mustafa Emiri, Tahran, Muessese-i Mutalaat ve Pejuheşhay-i Siyasi [Siyasi Araştırma ve Etüd Merkezi], h.ş 1389, s. 270-340.

2- Ettelaat gazetesi, sayı 3830 (21 Ordibeheşt 1318), s. 12.

ayrıca İran'ı, ortak firmanın ister içeride ve ister yurt dışındaki tüm mal varlığı üzerindeki mülkiyet hakkından ve yine firma üzerindeki %10'luk ortaklık hakkından mahrum bıraktı. Yeni anlaşmada İran'ın payı, petrol fiyatının dünya piyasalarında artması ile orantılı olarak değişmiyordu ve bu pay ancak üretim artışı durumunda artıyordu.

Dünya bankası ise Darsey anlaşması ile 1933'te yinelenen anlaşmayı karşılaştırırken, yeni anlaşmanın iktisadî açıdan asla İran'ın lehine olmadığını ve Darsey anlaşmasına kıyasla daha az imtiyaz içerdiğini açıkladı.

Rıza Şah'ın 1933'te imza attığı anlaşma, mutlak bir ihanet olarak değerlendirildi.[1] Gerçekte Rıza Han 1924'te İngiltere Büyükelçiliği ile yaptığı uzlaşmada Şeyh Haz'al'ın devre dışı bırakılıp Güneydeki petrol tesislerinin güvenliğinin orduya devredilmesine karşı Darsey anlaşmasını yinelemeyi kabul etmişti. O dönemde bu uzlaşmanın haberi başkentte yayıldı ve Rıza Han karşıtları olayı bir bildiri yayınlayarak halka duyurdu. İngiltere Büyükelçiliği haberin bir spekülasyondan ibaret olduğunu iddia edecekti!

1939 yılında hiç kimse Rıza Şah'ın, iktidarının son günlerini yaşadığını tahmin bile edemezdi; ama artık herkes onun diktatörlüğünün tüm muhalif sesleri bastırdığını biliyordu. O dönemde İran toplumu kendi içine dönük, sessiz bir toplum olmuştu. Medyada İran'ın siyasi konumunu anlatacak bir tek haber çıkmıyor, Şah'ı methetme ve alkış tutma sesinden başka bir ses duyulmuyordu.

1939 Yılında Horasan

Horasan eyaleti, 1935 yılında Goherşad Camii kanlı olayları ve İslami örtünmenin yasaklanmasının ardından ülkenin 9. eyaletinin yönetimi konusunda Rıza Şah'ın gönlünü rahatlatan iki kişi tarafından yönetiliyordu; Vali Fethullah Pakrevan ve Doğu Ordusu Kumandanı İrec Metbui.

Horasan o dönemde ülkenin kodlandırılmış on eyaleti arasında 9. eyalet olarak belirlendi. Bu eyalet Meşhed, Sebzivar, Bucnurd, Kuçan, Torbet-i Haydariye, Gonabad ve Bircend ilçelerinden oluşuyordu.

1-Macd, Muhammed Kulu, ABD Dışişleri Bakanlığı belgelerinde Rıza Şah ve Britanya, Çeviren: Mustafa Emiri, Tahran, Muessese-i Mutalaat ve Pejuheşhay-i Siyasi [Siyasi Araştırma ve Etüd Merkezi], h.ş 1389, s. 219-271.

9. eyaletin valisi ve Goherşad Camii kıyamının bastırılmasının baş aktörlerinden olan Fethullah Pakrevan, o kanlı olaydan sonra bu yöreyi yönetmeyi sürdürüyordu. Pakrevan aynı zamanda "Rezevi Kutsal Türbesi"nin yönetimini de elinde bulunduruyordu. Bu son yetki, Pakrevan'a ayrı bir güç kazandırmıştı. Çünkü bu yetki onun elini dolaylı ve dolaysız bir şekilde dinî medreseler, teşekküller, kurumlar ve diğer bazı resmî ve yarı resmî güç merkezlerini yönetmede açık bırakıyordu.

Rıza Han, başbakan olduğu dönemde (1923-1925) Rezevi Kutsal Türbesi'nin yönetimini Doğu Ordusu Kumandanına devretmişti, böylece herhangi birini türbenin yönetiminin başına atayacak olsaydı, atanan kişi Doğu Ordusu Kumandanının da nüfuzu altında olacaktı.

Rıza Şah, saltanatını ilan ettikten sonra Muhammed Veli Han Esedi, Rezevi Kutsal Türbe'nin yönetiminin vekili olarak atandı. 1935'e kadar mevkiini koruyan Esedi, kendisinden önceki yöneticilere göre daha fazla nüfuz sahibiydi. Bu mesele Esedi ile Pakrevan arasında sürtüşme ve rekabete yol açtı. Vali Pakrevan, Rıza Şah'ın olmazsa olmaz talebi olan kılık kıyafet reformunu uygulayarak Muhammed Veli Han Esedi'ye karşı bir komplo kurmayı ve onu görevinden alarak yok etmeyi başardı. Pakrevan böylece eski rakibini yenmenin yanında, Rezevi Kutsal Türbesi'nin yönetimini de ele geçirdi. İran'ın en önemli dinî kenti olan Meşhed'e hâkim olan atmosferi iyi tanıyan Esedi'nin gelenekleri dışlamayı maslahat görmediği ve hatta böyle bir tutumu Meşhed için uygun bulmadığı söyleniyordu.

Rıza Şah'ın Goherşad Camiinde halkın ayaklanmasını bastırma talimatını eksiksiz yerine getirmişti. Rıza Han'ın yaverliğinden Tuğgeneral rütbesine terfi eden Metbui, Goherşad Camii olayından sonra Tümgeneral rütbesine terfi etti. Bu ikili 8 Ocak günü, yani İranlı kadınların başörtülerini açmaya zorlandığı gün, bir kaç kadını o dönemde yaygın olan başörtüleri olmaksızın Rezevi Kutsal Türbesi'nin avlusuna sokmayı başardı ve bundan, "İranlı kadınların özgürlük ve medenileşme hareketi yolunda büyük bir başarı" olarak söz etti!

Vali Pakrevan ve Kumandan Vali Pakrevan'dan başka Doğu Ordusu Kumandanı İrec Metbui, 9. eyaletin diğer güçlü adamıydı. Metbui de Metbui'den başka Horasan Güvenlik Teşkilatı Başkanı Albay Abdullah Tumac, Şark Emniyet Müdürü Muhammed Refi Navai, Eyalet Maliye Kurumu Başkanı Ali Asgar Furuzan, Adliye Başkanı Abdulhüseyin Sadri, Bele-

diye Konseyi Başkanı Dr. Muhammed Muazid, Meşhed Belediye Başkanı İbrahim Şerifi, Maarif ve Vakıflar Başkanı Hasan Zevki ve Ticaret Odası Başkanı Muhammed Daneş Bozorgniya, 9. eyaletin diğer önde gelen devlet adamlarıydı.

Meşhed'in nüfusu 1939 yılında 176.471 kadardı ve aynı yılda başkent Tahran'ın nüfusu 531.246 olarak açıklanmıştı.

Meşhed'in o yıllardaki siyasi durumunu, Rıza Şah'ın 14 yıllık diktatörlüğünün sonucu olan ülkenin siyasi durumu çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

Meşhed'deki eğitim merkezlerinin sayısını öğrenmek için 1935-1936 eğitim yılının verilerine bakmak yeterli olacaktır. Söz konusu eğitim yılında Meşhed'de 94 eğitim merkezi faaliyet yürütüyordu. Bu merkezlerden 50 kadarı kız ve erkek öğrencilerin okuduğu mekteplerdi. Yine aynı dönemde Meşhed'de öğrenci sayısı 9024 ve öğretmen sayısı da 246 kadardı.[1]

Açıldığı gün (1936) kentin en büyük eğitim birimi olan Meşhed Firdevsi Lisesi, Rezevi Kutsal Türbesi'nin vakıflarından biriydi. Rıza Han'ın iktidarın başına geçmesinden sonra Meşhed'de çok sayıda yeni okulun açıldığı biliniyor. Bu görev o dönemde Rezevi Kutsal Türbesi'ne verildi. Türbenin yetkilileri zorunlu olarak "mektep"leri topluyor ve yerine ilkokul ve lise açıyordu. Yeni okulların adı da genellikle "Şah Rıza" olarak seçiliyordu. Bu ad İmam Rıza'ya (a.s) saygı gibi görünse de; aynı zamanda Rıza Şah'a da mensubiyet telkin ediyordu! Öte yandan öğretmen sayısının yetersizliği, bazı öğretmenlerin Tahran'dan Meşhed'e tayinine sebep oldu. Eğitim vermek üzere bazı Avrupa ülkelerinden de bir kaç öğretmen istihdam edildi. 1933 yılında bu şekilde açılan tüm okullar Horasan Kültür Kurumuna devredildi. Bu değişimden önce önemli sayıda mektep, Rezevi Kutsal Türbesi'ne bağlıydı. Bu mektepler vakıflardan elde edilen gelirle yönetiliyordu. Vakıfta bulunan insanlar, mallarını yetimlerin veya seyyidlerin bakımı, eğitimi ve bu kesimin yiyecek ve giyecek giderlerinin karşılanması için vakfetmişti.[2]

1- Salname-i Şerg-i İran [Doğu İran Yıllığı], birinci ve ikinci bölüm (h.ş 1316), Hazırlayanlar: Abdulbaki Tahraniyan ve Kasım Tahraniyan, Meşhed.

2- Utariti, Azizullah, Tarih-i Astan-ı Guds-i Rezevi [Rezevi Kutsal Türbesi'nin Tarihi], c. 1, Tahran, İntişarat-ı Utarit ve Sazman-ı Çap ve İntişarat-ı Vezaret-i Ferhenk ve İrşad-ı İslami [Utarit yayınları ve İslami Kültür ve İrşad Bakanlığı yayınları kurumunun ortak yayını], h.ş 1371, s. 371-373.

Dinî ilimler medreseleri ve talebelerin yetiştirildiği merkezlerden ise hükümetin literatüründe" Dinî İlimler Merkezi" değil, "Tarihî Binalar" olarak söz ediliyordu! O dönemde bu medreselerin hissedilebilir bir hareketliliği söz konusu değildi. Meşhed'in en önemli dinî ilimler medreseleri Nevvab Medresesi, Nadiri Caddesi'nde yer alan Molla Muhammed Bagır Medresesi, Atik avlusunun kuzeyinde bulunan Mirza Cafer Medresesi, o dönemin çarşısında yer alan Perizad Medresesi, Safevi Caddesi'nde Abbas Kulu Han Medresesi ve Şah Hamamı Sokağı'nda Süleyman Han Medresesiydi. O dönemin gözlemcileri Meşhed'in dinî medreselerinin adeta terk edilmiş vaziyette olduğunu ve bu mekânlarda ilim ehli olanların yerine, kadastro memurları bulunduğunu söyler... Mirza Cafer Medresesi ilkin makul (pozitif bilimler) ve menkul (ilahiyat) fakültesine dönüştü ve daha sonra bina, haccarlara devredildi.[1]

Fadıl Han, Hacı Hasan vb. medreseler kapatılmıştı. Nevvab Medresesi ise dinî ilimler lisesine (makul ve menkul) dönüştürülmüştü. Müsteşariye (Seyyid Mirza, Molla Tac) Medresesi, Goherşad Camii olayından bir yıl sonra kapatıldı, batısındaki hücreler tahrip edildi ve daha sonra da Rezevi Kutsal Türbesi'ne eklendi.[2] Bagır Han Medresesi de ilkokul oldu.

Dinî talebeler, harçlıklarını ve mezuniyet belgesini alabilmek için hükümetin tebliğ ettiği aşamaları geride bırakmaya zorlandı. Birçok talebe Goherşad Camii olayından sonra Kum veya Necef-i Eşref'in yolunu tuttu. Bu arada sadece Süleyman Han Medresesi, Rıza Şah'ın yıkıcı kültürel fırtınasından korunmayı başardı ki bu da Hacı Mirza Ahmet Ayetullahzade Horasani'nin (Kifai) dirayetli yönetimi sayesinde gerçekleşti. Horasani; ancak hükümetle ilişkisini koruyarak medreseyi ayakta tutmayı başarmıştı.

İmam Rıza (a.s) Türbesi, Meşhed kentinin adeta kalbiydi. İmamiye'nin 8. İmamı, özellikle o dönem başta olmak üzere tüm dönemlerde hayranları-

---

1- Türbenin çevresinde bir meydan inşa etmek üzere Fadıl Han Medresesi yıkıldı ve vakfından elde edilen gelirle Makul ve Menkul Fakültesi açıldı. Bu fakültenin yeri Mirza Cafer medresesi olarak belirlendi ve h.ş 1311'de Rezevi Kutsal Türbesi'nin gözetiminde faaliyete geçti. Fakültenin ömrü pek uzun sürmedi ve h.ş 1315'te kapatıldı (Utariti, Tarih-i Astan-ı Guds-i Rezevi [Rezevi Kutsal Türbesi'nin Tarihi], c. 1, s. 373).

2- Pesendide, Mahmut, Hovze-i İlmiye-i Horasan [Horasan Dinî İlimler Merkezi], c. 1, Meşhed, h.ş 1385, s. 62, 63 ve 137.

na ev sahipliği yapıyordu. Rezevi Kutsal Türbesi Teşkilatı, teşkilatın Asbaşkan vekili konumunda olan Vali Pakrevan'dan başka, Mahmut Ferruh başkanlığında başkan vekili bürosu, Hüseyin Said başkanlığında muhasebe idaresi, teftiş idaresi, Muhammed Bagır Feyz başkanlığında gayrimenkul idaresi, tedarik idaresi, Yaver Devletşahi başkanlığında protokol idaresi, Nizam Şehidi başkanlığında hazine idaresi ve Oktayi başkanlığında kütüphane gibi kurumlardan oluşuyordu.

İmam Rıza (a.s) türbesinin esas binaları, İmam'ın mezarının bulunduğu noktanın üzerindeki 24 metre yükseklikteki altın kubbeden başka şu bölümlerden oluşuyordu: Daru'l-Huffaz, Daru's-Siyade, Tevhidhane, Daru'z-Ziyafe, Allahverdihan Kubbesi, Atik Avlusu, Yeni avlu, Goherşad Camii ve Şeyh Bahai mezarı.

O dönemde zengin ziyaretçiler "Bahter" ve "Millî" misafirhanelerinde (otel) ağırlanıyordu. Ziyaretçilerin büyük bir bölümü ise türbenin çevresinde bulunan Zevvarhane, Tekke ve Hüseyniyelere yerleşiyordu.

1939 yılında Meşhed'de Tus, Azadi, Aftab-i Şark ve Şehamet adında dört gazete yayınlanıyordu. Aslında Meşhed'in kültürel kapasitesi ve kentin basın tarihi, söz konusu dört gazetenin Horasan'ın manevi kapasitesinin ölçülerine uygun olmadığını gösteriyordu; ama hükümetin sansür uygulaması ve kısıtlamaları bundan fazlasına müsaade etmiyordu, hepsi de aynı haberleri tekrarlıyordu.

1925 yılında kurulan Horasan Edebî Derneği'ni eyaletin en resmî edebî kurumu olarak görmek gerekir. Ancak bu dernek de pek fazla dayanamadı ve yavaş yavaş kapanmaya doğru ilerledi. Dernek bir kez daha 1936'da ihya edildi ve Horasan Maarif idaresi başkanı Hasan Zevki derneğin yeni başkanı oldu. Derneğin Rıza Şah'ın diktatörlüğünün doruk noktasında yeniden faaliyete geçmesi, kralı ve icraatını methetmeyi gerektiriyordu. Bir zamanlar İraj Mirza'nın hicapsızlığın methinde yazdığı şiirlere cevap veren Rezevi Kutsal Türbesi'nin şairi Muhammed Hüseyin Nadıri'nin (Emirü'ş-Şuara) demiryollarının açılışı için şiir yazmak zorunda kalmasını[1] veya Hasan Mesudi Horasani'nin Feyziye'ye İran vatandaşlığı sunulması dolayısıyla şiir yazmasını[2] bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

1- Farsça Şiîr.

2- Farsça Şiîr.

Horasan Edebiyat Derneği'nin yeni tüzüğünde bu mahfilde Enbiyaların, evliyaların ve zat-ı Humayuni'nin Şah methinden başka hiç bir methin okunmayacağı vurgulanmıştı. Enbiyaların ve evliyaların methinin de Rıza Şah iktidarı ile çelişmediği sürece yasal olduğunu hatırlatmamıza ise gerek yok... Bu arada bilimi takdir etmek, baharı anlatmak ve resmî etkinlikler hakkında şiir yazıp basında yayınlamak sorun oluşturmuyordu. Horasan Edebiyat Derneği'nin bazı üyeleri şunlardı:

Seyyid Muhammed Davudi, Ali Bozorgniya (Sadru't-Tüccar), Nizam Şehidi, Razani, Edip Nişaburi, Hasan Hiravi, Oktayi, Rabbani, Muhammed Mesudi, Emirü'ş-Şuara Nadıri, Burhan Azad, Müderris Rezevi, Hasan Amid (gazeteci ve ansiklopedi yazarı), Ebulkasım Habibullahi, Kasım Resa, Muhakkık Sebzevari, Miheni Yezdi, Ziyau'l-Hak Navi, Muhammed Pervin Gonabadi, Recebali Tecelli, Seyyid Zebihullah Sebzevari.

ÇOCUKLUK YILLARI

Meşhed'in İşgali

Küçük Ali[1] henüz üç yaşına girmişti ki Meşhed, Sovyetler Birliği güçleri tarafından işgale uğradı. 1941 yılının yaz mevsiminin son ayında İran toplumu şimdiye kadar görülmemiş bir çelişkiye düşmüştü; bir yandan Rıza Şah'ın devrilmesi ve diktatörlüğünün sona ermesinin sevinci ve öbür yandan müttefik güçlerin İran topraklarını işgal etmelerinin hüznü yaşanıyordu! O yılın ağustos ayı sonları bu çelişkinin başlangıç noktasıydı. Sovyetler Birliği ordusu Kuzey sınırlarından, üç koldan İran topraklarına girdi. Sovyet ordusu bir koldan Culfa'dan Tebriz'e doğru, bir başka koldan Astara'dan Enzeli Limanı ve Reşt'e kadar ve üçüncü koldan da kuzeydoğu sınırından Horasan'a girmişti. Meşhed işgalinden önce, Sovyetler Birliği hava kuvvetleri 27 Ağustos'ta 9 savaş uçağı ve daha sonra 35 savaş uçağı ile kentin semalarında göründü. Savaş uçaklarının esas hedefleri, askerî merkezlerdi. Sovyetlerin savaş uçakları 9. Tümene bağlı kışlaları bombardıman etti. Savaş uçakları öğleden sonra saat 15.00 sularından gün batımına kadar hava akınlarını sürdürdü. Hava akınları ağustos ayının 28. günü de tekrarlandı. Bu gövde gösterisinin ardından Horasan 9. Tümeni Meşhed'den ayrılarak Tahran'a doğru geri çekilmeye başladı. Ağustos ayının 29. gününde Sovyet ordusunun mekanize, piyade ve topçu birlikleri Meşhed kentine girdi. Askerî birlikler kente yönelik ilk operasyonda Tümen karargâhını, askerî kışlaları ve Meşhed Emniyet Müdürlüğünü ele geçirmişti.

1- Bu hitabı kullanma sebebi, Ayetullah Seyyid Ali Hamenei'nin çocukluk çağında ebeveyni tarafından aynı şekilde hitap edildiği içindir (Mümini Şerif, Muhsin, Gozareş-i Kutah ez Zendegey-i Ayetullah Hamenei [Ayetullah Hamenei'nin edebî yaşamından kısa bir rapor].

Sovyet ordusunun işgalinden doğan sosyal gerginlikler bir süre halkın iktisadi ve ticari durumunu sıkıntıya soktu; ekmek, şeker, gaz ve erzak bulmak zorlaştı; ama işgal nedeniyle diğer kentlerde yaşanan sıkıntıların etkisi, Meşhed'de daha az hissediliyordu.

Sovyetler Birliği ve İngiltere'nin çok eskiden beri Meşhed'de konsoloslukları bulunduğundan, her iki devlet kente hâkim olan ilişkileri çok iyi biliyordu. Kentin önde gelen insanlarının kimler olduğu, siyasi partiler, eğilimler... Bütün bunlar iki işgalci devlet için bilinmeyen şeyler değildi. O dönemde bu iki devlet savaş cephesinde müttefik olsa da her biri kendi siyasi amaçlarını gütmeye çalışıyordu. Buna karşın işgalin başladığı günden, Sovyet ordusunun Horasan'dan çekildiği güne kadar geçen sürede eyaletin gerçek hükümdarı Sovyetler Birliği'nin konsolosluğuydu. O dönemde Doğu Ordusu Kumandanının atanmasından Meşhed'den Millî Şura Meclisi için aday olan isimlerin onaylanmasına kadar, hiç bir şey konsolosluğun görüşü alınmaksızın mümkün olmuyordu.[1]

Mektephâne

Küçük Ali, dört yaşına geldiğinde ağabeyi ile birlikte mektephâneye gönderildi. Bu mektephâne kızlara özeldi ve öğretmen hanım "Bibi Ağa", çoğunluğunu kızların oluşturduğu ve aralarında erkek çocukların da bulunduğu öğrencilerine Kur'ân-ı Kerim dersi veriyordu. Çocuk ruhuyla henüz mektebin atmosferine alışık olmayan Ali, mektephânede kalmaya katlanamadı. Hâlâ çocukluk çağı ve çocuksu oyunların coşkusunun hayalini kuruyordu. O sıralarda Ali'nin dünyasında Kur'ân-ı Kerim öğrenmeye henüz yer yoktu.

İki ay sonra ağabeyi ile birlikte erkek çocuklara özel bir mektebe gitti. Kış mevsimiydi. Mektebin hocası Mirza Bey, çocukların âleminden oldukça uzak kalan yaşlıca bir insandı. Mektep, camsız kapıların yarı karanlık bir yere dönüştürdüğü bir caminin şebistanındaydı. Şebistan Ali'nin gözüne çok büyük bir yer gibi geldi. Mektepteki öğrenciler şebistanda halka kurarak oturuyor ve dersi dinliyorlardı.

1- İran der İşgal-i Muttefikin [İran müttefiklerin işgali altında] (1318-1324 yıllarına ait belgeler), Hazırlayan: Safaeddin Turabiyan, Tahran, Resa yayınları, h.ş 1371, s. 61, 167, 168, 312, 543 ve 544; Edib Hiravi, Muhammed Hasan, el-Hadikatu'r-Rezeviye (Meşhed tarihi), Meşhed, h.ş 1327, s. 302-318.

"Babam, ağabeyim Seyyid Muhammed'le beni bu mektebe getirdi. Mirza Bey ayağa kalktı, saygı gösterdi. Kalkınca da çocuklara ayağa kalkmalarını söyledi. [Babam] 'Şu çocuklara da ders ver.' deyip gitti. Mirza Bey, bize hep saygı gösterirdi."

Mektebin hocası pek yumuşak tavırlı bir öğretmen değildi. Hacı Seyyid Cevad'ın oğullarına iyi davransa da diğer öğrencilere karşı sertti. Gerçi Mirza Bey'in eğitim yöntemleri, o çağda yaygın olan yöntemlerdi; ama o masum çocuklarda yarattığı dehşet ve korku, yıllar sonra bile Seyyid Ali'nin hafızasından silinmedi. Çocukların mektepten salıverildiği perşembe günleri hepsini sıraya dizer ve dillerinin altına mühür basarak şöyle derdi: "Kim namaz kılarsa bu mührün izi cumartesi gününe kadar kalır ve kim kılmazsa silinir!"

Bu korkuyla Mirza Bey'in öğrencilerinin hafta sonu tatilini nasıl geçirdiğini bir Allah bilirdi! Ama cumartesinin dehşet ve ağlama günü olduğu kesindi. Çocuklar sıraya dizilirdi; titreyen ve panik içinde olan bir sıra… Hepsi tir tir titrer ve ağlardı.

"Çocukları sırayla döverdi... Ben de ilk gün korkumdan ağlıyordum... Sıra bana gelince, kaşlarını çattı; ama beni dövmedi. Benden sonraki çocukları da dövmeye devam etti. Hâlâ o günlerin dehşetini hissederim."[1]

Mirza Bey yoksul biri olacak ki Seyyid Ali'yi yanına oturtup eline bir kaç beş ve on riyallik kâğıt para verir ve paraların bereketlenmesi için Kur'ân-ı Kerim'e sürmesini söylerdi! Böylece parasının çoğalacağını ve gelirinin artacağını düşünür, bu işin de, seyyid olan Serşur mahallesinin âliminin oğlunun eli ile olacağına inanırdı!

Mektep mollasının bu tür davranışları ve pencereleri cam yerine kâğıtla kaplanmış olan yarı karanlık sınıf, küçük Ali'nin bu yaşta mektebe gitmekten duyduğu hoşnutsuzlukla birleşince, o günleri kendisine karanlık, acı ve hoş olmayan anılara dönüştürdü. "**Okuldan önceki o mektep günlerinde hiç bir ilmî kazanımım olmadı.**"[2]

İşte tam o sıralarda, Hacı Seyyid Cevad'ın arkadaşları ve sevenleri evinin yanındaki arsayı satın alıp orada iki göz oda inşa ederek eski evin

---

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

2- İnkılap rehberi, İmam'ın İran'a dönüşünü anlatıyor.

arsasına eklemek sureti ile sevdikleri âlimin yaşam alanına genişlik kazandırdılar. Şimdi aile bu arsada inşa edilen yeni iki odaya taşınmış, eski evin giriş katındaki tek oda da artık babalarının özel odası olmuştu. Bu odaya güneş girmiyordu.

"Babamın misafiri olduğunda üç dört saat önceden gidip odadaki odun sobasını yakardık, böylece odanın içi biraz ısınır, oturulacak hâle gelirdi."[1]

Kerbela Ziyareti

Seyyid Ali 1946 yılında Kerbela ziyaretine gitti. Ailesi ile birlikte (babası, annesi, Seyyid Muhammed ve Rübab) çocukluk çağının ilk uzun yolculuğu olan bu seyahat 6 ay sürdü. O dönemde Meşhed'den Tahran'a yolculuk üç gün üç gece sürüyordu.

"Babam Mekke'ye gidecekti. Bizi Irak'ta kutsal mekânların ziyaretine götürecek, orada bırakacak, kendisi Mekke'ye gidip dönecekti. Ama pasaport işini halledemedi. Üstelik Irak'ta kutsal mekânları ziyaret için gerekli özel pasaport da çıkaramadı."

Eli boş dönmek istemeyen Seyyid Cevad, bu kez Huzistan eyaletinin yolunu tutmaya ve o dönemde yaygın olan kaçak yolculuk yöntemine başvurarak Basra üzerinden Kerbela'ya gitmeye karar verdi. Aile Ahvaz'a, oradan da Hurremşehir'e geçti, karşı kıyıya kayıklarla geçtiler. Basra'ya varmaları bir kaç gün sürdü. Geceleri yol alıyor gündüzleri dinleniyorlardı. O bölgeden insanları kaçak olarak Irak'a götüren kayıkçıyla rehberleri, meşakkatli bir yolculuktan sonra onları Basra'ya ulaştırdı.

"Çok zor günler geçirdik... Basra'da artık tehlikeden kurtulduğumuzu düşünüyorduk. Orada bir âlimin evine yerleştik. Bir iki gün ikamet ettikten sonra bize trenle yolumuza devam etmek üzere bilet aldılar."

Seyyid Cevad'la ailesine eşlik eden kaçakçılar onları Necef-i Eşref'e kadar götürmeyi planlıyordu. Tren istasyonuna gitmek üzere bir taksiye bindiler. Taksi şoförü İranlı yolcuların illegal olarak Irak'a giriş yaptıklarını anladı. Aracı durdurdu, gitti ve bir polis memuru ile geri döndü. Seyyid Cevad ailesi deşifre olmuştu. Ancak işini bilen kaçakçılar hemen devreye girdi ve Arap polis memurunun eline biraz para sıkıştırarak meseleyi hallettiler!

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

"Necef-i Eşref'e gittik. Bir kaç ay orada kaldıktan sonra Kerbela'ya gittik, Kâzımeyn ve Samerra'ya da gittik. Babam Mekke'ye gidemedi. 6 ay sonra Meşhed'e döndük."[1]

İlkokul Dönemi

Küçük Ali, beş yaşındayken yine ağabeyi Seyyid Muhammed'le beraber ilkokul hayatına başladı. O gün çok güzel bir gündü; çünkü teneffüslerde oyun oynayabiliyorlardı, çocuklar da vardı! Artık Ali kendi yaşıtları ile okul bahçesinde oynayabilecek ve büyükçe bir sınıfta öğretmenini dinleyebilecekti. Okulun adı Daru't-Tâlim Diyanetiydi ve yaklaşık bir yıl önce açılmıştı.

İran'da Rıza Şah engeli ortadan kaldırıldıktan sonra birinci Pehlevi döneminde din karşıtlığı politikaları yüzünden engellenen talepler, etkinlikler, kılık kıyafet, oturumlar ve kısacası din düşmanlığıyla yasaklanan her şey yeniden gündeme gelmeye başladı. Bu durum özellikle Meşhed'de daha da belirgindi. Kentte Sovyet askerlerinin varlığı nedeniyle yaşanan paniğin yatışmasından sonra, hicabın yasaklanması ile evden çıkamayan çarşaflı kadınlar yeniden İmam Rıza (a.s) türbesi, çarşı pazar ve sokaklarda görünmeye başladı. Bundan önce yasaklanan dinî etkinlikler ve merasimler de yeniden düzenlenmiş, muharrem ayının yas merasimleri yeniden canlanmıştı.

O günlerde Mirza Ahmet Kifai'nin önderliğinde 170 kadar dinî heyetin kurulduğu biliniyor. Bu heyetler her ne kadar dönemin kapasitesinin çok ötesinde siyasi meselelerle uğraşıyor ve daha çok Tudeh Partisi ile mücadele yolunda faaliyet yürütüyor olsa da, kuruluş sebepleri daha ziyade Rıza Şah döneminde bastırılan dinî eğilimlerden kaynaklanıyordu. Bu arada daha sonraki yıllarda Meşhed'de siyasi ve dinî hareketlerin derinleşmesi ve gelişmesinde kayda değer etkisi olan önemli dinî dernekler de kuruldu. Mesela Ali Asgar Abidzade öncülüğünde kurulan "Peyrovan-ı Kur'ân-ı Kerim=Kur'ân-ı Kerim İzleyenleri" derneği hızla gelişti. Ayetullah Şahabpur, İslami Tebligat derneğini faaliyete geçirirken, Muhammed Tagi Şeriati de daha nüfuzlu ve daha ünlü olan İslami Hakikatler Yayın Merkezi'ni kurdu.[2]

1- age.

2- Mansuri, Pervin, Tarih-i Şifahiy-i Kanun-ı Neşr-i Hakaik-i İslami [İslami Hakikat-

Daru't-Tâlim Diyaneti Okulu da işte böyle bir ortamda ve Rıza Şah döneminde dinî faaliyetlerin sınırlandırılma acısını yaşamış insanların çabalarıyla açıldı.

Daru't-Tâlim Diyaneti Okulunun Hacı Şeyh Golam Hüseyin Tebrizi'nin çabaları ve Kummî hanedanının müritlerinden Hacı Ahmet Muhtarzade'yle Serşur çarşısının hayırsever esnafının katkıları sonucu açıldığı bilinmektedir.(1)

Küçük Ali, dünyaya geldikten sonra kulağına ezan ve ikameyi fısıldayan kişi olan Hacı Şeyh Golam Hüseyin, İslami Talimat Topluluğu Okulları'nı örnek alarak, Meşhed'de böyle merkezleri yaygınlaştırmaya karar vermişti. O dönemde Daru't-Tâlim Diyaneti Okulu, Meşhed kentinin tek dinî okulu sayılırdı. Okul müdürü hem ders veriyor, hem müdür muavini görevini yürütüyordu. İyi niyetli, saygın, biraz otoriter ve disiplinli biriydi. Okulda çalışanların çoğu gibi o da Kirman yöresindendi. Okulun kurucu heyeti, okulun temelini İslam hükümlerine uygun attı. Okulda öğrenciler için cemaat namazı düzenleniyor, sabahları sıraya girdiklerinde Kur'ân-ı Kerim'den ayetler ve dualar okunuyordu. Diğer derslerle birlikte dinî eği-

---

ler Yayın Merkezi Sözel Tarihi], Tahran, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi], h.ş 1384, s. 31-65. Sayın Hamenei, Abidzade'nin kişiliği hakkında şöyle diyor: "Hacı Abidzade çarşıdan biriydi ve Meşhed'de büyük bir propaganda teşkilatı kurmuştu. Abidzade çok çalışkan, iradeli ve yürekli biriydi. Az çok bilgiliydi ve biraz da Arapça biliyordu. Çok güzel konuşurdu ve minbere de çıkardı. Halk ondan çok hoşlanırdı."

Sayın Hamenei ayrıca Muhammed Tagi Şeriati hakkında da şöyle diyor: "Merhum Muhammed Tagi Şeriati Meşhed'de Marksizm ve özellikle Tudeh Partisi karşıtlığı ile bilinen bir aktivistti ve ders verdiği Meşhed liselerinde ve yine konuşmalarında, üzerinde durduğu konuların ana ekseni, komünistlerin ilhadî düşüncelerini reddetmeye yönelikti. O yıllarda Meşhed radyosunda yayınlanan konuşmalarının derlendiği "Din'in faydaları ve gerekliliği" adlı eser de tümüyle bu konu ile ilgilidir." (Caferiyan, Resul, İran'da dinî ve siyasi akımlar ve teşekküller (1320-1357), Tahran, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi], 6. baskı, h.ş 1385, s. 93-97.

1- Muhammed Mehdi Abd Hudai'nin Anıları, Hazırlayan: Seyyid Mehdi Hüseyni, Tahran, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi], h.ş 1379, s. 38; Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

tim de veriliyordu.[1] *Hilyetu'l-Muttakin*'den bazı bölümler, Sıyak Hesabı ve *Nisabu's-Sibyan* da diğer derslerin arasında kendilerine bir yer açmıştı.[2]

Okul mekanı aslında Kainiler Hüseyniyesinin yeriydi. Hüseyniyenin ana şebistanında sıralar ve masalar yerleştirilmiş ve büyük bir sınıfa dönüştürülmüştü. Çocuklarının dinî eğitimle yetişmesini isteyen birçok âlim ve mütedeyyin insanlar çocuklarını bu okula kaydediyordu.

Küçük Ali birinci, ağabeyi Muhammed de dördüncü sınıfa kayıt yaptırdı.

Ayakkabı

Seyyid Ali, her gün evden neşeyle çıkıyor, Serşur çarşısındaki Daru't-Tâlim Diyaneti Okuluna gidiyordu.[3] Yolda giderken, içine kitap ve defterlerini koyduğu mendilini sallıyordu. Ayakkabıları onun bunca hareketliliğine dayanamazdı. Yaz aylarında ketenden örülme "Give" adı verilen şoson, kışın da deriden yapılan ve o yıllarda talebelerle ulemanın kullandığı "mirzai" adlı sade, ucuz ve bağsız ayakkabılar giyilirdi. Babası bağcıklı ayakkabı almazdı.

"Bağcıklı ayakkabıya hasrettik. Şimdiye kadar da hiç bağcıklı ayakkabı kullanmadım, bu arzum asla gerçekleşmedi."

Gerçekte babalarının sade ve kanaatkâr yaşamından kaynaklanan yoksulluğu, çocukların bazı isteklerinin, hatta onların zevkine göre ayakkabı satın alınması gibi taleplerinin bile yerine getirilmesine mani oluyordu. Bu arada babalarının özel zevkini de bu yoksulluğa eklemek gerekir. Ucuz ayakkabı satın alınsaydı, çocukların ağlamasına davetiye çıkarılmış oluyordu.

1- Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Hovze-i Huneri, Hatırat-ı Seyyid Hadi Hamenei [İslam İnkılabı Edebiyat Bürosu, Sanat Bölümü, Seyyid Hadi Hamenei'nin Anıları], kaset No. 1, s. 2.

2- Merceiyyet-i Ayetullah Hamenei ez Didgâh-ı Fugeha ve Bozorkan [Fakihler ve Seçkinlerin Bakışında Ayetullah Hamenei'nin Merciliği], Hazırlayanlar: Kum Dinî İlimler Merkezinden bazı âlimler, Kum, Defter-i Tebligat-ı İslami, Hovze-i İlmiye-i Kum [Kum Dinî İlimler Merkezi İslami Tebligat Bürosu], h.ş 1373, s. 35.

3- Bu okul günümüzde artık yok ve yerine Kainiler Hüseyniyesi yeniden ihya edilmiş ve Kain'den gelen ziyaretçilere ve Meşhed'de düzenledikleri dinî merasimlere ev sahipliği yapıyor.

"Bir keresinde hatırlıyorum mirzai ayakkabısı almıştı; ancak ayakkabı dardı ve babamın ayakkabıyı değiştirebilecek veya yenisini alabilecek durumu da yoktu... Ayakkabıyı söker, ölçer, yeniden yapar, hatta bağcık da ekleriz, dediler. Bağcıklı ayakkabım olacağı için çok sevinmiştim. Ama ayakkabımı söküp yeniden yaptıklarında, bağcığa rağmen çok çirkin olmuştu. Üzüldüm; ama başka çare de yoktu."[1]

Sofra

"Çocukluğumda, bazı akşamlar evimizde yiyecek yemek olmazdı... Annem bazen büyükbabamın annesinin bana veya kardeşlerimden birine verdiği harçlıklarla biraz kuru üzüm veya süt alırdı, oturup ekmekle yerdik."[2]

Cuma günleri Ali, Muhammed ve Rübab büyükbabalarının evine giderdi. Hacı Seyyid Haşim'in annesi Bibi, çocukları çok sever, anneleri Hatice Hanım'a büyük bir sevgi beslerdi. Bibi bu sıcak sevgisini, Hatice Hanım'ın çocuklarının minik ellerine biraz bozuk para sıkıştırarak tamamlardı.

"Birçok kez eve döndüğümüzde, annemin elimizdeki bozuk paraları alıp kuru üzüm satın aldığını ve akşam yemeğinde kuru üzümle ekmek yediğimizi hatırlıyorum. Ya da o paralarla süt alır ve sütle ekmek yerdik. Evimizde birçok kez akşam yemeği diye bir şey olmadığını hatırlıyorum."

Ekonomik şartlar normale döndüğünde perşembe geceleri mutfakta pilav pişerdi. Bu da ailenin beslenme programında çok önemli ve ilginç bir gelişme demekti. Az miktarda etle yapılan ve "Abguşt" veya bozbaş olarak bilinen yemek, ailenin en önemli besiniydi. Bu geleneksel yemeğin bir bölümü porselen bir kapta üst katta babaya gönderilir, geriye kalanı bakır bir kâseye boşaltılıp sofraya getirilirdi. Sofranın başında oturan yedi kişinin hızla gelip giden elleriyle kâse hemencecik boşalırdı. Annesiyle ablaları küçük çocukları düşünür, az yerdi. Buna karşın, **"Bazen adam başına iki lokma düşerdi. Gerisini biraz peynir ekmek veya başka bir şeyle tamamlamak zorunda kalırdık. Annem azla yetinen ve yemeğe düşkün olmayan bir insandı. Kendisi bir lokma yemese bile bize yedirir ve doymamızı isterdi."**[3]

1- Hamenei, Seyyid Ali, Pasuh be Suâlat [Sorulara cevap], Söyleşi No. 14, İslam Cumhuriyeti Partisi.

2- Hatırat ve Hikayetha [Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler]], Hazırlayan: Muessese-i Ferhengiy-i Gadr-i Velayet [Kadr-i Velayet Kültürel Müessesesi], Tahran, 1381, s. 30.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

Elbise

Küçük Ali, çocukluk çağından itibaren hep cübbe giydi, daha doğrusu, cübbeye benzer bir şeydi giydiği! Aynı elbise ile oynar, koşar ve okula giderdi. Sarığı da vardı! Havalar ısındığında sarık bağlamazdı; ama kışın veya babası ile birlikte camiye gittiğinde, annesinin sardığı sarığı mutlaka başına geçirirdi. Hatice Hanım sarık sarmakta pek mahirdi.

Cübbesi, dizlerinin altına kadar uzanan genişçe bir elbiseydi ve genellikle babasının eskiyen elbiseleri veya başka eski kumaşlardan yapılırdı. Annesi eskimiş elbise veya kumaşı keser, siyah renkli dikiş makinesi ile dikerdi.[1]

Babasının bir kaç yamalı cübbesi vardı. Birinin eteği, birinin kolu, birininse omuzları onarılmıştı. Babası yamalı elbiseyi giyer, cübbenin kirli veya yırtık olmaması gerektiğini, yamalı cübbe giymeninse asla ayıp olmadığını söylerdi. Aynı cübbeler daha sonra Seyyid Cevad'ın çocuklarının cübbeleri olacaktı!

"Ama babam güzel abalar giyerdi... Hatırladığım kadarıyla, kışın Nain abalarını ve yazın Haşiye abalarını giyerdi. İyi aba giymeye özen gösterirdi."[2]

Ali Bey, babasının bir kış gecesi camiden eve döndüğünde, ilk kez odasına çekilmediğini hatırlıyor. Belki odası soğuk olduğu içindi. Cübbesini asmak üzere çıkardı ve bu cübbenin 20 yıllık olduğunu söyledi. Ancak 20 yıllık bu cübbe, 20 yıl daha iş gördü!

"Daha sonraları bu cübbeyi ben de bir süre kullandım. Çok kalın ve çok eskimişti. Bir gün onu bir başkasına verdik ve kurtulduk. Okulda çocukların karşısında mahcup edici bir durumdu... Birinin yüksek cübbesi ve farklı elbisesi ile göze batması... Doğal olarak herkes bana bakıyordu... Ama yine de oyunla, arkadaşlıkla ve yaramazlık yaparak durumu atlatır, aldırmazdık... Bunun canımızı sıkmasına izin vermezdik."

Okulda ve mahallede çocuklar ona küçük şeyh anlamına gelen "Aşeyh Hordu" derdi. Ali, çoğu zaman buna katlanırdı. Başını öne eğer ve geçip

---

1- Bu eski dikiş makinesini, eskimiş eşyaların bırakıldığı baba evinin mutfağında gördüm (Yazar).

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1225.

giderdi; ama bazen de çocuksu sabrı tükenirdi. Beyaz mendile sarılı kitaplarını yere bırakıp kavgaya tutuşurdu.

Seyyid Muhammed, Seyyid Ali ve daha sonraları Seyyid Hadi'nin kullandığı cübbelerin kökleri, babalarının dinî inançları kadar, Rıza Şah döneminde kılık kıyafet reformuna, ulemaya dayatılan kılık kıyafet yasağına ve kısıtlamalarla tehditlere dayanıyordu. Seyyid Cevad, Rıza Şah'ın dayattığı batı usulü kılık kıyafeti çocuklarına giydirmek istemiyordu.

Bulanık Kelimeler

Seyyid Ali için dersler ve sınıf çok cazip; ama aynı zamanda sorundu. Kara tahtayı ve öğretmeni iyi göremiyor, bunun nedenini de bilemiyordu. Bu sorun ilkokulun sonuna kadar devam etti; ancak ilkokulu bitirdiğinde gözlerinin iyi görmediğini anladı.

"Hiç kimse bilmiyordu, ben de bilemedim, sadece bazı şeyleri net göremediğimi biliyorum."

İlkokul üçüncü sınıfa kadar tembel ve yaramaz bir öğrenciydi. Derslere çalışmak ona çok zor geliyor, çalışsa bile, pek bir şey öğrenemiyordu.

"Çok tembel ve yeteneksiz bir öğrenciydim."

Ancak ilkokul dörtten sonra yetenekleri ve öğrenme kabiliyeti ortaya çıkmaya başladı, kısa bir sürede okul birincisi oldu. İlkokulun son üç yılı (o dönemde İran'da ilkokul 6 yıldı) onun bilimsel gelişme yıllarıydı. Hem sınıf başkanı da olmuştu. Aynı yıllarda matematik, coğrafya, geometri ve tarih derslerine daha fazla ilgi gösterdi. Geometri ve tarihi daha büyük bir şevkle öğreniyordu.

Okul Kâriliği

Okul müdürü Tedeyyün Bey, Seyyid Ali'nin çok iyi bir sesi olduğunu fark ederek onu sabahları Kur'ân-ı Kerim tilaveti için seçti, artık okulun karisi olmuştu. Kur'ân-ı Kerim'i iyi tilavet ettiği için, Ayetullah Seyyid Ebulkasım Kaşani Meşhed'e geldiğinde karşılama töreninde Kur'ân-ı Kerim'i ona okutturdular. İmam Rıza Türbesini ziyarete gelen Ayetullah Seyyid Nureddin Hüseynî Şirazi'yi Hoca Ebasalt'te karşılama töreninde de 9 yaşın-

daki Seyyid Ali Kur'ân-ı Kerim tilavet etti.[1] Kummî Bey Okulu ziyarete geldiğinde törende Kur'ân-ı Kerim'i okuma görevi yine ona verildi!

"Okulumuzu malî açıdan destekleyen şahıs, hayranlarımdan biriydi... Merhum Muhtarzade... Bana bir de ödül vermişti. O günün en iyi ödülünü bana verdiler. Kur'ân-ı Kerim öğrenimiyle ile ilgili bir kitaptı... Merhum Seyyid Hüsameddin Falesiri Şirazi'nin eseriydi."[2]

Kur'ân'la Ünsiyet

Seyyid Ali'nin Kur'ân-ı Kerim'le ünsiyet ve sevgi bağı işte o dönemde başladı. Babası, Kur'ân-ı Kerim'le daha fazla tanışıp tecvit öğrenmesi için Hacı Ramazan'dan onları eğitmesini istedi.

Hacı Ramazan Meşhed kârilerindendi, geçimini tuhafiyecilikle sağlıyordu. Bir cuma günü Hacı Ramazan, Ayetullah Seyyid Cevad'ın evine geldi ve ulemanın giydiği kılık kıyafeti giyen Seyyid Muhammed ve Seyyid Ali'yi alıp Kur'ân-ı Kerim kursuna götürdü. Hacı Ramazan bu iki seyyide pek saygı duyardı. Bu yüzden onlara önden gitmelerini söyler ve kendisi arkalarından giderdi. Kur'ân-ı Kerim kursunda da onları meclisin üst tarafında oturturdu.

Bir kaç ay sonra Hacı Ramazan onlara artık iyice ilerlediklerini ve kendisinden öğrenecekleri bir şey kalmadığını söyledi.

Bir sonraki hocaları, Meşhed'de Kur'ân-ı Kerim kıraatinin en büyük üstadı ve kıraat ilminin öncüsü Seyyid Muhammed Arab Za'ferani'nin talebesi Molla Abbas'tı. Molla Abbas, başına Horasan yöresinin beyaz şalını saran, cübbeli, uzun sakallı biriydi. Afganlara benziyordu. Kur'ân-ı Kerim derslerini Rezevi türbenin eski avlusunun üzerindeki odalardan birinde düzenlerdi. Ramazan aylarında Goherşad Camiinin hasır örülü eyvanlarının (avlu) karşısındaki eyvana geçerdi. Bu derslerin bir özelliği de, içeri girip çıkma adabıydı.

1- Hatırat-ı Hüccetü'l-İslam Seyyid Muniruddin Hüseynî Şirazi [Merhum Merhum Hüccetü'l-İslam Seyyid Muniruddin Hüseynî Şirazi'nin Anıları], Tahran, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi], h.ş 1383, s. 127; Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1230.

2- age, belge No. 1320.

"Kapıdan içeri girerken mutlaka "Selamun aleyküm" dememiz gerekiyordu; ama kapıdan çıkarken de vedalaşmak için "Selamun aleyküm" dememiz gerekirdi. Hiç kimse "Hoda hafız=Allah'a ısmarladık" demiyordu."

Öğrenciler odanın etrafında dizilen rahlelerin arkasında otururdu. Rahlelerin üzerinde Mumbai basımı Kur'ân-ı Kerim'ler vardı. Büyük rahlelere uygun ince kâğıt üzerine Hindu hatla basılmış nefis nüshalardı.

"Ben hâlâ o hatta alışığım ve çok severim. Hindistan basımı Kur'ân-ı Kerim nüshalarının en hatasız nüshalar olduğunu söyleyebilirim. Mısır ve Hindistan basımı Kur'ân-ı Kerim nüshaları, İran'da basılan ve içinde birçok hata bulunan nüshalara kıyasla, daha sahihtir."

Sınıfta herkes yarım sayfa kadar Kur'ân-ı Kerim okurdu, Molla Abbas da okurdu, çok yetenekli bir üstattı. Bu teknikte kendisinden daha iyi biri olduğunu düşünmüyordu. Başkaları da aynı görüşteydi.

Tecvidin tüm kurallarını öğrendi. Molla Abbas, Seyyid Muhammed Arap'ın tecvit notlarını az sayıda meraklısına ders verdi, Seyyid Ali de bu meraklılardan biriydi.[1]

Çok sevdiği ders kitaplarından biri de din eğitimi dersiydi ve bu kitabın bir bölümünü ezbere biliyordu.

Ünlü hatip Muhammed Tagi Felsefi'nin vaazlarını taklit etmeyi çok severdi. Felsefi'nin radyodan yayınlanan konuşmalarını dinlemek üzere annesiyle komşularına gider, din eğitimi kitabını açar ve Felsefi Bey'in aksanı ile kitabın üzerinden okurdu. Ebeveyni ve öğretmeni onu sık sık teşvik ederdi.

Falaka

Mahallenin dar sokakları evin küçük bahçesinden daha iyiydi. Evden biri onu çağırana dek mahallede çocuklarla oynardı. Saklambaç ve eğer bir top bulabilirlerse futbol veya voleybol... Voleybolu daha çok severdi.

Küçük Ali Bey'in yaramazlıkları mahallede pek belli olmazdı; ama okulda göze çarpıyordu. Hele tüm vakarı ve heybeti ile okul bahçesinde yürüyen ve elindeki sopa ile öğrencileri cezalandıran Tedeyyün Bey'in gözünden hiç mi hiç kaçmazdı. İlkokul eğitiminin 6 yıllık sürecinde bir kez Tedeyyün'ün

1- age.

falakasına yakalandı. "Kısasgah" adı verilen bir yerde yapılan bu falaka her hâlde Tedeyyün Bey'in onca göz yummasına karşın sabrının tükenmesinden sonra uygulanmıştı. Tedeyyün, Sıddıkiler Camii İmamı Ayetullah Seyyid Cevad'ın oğlu olan şu cübbeli ve yaramaz çocuğu pek severdi.(1)

Ama bu hareketlilik ve çocukluk heyecanları Seyyid Ali'nin dinî ilgilerini etkilemiyordu. O dindardı, namaz, dua ve sünnetlere pek önem verirdi ve bütün bunları annesine borçluydu. Ama bu ilgisi annesine tabi olmaktan ziyade kendi zevkinden de kaynaklanıyordu. Henüz buluğ yaşına varmadan Arefe günü amellerini annesi ile birlikte yerine getirmişti. Gusül alır; öğle vaktinden güneş batımına kadar evin bahçesinde namaz ve dua ile meşgul olurdu. Buluğ yaşına geldikten sonra annesi ile birlikte Ümmü Davut amelini yerine getirirdi. Farz dışında, ne kendisi ne de annesi sünnet oruç tutamazdı.

"Ben müstehap oruç tutamazdım, mizacım ve gözüm yüzünden tutamazdım, bana zararlıydı, annem için de öyle... İkimiz de bundan acizdik."(2)

Regaib kandilini kutlamaya büyük özen gösterirdi.

"Recep ayının dualarını çocukluğumdan beri ezbere bilirim."

Her akşam babasıyla İmam Rıza'nın (a.s) türbesine giderdi. Babasının vazgeçilmez ziyaret yoldaşıydı. Babası İmam Rıza (a.s) ziyaretini uzun süre yerine getirmeye alışıktı; o da "Camia" ziyaretnamesini *Mefatih* üzerinden okurdu.

"Bir gece türbeden çıkarken babama, o gece Camia Ziyaretnamesi'ni ezbere okuduğumu söyledim."

Bir süre Masum İmamlar'a (a.s) mensup namazları da kıldı. Daha sonraları çocukluk ve ergenlik çağında Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemediği için üzülmüştü; bazı bölümlerini yetişkinlik çağında ezberlemişti; ama yine de kendisini Kur'ân-ı Kerim hafızı olarak bilmemesi, en fazla esef duyduğu durumlardan biridir.

1- Okul bahçesinde Kısasgah adı verdikleri bir yer vardı. Tedeyyün Bey, okul bahçesine atılmaması gereken her şeyin buraya atıldığı Kısasgah'ta suçlu öğrenicileri cezalandırırdı. Okulda meyve yiyen herkes, kabuğunu buraya atması gerekiyordu.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1238.

Mukaddimat Eğitimi

Talebelik derslerine (dinî eğitimine) Daru't-Tâlim Diyaneti Okulunda beşinci sınıfta başladı. Tanınmış bir âlim olan Ahmedi Hoca, *Camiu'l-Mukaddimat* adlı kitabı bir kaç meraklı öğrenciye öğretmeyi önerdi. Ali Bey ve bir kaç öğrenci daha Ahmedi Bey'in öğrencisi olmayı kabul etti.

Aslında *Camiu'l-Mukaddimat*'ı annesinin yanında öğrenmeye başlamış ve yine annesinden şöyle duymuştu: "Evvelu'l-ilmi, marifetu'l-Cebbar=İlmin başı, Cebbar olan Allah'ı bilmektir." *Emsile* ve şerhinin bir bölümünü annesinden öğrenmişti. *Sarf-i Mir*'i de babasından öğrendi. *el-Avamilu fi'n-Nahv* eğitimini okulda aldı.

"O okuldan ayrıldığımda, *Camiu'l-Mukaddimat*'ı hemen hemen bitirmiştim."

Unmuzec'in bir bölümünü ise Hüseyin Abayi'den öğrendi.[1]

Aynı dönemde zorunlu olarak babasının Seyyid Muhammed'e verdiği mukaddimat derslerine katılır ve Hacı Seyyid Cevad'ın ağır tokatlarından ibaret olan eğitim amaçlı cezalarından nasipsiz kalmazdı.

Bir gün Seyyid Cevad, Ebulhasan *Suyuti* dersini büyük oğluna vermek istiyordu. Seyyid Muhammed'in yanında Ali Bey'i de çağırdı: Muhammed Bey!... Ali Bey!...

Suyuti dersinin başlarıydı ve Seyyid Muhammed'in bir önceki derste öğrendiği kitabın ilk beyitlerini okuması gerekiyordu: "Kâle Muhammedun Huve'bnu Malik/ Ahmedu Rabbillahe Hayre Malik..."Ancak beceremedi. Kelimelerin yerlerini değiştirerek söyledi, birden babasının tokadı Seyyid Muhammed'in suratına iniverdi. Muhammed Bey ağlamaya başladı ve odadan kaçtı. Bu eğitim olayı defalarca tekrarlandı. Bu iki kardeş *Şerh-i Lum'a*'yı Hacı Seyyid Cevad'dan öğrendiklerinde bir önceki günün dersini bilmeleri ve babalarının sorularına cevap vermeleri gerekirdi. Yazılmamış bir kural ise cevap veremeyenin cezalandırılmasıydı. Bu yüzden babalarından uzak oturmak için aralarında sıkı bir rekabet vardı. Hacı Seyyid Cevad, 80 cm boyu, 40 cm eni olan masasının arkasında, çocuklar da yan taraflarda otururdu. Masa, babasının elinin kolaylıkla ulaşabileceği bir kürsü kadardı.

1- age, belge No. 1225. Daha sonraları *Camiu'l-Mukaddimat*'ın bazı bölümlerini annesine öğretmeye başladı.

"Muhammed Bey beni öne iterdi. Gerçi en çok dayağı da o yerdi ya... Babamın eli onu dövmek amacı ile havaya kalkar; ancak genellikle benim enseme inerdi."[1]

***Ama* "Ben evlatlarına karşı bunca sevgi besleyen bir babaya az rastladım... Ben 14 veya 15 yaşındaydım. Ağabeyim Muhammed Bey'le, babamdan izin alır, talebe arkadaşlarımızla Vekilabad'a yaylaya giderdik. Bir gün sabahtan akşama kadar eğlendik... Gece eve döndüğümüzde, yorgun bitkin uyuduk. Babam namazdan döndüğünde bizleri öperdi... Dayanamazdı... Bizi sabahtan beri görmemişti, bir gün görmese, hemen özlerdi."**

Öğrencilik Dünyası

İlkokul döneminin sonunda Seyyid Ali'nin geleceği ve önündeki yol haritası belli olmuştu, talebelik âlemine girecek, din adamı olacak, "Dinî İlimler Merkezleri"nde eğitim görecekti.

"Ne zaman geleceğimi düşünmeye başladığımı hatırlayamıyorum; ama gelecekteki yaşamımda hangi mesleği seçeceğim, ta baştan hem kendimce ve hem ailemce bilinen bir şeydi. Herkes benim talebe ve din adamı olacağımı biliyordu. Bu, babamın istediği ve annemin de çok sevdiği bir şeydi. Ben de şahsen ilgi duyuyordum."

İlkokulu bitirdikten sonra ders vermeye başladı; *Unmuzec* ve *Samediye* okur, *Şerh-i Emsile* ve *Sarf-i Mir*'i ders verirdi. Talebeleri Meşhedli iki mersiyehandı. Bunlar Hacı Seyyid Cevad Hamenei'ye giderek onlara *Şerh-i Emsile* ve *Sarf-i Mir*'i öğretmelerini istemişti. Seyyid Cevad da onları 13 yaşındaki oğlu Seyyid Ali'ye havale etmişti.

"Beni bu iş için oyalamanız gerekmez, bu iş için falanca kişi yeterlidir."

Uzun süre bu iki kişiye ders verdi. Ders verdiği yer ise Şah Camii idi. Aralarındaki yaş ve cüsse farkı, Seyyid Ali'yi mahcup edecek kadar fazlaydı; ama o ders vermeyi sürdürüyordu.

İlk Minber

Bu iki yetişkin mersiyehan ile tanışmak, onun minbere çıkması için zemin hazırladı. Bunlardan biri Kâzım Talibiyan adında bir mersiyehandı, her hafta çarşamba günleri öğleden önce evinde kadınlar için mersiye etkin-

1- age.

liği düzenlerdi. Meşhed'de şöyle bir adet vardı: Eğer düzenlenen mersiye meclisine ev sahipliği yapan kişi mersiyehan ise, diğer meddahlar da onun evinde toplanır ve mersiye okurdu. Buna da Nafile mersiyesi denirdi; çünkü işin içinde para yoktu ve meddahlar geldikleri gibi meclisten ayrılırdı. Talibiyan genç Seyyid Ali'ye meclisinde konuşma yapmasını önerdi.

"Minbere çıkmayı bilmem, dedim. Bana: 'Bunu yapamayacak ne var?' deyince, 'Babamdan bir sorayım.' dedim. Babam da, onaylayıp beni mutlaka gitmem için teşvik etti. Ben bu işi hiç bilmediğimi söyleyince, 'Merak etme, ben sana kitap yüzünden okumasını öğretirim, kitabı yanında götür, açıp oku, yavaş yavaş öğrenirsin.' dedi."

Babası, Meclisi'nin *Cilau'l-Uyun* adlı kitabını bulup getirdi, İmam Muhammed Bagır'ın (a.s) hayatı ile ilgili bölümü açıp Seyyid Ali'ye okumasını söyledi. O da okumaya başladı, hatası olduğunda babası düzeltiyordu. Daha sonra *Mecmau'l-Furu*[1] adlı eseri getirip oğluna bir kaç fıkhî mesele öğretti.

O zamana kadar sadece ders kitaplarını koltuğunun altında taşımıştı, bu kez iki büyük tarihî ve fıkhî kitabı koltuğunun altına alarak Talibiyan'ın evinin yolunu tuttu.

Genç mollanın iki kalın kitapla evine geldiğini gören meclis sahibi Talibiyan, Seyyid Ali'nin bu hafta kesin minbere hâkim olacağını anladı.

"Müthiş utanıyordum... Bir kaç mersiyeden sonra sıra bana geldi. Sayın Hamenei! Buyurun sıra sizde, dedi... Çok korkuyordum. Ne olacağını kestiremiyordum. Kadınların bulunduğu odaya geçtim."

Odada üç basamaklı bir minber duruyordu. İlk basamağın üzerinde oturdu, başını öne eğdi. Kadınlar, *Mecmau'l-Furu* kitabını açmaya çalışan gence bakıyordu. Müstehap amellerle ilgili bir meseleyi okudu.

Kitabı kapattı, *Cilau'l-Uyun*'u açtı ve babasının işaretlediği İmam Muhammed Bagır'ın (a.s) yaşamından iki sayfa okudu. Seyyid Ali'nin minberi, mecliste bulunan meddahların okuduğu mersiyelere kıyasla biraz fazla uzadı.

Odadan çıktığında şakacı mersiyehanlardan Şeyh Sabiri koyu Horasan şivesi ile "Kitabı sonuna kadar okusaydın bari!" diye mizah yaptı. Ali Bey

---

1- Mecmau'l-Furu, Farsça yazılan bir risale, Yazarı Ali Aştiyani'dir ve Ayetullah Seyyid Hüseyin Burucerdi'nin fetvalarına göre telif edilmiştir.

daha da mahcup oldu. **"Evden çıkarken Talibiyan bana minber ücreti olarak 5 riyallik yeni basılmış kâğıt para verdi. Mersiyehanlara para verilmezdi; ama bana verdi. Ben de: 'İstemez.' dedim."**

Çok ısrar edince parayı alıp eve döndü. O güne kadar hiç kimse ona bu kadar para vermemişti. Olayı babasına anlattı. Hacı Seyyid Cevad çok bozuldu "Parayı almayacaktın, bir daha böyle bir şey yapma."[1] diye sitem etti.

Bu minber, tüm sıkıntılarına karşın yaşamında çıktığı ilk minberiydi.

Petrol Sektörünün Millileşmesi

İlkokuldan sonra Dinî İlimler Merkezine gitti. O sıralarda petrol sektörünü millileştirme yasa tasarısı İran meclislerinde onaylanmış ve İran bayrağı Abadan rafinerinde göklere çekilmişti.

Meşhed'de halk bu gelişmeyi desteklemek üzere Rezevi Türbesi'nin yeni avlusunda on bin kişinin katılımı ile bir eylem düzenledi ve daha sonra Tabersi Caddesi'ne doğru yürüyüşe geçerek, burada bulunan İngiltere-İran Petrol Firması binasının önünde asılı firma tabelasını indirerek İran Petrol Millî Firması'nın tabelasını astılar.[2]

İngiltere'nin bu millî talebe karşı direnmesi ve konuyu Lahey mahkemesine götürmesi, Meşhed'de de tepki ile karşılaştı. Dinî ve ulusalcı grupların düzenlediği eylemlerde, Lahey mahkemesinin petrol sektörünün millileştirilme sürecine yersiz müdahalesine karşı inifal duyguları haykırıldı.

Genç Seyyid Ali, Ali Asgar Abidzade'nin çabaları ile Mehdiye'de düzenlenen büyük mitinglerden haberdardı ve yine Hacı Abidzade, Muhammed Tagi Şeriati ve Şeyh Mahmut Halebi'nin İngilizlerin elini İran'ın petrol sektörü üzerinden kesmek için Meşhed kentini aktif olarak harekete geçirdiğini biliyordu. Sözü edilen bu insanların çabaları sonucu Meşhed'de "İslami İtilaf Cemiyetleri" şekillendi ve bir süreliğine bu kentte siyasi faa-

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1226.

2- Mansuri, Tarih-i Şifahiy-i Kanun-ı Neşr-i Hakaik-i İslami [İslami Hakikatler Yayın Merkezi Sözel Tarihi], s. 135.

liyetlerin öncülüğünü yaptı. Seyyid Müçteba Nevvab Safevi taraftarları da İslami Mutelife (İtilaf) Cemiyetleri'nin kurucularındandı.

Bundan önce bir kez Ayetullah Seyyid Ebulkasım Kaşani'yi görmüş ve Kaşani'yi karşılama töreninde Kur'ân-ı Kerim okumuştu. Ancak o günlerde ve özellikle Kaşani'nin temsilcisi Efsehu'l-Mütekellimin Araki'nin Meşhed'e gelmesi ile beraber bu adı sık sık duymaya başlamıştı. İlk kez "miting" sözcüğünü duyuyordu. Her yerde tekrarlanan ve insanları heyecanlandıran bu kelimenin ne olduğunu öğrenmek istiyordu. Bu yüzden mitingin düzenlendiği Goherşad Camiine gitti.

"Baktım çok kalabalık... Yağmur da yağıyordu. Bir minber de getirilmişti. Efsehu'l-Mütekellimin minberin üzerinde duruyordu. İnsanlar da ayakta duruyordu. Minberden tek farkı; insanların minber meclisinde yerde oturması ve minbere çıkanın da minberin üzerinde oturmasıydı; ancak burada insanlar ayakta duruyordu."[1]

Hoparlörü de ilk kez orada gördü. Ses, Goherşad Camiinin her tarafından duyuluyordu. Başını kaldırdığında sesin, Goherşad Camiinin avlusundaki havuzun üzerinde bir tele bağlanmış korna gibi bir şeyden çıktığını fark etti. Artık bazılarının belli mesafelerde durup konuşmacının söylediklerini başkalarının duyması için tekrarlamasına gerek yoktu.

Meşhed halkı Dr. Muhammed Musaddık hükümetinin 15 Ağustos 1953'de düştüğü haberini radyodan duydu. Saltanat yandaşı yağmacı organize gruplar, askerî ve güvenlik güçlerinin eşliğinde, iki zırhlı aracın koruması altında kentte görünmeye başladı. Belli bazı mekânlara, mağazalara, basın bürolarına ve kamu binalarına saldırıp yağmalayacaklardı. Bu binalardan biri de, Ayetullah Seyyid Cevad'ın evinin yakınlarında bulunan İran Partisi bürosuydu. Tahran'dan emir aldıkları belli olan çapulcular, İran Partisi'nin bürosunu yağmalamak üzere bu mahalleye akın etti.

"O acı olayları unutamam. Bir avuç çapulcu sokaklara dökülmüş, "Yaşasın Şah" diye slogan atıyor ve İran Partisi bürosunu yağmalıyordu... İran Partisi merkez binasında bulunan eşyaları ve yine bu partiye mensup olan bir kaç kişinin mağazalarını... Korkunçtu... O manzara hâlâ gözümün önünde..."[2]

1- age, belge No. 1227.

2- age.

Nevvab Safevi İle Tanışma

Nevvab Safevi'nin 1953 yılının haziran ayında Meşhed'i ziyaret sebeplerinden biri, İmam Rıza (a.s) türbesini ziyaretin yanı sıra, arkadaşlarını ve taraftarlarını görmekti. Bu ziyaret, Nevvab Safevi'nin dinî-siyasî faaliyetleri çerçevesinde pek önemli bir gelişme sayılmasa da Seyyid Ali için çok etkileyiciydi ve bu olay, daha sonraları siyasi faaliyetlere başlamasının önemli bir etkenini oluşturacak kadar güçlü bir gönül bağı yaratacaktı.

Nevvab Safevi'nin ününü duymuş ve kendi yaşına göre kafasında onunla ilgili bir profil yaratmıştı; uzun boylu, heybetli, iri yapılı ve hamasî biri olsa gerekti... Gizli bir cazibe onu Nevvab Safevi'ye doğru çekiyordu.

Nevvab'ın Ali Asgar Abidzade'nin Mehdiye'sinde bir konuşma yapması planlanmıştı. Bu haber, Seyyid Ali'ye ulaştı.

"Nevvab'ı yakından görmek istedim. Mehdiye'ye gidecektim; ama gidemedim; çünkü yolunu bilmiyordum."

Ertesi gün, Nevvab'ın Süleyman Han Medresesine geleceğini duydu, burası Seyyid Ali'nin okuduğu yerdi.

"Medresede temizlik yapmaya ve hazırlıklara başladık... Hiç unutamadığım günlerden biridir... Geldiğinde bir baktım kısa boylu, minyon biri!! Özel bir sarığı vardı, yanında ona eşlik eden İslam Fedaileri'nden bir kaç kişi, özel deri bereler giymiş, Nevvab'ı çepeçevre sarmışlardı... Nevvab'ın konuşması sıradan konuşmalar gibi değildi. Ayağa kalkıyor, duruyor, konuşmalarına sloganla başlıyor, yine vurucu ve sloganvari bir üslupla konuşmasını sürdürüyordu."

Kalabalığın arasından sıyrılarak Nevvab'a yaklaşıp onu hayranlıkla izleyen genç Ali, bundan önce asla duymadığı sözleri duyuyordu:

"Şahın ve İngiliz yönetiminin kötülüklerini anlatıyordu. Sözünün özü, İslam'ın ihya edilmesi, İslam'ın hâkim olmasıydı ve iktidarın başında olanların yalan söylediğini ve Müslüman olmadıklarını söylüyordu."

Bu buluşma, onun Nevvab hakkındaki tüm kurgularını altüst etti, "İslam Fedaileri" liderine beslediği içten hayranlığa farklı bir boyut kazandırdı, artık Nevvab'ın yanında yer almak istediğinden emindi.

O mecliste Nevvab'ın taraftarlarından biri eline bir bardak limonata alıp, şehadet şerbeti simgesiyle oradaki insanlara tattırdı. Kalabalığı büyük bir

şevk ve heyecan sardı. Sıra ona geldiğinde, limonatadan geriye kalan kısım kaşıkla mecliste bulunanlara tattırılıyordu.

"Sıra bana gelince şöyle dedi: 'Hadi iç, inşallah kim bu şerbeti içerse şehit olur."

Ertesi gün Nevvab Safevi, Nevvab Dinî İlimler Medresesine gitti. Seyyid Ali belirlenen saatten daha erken oraya varmıştı; medreseyi döşemiş onu karşılamaya hazırlanıyorlardı. Nevvab'ın Mehdiye'den ayrıldığını, yolda olduğunu söylediler. Onu daha erken görebilmek için önünden gitti. Uzaktan geliyordu... Çevresinde oluşturulan etten duvarın arasında ilerliyordu. Arkasında büyük bir hayran kitlesi ona eşlik ediyordu. Kalabalığa yaklaşıp Nevvab'la aynı tempoda yürümeye başladı.

"Nevvab yürürken bile slogan atıyordu. Yani yolda gelirken adeta hutbeye başlamıştı. [Şöyle diyordu] 'Biz İslam'ı hâkim kılacağız! Ey Müslüman kardeş! Ey yiğit kardeş! İslam hâkim olmalı...' Yolda ilerlerken boyunlarına kravat takan insanları görünce şöyle diyordu: 'Bu bağı ecnebiler bizim boynumuza attı, aç onu kardeş!' Şapka giyen birini görünce de, 'O şapkayı ecnebiler başımıza geçirdi, çıkar onu kardeş!' diye sesleniyordu."[1]

Nevvab'ın sesini ve el işaretini duyan veya gören insanların şapkalarını çıkardıklarını ve telaşla ceplerine sokuşturduklarını görüyordu.

"Nevvab bir ateş güllesi gibiydi."

Nevvab'ın Nevvab Dinî İlimler Medresesinde yaptığı konuşma sırasında karşısında, sarığı ve cübbesi ile oturan bu genci fark edip etmediği bilinemez ama bu genç o sırada kendi kendine, "Nevvab tüm vücudu ile tüm organları ile başı, dili, eli, kolu ve bunca coşku ve enerji ile konuşarak muhataplarını nasıl coşturabiliyor?" diye sormadan edemiyordu.

Bunca coşku, cesaret, açık sözlülük ve zindelik, onun için çok etkileyici ve ilgi çekiciydi.

"İşte o sırada İslam İnkılabı kıvılcımları Nevvab Safevi'nin etkisiyle bende görünmeye başladı ve hiç kuşkusuz kalbimde ilk devrim ateşini Merhum Nevvab yaktı."[2]

1- Mansuri, Tarih-i Şifahiy-i Kanun-ı Neşr-i Hakaik-i İslami [İslami Hakikatler Yayın Merkezi Sözel Tarihi]..., s. 135-146.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

MEŞHED DİNÎ İLİMLER MERKEZİ

Mukaddematın Sona Ermesi

Dinî İlimler Merkezinde Arap edebiyatını öğrenirken, yeni eğitim sistemini tamamlamak üzere liseye de kaydını yaptırdı. Babası çocukların yeni eğitim sistemi ile yetişmesine karşıydı. O dönemde Daru't-Tâlim Diyaneti İlkokulu 6. sınıf mezuniyet belgesi vermezdi; çünkü bunun için resmî yetkisi yoktu, babasından habersiz, ilkokul 6. sınıf bitirme sınavına girdi ve diplomasını aldı. Ortaokul eğitimine de iki yıl devam edip yarısına kadar ilerledi, fakat daha sonra yarıda bırakmak zorunda kaldı.

Ali Bey'in Meşhed Dinî İlimler Merkezinde eğitim hayatı, merkezin yeniden restore edilerek açılmasının üzerinden yaklaşık on yılı aşkın bir süre geçtiği sıralarda başladı. Dinî İlimler Merkezi, Goherşad kanlı olaylarından sonra hemen hemen kapanmış gibiydi.

1941'li yıllarda Hacı Mirza Ahmet Müderris, Hacı Şeyh Kâzım Damğani, Hacı Şeyh Haşim Kazvini ve Hacı Şeyh Hüseyin Becistani gibi âlimler ve üstatlar "**Satıh**" diye adlandırılan mukaddimat sonrası derslerini, Şeyh Seyfullah İsi ve Hacı Şeyh Mustafa Kazvini **felsefe** ve yine Hacı Seyyid Yunus Erdebili ve Mirza Ahmet Kifai **hâric** derslerini vermek sureti ile Meşhed Dinî İlimler Merkezine yeni bir canlılık kazandırmıştı.(1) İşte o günlerde, Ayetullah Seyyid Muhammed Hadi Milani Meşhed'e geldi, hastalığı ve hekimlerin tavsiyeleri üzerine Kerbela'dan ayrılıp İran'a gelmişti. Bir süre Tahran'da tedavi gördükten sonra, 1953 yılının Arefe günü kutsal Meşhed kentine geçerek İmam Rıza (a.s) türbesini ziyaret etti. Meşhed âlimlerinin kendisinden bu kentte kalmasını istemesi ve ısrar etmesi etkili

---

1- "Musahabe", Hovze [Dinî İlimler Merkezi], No. 43 ve 44 (1370 Ferverdin ve Ordibeheşt), s. 195-238.

oldu ve bu hicretten en çok Meşhed Dinî İlimler Merkezi faydalandı.[1] Bu da Hacı Şeyh Müçteba Kazvini'nin Ayetullah Milani'nin Meşhed'de ikamet etme kararında çok etkiliydi.

İlk talebelik derslerine Süleyman Han Medresesinde başladı. O dönemde medreseyi Kifai Bey tarafından atanan Şeyh Hüseyin Becistani yönetiyordu. Rıza Şah döneminden, Mirza Ahmet Ayetullahzade Horasani'nin (Kifai) tedbirleri ile sağ kurtulan ve ayakta kalan bu medrese, 20'li yıllarda Meşhed Dinî İlimler Merkezinin yeniden ihya edilmesinde etkili olan yerlerden biriydi.[2] Dönemin iki büyük âlimi, yani Hacı Seyyid Murtaza Aştiyani ve Ağa Mirza Mehdi İsfahani'nin 20'li yılların başında yüksek fıkıh dersleri başta olmak üzere Meşhed Dinî İlimler Merkezinin yeniden canlanmasında ifa ettiği rol de inkâr edilemezdi.[3]

Camiu'l-Mukaddimat'ın son bölümlerini, yani *Şerh-i Unmuzec* ve *Samediye*'yi[4] tıp öğrencisi Alevi Bey'in nezdinde okudu.

Daha sonra, Arap edebiyatının ileri kademesi olan *Suyuti*[5] derslerini de Mesudi Bey'den aldı. *Muğni*'nin[6] bir bölümünü de bu hocadan öğrendi.

1- Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerine göre] Ayetullah Seyyid Muhammed Hadi Milani, c. 1, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihî belgeler etüd merkezi], h.ş 1380, s. 16.

2- "Musahabe", Hovze, …, s. 195-238.

3- Hamenei, Seyyid Ali, Gozariş-i ez Sabıka-i Tarihi ve Oza-i Kununiy-i Hovze-i İlmiye-i Meşhed [Meşhed Dinî İlimler Merkezinin tarihî geçmişi ve şimdiki durumu ile ilgili bir rapor], Uluslararası İmam Rıza (a.s) kongresi, h.ş 1365, s. 28.

4- Şerh-i Unmuzec, nahiv ilmi alanında Carullah Zemahşeri tarafından Arapça yazılan bir eserin üzerine Cemaleddin Muhammed bin Abdulgazi Erdebili tarafından yazılan bir şerhtir.

Samediye kitabı da nehiv ilmi alanında Şeyh Bahayi tarafından Arapça yazılan bir eserdir. Şeyh Bahayi eseri kardeşi Abdulsamed'e sunduğu için Samediye olarak adlandırılmıştır.

5- Suyuti veya el-Behcetu'l-Merziye fi Şerhi'l-Elfiye, Yazan: Celaleddin Siyuti, eser gerçekte İbn Malik (Cemaleddin Ebu Abdullah) Endülüsi'nin yazdığı ve konusu nehiv ilmi olan bin beyit Şiîrinin şerhidir. Kitap Arapça yazılmıştır ve Dinî İlimler Merkezinde ders kitabı olarak kullanılır.

6- Abdullah Bin Yusuf'un (İbn Hişam) yazdığı Muğni'l-Labib en Kitabi'l-Earib, nehiv ilmi üzerine yazılan bir eserdir. Kitap Arapça yazılmıştır ve Dinî İlimler Merkezinde ders kitabı olarak kullanılır.

Dini ilimlerde Kademe Döneminin Başlaması

Bu iki kitabı öğrendikten sonra, eğitimine devam etmek üzere Nevvab Medresesine gitti. Ağabeyi Seyyid Muhammed'in bu medresede bir odası vardı. Fıkıh usulünde ilk mukaddemat kitabı olan *Meâlimu'l-Usul*(1) kitabını Nevvab Medresesinde öğrenmeye başladı. *Meâlim* hocası babasının arkadaşı Seyyid Celil Hüseynî Sistani'ydi. Kitabın yarısını Sistani'den öğrendi. Babasının önerisi üzerine *Şerayiü'l-İslam*(2) adlı eseri de bu hocanın nezdinde öğrenmeye başladı ve on kitaptan oluşan ibadetler bölümünde Hac ibadetine (8. kitap) kadar ilerledi.

"*Şerayiü'l-İslam*, ders kitabı değildi. Babam bu kitabın benim ilerlememde etkili olabileceğini düşünmüştü, öyle de oldu... Babamla aramızdaki yaş farkı çok fazlaydı, tam 45 yaş! Dahası; babam yüksek ilmî mertebeye sahip olan icazetli müçtehitti ve yine yüksek seviyelerde talebeler yetiştirmiş biriydi. Dolayısıyla onca dereceleri ve ilmî mertebesi ile İslami derslerin ilk seviyesinde olan benim gibi birine ders vermesi doğru olmazdı, zaten bu tür işlerle uğraşacak hâli de yoktu. Ama bizim yetişmemize gösterdiği ilgi yüzünden hem ağabeyime ve hem bana ve hem daha sonraları küçük kardeşimize ders verirdi, talim ve terbiye bakımından başta ben gelmek üzere tüm kardeşlerim üzerinde hakkı büyüktür. Babam olmasaydı, fıkıh ve usul eğitimlerimde bunca başarı elde edemezdim."(3)

Daha sonra Ehlibeyt (a.s) fıkhı dersini tamamlamak üzere ağabeyi Seyyid Muhammed'le birlikte babasının *Şerh-i Lüm'a*(4) dersine katıldı.

"Hac kitabına vardığımızda, o sırada babam da *Şerh-i Lüm'a* 'nın Hac kitabını ağabeyime ders vermeye başlamak üzereydi. Bu yüzden 'Sen de gel bu derse katıl.' dedi. Bana ağır gelebileceğini söylediysem de Babam, 'Sen anlarsın.' diyerek teşvik edince, katıldım. Pek de isabet olmuş; çünkü dersi gayet iyi anlamıştım."(5)

1- Meâlimu'l-Usul olarak ün yapan Meâlimu'd-Din ve Melazu'l-Müctehidin Şehit Sani'nin eseridir. Bu kitapta temel fıkıh konuları beyan edilmiştir.

2- Şerayiü'l-İslam fi Mesaili'l-Helal ve'l-Haram, Muhakkık Hilli'nin fıkıh üzerine yazdığı eseridir.

3- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 31-32.

4- Şehit Evvel'in yazdığı ve Şehit Sani tarafından şerh ve detaylarının yazıldığı Rozatu'l-Behiyye fi Şerhi'l-Lumati'l-Demışkiye adlı eser. Bu kitap fıkhın çeşitli başlıkları hakkında 53 risale içerir ve taharetten başlayarak diyatta son bulur.

5- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 32.

O dersin 53 bölümünden 40 bölüm kadarını öğrendi ve fıkıh ilminin yapısı ile tanıştı. Geriye kalan bölümleri Ayetullah Mirza Ahmet Müderris Yezdi'den öğrendi. Ayetullah Yezdi, Nevvab Medresesinde *Şerh-i Lüm'a*, *Kavanin*, *Mekâsib* ve *Kifaye* ders veriyordu. İlmî çalışmalarında da çok düzenli ve çaba harcayan bir insan olan Ayetullah Mirza Ahmet Müderris Yezdî, Meşhed'in müstesna beş âliminden biriydi ve Rıza Şah döneminde din adamı konumunu korumayı başardı; yine o baskı dolu dönemde ön plana çıkmayan Abdal Han Medresesinde gizlice ders vermeyi sürdürdü.[1]

Seyyid Ali Hamenei'nin *Şerh-i Lüm'a*, *Resail* ve *Mekâsib* derslerine birlikte katıldığı kişilerden biri de Şeyh Kasım Sadıki idi.[2]

Dünya Aydınlanıyor!

O sıralarda gözlerinin zayıf olduğunu fark etti; bu rahatsızlığı ilkokul döneminde ona çok sıkıntı yaşatmıştı. O dönemde tek başına ders çalışırdı; ama şimdi sınıf arkadaşlarının kitabın üzerine eğilmediğini ve dik oturup okuduklarını görüyordu. Araştırmalar, onunla gözlük arasında 16 tümen mesafe olduğunu gösteriyordu. Durumu babasına anlattı; ancak babası meseleye sıcak bakmadı. Oğlu Seyyid Ali'nin gösteriş için böyle bir parayı talep ettiğini zannetti ve bu yüzden kabul etmedi, bir buçuk yıl daha gözleri ile kitapları arasındaki mesafeyi mümkün mertebe azaltmak zorunda kaldı. Ta ki "**Anneme yalvardım, o da biraz para ayarlayıp 16 tümen verdi, hemen gidip gözlük aldım**."

Gözlüğünün numarası göz hekiminin teşhisine göre 1.75'ti. Ancak bu teşhis bundan bir buçuk yıl öncesine aitti. Gözlüğü taktığında iyi göremediğini fark etti. Tekrar göz hekimine gitti ve gözlük numarasının 2.75'e yükseldiğini öğrendi. Ama artık yeni gözlük alacak parası yoktu. Bu yüzden aynı gözlükle yetinmek zorunda kaldı.

1- Bu büyük âlimin yaşamını öğrenmek için, Kâzım Müdür Şaneçi'nin yazdığı ve h.ş 1375'te Meşkat dergisinin 53. sayısı, s. 135 ila 144'te çıkan "Merhum Ayetullah Hac Mirza Ahmet Mudarris Yezdi" başlıklı yazıya bakınız.

2- Hüccetü'l-İslam Dr. Kasım Sadıki (h.ş 1315-1360), Birinci dönem İslami Şura Meclisi Meşhed milletvekili, h.ş 1360'ta Cumhuri İslami Partisi merkez binası patlamasında şehit düştü.

Daha sonraları bir gün Goherşad Camiine uzanan sokaktan geçerken, zücaciyeye benzer bir mağazanın önünde durdu. Ne arasan vardı, gözlük de satıyordu!

"Neyin peşinde olduğumu hatırlamıyorum. Baktım gözlük de satıyor. Benim gözüme uygun bir gözlüğü olup olmadığını sordum. 'Bunlar var, bak hangisi gözüne uyuyorsa al.' dedi."

Gözlükleri birer birer denedi. Şimdiye kadar bulanık, soluk ve gölgeli gördüğü her şeyin birden berraklaşıp aydınlandığını fark etti!

"O güne kadar dünyayı hiç bu kadar aydın görmemiştim."

Yüzünü çevirdiğinde sokağın karşı tarafında yürüyen insanları gördü. Rezevi Türbesi'ne baktı, ilk kez türbenin çatısını görüyordu, uzaktaki her şeyi görebiliyordu artık!

"Satıcıya 'Bu iyi.' dedim ve 5 veya 6 tümen ödeyip gözlüğü satın aldım. Aldığım gözlüğün numarasının 3,5 olduğunu daha sonra öğrenecektim."

Yeni gözlük 6 yıl boyunca ona arkadaşlık etti; ama gözlük bile onun yoğun kitap okuma alışkanlığına dayanamadı. Gözleri daha da zayıflamıştı. En son bir göz hekiminin muayenehanesine giderek karşısındaki işaretlere baktığında, göz hekimi artık 4 numara gözlük kullanması gerektiğini söyledi. Ama bu da uzun sürmeyecek ve hapse atıldığında gözlüğüne el koyacaklar; bu da gözlerinin 1 numara daha zayıflamasına neden olacaktı.

Nevvab Safevi'nin Şehadeti

Şerh-i Lüm'a'dan sonra *Resail*, *Mekâsib*[1] ve *Kifaye*'yi[2] Hacı Şeyh Haşim Kazvini'den öğrendi. Şeyh Kazvini'nin dersleri ün yapmıştı. Kazvini'nin 1953 darbesinden sonraki yıllarda Nevvab Medresesinde iddiasız yaşamının inzivasında ilim ve amel, Seyyid Ali Hamenei gibi genç talebelerin dayanağıydı.

1- el-Mekasib ve Resail olarak ün yapan Feraidu'l-Usul adlı eserlerin her ikisi, Şeyh Murtaza Ensari'nin telifidir. Feraidu'l-Usul adlı eser fıkıh usulünü beyan ederken, Mekasib adlı eser fıkıh açısından alışveriş işlemlerini irdeliyor.

2- Kifayetu'l-Usul, Ahund Horasani olarak ün yapan Ayetullah Muhammed Kâzım Horasani'nin eseridir. Bu eser Seviye düzeyinde Usul İlmi dersinin son metnidir.

1956 yılının ocak ayı sonlarına doğru Nevvab Safevi'nin şehadet haberi Meşhed'e ulaştığında Ali, Nevvab Medresesindeydi. Genç Ali ve talebe arkadaşları öfke ve hüzün arasında gidip geliyordu. Hepsi galeyana gelmişti. Nevvab Medresesi o gün, şimdiye kadar hiç duyulmamış seslerin yükselmesine sahne oluyordu.

"**Medresede aleni bir şekilde slogan atıyor ve Şah'a küfür ediyorduk**."

Nevvab ve arkadaşlarının infaz edildiği haberi, Meşhed kentinde pek yankı bulmadı. 19 Ağustos 1953 darbesinin üzerinden iki yılı aşkın bir süre geçiyordu. Nevvab Medresesinin çatısının altından öteye geçemeyen bir kaç genç talebenin haykırışları ve Hacı Şeyh Haşim Kazvini'nin hüzünlü fısıldayışının dışında Meşhed'de akan kanlara saygı ve sahip çıkma bağlamında hiç bir ses yükselmedi.

"**Siyasetten, hareketten, ulema ve talebelerin inkılâp ve mücadele arenasındaki varlığından hiç bir söz edilmediği o sıralarda, Hacı Şeyh Haşim Kazvini,** Mekâsib **dersinde Merhum Nevvab Safevi'yi anarken gözleri yaşla dolmuş ve onun zalim iktidar tarafından şehit edilmesini kınamıştı**."[1]

Satıh (mukaddemat sonrası) kademe dönemi derslerinin büyük bir bölümünü Hacı Şeyh Haşim Kazvini'nin yanında okudu, gerisini de babasından aldığı derslerle tamamladı.

1- Hacı Muhammedi, Ekber ve Ferşid Nevruzi, "Zendegi Name-i Hac Şeyh Haşim Kazvini [Hac Şeyh Haşim Kazvini'nin Biyografisi]," Meşkat dergisi, No. 78 (h.ş 1382), s. 101-120. Hac Şeyh Haşim Kazvini, hür ve aydın bir insandı. Cemaat imamlığı yapmazdı ve sırf bir camiye gidip namaz kıldırmayı kabul etmezdi. Gerçi hayatının sonlarına doğru geceleri Rezevi Türbesi'ne giderdi. Akşam namazı vaktinde bir köşede durur, namazını kılardı. İlim ehlinin nezdinde saygın biri olduğundan…, arkasında saf tutup namaz kılanlar olurdu; böylelikle yavaş yavaş türbede ve mezara yakın bir noktada kendisine uyan küçük bir cemaat oluştu… O dönemde… medresede ve talebeler arasında… gazete, dergi veya benzeri bir şey okumak pek yaygın değildi ve hatta ayıp sayılırdı. Merhum Hacı Şeyh Haşim Kazvini, dersten veya türbeden dönerken bir dergi (gazete)… satın alır ve cebine koyardı. Yürürken, cebinde bir dergi olduğu hemen anlaşılırdı." (Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227).

Hâric Döneminin Başlaması

O sıralarda (1955) Ayetullah Seyyid Muhammed Hadi Milani'nin Meşhed'e gelmesi ve bu kentte ikamet etmesinin üzerinden yaklaşık bir yıl geçiyordu. 9 yıldan beri Meşhed Dinî İlimler Merkezi, hâric dersinde Hacı Şeyh Murtaza Aştiyani ve Mirza Mehdi Garavi İsfahani'nin yokluğunu hissetmedeydi. Ayetullah Milani'nin gelişi, Meşhed'de Dinî İlimler Merkezleri'nin eğitim hayatına yeni bir renk katmıştı.

17 yaşındayken Ayetullah Milani'nin hâric dersine katıldı. O dönemde Meşhed'de bu yaşta hâric dersine başlayan başka talebe yoktu: **"Babamın yardımıyla bu derse başlayabildim."**[1]

Ayetullah Milani, Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei ile eski arkadaşlığı yüzünden Seyyid Ali'ye özel ilgi gösterir ve sürekli teşvik ederdi.

"Bir süre de Hacı Şeyh Haşim Kazvini'nin hâric dersine katıldım. Yani Kazvini Bey bizim ısrarımız üzerine hâric dersi vermeye başladı. Merhum Hacı Şeyh Haşim Kazvini gayet geniş bir şekilde, o konuda tüm nakledilenleri beyan eder, daha sonra da belgeleriyle reddederdi. Ama Milani Bey'in de çok güzel beyan tarzı vardı, ayrıca yeni görüşlere de sahipti, bu nedenlerle de Merhum Hacı Şeyh Haşim Kazvini'ye tercih edilirdi."[2]

Ayetullah Milani'den bir yıl usul, iki buçuk yıl da hâric dersi aldı.

İlk Siyasi Eylem

Hâric dersine başladıktan 1 yıl sonra 60'lı yıllardaki faaliyetlerine kıyasla basit bir siyasi alıştırma olarak nitelenebilecek ilk siyasi eylemini yaşadı. Bu faaliyetin kökleri aslında Nevvab Safevi'ye olan unutulmaz ilgisine uzanıyordu.

Kaim İlkokulu müdürü ve *"Niday-i Hak"* dergisi muhabiri ve Nevvab'ın arkadaşlarından biri olan Abbas Gallezari 1956'da Meşhed'e geldi. Beraberinde Seyyid Cafer Şubeyri Zencani de gelmişti. İkisi de Hadi Abdi Hudai'nin aracılığı ile Seyyid Ali ile arkadaş olmuştu. Gallezari, Nevvab'ın

---

1- Hamenei, Seyyid Ali, Pasuh be Suâlat [Sorulara cevap], sohbet No. 14, Cumhuriy-i İslami Partisi.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

yaşamı, mücadelesi, çizgisi ve ilişkileri hakkında birçok anısını anlattı ve böylece onun Nevvab hayranlığını daha da koyulaştırdı.

Muharrem ayı yaklaşıyordu. O dönemin geleneğine göre Meşhed'de sinema salonları muharrem ve safer aylarında tatile giriyordu. Yeni Vali Seyyid Mehdi Ferruh ise tatilin 14 Muharrem'e kadar olacağını açıkladı. Seyyid Mehdi Ferruh (Mu'tasimu's-Saltane) Meşhed'e geldiğinde, 70 yıllık ömrünün büyük bir bölümünü dışişleri bakanlığı, vali, milletvekili, büyükelçi… mevkilerinde geçirmiş, devlete hizmet karnesinde 12 millî ve yabancı nişanı bulunuyordu. Deneyimli devlet adamı aldığı karara yönelik ilk itiraz seslerinin yükselmesinden sonra muharrem ayında sinema salonlarının tatil süresine bir kaç gün daha ekledi. Bu ekleme, itiraz etmek için bir fırsat yakalayan çevreleri ikna edememişti.

"Arkadaşlarla birlikte oturduk, bildiri yazdık; metinde Nehcü'l-Belağa'dan şu hadis de yer alıyordu: 'Ve tüm iyi ameller ve Allah yolunda cihat, emr-i maruf ve nehy-i münker karşısında geniş, dalgalı bir denize üflemek gibidir.' ...Bildiriler el yazmasıydı. Karbon kâğıdı kullanırdık... Her bildiri yaklaşık üç saatte hazırlanırdı. İçeriği ise insanları emr-i maruf ve nehy-i münker için uyarmaktı."[1]

Seyyid Ali'den başka Şubeyri Zencani, Hadi Abd Hudai, Abbas Gallezari, Vahid Damgani ve bir iki kişi daha söz konusu kâtip grubu oluşturuyordu. Mektuplar, yazarları tespit edilmesin diye, farklı hatlar ve imlalarla yazılmıştı. Mektupları farklı posta ofislerinden yeni Vali Ferruh'a gönderdiler.[2]

Deneyimli kurt Ferruh ise mektupları gönderenlerin elini hemen okudu ve muharrem ve safer aylarında 58 günlük tatil geleneğini 20 güne düşürdü.

Felsefe Eğitimi

Felsefe karşıtı bir atmosferin etkisi altında olan Meşhed Dinî İlimler Merkezi, onu, hâric dönemi eğitiminin dışında bu fikrî akımla ilgili bilgisini derinleştirmeye yöneltti. Bu yüzden Ayetullah Hacı Mirza Cevad Tahrani'nin düzenlediği tartışma oturumlarına katılmaya başladı.

1- age.

2- "Meşhed Der Kabzey-i Do Nefer [Meşhed iki kişinin elinde]", Ayetullah Seyyid Cafer Şubeyri ile mülakat.

Mirza Mehdi Garavi İsfahani'nin öğretilerinden etkilenen Ayetullah Mirza Cevad Tahrani düzenlediği oturumlarında Hacı Molla Hadi Sebzevari'nin *"Manzume"* kitabını eleştiriyor ve reddediyordu.

Filozofların düşünceleri ile tanışmak için özel olarak Ağa Şeyh Seyfullah İsi'nin derslerine katılıyor ve bu düşüncenin derinliğini daha iyi idrak etmeye çalışıyordu.

Ağa Şeyh Seyfullah İsi felsefe hocası ve Ayetullah Milani'nin güvendiği yakın dostlarından biriydi.

"Kum'da felsefeyi iyi okuyan bir dostum, bunun böyle olmayacağını söyledi. Mirza Cevad Bey'in dersine sen gideceksin... [*Manzuma*'yı] reddetsin. [Bu durumda] sen Hikmet kavramlarını öğrenemezsin... En iyisi Hikmet dersine inanan birine gitmeli ve bu dersi almalısın... Ben de bu sözleri kabul ettim ve Meşhed'de noterliği olan Şeyh Seyfullah İsi adında bir şahsın yanına gittim. Deneyimli, fazıl ve hekim bir hocaydı ve Hikmet'e de çok inanırdı."[1]

Kısa bir süreliğine de Hacı Şeyh Müçteba Kazvini'nin Felsefe dersine katıldı. Kazvini felsefeye karşıydı; ama mantık ve felsefe dersi veriyordu. Felsefi konularda kendine özgü temellere inanırdı. Bunları ders veriyor ve Molla Sadra ve Molla Hadi Sebzevari'nin görüşlerini reddediyordu.

"Kazvini'nin hudus ve kıdemle ilgili derslerine kısa bir süreliğine katıldım."(2)

Merhum Kazvini, yabancı bilimleri de biliyordu. Matematik [cebir] biliyordu. Kimya ilmi ile aşina sayılırdı. Manevi ve ilmî boyutları bir yandan ve rejimle mücadele inancı öbür yandan, Kazvini'yi mücadeleci talebelerin sığındığı güvenli bir liman hâline getirmişti.

Tedris

Meşhed'de talebelik dönemi sonlarına yaklaşıyordu. Onunla birlikte başlayan diğer arkadaşlarına göre satıh (seviye) dönemini daha erken bitirdi.

"Yaz aylarında derslere ara verildiği vakit, babam ara verilen dersler için alternatif dersler belirler ve bizzat o dersleri verirdi. İşte bu yüzden ben, sadece Dinî

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

2- age, belge No. 1235.

İlimler Merkezlerinde okuyan başka talebelere oranla(bu merkezler muharrem, safer ve mübarek ramazan aylarında ve biraz da yaz mevsiminde tatile girerdi) eğitimimi aralıksız sürdürürdüm, sonuçta henüz 18 yaşımı tamamlamadan satıh (seviye) derslerimi tamamlamış ve hâric derslerine başlamıştım."[1]

Bu dönemde dersle beraber tedrise de başladı ve gerçekte ilkokuldan mezun olduğu günden sonra sürekli ders vermeyi de, hem talebelik nizamında eğitim yöntemi sayesinde, hem kişisel ilgisi yüzünden, aralıksız olarak sürdürdü. Tedris işine iki hemşeri mersiyehana *Şerh-i Emsile* ve *Sarf-i Mir*'i beyan etmekle başladı; ama bu iş git gide resmî bir hâl aldı ve talebeler etrafını sarmaya başladı. *Camiu'l-Mukaddimat*'ın ardından *Suyuti*'yi okuttu, sonra da *Muğni*'ye geçti. Bir süre Meşhed'de *Mutavvel*'in yerine ders verilen *Cevahiru'l-Balağa*'yı ders verdi, bunda da çok başarılı oldu.

Roman Dünyasına İlgi

Mukaddemat ve satıh (seviye) dönemini geçirdiği beş buçuk yıllık sürede cismanî ve ruhî eğilimleri yüzünden başka faaliyetlerle de ilgileniyordu, spor, ders kitabı dışında kitap okuma ve şiir, ilgi duyduğu alanlardan bazılarıydı. Eğlenceleri de kendi yaşıtlarına göre daha sınırlıydı. Manevi eğilimleri, onun eğlencelerini de talebelerle vakit geçirmek ve aynı sınıftan olan dostları ile ilmî tartışmalar yapmakla sınırlandırıyordu. Dağcılığı da çok severdi, bazen Meşhed çevresindeki zirvelere çıkmak üzere derse ve tartışmalara ara verirdi.

"O günlerde dağa tırmanırdık, uzun mesafelerde yürüyüşe çıkardık. Arkadaşlarımla birlikte bir kaç kez Meşhed çevresindeki dağlara tırmandık, dağdan dağa, köyden köye, gece gündüz yol alır, saatlerce yürürdük."

O günlerde Meşhed'in tek parkı, tüm kesimlerin kullanabileceği sağlıklı bir ortamdan yoksundu. Talebelerin toplu hâlde gezileri de Meşhed'in "Beğrabad" dedikleri Bagırabad bölgesi ile sınırlıydı. O dönemde Bagırabad henüz Meşhed kenti ile birleşmemişti, burası, talebelerin geleneksel gezi mekânıydı. Talebeler bir öğün yemeklerini oraya götürür, çimlerin üzerinde oturur ve doğanın tadını çıkarırdı. Top da oynanırdı. Seyyid Ali için bu tür gezilerin tadı tuzu ise, şiir okumaktı.[2]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

2- age, belge No. 1228.

O dönemde çıkan Seyyid Hasan Adnani'nin *"Nur-i Daniş"*, *"Niday-i Hak"* ve Hacı Mehdi Sirac Ensari'nin *"Müslimin"* dergilerini okurdu. *Habibu's-Siyer* ve *Ravzatu's-Safa* gibi tarihî kitapları görmüş ve okumuştu; ama bu arada roman kitapları, onu şaşırtan yepyeni bir dünya gibiydi. Babasının kütüphanesinde birçok kitap vardı ve genç Ali bu kitaplardan dersleri çerçevesinde yararlanıyordu; ama o kütüphanede roman hiç yoktu. Evinin yakınlarında bu tür eserleri kiralayıp okuduğu ve sonra da geri verdiği küçük bir kitabevi vardı. Rezevi Kutsal Türbesi Kütüphanesi de cepleri kitap satın alacak kadar para yüzü görmeyen insanlar için büyük bir nimetti.

"Bazen gündüzleri oraya gider ve okumakla meşgul olurdum. Ezan sesi hoparlörlerden yayınlanıyordu. O kadar okumaya dalardım ki, ezan sesini bile duymazdım, oysa ses çok yakındı ve üstelik şiddetli bir şekilde okuma salonunda duyulurdu. Öğle vaktinin geçtiğini bir süre sonra fark ederdim."[1]

Rezevi Kutsal Türbesi Kütüphanesi'nin kıymetini çok iyi bilirdi; hem kaynakların bolluğu hem kitapların kiralanmaması bakımından mükemmeldi; çünkü o günlerde her kitabı kiralamak için bir riyal ayırmak zorundaydı. Victor Hugo'nun *Sefiller* adlı eserini bu kütüphanede okumuştu, aksi takdirde, bu eseri okumak için mahalledeki kitabevine bir riyal yerine on riyal ödemesi gerekecekti.

Roman kitaplarının okurları her kitabı okuduktan sonra haşiyesine, bir sonraki okur için bir başka romanı okumasını not düşer ve eserin adını yazardı. O da okuduğu kitapların haşiyesine benzer tavsiyeleri not düşmeye başladı.

"O eserlerin haşiyesinde. Eğer kesilmediyse veya silinmediyse, birçoğunda benim yazdığım notlar vardır."[2]

Birçok yabancı romanı gençlik çağında okudu, bu ince dokulu dünyanın köşeleri ile süreğen bir bağ kurdu. Roman âleminin şaşırtıcı yönleri onu kendine çekmişti, ne zaman eline bir roman geçse, adeta içinde kaybolup giderdi. Daha sonraları, ilk günlerde roman okuma merakının hedefsiz

---

1- Hamenei, Seyyid Ali, Ben ve Kitap, Tahran, Sure-i Mehr yayınları, birinci baskı, h.ş 1386, s. 18.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1230.

olduğunu ve daha çok yazarın ürettiği öykülerin cazibesinin etkisi altında kaldığını itiraf etti.

"Her türlü romanı okumakla hata ettim. [Çünkü] roman, yumuşak bir toprağa sızan ve her yeri kaplayıp zamanı dolduran su gibidir."(1)

Ama yavaş yavaş bu romanlarda saklanan insanları, medeniyetleri, kültürleri ve ilişkileri tanımaya ve bulmaya başladı ve daha çok tarihî zemini olan romanlara yöneldi. Bazı diyarların tarihi ile bu romanlar sayesinde tanıştı. Daha sonraları şöyle diyecekti:

"Hiç bir ifade; tarihi, öykü ve masallar gibi beyan edemez. Tarih hakkında sanat dışında bir dille konuştuğumuz vakit, yeryüzünden binlerce metre yükseklikten bir kentin fotoğrafını çekmiş gibi oluruz. Doğal olarak kentin boyutları ve ana caddeleri bellidir; ama oralarda insanlar neler yapıyor? İyiler mi? Kötüler mi? Yoksul mu? Zengin mi? Rahat mı? Uykuda mı? Kavga mı ediyor? Dans mı ediyor? Hiç bir şey belli değildir. Tarih, ta o yükseklikten, bir kaç bin metreden bir kenti görüntülüyor ve bizlere gösteriyor. Ancak bir de şu var: Siz bir kente girersiniz; kentin tüm sokaklarını göremezsiniz; ama iki üç sokak kadarını görebilirsiniz, insanlarıyla konuşur, evlerini görüntüleyebilirsiniz; odaları, çocukların oyuncaklarını, bir annenin çocuğunu öpmesini... Tüm bunları görüntüleyebilir ve tek bir karede bize gösterebilirsiniz. Bu sadece bir sokaktır, bir caddedir, kentin tamamı değildir; ama bunu kafanızda genişletebilirsiniz... İşte bu, tarihin sanat dili ile anlatımıdır; esas roman budur."(2)

Lev Nikolayeviç Tolstoy'un *Savaş ve Barış* adlı eseri, Victor Marie Hugo'nun *Sefiller* adlı eseri, Romain Roland'ın *John Christopher* gibi bazı eserleri, Alexandre Duma baba ve oğuldan çevrilen tüm eserler, Michael Jago'nun kitapları, Mihail Sholohov'un eseri gibi birçok eseri o dönemde ve yine 1960'lı yıllarda okudu, hatta *Sefiller* gibi eserleri tekrar okudu ve gözüne, göklere uzanan bir gökdelen gibi göründü.

"Sefiller, roman yazarlığında adeta bir mucizedir... Sosyoloji kitabıdır, tarih kitabıdır, eleştirel bir kitaptır, ilahi bir kitap sayılır, sevgi, duygu ve aşk kitabıdır."(3)

1- Gozareş-i Kutah ez Zendegey-i Ayetullah Hamenei [Ayetullah Hamenei'nin yaşamından kısa bir rapor].

2- Ben ve Kitap, s. 64-65.

3- Gozareş-i Kutah ez Zendegey-i Ayetullah Hamenei [Ayetullah Hamenei'nin yaşamından kısa bir rapor].

Satıh (seviye) döneminin sonunda ve hâric döneminin başlarında fıkhî eğitime başlamasının ardından roman okuma şevki ve eğilimi bir nebze olsun hafifledi; ama kesilmedi. Beş yıl kadar süren o dönemde "**Adı duyulan ve benim okumadığım roman yok denecek kadar azdı**."[1]

Meşhed'de ve Kum kentine gitmeden önce okuduğu roman sayısını binin üzerinde tahmin ediyor.[2]

Seyyid Ali'nin sanata bakışı, "sanatçının yaptığı sanata sosyal işlev kazandırabildiği" şeklindeydi ve bu açıdan değerliydi. Bu işlev protokol icabı bir işlev olamazdı, bilakis sanat, toplumun güzelliklerini ve çirkinliklerini yansıtan bir ayna gibiydi, bu da romanda en güzel biçimi ile işlenebilirdi.

Ona göre sanatı yaratmak, iki zaruri hazırlık çalışmasına bağlıydı. Bunlardan biri sanatçının kendisi, yani toplumun gerçeklerini görebilen kişiydi. Sanatçı sıradan gözlerin göremediği acı ve tatlı gerçekleri gören, her kulağın duyamadığı sesleri duyan kimsedir. Titiz zihinleri olan ve normalin üstünde zekâya sahip olan kimse, ona göre gerçek sanatçıydı. Resimleri başkalarının eserlerinin taklidi olan ressamlar, başka yapımcıların eserlerini taklit eden film yapımcıları, başka yazarların yazdıklarını tekrar eden yazarlar, sanatçı olamazdı.

"**Sanatçı, toplumda başkalarının hissedemediği acıları ve tatları hisseden kimsedir**."[3]

İkinci hazırlık çalışması, sanat eserini yaratma imkânıdır. Acıları ve tatları sanat çerçevesinde yaratma ve sergileme yeteneğidir. Sefiller'de belirtildiği gibi "**Toplumda büyük günahlar işleniyor, hiç kimse bu günahlara ne dokunabiliyor, ne günah olduğunu anlayabiliyor, ne de takip etmeyi düşünüyor. Aynı anda, aynı toplumda küçük günahlar işlenince toplum, nizam ve kanun onları abartıyor [ama bunun yanında] onca fesat, onca fuhuş, onca hırsızlık [önemsenmiyor]. Yasalar, bu tür hırsızlıklara, kötülüklere ve rezilliklere hizmet ediyor**." Bunca mesafeyi ve çelişkiyi tüm detayları ile göstermek; ancak sanatçının bir sanat eseri yaratması ile mümkündür.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

2- age.

3- age, belge No. 1230.

Şiir Dünyasında Yaşamak

Şiir dünyası ile alışkanlığı ve şiir alanındaki zevkinin işaretleri, bu dönemde ortaya çıkmaya başladı. Çocukluk çağından itibaren kulağına annesinin Hafız'ın şiirlerini fısıldaması, şiir ve musiki dünyasına yönelik gizli duygularını tahrik ediyordu. Şiir divanları, okuduğu kitapların arasında yer alıyordu. Şiir tarzlarını irdeleyen kitaplara da merakı vardı ve bu kitapları da okurdu.

Sözcükler ve harmonik terkipler, mısra ve beyitlere dönüşüp kaleminden cari olmaya başlayınca, yazdığı şiirler için *"Nesim"* adını seçti.

> "Figanından huzuru yok gönlümün/Ateşlerde yanar dururum, dizgin elimde değil.[1]

Bu beyit, yazdığı ilk şiirlerden biriydi (1955 veya 1956).

Şiir yazdığında "Nesim" mahlasını kullanıyordu, "Ziyaaddin" de nesirlerde seçtiği lakabıydı. Bir arkadaşına verdiği hatıra fotoğrafının arkasına şöyle yazmıştı:

"Huvelaziz. Bu naçizane fotoğrafı feyz veren düşüncesinden silinmemek üzere sevgili dostum ve saygıdeğer kardeşim Sayın Seyyid Hadi Hüsrevşahi'ye takdim ediyorum. Küçük kardeşiniz Ziyaaddin Hüseynî Hamenei."[2]

Hafız'ın şiirlerine alışkanlık hâline gelen bir ülfeti olan Seyyid Ali bu kez bu şiirlerin kavramları ve içeriğine gönül bağladı. Bundan önce de Sadi'nin *Gülistan* adlı eserinden büyük haz duymuştu. İlkokulda *Gülistan* kitabı ders verilirdi. Aşırı ilgi yüzünden kitabın üzerinden bir nüsha daha yazmış, eserin birçoğunu ezberlemişti. Babası Hacı Seyyid Cevad da, Sadi'nin *Gülistan* eserini çok severdi.

1- Dilem karar nemî gired ez fağan bî to / Spendvar zi-kef dade-em enan bî to.

2- "Hüccetu'l-İslam Seyyid Hadi Hüsrevşahi dilinden İslam İnkılabı Rehberi'nin ahlaki ve sosyal özelliklerinden bazıları", Pasdar-i İslam dergisi, No. 348, seri 29 (h.ş 1389), s. 11. Seyyid Ali Hamenei'nin hatıra olarak yazdığı güzel hattının Sayın Hüsrevşahi'nin ilgisini çekip çekmediği bilinmiyor. Muhammed Cevad Hücceti Kirmani'nin anlattığına göre, Sayın Hamenei, Daru't-Tâlim Diyanetinde çalışan Kirmanlılardan biri olan Ali Naki Akdasi'nin gözetiminde hattatlık dersi aldı. Akdasi, Hücceti Kirmani'nin yeğeni ve okul müdürü Mirza Hüseyin Tedeyyün onun annesinin dayısı idi. (Hücceti Kirmani, Muhammed Cevad, "Behmen 1357 atmosferinin yeniden tekrarlanmasını arzu ediyorum.")

Bir dönem her gece uykudan önce gözlerini ve gönlünü Hafız'ın gazellerinden oluşan şiir divanı ile doyururdu. Nizami'nin şiirlerini çok okurdu. Mevlana'nın *Mesnevi*si onun manevi dünyasını o kadar etkiledi ki, okuduğu kitaplar arasında bu esere rakip bulamadı.

Kendisine ait çok seçkin gazelleri ve nadir beyitleri not düştüğü bir defteri vardı. Benzer bir defteri de hadisleri kaydetmek üzere hazırlamıştı.

Ders kitaplarının arkası, dersten ve tartışmadan yorulduğu vakit okuyarak yorgunluğunu giderdiği şiir beyitleri ile doluydu. Çok sevdiği şiirleri ise hattatlara yazdırır ve sürekli gözünün önünde bulunması için duvara asardı. Kum Hüccetiye Medresesinde de odasını Hafız şiirlerinden iki beyitle süslemişti.

> *Sorahi mi-keşem penhan-o merdum defter ingarend / Eceb ger âteşi in zerg der defter nemigired*
>
> *Derin bazar eger sudist ba derviş-i horsendest / Hudaya mun'imem gerdan be derviş-iy-o horsendi.*
>
> Ben aşkın şarabını yudumlarken insanlar kitap yazdığımı sanmakta / Oysa bu şarabın ateşi kitaba sığmaz ki…
>
> Bu ticarette dervişe kâr varsa / Hem dervişlik hem saadetle rızıklandır beni Rabbim.

Arap şiirleri ile aşinalığı, başta *Mutavvel* olmak üzere ders kitapları ile başladı. Bu kitapta yer alan şiirler sözü edilen örneğin şahidi olarak gündeme gelmişti; ama hepsini büyük bir ilgi ile okur ve etkilenirdi.

"Duyguları tahrik eden özelliklerdi... Benzerini Fars şiirinin Horasani tarzından başka bir yerde bulamazsınız."

أَسِرْبَ القَطا هَل من مُعيرٍ جَناحَهُ / لعلّى إلى من قَد هَويتُ أَطيرُ.

> Ey taş yiyen kuşlar! Acaba biriniz bana kanadını ödünç verir mi / belki gönlümün arzu ettiğine doğru kanatlanabilirim.

[Bu, Kays b. Melûh'un Mecnun ve Leyla ile ilgili olarak yazdığı şiirdir.]

Şiire olan aşırı ilgisi, not düştüğü defter sayısının artmasına sebep oldu. *"Sefine-i Gazel"* onun özel defteriydi. Çeşitli şairlerden sevdiği gazelleri ve tek beyitlik şiirleri bunun içinde yazar ve altına da tarihi not düşerdi.

Bu tarihler 1964 yılına kadar birbirine çok yakındır; ama o yıldan sonra birbirinden uzaklaşır.[1]

Kutsinejad olarak ün yapan Golam Rıza Kutsi Mirzacani ile tanışması, (Firdevsi) Nigarende Edebî Derneği ile tanışmasına vesile oldu. Dernek 1946'da Kutsinejad ve onun gibi şair ve şiir severler tarafından kuruldu.[2] İlk günlerde derneğin toplantıları farklı yerlerde düzenlenirdi; ama daha sonraları Binbaşı Abdulali Nigarende'nin evinde düzenlenmeye başladı. Bu yüzden derneğe Nigarende Edebî Derneği de deniliyordu.

Onun Kutsinejad ile tanışması petrol sektörünün millileşme hareketi ile ilgili olayların yaşandığı günlere dayanır. O günlerde Kutsinejad Meşhed'de İngiliz karşıtı oturumlarda konuşma yapar, şiir okurdu.

> *Şeb ba gul est-o ruz şeved mehv-ı aftab / Hoşter ze zendegani şebnem nedide-em.*
>
> "Gece, gülündür; gündüz, güneşte yok olur gider / Şebneminkinden daha tatlı bir hayat görmedim."

Belki de edebiyata olan merakı yüzünden o günlerde Kutsinejad'la arkadaş olmayı hedeflemişti.

Bir kaç yıl sonra Allâme Abdulhüseyin Emini Meşhed'e geldi ve Nevvab Medresesinde bir konuşma yapması kararlaştırıldı. Nevvab Medresesinin talebesi Seyyid Ali, Allâme Emini'yi karşılamak üzere başkaları ile birlikte medreseyi hazırlayan Kutsinejad'ı fark etti, yanına gitti ve aynı beyti kendisine okudu ve bu da 1989'a kadar, yani Kutsinejad'ın vefat ettiği yıla kadar süren bir dostluğun başlangıcı oldu. Kutsinejad'ı ona en yakın şair arkadaşı olarak tanımlamak mümkündür. Kutsinejad hakkında şöyle yazacaktı:

"Bugüne kadar kendisinden sürekli şiir, hem de has gazel şiirleri istedim ve duydum. Onu ülkenin en iyi gazel yazan şairlerden biri olarak tanırım."[3]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

2- Burkai, Bagır, Sohenveran-ı Namiy-i Measır [Çağdaş Ünlü Edipler], c. 4, Kum, h.ş 1373, s. 2795-2796.

3- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], SAVAK'ın Seyyid Ali Hamenei'yi sorgulaması, tar. 07.07.1350.

https://t.me/caferilikcom

www.caferilik.com

Firdevsi Edebiyat Derneği cumartesi geceleri, onun vazgeçilmez uğrak yeriydi. Onun bu edebî oturumlara katılımı, sadece yeni yazılan şiirleri dinlemekle sınırlı değildi, şiirleri tenkit eder, eleştirileri de genellikle başta şair olmak üzere oturumdakilerce onaylanırdı. Okumak için her zaman kendi şiirleri de vardı ve bunları oturumun tenkit veya takdirine sunabilirdi; ama bunu yapmazdı.

"Şiir üzerinde deneyimim çoktu, şiiri tanırdım, yani iyi ve kötü şiiri ayırt edebilirdim. Kendi şiirlerime baktığımda, tenkit eden birinin gözü ile şiirin beni tatmin etmediğini hissederdim. Bu yüzden o şiirimi okumak istemezdim. Yani eğer o gün okunan şiirden daha iyi bir şiirim olsaydı, mutlaka okurdum."[1]

Aslında o günlerde derneğin ve zevk sahibi şairlerin edebiyat seviyesi, onun şiirlerini kâğıtlara hapsetmişti.

Daha sonraları şiirlerinin içeriği ünlü şairlerin şiirleri seviyesine geldiğinde, yine bu şiirleri edebî oturumlarda sunmaktan kaçındı. Sadece İsfahan Edebî Derneği'nde (Kemaleddin İsmail) şiir zevkini açığa vurdu. Seyyid Cafer Tabatabai Kummî ile İsfahan'a yaptığı ziyareti sırasında, Çaharbağ Medresesinde düzenlenen kentin edebî derneğinin oturumuna katıldı ve katılımcıların yazdıkları şiirleri dinledi.

"Cafer Bey'e 'Burada şiirimizi okursak, ilgi görecek sanırım.' dedim, o da bana katıldı 'Evet, okuyalım.' dedi."

Önce ara sıra şiir yazan Seyyid Cafer şiirini okudu ve katılımcılardan takdir topladı. Daha sonra yazdığı gazellerden ikisini okudu. Şiir büyük ilgi gördü, oturumda bulunanlar ayakta alkışladı ve kutladı. Muhammed Hüseyin Sagir İsfahani, onun hep yanında taşıdığı defterine hatıra olarak bir gazel yazdı.[2]

"Talebelik döneminde en önemli eğlencem şiirdi."

O yıllarda Nevvab Medresesinin bahçesi çok güzeldi. Dersler bitince, şiir kitabını alıp bahçeye geçer ve gönlünü manalar diyarına götürürdü. Bazen saatlerce şiir kitabına dalar giderdi.[3]

1- İslam İnkılabı Rehberi, İmam Humeyni'nin (ks) İran'a dönüşünü anlatıyor.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

3- age, belge No. 1228.

Muhammed Rıza Hekimi, Muhammed Rıza Şefii Kedkeni ve Zebihullah Sahibkar gibi şiir meraklısı talebelerle tanışması da o döneme denk gelir. Nevvab Medresesinde aynı derslere giriyorlardı. Yine o dönemde Nimetullah Mirzazade, Ahmet Kemalpur, Muhammed Kahraman ve Ali Bagırzade ile dostlukları filizlendi ve daha sonraki yıllarda gelişti.[1]

(Firdevsi) Nigarende Edebiyat Derneği'nin üyeleri olarak birçok isimden söz edilir. İşte bunlardan bazıları:

Meşhed Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi kurucusu Dr. Ali Ekber Feyyaz, Meşhed Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı ve hocası Dr. Ahmet Ali Recai Buharai, Meşhed Üniversitesi Edebiyat Fakültesi hocası Dr. Golam Hüseyin Yusufi, Meşhed İlahiyat ve İslami Maarif Fakültesi Dekanı Dr. Seyyid Alırıza Müçtehidzade, Ahmet Horasani, Seyyid Muhammed Hamenei, Seyyid Ali Hamenei, Seyyid Celaleddin Aştiyani, Hikmet Sadrayi, Muhammed Rıza Hekimi, Ali Şeriati, Mahmut İbadi, Seyyid Celal Tabatabai, Seyyid Hüseyin Hadiv Cem, Muhammed Rıza Şefii Kedkeni, Karai, Şerifi, Milani, Kasım Resa, Golam Rıza Kutsinejad, Muhammed Kahraman, Golam Rıza Sıddık, Ahmet Kemalpur, Nimetullah Mirzazade, Hüseyin Emini, Bigünah, Muhammed Azimi, Muhammed Agahi, Zebihullah Sahibkar, Seyyid Nagi Bineş, Dr. Said Hidayeti, Ali Bagırzade.[2]

Firdevsi Edebiyat Derneği'ne üye şairler Hindustili taraftarı, Saib Tebrizi'nin şiirlerinin incelikleri ve tek beyitlik şiirlerinin sıkışık; ancak derin ruhunun hayranıydı. Seyyid Ali Hamenei de bu büyük manaların etkisi altında kaldı. Zamanla tenkitleri o kadar gelişti ki, oturumlara katılan bazı şairler şiirlerini okumadan önce derneğin bu genç üyesine verir ve görüşünü almaya çalışırdı. O da şiirlerin içerikleri ile ilgili eksiklikleri ve ifadelerindeki kusurları ikaz ederdi.

"Başka edebî oturumlara pek katılmadım; ama benim katıldığım edebî derneğin oturumları kadar başka hiç bir yerde şiirlerin bu denli tenkit edildiğini zannetmiyorum. Dernekte insaflı tenkitler, sözcüklerin, mananın, şiirin genel kalıbının tenkidi yapılırdı. Yani bazen şiirin genel kalıbının doğru olmadığı söylenirdi. Örneğin ilk beyitte şu iki mısranın yerinin değiştirilmesi gerekir, denilirdi. Bu bazen özellikle, yapısı önem arz eden kasidelerde

1- Muhaddisi Horasani, Mustafa, An ki Dilbeste-i Yaran-ı Horasaniy-i Hiş Bud, [Horasani arkadaşlarına gönül veren kimse] Pencere dergisi, No. 58, s. 43.

2- Negarende derneği, Şiîr dergisi, seri: 16 No. 67 (1388 Sonbaharı), s. 45-46.

gündeme gelirdi, zira kasidenin beyitleri bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdır ve bu yüzden orantılı olmaları gerekir... Bir yerden başlar ve bir yerde son bulur. Eğer ortasında bu orantıya uyulmazsa, soru işareti ve boşluk oluşturur, dinleyen kimsenin de hoşuna gitmez. Hatta bazen şurada, şu iki beyit arasında bir beyit eksik veya şu beytin yeri burası değil, denirdi.[1]

Şiire merakı artınca Hafız'ın gazellerinin büyük bir bölümünü ezberledi.

"Hafız'ın gazelleri arasında en az bir bölümünü ezbere bilmediğim gazel sayısı çok azdır."

Sadi'den birçok gazel ezberlemişti. Hindu tarzında şiir yazan şairlerin şiirlerini çok iyi bilirdi.

"Saib'den Kelim Kaşani'ye, Orfi'den Muhammed Can Kutsi'ye ve Hazin Lahici'den Bidel'e kadar..."[2]

Dernekteki şairlerle yıllarca süren muaşereti, Horasanlı arkadaşlarının büyük kısmının bu diyarın edip ve şairlerinden olmasına sebep olmuştu.

> *Her çend Emin-i beste-i dunya ni-em emma / Dilbestey-i yaran-ı Horasaniy-i hiş-em.*
>
> Dünyaya bağlı bir "Emin" değilim; ama / Horasanlı yârime kaptırmışım gönlümü.

"Emin" daha sonraları yazdığı şiirlerde kullandığı mahlası olacaktı.

Sıkça uğradığı bir başka dernek de Ferruh Edebî Derneği'ydi. Seyyid Mahmut Ferruh tarafından kurulan bu dernek Şeyh Ağa Bozorg Tahrani, Abdulhüseyin Zerrinkub, Seyyid Muhammed Hüseyin Şehriyar, Muhammed İbrahim Bastani Parizi, İraj Efşar ve Seyyid Kerim Emiri Firuzkuhi gibi şahsiyetlerin uğrak yeriydi. Tahran'da yaşayan Horasan kökenlilerden Melikuşşuara Bahar, Mehdi Ahavan Salis ve İsmail Huyi gibi bazı şairler de ne zaman yolları Meşhed'e düşerse, derneğe uğrardı. Ferruh Derneği'nin edebî oturumları cuma sabahları ve Seyyid Mahmut Ferruh'un evinde düzenlenirdi.

1- Gozareş-i Kutah ez Zendegey-i Ayetullah Hamenei [Ayetullah Hamenei'nin edebî yaşamından kısa bir rapor].

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

"Merhum Ferruh'un evinin misafir salonu, kütüphanesiydi. Enfes bir kütüphane, göz alıcı, benim gibi kitabı seven insanlar içeri girince adeta gönlünü kanatlandıran bir kütüphaneydi. Büyük bir salon, çevresindeki dolapların hepsi kitap doluydu. Belki beş altı bin cilt kadar tarih, edebiyat ve diğer branşlarla ilgili değerli kitapları vardı. Edebiyat alanında, insanın aklına gelen her iyi kitap burada vardı."(1)

Ferruh Edebî Derneği, (Firdevsi) Nigarende Edebiyat Derneğine göre daha resmîydi ve ilk dernekten farklı olarak "eşraflık ve zenginlik" gölgesi altındaydı. Gayet samimi bir şekilde derneğin oturumlarına katılır, edebiyat büyüklerinin yanında oturur ve ne zaman gerekli görürse, görüşünü beyan ederdi. Sürekli genç ve zevk sahibi yetenekleri teşvik eden Dr. Ali Ekber Feyyaz'ın teşvikleri ona moral kazandırıyordu.

Bu oturumlardan birinde çekilen fotoğrafı, Lübnan'da muteber bir dergide yayınlandı. O dönemde Meşhed'i ziyaret eden Lübnanlı bir gazeteci derneğin oturumuna katıldı ve ülkesine döndükten sonra *el-İrfan* dergisinde bir rapor yayınladı, söz konusu fotoğraf da raporla beraber yayınlanmıştı. Lübnanlı gazeteci şöyle yazmıştı: "Üstad Seyyid Ali Hamenei söze kafiyedeki harf konusunda bir tartışmayı açarak başladı. Mastarı ifade eden "ye" harfiyle hitabı ifade eden "ye" harfinin farkına değinerek acaba bu iki farklı anlamdaki "ye" harfinin biri beytin başında, diğeri ise "acuz"da (beytin sonunda) gelebilir mi?"(2)

Irak (Kutsal Mekânlara) Ziyareti

Hatice Mirdamadi Hanım hem akrabaları, hem Ehlibeyt İmamları'nın (a.s) türbelerini ziyaret amacı ile Irak'a yaptığı bir kaç seyahatinin ardından bir kez daha 1957'de, doğup büyüdüğü Necef-i Eşref'e gitti. Beraberinde Seyyid Ali ve o sıralarda 6 yaşında olan küçük oğlu Seyyid Muhammed Hasan da vardı. Bunlardan başka Ayetullah Hacı Seyyid Haşim Necefabadi'nin ikinci eşi, Hatice Hanım'ın üvey annesiyle, Seyyid Ali'nin teyzeleri olan iki kızı da vardı. Seyyid Ali Hamenei de Necef-i Eşref'te kalmak ve eğitimini sürdürmek amacı ile değil, sadece ziyaret maksadıyla

1- Gozareş-i Kutah ez Zendegey-i Ayetullah Hamenei [Ayetullah Hamenei'nin yaşamından kısa bir rapor].

2- Men Agani'l-Kafile, el-İrfan dergisi, No. 6 ve 7 (kamerî 1382), s. 612-614. Acuz, bir tür Şiîr sanatıdır; beytin son kelimesinin sonraki beytin başında tekrarlanmasına denir.

bu seyahate çıkmıştı. Ancak oraya vardığında Necef Dinî İlimler Merkezini tüm detayları ile inceledi ve bu kentte kalmaya ve eğitimine burada devam etmeye merak sardı. Bir kaç derse ve tartışmaya katıldıktan sonra da Necef'teki ilmî ortamların samimiyetinden etkilendi. Burada Seyyid Muhsin Hekim, Seyyid Ebulkasım Hoi, Seyyid Mahmut Şahrudi, Mirza Bagır Zencani, Mirza Hasan Yezdi, Seyyid Yahya Yezdi ve Mirza Hasan Bucnurdi gibi üstadların derslerine katılarak onların tedris niteliği ve niceliği konusunda malumat sahibi oldu.

"Çok akıcı ve çok iyi fıkhî görüşleri olduğu için, Ayetullah Hekim'in derslerini çok beğendim, Tusi Camiinde ders veren Ağa Mirza Hasan Bucnurdi'nin dersleri de çok iyiydi."

Hacı Seyyid Abdulhadi Şirazi'nin tedris yöntemini de merak ediyordu; ama o sıralarda Ayetullah Şirazi hasta olduğundan ders vermiyordu. Ağa Estehbani ve Şeyh Hüseyin Hilli'nin derslerine de katılamadı. Ayetullah Seyyid Mahmut Şahrudi'nin dersini, talebeyi şaşırtan, çok karmaşık ve sorunlu buldu.

"Çok da yavaş konuşurdu, sesi duyulmazdı; bazıları ne söylediğini anlardı; ama ben anlamadım."

Necef-i Eşref'te ikamet etmek üzere babasına bir mektup yazdı ve bu kentte eğitimini tamamlama kararını hayata geçirmek için icazet istedi. Babasının cevabı olumsuzdu. Bu yüzden Necef Dinî İlimler Merkezinin fıkıh ve usul hocalarından iki ay kadar ders aldıktan sonra İran'a geri döndü.

KUM DİNÎ İLİMLER MERKEZİ

İlmî Hicret

Eğitimine devam etmek üzere Kum Dinî İlimler Merkezine gitmeye karar verdi. Hem bunun için hem icazetini almak üzere babasına başvurdu.

Necef-i Eşref'ten döndükten sonra, İmam Rıza (a.s) türbesini ziyaret etmek üzere Kum kentinden Meşhed'e gelen talebelerle istişarelerde bulunmuş, Kum Dinî İlimler Merkezinin ortamını, eğitim için daha uygun bulmuştu. Ama babası Meşhed kentinden ayrılmasına ve Kum'a gitmesine karşı çıktı.

Aslında Seyyid Ali'nin eğitim amaçlı hicretine karşı çıkan tek kişi babası Hacı Seyyid Cevad değildi. Ayetullah Milani ve bazı arkadaşları da bu karara karşı çıktılar, onu kararından vazgeçirmek için çok uğraştılar.

Ayetullah Milani, bu talebesini çok iyi tanıyordu; onu ergenlik çağından beri biliyor, her zaman destekliyordu; onun ilmî malumatının derinliğinin farkındaydı. Hatta yaklaşık 16 yıl Kum Dinî İlimler Merkezinde fıkıh ve felsefe ile uğraşan ve yine iki yıl kadar Necef Dinî İlimler Merkezinde eğitim gören ve Meşhed'e dönen Seyyid Celaleddin Aştiyani de Seyyid Ali'den Meşhed'de kalmasını ve gurbet acısı çekmemesini istedi. Aştiyani onu caydırmak için Meşhed Üniversitesi'nde ders vermesi yolunda gereken zemini hazırlama sözü verdi; ama bu ısrarların hiç biri fayda etmedi.

Onun bitmeyen ısrarı ve babasının da bitmeyen muhalefeti aylarca devam etti, sonunda yeni eğitim yılının başlaması ile birlikte Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei oğlunun ilmî hicretine izin vermek zorunda kaldı. Yıl, 1958'di.

Kum Dinî İlimler Merkezinin Konumu

Kum Dinî İlimler Merkezi 50'li yılların ikinci yarısında, Ayetullah Seyyid Hüseyin Tabatabai Burucerdi'nin bu ilmî-dinî merkezin korunması ve gelişmesine yönelik çabalarının sonuç vermesine şahit oluyordu. Merkezin Rıza Şah döneminde kılık kıyafet reformu yasası uygulandıktan sonra talebe sayısı 300 kadar tahmin ediliyor. Söz konusu talebelerden bazıları, hükümetin güvenlik güçlerinin tacizinden korunmak amacı ile sabah ezanından hemen sonra kentin çevresindeki bahçelere sığınır, gece vakti tekrar kente dönerdi.

Şimdi ise Kum Dinî İlimler Merkezi yaklaşık 7 bin âlim ve talebeye ev sahipliği yapıyor, eğitim veriyordu. 1954 yılında Kum kentini ziyaret eden Hacı Mehdi Sırac Ensari, Kum Dinî İlimler Merkezi hakkında detaylı bir rapor hazırlayarak Ayetullah Burucerdi'nin merkezin gelişmesi yönünde sarf ettiği çabaları takdir ederken şu ifadelere yer verdi:

Talebelerin önemli bir bölümü yeni eğitim sistemine göre ilk ve orta eğitimlerini de tamamlamış ve diplomalarını almıştır. Talebeler yeni bilimlerle aşina oldukları gibi, yabancı bir dili de tam olarak bilmektedir.[1]

Kum Dinî İlimler Merkezinde değişim sadece talebe sayısıyla, medreselerin ve eğitimlerin gelişmesi ile sınırlı değildi. Merkezin idarî ve ilmî yapısı da, kısmen değişmişti. Sınavlar ve talebelere ödenen harçlıklar belli bir düzene girmişti. Kum Dinî İlimler Merkezinin kültürel atmosferi, *Mekteb-i İslam* ve *Mekteb-i Şii* (1959) dergilerini çıkaracak seviyeye kadar gelişmişti. En önemlisi ise, Ayetullah Burucerdi'nin Kum kentinde varlığı sayesinde Şii dünyasının üniter mercilik arzusunun da gerçekleşmiş olmasıydı.

Seyyid Ali, 1958 yılında Kum kentine geldi. Aynı yılda ve Kum'a gelmeden önce Ayetullah Milani, Seyyid Ali'ye rivayet izni vermişti.[2] Ondan önce ağabeyi Seyyid Muhammed Hamenei eğitimine devam etmek üzere 1956'da Kum'a gelip Hüccetiye Medresesine yerleşmişti. O da aynı medresenin 85 numaralı odasına yerleşti. Geniş ve güneşe bakan, ferah bir odaydı. Bir süre bu odayı ağabeyi Seyyid Muhammed'le paylaştı. Ancak

---

1- Caferiyan, Resul, Berghay-i ez Tarih-i Hovze-i İlmiye-i Kum [Kum Dinî İlimler Merkezi Tarihinden Sayfalar], Tahran, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi], 1381, s. 107.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1232.

daha sonraları Seyyid Muhammed evlendi ve Meşhed'de olan eşini Kum'a getirmek üzere kentte bir ev kiralayıp bu odadan ayrıldı. Bundan sonra bu geniş ve ferah odanın müşterileri çoğalmaya başladı. Odanın yeni talipleri iki Horasanlı ve iki Azeri talebe idi, her biri hemşerilik meselesini gündeme getirerek Seyyid Ali ile oda arkadaşı olmak istiyordu. Bu akına karşı tepki vermek istemeyen ve belki de veremeyen Seyyid Ali ise 85 numaralı odanın güneşini yeni oda arkadaşları ile paylaşmayı kabul etti. Ama onlar da zamanla daha fazla alanı olan yeni odalara taşındı.

Kum Dinî İlimler Merkezindeki eğitimi boyunca aynı odada kaldı.

Üstad Seçimi

İlk işi hâric dersi veren tüm üstadların derslerine uğrayıp her birinin ilmî seviyesini değerlendirmek oldu. Ayetullah Burucerdi'nin dersi herkese açıktı; genç, yaşlı, âlim, fazıl ve fazıl olmayan herkes, üstadın dersine büyük bir şevkle katılıyordu.

Hâric dersinin başka halkaları ise Ayetullah Seyyid Muhammed Rıza Gülpaygani'nin İmam Camiinde 7 veya 8 talebe, Ayetullah Seyyid Kâzım Şeriatmedari'nin Hüccetiye Medresesinde 30 ila 40 Azeri talebe ve Ayetullah Seyyid Ruhullah Humeyni'nin (k.s) Salmasi Camiinde 400'ü aşkın talebe ile düzenlediği dersten oluşuyordu.

"Salmasi Camii adeta dolup taşardı. Bazıları caminin basamaklarına otururdu. Çok genç, dinamik, hareketli ve canlı bir dersti. Herkes dinlerdi. Herkes not alırdı. Meseleler sorulurdu. Derse giren her genç talebe bu dersi severdi."

Ağa Şeyh Abbas Ali Şahrudi'nin hâric dersi de gençler tarafından ilgi görürdü. Gayet sade ve akıcı bir şekilde ders verirdi, talebe sayısı da nispeten fazlaydı. Ağa Şeyh Murtaza Hairi'nin dersinde ise talebe sayısı azdı. Bu arada hâric dersi konusunda Ağa Şeyh Muhammed Ali Araki'nin dersleri de çok özeldi:

"Bu derslerin hepsine girdim, belki de Ayetullah Gülpaygani'den başka Kum'da hâric dersine girmediğim ünlü bir âlim kalmamıştı... Hatta Merhum Mücahidi de hâric dersini vermeye başlamıştı, ünlü derslerden biri olan Damad Bey'in dersine de katıldım. Aslında hangi dersin benim için daha makbul ve daha anlaşılır olduğuna karar vermek ve ona devam etmek istiyordum."

Hacı Şeyh Murtaza Hairi

Kum'un ilmî mahfillerinde en çok sevdiği derslerden biri Hacı Ruhullah Humeyni'nin (k.s) ve diğeri de Hacı Şeyh Murtaza Hairi'nin dersiydi. Ayetullah Burucerdi'nin de dersine düzenli olarak katılırdı. Ayetullah Burucerdi'nin vefatından kısa bir süre öncesine kadar dersine devam etti. Bunun dışında yaklaşık bir yıl boyunca da Damad Bey'in usul dersine devam etti. Buna karşın Şeyh Hairi'nin dersi derli toplu olmasına karşın Seyyid Ali'ye ilmî açıdan daha yararlı oldu, bu derse katılıp bir şeyler öğrenebiliyordu.

"Şeyh Hairi çok güzel beyanı olan biri değildi; ama ben beğeniyordum. Yani onu olduğu gibi seviyordum. Talebeleri yavaş yavaş azalmaya başladı ve benden başka sadece iki kişi kaldı."

Bu iki talebeden biri ağabeyi Seyyid Muhammed Hamenei ve diğeri Seyyid Cafer Şubeyri Zencani'ydi. Bu iki talebe de yavaş yavaş bu dersi bıraktı ve bir tek üstad Hairi ve tek talebesi Seyyid Ali Hamenei kaldı!

"O ders benim için çok yararlıydı. Haşiyeleri gözden geçirirdim, konuşurdum, mesele sorardım, Şeyh Hairi de cevap verirdi. Ben de not alırdım. Arada bir Şeyh Hairi'nin notlarını da kendisinden ödünç alırdım. Şeyh Hairi kendi dersini yazardı, ben de yazdıklarını ödünç olarak alır ve kendi notlarımı tamamlardım. Benim için çok yararlı bir dersti."

Bu küçük bilimsel halkanın yanında fıkıh dersine de İmam Humeyni'nin (k.s) yanında devam etti, zaten İmam'ın usul dersine aralıksız devam eder ve not alırdı. Yaklaşık bir yıl da Kum'un bazı âlimlerinin talebi üzerine Ayetullah Şeriatmedari'nin kendi evinde düzenlediği derslerine katıldı.[1]

İlmin Sönmeyen Meşalesi

O dönemde, geceyle gündüzü karıştıracak kadar kendisini hâric derslerine kaptırmıştı.

"O dönemin talebelerinin anılarında özel bir yeri ve kendisine göre bir konumu olan Hüccetiye Medresesinin yaşlı bekçisi Meşhedi Ekber şikâyet edercesine şöyle demişti: Ne zaman gece yarısı uyansam, ışıklarının sönmediğini

1- age, belge No. 1227.

gördüğüm iki oda vardı. Bunlardan biri şu Horasanlı gencin (Ayetullah Seyyid Ali Hamenei) odasıydı.[1]

Oda arkadaşı onu şöyle anlatıyor: "**Geceleri dinlenmek için bir fırsat bulunca, oturur ve o günün derslerinden aldığı notları Arapça temize çekerdi. Bir gece merkezin en zor derslerinden biri olan Hacı Şeyh Murtaza Hairi'nin usul dersini temize çektiğini gördüm. O dönem sadece seçkin ve çalışkan talebeler Şeyh Hairi'nin dersine katılırdı. Hamenei de her paragrafın altını çizmiş ve üstadın dersi hakkında görüşünü ve yorumunu yazmıştı.**[2]

Her gün dört derse girer; bir iki tartışmaya da katılırdı. Bunca yoğun çalışma onun Meşhed'deki bazı alışkanlıklarından el çekmesine sebep olmuştu. Fıkıh ve usul âleminde seyretmek genç talebenin tüm zamanını dolduruyordu. Gece geç saatlere kadar kitap okurdu. Okumaktan başını kaldırdığı vakit ise, kendi odasından başka hiç bir odada ışık yanmadığını fark ederdi. O zaman yalnızlık hissine kapılır ve yatağa girerdi.

Fıkhın Yanında Diğer Faaliyetleri

Meşhed'de filizlenen sosyal ve siyasi meselelere ilgisi, Kum kentinde daha da gelişti. *Mekteb-i Şii* dergisi gibi dergiler, kendisi için yeni şeylerdi ve hepsine yavaş yavaş alıştı. Dergileri alır, okur ve başkalarına da okumalarını tavsiye ederdi. Dergiyi çıkaranlarla ahbap olmuştu. *Mekteb-i İslam* dergisini okumadan bırakmazdı. Daha yeni yeni ulemanın eline ve Dinî İlimler Merkezine ulaşmaya başlayan, yeni ve aydınlıkçı eserlerden sayılan kitapları da mutlaka okurdu.

"**1959 ve 1960 yıllarında çıkan Vaaz ve Hitabe Yayınevinin yayınlarının hemen hemen hepsini okumuştum. Bu eserler, dinler, din bilimi, eski dinler ve çağdaş dinler hakkında çok iyi bilgiler içeriyordu. Bu bilgileri seçkin üstadlar derlemişti ve bu yüzden içerik itibarı ile herhangi bir eksiği yoktu. Ama ana politikaları din adamlarının organize olmalarını istememekti.**"[3]

1- Gozareş-i Kutah ez Zendegey-i Ayetullah Hamenei [Ayetullah Hamenei'nin yaşamından kısa bir rapor].

2- Ayetullah Hamenei'nin oda arkadaşının Hüccetü'l-İslam Hüseyin Ali Ekberiyan ile mülakatında anlattığı anıları, Paygah-i Ferhengi ve İttila Resaniy-i Tebyan [Tebyan Enformasyon ve Kültürel Merkezi].

3- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 100. Vaaz ve Hitabe Müessesesi h.ş 1315'te Rıza Şah tarafından kuruldu ve esas amacı, din adamları kurumunu ve bu kuruma hâkim olan sistemi etkisiz hale getirmekti.

Arada bir Tahran'a yaptığı seyahatleri toplumun güncel meseleleri ile de ilgiliydi. 1961 yılının mayıs ayında Tahran'a bir seyahat gerçekleştirdi. Ayetullah Burucerdi'nin vefatının 40. günü için düzenlenen törene mi katılacaktı, yoksa öğrencilerin ve öğretmenlerin grev ve protesto eylemlerini görmek için miydi? Bunu pek hatırlamıyor; ama sebep her neyse, Mehregan kulübüne üye öğretmenlerin grevi hakkında yakından bilgi aldı, düzenlenen sokak gösterilerine katıldı ve Darulfunun Medresesinde Celaleddin Homayi'nin konuşmasını dinledi. O gün Homayi, dünya Şii Müslümanlarının mercilerinin ilmî ve sosyal durumları hakkında bir konuşma yaptı, ilim ve amel abidelerinin bir örneği olarak İsfahan Dinî İlimler Merkezinde birlikte talebelik yaptığı Hacı Şeyh Haşim Kazvini'den söz etti. Homayi, Kazvini'nin bir ilmî tartışma sırasında açlıktan baygınlık geçirdiğini ve bir kaç solmuş roka yaprağı yedikten sonra kendine gelince sarf ettiği ilk sözün "Dersin neresinde kalmıştık?" olduğunu anlattı.

Beheşti Bey Kum'da İngilizce kursu açarak kentin 30 çalışkan ve yetenekli talebesini bu derse katılmaya davet ettiğinde, Seyyid Ali Hamenei de davet edilen talebelerin arasındaydı. Bu kurs daha sonraları gelişti ve başka bilimleri de kapsadı.

"Bir süre kursa devam ettim; ancak daha sonra derslerimin fazlalığı yüzünden devam edemedim. Kum'da bulunduğum günlerde en çok ilgilendiğim ve üzerinde durduğum çalışmalarım, derslerimdi. Derslerimden başka işlerle uğraşacak vaktim olmuyordu."

Ancak tatil günlerinde şiir hobisi peşini bırakmıyordu.

Talebelik döneminin ta başından okuduğu veya okumakta olduğu dersleri, ister Meşhed'de okuduğu günlerde, ister daha sonra Kum'da ve yine tekrar Meşhed'e döndüğünde olsun, başkalarına ders veriyordu. Tedrisi asla bırakmadı. Kum'da daha çok *Şerh-i Lum'a* ve bazen de *Kavanin*'i ders veriyordu.

İlmî Mübahase Arkadaşları

Dinî İlimler Merkezlerinde eğitim her zaman tartışma –ilmî mübahase-oturumları ile iç içedir. Talebeler hangi seviyede olursa olsun, kendilerine tartışma arkadaşı seçer ve birlikte dersleri irdeler, tenkit eder ve tartışırlar.

Kum Dinî İlimler Merkezinde Seyyid Ali Hamenei'nin tartışma arkadaşlarından biri Seyyid Cafer Şubeyri Zencani'ydi. Kısa bir süreliğine de dersleri Mehdi Bagıri Keni ile gözden geçirdi. Bagıri Keni çok yetenekli ve seçkin bir talebeydi. Hacı Şeyh Hüseyin Behceti (Şafak), onun bir başka tartışma arkadaşıydı.

"Behceti çok yetenekliydi; ama şairlik ruhu, fazlını etkisi altına almıştı."

Yine Şeyh Mehdi Rabbani Emleşi, Seyyid Ali'nin bir başka tartışma arkadaşıydı. Emleşi ile fıkhî ve ders dışı tartışmalar yapıyordu. Her iki talebe mütalaa eder ve ardından birikimlerini tartışmaya açardı. Bu iki talebe Babu's-Salat'ı birlikte okudu ve öğrendi.

"Gerçi ben [daha önce] Babu's-Salat'ı Ayetullah Milani'den ders almıştım... Ama kitapları birlikte tartışırdık. Tartışmamız dersten bağımsızdı ve ben, tartışmalarda ulaştığımız sonuçları not alırdım."

Onunla mübahaselere giren başkaları da vardı; ama bunlar gerçekte üstadın dersini bir kez daha Seyyid Ali'den öğreniyordu.

"Onlara dersi bir kez daha anlatıyordum."

Çağdaş Arap Dili Eğitimi

Hâric dersleri onun tüm ilmî faaliyetlerinden ibaret değildi, çağdaş Arap dilini talebelerin normal Arapça dersini çalışarak öğrendiklerinin çok ötesinde öğrenmeye karar vermişti.

Çağdaş Arap edebiyatını bilen Huzistanlı yetenekli talebe Keremi, onun talebine olumlu cevap verdi. Bundan sonra perşembe ve cuma günleri sabahları Arap dili dersinin saatiydi. Bu ders uygulamalı olarak düzenleniyor, ders sırasında Arap dünyasının çağdaş kitapları ele alınıyordu. Bu dersin Seyyid Ali için getirisi, Lübnanlı ünlü yazar ve şair Cübran Halil Cübran'ın *"Dem'atu ve İbtisame"* adlı eserinin çevirisi oldu. *"Gözyaşı ve Tebessüm"* olarak adlandırılan bu çeviri hiç bir zaman yayınlanmadı; çünkü bir başka mütercim tarafından daha önce çevrilerek yayınlandı.[1]

1- Gozareş-i Kutah ez Zendegey-i Ayetullah Hamenei [Ayetullah Hamenei'nin yaşamından kısa bir rapor].

Felsefe Eğitimine Devam

Katıldığı diğer dersler, Allâme Seyyid Muhammed Hüseyin Tabatabai tarafından düzenlenen Molla Sadra'nın *"Asfar"* ve İbn Sina'nın *"Şifa"* dersleriydi. Bu iki felsefi kitabın bazı bölümlerini Allâme Tabatabai'den öğrendi ve bir süre de Hüseyin Ali Munteziri'nin *"İşarat"* dersine girdi.[1]

"Munteziri, İşarat dersini bıraktı ve Asfar dersine başladı. Asfar'ın başından sonuna kadar Munteziri'nin dersine devam ettim."[2]

Sevgi Kuryesi

Kum Dinî İlimler Merkezinden aldığı harçlık çok azdı, giderlerini karşılamıyordu. Bu yüzden hep babasının Meşhed'den gönderdiği aylık harçlığı bekliyordu. Bu paraya "Peyk-i Muhabbet (Sevgi kuryesi)" adını vermişti; babasından asla para talebinde bulunmamıştı. Çocukluk çağından sonra malî açıdan bağımsız olduğu (60'lı yıllar) güne kadar babasından malî yardım talep ettiğini hatırlamıyordu.

"Babamın karşısında böyle bir çekingenliğim vardı; ama anneme karşı değil. Annemize karşı biraz daha rahattık ve bazen kendisinden para isterdik. Gerçi annemin de parası yoktu; ama bazen de oluyordu ve biz de annemizden şöyle böyle on on beş tümen kadar alıyorduk.[3] Babam ayda ortalama 70 tümen gönderirdi, 30 tümen de merkez verirdi. Ne zaman babama harcamalarımın hesabını tutabilmem için aylığımı düzenli olarak göndermesini istesem, 'Olmaz, aybaşı olur, ben de gönderemeyebilirim, ne zaman param olursa, gönderirim.' diyordu. Meşhed'den bir yolcu geldiğinde, bakıyordum babamdan mektup getirmiş, yanında da 50 veya 60 tümen para olurdu. Çok sevinirdim, gelen yolcuya da ikramda bulunur, eve götürür ve ağırlardım. Bazen zor durumda kalınca babama yazdığım mektupta, bir süredir sevgi kuryesinin gelmediğini, cebimde hiç para kalmadığını yazardım. Babam da para gönderirdi. Babamın karşı çıkması ve para göndermemesi pek az olmuştur. Tabi durumumuz biraz daha iyileşmişti ve artık bize biraz para gönderebiliyordu."[4]

1- Kerbasçı, Golam Rıza, Tarih-i Şifahiy-i İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Sözel Tarihi] (Kum Dinî İlimler Merkezinin Tarihi), Tahran, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi], h.ş 1380, s. 216.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

3- age.

4- Hamenei, Seyyid Ali, Pasuh be Suâlat [Sorulara cevap], mülakat No. 14, Cumhuriy-i İslami Partisi.

Ayetullah Burucerdi'den Gelen Harçlık

Kum Dinî İlimler Merkezine gelişi, Ayetullah Burucerdi'nin ömrünün son yıllarına denk gelmişti. Gerçi Ayetullah Burucerdi, yaşlı ve artık çalışmaz hâlde gibi görünüyordu; ama ders sırasında birden her türlü soru ve meseleye en iyi şekilde cevap veren bir öğretmene dönüşüyordu. İleri yaş, Ayetullah Burucerdi'nin duyma gücünü olumsuz etkilemişti. Mesele soran talebeler bazen yüksek sesle ve bazen de bağırırcasına sorularını sorardı. Bazı talebeler mecburen ayağa kalkar ve bazen bir kaç adım ileri gelir ve ellerini ağızlarına götürerek bağırırcasına soru sorardı.

"Bazen bir talebe gibi olurdu. Bazen de ders sırasında talebelerle şakalaşırdı. Ayetullah Burucerdi yaratıcı bir âlimdi; fıkıhta, usulde, tartışma yönteminde, istidlalde, meselelere girişte... Ayetullah Burucerdi ulema arasında yaratıcı âlimlerden biriydi."[1]

Kum Dinî İlimler Merkezinde en yüksek harçlık Ayetullah Burucerdi tarafından ödenirdi. Ayetullah Burucerdi hâric dersine giren bekâr talebelere 30 tümen ve evli olanlara 60 tümen aylık verirdi. Bu harçlığı alabilmek için Feyziye Medresesinin kütüphanesinde ve yanı başındaki odada düzenlenen sınavı geçmek gerekiyordu.

Meşhed'de iki buçuk yıl hâric dersi okuyan Seyyid Ali Hamenei sınava katılmak üzere kaydını yaptırdı. O yıl sınavı düzenleyenlerden biri, Şeyh Lütfullah Safi'ydi. Soruların bir bölümü satıh=seviye döneminden ve bir başka bölümü de Ayetullah Burucerdi'nin hâric dersindendi.

"Ağırıma gitmişti. Ben hâric dersi okuyorum, siz nasıl benden satıh=seviye soruları sorarsınız, diye tepki gösterdim. Bizim yöntemimiz böyle, size ne zararı olabilir ki? diye karşılık verdiler."

Sınav için *Mekâsib* ve *Kifaye*'den bir bölüm belirlediler, bu iki kaynağı biliyordu; bir kez daha gözden geçirerek sınava hazırlandı. Sınav günü Lütfullah Safi çok yetenekli bir talebe ile karşılaştığını anladı ve bu yüzden yeter dedi.

Ama bir başka hoca, "Hayır, devam et, çevir, dedi. Ben de çevirdim, iyi de çevirdim. Daha sonra, Ayetullah Burucerdi'nin derslerinden birini yaz, dediler."

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1228.

O dönemde Ayetullah Burucerdi "et-Tahare" adlı eseri ders veriyordu. Feyziye Medresesinin kütüphanesinin yanı başındaki sınav odasında duran masanın arkasına geçti ve Ayetullah Burucerdi'nin daha yeni başladığı dersi yazmaya başladı, üstelik Arapça yazdı. El yazısını gören hocalar, Ayetullah Burucerdi'nin dersinden aldığı tüm notları getirmesini istediler, getirdi. El yazması kitapçığı, dünya Şii Müslümanlarının mercisinin görüşüne sunmak üzere Seyyid Ali'den aldılar. Çok temiz, güzel hatla yazılan ve gözü okşayan bir kitapçıktı.

"**Şu anda kitapçığı bana geri verip vermediklerini hatırlamıyorum [verdilerse] şimdi eski el yazılarımın arasında olması gerekir**."

Böylece Ayetullah Burucerdi'nin 30 tümenlik harçlığı zor geçen günlerinin imdadına yetişti. Harçlıklar her ayın ilk beş gününde ödeniyordu; ilk iki gün Hacı Medresesi ve Rezeviye Medresesinde ve geriye kalan üç günde de, Feyziye Medresesinde ödeniyordu. Ona göre harçlıkların ödenme biçimi, Dinî İlimler Merkezinin şanına yakışmıyordu; öğrencilere nezaketle davranmıyorlardı:

"**Parayı edeplice ödemezlerdi. Çok bozuluyordum; ama almak zorundaydık, başka çaremiz yoktu. Ayda 30 tümen bizim için önemli bir paraydı**."

Bu 30 tümen ve düzenli gönderilmeyen babanın sevgi kuryesinden eline geçen 60 veya 70 tümen, bir ayı başından sonuna kadar idare etmek zorunda olduğu tüm geliriydi.

Talebelik Sofraları

Talebelik döneminde geçimi, diğer birçok talebenin geçimi gibi zorlu ve çekilmezdi. Dönem arkadaşları, yedikleri yemeklerin genellikle cacık ekmek, peynir ekmek ve üzüm, bazen de yumurta ve patates olduğunu, bu yiyeceklerin parasını bile karşılamanın zor olduğunu belirtiyorlar.

Başta Seyyid Ali olmak üzere Hüccetiye Medresesinin talebeleri ekmek fırınına veya bakkala sürekli borçluydu. Alacaklılardan biri de Şeyh Hasan adında bir bakkaldı. Şeyh Hasan'ın Hüccetiye Medresesinin bulunduğu sokakta dükkânı vardı ve talebelerin erzakını veresiye olarak veriyordu. Hasan Bey'in Şeyh lakabı ise doğduğu kent Azerşehir'den dinî eğitim almak amacı ile Kum Dinî İlimler Merkezine gelmesinin ardından talebeler

tarafından verilmişti. Hasan Bey yolun ortasında dersi bırakmış ve iş dünyasına atılmıştı; ama Şeyh lakabı üzerinde kaldı.

1963 yılının ilk ayında yazdığı vasiyetnamesinde borçlarını da yazmıştı: Bakkal Şeyh Hasan, Hüccetiye Medresesi sokağı; Haşimi Rafsancani; Morvarid Kitabevi; Mustafavi Kitabevi ve 10 tümen Ali Hücceti Kirmani ve...[1]

O dönemin talebelerinin yoksulluğu ve fakirliği, sofralarını irili ufaklı masallarla süslemişti. Gerçi zamanla bu masalların arkasında saklanan yoksulluğun renksizleştiği tahmin edilebilir; ama yine de 30'lu yılların sonuna kadar Kum'da eğitim gören birçoklarının yakasını bırakmadığı da bilinmektedir.

Hamenei kardeşlerin (Seyyid Muhammed ve Seyyid Ali) Hüccetiye Medresesinde birlikte okudukları dönemde en önemli besinleri, yumurtaydı. Yumurtaları, ısıttıkları yağsız bir tavada kırar ve sahanda yumurta niyetiyle yerlerdi. O dönemde yemeklerde kullanılan yağlar çok pahalıydı ve bu yüzden başka besin maddeleri (yumurta) ile birlikte kullanmak mümkün olmuyordu. İki kardeşin bir başka yemeği, ekmekle tereyağıydı, bazen reçel de menüye eklenirdi. Nadiren başka yemek pişirilirdi ve pişirilse bile, bu yemek maşlı pilavdan başka bir şey değildi.

"Maşlı pilav en lüks yemeğimdi, genellikle misafirim olunca yapardım."

Misafirlerinden biri Seyyid Mustafa Humeyni'ydi, o da genellikle kendisi ile beraber bir kaç kişiyi daha getirirdi. Üstelik maşlı pilavı da çok severdi.

Sofrasının bir kaç kez tas kebabı ile renklendiğini hâlâ hatırlıyor.

Ali Noğli'nin Tiliti (Bozbaş-Abguşt)

O dönemde Şeyh Hüseyin İbrahimî Dinani, Seyyid Ali'nin felsefe dersi ve yemek arkadaşıydı. İkisi ayrı odalarda kalıyor; ama yemeği birlikte yiyorlardı. Bir gün Ali Noğli lokantasında "bozbaş" veya "abguşt" diye bilinen tilit yemeye karar verdiler. Ali Noğli'nin yaptığı tilitin fiyatı 13 riyal kadardı. İki arkadaş sadece bir tek porsiyonla yetinmeleri gerektiğini çok iyi biliyordu.

1- Costarhay-i der Meneş Ahlaki [Ayetullah Hamenei'nin ahlaki özelliklerinden bazıları], Pasdar-i İslam dergisi, No. 348, seri 29 (1389), s. 11.

"Hesabı ödemek için tezgâhın önüne geldik. Ben elimi cebime attım ve ne kadar param varsa çıkardım. Şeyh Hüseyin de elini cebine attı ve ne kadar parası varsa çıkardı."

Allah'tan iki arkadaşın toplam parası 13 riyallik hesabı kapatmaya yetti. O geceyi genç talebe. Eğer uyur da sabah boy abdesti almak icap ederse, hamam parasını nereden bulacağını kara kara düşünerek sabahladı.

Kahvaltısız Gün

Ertesi sabah herhangi bir sıkıntı olmaksızın sabahladığından duyduğu mutlulukla arkadaşı Şeyh Hüseyin'in odasına doğru gitti. Yemek arkadaşı sabah kahvaltısı için çay hazırlamak üzere kömürlü semaverle uğraşıyordu. Seyyid Ali'nin elinde her zamanki gibi ekmek yoktu:

"Normalde her sabah Şeyh Hüseyin odasındaki semaverde çay yapar, ben de gider bir ekmek ve biraz peynir alır, arkadaşımın odasında kahvaltı yapardık."

Ekmekle peynirin parasını biri, çay ve şekerin parasını da öbürü öderdi.

Bir yandan kışın uzun geceleri ve öbür yandan mütalaa, günlük derslerden not almak ve ardından temize çekmek, sabahleyin açlığını ikiye katlardı. Sabah namazını ve Kur'ân-ı Kerim kıraatini de aynı açlık duygusu ile yerine getirir ve peynir ekmek aldıktan sonra Şeyh Hüseyin'in odasına giderdi.

"O gün sabah her gün yaptığım gibi gidip ekmek alacaktım, birden paramızın olmadığını hatırladım."

Tam o sırada boş yoğurt kâselerini hatırladı. Kâselerin depozit parası vardı. Her kâse yoğurt 6 riyaldi ve bunun 1 riyali kâsenin depoziti sayılıyordu.

"Bazen beş altı kâse birikirdi. Ama o gün talihsizlikten, tek bir kâse bile yoktu, ne varsa toplayıp bakkal Şeyh Hasan'a vermiş, parasını alıp yemiştik."

Odaya vardığında Şeyh Hüseyin kaş göz işareti ile oda arkadaşının (Ahmet) parasız kaldıklarını ve kahvaltı yapamayacaklarını anlamasını istemediğini ima etti. Şeyh Hüseyin oda arkadaşının önünde mahcup olmamak için kahvaltı hazırlar gibi yapıyordu. Onun ekmeksiz peynirsiz gelmesine şaşıran Ahmet, kendisinin hazırladığı sofraya oturmalarını ve birlikte kahvaltı yapmalarını önerdi. **"Aç değilmişim gibi davrandım, canım kahvaltı yapmak istemiyor, dedim."**

O sırada Hüccetiye Medresesine süt satan seyyar satıcının sesi yükseldi: "Sütçü!.. süt... taze süt..." Şeyh Hüseyin hâlâ oda arkadaşına durumu belli etmemeye, beş parasız kaldıklarını fark ettirmemeye uğraşıyordu; birden, Seyyid Ali'ye yüksek sesle süt içip içmeyeceğini sordu!

"Ben de her hâlde sütçü ile veresiye hesabı var ya da birden, örneğin cebinde 5 riyal parası olduğunu hatırladı da, gidip süt alacak zannettim ve o dalgınlıkla 'İçerim tabi, bana da al!' dedim."

"Pencerenin arkasından yine sessizce eliyle işaret yaptı ve hayır dememi istedi, oda arkadaşının önünde mahcup olmamak için öyle söylediğini anladım. Sözümü değiştirdim ve 'Boş ver, süt istemem, gel de çay içelim, dedim."

O gün iki arkadaş aç karnına kitaplarını alıp medresenin yoluna koyuldular. Biri Şeyh Murtaza Hairi'nin dersine, öteki de kendi dersine girdi.

Her gün öğleden önce odasına döner, hâric dersi kitaplarını bırakır ve Allâme Tabatabai'nin dersine girmek üzere *Esfar* kitabını alırdı. O gün odasına döndüğünde sofrada kocaman taptaze bir ekmek durduğunu gördü. Ekmek sanki onunla konuşuyor gibiydi, taze ekmeğin mis gibi kokusu aklını başından almıştı.

"Ekmeğin kime ait olduğunu o an düşünemedim bile. O kadar açtım ki elimi uzattım, ekmekten bir parça kopardım, ağzıma götürdüm, çiğnemeye başladım... Birden yediğim bu ekmeğin kime ait olduğu sorusu aklıma geldi."

Bunun üzerine çiğnemeyi durdurdu. Belki oda arkadaşları buna razı değildi. Çiğnediği ekmek parçasını büyük bir hasretle ağzından çıkarıp çöp tenekesine attı.

Yemeksiz Öğlen

Allâme Tabatabai'nin dersinden sonra Şeyh Hüseyin'le karşılaştı ve aç olup olmadığını sordu. Şeyh Hüseyin de hâlâ açtı. Ders çıkışında öğle yemeği umuduyla Hüccetiye Medresesinin yolunu tuttular. Yolda giderken her ikisi de hangi arkadaşa uğrayacaklarını düşünüyordu. Hangi arkadaş onları misafir edecekti? Misafirperver ve misafirden kaçan arkadaşları hakkında istişare yapmaya başladılar. İsimler birbiri ardı sıra silindi, ta ki Seyyid Cafer Musevi Erdebili'yi hatırladılar. Seyyid Cafer ikisinin de yakın arkadaşıydı ve mazisi, aç olan iki arkadaşını ağırlamaktan çekinmediğini gösteriyordu. Tam o sırada Seyyid Cafer'in Hüccetiye Medresesinin

büyük kapısından içeri girdiğini fark ettiler. Uzaktan Seyyid Ali ve Şeyh Hüseyin'i gören Seyyid Cafer büyük bir sevinçle el salladı ve yaklaştı. Yaklaşınca da şöyle dedi: Bugün sizlere (yemeğe) misafir olmaya geldim. Ve şöyle devam etti: Kevkeb Sultan beni evden attı. Şaka ile eşine Kevkeb Sultan diyordu. O gün bu çiftin de yiyecek bir şeyleri olmadığı anlaşıldı. Seyyid Cafer eşini ablasına yollamış ve kendisini de arkadaşlarına misafir etmişti. Neyse, açlık müsaade ettiği kadar güldüler.

"Şimdi üç kişi olmuştuk. Üç parasız aç insan. Gerçekten ne yapacağımızı bilemiyorduk. Ama ıstırap anlamında kaygımız yoktu."

O sırada Seyyid Kemal Şirazi akıllarına geldi. Seyyid Kemal, yakın arkadaşıydı. Arkadaşları ona gidip biraz borç para almasını istediler.

"Seyyid Kemal'in yanına gittim, bize biraz borç verecek kadar paran var mı? diye sordum."

Arkadaşının geniş yüreğinden haberdardı. Seyyid Kemal elini cebine atıp yaklaşık 70 ila 80 tümen kadar para çıkardı ve "İstediğin kadar alabilirsin." dedi!

20 tümen kadar aldı.[1]

Biraz sonra üç talebe, bir an önce kendilerini bir lokantaya atmak üzere hervele yaparcasına medreseden çıkıyordu.

İmam Humeyni'den Gelen Harçlık

Ayetullah Burucerdi'nin vefat etmesi ve öğrencilere ödediği aylık harçlığın kesilmesinin ardından İmam Humeyni harçlığı, kesilen harçlığın yerini aldı. Bu da, halkın kendisine bir merci olarak müracaatta bulunduğunun açık işaretiydi.

Ayetullah Burucerdi'nin vefatı üzerinden bir hafta geçtikten sonra Ayetullah Humeyni'nin muhtasap işler ve şer'i paralarla ilgili icazetnameleri gönderilmeye başlandı. Ayetullah Humeyni'nin ilk icazetnamesi 1961 yılının Nisan ayının 6. gününde Seyyid Seccad Hüceci'ye, on gün sonra Sadık İhsanbahş ve Seyyid Haşim Resuli Mahallati… Ve daha birçok öğrenciye gönderildi.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

Ayetullah Humeyni temsilcilerine 1961 yılında 28 icazetname, 1962 'de 11 icazetname, 1963'ün ilk üç ayında ve tutuklanmadan önce 10 icazetname ve toplam 49 icazetname gönderdi.[1]

Bir akşamüzeri Hamenei kardeşler odalarında oturmuşken Şeyh Hasan Sanii içeriye girdi. İki kardeş bu yakın arkadaşlarının neden karşılarına geçip elini cebine götürdüğünü bilmiyordu. Şeyh Hasan elini cebinden çıkardı ve her iki kardeşe bir miktar para verdi. Mesele nedir, diye sorduklarında, "Hacı Bey verdi." dedi.

"Adam başına ne kadar olduğunu tam olarak hatırlamıyorum. Belki 40, belki 60 tümen kadardı. O sırada biz o yoksulluk içinde elimize geçen paradan sevindiğimizin on katı kadar Hacı Bey'in talebelere para vermeye başladığına sevindik; çünkü bunun anlamı, Hacı Bey'in merci olmaya doğru ilerlediği ve halkın ona müracaatta bulunmaya başladığıydı."

İmam'ın ödediği harçlık ilk başlarda özel bir durumdu ve umumi hale gelmemişti. Ayetullah Burucerdi'nin yokluğunda Ayetullah Gülpaygani ve Ayetullah Şeriatmedari'nin ödediği harçlıklar da imdadına yetişiyordu.

"Ayetullah Hansari'nin harçlığını da alıyordum. Ayetullah Burucerdi'den sonra iki üç harçlık veriliyordu. Ben hepsini alıyordum."

Buna karşın harçlık ödeme yöntemi, Ayetullah Burucerdi'nin bürosunda belirlenen düzene göreydi ve hâlâ aynı yöntem uygulanıyordu. Ayetullah Maraşi de ekmek için mühürlü kâğıt verirdi.[2]

"İlk günler mühürlü kâğıtla ekmek almaya utanırdık. Mühürlü kâğıtları satardık, yani Meşhedi Mirza Bey'e verir, parasını alırdık. Ama daha sonraları utanılacak bir durum olmadığını anladık. Mühürlü kâğıtları cebimize koyar ve ekmek fırınına gidip ekmek alırdık."

1- Sahife-i İmam, c. 1, Tahran, Muessese-i Tenzim ve Neşr-i Asar-ı İmam Humeyni [İmam Humeyni eserlerini düzenleme ve yayınlama müessesesi], birinci baskı, h.ş 1378, s. 46-236.

2- Küçük ebatta, taklit merciinin mühürü ile mühürlenen ve karşılığında fırıncının bedava ekmek verdiği kâğıtlar.

İMAM HUMEYNİ İLE TANIŞMA

İlk kez 1955-1956 yıllarında Humeyni adı ile tanıştı. Meşhed'de Kum'dan gelen talebelerin bir derneği vardı, onları tanırdı. Seyyid Mustafa Humeyni yaz aylarında Meşhed'e geldiğinde bu derneğe uğrardı.

"Oradaki arkadaşlardan Kum'da ünlü ve büyük bir üstad olan ve genç talebelerin ilgi odağında yer alan Hacı Ruhullah Humeyni adında bir âlimin adını duymuştum."[1]

İmam Humeyni'yle (k.s) ilk karşılaşması 1957 yılına kadar uzar. O yıl annesi, en küçük kardeşi ve teyzeleri ile kutsal mekânları ziyaret etmek üzere Irak'a gitmişti, yolda bir kaç gün de Kum kentinde kaldılar. Kum Dinî İlimler Merkezinin hâric derslerine şöyle bir uğradı. İmam Humeyni'nin (k.s) Salmasi Camiinde yüzlerce talebeye ders verdiğini öğrendi; üstelik yerde oturarak ders veriyordu. Buradaki ders ortamını Meşhed'de Ayetullah Milani'nin girdiği dersten daha samimi buldu. İlk kez üstadın yüksek sesle ders verdiğini ve talebelerin her taraftan mesele sorduğunu görüyordu. Bu dersin çok canlı ve dinamik geçtiğini hissetti.

1959 yılında eğitimine devam etmek üzere Kum kentine geldiğinde seçtiği ilk derslerden biri de, İmam Humeyni'nin (k.s) dersiydi ve yaklaşık bir dönem usul dersini İmam'dan aldı. Fıkıh dersini de, Şeyh Hairi'den aldığı derslerin dışında geriye kalan bölümlerini İmam'ın dersleri ile tamamladı.

Farklı Üstad

Genç Seyyid Ali, Ayetullah Humeyni'nin (k.s) eğitim anlayışının diğer ulemadan farklı olduğunu görüyordu. Talebelerle arkadaşlık yapan ve haşır neşir olan biri değildi. Sabahları Yahçal Gazi Sokağı'ndaki evinden

---

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1228.

Ağazade Sokağı'ndaki Salmasi Camiine kadar sessiz sedasız gelir, dersini verir ve yine sessiz sedasız evine dönerdi. Akşamüstü de durum aynıydı. Derse başlamadan önce veya dersin sonunda diğer bazı üstadların yaptığı gibi talebelerle konuşmaz, mizah etmezdi.

"Doğal olarak böyle bir üstadın talebelerin hoşuna gideceği bir üstad olmaması ve kimsenin onu sevmemesi gerekirdi; ama tam tersiydi. Yani talebeler İmam'ı, ilişkilerinde bunca soğukluğa karşın, öylesine sever ve öylesine hoşlanırdı ki ben Kum [ve Meşhed'de] talebe hoca ilişkilerinde bunun benzerine az rastladım."[1]

İmam Humeyni'nin (k.s) derslerinde dikkatini çeken nokta, seçkin ilmî kişiliği, konsantrasyonu, ilmî tartışma ehli olması, konuyu çok net ve hızlı bir şekilde talebeye aktarması ve özellikle ilmî tartışmalara hâkim olmasıydı.

"Her hangi bir soru soran herkese, hemen cevabını verirdi. Bazen talebenin gündeme getirdiği eleştiri doğruydu; ama İmam asla cevap vermekten geri kalmaz, hemen cevap verir; ancak ertesi gün [örneğin] cevabından dönerdi... Hatırlıyorum, bir iki kez de eleştiriyi gündeme getiren talebeleri takdir etmiş ve eleştirinin yerinde ve doğru olduğunu beyan etmişti."

Ahlak Hocası

Ayetullah Humeyni'nin (k.s) ahlak ve felsefe dersi verdiğini duymuştu. Bu derslerin üzerinden yıllar geçmişti; ama Kum kentine geldiğinde, talebelerin ve âlimlerin arasında İmam'ın Ahlak üstadı olduğu söyleniyordu. Anlatılanlara göre, İmam'ın verdiği Ahlak dersi o kadar cazip ve ilgi çekiciymiş ki, hatta Dinî İlimler Merkezinin bazı önde gelen âlimleri de katılırmış.

"Biz bunları duymuştuk; ama İmam bazen ders sırasında ahlaki tartışmalara da işaret ederdi."

Üstadların arasında, dersin başladığı ilk gün veya dersin son gününde veyahut dersin ortalarında bazı noktaları hatırlatmak adettir; bazı tavsiyelerde veya nasihatlerde bulunurlar. Ayetullah Humeyni (k.s) bu tür vakfeleri ahlaki konulara ayırırdı.

"Adeta kıyamet kopmuş gibi olurdu. Talebeler ağlardı... Talebelerin gönlünde adeta bir fırtına koparırdı... İnsanın içini altüst ederdi. Ben de İmam'ın ders-

1- age.

lerine devam ettiğim bir kaç yıl içinde bir kaç kez bu tevfike nail oldum ve bu sözlerden feyz aldım."

Ayetullah Humeyni'nin (k.s) yönteminin İslami ahlaktan kaynaklandığını görüyordu; fani dünyaya ve şatafatlarına itinasızlığı, yaşamın cilveleri ve lüksüne ilgisizliği de bundan kaynaklanıyordu; hatta sessizliği ve az konuşması da ahlaki özelliklerinin sonucuydu.

"Vallahi İmam asla kibirli değildi."

Talebelerin ısrarı üzerine minbere çıkıp ders vermeyi kabul ettiği gün, Ayetullah Burucerdi'nin vefatından sonraydı.

"Talebeler bu meseleyi tebessüm ve sevinçle karşıladı. İmam da gülmüştü. İmam için yeni bir şeydi. Daha sonra söze şöyle başladı: 'Bismillahirrahmanirrahim. İlk gün Merhum [Muhammed Hüseyin] Naini Bey (k.s) minbere çıktığında ağladı ve bu minberin, Şeyh'in üzerinde oturduğu, büyüklerin oturduğu minber olduğunu söyledi, şimdi iş öyle bir yere geldi ki biz oturuyoruz. [İmam şöyle devam etti] Bugün biz de sıra bize geldi diye ağlamalıyız.' İmam bu sözleri, gönüllerde fırtına koparan ahlaki bir konuya giriş olarak beyan etmişti."

Usul dersinin sadece bir başlığının yaklaşık 6 ayda sona erdiğini hatırlıyor. O gün Ayetullah Humeyni (k.s) bu geniş ve detaylı başlığın sonunda şöyle demişti:

"Bugün bu başlık sona erdi; ama çok zaruri bir başlık değildi ve daha az ve daha kısa bir sürede kapatabilirdik."

İmam yine bu sözleri, insanın ömrünü nasıl değerlendirmesi gerektiğini anlatan ahlaki bir tartışmanın girişi olarak beyan etmişti."

Ayetullah Burucerdi'nin vefat etmesinden sonra talebelerin arasında, merciliğin kaderinin ne olacağı fısıltıları başladığını hatırlıyor. Acaba mercilik Kum'da mı kalacaktı? Yoksa Necef-i Eşref'e mi geçecekti? Kum'dakiler uzun yıllar merciliği ve başı çekeni, bu işin öncülüğünü kendilerinde görmüştü. Kum Dinî İlimler Merkezi, Şii Müslümanların en büyük Dinî İlimler Merkeziydi ve doğal olarak merciliğin Kum'un dışına çıkmasını istemiyordu. Öbür tarafta Necef-i Eşref'tekiler de merciliğin kendilerine yakıştığını düşünüyordu.

Ayetullah Humeyni (k.s) bir gün dersi sırasında bu konuya temas ederek, Kum veya Necef-Eşref tartışması yapılmaması gerektiğini belirtti. İmam,

ihtilafın kaynağının şeytan olduğunu, amaçları Allah olan iki grubun birbiri ile anlaşmazlık yaşamaması gerektiğini, derslerin Allah rızası için okunmasını, bu işin Kum'u veya Necef-i Eşref'i olmadığını vurguladı.

"Bu sözleri asla unutmam. Gerçi insan ilk bakışta bu sözün pek de karmaşık bir söz veya sorun olmadığını düşünüyor; ama o gün beni derinden etkiledi. İmam irfanî ve ahlaki meselelerde bu denli samimi ve sıcak beyana sahipti... Talebeleri derinden etkilerdi, bazı talebeler hıçkıra hıçkıra ağlardı."

Ayetullah Humeyni'nin (k.s) nezih, düzenli ve dikkatli bir insan olduğunu da hatırlıyor… O dönemde üstadının özel yaşamı hakkında malumatı yoktur; ama bazı ulemanın en önemli zayıf yönlerinden birinden sakındığını görmektedir. Onun çevresinde mürid talebe yoktur; hatta mümkün mertebe çevresindekileri kendisinden uzak tutmasıyla dikkat çeken bir üstaddır.

"İmam'ın eski dostlarından Ruhi Yezdi... Yaklaşık 40 yıldır İmam'ı tanıdığını ve hiç bir zaman İmam'dan terk-i evlâ görmediğini söylerdi."

İmam Humeyni'nin (k.s) büyüklerin ilgi odağında olduğunu da görüyordu:

"Ben gerçekten ulema arasında İmam kadar büyüklerce bu denli sayılan birine az rastladım. Bu çok önemlidir; İmam yaşamı boyunca öyle davranmıştı ki bugün bizzat halk arasında kabul gören ve takvaları ile bilinen has insanlar, İmam'dan takvalı bir insan olarak söz ediyordu."

Gayri Resmî Görüşmeler

İmam Humeyni (k.s) ile daha fazla tanışması, yazın Kum Dinî İlimler Merkezi tatile girdiği vakit ya da mübarek Ramazan ayında tatilini geçirmek üzere Meşhed'e gitmek istediğinde, vedalaşmak üzere İmam'ın yanına gitmesi ile başladı. Bazı talebelerin arasında bu tür durumlarda hocalarını ziyaret etmek ve vedalaşmak adetti.

"İmam minderin üzerinde oturmuş, etrafında yarım daire şeklinde kitaplar dizilmişti, mütalaa ediyordu... Bir kaç cümle sohbet ettik, hâl hatır sordum ve ardından şöyle dedim: 'Müsaade buyurursanız, seyahate çıkıyorum; Meşhed'e gidiyorum."

İmam Humeyni, Seyyid Ali'yi ve babasını tanırdı. Kısaca Meşhed'i, babasını ve durumlarını sorduktan sonra sadece bir cümle söyledi:

"Selam söyleyin... Hepsi bu... İki üç kelimeden fazla konuşmadı. İmam, genellikle çok az konuşurdu."

Aynı gelenek, talebenin gittiği memleketinde ve yöresinden Kum'a dönüşünde de tekrarlanırdı.

İmam Humeyni (k.s) ile ders dışındaki bir başka görüşmesi, İmam'ın Fatımiye günlerinde düzenlediği mersiye merasimleri sırasındaydı. Mersiyehan Kevseri'ydi. Talebeler merasimin düzenlendiği odaya toplanır ve otururdu. Ayetullah Humeyni (k.s) de kapıya yakın bir yerde oturur ve gelen her talebeye saygı olarak yerinden kalkmak üzere kımıldardı.

"Çok sakin ve ağırbaşlıydı... Bir kaç cümle beyan etmek gerektiği için konuşur, yoksa asla konuşmazdı... "Sabbahakumullah-u bi'l-hayr",-Sabahınız hayırlı olsun-o kadar... Yine başını eğer, otururdu. Sürekli düşünürdü ve zihnî mütalaa ile meşguldü."

Bazen mersiyeden önce veya sonra talebelerden biri ilmî bir tartışmaya girmek ister veya bir mesele sorardı. Ayetullah Humeyni (k.s) gayet sakin ve yavaşça ve gerektiği kadar cevap verirdi. Ancak eğer söz konusu talebe daha sonraki soruları ile İmam'ın şevkini tahrik edebilseydi, o zaman durum değişirdi.

"Artık o metanet ve vakarı bırakır, detaylı tartışırdı... Kâh bağırırdı... Evet, hayır, derdi... İlmî tartışmaya girerdi... Fıkhî tartışmalarda bizim âlimlerimizin arasında adet olduğu gibi davranırdı."

İmam Humeyni'nin (k.s) durgunluğu, sessizliği ve kendi içine kapanıklığı, bir arkadaşına rastladığı vakit hemen geçerdi, şevki artar, açılırdı.

Seyyid Muhammed Sadık Lavasani'nin mersiye meclisine girdiği anı da hatırlıyor:

"Öylesine sabırsızlıkla ve acele ile ayağa kalktı ki!.. Güldü, çok tatlı güldü... Selamlaştı... Yanına oturttu... Sohbete daldılar."

O, bundan bir kaç dakika önceki sessiz ve düşünceli ev sahibi değildi artık.

MÜCADELE BAŞLIYOR

İmam Humeyni (k.s) ve Siyaset

Ayetullah Hacı Ruhullah Humeyni'nin (k.s) siyasi boyutları 1960'lı yıllardan önce Seyyid Ali Hamenei için üstü kapalı bir meseleydi. Ayetullah Humeyni'nin (k.s) Ayetullah Burucerdi ile samimi ilişkisi olmadığını ve bir süre onun evine bile gitmediğini duymuştu. Ayetullah Burucerdi'nin hayatının son günlerine doğru Kum Dinî İlimler Merkezinin yönetimi için düzenlediği ve önde gelen âlimleri davet ettiği ve istişarede bulunmak istediği oturuma Ayetullah Humeyni'nin (k.s) de katıldığını; ama herhangi bir görüş beyanında bulunmadığını da biliyordu.

Ayetullah Burucerdi vefat ettikten sonra Ayetullah Humeyni'nin (k.s) eski dargınlıklar yüzünden yas merasimi düzenlemeyeceği söylenmeye başladı.

"Ama Ayetullah Humeyni yas merasimi düzenledi, çok da güzel düzenlendi, başkalarının düzenlediği yas merasimlerine de katıldı."

Ancak Ayetullah Humeyni (k.s) bu etkinliklerin tümünde yalnızdı ve peşinde talebeleri yoktu.

Ayetullah Humeyni'nin (k.s) siyasi boyutu 1962 yılında ortaya çıkmaya başladı, o da Muhammed Rıza Pehlevi rejiminin eyalet ve vilayet encümenleri kararnamesini çıkardığı döneme denk geldi.

"Biz Ayetullah Humeyni'nin siyasi imajını ilk kez o gün keşfetmiştik. [O dönemde] Mücadele gündeme geldiğinde gerçekten, fikrî ve ruhî açıdan bizleri tatmin edebilecek tek kişi varsa, o kişinin Ayetullah Humeyni olduğunu ve ondan başkası olamayacağını anladık."

Mücadele sürecinin başlaması ile birlikte İmam Humeyni'ye (k.s) katılan ilk insanlardan biriydi, bu konuyu şöyle anlatıyor:

"Mücadelenin ilk anlarından itibaren biz İmam'ın çevresinde toplandık ve onun çizgisine hizmet etmeye ve bu çizgi üzerinde hareket etmeye başladık."

Mücadele sürecinin ilk faaliyetlerinden biri, Ayetullah Humeyni'nin bildirilerini çoğaltmak ve dağıtmaktı. Seyyid Ali ve arkadaşları bir fotokopi makinesi ayarlamıştı. Talebelerden bir grup İmam'ın bildirilerini çoğaltıyor ve Tahran'a götürüyor, Tahran'da basılan bildiriler de Kum'a getiriliyordu.

Bildirilerin basımı ve çoğaltılması, İmam'ın Kum'un önde gelen âlimleri ile düzenlediği önemli oturumunda gündeme getirdiği taleplerinden biriydi.

Eyalet ve vilayet encümenleri kararnamesinin Tahran gazetelerinde yayınlanmasının ardından Ayetullah Hairi, Ayetullah Gülpaygani ve Ayetullah Şeriatmedari, İmam Humeyni'nin (k.s) daveti üzerine Merhum Ayetullah Hacı Şeyh Abdülkerim Hairi Yezdi'nin evinde toplanmıştı. İmam toplantıda yasanın doğuracağı sonuçları anlattı. Muhammed Rıza Pehlevi'ye bir telgraf çekilmesi ve söz konusu yasaya yönelik muhalifin ilan edilmesi, ayrıca telgraf metninin eyalet merkezlerinde ve ilçelerde ulemaya da gönderilmesi ve yine oturumların devam etmesi üzerine mutabakat sağlandıktan sonra İmam, telgraf metninin basılmasını ve halka da duyurulmasını önerdi.[1]

Muhammed Rıza Pehlevi'nin telgrafa hakaret içerikli umursamaz cevabı ve konuyu Başbakan'a havale etmesinin ardından ulema, o dönemin Başbakanı Esedullah Elem'e telgraflar çekerek anayasaya aykırı olan yeni kanunun feshedilmesini istedi. İmam Humeyni çektiği telgrafında, hükümetin kararnameyi feshetmemesi hâlinde, İran ve Irak'taki ulemanın sessiz kalmayacağını belirtmişti.[2]

"Hüccetiye Medresesine gittim. Baktım ki Ayetullah Humeyni'nin bildirisi duvara asılmış. Bildiriyi okudum. İmam'a karşı inanılmaz bir saygı doğdu içimde, böylesine güçlü bir karaktere sahip yiğit ve muktedir bir âlim ortaya çıktığı için Rabbime şükrediyordum"

Ayetullah Burucerdi'nin yokluğunda, hükümetin sözünden çekinen bir şahsiyetin yokluğunda bazı ulemanın, merkezî yönetimin üst düzey yet-

---

1- Ruhani, Seyyid Hamid, c. 1, Berresi ve Tahlili ez Nehzet-i İmam Humeyni [İmam Humeyni hareketinin irdelenmesi ve analizi], Tahran, İntişarat-ı Rah-ı İmam [Rah-i İmam yayınları], 11. baskı, tarihsiz, s. 149-150.

2- age, s. 152-154.

kilileri ile bir yana, yaşadıkları kentlerdeki yerel yönetimdeki yetkililerle bile uzlaşmaya yanaştığı bir dönemde, Başbakan'a şu şekilde telgraf çekebilecek bir insanın bulunduğuna şahit oluyordu: **"Yasanın neresinde sorun olduğunu anlayamıyorsanız, Kum'a gelin, diz çökün, ulema size bu yasanın neresinde dinî açıdan sorun bulunduğunu izah etsin."**(1)

Bu cesur tutum, Seyyid Ali'nin düşünce ufkunda yeni sınırları çiziyor, dinin ve ulemanın gücünden söz ediyordu.

"İnsanın zihninde büyük bir azameti canlandırıyordu, ben bu bildiriyi gördüğümde, hamd olsun dinin azametini bu şekilde ortaya koyan büyük bir insan bulundu diye secdeye kapandım."(2)

Henüz mücadelesinin karmaşık merhalesine girmemişti ve şimdilik bildirileri bastırmak, dağıtmak ve ulaştırmakla sınırlıydı; ama o günlerde Dinî İlimler Merkezinde onu ve hemfikirlerini Ayetullah Humeyni (k.s) takımından sayıyorlardı.

"Biz, İmam Humeyni'nin takipçileri olarak tanınır olmuştuk, adımız "Humeynici"ydi artık..."

Bundan önce adaletsizlikle mücadelede ün yapanların uzun bir mazisi vardı; ama şimdi, bu yeni değişim, tarihte farklı bir hatla yazılıyordu; bu hat çok okunaklı ve herkesçe anlaşılabilirdi. Ayetullah Humeyni'nin (k.s) siyasi düşünceleri hızla, üstelik o derin maziye dayanan yeni bir kuşak tarafından yayılıyordu.

Şimdi artık İmam'ın siyasi boyutlarını birer birer görebiliyordu; bunlar âlim, arif ve muttaki bir insanın içinde saklanan yepyeni boyutlarıydı.

"Birden fark ettik... İmam... Ne kadar güçlü ve güzel yazıyordu. Sade, herkesin anlayacağı dilden; ama aynı zamanda güçlü."(3)

İmam Humeyni'nin (k.s) Muhammed Rıza Pehlevi ve Esedullah Elem ile yazıştığı mektuplar aracılığı ile mücadelesi, yeni yeni keşfedilen bu

---

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1228; bk. Sahife-i İmam, c. 1, Tahran, Muessese-i Tenzim ve Neşr-i Asar-ı İmam Humeyni [İmam Humeyni eserlerini düzenleme ve yayınlama müessesesi], birinci baskı, h.ş 1378, s. 81.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1228.

3- age, belge No. 1230.

insanın hayranları ve Seyyid Ali Hamenei gibi talebeleri için cesaretin simgesiydi.

"İmam'ın cevaplarının mücadele ve düşmanı mahkûm etme ve yenilgiye uğratma boyutu vardı, bu yönde yayınladığı bildirileri çok güçlüydü. Biz bu özellikleri İmam'da keşfetmiştik, işte bu yüzden ona karşı sevgimiz daha da arttı."[1]

O dönemlerde olsa gerek [muhtemelen] Seyyid Mustafa Humeyni'den, babasının geceleri iki üç saatten daha fazla uyumadığını ve gecenin geriye kalan vaktini insanlara, gruplara ve ulemaya mektup yazmakla geçirdiğini duymuştu.

"İmam'ın vilayetlere yüzlerce mektup yazdığını söyleyebilirim."

Tüm bunların yanında ve mücadelenin başlaması ile birlikte ve yaygın olan geleneğin aksine, İmam Humeyni (k.s) her gece ve bazen her gün çeşitli kesimlerden insanlarla görüşüyordu.

"İmam'ın evi insanlarla dolup taşıyordu ve kâh bir kişi, iki kişi, beş kişi, İmam'la özel olarak görüşüyordu. Bizler de İmam'ın evine gece yarısına kadar gelip gidenler olduğuna şahit oluyorduk ve biz de oradaydık. Bizler çekildikten sonra İmam, kendi odasına gider ve yazışmalarına başlardı."[2]

Kıyamın Kökleri

Usul dersi aldığı hocası Ayetullah Humeyni'nin (k.s) siyasi bilinçle siyasi cesarete bir arada sahip olduğuna şahit oluyordu, o güne kadar hiç kimsede bu iki özelliği bir arada görmemişti.

"Siyasi cesareti olanlar vardı, ulemadan... Baskıların en ağır olduğu dönemlerde rejim aleyhtarı konuşanları bilirdik; ama siyasi bilinçten uzak, düzensiz sözlerdi... Bazıları da siyasi bilince sahipti; ama siyasi cesaretten yoksundu. O günlerde bu iki özelliğe bir arada sahip olan tek kişi, İmam Humeyni (k.s) idi."

Peki, İmam Humeyni'nin (k.s) siyasi görüşü nasıl şekillendi ve gelişti? Kimlerin İmam'ın üzerinde siyasi etkisi oldu? Hangi hocaları bu konuda etkiliydi? Neden Ayetullah Humeyni (k.s) kıyam etmek için 1962 yılını seçti? Ayetullah Burucerdi dönemindeki suskunluğunun sebebi neydi?

1- age.

2- age.

O günlerde hep bu soruları düşünüyordu; onu hayrete düşüren, ileride yaşanacak değişimlerin köklerini bulmaya çalışıyordu. Dinî İlimler Merkezinin damarlarında akmaya başlayan yeni kanı yakından görüyor ve bu kanı harekete geçiren kalbi takdir ediyordu.

İmam Humeyni'nin (k.s) hocalarını gözden geçirdiğinde, onun siyasi çizgisinin şekillenmesinde etkili olabilecek birini göremiyordu.

"Bence İmam Humeyni siyasi görüşünü hocalarından öğrenmemişti. İmam'ın, kendisine siyasi bilinç kazandırmış olabilecek herhangi bir hocası yoktu, varsa da ben bilmiyorum. Benim tahminime göre İmam, Merhum Ayetullah Müderris'e saygı duyar, onun çalışmalarını takip ederdi. Müderris'in sözleri ve Rıza Şah döneminde icraatı İmam'a ilham kaynağı oluyordu. İmam'ın Pehlevi döneminde siyasi hareketliliği ve siyasi bilincinin büyük bir bölümünü Merhum Müderris'e borçlu olduğunu söylemek mümkün."

Bu tahmininin şahidini *Keşf-i Esrar* kitabında, yani Müderris'in Rıza Şah karşıtı düşüncelerini beyan eden İmam Humeyni'nin (k.s) kitabında yer aldığını görünce buldu ve bu kitabın sadece Rıza Şah ve politikalarına karşı değil, aynı zamanda bir devlet risalesi de olduğu sonucuna vardı. Bu kitap Rıza Şah yokken yazılmıştı. Rıza Şah'tan sonraki Şah da bu kitabın muhatabı olacak ölçüde biri değildi. İmam'ın amacı diktatörlüğe ve İran'ın ecnebi devletlere bağımlı politikalarına karşı çıkmak ve sonuçta İslam devletini inşa etmekti.

Keşf-i Esrar adlı eser, dinin insanların yaşamına ve siyasete müdahale edemeyeceğine inanan bir kitabın reddinde yazdığı bir eserdi.

"Dolayısıyla bu kitabın siyasi-İslami bir mahiyeti söz konusudur. Yani İslam'ın, dinin siyasetten ayrı olmadığı ile ilgili bir hakikatinin ifadesidir. İslami bir toplumun beyanıdır. İslami bir devletin gündeme getirilmesidir."

Yine İmam'ın irfan hocası Ayetullah Mirza Muhammed Ali Şahabadi'nin öğretilerinin, siyasi düşüncesinin yapısında önemli etkisi olmuştur. Ayetullah Şahabadi'nin siyasi düşüncesinin önemli başlıklarını kıyamullah, İslam'ı savunma, din ve siyasetin bütünlüğü, İslami güçlerin vahdeti, şehadet aşkı ve fedakârlık ruhu, iktisadi bağımsızlık ve millî üretim şeklinde ifade edebiliriz.

Ayetullah Seyyid Hasan Müderris ve Ayetullah Mirza Muhammed Ali Şahabadi'nin Ayetullah Humeyni'nin (k.s) düşüncesi üzerindeki etkisin-

den başka İmam'ın yeteneği, dehası ve sosyal meselelerde keskin algılama gücü ve İslami meseleleri derin idrakinin onu büyük bir inkılâpçı ve emsalsiz bir değişimci konumuna yerleştirdiği sonucuna varmıştı.

Buna karşın İmam Humeyni'nin (k.s) siyasi düşüncesinin nereden beslendiğini daha fazla araştırmak gerektiğine karar verdi.

Böyle bir araştırmada ilk kez İmam'da böyle bir düşüncenin tohumunu yerleştiren ve daha sonra geliştirerek yetiştiren belli bir şahsa ulaşmayabileceğine de ihtimal verdi; ama her hâlükârda İmam'ın genetik olarak ailesinden miras aldığı cesaretinin bu çıkışında çok etkili olduğu kanaatine vardı.

"Babası da çok cesur ve yürekli bir insandı... Oğlu Seyyid Mustafa da çok cesurdu, korku nedir bilmeyen biriydi."

İmam Humeyni (k.s) gibi düşünen insanlar yok değildi; ama onlarda olmayan şey, harekete geçme cesaretiydi ve bu da ülkülerinin kaybolup gitmesine neden oluyordu.

Şimdi ise İmam Humeyni'de (k.s) dindarlık, cesaret, siyasi bilinç ve Ayetullah Müderris ve Ayetullah Şahabadi'nin siyasi anlayışlarından ilham alarak oluşan bir dizi özellik göze çarpıyordu. Tüm bu özelliklerin "dinî saik" şemsiyesi altında toplandığını görüyordu.

Ama İmam Humeyni'nin (k.s) dinî saiki, 1962 yılında aniden ortaya çıkan bir durum değildi, bundan önce de vardı.

"O tarihin seçilme sebebi, İmam'ın o tarihten önce kendisini yeteri kadar güçlü hissetmemesidir. İmam, düşünceleri kendisininkiyle örtüşmeyen Ayetullah Burucerdi hayatta olduğu sürece varlığı ile hükümete karşı her türlü mücadelenin hata olacağını biliyordu."

Ayetullah Burucerdi'nin Kum'a yerleşmesinin ardından çevresinde toplananlardan birinin de Ayetullah Humeyni olduğunu biliyordu; Ayetullah Hacı Murtaza Hairi ve Ayetullah Seyyid Muhammed Muhakkık Damad da aynı gruptandı.

"İmam Humeyni bilinen manada Ayetullah Burucerdi'nin çevresinde yer almadı; ama Ayetullah Damad ve Ayetullah Hairi, bilinen manada Ayetullah Burucerdi'nin çevresini oluşturdu."

Bu işin amacı, Ayetullah Hacı Şeyh Abdülkerim Hairi'nin çabalarından sonra Kum Dinî İlimler Merkezini ayakta tutmaktı ve bu iş, Ahund Horasani'nin talebelerinden ve Necef Dinî İlimler Merkezinin asil meyvelerinden biri olan Ayetullah Burucerdi gibi tecrübeli ve bilgili bir âlim sayesinde gerçekleşebilirdi. Onlar, Kum Dinî İlimler Merkezine siyasi bir konum kazandırmak ve böylece toplumu İslami inançlara doğru yönlendirme görevinde yeni bir tanıma ulaşmak istiyordu; ama zamanla hayal ettikleri şeylerle Ayetullah Burucerdi'nin onayladığı şeylerin arasında ciddi bir mesafe bulunduğunu fark ettiler. Yani Ayetullah Burucerdi'nin siyasi çizgisi ile onların düşündükleri şeyler birbirinden farklıydı; dönemin taklit merciinden Kum Dinî İlimler Merkezinin ıslahı için beklentilerinin yakında gerçekleşmeyeceğini anladılar. Bu yüzden yavaş yavaş Ayetullah Burucerdi'nin çevresinden çekildiler ve başkaları Ayetullah Burucerdi'nin çevresini doldurmaya başladı ki bunlar başta Ayetullah Humeyni (k.s) olmak üzere söz konusu büyük insanlarla ne doğru zamanlama ne de geleceğe yönelik bakış açısı konusunda asla kıyaslanamazdı.

Böylece Ayetullah Humeyni (k.s) , Ayetullah Hairi ve Ayetullah Damad; Ayetullah Burucerdi'nin çevresinden uzaklaştı. Gerçi bir süre Ayetullah Burucerdi'nin dersine devam ettiler; ama daha sonra Ayetullah Humeyni (k.s) ve Ayetullah Hairi ve Ayetullah Damad derse girmediler.

Kum kentine geldiğinde bu üç kişiden hiç birinin Ayetullah Burucerdi'nin dersine devam etmediğini gördü. Doğal olarak öyle bir ortamda Ayetullah Humeyni'nin (k.s) muhalefete başlaması, inandığı siyasi fıkıh ilkeleri ile bağdaşamazdı; üstelik yapacağı her hareket de taklit mercii Ayetullah Burucerdi'nin muhalefeti ile karşılaşacaktı; öyle bir merci ki hem itibar sahibiydi, hem güçlü ve dindar kesimin büyük çoğunluğunun rücu ettiği âlimdi.

İşte bu yüzden Ayetullah Humeyni (k.s) için harekete geçme şartları hazır değildi. Bu yüzden bir köşeye çekildi ve uygun zamanı bekledi. Bu fırsat ise 1962 yılının ortalarında el verdi.

Tahran Seyahati

Eyalet ve vilayet encümenleri kararnamesinin tartışıldığı iki aylık dönemde Tahran'a bir kaç ziyaret gerçekleştirdi, Ayetullah Muhammed Tagi Felsefi'nin minberlerine katıldı ve bu minberlerde anlatılanların mahiye-

tini Kum'da yaşanan gelişmelere yakınlaştırmaya çalıştı. Bazen kimliğini açıklamaksızın Felsefi'ye telefon ediyor ve kendisinden Kum'da başlamış olan hareketi desteklemesini istiyordu.

"O sıralarda tanınmış bir şahsiyet olarak faaliyet yürütecek ölçüde tanınmış ve ün yapmış değildik."[1]

1962 yılının aralık ayı günlerinden birinde, Ayetullah Felsefi'nin Tahran'ın Erk Camiinde konuşma meclisi vardı. Kum âlimlerinin söz konusu kararname ile ilgili bazı mektupları o mecliste okundu. Sıra İmam Humeyni'nin (k.s) mektubuna gelince, Ayetullah Felsefi, mektubun Ayetullah Humeyni'nin mektubu olduğuna vurgu yaparak okumaya başladı. Seyyid Ali Hamenei de o meclisteydi, o günü şöyle anlatıyor:

"Halk pür dikkat dinlemeye başladı... İmam mektubun sonunda [Fil Suresi ile sona eren Arapça dualar yazmıştı. Mektubun başında da bu sureyi şahit göstermişti][2] **...Halk bu mektuptan dolayı öylesine galeyana gelmişti ki, Ayetullah Felsefi Ashab-ı Fil dediği vakit, kalabalık hep birlikte "Fil" sözcüğünü tekrarlıyordu. "Elem yec'al keydehum fi-tazlil" dediği vakit kalabalık da "Tazlil!" diye haykırıyordu. Erk Camii bu mektupla bir hareketlilik, bir marş havasına girmişti, büyük bir heyecan vardı. Şimdi baktığımda, İmam'ın maceranın başında kitleyi harekete geçirmekte ifa ettiği rolün, fevkalade ve hayatî bir rol olduğunu anlıyorum. İmam, tek başına, bütün âlimleri ayaklandırmıştı."**[3]

Kararnamenin Lağvedilmesi

Eyalet ve vilayet encümenleri macerasının başlarında İmam'ın amacının rejimi devirmek olmadığını hatırlıyor... İlk başlarda böyle bir talep hissedilmiyordu. Bildirilerde de böyle bir amaç göze çarpmıyordu.

"İşin başında İmam sadece, bunun şeriata aykırı olduğunu söylüyor; İslam'a aykırı olduğunu belirtiyordu."

Amaç, kararnamenin lağvedilmesiydi. Ancak hükümetin hareketleri ve daha sonra attığı adımlarla beraber, İmam'ın karşısında yeni bir sorun ve tavır oluştu.

1- age.

2- Sahife-i İmam, c. 1, s. 107.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1230.

O dönemde başlayan bu hareketin ne gibi engellerle karşılaşacağını bilemiyordu. Ortada ne varsa, İslam'ın gerçek imajının ortaya çıkmış olmasından duyulan heyecan ve gururdan ibaretti.

"Hiç birimiz bu tür işlerin önünde ne gibi sorunların bulunduğunu tahmin edemiyorduk. Olay henüz zorlu yüzünü göstermemişti."

Bir gün Merhum Hacı Seyyid Hüseyin Kummî'nin yeğeni Seyyid Mahmut Tabatabai Kummî, Kum esnafı ile birlikte İmam'ın huzuruna geldi. O sırada İmam dersteydi. Seyyid Ali Hamenei de oradaydı. Ders sona erince İmam'a daha ne zamana kadar bekleyeceklerini, İmam ne derse yapmaya hazır olduklarını söylediler. Kararname hâlâ lağvedilmemiş ve hükümet de cevap vermemişti; oraya gelen insanlar her türlü fedakârlığa hazır olduklarını söylüyordu. Aslında onlar da hareketin önünde ne gibi musibetlerin bulunduğunu bilmiyordu.

"İmam'ı kastetmiyorum; çünkü İmam olayın bilincindeydi, birçok zorluğa katlanmıştı. Belki İmam tahmin edebiliyordu; ama bizlerden hiç birimiz tahmin edemiyorduk."

1 Aralık günü Tahran gazeteleri ilk sayfalarında hükümetin 6.10.1962 tarihli kararnamesinin uygulanamayacağını yazdı.[1] Bundan önce dönemin Başbakanı Esedullah Elem bir basın toplantısında hükümetin bu kararını açıklamıştı; ancak İmam Humeyni (k.s) bunu yeterli bulmamıştı. İmam hükümeti tehdit etmiş ve "Ülkenin resmî basınında kararnamenin lağvedildiği açıkça ilan edilmedikçe, bu telgrafı kabul etmeyiz." demişti.[2]

***1 Aralık günüydü.* "Türbenin sokağından çıktığımızda, karşıda bir baharatçı dükkânı vardı, gazete de satıyordu. Orada gazetelerin başlıklarına bakardık. Bir baktık ki, evet [kararnamenin lağvedildiği haberi yayınlanmış] Kum kentinde gençler [bizlerle karşılaştıklarında] tebrik ediyordu. Çünkü zafer elde edilmişti. Herkes büyük bir sevinç yaşıyordu."**[3]

Ulemanın eyalet ve vilayet encümenleri kararnamesinin lağvedilmesinde elde ettiği zafer büyük bir siyasi gelişmeydi. Bu mücadelenin boyutları

1- Ruhani, Seyyid Hamid, c. 1, Berresi ve Tahlili ez Nehzet-i İmam Humeyni [İmam Humeyni hareketinin irdelenmesi ve analizi], s. 191.

2- Sahife-i İmam, c. 1, s. 102.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1230.

sadece Tahran, Kum ve Meşhed gibi kentlerle sınırlı kalmadı, başka kentler de kararnamenin lağvedilmesi için çaba harcadı; ülke genelinde görev yapan tüm cemaat imamları bu mücadeleye katılmıştı.

Peki, hangi etkenler ulemanın bu yola adım atmalarına sebep olmuştu? Seyyid Ali Hamenei'nin düşüncesinde bu gelişmede bir kaç faktör etkiliydi:

İlkin, bu kararname ile yüz yüze gelmek pek karmaşık bir olay değildi. Ulema kadınların seçimlere katılma bahanesi ile gündeme gelen meselenin veya Kur'ân-ı Kerim'e yemin etme fiilinin semavi kitaplara yemin etmeye dönüştürülmesinin İslam'a aykırı olduğunu anlamıştı.

İmam Humeyni (k.s) kadınlara oy hakkı tanınmasına karşı değildi, hatta kadınların oy hakkının ellerinden alınmasını şeriata aykırı biliyordu, nitekim İslam İnkılabı'ndan sonra da bu konuda ikazda bulundu. Ancak Şah döneminde durum İmam açısından farklıydı. İmam meclis ve hükümetin tüm uygulamalarını haram biliyordu, zira bu kurumların esas itibarı ile illegal ve aldıkları kararların meşruiyetten yoksun olduğuna inanıyordu. Üstelik İmam'a göre, bu topraklarda yaşayan erkeklerin ne kadar özgürlüğü vardı ki, şimdi bu özgürlükler kadınlara verilecekti!? Aslında hükümetin İslam ahkâmına karşı çıktığı birçok durum söz konusuydu; ama bundan önce İslam'a yönelik bu muhalefetler kararnameye dönüşmemiş, resmî ve yasal hâle gelmemişti.

İkincisi, hükümet ulemanın ilk itirazlarına karşı sert tepki gösterememişti. Belki de hükümetin; âlimlerin yakın mazide siyasi bir meseleye karşı genel hareketi ile ilgili malumatı yoktu ve bu yüzden istediği tepkiyi verememişti.

Üçüncüsü, İmam'ın meselenin beyanında öncülük etmesi, onca mektup yazması ve başka kentlerin âlimlerini başlatılan ayaklanmaya katılmaya davet etmesi de şimdiye kadar görülmemiş bir olaydı ve bunu da âlimlerin bu sahneye ayak basmasının başlıca nedenlerinden biri saymak gerekir. Gerçekte ulema topluluğu uzun yıllardan beri bir müçtehidin siyasi işlerde başı çekmesine şahit olmamıştı; toplumda İslami fıkhın pratik yaşamda da söyleyecek sözü olduğu bilinmiyordu. Şeriatın hükümetinden söz edilmezdi; din ve siyasetin ilişkileri kopuk ve birbirinden uzaktı. Ancak İmam'ın bildirileri ve konuşmaları tüm bunları ihya etti ve ulema arasında yeni bir heyecan yarattı.

Dördüncüsü şuydu: İmam'ın tutumundan etkilenen halk, ulemayı mücadele arenasına çekiyordu.

İmam'ın Kum'daki etkin âlimleri de harekete geçirme konusundaki tesirinin büyük olduğuna şahit oldu. O dönemde sadece İmam Humeyni (k.s) tehlikenin ciddiyetini fark etmişti ve eğer başkaları da bu tehlikeyi fark etmiş olsaydı, mutlaka hükümetin yanlış uygulamalarına karşı bir adım atardı. İmam bu kesime bu arenaya ayak basabileceklerini anlattı, âlimlere güçlerini hatırlattı. Aslında Kum'daki büyük âlimler arkalarında nasıl güçlü bir desteğin bulunduğunu bilmiyordu; halkın onların bir işareti ile ayaklanacağının farkında değillerdi.

"Muhtemelen Merhum Ayetullah Burucerdi, sahip olduğu gücü keşfedememişti. Ayetullah Burucerdi bir işareti ile halkın neler yapacağını bilmiyordu. İmam'ın en büyük meziyeti, en büyük özelliklerinden biri, ulemanın ve taklit mercilerinin gücünü keşfetmesiydi."

Halkı bir işaretle ayaklandırabilecek bir âlimin bazı özellikleri söz konusudur ki, bunların hepsi İmam'da vardı. Bu özelliklerden biri, tehlikeye göğüs germekte öncü olmaktır. O dönemde İmam'dan şu sözleri duymuştu: "Her an evimi basıp beni öldürebileceklerini biliyorum ve buna hazırım."

Ancak başkaları böyle bir duruma hazırlıklı değildi. Buna karşın İmam o dönemin büyük âlimlerini İslam'ı bekleyen tehlikeler hakkında bilgilendirmek için tüm çabasını sarf etti. Bazen İmam, büyük âlimlerin onun önerilerine ve çabalarına duyarsız olduklarını görünce, bu kez halk kesiminden bazılarını, örneğin işadamlarını, esnafı, büyük âlimlerin evine gitmeye teşvik ederdi, onların sözünü dinlemelerini umardı. İran'da esnaf ve ulemanın geleneksel ve tanımlanmış ilişkileri vardı ve hâlen de öyledir.

6'lı Tasarının Referandumu

1963 yılının ocak ayının sonlarında mübarek ramazan ayının yaklaşması ile birlikte Meşhed'e gitti. O günlerde Meşhed'de en çok konuşulan konu, 6'lı tasarının referandumu ile ilgiliydi. "Çoğunluk mutlaka Ayetullah Milani ve Tahran'daki ulema ve özellikle Kum'daki âlimlerle temas hâlinde olmak ve onlarla bu konuda müzakere ve istişarede bulunmak gerektiğine inanıyordu."[1]

1- Ayetullah Uzma Seyyid Muhammed Hadi Milani, ..., c. 1, s. 68.

Referandumla muhalefet Meşhed'de başlamıştı. Bu muhalefeti iyice açığa vurmak amacı ile cemaat namazları kılınmadı. Ayetullah Seyyid Hasan Kummî, referanduma katılmayı haram ilan etti. Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî ortak bir bildiri yayınlamak istedi; ancak bildiriyi basma imkânı olmadı.(1)

Kum'a gelince, ocak ayının 23. günü hükümete bağlı kurumlar referanduma destek amacı ile bir miting düzenledi. Miting İrem Meydanı'nda düzenlendi. Mitinge katılanlar 6'lı tasarının onaylanmasına destek bağlamında sloganlar attı. Ancak Kum halkının mitinge karşı çıkması çatışmalara yol açtı.(2)

O gün Seyyid Ali halk arasında değildi; ama duyduğuna göre "Ağa Ebol", birkaç polis memurunun icabına bakmıştı.(3)

Çatışmalar sonucunda 6 polis memuru ve 3 subay yaralandı. Bundan başka Tahran'da halkın ocak ayının 22. gününde çarşıda ve Bozorgmehr Caddesi'nde geniş çaplı protesto eylemi, Ayetullah Hansari'nin halkın düzenlediği eyleme katılması ve polis memurlarının kendisine saygısızlık etmesi ile ilgili haberler Kum kentine ulaşmış ve kentin gergin havasını daha da germişti.(4)

Referandumla ilgili gelişmelerden haberdar olan Seyyid Ali Hamenei'nin, Ayetullah Milani'nin İmam Humeyni'ye (k.s) hitaben yazdığı mektubunu Kum'a götürmesi kararlaştırıldı.

"Ben, ağabeyim Seyyid Muhammed ve Şeyh Ali Tahrani, üçümüz mektubu Kum'a götürmeye karar verdik. Tahran'a geldiğimizde ocak ayının 26. günüydü."(5)

1- age, s. 72-75.

2- Kıyam-ı 15 Hordad be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK-Zemineha [SAVAK Belgelerinde 15 Hordad Kıyamı ve Zemineleri, c. 1, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Araştırma Merkezi], h.ş 1378, s. 475-479.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1230.

4- Kıyam-ı 15 Hordad be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde 15 Hordad Kıyamı],..., c. 1, s. 479.

5- Daha fazla bilgi için bk. Ruhani, Seyyid Hamid, c. 1, Berresi ve Tahlili ez Nehzet-i İmam Humeyni [İmam Humeyni hareketinin irdelenmesi ve analizi], s. 233-239.

O gün Tahran'ı çok tenha, tutuk ve karanlık buldu. Seçim sandıklarının başında kimsecikler yoktu. Arada bir, biri geliyor, sandığa oyunu atıyordu.

"Terminalde otobüse bindik, Kum'a geldik. İmam'ın evine gittik. Baktık ki esas haberler burada."

Kum'un Yeni Hâli

İmam'ın evi gözetim altındaydı. Fazla girip çıkılmasına izin verilmiyordu.

"İlk kez rejimin paniklediğine şahit oluyorduk... Polis memurları herkesin üzerini arıyor, insanlarla uğraşıyordu."

Hükümetin ajanları henüz gerçek azgınlıklarını göstermemişti. Bu da halkın muhalefet ve itirazlarını bildirmek için meydanlara dökülme saiklerini güçlendiriyordu. Kimileri rejimin özellikle halka hareket etme alanını açık bıraktığını, böylece itiraz edenleri ortaya çıkarıp esas bastırma operasyonuna başlayacağına inanıyordu.

"Ben bunu gerçekten doğru bulmuyorum. O dönemde rejim gerçekten beklemediği ve tanımadığı bir hadise ile karşı karşıya gelmişti. Neler olacağını ve boyutunun ne olduğunu kestiremiyordu."

O günkü durumunu, 1961 yılında Tahran'da Ali Emini yönetimi döneminde gördükleri ile kıyaslanamaz buldu. O yıl Tahran'ın Lalezar Caddesi veya Sipeh Meydanı gibi bazı bölgelerinde dağınık bir şekilde protesto eylemleri düzenleniyor, az sayıda insan katılıyor, "Yasaları çiğneyen hükümete ölüm" sloganı atıyor ve bir kaç polis memuru ile karşılaşınca da hemen dağılıyordu. Yani halkın tümü bu eylemleri olumlu karşılamıyor ve protestoculara katılmak için pek istekli görünmüyordu, Tahran'a yaptığı her seyahatinde bu tür eylemlerle karşılaşıyordu.

"Çok hoşuma giderdi. Sözle veya bir hareketle desteklediğimi gösteriyordum; ama insanlar bu tür meselelere çok yabancıydı... Bu yüzden rejim [Kum olaylarında] neler olup bittiğini anlayamamakta haklıydı."

Kara Bayram

İmam Humeyni (k.s) 1963 Nevruz Bayramı'nda genel yas ilan ederek Kur'ân-ı Kerim'in önemi ve bu kitabın ülkesine yönelik tehlikeler hakkında toplumu bilinçlendirebilecek tek dayanak olduğu yolundaki faaliyetini sürdürdü.[1]

1- Sahife-i İmam, c. 1, s. 153.

İmam kararını açıklamadan önce durumu Kum'un büyük âlimleri ile görüşmüş ve muhtemelen onlardan bu kararda kendisine destek vermelerini istemişti,[1] diğer kentlerin âlimlerine de mektuplar yazarak durumu bildirmişti.

Gerçekte İmam Humeyni (k.s) o yıl Nevruz Bayramı İmam Sadık'ın (a.s) şehadet yıldönümüne denk geldiği için değil, İslam'a verilen zararlar yüzünden yas ilan edilmesini istiyordu.[2]

"Hatırlıyorum, talebelerin siyah giymelerine karar verenlerin arasındaydım; yani siyah gömlek veya siyah aba giymeye karar verilmişti."

Ancak onun siyah aba satın alacak kadar parası yoktu, bu yüzden bu parayı ayarlamaya karar verdi.

"Bir baktık bir kaç gün içinde ya bayram günü ya da bayramdan bir gün önce, talebeler siyah gömlek ve siyah aba giymiş. Eylem o kadar genişti ki, nerede bir âlim veya talebeye rastlasan, siyah giymişti. Tahminimce 15 Hordad (5 Haziran 1963) Kıyamında giyilen siyah kıyafetlerin felsefesi bu güne dayanıyordu, yani bu eylemin devamıydı. Bilirsiniz, 15 Hordad Kıyamının esas unsurları siyah giymiş; siyah gömlekliler olarak ün yapmışlardı."[3]

O günlerin hareketliliği ve çabaların şiddeti, onunla arkadaşlarına dinlenme fırsatı bırakmamıştı. Gelgitler, çabalar, açlık, susuzluk, hiç biri önemli değildi artık. İçinde bu yıl bayram yok diyen birçok bildiri ve duyuru basılmıştı. Bunlar Hz. Masume (a.s) türbesindeki kalabalığın arasında dağıtılıyordu. Bildirileri Kum kentine ziyarete gelenlerin görmeleri ve haberi döndükleri kentlerde duyurmaları umuluyordu.

24 Şevval gününe denk gelen 1963 yılının nisan ayının ilk günü Feyziye Medresesinde İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şehadet yıldönümü ve Hacı Şeyh Ferecullah Kâzımi'yi anma dolayısıyla bir merasim düzenlenmişti. Hacı Şeyh Ferecullah Kâzımi, İran'ın Batı'sında yaşayan ünlü âlimlerden biriydi ve 15 Mart 1963'de Kerbela'da vefat etmiş, Necef-i Eşref'in Vadiu's-Selam mezarlığında defnedilmişti.

1- Kıyam-ı 15 Hordad be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde 15 Hordad Kıyamı],..., c. 1, s. 539.

2- Sahife-i İmam, c. 1, s. 155.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1230.

Merasimin konuşmacısı Kum'un ünlü hatiplerinden Hacı Şeyh Murtaza Ensari idi. Şeyh Ensari konuşmasında, bayramın yas ilan edilmesinin İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şehadeti ile ilgili olduğunu söyledi. Ancak bu söz mecliste oturan talebelerden birinin tepkisi ile karşılaştı. Söz konusu talebe bayramın yas ilan edilmesinin, Tahran ve Kum olayları yüzünden olduğunu belirtti. Bu itirazı hazmedemeyen Şeyh Ensari, merasim sona erdikten sonra öfkeli hâlde evinin yolunu tuttu. O gün Şeyh Ensari'nin evine öğle yemeğine misafirdi. Şeyh Ensari'nin itiraz eden talebeye sert tepkisini görünce şöyle dedi:

"O talebe haklıydı. Ayetullah Humeyni herkese Kum ve Tahran olayları yüzünden bu yıl bayram olmadığını bildirdi. Siz neden meseleyi saptırdınız ve İmam Sadık'ın (a.s) şehadeti için bayram olmadığını söylediniz? Bu söz, gerçekleri örtbas etmektir."

Bu sözleri kabul etmeyen Hacı Ensari bu kez evinin telefonunun çalması ile sürekli itirazlarla karşılaştı.

"Telefonu yaklaşık otuz kez çaldı. Daha yerine oturur oturmaz, telefon yine çalıyordu. Ahizeyi kaldırdığında [karşı taraftan] neden bu sözü söyledin diye itirazlarla karşılaşıyordu. O gün çalan telefon sesinden pek yorgun düşmüştü, onu hiç bu kadar yorgun görmemiştim."

Feyziye Medresesine Baskın

Mart ayının yirmi ikinci günü İmam Humeyni (k.s) evinde mersiye merasimi düzenlemişti. Ayetullah Şeriatmedari'nin de Hüccetiye Medresesinin şebistanında benzer bir merasimi vardı. Bundan bir gün önce Tahran'dan Kum'a bir alay asker gelmişti. Karşılama programı çerçevesinde alayın önünde kurban kesilmiş, askerler çiçeklerle karşılanmıştı. Alay kente girdikten sonra bir kilometre kadar yürüyüş yapmış ve gövde gösterisinde bulunmuştu. Alay daha sonra da Hz. Masume'nin (a.s) türbesinde sabahın ilk saatlerinde askerî tören yapmış, Şah'ın sağlığına dua etmiş, ziyaretname de okumuştu.[1]

Söz konusu alaya bağlı bazı birlikler düzenlenen mersiye merasimlerini bozmak üzere merasimlerin düzenlendiği mekânlara geldi. Ancak her iki

1- Kıyam-ı 15 Hordad be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde 15 Hordad Kıyamı],..., c. 2, s. 17.

mekânda bazıları büyük cesaret örneği sergileyerek askerlere karşı çıktı. İmam Humeyni'nin (k.s) evinde Sadık Halhali mikrofondan askerlere ve ajanlara seslenerek. Eğer talebelere karşı herhangi bir küstahlıkta bulunacak olurlarsa, onlara pahalıya patlayacağı uyarısında bulundu. Hüccetiye Medresesinde ise Miri Bey o uzun boyu ile mümkün mertebe hükümet güçlerini tehdit etti ve müdahale olursa şöyle yaparız, böyle yaparız, dedi.

"Baktılar ki şartlar müsait değil... Belki de gerçekten bu mekânlara müdahale etme niyetleri yoktu."[1]

O günün hareketliliğinden kaynaklanan yorgunluğu yüzünden dinlenmek üzere odasına çekilip uyudu. Akşam saatlerinde Feyziye Medresesine gitmek üzere hazırlandı. Ayetullah Gülpaygani o gün İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şehadet yıldönümü dolayısıyla bir meclis düzenlemişti. O sırada Seyyid Cafer Şubeyri Zencani de geldi. Feyziye Medresesine daha çabuk ulaşmak üzere Hz. Masume (a.s) türbesinin sokağından gitmeye karar verdiler. Sokağın sonlarına yaklaştıklarında üstü başı dağınık hâlde kaçmaya çalışan bir kaç talebe ile karşılaştılar. Birinin elinde sarığı, öbürünün elinde terlik, biri abasını koltuğuna almış… "Çabuk kaçın, ortalık çok tehlikeli!" diyorlardı.

"Biz neden tehlikeli olduğunu anlayamamıştık... Talebelerden biri, 'Nereye gidiyorsunuz?' diye sorunca, Feyziye Medresesine gittiğimizi söyledim. 'Gitmeyin, çok tehlikeli, talebeleri öldürüyorlar!' deyince, ben Cafer'e' Haydi gidelim, bunlar boşuna paniklemişler.' dedim. Bizi tanıyan talebelerden biri, 'Sizi bırakmam, gitmenize müsaade etmem, bu yaptığınız intihardır!' diyerek bizi zorla alıkoydu. İşte o zaman durumun ciddiyetini anladık."

Seyyid Cafer'le birlikte İmam Humeyni'nin (k.s) evine gitmeye karar verdiler. Ana cadde çok tenhaydı, ortalıkta kimsecikler yoktu... Bir kaç kişi Erk Sokağı'nın başında bekliyor, halkın ana caddeye girmelerine müsaade edilmiyordu. Tıpkı Şah veya bazı üst düzey yetkililerin bir yoldan geçerken yolların kesildiği zamanlar gibiydi.

"Seyyid Cafer'le birlikte caddenin karşısına geçmeye başladık. Bir baktık ki, yakaları yarıya kadar açık dört beş tane uzun boylu genç bize yaklaşıyor... Gençlerden biri bana hitaben, 'Yaşasın Şah!' diyor, benim de tekrarlamamı istiyordu. Ben hala durumun pek farkında değildim, durup seyrediyordum.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1230.

Seyyid Cafer durumun farkına vardı ve hemen uzaklaşmaya başladı. O gencin çok tehditkâra bir şekilde bana yaklaştığını görünce sokağa doğru yürümeye başladım; ama koşmadım, sakin bir şekilde yürüdüm. O genç bana doğru koşmaya başlayınca beni halkın gözü önünde, caddenin ortasında dövmek istediğini anladım."[1]

Anlaşılan o gün bir tek talebenin bile Tahran'dan gönderilen alayın elinden sağ kurtulmaması gerekiyordu. Mart ayının 21. günü Hz. Masume'nin (a.s) avlusunda Şah için slogan atan askerler, protestocuların icabına bakmakla görevlendirilmişti. Bundan bir iki saat önce de söz konusu askerler Ayetullah Gülpaygani'nin Feyziye Medresesinde düzenlediği yas merasimine baskın yapmış, talebeleri feci şekilde dövmüşlerdi. Askerler odaların kapılarını kırmış, bazı talebeleri ikinci kattan aşağı atmıştı. O gün Seyyid Yunus Rudbari şehit düştü, onlarca talebe yaralandı.

Her hâlde Muhammed Rıza Pehlevi'nin geçen yılın ocak ayının 24. gününde Kum kentine yaptığı ziyareti ve Hz. Masume (a.s) türbesinde yaptığı konuşma sırasında ulema tarafından aşağılanması telafi ediliyordu.

Şimdi dayak yeme sırası Seyyid Ali Hamenei'ye gelmişti. Ama:

"Ben Erk Sokağı'nın önünde toplanan kalabalığa doğru gittim. Kalabalık da yolumu açtı. Galiba benim o gencin elinden kaçtığımı anlamışlardı, hemen kalabalığın arasına karıştım, o genci engellediler. O günlerde rejim yandaşları ara sokaklara girmekten korkuyorlardı, asla girmezlerdi."

Böylece dayak yeme işi bir kaç yıl sonrasına ertelendi. Şimdi Seyyid Cafer'le birlikte İmam Humeyni'nin (k.s) evine doğru koşuyorlardı. İmam'ın evinin önünde Ali Asgar Keni gibi sporcu olarak bilinen bir kaç iri yapılı talebe bekliyordu. Akşam ezanı vakti olmuştu. İçeriye girdiler. İmam namaza durmuştu.

O gün gördüklerini hatırlayınca, herkesin yüzünde okunan panik ve korkudan söz ediyor ve kendisini örnek gösteriyor:

"Pek korkak biri değildim. Hiç bir beklentisi olmayan, yalnız, sade ve bekâr yaşayan bir talebenin tüm özellikleri bende vardı. Bu tür durumlarda insan hatta annesini, babasını da unutuveriyor... Korkmamalıydım [ama o gün] o olay öylesine beklenmedik bir olaydı ki, kendimi zar zor toparlayabildim."

1- age.

İmam'ın evinden çıktı ve kapıda bekleyen talebelere evin nasıl korunduğunu sordu. Neden tedbir olarak evin kapısını kapatmadıklarını sorduğunda şöyle karşılık aldı:

"İmam kapıyı kapatmamamızı söyledi. Akşamüzeri kapıyı kapattık; ama İmam geldi ve eğer kapıyı kapatırsanız, evi terk ederim, dedi."

İmam'ı savunmak üzere taş, sopa veya buna benzer bir şeyler tedarik görmelerini önerdi, baskın olursa savunmak için... Bu diyalog arasında Ali Asgar Keni kol saatini açtı ve Seyyid Cafer Şubeyri'ye verdi. Çok pahalı bir saatti:

"Bizim kol saatlerimiz 20-25 tümen değerinde saatlerdi, aramızda şaka yollu "kiloluk saatler" diyorduk. Ama Keni'nin saati pahalı saatlerdendi. 150 tümen kadar vardı. Saati Seyyid Cafer'e emanet etti; eğer çıkan çatışmada şehit düşerse, bu değerli saati mirasçılarına ulaştırmasını istedi."

O dönemde bir talebenin en değerli eşyası, kol saatiydi.

İmam Humeyni (k.s) namazını kıldı. Üstadın sözlerini dinlemek üzere içeri girdiler, içeri girerken, İmam'ın odasına da şöyle bir göz attı. Odada İmam'ın oturduğu minderin üzerinde bir ayna duruyordu.

"O dönemde yaşlı ulema bir yana, genç talebeler bile pek ayna kullanmazdı. İmam'ın oturduğu yerin üzerinde bir ayna duruyordu. İmam ne zaman ayağa kalkacak olsa, aynaya da bir göz atar, kendisine çeki düzen verirdi. İmam'ın disiplinli ve düzenli biri olduğu ta o günlerden belliydi."

Odanın içi talebelerle dolmuştu, kapıya yakın bir yerde ayakta durdu. İmam Humeyni (k.s) konuşmaya başladı:

> "Hiç paniklemeyin, korkuyu kendinizden uzaklaştırın. Sizler, her türlü musibet ve faciaya karşı sabreden ve direnen önderlerin takipçilerisiniz. O büyük önderler Âşura olayı ve muharrem ayının 10. gününü 11. gününe bağlayan gece gibi hadiseleri geride bıraktı... Neden korkuyorsunuz? Neden mustaripsiniz? İmam Ali (a.s) ve İmam Hüseyin'i (a.s) izlediklerini iddia edenlerin, rejimin bu tür rezil ve aşağılık saldırıları karşısında paniklemesi büyük ayıp sayılır. Bugün bizim görevimiz Yüce İslam'a ve Müslümanlara yöneltilen tehlikelere karşı her türlü zorluğa katlanmaya hazır olmaktır..."[1]

1- Sahife-i İmam, c. 1, s. 166.

O gün İmam Humeyni (k.s) bundan çok daha beter günlere şahit olduklarını anlattı; gündüzleri kentte kalamadıkları günlerden söz etti. İmam sabahları erkenden kentin dışına çıktıklarını, orada derslerini çalıştıklarını, gece vakti olunca Kum'a döndüklerini, bazı saygısız memurların, sarıklarını başlarından zorla çektiklerini anlattı. Odada bulunan talebelere bunların gidici, Hakk'ın ise kalıcı olduğunu anlattı.[1]

Tam o sırada hükümetin adamlarının çatıdan yere attıkları bir genci İmam'ın evine getirdiler. İmam çok üzüldü ve öfkelendi. Hekim gelinceye kadar yan odaya götürmelerini buyurdu.

İmam Humeyni'nin (k.s) konuşması yaklaşık 20 dakika sürdü. Konuşma sona erince, **"Kendimi o anda o kadar güçlü ve dirençli hissediyordum ki. Eğer o sırada o kalabalık veya bir ordu bu eve saldıracak olursa, tek başıma direnebileceğimi düşünüyordum... Konuşma beni derinden etkilemişti."**

Öğrencilerle birlikte İmam'ın evini korumak üzere iş paylaşımı yapmakla meşguldü ki, İmam'dan beklenmedik bir mesaj geldi: "Herkes evi terk etsin!"

"Biz, gitmeyeceğiz, dedik. Ancak, İmam kimsenin burada kalmasına razı değil, dediler."

Talebeler dağıldı. Seyyid Ali ilkin Meşhed'e bir telgraf çekti, annesini ve babasını sağ salim olduğundan haberdar etti. Ardından oturup vasiyetnamesini yazdı. Vasiyetnamesinde arkadaşlarından esnafa kadar, kime borcu varsa yazdı. İki sayfalık vasiyetnameyi Seyyid Cafer Şubeyri'ye verdi. Seyyid Cefer'in evi vardı ve vasiyetnameyi daha iyi koruyabilirdi. Hüccetiye Medresesindeki odası güvenli değildi.

Vasiyetnamesi şöyleydi:

> Bu, Seyyid Ali Hamenei'nin vasiyetnamesidir ve 23 Mart 1963 tarihinde yazılmıştır.
>
> Bismillahirrahmanirrahim
>
> En önemli vasiyetim şudur: Dostlarım, yakınlarım ve büyüklerim, yaşamımın en iyi saatlerini onlarla geçirdiklerim ve hep andığım herkesin beni bağışlamasını ve hakkını helal etmesini, beni halka olan borcu-

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1230.

mun yükü altından kurtarma görevini üstlenmelerini istiyorum. Belki ben haklarında kötü bir söz ettiğim veya haklarında başkalarından kötü söz duyduğum tüm herkesten helallik dileyemeyebilirim. Bu önemli ve zaruri işi de dostlarım ve arkadaşlarım benim için yerine getirsin.

Mal varlığım hiç hükmümdedir; ama borçlarımı ödemeye yeter. Borçlarımın detayını ayrı bir sayfada not ediyorum, cüz'i ve naçizane kitaplarımın satışı ile karşılanabilir. Her kim benden alacağı olduğu iddiasında bulunursa, adı bu sayfada olmasa bile, kabul edilerek eda edilsin. Hatırladığım kadarı ile üç yıl oruç tuttum ve gerisini kefareti ile borçluyum. Bu miktarı beş altı yıllık namaz borcumla birlikte bir an önce eda edilerek beni bu ilahi borcun altından kurtarın (Gerçi kesin olarak bu kadar borçlu değilim; ama ihtiyat ettim). Unutmuş olabileceğim cüz'i borçlarımdan doğacak mezâlimi bertaraf etmek üzere bir miktar para fukaraya dağıtılsın.

Tüm âlimlerden, taklit mercilerinden, talebelerden, dostlarımdan, yakınlarımdan, akrabalardan ve aileme mensup olanlardan hakkımda helallik talep edilsin (O dönemde âlimler ve taklit mercileri hakkında oturumlarda çok konuşulurdu, neden falanca âlim harekete geçmedi, neden falanca âlim şu sözü söyledi diye tenkitler edilirdi, bu yüzden bu âlimlerden ve taklit mercilerinden de helallik dilemelerini istedim).

Zannedersem en iyi iş, vasiyetnamemi tanıdıkların hazır bulunduğu bir mecliste okumaktır. Ölümümden en çok üzülecek olan annem ve babam, "Bir acıya ağlayacaksanız, İmam Hüseyin'e ağlayın." hadis-i şerifinden hareketle ecdadımızın musibetlerini hatırlarken, beni de unutmasınlar, inşallah Teâlâ.

Allah'ım! Ölümümü; rahatlığımın başlangıcı ve acılarımın sonu kıl! Hz. Muhammed ve Mutahhar Ehlibeyt'inin hürmetine, beni bağışla.

Fakir Kul Ali el-Hüseynî el-Hamenei

Borç Listesi:

Kumaşçı Mukaddeszade yaklaşık 100 tümen (Meşhed).

Gong terzisi 30 tümen kadar (Meşhed).

Arap Terzi 2 veya 3 tümen (Kum).

Veresiye defterine göre Bakkal Şeyh Hasan, Hüccetiye sokağı (Kum).

Onunla sürekli alış veriş yaptığımız için ne kadar alacaklı olduğunu bilmiyorum (Bir kaç tümen olacak her hâlde).

Şeyh Hasan Sanii yaklaşık 32 tümen (Kum).

Şeyh Ekber Haşimi Rafsancani (Kum) veresiye defterine göre.[1]

Kitapçı Morvarid Bey [2] (Kum).

Kitapçı Mustafavi Bey (Kum) veresiye defterine göre.

Ali Hücceti Kirmani 10 tümen kadar.

Fırıncı Muhammed Bey 5 tümen (Meşhed).

Bazı borçlarımı da Hüccetiye Medresesindeki odamda defterlerin ve kâğıtların arasında sakladığım küçük bir deftere yazmıştım. Defterin işareti şöyle...

Dualarım beni bu borçların şerrinden kurtaracak kimsenin üzerine olacaktır. Bazı alacaklarım da var ki eda edilmesi borçlu olanların insafına kalmıştır.[3]

Feyziye Medresesine Yapılan Baskının Sonuçları

Baskının ertesi günü, olayların yaşandığı sırada Feyziye Medresesinde bulunanlardan maceranın detaylarını öğrendi. Hükümetin adamları, meclise saldırdıktan sonra çatışma başlatıyor ve Feyziye Medresesindeki ağaçlardan kopardıkları dalları sopa yerine kullanarak merasime katılanları dövmeye başlıyor. Hükümetin gönderdiği saldırganların esas hedefi, talebelerdi. Önce sıradan insanları medresenin bahçesini terk etmeye zorluyorlar. Bu arada bazı talebeler de odalarında sakladıkları sopalarla silahlanıyor. Talebeler ilk çatışmada zafer kazanıyor ve askerleri ve ajanları medresenin bahçesinden atarak kapıları kapatıyor. Öte yandan odalardan birinde sakladıkları Ayetullah Gülpaygani'yi de uygun bir fırsat yakaladıktan sonra hemen medreseden çıkarıyorlar. Korkudan medresenin bir köşesinde saklanan yaşlıları da okuldan uzaklaştırıyorlar.

1- O dönemde en çok borçlu olduğum kişi Haşimi Bey'di. Çünkü durumu nispeten iyiydi ve ondan borç alırdık.

2- Kendisinden kitap satın aldığım için ne kadar borçlu olduğumu bilmiyorum.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1230.

Bu arada bir grup cesur talebe ellerinde sopa, kollarına abaları sarılmış vaziyette çatışmak üzere medresede kalıyor. Fakat bazı yaşlı âlimler askerlerin ve ajanların dayağından kurtulamıyor.

"İlmi Bey çok saygın bir ihtiyardı [dayak yedi]. Şeyh Ali Kafrani de medresede dayak yiyenlerin arasındaydı. Şu bizim Ali ağa, uzun sakalları, gözlüğü, sarığı ile çok edepli bir insandı iri gövdesine rağmen çok nazik biriydi. Onu yere sermişler ve zorla "Yaşasın şah" dedirtmeye çalışmışlar."

Askerlerin ve ajanların tekrar Feyziye Medresesine saldırmak için medresenin komşuluğunda bulunan motele girdiklerini ve oradan da medresenin çatısına geçtiklerini, böylece bir kez daha terk ettikleri alana ulaştıklarını da öğrendi.

Talebeler ikinci çatışmada yenik düşüyor. Medresenin kapısı açılıyor ve daha fazla asker içeriye giriyor. Talebelere vahşice dayak atıp herkesi öldüresiye dövüyorlar, bu durum akşam saat 7 sularına kadar devam ediyor.

Mart ayının yirmi dördüncü günü Kum Dinî İlimler Merkezinde dehşet havası hâkimdi. Askerlerin ve ajanların işi henüz bitmemişti. Akşam saatlerinde yeniden Feyziye Medresesine baskın yaptılar. Bu kez talebelerin yerine, içeride ne kadar eşya varsa, (yastıktan yorgana, kilimden mindere kadar ne varsa) bahçeye yığıp ateşe verdiler.

Başta Seyyid Ali Hamenei olmak üzere Hüccetiye Medresesinin talebeleri medreseye baskın düzenleneceğine ihtimal vererek dost ve ahbaplarının evlerinde saklanmıştı.

Martın yirmi beşinci günü Kum kentine hâkim olan atmosferin sıkıyönetimden pek farkı yoktu. Talebeler sokağa çıkmaya cesaret edemiyordu. O gün de askerler ve ajanlar üçüncü kez Feyziye Medresesine baskın düzenleyerek yapmadıklarını bırakmadılar.

Peki; ama neden Şah rejimi İran'ın en önemli Dinî İlimler Merkezini hedef seçmiş ve tüm gücü ile bastırmaya karar vermişti? Onlar gerçekten ne düşünüyordu? Acaba istedikleri hedeflere ulaşmışlar mıydı?

O günlerde ve daha sonraları sürekli bu soruları düşünüyordu, rejimin bu hareketi, biri doğru biri yanlış olmak üzere, iki analiz üzerine yaptığı kanaatindeydi:

Eyalet ve vilayet encümenleri kararnamesinin lağvedilmesinden sonra ulema topluluğunun elde ettiği başarının ardından Dinî İlimler Merkezi, pratikte mücadele odağına dönüşmüştü; hükümete karşı bir odaktı bu. Bundan önce Dinî İlimler Merkezinde böyle bir durum söz konusu değildi. Bazen merkezle hükümet arasında bir anlaşmazlık ortaya çıksa bile, çatışmaya dönüşmemişti.

"Rejimden hiç bir kötü imaj Kum'da göze çarpmazdı. Kum'da başörtüsüz kadın yoktu. Bu kutsal şehirde yüksek sesle bir radyonun müzik çaldığı bile duyulmazdı. İran'ın her yerinde propagandası yapılan şeriata aykırı şeylere Kum'da rastlayamazdınız. Ulemaya saygı gösterilirdi. Bazen de iki taraf arasında yazışmalar, başsağlığı dileği, kutlama dileği bile oluyordu ve Kum kenti asla rejimden sert bir imaj hissetmemişti."

Şimdi ise Dinî İlimler Merkezine gösterilen muhalefetin cinsi, bundan önce bazı siyasi partiler, şahsiyetler ve hatta üniversitelerce sergilenen muhalefetten çok farklıydı. Bu farklılık, ulema topluluğundan kaynaklanıyordu. Bu insanların halk arasında nüfuzu vardı, seviliyor, sayılıyordu ve şimdi sayıları belki de on bine ulaşmıştı. Güçlü, korkusuz, takvalı, mal ve mevkie itina etmeyen gençler vardı; çıkış noktaları İran'ın tüm coğrafyasını kapsayan insanlardı bunlar.

İşte rejim bu farklılıkları gördü ve tehlike hissetti. Bu hisse verebileceği tek karşılık ise, sert bir şekilde bastırmaktı ve bu gözdağı, başka yerde değil, Kum Dinî İlimler Merkezinde verilmeliydi.

"Bundan önce de denemişlerdi. Tahran'da bazı âlimleri tutukladılar. [Hiç bir işe yaramadığı gibi], bu kez Kum'da mücadele ateşi daha da alevlenmişti. Hangi kentte ulema tutuklanacak olursa, aynı hadise yaşanıyordu. Sindirme operasyonu tüm talebeleri, hocaları, ulemayı ve taklit mercilerini kapsamalıydı. Bu nedenle hepsinin bir araya geldiği bir günü seçtiler."

Gerçekte sindirme operasyonunun sonuçları Kum kenti ile sınırlı kalmayacak ve tüm İran'a ulaşacak, bu olayın yarattığı dehşet ülkenin her tarafına yayılacaktı. Kum kentini ziyarete gelen insanlar olayın haberini yaşadıkları irili ufaklı kentlere götürecekti. Başka kentlerden gelen talebeler hemşerilerini haberdar edecekti. Amaçları, bütün ülkeye korku ve dehşet salmaktı.

"Kum'dan dönen herkes korku ve dehşet kuryesi gibiydi. Dolayısıyla rejim hem zaman, hem mekân, hem de tehdit ve baskıya maruz kalacakların kimler olacağı açısından çok dakik ve akılcı bir hesap yapmıştı... Ancak bu yapılan hesapların sadece yarısı doğruydu."

Rejimin hesabı şuydu: Baskı, tehdit, dayak ve öldürme; ancak gözü dünya malında veya mevkilerinde olanları veya kaybedecek bir şeyleri olanları susmaya zorlayacaktı. Oysa bu durum Kum'da ve özellikle talebelerin, ulemanın, hocaların ve taklit mercilerinin arasında söz konusu değildi. Özellikle talebeler, üzerlerinde bir tek cübbeleri ile parasız pulsuz, bekâr ve İslam uğruna canını feda etmeye hazır insanlardı. Öte yandan mart ayının yirmi ikinci günü başlayan olaylar, rejimin maskesini düşürmüş ve gerçek yüzünü göstermişti; bu yüz çirkindi ve kan akıtıyordu. Rejimin bir başka hatası, İmam Humeyni'yi (k.s) tanımamış olmasıydı. Bu büyük âlimin gücü rejim için meçhuldü.

"Rejim Kum halkını bastırsa ve istedikleri dehşeti tam olarak yaratsa bile, Kum'da kendi ifadesi ile dehşeti tamamen yok edecek ve Dinî İlimler Merkezinde bulunanlara cesareti yeniden aşılayacak bir insanın yaşadığını hesaba katmamıştı."

Rejim, İmam Humeyni'yi (k.s) kısmen tanıdıktan sonra onu sürgün etti; eğer İmam'ı tam olarak tanımış olsaydı, onu ta 1960'lı yıllarda yok ederdi.

Sonuçta Feyziye Medresesi olayının talebeleri suya atma etkisi yaptığını gördü; sudan korkan birinin bir anda kendisini denizde bulması gibi bir şeydi bu… Yani rejimden korkanlar, bu korkunun gerçek gücünü tatmış olduklarından, artık korkmalarına gerek kalmamıştı!

"Bu hadise Dinî İlimler Merkezindeki talebeleri rejimle mücadelenin içine attı, yani artık talebeler için mesele iyice ciddileşti. Maceranın içine atıldıklarında, bir de baktılar ki bu mücadele insanın uzaktan bakarak korktuğu kadar değilmiş; işte bu yüzden mücadele yolunda cesaret kazandılar."

İmam Humeyni'nin Tepkileri

İmam Humeyni'nin (k.s) mart ayının yirmi ikinci gününün akşam saatlerinde yaptığı konuşma ve daha sonraki hareketleri, Dinî İlimler Merkezine hâkim olan dehşet atmosferini silip süpürdü, fakat bazılarının; kaygı duydukları bahanesi ile şu düşünceyi beyan etmelerine mani olamadı:

"Ayetullah Şeyh Abdülkerim Hairi Yezdi'nin büyük çabalar sonucu temelini attığı ve Pehlevi Rejimi'nin şerrinden koruduğu Dinî İlimler Merkezi rejimle ilk siyasi yüzleşmede hasar gördü ve şimdi yok olacak."!!!

Bu karamsar düşünceyi de en çok mücadele etmek istemeyen çevreler etrafa yayıyordu.

"Bazen onlarla tartışıyorduk ve neden mücadele etmediklerini soruyorduk. Hemen Kum olaylarına [Feyziye Medresesi] istinat ederek, 'Gördünüz, başımıza neler getirdiler, Kum'u yok ederler, talebeleri katlederler ve Ayetullah Şeyh Abdülkerim Hairi Yezdi'nin tüm emekleri boşa gider.' şeklinde karşılık veriyorlardı."

Ama İmam Humeyni'nin (k.s) Tahran âlimlerinin mektubuna yazdığı cevap, bir kez daha Kum Dinî İlimler Merkezine hâkim olan havayı değiştirdi. İmam, nisan ayının 2. gününde yazdığı mektubunda Başbakan Esedullah Elem'i sorguladı. İmam, Elem'i cesurca aşağıladı ve ona Başbakan olarak İran milleti adına son aylarda yaşanan ve özellikle rejim ajanlarının Feyziye Medresesine saldırmasını sordu. İmam'ın yazdığı mektup bununla da sınırlı değildi. Rejimin Feyziye Medresesine saldırısının Moğolların saldırısını çağrıştırdığını belirterek, aradaki farkın, Moğolların yabancı bir ülkeye saldırmaları, rejimin ise kendi Müslüman milletine saldırmasından ibaret olduğunu belirtti. İmam, mektubun sonunda "Şah sevgisi"nin yağmacılık, İslam'a saygısızlık, Müslümanların haklarına tecavüz, ilim ve bilim merkezlerine tecavüz anlamına geldiğini, Şah sevgisinin Kur'ân-ı Kerim ve İslam'a darbe indirmek olduğunu vurguladı.[1]

Bu mektup Kum kentinde çoğaltılarak dağıtıldı.

"O dönemde bildiriler ve mektuplar, sıradan kâğıtların üzerine basılırdı. Bu mektup beyaz ve genişçe kâğıtların üzerinde çok sayıda çoğaltıldı ve dağıtıldı. Mektup bir bomba gibi patladı. Kimileri mektubu okurken titremeye başladı, kimileri cesaretlendi. Mücadele etmek isteyen; ama onları teşvik edecek veya cesaretlendirecek bir etken bulamayanlar, bu mektupla cesaretlenmeye başladılar."

Mektubun bir başka bölümünde İmam Humeyni (k.s) Tahran âlimlerine hitaben şöyle yazmıştı:

> "İslam ilkeleri tehlike altındadır. Kur'ân-ı Kerim ve İslam dini tehlikededir. Bu ihtimalden hareketle takiye etmek haramdır ve gerçekleri beyan etmek, sonu ne olursa olsun, farzdır."

Bu cümle de büyük bir heyecan ve fırtına yarattı.

1- Sahife-i İmam, c. 1, s. 177-179. Hz. İmam Humeyni'nin mektubunun yayınlandığı kaynaklarda bu tabirler bu şekilde beyan edilirken, Ayetullah Hamenei'nin Merhum Hacı Seyyid Mustafa Humeyni'den naklen söz konusu tabirlerin soru şeklinde sorulduğunu belirtmiştir.

"Çok etkili bir cümleydi. Bu cümle uzun yıllar tüm mücadelecilerin dayanağıydı. İmam, Feyziye Medresesinden mücadelenin yeni aşamalarına bir sıçrama rampası yaratmıştı."[1]

Feyziye Medresesinin kanlı olayının ertesi günü İmam Humeyni (k.s) halktan medreseyi görmeye gelmelerini istedi; yaralı âlimlerin tedavi gördüğü hastanelere başvurmalarını ve rejimin âlimlere neler yaptığını öğrenmelerini istedi.

40 Gün Sonra

Kum Dinî İlimler Merkezinin derslerine yaklaşık 40 gün kadar ara verildi. İmam Humeyni (k.s) merkezin yeniden faaliyete başlamasının ardından A'zam Camiinde verdiği ilk dersin sonunda Fatiha okumak ve olayı anmak üzere Feyziye Medresesine doğru yola çıktı.

"Hiç kimsenin aklına İmam'ın böyle bir çıkış yapacağı gelmemişti. Birlikte yola çıktık. O gün ben de İmam'ın yanındaydım. Kalabalık bir talebe grubu da gelmişti. Medreseye girdik. İmam da medreseye geldi. Solda, birinci veya ikinci standa oturdu. Talebeler çevresini sarmıştı. İmam'ın yüzünü çok ağır bir hüzün sarmıştı. Çok üzgündü. O sırada biri çıkıp 'Biri mersiye okusun.' dedi. Seyyidin biri mersiye okumaya başladı, herkes ağladı."

Bu hareket de Kum Dinî İlimler Merkezinin kaybettiği morali yeniden ihya etmekte çok etkili oldu. O günden sonra talebeler yavaş yavaş Feyziye Medresesine gelmeye başladı. Olaydan sonra artık kimse medresede kalmıyordu. Zaten kalamazdı. Ortalık darmadağındı. Medreseye bir kez daha saldırılacağı ihtimali talebeleri rahatsız ediyordu. Ancak İmam'ın bu hareketinden sonra medreseyi onarmaya karar verdiler. Halktan malî destek almak için bir de banka hesabı açıldı.

"Kum'da gerçekleşen ve belki de İmam'dan kaynaklanan; ama daha sonra çok yaygınlaşan bir hareket de, Feyziye Medresesinin şehitleri için Fatiha okuma meclisi düzenlemekti. Hatta Kum'un en ücra mahallelerinde de Fatiha meclisi düzenleniyordu. Biz de gider, katılırdık... Seyyid Yunus Rudbari'nin Fatiha meclisine katılırdık. Babası, Kazvin'den gelen yaşlı bir insandı. Onu da meclisten meclise davet ediyorlardı."

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1231.

Muharrem Ayına Hazırlık

İmam Humeyni (k.s) Feyziye Medresesi olayının tüm İran'da duyulması, canlı tutulması ve kafalara iyice yerleşmesi için zilhicce ve zilkade aylarında, muharrem ayında hedeflediği şeye ulaşabilmek için halkı ve ulemayı hazırlamakla meşgul oldu.

"İmam mektup yazmaya, malumat ve bilgi alışverişine başladı, açık, gizli... Muharrem ayı yaklaştığında ilçeler için bir program hazırladı, ilçelere gönderilen talebeler ve âlimler, minbere çıkan ulemaya ve hatiplere muharremin yedinci gününden itibaren konuşmalarını Feyziye Olayı'na ayırmalarını söyleyecekti. Yani yedinci günden minbere çıkanlar minberde Feyziye macerasını beyan etmeliydi ve 9. günden itibaren de "Deste"ler (matem grupları) aynı şeyi yapacaktı, okudukları mersiyelerde Feyziye Medresesi olayını gündeme getirecekti, böylece İran milleti Feyziye'de neler yaşandığını öğrenmiş olacaktı. Ben şahsen ilçelere gönderilenlerden biriydim ve bu programın etkisine bizzat şahit oldum."[1]

Askerlik Kozu

Muharrem ayı başlamadan önce rejim, Dinî İlimler Merkezlerinin talebelerini askerlik hizmetine götürme kararını uygulamaya koydu. Bu karar beklenmedik bir hareketti. Bundan önce talebeler askerlik hizmetinden muaftı. Dinî İlimler Merkezlerinin verdiği ve iki şahit tarafından imzalanan belge, askerlikten muafiyet hükmündeydi.

Askerler talebeleri gördükleri yerde yakalayarak kışlalara göndermekle görevlendirilmişti. Bu haber İmam Humeyni'ye (k.s) ulaşınca, şöyle tepki verdi:

> "Merak etmeyin, iradeniz sarsılmasın. Sizler nerede olursanız olun, İmam-ı Zaman (a.s) askerlerisiniz ve askerlik görevinizi yerine getirmelisiniz. Şu anda en ağır göreviniz birlikte olacağınız askerleri bilinçlendirmek ve aydınlatmaktır."[2]

Aslında rejimin bu hareketle amacı, Kum'da bulunan binlerce dinî ilimler öğrencisi yüzünden yeni yeni alevlenen ateşi söndürmekti. Bu uygulama

---

1- age.
2- Sahife-i İmam, c. 1, s. 188.

ile talebeler ya dağılacak ya tutuklanıp kışlara gönderilecek ya da kaçıp geldikleri köylere, kentlere dönecekti.

"Bir gün ağabeyim Seyyid Muhammed ile [Şeyh Ali Haydari Hemedani'nin evine giderken veya dönüşte] köprüden geçerken iki polis memuru peşimize düştü, sanki bizimle bir işleri vardı. Altıncı hissimiz bize kaçmamız gerektiğini söylüyordu. Biz de kaçtık ve güvenli bir yere vardık. Bir kaç saat sonra öğrendik ki polis memurları kentte talebeleri tutuklayarak askere gönderiyorlar. O gün 400 kadar talebeyi tutukladılar."

Talebeleri askere göndermenin olumsuz tesirleri çok çabuk ortaya çıktı. SAVAK Teşkilatı meseleyi inceledikten sonra şu sonuca varmıştı: Din adamları her yerde ve her ortamda hükümetin bu kararını âlimlere karşı düşmanca bir tavır ve İslam'ı zayıf düşürmeye yönelik gösteriyor. İmam Humeyni (k.s) bildirilerinde ve Necef-i Eşref ve Kerbela'ya yazdığı mektuplarda da bu meseleyi rejimin İslam ve ulemaya karşı mücadelesi şeklinde beyan ediyor. Az sayıda talebeyi askere göndermek, aslında ulema ve hatiplerin; bağnazların duygularını tahrik etmeleri için ellerine geçen bir koz oldu.[1]

İmam'ın mesajı meseleyi talebeler için çözümledi. Talebeler bu durumu kabullendi ve askere gitmenin bir sakıncası olmadığını anladı. Gerçekte talebelerin döndükleri kentlerinde yapmaları gerekenleri şimdi kışlalarda yapmaları gerekiyordu. Rejimin kullanmaya çalıştığı koz kendi aleyhine dönmüştü. Şimdi rejim kışlalara götürdüğü binlerce genç talebe ile ne yapacağını kara kara düşünmeye başlamıştı!

O gün Ekber Haşimi Rafsancani her şeyden habersiz yolda giderken, polis memuru kendisini yakalayarak götürüyor. Rafsancani'yi de diğer talebeler gibi Tahran'da askerî eğitim merkezi olan Bağ-ı Şah kışlasına götürüyorlar. O sırada Tahran'a gelen Seyyid Ali Hamenei, Muhammed Cevad Bahüner'le birlikte arkadaşlarını ziyaret etmeye karar verir.

"Nereye gideceğimi bilmiyordum, Bahüner biliyordu. Şeyh Ekber'i ziyaret etmek istediğimi söyledim. Yolda giderken biraz tatlı, çerez vesaire aldık, bir kaç ağır paketle taksiye binip kışlaya doğru yola koyulduk. Cuma günüydü ve kışlanın önü çok kalabalıktı. Herkes yakınını ziyarete gelmişti, Rafsancani'yi de ziyarete gelenler vardı."

1- Kıyam-ı 15 Hordad be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde 15 Hordad Kıyamı], c. 2, s. 156.

Rafsancani'nin çocukları babalarını tanıyamamıştı. Çocuklardan biri annesine "Anne! Babam polis mi olmuş?" diye sormuştu.

"O manzarayı asla unutamam. Biz Rafsancani'nin asık suratla karşımıza çıkacağını zannediyorduk; ama baktık ki tam tersine, çok neşeli, gülüyor ve şakalaşıyordu. Çocuklarını kucağına almıştı."

Rafsancani'nin o günkü imajı, zorunlu olarak kullandığı şeylerle beraber, Seyyid Ali Hamenei'nin hafızasında öylece kaldı. Saçlar dibinden kesilmiş, hâlâ sakalsız ve üzerinde kendisine çok bol gelen askerlik üniforması...

"Çok tuhaf bir görünüm kazanmıştı, gülünecek gibiydi. [Ama] biz arkadaşımızı buraya getirdikleri için üzgündük."

Fakat rejim, talebeleri muharrem ayına kadar kışlalarda tutamadı. Talebeleri askerliğe götürme konusunda alelacele aldığı karar gibi, aynı hızla hepsini bıraktı; çünkü yeni bir baş ağrısının yolda olduğunu ve yakında bununla uğraşması ve bedelini ödemesi gerektiğini anladı. Rejim planlı bir şekilde talebeleri kaçmaya veya kışlaları terk etmeye zorladı.

Bildiri Çoğaltma Hareketi

Feyziye Medresesi Olayı'ndan muharrem ayına kadar geçen sürede en çok faaliyet ettiği alan, bildirileri çoğaltma ve dağıtma faaliyetiydi. Bu iş Seyyid Cafer Şubeyri'nin evinde yapılıyordu. Seyyid Cafer Kum'da çok odalı bir ev kiralamıştı. Eşi o büyük evde kalmayı sevmezdi: **"Akrabalarının evinde kalırdı."**

Evin bazı odalarına daktilo ve baskı makinesi yerleştirdiler ve mümkün mertebe hükümet karşıtı bildiri bastılar. Seyyid Cafer Şubeyri'ye arada bir misafir gelince de boş oda bulunuyordu. Bildirileri almak ve dağıtmak için gelenler arasında Abdürrahim Rabbani Şirazi de vardı.

"Gelip bildirileri alırdı. Önceleri bu yaşlı amcanın kim olduğunu bilmiyordum, daha sonraları öğrendim. O dönemde bize göre çok yaşlıydı. Saçı sakalı ağarmıştı."

Rabbani Şirazi bildirileri abasının altında saklar, polis karakolunun önünden geçip evine giderdi.

"Bizim yanımıza geldiğinde gülerek anlatır, 'Şu ahmaklar abamın altında bunca bildiri olduğunu hayal bile edemiyor.' derdi."

Bildiri almak üzere bu eve uğradığı arkadaşlarından biri de Seyyid Cafer Tabatabai Kummî idi. Kummî Tahran'dan gelirdi. Bavulun altını bildirilerle doldurur, üzerine elbiselerini dizerdi. Seyyid Cafer Tabatabai Kummî'yle bir taksiye biner; ama otobüs terminaline gitmezlerdi. İkisi, otobüslerin geçtiği yolda, on metre mesafeyle beklerdi; Seyyid Ali el kaldırır, otobüs dururdu.

"Ben bavulu kapıp otobüse doğru koşardım. Muavin iner, bagajı açar, bavulu yerleştirirdi. Muavin yan bagajın kapısını kapatıncaya kadar Kummî otobüse biner, ben de otobüsün arkasına geçip uzaklaşırdım."

Otobüs Tahran'a vardığında, bavullar indirilirdi. O bavulun sahibi görünüşte Kum'daydı. Seyyid Cafer Kummî çevresini gözden geçirir. Eğer güvenlik sorunu yoksa bavulu alır giderdi. Bu iş defalarca tekrarlanmıştı.

Ancak bildiri çoğaltma makinesi ile uğraşmak, onun adını istihbarat teşkilatında gündeme getirdi. Macera şöyle başladı: Seyyid Ali ve arkadaşları, İran'dan kaçan Şeyh Muhammed Sadıki Tahrani'nin daktilosunu satın almaya karar verdiler. Makine Emir Sadıki'nin yayındaydı. Emir Sadıki'yi tanıyan ve onunla irtibatı olan Seyyid Cafer Kummî, tanınmayan birini alıcı olarak tanıtmaya karar verdi. Bu şahıs da Seyyid Ali Hamenei'ydi. Daha sonraları Emir Sadıki tutuklandığında, Seyyid Ali Hamenei'nin adını söyledi; ama bu adı doğru dürüst bilmiyordu: Hamenei, Said Hamenei, Ali Hamenei, Seyyid Hamenei...

Adı kesin bilinmeyen bu şahıs için 6 ay hapis cezası kesilmişti. Yıllar sonra sorgulandığı sırada bunu öğrenecekti:

"Benden, ailenizde Said adında biri var mı? diye sordular. Ben de, evet bir Said var, Amerika'da, o dönemde de Amerika'daydı dedim. Bu kez Seyyid kim? diye sordular. Ben de babam Seyyid, ağabeyim Seyyid, evimizde herkes Seyyid, dedim. İyice şaşkına döndüler ve sonunda Seyyid'in kim olduğunu anlayamadılar. Gazeteye ilan verdiler ve Seyyid Hamenei veya Said Hamenei ve Cafer Tabatabai gelsin, kendilerini hapishaneye teslim etsin, dediler. Bizse asla gitmedik ve o 6 ay hapsi hiç bir zaman yatmadık."[1]

O günlerde Kum'da dağıtılan bildirilerin bir ucu mutlaka Seyyid Cafer Şubeyri'nin evine uzanıyordu. İmam Humeyni'nin (k.s) bildirileri, hoca-

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1231.

ların, ulemanın, Müslümanlar Bildirisi olarak ün yapan beş sayfalık bildiri, askerlere ve orduya hitaben yazılan bildiri ve daha nice bildirilerdi bunlar… **"Elimize ne geçerse çoğaltır ve her tarafa dağıtırdık. Hatırlıyorum, Meşhed'e giderken bir yığın bildiriyi, naylonlara sarar ve trene binerdim. Hiç kimse bunların bildiri olduğuna inanmazdı. O günlerde binlerce bildiriyi sağa sola dağıtıyorduk."**[1]

1- age.

İLK HAPİSHANE DÖNEMİ

Ayetullah Milani'ye Mesaj

Kum'un Feyziye Medresesinde 1963 yılının mart ayının 22. günü ve muharrem ayı yaklaştığı sıralarda yaşanan kanlı baskın olayından sonra İmam Humeyni (k.s) ilçelerin âlimlerine bazı mektuplar gönderdi ve onları [muharrem ayında] Şah Rejimi'ne karşı kıyama davet etti. Mektuplar Şah aleyhinde iyi bir atmosfer oluşturdu ve kıyam için gereken zemini hazırladı.[1]

İmam Humeyni (k.s) bundan önce de eyalet ve vilayet encümenleri kararnamesinin feshedilmesi için benzer girişimde bulunmuştu.

Bu kez İmam'ın mesajını Meşhed'e götürmek ve kentin önde gelen âlimlerine iletmekle görevlendirildi.

O günlerde Ayetullah Humeyni'nin (k.s) sözlü mesajları güvenilir kişilerce gönderiliyordu.

"İmam benden Meşhed'e gitmemi ve Ayetullah Milani'ye, Ayetullah Kummî'ye ve Meşhed'in diğer âlimlerine birer mesaj götürmemi istedi. İmam'ın Meşhed âlimlerine mesajı şöyleydi: 'Siyonizm'le mücadele için hazırlanın! Siyonizm ülkeye musallat olmak üzere; İsrail tüm işlerin üzerinde sulta kurmuş durumda; ülkenin ekonomik işleri Siyonizm'in elinde ve İran'ın siyasetlerini avucuna almış durumdalar...' Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî'ye gönderdiği mesajda ise hatiplerle vaizlerin muharrem ayının yedinci günü minberlerde Feyziye Olayları için mersiye okumalarını ve dokuzuncu günden itibaren de destelerin ve heyetlerin aynı programı uygulamalarını istemişti."[2]

1- Bagıri, Ali, Hatırat-ı 15 Hordad [15 Hordad Anıları], Kum, birinci defter, Tahran, Sure-i Mehr yayınları, ikinci baskı, h.ş 1388, s. 12-13.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1229.

İmam Humeyni (k.s) Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî'ye gönderdiği mesajın gizli tutulmasını ve açıklanmamasını tembihlemiş, Meşhed âlimlerine gönderilen mesajın da bu iki büyük âlime bildirilmesini söylemişti.

Kum Dinî İlimler Merkezinde derslere 15 Mayıs 1963 tarihinde ara verildi ve tebliğ etmek veya mektupları iletmek üzere seçilen talebeler yolculuk için hazırlık yapmaya başladı. Tebliğ için seçilen talebelere muharrem ayında düzenlenen merasimlerde İslam'ı tehdit eden tehlikeden söz etmeleri, halkın artık takiye yapmamalarını söylemeleri, halkı Feyziye Medresesinde yaşanan olaylardan haberdar etmeleri, halka Şah rejimi ve yönetimin dinsizliğini anlatmaları ve ulemanın talimatını beklemelerini beyan etmeleri söylendi.[1]

Dönemin SAVAK Başkanı Tümgeneral Hasan Pakrevan, din adamlarının muharrem ayının eşiğinde bazı hareketlilikleri ile ilgili eline ulaşan raporlardan hareketle 18 Mayıs 1963 tarihinde SAVAK'ın tüm şubelerine şu genelgeyi gönderdi:

> (İmam) Humeyni tarafından muharrem ayı dolayısıyla Kum'dan diğer ilçelere gönderilen tüm talebelere ve hatiplere tebliğ ve tahrik için kesin talimat verildiğinden, tüm kentlerde ve beldelerde tetikte bulunmalı ve gerektiğinde kışkırtma yapan unsurlar tespit edilerek tutuklanmalıdır; (İmam) Humeyni'nin her türlü bildirisi ve posterinin dağıtılması kesinlikle engellenmelidir."[2]

SAVAK'ın tahminine göre muharrem ayında İmam Humeyni (k.s) tarafından tebliğ amacıyla [ve gerçekte mektup ve mesajlarını başka âlimlere iletmek için] 35 kişi Kum'dan ayrılmıştı.[3]

Din adamlarının hareketlerine karşı koymak üzere SAVAK ve Emniyet Teşkilatı muharrem ve safer ayları için ortak bir plan hazırladı. Planın 5. maddesinde şu ifade yer alıyordu:

1- Kıyam-ı 15 Hordad be Rivayet-i Esnad-ı Feyziye [Feyziye Belgelerinde 15 Hordad Kıyamı], c. 2, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Araştırma Merkezi], h.ş 1378, s. 218.

2- age, s. 226

3- age, s. 228.

Dinî konuların dışında kışkırtıcı sözler sarf edildiği takdirde, polis güçlerinin hatibi veya mersiyehanı ya da meddahı çağırması ve gerektiği takdirde adli takip süreci başlatması gerekir.[1]

Mayıs ayının ortalarında Meşhed'e doğru yola çıktı:

"İmam'ın ilk mesajını Meşhed'de bazı âlimlere ilettim. Bu mesajı doğru biçimde algılayan tek kişi, Merhum Ayetullah Şeyh Müçteba Kazvini'ydi. Ayetullah Kazvini mücahit bir insandı ve İmam'a çok saygı duyardı. İkinci mesajı da Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî'ye ilettim. Ayetullah Milani Feyziye için mersiye okumanın muharrem ayının dokuzuncu gününde başlamasından yana olduğunu söyledi. Ben de yedinci günün daha uygun olduğunu; çünkü dokuzuncu günün, halkın destelere ve heyetlere katıldığı gün olduğunu ve az sayıda insanın minber dinlediğini ve bu yüzden minbere çıkanların halkı önceden hazırlamaları gerektiğini söyledim."[2] Ayetullah Milani de kabul etti.

Kum'dan Meşhed'e bazı talebelerin geldiğini fark eden SAVAK'ın Meşhed bürosu, muharrem ayının ilk on gününde muhtemel olayları önlemek üzere 21 Mayıs 1963 tarihinde Meşhed'in önde gelen 25 hatibini misafir etti ve onlara sevgi ve saygı ifadesinde bulunduktan sonra açıkça, rejimin maslahatına karşı en ufak bir adım attıkları takdirde en sert tepki ile karşılaşacaklarını anlattı.

O gün ayrıca Kent Asayiş Komisyonu oturum düzenledi ve Ayetullah Seyyid Hasan Kummî'nin muhtemel hareketlerine karşı bazı kararlar aldı. Komisyon, Ayetullah Milani'nin şimdilik sessiz olduğunu, ılımlı bir yol izlediğini ve sorun yaratmayacağını düşünüyordu.[3]

Ayetullah Milani pek de sessiz değildi. Muharrem ayı başlamadan 22 Zilhiccede Ayetullah Ruhullah Humeyni'ye hitaben bir mektup yazmış ve rejimi ağır bir şekilde eleştirerek izlediği politikaların işgalci rejim İsrail ile örtüşmesini kınamış, bilge hatipler ve muhterem vaizler aracılığı ile Âşura ve Hüseynî kıyam günlerinde Müslümanların aydınlatılıp Hüseynî

1- age, s. 256.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1229.

3- Be Rivayet Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde] Ayetullah Uzma Seyyid Muhammed Hadi Milani, c. 1, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Araştırma Merkezi], h.ş 1380, s. 94.

kıyamın felsefesi hakkında bilgilendirilmesi ve hakikatlerin açıkça beyan edilmesi gerektiğini vurgulamıştı.[1]

Bircend'e Tebliğ Amaçlı Seyahat

Görevini yerine getirdikten sonra muharrem ayının ikinci günü Bircend'e doğru yola çıktı ve oraya vardıktan sonra talebelerin kaldığı bir medreseye yerleşti.

"Bu yolculuk, minbere çıkmak üzere gönderilen bir âlim için biraz geçti; çünkü hatibin muharremden bir kaç gün önce görev bölgesine gitmesi gerekir ki, meclis düzenlemeye ve diğer işlere çeki düzen vermeye fırsatı olsun. Ama oradaki dostlar kentte bir kaç yerde minbere çıkmam için gereken her şeyi ayarlamıştı."[2]

Bircend kenti Başbakan Esedullah Elem'in geleneksel üssü ve güç merkeziydi. Elem'in ataları on asrı aşkın bir süre Kâinat yöresine hükmetmişti ve adları her zaman bu bölge ile birlikte anılırdı. Bu kent Muhammed Rıza Pehlevi'nin konaklama noktalarından biriydi. İşte bu yüzden büyük bir köyü andıran kentin havaalanı da vardı. Oysa Bircend'le aynı seviyede olan diğer kentler böyle bir imkândan yoksundu. Başbakan Elem'in Bircend'de bir kaç büyük ve eski bahçesi vardı ki, buralar onun ve Şah'ın istirahat mekânıydı; **"Bu bahçeler eski şarapları ve usta aşçıları ile her tarafa ün salmıştı."**[3]

Kentte Elem'e "Emir" diye hitap edildiğini ve halkın ona, Emir Şevketu'l-Mülk lakaplı babası gibi itaat edilmesi gerektiğine inandığını biliyordu.

"Elem'den korkmayan sadece bir kişi bulabildim. Elem hanedanı müthiş baskıcı bir düzen oluşturmuştu."[4]

Bundan önce Bircend'e yaptığı seyahatinde, muharrem ayının birinci günü veya bir önceki günü Bircend'in camilerinden birinde bir hatibin Elem adına hutbe okuduğunu hatırlıyordu.

1- age.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1231.

3- age, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 2.

4- age, belge No. 1231.

"O meclise katılmıştım... Hatip şöyle diyordu: Sahibu's-Seyf ve'l-Kalem Emîr Esedullah Elem."[1]

Şimdi üçüncü kez Bircend'e seyahat ediyordu. Bundan önceki iki seyahatinde onu Horasan'ın ve hatta İran'ın büyük âlimlerinden Şeyh Muhammed Hüseyin Ayetî ağırlamıştı. Şeyh Ayetî ilmî derecelerinin yanı sıra şiir ve edebiyatta da usta biriydi ve çarpıcı bir zevke sahipti.[2]

"Bundan bir kaç yıl önce Bircend'e gittiğimde kendisini pek sevmiştim, her yere beraber giderdik, kendisi yaşça babamın yerindeydi."

O yıl Ayetî Bey gözünün tedavisi için Meşhed'e gitmişti. Seyyid Ali Hamenei bu kez Ayetullah Seyyid Hasan Tahami'ye uğradı. Ayetullah Tahami Bircend gibi uzak bir diyarda ikamet ettiği için gerçek konumu ve bilgeliği pek gün ışığına çıkmamış seçkin âlimlerden biriydi. Necef Dinî İlimler Merkezinde Ayetullah Ağa Ziya Iraki ve Ayetullah Mirza Naini gibi büyük üstadların talebeliğini yapmıştı, müçtehiddi, kültür, edebiyat ve dünya meselelerinde bilge bir insandı.

"Ayetullah Tahami beni sever, sayardı. Orada kimsenin beni desteklemesi gerekmiyordu. Amacım şehri ayağa kaldırmaktı... Büyük bir gürültü koparmak istiyordum. (Ayetullah Tahami'ye) 'Bir şeyler yapmak istiyorum ve sizin yardımınıza ihtiyacım var.' dedim. Olumlu karşıladı. 'Muharremin yedinci günü Feyziye Medresesinin macerasını anlatmak istiyorum, rejim mutlaka tepki gösterecektir... Siz bana yardımcı olun.' dedim... Düşünmeye başladı ve 'Şimdi neden bu işi burada yapmak istiyorsunuz, ne gereği var?' diye sordu. Bunun bana özgü bir görev olmadığını ve ülke genelinde yapılacağını söyledim."

Ayetullah Tahami temkinli davranıyordu; ona Bircend halkının olaydan haberdar olduğunu söyledi, başka bir yere gitmesini ve Feyziye Medresesinde yaşanan olayları bilmeyen insanlara anlatmasını, örneğin Seravan'a gitmesini önerdi.

Bu nasıl bir öneriydi, bu nasıl temkinli davranmaktı!? Seravan dediği yer ta Belucistan eyaletinde, Pakistan sınırında, Bircend'den bin kilometre uzaklıktaydı!!!

"Çok üzüldüm... Dışarı çıktım."

1- age, belge No. 1232.

2- Bu âlimin "Dürr-i Galtan" adında bir Şiîr divanı vardır.

Musalla Camiinde Konuşma

İran genelinde tüm güvenlik kurumlarına yapılan uyarıya karşın muharrem ayının yedinci gününe kadar evlerde, camilerde, tekkelerde ve Hüseyniyelerde düzenlenen meclislerde Bircend halkına konuşmalar yaptı. İmam Humeyni'nin (k.s) tavsiyesi üzerine muharrem ayının yedinci günü Feyziye Medresesinde yaşanan olayları minberde beyan etmek istiyordu. O güne kadar Şemşadi, Hadevi, Melekuti ve Niyazi'nin evinde konuşma yapmıştı. 7 Muharrem'de minber sırası Musalla Camiindeydi, bu cami kentin en önemli camilerinden biriydi.

7 Muharrem'di "**O gün cuma günüydü ve bu iş için en uygun zamandı. O güne kadar kararım hakkında hiç kimseye tek bir kelime etmedim**."

O gün, yardımlarının dokunabileceğini düşünerek kararını bir iki kişiye anlattı. Bunlardan biri mersiyehan Endelib Bey'di, diğeri, Seyyid Ali'den önce minbere çıkacak olan din adamıydı. Endelib Bey olumlu cevap verdi, dahası çok da heyecanlandı ve Seyyid Ali için dua etti; ama minberini kısa kesmesini ve kendisine daha fazla süre vermesini istediği din adamı, konuşmasını akşam ezanına 20 dakika kalana dek uzattı.

"**Zaman geçiyor diye heyecanlanmıştım, kalktım, beni görmesi için minberin önüne kadar gittim sonunda minberden indi. Minbere çıktığımda heyecandan titriyordum, o günlerde çok hararetliydim, hemen galeyana geliyordum.**"[1]

Kısa bir hutbe okuduktan sonra gayet yüksek sesle Batı'nın sultasından ve İran'ın üzerine çöken Batı hegemonyasından söz etti. Batı'nın karşısında her zaman duran temel engelin İslam olduğunu ve bu yüzden Batı'nın bu engeli ortadan kaldırmak için elinden gelen her şeyi yapacağını vurguladı. Beş dakika içinde sözü Feyziye Medresesinde yaşanan hadiseye getirdi, sözcükleri ve cümleleri bu yönde kullanmaya başladı, birden, halk arasında ağlama sesleri yükselmeye başladı.

"**Cemaat o kadar çok ağladı ki... Minberlerimde halkın bu kadar çok ağladığını hiç hatırlamıyorum. O gün Feyziye hakkında duyduklarım ve gördüklerimin hepsini anlattım... Büyük bir heyecan hâkim olmuştu. Ardından kısaca Kerbela faciasını okudum, insanların o sırada Kerbela mersiyesini düşündüğü yok-**

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1232.

tu... Feyziye faciası Kerbela faciasını örtmüştü adeta! İşte o zaman şunu anladım: İmam derin, hikmetli ve uzak görüşlü biri olarak bu meselenin hesabını yapmıştı, hiç bir etken muharrem ayı kadar rejimi bu şekilde vuramazdı."

Minberden indiğinde cemaat etrafını sardı. Söyledikleri herkesin yüreğine yerleşmişti. Caminin dışında, sokakta dönüp arkasına baktığında onu takip eden birçok genci gördü, hepsi ona saygı gösteriyordu.

"Meselenin bu kadar iyi bir şekilde halk arasında yankı bulacağını düşünmemiştim."

Sokakta Bircendli Gazi Asker'le yürüyordu. Gençler, Gazi Asker'in rejimin muhbiri olduğunu belirterek, ona karşı dikkatli olmasını fısıldadılar.

Sadisi Bey'in Evinde Konuşma

Muharrem ayının sekizinci günü Bircend'in önde gelenlerinden Sadisi Bey'in evinde düzenlenen mecliste de bir konuşma yaptı ve Musalla Camiinde anlattıklarını buradaki insanlara da anlattı.

"Burada da halkın gözyaşlarıyla büyük bir heyecan yaşandı... Meclisten ayrıldım ve Ayetullah Tahami'nin evine gitmeliyim, dedim. Başka çarem yoktu. İşime devam edebilmem için birinin beni koruması gerekiyordu. Ayrıca, Ayetullah Tahami'yi gelişmelerden haberdar etmezsem, kendisine itinasızlık etmiş olacağımı düşünüyordum."

Ayetullah Tahami evde yoktu, mecburen geri döndü. Dönüşte sokağın ortasında Ayetullah Tahami ile karşılaştılar, Ayetullah Tahami genç Seyyid Ali'yi kucakladı. Ayetullah Tahami'nin gözyaşlarından yüzünün sırılsıklam olduğunu fark etti, onun konuşmasını şevkle dinlemişti… Birlikte eve döndüler.

"Bana şöyle dedi: 'Bu kentte hiç kimse benim kadar olaylardan haberdar değildir... Kum bildirileri, gazete haberleri, hepsini okurum. Kim buraya bir iş için gelirse bana uğrar, anlatır [ama] senin dediklerinden haberim yoktu ve eğer senden başkası bunları anlatsaydı inanmazdım."

Ayetullah Tahami'nin bu söyledikleri, bundan bir kaç gün önce söylediklerinin izini silip süpürdü.

"Şimdi ne yapacaksın? diye sordu. Ben de: 'Muharremin onuncu gününün sonuna kadar devam etmek istiyorum.' dedim. 'Buyurun devam edin, iyi olur.' şeklinde karşılık verdi."

Evin dışında ve medreseden gelirken, onu tutuklamaya gelen polisleri fark etmişti. Bundan önce de Bircend'e gelir gelmez bazı memurlar tarafından izlendiğini anlamıştı.[1] Buna karşın ya Bircend Emniyet teşkilatı onun yaptığı konuşmaların içeriğini anlayamıyordu ya da geç davranmış ve muharremin yedinci gününe kadar, üstelik birçok mekânda onun konuşma yapmasına müsaade etmişti.

Ertesi gün, yani muharremin sekizinci günü onu izleyen iki polis memuru, Sadisi Bey'in evinde yaptığı konuşma hakkında bir rapor hazırladı. Raporda Seyyid Ali'nin konuşmasının özeti şöyle anlatılıyordu:

> "Ey insanlar! Kum'da neler yaşandığından haberiniz yok! Ulemanın sarıkları yakıldı, aksakallılarımızı coplarla dövdüler! Ey insanlar! Gözlerinizi açın ve düşünün! Bircend'e geldiğim günden beri Emniyet Müdürü peşimden adam gönderiyor ve rejim aleyhinde herhangi bir söz söylememek üzere söz vermemi istiyor. Ama ben, İslam dininin ve Kur'ân-ı Kerim'in emrettiği şeyleri konuşuyorum ve emniyete böyle bir söz veremem."[2]

Seyyid Ali Hamenei'yi tutuklamak üzere bir kaç polis memuru ile gelen Emniyet Müdürü'nü engelleyen Bircendliler arabulucu olmaya çalıştılar, Emniyet Müdürü'nden Ayetullah Tahami ile görüşmesini istediler. Arkadaşları, Ayetullah Tahami'nin Seyyid Ali ile önemli bir işi olduğunu belirterek, onun tutuklanma tehlikesini bertaraf etmişlerdi.

Ragıbi Hüseyniyesinde Konuşma

Konuşma yapacağı bir sonraki mekân, Ragıbi Hüseyniyesiydi.

"Tasua gecesi Başbakan Elem'in adamlarının da uğrak yeri olan Ragıbi Hüseyniyesinde minbere çıktım. Bu Hüseyniyenin üyelerinin %80 kadarı yere oturdukları vakit pantolonlarının ütüsü bozulmasın diye ayaklarını uzatmak zorunda kalan kişilerdi. Bircend, eşraf ve zenginler kentidir [ve aynı zamanda] bölgenin en yoksul insanları da Bircend kentinde yaşar! Horasan yöresinde Bircend'den daha yoksul bir kent olmadığı hâlde, aynı zamanda Meşhed'den sonra bölgenin en zengin insanlarının yaşadığı kent de burasıdır! Bu Hüseyniyede çıktığım minberde de yine Feyziye Medresesi faciasını detaylı bir şekilde anlattım. Mecliste oturanlar anlattığım sebepten pek etki-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], No.suz, sorgulama belgesi, tar. 22.03.1342.

2- age, Bircend Emniyet Müdürlüğü raporu, No.suz, sorgulama belgesi, tar. 11.03.1342.

lenmiyordu; ama yine de konuşmalarımdan şaşkına dönmüşlerdi, hepsi pür dikkat beni dinliyordu."[1]

Onu gözetleyen iki polis, bu meclisle ilgili raporlarında Seyyid Ali'nin şunları söylediğini yazacaklardı:

> "Halkımızın yoksulluk ve çaresizliğinin sebebi, benim, sizin ve din adamlarımızın, Kum'da neler yaşandığı konusunda gerçeği söyleyememesinden kaynaklanıyor. Bu sözleri içimize hapsetmişiz, ne radyo hak sözü söyleyebiliyor, ne din adamları, ne basın!... Hepsi halkın hakkını çiğneyen ve halkı sadece çalışmaya alıştıran bir avuç insanın kontrolünde. Şimdi madem siz korkuyorsunuz, ben söylemekten korkmuyorum. Gerçi nereye girip çıksam biri gelip şu polis seni soruyordu diyor, öbürü çıkıp şu polis seni arıyordu diyor, biri de gelip Emniyet Müdürü peşindeydi diyor; ama ben bu uğurda zaten canımdan geçmişim, neden durayım ki!? Bu kentte kaldığım süre boyunca hakkı söylemeye ve gerçekleri sizlere anlatmaya devam edeceğim inşallah."[2]

Tutuklanma

Bu konuşmanın ardından Bircend Emniyet Müdürü, onu tutuklama konusunda sabahleyin arabuluculuk yapanların sözünü dinlememesi gerektiğini anladı.

Bircend Emniyet Müdürü Binbaşı Sarımi şöyle diyor: "Hamenei'nin konuşması kışkırtıcıydı; üstelik minberde söylediklerini sürdürmesi kamu düzenini bozabilir ve muhtemel kötü hadiselere yol açabilirdi; genelgelere göre bu tür insanların tutuklanarak SAVAK Teşkilatına teslim edilmesi gerekiyordu."[3]

Aslında Bircend Emniyet Müdürü doğru tahmin etmişti. Seyyid Ali Hamenei'nin konuşmaları Tasua günü yaklaştıkça halkı daha da galeyana getiriyordu. Polis memurları muharremin dokuzuncu günü sabah erkenden Seyyid Ali'nin ikamet ettiği medreseye baskın yaptı. O gece Kum ve Kaşmer'den gelen beş altı talebe ile aynı odada kalmıştı, bu talebeler de

---

1- Ben de bir memurum. (Farsi.khamenei.ir)

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Bircend Emniyet Müdürlüğü raporu, No.suz, sorgulama belgesi, tar. 13.03.1342.

3- age.

tebligat için Bircend'e gelmişti. Gece yatmadan önce onun, muharremin yedinci ve sekizinci günü minberde anlattıklarını konuşmuşlardı.

"Sabah namazdan sonra dua ile meşgulken, birinin odaya girdiğini gördüm. Medresenin zaten doğru düzgün bir kapısı ve kilidi yoktu; herkes rahatça içeriye girebiliyordu. Adam 'Buyurun Emniyet'e gidelim.' dedi. 'Siz bana bunu bildirmek için mi geldiniz, yoksa tutuklamakla mı görevlisiniz?' diye sorunca, 'Ben sizi tutuklamakla görevliyim.' dedi. Ben de hemen iki rekât istihare namazı kıldım ve yolda memurla giderken yüz kere 'Estehirullahe bi-rahmetihi hiyareten fi-afiye'yi okudum. Çünkü rivayetlere göre, istihare namazı ile birlikte hayır ve salah olan her şey insanın kalbine ve diline cari olur... Memurla birlikte yola çıktığımda, odada birlikte kaldığım insanlar çok üzüldüler; ama ben hiç korkmadım. İlk kez tutuklanıyordum; ama içimde hiç bir korku ve panik yoktu. Emniyet Teşkilatına varınca beni Emniyet Müdürü'nün odasına götürdüler."[1]

Daha sonraları terfi alan ve bir süre Meşhed'de de Emniyet Amirliği görevine getirilen Binbaşı Saremi çok edepli bir gençti. Seyyid Ali Hamenei'ye saygılı davrandı, nüfus cüzdanı bilgilerini sorup not aldıktan sonra Sadisi Bey'in evinde ve Ragıbi Hüseyniyesinde yaptığı konuşmalara istinaden polislerin hazırladığı raporları gündeme getirdi:

"Binbaşı Saremi 'Siz gerçekten bu sözleri minberde söylediniz mi?' diye sordu, söylediğim bazı sözlere işaret etti, halkı isyan ve kıyama davet ettiğimi söyledi. Ben inkâr edince, 'O zaman minberde neler söylediniz?' diye sordu. 'Feyziye Medresesi ve orada yaşanan faciayı anlattım.' dedim, 'Çünkü ben bir talebeyim, bir Müslümanım, Feyziye Medresesinde yaşanan faciadan çok etkilendim, halkın da talebelerin başına neler geldiğini bilmelerini istedim. 'Bu sözlerim üzerine Binbaşı beni nasihat etmeye başladı: 'Bana söz verin, bir daha bu sözleri söylemeyeceğinizi taahhüt edin ve buradan sağ salim çıkıp gidin!' Böyle bir söz veremeyeceğimi söyledim. 'O zaman işinizi zorlaştırmak zorunda kalırım; çünkü ben de bir memurum.' dedi. Bunun üzerine 'Ben de bir memurum, ben de bu sözleri söylemekle görevliyim.' dedim. Birden gözleri fal taşı gibi açıldı, nasıl bir görevim olduğunu ve kim tarafından görevlendirildiğimi sordu. Bir Müslüman âlim olarak Allah tarafından görevlendirildiğimi söyleyince çok etkilendi. 'Bu iş çok tehlikeli ve sıkıntılı, siz daha pek gençsiniz.' dedi. Ben de 'İdamdan ötesi var mı? Ben idama da hazırım.' deyince, çok şaşırdı; 'Madem siz kendinizi idam için hazırlamışsınız, ben daha ne diyebilirim ki? O zaman buyurun şu odada bekleyin.' dedi."[2]

1- Ben de bir memurum. (Farsi.khamenei.ir)

2- age.

Bu diyalog boyunca sürekli saygılı davranan Binbaşı Saremi odadan ayrılınca sorgulamayı sürdürmek üzere yaşlı bir başçavuş içeriye girdi. Bu memur işini çok iyi biliyor ve sinsice taktikler kullanıyordu.

" Sorgulamanın zorluklarını işte orada anladım."

Sorgu bittikten sonra onu bir başka odaya götürerek hapsettiler:

"Dışarıda olup bitenlerden haberim yoktu; ama öğle vakti olunca bir baktım, bana art arda yemekler geliyor... Yemek üstüne yemek... Biri Ayetullah Tahami'nin evinden, biri Şehidi Bey'in evinden, biri Ebulfazlılar Heyeti'nden..."[1]

O gün Bircend Emniyet Müdürlüğünde görev yapan tüm polis memurları ve subaylar, İmam Hüseyin (a.s) için pişirilen yemeklerden doyasıya yediler, yemekler herkese yetmişti. Âşura'ya bağlanan geceyi Emniyetin bahçesinde bir yatağın üzerinde ve masmavi göğün altında geçirdi, mersiyelerin sesi geliyordu. Çok garip bir deneyimdi. Çevresindeki bir kaç polis memuru onu gözetliyor, o ise böyle bir gecede minberden ve mersiyeden uzak, tek başına kaldığı için üzüldüğünü söylüyordu.

Şartlı Tahliye

Âşura günü Emniyete gidip gelenlerin arttığını fark etti. Gelenlerden birini tanıdı; Sadisi Bey'di, evinde konuşma yaptığı kişi… Sadisi Bey Feyziye Medresesi faciasını başkalarına da anlatmıştı. Çok hareketli ve aktif bir insandı. Hem ulema ile arkadaştı, hem polis memurları ile… Olup bitenlerin nedenini anlamadan Emniyet Müdürü'nün odasına götürüldü. Bircend mahkemeleri yargıçları da oradaydı. Sorular soruldu, cevaplar verildi, orayı mahkeme salonu sanacaktı.

Binbaşı Saremi Bircend Adliyesinin 2. şubesinin müfettişine yazdığı mektupta durumu yargıya aktarmıştı. Mektupta Hacı Seyyid Muhammed Sadisi ve Kâzım Bircendi gibi şahsiyetlerin şahitlik etmekten kaçındığını, bu insanların Hamenei Bey'i koruduklarını ve onun sorumluluklarına saygı yüzünden şahitlik etmediklerini; Hamenei'nin söylediklerinin şahidinin, raporları hazırlayan polis memurları olduğunu yazmıştı.[2]

1- age.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Bircend Emniyet Müdürlüğünün Bircend adliyesine yazdığı mektup, No. 4/224, tar. 13.03.1342.

"Tutuklu bulunduğum sürede Albay rütbeli askerî bir müfettiş benimle görüşmek üzere Meşhed'den Bircend'e geldi... Onun neden bunca uzun yolu kat ederek benimle görüşmek istediğini ve esas amacının ne olduğunu hâlâ anlamış değilim. Bana şöyle dedi: 'Yakında seni Meşhed'e göndereceğiz; ama orada ortalık çok karışık ve birçok kişi tutuklanmış, Meşhed zindanları tutuklularla dolu ve boş yer yok!' Albay; Meşhed'in karışık durumunu anlatırken bende panik yaratmaya çalışıyordu. 'Bence siz bir kaç gün daha Bircend'de kalın, Meşhed'de ortalık biraz sakinleşsin...' dedi. Sanki Albay'ın görevi sadece bu konuyu bana bildirmekti. Fakat ben hâlâ anlamış değildim, neden bir askeri, hem de Albay rütbeli bir askeri bu mesajı bana iletmek için Meşhed'den Bircend'e göndersinler ki? Bu konuyu Bircendli sıradan bir asker aracılığı ile de bana bildirebilirlerdi. Belli ki, rejimin teşkilatlarında dağınıklık ve istikrarsızlık hâkimdi ve her şeye karşı temkinli davranılıyordu.[1]

O günlerde SAVAK'ın Bircend'de bürosu yoktu, Bircend Emniyet Müdürlüğünün de o güne kadar böyle bir durumla karşılaşmadığı belliydi.

Dışarıda, kentte gergin bir atmosfer hâkimdi. Seyyid Ali Hamenei'nin tutuklandığı haberi yayılmıştı. Bazı insanlar yeni bir eylem kararı almış ve Ayetullah Tahami'ye giderek Emniyet Müdürlüğüne saldırıp tutsak din adamını kurtarmak istediklerini söylemişlerdi. Ayetullah Tahami onları bu işin tehlikeli olduğu ve Hamenei'nin durumunu daha da vahim hale getireceği konusunda ikna etmişti. Halktan sakin olmalarını istemiş, Seyyid Ali Hamenei'yi bizzat kurtaracağına dair söz vermişti.

O gün arabuluculuk ve tavsiye için gelenler, Emniyet Müdürlüğünde kalabalığa sebep olmuştu. Emniyet Müdürlüğü, kente hâkim olan gerginliğin farkındaydı; elinde ateşten bir top gibi duran bu tutukluyu bırakmak istiyor; bunun için bir bahane arıyordu. Bu nedenle de Seyyid Ali'nin bir daha konuşma yapmaması gerektiği şartını ileri sürüyordu. Sadisi Bey araya girdi ve Emniyet Müdürlüğü minbere çıkmamak kaydıyla onu serbest bırakmayı kabul etti. Sadisi bu konuda söz vermişti. Âşura günü öğlene kadar Sadisi Bey'in evinde kaldı. Sadisi Bey'in Emniyete verdiği sözün hürmetine muharrem ayının 12. gününe kadar meclislere katılmakla yetiniyor ve sadece konuşmaları dinliyordu.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 4.

"Minberin önünde oturuyordum. Halk benim orada olduğumu fark ediyor, saygı gösteriyor, büyük sevinç yaşıyordu. Ama ben minbere çıkamıyordum. Bazen meclisi terk ediyor, dışarıda boş boş dolaşıyordum. Muharremin on ikinci günü İmam Humeyni'nin tutuklandığı haberi geldi. Buna inanamıyordum. İmam Humeyni'yi tutuklamış olabileceklerini asla kabul edemiyordum. Beni de tutuklayabileceklerini hissettim. Bana ev sahipliği yapan Bey'e saygısızlık olmasın diye, evini terk edip tekrar medreseye yerleştim."[1]

O gün öğleden sonra sağlığı bozuldu. Gece vakti Hastaneye kaldırıldı. Muayeneler zehirlendiğine işaret ediyordu, bu yüzden bazı ilaçlar verildi, hekim yedi gün dinlenmesi gerektiğini söyledi. Yetersiz beslenme ve mide bozukluğu onu yatağa düşürmüştü.

Meşhed'e Sevk

Karîneler, kentin güvenlik yetkililerinin bir an önce onu Meşhed'e göndermek istediğini gösteriyordu; ama bölgenin jandarma komutanlığı onu götürmekten korkuyordu. s ayının 16. günü Horasan Emniyet Müdürlükleri Başkanı Albay İftihar; eyaletin SAVAK başkanına Hacı Seyyid Cevad'ın oğlu, Kum Hüccetiye Medresesi talebesi, 24 yaşındaki Seyyid Ali'nin dosyası ile Meşhed'e gönderilmesi ve SAVAK'a teslim edilmesi talimatını aldıklarını, Bircend Emniyet Müdürlüğünün Seyyid Ali'yi Meşhed'e sevk etmek üzere Jandarma alay komutanlığına teslim ettiğini; ancak alay komutanlığının, yolda bazı protestolarla karşılaşma çekincesi ile onu otobüsle göndermekten kaçındığını bildirdi.

Albay İftihar gizli ve çok acil kodu ile yazdığı mektupta Horasan SAVAK'ından duruma müdahale etmesini ve Bircend Jandarma alay komutanlığını tutukluyu sevk etmeye zorlamasını istiyordu.[2]

Sorun hemen çözüldü ve bir gün sonra Jandarma alay komutanlığı bazı tedbirler alarak Seyyid Ali Hamenei'yi Meşhed'e sevk etmek zorunda kaldı.[3]

"Beni medreseden çıkarmak istediklerinde, oğlunu gönderen Ayetullah Tahami'den başka, Bircend'in tüm âlimleri beni uğurlamak için gelmişti...

1- age, belge No. 1232

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan Emniyet Müdürlüğünün Horasan SAVAK Başkanı'na yazdığı mektup, No. 2668, tar. 19.03.1342.

3- age, No. 2690, tar. 20.03.1342.

Medresenin bahçesinde çok sayıda insan toplanmıştı, herkes çok üzgün ve öfkeliydi. Başım dik ve kendimden emin bir yüz ifadesi ile vedalaşıp ayrıldım... Polis aracına bindirilerek oradan götürüldüm...”

Onu Jandarma Alay Komutanlığına götürdüler, oradan da iki jandarma ve bir asker eşliğinde askerî araca bindirerek Meşhed'e sevk ettiler, sağlık durumu biraz iyileşmişti. Yolda Mehne köyünde yarım saat dinlendiler. Burası, İranlı büyük arif Ebu Said Ebulhayr'ın dinlendiği yerdi...

Gece vakti Meşhed'e vardılar; muharrem ayının 18. günüydü.

Aynı gün Horasan SAVAK Başkanı Tuğgeneral Menuçehr Haşimi, Horasan 12. Tümen Komutanına, ülkenin güvenliği aleyhinde halkı kışkırtma suçundan Bircend Emniyet Müdürlüğü tarafından tutuklanan Seyyid Ali Hamenei'nin Tümene sevk edildiğini, hakkında geçici tutuklama kararı çıkarılmasını arz ettiğini yazdı.[1]

Horasan SAVAK Teşkilatı, gerginliğe yol açan kişinin şimdi Bircend'den Meşhed'e getirilmesini bekliyordu.

Meşhed kentinde de gergin bir atmosfer hâkimdi, polis memuru Golam Ali Şebaheng'in Kebapçı Hasan tarafından öldürülmesi ve bir kaç polis memurunun da yaralanması Emniyet Teşkilatını ayaklandırmıştı. Kebapçı Hasan olarak ün yapan Muhammed Hasani, 7 Muharrem’de polis memuru Şebaheng'in Goherşad Camiinin girişine yapıştırılan bildiriyi -İmam Humeyni'nin (k.s) bildirisi- yırttığını görünce onu bıçaklayarak yere sermiş, bir kaç polis memurunu da yaralamıştı. Olay Meşhed'in önde gelen büyük âlimleri tarafından da kınanmakta gecikmemiş ve bir müçtehidin bildirisine polisin karışması halkı öfkelendirmişti.

Bir başka etken, halkın heyecanını körükleyen Seyyid Hasan Kummî'nin konuşmalarıydı.

12 Muharrem günü, İmam Humeyni'nin (k.s) tutuklanmasına paralel olarak jandarmalar askerî araçlarla Meşhed sokaklarında devriyeye çıkmış, bazı jandarmalar da atların üzerinde sokaklarda dolaşmaya başlamıştı. Çarşı ise tamamen kapanmıştı. Yine aynı gün Seyyid Hasan Kummî Goherşad Camiinde tutuklanarak Tahran'a sevk edilmiş, Ayetullah Kummî'nin tutuklanmasını kınamak üzere düzenlenen protesto eylemi bastırılmıştı.

1- age, Horasan SAVAK Başkanı'nın Horasan 12. Tümeni komutanına yazdığı mektup, No. 11 m, a/2831, tar. 20.03.1342.

Son günlerde rejim karşıtı konuşma yapan tüm hatipler ve âlimler tutuklanmıştı. 13 Muharrem'de hükümetin tutumunu protesto etmek isteyen Ayetullah Milani Tahran'a doğru yola çıkmış, Ayetullah Milani'yi taşıyan uçak yolun yarısında geri gönderilmişti. Meşhed kentinde olağanüstü bir durum hâkimdi. Hapishaneler dolup taşmıştı. 12. Tümen Karargâhı'nda yeni tutuklular için artık yer yoktu. Bu tutuklulardan biri de Seyyid Ali Hamenei'ydi.

1 No.lu Emniyet Amirliği'nde Bir Gece

Tutuklu Seyyid Ali Hamenei'yi teslim etmek üzere Emniyet 1. Müdürlüğüne götürdüler; ama orası da çok kalabalıktı, boş yer yoktu. Mecburen Meşhed'in Emniyet Amirliği'ne sevk ettiler.

"Karakola ayak bastığım andan itibaren sözlü tacizler başladı. Polis memurları hakaret etmeye, aşağılamaya başladılar... Bunun nedeni muhtemelen polis memuru Şebaheng'in öldürülmesiydi. Doğal olarak ulema polis memurlarının öfke ve intikam duygusuna maruz kalacak ilk kesimdi... O gece çok zor geçti."

Emniyet Amirliği'nde de yeni bir tutuklu için yer yoktu; ama onu kabul etmek zorunda kaldılar. Önce ona bahçenin köşesini gösterdiler. Geceyi orada sabahlamak zorunda kalabileceği ihtimali ile de kendisine bir battaniye verildi. Kur'ân-ı Kerim okurken subaylardan biri onu fark etti ve karakolun karanlık odasına götürülmesini söyledi. Karanlık oda bodrum katta, cinayetten sanık olanların tutulduğu yerdi. Karanlık odada başka biri veya birileri olabileceğini hissetti, korktu. Gardiyanı çağırdı, kalp rahatsızlığı olduğunu ve bu odanın havasızlığına dayanamayabileceğini söyledi. Aslında bu oraya girmemek için bir bahane idi, onlar da inandı ve onu çay ocağına getirdiler. O ana kadar namazını kılmamıştı, çay ocağında kıldı ve o geceyi karakolun bahçesinde, gökyüzüne bakarak sabahladı. Sabah namazından sonra güneş doğduğunda, karakolun tenhalaştığını fark etti. O sırada yaşlıca bir polis memuru kendisine kahvaltı ve çay getirdi. **"Orada güzel bir kahvaltı yaptım."**[1]

1- Üç yıl sonra Seyyid Ali Hamenei tesadüfen karakolun önünden geçerken yaşlı polis memurunu tanıdı. Hemen yanına gitti ve kendisini tanıttı ve o günkü kahvaltı için teşekkür etti.

Tümen Hapishanesi

O gün sabah saatlerinde onu 12. Tümenin askerî inzibatına götürdüler, bir süre orada, koridorun sonunda beklettiler. Horasan 12. Tümeninin yeni Komutanı Tümgeneral Minbaşiyan basamaklardan inerken koridorun sonunda duran genç talebeye doğru ilerledi. Bir kaç subay, komutana eşlik ediyordu.

"Bana doğru geldi, gayet şefkatli bir sesle, 'Sizi neden buraya getirdiler?' diye sordu. Beni tutukladıklarını söyledim. 'Neden?' diye sordu; 'Ülkenin maslahatına aykırı konuştuğumu söylüyorlar.' dedim."

Komutan benimle ilgili mektubu getirmelerini emretti, getirdiler. Mektubu okumaya başladı, ortalarına gelince başını salladı; mektubun sonunda yüz ifadesi tamamen değişmişti. Sert bir ifade ile sordu:

— Sizler, neyin peşindesiniz, ne yapmak istiyorsunuz? Ne söylemeye çalışıyorsunuz?

Ben bazı şeyleri anlattım; ama öfkelendi:

— Rusya'nın dini yok mu? Amerika'nın dini yok mu? Bak ne kadar ilerlemişler! Siz daha ne istiyorsunuz?..

Bir şeyler daha söyledikten sonra onu öfkelendiren mektubu memura verip gayet umursamaz bir ifade ile yoluna devam etti. Komutana eşlik edenlerden biri bana işaret ediyor ve öne çıkıp bir şeyler söylememi, bir şeyler istememi ima ediyordu. Başımı sallayarak hiç bir şey istemediğimi ima ettim."

Bir sonraki durak, Tümen Hapishanesiydi. Öğleden sonra dört sularında oraya vardılar. O güne kadar hapishane, onun için sadece bir kelimeden ibaretti; ne böyle bir yeri görmüş, ne de vasfını duymuştu. Onu genç bir subayın oturduğu bir odaya götürdüler, subay çok ters ve huysuzdu. Yanındaki bütün özel eşyalarını aldılar.

"Cebimdeki Kur'ân-ı Kerim'in bende kalmasını istedim, kabul ettiler, saatimi de istedim, onu da verdiler."

Yolculuklarında yanında taşıdığı not defterinin de onda kalmasına müsaade ettiler. Defterde bazı hadisler ve yine son günlerde yaşadığı maceralar yer alıyordu. Ama kalemtıraştan çakmağa kadar, yanında ne varsa el koydular.

"Beni bir koridora doğru yönlendirdiler... Uzunca bir koridordu... Önünde, tüfeklerine süngü takmış iki asker nöbet tutuyordu. Genç subay tüfekleri geri çekmelerini emretti [daha sonraları sivil hapishanelerde sıradan görünecek olan sahneler burada çok acayip ve korkunç gibi gözüküyordu]. Beni bir odaya attılar, kapıyı kapatıp gittiler. Tek başıma kalmıştım."

Odada ne bir battaniye, ne bir kilim, ne de oturacak veya yatacak bir yer vardı, sadece büyük ve pencereli bir odaydı. Daha sonra bu odanın hapishane değil, geçici hapishaneye dönüştürülen bir depo olduğunu öğrenecekti. Pencereden kışlanın bahçesini gözetledi. O sırada kaderin onu üç kez daha bu kışlaya göndereceğini bilmiyordu.

Odanın bir bölümü rutubetliydi ve çatısı da çökmek üzereydi. Zaten bir bölümü yıkılan çatı, ilkbahar yağmurlarına dayanacak hâlde değildi. Bu rutubetli harabe odanın daha ileriki yıllarda atılacağı hapishanelere kıyasla adeta düğün salonu sayıldığını bilemezdi.

Ustura Beklentisi

Hapiste din adamlarının sakalının zorla kesildiğini duymuştu. Bircend'den yola çıktıkları andan itibaren bu düşünce kafasını kurcalıyordu. Bazen pek de gür olmayan sakalını çekiyor ve yüzüne çekilecek usturanın acısına alışmaya çalışıyordu.

"İçimde müthiş bir dehşet duygusu hâkimdi. Bircend'den beri korktuğum şey sakallarımın kuru kuru kesilmesiydi."

Ve o an geldi… Eski deponun kapısı açıldı. Berber ve bir çavuş kapıda görünmüştü. Beraberlerinde sandalye de getirmişlerdi. Ona yaklaşmasını ve sandalyenin üzerinde oturmasını söylediler. Bazı ulemanın sakal tıraşına direndiğini duymuştu. Belki de çavuş böyle bir direnişi kırmak için oradaydı.

"Direnecek durumda değildim ve direnmedim. Kendimi buna hazırlamıştım; çünkü direnmenin faydasız olduğunu biliyordum. Direndiğim takdirde elimi ayağımı bağlayıp döveceklerini ve sonra da yapmak istediklerini zaten yapacaklarını biliyordum."

Sandalyeye oturdu. Şimdi berberin elinin kalkmasını ve usturanın keskin tarafını yüzünde hissetmeyi bekliyordu. Birden yüzünde yürüyen aletin ustura değil, tıraş makinesi olduğunu fark etti, bütün kaygı ve korkunç beklentileri bir anda yok olmuş, içi rahatlamıştı:

"O kadar çok sevinmiştim ki, elimde olmadan berberle ve yanındaki çavuşla sohbet etmeye ve gülüşmeye başladım. 'Bu nasıl molla, sakalını kesiyoruz ama adam çok mutlu?' diye şaşırmışlardı! Tıraş bitince berbere 'Şu elindeki aynayı ver de çeneme bir bakayım, kaç yıldır çenemi görmüyorum.' dedim. Güldü, aynayı verdi, yüzüme bakmaya başladım. Görünüşüm çok fenaydı, insan sakalsız olunca kendisini de doğru düzgün tanıyamıyor."

Şimdi biraz daha yumuşayan berber ve çavuş. Eğer haceti varsa onlarla beraber dışarıya çıkabileceğini söylediler, Seyyid Ali de öyle yaptı. Helâ dışarıdaydı. Dönüşte o genç ve huysuz subay Seyyid Ali'yi gördü, uzaktan alaylı bir ifadeyle seslendi:

— Hey, Şeyh hazretleri! Bakıyorum sakalını kesmişler!

Ben de onun gibi yüksek sesle cevap verdim:

— Evet! Epey zamandır çenemi görmemiştim, sayenizde görmüş oldum, hamd olsun!

Genç subay rahatsız olmadığımı anladı, belki de şaşırdı. Belli ki benim üzgün olmamı istiyordu; ama ben üzgün değildim.

Bir süre sonra odasını değiştirdiler. Yeni oda daha aydındı, üstelik rutubeti de yoktu ve tabi lambası da. İki de battaniye verdiler. Gece olunca odaya ağırlık ve karanlık çökmüştü. Akşam yemeğini askerlerin kullandığı kapta, bir parça ekmekle getirdiler. Yemek yiyemedi, geceyi de soğukta sabahladı. Battaniyeler kışlanın şiddetli soğuğu karşısında etkili olamıyordu. Annesini ve babasını merak ediyordu; oğullarının ilk mücadele deneyimini nasıl karşılayacaklardı acaba?

Angarya

Ertesi gün sabah namazından sonra biraz dinlenmek istedi; ama bu sırada kapının ardından Kain'in çevresindeki köylerin şivesi ile konuşan bir askerin seslendiğini duydu: "Hadi bakâliiiim! Angerya başleyoooor!" Askerin şivesi kadar tavrı da çok kötüydü. Bu köylü askere de ne oluyordu böyle?! Neden bir din adamına karşı böyle kötü davranması gerektiğini düşünüyordu?

"Tüm bunlar, kışlalarda ve askerî ortamlarda din adamlarına karşı yürütülen karalama kampanyaları yüzündendi. Rejim neden ulemaya karşı propaganda yapıyordu? Çünkü başlayan kıyamın ulemaya bağlı olduğunu biliyor-

du. Evet, bunu doğru anlamıştı. Rejim gerçekten başından beri bu hareketi tespit etmişti, oysa kendi aramızdan bazılarının bu hareketi ta baştan beri tanımadıklarına, hedef ve yönünü anlamadıklarına şahit oluyorduk."

Angarya!?..

Angaryanın zorunlu iş anlamına geldiğini biliyor; ama nasıl bir iş olduğunu bilmiyordu. Hapishane koridoruna ayak bastığında, diğer tutukluların da sırada beklediğini gördü, 12 kişi kadardı. O, sonuncu kişiydi. Karşısında duran tutukluyu tanıdı: Şeyh Fakır'dı! Şeyh Muhammed Rıza Fakır ona bakıp selam verdi, o da bu selama cevap verdi, hapishaneye çevrilen bu depoda bir tanıdık bulduğu için içi rahatlamıştı.

Tutukluları sıra hâlinde kışlanın bahçesine çıkardılar. Bahçede biten yabani otları göstererek hepsinin koparılmasını söylediler. Etrafta çok sayıda silahlı asker nöbet tutuyordu.

Bu işi sevmişti. Güneşin altında, güzel havada, geniş bir alan, biraz hareketlilik ve hücrenin dışında çalışmak ona çok iyi gelmişti.

"Hızla yabani otları koparmaya başladım. Bu işte deneyimli olan ve önceki günlerde de bu angarya işlerini yapan Şeyh Fakır yavaşça fısıldadı: [Elini hızlı götür; ama yavaş geri çek, yani otu bir hamlede koparma] böylece yorulmazsın, orada duran subay hızlı çalıştığını zannedecektir.

Doğru söylüyordu... Saat 11'de iyice yorulmuştum... Yorgun, güneşin altında terler içinde kalmıştım..."

Öğle vakti tutukluları kaldıkları koğuşlara geri götürdüler. Biraz nefes tazeledikten sonra not defterini çıkarıp yazmaya başladı. O sırada Trablus Şam'da Haçlıların tutsağı olan ve balçık işinde ırgatlık yapmak zorunda kalan büyük şair Sadi'yi hatırladı. Şeyh Sadi'yi Trablus'ta, Seyyid Ali'yi de Meşhed'de angaryaya zorlamışlardı... İşin ilginç tarafı, ırgatlık yaparken bazı tanıdıklarını da bulmuştu.

"Bazıları âlim, bazıları da sıradan genç arkadaşlardı. Örneğin tutuklular arasında Nevvab Medresesinin önünde dondurma satan yaşlı amca da vardı! Talebelerle bağlantısı vardı ve bildiri dağıtıyordu; ama hakkında hiç bir belge veya kanıt yoktu. Sadece talebelere bedava dondurma dağıttığı için çırağı ile birlikte tutuklanmış ve hapse atılmıştı. Çok gürültülü bir insandı. Odasında sürekli bağırıp çağırıyordu: 'Ben ne yaptım ki!? Neden beni buraya getirdiniz!? Eğer deliliniz varsa gösterin! Yoksa bırakın beni!' diyordu.

Yaşlı adam tutuklanma macerasını da çok tatlı bir şekilde anlatıyordu. Bizler yerde, nöbetçi subay da iskemleye otururdu, o anlatır, hep birlikte gülerdik."

Tutukluların arasında Emir Perviz Puyan da vardı. O günlerde Puyan'ı buralara getiren şey, İslami inanç ve düşünceleriydi. Ama aynı insan yedi yıl sonra Halkın Fedaileri Militanları adlı aşırı görüşlü örgütün kurucularından biri olacaktı.

Sorgulanma

Seyyid Ali Hamenei'nin teslim alınma talimatını Meşhed Kışlası Askerî İnzibatına gönderen Horasan 12. Tümen müfettişi Albay Şidfer, ziyaretçi yasağı olan tutuklunun sorgulanmaya hazır olduğunu bildirdi.[1] İki gün sonra onu SAVAK'ın karargâhına götürdüler. İlkin parmak izleri alındı, fotoğrafı çekildi. Göğsünde 731 yazılı bir plaka duruyordu. Daha sonra parmak izleri belgesinde yer alan ve nüfus cüzdanı bilgilerinden Kum ve Meşhed'de ikametgâh adresine, yüz rengi (kumral), saç (siyah) sakal bıyık (var) ve özel alışkanlığına (sigara) kadar 27 haneyi doldurdular.

12 Haziran 1963 sabahı saat 9.30'da SAVAK, yazılı sorgulamasına başladı.

Güvenlik teşkilatının Seyyid Ali'yi ilk siyasi sorgulamasıydı bu:

— Kendinizi tam olarak tanıtın.

— Ad: Ali, soyadı: Hamenei, baba adı: Hacı Seyyid Cevad, doğum tarihi: 1939, doğduğu yer: Meşhed, nüfus cüzdanı No. 217, verildiği yer: Meşhed, meslek: Dinî ilimler talebesi, adres: Meşhed, Erg Sokağı, Ayetullah Hamenei'nin özel evi, medeni hâli: Bekâr, okuma yazma: Biliyor.

— Sabıkalı mısınız veya ceza aldınız mı?

— Hayır.

— Her hangi bir siyasi partiye, cemiyete veya derneğe üye misiniz?

— Değilim.

— Doğru söyleyeceğinize söz verir misiniz?

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan 12. Tümen 2. müfettişinin Horasan 12. Tümen komutanına ve Horasan SAVAK Başkanı'na yazdığı mektup, No. 2 b/519, tar. 20.03.1342.

— Evet.

— Hangi tarihte Meşhed'den Bircend'e doğru yola çıktınız?

— 26 Mayıs (2 Muharrem) tarihinde Bircend'e gittim.

— Hangi amaçla Bircend'e gittiniz?

— Minbere çıkmak için.

— Şimdiye kadar Bircend'e gitmiş miydiniz?

— Evet, iki kez.

— Minberde hangi konularda konuştunuz?

— Kur'ân-ı Kerim ayetleri ve haberleri hakkında konuştum.

— Bircend'de hangi takke ve meclislerde minbere çıktınız?

— Hemen hemen hepsinde.

— Adlarını bildiklerinizi yazın.

— Evler: Şimşadi, Ragıbi, Nihavendi, Melekuti, Niyazi, Sadisi; camiler ve takkeler: Dohter Ahund, Musalla, Kebabi ve Ferzane.

— Ragıbi Bey'in evinde minberde nelerden konuştunuz?

— Enfal Suresi'nin 24. ayetinin etrafında ve manevi hayat ve neden Müslüman toplumların bundan mahrum kalabileceğinin sebepleri hakkında konuştum.

— Memurların raporuna göre bu söylediklerinizden başka şeyler de söylemişsiniz. Bunlar ne hakkındaydı?

— Başka bir şey söylemedim. Müslümanların manevi hayattan neden mahrum kaldıklarını beyan ederken dedim ki: Bu mağduriyetin sebebi, Kur'ân-ı Kerim'in hakikatlerinden uzak kalmaktır; öyle hakikatler ki beyan edilmesi toplumun zengin ve nüfuz sahibi kesimlerinin çıkarları ile çeliştiği için hiç kimse bu hakikatleri bu zümrenin karşısında dile getiremiyor; ama ben maddiyata pek ilgi ve bağımlılığım olmadığı için onu bu mecliste söylüyorum. (Ev sahibi Ragıbi Bircend'in eşrafından ve zenginlerinden biriydi).

— Ama siz Ragıbi Bey'in evinde şöyle demişsiniz: Bizim halkımızın yoksulluğu ve çaresizliğinin sebebi, ben, siz ve din adamlarının hak sözü söyleyememesinden kaynaklanıyor. Bu sözleri içimize hapsetmi-

şiz, ne radyo hak sözü söyleyebiliyor, ne din adamları, ne basın... Hepsi halkın hakkını çiğneyen ve halkı sadece çalışmaya alıştıran bir avuç insanın kontrolünde. Siz korkuyorsanız, ben söylemekten korkmuyorum. Nereye girip çıksam biri gelip şu polis seni soruyordu diyor, öbürü çıkıp şu polis seni arıyordu diyor, bir diğeri gelip Emniyet Müdürü peşindeydi diyor...

— Raporun ilk bölümündeki "yoksulluk ve biçarelik" yukarıda anlattığım konuları açıklamak üzere söylediklerimdi. Ama raporunuzda polislerle ilgili yazılanları minberde söylediğimi asla hatırlamıyorum, esasen o minberde söylediklerimin polis mesleği ve görevi ile hiçbir ilgisi yoktu. "Propaganda araçları belli bir kesimin elinde" meselesine gelince, şunu demek istedim: Radyo personeli ve basın çalışanları halkın karşıladığı bütçeden beslendikleri hâlde ahlaki ve dinî konuları çok az işliyor.

— Sadisi'nin evinde neler söylediniz?

— Kesin olarak hatırlamıyorum. Zannedersem toplumda dini tebliğ eden âlimin manevi değerinden söz ettim.

— Siz Kum'da bazı olaylar yaşandığını, ulemanın sarıklarının yakıldığını, aksakallılarınıza dayak atıldığını söylemişsiniz; ey insanlar, gözünüzü kulağınızı açın, beyninizi çalıştırın, demişsiniz. Siz Kum olaylarından nasıl haberdar oldunuz? Bu sözler sizin minberde toplumda âlimin manevi değerinden söz ettiğiniz bağlamındaki beyanatınızla çelişki arz ediyor.

— Ben Kum'da talebeyim. Bir gün talebelerin âdeti gereği evimden Türbe'ye doğru giderken yolda panik içinde bir grup talebe ile karşılaştım, caddenin güvenli olmadığını, bir avuç kendini bilmez gencin talebelere saldırdığını söylediler. Ben inanmadım, caddeye çıktım; ama öyle bir olay yaşadım ki bir sokakta saklanmak zorunda kaldım. Bir grup iri yapılı azman genç, başında sarığı olan herkese saldırıyor ve olmadık hakaretlerde bulunmaktan çekinmiyordu. Bana da saldırdılar. Eğer İrem Caddesi'nin Erk Sokağı'nın önünde duran kalabalık benle saldırganların arasına girmeseydi, ben de kesinlikle sarığımı kaybetmiş ve dayak yemiş olacaktım. Bunların minberdeki konu ile ilgisine gelince, yerine göre ulemanın bu tür insanların saldırılarına maruz kaldığını ve buna karşın saldırganların bu işten el çekmediklerini anlatırken, ulemanın söylediklerinin manevi bir boyutu olması gerekir, diye düşünüyorum.

— Siz konuşmanızda Bircend'e geldiğiniz gün Emniyet Müdürü'nün peşinizden adam gönderdiğini ve minberde yanlış bir söz söylememek üzere söz vermenizi istediğini söylemişsiniz. Bu öneri sizin zararınıza mıydı? Ayrıca siz Emniyette söz vermeniz gerektiğini nereden biliyordunuz?

— İlk soru hakkında: Ben asla bu önerinin benim zararıma olduğunu düşünmüyorum. İkinci soruya gelince, daha önce minbere çıkan arkadaşlarımdan söz almışlardı, ayrıca bir polis memuru sokağın ortasında bana bir kâğıt uzattı ve imzalamamı istedi. Ben de meclisten çıktığım, yorgun olduğum ve kalabalığın ortasında olduğum için polis memuruna benimle medreseye kadar gelmesini istedim; ama gelmedi.

— Söylediklerinizi nasıl onaylayacaksınız?

— İmza ederek onaylarım.[1]

Tümen Hapishanesinden Kurtuluş

Daha sonraki günlerde yaptırdıkları angarya da kolay bir iş değildi; askerlerin kullandığı kazma kürekleri tutuklulara vererek, kışlaya uzanan toprak yolları düzeltmeye zorladılar.

"Tutuklandıktan 3 gün sonra hapishanedeki subaylardan biri gelip, yarın serbest bırakılacağımı söyledi. Bu habere çok şaşırdım 'Belki de arkadaşlarımdan biri rejimin adamlarından birinin nezdinde serbest bırakılmam için aracı olmuştur.' diye düşündüm."

"Kim bana aracı oldu?" diye düşünmeyi bırakıp kendisini Kur'ân-ı Kerim'e verdi.

"Yasin Suresi'nin 50. ayeti: [İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler, ne de ailelerine dönebilirler]kelamı ilgimi çekti."[2]

SAVAK'ın onunla işi bitmiş olacaktı ki 15 Haziran tarihinde Horasan 12. Tümenine "Sivil, Seyyid Ali, baba adı Seyyid Cevad, soyadı Hamenei... kayıtsız şartsız serbest bırakılsın." diye yazmıştı.[3]

1- age, sorgulama tar. 22.03.1342.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 6.

3- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'nın Horasan 12. Tümen komutanına yazdığı mektup, No. 1/a 12/2883, tar. 25.03.1342.

Onu bir kaç gün daha kışlada tuttular, sonunda tüm tutukluların serbest bırakıldığı haberi geldi.

"Çok şaşırdık... Hepimizi serbest bıraktılar... O zindanda hiç kimse kalmadı... Herkesi serbest bıraktılar... Sadece Caferiyan adında bir Şeyh kaldı... Ayetullahlardan biri ile irtibatı vardı; Ayetullah Kummî... Herhâlde ondan bir şeyler öğrenmek istediler... Üç ay kadar hapisteydi."

Hapisten çıkar çıkmaz, baba evinin yolunu tuttu, bayağı değişmişti. Artık sakalı yoktu. Anne ve babası için onu yeniden görmek, hele onca tehlikeyi atlattıktan sonra oğullarına kavuşmak, o kadar güzeldi ki, yüzünün değişmiş olmasını umursamadılar bile! Hâlâ içindeki kaygılarına bir cevap bulamamıştı; annesiyle babasının vereceği tepkiden kaygılıydı, onlar ne diyecekti acaba? Annesinden "Aliciğim! Seninle gurur duyuyorum." cümlesini işitince yeniden dünyaya gelmiş gibi oldu; büyük bir moral kazandı ve bu moral tam 15 yıl onu dik tutmaya yetti!

Ayetullah Milani'yle Buluşma

Tümen Hapishanesinden kurtulduktan sonra Ayetullah Milani onu ziyarete geldi. Bir kaç gün sonra Seyyid Ali iade-i ziyarette bulundu. Ayetullah Milani talebesinin sakalını da sormuştu.

"Beni görür görmez, sakalın hâlâ çıkmadı mı, diye sordu, hayır, acelesi yok, dedim."

Bu görüşmelerde Ayetullah Milani 15 Hordad (5 Haziran 1963) öncesi ve sonrası yaşanan olaylardan duyduğu rahatsızlığı dile getirdi. Ayetullah Milani toplumun en önemli sosyal sınıfının gençler olduğunu ve dindar gençlerin de en iyileri olduğunu, bunların arasında da en değerli olanların harekete geçme cesaretine sahip olup, şehit düşenler olduğunu belirterek, bu süreçten Müslümanların zararlı çıktıkları sonucuna varıyordu.

"O dönemde sıradan bir talebe olduğum hâlde bu mantığı kabul etmiyordum. Bu nedenle, Ayetullah Milani ile biraz da tartışmış olabiliriz; ama kendisi üstad ve büyüğümüzdü ve ben ona karşı küstahlıkta bulunmak istememişimdir."

Ayetullah Milani'nin bu tutumu hakkında kendisine hep şöyle soruyordu: " Cesur ve eylemci gençler ne zaman bu cesaretlerini sergilemeli?" Bu tür kanlı olaylar sırasında bir kaç kişinin öldürüldüğü doğruydu; ama bu sayede daha fazla insan mücadele meydanına çıkıyordu.

"Meşhed'de ulema arasında en mükemmel tavrı sergileyenlerden biri de, Merhum Şeyh Müçteba Kazvini idi. Şeyh Kazvini aslında pek mülayim bir âlimdi; genelde kendisinden bu tür şeyler beklenmezdi. Takvalı ve sessiz bir insandı, kendi köşesine çekilmişti. Hatta ders vermek için camiye ve umumi mekânlara gelmez, evinde ders verirdi. Siyaset ehli değildi, felsefeye karşıydı ve felsefe ehli olanlara temelden muhalifti; örneğin felsefe ve irfan ehli olmakla ün yapan Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Milani'ye karşıydı. Ancak şimdi İslam sancağının Ayetullah Humeyni'nin elinde olduğunu ve ona itaat etmenin farz olduğunu söylüyordu! Merhum Şeyh Kazvini'nin ne denli sert ve hareketli bir karakteri olduğu o sıralarda ortaya çıktı, oysa daha önce bu özelliği asla bilinmiyordu. Bu sessiz âlim, içinde nasıl bir fırtına olduğunu hiç belli etmiyordu."[1]

Ayetullah Milani'nin Muhammed Rıza Pehlevi rejimi ile mücadelede kendine özgü bir tarzı ve inancı vardı; bu da; Meşhed'de başta Seyyid Ali Hamenei gelmek üzere, pek az sayıdaki din adamının tarzından farklıydı. Bu mesafe hiç bir zaman kapanmayıp bazen bozuşmalara ve küskünlüklere kadar uzandıysa da, Ayetullah Milani İmam Humeyni'nin izlediği amaca inanıyor, ona saygı duyuyor ve bu inancını pratikte de gösteriyordu.

Ayetullah Burucerdi'nin vefatından sonra Şah, Ayetullah Milani'ye Meşhed Dinî İlimler Merkezine tam destek vererek bu merkezi İran'ın bir numaralı Dinî İlimler Merkezi yapmaya ve Meşhed'i Kum'un yerine geçirmeye hazır olduğu mesajını gönderdi. Böylece İran'da talebelerin harçlığının büyük bir bölümü Ayetullah Milani aracılığı ile dağıtılacaktı. Ama Ayetullah Milani bu oyunu bozdu ve Şah'ın teklifini kabul etmedi.

Ayetullah Milani'nin olumsuz cevabının ardından Muhammed Rıza Pehlevi, Ayetullah Burucerdi'nin vefatı dolayısıyla Ayetullah Seyyid Muhsin Hekim'e taziye mesajı gönderdi.

Ayetullah Milani daha sonraları, 1964'te, macerayı Muhammed Mehdi Abd Hudai'ye anlatırken, "Hacı Ruhullah Humeyni'yi yalnız bırakamam." demişti.[2]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1233.

2- Yazarın Muhammed Mehdi Abd Hudai ile mülakatı.

Kaçak Dostla Buluşma

Safer ayının başlarıydı. Serbest bırakılmasının üzerinden bir hafta bile geçmemişti ki onu ziyaret etmek isteyen birinin geldiğini haber verdiler. Ziyaretçi arkadaşıydı, onu sokağın başına kadar götürüp orada kendisini bekleyen biri olduğunu söyledi ve tanımadığı birini gösterdi. Adam güneş gözlüklü, kravatlı, sakal tıraşı olmuş biriydi, oysa onun böyle bir arkadaşı hiç olmamıştı!

"Şaşırdım, acaba kimdi bu adam, benimle ne işi olabilirdi? Yaklaştım."

İyice yaklaşınca, tanıdı. Bildirilerin dağıtımında kendisine yardımcı olan kaçak arkadaşı Seyyid Cafer Kummî'den başkası değildi bu! Kummî güvenlik güçlerinin eline düşmemek için kılık değiştirmişti. Kummî'yi takip macerası, SAVAK'ın Kummî'nin bildirilerin dağıtılmasında parmağı olduğu sonucuna varmasından sonra başlamıştı. Ama Seyyid Cafer Kummî'nin en önemli çalışması, "Feryat" adında bir dergi çıkarmasıydı. 15 Hordad olaylarından sonra Kummî bu derginin iki sayısını çıkardı, o günün şartlarında oldukça cesur bir hareketti bu! Feryat dergisindeki bazı başlıklar "Şah ve Elem Delirmiş", "Şah'ın Mestane Naraları" gibi başlıklardı. İlk sayıda ise İmam Humeyni'yi öven şiirler yayınlanmıştı:

Ayetullah Humeyni, sen Ayetullah olmayı hak edensin

Dinî merciimizsin, akan kanların hakkını aramayı hak edensin

Acıların neşeye dönüşmesini diliyoruz

Devranın acıları, damağında tada dönüşsün.[1]

"Dergide yazılanlar çok sertti, şiirinden nesrine kadar, Şah aleyhinde her şeyi yazmıştı; bundan daha fazlası düşünülemezdi. Şah'a karşı en çok hakaret içeren, en çok ifşaat yapan ve Şah'ı en çok eleştiren dergiydi.

Kaçak arkadaşı, yakalanması hâlinde öldürüleceğini söyledi. Seyyid Cafer Kummî kalp hastasıydı ve eğer yakalansaydı, dayak ve işkence altında kalp krizi geçirerek ölebilirdi. Bir süre saklanması gerekiyordu.

1- Ruhani, Seyyid Hamid, c. 1, Berresi ve Tahlili ez Nehzet-i İmam Humeyni [İmam Humeyni hareketinin irdelenmesi ve analizi], Tahran, Rah-i İmam Yayınları, h.ş 1360, s. 612.

"Bizim evde istediğin kadar kalabilirsin.' dedim. Ama babamın müsaade etmesi gerekiyordu. Gittim konuştum. Babam Seyyid Cafer'i tanıyordu. Benim iyi arkadaşım olduğunu da biliyordu. Babama Seyyid Cafer'in arandığını ve bir süre bizim evde kalmak istediğini, müsaade edip etmeyeceğini sordum. Babam da, 'İstediği kadar kalabilir.' dedi. Babam karşı çıkmadığı için çok sevindim. Seyyid Cafer'e babamın, istediği kadar kalabileceğini söylediğini anlattım. Çok sevindi, rahatladı."

Seyyid Cafer Kummî'nin Hacı Seyyid Cevad Hamenei'nin evinde saklandığı günlerde Ekber Haşimi Rafsancani de Meşhed'e gelip arkadaşı Seyyid Ali Hamenei'ye uğradı.

"Seyyid Cafer balkonda oturmuştu, balkonun önüne perde de çekmiştik, fark edilmiyordu. Haşimi Bey de balkonun karşısındaki odadaydı. Sohbet ettik. Seyyid Cafer'in kaçtığını duyduğunu, nerede olduğunun bilinmediğini anlattı. Ben de Seyyid Cafer'in evimizde olduğunu söylemedim. Bundan Seyyid Cafer'in Meşhed'de yaşayan annesi ve kardeşi bile haberdar olmadı."

Seyyid Cafer bizim evde saklanmaktan sıkılmıştı; Meşhed'den ayrılmaya karar verdi. **"Ona Gorgan'a kadar refakat ettim."**[1]

Gorgan kentinde, 15 Hordad öncesi ve sonrası yaşanan olaylarla ilgili haberlerin Gorgan gibi bazı kentlere ulaşmadığını, ulaşsa da, kentin atmosferini değiştirebilecek kadar etkili olamadığını öğrendi.

"Çok yakından gördüm, orada hiç bir şey olmamış gibiydi, sanki muharrem ayında Gorgan'da hiç bir hadise yaşanmamıştı. Bu yüzden gelecek yıl minbere çıkmak amacı ile Gorgan'a gelmeye karar verdim."[2]

Yeniden Hareketlenme Başlıyor

O günlerde Meşhed kenti de siyasi durgunluk sürecine girmişti. Koca kent, omuzuna yüklenen geleneklerden başka, rejimin Meşhed gibi büyük kentlerin eline ayağına vurduğu zincirden ve getirilen kısıtlamalardan acı çekiyordu. Bu durgunluğa son vermek için bir kaç hareket gerçekleşti.

Önce, büyük âlimler İmam Humeyni'ye (k.s) destek ve onun özgürlüğü için çaba harcama uğruna Tahran'a hicret ettiler, aynı günlerde Ayetul-

1-Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1232.

2- age, belge No. 1234.

lah Maraşi Necefî de Kum'dan başkente hicret etti. Ulema kendi şehirlerine geri dönmeden önce Ayetullah Maraşi Necefî 18 Eylül 1963 tarihinde Meşhed'i ziyaret etti, o sıralarda Ayetullah Milani Tahran'da bulunduğu hâlde onun evinde kalma yolunu seçmiş ve ziyaret amaçlı bu gezi yedi gün sürmüştü.[1]

Ayetullah Maraşi Necefî gibi büyük bir âlimin Meşhed'i ziyaret etmesi, o günlerde İran'ın tüm kentlerinin ortak özelliği olan ve Meşhed'e de hâkim bulunan korku ve dehşet atmosferinin kırılmasına yardımcı oldu.

"Bazı tedbirler alarak tüm ulemanın, ünlü şahsiyetlerin, önde gelenlerin ve Meşhed halkının büyük bir bölümünün Ayetullah Necefî'yi ziyaret etmesini, ziyaret sırasında bazı şeyleri duymasını, bildiriler dağıtılmasını ve açıklamaların yayınlanmasını sağladık."

Ayetullah Maraşi Necefî'nin Meşhed'de ikamet ettiği günlerde bir bildiri yazıldı ve dağıtıldı. Bildiride İmam Humeyni desteklenmişti. 1963 yılının sıcak ve durgun yaz günlerinde bu bildiri Meşhed'de ilk yazılı haykırış gibiydi, nitekim kısa sürede her tarafa yayıldı ve gönüllerin pasını sildi.

İkincisi; o yıl Millî Şura Meclisi seçimleri eylül ayında yapılacaktı. Halkın elektral kartı alması; ama sandıkların başına gitmemeye teşvik edilmesi kararlaştırılmıştı, böylece seçimler resmiyetini ve meşruiyetini kaybetmiş olacaktı.

"Fena bir fikir değildi, halka hareketlilik kazandıracaktı. Meşhed halkı ömrü boyunca seçim sandıklarının başına gitmemiş ve sandık görmemişti. Dindar kesim, esnaf ve ilim ehli olanlar da zaten seçimlerle ilgilenmiyordu. Ancak bu sefer ulemanın talimatı üzerine hepsi gidip elektral kartı aldı."

Çok geçmeden seçimler bütün âlimler tarafından boykot edildi. Örneğin Ayetullah Milani 10 Ağustos 1963'de İsfahan halkı ve Tahran esnafı temsilcilerinin soruları üzerine seçimlere katılmayı haram ilan etti.

Meşhed halkını harekete geçiren üçüncü etken, büyük âlimleri desteklemekti. Bazı insanlar adını, soyadını ve adresini açık açık yazdığı kâğıtların üzerinde ulemayı desteklediklerini ilan ettiler. Bu harekette

---

1- Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde] Ayetullah Uzma Seyyid Şahabuddin Maraşi Necefî, c. 1, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Etüd Merkezi], h.ş 1388, s. 208-220.

Meşhed'in birçok âlimi rol ifa etmişti. Yaklaşık 80 bin kadar kâğıt bu şekilde toplanmıştı.

"Çok tuhaf bir şeydi. Esnaf, tacir, işadamı... 'Seçmenler, ben Ayetullah Humeyni'yi, Ayetullah Milani'yi [ya da her ikisini], Ayetullah Şeriatmedari'yi veya bir başka âlimi destekliyorum...' diye yazmış, altına imzasını atmıştı! Sanki insanlar inadına rejime kendilerini açık açık tanıtmak ve bunu yaptığını söylemek istiyordu... Hiç bir gizlilik söz konusu değildi."[1]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1233.

KUM'A DÖNÜŞ

Sessizliğe Gömülen Kum

Kum Dinî İlimler Merkezi 15 Hordad Kıyamı'ndan sonra, muharrem ve safer ayının geleneksel tatili ve ayrıca yaz tatilinin başlaması ve yine kıyamın, İmam Humeyni'nin (k.s) tutuklanması ve Tahran'a sevk edilmesi ile doruk noktasına ulaşan sindirme operasyonu yüzünden derin bir sessizliğe gömülmüştü. Artık tüm haberlerin kaynağı Tahran'dı; başka kentlerin büyük âlimleri, İmam Humeyni ve diğer bazı büyük âlimlerin tutuklanmasına itiraz etmek üzere başkentte toplanmıştı. 24 Haziran 1963 tarihinde Kum kentinin SAVAK bürosu, Kum Dinî İlimler Merkezinden 250 talebenin imzası ile hazırlanan ve İmam Humeyni'ye destek doğrultusunda çekilen ve daha sonra toplumda da dağıtılan bir telgraf metnini fark edince çok şaşırdı.[1]

Aslında rejimin uyguladığı baskılar yüzünden mücadeleci talebelerin; bu tür faaliyetlerini, güvenlik güçleri ve istihbarat teşkilatının gözünden uzak tutması bekleniyordu. Artık yeraltı faaliyetleri şekillenmeye başlamıştı. Bu yüzden SAVAK belgelerinde Kum kentinin o günlerdeki hâli için kayda değer bir raporun geçmemiş olması doğaldı. O günlerde hapse atılan babasının yerine onun işleriyle ilgilenen Seyyid Mustafa Humeyni sürekli gözetim altındaydı ve en az iki kez Emniyet Müdürlüğü ve SAVAK'a çağırılarak uyarılmıştı[2].

Feyziye Medresesinin onarım çalışması ilkin Vakıflar Kurumu tarafından başlatıldı ve ardından Ayetullah Gülpaygani'nin isteği üzerine bu çalışmanın sürdürülmesi kendisine bırakıldı. Tahran yönetimi, Vakıflar Kurumu-

---

1- Kıyam-ı 15 Hordad be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde 15 Hordad Kıyamı], c. 3, s. 339.

2- age, c. 4, s. 98 ve 108.

nun medreseyi yeniden inşa etmesi hâlinde halkın "Hükümetin kendisi yıktı, şimdi de kendisi onarıyor."[1] Yorumunu yapacağını düşünüyordu.

Tahran yönetimi 15 Hordad'da düzenlediği silahlı saldırı ve baskınlardan başka propaganda saldırılarına da başladı ve bir takım bildiriler yayınlayarak, İmam Humeyni (k.s) aleyhinde karalama kampanyası başlattı. Bu bildiriler Kum'da da dağıtıldı. Ancak bu bildirilere karşı Muhammed Sadık Ruhani'nin yazdığı ve dağıttığı bildiri, o zamana kadar rejim ve erkânı aleyhinde yazılan en sert yazıydı;[2] bildiri tek bir ağızdan ve tek bir yürekten haykıran bir sesti.

Kum Dinî İlimler Merkezinde dersler 21 Ekim 1963 tarihinde başladı. O tarihte ulema ve taklit mercileri Tahran'dan ayrılmış ve yaşadıkları kentlere geri dönmüştü. Ayetullah Şeriatmedari derse başlarken son aylarda yaşanan hadiseler hakkında çok detaylı bir konuşma yaptı. Konuşma daha sonra bir kitapçık şeklinde yayınlandı.

Kum'a geldiğinde gördüğü manzara, kentten ayrıldığı günden çok daha farklıydı:

"Kum'un genelinde çok kaba bir sessizlik ve gönül kırıklığı hâkimdi. Sebebi ise, 15 Hordad Kıyamı'ndan sonra talebelerin korkusunu kıracak ve onlara umut verecek birinin Kum'da olmamasıydı... Ama mücadeleci talebelerin coşkusu ve gençliği her şeyi bastırıyordu."

Teşkilat ve Yapılanma

Kendisi gibi düşünen arkadaşlarıyla temasa geçti, onlarla istişarelerde bulundu, bir takım oturumlar düzenleyerek bir araya gelmeyi ve görüş alış verişinde bulunmayı önerdi; İmam Humeyni'nin (k.s) ektiği hareketin tohumu susuz kalmamalıydı.

Birçok kişinin katıldığı bu oturumlardan birini organize edenler Seyyid Ali Hamenei, Ekber Haşimi Rafsancani, Ali Asgar Murvarid ve Mehdi Rabbani Emleşi'ydi.

"Âlimleri, talebeleri ve hocaları davet ettik. Toplanıp ne yapmamız gerektiğini tartışmak istedik."

1- age.

2- age, c. 4, s. 133-137.

Oturumlara bazen 40 kişiye kadar katılım oluyordu. Bu, onların ilk tecrübesiydi. Çok sayıda katılımcı doğal olarak çok sayıda görüşü ve birçok da soruyu beraberinde getiriyordu. Bazen bir oturum üç saat sürüyor; ama pratikte hiç bir sonuç elde edilemeden sona eriyordu. Ancak bu tür durumlar, oturumları yönetenlerin tecrübesini arttırıyordu. Söz konusu oturumlar o ve onun gibi düşünenlerin teşkilatlanma ve organizasyon düzenleme açısından ilk deneyimleriydi.

Daha az sayıda katılımcı ile düzenlenen bir başka oturum ise daha çok teşkilatlanma eksenliydi. Bu, tam anlamıyla bir parti kurmak gibi bir şeydi. **"Bir teşkilatın kurulması ile sonuçlandı. Bir teşkilat kurmuştuk, tüzüğünü de yazdık."**

Bu oturumun üyeleri 11 kişiydi. "11 Kişilik Oturum" adı ile ün yaptı: Hüseyin Ali Munteziri, Abdürrahim Rabbani Şirazi, Ekber Haşimi Rafsancani, Seyyid Ali Hamenei, Seyyid Muhammed Hamenei, Muhammed Tagi Misbah Yezdi, İbrahim Emini Necefabadi, Ahmet Azeri Kummî, Ali Kuddusi, Mehdi Hairi Tahrani ve Ali Ekber Mişkini oturumun üyeleriydi.

"Bu oturum Kum'da sürekli olarak... düzenleniyordu. Dostların evinde toplanıyorduk. Çok samimi, coşkulu ve büyük heyecanla, büyük umutlarla, belki bir teşekkül kurarız diye; önce Dinî İlimler Merkezlerinde ve daha sonra yavaş yavaş toplum genelinde..."

Teşkilat için buldukları kamuflaj, Dinî İlimler Merkezlerinde ders kitaplarını gözden geçirmekti. Misbah Yezdi oturumun sekreteriydi ve oturumlarda konuşulanları yazıyordu. Misbah Yezdi konuların deşifre olmasını engellemek için raporların yazılmasında özel bir alfabe hazırladı ve gerçekte yeni bir alfabe icat etmiş gibi oldu.

"Ayetullah Misbah Yezdi hamd olsun işin sonuna kadar yakayı ele vermedi; çünkü çok sakin ve temkinli çalışırdı."

Oturumun üyeleri aidat ödüyordu. Daha büyük olan öteki oturumun raporları da bu oturumda ele alınıyordu; ama bu oturumdan öteki oturuma rapor sunulmuyordu. İkinci oturum daha sonraları deşifre oldu, bu da SAVAK'ın teftiş için Azeri Kummî'nin evine baskın düzenlediği gün, oturumun tüzüğünü ele geçirmesi ve tüzükten oturumun önemini anlamasıyla patlak verdi.

Bu tüzüğün birinci maddesinde, 8 bölümden oluşan cemiyetin erkânı yer alıyordu: Kurucu yüksek konseyi, malî işler şubesi, tebligat ve talimat kurumu, enformasyon ve iletişim kurumu, teftiş şubesi, ilçeler şubesi, Müsteşarlık idaresi ve Mahkeme. Tüzükte yer alan konular genel olarak bir cemiyetin muhtemel gizli faaliyetlerinden bahsediyordu. Tüzük ayrıca onu hazırlayanların gizli bir cemiyeti yönetmede yeterli bilgi ve deneyime sahip olduğunu yansıtıyordu.(1)

Bu iki oturumun yanında, günümüzün de Müderrisler Camiasının temelini oluşturan üçüncü bir oturum daha başladı.

"Bizler Müderrisler Camiasının ilk oturumuna katılan kişilerdik. Bendeniz de vardım, zannedersem Sayın Rafsancani de vardı... (Ali) Mişkini, Rabbani Şirazi, (Nasır) Mekarim... Bizden daha yaşlı bir kaç âlim de katılıyordu."(2)

Söz konusu oturumlar ve özellikle içinde alınan kararların uygulandığı daha geniş katılımlı oturum, Kum Dinî İlimler Merkezinin atmosferini değiştirdi. Örneğin A'zam Camiinde düzenlenen bir törende [ya Biset bayramıydı ya da Merhum Tayyib Hacı Rızai için düzenlenen bir törendi] İmam Humeyni'nin posterini de getirdiler; poster Ayetullah Humeyni'nin törene temsilî katılımını göstermek üzere getirilmişti. Bu tür kararları alan ve uygulayanlar, oturum üyelerinin dışında, genç ve meraklı talebelerdi. Bu tür hareketlilikler Kum'un kapalı ve hüzünlü atmosferini bir anda değiştirmişti:

"[Kum'un atmosferi] bulutlu bir kış günü, gökyüzünü buluttan bir yorgan örtmüş gibiydi adeta. Bu çalışmalar başlayınca, birden gönlümüz neşeleniverdi. Sanki bulutlu bir günde bulutlar bir köşeden yavaş yavaş dağılmış ve güneş yüzünü göstermiş gibiydi. Bizi kimsenin bilmiyor olmasından çok mutluydum. O günkü törende hiç kimse bu işi bizim planladığımızı bilmiyordu."

Kalabalık oturumlar yavaş yavaş küçülmeye başladı. Katılımcılar ya kendileri oturuma gelmez oldu ya da esas üyeler daha ileriki oturumlar için bazı çekinceleri yüzünden onları haberdar etmedi.

1- Haşimi Rafsancani, Ekber, Dovran-ı Mubareze [Mücadele Dönemi], c. 1, Tahran, Defter-i Neşr-i Meârif-i İnkılab [İnkılâp Maarifi Yayınları Bürosu], birinci baskı, h.ş 1376, s. 569-571.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

Ayetullah Kemalvend'le Buluşma

O yılın ocak ayıydı. Ayetullah Ruhullah Kemalvend'in (1940-1965) Kum'a geldiğini ve Ayetullah Seyyid Hasan Tahiri Hurremabadi'nin evine yerleştiğini duydu. Arkadaşları ile birlikte Ayetullah Kemalvend'i ziyaret etmeye ve ondan; büyük âlimlerle müzakere etmesini, onlardan bu yolda mücadele eden talebeler ve diğer âlimlerle iş birliği yapmalarını ve mücadele sürecine katılımı olmaksızın işlerin ilerlemediğini, talebelerin yalnız kaldığını, bu gençlerin onlardan beklentileri olduğunu söylemesini istemeye karar verdiler.

"Esas beklenti Ayetullah Şeriatmedari ve Ayetullah Gülpaygani'dendi; çünkü onlar o günlerde talebelerin istediği işleri yapmaya yanaşmıyordu."

O ve arkadaşları bu tür görüşmeleri çok yapmıştı; Ayetullah Gülpaygani, Ayetullah Şeriatmedari, Ayetullah Seyyid Ahmet Zencani, Ayetullah Murtaza Hairi, Ayetullah Seyyid Muhammed Muhakkık Damad gibi büyük âlimlerle birçok kez görüştüler. Görüşme kararı büyük oturumda alınıyordu. Üyeler bir kaç gruba ayrılıyor, her grup büyük âlimlerden biri ile görüşüyordu.

Bir keresinde Ayetullah Gülpaygani ile görüşmesi kararlaştırılan grupta yer aldı. O gün Ayetullah Gülpaygani, kendisini ziyarete gelenlerin istediği tepkiyi vermedi, meseleye gayet soğuk ve itinasız yaklaştı.

"Ama daha sonraları Ayetullah Gülpaygani, İmam'ın yokluğunda, yani İmam Necef'teyken, büyük âlimlerin arasında bazen bir şeyler söyleyen ve boy gösteren tek kişi oldu."

Ayetullah Kemalvend ile görüşmek için dört kişi gönüllü oldu; o, ağabeyi Seyyid Muhammed, Şeyh Hüseyin İbrahimi ve… **"Dördüncü kişiyi hatırlamıyorum."**

İsteklerini Ayetullah Tahiri Hurremabadi'ye söylediklerinde, o gece Ayetullah Damad'ın da Ayetullah Kemalvend'i ziyarete geleceğini öğrendiler, hava çok soğuktu ve Ayetullah Tahiri'nin evi gayet sıcaktı. Dört kişilik grup Ayetullah Damad'ın huzurunda isteklerini Ayetullah Kemalvend'e anlattı.

"Ayetullah Kemalvend'e bir şeyler yapmasını, ulema ile görüşmesini ve onları mücadeleye ve başa geçmeye zorlamasını söylemeye çalışıyorduk."

Ayetullah Muhakkık Damad, gençlerin yüreğine su serperek, Yezd yöresinin tatlı şivesi ile onları doğrulayan bazı şeyler söyledi. Ayetullah Damad'ın; bazılarının mücadeleye inanmadığını söylerken, Ayetullah Şeriatmedari'yi kastettiğini anladı.

Sohbet epey ısınmıştı ki, Ayetullah Şeriatmedari çıkageldi ve konuşmalar bıçak gibi kesildi. Odaya soğuk bir atmosfer hâkim olmuştu. Sohbet devam etti; ama Ayetullah Şeriatmedari kolay kolay ikna edilebilecek biri değildi. Hem sakindi, hem mantıklı bir görüntü arz ediyor, hem tartışmalarda taraf tutmuyor, tutsa da çok sakin ve esnek görünüyordu.

"Sürekli 'Evet böyle, belki de şöyle; ama böyle de olabilir, şöyle de olabilir.' diyordu. Sürekli lafı dolandırıyor ve ikna edilmesine müsaade etmiyordu... Ders verirken de böyleydi."

Gerçekte Ayetullah Şeriatmedari'nin siyasi tavrı, İmam Humeyni (k.s) ve onu izleyenlerin bilmediği bir şey değildi. Bu nabzı defalarca tutmuşlardı. Ayetullah Şeriatmedari'nin siyaset meydanına girmek istemediği bilinen bir gerçekti. Öte yandan o ve mücadeleci arkadaşları açısından İmam Humeyni'nin (k.s) Ayetullah Şeriatmedari'nin siyasi çizgisine iyimser bakmadığı da belliydi. İmam bu inancını Haşimi Rafsancani'yi Meşhed'e göndererek ortaya koymuştu.

"İmam Humeyni, Rafsancani'yi Meşhed'e Ayetullah Milani'ye gönderdi ve 'Maalesef Ayetullah Şeriatmedari'yi kaybettik.' mesajını verdi."

Ayetullah Şeriatmedari hareketinin, onu İran'ın Papa'sı yapacak bir yöne doğru ilerlediğini görüyordu; yani öyle bir muhterem din adamı olacaktı ki. Eğer siyaset arenasına müdahale edecek olursa, sadece bir nasihat, bir tavsiye düzeyinde olacaktı, daha fazlası değil!

"Bir keresinde Rafsancani ile birlikte Ayetullah Şeriatmedari'ye gittik. İkimiz onu dersleri askıya almaya [bir şeyler söylemeye] zorlamak istiyorduk. Ayetullah Şeriatmedari'yle aramızda çok tatsız bir tartışma yaşandı.

Ayetullah Şeriatmedari o dönemde mücadeleci talebeler için adeta fren rolünü ifa ediyordu. Ona başvurduklarında, bir bildirinin altına imza almaya çalıştıklarında, mücadelelerini sürdürmek için moral olacak bir söz duymak istediklerinde, rejimin reva gördüğü zulümlere karşı bir tepki göstermesini istediklerinde, içleri kan ağlayarak geri dönüyorlardı.

Biset Dergisi

Kum Dinî İlimler Merkezi, İmam Humeyni'nin (k.s) yokluğunda genç ve imanlı talebelerle âlimler sayesinde mücadele meşalesinin sönmesini engelledi. Bu meşaleyi İmam yaktı ve böylece Kum Dinî İlimler Merkezinin asil doğasını ortaya koydu. Bir kaç ay durgunluğun ardından İmam'ın mümin talebeleri, gizlice de olsa karanlığın, sessizliğin ve baskının yayılmasına mani oldu. Şimdi en önemli mesele, mücadelenin yapılanması ve organize şekilde devam etmesiydi.

Kum Dinî İlimler Merkezinin asil doğasının öndersizliğe rağmen canlı kalması için alınan tedbirlerden biri, mücadele alevinin aydınlığını göstermek üzere, Biset Dergisi'nin çıkarılmasıydı. Derginin ilk sayısı İslam Peygamber'inin (s.a.a) biset yıldönümü olan 14 Aralık 1963 tarihinde yayınlandı.

Kum Dinî İlimler Merkezinin iç yayın organı olan Biset Dergisi ilk sayısının başyazısında, İslam Peygamber'inin (s.a.a) bisetinin sadece geçen 14 asır için değil, tüm zamanlar için geçerli olduğunu belirterek şu ifadelere yer vermişti:

"Resulullah'ın (s.a.a) 'Gelin putları kıralım, yegâne Allah'tan başkasına tapmayalım, hurafeleri ve ahlaki kötülükleri bir kenara bırakalım, zalimler ve zorbalarla savaşalım, mağdur ümmeti kurtarmak için birlik olalım.' haykırışının günümüzde de yükselmesi gerekmiyor mu? Gelin İslam Peygamberi'nin (s.a.a) semavî nidasına hep birlikte olumlu cevap verelim ve bu yolda biraz gayretli olup fedakârlık yapalım."

Biset Dergisi diğer makalelerinde Kum Dinî İlimler Merkezinin hareketini anlattı ve 15 Hordad'da yaşanan katliam ve tutuklamalara işaret ederek rejimi sorguladı.[1] Bu derginin yayınında çalışmıyordu, hatta yayın hazırlıklarından da habersizdi; ama zamanla Haşimi Rafsancani, Seyyid Hadi Hüsrevşahi, Ali Hücceti Kirmani, Seyyid Mahmut Duayi gibi isimlerin dergide yazdığını ve dergiyi yönettiğini öğrendi.[2]

1- Kıyam-ı 15 Hordad be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde 15 Hordad Kıyamı], c. 4, s. 273-284.

2- Dergi hakkında daha fazla bilgi edinmek için başvurunuz: Aria Bahşayeş, Yahya, "Genel Bisat", Tarihi Etüd Dergisi, seri 3, No. 13 (h.ş 1385 Yazı), s. 203-229.

"Hepsiyle, özellikle Haşimi Rafsancani'yle çok samimi arkadaştık; ama o dergide çalıştıklarını hiç belli etmediler... Bir gün Ayetullah Murtaza Hairi'nin ders verdiği Aşk-ı Ali Camii önünde duruyorduk; arkadaşlar da gelmişti. Rafsancani o derse devam ediyordu... Genç ve hemfikir talebeler güneşin altında sohbet ediyorduk. Dersin başlamasını ve içeri girmeyi bekliyorduk. Bi'set sözcüğünden laf açıldı. Ben de biset mi, yoksa Be'sat mı doğru?' diye sordum. Rafsancani, 'Bi'set doğru.' dedi. Ben 'Net değil.' deyince Rafsancani, 'Hayır, gayet net, ben biliyorum.' diye karşılık verdi. İşte bunu söyleyince, Bi'set Dergisi ile bağlantılı olduklarını anladım... Bir şey demedim, dergiyi aldım, şöyle bir göz attım. Yazıların kime ait olduklarını tahmin edebiliyordum... Üç dört makaleyi tahmin edebildim. Rafsancani'ye, şu makaleyi siz yazmışsınız, bu makaleyi de falanca kişi dediğimde, çok şaşırdı."[1]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

İKİNCİ HAPİSHANE DÖNEMİ

Mübarek Ramazan Arifesinde

Kamerî 1383 yılının ramazan ayı (17 Ocak 1964) yaklaşıyordu. SAVAK bütün eyaletleri bu ayda muhtemel hadiseleri önlemek üzere hazırlıklı olmaları konusunda uyarmıştı. Bütün Dinî İlimler Merkezleri, camiler ve Hüseyniyelerin gözetim altında tutulması gerekiyordu. SAVAK bu işi Meşhed kentinde bir kaç camide merasim düzenlemeye ve parasını ödemeye kadar ilerletti.[1]

Hatiplere ve dinî mekânların sorumlularına kısıtlama getirmek ise artık sıradan bir işti. Buna karşın mübarek ramazan ayından henüz bir kaç gün geçmeden SAVAK, ulema taraftarlarının rejim aleyhinde faaliyet ve hareketliliğinin başladığını fark etti.[2]

Kum'a gelince, genel oturumlardan birinde katılımcılar 15 Hordad Kıyamı ve Ayetullah Humeyni'nin (k.s) başlattığı hareketin anısını canlı tutmak için İran genelinde bütün ülkeye yayılıp, insanlara yılın ilk yarısında neler yaşandığını anlatma kararı aldı.

"Ben o oturumda, 'Nereyi söylerseniz gitmeye hazırım.' dedim. Biri, 'Zahidan'a git.' deyince, 'Tamam, Zahidan'a giderim.' dedim."

O güne kadar Zahidan'a gitmemişti; kafasında çok uzak ve muğlâk bir yer gibi geliyordu; ne kenti tanıyor, ne de zihninde başkasının anlattığı herhangi bir görüntü canlanıyordu.

"Bana çok ilginç ve heyecanlı bir görev gibi geldi. Zahidan seyahati ile ilgili önerinin ardından Kur'ân-ı Kerim'le istihare yaptım. Tevbe Suresi'nin 48. ayeti geldi:

1- Kıyam-ı 15 Hordad be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde 15 Hordad Kıyamı], c. 4, s. 333.

2- age, s. 339.

https://t.me/caferilikcom

www.caferilik.com

"Andolsun onlar önceden de fitne çıkarmak istemişler ve sana nice işler çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri hâlde Allah'ın emri yerini buldu."

Burada و قلبوا لكال امور **kelimeleri açtığım sayfanın başında dikkatimi çekti ve anladım ki Zahidan'da görevim çok ağır; ama sonucu çok başarı ve zaferle birlikte olacaktı."**[1]

Ayetullah Milani ile yazışmalarının devamında bir mektup yazdı ve Ayetullah Milani'yi kararından haberdar etti; herhangi bir görüşü varsa bildirmesini ve gerekiyorsa, Ayetullah Muhammed Kef'emi'ye (1910-1983) bir mektup yazıp onu bu ziyaretten haberdar etmesini, Zahidan'da Seyyid Ali'ye yardımcı olunmasını istedi.

Yola çıkmadan bir gün önce Ayetullah Milani'ye bir mektup daha yazarak seyahatinin tarihini bildirdi. Ayetullah Milani'ye gelen postaları kontrol eden Horasan'ın SAVAK Teşkilatı, Seyyid Ali Hamenei'nin mektubundan haberdar oldu. SAVAK mektubun bir kopyasını çıkardıktan sonra aslını Ayetullah Milani'ye gönderdi. Horasan SAVAK'ının yeni Başkanı Tuğgeneral Behrami, Zahidan SAVAK'ını mektubun içeriğinden haberdar ederek şöyle yazdı: Ali Hüseynî Hamenei, hatip ve Ayetullah Milani'nin taraftarlarındandır; alınan duyumlara göre mübarek ramazan ayında Zahidan'da olacaktır. Bütün hareketleri ve davranışlarının gözetim altına alınmasını saygılarımla arz ederim."[2]

Seyyid Ali Hamenei'nin Kum Dinî İlimler Merkezinden bazı haberleri de içeren mektubunun tam metni şöyleydi:

> Kum'dan Ayetullah Milani'ye,
>
> Bismillahirrahmanirrahim,
>
> Zat-i âlinize arz ederim,
>
> Yüce Allah'tan o hazrete uzun ömürler dilerim.
>
> Bir süre önce Sayın Garavi (Allah onu korusun) aracılığı ile mübarek huzurunuza bir mektup sundum. Şimdiye kadar elinizi öpme şerefi-

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 6-7.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK'ının Zahidan SAVAK'ına mektubu, No. H 9/5694, tar. 05.11.1342.

ne nail olmuş olması gerekir. Geçen haftanın önemli hadiseleri, Dinî İlimler Merkezince muhteşem bir şenlik düzenlenmesi ve zat-i âlinizin düşüncelerinden yararlanarak gereken konuların telkin edilmesi ve ardından meclise hizmet edenlerden üç kişinin tutuklanmasıydı. Hamd olsun bundan iki üç gün önce; altı gün tutsak kaldıktan sonra kurtuldular. Meşhed'de talebelerin askerliğe gönderilme uygulaması burada ilim ehli olanların ıstırap ve dehşetine sebebiyet verdi. Meselelerin detayları hâlâ aydınlanmış değil... Umulur ki yüce Allah'ın lütfu ve zat-i âlinizin çaba ve iradesi ile bu kaygı bertaraf edilip Dinî İlimler Merkezlerinde ilim ehli olanların gönlünün rahatlamasına vesile olur.

Önceki mektubumda zat-i âlinizi Zahidan seyahati hakkında bilgilendirmiştim. Yarın öğleden önce Kum'dan ayrılıyor ve Yezd ve Kirman üzerinden bu uzak diyara doğru yola çıkıyorum, İnşallah. Yeni gelişmeler ve yeni şartlara göre minber ve gündem programım da değişmiş olacak. Bendeniz ve diğerleri zat-i âlinizin irşadına muhtacız. Söz konusu meseleleri içeren mektubuma cevap vererek bu fakiri onurlandırırsanız, çok minnettar olacağım. Cevabınızı Zahidan adresine, Ayetullah Kef'emi'ye gönderirsiniz.

Saygılarımla

Ali Hüseynî Hamenei

24 Şaban

Zahidan Seyahati

1964 yılının ocak ayının 11. günüydü; "**Çok zorlu ve kritik bir gündü. Anlatmak istemediğim bir olay yüzünden aranan bazı arkadaşlarla birlikte Kum kentini terk ettik. Hepimiz Han Medresesinin çamaşırhanesinin bodrum katındaki gizli ve bilinmeyen bir kapıdan dışarı çıktık.**"[1]

Otobüsün 30 kadar yolcusu vardı, 15 kadarı talebeydi. Talebeler tebliğ için yola çıkmıştı. Hepsinin gideceği yerler de otobüsün gittiği yolun üzerindeydi. Geceyi İsfahan'da geçirdiler. Kiraladıkları evin sahibi o güne kadar bunca talebeyi bir gecede ve bir arada ağırlamamıştı.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 7.

"O gece dostların bir araya geldiği mecliste her yerden konuşuldu. Meclisimiz eğlence, sorunlar, propaganda meseleleri, ülküler... vb. konulardan ibaret bir karışımdı. O gece unutulacak gibi değildi."[1]

Bir sonraki durağı Yezd şehriydi. Arkadaşlardan birinin önerisi üzerine Ayetullah Muhammed Saduki'yi ziyarete gittiler. Seyyid Ali ilk kez Ayetullah Saduki'yi ziyaret ediyordu. Hazire Camiinin restorasyon işi ile meşgul olan ve cami yakınında küçük bir evde yaşayan Ayetullah Saduki oldukça saygın ve nüfuzlu bir âlimdi.

Otobüs yolda Erdekan kentinde de durdu, o günlerde Ayetullah Ruhullah Hatemi'nin bu kentte yaşadığını biliyordu. Bundan önce Ayetullah Hatemi'yi Meşhed'de görmüştü.

"Ayetullah Hatemi ile 1958 yılında Meşhed'de tanıştık. O günlerde ben çok gençtim. Üniversiteden âlim bir arkadaşım bana çok iyi âlimlerden biri ile Meşhed'de bir ev tuttuklarını ve aileleri ile beraber orada yaşadıklarını anlattı. O gün Ayetullah Hatemi'yi ziyarete gittiğimizde, ahlaki özellikleri, sefası ve hoş sohbeti beni çok etkiledi, o günden itibaren dostluğumuz başladı."

O görüşmeden bir veya iki gün sonra eğitimine devam etmek üzere Kum'a dönmüştü; ama Ayetullah Hatemi ile buluşmaları her yıl yaz aylarında ve Meşhed kentinde tekrarlandı. Otobüsün Erdekan'da iki üç saat bekleyeceğini öğrenince sora sora Ayetullah Hatemi'nin evini bulup ziyaretine gitti.[2] Buluşma bu kez kış mevsiminde gerçekleşmişti. Ayetullah Hatemi'nin düşüncesinin tazelik ve zindeliğine merak sarmıştı; aralarındaki 30 yıllık yaş farkına karşın kendisini ona çok yakın hissediyordu.

Kirman'da otobüsten indiğinde artık başka talebe kalmamış, arkadaşları buraya kadar yolun üzerindeki kasaba ve kentlerde inmişti. Çok yakın dostu Muhammed Cevad Hücceti Kirmani'nin kentte olduğunu biliyordu. Seyyid Kemal Şirazi de iki ay önce Kirman'a gelmiş, evlenmiş ve buraya yerleşmişti. Salihiye Dinî İlimler Merkezine gitti. Burada kentteki gençlerin her türlü hareketliliğinin ekseninin, arkadaşı Hücceti Kirmani olduğunu anladı. Medrese odalarından birinde onu bulacaktı. Burası medresenin en kalabalık odasıydı. Talebeler içeri girmek için adeta sıraya girmişti.

1- age.

2- Ayetullah Hamenei'nin Yezd Radyo Televizyon Kurumu ile mülakatı, tar. 04.09.1367.

"Orada iki üç gün kalmak istedim. Kum ve Tahran'dan başka kalabileceğim bir yer varsa, Kirman olmalı, diye düşündüm. Çünkü Kirman halkını çok aktif ve çalışkan bulmuştum. Hücceti Kirmani de burada çok başarılıydı."[1]

Kirman'da Murtaza Fahim Kirmani ile tanıştı, Seyyid Kemal Şirazi'den *Tezkiretu'l-Muttakin*[2] adlı kitabı hediye aldı.

"Arkadaşlardan ayrılma hüznü ile onlara veda ettim. Hâlâ o hüzünlü günleri hatırlayınca üzerime ağır bir keder hissi çöker. Tek başıma, hiç bilmediğim ve görmediğim bir diyara gidecek, akıbeti belli olmayan bir kaderle yüz yüze gelecektim."

Otobüs gece vakti Zahidan'a doğru yola çıktı.[3]

Zahidan'da

16 Ocak 1964'de (30 Şaban) Zahidan kentine geldi,[4] kentin Ulu Camiini sordu. Yoldan geçen biri caminin yolunu tarif etti. Cami avlusunda yerli olmayan ve kente misafir gelen din adamları için bir kaç oda inşa edilmişti. Eşyalarını odalardan birine bırakıp kentin büyük âliminin evinin yolunu tuttu. Ayetullah Kef'emi onu bekliyordu, ilk kez Ayetullah Kef'emi'yi ziyaret ediyordu; iri yapılı, uzun boylu, uzun sakallı, beyaz sarıklı ve yaklaşık 50 yaşlarında bir âlimdi.

"Beni çok samimi bir şekilde karşıladı, iltifatlarda bulundu. Daha sonraları Ayetullah Kef'emi'nin kentte çok özel bir konuma ve büyük bir nüfuza sahip olduğunu anladım."

Çok geçmeden Ayetullah Milani'nin onun talebi üzerine Ayetullah Kef'emi'ye mektup yazdığı ve mektupla beraber Seyyid Ali'ye de bir not gönderdiği anlaşıldı. **"Ayetullah Milani'nin bu notu bana ve amacıma olan ilgi**

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

2- Tezkiretu'l-Muttakin fi Adab-ı Süluk ve Tezkiyetu'n-Nefs, İranlı büyük arif Şeyh Muhammed Bahari Hemedani'nin eseridir.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 8.

4- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], tarihsiz, No.suz, Emniyet Müdürlüğü sorgulama belgesi.

ve inayetini gösteriyordu, bu ilgi ve inayetini Ayetullah Kef'emi'ye de anlatmak istemişti."[1]

Ayetullah Kef'emi misafirine geciktiği için sitem etti; çünkü konuşma programlarını düzenleme fırsatını kaybetmişti, "Mübarek ramazan ayından bir kaç gün önce Zahidan'a gelseydin, daha iyi olurdu." dedi.

Ayetullah Kef'emi Meşhed'den bir başka hatibin de kente geldiğini anlattı. Bu Şeyhi tanıyordu, adını duyunca çok şaşırdı. Çünkü bu hatip, rejimle iş birliği yapan âlimlerden biriydi. İlkokul yıllarında bu âlimin minberde çok başarılı biri olduğunu, fakat daha sonraları sürekli rejim karşıtlarını kınadığını hatırladı.

İlk buluşmada çok soğuk davrandı, buna Ayetullah Kef'emi bile çok şaşırdı.

Daha sonraları "**Ayetullah Kef'emi, rejimle irtibatta olan bazı arkadaşlarının baskıları sonucu bu hatibi Zahidan'a geldikten sonra imamlığını yaptığı camiye çağırmak zorunda kaldığını bana anlattı.**"

Ayetullah Kef'emi'nin ısrarı üzerine onun evine yerleşti. Burada Ayetullah Kef'emi'nin iki eşi olduğunu öğrendi; her eşinin kendisine ayrılan bir evi vardı, yan yana olan iki ev birbirine benziyordu. Ayetullah Kef'emi, her iki eşine eşit ve insaflı davranıyordu. Her gün belli bir saatte ilk eşinin evine gider; belli bir saatte o evden çıkar ve ikinci eşinin evine giderdi. Belki de bu eşit tutum ve ilgi yüzünden yüce Allah her iki eşine de eşit sayıda evlat vermişti, ilk eşinden dört erkek ve üç kız çocuğu, ikinci eşinden de dört erkek ve üç kız çocuğu vardı. Eşlerinden birinin adı Haşim'in anası, Ümmü Haşim (ilk eşinin büyük oğlunun adı) ve diğerinin adı da Kasım'ın anası Ümmü Kasım (ikinci eşinin büyük oğlunun adı) idi.

"**Biz, birinci evde yaşayanlara Haşim aşireti ve ikinci evde yaşayanlara Kasım aşireti adını vermiştik.**"[2]

Ramazan ayının 19. gününe kadar konuşmalarını siyasi olmayacak şekilde ve esas söyleyeceklerini Hz. Ali'nin (a.s) şehadet yıldönümünde söylemek üzere planlamıştı. Yapılan programa göre camide bir gün o, bir gün de Meşhed'den gelen Şeyh konuşma yapıyordu.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 8.

2- age, s. 10.

Yanık Kent

Zahidan kentinin durumu onu çok üzmüştü. O yılın ocak ayının 26. günü, altılı kanun tasarısının referanduma sunulduğu günün yıldönümüydü. Eyalet yetkilileri ekmek kuponlarını yoksullara dağıtmak üzere Ayetullah Kef'emi'ye vermişti.

"Ben de Ayetullah Kef'emi'nin evinde kalıyordum. Yoksul insanlar ekmek kuponu alabilmek için adeta eve akın etmişti. Kuponların dağıtılmasında Ayetullah Kef'emi'ye yardım ettim."

Her kişiye bir kilo ekmek kuponu verilmesi kararlaştırılmıştı, kuponlar az gelince her aileye bir kilo ekmek kuponu verilmesi kararlaştırıldı.

"Ben nüfus cüzdanlarını alıp sahibinin adını bir deftere yazıyor ve ardından damga basıyordum. Bazen yedi sekiz kişilik bir aile bir kilo ekmek kuponu için bir ve bazen iki gün Ayetullah Kef'emi'nin evinin bahçesinde, soğuk havada bekliyordu."

Bu manzara karşısında çok üzülmüştü; 26 Ocak günü kamu araçlarının aynı yoksul insanları referandum yıldönümü dolayısıyla düzenlenen törende Şah'ı ve icraatını alkışlamak üzere tören alanına götürdüklerine şahit oldu:

"İçim yanıyordu; şu yoksul insanları nasıl da kandırıyorlardı... Bu manzara beni çok etkilemişti."

Ulu Camide Son Konuşma

Ocak ayının 31. günü (15 Ramazan) İmam Hasan'ın (a.s) veladet yıldönümünde her iki hatip Ulu Camide bir araya geldi. Son 15 günden farklı olarak bu kez her iki hatibin de konuşma yapması gerekiyordu. Son günlerde konuşmaları siyasi içerikli değildi; ama Meşhedli Şeyh'in konuşmasından farklı oluşu, gençlerin ve bazı halk kesimlerinin ilgisini çekmişti. Ortalıkta Kum'dan gelen ve bazı haberleri aktaran bir âlimle ilgili fısıltılar dolaşıyordu.

"Halk arasında bana yönelik bir ilgi oluştuğu anlaşılıyordu; sıradan insanlar da Şeyh'in minberinden hoşlanmıştı."[1]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

O gün cuma günüydü, Zahidan Ulu Camiinde hazır bulunan polis memurunun yazdığına göre Ayetullah Kef'emi Seyyid Ali ve Şeyh minbere çıkmadan önce cuma namazını kıldırmış; ama polis memuru üçüncü bir minberi de rapor etmişti:"Seccadi minbere çıktı, Hz. Ali (a.s) hakkında konuştu ve en son zat-i Humayuni'nin sıhhati için dua etti."

Saat 14.10'da konuşmasına başladı. Esas konuşmasını ramazan ayının 19. ve 21. günü için ayırmıştı; ama o gün söyledikleri de çok keskin ve sertti. Önce, görünüşte âlim geçinenlerden söz etti: **"Para ile kandırılan ve sömürücüler tarafından desteklenen birinin, millete hiç bir yararı olamaz. Böyle biri zararlıdır, ziyana sebep olur ve kınanması gerekir. Böyle biri, içinde insanların da bulunduğu bir geminin kaptanı gibidir. Kendisi batmıştır ve insanları da batırmak istemektedir. Gerçek âlim, Allah'a iman eden, hiç bir şeyden korkmayan ve Müslüman milletin liderliğini hakkıyla üstlenen kimsedir."**[1]

O sırada Şeyh de minberin önünde oturuyor ve bu sözlerin ona işaret ettiğini anlıyordu. **"Camide bazıları onu kastettiğimi anlamıştı."**[2]

Konuşmasının devamında Müslümanların İspanya'daki tarihini ve din ahkâmının renksizleştirilmesi ile konumlarının zayıf düşürülmesini hatırlatarak şöyle dedi:

"Bu gerçeğin benzeri, bizim ülkemiz İran'ın şimdiki durumudur. Baktılar ki hiç bir yoldan nüfuz ederek Kur'ân-ı Kerim'i yok edemiyorlar, en başta o tehlikeli zehri [şeytanî şehvetleri] insanlara içirdiler ve böylece onların zihniyetini bozdular. İş öyle bir yere vardı ki din adamı olan bizlere kara irtica adını verdiler ve 'Bunlar hurafeci, eski kafalı.' dediler, 'Faydasız insanlar.' dediler... Onların istediği, bu zehri kadınların çıplak resimleri aracılığı ile içirmek ve gençlerimizin düşüncelerini bulandırıp, kızlarımızı doğru yoldan saptırmaktı. Dolaylı bir şekilde bizleri yok olmaya doğru sürüklüyor ve buna da utanmadan çağdaş medeniyet diyorlar."

Harun Reşid döneminde dini yok etme çabalarının aleni olmadığını, o dönemde din aleyhinde gizlice faaliyet yürütüldüğünü; ama açığa vurulmadığını belirterek, şimdiki rejimin ise hem açık, hem gizli şekilde İslam düşmanlığı sergilediğini vurguladı.

Kısa bir mersiyenin ardından Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Şahru-

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], tarihsiz, No.suz, Polis memurunun Ulu Cami raporu.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

di'nin sağlığı için dua etti, yüce Allah'tan zalimlerin şerrini bertaraf etmesini diledi.[1]

Minberden indiğinde saat 15.15'ti.

"Ben minberden inince, az sayıda kişi dışında kalabalığın tümü minberin önünde ayağa kalktı, sonra da o "malum Şeyh efendi" bir kaç kişinin ısrarı üzerine minbere çıktı. Camiden çıkarken Şeyh'in yalvardığını duydum, cemaate şöyle diyordu: 'Baylar, hemen kalkıp gitmeyin, çok kısa söyleyeceklerim var, rica ediyorum, oturun...' Bir kaç kişi oturdu; ama çoğunluk camiden dışarı çıkmış ve Şeyh'i dinleyen kalmamıştı."[2]

Ulu Caminin avlusunda bulunan odalardan birine doğru gitti. Genellikle konuşmasından sonra oraya gidip biraz dinlenirdi. Şeyh, caminin yarısı boş olan şebistanında konuşmaya başlamıştı. Şeyh efendi, İslam dininin; güvenliğin sağlanmasını istediğini, hükümetin işlerine ve ülkenin politikalarına karışmamak gerektiğini söylüyordu, doğrudan Seyyid Ali Hamenei'ye işaret ediyordu:

"İslam dini, din adamı kisvesinde isyan çıkarmak isteyenlere karşıdır. Ben 22 yıldır din ve minber hizmetindeyim, düşüncelerimi korkmadan beyan ederim; eğer biri çıkar ve delile dayanarak benim gittiğim yolun hata olduğunu bana anlatırsa ikna olurum, yoksa falanca Ayetullah, 'Bu zararlıdır, bu haramdır, bu yol doğru değildir.' dedi diye onları benimsemem. Ayetullah'ın bunları bana delillerle anlatması gerekir."

Şeyh'in konuşması buraya gelince, o ana kadar dişini sıkan Ayetullah Kef'emi'nin sabrı tükendi ve minberde oturan Şeyh'i göstererek çok sert bir ifade ile haykırdı: "Ey cemaat! Şu adamı lanetleyin, bu adam şeytanın ta kendisidir... Bu adam bir müfsittir, insanların zihniyetini bulandırmak istemektedir."

Ayetullah Kef'emi'nin sözlerinden şok olan ve bu sözleri cevapsız bırakmak istemeyen Şeyh de karşılık verdi: "Sus aptal! Sen ve senin gibilerin yaptıkları dine ihanettir."[3]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], tarihsiz, No.suz, Polis memurunun Ulu Cami raporu.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

3- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], tarihsiz, No.suz, Polis memurunun Ulu Cami raporu.

Birden meclis karıştı. Ayetullah Kef'emi'nin bağırıp çağırarak dışarı çıktığını, peşinden de bir kaç kişinin geldiğini gördü. Şeyh yapayalnız kalmıştı artık.

"Şeyh suya düşmüş fare gibi ağır adımlarla; umutsuzca ve hezimete uğramış bir vaziyette camiden ayrıldı."[1]

Tutuklanma

Sistan Beluçistan Emniyet Müdürü, Zahidan Ulu Camiine gönderdiği polis memurunun raporunu görünce; eyaletin SAVAK Başkanı Muhammed Ali Arşam'a bir mektup yazarak, onun camide yaptığı konuşmadan bir özet sunduktan sonra şu öneride bulundu:

"Seyyid Ali Hamenei'nin minbere çıkması engellenmediği takdirde daha sonraki meclislerde de aynı sözlere devam edeceği, İmam Ali'nin (a.s) şehadet yıldönümüne kadar pervasızca bölge güvenliği, Şah'ın Beyaz Devrimi ve altılı reform paketi aleyhinde kışkırtıcı sözler sarf edip düzeni bozacağı ve kargaşaya sebep olacağı tahmin edilmekte,[2] bu yüzden tutuklanması önerilmektedir."

Eyalet Emniyet Müdürü Yarbay Bahadır'ın tahmini doğruydu.

"Ertesi gün minbere çıkıp konuşsaydım kesinlikle camide büyük bir kalabalık toplanacak ve herkes benim minberimi dinlemek için gelecekti; bu da benim minberimin daha da başarılı olacağı anlamındaydı. [Daha ileriki günlerde] Belki de başka şeyler söyleyebilirdim. Rejim için ise bu sözlerin ne anlama geleceği belliydi. İşte bu yüzden o gece beni tutuklamaya karar verdiler."[3]

Onu Ulu Camide, aynı odada buldular. Yanında yedi sekiz talebe daha vardı. O sırada gelip kendisini çağırdılar; biri kapıyı çaldı. Kapıyı açınca, Emniyet Müdürü ile görüşmesi gerektiğini söyleyen bir gençle karşılaştı.

"Kendisine bu çağrının ne demek olduğunu bildiğimi, bunun yararlarına

---

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 11.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Emniyet Müdürlüğünün SAVAK'a mektubu, No. 5/3766, tar. 11.11.1342.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

olmadığını, bu gece minbere çıkmak üzere davet edildiğimi, gözaltına alındığım öğrenilirse, sonunun iyi olmayacağını söyledim... Ancak genç adam, Emniyet Müdürü ile görüşmekten başka çarem olmadığını anlattı."[1]

Kum'dan eski bir elbise de getirmişti… Eğer tutuklanır, dayak yer ve zindana dönüştürülen depolarda hapsedilirse, yeni elbisesi bozulmasın diye giyecekti… Eski abasını ve giysilerini giydi, yenilerini katlayarak bir kenara koydu.

"O kadar parasız bir talebeydim ki bu tür konuları düşünmek zorundaydım, yeni elbiselerim bozulmasın diye tedbir almış ve sözde savaş üniformamı giymiştim!"

Emniyet Müdürünün Odasında

Talebe arkadaşlarına veda etti. İçinde herhangi bir korku veya panik hissi yoktu. Dışarı çıkınca, Ulu Caminin askerlerin kuşatması altında olduğunu fark etti. Tanımadıkları genç talebeden korkuyorlardı! Doğruca Emniyet Müdürlüğü karargâhına, oradan da Emniyet Müdürünün odasına gittiler. İçeri girince selam verdi. Odada Emniyet Müdürü oturuyordu; itinasızdı; başını bile kaldırmadı. Seyyid Ali de karşıdaki koltuğa oturdu ve bir sigara yaktı. Sonunda Emniyet Müdürü ayağa kalkıp, "Siz kimsiniz?" diye sordu.

"Hamenei'yim, dedim. Birden alevlendi, yaklaşık on dakika durmaksızın konuştu, bağırıp çağırdı. 'Siz bu milletten ne istiyorsunuz, maksadınız nedir, neden yaygara koparıyorsunuz, neden insanları rahat bırakmıyorsunuz, gelip ortalığı karıştırıyorsunuz, güvenliği yok ediyorsunuz!' gibi şeyler söyledi."

Konuşmak için fırsat kolluyordu; konuşup Bircend Emniyet Müdürü ile görüşme sahnesini tekrarlamak istiyordu; Binbaşı Saremi çok edepli bir subaydı, bu Albay öyle değildi; ama yine de savunma konumunda konuşmak istemiyordu. Şu Emniyet Müdürü'nü biraz eziyet etmek pek de fena olmayacaktı. Fırsatı yakalayınca hemen konuşmaya başladı:

"Beni bu yılın muharrem ayında Bircend'de tutukladılar ve Emniyet'e götürdüler. Ben orada Emniyet Müdürü'ne bir çift laf ettim, şimdi aynı sözü size söylemek istiyorum. Siz bana ne yapacaksınız? Beni ya hapse atar ya da sürgün edersiniz. Son silahınız ise idam cezasıdır. Beni öldüreceksiniz. İdamdan

---

1- age, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 12.

daha ötesi yok ya; ben ölmeye hazırım. Asıl siz kimi tehdit ediyorsunuz? Sizin sözünüz nedir? İstediğinizi yapabilirsiniz, bu tehditler boşuna!"

Albay şaşkın bakışlarla ona bakıyordu, konuşmasını sürdürdü:

"Siz bizi güvenliği yok etmekle suçluyorsunuz. Asıl biz güvenliği temin ediyoruz. Siz çekilin kenara, o zaman bakın biz güvenliği koruyabiliyor muyuz, koruyamıyor muyuz? Biz insanlarla konuşuyoruz. Biz insanları bilinçlendiriyoruz, onları aydınlatıyoruz, dinden söz ediyoruz, ahlaktan söz ediyoruz; ama siz araya girip bizimle halkın arasını açıyorsunuz. Bizi tutukluyorsunuz, insanları öfkelendiriyorsunuz."

Albay şaşkına dönmüş, afallamıştı. Artık şu genç talebeyi aşağılamak için elinden gelen her şeyi yapan Albay ortalıkta yoktu. Birden her şey değişmişti: "Vallahi ben Ayetullah Humeyni'ye çok saygı duyarım, zat-i Humayuni de kendilerine saygı duyar; ama bugün, öyle bir mesele ortaya çıktı ki, Ayetullah Humeyni'yi bir kaç gün tutmak zorunda kaldılar, hani bir sorun çıkmasın diye… Kimsenin size ve Ayetullah Humeyni'ye herhangi bir saygısızlık yapmaya niyeti yok..."

Bu sözleri bir Albay'dan duyacağını hayal bile edememişti. Hem de eyaletin Emniyet Müdürü olan bir Albay'dan, onun hükmettiği, güç ve emirlerinin merkezi olduğu bir odada ve ne adı bilinen, ne sanı duyulan, ne de herhangi bir destekçisi olan bir talebenin karşısında… Gurbet, yalnızlık ve hicrandan başka bir şeyi olmayan bir talebenin karşısında…

"İçimden 'Ya Rabbim! Sana şükürler olsun.' dedim, yüce Allah'a şükrettim."

İkinci Siyasi Sorgulanma

Albay'ın artık söyleyecek sözü kalmamıştı; onu SAVAK'a teslim etmesi gerekiyordu. Ama önce SAVAK'a sunulması gereken dosyanın tamamlanması için sorgulanmalıydı. Bu, Seyyid Ali'nin ikinci siyasi sorgulanmasıydı. İlkin parmak izleri alındı ve parmak izlerinin alındığı belgede nüfus cüzdanında yer alan özelliklerin yanında boyu 170 cm. (ki 10 cm eksikti) kilosu da 58 yazıldı (ki. Eğer doğruysa o dönemde çok zayıf olduğunu gösteriyor). Özel işaretleri bölümünde ise, "çatık kaşlı" ibaresi yazıldı.

Sorgulama başladı:

— Kimliğinizi beyan edin.

— Seyyid Ali Hamenei, Ayetullah Hacı Seyyid Cevad Hamenei'nin oğlu, doğum tarihi 1939, nüfus cüzdanı No. 217, verildiği yer Meşhed, meslek: Dinî ilimler talebesi, memleketi Meşhed, yaşadığı yer Kum (eğitim amaçlı), Zahidan'da kaldığı yer Ulu Camii, medeni hâli: Bekâr.

— Kimin daveti üzerine ve ne zaman Zahidan'a geldiniz?

— Davetsiz geldim, 16 Ocak 1964 Perşembe günü. İmza.

— Meclisin sahibi sizi mübarek ramazan ayında vaaz ve hutbe okuduğunuz meclislerde sadece halkı irşad etmek, İslam'ın kutsal şeriatını anlatmak, halkı hidayete erdirmek ve mersiye okumakla ilgilenmeniz ve politikaya girmeye, ülke yetkililerine saldırmaya ve kışkırtıcı beyanatta bulunmaya hakkınız olmadığı konusunda uyarmadı mı?

— Bu konuda ikaz etmeye gerek yok; bizim her zamanki genel programımız böyle. Ayrıca, uyarı da yapılmamıştır. İmza.

— Zahidan Emniyet Müdürlüğünün hem yazılı olarak hem radyo aracılığı ile kamuoyuna duyurduğu ve içinde mübarek ramazan ayının kuralları beyan edilen, yas ve vaaz meclislerinin durumuna açıklık getiren bildirisini göz ardı etmeniz, bugün Emniyet'in haberi olmaksızın minbere çıkmanız ve ülkenin şanına aykırı ve üst düzey yetkililere hakaret içeren, halkı aleni bir şekilde kışkırtan beyanatta bulunmanızın sebebi nedir?

— Lütfen önce bu iddiaları doğrulayan belgelerinizi söyleyin… Bendeniz bu ayın başından beri minbere çıkıyorum ve minbere çıkma şartında Emniyet'in izni diye bir şey yok; anlattıklarınızı ciddi bir şekilde tekzip ediyorum. İmza.

— Ayetullah Humeyni, Şahrudi ve Milani'nin düşmanları derken kimi kastettiniz? Amr As'ın adını ve amellerini hangi maksatla zikrettiniz ve kimi kastettiniz?

— Bendeniz Ayetullah Humeyni'nin ve diğerlerinin düşmanlarının adını, ayrıca Amr As'ı ne bugün ne de bir başka gün [minberde] söylemedim. İmza.

— Kara irticadan söz ettiniz mi, etmediniz mi?

— Kara irtica unvanını hayır; ama ulemanın mürteci olmadığını söyledim. İmza.

— Siz kimleri mürteci olarak görüyorsunuz?

— Mürteci sözcük itibarı ile eski gelenekleri izleyenlere denir ve sözde eskilere tapanlara mürteci adı verilir. İmza.

— Sizce Ayetullah Humeyni, Milani ve Şahrudi'nin düşmanları kimlerdir ve hangi mevkilerdedir?

— Arz ettiğim gibi bendeniz minberde Ayetullah Humeyni ve diğerlerinin düşmanlarından söz etmedim; ama genel olarak din ve dinî geleneklerle arası olmayan veya düşmanlık edenlerin, din âlimleri olan bu şahsiyetlere sıcak bakmadığı da ortadadır. İmza.

— Konuşmanızda Harun Reşid ve cariyesi hakkında bir hadis söylediniz mi, söylemediniz mi? Cevabınız evetse, bu hadisi zikretmekten esas maksadınızı ve amacınızı beyan ederek yazın.

— Evet, bendeniz Kadı Ebu Yusuf ve Harun'la cariyesinin öyküsünü anlattım, maksadım şuydu: Bazıları dini; kişisel garazlerinin çıkarları ve nefsanî hevesleri uğruna kullanmak istiyor. İmza.

— Yarım saat önce Emniyet Müdürü'nün odasında onayladığınıza göre, bugün Ulu Camiinde çıktığınız minberde "Önce insanları iğfal ettiler, ülkeye çay tabağı getirdiler, üzerine çıplak kadın resmi bastılar ve kadınların başını açtılar, sömürücü eller sizleri Ayetullahsız bırakmak istediler; ama başaramayacaklar." demişsiniz. Eğer bu konuda bazı sözler söylediyseniz, olumlu olumsuz, aşağıda görüşünüzü beyan edin.

— Yukarıdaki cümleleri, biraz farklı olarak söyledim. Sovyetler Birliği gibi sömürücü din düşmanı devletlerin din ve din adamlarına karşı muhalefetini bilmeyen var mı? İmza.

Kopyası aslına uygundur.[1]

Bağımsız Tugay Hapishanesi

Amerika'da istihbarat eğitimini yeni tamamlayan ve Sistan Belucistan SAVAK Teşkilatının başına geçen Arşam, bu genç talebenin aynı yılın haziran ayında Bircend'de minbere çıktığında kamu düzenini ve güvenliği-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], tarihsiz, No.suz, Emniyet Genel Müdürlüğü sorgulama belgesi.

ni bozacak maslahata aykırı sözler sarf ettiği tespitiyle tutuklandığını ve Meşhed'e sevk edildikten sonra da bir süre hapis yattığını biliyordu. Hatta Seyyid Ali Hamenei'nin Kum'dan yola çıkmadan önce Ayetullah Milani ile yazıştığını da biliyordu. Başbakan Esedullah Elem isyan ve kargaşa çıkarmak ve halkı kışkırtmak isteyen bu tür insanların derhal tutuklanarak Tahran'a sevk edilmelerini emretmişti.[1]

Bu yüzden Arşam, Sistan Belucistan Valisi'nden hemen, eyalet güvenlik komisyonunu acilen toplantıya çağırmasını ve Emniyet Müdürlüğü ve SAVAK'ın raporları ele alındıktan sonra Zahidan Ulu Camii olayları irdelenerek kentin güvenlik ve düzeninin korunması hakkında konuşulmasını istedi. Ayrıca valiye de, vaiz Seyyid Ali Hamenei'nin akşam saat 8'de SAVAK'a teslim edildiğini ve hakkında alınacak her türlü kararın eyalet güvenlik komisyonunun görüşüne bağlı olduğunu da bildirdi.[2]

Arşam, Zahidan Bağımsız Taarruz Tugayı Komutanlığından onu bir gece kışlada tutmasını ve 1 Şubat Cumartesi sabahı saat 8'de SAVAK'a teslim etmesini istedi.[3]

SAVAK'tan kışlaya sevk edilmeden önce alabildiğine hakaret ettiler.

"Sözlü taciz, aşağılamalar, çok çirkin hakaretler, orada o kadar çirkin sözler söylediler ki, asla unutamam [detayını] anlatmak bile istemiyorum. Gerçekten çok kötü davrandılar. Korktuğumdan veya paniklediğimden değil; ama kendimi çok yalnız hissettim. Gerçekten bana yardım edecek hiç kimsenin olmadığını hissettim ve Allah'a sığındım."[4]

Üzerini aradıklarında cebindeki para cüzdanını buldular, açtılar, içinde bir kaç fotoğraf ilgilerini çekti. Fotoğrafların kime ait olduğunu sordular.

Bir süre orada bekledi, karnı acıktı. SAVAK'ın misafir ağırlaması bambaşkaydı. Zahidan'a geldiğinde cebinde sadece beş tümen (50 riyal) para vardı. Sekiz riyal kadarını alıp, bir parça ekmekle iki yumurta verdiler.

1- age, Sistan Belucistan SAVAK'ının SAVAK başkanına çektiği şifreli telgraf, No. 493, tar. 12.11.1342.

2- age, Sistan Belucistan SAVAK'ının Sistan Belucistan Valiliği'ne yazdığı mektup, No. H 11/8418, tar. 12.11.1342.

3- age, Sistan Belucistan SAVAK'ının Zahidan Bağımsız Taarruz Tugayı Komutanlığına yazdığı mektup, No. H 11/8420, tar. 11.11.1342.

4- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

Burada bir kez daha ifadesi alındı. Sorgulama memuru içeri girdiğinde yüzü çok tanıdık geldi. Konuşmaya başladıklarında sorgulama memuru kendisini tanıttı, onu hatırlamıştı. Ağabeyinin çocukluk arkadaşıydı. Dünkü mahalle arkadaşının, bugünün sorgulama memuru olmasına çok üzüldü… Eskileri, çocukluk çağının tatlı anılarını anmak ve konuşmak yerine ifadesi alınıyordu.

Onu Zahidan kışlasında bir hücreye hapsettiler. İlk hapishane deneyimi ilkbaharda olmuştu; ama şimdi 1963'ün kış mevsimi çok soğuk geçiyordu; hatta Zahidan gibi sıcak bir iklimde bile çok soğuktu. Zahidan o yıl uzun yılların ardından ilk kez kar yüzü görmüştü.

Meşhed'de 12. Tümen kışlasında hapishane deneyimi vardı. Şimdi soğuk havanın üstesinden gelebilmek için şansını denemeliydi.

"Gardiyanları çağırdım, soba yakmalarını istedim. Havalar çok soğuk dedim... Erler, erbaşlar ve çavuşlar geldiler, etrafımda oturdular, ne zaman tutuklandığımı sordular. Ben de, onlarla sohbet edip irşadda bulundum, beni haksız yere yakaladılar, dedim."

Askerler nahif talebeyi, siyah sarığı ve numaralı gözlüğü ile görünce çok şaşırmıştı. Askerlerin bu davranışı kışla komutanının hoşuna gitmese de sevgi ve samimiyetini esirgemedi. Onu içinde soba bulunan bir odaya götürüp sohbete başladılar.

Komutanın daha fazla şeyler duymak istediğini görünce, konuşmaya başladı, minberde neler anlattığından söz etti. Komutan pür dikkat dinliyordu. **"Şeyh efendi, başınıza ne geldiyse, dost bildiklerinizden gelmiş" dedi... Aslında şu bizim Meşhedli Şeyh'ten söz ediyordu. Anlaşılan bu ücra köşeye tayini çıkan bu asker her şeyden haberdardı."**

O gece sabaha kadar sohbet ettiler.

Tahran'a Sevk

Onu sabahleyin Zahidan SAVAK'ına geri götürdüler. Eyalet güvenlik komisyonu Seyyid Ali'yi Tahran'a sevk etmeye karar vermişti. Eyaletin SAVAK Başkanı Arşam, Tahran'a çektiği telgrafta Seyyid Ali Hüseynî Hamenei'nin iki ajanın refakatinde uçakla Tahran'a gönderildiğini belir-

terek, sanığı hapishaneye götürmek üzere havaalanında gereken aracın hazır bulunmasını istedi.[1]

Önce, onu bırakacaklarını zannetmiş, bugün çıkacağı minberde neler söyleyeceğini bile planlamıştı: **"Önce şu Emniyet Müdürü ile SAVAK Başkanı'nı yaptıklarına pişman edeceğim."**

Eyalet güvenlik komisyonunun onun için özel bir oturum düzenlediğini ve Başbakan Esedullah Elem'in talimatı üzerine Tahran'a sevk edileceğini hiç düşünememişti.

Onu bir cipe bindirip Zahidan havaalanına götürdüler. Uçak saat 17.45'te kalktı. Bu, uçakla ilk yolculuğuydu. Kafası allak bullaktı. Hareketin geleceği, İmam Humeyni, gözünün tedavisi için ona ihtiyacı olan babası, kendi geleceği... Yarın neler olacağını Allah'tan başka kim bilebilirdi ki?

Önünde duran dergiyi aldı, sayfalarını gözden geçirmeye başladı, hoşuna giden bazı şiirler vardı, "Sefinetu'l-Gazel"ini çıkardı.

"Bende adet olmuştu; nerede güzel bir şiir görsem, Sefinetu'l-Gazel adını verdiğim özel not defterime kaydediyordum."

Sağında solunda oturan ajanlar şaşkınlıkla ona bakıyordu. İstediği şiirleri not alıp şöyle ekledi:

"Bu beyitler beni Zahidan'dan iki iyi huylu ajanın refakatinde bilinmeyen bir yere taşıyan uçakta yazıldı."

İki korumanın yüz ifadesi değişmişti.

Tahran SAVAK'ı 3. Genel Müdürlüğünün ajanları Mehrabad havaalanında onu bekliyordu. Seyyid Ali ilk kez Tahran'ı gece vakti, üstelik havadan seyrediyordu. Çok güzel bir manzaraydı.

"Tahran semalarını görünce heyecanlanan iki ajandan birine şöyle dedim: Bak, benim kıymetimi bil, benim sayemde uçakla Tahran'a geldin. Eğer tutuklanan kişi benden başka biri olsaydı, şimdi seni araba ile Haş'a göndermişlerdi, o zaman sen de geceyi çölde geçirmek zorunda kalacaktın... Yüksek sesle gülmeye başladı."[2]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Sistan Belucistan SAVAK'ının Tahran SAVAK'ına şifreli telgrafı. No. 493, tar. 12.11.1342.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindan-

SAVAK ajanlarının Seyyid Ali'ye eşlik eden iki ajandan teslim aldıkları dosyada sadece 8 sayfa vardı. Aracın arka koltuğuna oturdu. Siyah camlar dışarıyı görmesine, caddeleri ve mahalleleri tanımasına mani oluyordu. Bir süre sonra araç sert bir sesle durdu:

— Dur!

Askerî bir kışlaya geldiklerini anlamıştı. Çok açık, geniş ve içinde ağaç veya bina bulunmayan bir alandı. Bir an onu öldüreceklerini zannetti. Araçtakilerden biri inip nöbetçi askere bir kâğıt gösterdi, kapı açıldı ve araç Saltanatabad kışlasına girdi.

Saltanatabad Kışlası

Onu araçtan indirip üzerini aradıktan sonra nöbetçi subaya teslim ettiler. Büyükçe bir odaya götürüldü. İçeride iki yatak ve bir de soba vardı. Subay yemek yiyip yemediğini sordu. "Hayır" deyince, biraz yemek getirdiler. Yemeğini yedikten sonra namazını kıldı, odadaki iki yataktan birine uzandı. Uzanır uzanmaz sakin ve derin bir uykuya dalmıştı. Sabahleyin erkenden uyanıp namazını kıldı. Kahvaltısını getirdiler; kahvaltı askerlere verilen ekmek, biraz tereyağı ve bir fincan çaydan ibaretti. İştahla kahvaltısını yaptı, ardından bir sigara yaktı, o anın huzur ve canlılığını tamamlamış gibi oldu. Pencereden dışarı baktı; gökyüzünden kar taneleri birer birer aşağı kayıyordu. Kar yağışı geceleyin başlamış, her yer bembeyaz bir örtüyle kaplanmıştı.

Odası kışladaki hapishanenin yanı başındaydı. Çok geçmeden onu çağırdılar. Zahidan'dan birlikte geldiği ajanlarla beraber bir araca binip kışladan çıktı. Araç Şemiran'ın eski caddesine girdi, SAVAK'ın gizli binalarından birinin önünde durdu.

Kendisine refakat eden iki ajanla vedalaşırken yüzlerinde hüzün vardı. **"Birilerine söyleyeceğin bir şey var mı, sana yardımcı olmak isteriz, bir isteğin var mı?" diye sordular, Ayetullah Kef'emi'ye selamımı söyleyin, dedim; Ayetullah Kef'emi'ye Tahran'da olduğumu bildirmek istemiştim.**"

---

ha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 15.

Kızıl Kale Hapishanesi

Binada küçük bir odaya götürüldü. Bir süre orada bekletildi. Defalarca kapı aralığından gizlice dışarı baktı. Bir saat sonra bir kez daha iki ajanla birlikte bir araçla oradan ayrıldılar. Nereye götürüldüğünü bilmiyordu. Irak konsolosluğunun önünden geçtiklerinde hangi yöne gittiklerini anladı; başkentin batısına gidiyorlardı. 1957'de Irak vizesini almak üzere konsolosluğa uğramıştı. Araç Ab-i Kerec Caddesi'nin [Elizabeth Bulvarı ve İnkılaptan sonra Keşaverz Bulvarı] sonuna kadar ilerledikten sonra Emirabad'a saptı. Ona eşlik edenler Azeri Türklerindendi. Tutuklunun Türkçe bilmediğini zannederek aralarında Türkçe konuşuyorlardı. Açık bir alanda, bir kontrol noktasının karşısında durdular. Kontrol noktasının yanı başında, karla kaplı büyük bir alanda araçtan indiler. Refakatindekilere dönüp Türkçe sordu: "Bura Haradı? [Burası neresi?]", ajanlar şok olmuştu. Sağa sola baktıktan sonra biri: "Gızıl Gale [Kızıl Kale] Zindanı!" dedi. Onu ünlü Kızıl Kale Hapishanesinde ağırlayacaklardı demek ki! Hapishane binasına şöyle bir göz attı; duvarların yüksekliği on metreyi buluyordu.

Ajanlardan biri içeriye girdi, bir kaç dakika sonra çıktı, hep birlikte hapishanenin içine girdiler. Dış kapı açıldı. Bir asker koşa koşa gelip "Bu şahıs o mu?" diye sordu, kısa ve soğuk bir sesle "Evet" diyerek onu askere teslim ettiler.

"Daha sonraları onunla tanıştım. Askerlik hizmetini orada yapan Şirazlı iyi niyetli bir gençti."

İçeri girdiğinde karşısında ikinci bir yüksek duvar daha gördü. Bu duvar ilk duvardan beş metre mesafede inşa edilmişti. Hapishanenin ikinci kapısı açıldığında, ortasında bir kale bulunan geniş bir alan gördü. Kalenin içine girdiler ve ardından onu iki tarafı hücrelerle dolu dar bir koridora götürdüler. Hücrelerden birine girdi ve arkasından kapı kapandı.

Tarih 2 Şubat 1964'ü gösteriyordu…

Kızıl Kale Hapishanesinin ortasında büyük bir koğuş vardı. Sağda ve solda ise iki dar koridor vardı ki, tek kişilik hücreler buradaydı. Ben Kızıl Kale'nin haritasını orada hapis yattıktan sonra ve sağdan soldan topladığım bilgilerle kafamda çizmiştim ve dışarı çıktığımda hapishanenin ha-

ritasını kâğıt üzerine çizdim ve başkalarına soldaki tek kişilik hücrelerde bizim gibilerin kaldığını anlattım."[1]

Hücre kare şeklindeydi; eni boyu iki metre. İçinde oturmak veya yatmak için bir rampa vardı. Başını kaldırdığında çatıda küçük bir delik gördü. Gardiyanlar oradan tutukluyu gözetliyordu. Hücre kapısının üst tarafında da küçük bir delik vardı, bir kapakla kapatılıyordu. Hücrede 15 vat kadar bile olmayan bir lamba, tutuklunun gece karanlığını aydınlatıyordu. Onun için, iki battaniyenin dışında her şey yepyeniydi.

Hücredeki mal varlığını gözden geçirme işi henüz bitmişti ki kapı açıldı. Daha sonraları adını öğrendiği bir asker içeri girdi. Başçavuş Zamani sordu: "Yanında ne var?" Kur'ân-ı Kerim'i çıkardı. Başçavuş, "Sende kalabilir." dedi. Seyyid Ali cüzdanındaki 42 riyal parasını gösterdi, ardından sıra *Tezkiretu'l-Muttakin* kitabına geldi. Başçavuş sordu: "Galiba bu dua kitabı?" Bu kitabın irfanla ilgili olduğunu söyledi. Başçavuş sözünü keserek devam etti: "Evet biliyorum, dua kitabı, sorun değil, sende kalabilir." Anlaşılan ona hoşgörülü davranıyordu. Başçavuş Zamani sadece tutuklunun telefon numaralarını kaydettiği defterini alıp götürdü.

Bundan sonra çok rahatsız edici bir yalnızlıkla baş başa kaldı. Kur'ân-ı Kerim'e sığındı ve tilavet etmeye başladı. Kur'ân-ı Kerim tilavetinin sesi hücrenin dışından duyulmaya başladı, Farsçadan ziyade Arapçayı andıran bir aksanla koridorun duvarlarında yankılandı. O sırada hücrenin çatısındaki delikten kendisine bakan gözleri fark etti… Bir kaç kişi gelmiş, sessizce bakıp gitmişlerdi… Önce onların hapishanenin gardiyanları olduğunu zannetti; ancak biri Arapça "Ente min Ahvaz?" diye sorunca, o meraklı gözlerin sahiplerinin Arap tutuklular olduğunu anladı, onlara Meşhedli olduğunu söyleyince gittiler ve bir daha dönmediler. Huzistan eyaletinde faaliyet yürüten Tahrir cephesinden bazılarının komşusu olmuştu. Cephenin Mısır liderinin Cemal Abdunnasır tarafından desteklendiği söyleniyordu. İran'ın İsrail'de siyasi temsilciliğinin Muhammed Rıza Pehlevi tarafından açılışının ardından Kahire ile Tahran ilişkileri kesilmişti. Nasır bu harekete karşı olduğunu göstermek ve hatta İran'ı cezalandırmak için Fars Körfezi'nin Arap Körfezi olduğunu iddia ederek

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

Özgürlük Hareketi'nin yurt dışındaki kanadının askerî eğitimine başladı.[1] Abdunnasır ayrıca Kahire'den yayın yapan Farsça radyo kanalı üzerinden Arabistan Tahrir Cephesi olarak anılan ve İran'ın Huzistan eyaletinin bölünmesini amaçlayan bir örgütü destekledi.

Kızıl Kale'de yatan Huzistanlı komşularını işte bu nedenle tanımak istemişti. Bunlardan biri Seyyid Bagır Nezari'ydi. Nezari epey şiir biliyor, bu da Seyyid Ali'nin şiir şevkini tatmin etmeye yetiyordu. Nezari her sabah Âşura Ziyaretnamesi'ni okurdu. Tek işi koridorda yürümekti, yürüyor ve ezbere bildiklerini yeniden okuyordu. Okuduğu bazı Ebu Ziyeler[2] elli yıl sonra bile onun hafızasından silinmedi.

Yeni arkadaşları arasında en çok Al-i Nasır Kaabi ile haşır neşir olmuştu. Cephe üyeleri ona büyük saygı duyardı. Bu ikilinin sohbetleri ilkin eğitim ağırlıklıydı. O, öz be öz Arap olan Nasır Kaabi'ye Arapça öğretiyor; İngilizce bilen Nasır da ona İngilizce öğretiyordu. Ancak zamanla oturumları siyasi boyut kazandı; hatta teşkilatların ilişkileri hakkında bazı öneriler gündeme geldi.

"Aslında ilişkilerimiz bu tür sözleri ve önerileri gündeme getirecek kadar gelişmemişti. Aramızda konuşulanların hepsi ihtiyatlı olma ilkesine aykırıydı."

Bir diğer komşusu olan 60 yaşlarında, orta boylu, ağır başlı, Şadegan yöresinden Şeyh Haneş, aşireti arasında seçkin konuma sahip bir insandı. Üç eşi vardı, dördüncü eşi ile henüz evlenmişti ki, hapse atılması dördüncü evliliğinden nasipsiz kalmasına sebep olmuştu!

Haneş? Haneş?.. Bu sözcüğün anlamını bir türlü çıkaramıyordu. Bir gün kendisinden de sordu; ama bir cevap alamadı. Soruyu Seyyid Bagır Nezari'den de sordu. Bu kez Nezari bu soruyu bir daha sormamasını söyledi. Şaşkınlık içinde sebebini sorunca, Nezari şöyle dedi: "Haneş, köpek demektir, yöre halkı çocuklarına en çirkin adı taktıklarında onun nazara gelmeyeceğine, hayatta kalacağına ve her beladan korunacaklarına inanır."

1- Özgürlük Hareketi'nin yurt dışındaki bazı üyeleri, 15 Hordad 1342 Kıyamından sonra yasal mücadele dönemi sona erdiği düşüncesiyle Mısır'ın yolunu tuttu ve kendilerince askerî teknikleri öğrenerek Pehlevi rejimi ile askerî yüzleşmeye hazırlanmaya başladı. O yıllarda Mısır'da Filistinli militanlar çok serbestti. Mustafa Çemran, İbrahim Yezdi gibi bazıları Ali Şeriati'nin yardımı ile ilkin Cezayir'e ve oradan Mısır'a gitti ve yaklaşık iki yıl boyunca Filistinli militanlardan gerilla savaşı eğitimi aldı.

2- Ebu Ziye, Arapça yazılan iki beyitlik Şiîrlere verilen addır. Bu Şiîrin üç dizesinin kafiyesi aynı; ancak dördüncü dizenin kafiyesi farklıdır.

Hapisteki komşularından biri de Seyyid Kâzım Musevi'ydi. Çok hoş bir sesi vardı, arkadaşlarına İmam Hüseyin (a.s) mersiyesi okurdu. Bir başka tutuklu Şeyh Zuhrab Kaabi, aşiretinin şeyhlerinden biriydi. Cephe üyeleri ona ayrı bir saygı duyardı. Beheşti adında biri ve yine hoş yüzlü yaklaşık 30 yaşında bir genç, Huzistanlı tutukluların arasındaydı.

Bu insanlarla hücresinden dışarı çıkma ve koridorda yürüme veya hava almak üzere kalenin dışına çıkma izni aldığı zaman tanıştı.

Mübarek ramazan ayı daha sona ermemişti. Huzistanlı tutuklular ezan vakti battaniyelerini koridora seriyor ve iftar sofrası kuruyorlardı. İlk günlerde sadece onları hücre kapısının üzerindeki delikten seyredebildi; ama daha sonra dışarı çıkıp onlarla birlikte battaniyelerin üzerinde iftar sofrasına oturmaya başlayınca her gece onlar için konuşmasını istediler, kabul etti. Onun yaptığı konuşmadan sonra Seyyid Kâzım Musevi de mersiye okuyordu. Bu oturumların masrafını her gece biri üstleniyordu. Ama Seyyid Ali'de metelik bile olmadığı için onu bu ödemeden muaf tuttular. Masraflar genellikle çay ve şeker parasından ibaretti. Oturumların iki gecesinin masrafını Ermeni bir tutuklu karşıladı: Gagik Avanesiyan, onun konuşmalarından etkilendiğini söylüyordu. Bu yüzden de iki gece masrafları karşılamaya gönüllü olmuştu.

"Ben konuşmalarımda Şah Rejimi'nin cinayetlerini anlatıyor ve kınıyordum. Emîrü'l-Müminin Ali'den (a.s), onun adaletinden ve İslami bir yöneticinin özelliklerinden söz ediyordum."[1]

Aslında Kızıl Kale Hapishanesinde yatan tek din adamı o değildi, bazı arkadaşları da oradaydı. Ramazan ayı minberleri, siyasi din adamlarını Kızıl Kale Hapishanesine yollamıştı. Muhammed Cevad Bahüner, sağdaki tek kişilik hücrelerden birinde yatıyordu. Bahüner Tahran Ulu Caminde Feyziye Medresesinin kanlı olayının kamerî takvimine göre birinci yıldönümünde, 8 ve 9 Mart tarihlerinde yaptığı konuşmaları yüzünden tutuklanmıştı. Bahüner 9 Mart gecesi saat 21 sularında cami çıkışında SAVAK ajanları tarafından gözaltına alınmış,[2] onunla birlikte o gün Ulu Ca-

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 16-22.

2- Yaran-ı İmam be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İmam'ın arkadaşları], Şehit Hüccetü'l-İslam Dr. Muhammed Cevad Bahüner, 15. kitap, Merkez-i

mide minberini dinleyen bir kaç kişi daha tutuklanarak aynı hapishaneye getirilmişti.

Tutuklulardan biri de Dr. Ali Şeriati'ydi. Şeriati Fransa dönüşü Bazergan sınır kapısında tutuklanarak Kızıl Kale Hapishanesine getirilmişti.

Kızıl Kale'ye getiriliş haberi büyük yankı uyandıran bir başka mahkûm, Tuğgeneral Muhammed Veli Karaney'di. Onu hapishanenin sıradan koğuşlarına getirmediler. Hapishane dispanserinin yanında bir odada hapsedilmişti.

"Bazen hava almaya çıktığımda Karaney'in bahçenin karşı tarafında, bizlerden uzak, tek başına yürüdüğünü görüyorduk."

Bir başka tutuklu, Seyyid Murtaza Cezayiri'ydi. Cezayiri, Ayetullah Milani ile Karaney'nin bağlantısını sağlayan adamdı. Ayetullah Milani'nin Tahran'a hicret ettiği ilk günlerde, yani 15 Hordad Hadisesi'nden sonra, Karaney, Ayetullah ile görüşmüş ve muhtemelen rejim aleyhinde hareketlerini anlatmış ve Ayetullah Milani'nin kendisini desteklemesini sağlamıştı. Bu görüşmelerde Seyyid Murtaza Cezayiri de vardı, Ayetullah Milani Meşhed'e döndükten sonra, Karaney ile gelişmeler hakkında aralarında koordinasyon sağlıyordu.[1]

Cezayiri'yi de normal koğuşlara getirmediler, hapishanenin sorgulama bahçesi olarak anılan yeni bahçesinde bir yerde hapsettiler.

Karaney ve Cezayiri dosyasının bir başka tutuklusu da Rahim Habbazbaşı'ydı. Diğer tutuklularla aynı yerde kalan Habbazbaşı, onları Ayetullah Milani ile bağlantıları yüzünden [ve Karaney darbesi ile bağlantılı olarak] yakaladıklarını anlattı.

"Daha sonraları hapishaneden çıktığımızda, Karaney'nin güvenilir biri olmadığını ve rejimin adamı olduğunu anlattılar. Ama biz daha sonraları Karaney ile ahbap olduk ve onun hakkında söylenenlerin doğru olmadığını anladık. Ancak esas itibarı ile planlı olmadığı ve söylenen darbenin de gerçek manada darbe olmadığı ve faaliyetleri de, Ayetullah Milani ve din adamlarının faaliyetleri ile ilgili olup silahlı kuvvetlerle ilgisi olmadığı için Karaney'e üç yıl hapis kestiler. Cezayiri iki, Habbazbaşı da bir yıl hapis yattı. Cezayiri

---

Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Etüd Merkezi], Tahran, h.ş 1379, s. 37.

1- Konunun detayını öğrenmek için başvurunuz: Ruhbahş, Rahim, İtimad-i Milli, No. 670 (28 Hordad, 1387), s. 8.

hapisten çıktıktan sonra mücadele işini tümüyle bir kenara bıraktı. Zaten ondan önce de gerçek anlamda mücadele içinde yer almamıştı... Ayetullah Milani ile ilgili bazı işleri yapardı ve arada bir Tahran'dan Meşhed'e gelirdi.[1]

Kızıl Kale Hapishanesinde tanıştığı bir başka tutuklu, Gagik Avanesiyan'dı. Avanesiyan 1945 yılında Tude Partisi'nin gençlik koluna katılan ve yine 1951'de partinin istihbarat şubesine giren eski bir Tude Partisi üyesiydi. Avanesiyan bir süre parti tarafından muhalif partilerin içine sızmakla görevlendirilmiş ve 27 Ekim 1963'de yakalanarak Kızıl Kale Hapishanesine getirilmişti.[2]

Avanesiyan'ın Tude Partisi üyesi olduğundan habersizdi; ama Ermeni olduğunu biliyordu. Kızıl Kale'de görev yapan bazı rütbeli askerlerle arkadaş olduğunu görmüştü. Askerler onun odasına gelip oturur, o da onlara çay ve yemek yapardı. Giderek Avanesiyan'la arkadaş oldu ve onun İslam'a olan eğilimini ölçmek üzere bazı konuları açmaya başladı. "**Bir baktım ki, o da beni kendi düşüncesine çekmeye çalışıyor!**"

Hücrelerin yer aldığı koridor, tutukluların birbirini ağırlama salonu konumundaydı. Birbirlerine misafirliğe gidiyor ya da ev sahipliği yapıyorlardı. Avanesiyan, din adamı olan bu yeni arkadaşını nasıl ağırlayacağını çok iyi biliyordu. Bazı Müslümanların; Kitap Ehlinin temiz olup olmadıkları hakkında ne düşündüklerini de bilen biriydi.

"**Gerçi bu düşünce ulema arasında, Kitap Ehli hakkında yaygın olan bir düşünceydi; ama ben Kitap Ehlinin pak olduğuna inanırım.**"

O dönemde Ayetullah Seyyid Muhsin Hekim de, Kitap Ehli olanların pak olduğuna dair fetva veren ender âlimlerden biriydi.

Temizliğe çok önem verir, hücresine gelenlerin de bu mekânı temiz tutmaya özen göstermelerini isterdi. Misafirleri adetleri gereği sigaranın külünü ve izmaritini yere atardı; sanki her yer kül tablasıydı; kocaman bir kül tablası! Boş sigara paketlerini kül tablası yapıp misafirlerinin önüne koyardı. İşin tuhaf tarafı, misafirleri de tam tersine sigaranın külü tabla-

---

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

2- Avanesiyan hakkında bilgi edinmek için başvurunuz: Çep Der İran be Rivayet-i SAVAK [SAVAK Belgelerinde İran'da Sol] – Tude Partisinin kadroları, c. 1, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Etüd Merkezi], Tahran, h.ş 1382, s. 45-100.

ya düşerse kirleneceğini zanneder, külün tablaya düşmemesi için ellerini başka tarafa doğru çekerlerdi!

Bir gün akşam namazını takiben ilgili zikirleri söyleyip, Tahran Ulu Camiinde minber dinlerken yakalananlardan biri hücre kapısının üzerindeki deliğin kapağını açtı ve "Ben döndüm." dedi. Bu genç, minber dinlerken yakalananların sonuncusuydu; ondan başka tutuklananların hepsi serbest bırakılmıştı. Seyyid Ali'ye alışmıştı, yemekte onunla beraber olmak istiyordu. Çok saf kalpli, sade; ama aynı zamanda düşüncesiz ve sabırsız biriydi. Bir keresinde serbest bırakılması için başçavuşa o kadar taktı ki, başçavuş bu yapışkan genci dövdükten sonra çaresiz serbest bırakma sözü verdi. Bu gencin davranışı siyasi tutukluların onurunu zedeliyor ve rahatsız olmalarına sebep oluyordu. Serbest bırakıldığı haberini duyunca havaya zıplayıp haykırdı: "Gelecek pazartesi günü serbest bırakılıyorum." Sonra da ona, "Dışarıdan bir isteğin var mı?" diye sordu. O kadar ısrar etti ki, sonunda bir tanıdığının telefon numarasını verdi, kendisini aramasını ve biraz para ve bir de battaniye göndermesini istemesini söyledi. Birçok pazartesi geldi geçti; ama genç hâlâ hapisteydi. O gün de, "Ben döndüm." dediğinde, sözü verilen pazartesi günlerinden biriydi. Bu saf gencin başkalarını şaşırtan tarafı, suçuydu.

"Hatıra defterinde çok saçma ve anlamsız bir şiir bulmuşlardı. Dil grameri bakımından oldukça eksik vezin ve kafiye açısından da çok zayıf ve alabildiğine imla ve gramer hatası ile dolu bu şiir şöyleydi: Genç yaşlı herkes, söylesin/ Lanetullah Rıza Şah-i Kebir... Birinci mısra vezin ve kafiyeden yoksundu. Sözde Arapça yazılan ikinci mısrada da açık yanlışlar vardı. Örneğin lanetullah mübtedadır ve haberi Rıza Şah-ı Kebir olamaz, bunun yerine "Ala Rıza Şah-i Kebir" denmesi gerekir. Yine Kebir sözcüğü muhataba saygı ve eğilme manasında kullanılan bir sözcüktür, oysa burada kelamın gidişatı lanet ve aşağılamayı amaçlıyordu, eğilmeyi ve saygı göstermeyi değil... Bu kalitesiz ve yanlış şiir için şu saf insan hapse atılmıştı, bu da, rejimin ve mahkemelerinin ne denli temelsiz ve istikrarsız olduğunu gösteriyordu."[1]

Bu zavallı genç Kızıl Kale Hapishanesinde bir yıl kadar yattı, Seyyid Ali bunu hapisten çıktıktan bir yıl sonra öğrenecekti. Hapisten çıktıktan sonra gazetelerden öğrendiği ve çok üzüldüğü bir başka haberse, Arabistan

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 22-24.

Tahrir Cephesi'nin üç üyesinin infaz edilmeleriydi: Al-i Nasır, Zuhrab Kaabi ve adını hatırlayamadığı hoş simalı 30 yaşındaki o genç de idam edilmişti! Onu şaşırtan bir haber de Şeyh Haneş'in Ramazan Bayramı'ndan önce serbest bırakılması ve dördüncü eşine kavuşmasıydı.

Kızıl Kale Başçavuşları

Kızıl Kale Hapishanesinin başgardiyanları beş başçavuştu ve amirleri Saki adında biriydi. Beş gardiyandan ikisi olan İskendani ve Timuri çok küstah, sert ve nezaketsiz insanlardı; ama öteki iki başçavuş, yani Zamani ve Kabeli sevimli ve iyi kalpli sayılırdı. Saki'nin kendisine gelince:

"Uzun boylu, iri yapılı, güçlü, geniş omuzlu, iradeli, kararlı ve kişilikli biriydi. Farsçayı Türkçe aksanı ile konuşurdu. Bizzat subaylara emrettiğine şahit olmuştum. Bir keresinde sorgulanmak üzere çağırıldığımda, Albay rütbeli sorgulama memuru çeşitli sorular soruyor ve ben de cevap veriyordum. Birden Saki izinsiz içeri girdi ve o aksanı ile gayet sert ve emredercesine Albay ile konuşmaya başladı. Yine bir başka yerde subaylar arasındaki konumunu anladım. Bir gün SAVAK Başkanı Pakrevan hapishaneyi ziyarete gelmişti. En düşük rütbelisi Albay olan on kadar subay da ona eşlik ediyordu. Ancak onların arasında bir tek Saki hapishane hakkında rapor veriyordu. Pakrevan benim hücreme geldiğinde bir kaç soru sordu, ben de cevap verdim. O sırada Saki araya girdi ve gayet yüksek bir ses ve gururla karışık sert bir tonla bana işaret ederek şöyle dedi: 'Paşam, bu mahkûm çok sakin bir insandır.' Saki oldukça mert ve yiğit biriydi, dirençli tutukluları çok sever, sayardı. Buna karşın pasif, alçak ve işbirlikçi tutukluları asla sevmez, onlara karşı çok sert davranırdı."[1]

İmam'la Buluşma

4 Mart 1964'de ordu savcılığı SAVAK başkanına bir mektup yazarak, Seyyid Ali Hamenei'nin tutukluluk kararının, Tahran'ın yargı bölgesinin dı-

1- age, "İslam İnkılabı zafere kavuştuktan sonra siyasi hapishanelerin görevlilerinin tutuklanmasının ardından başçavuş Saki de tutuklandı. O günlerde ben İnkılap Konseyi üyesiydim. Saki'nin tutuklanma haberi konseye ulaştığında, konseyin hemen hemen tüm üyeleri oradaydı. Oturuma hüzün ve kederli bir atmosfer hâkim oldu; çünkü oradakilerin çoğu bir süre Kızıl Kale'de yatmış, Saki'yi tanıyordu. Aynı oturumda oy birliği ile bir bildiri hazırlamaya ve Saki'den memnun olduğumuzu beyan etmeye ve bildirinin altını imzalamaya karar verdik, öyle de yaptık." (age, s. 25).

şına çıkmama taahhüdüne dönüştürüldüğünü bildirdi,[1] aynı gün Kızıl Kale Hapishanesinden serbest bırakıldı.[2]

Öğle namazından sonraydı, hapishane koridorunda tek başına oturmuş yemek yiyordu, yemekte çorba vardı. Birden bir asker ona seslendi: "Seni çağırıyorlar."

Abasını omuzuna atıp nöbetçi subayın odasına gitti. Nöbetçi subay: "Serbestsin, eşyalarını topla ve git." demişti.

Hemen hücresine dönüp eşyalarını toplamaya başladı. O sırada aynı asker, serbest bırakıldığı haberini bu kez koridorda yüksek sesle söyledi. Tutukluların hepsi hücresine geldi. Herkes yardım ediyordu. Huzistanlı tutuklular da gelip, Arapça sloganlar attılar: "Seyyid, ne mutlu sana, ceddin senin yanında!"

Ondan önce yakalanan bütün hatipler ve din adamları serbest bırakılmıştı. Ondan sonra hapiste kalan ve ramazan ayının son tutuklu din adamı olarak dört ay daha hapis yatan tek kişi, Muhammed Cevad Bahüner'di, o da 15 Haziran 1964'te serbest bırakıldı.

Tahran'da birçok dostu ve ahbabı vardı; hepsi onu merak ediyordu. O günlerde mücadeleci din adamlarının hapse atılması henüz alışılagelmiş bir durum değildi. Bir ay hapis yatmak, aile, eş dost ve akraba arasında bomba gibi patlayan ve bir o kadar da kaygı ve korkuya sebep olan bir haberdi.

"Hapisten çıktığım o günü hiç unutmam... Tahran'daki arkadaşlar etrafımı sarmış, onlara hapishane maceralarımı anlatmıştım."

Yine aynı dostlardan kendisinden önce hapisten çıkan din adamlarının, Ayetullah Humeyni'yi ziyarete gittiklerini öğrendi, üstelik hapisten çıkar çıkmaz götürülmüşlerdi.

"Doğrusu kıskandım. Neden onlar? Onlar belki on-on beş günden daha fazla hapis yatmamış; ama Ayetullah Humeyni'yi ziyarete gitmişlerdi. Daha sonra öğrendim ki onlar ekip hâlinde serbest bırakılmış ve bu yüzden birlikte İmam Humeyni'yi ziyaret etme talebinde bulunmuşlar... SAVAK da onları

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Genel Kurmay Başkanlığının SAVAK'a mektubu, No. 1117/27833/7759, tar. 14.12.1342.

2- age, Kızıl Kale hapishanesinin SAVAK 3. Genel Müdürlüğü ve Ordu Savcılığı Müfettişliği 7. şube başkanlığına mektubu, No. 3099 ve 4000, tar. 14.12.1342.

İmam Humeyni'yi ziyaret etmeye götürmüş. Bunun üzerine ben de, gidip İmam Humeyni'yi ziyaret etmeye karar verdim."

Arkadaşlardan İmam Humeyni'nin ikametgâh adresini sordu, Kayteriye Mahallesi'nde olduğunu söylediler. İmam Humeyni 15 Hordad sabahı tutuklandıktan sonra Tahran'a sevk edilmiş, gece geç vakte kadar subay tutukevinde kalmıştı. Aynı gece Kasr Hapishanesine götürülmüş ve orada 19 gün hapis yatmıştı.

25 Haziran 1963'de İmam Humeyni Kasr Hapishanesinden İşretabad Kışlası Hapishanesine götürülür. Burada İmam 24 saat boyunca kışlanın batısında tek kişilik bir hücreye hapsedilir ve ardından kışlanın doğusunda bulunan hapishaneye götürülür, 2 Ağustos 1963'e kadar orada hapis yatar. Öte yandan başka kentlerden başkente gelen büyük âlimlerin İmam'ın tutuklanmasına yönelik itirazları ve İmam'ın serbest bırakılması için halkın sürekli müracaatta bulunması rejimi Ayetullah Humeyni'yi hapse atma sorunundan kurtulmaya zorlar. 2 Ağustos tarihinde İmam Humeyni Davudiye semtinde Necati Bey'in evine götürülür ve hapisten çıkmasının tutukluların (Ayetullah Humeyni, Ayetullah Mahallati ve Ayetullah Kummî) rejimle bir daha siyasete karışmama konusunda uzlaşması yüzünden olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılır. Ancak, rejimin foyası çok çabuk ortaya çıkar. İmam'ı ziyarete gelenlerin sayısı o kadar çoğalır ki, güvenlik teşkilatı için İmam'ı gözetim altında tutma işi imkânsız hâle gelir. İmam'ın Davudiye'de ikametinin üzerinden henüz üç gün geçmeden Kayteriye'de bir eve götürülür.[1]

"Sora sora İmam'ın kaldığı yeri buldum... Geniş bir alandı. Alanın sonunda bir kapı vardı. Önünde iki polis memuru bekliyordu. Birinden İmam'ın kaldığı evi sordum. Polis memuru: 'Ne yapacaksın?' diye sordu. 'İmam'ı ziyaret etmek istiyorum.' dedim. 'Olmaz.' dedi. 'Ben hapisteydim...' dedim..."

Polis memuru anlatmaya başladı: "Senden önce serbest bırakılan din adamları Ayetullah Humeyni'yi ziyarete geldi, onları SAVAK getirdi, sen daha geç serbest bırakılmışsın ve bu yüzden onlarla birlikte İmam'ı ziyaret edememişsin." Bunun üzerine, kendisinin İmam Humeyni'nin

1- "İmam Humeyni, tutuklanmadan özgürlüğe kadar", Paygah-ı İttila Resani ve Haberiy-i Cemaran [Cemaran Enformasyon ve Haber Sitesi], Ayetullah Pesendide'nin Anıları, Derleyen: Muhammed Cevad Muradinia, Sure-i Mehr yayınları, h.ş 1389, s. 124.

talebesi olduğunu, onu çok sevdiğini söyledi, neden onu ziyaret edemeyeceğini sordu. Bu ısrar üzerine polis memuru yumuşamıştı, onun bu açık sözlü ve dürüstlüğü karşısında söyleyecek bir şey yoktu. Arkadaşı ile danıştıktan sonra, "Tamam." dedi. Ziyaret edebilirsin; ama sadece on dakika, fazla uzamasın!"

Saatine baktı ve koşmaya başladı. En kısa sürede kapıya varmak için koşuyordu. Kapıyı çaldı. Biraz sonra Seyyid Mustafa Humeyni kapıyı açtı. Seyyid Ali'yi görünce kucaklayıp sarıldı. Tanışmalarının üzerinden neredeyse beş yıl geçiyordu; ama ilişkileri derin bir dostluğa dönüşmüştü. Seyyid Mustafa'yı çok iyi tanırdı, şimdi esir düşen babasının yanı başından ayrılmayan bu takvalı yiğit gencin kelle koltukta, İmam'ın izinde yürüdüğünü ve aynı yola devam ettiğini çok iyi biliyordu. İmam'ı sordu, bir odaya götürüldü, orada beklemeye başladı.

"İmam içeriye girdi, ayaklarına kapandım, öpecektim; çünkü onun hayranıydım. Gerçekten bu insanın sevgisi her zaman kalbimizdeydi. İmam, ayaklarını öpmek istediğim için çok rahatsız oldu... Oturduk. Boğazım düğümlenmişti, içimden ağlamak geldi, konuşamıyordum. İmam'ın; kendisini görme şevkinden değil de, hapse atıldığım için ağlamak istediğimi düşünmesinden korkuyordum. Kendimi tutmaya çalışıyordum; ama olmuyordu. Konuşmak istiyor, konuşamıyordum. Sonunda zar zor konuşabildim. İmam sessizce oturmuş, bakıyordu. 'Nasılsın?' diye sordu. Sadece şunu söyleyebildim: 'Hocam, bu yıl ramazan ayı sizin yokluğunuz yüzünden heba oldu, boşa gitti. Rica ediyorum, gelecek muharrem ayının boşa gitmemesi ve heba olmaması için bir program yapın...' İmam'ın ne dediğini hatırlamıyorum, belki teşvik etti... Sadece on dakikalık sürem olduğunu söyledim. Aslında akılsızlık ettim. Bir saat bile otursaydım, bir şey olmayacaktı. Polis memurları da benim on dakikada çıkmamı beklemiyordu aslında..."

Ayağa kalkıp vedalaştı. Seyyid Mustafa nereye gideceğini sorunca zamanının kısıtlı olduğunu ve gitmesi gerektiğini söyledi. Seyyid Mustafa yan odaya gidip biraz para getirdi, parayı uzatıp bunu İmam'ın verdiğini söyledi. O sırada beklemediği tek şey, üstadından para almaktı; ama bu parayı uzatan elde öylesine bir sevgi ve samimiyet vardı ki, vazgeçilecek gibi değildi.

"İmam'la buluşmamdaki o derin sevgiyi, lütuf ve sefayı unutamam."[1]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1234.

Koğuş Arkadaşlarıyla Buluşma

Meşhed'e gitmeden önce, son bir ayını aynı hapishanede birlikte geçirdiği koğuş arkadaşlarını ziyaret etmeye karar verdi. Ziyaret için belirlenen günlerden ilk günü seçti. İmam'ın kendisine verdiği paralarla hediyeler aldı; kitap, tatlı, çerez… vb. gibi kendisini ziyarete gelenlerin getirdiği ve onu sevindiren her şeyi… İki kez hapis deneyimi yaşamıştı; ama bu defa ilk kez parmaklıkların bu tarafında olacaktı. Bu da onun için yeni bir deneyimdi; dünün mahkûmu, bugünün ziyaretçisiydi çünkü…

"Ziyaretçilerin daha ileri gidemediği noktaya vardığımda, gardiyanlar beni tanıyıp geçmeme müsaade ettiler."

O kadar çok hediye almıştı ki, taşımakta zorlanıyordu. Gardiyanlar için de hediyeler almıştı. Hepsine, üzerine adı yazılı olan hediyelerini verdi ve geri döndü.

Ermeni Koğuş Arkadaşının Ailesiyle Görüşme

Avanesiyan, ondan serbest bırakıldığında ailesine başvurmasını ve iyi olduğunu söylemesini istemişti. Tahran'ı iyi tanımıyordu; büyük bir uğraşın ardından Avanesiyan ailesinin kaldığı apartmanı buldu. Kapıyı çaldı. Bir bayan kapıyı açtı. Avanesiyangillerin evi burası mı, diye sordu. Evet, cevabını alınca kendisini tanıttı, hapishanede kocası ile arkadaş olduğunu, herhangi bir işleri varsa yapmaya hazır olduğunu, para lazımsa ayarlamaya çalışacağını, bir şey satın alacaklarsa yardımcı olacağını, Avanesiyan'ın sağlık durumunun da iyi olduğunu söyledi.

Kadıncağız şaşkınlık içinde bakıyordu. İlk kez kapılarını bir din adamı çalmıştı. Hiç beklemediği şeyler duyuyordu. İnanmamakta, kuşkulanmakta da haklıydı doğrusu.

"Bana çok soğuk davrandı ve herhangi bir isteği olmadığını söyledi. Ben de, her hâlükârda sözümü yerine getirmek üzere geldiğimi söyleyip, oradan ayrıldım."

Epey sonra bu olayı Avanesiyan'a anlattı. Kızıl Kale'ye koğuş arkadaşlarını ziyarete gittiğinde Avanesiyan'a, onun evine gittiğini; ama eşinin onu görünce çok şaşırdığını söyledi. Daha sonraları Avanesiyan'ın; eşine serzenişte bulunduğunu öğrenecekti.[1]

1- age, belge No. 1235.

MEŞHED'E DÖNÜŞ

Babasının Gözleri

Yeni yıldan önce Meşhed'e döndü. Kum'dayken babası mektuplarında gözünden rahatsız olduğunu yazmıştı. Bundan önce de bazı tedaviler uygulanmış; ama sonuç vermemişti. Hacı Seyyid Cevad, oğlunun yolunu gözlüyor, onunla birlikte göz hekimine gitmek istiyordu. Oğlu Seyyid Ali'nin ramazan ayının başında Meşhed'e geleceğini düşünüyordu. Onun Zahidan'a gideceğini, orada tutuklanıp Kızıl Kale Hapishanesine atılacağını nereden bilebilirdi ki!

Babasının gözleri iyice kötüleşmişti. Şimdi yürüyebilmesi için Hacı Seyyid Cevad'ın elini tutmak gerekiyordu, artık tek başına türbeye de gidip gelemiyordu.

Babası onunla pek samimiydi. **"İlk kez babamın yanında birinin bulunmasına muhtaç olduğuna şahit oluyordum. Son bir yılda hapishane, Kum, mücadele vb. derken, babamın bu kadar yalnız kaldığından haberim olmamıştı. Bu durum çok ağırıma gitmiş, beni üzmüştü."**

Babası, 1958'de Kum'a gittiğinde olduğu gibi şimdi de oğlunun Meşhed'den uzak olmasını, ondan ayrı kalmasını istememişti. O yıl oğlunun Kum'a gitmesine karşı olduğunu söyleyebilmişti; ama şimdi artık müçtehit oğluna muhalefet edemiyordu. Onun Kum'u ne kadar sevdiğini çok iyi biliyordu. Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei artık eski aşkı, yani kitap okuma alışkanlığından da uzak kalmıştı. Oğlu ise bu eski ilgi ve merakı çok iyi biliyor ve babasının çektiği acıyı anlıyordu. Birlikte Tahran'a gelmeye karar verdiler. Meşhed'de tedaviler sonuç vermemişti. Şimdi Tahran'dan bir sonuç alabilmeyi umuyordu; ama bayram tatilinin sonunu beklemeleri gerekiyordu.

Artık boş oturamayan Seyyid Ali bu kez 1963'ün Nevruz Bayramı'nda Kum'daki deneyimlerini Meşhed'de tekrarlamaya karar verdi. Bu işi or-

ganize edenin kendisi olduğunu fark ettirmeden bazı yakınları ve hemfikirleri ile istişarelerde bulunup rejim karşıtı bildiriler ve sloganlar hazırlamaya başladı. Bildirileri çoğalttıktan sonra türbenin çatısından halkın üzerine attılar.

"Meşhed'de büyük etki yaptı, bu işi benim organize ettiğimi bilmeyen birçok kişi ertesi gün gelip heyecanla macerayı bana anlattı, hatta bu işi kendilerinin organize ettiğini söyleyenler bile oldu!"

Belki onlar da bu işin bir bölümünde rol ifa etmişti; ama bunu pek abartarak anlatmışlardı.

Kum'da İmamla Buluşma

Baba oğul Tahran'ın yolunu tuttular. Ev sahipleri Ayetullah Mirza Cafer Lenkerani'ydi. Ayetullah Lenkerani, Tahran'ın Haniabad semtinde yaşıyor, Vezir Defter Camiinin imamlığını yapıyor, halkı irşad ediyordu.

Hacı Seyyid Cevad'ı bir kaç göz hekiminin muayenehanesine götürdüler; ama hepsi görme yeteneğinin artık geri gelmeyeceğini ve bu hastalığın tedavi edilemeyeceğini söylüyordu.

Aynı günlerde İmam Humeyni'nin serbest bırakıldığı ve Kum'a geri döndüğü haberi duyuldu. SAVAK ajanları İmam'ı 4 Nisan günü gece saat 10 sularında Kum'a getirmişti. Her şey inceden inceye ayarlanmış ve İmam'ın Kum'a geldiği haberi, güvenlik güçlerine herhangi bir sıkıntı yaratmayacak şekilde duyurulmuştu. Ama İmam'ın Kum'a döndüğü haberi, kolay kolay örtbas edilebilecek bir vaka değildi. Haber duyulur duyulmaz, insanlar İmam'ın evine akın etmeye başladı. O gün ve ondan 12 gün sonrasına kadar yaklaşık dört bin kişi İmam'ı ziyaret etti. Haberi duyan halk; sokakları, caddeleri, çarşıyı ışıklarla süslemeye başlamış; büyük bir şenlik ve kutlama gerçekleşmişti.[1]

Haber Tahran'a ulaşınca, babasıyla o da Kum'un yolunu tuttular:

"İmam babamla eskiden tanışırdı, ta gençlik çağından beri babamla dosttu... Babamla beraber odasına girdiğimizde, İmam'ın babamın gözünün durumuna üzüldüğünü hissettim. O görüşmede İmam bana özel ilgi gösterdi. Elini

1- Kıyam-ı 15 Hordad be Rivayet-i Esnad [Belgelere göre 15 Hordad Kıyamı], Özgürlük, c. 5, s. 2, 3 ve 5.

öptüğümde, bir süre elimi bırakmadı, şefkatle elimi sıktı, bunu çok özel bir sevgi, teşvik ve lütuf olarak algıladım."

Kum Mu, Meşhed Mi?

Babasıyla birlikte Tahran'a, oradan Kum'a ve ardından Meşhed'e döndüğü günlerde kafasında zor ve belki de o sıralarda kaderini belirleyecek bir kararla uğraşıyordu: Kum'da mı kalmalıydı, yoksa Meşhed'e dönerek babasının yanında mı olması gerekiyordu? O sıralarda Kum'daki ilim ve mücadele ortamına öyle alışmıştı ki, bu kenti başka hiç bir yerle mukayese bile edemiyordu. Doğduğu Meşhed'in bile böyle bir cazibesi yoktu; en azından o günlerde susmak ve sessiz olmak zorunda kalacağı bir kentte yaşayabileceğini düşünemiyordu. Kısa bir süre sonra Meşhed'in siyasi atmosferi ile ilgili görüşü değiştiyse de, Kum onun karşısına bazı imtiyazlar koyuyordu, bu imtiyazlar Meşhed'de zor bulunurdu. Evet, zor bir seçimle karşı karşıya kalmıştı; Babası mı, Kum mu?

"Eğer babamı bırakıp Kum'a dönseydim, babam evde bir köşede yalnız başına oturmak zorunda kalacaktı, üstelik artık kitap da okuyamıyordu ve ne bir işi ne de muaşereti söz konusuydu... Bu durumu kabullenmek benim için çok zordu. Babam bensiz edemeyecek kadar bana alışmıştı. Öteki kardeşlerimle böyle değildi. Hekime sadece benimle giderdi. Yanında olduğum vakit ona kitap okurdum, birlikte bilimsel konuları tartışırdık; bu yüzden bana çok alışmıştı. Diğer kardeşlerim ya fırsat bulamıyor ya da bir türlü yapamıyordu. Her hâlükârda eğer babamı Meşhed'de yalnız bırakır ve Kum'a dönersem, hiç bir işe yaramayan birine dönüşeceğini hissettim. Bu durumu kabullenmek babam için çok zordu, benim için de öyle... Öte yandan eğer babamın yanında kalmaya ve Kum'dan el çekmeye karar verseydim, bu da benim için tahammül edilemez bir durum olacaktı; çünkü Kum'a çok alışmıştım ve ömrümün sonuna kadar Kum'da kalmaya ve bu kentten ayrılmamaya karar vermiştim. O dönemde üstadlarım Kum'dan ayrılmamam konusunda ısrarcıydı. Kum'da kalırsam, gelecekte yararlı olabileceğimi söylüyorlardı. Ben de Kum'da kalmayı çok istiyordum. İki durum arasında sıkışıp kalmıştım. Hangisine karar vereceğimi düşünürken çok zor günler yaşadım.[1]

Babasına Meşhed'e kadar eşlik etmek ve ardından Kum'a dönmek istiyordu. İstişarede bulunmak üzere Tahran'ın Hasanabad semtinde yaşayan âlim arkadaşı Ziya Amuli'nin yanına gitti. Ziya Amuli'yi marifet ve gönül

1- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 28-29.

ehli olarak tanırdı. Konuyu açtı, içindeki kördüğümü anlattı. Aldığı cevap onu düşündürmeye başladı, karar vermesini kolaylaştıran Amuli şöyle demişti: "Kum'dan el çek ve Meşhed'e git. Biliyorum, dünya ve ahiretin Kum'da ve onu bırakmak istemiyorsun; ama Allah senin dünyanı ve ahiretini Kum'dan Meşhed'e taşıyabilir."

Birden, kör düğüme dönüşmek üzere olan bu muğlak mesele çözülüvermişti! Bu cevapla altüst olduğunu hissetti; çok rahatladı. Artık yüzünde eski tutukluk yoktu.

Yakınları da ondaki bu değişimi çabucak fark ettiler. Anne ve babasına Meşhed'e dönmeye ve burada kalmaya karar verdiğini söylediğinde inanamadılar. Yıllar sonra onları anarken, bütün başarılarını; ebeveyninin sözünü dinlemeye, onlara ihsanda bulunmaya ve haklarında eda etmesi gereken görevlerini yerine getirmeye borçlu olduğunu söyleyecekti.

"Eğer yaşamımda bir başarıya ulaştıysam, bunu babama ve anneme yaptığım iyiliklere borçlu olduğuma inanıyorum."[1]

1964'te Meşhed'in Siyasi Atmosferi

Meşhed hakkındaki önyargıları çok çabuk değişti. Genç talebe, Meşhed'de kalmayı arzu edebileceğini asla düşünememişti, siyasi ülküleri ve eğitimi ile ilgili idealleri, hep Kum'daydı. Kum'dan sonra ikamet için Tahran'ı tercih ediyordu. Zahidan'a giderken bir kaç gün kaldığı Kirman'ı bile Meşhed'e tercih etmişti. Ona göre Meşhed, h.ş 15 Hordad 1342 Kıyamı'ndan sonra soğuk ve ruhsuz bir kentti.

"1964'te Meşhed'e geldiğimde insanlarla muaşerete başladım, bazı insanlarla tanıştım, mücadele ile ilgili görüşlerini dinledim, toplantılarına katıldım. Birden Meşhed'in imajı gözümde değişmeye başladı. Rabbim Meşhed sevgisini gönlüme yerleştirmişti; bir baktım, İran'da benim için en iyi yer Meşhed!!"

Ayetullah Seyyid Hasan Kummî'nin Meşhed'e dönüşü, kentin siyasi atmosferinin renklilik kazanmasına yardımcı olmuştu. Ayetullah Kummî, 6 Nisan 1964'te serbest bırakıldıktan sonra Tahran'dan Meşhed'e dönmüş, Meşhed'de muhteşem bir törenle karşılanmıştı. Kısa bir süre sonra onun evi, mücadelecilerin toplanma mekânı hâline gelecekti. Meşhed'deki ta-

1- age, s. 30.

lebeler uygun zamanda ve uygun bir şekilde organize edilseydi, mücadeleden çekinmezdi. Bazı esnaf ve işadamları da rejim karşıtı hareketlere katılmak istiyordu. O yıl rejimle mücadele sürecinde aydınların ve akademisyenlerin aktif varlığını yansıtacak bir tablo göze çarpmıyordu; ama Meşhedli âlimlerin arasında mücadeleyi yaygın bir kültür hâline getiren etken, Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî'nin varlığıydı. Nitekim SAVAK uzmanları 1964'ün ilkbaharında Meşhed'de siyasi bir olay yaşanacaksa, sözü edilen iki âlim yüzünden olacağına inanırdı.

"Ayetullah Milani'nin Meşhed halkı arasındaki imajı ve şahsiyeti, kentin diğer âlimlerine göre çok daha üstündü, Ayetullah Kummî, Ayetullah Milani'den sonra geliyordu."[1]

Horasan Valisi Seyyid Muhammed Sadık Emir Azizi de kentte siyasi güvenliğin sağlanması için Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî'nin Meşhed'den sürgün edilmeleri ve bir daha bu kente dönmemeleri gerektiğine inanıyordu.[2]

Ayetullah Milani'nin Tutumu

Mücadelenin inceliklerini İmam Humeyni'den öğrenen ve oldukça coşkulu ve hareketli bir karakteri olan Seyyid Ali Hamenei, Ayetullah Milani'nin siyasi mizacını beğenmiyordu, bu konuda defalarca Ayetullah Milani ile tartışmış, hatta ona açıkça karşı çıkmıştı. Bugün onlardan sert ve acı tartışmalar şeklinde söz etse de, Ayetullah Milani'nin kişiliğini hep takdir etti.

"Ayetullah Milani'ye büyük saygı duyardım. Saygıdeğer bir şahsiyetti. Âlim ve tam eğitimli, okumuş bir insandı; geniş, zevk sahibi, tarih ehli, şiir ehli, rical ehli, irfan ve maneviyat ehli, felsefe ehli biriydi. İyi bir fakihti ve güçlü bir öğretmendi. Çok yumuşak ve çok saygın biriydi. Muhatabına genellikle saygı ve olgunlukla yaklaşırdı. Sevgi ve şefkat doluydu. Ayetullah Milani'nin bir de aydın boyutu söz konusuydu. Hür düşünen ve hür yaşamak isteyen politikacılar ona eğilimliydi. Millî Cephe'nin eğilimleri de ona isnat edilirdi. 1963'de Kum'dan Meşhed'e gelerek İmam Humeyni'nin mesajını kendisine ilettiğim sırada, Millî Cephe'ye atfedilmesine razı olmadığını söylemişti... Siyaset ve mücadelede sert, keskin ve kesin tavırlı biri değildi."

1- Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerine göre] Ayetullah Uzma Seyyid Muhammed Hadi Milani, c. 2, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Etüd Merkezi], h.ş 1380, s. 34.

2- age, s. 32.

Ayetullah Kummî'nin Tutumu

Ayetullah Seyyid Hasan Kummî, ünlü ve mücadeleci bir aileden geliyordu. Babası Ayetullah Seyyid Hüseyin Kummî Meşhed'de sürekli Rıza Şah ve daha sonraları da oğlu Muhammed Rıza Pehlevi'nin siyasetlerine karşı çıkmasıyla ün kazanmıştı; bu mücadelelerin doruk noktası da, Goherşad Camiindeki kanlı olaydı.

Ayetullah Kummî rejimle mücadelede kesin kararlılığı ve sert tutumu ile bilinirdi; cesur ve korkmazdı, siyasi çizgisinde hoşgörüye yer yoktu; siyasi görüşü ister akademik, ister akademik olmayan çevrelerde; eğitimli ve mücadele ehli olanlarca kabul edilemezdi.

"Mesela, Ayetullah Kummî Meşrutiyeti kabul etmezdi. Bunun; Allah'ın kanunu karşısında yeni bir kanun tezgâhı açma olduğuna inanırdı. Her ne kadar kendisine İlâhî kanunlar çerçevesinde insanların Kur'ân-ı Kerim'de olmayan trafik yasalarına da ihtiyacı olduğunu ve bu kanunların da bir yerde çıkarılması gerektiğini göstermeye çalıştıysak da fayda etmedi. Meşrutiyet taraftarı olan Merhum Ahund Horasani'ye karşıydı. İşte bu tür-aşırı ve katı-düşünceleri vardı. Aydınlar ve eğitimli insanlar ona yönelmez; ama sıradan insanlar onu çok severdi. Kendisi de çok hararetli ve keskin biri olduğu için evindeki mücadele odağı ve oluşturduğu çevresi de daha sıcaktı."[1]

Meşhed'in her iki ünlü âliminin evi ile irtibattaydı. Meşhed'de arkadaşları ve kendisi ile aynı seviyede olan kişiler arasında her iki eve girip çıkan tek kişiydi. Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî, onun bu davranışını takdirle karşılıyordu. O, her iki âlim tarafından kabul gören biri olduğu için bazen kendisinden, başkalarının yapamadığı çalışmalar talep ediliyordu.

Bu iki âlimin kurduğu üslerin varlığı, Meşhedli âlimlerin mücadele meselesine olumsuz bakmamalarına sebep olmuştu, zira hepsi bir nevi bu üslerle irtibat içindeydi. Gerçi siyasi faaliyetleri yönetenler ve başı çekenlerin sayısı bir evin parmaklarını geçmeyecek kadar azdı; ama en azından 1964'te Meşhedli ulema camiasında, şimdi İmam Humeyni hareketi olarak adlandırılan süreç aleyhinde konuşan hiç kimse yoktu. Buna karşın İmam'ın başlattığı hareketin kendine özgü muhalifleri de vardı, onların mücadele saflarına katılmaları ise zaten beklenmiyordu.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1235.

Mirza Ahmet Kefai

Mücadelenin en ünlü muhalifi Ayetullahzade Horasani Hacı Mirza Ahmet Kefai'ydi. Ayetullah Kefai, Meşhed'in en seçkin âlimlerinden biriydi. Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî ona çok saygı duyardı. Bundan başka, diğer âlimler de ailesinin asaleti, Meşhed'deki mazisi ve metaneti yüzünden onu sever, sayar, saygı duyardı.

Ayetullah Kefai, rejimle muhalefette bulunmayan âlimlerden biriydi, bu yüzden halk arasında önemli bir konumu ve saygınlığı yoktu.

"Çarşıyı baştan başa yürüdüğünde ona bir tek kişi bile selam vermezdi; ama hiç kimse ona saygısızlık etmeye de cesaret edemiyordu."

Mirza Hüseyin Sebzevari

Mücadeleye karşı çıkanlardan biri de Ayetullah Hacı Mirza Hüseyin Fakih Sebzevari'ydi. O da Meşhed'in önde gelen âlimlerinden ve Goherşad Camiinin ünlü imamlarından biriydi. Takvalı, kanaatkâr ve orta hâlli bir âlimdi.

"Meşhed'de benzerine az rastlanan güçlü bir âlimdi."

Ona uyanların çoğunluğu Meşhed halkından ziyade, dışarıdan kente gelen ziyaretçilerdi. Ancak Ayetullah Kummî Meşhed'e döndükten ve yeniden Goherşad Camiinin imamlığını üstlendikten sonra halkın yoğun ilgisi yüzünden Ayetullah Kummî'ye uyan cemaatin işgal ettiği alan o kadar büyüdü ki, Ayetullah Sebzevari'ye uyan cemaat için geriye kalan alan çok daraldı.

Tarafsız Çoğunluk

Meşhed'de tanınan ve bilinen ulamanın [Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî'den daha düşük seviyede olanların] büyük bir bölümü ne mücadele ehliydi, ne de mücadeleye karşı tavır koyardı. Gerçekte bu kesim için neden rejimle yüz yüze gelmek ve mücadele etmek gerektiği meselesi hâlâ çözümlenmemişti. Bu kararsız kesim mücadele arenasına girmek için hiç bir sebep görmüyordu. Bunlar mücadeleci âlimlerin takdir edildiği oturumlara katılır, hapisten çıkan mücadelecileri ziyarete gider, cemaat namazını kıldırmama kararlarına karşı çıkmazdı; ama yeri geldiğinde mücadelecileri tenkit etmeyi de ihmal etmezlerdi.

Rejim Yandaşı Azınlık

Meşhedli âlimlerden marjinal bir grup da ilmî konum, geçmiş ve mevki itibarı ile Ayetullah Mirza Ahmet Kefai ve Ayetullah Fakih Sebzevari ile kayda değer mesafeleri olduğu hâlde kendilerini Emniyet Müdürü veya SAVAK Başkanı ile dost olmaya layık görüyordu. Bu zümrenin marifeti ise bu tür ilişkileri kurmaktı:

"Seçkin ulema arasında mücadeleden yana olanlar azınlıktaydı. Tarafsızlar ve sessiz kalanlar çoğunluktaydı. Rejim yandaşı olanlar da azınlıktaydı, ortada duranların çoğu ise mücadelecilere eğilimliydi. Çünkü kendileri mücadeleci olmasa da, rejimle bağlantılı olmayı her zaman fesat sebebi ve alçalma vesilesi bilirlerdi."

Meşhed Dinî İlimler Merkezi Talebeleri

Meşhed Dinî İlimler Merkezi'nin talebelerinin büyük bir çoğunluğu siyasi çalışmalara meraklıydı. Burada da harekete geçme ve mücadeleye başlamaya hazır talebe sayısı azdı; ama çoğu bu tür konulara ilgi ve merak duyardı. İşte bu talebeler mücadeleci, hapis çekmiş ve siyasetle uğraşan âlimlere ilgi gösteriyordu:

"Talebeler arasında yönetici ve lider olabilecek kimseler çok azdı. 1964'te durum böyleydi. O yıl sarf ettiğimiz çabaları gözden geçirince, bu çabaları yönetenlerin çok az sayıda kişi olduğunu görüyoruz. Mesela o günlerde Merhum [Seyyid Abdülkerim] Haşiminejad, [Abbas Vaiz] Tebesi ve ben vardım, [Muhammed Rıza] Mehami'yle bir iki kişi daha vardı... Bu tür konularda lider özelliğine sahip olan az sayıda insanı hatırlıyorum."

Meşhed Dinî İlimler Merkezleri'nin talebeleri muharrem ve safer aylarında köylere ve küçük kentlere gittiklerinde sadece din ahkâmını anlatmakla yetinmiyor, aynı zamanda mücadele ateşini de canlı tutuyordu. Meşhed talebelerinin genelinin, İmam Humeyni hareketine olan bağlılıklarının hiç kesilmediği bir gerçektir; bu bağ bildiri dağıtmak, ücra köşelere tebliğe giderek konuşmalar yapmak, siyasi âlimlere yardım etmek... şeklinde devam etti:

"O yıllarda sürekli mücadele eden, mücadeleleri bir an bile kesintiye uğramayan din adamlarından söz ederken, işte bu talebelerin genel akımını kastediyoruz..."

Minberciler

O yıl minbercilerden, yani geleneksel olarak ulema ve talebeler gibi din adamı sınıfında yer almayan ama aynı zamanda din adamlarından sayılan ve camilerde konuşmalar yaptıklarından minberci olarak adlandırılanların hiç birinin siyasi hareket ve eylem ehli olduğunu hatırlamıyor. Sayıları bir elin parmaklarını geçmeyen bu kesimden biri olan Vaiz Tebesi'nin 1964'lerde, konuşması yasaktı. Haşiminejad Bey de Fil[1] Camii hadisesinden sonra benzer bir yasakla karşılaştı; Meşhed'de minbere çıkamıyordu.

"Ben zaten Meşhed'de minbere çıkmazdım, Mahami Bey de minber ehli değildi."

Meşhed'de siyasi olmayan minberler üç kesimin elindeydi. Birinci kesim, harekete itina etmeyen çoğunluktu. Bunların konuşmalarında söz etmedikleri tek şey rejim karşıtı mücadelelerdi, memlekette her şey onlara göre adeta güllük, gülistanlıktı. İkinci kesim, rejim yandaşı azınlıktı. Bunlar da fırsatını buldukça mücadele edenlerin aleyhinde konuşurdu. Üçüncü kesim ise rejimle herhangi bir bağlantıları olmadığı hâlde siyasi faaliyetleri kınamayı farz bilen bir başka azınlıktı. Bu yobaz kutsalcılar, mücadelecilerle savaşlarını sonuna kadar sürdürdüler ve asla geri adım atmadılar.

"Eğer bunlara SAVAK veya rejimle bağlantılı oldukları iftirası atılacak olsaydı, bazıları üzüntüden ölebilirdi. Ama yine de mücadelecilere karşı dimdik durmuşlardı. Bu kesim doğal olarak rejim tarafından takviye ediliyordu."

Aşağı Mahalle Oturumu

Meşhed'de bazı esnaf ve işadamları da az sayıda siyasi faaliyet yürüten din adamlarının yanında bu tür faaliyetlere ilgi gösteriyordu. Bu insanlar toplumun zengin, fakir, çırak, öğrenci… vb. kesimlerinden oluşan diğer insanlarla birlikte bazı oturumlarda bir araya geliyordu. Bu oturumlar onların sosyal ve siyasi bilinçlenmelerinin gelişmesinde etkili oluyordu; oturumlar 1964'te başladı ve kısa zamanda" Aşağı Mahalle Oturumu" adıyla ün saldı:

1- H.ş 23 Mehr 1342'de büyük bir kalabalık Seyyid Abdülkerim Haşiminejad'ın konuşmasını dinlemek üzere Fil Camiinde toplanmıştı. Güvenlik güçlerinin konuşmayı engellemek için yaptığı müdahale çatışmaya dönüştü ve iki Meşhedli vatandaş şehit düştü.

"Bunlar bir grup coşkulu, meraklı ve gerçekten Hizbullah denilebilecek çeşitli kesimlerden bir araya gelen samimi gençlerdi. Mücadele işlerine de gerçekten bunlar çeki düzen veriyor, organize ediyordu."

Bu oturumlar, Seyyid Ali Hamenei'yi onlara konuşma yapmaya davet ettiklerinde başladı; davet ramazan ayına denk gelmişti. Aslında Meşhed'de minbere çıkmak istemiyordu; dinî etkinliklerde ve özel günlerde başka kentleri ziyaret ediyor, oralarda minbere çıkıyordu, hemşerilerinin davetini kabul etmesinin, eğitimine ve derslerine mani olacağını düşünüyordu.

"Olabilirdi... Çünkü eğer hoşlarına gitseydi, sürekli minbere davet edeceklerdi. Bu yüzden Meşhed'de minbere çıkmamaya karar vermiştim."

Onu, Kur'ân-ı Kerim'i tefsir etmesi için davet ettiler; bazı şartlar ileri sürerek daveti kabul etti. Tefsirlere Maide Suresi'nden başlayacaktı. 6 yıl sonra bu oturumlar hakkında SAVAK'ın sorgulama belgesinde şöyle yazıyordu:

"Bu oturumlar, bir ay kadar [ramazan boyunca] sürdü, çok da kalabalık olurdu, Meşhed'de yaptığım ilk ve son konuşmalardı. Meşhed'de minbere çıkmamaya ahdettiğim için o oturumlarda yerde otururdum, minbere çıkmazdım. Ramazan sonunda bazıları benim tutuklanacağımı söylemeye başladı, ramazan sona erdi, oturumlar tamamlandı; ama tutuklanmadım."[1]

Hacı Şeyh Müçteba Kazvini

1964 yılında Meşhed'in rical ve siyasi grupları ve akımlarından oluşan tabloyu zihninde canlandırdığında, Hacı Şeyh Müçteba Kazvini bu tabloda ayrı bir renkle görünüyor. Merhum Kazvini'nin konumu ona göre başkalarından farklı özelliklerdeydi… Sıradan insanlar onu pek tanımazdı; ama Meşhed âlimleri arasında sevilen ve sayılan bir şahsiyetti. Halkın onu tanıma boyutu ise namaz kıldığı küçük bir camiye gelen insanlarla sınırlıydı. Meşhed halkının büyük bir bölümü belki adını bile duymamıştı; ama kentin seçkin âlimleri arasında fazilet, takva, ihlas ve safa ile tanınan biriydi. Şeyh Kazvini seçkin ahlaka sahip bir insandı. Hoşgörülü, bencillikten ve kibirden uzak biriydi. Bu özellikleri ona özel bir hürriyet ve keskin kişilik kazandırıyordu:

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], SAVAK'ın Seyyid Ali Hamenei'yi sorgulama belgesi, tar. 07.07.1350.

"Mesela bana karşı çok hoşgörülüydü... Şeyh Kazvini felsefe ve irfana karşıydı; İmam Humeyni'nin ise filozof bir fakih ve arif olduğu biliniyordu; ama mücadele süreci gündeme geldiğinde şöyle dedi: Bugün bayrak Ayetullah Humeyni'nin elindedir ve bize düşen görev, onu izlemektir."

Merhum Hacı Şeyh Müçteba Kazvini, İmam Humeyni tutuklandıktan sonra ulemanın Tahran'a hicret etme sürecinde Meşhed'den Tahran'a hicret eden ilk âlimdi. İmam serbest bırakılarak Kum'a dönmesinin ardından da hemen ziyaretine gitti. Şeyh Kazvini Ayetullah Milani'yi Meşhed'de 30 yıl ikamet etmeye teşvik eden kişiydi ve yine Ayetullah Milani'nin felsefe taraftarı olduğunu öğrenince onunla ilişkisini kesti, fakat hareket başlayınca hemen Ayetullah Milani'nin evine gitti ve onu desteklemenin bir görev olduğunu vurguladı.

"Böylesine hoşgörülü bir şahsiyetti ve sonuna kadar mücadeleye inanan biriydi."

1964'te Hacı Şeyh Müçteba Kazvini'nin evine gittiğini ve bir bildirinin altına imza almak istediğini hatırlıyordu. Şeyh Kazvini bildiriyi okumuş, beğenmişti. Daha sonra Şeyh bildiriyi imzalayacağını; ama başka âlimler bildirinin şurasında burasında sorun olduğunu ve Kazvini imzaladığı için artık bildiriyi değiştirmenin de mümkün olmadığını bahane ederek imzalamaktan kaçınacaklarını söylediler. Bu yüzden Şeyh Kazvini bildiriyi önce öteki âlimlere göstermelerini, istedikleri düzeltmeleri yapmalarını, sonra da imzalarını toplamalarını önerdi ve kendisinin bildiriyi imzalayacağından emin olabileceklerini istedi. Hatta bildiriyi ilkin falanca âlimin yanına götürmemelerini; çünkü o âlimin bildiriyi imzalamayacağını ve başkalarının imzalamasına da mani olacağını bildiğini belirterek, ilk önce Mirza Cevad Ağa Tahrani ve Hasan Ali Murvarid'den başlamalarını tavsiye etti:

"Bildiriyi Mirza Cevad Ağa'nın evine ben götürdüm. Galiba Murvarid Bey de oradaydı... Önce bildiriyi detaylı bir şekilde anlattık, zemini hazırladık. Onlara bildiriyi okumalarını ve görüşlerini bildirmelerini söyledim. Oradaki arkadaşlardan biri bildiriyi okumaya başladı, bazı yerlerinde ifade hatası olduğunu söyledi. Biz de, tamam, burasını değiştirelim, şurasını düzeltelim, dedik. Tüm bu düzeltmeleri yaptıktan sonra, 'Biz imzalamayız.' dediler! Nedenini sordum, esasen her türlü imzaya karşı olduklarını ve hiçbir belgenin altına imza atmayacaklarını belirttiler. Ben de, madem imzalanmayacaktı, neden beni bir süre burada bildiriyi düzeltmek için oyaladıklarını, neden

bildiriyi düzelttiklerini sordum. Mirza Cevad Ağa, mücadele saflarında yer alan bizleri çok sever, sayardı. Murvarid Bey de öyleydi; ama imza ve iş birliği konusunda bunlarla çok sıkıntı yaşıyorduk. Yani demek istediğim şu ki, Mirza Cevad Ağa ve Murvarid Bey Meşhed'de bilinen iki iyi ve takvalı şahsiyet oldukları hâlde bildirileri imzalamaya yanaşmıyordu.”

Ama Hacı Şeyh Müçteba Kazvini, Meşhed kentinin az sayıdaki mücadelecileri için umut ve moral kaynağıydı, mücadelecilerin dertlerini ve sitemlerini dinler, mücadeleden soğumalarını engellerdi.

Gorgan Seyahati

Kaçak dostu Seyyid Cafer Tabatabai Kummî'yi Gorgan kentine kadar uğurladıktan sonra bu kenti ziyaret etmeye ve İran'da başlayan İslami hareketi beyan ederek yöre halkını bu büyük hadise hakkında bilgilendirmeye karar vermişti.

Bir yıl önce, tutuklanma korkusuyla Meşhed'de babasının evine sığınan Seyyid Cefer'i Tahran'a dönerken, Gorgan'a kadar uğurlamış ve bir kaç gün Gorgan'ın hayırseverlerinden birinin evinde ikamet etmişti. O günlerde 15 Hordad Kıyamı’nın dalgalarının bu kente ulaşmadığını fark etti. Kentin minbercilerinden bunun nedenini sormuştu:

“Siz neden minberde hiç bir şey demediniz? diye sordum, burada bir şey söylenemediğini belirttiler. Nedenini sordum, ‘Burada rejim çok güçlü, işimiz zor.’ dediler. Çok üzülmüştüm. Anladım ki burada müsamahakâr davranılmış... Orada kararımı verdim ve inşallah seneye Gorgan'a gelir, 15 Hordad Macerası’nı anlatırım, dedim.”[1]

Safer ayı yaklaşıyordu. Lübnanlı âlimlerden Seyyid Muhammed Hüseyin Fadlullah'ın kardeşi Seyyid Muhammed Cevad Fadlullah Meşhed'e gelmişti. Seyyid Cevad Fadlullah o sıralarda onun misafiri değildi; ama Meşhed'de kaldığı günlerde onunla muaşerete başlamıştı. Ona, İran'ın yeşil diyarı Mazenderan ve Gilan eyaletlerini birlikte gezmeyi önerdi, iki eyaleti de gezdiler ve Tahran'da vedalaşıp ayrıldılar.

12 Haziran 1964’te, kamerî takvime göre safer ayının birinci gününde Gorgan kentine geldi. Daha önce Gorganlı arkadaşlarını bu ziyaretinden ha-

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei’nin Anıları], belge No. 1235.

berdar etmişti. Hemen konuşma meclisleri ayarlandı ve safer ayının ilk on günü birçok insan onun konuşmalarını dinledi. Ayın ikinci on gününde Safeviler döneminde inşa edilen kentin Musalla Camiinde minbere çıktı. Konuşmaları pek siyasi içerikli değildi; ama Gorganlı gençlerin kulağına hoş geliyordu.

Bircend ve Zahidan minberleri için yaptığı gibi, Gorgan'da da konuşmaları için plan yapmıştı. İfşaatını safer ayının sonlarına doğru, İslam Peygamberi'nin (s.a.a) rihleti ve İmam Hasan (a.s) ve İmam Rıza'nın (a.s) şehadet yıldönümüne bırakmıştı. Feyziye Medresesinin kanlı olayları ve 15 Hordad Kıyamı'nı anlatmak için zemin hazırlıyordu. Daha sonraları talebeleri arasında yer alan bazı Gorganlı gençler şimdiden galeyana gelmişti. Onun minberleri sadece Musalla Camii ile sınırlı değildi, bazen bir çarşıda, bazılarının evinde ve diğer camilerde halka hitaben konuşuyordu. Halkın ilgisi oldukça yoğundu.

"Bir pasajda minbere çıktığımda yollar kapanıyordu, araçlar hareket edemiyordu... Çok kalabalık oluyordu."

İşte o günlerde babasına bir mektup yazıp Gorgan'daki durumunu anlattı. Mektup, bundan önce de babası Seyyid Cevad'a mektup yazdığını gösteriyordu; ama bu mektup SAVAK'ın eline geçti, babasının eline ulaşıp ulaşmadığı ise hiçbir zaman belli olmadı:

Bismillahi Teâlâ

"Canım size feda olsun. Mektubunuzu bir kaç gün önce aldım ve gönlüm rahatladı. Gerçi sizden mektuplarıma cevap vermenizi beklemiyorum; ama eğer vakit bulup yazarsanız, beni mutlu etmiş olursunuz. Şu anda durumum önceki mektuba göre biraz değişti. Şöyle ki geceleri üç, akşamları bir ve sabahları da bir meclise davet ediliyorum; bir iki meclisin dışında diğerleri Gorgan'ın en iyi meclisleri sayılır. Gerçi genelde Gorgan meclisleri vaziyet ve mâlî bakımından pek kayda değer değil; ama yine de kötü sayılmaz, bakalım ileride ne olacak. Konuşmalarımın sertliği konusunda yaptığınız ikaza gelince, başımı belaya sokacak sözlere dikkat ediyorum; ama durum yazdığınız kadar kötü değil, öyle ki geçenlerde Tahran'da bazı tutukluları serbest bırakmışlar, gerçi bazılarını da hiç bir gerekçe göstermeksizin tutuklamışlar. Kısacası, işler pek hesap yüzünden değil ve sadece Allah rızasına ve şer'i göreve uygun olacak bir yol izlemek gerekir ve aynı zamanda mümkün mertebe başı-

mıza boş yere dert açacak işlerin tüm yönlerine de dikkat etmek lazım. Gerisi zaten İlâhî takdire kalmış, fazla düşünüp kuruntu yapmamak ve boşuna üzülmemek gerekir. Havalar çok değişken. Herkese çok selam söyleyin.

Küçük kul: Ali Hüseynî Hamenei"

Safer ayının üçüncü on günü her gece dört beş yerde konuşması vardı ve konuşmaları gece yarısına kadar sürerdi. Bazıları onun tüm minberlerini dinlerdi. Bir minberde konuşması sona erince peşine takılır, bir sonraki minberine katılırlardı.

"Bu ilginin sebebi sadece söylenen sözler yüzündendi, bunca ilgiye mucip olabilecek başkaca hiçbir şey yoktu."

Bu arada geçen yılın 15 Hordad Olayları'ndan sonra kaçak hayatı yaşayan Seyyid Cafer Kummî, arkadaşı Seyyid Ali'nin Gorgan'a geldiğini duyunca Tahran'dan yola çıkıp Gorgan'da ona katıldı. Seyyid Cafer hâlâ kılık değiştirerek ortalıkta dolaşıyor ve yine aynı kılık kıyafet değişikliği ile meclislere katılıyordu. Seyyid Cafer'in farklı imajı bazılarını rejimin adamı olduğu konusunda kuşkuya düşürmüştü. Öte yandan Seyyid Cafer'in onunla samimiyeti aynı kuşkuyu onun hakkında da gündeme getirmişti. Bunu halkın kendilerine bakışlarından, ima ve işaretlerden anlıyorlardı.

"Bu tür kuşku ve tahminlere gülüp geçiyorduk."

Şimdi söz, Feyziye Medresesine ve Goherşad Camii önünde İmam Humeyni'nin bildirisini yırtan polis memurunun öldürülmesine gelmişti. O, bunları anlatıyor ve Gorgan halkının yanı başlarında yer alan eyaletin merkezinde neler yaşandığını bilmelerini istiyordu.

26 Safer gecesi yaptığı konuşma çok uzun ve sert olmuştu. Minberin sonunda halka, "**27 Safer'de size çok şey anlatacağım, bekleyin.**" demişti.

Onun hakkında Gorgan SAVAK Teşkilatına ulaşan ilk rapor ise bu konuşmadan sonraydı. Çünkü o gece toplumun yöneticileri hakkında hakaret içerikli sözler sarf etmişti, o gece ünlü sahabe Ebuzer'den söz etmiş, ne zaman doğru söz söyleyecek olsa, cevabını mızrakla verdiklerini anlatarak şöyle demişti:

"Ayetullah Humeyni bendenize ve son gün huzurunda olan herkese tebliğ etmekten vazgeçmememizi söyledi."

Gorgan'ın SAVAK Başkanı Muvaffaki, olayı eyaletin merkezi Sari SAVAKı'na duyurdu, Emniyet Müdürlüğünden onu çağırıp uyarmasını istedi. Konuşmaları Kum ve Meşhed'den Gorgan'a gelen diğer âlimleri de açıkça etkilemişti, onlar da o dönemin hükümeti aleyhinde ve Ayetullah Humeyni'yi destekleme bağlamında konuşmalar yaparak halkın duygularını tahrik ediyorlardı; ancak Emniyet Müdürlüğünün neden bu konuşmaları engellemediği bilinmiyordu.[1]

Ertesi sabah, 7 Temmuz'da, Gorgan Güvenlik ve İstihbarat Teşkilatı kenti velveleye veren birini arıyordu. Seyyid Ali Hamenei talebe arkadaşlarından birinin tavsiyesi üzerine kentin dışına çıktı, hem dinlenmiş, hem de son günlerde yaptığı konuşmaların yorgunluğunu gidermiş olacaktı.

Memurlarla ajanlar onu bulabilecekleri her yeri aradılar. Son 25 günde Seyyid Ali'yi sevmeye başlayan Gorgan halkı ise genç talebenin kaçmış olması için dua etmeye başlamıştı. O günün akşam saatlerinde kente döndüğünde hayranları Seyyid Ali'nin ikamet ettiği, kentin hayırsever insanlarından biri olan Kudsi Bey'in evine gidip Seyyid Ali'den hemen kenti terk etmesini istediler; Seyyid Ali'ye kentte kalmasının maslahat olmadığını söylediler; ama Kudsi Bey, "**Eğer kalmak istiyorsan mutlaka kal, onlar benim evime girmeye cesaret edemez, beni öldürmeden sana ulaşamazlar**." diyordu.

Seyyid Cafer Kummî de kalmasını söylüyordu. Safer ayının 27. gecesini 28. gününe bağlayan gecede de minbere çıkmasını ve rejim hakkında söylemesi gereken her şeyi söylemesini istiyordu.

Seyyid Ali Hamenei bir kez daha istihareye başvurdu ve semavi kitabı açtı, şu ayet çıktı:

> **"Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da Allah üzerine hak bir vaattir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır?! O hâlde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır.**[2]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Gorgan SAVAK'ının Gorgan Emniyet Müdürlüğüne Mektubu, No. 10 G/1210, tar. 18.04.1343.

2- Tevbe, 111.

Seyyid Ali istiharenin iyi geldiğini ve kalacağını söyledi. Ancak onun şehirde kalmasını istemeyenler tepki verdiler: "Bunun neresi iyi?! Açıkça, "İşin içinde öldürülmek var." buyruluyor o ayette!" dediler; ama o, ayetin cennet vaadinde bulunduğunu, bundan daha iyisinin olamayacağını söyledi. Kalmasına karşı çıkanlar ısrar edip deliller sıraladılar ve "Madem kalman için istihare yaptın, gitmen için de istihare et." dediler. Seyyid Ali, semavi kitabı bir kez daha açtı, bu kez şu ayet çıktı:

> **(Hep beraber Mısır'a gidip) Yusuf'un yanına girdikleri zaman, anababasını kucakladı, "Güven içinde Allah'ın iradesiyle Mısır'a girin!" dedi.**[1]

İstihare yine iyi gelmişti. Gerçekte Seyyid Ali'yi istihare zoru ve saygı ile Gorgan'dan yolcu ettiler. Bir araç geldi, Seyyid Ali ve Seyyid Cafer araca binip yola çıktılar. Gece yarısı Behşehr'e geldiler. Şafak vakti bir otobüse binerek Tahran'a doğru yollarına devam ettiler.

"Gorgan halkı uzun süre o günleri unutmadı. Ben Meşhed'deyken sürekli yanıma gelir ve o günlerden söz ederlerdi. Gorgan'da bir de benim adıma bir heyet kurulmuştu; falanca gençler heyeti gibi bir adı vardı."

Tahran'a geldikten sonra 8 Temmuz'da babasına bir mektup yazdı, Gorgan'da arandığını, bu yüzden zamanında kentten ayrılarak Tahran'a geldiğini, buradan Kum'a geçerek eşyalarını toplamak ve Meşhed'e dönmek istediğini; ama odasının anahtarını kaybettiğini bildirdi.[2]

Mektup SAVAK'ın eline geçti; ancak Gorgan'ın güvenlik ve İstihbarat Teşkilatı Seyyid Ali'yi yakalayarak hakkında bir dosya açamadığından bu mektup ve gerçekte itiraf, onun suçları kapsamında yer almadı; belki de daha sonraları tutuklandığında mektuba istinat edilmemesi, şanslı olduğundandı…

Mektubun metni Emniyet teşkilatını aşağılaması ve genç bir talebenin bir kentin durgun atmosferini siyasi konulara yöneltmeyi başarması bakımından ilginç gelebilir:

1- Yusuf, 99.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK'ının SAVAK 3. Genel Müdürlüğe telgrafı, Gorgan SAVAK'ı ve Kum SAVAK'ı No. D 9/7186, tar. 28.04.1343.

Tarih: 09.07.1964

Bismillahirrahmanirrahim

Canım size feda olsun. Umarım mukaddesat-ı vücudunuz Hak himayesi sayesinde afiyet içindedir. Bendeniz de hamd olsun sağlık ve sıhhat içinde sağlığınıza duacıyım. 7 Temmuz günü (iki gün önce) Gorgan Emniyet Müdürü'ne bağlı polis memurlarının muhterem vaiz Hamenei Bey'in peşinde oldukları ve o nefs-i nefisin olabileceğine ihtimal verdikleri yerlere başvurdukları ve kendisinden haber aldıklarına dair bilgi getirdiler. Güya sebep, zât-i âlileri Esterabad'ın (Gorgan'ın eski adı) bir iki hassas meclisinde bu diyarın hakikate susamış insanlarına, rejimin acı ve hasta damağına hoş gelmeyen bazı sözler söylemesi ve bu yüzden onları kendisini yakalamaya mecbur bırakmasıymış. Ancak; kendisini sevenler ve dostları, o aslanın izini silmek ve zincirlenmesini engellemek üzere harekete geçmiştir. Nerede memurlara rastlayacak olurlarsa yanlış yol göstermiş, kâh kentte olmadığını söylemiş, kâh kentten kaçtığı imajı yaratmışlardır. Kısacası son arkadaşı da biri sivil, biri üniformalı iki memurun gecenin 11'inde düzenlenen meclise geldiklerini ve büyük rahatsızlık içinde "Keşke falanca kişi kaçmış olsa, sabahtan beri onu bulmak için canımız çıktı." dedikleri haberini getirmiştir. Ayrıca, bendeniz 7 Temmuz'da macerayı öğrendikten sonra ev sahibimin evini terk ettim, akşam ve gece saatleri için ayarlanan meclislere gitmedim. Söz konusu meclislerde hasta olduğum ve gelemeyeceğim söylenmiş. Bu arada memurlar da iki kez evin kapısına kadar gelmiş; ama onlara evde olmadığımı söylemişler.

Kısacası gece vakti bazı arkadaşlar evde toplandı ve خرج الحسين من المدينه خائفا كخروج موسى خائفا يترقب [Hz. Hüseyin, Hz. Musa gibi korku içinde, etrafı gözetleyerek şehirden ayrıldı.] cümlesini okumamı ve bu iki büyük insana iktida etmemi maslahat gördüler. Bendeniz bu durumdan çok rahatsızdım; ama istihare yaptım ve ayet-i şerife قال ادخلو مصر انشاء الله آمنين **[Dedi ki: Allah'ın dileği ile güvenlik içinde Mısır'a girin.]**[1] kuşkuları bertaraf etti. Aynı saatlerde muhterem zatlardan biri aracını getirdi, gece yarısından üç saat geçtiği bir sırada kentten ayrıldık, Mazenderan kentlerinden birine kadar o hâlde geldik ve ardından otobüsle Tahran'a doğru yola çıktık. Şimdi iki üç gün Tahran ve Kum'da kaldıktan sonra inşallah elinizi öpmek için Meşhed'e geleceğim. Eşyalarımı Kum'dan

1- Yusuf, 99.

getirmek istedim; ama şimdilik bu işi gönül rahatlığı ile yapabilecek durumda değilim, ayrıca odamın anahtarını kaybetmişim. Dolayısıyla bu işi gelecekte bir başka uygun fırsata bırakıyorum. Adam gibi adamlara selamımı söyleyin, adam olmayanların da yüzünü benim yerime öpün.

Hakir kul: Ali Hüseynî Hamenei

Bu mektup ilkin Horasan SAVAK'ının eline geçti. SAVAK'ın Meşhed'deki teşkilat Başkanı Behrami mektubu Tahran'ın SAVAK 3. Genel Müdürlüğüne gönderdi.(1) 3. idarenin genel müdürü Nasır Mukaddem de Mazenderan SAVAK'ını mektubun içeriği hakkında bilgilendirdi.(2)

Bu bilgilerin iletilmesinin SAVAK için bir yararı olmadı; çünkü onların takip ettiği "zanlı" o günlerde Gorgan'dan ayrılmıştı. Seyyid Ali Hamenei'yi zamanında çağıramayan Gorgan Emniyet Müdürlüğü bu kez SAVAK'ın emirlerini yerine getirmek üzere Gülşen Camii sorumluları Hacı Muhammed Recebi ve Hacı Ebu Talib Vasıki'yi SAVAK'a teslim etti, bundan sonra muhalif din adamlarına karşı nasıl tepki vermeleri gerektiğin işimdi anlayacaklardı.(3)

Yıllar sonra Gorgan SAVAK'ı bu konuyu hatırlatma babında Şeyh Hamenei'nin 1963'de Ayetullah Humeyni tarafından Kum'dan Gorgan'a gönderildiği ile ilgili görüşünü beyan etti; oysa bu ziyaret Seyyid Ali Hamenei'nin kendi inisiyatifi ile gerçekleşmişti.

İmam'la Yeni Bir Buluşma

Muhtemelen aynı seyahat sırasında İmam Humeyni'yi ziyaret ederek diğer kentlerdeki ulemanın iş birliğini sağlama konusunu görüştü, bazı kentlerde cemaat imamlarının İmam'ın onlara yönelik ilgisizliğinden şikâyet ettiğini duymuştu.

Ayetullah Humeyni'yi ziyarete giderken, Muhammed Cevad Hücceti Kir-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK'ının SAVAK 3. Genel Müdürlüğüne mektubu, No. D9/7187, tar. 29.04.1343.

2- age, SAVAK 3. Genel Müdürlüğünün Mazenderan (Sari) SAVAK'ına mektubu, No. 321/15411, tar. 06.05.1343.

3- age, Gorgan Emniyet Müdürlüğünün Gorgan SAVAK'ına mektubu, No. 5/2911, tar. 20.04.1343.

mani de Seyyid Ali'ye eşlik etti. Akşam saat 7-8 sularıydı. İmam'ın evinde Şeyh Hasan Saniî, Seyyid Muhammed Veramini ve bir kaç kişiyi daha gördü. **"İmam'ın çok yorgun olduğunu ve görüşemeyeceğini söylediler. Ben de kendisini ziyaret etmem gerektiğini, falanca kişinin geldiğini söylemelerini hatırlattım."**

İmam müsaade etti. Kum'un sıcak havası İmam'ı bodrum kata geçmeye zorlamıştı. Odada bir kaç kişi daha vardı. İşleri bitince arz ettim: **"Bazı maruzatım olacak, acaba dinleyecek hâlde misiniz? dedim. Ne kadar sürer, dediler, 20 dakika süreceğini arz ettim."**

Her şeyi İmam'a açıkça anlattı:

"Sizin halkın karşısına çıkmanız yılda üç veya dört kez olabilir; ama cemaat imamları günde en az üç kez halkın karşısına çıkıyor. Eğer onlar size karşı tavır koyacak olursa, bunu yapabilir ve işi ilerletebilirler de. **Onlara biraz daha sıcak ve samimi davranmanız gerekiyor."**

20 dakikadan daha uzun sürmemesi gereken görüşme nerdeyse 45 dakika kadar sürdü. Anlaşılan Seyyid Ali çok hassas bir noktaya işaret etmişti. İmam büyük bir hararetle cevap vermeye başladı, söz konusu hocalara gereken müsamahayı fazlasıyla gösterdiğini; ama onların yine de bildiklerini okumaya devam ettiklerini söyledi "Ben de prensiplerimde belli bir yere kadar müsamaha gösterebilirim." dedi. Samimi davranmaması gereken insanlara, belki bu sürece katılırlar diye, samimi davrandığını, onlar için zamanını harcadığını, her zaman kendilerini dinlemeye hazır olduğunu belirterek "Daha ne yapmalıydım sence?" dedi. Milani'ye mektup yazdığında ona Hüccetü'l-İslam diyerek hitap ettiğini, şimdi Milani'den daha düşük seviyelerde olanlara da ona Hüccetü'l-İslam dediğini anlattı. **"İmam aynı zamanda yine kimseyi rencide etmemek için çaba harcayacağını söyledi."**[1]

Ayetullah Hairi'yle Buluşma

Seyyid Ali Hamenei Kum'a, fıkıh hocası Hacı Şeyh Murtaza Hairi'yi ziyarete gitti ve ona yeni kararından söz ederek, Meşhed'e dönmeye ve orada kalmaya karar verdiğini anlattı.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1228.

Ayetullah Hairi bu haberi duyunca rahatsız oldu, talebesini serzeniş ve tenkit etmeye başladı. Ayetullah Hairi talebesinin aynasında kendi geleceğini görüyordu. Onun geleceğinden çok umutlu olduğunu söylemişti. Kum'da kalırsa, ilmî açıdan yüksek derecelere nail olacağını anlatmıştı. Ayetullah Hairi hem üzülmüş, hem öfkelenmişti; ama babası oğlunun bakımına muhtaç olduğunu, babasının gözleri görme yeteneğini kaybettiğini ve belki bir daha asla aydınlığı göremeyeceğini öğrenince, söyleyecek bir söz bulamamıştı.

Evet, Tahran'ın Hasanabad semtinde oturan o şefkatli âlim, Ziya Amuli'nin takvalı nefesi yapacağını yapmış ve Seyyid Ali tüm geleceğini babasının acil ihtiyaçları ile değiştirmişti.

İslami Daru't-Tebliğ

Seyyid Ali Hamenei Kum kentine yaptığı bir başka ziyaretinde bir kez daha İmam Humeyni ile görüşerek İslami Daru't-Tebliğ'in kaderini sordu. Bu merkez, Ayetullah Şeriatmedari tarafından kurulmak üzereydi. Seyyid Ali'nin İslami Daru't-Tebliğ hakkındaki görüşü netti. Bu merkezin ilerisini gerisini araştırmış ve hangi toprakta kökü olduğunu öğrenmişti. Birçok mücadeleci din adamı bu merkeze kötümser bakıyordu. Onlar İslami Daru't-Tebliğ'i, Dinî İlimler Merkezi'ni devlet kurumu hâline getirmenin başlangıç noktası olarak görüyordu. Ayetullah Rabbani Şirazi merkezi geçmiş mersiyelerin üzerine inen yeni bir mersiye şeklinde yorumlamıştı.[1] Sadık Halhali ise burayı hükümetin dindarlığı saptırma çabası şeklinde değerlendiriyordu.[2] Muhammed Abai Horasani de bu merkezi, rejimin Dinî İlimler Merkezi'ni ıslah amacı ile reformcu bir hareket olarak görüyordu.[3] Yine Ayetullah Fakir bu şüpheli merkezi, mücadeleyi engelleme girişimi olarak değerlendirmekteydi.[4]

İmam'ı ziyarete gitti ve İslami Daru't-Tebliğ hakkındaki görüşünü sordu, daha önce İmam Humeyni'nin bu merkeze sıcak bakmadığını biliyordu.

1- Hatırat-ı 15 Hordad [15 Hordad Anıları], Kum (birinci defter), Derleyen Ali Bagıri, ikinci baskı, Tahran, Sure-i Mehr Yayınları, h.ş 1388, s. 383.

2- age, s. 326-327.

3- age, ikinci defter, s. 18.

4- age, s. 101-102.

"İmam'a dedim ki, sizi ziyaret etmemin sebebi, İslami Daru't-Tebliğ'i reddetme delillerinizi öğrenmek, sonra da gidip bu delilleri Ayetullah Şeriatmedari'ye anlatmaktır."

İmam Humeyni İslami Daru't-Tebliğ düşüncesini reddetmek üzere 8 delil sıralayınca böyle bir merkezin kurulmasının hem yanlış hem tehlikeli olduğu sonucuna vardı.

Bu delillerden bazılarını hatırlıyordu: Her şeyden önce, Daru't-Tebliğ'in kurulması, Dinî İlimler Merkezi'nin bölünmesine sebep olacaktı. İmam; Daru't-Tebliğ'in Dinî İlimler Merkezi'nin tümünü kapsaması hâlinde, buna karşı olmadığını belirtmişti. İmam'ın belirttiği ikinci sakınca, bu merkezin din adamlarını da ikiye bölecek olmasıydı. Daru't-Tebliğ ve Dinî İlimler Merkezi'nde eğitim gören talebeler birbirini reddedecekti. Biri öbürünü cahillikle, öbürü de karşı tarafı dinsizlikle suçlayacaktı. Üçüncüsü, bu iş esas itibarı ile ihtilaf kaynağı olacaktı. Dördüncüsü, rejim Daru't-Tebliğ'e musallat olup üzerinde yatırım yapacaktı; ama Kum Dinî İlimler Merkezi'nin yapısı rejimin böyle bir amaca ulaşmasını engelliyordu. Dinî ilimler merkezi rejim için büyük ve tanımlayamadığı bir alandı; içine sızmak ve tahrip etmek zordu. Beşincisi, İslami Daru't-Tebliğ'in mekânını satın almak üzere yüklü paralar harcanmıştı, oysa Dinî İlimler Merkezi'nin bugün ve mevcut şartlarda böylesine yüklü bir parayı harcayacak gücü yoktu.

Bunu düşünmeden edemiyordu; bir âlimin talebelere ödediği yıllık harçlık 80 bin tümen kadardı. Bu şartlarda Daru't-Tebliğ'in sırf arsası ve mekanı için 2 milyon tümen ödemek ne anlama geliyordu!?

"Ayetullah Şeriatmedari'nin evine gittim, daha önce Ayetullah Humeyni ile görüştüğümü ve Daru't-Tebliğ'e karşı çıkma nedenlerini sorduğumu, şimdi bu delilleri kendisine anlatmak ve cevabını öğrenmek istediğimi söyledim. Ardından delilleri birer birer anlattım. Ayetullah Şeriatmedari de hepsini dinledi. Sözüm bitince şöyle dedi: Bunların hepsi kuruntu [o kadar]. Yani bir tek delile bile cevap vermedi. Kendisine iftira atıldığını söyledi, öyle iftiralar ki "Neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir…"[1] **Yani aleyhinde söylenen sözleri o kadar büyüttü ki, Kur'ân'dan ayetler sıralayıp, bu iftiralar yüzünden göklerin çatlayacağını söyledi."**

1- Meryem, 90.

İzdivaç

Meşhed'e dönüşünün üzerinden uzun bir zaman geçmemişti. İkinci oğlunun evlenmesi gerektiğini düşünen Hatice Hanım hemen kolları sıvadı, geleneksel ve dinî eğilimleri ile bilinen bir ailede yetişen bir kızı Seyyid Ali'ye önerdi. Annesi ön ayak olup kızı istemenin hazırlıklarını da yaptı, dört beş yıl önce büyük oğlu Seyyid Muhammed için yaptığı şeyi, şimdi de ikinci oğlu Seyyid Ali için yapacaktı.

Gelin adayının babası Hacı Muhammed İsmail Hoceste Bagırzade, Meşhed'in dindar ve eğitimli esnafındandı. Bagırzade; kızının Kum'dan yeni dönen ve Meşhed'de ikamet etmeye karar veren genç talebe ile evlenmesini kabul etti; çünkü Ayetullah Milani ve Meşhed'in önde gelen diğer büyük âlimleri onu tanıyor, onaylıyor ve seviyordu.

Bir bölümü, varılan anlaşmaya göre damada yüklenen düğün masraflarını Ayetullah Hacı Seyyid Cevad Hamenei karşıladı, gerçi pek kayda değer bir meblağ da değildi. Asıl ağır olan nikâh masraflarını gelin ailesi üstlendi. "**Onlar müreffeh bir aileydi, bunu karşılayabilirlerdi, öyle de yaptılar.**"

1964'ün sonbaharında Seyyid Ali Hamenei'yle Hoceste Hanım evlendiler. Nikâhı Ayetullah Milani kıydı. Böylece, 17 yaşında olan eşi ve hayat arkadaşı, Seyyid Ali'nin dünyasına ayak basmış oldu. Siyasi hayatının tüm zorlu günlerinde ve belki de o dönemin bazı doruk noktalarında Seyyid Ali'nin her türlü acı, keder ve sevincine ortak olacaktı.

Düğün davetiyeleri hazırlandı, gelinin babasının evinde düzenlenecek olan düğün tarihi de belli oldu. O gece evin girişinde durmuş, gelen misafirleri karşılıyordu. Düğün töreni o dönemde dindar aileler arasında yaygın olan geleneklere göre yapıldı.

Nikâhtan sonra ve yeni çift henüz ortak yaşamlarına başlamadan önce Hamenei ailesinin yeni gelini, 25 yaşındaki eşinin mücadele arenasında yer aldığını öğrendi.

"**Evliliğimizin ilk günleri veya ilk haftalarıydı, siyasi durumumu kendim gündeme getirdim ve gereken her şeyi ona anlattım. Belki de daha önceden benim siyasetle uğraştığımı biliyordu; ama beni, büyüklerin ve üstadların ilgi duyduğu bir talebe olarak görüyordu.**"

İmam'ın Sürgün Edilmesi

Seyyid Ali'nin evliliğinin üzerinden henüz bir kaç hafta geçmişti ki, 4 Kasım 1964'te Ayetullah Ruhullah Humeyni Türkiye'ye sürgün edildi. İmam'ın Türkiye'ye sürgün edildiği haberi, karar uygulanmadan bir kaç gün önce Meşhed'e ulaştı, başta din adamları gelmek üzere siyasetle ilgilenen çevreler arasında büyük yankı uyandırmıştı. Bu durum bazı âlimlerin Ayetullah Milani'den Amerikalı askerî müsteşarların siyasi dokunulmazlığı (Kapitülasyon) hakkında bildiri yayınlamasını istemelerine vesile oldu. 4 Kasım günü akşam saatlerinde Meşhed'de güvenlik komisyonu bir oturum düzenleyerek din adamlarının muhtemel hareketlerine karşı alınması gereken tedbirler masaya yatırıldı.[1]

İmam Humeyni'nin sürgün edildiği günün ertesi, yani 5 Kasım'da Ayetullah Seyyid Hasan Kummî'nin evinde önemli bir oturum düzenlenmesi kararlaştırılmıştı. SAVAK bu siyasi oturumdan haberdardı. SAVAK'ın muhbiri şöyle yazdı: Saat 15'ten itibaren Ayetullah Kummî, Ayetullah Milani ve bazı ulema tarafından Ayetullah Kummî'nin evinde düzenlenen bir oturum başladı ve saat 20'de sona erdi."[2]

Oturuma davet edilenlerden biri de Seyyid Ali Hamenei'ydi. O gün eşine şöyle demişti:

"Gitmeliyim... Ve bir daha dönmeyebilirim, belki hapse atılırım, belki de bizi öldürürler. Eşimi bu noktada olayların içine çektim. Baktım ki çok güçlü biri ve bu tür hadiseleri kabul etmeye hazır..."[3]

Bayan Mensure Hoceste ise, eşinin bu sözleri, İmam Humeyni tekrar tutuklandığı ve Kum'dan Tahran'a getirilerek buradan da Türkiye'ye sürgün edildiği gün söylediğini belirterek şöyle diyor: "O gün Seyyid Ali Hamenei ve Meşhed'deki diğer mücadeleciler sürgün kararına karşı olduklarını göstermek için hazırlanmıştı. İşte o sırada benden tutuklanması durumunu nasıl karşılayacağımı sordu. Ben de o günden sonra kendimi eşimin müca-

---

1- Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde] Ayetullah Seyyid Muhammed Hadi Milani, c. 2, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Etüd Merkezi], Tahran, h.ş 1380, s. 178.

2- age, s. 183.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

dele yolunda karşılaşacağı tehlikelerle yüzleşmeye hazırlamaya başladım."[1]

Seyyid Ali'yi, oturumdan Ayetullah Kummî'nin oğlu haberdar etmiş ve oturuma gelmesini istemişti. Ayetullah Kummî'nin evinde İmam'ın tutuklandığını ve ardından sürgün edildiğini öğrendi. "**Bizim için İmam Humeyni'nin yeniden tutuklanması musibet gibiydi**."[2]

Oturuma Ayetullah Milani dışında Şeyh Müçteba Kazvini, Şeyk Kâzım Damgani ve Şeyh Golam Hüseyin Tebrizi gibi Meşhed'in hemen hemen tüm âlimleri katılmıştı. Ayetullah Kummî haberi açıkladıktan sonra bir şeyler yapmaları gerektiğini söyledi. Herkes görüşünü beyan etmeye başladı. Şeyh Golam Hüseyin Tebrizi ise mazeret kokan bir cümle söyledi. Sabrı tükenen Şeyh Müçteba Kazvini ise öylesine güçlü ve kesin bir ifade ile harekete geçme zaruretinden söz etti ki oturumdakiler bir daha sessiz kalmak veya tepki vermemek gibi beyanlarda bulunmaya cesaret edemediler.

"Güçlü ve kesin bir ifade ile harekete geçmekten söz etti, rejime fırsat vermemek, mücadele etmek gerektiğini söyledi. Mutlaka tepki vermek gerektiğini vurguladı. Bugün Ayetullah Humeyni'yi tutukladıklarını, yarın sıranın başkalarına geleceğini söyledi."

Goherşad Camiinde Oturma Eylemi Kararı

Oturum sırasında Seyyid Ali Hamenei, Vaiz Tebesi ve diğer katılımcılardan bazıları da Şeyh Müçteba Kazvini'nin konuşması esnasında bazı şeyler söylediler. Ertesi gün Goherşad Camiine gidip konuşma yapmaları ve halkı harekete geçmeye çağırmaları kararlaştırıldı.

Seyyid Ali konuşmacı olmayı kabul etti, konuşmasının sonunda halkı oturma eylemine davet edeceğini belirtti.

"O günlerde çok kırılgan ve ciddi olmayan görüşler gündeme gelirdi. Hatta Goherşad Camiinde oturma eylemi için bir süre bile belirlememiştik ve daha sonrası ne yapacağımızı da düşünmemiştik. Acaba Ayetullah Humeyni'yi serbest mi bırakmaları gerekirdi, yoksa serbest bırakma sözü vermeleri yeterli miydi? İşin sonrasını bilmiyorduk."

1- Rehaverd-i Daneşgah Dergisi, İslam İnkılabı Rehberi'nin eşi ile mülakat, No. 12, (h.ş İsfend 1373), s. 28-29.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1235.

Ayetullah Kummî'nin evinde toplanan genç âlimler bu öneriyi gündeme getirdi, Şeyh Müçteba Kazvini ve Ayetullah Kummî de kabul etti. Ancak Meşhed Emniyet Müdürlüğü eyaletin güvenlik komisyonunun talimatı üzerine sabah ezanından önce Goherşad Camiini kapattı. Ne içeri girmeye, ne de dışarı çıkmaya izin veriliyordu. Anlaşılan SAVAK'ın köstebeği Ayetullah Kummî'nin evinde düzenlenen oturuma sızmıştı ya da oturumdan sonra kararın haberi güvenlik teşkilatına uçurulmuştu.

"Goherşad Camiine gitmek üzere kalktık. O günlerde Tebriz'den Nasrullah Şebisteri adında bir misafirimiz vardı. Şebisteri babamın evine misafirdi. Sabah ezanından önce türbeye gitmişti; ama içeri girmesine izin verilmemişti. Güvenlik güçlerinin sabah ezanından önce camiyi kapattığı anlaşıldı. Türbenin çevresi tamamen kuşatılmıştı. Ben yine emin olmak istiyordum. Babam bana mani olmaya çalışıyordu. Dışarı çıktım, çarşının girişinden itibaren polis memurları bekliyor, hiç kimseye geçiş izni verilmiyordu. Böylece planımız suya düştü."

Ayetullah Milani'nin Tepkisi

Ertesi gün, Ayetullah Kummî'nin evinde düzenlenen oturuma katılanların çoğu Ayetullah Humeyni'nin sürgün kararına tepkilerini göstermek üzere bir yolunu bulmak için Ayetullah Milani'nin evine gitmişti. Seyyid Ali Hamenei ve hemfikirleri, Ayetullah Milani meseleye karşı duyarsız kaldığı takdirde tepki göstermek üzere Hacı Şeyh Müçteba Kazvini ile anlaşmıştı.

"Ancak beklenenin aksine, Ayetullah Milani çok iyi konuştu. Ayetullah Milani'nin çok açık, net ve iyi konuştuğu oturumlardan biriydi. Zaten çok güzel konuşan biriydi; konu zevkine ve isteğine uygun olursa, çok net, güzel ve gür bir sesle konuşurdu."

Daha sonra Ayetullah Milani, İmam Humeyni'ye yazdığı mektubu orada bulunanlara okudu. Güzel, sağlam ve manalı bir mektuptu.

"Bizler nerdeyse mutluluktan uçuyorduk. Gerçekten ve tüm kalbimizle Ayetullah Milani'nin tavrından mutlu olmuştuk. Artık öngördüğümüz tepkilerimize gerek kalmamıştı."

Ayetullah Milani'den bu bağlamda geriye kalan belgelerin arasında Kum ve Tahran'ın büyük âlimlerine yazılan bir mektup göze çarpıyor. Bu mektubun aynı mektup olup olmadığı bilinmiyor; ama şunu biliyoruz ki Şeyh Müçteba Kazvini söz konusu mektubu 5 Kasım günü sabah saat 9'da Nevvab Medresesinde toplanan talebelere okudu:

"Bugün Ayetullah Humeyni'yi (k.s) yurt dışına sürgün ettiklerine dair çok acı bir haber ulaştı. Hayret vericidir ki Ayetullah Humeyni'ye taklit mercilerinden biri oldukları ve yasal dokunulmazlığı bulduğu hâlde iftiralar atılıyor ve saygısızlık ediliyor. Bu tür hareketlerin sorumluları bilmelidir ki Ayetullah Humeyni yalnız değildir ve kendileri tüm din adamı ve dinî toplumların konuşan dilidir ve söyledikleri kelam, hak ve hakikattir. Lütfen kararlarınızdan beni de haberdar buyurun. Hak Teâlâ'dan Hz. Veliyyi Asr (Ervahuna Fedah=Canlarımız ona feda olsun) sayesinde zat-i alinizden her türlü rahatsızlığın bertaraf edilmesini niyaz ediyorum."[1]

Ayetullah Milani'den Kum'a Hicret Daveti

İmam Humeyni'nin Türkiye'ye sürgün edilmesinin üzerinden kısa bir süre geçmeden Kum'un bazı duyarlı âlimleri, İmam'ın kentin Dinî İlimler Merkezi'ndeki boş yerini doldurmak için Ayetullah Milani'den daha iyi birinin bulunamayacağına karar verdiler. Abdürrahim Rabbani Şirazi bu grubu temsilen konuyu Ayetullah Milani'ye aktarmak üzere Meşhed kentine gitti.

"Bana geldi, Kum'dan geldiğini ve Ayetullah Milani ile gizli ve özel bir görüşme yapmak istediğini, benim de gelmemi istediğini söyledi."

Seyyid Ali Hamenei, Rabbani Şirazi'nin amacının Ayetullah Milani'yi Kum'a davet etmek ve orada ikametini sağlamak olduğunu anlamıştı. Ziyaretin ikinci amacı ise, Ayetullah Milani'ye bir bildiri yazdırarak Kum'da dağıtıp mücadelenin ruhunu canlı tutmaktı.

Birlikte Ayetullah Milani'nin evinin yolunu tuttular. Görüşmenin gizli olması icap ettiğinden ön kapıyı kullanmadılar. Ayetullah Milani'nin oğlu Seyyid Muhammed Ali Milani'nin, babasının evinin bitişiğinde bir evi vardı, bu evin girişi Ayetullah Milani'nin evinin girişinin bulunduğu sokaktan başka bir sokağa açılıyordu. Bu evden Ayetullah Milani'nin evine özel bir giriş vardı, kimse bunu bilmiyordu.

O sırada baba oğul banyodaydı; oğlu, yaşlı babasının yıkanmasına yardımcı oluyordu. Banyosunu tamamlayan Ayetullah Milani, Rabbani Şira-

1- Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde] Ayetullah Seyyid Muhammed Hadi Milani, c. 2, s. 184-185.

zi'yi çok samimi ve sıcak karşıladı. Bu görüşmeden sonra ikinci bir görüşme daha gerçekleşti. Ayetullah Milani ise her iki görüşmede Kum'a gitmeyi kabul etmeyip ret cevabı verdi; ama kendisinden istenilen bildiriyi yazdı ve Rabbani Şirazi de bildiriyi Kum'a götürdü.

Ayetullah Milani'yle Tatsız Görüşme

O günlerde Seyyid Ali Hamenei ve onun gibi düşünen az sayıda insan bir araya geliyor ve seçtikleri yolu nasıl sürdürecekleri konusunda istişarelerde bulunuyorlardı. Bunlar, Kum'da okuyan ve şimdi Meşhed'e dönen talebelerdi. Oturumlara Şeyh Muhammed Nihavendi ve bazen Seyyid Ali'nin ağabeyi Seyyid Muhammed de katılırdı. İşte bu oturumlardan birinde Ayetullah Milani'yi ziyarete gitmeye ve kendisinden bir şeyler yapmasını, bir bildiri yayınlamasını veya halkı harekete geçirecek herhangi bir çıkış yapmasını istemeye karar verdiler. Görüşme günü Ayetullah Milani'nin kütüphanesinde toplandılar; anlaştıkları üzere Seyyid Ali Hamenei konuşmaya başladı.

"Konuşmaya başladım ve dedim ki siz şu işleri yapabilirsiniz, neden yapmıyorsunuz? Ayetullah Milani ise yalnız olduğunu, halkın onu desteklemediğini söyledi. Ben de kendisine böyle olmadığını, halkın onun yanında olduğunu söyledim. Yine hayır dedi. Yavaş yavaş öfkelenmeye başladım, Ayetullah Milani de biraz sertleşti."

O sırada Ayetullah Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin geldiğini haber verdiler. İçeri girdi. Hâlâ kocaman sarığı başındaydı. Kapının önünde Seyyid Ali'nin yanına çömelerek yere oturduktan sonra sarığını da yere koydu. Seyyid Ali sözlerine devam etti: **"Ben ve benimle irtibatta olan herkes sizin hizmetinizdeyiz. Siz ne yapmak istiyorsanız bize söyleyin yeter, hemen yerine getiririz. Ayetullah Milani bana döndü ve 'Size asla ihtiyacım yok.' diye cevap verdi."**

Bu sırada Saidi başını öne doğru uzatıp şu ayeti okudu: **"O, yardımı ve müminler ile seni destekledi."**[1] "Yüce Allah, Peygamber'in bile müminlere ihtiyacı olduğunu buyuruyor; sizin gerçekten ihtiyacınız yok mudur!?" Ayetullah Milani sustu, artık devam etmedi.

"Bu görüşme, Ayetullah Milani ile tatsız ve zorlu görüşmelerimizden biriydi."

1- Enfal, 62.

Ortak Yaşam Başlıyor

Seyyid Ali Hamenei ile Mansure Hoceste Hanım'ın ortak yaşamı başlamıştı. Bu çiftin yerleştiği ilk ev, Seyyid Ali'nin eniştesi Şeyh Ali Tahrani'nin eviydi. Yeni evliler, Şeyh Ali'den iki oda kiraladılar.

"Bir kaç ay kadar eniştemin evindeydik. Şeyh Ali Bey bizden 50 veya 60 tümen kadar kira alıyordu. Tabi, pek kaygımız yoktu; çünkü en azından bize ev sahibi olarak baskı yapmazdı."[1]

İmam Humeyni'nin sürgün edildiği günün ertesinde, Ayetullah Kummî'nin evinde düzenlenen oturuma katılanların başına bir şey gelmedi.

O güneşine bu oturumdan dönmeyebileceğini söylemişti; ama hapse atılmalar, avarelikler, kaçışlar ve takip edilmeler, inziva, sessizlik, sürgün ve daha sonra yaşanan birçok olay, bu ortak yaşamın çatısının ağırlığını bu yiğit kadının sabır ve direnişle göğüslediğini gösterdi. Zengin bir ailenin kızıyken, yoksul bir talebe ile evlenmişti; şimdi de ortak yaşamlarında tüm olayları cesaretle karşılıyor, evinin erkeğini inandığı ve üzerinde ısrar ettiği yola devam etmeye teşvik ediyordu.

"**Eşim hiç bir zaman kaygısından söz etmedi, benden şikâyette bulunmadı, hatta birçok gelişmelerde teşvik bile etti. Bazen evimize gizli grupların önemli şahsiyetleri gelir giderdi. Tabi ben eşime bunların kim olduğunu söylemezdim; ama o geliş gidiş biçiminden bu insanların önemli ve hassas kişiler olduğunu fark ederdi. Benden bu konuda soru sormazdı, beni soruları ile sıkmak istemezdi. Hiç muhalefette bulunmazdı, hatta yardım bile ederdi."**[2]

Hoceste Hanım da şöyle anlatıyor: "Çok meşakkatli bir dönem ve İlâhî bir sınavdı, kendimi muhtemel tüm sorunlar için hazırlamıştım ve asla hiç bir konuda şikâyette bulunmadım. Kanımca en büyük rolüm, evde huzur ortamını sağlamaktı; eşim gönül rahatlığı ile işine devam edebilmeliydi. Eşimi, benim ve çocukların kaygısından uzak tutmaya çalışırdım."

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

2- age.

Yoksulluk!

Rejimle mücadele etmenin bir sonucu da yoksulluktu. Seyyid Ali'nin Kum'da yaşadığı dönemin parasızlığı, Meşhed'de de devam etti; ama bu kez yanında, o güne kadar fakirliğin acısını tatmamış olan bir de eşi vardı. Parasızlığın doğurduğu zorluklar devam ediyordu.

Meşhed'e döndükten sonra babası ile fıkhî tartışmalara yeniden başladı. Sabahları eski evlerine gider, babasının tarihî odasında düzenledikleri bilimsel oturumun ardından ders vermek üzere Nevvab Medresesinin yolunu tutardı.

Ortak yaşamlarının ilk günlerindeydi. Sabah evden çıkarken eşi öğle yemeği için evde hiç bir şey olmadığını, bir şeyler düşünmesini söylemişti. Nevvab Medresesine uzanan ara sokaklarda ilerlerken eşinin sözlerini hatırladı.

"Elimi cebime attım. Üst ceplerde zaten hiç bir şey yoktu. Alt cepten dört veya dört buçuk riyal kadar para çıktı. Birden gülmek geldi içimden,... Elhamdülillah dedim... Gerçekten hiç bir şeyim yoktu... Birinden gidip para alabilecek veya bankadan para çekebilecek durumum da yoktu. Ne bir tek kuruş tasarruf, ne de para bulabileceğim bir kaynak vardı... Bu tür durumlarda çok zorlanıyordum."

Geçim tasası olmadan geçen bir tek günü yoktu. Sürekli borçluydu ve borçlarının rakamları gittikçe kabarıyordu. Bazen minbere çıkar, meclis sahibinin verdiği naçiz meblağ, hep borçlarına giderdi. **"Yine parasız kalırdım ve yaşamımız aynı şekilde devam ederdi..."**[1]

1- age.

SÜLBÎ VE KAYITLI EVLATLAR

Hamenei Hakkında Bilgi Toplama

O günlerde Seyyid Ali Hamenei'nin Gorgan'dan ayrılarak Tahran'a vardıktan sonra babasına yazdığı ve Horasan SAVAK'ının eline geçen mektubu ya da Seyyid Cafer Tabatabai Kummî dosyasında tutuklanan bazı kişilerin Seyyid Ali'den muğlâk isimlerle söz etmesi (Said Hamenei, Seyyid Hamenei gibi), SAVAK 3. İdaresini ekim ayından itibaren onu arama telaşına düşürdü. 3. İdare Kerec, Kum, Kazvin, Arak, Demavend, Veramin, Şehri Rey ve Şemiranat SAVAK bürolarına ve yine Güneybatı, Güneydoğu, Kuzeybatı ve Kuzeydoğu şubelerine bir genelge göndererek bu şahısla ilgili sabıka, dosya, adres ve her ne bilgi varsa, bildirmelerini istedi.[1]

Kum SAVAK Teşkilatının "Adı geçen şahıs Kızıl Kale Hapishanesinden çıktıktan sonra şimdiye kadar herhangi bir zararlı faaliyette bulunmadı ve şu anda da Kum'da değil."[2] cevabından başka diğerleri, adı geçen şahıs hakkında herhangi bir sabıkaya rastlanmadığını ve onun hakkında bilgileri olmadığını belirtmişlerdi. SAVAK 3. İdaresinin neden Seyyid Ali'nin izini sürme operasyonunu Tahran ve çevre kentleri ile sınırlı tuttuğuna gelince, belki de bunun sebebi, Seyyid Ali'nin Tahran'da göründüğü duyumlarından kaynaklanıyordu. Çünkü Gorgan'dan ayrıldıktan sonra babasına yazdığı mektupta şu anda Tahran'da olduğunu ve buradan Kum'a uğrayacağını belirtmişti.

Öte yandan "Bildiri yayınlayarak halkı savaş, cinayet ve devletin en üst kademesine hakarete teşvik ve kışkırtma"yla suçlanan beş sanıktan biri

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 3. İdarenin Merkezi Eyalet SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 321/26656, tar. 29.07.1343.

2- age, Kum SAVAK Başkanı'nın Tahran SAVAK Başkanı'na mektubu, No. M K/2421, tar. 14.10.1343.

olan Seyyid Cafer Tabatabai'nin dosyası gittikçe kabarmıştı. Bu dosya 1964'ün temmuz ayının başlarında 103 sayfaya ulaşacaktı.

Eyalet ve vilayet encümenleri yasasının onaylanma macerasından muharrem ayına kadar Seyyid Ali Hamenei ve hemfikirlerinin siyasi faaliyetleri sadece bildiri basıp dağıtmakla sınırlıydı. Bildiriler İmam Humeyni'nin mektup ve duyurularından, ordu subaylarını kıyam ve isyana teşvik etmeye kadar birçok konuyu içerirdi. Bu bildiriler Kum'da çoğaltılıyor ve Tahran'da dağıtılıyordu. Bir süre önce de Seyyid Cafer Kummî, Şah aleyhinde sert ifadeler içeren *"Feryad"* adında bir dergi çıkarmıştı. O dönemde işleri iyice ilerletmiş olacaklar ki, Seyyid Cafer yeni bir teksir makinesi satın almalarını önerdi ve Tahran'da bu makinelerden birini bulabileceklerini söyledi.

"Makine bir Şeyh'e aitti. Nedendir bilmem; ama Seyyid Cafer'e satmıyordu ve bunun için ya başkasının güvence vermesi ya da müdahale etmesi veya kamuflaj yapması gerekiyordu. Seyyid Cafer'le birlikte ona gittik, ben alıcı olarak tanıtıldım ve makineyi satın aldık. Teksir makinesi o Şeyh'e de ait değildi zaten, başkasınındı. O şahıs da İran'dan kaçanlardan biriydi. [Seyyid Cafer] o makine ile Feryad **dergisini basıyordu. Kendisi yazıyor, teksir kâğıdı üzerine daktilo ediyor, yine kendisi kâğıtları teksir makinesine yerleştiriyordu. Daha sonraları bir yardımcı da bulmuştu; Mervi Medresesi yakınlarında gömlek satan Mehdi Sadakat [Muhammed Mehdi Nimeti], bir de Arap kökenli Mişkini Bey vardı. Bilemiyorum, belki de muhaliflerdendi. Bir de Rıza İsfahani vardı... Sonunda bu dergi de yakayı ele verdi."**

Dergide çalışan ve kaçamayanlar yakalandı. Tahran'da tutuklanan Şeyh de yetkililere istedikleri tüm bilgileri vermişti, işte bu olaydan sonra Seyyid Ali, makineyi satın alma suçuyla aranmaya başlandı. Makineyi satan Şeyh, alıcının adını doğru dürüst bilmiyordu, emin olmadığını belirterek Seyyid Hamenei veya Said Hamenei adından söz etmişti. Bu yüzden Seyyid Ali'ye yönelik suçlama, Seyyid Cafer Kummî'ye yöneltilen suça oranla önemli sayılmazdı; ama adı başka sanıklarla aynı sırada yer alıyordu.

Ordu Adliye İdaresi Başkanı Korgeneral Murtaza Hüsrevani'nin mektubunda sanıkların adı şöyle sıralanmıştı:

1- Şeyh Muhammed Ali, Ali Asgar oğlu, soyadı Sadık Tahrani (çevresinde Sadıki veya Emir Sadıki olarak biliniyor),

2- Seyyid Cafer, Seyyid Hüseyin oğlu, soyadı Tabatabai Kummî (firarda),

3- Seyyid Hamenei (firarda),

4- Kumlu talebe (firarda),

5- Muhammed Mehdi, Rıza oğlu, soyadı: Nimeti (gömlekçi).

Korgeneral Hüsrevani yazdığı mektupta SAVAK'tan, adlarına göre dosyaları açık kalan diğer sanıkların tutuklanması için gereken yasal girişimlerde bulunmasını istiyordu.(1)

O sıralarda SAVAK, Seyyid Ali'yi tutuklamaktan ziyade hakkında bilgi toplamak istiyordu; çünkü büyük bir ihtimalle onun kimliği ile adı geçen Seyyid Hamenei'nin aynı kişiler olduğu konusunda kuşkuları vardı; hatta Sistan Belucistan SAVAK'ından istenilen bilgiler de, Seyyid Ali'nin nüfus cüzdanı bilgileri ve 1 Şubat 1965'te tutuklanarak Tahran'a sevk edildiği sırada kendisi ile beraber gönderilen 8 sayfalık dosyaya işaret etmekten öteye gitmiyordu.(2)

Seyyid Ali Zahidan'da tutuklandıktan sonra sözü edilen günde uçakla Tahran'a sevk edilmiş ve Kızıl Kale'de hapsedilmişti.

Seyyid Cafer Kummî ise kılık değiştirerek kaçmıştı ve şimdi Ali Hairi takma adı ile kâh Tahran'da, kâh Meşhed'de SAVAK ajanlarının gözünden uzak, gizli bir yaşam sürdürüyordu.(3)

Tedris

Meşhed'e dönüşünün üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçiyordu. Şimdi Meşhed'e yerleştikten sonra derslere yeniden devam etmeye, fıkıh ve usul kaynaklarını gözden geçirmeye, ders vermeye ve babası ile bilimsel tartışmalara başlamıştı.

Ayetullah Milani'nin hâric dersine katılıyor ve ayda 100 tümen harçlık verilenbaşarılı talebeler arasında yer alıyordu. Harçlıklar talebenin ilmî derecesi ve tedris konusunda sarf ettiği çabaya göre belirleniyordu.

1- age, Ordu Adliye İdaresi Başkanı'nın SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 7/11/22953/61908, tar. 17.04.1343.

2- age, Sistan Belucistan SAVAK Başkanı'nın 3. İdareye yazdığı mektup, No. 321/19911, tar. 11.06.1343.

3- age, No. H 9/13575, tar. 04.12.1344.

Ayetullah Milani "**Dersinin fadıl talebelerine 50 tümen ödüyordu, daha sonraları ders veren fadıl talebeler için bu rakam 100 tümen'e çıkarıldı.**"

Seyyid Ali hocasının gözünde fadıl bir müderristi ve bu yüzden en yüksek harçlığı alması gerekiyordu.

1970'e kadar hâric dersini vermeyi sürdürdü. En çok da Mirza Cafer Medresesinde ders verirdi. Derste kullandığı kaynaklardan biri, Ayetullah Seyyid Ebulkasım Hoi'nin talebelerinden Seyyid Ali Naki Haydari'nin *Usulü'l-İstinbat fi-Usuli'l-Fıkıh* adlı eseriydi. Bu kitap Meşhed'de *Maâlimu'l-Usul* yerine ders verilirdi. Buna ilave olarak, talebelere *Mekâsib, Resail* ve daha sonraları *Kifayetu'l-Usul* adlı kitapları da ders vermeye başladı. Tedriste babasının bazı adetlerini uyguluyordu. Her gün talebelerden bir önceki dersi soruyordu. Bazen 80 kadar talebe katılır ve not alırdı. Her gün iki veya üç talebeye bir önceki dersi tekrarlatıyordu.

Meşhed'de tedrisi 1965'te başladı ve İranşehir'e sürgün edildiği 1977 yılına kadar, arada bir hapse düştüğü günlerin dışında, asla aksamadı.

Onun *Mekâsib* dersine bazen 120 kadar talebe katılırdı, burası Meşhed'in en ünlü ve en büyük ilmî meclislerinden biriydi.

"***Resail* dersi de aynı şekildeydi. *Resail*'e başladığımda talebe sayısı 15-16 veya 20 kişi kadardı, daha sonraları bu sayı arttı. *Kifaye* dersini de örneğin 30 veya 40 kişiye anlatırdım.**"[1]

İlk Evlat

O günlerde eşi hamileydi ve ilk çocuğunu doğurmak üzereydi. Doğacak bebeğin sıhhatli sesini duymak için paradan başka her şey hazırdı. Bu yoksullukla ne yapacaktı? Ayetullah Milani'nin ödediği harçlıktan başka gelir kaynağı yoktu. Her ay bir zarfa yerleştirilen 100 tümen harçlıktan başka hiçbir gelirinin olmaması durumu zorlaştırmıştı:

"**Harçlığı dağıtan şahıs nerede olsam beni bulurdu, mesela yolda, gayet saygılı bir şekilde 'Lütfen şöyle gelir misiniz.' derdi. Sonra da cebindeki zarfları çıkarır ve benimkini aramaya başlardı. Üzerinde adımın yazıldığı zarfı bu-**

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1228.

lup verirdi. Bu tarz harçlık ödemek, başkalarının yapmadığı, sadece Ayetullah Milani'nin uyguladığı çok saygın bir yöntemdi."[1]

İşte o sıkışık anında, harçlıkları dağıtan o şahsa gitmeyi ve babasının komşusu ve dostları olan bu adama durumu anlatıp, ilk bebeğinin dünyaya gelmek üzere olduğunu ve her an para gerekebileceğini anlatmayı düşündü. On gün sonra dağıtılacak harçlığı şimdi vermesini, doğum masrafları için gelecek ayın harçlığını da eklemesini isteyecekti… Ama harçlık sorumlusu o tanıdık adam, hiç de duygusal olmayan resmî bir cevap verdi: "Bu ayın harçlığı henüz elime geçmedi. Bir sonraki ayın harçlığı için de Ayetullah Milani'ye bizzat kendiniz başvurunuz. Eğer kabul ederse bana bir not yazsın, bir sonraki ayın harçlığını da alırsınız."

"Çok rahatsız oldum, bir daha ona başvurmadım. Kendi kendime, 'Ne Ayetullah Milani'ye bir şey yazar, ne de senden harçlık isterim.' dedim."

Çalacak bir tek kapı kalmıştı; yeryüzündeki yardım meleğini aradı; annesi! **"Ya annemden ya da arkadaşlardan birinden borç aldım, tam olarak hatırlayamıyorum."**

Çok geçmeden ilk çocuğu Seyyid Mustafa dünyaya geldi, o tatlı sesiyle anne ve babasının ruhunu okşayacaktı.

Bir kaç gün sonra harçlığı dağıtmakla sorumlu olan o kişi harçlığı vermek üzere yanına geldi; ama o reddetti, adamın bütün ısrarlarına rağmen harçlığını almadı. Bu malî küskünlük bir süre devam etti.

İkinci Evlat

Seyyid Mustafa, ailenin tek misafiri değildi. Seyyid Ali 1965'te Seyyid Kutub'un *"el-Mustakbel li-Haze'd-Din"* adlı eserinin çevirisini tamamladı ve Arapçadan çevirdiği bu eserin Farsçasına *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adını verdi.

1965 yılının büyük bir bölümünü SAVAK ve Emniyet Müdürlüğünün takibinden âmânda olarak rahat bir şekilde geçirdi. O yılın ikinci yarısında onu bulmak ve faaliyetleri hakkında yeni bilgiler toplamak üzere SAVAK şubeleri arasında birçok yazışma gerçekleştiyse de; 3. İdare Başkanı'nın 1965'in mayıs ayında Merkez Eyalet SAVAK Başkanı'na gönderdiği ve

1- age, belge no; 1227.

"Ordu Adliye İdaresi, sözü edilen şahıs hakkında delil yetersizliğinden takipsizlik kararı yayınlayarak hükmün kesinliğini ilan etti." şeklindeki yazısı; hiç bir dış etkenin rahatsızlığına maruz kalmaksızın Kutub'un eserini tercüme etmekle uğraşmasına zemin hazırladı. Bu kitabın Arapçası, tesadüfen eline geçmişti.

Aslında, Meşhed'de ajanların gözetiminden uzak değildi. Ayetullah Milani'nin evine gidiş gelişi, orada bulunan gizli ajanın varlığı sayesinde gününe, saatine ve dakikasına kadar rapor ediliyordu. Örneğin Horasan Tümeni istihbaratı 23 Mart 1965'te Ayetullah Milani'nin evine geliş gidişlerden hazırladığı listede şöyle yazmıştı:

> "Saat 16.30, Seyyid Muhammed Ali Milani [Ayetullah Milani'nin oğlu] evden çıktı ve Hamenei ile beraber bir taksi ile havaalanına gitti. Hamenei uçakla Tahran'a gitti, Seyyid Muhammed Ali eve döndü. Yine aynı ayın 25. günü için "Saat 10.40, Seyyid Hamenei içeri girdi ve saat 11.40'ta dışarı çıktı." ibaresinden sonra şöyle denildi: Aynı günün saat 21.00'inde Nevvab Medresesinde duvarda, üçüncü bahar başlığı ile Kum Dinî İlimler Merkezi imzalı bir bildiri gözlemlendi, bir kaç talebe bildiriyi okuyordu. Söz konusu bildiri memurlarca duvardan kaldırıldı…"

9 Mayıs 1965 tarihli SAVAK raporunda da şu ifadeler yer alıyordu:

> "Arak halkından Golam Rıza Reiszade, elinde büyük siyah bir çanta ile Milani'nin evine girdi ve saat 08.55'te evden ayrıldıktan sonra yaya olarak Hüsrevi Nov Caddesi Nusratu'l-Mulk Sokağı'nda Seyyid Hamenei'nin evine geldi. Milani'nin evini gözetleyen polis memuru Emniyet Müdürlüğü istihbarat dairesini telefonla aradı. Reiszade söz konusu evden çıktıktan sonra Dakiki Meydanı [Su Meydanı] karşısında Seyyid Ali yanındayken polis memurları tarafından gözaltına alınarak özel araçla Emniyet Müdürlüğüne sevk edildi..."

Seyyid Kutub hapiste olduğu hâlde düşünceleri Mısır sınırlarını aşarak birçok İslam ülkesine ulaşmış, işte o günlerde o da *el-Mustakbel li-Haze'd-Din*'in çevirisini tamamlamıştı. Seyyid Kutub'un hangi düşünceleri, İran'ın doğusunda yaşayan 26 yaşındaki genç bir din adamını, bu Mısırlı düşünürün fikirlerini çevirmeye yöneltmişti?

Her şeyden önce, Seyyid Kutub toplum ve siyasetle uğraşan bir İslam'dan söz ediyordu, İslam'ın siyasi hâkimiyetine inanıyor ve geleceği İslam'da görüyordu. Seyyid Kutub Batı dünyasını ve onun kalbi olan Amerika'yı

görmüştü. İslam ülkelerini de yakından bildiğinden, Batı kültürünün keskin pençelerinin, Müslümanların inancının köklerini hedef aldığının farkındaydı.

Seyyid Kutub, Batı ile mücadeleyi, İslam devleti kurmak için gerekli zeminlerden biri olarak görüyor ve şöyle diyordu:

> "Batı yaşamı hiç kuşkusuz hem daha lezzetli, hem daha rahattır; ama insaniyet açısından daha iyi, daha yüce ve daha saygın değildir. Batı'da hiç bir kısıtlama söz konusu değildir, üstelik buna özgürlük adını veriyorlar. Evet, orada özgürlük vardır; ama bu özgürlük ruhun özgürlüğü değil, bedenin özgürlüğüdür, insaniyet özgürlüğü değil, hayvaniyet özgürlüğüdür…"

Seyyid Kutub, sözde dindar görünen maddeci Batıyla mücadeleye; komünizmle mücadele kadar inanan biriydi. Bu mücadeleci Müslüman düşünür, Batı dünyasının İslam dünyasına gösterdiği hoşgörünün ancak komünizmle muhalefeti ve Müslüman ülkelere nüfuz etmesini engelleme noktasına kadar olduğunu fark etmişti:

> "Onlar, devlet düzeni olan ve kendi halkını kendisinin yönettiği bir İslam istemiyorlar… Hatta aslında, İslami yönetime de katlanamıyorlar; çünkü eğer İslam hükümeti olursa farklı bir ümmet yetiştirecek, farklı bir toplum oluşturacaktır… Milletlere güç ve kuvvet elde etmenin; sömürüyü dışlayıp reddetmenin farz olduğunu öğretecektir. Komünizm de Batı sömürüsü gibi bir afettir ve her ikisi de düşman ve saldırgandır…"

Seyyid Kutub Siyonizm hakkında da ciddi uyarılarda bulunuyordu. Ona göre nerede ahlaksızlığa bir davet varsa, nerede barışa karşı bir savaş başlatılıyorsa, orada Siyonizm'in parmağı vardı. Bir yerde şöyle yazıyordu:

> "Kuşkusuz, tüm bu düşmanlıklara ve sabotajlara karşı, gelecek İslam'dadır ve bizler şimdi oldukça uzun, zorlu ve tehlikelerle dolu bir cihatla karşı karşıyayız. Bu cihat, fıtratı karanlık bulutları arasından kurtarmak ve karanlıklara karşı muzaffer kılmasını sağlamak içindir. Bu cihat için donanmalı ve gücümüzü geliştirmeliyiz. Bu cihat için gerekli olan teçhizat bir tek şeydir: İslam hakikatleri ile tam olarak tanışmak ve dini en yüksek seviyede öğrenmek…"[1]

1- Alıntı: Necefî, Ahmet, İslami Uyanışın Bayraktarı Seyyid Kutub, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi] Sitesi, www.irdc.ir.

Seyyid Ali Hamenei bu eseri çevirdikten sonra ön sözünü 1966 yılının nisan ayında yazdı. Ön sözde İslam'ı yeni şekli ile tanıtma zaruretinden, şatafatlı modern düşüncelerin yenilikçi içgüdülerin etkisinde kaldığı bir dönemden söz ederek şöyle diyecekti:

> "İslam'ın evrensel hâkimiyeti kuşku götürmez; ama bu inanç müsamahakâr davranmamıza sebebiyet vermemelidir. Dinî simgelerin Müslümanların arasında cari olması, İslam'ı hakkıyla tanıdığımız anlamına gelmez. Kişisel görev ve kuralları bilmekle yetinip, İslam'ın, yaşamın tüm alanları için getirdiği programdan gafil kalmak, bu semavi dinin bugün yeterince tanınmadığını gösterir."

Ön sözün devamında sömürü meselesine ve sömürücü devletlerin gasp amacıyla Doğu ülkelerine el atmalarına değindi. Söz konusu sömürücü güçler, Müslüman ülkelerde, çıkarlarına karşı çıkabilecek manevi güçleri bastırarak hedef ülkelerde varlıklarını güvence altına alıyordu. Ön sözde şöyle yazdı:

> "Doğu'da yer alan İslam ülkelerindeki bu manevi güç, İslam'dan başka bir şey değildi. Zira İslam dini özel öğretileriyle Müslümanlara tüm ümmetlerden ve toplumlardan üstün olduklarını öğretir; onları Hizbullah olarak adlandırır… Hizbullah'ı tek muzaffer ve kurtulan hizip olarak tanıtır; Müslümanlara ecnebi düşmanlara karşı kişiliklerini ve bağımsızlıklarını kaybetmemelerini ve düşman karşısında acziyet beyanında bulunmaktan kaçınmalarını öğretir. Onlara dünya ve dünyalıların kaderini ellerinde tutacak son ümmet olduklarını müjdeler. Ayrıca, emr-i maruf ve nehy-i münkerin, birlik ve beraberliğin farz olduğu, din düşmanlarına yardım etmenin haram olduğu ve onlara karşı şiddete başvurmak gerektiği gibi inkılapçı ve uyarıcı ahkâmları ile İslam dini, sömürücülerin en büyük ve uzlaşmaz düşmanıydı ve onların tüm komplolarını suya düşürüyordu. İşte bu nedenle sömürücülerin Doğu milletlerinden bu manevi gücü silmeleri ve ellerindeki bu etkili silahları almaları gayet doğaldı."

Ön sözün devamında protokol dinini, sömürücülerin sevdiği din olarak tanımladı; zira içi boşaltılmış bu din, sömürücülerin amaçlarına hizmet ediyordu.

Ön sözde yazdığı bu satırlar, Seyyid Kutub'un düşünce ilkelerinin İmam Humeyni hareketinden sonra İmam'ın taraftarları arasında sonuç veren düşünce ile eşgüdümlü olduğuna inandığını gösteriyor.

Bu ön sözün sonunda, çeviri sırasında izlediği yöntemi de kısaca anlatıyor. Kitabın hiçbir bölümünün göz ardı edilmediğini belirterek, akıcı bir çeviri sunmak ve sözün özünü aktarmak için tercüme sırasında kelime kelime ve bazen cümleleri olduğu gibi çevirmekten kaçındığını ifade ediyor.

el-Mustakbil li-Haze'd-Din adlı eser siyasi İslam'ı beyan etmek üzere teorik bir fırsattı. Seyyid Ali Hamenei çevirdiği bu esere bazı dipnotlar da ekleyerek onu toplumun güncel meseleleri ile tatbik ederken, kendi siyasi görüşünün kıstaslarını da ortaya koymuştu ve bu da, çok yakında başına iş açacaktı!

Sepide Yayınları

1965 yılının başlarında bir yayınevinin kuruluşuna ortaklık etti ve yayınevinin Genel Müdürü Muhsin Muhsiniyan'ın anlattığına göre burada yönetim kurulu başkanlığı yaptı. Aslında bu müessese gizli faaliyetler yürütmeyecekti. Bu yüzden 43 maddelik bir tüzük hazırlandı ve Sepide Yayınları Şirketi adı altında 541 sayı ile 29.04.1965 tarihinde şirketlerin kaydedildiği kurumda kayda geçerek resmiyet kazandı.

Şirket, hisselerini satışa çıkararak faaliyetine başladı. Her hissenin bedeli 100 riyal kadardı, kısa zamanda hepsi satıldı. Hisse sahipleri genel kurul oturumunu düzenleyerek yönetim kurulu üyelerini, genel müdür ve müfettişleri belirledi.

Şirketin tüzüğünde yönetim kurulu üyeleri, müfettişler ve gözetim heyeti üyelerinin adı şöyle sıralanıyordu: Seyyid Ali Hamenei, Muhsin Muhsiniyan, Hacı Kâzım Tedeyyün, İbrahim Şayeste, Hacı Abdurrıza Ganiyan, Hacı Ali Tusi, Golam Rıza Kudsi, Ahmet Tusi, Hasan Kasımi, Hacı Muhammed İbrahim Yezdaniyan, Kasım Servîha, Mahmut Ekberzade.

Tüzüğün ikinci maddesinde ise şu ifade yer alıyordu: Şirketin konusu yararlı bilimsel, talim ve terbiyevi, ahlaki, sosyal, dinî kitap ve dergi yayınlamak ve bununla ilgili basımevi açmak, kitabevi açmak gibi ilgili işleri yürütmek ve ticaret kanununa göre hareket etmekten ibarettir.

Sepide Yayınları zamanla bir kaç kitap bastı. Bunlar Muhammed Tagi Şeriati'nin eseri olan "*Faide ve Luzum-i Din* [Dinin Faydası ve Zarureti]," [1]

1- Bu kitap, Muhammed Tagi Şeriati'nin Meşhed Radyosu'nda yaptığı konuşmalardan ibaretti.

Ali Gülzade Gafuri'nin *"Kongire-i İslamiy-i Hac* [Hacc'ın İslami Kongresi]," Allâme Tabatabai'nin *"Velayet ve Zeamet"*i ve Seyyid Ali Hamenei'nin Seyyid Kutub'dan çevirdiği "Ayende der Kalamrov-i İslam [İstikbal İslam'ındır]"adlı eserdi.(1)

Son kitaptan başka, öteki kitapların basımı yenilenmişti.

SAVAK köstebekleri Sepide Yayınları'nın kuruluşundan haberdardı ve burada çalışanların haftalık oturumlarından bir rapor hazırlamaya çalışıyordu. Ancak oturumlara katılanlar aralarına başkalarının katılmasına mani olduğundan, oturumlar hakkında hazırlanan raporlar genellikle eksik ve dolaylı ifadelerle doluydu. SAVAK; Seyyid Ali Hamenei, Muhsin Muhsiniyan, Golam Rıza Kudsi, Kâzım Tedeyyün ve Mahmut Ekberzade'nin oturumların müdavimi olduklarını ve çeşitli sosyal konuları tartıştıklarını biliyordu.

Öte yandan SAVAK'ın muhbiri, Sepide Yayınları Meşhed Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümü birinci sınıf öğrencisi Perviz Horsand'le, Tarih ve Coğrafya bölümü birinci sınıf öğrencisi Nasır Bazergan'ın, lise mezunu Said Payan aracılığı ile lise ve üniversite öğrencileriyle temasa geçtiklerini, öğrenci tezlerini yayınlama veya öğrencilerin Tahran'dan istedikleri kitapları getirtme… vb. yollardan yararlanarak onları müessese-ye çektiklerini fark etmişti.(2)

Ayrıca SAVAK, bu grubun mühendis Seccadi [Hüccetiye Derneği] ile anlaşmazlık yaşadığını da öğrenmişti. Çünkü Seyyid Hüseyin Seccadi'yle takipçileri, gençleri rejimle mücadeleye teşvikten kaçınıyordu.

Sepide Yayınları tarafından basılan dördüncü kitap aynı zamanda sonuncusu oldu; Kutub'un *"Ayende der Kalamrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı eseri zararlı kitaplar kategorisinde yer aldı ve piyasadan toplanırken, kitapla ilgili kişiler de tutuklandı.

Tüzüğün Deşifre Edilmesinin Sonuçları

1966 yılına girerken Kum kentinde dağıtılması planlanan İmam Humeyni'ye destek bağlamında bir bildirinin hazırlanmasının ardından bazı ta-

1- Mansuri, Tarih-i Şifahiy-i Kanun-ı Neşr-i Hakaik-i İslami [İslami Hakikatler Yayın Merkezi Sözel Tarihi], s. 263-264.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], İç İstihbarat Raporu, tar. 20.11.1344.

lebeler tutuklandı. Daha sonra da mart ayının otuzuncu günü bildiriyi hazırlamakla suçlanan Hüseyin Ali Munteziri, Ali Hücceti Kirmanı, Abdürrahim Rabbani Şirazi ve Ahmet Azeri Kummî gözaltına alındılar. Söz konusu tutukluları teftiş işi, evlerine kadar uzandı ve Azeri Kummî'nin evinde el yazması 6 sayfalık bir tüzük SAVAK'ın eline geçti. Bu tüzük SAVAK Teşkilatının gözünde çok önemliydi; çünkü içinde "İslam öğretisi, Kutsal Kur'ân-ı Kerim ahkâmı ve evliyaların siyerinin uygulanması"nı öngören siyasi bir teşkilatın yapısından söz ediliyordu. Konu o kadar önemliydi ki, Muhammed Rıza Pehlevi'ye rapor edildi.

"Mücadelenin tüm çabalarını aynı yöne ve tek bir çizgiye getirebilecek muazzam bir teşkilatın planıydı. Onun için bir de tüzük hazırlamıştık ve üyelik bedeli de ödüyorduk; her birimizin de belli bir görevi vardı."[1]

Tüzükte İstihbarat Teşkilatının dikkatini çeken maddeler şunlardı:

Madde 19: Cemiyet üyelerinin adı defterlerde şifrelidir ve her kurum veya şube sadece kendi üyelerini tanıyacaktır.

Madde 20: Her kurum ve şubenin kendisine özgü şifresi olacak ve şifreyi çözmekten sorumlu olacaktır.

Madde 21: Birimlerden hiç biri bir başka birimle (tanıdığı takdirde) üstlerin özel talimatı dışında iş birliği yapamaz, bağlantı kuramaz.

Madde 24: Aylık üyelik bedeli 50 riyal, konsey, kurum ve şubelerin başkanları için 100 riyal kadardır.

Madde 32: Aidatın tahsili, bir tahsildar tarafından ve gizlice yapılacaktır (Enformasyon kurumuna başvurunuz).

Madde 33: Üyelerin tüm defterlerde adı, takma ad olacaktır, tahsildar ve şube başkanından başka hiç kimse gerçek adları bilmeyecektir.

Madde 37, fıkra 1: Cemiyetin yayın dairesi, cemiyetin açık gizli (Farsça-Yabancı dilde) yayınlarının içeriğini hazırlayacaktır.

Madde 37, fıkra 2: Radyo propagandaları dairesi, cemiyetin düşüncelerini radyo aracılığı ile yayınlayacaktır.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1238.

Bu maddeler ve teşkilatın kurucu yüksek konseyinden enformasyon ve iletişim kurumuna, malî işler şubesinden müsteşarlık dairesi ve mahkemeye kadar uzanan yapılanması ile ilgili bilgiler, SAVAK Teşkilatını tüm bunların gizli bir cemiyeti yansıttığı sonucuna ulaştırdı.[1]

SAVAK, teşkilatın gerçek mahiyetini öğrenmek üzere Ali Mişkini, Mehdi Hairi Tahrani, Ali Kuddusi, Muhammed Tagi Misbah Yezdi, Ekber Haşimi Rafsancani, Seyyid Ali Hamenei, Seyyid Muhammed Hamenei ve İbrahim Emini gibi kişilerden konunun araştırılması gerektiği kanaatine vardı. SAVAK Başkanı Nimetullah Nasiri'nin raporun üzerine yazdığı notta yer alan ifade, muhtemelen Muhammed Rıza Şah'ın kendisine verdiği emirlerdi: "Ordu Başsavcılığı ile müzakereden başka. Eğer konu takip edilebilecek seviyede ise ve yasalara göre onlara ceza verilebilecekse, adli takip süreci başlatılsın. Eğer bunun için yeterli delil ve belge yoksa Kum SAVAK Başkanı meseleyi araştırsın; onlardan bir iki kişi tutuklanarak sorgulansın ve tehdit edilerek Kum'a gitmekten men edilsin, geriye kalanları da Kum'dan uzaklaştırılsın."[2]

SAVAK hemen harekete geçti. SAVAK'ın sorgulama memurları sorgulama belgelerine sözü edilen teşkilat hakkında az da olsa bazı bilgilerin yansıması için mümkün mertebe Azeri Kummî'yi baskı altında tutarak sorguladı. Sorulan sorulardan biri şöyleydi:

"Seyyid Ali Hamenei ile nasıl tanıştığınızı ve ilişkilerinizi detaylı olarak yazın."

Azeri Kummî şöyle cevap vermişti:

"Seyyid Ali Hamenei ile tanışmamız yaklaşık on yıl önce Meşhed'e müşerref olduğum günlere denk gelir. Kum'da benim yanımda ders okuyan Seyyid Cafer [Şubeyri] Zencani ile arkadaştı ve bu arkadaşlığın zemininde biz de birbirimizle tanıştık. Bir kaç gün sonra Meşhed'den döndükten sonra kendisini bir daha görmedim; ta ki bir kaç yıl önce eğitimine devam etmek üzere Kum'a gelene kadar… Meşhed'de tanıştığımız için kendisini

1- Yaran-ı İmam be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İmam'ın arkadaşları] (Direniş Rivayeti – Ayetullah Rabbani Şirazi'nin Mücadele Şerhi), 16. kitap, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Etüd Merkezi], h.ş 1379, s. 60-78. Bu kaynakta tüzüğün tam metni yer alıyor.

2- age.

ziyaret gittim ve bundan sonra ilişkilerimiz daha çok karşılıklı ziyaretler şeklinde devam etti. Genellikle perşembe geceleri benim evimde düzenlenen ve hâlen de devam eden mersiye merasimlerine arada bir katılırdı."[1]

Esas soru, Seyyid Ali Hamenei tarafından Azeri Kummî'nin eline ulaştırılan teşkilatın tüzüğüyle ilgiliydi: "Tüzüğü bana Seyyid Ali Hamenei verdi ve kimin düşüncesinin ürünü olduğu hakkında herhangi bir açıklama yapmadı. Tüzüğün kim tarafından hazırladığından haberim yoktur ve kimler ve hangi cemiyetle ilgili olduğunu da bilmiyorum."[2]

Azeri Kummî açık ve net cevap vermekten kaçınsa da SAVAK işin peşini bırakmıyor ve tüzüğü yazan kişiyi arıyordu.

3. İdare Başkanı Nasır Mukaddem, Horasan SAVAK'ına bir telgraf göndererek şu talepte bulundu: "Uygun şekilde ve belli etmeden Meşhed'de ikamet eden Seyyid Muhammed Hamenei ve Seyyid Ali Hamenei'nin el yazılarından birer örnek bulup bize gönderin."[3]

Telgraf gizli ve çok acil kodu ile çekilmişti. Horasan SAVAK'ı bir gün sonra, Seyyid Ali Hamenei'nin 1963'deki sorgulama belgelerinden bir örnek göndererek bu talebe cevap verdi, Seyyid Muhammed Hamenei'nin de el yazısının daha sonra gönderileceğini belirtti.[4]

Tüzüğün yazıldığı el yazısı Seyyid Ali Hamenei'nin el yazısı ile aynı değildi. Sonuç hayırlı mı değil mi belli olmadı; ama Seyyid Ali'nin gizli yaşamı başlamıştı. Seyyid Ali, SAVAK'ın tüzüğü takip sürecinden habersizdi; ancak Meşhed'den *"Ayende der Kalamrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitaba el koyulduğu ve arandığı haberi gelmişti. Seyyid Ali'nin çevirip ön söz ve dipnotlar yazdığı bu kitap, rejimin hassasiyet ve öfkesini arttırmıştı.

Yarım Kalan Seyahat

1966 yılının nisan ayında eşi, kayınvalidesi ve 40 günlük bebekleri ile Meşhed'den Tahran'a doğru yola çıktı. Yoluculuğun amacı turistik geziydi.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Ahmet Azeri Kummî dosyası.
2- age.
3- age, 3. İdarenin Horasan SAVAK'ına telgrafı, No. 316/3318, tar. 28.01.1345.
4- age, Horasan SAVAK'ının 3. İdareye mektubu, No. H 9/1120, tar. 29.01.1345.

Tahran'dan Kum'a, oradan İsfahan'a gittiler, daha sonra tekrar Tahran'a döndüler.

Tahran'da bir motelde ikamet ettikleri sırada kitabın Horasan basımevinde tevkif edildiği ve Sepide Yayınları genel müdürünün tutuklandığı haberini aldı. Konuyu eşine ve kayın validesine anlattı. Meşhed'e dönmelerini ve durumu yakından incelemelerini önerdi; eğer durum müsaitse o da Meşhed'e dönecekti.

Öneri kabul edildi. Aile Meşhed'e döndükten bir kaç gün sonra bir arkadaşı ikametgâhına geldi. Yanında *Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır] adlı kitaptan 50 nüsha getirmişti. Kitabın 100 nüshası SAVAK ajanlarının gözünden kaçmıştı.

"Kitabı görünce çok sevindim, bu benim yayınlanan ilk eserimdi. Çok da güzel bir ofsetle basılmıştı, kapak tasarımı da çok ilginçti. Kitaplardan bir kaçını arkadaşlarıma hediye ettim, geriye kalan kısmını da bir yakınıma emanet ettim, yasak ve tehlikeli olduğunu anlattım."

Bir kaç gün sonra arkadaşlarından biri, bir cami inşa edilmesi kararlaştırılan bir yerde cemaat namazı kıldırmaya davet etti. Muharrem ayı yaklaşıyordu, caminin mütevelli heyeti o yıl muharrem ayında bu mekânda yas merasimi düzenlemeyi planlıyordu. Mekân demir levhalarla çevrilmiş, üzerine de çadır çekilmişti. Daveti kabul etti, 24 Nisan 1966, kamerî 1 Muharrem 1386'da bu mekânın imamlığını üstlendi. Namaz kıldırdıktan sonra minbere çıkıp konuşma yapacaktı. Muharrem ayının ikinci ve üçüncü on günü için başka hatipleri de davet etti. O yıl Tahran Üniversitesi'nin Batı kanadı sakinleri ve Doğu Nusret Caddesi ahalisi, daha sonraları Emirü'l-Müminin Camii olarak adlandırılan mekânda muharrem etkinliklerine şahit olacaktı.

Kaçakların Oturumu

Bir gün Ekber Haşimi Rafsancani, Şahrıza [şimdiki İnkılab-i İslami] Caddesi'nde tesadüfen Seyyid Ali Hamenei'yi gördü. Rafsancani o sırada belediye otobüsündeydi. Arkadaşı Seyyid Ali gayet rahat, her şeyden habersiz, Tahran Üniversitesi'nin karşısındaki kitapçıları geziyordu!

"Bir baktım, Haşimi Rafsancani, koşa koşa bana doğru geliyor. 'Sen her zaman böyle mi dolaşırsın? Yakalanman an meselesi!' dedi. Nedenini sorduğumda 'ıı kişilik grup deşifre edildi.' dedi, 'Azeri Kummî de tutuklanarak hapse atıldı, şimdi bizi arıyorlar.' Rafsancani otobüsle oradan geçerken be-

nim rahat rahat gezdiğimi görmüş, arandığımdan haberim olmadığını anlamış, hemen bana gelip arandığımızı söylemek istemişti.”

O sırada Rafsancani teşkilatın diğer üyeleri İbrahim Emini ve Ali Kuddusi ile buluşacağı bir yere gidiyordu. Kuddusi'yi arada bir sorgulamak üzere tutuklayıp serbest bırakıyorlardı. Buluşmada sorgulama ile ilgili bilgiler paylaşılacaktı. Şimdi dört kişi olmuşlardı.

“Şu koskoca Tahran'da bir araya gelip konuşabileceğimiz bir oda bile yoktu. Dr. Vaizi'nin Şehbaz [şimdiki 17 Şehriver] Caddesi’nin Ruhi Sokağı’ndaki muayenehanesinde buluşmaya karar verilmişti. Muayenehane bu adresteydi.”

Dr. Vaizi'nin randevudan haberi yoktu. Bekleme odasında dört din adamının oturduğundan da habersizdi.

“Hasta kılığında birbirimizle konuşmaya çalıştık, baktık sürekli girip çıkan hastaların önünde olmuyor.”

Olmadı. Güvenli olmadığını düşündüler. **“Ne yapacağız? Nereye gideceğiz? Diye matem tutmuştuk.”**[1]

Muhammed Cevad Bahüner'in evinin oralara yakın bir yerde olduğunu hatırladılar; Şotordaran Sokağı… Bir din adamının evinde, ikinci katta iki oda kiralamıştı. Kapıyı çaldılar. Evdeydi, üstelik yalnızdı. Ona evi boşaltmasını, söyleyecek gizli konuları olduğunu söylediler. Bahüner odalardan birini içinde semaver, çay ve şekerle arkadaşlarına bıraktı ve basamaklardan alt kata inerek kapıyı da kapattı.

“Kuddusi anlatmaya başladı: 11 kişilik liste SAVAK’ın elinde! Kimlerin bu maceraya karıştığını biliyorlar, hepsinin peşlerindeler ve yakalamaya kararlılar.”

Kuddusi; tutuklandığında, başta Seyyid Ali'nin adının yer aldığı 11 kişilik listeyi kendisine gösterdiklerini anlattı.

1- Daha sonraları bir gün Merhum Dr. Vaizi'ye gelip onun muayenehanesinde buluştuğumuzu anlattım. Rahatsız oldu, başı ağrımaya başladı ve şöyle dedi: Eyvahlar olsun bana ki siz şu Tahran'da yersiz kalmış ve çaresizlikten benim muayenehaneme sığınmışsınız; orada da kalamayıp çekip gitmişsiniz. Neden gelip bana söylemediniz? Kendisini çok serzeniş etti, çok bozuldu, başı ağrıdı, ağlamaya başladı (Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei’nin Anıları], belge No. 1238).

"Birden bu haberden panikledim ve sordum: SAVAK'ın Kuddusi'yi bilerek serbest bıraktığına ve onu gözetim altında tutarak bağlantılarını bulmaya çalıştıklarına ihtimal vermiyor musunuz? Şu anda SAVAK'ın bizi gözetliyor olabileceğini düşünmüyor musunuz?"[1]

Meşhed'e Gizli Dönüş

Oturumdan çıkan sonuçlardan biri, Seyyid Ali Hamenei'nin saklanmasıydı; ama nerede? Tahran'da saklanacak bir yeri yoktu. Meşhed'e dönmeye karar verdi. Kararını kimseye söylemedi. Otobüse binip yola çıktı. Meşhed'de ajanların onu bekliyor olabileceğini düşündü. Kente varmadan önce Ahlamad Köyü'ne giden caddenin başında otobüsten indi. Köy, ana caddeden on kilometre kadar uzaktaydı. Gece vaktiydi, karanlıkta, ışıksız, sapa yolu yürüyerek kat etmek zorundaydı. Dağlık ve sarp yolu geride bırakmıştı. Ahlamad'ı iyi bilirdi, yaz aylarında yaylada yer alan bu köye gelirdi. Ahaliyi de tanırdı. Köye vardığında kimsecikler yoktu. İlkbahar henüz sona ermemiş, yaz misafirleri köye gelmemişti. Bir ahbabını aradı. Köyde dükkânı vardı. Bir iki gün yanında kaldı. Köyde olduğunu bildirmek istemiyordu. Sonra Meşhed'e gitti. İlk geceyi baba evinde geçirdi. İkinci gecede ise kayın pederinin evinde kaldı. Kalabileceği kendisine ait bir evi yoktu. Kaldığı evden ya sabahları çok erken ya da gece yarısı çıkıyordu. Ağabeyi Seyyid Muhammed, yani 11 kişiden biri, baba evinde saklanmıştı.

Tahran'da Gizli Hayat

Meşhed'de gizli yaşamak canını iyice sıkmıştı; bu yüzden tekrar Tahran'a geldi. Haşimi Rafsancani'yle bir ev kiralayarak Tahran'da kalmaya karar vermişti; Meşhed ve Kum'dan uzak bir yerde.

"Ev arkadaşı olduk [Nayibu's-Saltane Caddesi, Rezzakniya Sokağı, otomobil tamirhanesinin yakınında]. Ailelerimizi de yanımıza aldık."

Seyyid Ali üst katta kalıyordu. Ev aylık 420 tümen karşılığında kiralandı, üstelik en kötü malî şartların içinde bulunan bu ikili tarafından! Ev sahibi çok düzenli biriydi, aybaşı olur olmaz kirayı almak için gelirdi. Kiranın 200 tümenini Seyyid Ali, 220 tümenini de Rafsancani veriyordu.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 29-30.

"Gerçekten çok zordu... Göz açıp kapayınca aybaşı geliyordu, 200 tümen kira ödemek zorundaydım. Gelirimiz yoktu, şartlarımız çok zordu. O sıralarda Rafsancani'nin de durumu pekiyi değildi. O da benim gibiydi, -belki biraz daha iyi- defalarca Rafsancani'den 10 tümen borç aldığım olmuştur. Yine onun da benden 10 tümen borç aldığı günleri bilirim. İnsan neden 10 tümen borç alır? Belli ki yiyeceğini karşılayamıyor. Ama Allah'tan; yine de birlikteydik ve bu da büyük bir moral kaynağıydı."[1]

1- age, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

ÜÇÜNCÜ HAPİSHANE DÖNEMİ

SAVAK, Mütercimin Peşinde

Horasan SAVAK Başkanı Tuğgeneral Behrami, haziran 1966'dan sonra Seyyid Ali Hamenei'nin peşindeydi. Behrami aynı ayın 24. günü Meşhed Emniyet Müdürlüğünden bir memurunu Seyyid Ali Hamenei'ye göndermesini ve kendisinden SAVAK'a teslim olmasını istemesini talep etti.[1]

Mütercimin takibe alınmasına sebep olan kitabın macerasına gelince; her şey 22 Mayıs 1966 tarihinde Sepide Yayınları kurucularından Ahmet Mucrisazan Tusi'nin "*Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitaptan bir kaç nüshayı Tahran'a göndermek üzere Meşhed Mihentur otobüs firmasına teslim etmek için otogara gittiği sırada yakalanmasıyla başladı. Peki; ama kitabın basıldığı haberi ne zaman SAVAK'a ulaştı ve içeriğinin incelenmesi ve "zararlı" teşhisi konması SAVAK'ta hangi aşamalar geride bırakılarak gerçekleşti ki, Ahmet Tusi tutuklandı?

Muhsiniyan macerayı şöyle anlatıyor:

"Bir gün basılan kitapları almak üzere Horasan basımevine gittim, baktım orada iki kişi oturuyor. Daha sonraları SAVAK ajanları olduklarını öğrendim. 100 cilt kitap teslim aldım ve dışarı çıktım. Aynı günün akşam saatlerinde Ahmet Tusi iki talebesi ile birlikte, yanlarında iki bavulla 900 cilt daha teslim almak üzere basımevine gitti. SAVAK hem kitaplara el koydu, hem onları tutukladı; ancak ben 100 cilt kitabı ertesi sabah Tahran'a gönderdim, Tahran'da ofseti yapıldı ve 5 bin kadar nüsha basılarak dağıtıldı.[2]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'nın Horasan Emniyet Müdürlüğü kefiline mektubu, No. H 9/1365, tar. 24.03.1345.

2- Mansuri, Tarih-i Şifahiy-i Kanun-ı Neşr-i Hakaik-i İslami [İslami Hakikatler Yayın Merkezi Sözel Tarihi], s. 264.

Ahmet Tusi SAVAK tarafından sorgulandıktan sonra dosyası ile ilgilenmek üzere ordu adliyesine sevk edildi. Ayrıca Horasan SAVAK Başkanı Tuğgeneral Behrami Horasan 6. Tümenine yazdığı mektupta zararlı olduğu tespit edilen *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabın, Seyyid Kutub'un eseri olduğunu ve rejim karşıtı radikal din adamlarından Seyyid Ali Hamenei tarafından çevrildiğini, mütercimin dipnotlarda Saltanatın yüce makamına dolaylı bir şekilde hakaret içerikli göndermelerde bulunduğunu ve rejim karşıtlarını desteklediğini, bu durumun, kitabın dikkatle ve titiz bir şekilde incelendiği vakit anlaşıldığını belirtti. Mektubun devamında ise Sepide Yayınları Genel Müdürü Muhsin Muhsiniyan ve Seyyid Ali Hamenei'nin SAVAK'a çağırıldığı belirtiliyor.(1)

Tutuklamalar ve arama haberleri Tahran SAVAK'ına da ulaştırılıyor. Bunun ardından SAVAK Başkanı Korgeneral Nasiri, Kültür ve Sanat Bakanlığına bir mektup yazarak *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabın maslahata aykırı konular içerdiğini belirtiyor ve eğer söz konusu kitap yasal izin almaksızın yayınlanmışsa bakanlığın maslahat gördüğü her ne şekilde olursa olsun dağıtılmasının engellemesini isteyerek, bakanlıktan sonuçtan SAVAK'ı haberdar etmesini istiyor.(2)

Kitabın toplanması için Meşhed'de gereken talimat verilmişti. Horasan Emniyet Müdürlüğü kentin istihbarat kurumundan mevzu bahis kitabın maslahata aykırı konular içerdiğine dair bir mektup almıştı. Meşhed Emniyet Müdürlüğü kentteki tüm kitabevleri, gazete bayileri, kitap satan seyyar satıcıları ve gazete satan her yeri aramak ve *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabı toplamakla görevlendirilmişti.(3)

SAVAK'ın ağırına giden kitaptaki cümlelerden biri de 164. sayfada yer alan şu ibareydi:

> "Mesela, sömürü ve istibdat sistemleri bazı dinî şiarlara karşı çıkmıyorsa, hatta millî imaj kazanmak üzere yardım da ediyorsa, örneğin Taziye merasimine at, başa vurmak için kama ve kılıç gönderiyorsa, dinî

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'nın Horasan 6. Tümen Komutanı'na mektubu, No. H 9/1335, tar. 21.03.1345.

2 -age, SAVAK Başkanı'nın Kültür ve Sanat Bakanlığı'na mektubu, No. 324/14667, tar. 11.04.1345.

3- age, İstihbarat Kurumunun Horasan Emniyet Müdürlüğüne mektubu, No. 3529-38, tar. 02.04.1345.

> şenliklerde veya yas merasimlerinde kırmızı, siyah elbiseler sağlıyorsa, yas veya şenlik merasimlerine katılıyor veya kendileri bu tür meclisler düzenliyorsa… Şunu bilmemiz gerekir ki, böyle gereksiz ve geleneksel hareketlerin dinle, ne de mezheple ilgisi yoktur. Varsa bile, o kadar gerçekten ve hakikatten uzak kalmış ve sapmıştır ki, artık bu ilgi, din karşıtı bu zümrenin din karşıtı planlarına aykırı olmadığı gibi, bu planların yardımcısı ve zemin hazırlayıcısıdır da! Aynı sistemler sinsi ve riyakâr gösterişleri, dini desteklemek gibi komik iddialarıyla derin ve eğitici öğretiler veya dinî bir hareketlilik ve coşkuyla karşılaştıklarında sözle ve kalemle, kısacası mümkün olan her araçla muhalefet ediyor, zindanları muhaliflerle dolduruyor, insanları vatanlarından avare ediyorsa, şunu bilmeliyiz ki din, esas hakikatine yaklaşmıştır.[1]

1966'da *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı eser, el konulan tek dinî kitap değildi. Golam Rıza Saidi'nin, *Peyman-ı Cevanmerdan* [Yiğitler'in Ahdi] adlı eseri, Mir Seyyid Ahmet Rovzati'nin *Felsefe-i Rûze* [Oruc'un Felsefesi], Seyyid Rıza Sadr'ın *Zen ve Azadi* [Kadın ve Özgürlük], Seyyid Ali Muhakkak'ın *Endülüs Serzemin-i Hatıraha* [Anılar Diyarı Endülüs], Ekber Haşimi Rafsancani'nin çevirdiği *Karnamey-i Siyah-i İstismar* [Sömürünün Kara Karnesi], Mustafa Zamani'nin yazdığı veya çevirdiği *Kudek-i Nil* [Nil Çocuğu], Ayendey-i İslam [İslam'ın Geleceği], *Dunya der Hatar-i Sukût* [Dünya Çökme Tehlikesinde] ve *Şia ve Zimamdaran-i Hûdser* [Şii ve Başına Buyruk Hükümdarlar] adlı eserleri de rejim tarafından "zararlı" olarak değerlendirilmiş ve bu yüzden halkın eline ulaşmaması gerektiğine karar verilmişti.

Şimdi Seyyid Ali Hamenei'yi bulma operasyonu başlamıştı. SAVAK ilkin onun Meşhed'de olduğunu, fakat Tahran'a kaçtığı görüntüsünü vermeye çalıştığını ve aslında Meşhed'de saklandığını zannetti.

Sepide Yayınları kitabevinin satıcısı Said Payan, duyduklarına göre veya yanlışlıkla SAVAK'a Seyyid Ali'nin kendi evinde saklandığını, gündüzleri evden çıkmadığını ve Mısır'ın el-Ezher Üniversitesi dönem Rektörü Şeyh Ahmet (Mahmut) Şeltut'un bir eserini çevirmekle meşgul olduğunu söyleyecekti.

Yine Horasan SAVAK'ına, kitabın bazı nüshalarının Seyyid Ali'ye teslim edilmek üzere Kum'a gönderildiği, onun da bu nüshaları kentte dağıttığı

1- age, Gelecek İslam topraklarında adlı kitapla ilgili rapor, No.suz, tar. 29.03.1345.

ve böylece Meşhed'deki sanıkların buna istinat ederek eğer kitap zararlı ise neden başka yerlerde de basılıp dağıtıldığını ileri sürerek beraat etmeye çalıştıkları duyumu ulaştı.[1]

SAVAK Teşkilatı Seyyid Ali'yi tespit etme işini polis memurları için kolaylaştırmak üzere Emniyet Müdürlüğüne iki adet vesikalık fotoğrafını gönderip, dosyasının askerî mahkemede açık olduğunu ve tutuklandıktan sonra SAVAK'a teslim edilmesi gerektiğini tembihledi.[2] Ancak fotoğraflar Emniyet Müdürlüğünün onu bulmasına yardımcı olamadı; çünkü Seyyid Ali'ye benzemiyordu; gönderilen fotoğraflar Seyyid Ali'nin sarıksız, kirli sakallı ve güneş gözlüklü fotoğraflarıydı.

Polis memurları uzun süre uğraştıktan sonra onun Meşhed'de olmadığına karar verdi. Raporlardan birinde ise Seyyid Ali'nin Ahlamad Köyünde olduğu belirtilmişti. Buna karşın polis memurları eşi ve çocuğunun; eniştesi Şeyh Ali Tahrani'nin Hüsrevi Caddesi, Müsteşarı Sokak'taki evinde yaşadığını öğrendi. Ailenin geçimini Seyyid Ali'nin babası karşılıyordu; ama kendisi ortalıkta yoktu.

Necef'ten Mektup

O günlerde evi SAVAK tarafından gözetleniyordu. Posta aracılığı ile ona gelen mektuplar da kontrol ediliyordu. Onunla birlikte iki yıl önce Gorgan'a gelen Lübnanlı arkadaşı Seyyid Muhammed Cevad Fadlullah İranlı arkadaşına Necef'ten bir mektup göndermiş; mektup SAVAK'ın eline geçmişti. Arapça yazılan mektup İran, Meşhed, Erk Sokağı'na, yani, Seyyid Ali'nin babasının ev adresine gönderilmişti. Mektubun Seyyid Ali Hamenei'ye, yani SAVAK'ın peşinde olduğu kişinin eline ulaştırılması isteniyordu. Mektubun içeriğini öğrenmek için Meşhed'de mi tercüme ettiler, yoksa Tahran'a mı gönderdiler, bu bilinmiyor; ama bilinen şu ki Horasan SAVAK'ı mektup hakkında herhangi bir karar alamadı ve esas 3. İdare Genel Müdürü Nasır Mukaddem, Horasan SAVAK Başkanı'na bir mektup yazarak, mektubun Seyyid Ali'ye teslim edilmesinin maslahat olmadığını belirtti.[3]

1- age, Horasan SAVAK'ının Raporu, No. H 9/6072, tar. 22.04.1345.

2- age, Horasan SAVAK'ının Horasan Emniyet Müdürlüğüne mektubu, No. H 9/6561, tar. 14.06.1345.

3- age, 3. İdare Genel Müdürü'nün Horasan SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 316/39695, tar. 23.07.1345.

Seyyid Muhammed Cevad Fadlullah bu mektubu, Seyyid Ali'nin yazdığı mektuba cevap olarak göndermişti. Mektupta, sahibine ulaştırılmamasını gerektirecek hassas bir konu veya güvenlik noktası görünmüyordu. Seyyid Cevad mektupta, Meşhed'de ikametinden ve İranlı arkadaşı ile Mazenderan eyaletine yaptığı seyahatinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve adını Abdülhadi koyduğu bir evlat sahibi olduğunu müjdelemişti. Tek sayfalık mektubun ortalarında ise Seyyid Cevad, Necef'te katılımcılardan birinin Mustafa Humeyni olduğu bir oturumdan söz ediyordu: "Kardeşim, sen de dün gece evimde düzenlenen oturuma katılmış olsaydın ne güzel olurdu. Mustafa Humeyni, Cevad Gülpaygani, Seyyid Mustafavi Kaşani ve Şeyh Emid de buradaydı ve güzel oturum sabaha kadar sürdü, birlikte Mazenderan eyaletine yaptığımız yolculuğu andık."

Seyyid Cevad mektubun sonunda Celal Aştiyani, Seyyid Muhammed Ali Milani ve başkalarına selam söylemişti. SAVAK belki de mektupta Mustafa Humeyni'nin adı geçtiği için sansürleyip saklamaya ve sahibine verilmemesine karar vermişti. SAVAK bu konuyu Irak'taki temsilciliğinden de araştırdı ve Seyyid Muhammed Cevad Fadlullah'ın adının yerine Muhammed Cevad Fadl adını kullanarak konumunu sordu. SAVAK'ın Irak temsilciliği ise Muhammed Cevad Fadl'ın evinde herhangi bir özel oturum düzenlenmediğini, bu tür oturumların o günlerde İran'da bulunan Şeyh Emid Zencani'nin evinde düzenlendiğini rapor etti. Rapora göre gerçi Seyyid Cevad adında bir başka şahıs da vardı ki, Seyyid Muhammed Gülpaygani'nin oğluydu ve kuşkulu faaliyetleri vardı. SAVAK'ın Irak temsilciliği araştırmalarını sürdüreceğini belirtmişti.[1]

İki yıl sonra, 1968'de, Seyyid Ali Hamenei ailesi ile Tahran ve Kum'a geldiği sıralarda, babası ve kardeşi ile ziyaret için Kum'a gelen Seyyid Muhammed Cevad Fadlullah'la karşılaştığında bu mektubu konuşacaklardı.

Kerec ve Tahran'da Konuşma

SAVAK'ın elinden kaçıp Tahran'da gizli bir yaşam sürdürmesi, siyasi faaliyetlerinin durmasına sebep olmadı. En azından belgelere göre, Seyyid Ali'nin 1967'nin ilk aylarında Tahran ve Kerec'de mübarek ramazan ayının yarattığı kapasitelerden İslam'ın sosyal öğretilerini beyan etmek için

1- age, Rivas'tan [Takma ad] 316'ya, No. 1/7/2541, tar. 15.09.1345.

yararlandığı söylenebilir. Seyyid Ali, babasının Tahran'da göz ameliyatının zeminini hazırlamayı ve onu kollamayı da başardı.

Horasan SAVAK'ının, eyaletin Emniyet Müdürlüğünden Seyyid Ali'yi tutuklama talebindeki ısrarı sonucu şu rapor hazırlandı: "Yapılan gizli araştırmalardan adı geçen kişinin şimdilik Meşhed'de olmadığı anlaşılmış ve ikametgâhı hakkında bilgi elde edilememiştir; ayrıca "**Türkler Camii**" imamlığını yapan babası Seyyid Cevad Hamenei de 26.10.1966 tarihinde göz ameliyatı geçirmek üzere Tahran'a gitmiştir."[1]

Aslında Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei üçüncü kez gözünün tedavisi için Tahran'a geliyordu. Bundan önce iki kez oğlu ile birlikte 1964'ün ortalarında Tahran'a gelmiş; ancak göz hekimlerinin cevabı pek de umut verici olmamıştı. Üçüncü gelişinde geçirdiği göz ameliyatı görme yeteneğini kısmen de olsa yeniden kazanmasına vesile oldu.

Kerec'deki konuşmaları aralık ayının ortalarından itibaren başladı. Hatırladığı kadarı ile Kerec Ulu Camii imamı Müderrisi Bey tarafından ve rejimi eleştirmekle tanınan Hacı Zeki Hani ve Hacı Hüseyin Keşaverz'in desteği ile Kerec'e davet edildi.

Konuşmaları mübarek ramazan ayının birinci gününe denk gelen aralık ayının 14'ünde Ulu Camide başladı ve bir sonraki ayın başlarına kadar devam etti. Bircend ve Zahidan'da yaptığı gibi Kerec'de de konuşmaları için plan yapmıştı; ramazan ayının 21. günü yaklaştıkça konuşmasının rejim karşıtı dozunu daha da arttırmayı ve rejimi eleştirmeyi planlıyordu. Beklediği günlere yaklaştığı sıralarda ise İran'da başörtüsünün yasaklanma yıldönümü olan 7 Ocak günü arifesinde kadınların özgürlüğü olarak adlandırılan bu sahtekârlığın aleyhinde bir konuşma yaptı. İşte bu noktada Emniyet Müdürlüğü memurları bu Seyyid'in sözlerinin, söylenmemesi gereken sözlere yaklaştığını hissetmeye başladı. Kerec Emniyet Müdürlüğü hemen harekete geçti, meclisi düzenleyenleri ve Seyyid Ali'yi davet edenleri "Seyyid Ali Hamenei'nin kadınların özgürlüğünü eleştirmesi, dini tebliğ etmesi gereken sözlerle çelişiyor. Ona dinî konulardan başka konular üzerine konuşmaması bildirilsin." şeklinde uyardı.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan Emniyet Müdürü'nün Horasan SAVAK Başkanlığına mektubu, No.suz, tar. 07.08.1345.

Bu uyarı kulağına ulaştıysa da bir sonraki minberlerinde bunu dikkate almadı; çünkü 7 Ocak günü daha Ulu Camiye varmadan, hem uyarılmak ve hem taahhüt vermek üzere Emniyet Müdürlüğüne götürüldü. Emniyete taahhütte bulunmayı reddedince Kerec Emniyet Müdürlüğü konuyu SAVAK'a bildirerek, minbere çıkmasına mani oldu ve ardından onu tutuklayarak Tahran'a sevk etti.(1)

Aslında başörtüsünü yasaklayanları eleştirmek, Seyyid Ali'nin konuşmasında rejimi rahatsız eden tek konu değildi; bir keresinde de dolaylı bir şekilde Ayetullah Humeyni için dua etmişti.

Tahran SAVAK'ı Seyyid Ali Hamenei'nin arandığını biliyordu, bu yüzden gerçek kimliğinden emin olmak için Kerec SAVAK'ından yakalanan kişinin kimliğini ve ikametgâh adresini tam olarak bildirmesini istedi.

Kerec SAVAK Başkanı Hadevi de nüfus cüzdanı bilgilerinin yanında ikametgâh adresini Tahran, Nayibu's-Saltane Caddesi olarak zikretti.(2)

Her gün iki kez Kerec'de minbere çıkıyor ve geceleri Tahran'a dönüyordu. Sürekli tekrarlanan bu geliş gidişler, Tahran'daki ikametgâhının deşifre olmasına sebep olmuştu.

Tahran'da sürdürdüğü bir başka faaliyeti, Mutelife Cemiyeti'nin fikrî (teorik) oturumlarına katılmaktı. Bu cemiyetin esas üyeleri ya infaz edilmiş ya da hapsi boylamıştı. Buna karşın cemiyetin dışarıda kalan üyeleri bazı oturumlar düzenleyerek hareketi ayakta tutmaya çalışıyordu.

"Cemiyetin fikrî (teorik) oturumları 1966 yılından sonra bir nevi teşkilatın çekirdeğiydi. Ben aynı yılda bazı oturumlarda teorik konuları ders verirdim. İslami, Laciverdi, Halili, Tevekküli ve kısa süreler hapse atılan diğer birçokları, başta Tahran çarşısı olmak üzere umumi mekânlarda mücadelenin eksenleri sayılırdı."(3)

Seyyid Ali Hamenei'yi minbere davet eden bir başka kesim "Tahran'da Mukim Olan Hameneililer Heyeti" idi. Bu heyet, Seyyid Ali'den Dinî Tealim

---

1- age, Haber Raporu, No. 3 H 20/25189, tar. 21.10.1345.

2- age, Kerec SAVAK Tahran SAVAK Bakanlığı'na mektubu, No. K H/20/1267, tar. 19.10.1345.

3- Caferiyan, Resul, Ceryanha ve Sazmanhay-i Mezhebiy-i Siyasiy-i İran [İran'da Dinî Siyasi Örgütler ve Akımlar] (1320-1357), Tahran, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi], 6. baskı, h.ş 1385, s. 324.

Oturumları başlığı altında şubat ve mart aylarının cuma günleri heyete üye 9 kişinin evinde konuşma yapmaya davet etti. Bu çerçevede oturuma öncü olanların ev adresi, konuşma takvimi ve "Oturum öğleden sonra saat 4 ila 8 arasında başlıyor, büyük âlim Seyyid Ali Hamenei'nin konuşmasından yararlanın" açıklamasının yer aldığı bir bildiri de basıldı. Ancak daha sonra bu oturumların detayları hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılmayacaktı.

İkinci Çeviri

Bir başka çalışması, *Kifahu'l-Müslimin fi Tahriri'l-Hind* adlı kitabın tercümesiydi. 1967 yılının başlarında bu eseri Arapçadan Farsçaya çevirdi.

"Çaresizlikten ve Pehlevi rejiminin güvenlik güçlerinden ırak kalmak amacı ile Tahran'da saklandığım günlerde bu kitabın tercümesine başladım; ardından Meşhed'de, Eberdeh'de (Meşhed'in köylerinden) bir kaç ay saklandığım sıralarda ve daha sonra tekrar Tahran'a geldiğimde bu çeviriyi tamamladım."

Kifahu'l-Müslimin fi Tahriri'l-Hind kitabı el-Ezher Üniversitesi âlimlerinden Abdulmün'im el-Namr'ın eseriydi. Namr Hindistan'da 26 ay ikameti sırasında kütüphanelerde ve toplumun içinde araştırma yaptıktan sonra iki kitap yazdı, bunlardan biri sözü edilen kitap ve diğeri *Tarihu'l-İslam fi'l-Hind* adlı eserdi.

Seyyid Ali Hamenei ilk kitabı okuduktan sonra eseri çevirmeye ve İranlıların ilgisine sunmaya layık bulmuştu.

"O hafakan döneminde amacım, yine o dönemin mücadeleci kuşağının siyasi bilincini geliştirmek ve uzun yıllar zalimane sulta düzeni ile mücadele eden ve mücadelenin zorluklarını ve sınavlarını geride bırakıp sonuçta zafere kavuşan bir milletin yaşamını; İslam ve Müslümanların bu tarihî sınavdaki rolünü anlatmaktı."

Bu kitap aslında tercüme ile yetinmeyerek ve bazı bölümleri eklemek suretі ile hem çeviri ve hem telif mahiyetindeydi; daha sonraları *"Nakş-i Muselmanan der Nehzet-i Azadiy-i Hindustan* [Müslümanların Hindistan Özgürlük Hareketinde Rolü]" adıyla basıldı.[1]

"Sonuçta iyi bir kitap ortaya çıktı. Yararlı bir kitaptı. İran'da gerçekten bu kitabın yeri boştu; zira İran'da Hindistan hakkında ne söyleniyorsa, tek yan-

1- Müselmanan Der Nehzet-i Azadiy-i Hindustan [Hindistan Özgürlük Hareketi'nde Müslümanların Rolü] h.ş 1347'de Asya yayınları tarafından yayınladı. Ön sözü de aynı yılın Tir ayında yazıldı.

lı ve Hindistanlı Müslüman karşıtı yazarların sözleriydi. Hatta Müslüman olan yazarların, örneğin Ebulkelam Azad'ın yargısı, Hindistanlı Müslümanlardan yana değildi; daha çok Hindistanlı Müslümanların zararına sarf edilen sözlerdi. İran'da yazılan veya çevrilen her şey bu minvalde idi. Bu kitap ilk kez Müslümanların rolünü belirgin hâle getirdi ve geleneksel İslami ve İslami aydın çevrelerce benimsendi. Merhum Mutahhari birçok kez konuşmalarında bu kitabı halka tanıttı. Hindistanlı Müslümanlar da ilgi gösterdi ve kitabı ülkelerine götürerek dağıtmaya başladılar."(1)

Bu eser onun ikinci tam çevirisiydi. Seyyid Ali'nin kitap çevirme işinde ilk girişimi, Seyyid Kutub'un kardeşi Muhammed Kutub'un bir eseri ile başlamıştı. Ancak kitabı çevirmeye başlarken, Seyyid Sadreddin bu kitabı Belağı'nin *"Burhan-ı Kur'ân* [Kur'ân Burhanı]" adıyla çevirerek bastırdığını duymuş; üstelik Mısırlı Müslüman yazarın adından hiç söz etmemişti.

Seyyid Ali'nin bir başka girişimi Cübran Halil Cübran'ın bir eseri ile ilgiliydi; bu eserin de daha önce bir başka mütercim tarafından çevrildiğini öğrendi, bu çalışma Seyyid Ali'nin çağdaş Arap yazarların eserlerini çevirmesi için iyi bir alıştırma olacaktı.

1967 yılının mart ayının ortalarına doğru Meşhed'e dönmeye karar verdi.

"Bir süre Tahran'da kalmıştık, hiç kimse bizi arayıp sormamıştı. Ben de *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" dosyasının kapandığını düşünerek, Meşhed'e gider, ziyarette bulunuruz, diye karar verdim. Çoluk çocuğu aldık, Meşhed'e gittik. Eşyalarımız Tahran'da kaldı."(2)

O günlerde Seyyid Ali'yle eşi ikinci oğullarına da kavuşmuştu. Seyyid Murtaza henüz iki aylıktı.

Üçüncü Tutuklanma

Meşhed'e varır varmaz, yani 19 Mart 1967'de, siyasi faaliyetlerine yeniden başladı.

"Benim gibi biri arka planda kalamaz ve toplumda olup bitenlere karşı duyarsız olamazdı."(3)

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

2- age, belge No. 1238.

3- age, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [Hapishaneler ve Tutukevlerinin anıları], s. 31.

Horasan SAVAK'ı büyük ihtimalle Seyyid Ali'nin Meşhed'e geri döndüğünden haberdar değildi; ancak açıkça hareket etmesi, SAVAK Teşkilatının haberdar olmasına vesile oldu. SAVAK kaynakları onun 28 Mart tarihinde Goherşad Camiinde konuşma yaptığını bildirdi. Bu konuşmanın içeriği bilinmiyor; ancak güvenlik kaynaklarının değerlendirmesi, Seyyid Ali'nin ülkenin maslahatına aykırı konuştuğu ve talebeleri ülkenin iç güvenliğine karşı kışkırtıp şahlık düzenine karşı halkı tahrik ettiğine yönelikti.(1)

Tutuklandıktan sonraki ikinci sorgulamasında Goherşad Camiinde konuştuğunu esas itibarı ile reddetti. Konuşmanın tekzip edilişi, konuşmanın aleni olması ve birçok kişi tarafından dinlenmiş olması nedeni ile yanlış rapor edilmiş olamazdı ve muhtemelen bu meclis Goherşad Camiinden başka bir yerde düzenlenmiş olmalı veya SAVAK muhbiri esas itibarı ile hata yapmış olmalıydı. Ancak macera her neyse, SAVAK'ın aradığı kişinin Meşhed'e döndüğünü gösteriyordu.

O sıralarda Ayetullah Seyyid Hasan Kummî, Goherşad Camiinde yaptığı bir konuşma yüzünden tutuklanarak sürgün edildi. Kummî, 29 Mart tarihinde din adamlarının bağımsızlığına yönelik bir tehdit sayılan Kültür Bakanlığı'nın yeni genelgesi, Aile ocağına destek tasarısı ve Şah'ın eşi Fereh Pehlevi'nin saltanata niyabeti gibi durumlara itiraz etmek üzere bir konuşma yapmıştı.(2)

Ayetullah Kummî 30 Mart'ta memurların gözetiminde Zahidan'a götürüldü ve oradan da Hâş'a sürgün edildi.(3)

Seyyid Ali Hamenei 2 Nisan Pazar günü sabah saat 8'de Ayetullah Milaninin evine gitti. Bundan önce bazı hemfikirleri ile Ayetullah Kummî'nin

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'nın Horasan 6. Tümen Komutanı'na mektubu, No. 1 H/1244, tar. 29.01.1346.

2- Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde] Ayetullah Uzma Seyyid Muhammed Hadi Milani, c. 3, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Etüd Merkezi], h.ş 1381, s. 10.

3- Horasan Tarihi'nin Takvimi (Meşrutiyet'ten İslam İnkılabına kadar), hazırlayan Golam Rıza Celali, Tahran, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi], h.ş 1377, s. 211. Eşref Pehlevi başkanlığındaki Kadınlar Kurumu tarafından hazırlanan aile ocağına destek tasarısının onaylanmasının Meşhed'de yankılarını öğrenmek için başvurunuz: Şemsabadi, Hasan, din adamlarının aile ocağına destek tasarısına tepkisi ve Meşhed'deki sonuçları, Meşhed'in İslam İnkılabında rolü, Tarihi Araştırma dergisinin eki, Behmen 1389, s. 80-89.

sürgün edilmesine nasıl bir tepki verilmesi gerektiği konusunda istişarelerde bulunmuş ve bazı kararlar alınmıştı. Onun bu görüşmeden anlattıklarından anlaşılan şey, görüşmenin tartışmaya dönüşmüş olmasıydı; ama görüşmenin içeriği pek bilinmiyor. Ancak SAVAK muhbirleri Seyyid Ali'nin Ayetullah Milani'den görüşünü bildirmek üzere bir bildiri veya Ayetullah Kummî'nin sürgün edilmesini kınadığını gösteren herhangi bir tepki vermesini istediğini rapor etti. Muhbirlerin Seyyid Ali'den aktararak yazdıklarına göre, Ayetullah Kummî'nin söylediklerinin emr-i maruf ve nehy-i münker olduğunu ve bunun cezasının da sürgün olmadığını söylemiş.

Bu konuda tartışma uzar, yaklaşık iki saat kadar, Ayetullah Milani ikna olur ve bir tepki göstermeyi kabul eder diye konuşulur; ama Ayetullah Milani kabul etmez, hatta cemaat namazlarının tatil edilmesini reddeder. Ayetullah Milani şunları söyler:

"Ben elimde bulunan imkânlarla Tahran'dakilerden hükümetin üst düzey yetkililerinden Ayetullah Kummî'nin serbest bırakılmasını talep etmelerini istedim; bu şartlarda gerginlik yaratmak, protesto eylemi düzenlemek veya bildiri yayınlamak asla maslahat icabı değildir. [Cemaat namazlarını kıldırmamak] da doğru değildir, zira bu durumda daha sonra bazı cemaat imamlarının camilere dönüşünü engelleyebilirler; onlar bana sitem eder ve ayrıca rejimin öfkesine sebep olur; belki de Ayetullah Kummî için durum daha da kötü olur ve başkalarını da rahatsız edebilirler."[1]

Söz konusu görüşme sırasında Seyyid Ali konuşmaları dikkatle dinleyen bir kaç yabancı kişiyi fark etti. Yüzleri, şaibeli kişiler olduğunu gösteriyordu.

"Ayetullah Milani ile çok tartıştık, inatlaştık... Bir iki kişi daha oradaydı... Çevremizde dolaşıyorlardı, görünüşleri güvenilir kişiler olmadığını gösteriyordu. Galiba rapor edenler bunlardı."

Aynı görüşme yine aynı günün akşamı saat 8 sularında tekrarlandı; yine aynı sözler ve aynı cevaplar. Bu arada sadece Murvarid Bey Mirza Cafer Medresesinde cemaat namazını kıldırmadı.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 9 H'nin 316'ya raporu, No. H 9/1102, tar. 16.01. 1346.

Söz konusu konuşma, görüşme ve talepler, Seyyid Ali Hamenei'nin suç dosyasını kabartırken, *el-Mustakbel li-Haze'd-Din*'in çevirisi yüzünden hazırlanan dosyası da ordu adliyesinde hâlâ açık duruyordu.

Tutuklanma kararı bir gün önce (1Nisan'da) çıkarılmıştı. Horasan SAVAK Başkanı Tuğgeneral Behrami, Emniyet Müdürlüğünden derhal Seyyid Ali'yi tutuklayarak SAVAK'a teslim etmesini istemişti.[1]

"SAVAK'ın adı çok keskindi; ama gerçekten pek fazla bilgileri yoktu. Bizim yakalanmamıza sebep olan şey, kendi hatalarımızdı."[2]

3 Nisan'da Hacı Şeyh Müçteba Kazvini Hakk'a yürüdü. Bu büyük âlimi kaybetmek, Seyyid Ali Hamenei için çok ağır bir olaydı.

"**Evin bir köşesinde oturup onun yas merasimine katılmamazlık edemezdim.**"

Hacı Şeyh Müçteba Kazvini'nin cenaze törenine katıldı. Merasim öğle vaktine kadar uzadı. Cemaat dağılınca kardeşi Seyyid Hadi ile birlikte baba evine doğru yola koyuldu. Hacı Seyyid Cevad evde yalnızdı. Annesi Hatice Hanım, hac ziyaretine gitmişti. Yolda SAVAK ajanları etrafını sardı ve onlarla gelmesini istedi. Seyyid Ali direndiyse de ajanlar onu ve kardeşi Seyyid Hadi'yi darp ederek zorla aracın içine attılar. SAVAK karargâhında kardeşi Seyyid Hadi serbest bırakıldı.

Saat 13.20'de SAVAK ajanları Seyyid Ali'nin üzerini arıyordu. Ceplerinden çıkan eşyalar arasında bir kaç kartvizit, *Nehcü'l-Basire*[3] adında bir kitap, üzerinde bazı şiirler yazılan bir kâğıt, Ettelaat Gazetesi'nin 26.03.1967 tarihli sayısından kesilen bir yazı, askerlik muafiyet belgesi ve bir de içinde birçok telefon numarası bulunan bir defter vardı. Ajanlar hepsini tutanağa geçirdi. Bu eşyaların arasında SAVAK için önem arz eden şey, telefon numaralarının bulunduğu defter ve gerçekte Seyyid Ali'nin temasta olduğu kişilerin adları ve telefon numaralarıydı. Hemen üzerinden bir kopya hazırlandı. Son sayfasında Golam Rıza Kudsi'den

---

1- age, Horasan SAVAK Başkanı'nın Horasan Emniyet Müdürlüğüne mektubu, No. H/1082, tar. 12.01.1346.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1238.

3- Nahcü'l-Basire ya da Hairi Mektupları, Hac Şeyh Abdülkerim Sahibu'l-Fusul Hairi'nin 60 mektubundan oluşan mecmua (h.ş 1255-1329).

iki beyitlik bir rübai, ilk sayfasında da Mirza Hüseyn Han Kesmai'den[1] Gileki aksanında bir şiir vardı.

Üçüncü Sorgulanma

Seyyid Ali Hamenei o geceyi SAVAK karargâhında geçirdi veya ordu Hapishanesine götürüldü. 4 Nisan saat 9.45'te SAVAK'ta üçüncü siyasi sorgulaması başladı. Sorgulama memuru çok yüzsüz ve utanmaz biriydi. Onun dosyasını baştan başa okumuş, Bircend ve Zahidan'daki konuşmaları hakkında hazırlanan raporları gözden geçirmişti. Sorgulama memurunun inatçı bir hâli vardı. Bircend ve Zahidan minberlerinde yaptığı konuşmaları hatırlatarak zorla ülkenin maslahatı aleyhinde hareket ettiğini ve SAVAK'ın yumuşak tavrının, onun yöntemini ve izlediği yolu etkilemediğini kabul ettirmek istiyordu.

Her zamanki gibi sorular nüfus cüzdanı bilgileri ile başladı; ama Seyyid Ali'nin, Meşhedli mücadelecilerin dayanaklarından biri olan Şeyh Müçteba Kazvini'nin vefatı yüzünden çok üzgün ve sorulara cevap verecek hâlde olmadığını, fakat yine de vereceği cevapların daha sonra sorgulama memurunun elinde yeni bir malzemeye dönüşmemesine de özen gösterdiğini ve ayrıca sorgulama memurunun; istediği cevapları alamadığı için öfkelendiğini tahmin etmek mümkün:

— Kimliğinizi tam olarak beyan edin.

— Seyyid Ali, Hacı Seyyid Cevad oğlu, soyadı: Hamenei, doğum tarihi: 1939, nüfus cüzdanı No. 217, verildiği yer: Meşhed, evli ve iki çocuk babası, Müslüman, Caferî Mezhebi'nden, İran padişahlık devleti vatandaşı, okuma yazma biliyor, ikametgâh adresi Meşhed, Hüsrevino Caddesi, Erk Sokağı, babam Ayetullah Hacı Seyyid Cevad Hamenei'nin evi, mesleği: Müderris.

— Doğruları söyleyeceğinize söz verir misiniz?

— Evet.

— Şimdiye kadar güvenlik güçleri veya yargı kurumu tarafından tu-

1- Mirza Hüseyin Han Kesmai (h.ş 1244-1299) Mirza Küçük Han Cengeli'nin arkadaşlarından biriydi ve ömrünün son yıllarını meşakkat içinde geçirdi ve Gileki aksani ile birçok şiir yazdı.

tuklandınız mı? Sebebini, tarihini ve hapis süresini beyan edin.

— Evet. 1963 yılında Bircend'de minberde dinî konuşma yapma suçundan tutuklandım ve Meşhed'de bir hafta hapis yattıktan sonra serbest bırakıldım. 1963'nün mübarek ramazan ayında aynı sebepten ötürü Zahidan'da tutuklandım ve 45 gün sonra serbest bırakıldım.

— Bircend ve Zahidan'da hangi konular hakkında konuştunuz ki tutuklandınız?

— Sosyal dinî meseleler hakkında.

— Ülkenin maslahatına aykırı olmadığı sürece sosyal dinî konular hakkında konuşmak suç değildir ve konuşmacı tutuklanmaz. Her hâlde ülke maslahatına aykırı konuştunuz ki tutuklandınız?

— Dinî konuşmanın suç olmadığını bendeniz de biliyorum; ama maalesef tutuklandığım da bir gerçek.

— Ben sizi temin ederim, ulemadan, din adamları ve vaizlerden herkes dinî meseleler, diyanet ve halkı hidayete erdirmek için dinden söz etmekte özgürdür; zamanının tümünü bu işe ayırabilir ve hiç kimse ona mani olmaz. Kesin olan şu ki, dosyanızdan da anlaşıldığı üzere siz Bircend ve Zahidan'da minberde dinle ilgisi olmayan ülke maslahatına aykırı sözler sarf etmişsiniz.

— Hangi konuları kastediyorsanız, onları söyleyin.

— Bircend'de 1963'de ve Zahidan'da 1963'de (ramazan ayında) minberde neler söylediniz? Onları anlatın.

— Şu anda hiç bir şey hatırlamıyorum.

— Hatırlayamamanız imkânsız. Demek ki demogoji yapıyor ve gerçekleri söylemekten kaçınıyorsunuz. Sizin konuşmanız dosyanızda kayıtlı ve dediğim gibi ülke maslahatına da aykırıymış ki, güvenlik güçleri sizi tutuklamış.

— Size göre imkânsız gözüken olay maalesef yaşandı. Dediğim gibi hangi konuları kastediyorsanız, onları söyleyin.

— Siz bir müderris ve vaizsiniz, minbere çıkarak halka vaazda bulunuyor ve hutbe okuyorsunuz. Eğer kendinizi doğruyu söylemekle yükümlü görüyorsanız, kesinlikle minberde ve genelde konuşmanızla il-

gili her şeyi ve hangi konuda konuştuğunuzu hatırlıyorsunuzdur; tabi eğer maazallah unutkanlık hastalığına yakalanmadıysanız… Bircend ve Zahidan'da minberde ülke maslahatına aykırı olduğu için tutuklanmanıza sebep olan sözlerinizi beyan etmeniz gerekir.

— Aslında bir süredir kısmen unutkanlık hastalığına yakalanmış bulunuyorum ve bu yüzden beni minberde söylediklerimi hatırlamaktan mazur görün. Ama minber tarzı başka bir konu ve tabi ki minber tarzımı unutamam.

— O zaman şunu kesin bilin ki siz Bircend ve Zahidan minberlerinizde ülkenin maslahatına aykırı konuştunuz ve bu yüzden tutuklandınız, daha önce de belirttiğim gibi hiç kimse dinî konuşma yüzünden tutuklanmaz. Her halükârda siz geçmişte ülke maslahatına karşı hareket etmiş, zararlı propaganda yapmış, SAVAK ve devlet adamlarının hoşgörüsü ile hapisten serbest bırakılmışsınız; ama maalesef yasalara aykırı hareket etmekten el çekmemiş, sürekli zararlı faaliyetlere ve ülke maslahatına aykırı hareket etmeye devam etmişsiniz ve hâlen de devam ediyorsunuz.

— Delil olmaksızın ülke maslahatına aykırı konuştuğumu kabul edemem ve bunun kesin olduğunu da kabul etmiyorum. Hapisten çıktıktan sonra da ülke maslahatına aykırı hiç bir şey yapmadım.

— Sizin Bircend ve Zahidan minberlerinde sarf ettiğiniz ülke maslahatına aykırı sözlerden daha net delil ne olabilir ki? Ayrıca siz Millî Cephe ve Özgürlük Hareketi'ne bağlı kişilerle iş birliği yapıyor ve ülkenin yüksek maslahatı aleyhinde hareket ediyorsunuz.

— Sizin tabirinizle Bircend ve Zahidan'daki aykırı sözler nedir, onu açıklayın. Ayrıca mevzu bahis kişilerle iş birliğini şiddetle tekzip ediyorum.

— Bircend'de Ragıbi'nin evinde mersiye okurken şöyle demişsiniz: "Gözlerinizi açın, Beyinlerinizi çalıştırın. Halkın yoksulluğu ve biçareliğinin sebebi şu ki siz insanları, hepsi halkın haklarını çiğneyen ve onları sömürmeye ve ezilmeye alıştıran bir zümrenin elinde olan radyo, gazete ve basına alıştırmışlar. Hiç kimse gerçekleri söylemeye cesaret edemiyor ve sizler korkuyorsunuz; ama ben korkmuyorum ve gerçekleri söylüyorum ve ben birçok arzumdan vazgeçmiş bulunuyorum. "Acaba sizin hangi hakkınızı yediler?" Siz bu sözlerinizle halkı devlete

karşı tahrik etmiş, kışkırtmışsınız. Şimdi tutuklanmayı hak ettiğinizi ve sözlerinizin ülke maslahatına aykırı olduğunu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz?

— Sarıkların yakılma meselesi ve daha sonraki konularla bunların ilgisi yoktur ve iki ayrı bölümde beyan edilmiştir. Maksat da halkın ilim öğrenme yolunda ulemanın katlandığı acılarla tanışması ve bu kesimin garazsız ve ihlaslı olduklarını bilip dinî konuşmalarını can-ı gönülden benimsemesidir. Yine ben tüm arzularımdan geçtim derken aynı şeyi kastetmişimdir. Ama radyo ve gazetelere gelince, acaba siz radyo ve basını yönetenlerin dinî meseleleri ve insanların dünya ahiret saadetine vesile olacak konuları tebliğ etmek yerine halkın gözünü kulağını aşk romanları, cinayet haberleri, müzik vesaire ile doldurduğunu ve insanları hakikatleri öğrenmekten alıkoyduğunu inkâr mı ediyorsunuz? Bence her vatansever Müslüman bu durumdan acı çekiyor.

— Siz bir vaiz ve din adamı müderrissiniz. Bunlar sizi ne ilgilendirir? Sizden çok daha basiretli ve büyük olan ve kesinlikle ülkenin maslahatını gözeten insanlar bu konu ile ilgileniyordur. Sizin göreviniz dinî konuları tebliğ etmek ve insanları hidayete erdirmektir, ülkenin siyasi meseleleri sizi asla ilgilendirmez.

— Devletin bütün yetkililerinin sizin gibi düşündüğünü sanmam. Özgür bir ülkede düşünceleri irşad etmek, tüm insanların görevidir.

— Siz siyaset işlerinde uzman mısınız!? Tabii ki hayır! Herkesin bir görevi vardır. Bu tür konulara karışmak ve insanları dinî tebliğ maskesi altında kışkırtmak kesinlikle sizin göreviniz değildir.

— Bu konuların siyasetle hiç bir ilgisi yoktur. Dinî tebliğ maskesinde halkı tahrik etmek de sizin iddianızdır ve bunun için hiç bir deliliniz yoktur.

— Hayret! Siz minberde halka hitaben şöyle demişsiniz: “Ey cemaat! Kum'da aksakallıları copla, sopa ile dövdüler. Kimse gerçekleri söyleyemiyor. Gazeteler, basın, radyo vesaire halkın hakkını çiğneyen belli bir kesimin elinde. Gözünüzü beyninizi açın. Ben hiç bir şeyden korkmuyorum...”Sizce bunlar dinî konular mıdır? Bunlar halkı kışkırtmak değil midir? Sizi ne ilgilendirir bu tür konular? Bunların dinî meselelerle ilgisi nedir? Esasen bunlar bir âlimi ve müderrisi ne ilgilendirir? Siz sadece bildiğiniz konuların uzmanısınız. Sizin minberde

sarf ettiğimiz sözler ise yüzde yüz ülke maslahatına aykırıdır, halkı da kışkırtmıştır ve bunun sonu çok vahimdir.

— Arz ettiğim gibi bu iki bölümün birbiriyle ilgisi yoktur ve iki ayrı konu olarak beyan edilmiştir.

— İki ayrı konu olarak beyan edilmiş olsa bile, esas mesele şu, siz zararlı faaliyette bulunmuş ve ülke maslahatına aykırı propaganda yapmışsınız, boşuna tutuklanmadınız ya, devletin memurları hiç kimseyi boş yere tutuklamaz.

— Bakın, herhangi bir delil bulamadığınız için tekrar ilk iddianızla yetinmek zorunda kaldınız.

— Hayır, öyle değil. Size minberlerde yaptığınız konuşmalarınızın ülke maslahatına aykırı olduğu söylenmiş, siz de kabul etmeyerek hangi sözler olduğunu gösterin, demişsiniz. Size Bircend ve Zahidan minberlerinde konuşmalarınızın yasalara ve ülke maslahatına aykırı olduğu ve bu yüzden memurların sizi tutuklamak zorunda kaldığı söylenmiş, siz de aykırı olmadığını söylemişsiniz. Size minberde söylediklerinizi beyan edin demişler, siz de söylediklerinizin devletin gözünden kaçtığını veya unutulduğunu zannederek hatırlamıyorum demişsiniz. Size hatırlamamanızın mümkün olmadığı söylenmiş, siz de maalesef şimdi mümkün olduğunu söylemişsiniz. Daha sonra minberde halkı devlete karşı tahrik, ülkenin mukaddesatına ve devlet adamlarına hakaret ve ülke maslahatına yüzde yüz aykırı olan ve sizin tarafınızdan minberde söylenen sözler söylenmiş, siz de kabul etmiş; ama siyasi olmadığını söylemişsiniz. Eğer bu sözler siyasi değil ve ülke maslahatına aykırı değilse, dinî işlerle ne ilgisi olabilir? Bu tür meseleler sizin göreviniz değildir.

— Sizin halkı devlete karşı kışkırtma ve ülke mukaddesatına ve devlet adamlarına hakaret zannettiğiniz şeyleri bendeniz izah ettim ve arz ettim ki esasen bu saydıklarınız, söylenen şeylerle örtüşmüyor. Radyo programlarını, gazeteleri, vesaireyi eleştirmenin ülke mukaddesatına ve devlet adamlarına hakaret olduğunu ispat etmeniz gerekir.

— Bunu ispat etmek çok kolay. Söylediklerinizi tamamen ülke maslahatına aykırıdır ve sizin başta iddia ettiğiniz ve sebepsiz yere tutuklanmanıza sebep olduğunu ve ülke maslahatına aykırı hareket etmediğinizi ileri sürdüğünüz dinî işlerle hiç bir ilgisi yoktur. Siz minberde ülke mukaddesatına hakaret içeren kışkırtıcı sözlerden başka bir şey söyle-

memişsiniz, dinden ve halkı hidayete erdirmekten bahsetmemişsiniz. Yaptığınız konuşmalardan maksadınız hep isyan ve kaos ve kargaşa çıkarmak olmuştur ve başka bir şey değildir.

— Yine aynı iddialar… Allah'tan, benim sözlerim bu iddiaları asla doğrulamıyor.

— Muhsin Muhsiniyan ve Ahmet Mucrisazan Tusi ile nasıl bir ilişkiniz var?

— Arkadaşız.

— Onlarla Sepide firması vesaire alanlarda iş birliği yaptınız mı?

— Evet, Sepide firması konusunda iş birliği yaptım. Ama vesaire derken neyi kastediyorsunuz?

— Adı geçen şahıs Millî Cephe'nin aktif üyelerinden biridir ve söz konusu cephenin lehine faaliyet yürütür.

— Olabilir, bendeniz bundan habersizim.

— Sepide firmasında ne gibi faaliyetlerde bulundunuz ve şimdiye kadar neler yaptınız? Sepide firmasının amacı nedir? Ne zaman kuruldu? Tüzüğü nedir? Hangi alanda faaliyet yürütür?

— Sepide firmasının tüzüğü yayınlandı, herkes ulaşabilir. Firmanın amacını da tüzükte belirledik. Bendenizin faaliyeti ise birincisi, yönetim kurulu üyesi, ikincisi, basılacak kitapların incelenmesi.

— 02.04.1967 tarihinde hangi amaçla Ayetullah Milani'nin evine gittiniz, orada ne kadar süre kaldınız ve hangi konuda konuştunuz?

— Ayetullah Milani ile görüşmemin sebebi, onu ziyaret etmek ve vedalaşmak içindi. Şunu da belirtmek isterim ki bendeniz bayrama iki gün kala Meşhed'e geldim ve 15. gün (Bugün) Tahran'a gitmek üzereydim.

— Tahran'a neden gitmek istiyordunuz? Tahran'da hangi işle meşgulsünüz? Tahran'da ikametgâh adresiniz nedir?

— Bendeniz bir yıldır Tahran'da yaşıyorum. Tahran'da işim arada bir dinî meclisleri yönetmek ve bazen de Sepide firması ile ilgili kitapları bastırmaktır. İkametgâh adresim ise şöyle: Tahran, Nayibu’s-Saltane Caddesi, Rezzaki Sokağı.

— Siz doğru söylemeye söz verdiniz ve bir yandan da din adamısınız ve Müslüman birisiniz, her Müslümanın gerçeği söylemesi ve dürüst olması farzdır. Sizden Ayetullah Milani ile hangi konuda konuştunuz diye soruldu. Konuşulan konuyu beyan edin.

— Doğrudan başka bir şey söylemedim ve inşallah bundan sonra da söylemeyeceğim.

— Hayır, doğruyu söylemediniz. Siz Ayetullah Kummî tutuklandıktan sonra onun lehine faaliyette bulundunuz ve halkı kışkırttınız, Ayetullah Milani'nin evine giderek ondan da bu konuda bir bildiri yayınlamasını istediniz, ayrıca Kummî yüzünden cemaat namazlarının tatil edilmesini istediniz. Sizi Ayetullah Kummî lehine faaliyette bulunmak için kimler kışkırttı? Ayrıca neden yalan söylemeye çalışıyorsunuz? Gerçekleri söylemek, İranlılara özgü sevilen bir sıfattır ve öbür yandan İslam'ın kutsal şeriatının hükmü, Müslüman olan insanın doğruyu söylemesidir.

— Yukarıdaki söylenenleri cidden ve şiddetle inkâr ediyorum.

— Eğer sizin Ayetullah Kummî lehine faaliyet yürüttüğünüz ispat edilirse, ne diyeceksiniz?

— Böyle bir şey asla ispat edilemez; çünkü gerçek değil.

— Bu gerçek ve ispat edilecektir. Soruya cevap verin. Eğer ispat edilirse, ne diyeceksiniz?

— Arz ettiğim gibi bu gerçek değil. Diyelim ki sizin dediğiniz gibi ispat olursa. Eğer yasalarda bu amel için belirlenen herhangi bir ceza varsa, o cezayı çekmeye hazırım. Eğer de hazır olmazsam, siz bana çektirirsiniz!!!

— Söylediklerinizi nasıl onaylayacaksınız?

— İmza ederek.

Meşhed SAVAK Teşkilatının yetkililerinden Mahmut Gazenferi sorgulamanın bir özetini SAVAK Başkanı Behrami'ye verip sanığın her şeyi inkâr ettiğini yazdı. Behrami de raporun altında Meşhed'in bir numaralı iki âliminin çocukları Seyyid Ali'nin, Ayetullah Kummî'yi kışkırtanlardan ve Ayetullah Milani'yi cemaat namazlarını kıldırmamaya teşvik eden talebelerin elebaşı olduğuna şahitlik ettiğini yazdı. Behrami, sanığın takibe

alınması gerektiğini vurguladı: "Onun yaptıklarını yazın [Mahkemeye], ayrıca firar ettiğini, uzun süre saklandığını ve memurların elinden kaçtığını belirtin. Bu şahıs ülke aleyhinde hareket etmektedir."

Cevapsız Mektuplar

Tuğgeneral Behrami 6 Nisan tarihinde Horasan Tümeni Komutanı Tümgeneral Ferruhniya'ya yazdığı mektupta komutandan ülke maslahatı aleyhinde faaliyette bulunan yeni sanık hakkında ziyaretçi yasağı ile birlikte tutuklama kararı çıkarılmasını istedi.(1)

Aslında SAVAK'ın Seyyid Ali Hamenei hakkında ziyaretçi yasağına vurgu yapması, sorgulama sırasında ilgisiz cevaplar vermesi ve sorgulama memurunu öfkelendirmesinden kaynaklanıyordu.

Ordu Adliye İdaresi 15 Nisan'da onun hakkında kararı açıkladı: "İkinci ordu 201 No.lu adi mahkemesi savcılığı ülke maslahatına aykırı faaliyette bulunan sivil Seyyid Ali Hamenei hakkında geçici tutuklama kararı vermiştir."(2)

Karar, Seyyid Ali'ye bildirilmek ve eğer itirazı varsa beyan etmek üzere hapiste bulunduğu Meşhed Kışlası Askerî İnzibat Komutanlığına gönderildi. Seyyid Ali karara itiraz etti. Kararın altında şu satırları not düştü:

> "03.04.1967 tarihinde SAVAK tarafından tutuklandım ve Tümen Hapishanesine teslim edildim. Dolayısıyla bu karar tarih itibarı ile benim tutuklanmamın gerçeği ile örtüşmüyor. Seyyid Ali Hamenei, 15.04.1967."(3)

Ertesi gün, yani 16 Nisan'da tutuklanmasının üzerinden 14 gün geçtiği bir sırada Horasan SAVAK Başkanı'na hitaben kısa bir mektup yazdı ve durumunun belirsizliğine ve ziyaretçi yasağına itiraz etti:

> "Horasan SAVAK'ı Sayın Başkanı'na saygılarımla arz ederim, 04.04.1967 tarihinde ilk sorgulamanın ardından şimdiye kadar bendeniz hiç bir haklı ve açık bir gerekçe gösterilmeksizin Tümen Hapishanesinde tutuluyorum ve hatta yakınlarımla görüşmekten de men edilmiş bulunuyorum.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'nın Horasan 6. Tümeni Komutanı'na mektubu, No. 1 H/1106, tar. 17.01.1346.

2- age, İkinci Ordu 201 No.lu Adi Mahkemesi 1. Şube Savcılığı'nın Meşhed Kışlası Askerî İnzibatına mektubu, No. 1 B/276, tar. 26.01.1346.

3- age, Meşhed Kışlası Askerî İnzibatının İkinci Ordu 201 No.lu Adi Mahkemesi 1. Şube Savcılığı'na mektubu, No. 276, tar. 27.01.1346.

> Bu vesile ile muhterem yetkiliden, evvela bir an önce dosyamın yasal sürecini tamamlamasını ve nihai aşamaya gelmesini, ikincisi de, ziyaretçi yasağının kaldırılmasını emretmenizi saygılarımla arz ederim. Seyyid Ali Hamenei, 16.04.1967"

SAVAK iki gün sonra Seyyid Ali Hamenei hakkında, sorgulama belgelerinden; 1 yıl önce Kirman'dan ona gönderilen ve postane aracılığı ile SAVAK'ın eline geçen bildiriye varıncaya kadar ilgili bütün belgeleri içeren bir dosyayı ordu adliyesine gönderdi. SAVAK dosyada mümkün mertebe suçlamaları abarttı, üzerine öylesine hararetli bir mektup da koydu ki, *el-Mustakbil li-Haze'd-Din*'in çevirisi (İstikbal İslam'ındır) bunların yanında gölgede kaldı. Bu mektup SAVAK'ın ordu adliyesinin kararı bu kitap için değil de, daha ziyade SAVAK açısından Bircend ve Zahidan'da Seyyid Ali'nin cezalandırılmamış konuşmaları ve yine Meşhed'de Ayetullah Kummî'nin sürgün edilmesinden sonra yaşanan son olaylar için olmasını istediğini gösteriyordu. Mektupta şu ifadeler yer alıyordu:

> "03.04.1967 tarihinde ülke maslahatına aykırı hareket etme suçundan tutuklanan ve güvenilir kaynakların raporlarına göre Ayetullah Hacı Seyyid Hasan Kummî'yi kışkırtan kişi olan adı geçen şahsı Ayetullah Kummî'nin oğlu Seyyid Sadık Kummî bile Ayetullah Kummî'yi esas kışkırtan şahıs olarak tanıtıyor. Adı geçen şahıs ayrıca Ayetullah Milani ve oğlu Hacı Seyyid Muhammed Ali Milani'ye gitmiş ve onlardan Ayetullah Kummî'nin sürgün edilmesi yüzünden cemaat namazını kıldırmamalarını ve radikal girişimlerde bulunmalarını istemiştir. 28.03.1967 tarihinde Goherşad Camiinde ülke maslahatı aleyhinde konuşma yapmış ve talebeleri ülkenin iç güvenliğine karşı harekete geçmeye tahrik edip kışkırtmıştır. Ayrıca Ayetullah Kummî sürgün edildikten sonra bazı talebeleri etrafında toplamış ve cemaat imamlarına başvurarak ısrarla Ayetullah Kummî lehine cemaat namazlarını kıldırmamalarını ve Ayetullah Kummî lehine sert girişimlerde bulunmalarını istemiştir.
>
> 1963'de Bircend ve Zahidan'da ülkenin iç güvenliği aleyhinde konuşma yapmış ve halkı kışkırtıp tahrik etmenin yanı sıra ülke mukaddesatına hakaret etmiş ve bu yüzden tutuklanarak Tahran'a sevk edilmiştir. Adı geçen şahıs zararlı kitaplar yayınlama suçundan da bu teşkilat tarafından takibe alınmış; ama saklanarak memurların elinden kaçmıştır. Bu şahsın faaliyetleri zararlı ve ülke maslahatına aykırıdır. Bu vesile ile dosyasını içindeki listeye göre ekte sunar, ülke maslahatına karşı

> hareket etme suçundan yargılanmasını ve sonucun bu teşkilata bildirilmesini arz ederim."[1]

Seyyid Ali Hamenei Tümen Hapishanesinin tek kişilik hücresinde yatıyordu. Bu kez hapse atılması, daha önceki iki hapis deneyiminden farklıydı. Şimdi dışarıda, son üç yılda huzurlu bir yaşamın tadına varamayan genç ve kaygılı eşi ilk kez kocasının tutuklanma durumu ile karşı karşıya gelmişti ve yine annelerinin mustarip kucağında babalarını bekleyen iki çocuğu vardı.

Yeni zindan tertemiz ve boyalıydı, tutuklular buraya Beyaz Saray veya Beyaz Otel adını vermişti. Hapishanede bir kaç tek kişilik hücreyle bir kaç da koğuş vardı, Seyyid Ali tek kişilik hücrelerden birine düşmüştü.

Meşhed esnafından Kasımi adında birinden başka, oradaki tutukluların hepsinin asker olduğunu öğrendi. Kasımi Irak'tan dönerken beraberinde Ayetullah Humeyni'nin bir kaç bildirisini getirmiş ve aynı suçtan tutuklanarak hapse atılmıştı. Kasımi de tek kişilik hücrede kalıyordu.

SAVAK Başkanı'na yazdığı ilk mektuptan 1 hafta sonra ikinci mektubunu da yazdı ve bir kez daha dosyasının bir an önce ele alınmasını ve ailesi ile görüşme imkânı sağlanmasını istedi:

> "Horasan SAVAK'ı Sayın Başkanı'na saygılarımla arz ederim, 03.04.1967 tarihinde tutuklandığımdan beri (22.04.1967) hâlâ belirsizlik içinde ve suçumdan habersiz Tümen Hapishanesinde yatıyorum ve hatta bu süre içerisinde ailemle görüşme hakkından mahrum bırakıldım, bütün kaygılarıma karşın kendilerinden haber alamıyorum. 16.04.1967 tarihinde size bir mektup gönderdim; ama şimdiye kadar taleplerime ilgi gösterilmedi. Bu vesile ile yetkililerin dosyamı ele almalarını ve nihai kararı vermelerini, bir an önce yakınlarımla görüşme izni verilerek beni kaygıdan kurtarmalarını arz ederim. İlginize şimdiden teşekkürler. Saygılarımla, Seyyid Ali Hamenei, 22.04.1967.

İlk mektubu umursamayan Tuğgeneral Behrami, bu kez ikinci mektubun altına şu notu düştü: "Dosya mahkemeye gönderilmedi mi?"

Aslında bu sorunun dosya sürecinde hiç bir etkisi olmamıştı. Ordu adliyesi kendi işini görüyordu ve anlaşılan tutuklunun ailesi ile görüşerek te-

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'nın Horasan 6. Tümeni Komutanı'na mektubu, No. 1 H/1244, tar. 29.01.1346.

selli bulması da söz konusu değildi; çünkü SAVAK yaklaşık on ay Seyyid Ali'nin peşindeydi ve şimdi, yakalandıktan sonra bile rejimin istemediği biçimde davranıyordu.

Onun itiraz etmesi ile sonuçlanan ilk tutuklanma kararı 23 Nisan günü bir kez daha kendisine bildirildi, bu kez, itirazım yok[1] diye yazdı. Anlaşılan tutuklanma tarihine ve hesaplanış biçimine yönelik itirazı dikkate alınmamıştı. Çünkü İkinci Ordu 201 No.lu adi mahkemesi Savcısı Albay Habibullahi ikinci şube savcılığına yazdığı mektupta, Meşhed Kışlası Askerî İnzibatına, daha sonra herhangi bir sorunla karşılaşmamak üzere söz konusu tutukluya açıkça karara itirazı olup olmadığının bildirilmesinin izah edilmesini istemişti.[2] Nitekim hakkında verilen hükümde de, hapse atıldığı ilk gün olan 3 Nisan değil, aynı ayın 8. gününden itibaren hesaplandı.

24 Nisan tarihinde Horasan Tümeni Komutanı Tümgeneral Ferruhniya, SAVAK'ın gönderdiği dosyayı ele almak üzere ordu savcılığına gönderdi.[3]

Seyyid Ali'nin durumunda herhangi bir değişiklik görünmüyordu. Ailesinden, yakınlarından ve dosya sürecinden habersizlik, kaygılarını arttırıyordu. Ne istekleri önemsenmiş, ne de yakınlarının onunla görüşme talepleri ve çabaları sonuç vermişti. Bu yüzden SAVAK Başkanı'na mektup yazmayı sürdürmeye karar verdi ve üçüncü mektubu da yazdı:

> "Horasan SAVAK'ı Sayın Başkanı'na, 16.04.1967 ve 22.04.1967 tarihli mektuplarıma atfen arz ederim:
>
> Söz konusu iki mektupta iki kez tekrarlanan taleplerim maalesef şimdiye kadar karşılık bulmadı ve şimdi 25 gündür bendeniz belirsizlik içinde ve görüşme yasağı içinde Tümen Hapishanesinde bulunmaktayım. Bu yasal taleplerin dikkate alınmaması, esef verici ve hayret vericidir. Sizden bir an önce taleplerimle ilgilenmeniz ve gerekli emirleri vermeniz beklenmektedir. Saygılarımla, Seyyid Ali Hamenei, 29.04.1967"

1- age, Meşhed Kışlası Askerî İnzibatının İkinci Ordu 201 No.lu Adi Mahkemesi 1. Şube Savcılığı'na mektubu, No. 399, tar. 04.02.1346.

2- age, Meşhed Kışlası İkinci Ordu 201 No.lu Adi Mahkemesi savcısının 2. Şube Savcılığı'na mektubu, No. 6924, tar. 03.02.1346.

3- age, Horasan 6. Tümen Komutanı'nın Meşhed Kışlası İkinci Ordu 201 No.lu Adi Mahkemesi 1. Şube Savcılığı'na mektubu, No. 46/45/758, tar. 04.02.1346.

Bu kez mektuba "Dosya bir an önce ele alınsın." notu düşüldü; Tuğgeneral Behrami mektubu imzalayıp ordu adliyesi savcılığından sonucu rapor etmesini istedi.[1]

Seyyid Ali Hamenei muharrem ayı fırsatını da kaçırmamış, Kasımi'den yardım istemişti. Asker tutukluları cemaat namazına teşvik etmiş, onlara imamlık etmeye başlamıştı. Böylece hem cemaat namazı kıldırıyor hem de konuşma yapıyordu. Kasımi de namazın ardından mersiye okuyordu.

Muharrem ayı böylece devam ederken, bir gece hapishanenin nöbetçi subayı içeriye girdiğinde askerlerin bir âlimin arkasında saf tutup namaz kıldıklarını gördü! Tutuklu askerler, subaya karşı hazır ola geçmek yerine kıbleye yönelmiş, başları öne eğik, namaz kılıyordu. Subay bu duruma çok öfkelendi ve dışarı çıktı.

"Namazdan sonra hapishanenin bir yetkilisi yanıma gelip, 'Senin cemaat namazı kıldırmaya ve mahkûmlarla konuşmaya hakkın yok.' dedi. Bu engelleme aslında benim lehimeydi; çünkü böylece askerlerin benimle birlikteliğini ve bana desteklerini güçlendiriyordu. Ben de askerlere oturumlarına her gece devam etmelerini ve her oturumda, "Hakkın galip geldiği yer"[2] (Perviz Horsend'in eseri) adlı kitaptan İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamından bir analizi okumalarını söylüyordum."

O sıralarda 1. Şube savcısı Albay Saidi SAVAK'ın suçlamaları ile hazırlanan dosyadan başka, Seyyid Ali Hamenei hakkında firar yüzünden de bir dosyanın açık olduğunu fark etti. Saidi dosyanın konusundan emin değildi. Bu yüzden ikinci dosyanın da kendisine gönderilmesini istedi.[3]

Tümen Adliyesi Başkan Yardımcısı da Seyyid Ali Hamenei hakkında açık kalan başka dosya bulunmadığını; ama kardeşleri Seyyid Hadi Hamenei ve Seyyid Hasan Hamenei'nin sabıkalı olduklarını belirtti.

Seyyid Hadi Hamenei'nin dosyası ülkenin maslahatı aleyhinde hareket etme suçundan temyiz mahkemesindeydi ve Seyyid Hasan Hamenei'nin

---

1- age, Horasan SAVAK Başkanı'nın Meşhed Kışlası İkinci Ordu 201 No.lu Adi Mahkemesi 1. Şube Savcılığı'na mektubu, No. 1 H/1446, tar. 14.02.1346.

2- Bu kitap h.ş 1341'de yayınlanmış, Muhammed Tagi Şeriati ve Muhammed Rıza Hekimi esere birer ön söz yazmıştı. Eser, Kerbela kahramanlarının hamasetini anlatıyordu.

3- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], İkinci Ordu 201 No.lu Adi Mahkemesi 1. Şube savcılığının Meşhed 6. Tümen Komutanlığına mektubu, No. 1 B/389, tar. 11.02.1346.

dosyası ise halkı kamu düzenine karşı kışkırtma suçundan Meşhed Adliyesine sevk edilmişti.

Tümen Adliyesi Başkan yardımcısı Yüzbaşı Azerifer gönderdiği cevapta, sabıkalarını göndermek üzere söz konusu dosyanın diğer sanıklarının da adlarını bildirmelerini istedi.[1]

Sonunda, Seyyid Ali Hamenei'nin mevzu bahis dosyada suçunun aydınlığa kavuşması ve SAVAK'ın ileri sürdüğü diğer suçlarla bir arada ele alınması için 77 sayfadan oluşan Ahmet Mucrisazan Tusi'nin dosyası *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitapla birlikte savcılığa gönderildi.

Horasan SAVAK Başkanı'na haftalık mektup yazma işini sürdürdü ve 6 Mayıs tarihinde yine Başkan'a hitaben ve daha önceki üç mektuba atıfta bulunarak şöyle yazdı:

> "Atıfta bulunduğum mektuplarda ilgili yetkililere dosyamın tamamlanmasını, nihai kararın verilmesini ve ayrıca ailemle görüşme izni verilmesini arz etmiştim. Üçüncü mektuptan sonra (29.04.1967) yasal taleplerim yerine getirilmek bir yana, gardiyanlar bana gönderilen yiyecek, kitap ve diğer malzemeleri de kabul etmekten kaçınmaya başladı. Bu taleplerim illegal talepler midir? Eğer böyle ise lütfen beni bilgilendirin ki bir daha böyle taleplerde bulunmayayım. Ve eğer taleplerim yasal ve haklı ise neden bir tutuklunun yasal taleplerine ilgi gösterilmediği benim için soru işaretidir. Cevabınızı bekliyorum, Seyyid Ali Hamenei, 06.05.1967."

Askerî Adliyede Sorgulanma

Dördüncü mektubuna da cevap verilmedi. Dosya Tümen Adliyesinde toparlanmak üzereydi. 17 Mayıs tarihinde dosyayı toparlama işi öyle bir noktaya geldi ki, 1. Şube Savcısı Albay Nasrullah Saidi, Meşhed Kışlası Askerî İnzibat Komutanlığından tutuklu Seyyid Ali Hamenei'nin gözetim altında savcılığa gönderilmesini istedi ve hemen akabinde oraya gönderildi.

Aynı gün Seyyid Ali'nin "Sanığın beyanatı" belgelerini karşısına koydular ve bu kez dördüncü sorgulama Tümen Adliyesi tarafından gerçekleşti. Bu

---

1- age, Tümen Adliyesi Başkan Yardımcısı'nın İkinci Ordu 201 No.lu Adi Mahkemesi 1. Şube Savcılığı'na mektubu, No. 46/45/1016, tar. 16.02.1346.

kez Albay Nasrullah Saidi, *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabın üzerinde odaklanmıştı, ilk sorularında Bircend ve Zahidan minberlerini de ihmal etmedi:

— Ülkenin iç maslahatı aleyhinde hareket etmek, halkı kışkırtmak, tahrik etmek, ülkenin başındaki şahsa hakaret etmekle suçlanıyorsunuz. Suçunuzu itiraf ediyor musunuz?

— Hayır, itiraf edecek bir şeyim yok.

— Sorulacak soruların cevabını şahsen yazacak mısınız?

— Evet.

— Dosyanın içeriğine göre siz 1963'de Bircend ve Zahidan'da minberde ülke maslahatına zararlı olduğu tespit edilen beyanlarda bulunmuş ve devletin başındaki isme -şah- hakaret etmişsiniz. Ayrıca *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı eserin çevirisinde de ülkenin genel maslahatına aykırı bulunan bazı şeyler yazmış, kitabı bastırmış ve dağıtmışsınız, "mütercimin sözü" bölümünde devletin başındaki kişiye hakaret içeren ifadeler kullanmışsınız. Kitabın dipnotlarında kitabın içeriğinde olmayan ve devletin başındaki kişiye hakaret ve kışkırtma içeren bazı şeyler yazmışsınız. Ayrıca 28.03.1967 tarihinde Goherşad Camiinde konuşmanızda devletin başındaki kişiye -şah- hakaret içeren sözler sarf etmiş ve halkı kışkırtmışsınız. Şimdi nasıl itiraf edecek bir şeyiniz olmadığını söylüyorsunuz? Deliliniz nedir? Elzem olarak beyan ediniz.

— Her zamanki gibi, burada da hem delil ve hem istidlal iddia makamının... Bircend ve Zahidan minberlerinde söylediklerim ve hem mevzu bahis kitapta yazdıklarımda -ki detayları yargının ve sayın yetkililerinin elindedir- sizin yazdıklarınızdan haberim yoktur ve her üç durumda sırf dinî içerikli konular beyan edilmiş ve yazılmıştır. Goherşad Camii meselesine gelince, esas itibarı ile ne demek istediğinizi anlamış değilim. Bendeniz o mekânda minbere çıkmadım.

— Şimdiye kadar güvenlik güçleri tarafından yakalanarak gözaltına alındınız mı, alınmadınız mı? Eğer alındıysanız, nerede, hangi tarihte ve hangi sebeptendi?

— İki kez. İlk kez Zahidan'da [Bircend'de] 1963 yılının muharrem ayında ve ikinci kez Zahidan'da aynı yılın ramazan ayında (Hicri Şemsi tarihini hatırlamıyorum). Her iki durumda da sırf bir yanlış anlaşılma

yüzündendi, gerekli araştırmalar yapıldığında takipsizlik kararı verildi ve bendeniz serbest bırakıldım.

— Nasıl bir yanlış anlaşılmaydı? Eğer genel maslahata aykırı bir söz söylenmemişse, memurlar boş yere kimseyi rahatsız etmez. Demek yanlış anlaşılma değilmiş ve sadece uyarılmış olabileceğiniz düşünülmüştür; çünkü kayıtlar dosyanın yargıya sevk edildiğini göstermiyor.

— Mecburen bir daha arz etmek isterim ki konu sadece yanlış anlaşılmadan ibaretti; detaylarla ilgili sorulara cevap vererek iddia edilen konulara açıklık getirmeye hazırım.

— Sepide firmasındaki mevkiiniz nedir? Size gösterilen bu kitap sizin çeviriniz midir, değil midir?

— Söz konusu firmanın yönetim kurulundayım ve kitapları değerlendiren heyetin üyesiyim, bu kitap da benim çevirimdir.

— *Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır] adlı kitabı çevirmek ve yayınlamaktan maksadınız neydi? Kitabın üzerindeki amblem hangi amaçla çizildi? Gerçek anlamını açıklayın.

— Öncelikle söz konusu kitabın sadece çevrildiğini ve basıldığını, fakat dağıtılmadığını arz etmek isterim. Ama kitabı çevirmenin amacına gelince, bunun sebebi açıktır. Biz bugün dinî ve millî varlığımızı ispat etmek için halkın dinî bilgilerini geliştirmek zorundayız. Bütün kitaplar ve dinî konuşmaların amacı budur. Bu kitabı çevirmemin amacı da aynıdır. Kitabın cildinde yer alan ambleme gelince, bu amblem tasarımcının seçimidir ve kitabın adını simgelemektedir; yani dünyanın gelecekte İslam inancını benimseyeceğini ve insanlığın geleceğinin, İslam'da ve İslam topraklarında olduğunu söylemek istiyor.

— Kitap kimin telifidir ve nerede yaşamıştır? Müellif hakkında ne biliyorsunuz?

— Söz konusu kitap Mısır'da yaşayan Müslüman bilgin Seyyid Kutub'un telifidir. Merhum hakkında bildiklerime gelince: Büyük bir İslam bilgini olduğunu, İslam dünyasına onlarca değerli telif sunduğunu ve şu anda bir kaç eserinin çevirisinin İran halkının elinde bulunduğunu biliyorum.

— Müellif hangi tarihte vefat etmiştir? Eserin Arapçası sizin elinizde midir, değil midir?

— Müellif geçen yaz Mısır'da idam edilerek şehit düştü. Eserin Arapçası benim elimdedir, ayrıca Tahran ve Kum'da birçok muteber kitabevinde de bulunmaktadır.

— Müellif din adamı mı, yoksa politikacı mıydı? İdam edildiğine dair bilginiz hangi gerekçelere dayanıyor? Mümkünse bu konuda biraz daha açıklama yazın.

— Müellif manevi açıdan bir din adamı sayılırdı. Siyasi faaliyetleri veya siyasetçi olduğu konusunda malumatım yok. İnfaz edildiği ile ilgili malumatım da kendi ülkemizin basınına dayanıyor. Konu ile ilgili detaylar ve fotoğraflar bir kaç gazetede yayınlandı.

— Hangi gazetede yayınlandı? Mümkünse gazetelerin sayılarını yazın.

— Hatırladığım kadarı ile İttelaat ve Keyhan Gazeteleri ve İslam Mektebi dergisindeydi; ama gazetelerin sayılarını hatırlamıyorum. Aşağı yukarı geçen yazın ortalarında veya sonlarındaydı .

— Kitabın Arapça nüshasını bize verebilir misiniz?

— Şu anda yanımda yok. Yani esasen Meşhed'de değil.

— Sizin kaleminizle çevrilen kitabın ön sözünde "Mütercimin Sözü" başlığı altında bazı cümleler göze çarpıyor, bunları hangi maksatla yazdığınızı belirtir misiniz?

— Genellikle okurların kitabın içeriği ile tanışması için bir ön söz yazılır ve içinde kitabın konuları veya konularına uygun bazı şeyler anlatılır. Bu ön söz de aynı şekilde ve aynı amaçla yazılmıştır.

— Kitabın 5. sayfasında, 9. satırda Mütercimin Sözü başlığı altında yazdığınız şu satırların, kitabın konusu ile ilgisini yazın: [... ve işte bu noktada hangi şekilde ve kılıkta olursa olsun, sömürüye hizmet edenlerin halk kitlelerini İslam'ın örtbas edilmeye çalışılan hakikatleri ile tanışmaları ve doğru dinî talimlerin yaygınlaşmasına yönelik sabotajlarının esas sebebi aşikâr olur; nitekim dinî törenler ve şiarları ihya etmeye yönelik engellememe ve muhtemelen destekleme ve iş birliği yapma felsefesi de aydınlanır].

— Bu cümleler, ilgili konuları beyan ederken zikredilmiştir ve tek başına kitabın konusu ile ilgisi olabilecek bağımsız bir konu sayılamaz. Bu konuyu kendisinden önce ve sonra gelen konularla birleştirerek ilişkilerini bulmak mümkün.

— Kitabın son sayfalarında çizginin altında yazılan ve tercümenin bir parçası olmadığı ve dipnot olduğu anlaşılan bazı konular yazılmış, bunlar sizin yazdıklarınız mıdır? Eğer öyle ise, hangi amaçla yazılmıştır?

— İşaret ettiğiniz yazılar benim yazdıklarımdır (Sonunda müellif yazılan cümleler dışında). Bunları yazmaktan maksat kitabın metnini izah etmek veya tamamlamaktır.

— Kitabın 5 ve 6. sayfalarının altında yazılan söz konusu yazıları okuyorum, bunlar sizin tarafınızdan mı yazıldı? (okundu).[1]

— Evet, ben yazdım.

— Sizce bu tür şeyleri yazmak halkı ülkenin iç maslahatına karşı tahrik ve kışkırtma değil midir?

— Şu okuduğumuz iki paragrafta en ufak bir tahrik unsuru hissetmiyorum.

— Siz Sepide Firmasının hissedarı mısınız? Maaşlı çalışanı mı, yoksa memuru mu? Firma ile nasıl çalışıyorsunuz?

— Hissedarım; ama maaş almıyorum. Şöyle ki, basımı ve dağıtımı için firmaya kitap sunuyorum ve ayrıca yönetim kurulunun malî işler ve basın faaliyetleri hakkında karar almak üzere düzenlediği oturumlarına katılıyorum.

— *Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır] adlı eserin tercüme edilmesi, firmanın yönetim kurulu oturumunda mı onaylandı? Cevabınız evetse, oturumun tarihini ve tutanağının sayısını beyan edin.

— Tercüme için yönetim kurulunun onayı gerekmiyor; ama basımı yönetim kurulunun onayı olmaksızın gerçekleşmiyor. Evet, onaylandı; ama oturumun tarihini ve tutanağının sayısını hatırlamıyorum.

1- Evet, İslam ülkelerinde gerçi toplumun ekonomi ve kültür gibi tüm hayati güçleri ve basın, radyo televizyondan okullara ve üniversitelere kadar tüm talim terbiye araç ve gereçleri çeşitli politikaları uygulayan hâkimiyet ve hükümetlerin elinde olmasına karşın, dinin kefenleme ve ölüleri defnetme, nikâh kıyma ve... gibi önemsiz ve tesirsiz görece işleri aynı hâkimiyetler ve hükümetler tarafından onaylanır ve insanlar dine karşı yabancılaşmayı toplum yaşamanın en önemli bölümlerinden bir parçası saymaksızın şu görece konularla avunur ve kendilerini ve rahatsızlık vermeyen ve muhtemelen muveyyid hâkimiyetleri Müslüman sayar ve bekalarını canı gönülden arzu eder...

Mustafa'yla Buluşma

Mesai saati sona erdi ve Albay sorgulamayı durdurdu. Yargı ve askerî nitelikli bu oturumun sonunda Albay'ın kafasında nasıl bir görüntü oluştuğu bilinmiyor. Albay bir müçtehidi sorguladığını bilmiyordu; ama karşısında istidlal, beyan ve tercüme gücü yüksek olan ve suçlamalardan kaçmayı çok iyi bilen eğitimli bir din adamı bulmuştu.

Sorgulama başlamadan önce mi, yoksa sonra mıydı, şimdi hatırlamıyor; ama Albay Saidi'ye yazdığı mektubu ona ulaştırdı. Mektupta tutuklanmasının üzerinden bir buçuk ay geçtiğini ve bu güne kadar ailesi ile görüşemediğini, kendisine bu çerçevede müsaade edilmesini istemişti. Ancak Albay da Tuğgeneral Behrami kadar umursamazdı ve onun gibi bu talebe cevap vermedi. Çarşamba günüydü, Seyyid Ali, ziyaretçi günü olan perşembe ve cuma günlerinde ailesini görmeyi umuyordu. Bundan bir gün önce Albay Saidi'ye ikinci mektubu yazdı ve insan severlik hissine dokunarak şu hatırlatmada bulundu:

"Bir tutuklu için bir gün de önemlidir... Tekrar rica ediyorum, bir sonraki ziyaretçi günü gelmeden önce (pazartesi) talebimin yerine getirilmesini saygılarımla arz ederim."

O gün veya diğer bir ziyaret gününde, oğlu Mustafa'nın bir subayın kucağında ona doğru geldiğini gördü. Haberi, bir asker koşarak gelip Seyyid Ali'ye müjdelemişti.

"Çocuğu kucağıma aldım, öptüm; ama o şaşkınlık içinde, hayretle, dili tutulmuş bir vaziyette bana bakıyordu. Ardından yüksek sesle ağlamaya başladı, sakinleştiremedim. Tekrar getiren subaya verdim ve benimle görüşme hakkı olmayan eşime götürmesini rica ettim."[1]

Sorgulamanın Devamı

Pazartesi günü de geldi geçti. Aynı haftanın çarşamba günü, ikinci sorgulama oturumunun düzenlenmesi gerektiği gün, Albay Saidi Meşhed Kışlası Askerî İnzibatına bir mektup göndererek tutuklunun memurların

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 33.

doğrudan gözetiminde ailesi ve yakınları ile görüşebileceğini yazdı.[1]

İkinci sorgulama da SAVAK'ın dizdiği bazı suçlamalarla ilgili bir kaç soru ile başladı ve tekrar "*Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitaba dönüldü.

— Sizin kimliğiniz dosyada ve tarafımdan bilinmektedir (Seyyid Ali Hamenei). Meşhed'in hangi ilmî medresesinde tedrisle meşgul olduğunuzu beyan ederek açıklayın. Programın hangi müfredatını ders veriyorsunuz?

— Goherşad Camiinin Güneybatı şebistanında tedris ediyorum ve verdiğim ders de yüksek seviyedir (*Resail ve Mekâsib*).

— 22 Mayıs 1966 tarihinden 28 Mart 1967 tarihine kadar neredeydiniz ve hangi işle meşguldünüz?

— 22.05.1966 tarihinde Tahran'daydım ve bir camide cemaat namazı kıldırıyordum. İkinci tarihte Meşhed'deydim ve Tahran'a doğru yola çıkmak üzereydim. Şunu da izah etmem gerekir ki 22.05.1966 tarihinden 19.03.1967 tarihine kadar Tahran'daydım, 19 (veya 20) Mart'ta Meşhed'e geldim, 03.04.1967 tarihine kadar (gözaltında) Meşhed'deydim.

— Seyyid Sadık Kummî ile bir ilişkiniz var mıdır, yok mudur? Varsa biçimini beyan edin.

— Seyyid Sadık Kummî ile ilişkim, uzaktan tanışma seviyesindedir. Seyyid Sadık Kummî Meşhed'in büyük âlimlerinden birinin oğludur ve ben de bu yüzden onu tanırım, sadece selamlaşma seviyesinde bir ilişkim vardır.

— Babası Meşhed'deyken görüşüyor muydunuz, ilişkiniz var mıydı?

— Evet, bazen görüşüyorduk.

— Hacı Seyyid Muhammed Ali Milani ile ilişkiniz var mıdır? Görüşüyor musunuz? Neden kendisi ile görüşüyorsunuz?

— Onunla da irtibatım aynı şekilde, Meşhed'in büyük âlimlerinden biri olan babası ile tanışmamızdan ötürüydü; doğrudan ve bağımsız ilişki ise, hayır.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], İkinci Ordu 201 No.lu adli mahkemesi 1. Şube savcılığının Meşhed Kışlası Askerî İnzibat Komutanlığına mektubu, No. 1 B/680, tar. 03.03.1346.

— Güvenilir duyumlara göre siz Ayetullah Kummî'yi kışkırtmakta ve faaliyetlerinde etkili rol ifa etmişsiniz. Bu konuda, onunla aranızdaki ilişki hakkında kısaca açıklama yazar mısınız?

— Bu konudan tamamen habersizim, esasen onunla bu tür konuları kapsayacak görüşmem olmamıştır.

— Ayetullah Milani'ye cemaat namazını terk etme konusunda bazı şeyler söylemişsiniz. Önerinizin amacı hakkında açıklama yapar mısınız?

— Ben ona böyle bir öneride bulunmadım.

— Dosyanızın içeriğine göre siz 28.03.1967 tarihinde Goherşad Camiinde bir konuşma yapmış, bazı talebeleri etrafınızda toplamış, cemaat imamlarına gitmiş ve onlardan ısrarla Ayetullah Kummî lehine cemaat namazını terk etmelerini, tatil etmelerini istemişsiniz. Bu konuda ne diyeceksiniz?

— Kesinlikle yalan. Goherşad Camiinde konuşma yapmadım ve bu konuda veya herhangi bir başka konu hakkında cemaat imamlarına gitmedim.

— Size göstereceğim bildiri nerede yayınlanmıştır ve hakkında bildikleriniz nedir? Üzerine basılan fotoğrafı görmüş müsünüz ve kendisini tanıyor musunuz?[1]

— Üzerindeki fotoğrafı tanıyorum; Hücceti (Kirmani) Kum Dinî İlimler Merkezinin ünlü ve fadıl talebelerinden biriydi; ama altındaki bildiri hakkında en ufak malumatım yok.

— "*Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adı ile çevirdiğiniz eserin önsözünde "mütercimin sözü" başlığı altında bazı şeyler yazmışsınız. Yine dipnot olarak kitabın çeşitli sayfalarına bazı notlar düşmüşsünüz ki genellikle kışkırtıcı ve hakaret içeriklidir. Tercümenin bir parçası olmayan bu konuları yazmaktan gayeniz neydi? Beyan edin.

— Önsöz veya dipnot yazmaktan gaye genellikle kitap hakkında daha fazla açıklama yapmak veya uygun konuları eklemektir. Ön söz ve dipnot yazmaktan amacım budur. Ama kışkırtıcı veya hakaret edici oluşunu şiddetle reddediyorum. Kimi kışkırtmak, kime hakaret etmek!?

1- Bu bildiri geçen yıl Meşhed Postanesinin sansür çalışması sırasında SAVAK'ın eline geçti. Mektup Kirman'dan Seyyid Ali Hamenei adresine Meşhed'e gönderilmişti. Seyyid Ali o sıralarda Tahran'daydı.

— 6. sayfada yer alan dipnotun bir bölümünü okuyorum. Bu konular kışkırtıcı ve hakaret edicidir [önceki soruların yanında zikredildi].

— Sizin okuduğunuz şey çok basit bir gerçekten ibarettir; herkesin ilkel bir bakışla anlayabileceği bir gerçek. Acaba radyo, televizyon ve sinema programları dinî ve İslami midir? Acaba okullarda uygulanan talim ve terbiye programları çocukları ve öğrencileri dinî hakikatleri idrak etmeye yaklaştırmakta mıdır? Esasen umumi kurumların programları İslam taliminden mi kaynaklanır?

Biz bu hakikatleri -ki siz de bunların bilincindesinizdir- cari durumdan bir rapor şeklinde beyan ettik. Asla kimseyi herhangi bir duruma karşı kışkırtmak veya bir sisteme hakaret etmek istemedik. Eminim eğer kültür, ekonomi ve etkililerinden de acaba planlarınız ve programlarınız İslam ahkâmına ve örneğin *Tovzihu'l-Mesail* [Tam İlmihal] *ve Urvetu'l-Vuska*'ya göre mi ayarlanmış, diye soracak olursanız, size olumlu cevap vermeyeceklerdir. Tekrar ediyorum, bu yazıda ve buna benzer yazılarda en ufak hakaret veya kışkırtma söz konusu olmamıştır ve öyle bir şey yoktur.

— İslami yayın ve İslam dinine yararlı diyerek çevirdiğiniz kitabın -ki siyasi boyutu kesinlikle İslami boyutuna ağır basıyor- İslami toplum için ne gibi yararı olabilir? Kitapta çok hassas ve kışkırtıcı noktalar yer alıyor. Örneğin aynen okuyacağım 23 ve 24. sayfalarda yer alan konular gibi. Bu konuda sizin görüşünüz nedir? [Yaşam programı ilahi program olsa, yani semavi inanç ve düşünceden ilham alsa, bu insanlar Allah'ın dinini ister ve Allah'a taparlar; ama eğer bu program çevrenin ürünü veya milletin hevesleri veya patronların veya padişahın ve kısacası beşerî düşünce ve felsefenin ürünü ise, bu insanlar Allah'ın dininde değildir ve Allah'a tapan da değildir demektir. Bunları ancak çevreperest, milletperest, patronperest veya şahperest şeklinde adlandırmak gerekir].

— Okuduğunuz ve kitabın siyasi boyutuna örnek olarak beyan ettiğiniz konu, tamamen dinî bir konudur ve siyasi değildir. Acaba ortamda ve toplumda bunun manasını inkâr edecek birileri var mıdır? Toplumun önde gelen yetkililerinin, insanları Allah'tan başkasına mı yönelttiklerini düşünüyorsunuz? Benim tek dayanağım, yargı yetkililerinin tarafsız zihniyetidir. Çünkü iddia makamında falanca konu hakaret içeriklidir, falanca konu kışkırtıcıdır gibi birçok iddiada bulunulabilir.

Biz insanların ilahi program ve düşünme tarzını benimseyerek Allah'a tapanlardan olmalarını istedik, o kadar.

— Size okunan kitaptaki konular ve yine kitabın 102,[1] 111,[2] 164,[3] 165,[4] 170,[5] 171[6] ve 181.[7] sayfalarında yazılan birçok cümlenin dinî boyutu siyasi boyutu kadar değildir ve okurun üzerindeki olumsuz tesiri dinî sonucundan çok daha ağırdır. Kitabın yazarı ve mütercimin eseri yayınlamakta özel bir amacı olmadığı kabul edilemez. İnsanları İslami ilkelere yönlendirmek için, siyaset ve eleştiriye karışmadan daha uygun yollar da vardır. Bu yüzden söz konusu kitap topluma zararlı olarak görülmüştür ve sizin bu kitaba dinî görüntü kazandırma üzerindeki ısrarınızın nedeni de belli değildir.

1- Sayfa 102: Bu devrim, Fransa halkının orta kesiminin ülkenin padişahı ve eşraf kesiminin zulüm ve adaletsizliğine karşı sert tepkisidir...

2- Sayfa 111: Toprak reformunun eksik uygulanması, ilk başta çiftçinin ve köylünün hoşnutluğuna vesile olduğu gibi, şimdi bu kesimin öfke, karamsarlık ve hoşnutsuzluğuna sebep olmuştu, Rusya devrimi ile ilgili...

3- Sayfa 164: Gerçek şu ki Dales'ler her yerde ve her zaman böyledir; yani ancak siyasi amaçlarına hizmet ettiği ve düşmanlara karşı onları bir kalkan gibi koruduğu güne kadar dine gönül bağlar, aksi takdirde aynı insanlar dinin ve taraftarlarının bir numaralı düşmanı olur...

4- Sayfa 165: Örneğin eğer baktık ki sömürü ve istibdat sistemleri bazı dinî şiarlara karşı çıkmıyor, hatta yapabildikleri kadar milli imaj kazanmak üzere yardım da ediyorsa ve örneğin Taziye merasimine at ve kafaya kama vurma etkinliği için kama ve kılıç gönderiyorsa ya da dinî şenliklerde veya yas merasimlerinde kırmızı veya siyah giyinmelere yardımcı oluyorsa veya yas veya şenlik merasimlerine katılıyor veya kendileri bu tür meclisleri düzenliyorsa...

5- Sayfa 170: Ama mutlaka dikkate alınması gereken bir konu şudur ki Şiî inancının hamasetvari ruhu, zatî atışı ve isyankârlığı ile Şiî âlimlerin diğer mezheplerin dinî ricalleri gibi mülkün ve hükümetin patronlarının hizmetine girmesine, dinin değerli emanetini hükümdarların lütfuna satmasına ve Allah'ın hükümlerinin despot hükümdarların ve siyaset tellallarının elinde alet edilmesine daha az müsaade etmiştir...

6- Sayfa 171: Ve bu devranda da ki kriz, atışlar ve isyan devranıdır, Şiî din adamları salih selefini izleyerek çağın kâfir sıfatlı hükümdarlarının bidatlerine karşı sessiz kalmamış ve Şiî inancının çağdaş Ebuzer'i, zindanı ve sürgünü yeğlemiş ve dinin diğer önde gelenleri de her biri bir nevi bu onurlu yolda ona eşlik etmiştir.

7- Sayfa 181: Dales'in de Batılı ve beyaz ırktan olmasından başka İslam dini ile derin ilişkisi ve mazisi vardır. O, İslam'la mücadelede bütün herkesi geride bırakmış ve dünya politikacıları arasında en yüksek mevkie ermiştir. O, dünyanın her yerinde bu dine darbe vurmak üzere birilerini görevlendiren ve İslam'ın semavi inançlarını çalmak ve yerine hurafe inançları yerleştirmek için son derece çaba harcayan kimsedir.

— Arz ettiğim gibi, konulara tarafsız ve insaflı gözle bakmak gerekir. Kitapta yazılan her şey, tüm dinî kaynaklarda, kitaplarda ve dergilerde beyan edilenlerin aynısıdır. Siyasi boyutu ise sırf yargı yetkililerinin gözünde var olan kötümserliğin, hassasiyetin veya muhtemelen başka şeylerin yansımasıdır; her hâlükârda İslam talimi ile ilgisi kesin olan bu konulara siyasi gözle bakılmıştır. Eğer gerekirse, kitapta yazılanlara göre Kur'ân-ı Kerim'den bazı ayetleri sunmaya ve böylece konunun dinî olduğunu aydınlatmaya hazırım.

— Siz ülkenin genel maslahatına karşı hareket etmek ve zararlı belgeleri tercüme edip yayınlamakla suçlanıyorsunuz. Suçsuz olduğunuza dair söyleyeceğiniz varsa, son savunma olarak beyan edin.

— Son savunmam şu: Yetkililerin benim suçlu olduğumu ispat edebilecek hiç bir delil ve belgeleri yoktur. Tercüme ettiğim kitap, dinî bir kitaptır ve ben de bir din adamıyım ve dinî görevimi eda etmek üzere tercüme ve yayınlama zahmetine katlandım. Şimdiye kadar zararlı belge de yayınlamadım ve esasen benim ruhum ve sinirlerim bu tür maceracı işlere karışmaya uygun ve müsait değildir. Diyelim ki benim kitabım zararlı teşhis edilmiş (ki kuşkusuz yanlış bir teşhistir) ama ben onu yayınlamadım. Kitap basıldı; ama dağıtılması engelle karşılaştı ve askıya alındı, hâlen de el konmuş durumda. Benim ülkemin maslahatı, benim ve milletimin maslahatıdır. Ona karşı hareket etmem için hiç bir sebep yoktur ve bu açıdan Allah katında ve vicdanıma karşı başım diktir ve irili ufaklı her türlü işte kamu maslahatını ve çıkarlarını gözetlediğim için onurluyum. Benim için cidden esef verici olan konu şu ki, güvenlik teşkilatı ve onu takiben yargı kurumu asla bu kitabın ülkemizin ve milletimizin bir numaralı düşmanlarına karşı en büyük silah olduğunu anlamak istememiştir. Kitabın dördüncü bölümünde (sayfa 98'den 122'ye kadar) yer alan konular, komünizmin temelini çökertecek en mantıklı ve en müstedel konulardır ve ayrıca sade ve herkesin anlayabileceği dilde beyan edilmiştir. Kitabın son bölümü Mısır'ın Arap milliyetçiliği adı altında kamuoyuna dayattığı maceracı ve saldırgan politikalara yönelik doğrudan ve eleştirel saldırıdan ibarettir.[1] Acaba bu kitap millî ve

1- Maksat, Cemal Abdunnasır'ın Arap milliyetçiliği adı altında izlediği politikalardır ki hem Müslüman Kardeşler gibi siyasi İslami eğilimleri bastırıyor, hem bölgede Amerika'nın politikalarına yakın duran İran'ın Pehlevi rejimi gibi ülkelerde propaganda savaşı yapıyor ve muhalifleri bu rejimlere karşı kışkırtıyordu. Burada Ayetullah Hamenei, Pehlevi rejimi ile Cemal Abdunnasır rejiminin anlaşmazlığından yararlanmıştır.

dinî bir kaynak şeklinde kullanılamaz mı? Her hâlükârda son bir cümle olarak şunu arz etmek isterim ki, kitabın bazı konularının zararlı teşhis edilmiş olduğunu varsaysak bile, kesinlikle garazsız ve her türlü olumsuz zihniyetten bağımsız bir şekilde yazılmıştır ve bunun en açık delili, kitabın illegal yollarla ve gizlice basılmamasıdır. Bu kitabı Meşhed'in en önemli ve en büyük basımevinde (Horasan basımevi) bastırdım ve burada asla ben ve arkadaşlarım konuların tadil edilmesi gerektiği veya esasen kitabın basılamayacağı konusunda uyarılmadık ve basımevi de hükümet yetkililerinin gözetim ve sansürünü şart bilmeksizin basılmasını kabul etti. Tevfik sadece Allah'tandır ve tevekkülümüz O'nadır."

Bir Mektubun Yankıları

Sorgulamanın sonunda bir kez daha tutuklama kararında zikredilen tarihe itiraz ederek, bu tarihi kabul etmediğini beyan etti. Albay Saidi konuyu Savcı Albay Habibullahi'ye bildirdi. O da meseleyi bir sonraki Albay'a, yani mahkeme Başkanı Cebelli Ruşen'e iletti. Albay Cebelli Ruşen de iki piyade ve topçu Albay ile (İsmail Manzari ve Nasrullah Abdi Gacar) bir oturum düzenledi. Albaylar oturumun sonunda itirazın geçerli olmadığına karar verdiler.

Tutuklu Seyyid Ali Hamenei'ye ailesi ile görüşme izni verilmişti ve muhtemelen 26 Mayıs Perşembe günü, yani 52 gün hapis yattıktan sonra akrabaları ile görüşebildi.

Muharrem ayının tümünü ve safer ayının yarısını hapiste geçirdi, zilhiccenin son 8 günü de hapisteydi. Muharrem ve safer ayları için bazı düşünceleri olmuştu; konuşma yapmak üzere bazı sözler vermişti; ama güvenlik teşkilatı ve ordunun bu iki ayda dışarıda daha az din adamının dolaşmasından rahatsız olmayacakları kesindi: Daha az minber, daha fazla güvenlik demekti!

Ailesiyle görüştükten bir hafta sonra dışarıyla telefon görüşmesine imkân sağlanmasını talep etti. Konuyu bir er aracılığı ile nöbetçi subaya bildirdi. Mesajı alan Yüzbaşı Kambuziya Tahiri, bu mekânın telefon santrali değil, hapishane olduğu karşılığını verdi.

Bu cevaba çok öfkelendi ve hemen nöbetçi subaya bir mektup yazdı:

> "Tuhaf ve ortaçağı andıran cevabınız, kendinizi bir gardiyan değil, tutukluların maliki zannettiğinizi gösteriyor. Hayır. Siz sadece bir gardiyansınız ve bir gardiyan asla görev alanında yasal talepleri yasalar çerçevesinde engelleyemez. Unutkanlığım, bu noktayı sabahleyin komutan paşaya hatırlatmama mani oldu. Tekrar hatırlatmak isterim ki telefon görüşmesine ihtiyacım var ve bu da, yasaların tutuklulara tanıdığı bir haktır, tutuklu ihtiyaç duyduğu durumlarda hapishane dışı ile telefon görüşmesi yapabilir. Şimdi bu taleple muvafık veya muhalif olduğunuzu bu mektubun altına not düşmenizi saygılarımla arz ederim. Seyyid Ali Hamenei."

Nöbetçi subay mektubun içeriğini düelloya davetiye gibi algıladı ve belki de ilk kez bir tutuklu tarafından tehdit edildiğini hissetti; üstelik bu kadar açık ve net bir ifade ile. Hemen Horasan Ordusu 2. Erkânı Komutanına hitaben bir mektup yazdı ve Seyyid Ali'nin yazdığı mektubu de ekte gönderdi. "Mektupta kullanılan ifade şahsımca hakaret ve tehdit içerikli göründüğünden, o komutanlıkla yapılan telefon görüşmesini takiben bu durumla ilgilenilmesini saygılarımla arz ederim."

Mektuplar, Seyyid Ali'nin dosyasındaki diğer belgelere eklenmek üzere Ordu Savcılığı'na gönderildi.

Hapiste Tercüme

Uzun süren uğraşların ardından sonunda ihtiyaç duyduğu kitapları ve kâğıt kalemi ailesinin aracılığı ile elde etmeyi başardı. Aldığı eşyaların arasında *"el-İslam ve Müşkilatu'l-Hadare"* adlı kitap da vardı. Bu kitap da Seyyid Kutub'un teliflerinden biriydi. Aynı yazarın eserlerinden birini tercüme ettiği için yargılanırken, bu eserin çevirisine de hapishanede başladı. Aslında hapishanede yalnızlığından yararlanarak bu işi tamamlayabileceğini düşünmüştü; ama on gün sonra bu işi bıraktı. Kalemi kendi kontrolünde değildi. Hapishane duvarları arasındaki monotonluk, yalnızlığın sürekliliği ve biraz da sıkılma duygusu, kitabın dörtte üçünden fazlasını tercüme etmesine müsaade etmedi. 1970 tarihinde eseri, kardeşi Seyyid Hadi Hamenei'nin yardımı ile tamamladığında, kitabın ön sözünde bu günleri anacak ve ima yollu şunları yazacaktı:

> 1967 ilkbaharında bir kaç ay süren seyahatin yarattığı işsizlikten yararlanarak bu kitabın çevirisine başladım; yüreğimi yakan şu inzivanın

> yarattığı yalnızlıkta insanlara bir hediye götürmeyi arzu ettim. Ancak, bu işe başladıktan bir hafta kadar sonra anlaşıldı ki, halvet ve yalnızlık kimyası da insanın boyunu aşınca, ideal özelliği değişerek boğulmaya vesile olan hayat kaynağı su gibi oluyor. Saatlerin, anların, günlerin, haftaların ve ayların monotonluğu ve dört bir yandan boyutları iki metreyi aşmayan manzaraların tekrarı, bu çalışmayı sürdürme sabrımı ve coşkumu yok etti. Kitabın ancak dörtte üçü, gözden geçirilmek ve karşılaştırmaksızın çevrildi ve hatta o ayların birçok şey gibi sona ermesi ve yaşamın normal sürecine dönülmesine karşın kitap metni ve tercümelerim, unutulmuşluk köşelerinden dışarıya sızamadı.[1]

Bu tercümeden başka, anılarını da yazmaya başlamıştı; ancak yüreğine ağırlık eden sıkıntı yüzünden bu işi de yarıda bıraktı. Yazdığı son cümle şöyleydi:

> "Burada yazmayı bırakıyorum; çünkü hiç bir faydası olacağını düşünmüyorum."

Dosyanın Seyri

Dosyası müfettiş tarafından ordu savcılığına gönderilmişti. Bundan önce Sepide firmasının Başkanı Seyyid Muhsin Muhsiniyan, ifadesi dosyaya eklenmek üzere şahit olarak çağırıldı; ona yöneltilen suçlamaların daha da koyulaşması umuluyordu. Muhsiniyan'ın ifadesinde dikkat çeken yeni bir nokta, Seyyid Ali'nin firmanın editörlerinden biri olmasıydı. Muhsiniyan raporunda "Seyyid Ali Hamenei'den başka Golam Rıza Kudsi de [editörlerdendi]... ve "*Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabın basıldığı sıralarda Kudsi Bey seyahatteydi, bu konuda özel bir müdahalesi yoktu." diyecekti.

Seyyid Ali Hamenei'nin dosyasını 80 sayfaya kadar kabartan Albay Saidi, 12 Haziran tarihinde iddianamesini "suçlu" ibaresi ekleyerek hazırladı. İddianamede SAVAK Başkanı Tuğgeneral Behrami'nin suç olarak sıraladığı her şey yer alıyordu; ayrıca "Ülkenin başındaki şahsa hakaret" de suç listesine eklenmişti. Hatta Muhsiniyan'ın "*Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabın Golam Rıza Kudsi'nin yokluğunda basılmak üzere onaylandığına dair ifadesi de suç listesine kaydedilmişti ve

---

1- Hamenei, Seyyid Ali, Batı Medeniyeti Aleyhinde Bir İddianame, Meşhed, Tus Yayınları, h.ş 1349, s. 14-15.

yine Muhammed Cevad Hücceti Kirmani'nin fotoğrafı, bir bildiriyle birlikte Seyyid Ali'nin adresine gönderildiği [ve ona ulaştırılmadan postane aracılığıyla SAVAK'ın eline geçen bildiri] de suç listesine eklendi.[1]

Albay Saidi iddianamenin "suçlu hakkındaki karar" paragrafında şöyle ekledi:

"Sanık Seyyid Ali Hamenei'ye yöneltilen suçları haklı buluyor, ülkenin iç maslahatı aleyhinde hareket etme konusunda ülkenin güvenlik ve bağımsızlığına karşı hareket edenlerin cezalandırılmasını öngören kanunun 5. maddesine göre, halkı tahrik ve kışkırtma konusunda sözü edilen kanunun 79. maddesine göre ve devletin başındaki kişiye hakaret konusunda sözü edilen kanunun 81. maddesine göre sanığın suçlu olduğuna inanıyorum."

Son savunmasında devletin başındaki kişiye hakaret etme suçunu kabul edip etmediği konusunda herhangi bir ifade vermediği için 20 Haziran tarihinde, bu konuda savunmasını yazmak üzere hapishaneden askerî mahkemeye getirildiğinde önüne konulan kâğıda şöyle yazdı:

> "Son savunma olarak arz ediyorum, ister minberlerde, ister konuşma meclislerinde, ister kişisel düşüncelerimde bu suçlama için hiç bir gerekçe görmüyorum ve esas itibarı ile devletin başındaki kişiye hakaret edilmesine de karşıyım."

Konuşmalarında, sonucu hedef almak yerine sebebin temellerini hedef aldığı ve sistemi sorgulamak istediği açıkça ortadaydı. Aynı gün Seyyid Ali'nin 81 sayfalık dosyası Meşhed'in 2. Ordu Savcılığına sevk edildi.

Ertesi gün Savcı Albay Habibullahi iddianameyi hazırlamaya başladı.

SAVAK Said Hamenei'nin Peşinde

Seyyid Ali Hamenei'nin tutuklanma haberi Tahran SAVAK'ına rapor edilmişti. SAVAK 3. İdaresi ise hâlâ Seyyid Cafer Kummî'nin ve onunla irtibatı olanların peşindeydi ki bunlardan biri de Said Hamenei adıyla aranan Seyyid Hamenei'ydi.

1- Bu bildiri Tahran'da mukim Kirmanlılar tarafından basılmış ve dağıtılmıştı. Bildiri Muhammed Cevad Hücceti Kirmani'nin yakalandığını, askerî mahkemede yargılandığını ve mazisini anlatıyordu.

O günlerde Horasan SAVAK'ı Seyyid Cafer Kummî'nin Meşhed'e geldiği duyumunu aldı. Onu tutuklamadılar veya tutuklayamadılar. Kummî ve yine firarda olan başka iki kişi "Zararlı bildiri basmak, dağıtmak, halkı savaşa, teröre ve devletin başındaki kişiye hakarete teşvik etmek"le suçlanıyordu.

Horasan SAVAK'ı Seyyid Cafer Kummî'nin izini 17 Mayıs tarihinde Meşhed'de bulmuştu. SAVAK Kummî'nin Ayetullah Milani aleyhine bir bildiri hazırlama peşinde olduğunu da öğrendi; çünkü Ayetullah Milani, Seyyid Cafer Kummî'nin kardeşi Ayetullah Seyyid Hasan Kummî'nin tutuklanarak sürgün edilmesinden sonra gerekli tepkiyi göstermemişti.

O günlerde Ayetullah Kummî'nin yakınları ve mensupları Ayetullah Milani'ye karşı çok kötümser bakmaya başlamıştı. Kuşkusuz SAVAK bu durumu olumlu karşılıyor, hatta körüklüyordu.

Seyyid Cafer Kummî Meşhed'de bir kaç hafta kaldıktan sonra haziran ayının sonlarında Tahran'a dönmeyi ve belki de sürgündeki kardeşini ziyaret edebilmek üzere Haş'a gitmeyi düşünüyordu.[1]

SAVAK 3. İdaresi 8 Haziran tarihinde Horasan SAVAK'ından Said Hamenei/Seyyid Hamenei'nin kimliği ile Seyyid Ali Hamenei'nin kimliğini karşılaştırmasını istedi. Konu ile ilgili yazılan mektupta söz konusu şahsın (Said veya Seyyid Hamenei) firarda olduğu ve tespit edilmesi gerektiği belirtildi.[2]

O sıralarda askerî mahkemenin elinde bulunan Seyyid Ali Hamenei 15 Haziran tarihinde sorgulanmak üzere SAVAK'a götürüldü. Sorgulama memuru malum soruların ardından ellerinde zararlı bildirilerin yayınlanmasında Seyyid Cafer Kummî ile iş birliği yaptığına dair bilgiler bulunduğunu söyledi. Aslında SAVAK'ın elinde şaibeli bir addan başka hiç bir delil yoktu ve sorgulama memuru bu soru ile siyasi tutuklunun nabzını tutmak ve konu hakkında bildiklerini öğrenmek istiyordu. Ancak Seyyid Ali gayet sade bir tepki gösterdi. Seyyid Cafer'i tanıdığını, onunla arkadaş olduğunu, firarda olduğunu bildiğini, hatta rejim karşıtı bildiri basma

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Teşkilatının Raporu, No. H 9 / 1629, tar. 15.03.1346.

2- age, SAVAK 3. İdaresinin Horasan SAVAK'ına mektubu, No. 316/24156, tar. 18.03. 1346.

suçu yüzünden gizli yaşadığını, gizli yaşadığı yıllarda bir kaç kez onu gördüğünü söyledi. Oysa tüm bu bilgiler gayet net ve açık olan ve sadece Seyyid Ali'nin değil, Kum, Tahran ve Meşhed'de birçok kişinin bildiği şeylerdi. Zararlı evrak ve bildiri basımı ve dağıtımı konusunda Seyyid Cafer Kummî ile iş birliği suçlamasını reddetti. Aslında doğru da söylüyordu. Tahran'da Seyyid Cafer'le iş birliği yapmamıştı; bildiri basımı ve dağıtımı ile ilgili tüm faaliyetleri de Kum'la sınırlıydı.

Sorgulama memuru bir kez daha eldeki belgelere göre Seyyid Ali'nin bu işe ortaklık ettiğinin açıkça ortada olduğunu söyleyince, şöyle karşılık verdi:

> "Bu konuda bilgileriniz eksik. Kummî'nin Tahran'da ikamet ettiği tarihlerde bir hafta bile Tahran'da değildim, Kum'da eğitimimle meşguldüm."

Sorgulama memuru Seyyid Ali'den kardeşlerinin adını, nerede ikamet ettiklerini ve hangi işlerle uğraştıklarını söylemesini isteyince, iddia ettiği tüm belge ve delillerin aslında yalan olduğu anlaşıldı; özellikle "Akrabalarınız arasında Said Hamenei veya buna benzer bir adla başkası var mıdır?" sorusunu sorduğunda her şey anlaşılmıştı.

Cevap belliydi; Said diye biri vardı; ama soyadı Hamenei değildi, Amerika'da yaşıyordu ve kardeşleri ordu mensuplarıydı, biri de serbest meslekte çalışıyordu.

Sorgulama memurunun son sorusu da şöyleydi: "Seyyid Cafer Tabatabai [Kummî] bildirinin yayınlanmasında onunla iş birliği yaptığınızı itiraf ederse, buna ne diyeceksiniz?"

Şöyle karşılık verdi:

> "Bu arkadaşımın en bariz özelliği doğruyu söylemektir ve böylesine büyük bir yalanı bana addetmesi imkânsızdır. Eğer canı ister de gerçek dışı bir beyanatta bulunacak olursa, şahsım adına onun gerçek dışı sözünü doğrulamak için hiç bir mantıklı gerekçe görmüyorum."

Horasan SAVAK'ı yapılan sorgulamada Seyyid Ali Hamenei'nin Seyyid Cafer Kummî ile iş birliği yaptığını inkâr ettiğini Tahran'a bildirdi.[1] Yani bu

---

1- age, Horasan SAVAK'ının Tahran SAVAK'ına (3. İdare 316) mektubu, No. 1 H/1969, tar. 08.05.1346.

iki şahsın iş birliği yaptığına dair bir delil bulunamadı ve Seyyid Hamenei veya Said Hamenei'nin Seyyid Ali Hamenei olduğu tespit edilemedi.

Seyyid Cafer Kummî ve diğer sanıkların dosyaları Kraliyet 1. Muhafız Tümeninde inceleniyordu. SAVAK, Tümenin talep ettiği bilgileri tamamlama aşamasındaydı. Eğer SAVAK bu iki arkadaşın (Seyyid Cafer ve Seyyid Ali) rejim karşıtı bildirilerin dağıtımında "Bavul iş birliği" konusundan emin olmuş olsaydı, Seyyid Ali Hamenei'nin dosyası ve cezasının kat kat artacağı ve hakkındaki iddianamenin Meşhed'de albaylar tarafından değil de, Tahran'da paşalar tarafından hazırlanması gerektiğini tahmin etmek pek zor olmasa gerek.

Said Hamenei/Seyyid Hamenei en azından 1968 yılının başlarına kadar SAVAK'ın en ciddi gündem maddelerinden biriydi; bu adın izi ise asla bulunamamıştı.

İlk Duruşma

Savcı Albay Habibullahi'nin Seyyid Ali Hamenei için hazırladığı iddianamenin, müfettiş Albay Saidi'nin yazdığı iddianameden pek farkı yoktu. Şimdi sıra Seyyid Ali için bir avukat atamaya gelmişti, kura bu kez emekli olan bir Albay'a isabet etti. Prosedür gereği dosyayı mahkemenin belirlediği avukata, Albay Şefii'ye teslim ettiler. Albay Şefii'nin dosyayı beş gün içinde mütalaa etmesi gerekiyordu.

Mahkemenin ön duruşması 11 Temmuz tarihinde düzenlendi. Mahkeme heyeti, dosyanın içeriğini daha titiz bir şekilde incelemek için "*Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabın mütalaa edilmesine karar verdi. Mahkeme Başkanı Albay Cebelli Ruşen, oturuma 15 Temmuz'a kadar ara verilmesini kabul etmişti.

Hapse atılmasının üzerinden üç ayı aşkın bir süre geçiyordu. Belki de avukatının tavsiyesi üzerine ve onunla istişarede bulunduktan sonra, belki de kişisel kararı ile mahkeme, hakkındaki tutuklama kararını değiştirdiği takdirde, kefalet karşılığında serbest kalabileceğini düşündü. Bu yüzden ön duruşma düzenlenmeden önce mahkeme başkanına şöyle bir mektup yazdı:

> "Üç ayı aşkın bir süredir asılsız bir suçlamaya istinaden tutuklu bulunuyorum ve iddianameye göre, şahsıma yöneltilen suçlama adi

suça uygun olduğundan ve yine hakkımda organize suç, delilleri yok etme… vb. durumlar söz konusu olmadığından; dahası, fevkalade sağlık ve ailevi sorunlardan ötürü ve uzun süre tutuklu bulunma yüzünden telafisi mümkün olmayan zararlara maruz kaldığımdan, ceza kanununun 38. maddesinin son bölümü gereği hakkımdaki tutuklama kararının tutuksuz yargılanma kararına dönüştürülmesini saygılarımla arz ederim. Seyyid Ali Hamenei, 10.07.1967

Mahkeme bu talebini reddetti. İleri sürülen "Sanığın saklanması ve kendisine ulaşılamaması çekincesi" aslında hakkında zorluk çıkarmak için bir bahaneydi. İlk duruşmadan önce onu mahkemeye getirerek dosyasını okuması için önüne koydular.

15 Temmuz'da, mahkemenin ilk duruşmasında iddianame okunduktan sonra Mahkeme Başkanı Albay Cebelli Ruşen "Hakkınızda yöneltilen suçları itiraf ediyor musunuz?" diye soracak, o da "Hayır, kabul etmiyorum." diyecekti. Albay "*Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitaptan bazı bölümleri okuyarak suçun misdakından söz etti (millî çıkarlara karşı hareket etmek, halkı kışkırtmak, tahrik etmek ve devletin başındaki kişiye hakarette bulunmak).

Kendisine yöneltilen suçlamalara cevap verdi [detaylar savunma metninde anlatılacak]. Ardından avukatı Albay Şefii yazdığı iki sayfalık yazıyı müvekkilini savunma makamında okudu. Albay Şefii SAVAK'ın suç delili olarak mahkemeye sunduğu tüm belgelere birer birer değindi ve hiç birinin suça delil teşkil etmediğini kaydetti. Daha sonra savcı hazırladığı iddianameyi ispat babında konuştu. Albay Habibullahi Mısır devletinin katlanamadığı ve bu yüzden infaz ettiği Seyyid Kutub'un kitabının sanık tarafından ve bazı dipnotlar eklenerek tercüme edildiğini belirtti. Savcı konuşmasına, ister çevrilen metinde, ister dipnotlarda, halkın dolaylı veya doğrudan kışkırtıldığını ve devletin başındaki kişiye hakaret edildiğine dair işaretler bulunduğunu ekledi: "Sanık sadece din adamı kisvesinde halkı irşad peşinde olan biri değildir ve din adamı maskesi altında İslam ilkelerine aykırı hareketlerde bulunmaktadır. Üstelik İran meşrutiyet saltanatına muhalefet, zıtlaşma, tahrik, hakaret, vb. içerecek bir şekilde ve devletin başındaki kişiye hakaret ederek, insanları isyana tahrik etmek suretiyle bunu yapmaktadır."

Savcı, Seyyid Ali Hamenei'nin 1963'de iki kez tutuklanmasına ve ardından serbest bırakılmasına işaret ederek şöyle devam etti:

"Sanığın en azından aklı başına gelmiş olması gerekirdi; ama maalesef hükümet bir takım reformlara kalkıştığında sanık minberlerinde muhalefetini aleni bir şekilde beyan etmiş, hatta bunu söylemekle yetinmemiş ve "*Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabı yayınlayarak hakaret içerikli sözlerini yayımlamıştır."

Savcı dipnotları kitap içinde "inkılapçı düşünceler" içeren bir başka kitap şeklinde değerlendirerek sanık Seyyid Ali Hamenei hakkında iddianamede belirtilen suçlara uygun ceza verilmesini istedi.

İkinci Duruşma

Mahkemenin ikinci duruşması 16 Temmuz tarihinde gerçekleşti ve bir saat kadar sürdü. İlkin avukat Albay Şefii müvekkilini savunmak için hazırladığı savunmasını okuyup savcının dünkü iddialarını reddetti. Sıra Seyyid Ali Hamenei'ye gelmişti. Savunma metnini eline aldı, yedi sayfalık savunmasında SAVAK ajanlarını aşağılayıp cahillikle suçladı ve savcının hazırladığı iddianameyi de zalimane olarak niteledi. Savunma metni öncelikle "*Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitap üzerinde odaklanmış ve Seyyid Kutub'u savunmanın yanı sıra, bu kitabın ülke maslahatına zararlı olmadığını, hatta Müslüman bir toplum için yararlı olduğunu savunmuştu.

Savunma metni genelde sanığın kendisini savunması ve suçlamaları reddetmesine yönelikti; ama içinde aydın bir tutuklunun kendisini tutuklayanları yargıladığı izleri de açıkça göze çarpıyordu. Savunmanın temeli aslında kaybeden tarafın Albaylar olduğunu yansıtan düşüncelerin çarpışmasıydı, savunma metnini okurken ifadesi gayet tutarlı, sağlam ve güçlüydü.

Seyyid Ali Hamenei'nin Savunması

16.07.1967

> Bismillahirrahmanirrahim, yardım sadece Allah'tandır; Yüce Allah'ın lütfu ve muhterem yargı mensuplarının yargı vicdanı, bağımsızlığı ve şerefine dayanarak, savunmamı kısaca ve özetle mahkemenin huzuruna

arz ederim. Umarım iman ve sadakat gereği gönülden çıkan bu söylediklerim, gönüllere oturur ve bir hakkı iade ve bir zulmü bertaraf eder, yoksa Kahhar Rabbimin mahkemesinde hücceti tamamlamış olur.

Şahsıma yöneltilen suçlamalara temel oluşturan ve Sayın Savcı'ya göre iddianamede istinat edilen konular şunlardır:

1963'de Bircend ve Zahidan'da dinî konuşmalar, *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" kitabında yer alan ve zararlı olduğu iddia edilen konular, 26.03.1967 tarihinde Goherşad Camiinde yapılan konuşma ve en son Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî'yi tahrik etme.

Bu iddianamede sözü geçen suçlamalar ve ilgili deliller hakkında bazı konuları arz etmek isterim.

1- 1963'de dinî konuşmalar hakkında geçen duruşmada sayın avukat söylenmesi gerekenleri beyan ettiğinden bunlara ekleyecek bir şeyim yok, sadece şu noktayı önemle arz etmek isterim: 1963'de hakkımda verilen tutuklama kararının bertaraf olması, savcı makamının tasavvur ettiğinin aksine hakkımda hoşgörü ve göz ardı edilmek amacıyla olmamış, bilakis dosyada yer alan 10 belgenin şehadetine göre sırf suçsuzluğum ve beraat etmiş olmam yüzündendir. Savcı makamının istinat ettiği ve dosyanın 10 ila 19. sayfalarını oluşturan delillerin hiç biri suçlu olduğuma asla delalet etmemekte, hatta bazıları, mevzu bahis 10. belge ve 18. Belgede olduğu gibi, suçsuzluğuma ve beraatıma delil oluşturmaktadır. Bu sözde tek kötü sabıkadır ki Sayın Savcı geçen oturumda istinat ederek, beni din adamı olmamak ve din adamı maskesini suiistimal etmekle suçladı, bu söz delile dayanmadığı için sadece bir hakarettir. Oysa mahkeme hakaret ve küfür yeri değildir. Buna cevap verme hakkımı saklı tutuyor ve örneğin din adamı kişiliğimi ispat etmek için delil ve şahide ihtiyaç duymuyorum.

2- *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitaba gelince, ilkin bu nadide eserin âlim ve bilge yazarını gönülden desteklediğimi belirtmek isterim. Seyyid Kutub, Sayın Savcı'nın tasavvur ettiğinin aksine maceracı ve rahatsız bir insan değildi; "tehlikeli ve tahammül edilemez biri" de değildi; bilakis, o asla sıradan bir insan değildir. Bu değerli İslam mütefekkiri İslam dünyasının büyük bir düşünürü, yüksek dereceli bir fikir adamı, usta bir yazar ve kısacası başlı başına kıymetli bir insan ve nadide bir kişilikti. Savcı makamının bu Merhum

hakkında nasıl böyle bir yargıya vardığını bilmiyorum. Savcı makamı onun düşünce ve eserlerini gerçekte ne kadar tanıyor, bunu da bilmiyorum…Muhterem savcı makamı, bu Müslüman yazarın 20'yi aşkın değerli eserini görmüş ve okumuş mudur acaba?! Acaba onun 30 cildi bulan ve İran'ın en ünlü mütercimlerinden biri[1] tarafından Farsçaya çevrilen "Fizilali'l-Kur'ân" adlı Kur'ân-ı Kerim tefsirini okumuş mudur? Eminim eğer böyle olsaydı, Seyyid Kutub hakkında asla böylesine insafsız bir yargıda bulunmazdınız.

Evet, Seyyid Kutub katlanılmaz biriydi; ama kimler için "katlanılmaz"dı o? Abdunnasır gibileri için! Savcı makamı Abdunnasır yönetiminden Mısır İslam Devleti olarak söz ediyor. Nasıl oluyor da savcı makamı bu konuda Abdunnasır'ın icraatını tasvip ediyor; ama Pakistanlı Müslümanların Abdunnasır'ı protestolarını ve dünya genelinde İslam âlimlerinin Seyyid Kutub lehine tavırlarını ve onun tutuklanıp şehit edilmesinden duydukları üzüntüyü göremiyor acaba?!!Hatta İran'ın din adamları camiası ve basınının Seyyid Kutub'la gönülden dayanışmasını bile hesaba katmıyor ve görmezden geliyor olmanız esef vericidir. Abdunnasır masum mudur ki ona muhalefet eden Seyyid Kutub gibi bir Müslüman, bir fikir adamı suçlu ilan ediliyor?

"Ayende der Kalemrov-i İslam [İstikbal İslam'ındır]" kitabının içerdiği konulara gelince, SAVAK uzmanları ve Sayın Savcı'nın teşhisi ile zararlı ilan edilen ve dosyaya eklenen ibarelerin bir bölümünü burada izah etmek zorundayım:

Birinci ibare: Avrupa'da sanayi devriminin gerçekleşmesi ve muazzam fabrikaların ve yeni ürünlerin ortaya çıkmasının ardından Batılıların gözü, Asya ve Afrika ülkelerinde var olan petrole ve diğer yer altı ham maddelerine çevrildi (sayfa 2). Şahsen ben bu ibareyi okuduktan sonra hayret ettim, bu ibarenin hangi cümlesi veya kelimesi, yüksek maslahatlara aykırı veya ülkenin güvenliği aleyhine karşı kışkırtma veya devletin başındaki kişiye hakaret anlamında olabilir ki? Biz bu ibarede gayet sade ve açık bir konuyu beyan ettik, hatta ecnebiler bile bunu inkâr etmeye kalkışmadı! Onların fabrikalarının petrole ve diğer ham maddelere ihtiyacı vardır; bu petrolle ham maddeler de Asya ve Afrika'da bulunmaktadır ve fabrikatörlerin, petrolü olan ülkelerin varlığına göz dikmesi gayet doğaldır.

1- Merhum Ahmet Aram, Fizilalu'l-Kur'ân mütercimi.

İkinci ibareye gelince:

O tarihten itibaren Batılıların Doğu ülkelerine gaspçı bir şekilde el uzatmaları başladı ve Hıristiyan misyonerler, ticaret firmaları, uzun vadeli krediler, karşılıksız yardımlar, askerî müsteşarlar, vb. bu ülkelere akın etti (sayfa 11). SAVAK uzmanı "karşılıksız yardımlar ve askerî ataşeler" ibaresinin altına kırmızıçizgi çizmiş ve böylece kendince hassas noktanın ve zararlı konunun bu cümle olduğunu ima etmiş... Bu yanlış anlaşılmayı bertaraf etmek için şunu arz etmek gerekir: Bu ibare genel ve küresel bir konudur ve İran'ın siyasi durumu ile irtibatı olan bir konu değildir. Dolayısıyla beraberlerinde sömürüyü geri kalmış ülkelere getiren araçlar arasında ticaret firmaları ve Hıristiyan misyonerlerin adı her şeyden önce zikredilmiştir. Oysa İran'da hiç bir zaman Hindistan'da Doğu Hint Firması ve buna benzer ünlü yabancı firma asla olmamıştır, ayrıca hiç kimse burada Hıristiyan misyonerlere de, Kongo, Cezayir ve Habeşistan'da olduğu gibi rastlamamıştır. Biz bu ibarede sömürünün nüfuz araçlarını geniş ve küresel bir bakışla beyan ettik ve asla herhangi bir devlete, hükümete veya ülkeye yönelik özel veya eleştirel bir bakışımız söz konusu olmamıştır.

Aslında bugün İran milletinin düşüncesinin gelişmesi ve büyümesi ile bu tür sözler yeni sözler de sayılmıyor. Ülkenin birçok önde gelen basınında bu tür konuları seçkin siyasi rical, bilimsel şahsiyet, gazeteci ve yazardan okumak mümkündür. Burada örnek olarak bir iki konuya değinmek isterim:

"Handeniha" dergisinin 27 Mayıs 1967 tarihli 72. sayısında detaylı bir makalede büyük devletlerin küçük devletlere yardım ve kredilerinden hedef ülkelerin esaretinin üçüncü halkası şeklinde söz edilerek şöyle yazılıyor: "Bu yardımların ve kredilerin %80 kadarı Amerika piyasalarında harcanıyor..."Bir kaç satır sonra da şöyle ekleniyor: Bu kredilerin faizi ve yabancı uzmanların teknik hizmetlerinden yararlanmanın döviz bedeli o kadar fazla ki, kredi alan ülkelerin eline zarardan başka bir şey geçmiyor... Görüldüğü üzere eğer sadece dış yardımdan söz ettiysem, çok tirajda yayınlanan bir dergi bu şekilde bu yardımlara saldırıyor ve hiç kimse veya hiç bir yetkili yazarı veya dergiyi eleştirmiyor veya sorgulamıyor. Aynı derginin 20.06 1967 tarihli 79. sayısı açıkça Amerikalı ve İngiliz müsteşarları casus ilan ediyor. Daha da önemlisi Başbakan'ın sözleridir, ünlü "Ruşen fikir" dergisi 01.06.1967 tarihli 710. sayısında bir makalede bu sözlere yer vermiştir. Başbakan, derginin naklettiğine göre

şöyle diyor: "Yabancı müsteşarların ülkemizde cirit attığı ve ülkemizin servetini adeta sel gibi yurt dışına gönderdikleri o dönemde bizim için ne yaptılar ki? "Yine aynı makalede şu ifadeler yer alıyor:

"Londra'da yayınlanan Times gazetesi Başbakan Huveyda'nın sözlerini yayınlayarak şöyle yazdı: İran Başbakan'ı yabancı müsteşarları İran'ın ilerlemesinin durgunluğuna yol açan ülkenin adından söz etmedi; ama Huveyda'nın hangi ülkeyi kastettiğini herkes çok iyi biliyor."

Ünlü dergilerle kitaplarda gündeme gelen ve her yerde hükümet ve ulusalcı çevrelerce olumlu ve takdirle karşılaşan bu tür konuların hepsini şahit olarak zikredecek olursam, söz uzayacaktır. Eğer askerî müsteşardan veya yabancıların yardımı, sömürü ve sömürücülerden söz etmek suç sayılıp adli takip ve hapsedilmeyi ve mağduriyet yaşatmayı gerektiriyorsa, en başta Başbakan ve ardından sözü edilen makalelerin yazarları ve yayınlayanlarını cezalandırmak gerekir; çünkü bunlar, bendenizden çok daha açık, net ve sert bir şekilde bunları beyan etmiş bulunuyor. Ben genel bir ifade ile beyan ettim, onlar ise İran'ın da, Amerika ve İngiltere gibi büyük ülkelerin adını da zikretmekten çekinmiyorlar.

Bu tür konuların beyan edilmesi herkes için serbest iken; yasak, yargılanma ve cezalandırılma vesilesi olarak görülen benim gibi insanların; yargı mensupları ve özellikle SAVAK Teşkilatının art niyetli veya art tedbirli olduklarını düşünme hakkı yok mudur? Bu konuda adil yargıda bulunmayı Sayın Savcı'ya bırakıyorum.

Üçüncü ibare: İslam Müslümanları, tüm ümmetlerden ve cemiyetlerden üstün olduklarını telkin ettiği özel talimi ile "Hizbullah" olarak adlandırıyor ve Hizbullah'ı tek muzaffer ve kurtuluşa eren hizip olarak tanıtıyor...

Bu ibare üzerinde de çok düşündüm; ama iddianamede yer alan asılsız suçlamalara ve istinat konularına uygun bir tek kelime bulamadım. Anlaşılan SAVAK uzmanı ve ayrıca Sayın Savcı bu ibarenin hiç eksiksiz Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin tercümesi olduğuna dikkat etmemiş ve *"Sizler, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz."*[1] *"…İşte onlar, Allah'ın hizbidirler. İyi bilin ki, kurtuluşa erenler Allah'ın hizbidir."*[2]

1- Al-i İmran, 110.

2- Mücadele, 22.

"Allah'ın hizbi gerçek galiplerdir."[1] ayet-i kerimelerini okumamış; bu da gerçekten esef verici bir durumdur.

Dördüncü ibare: İşte bu noktada hangi kisve ve kılıkta olursa olsun, sömürü hizmetçilerinin dinî talimler ve halk kitlelerini İslami gizli hakikatlerle tanıştırmaya yönelik sabotajlarının esas sebebi aşikâr oluyor, nitekim onların dinî ayinler ve şiarların yerine getirilmesine yönelik engellememe ve muhtemelen destekleme felsefesi de aydınlığa kavuşuyor (5. sayfanın dipnotu)...

Mizah olarak şunu arz edeyim: Galiba "kitle" anlamına gelen "Tudeh" sözcüğü SAVAK uzmanını kuruntuya sürüklemiş ve bu cümleye karşı hassas olmasına sebep olmuştur, yoksa bu ibarenin neresi İran'ın durumuna uygundur? Ben burada konuyu genel olarak beyan etmişim ve örneğini de bütün İslam ülkelerinde gösterebilirim. Ama bu cümlenin altını çizen ve sorunlu olarak telakki eden uzman, acaba bu ameli ile belki de farkında olmadan İran'da da durumun böyle olduğunu ima ettiğini düşünmedi mi hiç? Tarih boyunca, örneğin Hindistan'da (bölünmeden önce) bazı sömürü uşaklarının din kisvesinde insanları dinî eylemlere teşvik ettiklerini; ama pratikte Hinduları Müslümanlarla ve Sünnîleri Şiîlerle birbirine düşürdüğünü, İslam'ın eğitici hükmü olan birlik ve beraberlikten uzaklaştırdığını veya öreğin şu Mısır'da her hafta cuma namazının en muhteşem şekilde düzenlendiğini, fakat aynı ülkede, Seyyid Kutub gibi büyük bir İslam bilginini kurşuna dizdiklerini okuduğumda, bu ve benzeri örnekleri gördüğümde ve bu hakikati kitapta özgürce beyan etmek istediğimde, asla birilerinin yanlış anlama veya art niyetle bunu İran'ın durumu ile tatbik etmeye çalışacağı aklımın ucundan bile geçmedi. Üstelik şimdi bu yersiz tatbikle İran yönetimine küfür eden biri, suçsuz birini, işlemediği bir eylemle suçluyor. Bu sözlerle İran devletinin düşmanlarını hedef aldığımız bir sırada İran yargısı bu sözleri illegal ilan etmek ve yazarını tutuklamak suretiyle bu konu için yeni bir emsal mi oluşturmak istiyor yoksa?!!!

Dün mahkemenin sayın başkanı tarafından okunan 164-165 ve 170. sayfalardaki iki ibare ile ilgili olarak, mahkeme duruşmasında da arz ettiğim üzere, özel bir mekân veya zamanla ilgili özel bir görüş mevzu bahis değildir. İbare o kadar geneldir ki, sadece İslam ülkelerini değil, hatta Hıristiyan ülkeleri ve genel olarak herhangi bir dine mensup olan

1- Maide, 56.

tüm toplumları kapsar. Bunu İran ile sınırlandırmak ve hakkında özel bir amaç üretmek, müfessirin kastettiği tefsirin dışına çıkmaktır.

Ucuz bedel (değer) anlamına gelen "Semen-i Bahs" cümlesine gelince, önceki duruşmada arz ettiğim üzere, konu din hakkında ve dünyanın en pahalı şeyi hakkında olduğu için, bundan herhangi bir hakaret sonucu çıkarılamaz. Eğer biri sizden "majesteleri Şah, Allah'ın kulu mudur, değil midir?" diye soracak olursa, nasıl bir cevap verirsiniz? Birine kulluk, yani kölelik ve uşaklığı addetmek, sıradan bir insan olsa bile, küfür etmektir ve hakaretten daha beterdir, hele o kişi kral olursa… Ama bu anlatılanlardan sonra eğer mahkemenin sayın başkanı veya savcı makamından "majesteleri Şah, Allah'ın kulu mudur, değil midir?" diye sorulacak olursa, kuşkusuz cevap "evet" olacaktır. Bizzat majesteleri Şah'tan da sorulsa o da aynı cevabı verecek ve hatta Allah'a kul olduğunu söylemekten onur bile duyacaktır. Eğer bu hakaretse, "Semen-i Bahs" da hakarettir. Ama hiç kimsenin bu cümleleri hakaret içerikli değerlendireceğini zannetmiyorum.

Sanırım SAVAK tarafından, çevirdiğim kitaptan çıkarılan ve suç delili olarak dosyaya eklenen tüm ibareleri zikretmem, sözün uzamasına ve sıkılmanıza sebep oldu. Şüphelerin örneğini gördünüz ve sadakat ve iman üzerinden arz ettiğim, üzerinde ısrarla durduğum hak sözü de dinlediniz. Geri kalan şüpheler de hepsi bu türden ve hatta bazen gerçekten çok komiktir. Örneğin bir yerde kitabın metninde "Fransa büyük devrimi" adı geçtiği için dipnotta bu devrimin tarihçesini iki üç satırda beyan etmişim. SAVAK uzmanı, devrimin gerçekleştiği yıl ülkeyi yöneten Fransa kralı 16. Lui'yi savunma adına bu ibareye de "şaibeli" demiş ve şüpheyle karşılamış!!! Yine kitapta bir başka yerde Çar ve Çarlık sözcükleri geçtiği için Çarlığın durumunu beyan etmek üzere Rusya tarihi hakkında yazılan bir kitabın metninde yer alan bir bölümü aynen dipnotta beyan etmişim, üstelik tesadüfen, Çarlık döneminde eksik gerçekleşen toprak reformundan da söz ediyor. Ne var ki, SAVAK uzmanı bu ibarelerin de neden nakledildiğini ve başka bir kitaptan nakledildiğini anlamamış ve daha da kötüsü bu sözlerin, İran'da toprak reformundan değil de, Rusya'da toprak reformu ve üstelik Çarlık dönemindeki reformdan söz ettiğini anlama zahmetine katlanmamıştır. Bunu anlayamadığı için; bu ibarenin de sorunlu olduğunu belirtmiş, şahsıma yönelik suç delili olarak ileri sürmüş, Sayın Savcı da ona istinaden ve buna benzer ibarelere de dayanarak hakkımda iddianame hazırlayıp ceza talebinde bulunmuştur.

Bir başka yerde değerli yazar Merhum Seyyid Kutub; Bertrand Rusell'in bir sözünü nakledip, Rusların hâlâ Asya'ya nüfuz ve hükmetme şansına sahip olduğunu söylediğini yazmış, ardından da kitabında detaylarıyla ve bir kaç sayfa boyunca Rusell'in bu sözünü reddetmiştir. SAVAK uzmanı, Kur'ân-ı Kerim'de "Namaza yaklaşmayın." ibaresini okuyan; ama bu ibarenin hemen önündeki "sarhoşken" kelimesini görmezden gelerek aklı sıra kendisini kandırıp namaz kılmayan bedevi Arap misali, Rusell'in söylediklerini görmüş; ama rahmetli Seyyid Kutub'un bu sözlere verdiği o mükemmel cevabı görmemiş veya görmek istememiştir!..

Bu metni kontrol edenlerin yanlış anlama ve kötü düşünmesinin işareti olup kasıtsız ve garazsız insanların başına iş açan bu zayıf gerekçeleri gördükten sonra Merhum şair Bahar'ın şu beytini hatırlamadan edemedim:

"Kan ağla ey gönül şu kanmazların elinden/ Bıktım usandım cühelanın, lafı anlamazların elinden!"

Sayın Başkan ve yargı mensupları! SAVAK'ın kitabıma yönelttiği şüpheler işte bunlar!!! Evet, savcı makamının istinat ederek hakkımda hazırladığı ağır ve zalimane iddianamenin delilleri denilen şeyler bunlardan ibaret! Görüldüğü üzere, kitaba yönelik bir tek yerinde, makul ve kabul edilebilir bir şüphe bulunmamaktadır.

Keşke SAVAK ve yargının kontrol memurları mahkemeyi bu tür asılsız ve muğlâk şüphelere yöneltmek yerine, biraz garazsız bir şekilde kitabı mütalaa etmiş, eğitici konularını okumuş ve bu büyük İslami düşünürün fikrî şaheserine araştırmacı gözü ile bakıp İran devletinin propaganda kurumlarının arayıp da bulamadığı keskin silahları bu kitapta fark edebilmiş olsaydı… Bunları fark ederek, ülkemizin millî ve bağımsız siyaseti lehine fikrî bir sermaye telakki edip yararlansaydı keşke...

Sorgulamalarda da arz ettiğim üzere merhum yazar, bu kitabın bölümlerinden birinde gayet ilginç ve açık bir şekilde dünyanın komünist rejimlerini reddediyor ve Marksizm ve Komünizmi gerçek çirkin yüzü ile tanıtıyor. Yine bir başka bölümde kendine özgü mizahî üslubuyla, günümüzde bazı Arap rejimlerin liderlerinin iktidar hırsını kınıyor ve güçlü bir temele dayanarak Arap birliğini değil, İslami vahdeti okurunun ruhuna işliyor. Kitabın başka bölümleri de, her biri Müslümanların ve İslami milletlerin fikrî-dinî gelişmesine ve büyümesine, yani

bu milletlerin yöneticilerinin her yerde dem vurduğu meseleye katkı sağlıyor. Kuşkusuz bunların hangisinin doğruyu söylediğini pratikte görmek lazım... Güvenlik teşkilatımızın bu kitabın olumlu yönlerinden yararlanmak yerine kendince kitap konusunda kuşkular yaratması ve çevirenin ahlak ve iman sayesinde nice zahmetlere katlanıp hiç bir karşılık beklemeksizin kitabı çevirmesine karşın suçlu insanlar gibi hapse atılması ve maslahata aykırı hareket etmek veya devletin başındaki kişiye hakaret yaftasıyla suçlanması esef verici bir durum değil midir?

Biz bu kitapta komünistler ve komünizm aleyhine konuşuyoruz. Bizim ülkemiz komünist bir ülke midir? Müslümanların, bir din adamını komünizm aleyhinde yazı yazma suçundan tutuklayarak mahkûm ettiğinizle ilgili sorularına nasıl cevap vereceksiniz? Sorgulamada arz ettiğim üzere bence kitabın konuları tamamen yararlı, savunulabilir, şer'i ve yasal ilkelere uygundur ve bunun anlaşılacağı konusunda muhterem yargı mensuplarının insaf ve tarafsızlığına güvenim tamdır.

Hatırlatılması gereken bir nokta da şudur: Sayın Savcı kitabı tercüme ettiğime dair kabulümü, âdeta bir suçu itiraf şeklinde telakki etmiş ve iddianamede bunu suçun ispat delili olarak saymış... Bu yanlışı düzeltmek için hemen şunu arz edeyim: Bu kitabı tercüme ettiğimi asla inkâr etmedim ve bunun için hiç bir gerekçe de göremiyorum. Nitekim sizin de gördüğümüz üzere savcı makamının işaret ettiği kuşkuların hepsi SAVAK uzmanının kötümser ve bahane arayan zihninin ürünüdür.

Sorgulamalarda arz ettiğim gibi, kitabın bazı konuları zararlı tespit edildiği varsayımından hareketle bile, kesinlikle garaz söz konusu değildir. Sayın Savcı bu ifademi bile suçu itiraf şeklinde telakki etmiştir. Yine saygı ile arz ederim ki buna itiraf değil, tenezzül derler. Ben sadece sorgulamalar sırasında değil, hiç bir zaman bu kitabın zararlı ve yüksek maslahatlara aykırı olduğu görüşünü kabul edemem. Eğer Sayın Savcı sorgulamalar sırasında bu cümleden bir kaç satır önce parantez içinde zikredilen "Ki kuşkusuz gerçeğe aykırı bir tespittir" cümlesine dikkat etseydi, bunu bu tür kuruntuları önlemek amacı ile yazdığımı anlardı.

Bundan daha tuhaf olan durum, Sayın Savcı'nın ifadelerimin akabinde yazdığı cümledir. Savcı şöyle yazıyor: "Sanığın kasıtsız ve garazsızlıkla ilgili iddiası gerçeğe aykırıdır; çünkü sanığın diğer amellerine bakıldığında bu konuların kasıtsız yazılmadığı anlaşılıyor." Burada sayın yargı mensuplarının dikkatini Sayın Savcı'nın dolaylı itirafına çekmek isterim. Sayın Savcı'nın bu ifadesi bile benim kasıt taşımadığımın dolaylı

itirafı sayılır; zira eğer bu yazılar gerçekten suç sayılan bir amelin ispatı olsaydı, savcı makamının art niyetini ispat etmek için başka amellerimi şahit getirmesine gerek kalmazdı. Savcı makamı benim diğer amellerimi art niyetli görüyorsa, bu durumda böyle bir kötü zandan hareketle, bu yazılanların suç teşkil edecek yazılar şeklinde değerlendirilemeyeceğini ve başka şahitler ve deliller zoruyla buna suçun unsuru rengi kazandırıldığını gösterir ki, bu da, basiretli ve bilge Allah'ın; savcının kaleminden cari ettiği bir gerçektir. Sayın mahkeme başkanından istirhamım, Sayın Savcı 'dan geçmişteki hangi amel ve sabıkamdan dolayı böyle bir sonuca vardığını sormasıdır... Beraatımın en önemli delili geçmişteki yaşamımdır. Yargıda ceza almış sabıkalı biri değilim; bir iki kez yanlış anlaşılma yüzünden tutuklandıysam da, kısa bir süre sonra beraat ederek ve ilgili kurumlar tarafından özürler dilenerek serbest bırakıldım.

Bu kitapla ilgili olarak ispat edildiği üzere, kitapta ülkenin maslahatına aykırı hiçbir şey yoktur. Hâl böyle olunca, istidlallerim haklı görülmeyecek olursa, sayın başkan ve yargı mensuplarının dikkatini ceza kanununun 23. maddesine çekmek isterim. Bu maddeye göre adi suç kategorisinde yer alan tüm suç durumlarında suça teşebbüs etme, suç sayılmaz. Dolayısıyla *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabın yayınlanmasının suç unsuru teşkil ettiği varsayımında, kitap yayınlanmadığı ve sadece yayın için hazırlandığı, yani sadece basıldığı ve hemen ardından güvenlik güçleri tarafından el konulduğu için, bu suç asla işlenmemiştir ve 23. madde gereği yargı açısından takip edilecek bir durum değildir. Halkın eline ulaşmayan ve hiç kimse içeriğini bilmediği konuları yazmak, yasalara göre suç ve günah sayılmaz ve esasen maslahatların aleyhinde hareket etme veya devletin başındaki kişiye hakaret etme veya halkı genel güvenliğe karşı tahrik etme suçlamaları burada geçerli sayılamaz. Bundan başka, iddianamenin istinat ettiği maddelerden biri olan ceza kanununun 79. maddesi açıkça zararlı evrakın, suç unsuru sayılması için halk arasında dağıtılmış olması gerektiğini vurguluyor.

Burada 11.06.1966 tarihinde Meşhed'den kaçtığıma dair komik ve gülünç bir uydurma hakkında bir açıklama da arz etmek istiyordum; ama savunmam uzadığı için bundan vazgeçiyorum. Fakat aynı konu mahkemenin hakkımdaki tutuklama kararını değiştirme talebimi reddetmesine temel oluşturduğu için çok kısa şekilde arz etmek isterim ki ailemle Tahran'a doğru hareket etme tarihimiz 1966 yılının birinci

ayının ortalarıydı. Yani takibe alınmamdan bir buçuk ay önce! O sırada kitap henüz baskı altındaydı ve bu iş, böyle bir durumla karşılaşma ihtimali bile olmaksızın ilerliyordu. Takibe alındığım tarihte, yani 21 Mart veya 10 Nisan tarihinde Tahran'da en ünlü camilerden birinde cemaat namazı kıldırmakla, vaaz ve tebliğle meşguldüm; bu kitap meselesinden ve kitabın yersiz bir şekilde tevkif edilmiş olmasından ruhumun bile haberi yoktu. Bu durumda neden kaçmış olayım?

3- Goherşad Camiinde konuşma yapmış olmam ve Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî'yi tahrik etme suçlamasına gelince:

Bir din adamı ve dinî eğitim veren biri olarak Sayın Savcı ve bir suçlamanın çeşitli aşamalarında etkili olan herkesin dikkatini haksız görüş beyan etme ve yargıda bulunma gibi büyük ve affedilmez bir günaha çekmek isterim. Yersiz bir yargı ve gerçeğe aykırı bir görüşün bazen bir insanın veya ailesinin hayatına mal olduğunu dikkate almak gerekmez mi!?

Sayın Savcı! Elinizde bu konuşma veya adı geçen âlimlerin tahrik edildiğine dair hangi belge ve deliller var? Eğer önceki suçlamalarla ilgili sadece yanlış anlama ve kötü tabirler söz konusu ise, bu tuhaf ve garip suçlama konusunda kesinlikle kötü garaz söz konusudur. Âdeta güvenlik teşkilatı dosyanın baştan sona kadar ceza gerektirecek ve suçlamalar için yeterli delil teşkil edecek bir şey bulmamış olduğundan, suçu kesinleştirmek için bu iddiayı dosyaya eklemiştir. Sadece 26 Mart tarihinde değil, ömrüm boyunca hatta bir kez olsun Goherşad Camiinde konuşma yapmış değilim. Bu suçlama ve Ayetullah Milani'yle Ayetullah Kummî'yi kışkırtma suçlaması sırf garaz ve art niyet yüzünden yöneltilmiştir. Bu durum sayın mahkeme başkanı ve yargı mensupları için kolaylıkla kabul edilebilir olmayabilir; ama illegal bir şekilde 12 gün (3 ila 15 Nisan tarihleri arasında) tutuklu bulunmam bu art niyeti doğrulamaz mı? Eğer art niyet söz konusu değilse, neden tutuklama kararı, tutuklanmamdan 12 gün sonra çıkarılıyor? O görevlilere, 12 gün boyunca evden, yaşamdan, çoluk çocuktan uzak kalmak ve zor şartlarda bulunmak çok mu kolay görünüyor yoksa? Bu ancak art niyetle ve bu tür işlerle ilgilenenlerin ağır sorumluluklarını göz ardı etmeleri ile mümkün olabilir. Maalesef Sayın Savcı bu garazkâr rapora istinat ederek konuyu kesin telakki etmiş ve iddianameye yansıtmıştır. Müfettişin hangi araştırması, konuşma yaptığım veya ulemayı maslahatlara karşı tahrik ettiğim sonucuna ulaşmıştır?

Bu raporun doğru olmadığının Sayın Savcı'ya da aşikâr olması için, Sayın Savcı'nın ve sayın yargı mensuplarının dikkatini, bu amel için iddianamede belirtilen tarihe çekmek isterim. Tarih, iddianamede belirtildiği üzere 5 Nisan günüdür ve konuşma, kişilerin ifade ettiğine göre Ayetullah Kummî'yi teyit etmek ve cemaat namazlarını onun lehine tatil ettirmek içindir. Oysa Ayetullah Kummî'nin tutuklanması ve ardından sürgün edilmesi, (söylendiğine göre bu da benim konuşmamın eksenini oluşturuyor) 30 Mart tarihinde, yani konuşma için ifade edilen tarihten tam dört gün sonra vuku bulmuştur. Sanırım, konunun aydınlanması için bu kadarı yeterlidir.

Son olarak suçlu olduğuma dair gerekçelerden biri olarak iddianamede yer alan, Şeyh Muhammed Cevad Hücceti Kirmani ile bağlantım ve iş birliği yapmamla ilgili konuya da değinmek istiyorum.

Sorgulama sırasında da arz ettiğim gibi Kirmani'yi tanırım ve sadece ben değil, Kum'da talebelerin ve âlimlerin yüzde doksan kadarı Kum'un ünlü âlimlerinden biri olan Kirmani'yi tanır. Acaba tanımak, bağlantılı olma ve iş birliği yapma anlamına mı gelir? Eğer Sayın Savcı'nın Kirmani'yle iş birliği yaptığıma dair bir delili varsa mahkeme huzurunda beyan etmesi gerekir. Ama eğer sırf tanımak, iş birliği yapma anlamına geliyorsa, o zaman, yıllarca Kum'da yaşayan bendeniz gibi, Kum'daki talebelerin büyük bir bölümünü de tutuklamak gerekir.

Savunmam bu kadardır; aslında daha uzun olmasına karşın özet bir şekilde mahkemenin huzuruna arz ettim. Sözün başında da arz ettiğim üzere umarım iman ve sadakat gereği kalpten çıkan bu sözler kalplere oturur ve bir hakkı iade ve bir zulmü bertaraf eder, yoksa Kahhar Rabbimin mahkemesinde hücceti tamamlamış olur.

Hidayete tabi olanlara selam olsun – Seyyid Ali Hamenei

Askerî Mahkemenin Kararı

Askerî mahkeme sabah saat 11.00'de karar almak üzere istişare oturumuna geçti. Gerçekte Seyyid Ali'nin 80 küsur sayfalık dosyasında yer alan üç suçu (devletin başındaki kişiye hakaret, ülke maslahatına karşı girişimde bulunma, halkı kışkırtmak ve tahrik) ispat edebilecek bir tek güçlü belge veya delil bile yoktu. Bundan başka, bu tür mahkemelerin uzmanlık alanı, daha çok komünist örgütlerin üyeleri veya silahlı eylem yapanları yargıla-

maktı. Askerî mahkemelerin Albayları kültürel alanda mücadele edenleri, hele mücadele sürecinde üç yıl deneyim elde eden ve istidlali güçlü olan müçtehit bir din adamı karşısında, özel yargılama yeteneğinden yoksundu. Belki de bu yüzden ilk tur istişarede [büyük ihtimalle] sanığa yöneltilen suçlamaların ispat edilebilecek suçlar olmadığına kanaat getirildi. Ama sanık üç ay hapis yatmıştı; bu yüzden dosya için cezası en az üç ay kadar olacak bir suç üretilmesi gerekiyordu ve ürettiler de.

Askerî mahkeme SAVAK'ın bir yıl süren takibini karşılıksız bırakarak İstihbarat Teşkilatının yönelttiği suçları tümü ile geçersiz ilan edemezdi; yani SAVAK'ın *el-Mustakbi'l li-Haze'd-Din* adlı kitabın çevirisi ve sanığın Meşhed'de bulunduğu bir kaç gün için Seyyid Ali hakkında dürdüğü dosyayı karşılıksız bırakmak istemiyordu.

Ertesi gün karar verildi ve tutuklu [siyasi] Seyyid Ali Hamenei devletin başındaki kişiye hakaret etme ve ülkenin iç maslahatına karşı hareket etme suçlarından beraat etti. Ama *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" kitabındaki bazı dipnotlar ve Ayetullah Seyyid Hasan Kummî'nin sürgün edilmesine tepki olarak öğrencileri protesto eyleminde bulunmaya tahrik ve Goherşad Camiinde kışkırtıcı konuşma yapma nedeni ile askerî jüri heyeti şu kararı verdi:

> "Sanığın halkı ülkenin iç güvenliğine karşı tahrik etme ve kışkırtma suçunu işlediğine ve bu yüzden sivil sanık Seyyid Cevad oğlu Seyyid Ali Hamenei'nin, ceza kanununun 79. maddesi gereği 15.04.1967 tarihinden başlamak üzere üç ay hapis cezasına çarptırılmasına karar verildi."

Savcı Albay Habibullahi'nin hazırladığı iddianame fos çıktığı ve Seyyid Ali Hamenei de üç ay zalimane bir şekilde hapse atıldığı için karara itiraz ederek temyize başvurdu.

Şimdi artık serbest bırakılma zamanı gelmişti. Albaylar Seyyid Ali'nin yüz bin riyal kefalet bedeli karşılığında serbest bırakılmasına karar verdi. Seyyid Ali'nin eşinin dayısı ve Meşhed esnafından Cafer Ehediyan kefil olmak için gönüllü oldu, senet getirdi. Ona damatlarının suçunun ne olduğunu bilip bilmediğini sordular. Olumsuz cevap verdi. Ona damatlarının suçunun "Halkı ülkenin millî güvenliğine karşı tahrik etmek" olduğunu söyleyerek "Buna karşın yüz bin riyallik kefaleti kabul ediyor musun?" diye sordular. Ehediyan olumlu cevap verdi. Yine sordular:

"Seyyid Ali Hamenei'yi çağırdığımızda onu teslim etme taahhüdünü, aksi takdirde kefalet bedelinin devlet hazinesine aktarılmasını kabul ediyor musun?" Ehediyan bunu da kabul etti. Seyyid Ali Hamenei 17 Temmuz'da serbest bırakıldı.

Temyiz Mahkemesi

Seyyid Ali Hamenei'nin yeniden normal yaşamına döndüğü söylenemez; Tahran'da bir yıl avarelik, çoluk çocuğunun üç ay Meşhed'de belirsizlik içinde yaşaması, evsizlik, barksızlık vb. bir tarafa, SAVAK da iyice huzurunu kaçırmıştı.

Şimdi de onları temyiz mahkemesi süreci bekliyordu. Kalacak yerleri yoktu. Önce ailesi için kalacak bir yer ayarlamaya çalıştı. Ferheng Caddesi'nde bir ev kiraladı, ayda 190 tümen.

"İki üç odalı bir evdi. Ne zaman o evi hatırlasam, yüreğim burkuluyor. Bir çocuğumuz [6 aylık Murtaza] o evde vefat etti. Evin içi de insanın içini karartıyordu."[1]

Yeniden *Resail* ve *Mekâsib* ders vermeye başladı. Sabahları Dinî İlimler Merkezine gider, dersten sonra eve dönerdi, oradan da babasının evine uğrar, onların hâlini hatırını sorardı. Yaya gider, yaya dönerdi. Yüzünü güldürecek hiçbir gelişme yoktu.

31 Temmuz tarihinde Meşhed Emniyet Müdürlüğü Cafer Ehediyan'dan Seyyid Ali Hamenei'yi askerî mahkemeye teslim etmesini istedi. Temyiz mahkemesinin hazırlıkları yapılıyordu.

Bu kez bir başka emekli Albayı Seyyid Ali'nin avukatı olarak atadılar. Mahkemenin duruşmasına bir kaç gün kalmıştı. SAVAK'a uğradı ve tutuklandığı sırada kendisinden alınan kitap, takvim, not düştüğü bazı kâğıtları ve gazete kupürünü geri aldı, eşyalarını geri aldığına dair imza verdi:

"03.04.1967 tarihinde tutuklandıktan sonra *Meşhed* SAVAK'ınca el konulan *Nehcü'l-Basire* kitabı, bir adet takvim, bir miktar kâğıt ve notlar 10.08.1967 tarihinde bana iade edildi."

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

Temyiz mahkemesinin ilk duruşması 27 Eylül tarihinde düzenlendi. Bu kez dosyaya yeni albaylar bakıyordu. Temyiz Mahkemesi başkanı, Albay Muhammed Tagi Misbahi Mukaddem'di. Yeni savcı da Albay Enver Şekuri'ydi. Oturumun başında savcı, dosyanın önceki savcısının ilk mahkemenin kararına itirazının geçerli olduğunu söyledi, Seyyid Ali Hamenei de mahkemenin hakkında verdiği kararı kabul edilemez olduğunu belirtti. Ardından, avukatı Albay Ali Muhammed Sebzevari, müvekkilini müdafaa için hazırladığı savunmasını okudu.

Yine kendisini savunmak için özel bir savunma metni hazırlamıştı; ama bu, bir önceki savunmasına göre çok daha kısaydı; çünkü önceki savunmasında tüm gerekçeleri beyan etmişti; şimdi temyiz mahkemesinin bu gerekçelere odaklanmasını yeterli buluyordu.

Bismillahirrahmanirrahim

Tevekkülümüz Allah'a ve yardım sadece O'ndandır.

Saygılarımla arz ederim:

"Yüreğimizde sessiz sesler vardır, gönlümüze tercüman / İmalı söze ne hacet, zaten her şey âyan.

Kanaatimce sayın mahkeme üyeleri iman, şeref ve yargı vicdanının yönlendirmesi ile ilgili dosyayı mütalaa ederek ve ilk mahkemede savunmamı okuyarak meselenin gerçek mahiyetini keşfetmiş ve beraatıma kesinlikle inanmıştır. Bu durumda müdafaa ve istidlale hacet yoktur; ama buna karşın sayın avukatın beyanatından sonra savunmamı gayet özet bir şekilde arz etmek isterim. Varsın bu dosyanın çirkin yüzü daha da aydınlansın.

1- Ceza kanununun 5. maddesinde yer alan ülke maslahatına karşı hareket edenlerle ilgili olarak arz etmek isterim; mevzu bahis madde şahsımla ilgili dosyanın hiç bir yerine tatbik etmemektedir. Bu madde şöyle diyor: "1, 2 ve 3. maddelerde zikredilen suçlardan biri veya bir kaçını işlemek üzere (yani iştiraki veya saltanat karşıtı cemiyet kurmak, İran'ın bir parçasını bölmek, silahlı ayaklanma) tebliğ eden herkes, bir ila üç yıl hapis cezasına çarptırılır." Kuşkusuz şahsımla ilgili dosyanın hatta bir satırı bile bu suçlarla tatbik edilebilecek durumda değildir. Dolayısıyla esasen bu maddeye istinat etmek Sayın Savcı'nın kalem hatası olmuştur ve keşke masum insanlara ve öz itibarı ile hatayı işle-

yenlere pahalıya mal olan bu tür yanlışlar ve kalem hataları hiç tekrarlanmasa diyorum.

2- 81. Madde hakkında da ilk mahkemede defalarca arz ettiğim üzere "*Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabın başından sonuna kadar devletin başındaki kişiye hakaret içeren hatta bir tek cümle bile yoktur. Kitaptan hakaret içerdiği iddiası ile seçilen kelime ve cümlelerin hiç birinin, sayın denetçilerin ve uzmanların batıl hayal ve kuruntuları ile ilgisi yoktur; hatta sıradan insanların aklına bile herhangi bir makama hakaret içerdiği gelmemektedir.

Sayın Savcı'nın hatırlayacağı üzere, hakaret fiili iki açıdan geçersizdir: İlkin: Açıkça hakaret içeren amel veya söz. İkincisi: Hakaretin amacı. Eğer bu iki durumdan herhangi biri vuku bulmazsa, hakaret de vuku bulmamış olacaktır. Hakaret içermeyen bir fiil, hatta hakaret amacı ile vuku bulsa bile, hakaret sayılmaz; nitekim hakaret amaçlı vuku bulan her türlü hakaret içerikli fiil, hakaret amaçlı olmaz ve hatta kasıtsız ve dikkatsizlik yüzünden gerçekleşmiş olsa bile, yine hakaret sayılmaz.

Sayın Savcı açısından hakaret içeren cümleler hakkında soruyorum: Acaba söz konusu cümleler açıkça devletin başındaki kişiye hakaret içermekte midir? Böyle bir netlik varsayımında, acaba yazar hakarette bulunmak mı istemiştir, yoksa istememiş midir? Eğer Sayın Savcı böyle bir netliği iddia eder ve hakarette bulunma niyetinde olduğumu ispat ederse, söz konusu maddenin uygulanmasına hiç bir itirazım olmayacaktır. Ama sözü edilen cümleler açıkça olmak bir tarafa, dolaylı bir şekilde veya ima şeklinde bile devletin başındaki kişiye hakaret içermemektedir. (Bu açıklama ilk mahkeme sırasındaki savunmada ve sorgulamalarda da defalarca beyan edilmiştir).

Sayın Savcı asla bu cümleleri yazarak hakaret etmek istediğimi iddia edemez; zira insanların gönlünün açık ve gizli yönlerine vakıf olan ancak yegâne Allah'tır.

Bilindiği üzere, mevzu bahis kitap da asla yayınlanmamıştır ve ceza kanununun 23. maddesi adi suç kapsamına giren suça teşebbüsün suç sayılmadığını ve adli takibe gerek olmadığını belirtmektedir.

3- 1963 yılında zararlı konuşmalara ve buna benzer durumlara tatbik edilen 79. maddeye gelince, arz etmek isterim ki, söz konusu yılda konuşmalarımla ilgili SAVAK'ın açık şehadeti (dosyanın 10. belgesi) suçsuz olduğuma dair yeterli delili oluşturmaktadır. Ama bu maddeye tat-

bik edilen diğer suçlara, yani 1967'nin mart ayında Goherşad Camiinde konuşmaya ve büyük âlimleri rejime karşı kışkırtma ve tahrik etmeye gelince -ki ilk mahkemede mahkûmiyetimin tek gerekçesi olarak belirlenmiştir- ilk mahkemedeki (dosya ekinde) savunmamla yetiniyorum. Fakat şu noktayı hatırlatmayı da gerekli görüyorum: İlk mahkemenin sayın jüri heyeti bu konuda sadece memurun raporunu yeterli bulmuş ve elde hiç bir kanıt olmaksızın beni suçlu bulmuştur. Oysa memurun raporu kesinlikle bir kişinin mahkûmiyeti ve suçlu olduğunu ispat etmek için yeterli değildir. Eğer memurun garaz ve hatta kuşku içeren raporu suçu ispat etmek için yeterli ise, o zaman müfettişin görevi nedir? Eğer herhangi bir suç durumunda, sanığı sorgulamak ve ayrıca olay yerinde araştırma yapmak üzere bir müfettiş atanıyorsa, bu durum memurun raporunun yeterli olmadığına ve birilerinin rapor hakkında çok yönlü araştırma yapması ve ancak delil bulduğu takdirde yöneltilen suçu geçerli sayması gerektiğine delalet eder. Şimdi soruyorum: Acaba müfettiş bu suçlamaları ispat edecek herhangi bir delil bulmuş mudur? Acaba müfettiş Goherşad konuşması ile ilgili olarak -ki gerçek olduğu varsayımında zaman ve mekân itibarı ile en az bir kaç bin kişinin şahit bulunması gerekir- bir tek kişinin şehadetine başvurmuş mudur? Suçlama kararı ve iddianameyi mütalaa ettikten sonra bu bağlamda herhangi bir konuya rastlamadım. Bey efendilerin doğru ve gerçekçi görüşü nedir, bilemiyorum."

27.09.1967 Vesselamu aleyküm ve rahmetullah

Seyyid Ali Hamenei

Şimdi sıra mahkeme başkanına gelmişti. Mahkeme başkanı da daha önceki iki tutuklanma olayı ile ilgili bir kaç sorunun ardından hemen Seyyid Kutub ve eserlerine odaklandı. Seyyid Ali Hamenei ilk mahkemenin iki duruşması ve savunmasında yaptığı gibi bu kez de, açıkça Seyyid Kutub ve eserlerini savunmaya başladı. Seyyid Kutub'un İran'da çevrilen ve yayınlanan eserlerinin adını sıraladı. Çevrilmemiş eserlerini de duyduğu ve gördüğü yere kadar anlattı ve *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı eseri detaylı bir şekilde savundu.

Ertesi gün, temyiz mahkemesinin ikinci duruşması; Seyyid Kutub'un eserinin çevirisi ile ilgili; İran'ın şartlarıyla bağdaşan bazı konular hakkında sorularla başladı. Mahkemenin yeni albayları daha hazırlıklı görünüyordu. Mahkeme başkanı Albay Misbahi Mukaddem dinî konulara yabancı

biri değildi. Belki de bu yüzden ve mahkemenin, sanık koltuğunda oturan şahsın bilgilerine karşı donanımlı olması için temyiz mahkemesinin başkanı seçilmişti. Albaylar, sanığın tutumundan geri adım atmamasını ve onun hem bu eseri, hem çevirisini, dipnotlarını ve Seyyid Kutub'u savunmasından rahatsızdı. Sonunda mahkeme başkanı soruları hassas bir noktaya getirdi: "Şimdiki Şiî ulema derken kimi kastediyorsunuz? Salih selef derken kimi kastettiniz? Hâkimiyetin zulüm ve bidatleri ile tam olarak neye işaret ettiniz? Kâfir meslekli hükümdarlar demekle kimleri kastettiniz? Çeviride Şiî'nin layık önderi, hapse atılma ve Ebuzervari sürgüne işaret edilirken, bu zikredilen sıfatla özel biri kastedilmiş olmalı? Ayrıca bu şahsı izlediklerini belirttiğiniz ve bu yüzden onları takdir ettiğiniz dinî rical kimlerdir? Ve yine onu izlemekten kaçındıklarını belirterek telin ettiğiniz kişiler kimlerdir? Bunları açıklayın."

Mahkeme başkanı dipnotlardan en can alıcı bölümünün üzerine parmak basmıştı. Aslında mahkeme başkanı irili ufaklı soruları gündeme getirerek Seyyid Ali Hamenei'yi bir köşeye sıkıştırmaya ve böylece onu itiraf etmeye zorlamaya çalışmış; ama Seyyid Ali de her defasında bir çıkış yolu bulmuştu.

Mahkeme başkanı ya söylemek istemedi ya da İmam Humeyni'nin adını telaffuz etmeye cesaret edemedi. Yani sanığa "Sizin bu yazdıklarınız üç yıl önce sürgün edilen Ayetullah Humeyni'den başkası olamaz." diyemedi. Peki, Seyyid Ali nasıl cevap verdi?

> "Şu anda çok tuhaf bir yanlışlık olduğunu düşünüyorum; uyarlamada tuhaf bir yanlışlık var. Sayın mahkeme başkanı, bu satırları okurken, zihninizin tamamen evrildiğini görüyorum. Oysa konu çok kısa bir izahatla, özellikle din adamı mazisi olan sizin için hemen aydınlanacaktır. Kuşkusuz, Merhum Ayetullah İsfahani'nin Kum'a sürgün edildiğini ve büyük ses getiren sürgün macerasını bizzat duymuşsunuzdur ve gayet tabi ki Ayetullah İsfahani'ye sürgünde eşlik edenlerden biri de fıkıh ilminin büyük üstadı Merhum Ayetullah Naini'ydi. Merhum Ayetullah İsfahani'nin çağımızın en büyük Şiî âlimlerinden biri olduğunu bugün bilmeyen yoktur. Şiî din adamları meşrutiyetin ta başından beri büyük maceralar ve kâfir tavırlı hükümdarlarla mücadele ile uğraştığı için ve yine çağımızda Irak'ta yaşanan siyasi macera, Ayetullah İsfahani ve Ayetullah Naini gibi büyük âlimlerin

sürgün edilmesi ile sonuçlandığı için konu tamamen aydınlığa kavuşur. Salih selef meselesine gelince, bence biz Şiî Müslümanlar açısından, âlimlerimizin her dönemde ve Safeviler döneminin öncesine kadar büyük tehdit altında olduğu bilinmeyen bir konu değildir. Müslümanların arasında Şehid-i Evvel ve Şehid-i Sani, Allâme Hilli, Şeyh Tusi ve yüzlerce büyük âlime rastlamaktayız. Dünya Şiî Müslümanlarının başı ve mercii olan Seyyid Ebulhasan İsfahani'nin katledilen Şehid-i Evvel ve Şehid-i Sani'nin yolunu izlediğini ve bu büyük insanın Ebuzervari sürgün edildiğini söylemek abartma olmaz. Daha önce de belirttiğim gibi, genel bir konuyu veya muğlâk bir başlığı, günümüzde yaşayan birine uyarlamanın yeterli ve güçlü bir delile ihtiyacı vardır…"

Mahkeme başkanının soruları devam etti; ama o hazırlıklıydı ve her soruya gerekli cevabı hemen vererek durumunu sağlama alıyordu.

Temyiz mahkemesinin üçüncü duruşması 30 Eylül tarihinde gerçekleşti. Askerî jüri heyetinde yer alan albaylar bir saat kadar süren duruşmanın sonunda, ilk mahkemenin kararını onaylayan yeni kararı açıkladılar. Bu arada jüri heyeti üyelerinden Albay Muhammed Hadi Muhassil Bircendi, *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı eserin rejime karşı hakaret ve tahrik içerdiğini, sanığın pişmanlık duymadığı gerekçesi ile devletin başındaki kişiye hakaret suçunun da ispat olunduğunu ve cezasının ağırlaştırılması gerektiğini savunuyordu. Ancak Albay Bircendi bu bağlamda azınlık konumundaydı.

Karar açıklandıktan sonra hem Seyyid Ali Hamenei, hem savcı karara itiraz etti. Savcı cezanın ağırlaştırılmasını isterken, Seyyid Ali asla teslim olmayacağını göstermek istiyordu. Her iki taraf tekrar karara itiraz ederek temyize başvurdu. Konu ordu savcısı Tuğgeneral Ferisu'ya yansıtıldı ve o da askerî mahkemelerin normal prosedürü gereği Muhammed Rıza Pehlevi'ye hitaben şöyle yazdı: "Ordu savcısı temyiz mahkemesinin kararına, haklı olmadığı gerekçesi ile itirazda bulunarak yeniden temyize başvurmuştur. Ayrıca sanık da temyiz talebinde bulunmuştur."

Şah da temyiz talebini onayladığını açıkladı.[1]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Kraliyet Silahlı Kuvvetler Adliyesinin Muhammed Rıza Pehlevi'ye Mektubu, No. 921, tar. 30.08.1346.

Bunun ardından dosya Yargıtay'a sevk edildi. Yargıtay da dosyayı, savcı ve Seyyid Ali Hamenei'nin temyiz taleplerini inceledikten sonra şöyle karar verdi:

> "Temyiz talebinde bulunan sanık tarafından bu aşamada dikkate alınmak ve üzerinde durulmak üzere özel bir itirazda bulunulmamış; ayrıca ordu savcısının iddianamede yer alan detaylı delillere dayanarak yaptığı itiraz haklı bulunmamış, dolayısıyla temyiz talebi oy birliği ile reddedilmiştir."

Aslında Yargıtay'ın Seyyid Ali Hamenei'nin temyiz talebinde özel bir itiraz bulunmadığı gerekçesi doğru değildi. Çünkü onun tek sayfalık dilekçesi, zaten itiraz mektubundan başka bir şey değildi:

> Yargıtay Başkanı ve sayın mahkeme heyeti üyelerine,
>
> İkinci ordu 201. Temyiz Mahkemesinin şahsıma yöneltilen suçları ceza kanununun 79. maddesine göre (maddenin son bölümü) geçerli bulduğu ve mahkûmiyetime karar verdiği 92 sayılı 30.09.1967 tarihli kararı hakkında, aşağıda belirttiğim gerekçelere istinaden itirazda bulunur ve kararın iptal edilmesini saygılarımla arz ederim:
>
> 1- Söz konusu karar kesin delillere dayanmamakta ve tek dayanağı çeşitli karine ve şahitlerden oluşmakta; oysa dosya biraz dikkatle incelendiğinde, bu istidlalin zayıflığı ve temelsizliği ortaya çıkmaktadır.
>
> 2- Şahsıma yöneltilen kışkırtıcı konuşma suçlamasının tarihi iddianamede 26.03.1967 suç unsuru belgesinde 28.03.1967 zikredilmekte, bu da suçlamanın doğru olmadığını göstermektedir.
>
> 3- Müfettişin bir görevi, yöneltilen suçun etrafında mahalde araştırma yapmak iken, şahsıma yöneltilen konuşma suçlaması; gerçek olduğu varsayımından hareketle bile zaman ve mekân itibarı ile bir kaç şahidin bulunmasını gerektiriyor; oysa bu konu bir tek kişiden bile sorulmamış ve iddianamede de, mahkeme kararı metninde de, polis memurunun şaibe, hata ve garaz dolu raporu; kesin delil şeklinde telakki edilmiştir.
>
> Yukarıda zikredilen gerekçelerden dolayı mahkeme kararının haklı ve delillere dayalı olmadığını ve bu yüzden de iptal edilmesini saygılarımla arz ederim."
>
> Seyyid Ali Hamenei, 15.01.1968

Yargıtay'ın kararının ardından SAVAK'ın, Seyyid Ali Hamenei'nin yaşamını karartmak için üzerine yıkmaya çalıştığı on aylık hapis ve avarelik durumu şimdilik sona ermiş oluyordu.

Geleceğin Yusuf'u

Seyyid Ali Hamenei Meşhed'in siyasi şartlarının oldukça sıkıntılı ve katlanılmaz bir hâl aldığı ve mücadelecilerin acı ve baskı altında yaşadığı bir dönemde, bir rüya gördü. Mücadele meydanı az sayıda insan dışında, hemen hemen tümüyle boşalmıştı; o az sayıda insan da zaten güvenlik ve İstihbarat Teşkilatının gözetimi altında gün geçiriyordu.

Rüyasında üstadı ve muradı, Ayetullah Humeyni'nin (k.s) vefat ettiğini ve cenazesinin, babası Seyyid Cevad Hamenei'nin evine yakın bir evde bulunduğunu gördü. Cenazeye katılmak için gelenler arasında kendisi de vardı. Kalbi acı ve kederle doluydu. Tabut evden çıkarıldı, halkın omuzlarında yerini aldı ve kalabalık yürümeye başladı. Cenaze törenine katılmaya gelen bir grup din adamlarının arasında tabutun peşinden gidiyor; ağlıyor, inliyordu. Yüksek sesle ağlıyor, üzüntüyle ayaklarına vuruyordu. Ancak onu daha da rahatsız eden durum, törene katılan bazı din adamlarının kayıtsızlığıydı. Birbiriyle konuşuyor, gülüyorlardı; oysa bu hareket cenaze törenlerinde hoş karşılanmayan bir tutumdu; hele bu tören Ayetullah Humeyni (k.s) gibi bir şahsiyet için düzenlenmişse, daha da çirkindi. Hareketin liderinin vefatından dolayı yaşanan üzüntünün izleri onların yüzünde hiç görünmüyor ve Seyyid Ali, bu acı karşısında sabretmekten başka çare bulamıyordu. Kentin çıkışına geldiler. Birçokları geri döndü. Ancak az sayıda bir kalabalık cenaze törenine devam etti. Onunla birlikte 20-30 kişilik bir grup hâlâ tabutu omuzlarında taşıyordu. Bir tepeye vardılar. Şimdi sadece 4-5 kişi kalmıştı; tabutu tepenin zirvesine bıraktılar. Tabutun ön tarafına geçti. İmam'la vedalaşmak istiyordu; ama İmam'ın yüzü öbür taraftaydı. İmam tabutun içinde yatıyordu. Birden yerinden kalktı ve oturdu. Gözünü açıp sağ elinin işaret parmağıyla yukarıyı gösterdi. Seyyid Ali paniklemişti. İmam gözlerini yumarak işaret parmağını Seyyid Ali'nin alnına dokundurdu, hayretle bu sahneyi seyrediyordu. İmam konuşmaya başladı ve Farsça iki kez: "Sen Yusuf olacaksın, sen Yusuf olacaksın." dedi.[1]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindan-

Seyyid Ali uykudan uyandı. Gördüğü rüyanın tüm detaylarını hatırlamaya çalıştı, önce annesine anlattı. Hatice Hanım oğlunun rüyasını tabir ederken üzülerek şöyle dedi: "Evet, sen Yusuf olacaksın, yani sürekli hapiste olacaksın."

ha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları].

YAŞAMA, YAZMA VE KONUŞMA SIKINTISI

Meşhed Dinî İlimler Merkezi Hakkında Bir Araştırma

1967 yılının ikinci yarısında, biraz nefes aldığı günlerde Seyyid Ali Hamenei'ye bir öneri geldi. Tahran Üniversitesi Sosyal Araştırma ve Etüt Merkezi'nde çalışan bir arkadaşı, merkezin dinî araştırma bölümünün Meşhed Dinî İlimler Merkezi hakkında bir araştırma yapmak istediğini söyledi. Bu tür işlere alışık değildi; ama yine de kabul etti ve tarihî araştırmalar dünyasına ayak basmış oldu.

Hemen işe başlamıştı. Çalışmasına, esas kaynakları tespit etmekle başlayarak gerekli bilgileri çıkarmaya ve not almaya başladı. Bu çalışmada Muhammed Hasan Han İtimaduddole'nin *Matlau'ş-Şems*'i, İbn Batute'nin *Seyahatneme*'si, Mecdeddin Muhammed Hüseyni'nin *Zinetu'l-Mecalis*'i, Fadıl Bestami'nin *Firdevsu't-Tevarih*'i ve Molla Abdurrahman'ın *Horasan Âlimleri Tarihi* adlı eserlerini inceledi. Bu arada kütüphane araştırmalarının yanında konu ile ilgili alan araştırmaları da gerekiyordu. Ona yarayacak bazı bilgiler dinî ilimler medreseleri ve şimdiki konumlarında saklıydı:

"Oldukça yeni ve bilinmeyen bilgileri toplamak, üstelik tek başıma ve hiç bir yardım ve destek almaksızın, hele hele benim gibi bu tür araştırmalara ve incelemelere alışık olmayan biri için; benim ve Meşhed'in o günlerdeki hâline binaen oldukça zorlu bir işti. Sıkıcıydı, zamanının çoğu şu veya bu medreseye uğramak, odaları saymak, kitapları okumak, medreselerin duyarsız ve itinasız yetkilileri veya hademesinden soru sormakla geçti. O günlerin Meşhed'in de, SAVAK'la irtibatını bildiğimiz vakıflar kurumu memurlarının (medreselerin yetkilileri ve hademeleri genellikle vakıflar kurumunun çalışanlarıydı) benim gibi hapse atılmış ve gözetim altında olan bir talebeye kötümser ve tehditvari bakışlarına katlandım."[1]

1- Hamenei, Seyyid Ali, "Meşhed Dinî İlimler Merkezinin tarihî geçmişi ve şimdiki durumu ile ilgili bir rapor", Meşhed, Kongire-i Cihaniy-i Hz. Rıza (a.s) [Uluslararası Hz. İmam Rıza (a.s) Kongresi], h.ş 1365, s. 3.

İşin hemen hemen yarısını tamamladıktan sonra sonucu Sosyal Araştırma ve Etüt Merkezi'ne gönderdi. Notlarını çıkardığı işin geriye kalan yarısını da tedvin etmekte kararlıydı; ancak Murtaza Mutahhari'den merkezin dinî araştırma bölümünün sorumlusunun doğru düzgün biri olmadığını duyunca hemen işi bıraktı. Mutahhari bu kişinin sıkı bir sapkın Bahaî tarikatı mensubu olduğunu söylemişti. Söz konusu araştırma raporuyla (ki İran'ın en önemli Dinî İlimler Merkezlerinden biriyle ilgiliydi) ne yapmak istediğini söyleyip söylemediği bilinmiyor. Ancak merkezin daha sonraki ısrarları da fayda etmedi, Seyyid Ali kararını değiştirmedi.

"Yine bu çalışmanın tamamen aklımdan ve gönlümden silinmesine sebep olan ani bir hadise daha yaşandı; bir daha o çalışmayı düşünmekten bile beni kurtardı. Hadise şuydu: Tek bir nüsha şeklinde temize çektiğim raporun kaybolduğunu duydum. Sütü bozuk biri olan bölüm başkanı, raporu bir yolculukta beraberinde götürmüş ve sözüm ona kaybetmişti. Haberi, merkezin gönderdiği ve çok ısrarcı olan temsilcilerinden birinden öğrendim."[1]

Çeviri ve yazılarının öteden beri çıkmaz yollara takılma kaderi sürüyordu. Yeni bir kitabın üç bölümünü tamamlamayı başarmıştı: "Meşhed Dinî İlimler Merkezinin Tarihî ve Coğrafi Konumu", "Meşhed Dinî İlimler Merkezinin Teşkilatı ve Eğitim Durumu", "Meşhed Dinî İlimler Merkezinin Öğretim Üyeleri ve Talebeleri."

Eksik kalan ve bir daha kaleme bile alınmayan dördüncü bölümün başlığı ise "Meşhed Dinî İlimler Merkezinin Faaliyetleri ve Yeni Gelişmelerden Etkilenmesi"ydi ve muhtemelen 1963 Feyziye Medresesi olayları ile ilgiliydi. Doğal olarak, bu harekete bağlılığının bedelini hapse atılmak ve askerî mahkemede yargılanmakla ödeyen biri tarafından uygun bir biçimde beyan edilmesi gerekiyordu.

Kitabın üçüncü bölümü şu ifade ile noktalanıyordu:

> "Ulemanın son mücadele sürecinde Meşhed Dinî İlimler Merkezi de Kum Dinî İlimler Merkezini izleyerek bazı hareketlerde bulunmuş ve rejim karşıtı düşünceleri benimsemişti. Şimdi bu merkezde özgürlükçü düşünceler gelişmekte ve bu sebepten ötürü de, merkezin bazı talebeleri sürekli güvenlik güçlerinin takip ve tacizlerine maruz kalmakta veya hapis yapmaktadır."[2]

1- age, s. 1.

2- age, s. 115.

Meteliksiz Cepler

Günler çok zorlu geçiyordu. Meşhed'de kış mevsimi boy göstermeye başlamıştı. O gün seher vakti verdiği ders sona ermiş ve yaya olarak evinin yolunu tutmuştu. Aslında buna mecburdu. Araca binmek masraflıydı. Medreseden eve yaya olarak 25 dakika sürüyordu. Yolun ortasında evde öğle yemeği olmadığını hatırladı. Mutfakta raflar bomboştu. Yeni kiraladığı evin bulunduğu mahallede esnafla henüz tanışmadığından, onlardan veresiye isteyemezdi. Ama eve eli boş gitmek de istemiyordu.

"Eve eli boş gitseydim, hanımın "Et, etmek, sebze vb. aldın mı?" diye soracağı kesindi."

Çaresizlik içinde kara kara düşünüyordu. Hiç kimse onun yoksulluğundan haberdar değildi. Bunu engelleyen yine kendisiydi. Kimsenin bu durumu öğrenmesine müsaade etmiyordu; hatta babası bile habersizdi. Aslında o, Meşhed'in en ünlü cemaat imamlarından birinin oğluydu. Güzel giyinir, tertemiz görünürdü. Diğer akranlarına göre aldatıcı bir görüntüsü vardı.

"Her zaman elbiselerim tertemiz ve düzenliydi. Gözlüğümü takar, sağlam yürürdüm. Hiç kimse bu görüntüyü veren birinin ceplerinin bomboş olacağını düşünemezdi. "Bilmeyenler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder."[1]

Bu tür sıkıntılı durumlarda tek sırdaşı Golam Rıza Kudsi'ydi; iplik fabrikasında çalışan kadim dostu. Fabrikaya gitmeye karar verdi. Yol uzaktı, taksiye binse, beş riyal ödemesi gerekecekti; ama o kadar parası bile yoktu.

"Yol çok uzaktı, aşırı derecede üşüyordum. Ayakkabılarımın hâli de dumandı; iplik fabrikasına kadar uzanan o kadar uzun yolu yaya da gidemezdim. Şaşkındım. İplik fabrikasına doğru yaya olarak yola koyuldum... Kayıtsız bir vaziyette; yolun ortasında biriken sulara aldırış etmeden çamurların içinde yürüyordum. Elbisem, abam, hep çamur olmuştu. Çok kötü bir durumdaydım. Tesadüfen bir araç kurtarıcı melek gibi imdadıma yetişip nereye gittiğimi sordu. Adamcağız, şaşkın şaşkın yürüdüğümü görünce acımış... 'Sizi gideceğiniz yere kadar bırakayım.' dedi, iplik fabrikasına gideceğimi söyleyip araca bindim."[2]

1- Bakara, 273.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

O gün fabrika dönüşü cebinde 200 tümen vardı. Eve eli dolu gitti.

Onun bu yoksulluk dramı 1968 yılına kadar değişmedi; yaşamı altüst de olmadı; ama eski sıkıntıları hafifledi. Artık muharrem, safer ve ramazan ayları başta olmak üzere dinî etkinliklerde Meşhed'de minbere çıkmıyordu; ama bunun için başka kentlere seyahat düzenliyordu. Bu tür minberlere çıkmalar ve hutbelerden kazandığı geleneksel gelir, bir nebze olsun maddi durumunu düzeltmişti.

"Meşhed halkı da beni tanımıştı. Malî müracaatları oluyordu. Gelenler, zekât ve humus bedellerini bana ödüyordu. İmam bu paraları almak üzere bana izin vermişti."[1]

Meşhed'de her geçen gün daha da tanınması ve halkın zekât ve humus bedellerini ödemek üzere kendisine müracaatlarında artış yaşanmasına karşın, harcamasına izin verilen miktarı kullanmakta bile sürekli temkinli davranıyordu.

En Kısa Sorgulama

Ramazan ayının sonları, 1968 yılının ocak ayının başlarıydı. SAVAK ajanları Seyyid Ali Hamenei'yi takip ederken onu Kum'da bulmuşlardı. Neden ilmî eğitim gördüğü kente gelmişti? Bu, SAVAK için belli değildi. Güvenlik teşkilatı hâlâ Said/Seyyid Hamenei'nin gerçek kimliğini öğrenme peşindeydi. Bu yüzden Kum SAVAK'ı onu çağırıp yine kimlik belgesi doldurmaya zorladı. Fotoğrafını çektiler, kimlik beyan belgesine iliştirerek 3. İdareye gönderdiler. Belgenin yanında Seyyid Cafer Tabatabai Kummî hakkında üç sorunun yer aldığı bir de sorgulama belgesi vardı. Verilen cevaplar çok kısa ve biraz dikleşme mahiyetindeydi.[2] Bu, onun mücadele döneminde yapılan sorgulamaların en kısa olanıydı. O gün sorgulamayı kazasız belasız atlatmıştı.

Tahran SAVAK'ı Kum'dan mümkün mertebe Said/Seyyid Hamenei'nin kimliğini belirlemeye çalışmasını istemişti,[3] bu çağırma ve sorgulama, Kum SAVAK'ının Tahran'a bir cevap göndermesi için yeterliydi.

1- age.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Kum SAVAKı'nın 3. İdare (316) Başkanı'na Mektubu, No. 21/3831, tar. 16.10.1346.

3- age, 3. İdare (316) Başkanı'nın Horasan SAVAK Başkanı'na Mektubu (Tahran ve Kum SAVAK Başkanlarına birer kopyası), No. 316/24156, tar. 18.03.1346.

Kur'ân Dostu

1967 yılı, onun için huzurlu başlamadı; hâlâ güvenlik teşkilatının gözetimi altındaydı. 1967 yılının sonlarına doğru Kraliyet Silahlı Kuvvetleri Adliye Kurumu, SAVAK'tan Seyyid Ali Hamenei hakkında "ceza sicili" düzenleyerek kendilerine gönderilmesini istedi. Durum Horasan SAVAK'ına bildirildi, hatta evinin adresi de belirtilerek fotoğraflı biyografisinin hazırlanması ve Tahran'a gönderilmesi talimatı verildi.(1)

Horasan SAVAK Başkanı Tuğgeneral Behrami, Emniyet Müdürlüğünden onun yaşandığı mahallede de, hakkında araştırma yapılmasını istedi. Emniyet Müdürlüğü polis memurları Seyyid Ali'nin evine uğradı; ancak kapalı kapılarla karşılaştı. Polis memurlarının komşulardan sordukları soru üzerine onun muharrem ayı dolayısıyla minber ve vaaz için Meşhed dışına çıktığı anlaşıldı.(2)

Aynı yılın nisan ayının başları, kamerî 1388 yılının muharrem ayının ilk gününe denk geliyordu. O sıralarda Tahran SAVAK'ı Said Hamenei veya Seyyid Hamenei adındaki meçhul kişiyi arıyordu. SAVAK Teşkilatı Seyyid Cafer Kummî'yi yakaladıkları takdirde Said Hamenei veya Seyyid Hamenei adlı meçhul şahsın sırrının çözüleceğinden emindi. SAVAK bu sahipsiz addan usanmış olmalıydı ki, adın gerçek sahibini bulmak için her kapıyı çalıyordu.

SAVAK Teşkilatı, Seyyid Cafer'in Tahran'da olması hâlinde mutlaka Hasanabad Caddesi'ne, Şeyh Ziyaeddin Amuli'nin evine uğrayacağını biliyordu. Eğer buraya uğramazsa, uğrayacağı diğer yerler, kardeşi Seyyid Müçteba Kummî veya diğer kardeşi Hacı Abbas Necati'nin eviydi. SAVAK Seyyid Cafer'i bu evlerden hiç birinde bulamadı. SAVAK ajanlarına Seyyid Cafer'in Irak'a gittiğini ve şu anda Irak'ta yaşadığını söylediler.(3) Seyyid Cafer'in hâlâ firarda olması, Seyyid Ali Hamenei'nin küçük de olsa, geriye kalan faaliyet alanının daha da daralmamasına yardımcı oluyordu.

1- age, 3. İdare Başkanı'nın Horasan SAVAK Başkanı'na Mektubu, No. 312/1119, tar. 14.01.1347.

2- age, Horasan Emniyet Müdürlüğü Kefili'nin Horasan SAVAK Başkanı'na Mektubu, No. 5-59-108, tar. 02.02.1347.

3- age, SAVAK'ın Tahran'ın Güneybatı Şubesi'nin Tahran SAVAK Başkanı'na Mektubu, No. D/161, tar. 03.02.1347.

Bu ikilinin arkadaşlığı ne zaman başlamıştı? Muhtemelen 1961 yılıydı… O dönemde siyasi faaliyetler talebeler arasında pek hoş karşılanmıyordu. Bu iki seyyidi birleştiren neyse, daha sonraları siyasetle de karıştı ve Kur'ân-ı Kerim kıraatiyle pekişti. Seyyid Cafer Kummî, Kur'ân-ı Kerim'in Mısırlı karilerin tarzı ile kıraatini Meşhed halkına duyuran ve yaygınlaşmasına katkı sağlayan ilk kişiydi. Mısır'a gitmiş ve o diyarın karilerinin ses kayıtlarını Meşhed'e getirmişti. Seyyid Ali bu kasetleri dinledikten sonra İran ve Mısır'ın Kur'ân-ı Kerim kıraati arasında ne kadar büyük bir mesafe olduğunu anladı.

"Arapların Kur'ân-ı Kerim kıraati ile tanışmadan önce İranlılar tecvidi başka türlü yorumluyor ve başka türlü anlıyordu. Şu çeşitli ihfa, idğam ve medleri tamamen farklı bir şekilde telaffuz ediyorlardı; çünkü İran halkı bunları Arap dilini konuşan birinin sesinden duymamıştı... Meşhed'e Mısır tarzı Kur'ân-ı Kerim kıraatini getiren ve kendisi de bilen ve okuyan, tek kişi Seyyid Cafer Kummî'ydi. Mısır tarzı Kur'ân-ı Kerim kıraatiyle işte o zaman tanıştım ve ne kadar eksiklerim olduğunu anladım; usule uygun okuma olan lahndeki eksiklerimi bunlarla tamamladım."[1]

Mısır tarzı ile tanıştıktan sonra ara sıra radyo dinlemeye merak sardı. Radyonun karşısına geçiyor, Mısır radyosunu buluncaya kadar uğraşıyor ve o diyarın karilerinin sesine kulak veriyordu. Arkadaşı Seyyid Cafer Kummî'nin Mısır'dan getirdiği kasetler sayesinde Abdul Fettah, Şeyh Mustafa İsmail ve Muhammed Rafet'in sesiyle tanışmış ve Şeyh Mustafa İsmail'in sesini çok beğenmişti.

Bir tanıdığı Arap ülkelerine gidecek olsa, dönüşte mümkün olduğu kadar Şeyh Mustafa İsmail'in tilavet kasetlerini getirmesini isterdi.

Murtaza Fatımi o günleri şöyle anlatıyor:

"Kahire radyosunu büyük bir zorlukla bulurdu; radyonun sesi çok parazitliydi. Bazen de bir tanıdık oralara seyahat yaptığında, Kur'ân kaseti getirirdi. Ayetullah Seyyid Cafer Tabatabai'nin akrabası Merhum Şeyh Ziyaeddin Amuli Mısır'a gitmiş; oradan bir iki kaset getirmişti. Bu tür kasetleri toplamaya çok meraklıydı ve sürekli dinlerdi."[2]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1230.

2- Hoceste, Kumeyl, "Keramet Camiinin Kerametleri."

Bu kasetleri dinledikleri sıralarda, daha sonraları İran'da Galveş adı ile ün yapan Ragıp Mustafa'nın sesi ile tanıştı. Bir gün Seyyid Cafer Kummî, ona ilginç bir şey söyleyecekti:

"Cafer, 'Bugün Mısır radyosunda Şeyh Mustafa İsmail'in oğlunun sesini buldum.' dedi. Onun oğlu olduğunu nasıl anladığını sordum. 'Adı Ragıp.' dedi, bu Şeyh Mustafa İsmail'in oğlunun adıydı... Arkadaşım Şeyh Mustafa İsmail'in oğlunun sesini kaydetmişti. Ben de o sesi dinleyince, doğal olarak Şey Mustafa İsmail'in oğlu olduğuna kanaat getirdim; çünkü sesi ona çok benziyordu. Tilavet ettiği ayetler de aynı ünlü ayetlerdi: Kaf Suresi, 41. ayet"[1]

Bu kasetleri, Meşhed'in önde gelen karilerinden biri olan ve elektronik eşyalar satan arkadaşı Murtaza Fatımi'ye verir, çoğaltmasını isterdi. Bu kasetler yavaş yavaş Tahran'a da ulaştı ve Şeyh Mustafa İsmail'in tilaveti Tahran'da da yaygınlaşmaya başladı. Böylece Abdülbasit'in mahzun sesine bir ses daha eklenmiş ve kariler için güzel bir alternatif daha bulunmuştu.

Pasaport Alma Çabası

1968, kamerî 1388 yılının muharrem ayında Tahran'daydı. Muhtemelen eşi ve iki yaşındaki oğlu Mustafa da onunla birlikteydi. Meşhed Emniyet Müdürlüğü Seyyid Ali'nin tebliğ için Meşhed'den başkente gittiğini rapor etse de, SAVAK raporlarında o tarihteki konuşmalarıyla ilgili herhangi bir iz yok.

Nisan ayının başlarında kendisi ve ailesi için pasaport çıkartmak üzere Pasaport İdaresine müracaatta bulundu. Kimlik belgesini doldururken "gideceği ülke" sorusunun karşısında "Irak" yazdı ve "seyahatin amacı" sorusuna da "ziyaret" şeklinde cevap verdi.

O sıralarda malî durumu hiç iyi olmamasına rağmen Irak'a gitmek istemişti. Oysa günlük yaşamında geçimini sağlamakta bile zorluk çekiyordu.

Pasaport İdaresi Seyyid Ali'nin dilekçesini SAVAK'a gönderdi ve pasaportun verilip verilmeyeceğini sordu. SAVAK, kendisinden beklenen cevabı vermişti: "Adı geçen şahıs her fırsatta halkı kışkırtmaya çalışıyor; hiç bir ilke ve taahhütlerine bağlı kalmıyor. Irak'a gitmesine karşı çıkılması önerilir."

Öyle de oldu zaten.[2]

1- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 31.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 3. İdareden 9. İdare Başkanlığına, No. 316/10536, tar. 04.02.1347.

Teşkilatlı Faaliyetler İçin Bir Deneme

Seyyid Ali Hamenei'nin seçtiği yolu izlemek için kullandığı yöntem, içerik itibarıyla değişmeksizin, şekilde, kısmen değişti. Bireysel hareketinin eksenini başkalarına, çeşitli gruplara ve topluluklara intikal ettirmek istiyordu. Ajanların elinden kaçmalar, gizli yaşam, memleketten uzak kalma, ateşli konuşmalar ve rejimin göğsünü mızrak gibi sözlerle hedef almalar da faydasız değildi; ama bunlar sadece kendisini tatmin ediyordu. Peki, bu faaliyetlerin çeşitli topluluklar ve halk kesimleri üzerindeki tesiri ne kadardı? Bu yüzden halkın fikrî temellerinin değişimi, sosyal bilinçlenmenin artması, din maarifinin yaygınlaşması ve nihayetinde vatandaşların kültürel ve siyasi idrak gücünün gelişmesini sağlayacak yeni çalışmalara yöneldi. Cemaat imamlığı yapmak insanlarla yüz yüze görüşmesine, oturup konuşmasına, bazı şeyleri anlatmasına, bazı şeyleri duymasına ve çalışmalarının sonuçlarını görmesine imkân sağlıyordu.

Bu yönteme daha da canlılık kazandıran bir başka adım, tefsir ve akait gibi yeni dersler vermeye başlamasıydı. İnsanları organize etmeden fikrî organize etmeyi faydasız gören Seyyid Ali yeni bir girişim başlatmıştı.

"Mücadeleye derinden inanan ve mücadele yolunda çaba harcayan bir grup talebe yetiştirmemiz gerekiyordu. Bu yüzden bu konu üzerinde çalıştım. Talebelerle bir program hazırlayarak bunun üzerinde odaklandık."[1]

Talebelerin talim ve terbiye düzeni konusunda onun kafasında şekillenen şey, Dinî İlimler Merkezlerinde yaygın olan eğitim anlayışından çok farklıydı. O, Dinî İlimler Merkezlerindeki eğitim sistemini, sadece bir yönü ilim öğrenmek olan çok yönlü bir sistem olarak görüyordu. Öte yandan cari derslerin eğitimine paralel olarak talebelerin ahlaki, ruhî ve iktisadi ihtiyaçlarını karşılamak da önemliydi. Dahası, talebeler arasında sosyal inançların yaygınlaşması gerektiğini de düşünüyor, ahlak eğitimini bir ön gereksinim olarak değerlendiriyordu.

Kâhak Depremi

Onun bu organizasyonunun önem ve etkisi Kâhak depreminde kendisini gösterdi. 1968 yılı ağustos ayının 31. gününde öğleden sonra saat 2 sularında Horasan eyaleti şiddetle sallandı. Depremin merkez üssü, Gonabad ilçesinin merkez beldesi Kâhak'tı. Bir gün sonra gazeteler depremde

1- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 13.

onlarca kent ve köyün yerle bir olduğunu, Kâhak'ta yaşamdan hiç bir iz kalmadığını, bölgede artçı depremlerin devam ettiğini, Gonabad ilçesinin çevresinde ve Kâhak'ta bir kaç noktada depremin şiddetiyle yerde çatlaklar oluştuğunu yazıyordu.(1)

Beyaz Vadi Depremi veya Firdevs Depremi adıyla ün kazanacak olan bu deprem yöre halkının harekete geçmesine sebep oldu. Ancak bu hareketlilik Başbakan Emir Abbas Huveyda ve ardından Muhammed Rıza Pehlevi ve eşinin bölge ziyareti ile ilgili haberlerin gölgesinde kaldı ve hiç bir zaman resmî medya organlarında yankı bulmadı. Buna karşın Meşhed halkının yöre halkına yardımları çoktan yola çıkmıştı.

"Deprem olduğunda biz de fırsatı değerlendirdik. Bazı arkadaşlarla temasa geçtim. Onlara Firdevs'e gitmek istediğimi söyledim. Bazıları olumlu karşıladı. Tebesi Bey, Haşiminejad Bey, esnaftan bazı arkadaşlar ve bir grup talebe, 10-15 araçla, 70-80 kişilik bir grup olarak yola çıktık ve deprem bölgesine ulaştık."(2)

İlk yardım konvoyu depremden üç gün sonra bölgeye doğru yola çıkmıştı. Adı geçen arkadaşlardan başka Seyyid Mehdi Tabatabai, Seyyid Abbas Seyyidan, Sultani, Şeyh Ebulkasım Telafi, Mukaddes Golabgir, Seyyid Mahmut Kummî ve Seyyid Cafer Kummî de yardımcı oluyordu.

Bu hareketliliği gözetleyen SAVAK raportörü konvoyda yer alan esas kişilerin adlarını zikrettikten sonra deprem bölgesine gıda maddesi ve elbise yüklü iki kamyon gönderildiğini belirtti. İlk grup Gonabad'a varır varmaz depremde yaralananları ziyaret etti. Daha sonra Firdevs'in ana meydanında bir çadır kurdular ve getirdikleri yardım malzemelerini çadırın içine yerleştirdiler. Yardımların dağıtımı hemen başladı; fakat hemen sonra, Kızılay heyetinin sorumlusu olan bir albayın itirazı ile karşılaştılar. Albay "Sizler kim oluyorsunuz da halka yardım ediyorsunuz?" diyordu.(3)

"Bizi tehdit ettiler ve eğer gitmezsek, zorla oradan atacaklarını söylediler. Biz de, gitmeyeceğiz, diyerek direndik. Arkadaşlar korkmuştu. Korkmamak gerektiğini; çünkü içinde bulunduğumuz şartlarda korkmanın anlamsız olduğunu söyledim. Aslında sebebi açıktı; biz halka yardım etmek için gelmiştik ve halkın ihtiyacı olan her şey de bizim elimizdeydi."(4)

1- İttelaat Gazetesi, No. 12677, tar. 10.06.1347.

2- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 13.

3- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Rapor, No. H 9/13973, tar. 31.06.1347.

4- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 14.

Firdevs operasyonu başkanı Albay Meclisi'nin tehditleri etkili olmadı. Konu valiliğe kadar uzadı. Orada Meşhed'den gelen yardım konvoyunun çalışmalarına devam etmesi kararlaştırıldı. Konvoyun adı "Ulema Yardım Üssü"ydü. Meşhed'den gelen tüm yardım konvoyları bu üsse katılıyordu. Üç gün içinde 12 kamyon insani yardım ulaşmıştı.(1)

Yardım ekibinin halk arasında dağıttığı malzemeler; pirinç, nohut, mercimek, patates, elbise, ayakkabı, ocak, su bidonları, battaniye, yorgan, yatak ve çadırdan ibaretti. Yardım konvoyunda bir kaç özel araç da bulunuyordu. Bu araçlar çevredeki köylere yardım ulaştırmak ve halka gıda dağıtmak için kullanıldı.

SAVAK raportörü raporunda bu grubun Firdevs Dinî İlimler Merkezi talebelerinin yardımı ile büyük çaba sarf ettiğini ve gece gündüz demeden depremzedelere yardım ettiğini yazdı. Raporda, depremzedelerin acil ihtiyaçlarının Meşhed'de Abidizade ve diğer bir kaç kişiye bildirildiği, onların da tedarik görerek bölgeye gönderdiği kaydedildi.(2)

Gerçekte insani yardımlar sadece Meşhed'den karşılanmıyordu; Kum, Tahran, Şiraz ve diğer bazı kentlerin büyük âlimleri de yardım ulaştırma sürecine katılmaya başlamıştı.

Din adamlarının depremzedelere yardımları sadece Horasan eyaleti, hatta İran geneli ile sınırlı kalmadı. O dönemde Almanya'nın Hamburg kentinde İslami Merkezin yönetimini üstlenen Ayetullah Seyyid Muhammed Hüseynî Beheşti de Merkez tarafından toplanan 43220 markı depremzedelere gönderdi.(3)

Horasan SAVAK Teşkilatı bu hareketlilikten rahatsızdı. SAVAK Teşkilatı din adamlarının yardım faaliyetlerinin rejim için hiç bir getirisi olmayacağını, bilakis din adımlarının bu fırsatı değerlendirerek rejimin yaptığı yardımların yetersizliğini yöre halkına anlatacağını biliyordu. Bu yüzden SAVAK, Meşhed'in iki büyük din adamı, yani Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî arasındaki eski sürtüşmeden yararlanarak bu sürtüşmeyi körüklemeye başladı. [Büyük bir ihtimalle] SAVAK, Seyyid Mahmut Kummî'nin

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Rapor, No. H 9/13973, tar. 31.06.1347.

2- age, No. H9/13735, tar. 24.06.1347.

3- Yaran-ı İmam be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İmam'ın arkadaşları], Şehit Ayetullah Dr. Seyyid Muhammed Hüseynî Beheşti, s. 135.

depremzedelere yardımının bu teşkilat aracılığıyla yapıldığı söylentilerini ortaya attı. Bu arada Seyyid Mahmud'un kullandığı özel cip aracı, talebelerin kuşkusuna sebep olmuştu; çünkü bu tür araçlar genellikle kamu kurumlarına özel araçlardı.

Öte yandan Ayetullah Milani'nin deprem bölgesinde kalma çabası, Ayetullah Kummî'nin adamları ve belki de SAVAK'ın gizli müdahalesi ile sonuçsuz kaldı. Bu süreçte SAVAK'ın at koşturduğu açıkça ortadaydı. "Çünkü Ayetullah Milani deprem bölgesine gitmeye karar vermiş, sonra bu kararından vazgeçmek zorunda kalmıştı. Ayrıca Seyyid Mahmut Kummî ve yakınlarının kullandığı araç, kamu kurumlarının kullandığı özel ciplerdendi. Talebeler ve Ayetullah Milani taraftarları arasında Seyyid Mahmut Kummî'nin SAVAK tarafından deprem bölgesine gönderildiği ve hatta kendisine araç ve özel şoför tahsis edildiği konuşuluyordu. Ayetullah Milani'nin taraftarları arasında, Seyyid Mahmut Kummî'nin SAVAK'la iş birliği yapmıyorsa, Ayetullah Milani'nin deprem bölgesine gelmesinin neden engellendiği ve Seyyid Mahmut Kummî'yle adamlarına ise mani olunmadığı gibi konular konuşuluyordu. Bu tür spekülasyonlar SAVAK ajanları tarafından da körükleniyor ve her geçen gün daha da kuvvet kazanıyordu. Söz konusu spekülasyonlar Ayetullah Kummî ve Seyyid Mahmud'un imajına büyük zarar verdi.[1]

Humeyni veya Hamenei

O günlerde depremzede halk için önemli olan konu, gıda maddesi ve yaşam için gerekli olan ilkel malzemelerin ulaşmasıydı. Bu insanlar din adamları ve onları izleyenlerin arasında yaşananlardan veya SAVAK Teşkilatının bu anlaşmazlıkları körüklemesinden habersizdi. Ancak aynı insanlar İmam Humeyni'yi (k.s) tanıyordu ve onun adını duymuştu.

Meşhedli din adamlarının deprem bölgesinde bulundukları günlerde insanlar sürekli İmam'ın adından söz ediyordu. Bu insanlar İmam Humeyni'nin (k.s) bölgeye geldiğini zannediyordu.

"Deprem bölgesine vardığımız ilk günlerde, yaklaşık on on beş gün yöre halkı benim adımı İmam Humeyni'nin (k.s) adıyla karıştırmıştı. Herkes İmam Humeyni'nin (k.s) bölgeye geldiğinden söz ediyor, çevre köylerden İmam'ı

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], No. H 9/13735, tar. 24.06.1347.

ziyaret etmeye gelenler oluyordu. Orada İmam Humeyni'nin (k.s) herkesin gönlüne taht kurduğu ve onu sevenin sadece bizler olmadığı anlaşılıyordu. Oradaki köylerde ve hatta en ücra köşelerde bile İmam Humeyni (k.s) en sevilen isimdi. Sonunda halk benim adımı da öğrendi."[1]

Depremden iki ay sonrasına kadar Firdevs'te kaldı. Belgeler onun bölgeye vardıktan 45 gün sonra, işi depremzedelere maddi yardımdan daha ileriye götürdüğünü ve bazen rejimin adamlarını rahatsız eden konuşmalar yapmaya başladığını gösteriyor.

20 Ekim'de Firdevs'in Fatımiye Heyeti'nde minbere çıktı ve şöyle konuştu:

> "Ey cemaat, neden haklarınızı savunmuyorsunuz? Neden Tahran'dakiler sizleri düşünmüyor? Neden devlet evlerinizi yeniden inşa etmenize yardımcı olmuyor? Burada çoluk çocuk, genç yaşlı; yaklaşan kışta soğuktan can veriyor."[2]

Başta Kızılay Cemiyeti'nin çalışmaları olmak üzere Rejimin yardımlarının yeterli olmadığını, hatta halka zarar verdiğine yakından şahit oluyordu.[3] Bu konuşması daha sonraları hakkındaki suçlamalardan birini oluşturacaktı.

Firdevs'in yıkılan mahallelerinden birinde yaklaşık beş bin kadar depremzedenin çadırlarda veya yer altında açtıkları oyuklarda yaşadığını görmüştü. Bu depremzedelere en azından bir hamam inşa etmeye karar verdi. Bunun için gerekli olan esas malzeme, tuğlaydı. Firdevs'in tuğla fabrikası sağlam kalmış; ancak Kızılay tarafından kiralanmıştı. Burada üretilen tuğlalar, Gonabad kentine gönderiliyordu. Kentin tuğladan inşa edilen tek binası, inşaatı üzerinden iki yıl geçen sağlık dispanseriydi. Bu binanın tuğlalarını satın alma pazarlığı sona ermek üzereyken Kızılay'ın talimatı üzerine bir buldozer gelip binayı yerle bir etti. Kızılay'ın bahanesi, sağlık dispanserinin yıkılmamış bölümlerinin çökebileceği ve halka zarar verebileceğiydi.

"Önceleri buna inanamadım. Ertesi sabah durumu anlamak üzere oraya gittim. Baktım ki yüzbinlerce tuğlanın tahrip edilmesinden oluşan sarı

1- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 13.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan Emniyet Müdürlüğünün Horasan SAVAK'ına mektubu, No. 5-59-108, tar. 07.08.1347.

3- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 14.

renkli toz, sağlık dispanserinin üzerini kaplamış. Kendimi tutamayıp yüksek sesle ağlamaya başladım. Kızılay yetkililerinin duyarsızlığını ve acımasızlığını lanetledim."

Kızılay'ın bu yaptığına o kadar çok öfkelenmişti ki, çareyi konuşma yapmak ve halkı bilinçlendirmekte buldu.

Bölgede iki ay boyunca sürdürdüğü sıkı faaliyetin ardından Meşhed'e geri döndü; ancak Firdevs depremi, hiç bitmeyen ve devam eden bir serüvendi, bu faciayla ilgili hiç bir şey son bulmadı.

O ve arkadaşları da hâlâ olayın takipçisiydi. Mesela, depremzedelerin halı dokumalarına katkı sağlamak için iplik ve yün satın aldılar ve bunları iki yüz aile arasında dağıttılar.

"**Bu, yöre halkını çalıştırmaya teşvik edip onları, halkın yardımlarını ve sadakalarını kabul etme alışkanlığından kurtarma bağlamında önemliydi.**"

Özel Takip Altında

Henüz deprem bölgesinden ayrılmamıştı ki, Tahran SAVAK'ı postaya uyguladığı sansür çalışmalarında *İran-i Azad* ve *Bahter-i Emruz* gibi yurt dışında basılan bazı dergilerin Seyyid Ali'nin adresine gönderildiğini tespit etti.

Söz konusu dergiler Necef kentinden, Mekteb-i Ehlibeyt (a.s) adlı bir kurum tarafından gönderiliyordu. O dönemde Operasyon ve Araştırma 1. İdaresi Başkanı ve 3. İdare Başkanı Nasır Mukaddem'den sonra bu idarenin de İkinci Başkanı olan Perviz Sabiti, Horasan SAVAK'ına yazdığı mektupla durumu bildirdi ve Seyyid Ali ile ilgili bilgilerin 6 ayrı başlıkta merkeze gönderilmesini istedi:

[1] Seyyid Ali Hamenei'nin kişiliği ve sosyal konumu,

[2] Sabıkasının özeti ve şimdiki durumunun açıklanması,

[3] Düşünceleri ve siyasi eğilimlerinin gizlice ve dolaylı bir şekilde araştırılması,

[4] Aynı araştırmanın muhtemel gizli faaliyetleri hakkında yapılması,

[5] Aynı araştırmanın dergileri gönderenler ve bölgede gözetilen kişilerle irtibatının niteliği ve niceliği hakkında yapılması,

[6] Yazışmalarının kontrol edilmesi.[1]

Bir hafta sonra merkezin istediği bilgiler hazırlanarak gönderildi:

1- Kişiliği ve sosyal konumu:

Sözü edilen şahıs hükümet karşıtı muhalif din adamlarının taraftarı olan talebelerden biridir. Babası Ayetullah Hamenei de Ayetullah Milani gibi muhalif din adamları ile iş birliği yapmaktadır. Ayetullah (Seyyid Cevad) Hamenei, Meşhed'in eski mahallelerinden olan Novğan Mahallesi'nde yaşıyor ve mahalle sakini üçüncü sınıf halk tarafından seviliyor.

2- Sabıkasının özeti ve şimdiki durumu:

Sabıkasının özeti ve resimli biyografisinin bir kopyası ektedir. Hali hazırda Meşhed'de oturuyor, aşırı bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3- Düşünceleri ve siyasi eğilimleri gizlice ve dolaylı bir şekilde araştırıldı:

Yukarıda arz edildiği üzere adı geçen şahıs muhalif din adamlarının taraftarıdır.

4- Aynı araştırmanın muhtemel gizli faaliyetleri hakkında yapılması:

Adı geçen şahıs, gelecekte gizli faaliyetleri yürütmeye yatkındır ve eğer gelecekte hükümete karşı bir grup din adamı bir araya gelecek olursa, büyük bir ihtimalle bu grupta aktif faaliyet yürütecektir.

5- Aynı araştırmanın dergileri gönderenler ve bölgede gözetilen kişilerle irtibatının niteliği ve niceliği hakkında yapılması:

Bundan önce de Necef'ten Muhammed Cevad Fadlullah adında bir şahıs tarafından adı geçen şahsa posta aracılığı ile Meşhed'e bazı mektuplar gönderilmiş, mektupların kopyaları 316. bölüme sunulmuştur (kopyası ekte sunulur) , son yazışmaları ile bağlantılı olabilir.

6- Yazışmalarının kontrol edilmesi:

Adı geçen şahsın yazışmalarının kontrol edildiği ile ilgili iki form ekte sunulur. Onaylandıktan sonra bir kopyasının iade edilmesini saygılarımla arz ederim.[2]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 3. İdarenin Horasan SAVAK'ına mektubu, No. 312/60734, tar. 16.07.1347.

2- age, Horasan SAVAK'ının SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 1 H/14569, tar. 23.07.1347.

3. İdarenin onayı ile Seyyid Ali Hamenei'nin yazışmalarının sansürüne 6 aylık bir süre için başlandı. Bu süre içerisinde Meşhed ve Tahran, Kum ve Necef arasındaki tüm yazışmalar kontrol edildi. Talimatta herhangi bir şaibeli durumla karşılaşıldığında bildirilmesi veya olağanüstü bir mektup durumunda mektubun bir kopyasının Merkeze gönderilmesi belirtildi.[1]

Yeniden Tefsire Başlıyor

Kur'ân-ı Kerim tefsir derslerini yeniden başlatmıştı. İlk kez 1964'te mahallenin bazı sakinleri Seyyid Ali'den ramazan ayı dolayısıyla Kur'ân-ı Kerim tefsirini anlatmasını istemişti. Bu kez talepte bulunanlar, iki eski arkadaşı Seyyid Rıza Kamyab[2] ve Muhammed Bagır Ferzane'ydi. Her iki arkadaş Gonabadlıydı ve yine aynı mahallede yaşamış, aynı okula gitmiş, aynı sofraya oturmuş iki yol arkadaşı ve sohbet arkadaşıydı. İki arkadaş birlikte Seyyid Ali Hamenei'ye geldi ve verdiği derslerden başka yeni bir bir derse başlamasını istedi; tefsir, akait ve ahlak.

İki arkadaş Meşhedli din adamlarının oluşturduğu Kâhak depremine yardım konvoyunda da yer almıştı. O sırada iki arkadaş sınırlı ölçüde olsa bile, Seyyid Ali Hamenei'nin ilmî, sosyal ve siyasi boyutları ile tanıştı ve onu seçkin bir üstad olarak benimsemişti.

Kur'ân-ı Kerim tefsirine özel bir ilgisi vardı. Bu yüzden Meşhed'e döndükten sonra 1964'te olduğu gibi Maide Suresi, Kur'ân-ı Kerim tefsirinin zeminini oluşturdu.

"Maide Suresi'ni nasıl seçtiğimi bilemiyorum. Daha sonraları da Meşhed'de 1968 yılında talebelere tefsir dersi vermeye başladığımda da öyle oldu, yine Maide Suresi'nden başladım ve daha sonra da Enfal Suresi ile devam ettim."[3]

1- age, 3. İdarenin Horasan SAVAK'ına mektubu, No. 316/67947, tar. 18.08.1347.

2- Hüccetü'l-İslam Seyyid Rıza Kamyab (h.ş 1329-1360) Gonabad'ın Node Köyünde dünyaya geldi. Meşhed Dinî İlimler Merkezinde dinî ilimler eğitimine başladı. Ayetullah Seyyid Ali Hamenei ile tanıştıktan sonra onun siyasi çizgisini izledi ve Meşhed'de Pehlevi rejimine karşı mücadelede yer aldı. İslam İnkılâbı zafere kavuştuktan sonra Meşhed'de İslam Cumhuriyeti Partisi'nin kurulması sürecinde çaba harcadı ve partinin eğitim bölümünün sorumluluğunu üstlendi. H.ş 1360'da Meşhed halkı tarafından İslami Şura Meclisi'nde milletvekilliği için seçildi; ancak sözde Halkın Mücahitleri Örgütü adlı terör örgütü tarafından şehit edildi.

3- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1235.

Tefsir dersi zamanla büyük bir taraftar kitlesi buldu. Derse katılmak isteyen talebe sayısı artmaya başladı. Perşembe ve cuma günleri tefsir dersi veriyordu. Bu ders ilkin Serşur çarşısında Sıddıkiler Camiinde ve daha sonraları talebe sayısının artmasının ardından Mirza Cafer Medresesinin kütüphanesinde verildi. Derse katılan talebelerin arasında hâric dersinden *Şerh-i Lum'a* dersine katılan talebelere kadar birçok kesim katılıyor, Seyyid Ali Hamenei'nin konuşmaları kaydediliyordu. Onun tefsir dersi kısa zamanda Meşhed'in bir numaralı dersleri arasında yer aldı. Artık bu derse merak gösterenler sadece talebeler değildi; birçok lise ve üniversite öğrencisi ve bazı esnaf da onun tefsir dersine büyük ilgi gösteriyor ve derslere katılıyordu.

Bu bilimsel sürecin ömrü ilk örneği gibi kısa sürmedi ve yıllarca devam etti; ama sonunda SAVAK ajanları tarafından bozuldu.

"Maalesef derslerde kaydedilen kasetler kayboldu. Yani kimin eline düştüğünü anlayamadık. Başlarına neler geldi, bilemedik. Yoksa bu kasetler şimdi çok işimize yarayacaktı."[1]

Bir Kez Daha Said/Seyyid Hamenei Tartışması

Şubat ayının 20. günü 1. Kraliyet Muhafaza Tümeni 206 No.lu Ceza Mahkemesi başkanı imzası ile Keyhan Gazetesinde "Mahkûmiyet Bildirisi" başlıklı bir bildiri yayınlandı. Tümenin askerî mahkemesi dosyanın esas suçluları yanı Seyyid Cafer Kummî ve Seyyid Ali Hamenei'yi bulamamıştı. SAVAK Teşkilatı ile bu iki sanığı bulmak üzere yapılan uzun yazışmalar da sonuç vermemişti. Gerçi Seyyid Ali Hamenei hakkında herhangi bir belgeleri de yoktu, askerî mahkeme Said veya Seyyid Hamenei adında birini arıyordu.

Bildiride şu ifadeler yer alıyordu:

"Bu bildiri ile siviller 1- Hacı Ağa Hüseyin oğlu Seyyid Cafer Tabatabai [Kummî]; 2- Said Hamenei veya Seyyid Hamenei'ye, Birinci Kraliyet Muhafaza Tümeni 206 No.lu Ceza Mahkemesinin 1779 sayılı 20.12.1968 tarihli kararı gereği zararlı evrak dağıtma ve halkı savaş ve cinayete teşvik suçundan, her birinizin 6 ay hapis cezasına çarptırıldığınız duyurulur.

1- age, belge No. 1228.

Zaman aşımına uğramadan önce mahkemeye başvurduğunuz takdirde, verilen karara itiraz edebilirsiniz."[1]

Bildiri yayınlandıktan on gün sonra meseleyi ele almak üzere Seyyid Murtaza Tabatabai Kummî'nin evinde bir oturum düzenlendi. Oturuma Seyyid Cafer Kummî (takma adı Seyyid Ali Hairi) , Seyyid Rıza Kummî, Hacı Şeyh Ziyaeddin Amuli, Seyyid Abdülkerim Haşiminejad, Abbas Vaiz-i Tebesi ve Seyyid Ali Hamenei katıldı. Ordunun bildirisini ilk gören Seyyid Cafer Kummî'ydi; gazeteyi beraberinde getirmişti.

Seyyid Cafer gazeteyi okuyup oturuma katılanlardan görüşlerini sordu. SAVAK raportörünün yazdığına göre, Haşiminejad "Şimdilik rejim din adamlarına yumuşak davranıyor; bu kesimi kendi saflarına çekmeye çalışıyor. Bu yüzden bu iki kişi tümene gidip teslim olmamalı; çünkü Keyhan Gazetesinde yayınlanan bildiri sadece işi baştan savmaya yöneliktir." demişti. Kimileri de meseleden haberdar olmadıklarını belirtti ve herhangi bir görüş beyanında bulunmadı. Seyyid Ali ise, "**Eğer gidip teslim olursam, itiraz hakkım saklı kalır**." dedi.

Oturuma katılanlar uzun süren tartışmaların ardından Seyyid Cafer Kummî'nin teslim olmamasına karar verdi; çünkü teslim olduğu takdirde bir kaç ay gibi belirsiz bir süre için hapiste kalacaktı. Üstelik temyiz mahkemesi cezasını daha da ağırlaştırabilirdi. Bu yüzden firarda olmasına karar verildi.

"Oturuma katılan herkes müzakereleri gizli kalmak ve başka yerde konuşulmamak üzere yemin etti."[2]

Horasan SAVAK'ı bu raporu görür görmez Seyyid Cafer Kummî'nin Meşhed'de bulunduğunu fark etti ve Emniyet Müdürlüğüne tutuklanması için talimat gönderdi; ama Seyyid Cafer eskiden olduğu gibi yine kaçmayı başardı. Fakat bu raporun SAVAK için getirisi, sonunda Said/Seyyid Hamenei'nin kimliğinin aydınlığa kavuşmasıydı. Raporun içeriği açıkça Tahran SAVAK'ının yaklaşık iki yıldır takip ettiği Said/Seyyid Hamenei'nin aslında raporda adı geçen Seyyid Ali Hamenei olduğunu gösteriyordu. Fakat hangi etken bu iki kimliğin bir olduğunun anlaşılmasını engelledi? Yüce Allah'ın istek ve iradesi mi? Belki de öyleydi.

1- Keyhan Gazetesi, No. 7675, tar. 1 İsfend 1347, s. 21.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Rapor, No. H 9/17449, tar. 24.12.1347.

Tahran'a Tebliğ Seyahati

22 Kasım 1968 tarihi mübarek ramazan ayının ilk gününe denk gelmişti. Horasan SAVAK'ı Tahran SAVAK'ına, Abdülkerim Haşiminejad'ın kasım ayının 22. günü ve Seyyid Ali Hamenei'yle Abbas Vaiz Tebesi'nin de 23 Kasım günü başkente doğru yola çıktığını bildirdi.

Horasan SAVAK Teşkilatı bazı köstebekleri aracılığı ile Meşhedli bazı aktif âlimlerin ramazan ayında Tahran'da ve diğer bazı kentlerde vaaz ve hutbe okumak ve minbere çıkmak üzere yola çıktığını öğrenmişti.[1]

Tahran SAVAK'ı da adı geçen şahısların hareket ve davranışlarının gözetilmesi için gereken talimatı verdi.[2] Yazarın eline geçen bilgiler arasında Seyyid Ali Hamenei'nin Tahran'da ramazan ayında çıktığı minberlerle ilgili herhangi bir belge bulunmadı.

Yılın sonlarına doğru tebliğ amaçlı ikinci seyahatine başlamadan önce Horasan eyaletinin batısı yeni bir depremle sarsıldı; deprem Sebzivar ve İsferayn kentleri arasında kalan iki köyü yerle bir etmişti. Depremzedelere yardım etmek üzere bir kaç kez o bölgeye gitti. O günlerin bir başka acı olayı, eşinin babası Muhammed İsmail Hoceste'nin vefat etmesiydi. Buna karşın 14 Mart 1969'da Tahran'daydı. Muharrem ayının başlamasına bir hafta kadar bir süre kalmıştı. Tahran'a geldiğinde, genellikle perşembe günleri düzenlenen Tahranlı mücadeleci âlimlerin oturumlarına katılırdı. O gün oturum Şeyh Hüseyin Kaşani'nin evinde düzenlendi. Oturuma Seyyid Muhammed Rıza Saidi, Seyyid Mahmut Taligani, Muhammed Munteziri ve Seyyid Ali Hamenei katılmıştı.

SAVAK'ın köstebeği sadece oturumun sonları ile ilgili bir kaç cümle not düşmüştü. Anlaşılan oturuma geç gelmişti:

"Seyyid Mahmut Taligani, Seyyid Muhammed Rıza Saidi'den İmam Humeyni'nin (k.s) fetvasını içeren bildiriden bir kaçını ona vermesini istedi. Saidi ise şu anda elinde herhangi bir bildiri olmadığını; ama Necef'ten İmam Humeyni'nin (k.s) imza ve mührünü taşıyan bir bildiri göndermelerini istediğini, aynısını basacaklarını, kendisine ulaşınca Seyyid Mahmud'a da göndereceğini söyledi. Taligani ise önceki bildiriyi

1- age, Rapor, No. H 9/15533, tar. 11.09.1347.

2- age, 316'nın 3 H 20'ye mektubu, No. 316/84458, tar. 14.09.1347.

İmam'dan alıp almadığını sordu. Saidi olumsuz cevap verdi, söz konusu bildirinin Nur gazetesinden kopyalandığını söyledi.[1] O sırada Şeyh Hüseyin Kaşani, Taligani'ye İmam Humeyni'nin (k.s) fetvası ile ilgili bildiriden iki nüshanın kendisine verildiğini söyledi. Taligani ise iki sayfalık bildirinin işine yaramayacağını, SAVAK olayı fark ettiğinde, eline bir şeyler geçecek kadar olması gerektiğini belirtti."[2]

Ancak söz konusu oturumda tartışılan konular bunun çok çok ötesindeydi; hatta o günlerde Irak rejimi tarafından İsrail için casusluk yapma suçundan tutuklanan iki kişi hakkında da konuşuldu ve Muhammed Munteziri, İsrail'in iki casusunun, aslında İran İstihbaratının ajanları olduğunu belirtti.[3]

Ancak İmam Humeyni'nin (k.s) fetvası hakkında gündeme gelen konu, İmam'ın İsrail ile mücadelenin farz oluşu ve Filistinli mücahitlere yardım edilmesi hakkında el-Fetih Hareketi'nin temsilcisine verdiği cevaplarla ilgiliydi. İmam Humeyni (k.s) el-Fetih Hareketi'nin komutasındaki Filistinli mücahitlere şer'i paraları ödeme imkânı ile ilgili ilk sorusuna verdiği cevapta gerçekte bir fetva veriyor ve şöyle yazıyor:

> "Gayet yerindedir, hatta zekât ve İmam'ın payı gibi şer'i paralardan yeterli miktarda Allah yolunda cihat eden bu insanlara tahsis edilmesi farzdır."

İmam Humeyni (k.s) şöyle devam ediyor:

> "İnsanlık düşmanı kâfir Siyonizm'i yok etmek ve elden giden İslami şeref ve onuru geri kazandırarak ihya etmek için çaba harcayan ve İslam'ın şerefli tarihinin saygınlığını korumak için savaş cephelerinde savaşan mücahitlere tüm gücü ve imkânları ile bu yolda yardım etmek, Allah'a ve hesap gününe iman eden her Müslümana farzdır."

İmam Humeyni (k.s) sözü edilen dört soruya yazılı cevap verdi.[4] Bu soru cevabın sonucu el-Fetih Hareketi tarafından Arapça, Türkçe, İngilizce ve

---

1- Ruzname-i Nur [Nur Gazetesi], Irak basımı. Gazete İmam Humeyni'nin (k.s) zekât ve sadakaların Filistinli mücahitler için harcanmasının caiz olduğu ile ilgili fetvasını Farsça yayınlamıştı (Yedi bin gün..., c. 1, s. 353).

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 3 H 20'nin 316'ya mektubu, No. 3 H 20/48485, tar. 27.12.1347.

3- age, No. 3 H 20/48517, tar. 28.12.1347.

4- Sahife-i İmam, c. 2, s. 199-201.

Fransızca olmak üzere dört dile çevrildi ve başta Ayetullah Hekim olmak üzere bazı Şiî ve Sünnî âlimlerin görüşleri ile beraber geniş çapta yayınlanıp dağıtıldı. Bu fetva İran'a da ulaştı. Belgelere göre eğer bu bildiri SAVAK'ın eline geçseydi, bildiriyi taşıyan kimsenin suçlarına bir suç daha eklenmiş olacaktı.

O perşembe günü düzenlenen oturum (13.03.1969) tepkisiz kalmadı. Oturumla ilgili raporu gören 3. İdare Başkanı Mukaddem, Seyyid Muhammed Rıza Saidi Horasani'nin faaliyetlerinin devam etmesinin maslahat olmadığını, bu yüzden tutuklanması için bir delil bulmak üzere telefon görüşmelerinin dinlenmesi ve yazışmalarının kontrol edilmesi gerektiği talimatını verdi. Muhammed Munteziri ve Seyyid Ali Hamenei hakkında da daha fazla bilgi toplanmasını istedi.[1]

İmam Hasan'ın (a.s) Barışı

1969 yılının ilk yarısında büyük ihtimalle Şeyh Razi Al-i Yasin'in kaleme aldığı *Sulhu'l-Hasan* (a.s) adlı kitabın çevirisi ile meşguldü. Eserin Arapça metni yaklaşık 400 sayfa kadardı. Bu çeviri bir yandan sosyal ve eğitim faaliyetleri devam ederken, onun zamanının önemli bir bölümünü işgal etmiş olmalı… Dinî derslerin verilmesi, Ayetullah Milani'nin derslerine devam edilmesi, tefsir dersinin başlaması, babası ile her gün düzenlenen ilmî tartışmalar ve diğer eğitim çalışmaları devam ediyordu. 1969 yılının ikinci ayında yeni yardımları organize etmek üzere depremzede Kâhak bölgesine de gitti. Firdevs Emniyet Müdürlüğü onu, Ayetullah Milani'nin bölgedeki temsilcisi Sadisi Bey'le beraber hamam ve cami inşaatı için zemin hazırlamak üzere Hüseynabad, Hankuk ve Çerme köylerine giderken takibe alacaktı.[2]

Sulhu'l-Hasan (a.s) adlı eserin çeviri düşüncesi, Şiî Müslümanların ikinci imamının barış anlaşması, Seyyid Ali'nin kafasında kaleme almak istediği ve meraklılarıyla paylaşmaya çalıştığı bir düşüncenin oluşması ile şekillenmişti.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 3. İdarenin Tahran SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 316/198, tar. 19.01.1348.

2- age, Horasan Emniyet Müdürlüğü Başkanı'nın Horasan SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 5-2-92-9/12 [veya 9112], tar. 04.03.1348.

"Bazı notlar topladım ve yazmaya hazırlandım. Kitap kaynakları ararken bu kitaba ulaştım. Baktım ki benim söyleyeceğim tüm sözler bu kitapta yer alıyor. Kendim bir kitap yazmaya karar versem ve bu kitaptaki konuları aktarmasam, çok eksik ve işe yaramaz bir kitap olacaktı. Bu kitabın içindekileri kendi yazacağım kitapta getirecek olsaydım, bu kitap zaten mevcuttu. Neden böyle yapayım, diye düşündüm? Ben kendi adıma kitap telif etme hevesinde değildim... İlkin, kitaptan ne kadar anladığım konu varsa, kendi kitabıma koymaya karar verdim. Ama kitabı çevirdikten sonra baktım ki bu kitap zaten bir deniz gibi ve diyelim ki ben de bir iki damla ona eklemişim, bu o kadar önemli değildi. Bu yüzden kitabı tam olarak çevirdim ve sundum."[1]

Tercüme Atölyesi

*"İmam Hasan'ın (a.s) Barışı"*ndan sonraki telifi, *Çehrey-i Ricaliy-i Şeyh Tusi* [Şeyh Tusi'nin Rical İmajı] ile ilgili eseriydi. Bu çalışma Meşhed İlahiyat Fakültesi'nin önerisi üzerine Şeyh Tusi Milenyumu Kongresi'ne[2] sunulmak üzere ona önerildi. Bu eseri yazdı; ama ilgili yetkililer işin takipçisi olmadı. O da eseri kongreyi düzenleyenlere vermedi.[3]

Dinî İlimler Merkezinin yüksek derslerini tedris etme, çeviri, tefsir ve akait derslerini düzenleme ve evinde[4] ara sıra oturumlar düzenlemeden baş-

---

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1227.

2- Şeyh Tusi olarak ün yapan Şeyhu't-Taife Ebu Cafer Muhammed b. Hasan b. Tusi'nin Bininci Veladet Yıldönümünü Anma Kongresi, İran, Fas, Lübnan, Tunus, Amerika, İngiltere, Kanada, Hindistan, Sovyetler Birliği, Endonezya, Türkiye, Afganistan ve Pakistan'dan olmak üzere iki yüzden fazla ünlü düşünür ve araştırmacıların katılımı ile 28 İsfend 1348 ila 3 Ferverdin 1349 yılında Meşhed'in Firdevsi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde düzenlendi (Celali, Golam Rıza, "Toseei Danişgah-ı Meşhed Der Astane-i İnkılab-ı İslami [İslam İnkılâbı eşiğinde Meşhed Üniversitesi'nin gelişmesi]", Nekş-i Meşhed Der İnkılab-ı İslami [Meşhed'in İslam İnkılâbı'nda Rolü], Tarih araştırmacılığı dergisinin eki, 1389, s. 26.)

3- Bu makale, inkılaptan sonra "el-Usulu'l-Erbaa fi İlmi'l-Rical" adı ile basıldı ve 1373'te el-Mecmau'l-Âlimi li Ehlilbeyt (a.s) tarafından Kum kentinde yayınlandı.

4- Seyyid Ali Hamenei katılımcı sayısına bakmaksızın evinde düzenlediği oturumlarda meraklılara din maarifi dersi verirdi. Muhammed Taha Abd Hudai, 1348 yılında sabah namazından sonra Seyyid Ali Hamenei'nin Sadık Sadıkzade ve kendisine Tevhid dersi verdiğini anlatır. Abd Hudai şöyle devam ediyor: Bir süre sonra sadece ben kaldım. Tek başıma olduğum için utandığımı söyledim. Bana: "Önemli olan bu sözleri anlamaktır, katılımcı sayısı değil" şeklinde karşılık verdi. Bu oturumlar haftada bir gün düzenlenirdi. Öğretmenimden aldığım Felsefenin İlkeleri adlı kitabı okuduktan sonra iyice karıştırdım ve inancım sarsıldı. O sırada beni ikna edebilen tek kişi, Seyyid Ali Hamenei'ydi (Yazarın Muhammed Taha Abd Hudai ile mülakatı).

ka bir de bazı meraklı talebelere Arapçadan Farsçaya çeviri dersi vermeye başladı. Kardeşi Seyyid Hadi, Muhammed Bagır Davudi, Habibullah Aşuri ve Seyyid Ali Asgar Emini bu talebelerden bazılarıydı. Çeviri dersi ilkin Nevvab Medresesinde şekillendi. İşin temeli, tercümeye ortaklık etmekti. Katılımcıların her biri hafta boyunca bir kaç sayfalık Arapça metni Farsçaya çeviriyor ve ders sırasında okuması gerekiyordu. Tercüme edilen metinler dinlendikten sonra hataları anlatılıyor, gerekli düzeltmeler yapılıyordu. Bu çalışma mübarek ramazan ayı başlayıncaya kadar devam etti; ancak daha sonra Tahran'a tebliğ amaçlı yaptığı ziyaret yüzünden sona erdi ve daha sonra da bir daha gerçekleşmedi.

Kız Lisesi

Şansını sosyal bir arzusunun gerçekleşmesi için denedi. Bu arzu, Meşhed gibi dinî geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan muhafazakâr bir kentte kız lisesi açmaktı.

Kadınların dine olan eğilimlerinin, okuma yazma bilmeden ve bilimle donatılmadan başarılı olamayacağını biliyordu. Yine o dönemde kızlara özel eğitim merkezleri ortamının uygunsuzluğu, kızların eğitime yönelmemeleri için geçerli ve yeterli bir delil olamazdı. En mantıklı yol, mevcut kusur ve eksikliklerden bağımsız olan benzer merkezler kurmaktı.

Bu düşüncesini ilkin Meşhed Alevi Erkek Lisesi Müdürü Seyyidi Alevi'yle paylaştı. Böylece planını destekleyen bir grup akademisyen ve öğretmenle tanıştı. Bu gruba çarşıdan bazı esnaf da katılmıştı.

Yaklaşık bir yıl boyunca her hafta veya on günde bir, Alevi Erkek Lisesi'nde oturumlar düzenleniyor ve işin detayları, tüzükten giderleri karşılama kaynaklarına kadar birçok konu tartışılıyordu. Bazı tanıdıkları onu eleştiriyordu; çünkü okul açılır ve bu kızlar mezun olursa, rejim tarafından askere götürülecekti.

Seyyid Ali ise bunun daha iyi olacağını, laubali liselerde yetişecek kızların yerine, yeni açılacak okullarda iffetleri ile ve dindarlıkları ile yetişen kızların öğretmen asker olacağını ve gittikleri köylerde dindar kızlar ve çocuklar yetiştireceklerini söylüyordu.

Ancak, bu hayali ve söz konusu kız lisesini açma isteği gerçekleşmedi, ta ki...

Ramazan 1969

Onun siyasi tepki yöntemi, olaya doğrudan ve pervasızca girmek değildi. Bu özelliği tedriste, tefsirde, bilimsel çevrelerde ve eğitim sisteminde de göze çarpıyor; ancak vaaz ve hutbe sırasında ve özellikle mübarek ramazan ayı dolayısıyla düzenlenen etkinliklerde ve yine muharrem ve safer ayları konuşmalarında bu özelliğine pek bağlı kalmıyordu. Hatta ima dili ile söylemek istediği şeyi söyleyebileceği Dinî İlimler Merkezi ve akademik çevrelere bağlı aydınlarla eğitimli çevrelerde konuşması ile başka topluluklarda anlatması gerekenler, ifade biçimi açısından farklılık arz ediyordu.

İşte bu yüzden geriye kalan belgelerde çeşitli dinî etkinliklerde konuşmasının yansıması net ve ulaşılabilirken, ders ve eğitim sırasındaki sözleri ile ilgili yansımalar genellikle sessiz ve durgundu.

"Tefsir dersleri, akait dersleri, tefsir derslerinden siyasi meseleleri anlatmak için yararlanmak, hatta fıkıh ve usul derslerinden siyasi meseleler için yararlanmak, talebeler için özel dersler hazırlamak, öğrencilere özgü dersler düzenlemek, esnaf için özel dersler belirlemek... benim bu kesimlerin tümü için verecek dersim vardı."[1]

Onu gözetleyen yakınları ve meslektaşları ise hakkında demet demet bilgi toplayarak güvenlik teşkilatına yetiştiriyordu. Bu zümre ondan gizemli biri olarak söz ediyordu.

Mübarek ramazan ayında Tahran'a tebliğ ziyareti sırasında çıktığı minberlerde, 1963 Bircend ve Zahidan minberlerinde olduğu gibi, rejim aleyhtarı sözlerinin keskinliğini iyice arttırdı ve SAVAK yetkililerini tepkiye zorladı. O yıl da, geçen yıl olduğu gibi tebliğ için Tahran'ı seçmişti. Onu Tahran'a kimin davet ettiği bilinmiyor; ama minbere çıktığı yer, Kunduracılar Çarşısı'nın sonunda, Hacı Şeyh Abdulhüseyin Tahrani Medresesiydi. Medrese, adını, kamerî 13. yüzyılın ünlü fakihlerinden birinden almıştı ve Kaçarların ünlü baş veziri Emir Kebir'den geriye kalan mirasın üçte biri ile Tahran çarşısında medrese ve cami olarak inşa edilmiş; ancak Emir Kebir'in değil de, Şeyh Tahrani'nin adı ile ün yapmıştı. Ayetullah Şeyh Abdulhüseyin Tahrani'nin, Emir Kebir'in vasisi olduğu

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1238.

ve kendisinden Emir Kebir'in baş vezirliği döneminde onun fıkhî dayanağı olarak söz edilirdi.

SAVAK'ın pek de detaylı rapor yazmaktan hoşlanmadığı anlaşılan muhbiri ilk raporunu 5 Ramazan'da hazırladı. Muhbir, Seyyid Ali Hamenei'nin minberini 70 kadar kişinin dinlediğini, onun minberde şöyle konuştuğunu rapor etti:

> "Muaviye döneminde insanlar vicdansızdı ve rapor ediyordu, şimdi de öyleleri var. Bizim liderlerimiz imansız."(1)

Bu raporun ardından 3. İdare, Tahran SAVAK Başkanı'ndan meseleyi araştırmasını ve zikredilen konuşma gerçekleşmişse konuşmacıyı çağırıp gerekli ikazda (tehdit) bulunmasını istedi.(2)

Onun konuşmaları ile ilgili raporlar 16 Ramazan gününe kadar aralıklı devam ediyor; ancak 16. günde İmam Hasan'ın (a.s) yaptığı barış ve maddeleri hakkında bir konuşma yaparak şöyle diyordu:

> "Maddelerden biri, İmam Ali'yi (a.s) izleyen Şiîlere zulmedilmemesi ve onların malına Halife'nin [yani Muaviye'nin] adamları tarafından zarar gelmemesine yönelikti. Ama neden bu maddeyi gündeme getirdi? Çünkü Müslümanlar arasında uygun zamanda Muaviye'nin zulmüne karşı kıyam edecek Şiî Müslümanları yetiştirmek ve Muaviye'nin hilafetini yerle bir etmek istiyordu."(3)

Konuşmaları öğleden sonra 1.30 sularında başlıyor ve bir saat kadar sürüyordu. O meclisten sonra bir başka meclise gidiyordu. Ramazanın 17. günü de konuşması bitince, Paçınar Mahallesi'ne doğru yola koyuldu. Buradaki meclisi Seyyid Nasreddin Camiinin yanındaki terzi dükkânı sahibi Yedullah Futuvvet düzenliyordu. Hacı Şeyh Abdulhüseyin Tahrani Medresesindeki o günkü konuşmasında İslami toplumlarda insanları değerlendirmenin kriterinin takva olduğunu söyledi ve hâli hazırda gençleri manevi faziletlerden uzak tutan araç gereçleri eleştirdi:(4)

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/16669, tar. 28.08.1348.

2- age, 3. İdarenin Tahran SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 316/4765, tar. 20.09.1348.

3- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/16996, tar. 10.09.1348.

4- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17096, tar. 16.09.1348.

> "Eğer bir lider gençlerin kafasını çalıştıramazsa, başka ülkelerden gelenler petrolünüzü keşfeder ve o ülkeyi de, sermayelerini ve servetini de yağmalar."

Krallar ve padişahlar için düzenlenmesi planlanan törenlere değinerek, okuma yazma öğrenme fırsatı bulamayan kunduracının oğlunun öyküsünü anlatıp sözlerini şöyle sürdürdü:

> "Eğer bir lider eşitliğe uyabiliyorsa, ülkesi kalkınır. Eğer yapamazsa ülkesi zevale düşer. Eşitlik olursa, [ayrımcılık ortadan kaldırılarak] aşağı mahallelerde yaşayan çocukların düşüncesinden de [başka kesimlerden olduğu kadar] yararlanılırsa, o ülke iflah olur. Oysa bizim ülkemizde böyle değil; çünkü liderlik doğru değil ve gençlerin düşüncelerinden doğru biçimde yararlanamıyor."[(1)]

Bu rapor 3. İdareye ulaştıktan sonra Nasır Mukaddem, Tahran SAVAK Başkanı'na bir mektup yazarak, Seyyid Ali Hamenei'nin rejim karşıtı âlimlerden, sabıkalı bir mahkûm olduğunu yazdı. Mukaddem, Seyyid Ali'nin minberini dinleyenlere (Said Amani, Ali Ekber Üstad, İbrahim Ütad Ağa, Esedullah Badamçi [=Badam Çiyan], Mahmut Fakihi, Hüseyin Mehdiyan, Cevad Maksudi, Abdulali İpekçi, Hamuşi) işaret ederek, bunlardan bazılarının da siyasi faaliyetleri olduğunu ve bir araya gelmelerinin dikkat çekici bulunduğunu belirtti. Mukaddem, Tahran SAVAK Başkanı'ndan tüm imkânlarından yararlanarak adı geçen şahısların ve oturumlarının titizlikle gözetim altına alınmasını istedi.[(2)]

Ancak bu emir, mübarek ramazan ayının sonuna yaklaşıldığı ve Seyyid Ali'nin konuşma meclisleri de sona erdiği bir sırada verilmişti.

Bu arada Paçınar Mahallesi'nde, Kâğıtçı Çıkmaz Sokağı'nda düzenlenen meclisin türü çok daha farklıydı. Mecliste 50 sandalye sıralar hâlinde dizilmişti. Dizilen sandalyelerin karşısında ise bir kara tahta yer alıyordu. Tahtanın üzerinde sarı renkli tebeşirle şöyle yazılmıştı: "İslam her şeyden üstündür ve hiç bir şey İslam'dan daha üstün olamaz; İslam paktır ve pak olanları sever; birbirinizle selamlaşıp el sıkışın; çünkü selamlaşıp el sıkışmak kinleri giderir."

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/16997, tar. 10.09.1348.

2- age, 3. İdarenin Tahran SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 316/4717, tar. 24.09.1348.

Bu oturuma katılmak üzere bir de bildiri basılıp dağıtılmıştı:

"Bu vesile ile sizleri 15 Ramazan'dan itibaren her gün saat 9.30'da başlayan ve aynı şekilde ayın sonuna kadar devam eden konuşma meclisine katılmaya ve saygıdeğer âlim Seyyid Ali Hamenei'nin konuşmalarından yaralanmaya davet ediyoruz. Adres: Hayyam Cad., Paçınar Mah. Kulu ve Mustofi geçitleri arasında Kâğıtçı Çıkmazı, No. 28. Oturuma belirlenen saatte gelmenizi saygılarımızla arz ederiz."

Bu oturumlarda Kur'ân-ı Kerim kıraatinden sonra açık tartışma başlıyor ve ardından Seyyid Ali Hamenei, oturuma gelenlere hitaben konuşma yapıyordu.[1] Sohbetler Ganem Bey'in evinde ve "İslami Gençler Derneği" başlığı altında düzenleniyordu.

18 Ramazan'da Hacı Şeyh Abdulhüseyin Tahrani Medresesinde yaptığı konuşma şöyle rapor edildi:

> "Eğer insanlar sosyal haklarına kavuşmak istiyorsa, kendi haklarını savunmaları gerekir; çünkü sosyal haklar herkes için eşittir ve amaca ulaşmak için mücadele etmek gerekir. İslam dini tüm insanların eşit olduğunu ve yoksulla zengin arasında fark olmadığını söylüyor. Hiç kimse mızrak ve silah zoru ile insanların özgürlüğünü ve eşitlik hakkını ellerinden alamaz."[2]

Sonra da Amerika'da ırkçılık ve ayrımcılıktan söz etti.[3]

Aynı gün Tahran SAVAK Başkanı Nevvab, başkentin Güneydoğu bölgesinden sorumlu SAVAK Başkanı'na bir mektup yazarak, Seyyid Ali Hamenei'nin 5 Ramazan tarihinde yaptığı konuşmada "Muaviye döneminde insanlar vicdansızdı ve rapor ediyordu, şimdi de öyleleri var... liderlerimiz imansız." ifadesine atıfta bulundu ve bu sözlerin sarf edilip edilmediğine dair doğruluk derecesini araştırmasını, doğruluğu onaylandığı takdirde adı geçen şahsı çağırmasını ve gerekli ikaz ve uyarıda bulunmasını istedi.[4] Her hâlde Nevvab, Meşhed'de yaşayan bu âlimin mazisinden habersizdi; yoksa talimatın rengi bu kadar soluk olmazdı.

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17095, tar. 16.09.1348.

2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17040, tar. 13.09.1348.

3- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17040, tar. 13.09.1348.

4- age, Tahran SAVAK Başkanı'nın Güneydoğu Bölgesi SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 3 H 20/16912, tar. 08.09.1348.

19 Ramazan tarihindeki konuşması toplumda eşitlik ve müsavat hakkındaydı. İmam Ali'nin (a.s) iktidarın başında bulunduğu dönemi ele alarak şimdiki dönemle kıyaslıyordu. O gün, sözleri daha önceki günlere kıyasla daha da keskindi:

> "Bu ülkede sözleri sinelerde bastırıyorlar ve insanların söyleyeceklerini söylemesine müsaade etmiyorlar. Eğer toplum kendi ülkesinin hayrını şerrini söyleyemezse, o millet ve o toplum yok olup gider, zulüm ve bedbahtlık her tarafı sarar."

Kendisini insanların maliki gibi gören Abdülmelik b. Mervan gibi zalim hükümdarlara işaret ederek şöyle devam etti:

> "Eğer doğru sözlerin söylenmesine müsaade ederlerse, toplum uyanacak ve hükümdarın ve iktidarın başında olanların kötü amellerini fark edecektir."

Sözlerini şu dualarla noktaladı:

> "Ey yüce Rabbim, insanların arasında ayrımcılığın kökünü kurut. Ey yüce Rabbim, masum mahkûmları hapisten kurtar."

O gün yaklaşık yüz kişi onun bu konuşmasını dinledi.[1]

20 Ramazan konuşmasında kadın erkek eşitliği, iki cinsin özellikleri, fıtrî görevleri ve izdivaç meselesine temas ederek bir kez daha sözünü masum mahkûmların serbest bırakılmaları için duayla noktaladı.[2]

21 Ramazan'da Hz. Ali'nin (a.s) liderlik özelliklerini anlattı; şimdiki liderlerle politikacıların liderlik yöntemini ve nasıl hükümdar olacaklarını o hazretten öğrenmeleri, onun gibi eşitlik ve müsavatı ilke edinmeleri gerektiğini belirtti. Dolaylı bir şekilde rejimi tenkit ederek konuşmasını şöyle sürdürdü:

> "Lider, millet için söylediklerini kendisi de uygulamalıdır. Hükümdar olmak, sadece kendini milletin lideri görmek değildir. Lider her türlü zorlukta, sıkıntıda ve acıda milletin yanında olmalıdır."[3]

Aynı gün Mutahhari Bey'in daveti üzerine İrşad Hüseyniyesine gitti ve burada ilk konuşmasını gerçekleştirdi.

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17035, tar. 13.09.1348.
2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17054, tar. 15.09.1348.
3- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17052, tar. 15.09.1348.

22 Ramazan günü konuşmasında İslam'da inanç ve düşünce özgürlüğü üzerinde durdu:

> "İslam'da inanç ve düşünce özgürlüğü vardır. Yolu seçmek halkın kendisine bağlıdır; halkın vesayetçiye ihtiyacı yoktur; kendi kararını kendisi verebilmelidir."[1]

Gece vakti İslami Gençlik Derneği'nin meclisine gitti. Burada yine geçen gün olduğu gibi Kur'ân-ı Kerim tilaveti ve tecvit ve diğer etkinliklerden sonra konuşma yapacaktı.[2]

22 Ramazan'da konuşması emr-i maruf ve nehy-i münker eksenliydi:

> "Toplum bireyleri ilişki ve dayanışma bakımından bir binanın tuğlaları gibi iç içe olmalıdır; bu tuğlalardan biri düşecek olursa, ötekiler buna mani olmalıdır. Sizler ya emr-i maruf yapmak zorundasınız ya da en kötü insanlar sizlere musallat olacak ve hiç birinize acımayacaktır. Bu durumda en iyileriniz bile, şerrin bertaraf olması için dua etse, kabul görmez."[3]

Nasır Mukaddem bu raporu gördükten sonra Tahran SAVAK Başkanı'na yeni bir mektup yazdı. Bu kez daha önceki mektuptan farklı olarak Seyyid Ali Hamenei'nin ikazını değil, hakkında kesin belge ve inkâr edemeyeceği deliller toplanmasını istedi; bu da Mukaddem'in bu kez onu tutuklamakta kararlı olduğunu gösteriyordu.[4]

24 Ramazan'da yaptığı konuşmayı 180 kişi dinledi. Bunlar arasında Ekber Haşimi Rafsancani, Yedullah Futuvvet, Esedullah Badamçiyan, Ağa Bozorg Meşayih, İbrahim Üstad Ağa, Kasım İsmailiyan, Cevad Maksudi, Muhammed Ali Gülefşani, Mervi Lisesi Müdürü Mezahiri, Pehlevi Lisesi öğretmeni Kuddusi, avukat Ferhad Minai, Mahmut Fakihi ve Abdulali İpekçi gibi bazı isimler yer alıyordu.

O gün Batı demokrasisini sorguladı ve bir cumhurbaşkanı adayının oy alabilmek için eşinin güzelliğini pazarladığı bir seçimin yanlış olduğunu belirtti. Muhataplarını kitap okumaya tavsiye etti. Hacı Şeyh Abdulhüseyin Tah-

---

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17055, tar. 15.09.1348.
2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17056, tar. 18.09.1348.
3- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17385, tar. 27.09.1348.
4- age, 3. İdarenin Tahran SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 316/4994, tar. 09.10.1348.

rani Medresesinde kitapseverlerin katkıları ile kütüphane açılmasını istedi. Kütüphanelerin acıklı durumu hakkında üzüntüsünü dile getirdi:

> "Gazetelerin yayınladığı verilere göre, Tahran'da Fethali Şah döneminden beri kütüphane sayısı iki kat oldu, oysa okuma yazma oranı kat kat artmışken, kumarhane ve içki satan yerlerin sayısı yüzlerce kat arttı."(1)

O günlerde onun konuşmalarını kaçırmayan Esedullah Badamçiyan yanında getirdiği teyple konuşmaları kayda alıyordu.

Ramazan ayının 25. gününde yaptığı konuşma hakkında SAVAK'ın belgelerine yansıyan şey, Hz. Ali'nin (a.s) atanmasının mantıklı olduğu ve o hazretin imamete atanması ile genel seçimler arasında farklılıklar bulunduğuydu; SAVAK'a daha fazla bilgi yansımadı.(2)

Son konuşması 27 Ramazan'da Hacı Şeyh Abdulhüseyin Tahrani Medresesinde gerçekleşti. Burada yaptığı konuşmada din açısından insan kişiliği ve materyalistlerin bu konuya yaklaşımı hakkında detaylı açıklamalarda bulundu. Hâli hazırda İslam dininden geriye sadece bir ad kaldığını ve bu semavi dinin çok kötü bir konumda olduğunu belirtti.

> "İnsanları hiçe sayar, onlara zulüm reva görülürse, İslam'dan geriye, rengi solmuş, zayıf bir nesneden başka hiç bir şey kalmaz. Zorbalar İslam'ı yok ettiler ve Müslümanların toplumlarına musallat oldular. Sonuçta, onlar ne isterse onu uygulamak ve ne söylerse onu söylemek zorundasınız. Bu durumda İslam dini her taraftan sınırlandırılmış demektir."(3)

Mübarek ramazan ayının sonunda hemen Meşhed'e dönmedi; şevval ayının ilk günlerini de Tahran'da geçirdi. Yaptığı işlerden biri de, *İmam Hasan'ın (a.s) Barışı* adlı kitabın basımıyla ilgilenmekti.

Şevval ayının sekizinci günü genellikle perşembe günleri düzenlenen Tahran mücadeleci din adamlarının oturumuna katıldı. Ondan başka Şeyh Hüseyin Kaşani'nin evinde Seyyid Muhammed Rıza Saidi, Seyyid Ali Gayuri, Ali Asgar Morvarid, Muhammed İmami Kaşani, Fadlullah Mehdizade Mahallati, Muhammed Cevad Bahüner, Necmeddin İtimadzade, Hasan Lahuti, Muhammed Rıza Mehdevi Keni, Ekber Haşimi Rafsancani ve Cafer Şecuni de vardı.

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17285, tar. 24.09.1348.
2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17281, tar. 24.09.1348.
3- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17238, tar. 23.09.1348.

İstişarelerin bir bölümü talebe ve hatipleri tebliğ için köylere göndermekle ilgiliydi. Meşhed'den düzenli olarak 48 talebenin uzak köylere gönderildiğini belirtti. Bu çalışma Ayetullah Milani ve bazı dindar insanların desteği ile yapılıyordu; ancak o sıralarda Ayetullah Milani'nin yardımları kesilmişti. Haşimi Rafsancani benzer bir uygulamanın Tahran'ın çevresindeki köyler için gerçekleşmesini önerdi. Oturumda hazır bulunanların büyük bir bölümü bu önerinin hayata geçirilmesi için ayda 200 tümen yardımda bulunmayı kabul etmişti. SAVAK muhbiri raporunun sonunda Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin Ayetullah Humeyni'nin (k.s) çerçevelenmiş resmini Şeyh Hüseyin Kaşani'ye verdiğini yazdı.[1]

O yılın kışına doğru Tahran'dan ayrılıp Meşhed'e gitti. Tahran SAVAK Teşkilatı 3. İdarenin talimatı üzerine Seyyid Ali'yi çağırarak ikazda bulunmak ve hakkında daha fazla belge toplamak istediği sıralarda, onun Tahran'da olmadığını fark etti. Bu yüzden 3. İdare Başkanı'na şimdilik hakkında belge toplamanın mümkün olmadığı bildirildi.[2]

Tahran'da onu pusuya düşürmeyi başaramayan SAVAK bu kez Horasan SAVAK Teşkilatına bir mektup yazıp Seyyid Ali'nin Tahran'da Hacı Şeyh Abdulhüseyin Tahrani Medresesinde yaptığı konuşmalara atıfta bulunarak ve bu konuşmaları "maslahata aykırı, eleştiri içerikli" konuşmalar niteleyerek Seyyid Ali'nin gözetim altına alınmasını ve zararlı veya şaibeli faaliyeti görüldüğü takdirde durumun 3. İdareye bildirilmesini istedi.[3]

Mutluluk Marşı

Tahran'dan ayrılmadan önce Bi'set Yayınları'na uğradı ve yayın evi yetkililerinin Filistin hakkında bir kitap hazırlamakla meşgul olduğunu öğrendi. Bi'set Yayın Evi'nin kuruluşu üzerinden yaklaşık bir yıl geçiyordu. Son bir yılda Tahran'a yaptığı seyahatleri sırasında Bi'set Yayınları'nın yeni kitapları hakkında da bilgi alıyordu. Yayın evinin Filistin hakkında "Filistin Hamaseti" adlı bir kitap yayınlamak istediğini öğrenince sevindi, yarın bir hediye ile geri döneceğini söyledi.

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/17470, tar. 02.10.1348.

2- age, Tahran SAVAK Başkanı'nın 3. İdare Başkanı'na mektubu, No. 3 H 20/17690, tar. 15.10.1348.

3- age, 3. İdare Başkanı'nın Horasan SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 316/5170, tar. 20.10.1348.

Şair Seyyid Kerim Emiri Firuzkuhi'nin Filistinli şehide "Şadiye Ebu Gazale" hakkında bir kaside yazdığını biliyordu. Ertesi gün "Mutluluk marşı" adlı şiirle geri döndü. Şiîr şöyle başlıyordu:

Bir Gazale var orada...

Yedi dağdan öte bir azimle…

52 beyitlik kaside sonlarına doğru şu beyitlere geliyordu:

"İslam avareleri

Siyon ve bir sayha…"

Kaside şu beyitle noktalanıyordu.

"İslam ebedidir…"

Kasidenin başında yayıncı tarafından kısa bir açıklama yer alıyordu. Açıklamada, Filistinli Şadiye'nin, yolcuları arasında Siyonistlerin elebaşlarından birinin de bulunduğu bir yolcu uçağını silah zoruyla Lübnan'a indirdiği ve Siyonist elebaşını Filistin kurtuluş cephesine teslim ettiği belirtiliyordu.(1)

Şadiye 19 yaşındayken Nablus'ta Filistin'i işgal edenlere karşı düzenlenen operasyonda şehit düştü.

Bir yıl sonra Filistin Hamaseti, yayın evi çalışanlarının şaşkınlıkları içinde ve Kültür Bakanlığı'nın sansürüne takılacağını düşünmelerine karşın, sansüre takılmadan yayınlandı. Bu eserde Merhum Emiri Firuzkuhi'nin şiiri, diğer şiirlere kıyasla farklı bir konum ve saygınlık kazandı.(2)

1- Hamasey-i Filistin [Filistin Hamaseti], İranlı ve Arap şairlerin Filistin'le ilgili Şiîrleri, Muessesei İntişarat-ı Bi'set [Bi'set Yayınları], Tahran, birinci baskı, h.ş 1349, s. 161-169. Merhum Emiri Firuzkuhi'nin bu kitabın son bölümlerinde yer alan Şiîrleri, divanına yansıyan Şiîrlerinden farklıdır. Bunun sebebi, yayından önce bu Şiîrleri değiştirmiş olabileceğidir.

2- Yadname-i Fahr-i Din [Fahr-i Din Anısı], Üstad Fahreddin Hicazi'nin birinci vefat yıldönümü anısına, hazırlayan: Abbas Mikati, Muessesei İntişarat-ı Biset [Bi'set Yayınları], Tahran, h.ş 1387, s. 118-119.

İslami Bildirge

Seyyid Ali Hamenei ve Tahran'daki hemfikirleri İslami ülkülerinin gerçekleşmesini kültürel çabalar zemininde arıyor ve halk ayaklanmasının, insanların bilinç ve bilgilerinin gelişmesinden başka türlü aşikâr olamayacağına inanıyordu. O ve arkadaşlarına göre komünizm düşüncesinin eğitimli kesim başta olmak üzere halk arasına sızması da ancak öncü İslami görüşleri düzenlemek ve beyan etmekle önlenebilirdi. Onlar, komünist düşüncenin aydın kesimin kafasına yerleştiğini ve bir mücadele düşüncesi olarak bazı taraftarlar bulduğunu görüyordu. Saltanat rejimi de bu düşünceyi kendisini tehdit etmediği ve İslami bilinçlenmeyi engellediği sürece destekliyordu ya da bilakis, siyasi olmayan İslam'dan komünist eğilimlerin gelişmesini engellemek için yararlanıyordu. Rejimin üçüncü taktiği, mücadeleci İslam'la Marksist düşünceyi eş güdümlü göstermek ve böylece Müslüman kitlelerin İslam'ın siyasi yönlerine yönelmelerini önlemekti. Rejim bundan İslami Marksizm olarak söz ediyor ve buna vurgu yapıyordu.

Sosyal İslam düşüncesini izleyenler ve 1960'lı yıllarda İran'da ortaya çıkan hareketin taraftarları sürekli bu durumları göz önünde bulunduruyor ve İslam'ın sosyal ve siyasi ilkelerini ortaya koyacak İslami bir modelin ve adını İslami düşüncenin genel yapısı, İslami tez, İslami bildirge veya İslami dünya görüşü koyabilecekleri tezin yokluğundan acı çekiyordu.

Seyyid Ali Hamenei'yle hemfikirleri sürekli bu konuyu düşünüyor, Marksist görüşün akademik ve aydın çevrelerde galip fikrî akım hâline geldiği o yıllarda böyle bir gereksinimin karşılanmasını zaruri görüyordu. Bunun için pratik adımlar atılması gerekiyordu.

"Bu hareket, benimle bazı yol arkadaşlarım arasında Meşhed'de bir tartışmanın başlaması ve Tahran'daki diğer yol arkadaşlarımızla devam etmesinin ardından başladı ve komünistlerin manifestosuna karşı İslami Bildirge başlığıyla İslami planımızı incelemek ve hazırlamak üzere aylık oturumlarla sonuçlandı."

İlk oturumun 1969 yılında düzenlenmiş olması gerekiyor. Seyyid Ali Hamenei'nin Tahran seyahatleri sadece dinî etkinliklerde konuşma yapmakla sınırlı değildi; söz konusu aylık oturumlara katılmayı da kapsıyordu. Oturumlara şu adlar katılıyordu:

Seyyid Mahmut Taligani, Seyyid Muhammed Hüseynî Beheşti [Almanya'dan İran'a döndükten sonra], Seyyid Ali Hamenei, Ali Ekber Haşimi Rafsancani, Muhammed Cevad Bahüner, Seyyid Ebulfazl Musevi Zencani, Ali Şeriati, Mehdi Bazergan, Yedullah Sahabi, İzzetullah Salahi, Abbas Şeybani, Tahir Ahmetzade, Celaleddin Farsi, Habibullah Peyman.

Bayağı uzun süren ilk oturum şöyle sonuçlandı: "İslam'ın ilkelerini tedvin etmek suretiyle Müslüman aydını İslam'ın yaratılış, yaşam ve toplumla ilgili görüşü ile tanıştırmak mümkündür." Oturumda üyelerin her birinin bu bağlamda kafasından geçen her şeyi kâğıt üzerine aktarıp bir sonraki oturuma getirmesi kararlaştırıldı. Bunun için ayrıca 45 günlük bir süre belirlendi.

"Bu oturumun haberi coşkulu Müslüman gençler arasında yayıldı, bu, onlar için müjdeli bir haberdi. Merhum Muhammed Hanifnejad beni arayıp oturumu sordu. O sıralarda Hanifnejad, Halkın Mücahitleri Örgütü liderlerinden biriydi."

İkinci oturumda Seyyid Ali Hamenei, Ahmetzade, Taligani, Bazergan, Sahabi ve Farsi; görüşlerini yazılı olarak beraberlerinde getirmişti. Oturumda yapılan tartışmaların ardından yazılanların, aralarında Murtaza Mutahhari'nin de bulunduğu bir gruba verilmesi ve onların görüşünün alınması kararlaştırıldı.

Bir sonraki oturumda ise Mutahhari Bey, kendisine verilen diğer arkadaşların yazıları hakkında konuştu. Konuşmadan İslam'ın sömürü, istikbar, istismar, sosyal, siyasi ve iktisadi zulümlerle çelişmesinin yazıların ortak yönü olduğu ortaya çıktı; ancak Mutahhari Bey, Seyyid Ali Hamenei'nin yazısını ötekilerden ayırt eden konunun, yazıda ilhad ile mücadelenin yer almasından ibaret olduğunu, bunun da yazıyı öteki yazılara göre daha üstün hâle getirdiğini belirtti.

Bazergan; önerilen metinler arasında Seyyid Ali Hamenei'nin önerdiği metnin en iyisi olduğunu söyledi.[1]

"İslami inancın en önemli özelliğinin, ilhad ile zıtlığı olduğu zaten bilinen bir gerçekti; ama bunu yazısına aktaran tek kişi bendim ve bunun sebe-

1- Yusufi Eşkeveri, Hasan, Der takapuy-i Azadi [Özgürlük Telaşında], Seyr-i der Zendegi, Asar ve Efkâr-ı Muhendis Mehdi Bazargan [Mühendis Mehdi Bazergan'ın yaşamı, eserleri ve düşüncelerine bir bakış], c. 1, Tahran, Kalem yayınları, h.ş 1376, s. 409.

bi de o günlerde İranlı aydınların düşüncelerine hâkim olan atmosferdi. İslam'ın ilhad ile zıtlığını vurgulamak, o topluluk arasında bazılarının utanmasına sebep oluyordu. Hatırlıyorum, İslami hareketin büyük şahsiyetlerinden biri o yıllarda bir keresinde bana açıkça şöyle demişti: 'İslami düşünce, devasa Marksist düşünce karşısında durabilir mi?..' Ben o yazıyı Kur'ân-ı Kerim kavramları ve Nebevi sünnetle süslemiş, Elcezayiri ve Merhum Mühendis Malik b. Nebi [1905-1973] gibi Müslüman kanaat önderlerinin görüşlerinden yararlanmıştım."

Dördüncü veya beşinci oturumda daha az; ama daha uzman ve kanaat önderi olanlardan oluşan bir çalışma grubunun İslami Bildirge'yi hazırlayıp üstlenmeleri ve genel oturumlarda gündeme getirmeleri kararlaştırıldı. Çalışma grubu Seyyid Ali Hamenei, Haşimi Rafsancani, Bahüner ve Peyman'dan oluşuyordu. Seyyid Ali Hamenei her defasında bu özel oturuma katılmak için Meşhed'den Tahran'a geliyordu. Oturumlar Peyman veya Bahüner ve arada bir Şeybani Bey'in evinde düzenleniyordu. Son oturumda Şeybani Bey'le aile fertlerinden onları yalnız bırakmaları istenirdi. Oturumlar bazen 20 saate kadar uzuyordu. Bu oturumlardan biri Taligani Bey'in Tahran dışında ayarladığı bir bahçede düzenlendi.

Oturumlar genel başlıkları belirlemek ve ilk genel oturumun ardından üyelerin sunduğu yazıları toparlamakla sonuçlandı. Daha sonra onun 1970 yılında tutuklanması ve bir süre sonra Peyman ve ardından Haşimi Rafsancani'nin de tutuklanmasının ardından geçici olarak askıya alındı. Gerçekte art arda gelen tutuklamalar oturumların sürekliliğini ortadan kaldırmıştı. Tutuklamalar yaygınlaşınca hazırlanan notları, yazıları ve İslami Bildirge ile ilgisi olan her şeyi, daha sonraları kullanmak üzere Refah Kız Lisesi'nde bir sandıkta saklamaya karar verdiler.[1]

1970 Muharrem'i

Meşhed'de iki küsur ay kadar kaldıktan sonra bir kez daha mart ayında Tahran'a doğru yola çıktı. Muharrem ayı başlamıştı. 9 Mart tarihi, muharrem ayının birinci gününe denk geliyordu. SAVAK Teşkilatı ise ancak

1- Celaleddin Farsi "Karanlık Köşeler" adlı kitabında bu oturumların başlangıcını 1349'un ilkbaharı olarak zikretmiştir. Daha fazla bilgi için başvurunuz: Farsi, Celaleddin, Zevayay-i Tarik [Karanlık Köşeler], Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Muessese-i Çap ve İntişarat-ı Hadis [İslam İnkılâbı edebiyat bürosu ve Hadis yayınları], Tahran, h.ş 1373, s. 214-215.

3 Muharrem tarihinde İbrahim Halil Camiinde halka hitaben bir konuşma yaptığında onun Tahran'da bulunduğunu fark etti. SAVAK muhbirinin raporlarına göre, Seyyid Ali muharrem ayının ilk on gününde konuşma yapmak üzere Hüseynî Gençler Heyeti tarafından Meşhed'den Tahran'a davet edilmişti. O gece Şehri Rey mıntıkasında bulunan bu camide yaklaşık 150 kişi toplanmıştı. Konuşmasını tevhidi temel alarak başladı ve ardından Batı hayranlığı ve örneklerine geçti. Konuşmasında özetle Asr-ı Saadet'e ve İslam'ın nasıl yayıldığına işaret ettikten sonra Müslümanların Habeşistan'a hicretini, Müslümanların bu hicrette Habeşistan kralı Necaşi'yi etkilemeyi başardığını anlattı.

> "Necaşi ve tüm adamları Müslüman oldu ve Allah'ın dini böylece yayıldı. Ülkesinin yararına çalışan adil ve akıllı bir kral, toplumuna yararlı biri olabilir; Necaşi de bu tür krallardan biriydi."[1]

Halil İbrahim Camiinin cemaat imamı, Seyyid Ebulkasım Musevi Hemedani'ydi. Musevi Hemedani Şehri Rey mıntıkasında İmam Humeyni (k.s) hareketinin taraftarlarındandı. O yıl, caminin hizmete girmesinin ve Musevi Hemedani'nin cemaat imamlığının dördüncü yılıydı. Musevi Hemedani şöyle anlatıyor:

"Muharrem ayının ikinci on gününde Haşimi Rafsancani'nin konuşma yapması gerekiyordu; ancak gelemedi. Haşimi Rafsancani kendimden daha iyi birini size tanıtacağım, dedi ve Hamenei'nin adından söz etti. Kendisinden politika hakkında konuşmaması için söz almak istediler; ama sözleri inkılap doğrultusundaydı."[2]

Seyyid Ali Hamenei'nin 4 Muharrem konuşması hakkında herhangi bir rapor bulunamadı; ancak 5 Muharrem konuşması İslam'da özgürlükle ilgiliydi. Bu konuşmada İslam'da özgürlüğün özelliklerini anlattı ve bu

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Y H 20'den 3 H 20'ye, No. Y H 20/2414 tar. 23.12.1348.

2- Yazarın Musevi Hemedani ile mülakatı. Seyyid Rıza Dibac ve Seyyid Hüseyin Dibac, Musevi'nin damatları, ikisi de SAVAK tarafından şehit edildi. Musevi Hemedani'nin ikinci oğlu Seyyid Muhammed Cevad, siyasi faaliyet suçundan askerî mahkeme tarafından müebbet hapis cezasına çarptırıldı; ancak İslami inkılabı zafere kavuşunca serbest bırakıldı. Musevi Hemedani'nin birinci oğlu Seyyid Muhammed Hasan ise yıllarca SAVAK'ın elinden kaçtı, üçüncü oğlu Seyyid Muhammed Bagır da Şah karşıtı protesto eylemlerini görüntülediği için tutuklandı ve günlerce hapis yattı.

bağlamda bazı ülkelerde sözü edilen özgürlüğün sadece bir laf, içi boş bir ad olduğunu kaydetti.

> "Ülkeleri ve milletleri sömürge ve köle hâline getirdiler. Görünüşte sömürü bağlarından kurtulan ülkeler de aslında birer sömürgeden farksızdır."

O gece camide bu konuşmayı yaklaşık 350 kişi dinledi.[1]

6 Muharrem konuşmasında dinleyici sayısı 450'ye ulaşmıştı. Seyyid Ali Hamenei'nin 5 Muharrem konuşmasını "imalı" sözler şeklinde rapor eden SAVAK muhbiri bu kez şöyle yazdı:

> "Konuşmacının sözleri kötü propaganda amaçlıydı." Konuşmacı Müslümanların Asr-ı Saadet'te cihatları hakkında konuştu ve meclistekilere hitaben şöyle dedi: "Sizler İslam için bir tokat veya bir cop darbesi yemeye hazır mısınız veya İslam için bir gün dükkânınızı kapatacak mısınız?"
>
> "Allah'ın işi bakanlık işleri gibi değildir ki zorbalar, zenginler ve rüşvet verenler veya torpilli olanlar öncelikli olsun veya Emniyet Teşkilatı gibi de değildir ki aldıkları rapora göre Allah'ın kulları için ahkâm kessinler."
>
> "Rabbim bizlere İslam yolunda cihat ve şehadet tevfiki inayet eylesin."[2]

7 Muharrem tarihinde ilkin Ensaru'l-Hüseyin Heyeti'ne gitti. Ensaru'l-Hüseyin Heyeti 1968 yılında İslami Mutelife Heyetleri üyesi Mustafa Hairizade Yezdi ve arkadaşlarının çabasıyla kurulmuştu. Ensaru'l-Hüseyin Heyeti'nin toplantılarının yeri değişkendi; her defasında farklı bir evde düzenleniyordu. Heyetin düzenlediği tüm merasimlerde rejimle açık gizli muhalif olan biri konuşmacı olarak katılıyordu. Ensaru'l-Hüseyin Heyeti'nin en ünlü konuşmacılarına Mutahhari, Beheşti, Hamenei ve Rafsancani'yi örnek vermek mümkündür.

O gün Heyet'in merasimi Mazenderani Caddesi'nde, Edibulmemalik Sokağı'nda bulunan Abbas Babahani'nin evinde düzenlenmişti. Merasim sabah erken saatlerde başlamıştı, Seyyid Ali Hamenei, meclisin tek ko-

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Y H 20'den 3 H 20'ye, No. Y H 20/2420 tar. 25.12.1348.

2- age, Y H 20'den 3 H 20'ye, No. Y H 20/2431, tar. 25.12.1348.

nuşmacısı değildi. SAVAK muhbiri ise Seyyid Ali'nin minberinden iki üç cümle kadar rapor etti. Cümlelerden biri şöyleydi:

> "Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de iki cemaati lanetlemiştir. Bunlardan ilki, eşraf kesimi ve diğeri zalim hükümetlere yardım edenlerdir."

Hamenei'den sonra Ali Asgar Morvarid bir konuşma yaptı.[1]

Gece vakti, İbrahim Halil Camiinde yaptığı konuşmanın konusu İslam'da özgürlük başlığının devamıydı. Seçimleri, ister kral, ister dilenci, tüm insanların haklarının paylaşımı için benimsenen bir yöntem olarak tanımladı; fakat bu özgürlüğün gerçek anlamda yerini bulamadığını vurguladı. Topluma hâkim olan laubaliliklere ve özellikle kadınların kılık kıyafetine temas eden Seyyid Ali [bunu rejimin benimsediğini; ancak gerçek anlamda özgürlükten çok uzak olan bir özgürlük olarak tanımladı] sözlerini şu dua ile noktaladı:

> "Ey yüce Rabbim, Müslüman kardeşlerimizi dünyanın neresinde olursa olsun, düşmanlarına galip getir. Müslümanların değerli mercilerini ve özellikle ülkemizin değerli merciini İmam-ı Zaman (a.s) sayesinde her türlü beladan koru."[2]

8 Muharrem konuşması hakkında herhangi bir belge bulunmuyor.

Ertesi gün Ensaru'l-Hüseyin Heyeti'ne gitti. O gün meclise Hacı Muhsin Muhbiri ev sahipliği yapıyordu. Ev, Kazvin Caddesi, Kalemistan Sokak'taydı. O gün yaklaşık 300 kişi sabah 5.30'dan itibaren orada toplanmıştı. O günün konuşmasına mercilik mevkiinin özellikleri ile başladı; din merciinin dinî işlerden başka, yaşadığı çağın gereksinimlerini, siyasi ve iktisadi işlerini de bilmesi ve ortamı iyi idrak etmesi gerektiğini belirtti.

> "Din merciini halk, can-ı gönülden benimsemeli; ilmi ve malumatı herkesten daha fazla olanı kabul etmelidir; propagandalara kanıp onun bunun peşinden gidilmemesi gerekir."

Konuşmasında Muaviye döneminde yapılan propagandalara ve Muaviye'nin halkı Hz. Ali'den (a.s) uzaklaştırma çabalarına temas ederek halka hitaben [rejimin] din merciini belirleme gayretlerine yönelik propagandalara aldanmamalarını istedi.

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/60804, tar. 28.12.1348.

2- age, Y H 20'den 3 H 20'ye, No. Y H 20/2418, tar. 25.12.1348.

Meclisin bir sonraki konuşmacısı Ali Asgar Morvarid'di. Morvarid, İran milletinin İmam Hüseyin (a.s) için yas tutma yöntemini eleştirerek, bu tür yas tutmaların İmam Hüseyin'in (a.s) işine yaramadığını vurgulayıp şöyle devam etti:

> "İmam Hüseyin'in (a.s) hedefinin peşinden gitmeliyiz. İmam Hüseyin'i (a.s) mücadeleleri ile tanıtmalı ve zora karşı direnmeliyiz... Bu heyeti kurup bayraklar taşıma veya başka heyetlerle rekabet etme yerine birlik olun; İmam Hüseyin'in (a.s) programını uygulayın. Birimiz burada, birimiz orada kafamıza vurmakla bir yere varamayız."[1]

SAVAK'ın önde gelen yetkilileri bu raporu bir ay sonra gördü. Bu da olayın yaşandığı günle, hakkında karar alınan gün arasındaki zaman bakımından mesafenin ne kadar uzun olduğunu gösteriyor. Söz konusu yetkililerden biri raporun altına şu notu düşmüştü: "Hamenei ve Morvarid çağırılsın ve bu durum devam ettiği takdirde tutuklanacakları konusunda sert bir şekilde uyarılsın."

Talimatın devamında Emniyet Müdürlüğünün de bu tür kişilerin konuşmalarını kayda almakla yükümlü hâle getirilmesi istenmişti.[2]

Onun Âşura günü yaptığı konuşma hakkında bir şey bilinmiyor; ancak 11 Muharrem'de Mühendisler İslami Derneği, el-Cevad Camiinde oldukça yoğun bir kalabalığın katılımı ile bir meclis düzenledi. Meclise yaklaşık bin kişi katıldı ve saat 19.30'da başladı. İlk konuşmacı Seyyid Abdülkerim Haşiminejad ve ikinci konuşmacı da Seyyid Ali Hamenei'ydi. Büyük bir ihtimalle iki konuşmacı meclisten önce konuşmalarının içeriği hakkında koordinasyon yapmıştı; çünkü her iki konuşmacı İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamı ve çağımızda cihat zarureti hakkında konuştu.

Haşiminejad konuşmasının ortalarında "Hüseynî kıyam tüm Müslümanlara farzdır... Halkın daha iyi bir yaşama kavuşması için kıyam şarttır." ifadesini kullandı.

Seyyid Ali Hamenei ise bu kez açıkça Muaviye yönetimini İran'daki Şah Rejimi ile kıyasladı:

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/60883, tar. 10.01.1349.
2- age.

> "O dönemde Muaviye'nin dikta rejimi helal ve haramı bir saydı; şimdi de bizim ülkemizde helal ile haramı ayırt edemeyen dikta bir rejim var."

Konuşmasının bir başka bölümünde Arap-İsrail çatışmalarına işaret ederek Müslüman Araplara yardım edilmemesini eleştirdi. O yıllarda Mısır ve İsrail arasında yıpratıcı bir savaş devam ediyordu. 1967'de İsrail'in galip gelmesi ve Sina Yarımadası, Gazze Şeridi, Golan Tepeleri, Batı Şeria ve Beytu'l-Mukaddes'in doğusunun işgaliyle sonuçlanıp "6 Gün Savaşları" olarak ün yapan savaştan 1 yıl sonra BM bir kararname yayınlayarak İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesini, buna karşılık bu rejimin Arap devletleri tarafından tanınmasını istedi. Ancak kararname çatışma taraflarınca kaale alınmadı ve sınır bölgesinde çatışmalar devam etti. Durum, külün altında bekleyen ateş gibiydi. Mescid-i Aksa'nın kundaklanmasının üzerinden altı ay geçmiş, Müslümanlar daha da rencide olmuştu.

Seyyid Ali Hamenei'nin son cümlesi şöyleydi:

> "Baylar! İran'da cihat farz olmuştur. Rabbim kalbimize Hüseynî kıyam ruhunu yerleştirsin inşallah."

el-Cevad Camiinde düzenlenen o mecliste Mehdi Bazergan, Seyyid Mahmut Taligani, Tac, Sedei, Murtazi, Murtazai ve Dr. Hairi Yezdi gibi şahsiyetler de vardı.[1]

Muharrem ayının 12. gününde konuşmasını yine Ensaru'l-Hüseyin Heyeti'nin düzenlediği mecliste yaptı. O günkü meclis Demirciler Çarşısı'nda, Kelanteri Sokağı'ndaki Biraderan'ın evinde düzenlendi. Seyyid Ali'nin konuşması yine din merciinin özellikleri üzerineydi. Böyle birinin çağın durumunu bilmesi, sosyal ve siyasi meseleleri anlaması gerektiğini vurguladı:

> "Örneğin Ayetullah Şirazi döneminde, İran devleti ve Müslüman İran milletinin çıkarlarının tehlikede olduğunu gören bu büyük âlim, tütünün haram olduğuna dair fetva verdi."

Konuşmasının devamında Meşrutiyet döneminde büyük âlimlerin ifa ettiği rol hakkında başka örnekler de aktardı.

Önceki meclislerde olduğu gibi bu mecliste de ondan sonra Ali Asgar Morvarid ikinci konuşmacı olarak minbere çıktı.[2]

1- age, 6 H 20'den 312'ye, No. 2 H/56130, tarihsiz.

2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/60882, tar. 10.01.1349.

Muharrem'in İkinci On Günü

1970 yılının 21 Mart günü, kamerî 13 Muharrem 1390 tarihine denk gelmişti. Heyetlerin, camilerin ve dinî çevrelerin onu konuşmacı olarak davet etmesi, muharrem ve safer aylarını kapsıyordu.

Muharrem ayının ikinci on gününde Ensaru'l-Hüseyin Heyeti ve İbrahim Halil Camiinde halka hitaben konuşma yapmayı sürdürdü.

SAVAK muhbiri, onun 15 Muharrem'de İbrahim Halil Camiinde yaptığı konuşmayı, daha önceki konuşmalara nazaran daha uygun değerlendirdi. Muhbir, o gün Seyyid Ali'nin konuşmasını tam olarak dinleyebilmek ve önemli bölümlerini not almak için sabah erkenden saat 5.10'da söz konusu camiye gelmek zorunda kalmıştı:

> "Konuşmacı, Müslümanların kaybettiği izzetlerinden söz etti ve 'Neden bugün Müslümanlar dünyanın en hor milletleri durumundalar?! Neden Müslüman toplumlarda yoksulluk, açlık, sefalet ve güvensizlik hakim durumda?! Bu toplumlar neden başka ülkelerden geri kalmış durumda? Neden ecnebiler Müslümanların ülkelerine ve zenginliklerine musallat olmuş?' sorusunu gündeme getirdikten sonra soruya şöyle cevap verdi:
>
> "Müslümanlar İslam öğretilerini nispî şekilde izliyor ve İslam'ın hakikatini görmüyor. Nerede kaldı tevhit ve düşünce gücü? Müsavat ve kardeşlik nerede kaldı? İslam temelleri üzerinde inşa edilen gerçek İslam devletleri nerede kaldı?"

Konuşmacı daha sonra İslam'ın özüne ve onu uygulayabilecek güce kavuşmak için de şu tavsiyelerde bulundu:

> "Biz Müslümanlar İmam Hüseyin'i (a.s) izlemeliyiz. Çünkü İmam Hüseyin (a.s) fikrî durgunluğa kapılan Müslümanlara Yezitler ve Emeviler hükümetinin İslam'a izzet kazandıramayacağını ispat etmek için kıyam etti ve emin olun ki eğer İmam Hüseyin (a.s) çağımızda yaşıyor olsaydı, o da ayaklanır ve biz Müslümanların uyanışı için canını feda ederdi."

Konuşmacı, hutbesinin bir başka bölümünde meclistekilere hitaben şöyle dedi:

> "Biz Müslümanlar ancak aramızda Kur'ân-ı Kerim bulunduğu ve hükmettiği takdirde ilerleyebiliriz. Şu anda Kur'ân-ı Kerim'imiz var; ama Kur'ânî hükümetimiz yok."[1]

1- age, Y H 20'den 3 H 20'ye, No. Y H 20/114, tar. 14.01.1349.

O gün sabah erkenden yaklaşık 150 kişi İbrahim Halil Camiinde toplanmış ve bir saat süren konuşmayı dinlemişti. SAVAK'ın artık erken uyanmaya başlayan muhbiri Seyyid Ali Hamenei'nin konuşmasını "kötü propaganda" şeklinde niteleyerek raporunu Şehri Rey SAVAK'ına sundu.

> "Geçmişte ve şimdiki dönemde her zaman hakkı savunanların karşısında zorbalar ve zenginler durmuş ve dünya müslihlerinin insanları doğru yola hidayete erdirmelerini engellemeye çalışmışlardır. Halk kitleleri, yüce Allah'ın onları yoksul, çaresiz ve hor yaratmadığını bilmelidir! Bu insanlar kıyam etmeli ve hakkını almalıdır; nitekim tarihte de böyle yapan insanların muvaffak olduklarını görmekteyiz."

Bunlar, Seyyid Ali Hamenei'nin o gün Ensaru'l-Hüseyin Heyeti'nde yaptığı konuşmanın sadece bir bölümüydü. Heyetin o günkü meclisi Sepehsalar Camiinin arkasında, Mirhadi Sokağı'nda düzenlenmişti.[1]

Tahran'da bulunduğu günlerde dinî mücadele ile irtibatı bulunan odaklarla da temastaydı ve sürekli onlara uğrardı. Özellikle din adamlarının mücadele hareketini ilerletme bağlamında düzenledikleri oturumlara katılırdı. O dönemde mücadeleci din adamlarının sosyal ve siyasi faaliyet alanlarından biri de Filistinli mücahitler için malî yardım toplamaktı. Bu konu ile ilgili oturumlara da katılırdı.[2]

10 Safer'e kadar Ensaru'l-Hüseyin Heyeti'nin oturumlarında yaptığı konuşmalar hakkında herhangi bir rapor bulunamadı. O gün heyetin meclisi Gıyasi Caddesi'nde, Hacı Mustafa Efhemi'nin evinde düzenlenecekti.

H.K 1390 (1970) Safer Ayı

Hidayet Camiindeki konuşmaları, safer ayının ikinci on gününün hepsini veya önemli bir bölümünü Ayetullah Taligani'nin daveti üzerine bu camide geçirdiğini gösteriyor.

11 Safer'de camide bulunan yaklaşık 70 kişi için cahiliye dönemi ile şimdiki dönemin özelliklerinin karşılaştırmasını yapıp; toplumun kimliğinin sütunlar ve heykellere değil, bilginlerine bağlı olduğunu vurguladı.[3]

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/60878, tar. 10.01.1349.
2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14296, tar. 02.02.1349.
3- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14298, tar. 02.02.1349.

13 Safer tarihinde Hidayet Camiinde yaklaşık 100 kişi için bir konuşma yaptı, "Tağut" ve "Sömürü" sözcüklerinin anlamı ve İslam'ın bu sözcüklerle ilgili görüşünü anlattı.[1]

15 Safer'de aynı camide sözü Kâhak depremine getirip oradaki gözlemlerini mecliste bulunan 150 kişiye anlattı:

> "Ben Horasanlıyım. Bir süre önce Horasan'da depremzedelere yardıma gittiğimde, baktım ki bu insanlar zaten yıllardan beri depremzede hayatı yaşıyormuş... Allah'a andolsun, bir ailenin evlatlarını soğuktan ve evsizlikten kaybettiğine kendi gözlerimle şahit oldum."[2]

Bu meclisle ilgili SAVAK muhbirinin hazırladığı rapor 3. İdareye ulaştığında, İdare Başkanı Nasır Mukaddem, Tahran SAVAK Başkanı'ndan bir kez daha Seyyid Ali Hamenei'nin söz ve davranışlarının daha dikkatli bir şekilde gözetlenmesini ve sonucun rapor edilmesini istedi.[3]

17 Safer tarihinde Ensaru'l-Hüseyin Heyeti, Dervaze Duleb semtinin Kirmani Caddesi'nde, Seyyid Muhammed Mirzai'nin evinde toplanmıştı. Nudbe Duası'ndan sonra saat 7.30'da evde toplanan 100 kişilik kalabalığa hitaben bir konuşma yaptı ve İslam'ın bugüne kadar ayakta kalmasını emri maruf ve nehyi münkire borçlu olduklarını söyledi:

> "Zannetmeyin ki emr-i maruf. Eğer birinin parmağında altın yüzük varsa, onu uyarmaktır… Emr-i maruf, sabah uykudan uyandığınızda mücahit Arap kardeşlerinizi düşünmektir; Libya inkılap hareketini düşünmektir; Sudan inkılap hareketini düşünmektir; Müslüman kardeşlerinizi düşünmektir."[4]

Ensaru'l-Mehdi Gençlik Heyeti, safer ayında minbere çıktığı bir başka meclisti. SAVAK'tan ele geçen belgelere göre Ensaru'l-Mehdi Gençlik Heyeti, 1969'da Hasan Hüseyinzade Muvahhid tarafından kuruldu. Heyetin meclisleri değişik yerlerde ve bazen de art arda belli bir yerde düzenleniyordu. Hüseyinzade Muvahhid bazı mücadeleci din adamları tarafından destekleniyordu; iki kez SAVAK tarafından yakalanmıştı.

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14460, tar. 09.02.1349.

2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14296, tar. 02.02.1349.

3- age, 3. İdare Başkanı'nın Tahran SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 316/462, tar. 08. 02.1349.

4- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14436, tar. 08.02.1349.

Heyetin meclisleri geceleri Güney Şehbaz semtinde, Asimi Sokak'ta bulunan Alırıza Kebiri'nin evinde düzenleniyordu. 19 ve 20 Safer'de burada konuşma yaptı. Heyet ayrıca "İslami Yas" başlığı altında Erbain gecesinden safer ayının sonuna kadar meclisin düzenleneceğini yansıtan bir bildiri bastırıp dağıtmıştı.

21 Safer günü, heyetin meclisine katılanların büyük bir bölümünün gençlerden oluşmasından duyduğu memnuniyeti dile getirerek, gençlerin yoğunlukta katıldığı bu tür bir meclisin, diğer kalabalık meclislerden daha önemli olduğunu belirtti. Gençlere, esas mesleğinin minbere çıkıp vaaz etmek olmadığını, bu konuşmalardan başka amaç güttüğünü söyledi.

Konuşmasının devamında sömürü düzeninin mahiyetini anlattı; Ayetullah Seyyid Hasan Şirazi'nin mücadelelerini, sömürü ile mücadele örneği şeklinde beyan ettikten sonra gençlere, okuyan ve düşüncesi aydınlanan insanın sömürünün entrikalarına boyun eğmediğini söyledi. Şiî ve Sünnî mezheplerinin, aralarındaki önemsiz farklılıklara karşın sömürü ile mücadelede birlik olmalarının zaruri olduğunu vurguladı.[1]

Ertesi gün, yani 22 Safer'deki konuşması, bir önceki gün yaptığı konuşmanın devamıydı.

> "Her ülkenin gençliği o ülkede değişim ve ilerlemenin kaynağıdır. Fransa ihtilalini Fransız gençler gerçekleştirdi. Eğer bir ülkenin gençliği zamanını kafelerde, gazinolarda ve adını bile söylemek istemediğim mekânlarda boşa harcar ve eğlenirse, artık gerçek yaşam için köklü düşünceler üretemez ve sömürü düzeni de bu tür sorumsuzluk ve duyarsızlık duygularından beslenir."[2]

23 Safer günü aynı heyette yaptığı konuşma sırasında meclistekilere okumak üzere bazı kitapları tavsiye etti: *Garbzedegi* [Garbzedelik] [Âl-i Ahmet], *Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır], *Kıtab-ı Siyah-i Gorusnegi* [Açlığın Kara Kitabı] [Josoe De Castro], *İnsan-ı Gorusne* [Aç İnsan] [Josoe De Castro], *İslam Mekteb-i Mubarız* [*İslam, Mücadele Mektebi]* [Mehdi Bazergan], *İslam ve Malikiyet* [*İslam ve Mülkiyet]* [Seyyid Mahmut Taligani], *Ceng-i Şeker* [*Şeker Savaşı]* [John Poul Sarter], *Tenbihu'l-Ümme ve Tenzihu'l-Mille* [Muhammed Hüseyin Naini].

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14504, tar. 12.02.1349.

2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14538, tar. 14.02.1349.

Tenbihu'l-Ümme ve Tenzihu'l-Mille adlı eserin gerçek meşrutiyet hakkında yazılan bir kitap olduğunu ve bilinen şu "el altında meşrutiyetler" gibi olmadığını söyledi. Müslüman toplumların geri kalmışlığının ve bedbahtlığının esas sebebini sömürünün bu toplumlara sızması olduğunu hatırlatarak buna örnekler verip önemli açıklamalarda bulundu.[1]

Ertesi gün, 24 Safer'de Ensaru'l-Mehdi Gençlik Heyeti'nin düzenlediği meclise gelenlere Hindistan'ın İngiliz sömürüsünden kurtulmak için mücadele tarihini ve Gandi'nin bu harekette ifa ettiği rolü beyan etti.

> "Sizler de kendi çağınızın ve toplumunuzun birer Gandi'si olabilir ve mücadele edebilirsiniz. Gandi'nin çağında İslam meselesi gündemde bile değildi; ama şunu bilin ki pek yakın gelecekte İslam evrenselleşecektir; o zaman siz de bu düşünceyi kendi ruhunuzda geliştirin ve sorumluluk hissedin."

Konuşmasını duayla noktaladı:

> "Ey yüce Rabbim, şu durgunluğu, gevşekliği ve halsizliği toplumumuzdan uzaklaştır ve Müslümanlara; karar verme irade ve gücü bağışla."[2]

Ensaru'l-Mehdi Gençlik Heyeti, safer ayının üçüncü on günü için Seyyid Ali Hamenei'den başka, Abdürresul Hicazi'yi de konuşmacı olarak davet etmişti. Seyyid Ali, Hicazi'nin konuşmasından sonra minbere çıkıyordu.

Safer ayının üçüncü on gününde Ensaru'l-Hüseyin Heyeti'ndeki konuşması da olduğu gibi devam ediyordu.

25 Safer'de yaptığı konuşma diri ve ölü milletler hakkındaydı. Bir milletin diriliğinin şartını, aralarında Kur'ân-ı Kerim'in varlığı şeklinde beyan etti.

> "Biz Müslümanların Kur'ân-ı Kerim'den yararlanmamamız talihsizliktir. Kur'ân-ı Kerim ayetleri insanlara yaşam ve umut ruhu aşılar. Haziran 1967 savaşında Araplar savaş cephelerinde askerî marşlar yerine Kur'ân-ı Kerim tilavet ediyordu."

Konuşmasının devamında sömürücülerin musallat oldukları ülkelerde izlediği yöntemleri hatırlattı. Bir milletin fikrî bağımsızlığını nasıl o milletten çaldıklarını, yerine şaibe ve kuşku tohumları ektiklerini beyan etti.[3]

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14620, tar. 17.02.1349.

2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14544, tar. 14.02.1349.

3- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14616, tar. 17.02.1349.

Sömürü, diri ve ölü milletler, Seyyid Ali Hamenei'nin daha ileriki günlerde yaptığı konuşmaların ana başlıkları olmayı sürdürdü.

29 Safer'de küresel barış ve BM'nin bu süreçte rolü hakkında bir konuşma yaptıktan sonra mecliste bulunanlarla vedalaşıp haftaya Meşhed'e döneceğini söyledi. Ensaru'l-Mehdi Gençlik Heyeti'nde konuşma yaptığı on günde İmam Humeyni'nin (k.s) bir fotoğrafı da meclise getirilir ve meclistekiler her gece İmam için dua ederdi.[1]

SAVAK'ın üst düzey yetkilisi, Ensaru'l-Mehdi Gençlik Heyeti ile ilgili son raporun altında, bu raporların zararlı faaliyetlerin habercisi olduğunu not düştü. Yetkili, Tahran SAVAK'ının ev sahibi aracılığıyla (Alırıza Kebiri), Hamenei ve Hicazi'yi sert bir şekilde uyarması ve bu gidişatın devamı durumunda onları minbere çıkmaktan men edip haklarında soruşturma başlatılması gerektiğini yazdı.[2]

Ensaru'l-Hüseyin Heyeti'nde yaptığı son konuşma 2 Rebiyülevvel tarihindeydi. Heyet bu kez Emiriye Caddesi, Muizzussultan dört yolunda, Hacı Ağa Bozorg Mirhani'nin evinde toplanmıştı. Cuma günüydü. İlkin Nudbe Duası okundu; ardından konuşmacı "Acaba Allah, dinini korur mu, yoksa bizler de bu dini koruma yolunda çaba sarf etmeli miyiz?" sorusunu gündeme getirdikten sonra, her iki durumun bir arada olması gerektiğini kaydetti. Konuşmacı, özellikle şimdiki toplumumuzda susmanın ve işlerin düzelmesini Allah'a havale etmenin caiz olmadığını vurguladı.

Konuşmacı "Sinema inşa etmenin, İslami bir kız lisesi açmaktan daha kolay" olduğu bir ülkede hiç bir şey yapmadan ve "Allah kendi dinini korur" diyerek durup beklemenin caiz olmadığını kaydetti.

> "Meşhed'de bir yıldır uğraşıyoruz; ama tek sınıflı bir İslami kız lisesi açamadık. Oysa bu bir yılda Meşhed'de en az üç dört sinema salonu açıldı. Bu gibi durumlarda İslam'ı savunmak için insan her şeyini tehlikeye atmalı; faaliyet yürütmeli ve mücadele ederek ilerlemeli ki, İslam dini ayakta kalsın. Yoksa yüce Allah bizzat gelip de bu işleri düzeltmez."[3]

1- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14775, tar. 24.02.1349.
2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14668, tar. 22.02.1349.
3- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14685, tar. 21.02.1349.

Tahran'dan ayrılarak Meşhed'e gitti. SAVAK'ın 3. İdaresi, Tahran SAVAK'ı-nın Seyyid Ali'yi çağırarak onu tehdit ve ikaz etmediği için çok rahatsızdı. Bu yüzden Horasan SAVAK'ının Seyyid Ali'nin Tahran'daki iki aylık faaliyetleri hakkında bilgilendirilmesi talimatı verildi.

SİYASİ ATILIM

Meşhed Dinî İlimler Merkezinde Hareketlilik

1970 yılının haziran ayının ortalarında Meşhed Dinî İlimler Merkezinde yaşanan ve bazı din adamlarının tutuklanması ile sonuçlanan gelişmeler, belki de son yedi yılda, yani İran'da İslami hareketin başladığı günden beri emsalsizdi.

Gerçekte iki hadise, Meşhed Dinî İlimler Merkezinin harekete geçmesine sebep olmuştu; birinci hadise, ikinci hadiseyi tetikledi ve "İmam Humeyni" (k.s) adının kentin sosyal arenasında daha güçlü şekilde gündeme gelmesine yol açtı.

Irak'ta yaşayan Ayetullah Seyyid Muhsin Hekim, h.k 27 Rebiyülevvel, 2 Haziran 1970 tarihinde vefat etmişti. Meşhed'de İmam Humeyni (k.s) taraftarı olan az sayıdaki din adamı bu kayıptan ötürü duydukları üzüntüyü beyan ederek, Ayetullah Humeyni'nin (k.s) dinî merciliği için propaganda yapmaya ve halkı, onu destekleme yolunda teşvik etmeye karar verdi.

Pehlevi rejimi, Ayetullah Burucerdi vefat ettikten sonra İran'da halkın Ayetullah Hekim'e yönelmesi ve Şiî Mezhebi'nin merciliğinin İran'dan uzaklaştırılması için büyük çaba sarf etmişti. Bu yüzden 1960'lı yıllarda genç din adamları tarafından gündeme getirilen İmam Humeyni'nin (k.s) merciliği ile ilgili faaliyetler bir kez daha ivme kazandı.

Gerçekte rejimin Ayetullah Hekim'in vefatına gösterdiği tepkiler de İmam Humeyni'yi (k.s) destekleyen din adamlarının harekete geçmesinde etkili olmuştu. Ayetullah Hekim'in vefatının ardından Muhammed Rıza Pehlevi, Ayetullah Seyyid Ahmet Hansari ve Ayetullah Seyyid Kâzım Şeriatmedari'ye birer baş sağlığı telgrafı gönderdi. Saray Bakanlığı da ge-

nel yas ilan etti; sinema salonları tatil edildi ve radyo televizyon kurumundan müzik yayını geçici olarak durduruldu. Tüm bu gelişmeler, rejimin vefat eden dinî merciine güya saygı gösterme eğiliminde olduğunu, fakat gerçekte halkın İmam Humeyni'den (k.s) başka mercilere yönelmelerini sağlamak istediğini gösteriyordu.

Reuters Haber Ajansı, Ayetullah Hekim'in vefatından hemen sonra Ayetullah Seyyid Ebulkasım Hoi'yi dünya Şiî Müslümanlarının dinî mercii olarak açıkladı. Lübnan'ın el-Ahad dergisi de Ayetullah Hoi ile bir görüşme gerçekleştirdikten sonra onu üstün merci olarak ilan etti.[1]

Bir din merciinin vefat etmesi, onun yokluğunda hangi âlimi izlemek gerektiği sorusunu akıllara getirir. Ayetullah Hekim'in vefat etmesiyle bu soru geniş çapta gündeme gelmeye başladı. Bu arada İmam Humeyni'nin (k.s) merciliği Kum gibi bir kentte açıkça tebliğ edilirken, bu tebliğ Meşhed gibi siyasi durgunluk yaşayan bir kentte gizlice ve özel meclislerde yapılıyordu.

Horasan SAVAK'ı ise olaya şöyle bakıyordu:

"Ayetullah Seyyid Muhsin Hekim'in vefatından sonra bazı radikal ve hükümet karşıtı din adamları bu durumdan yararlanmak üzere Humeyni lehine propaganda yapmaya başladı. Bu propagandalar, Meşhed ve Horasan Dinî İlimler Merkezinde Humeyni taraftarlarının az olması yüzünden önemsiz ve kayda değer ölçülerde değildir. Esas itibarı ile Humeyni'nin Meşhed'de taraftarı olmadığı söylenebilir. Sözü edilen din adamları çok gizli ve temkinli bir şekilde, bazen 1-2 kişi veya daha fazla kişiler arasında ve özellikle güvendikleri öğrencilere propaganda yaptılar. Bu propaganda daha çok soru cevap şeklinde gerçekleşti ve Hekim'den sonra kimi taklit etmek gerektiği ile ilgili soruya "Hekim'den sonra Ayetullah Humeyni Şiî Müslümanların din merciidir." şeklinde karşılık verdiler. Bazen Humeyni'yi dinî merci tanıtarak kendisi için propaganda yapanlar, güvenlik güçlerinin korkusundan propagandalarını açıkça yapamıyordu."

1- Heft Hezar Ruz Tarih-i İran ve İnkılab-ı İslami [Yedi Bin Gün İran ve İslam İnkılâbı Tarihi], c. 1, Hazırlayan: Golam Rıza Kerbasçi, Kum, Bonyad-ı Tarih-i İnkılab-ı İslami [İslam İnkılâbı Tarihi Vakfı], 1371, s. 407-408.

İmam Humeyni'nin din merciliği üzerinde özel meclislerde vurgu yapan ender din adamlarından biri de Ayetullah Abbas Vaiz-i Tebesi'ydi. 12 Haziran tarihinde Ayetullah Kummî'nin evinde düzenlenen ve az sayıda din adamının katıldığı oturumda Tebesi kendisini Ayetullah Humeyni'nin (k.s) izleyenlerinden ilan etti ve oturuma katılanlara da "Kim benden sorarsa, Ayetullah Humeyni'yi taklit edin ve *Tahriru'l-Vesile* adlı çok iyi ve mükemmel yazılan kitabından yararlanın." şeklinde cevap verdiğini söyledi.

Tebesi, Ayetullah Hekim hayattayken Dezful kentine gittiğini, o günlerde Ayetullah Hekim'in iki kişi kadar bile izleyeni olmadığını, herkesin Ayetullah Humeyni'yi (k.s) izlediğini fark ettiğini vurguladı.[1]

Seyyid Ali Hamenei'nin tefsir derslerine katılan talebelerden birinin SAVAK'ın eline düştükten sonra itiraf ettiğine göre, Seyyid Ali bu konuda başkalarına nazaran daha açık hareket ediyordu. Mirza Cafer Medresesinde düzenlediği tefsir dersinde talebelerinden Ayetullah Humeyni'nin (k.s) dinî merci olduğu konusunda tebliğ etmelerini istemişti. Bir kaç gün sonra bu derse katılan bazı talebeler SAVAK tarafından tutuklandı; tek suçları, Seyyid Ali Hamenei'nin tavsiyesine uymaktı. Tutuklanan talebelerden biri SAVAK'ın sorgulama memuruna şöyle diyecekti:

> "Bazıları beni Ayetullah Humeyni lehine propaganda yapmaya zorladı; bunlar Hamenei ve Tebesi'dir... Hamenei Bey yaklaşık on gün önce Mirza Cafer Medresesinde tefsir dersinde 'Ayetullah Humeyni lehine tebliğ etmek farzdır.' deyince ben de anlamadan bunu yaptım."

Kum'da ise durum çok daha farklıydı. Kum Dinî İlimler Merkezinden yaklaşık 50 kadar üstad ve âlim, Ayetullah Humeyni'ye (k.s) hitaben bir telgraf göndererek Ayetullah Hekim'in vefatı dolayısıyla baş sağlığı dileğinde bulundu. Bu da Ayetullah Humeyni'nin (k.s) merci olduğunu kabul etmek ve rejimin isteğine karşı çıkmak anlamına geliyordu. Bu telgrafın metninin Kum'da basılarak dağıtılmasına karar verilmişti; ancak SAVAK telgrafın Necef'e gönderilmesini ve basılıp dağıtılmasını engelledi. Bütün bunlara rağmen "Kum Dinî İlimler Merkezinin Büyük Âlimleri ve Hüccetü'l-İslamlarının Hz. Ayetullah Uzma Humeyni'nin Din Merciliği İle İlgili Görüşü" başlığı altında bir bildiri basılarak Kumda dağıtılmıştı.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 316'ya, No. H 9/10833, tar. 28.03.1349.

Bu gelişmenin ardından SAVAK, Kum'da bulunan bazı âlimlerin tutuklanmasını emretti. Ayetullah Abdürrahim Rabbani Şirazi kaçmayı başardı; ama Hüseyin Ali Munteziri, Ali Asgar Morvarid, Ebulkasım Haz'ali ve Salavati tutuklanarak sürgün edildi.[1]

Ayetullah Seyyid Muhsin Hekim'in vefatından sonra Meşhed Dinî İlimler Merkezini harekete geçiren ikinci önemli gelişme, Hüccetü'l-İslam Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin Kızıl Kale Hapishanesinde şehit düşmesiydi. Bu mücahit din adamının şehadet haberi 12 Haziran tarihinde Şeyh Ahmet Kâfi aracılığı ile Meşhed'e ulaştı. Haberin ulaştığı gün bu acı olayın üzerinden 48 saat geçiyordu. Şeyh Ahmet Kâfi kayın pederi Ayetullah Hacı Seyyid Hüseyin Şahrudi'nin evine yerleşmişti. Kendisini ziyarete gelenlere veya katıldığı meclislerdeki insanlara, Saidi'nin şehadeti ve Kum'da bazı âlimlerin tutuklandığı haberini detaylı bir şekilde anlattı. Şeyh Kâfi Tahran'a döndükten ve SAVAK tarafından tutuklandıktan sonra sorgulama sırasında Saidi'nin şehadet haberini Meşhed'de Mirza Cevad Ağa Tahrani'den duyduğunu söyledi.

SAVAK, Saidi'nin intihar ettiğini ileri sürmüştü. Oysa Saidi'nin bizzat kendisi intihar etme niyetinde olduğunu söyleseydi, çevresindeki dostları, ahbapları, minberini dinleyenler ve onu uzaktan yakından tanıyan hiç kimse buna inanmazdı; bu yüzden bu haberin düşmanları tarafından ilan edilmesi, asla inandırıcı değildi. Gerçekte Saidi'yi Tahran'da sindirmek, Ayetullah Humeyni'nin (k.s) fikrî yapısına bir darbe indirmekten başka bir şey değildi.

Hüccetü'l-İslam Seyyid Muhammed Rıza Saidi, 1 Haziran tarihinde Amerika'nın İran'daki yatırımcı konsorsiyumu aleyhine konuşma yapmak ve bildiri dağıtmak suçundan tutuklanmıştı. Necef'te bulunan İmam Humeyni (k.s) ile sürekli irtibat hâlindeydi ve bu yüzden konuşmalarında Ayetullah Humeyni'yi (k.s) tebliğ etmekten hiç korkmazdı. Sorgulama sırasında da açıkça Ayetullah Humeyni'yi (k.s) takdir ediyor ve onun siyasi düşüncelerini izlemekten asla çekinmiyordu.

1- Yaran-ı İmam be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İmam'ın arkadaşları] (Direniş Rivayeti, Ayetullah Hac Şeyh Abdürrahim Rabbani Şirazi'nin Mücadeleleri), 16. Kitap, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Araştırma Merkezi], h.ş 1379, s. 198-207.

Hüccetü'l-İslam Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin şehadet haberi Meşhed'e ulaştıktan sonra, İmam Humeyni'nin (k.s) dinî merciliğini tebliğ eden az sayıda insan, bu kez niyetlerini aşikâr ederek meseleyi Meşhed Dinî İlimler Merkezinin talebeleriyle gündeme getirdi. İmam'ın taraftarları merkeze giderek haberi yaymaya başlayıp bu acı kayıp yüzünden derslerin tatil edilmesini istediler; talebelerden de derslere girmemelerini talep ettiler.

SAVAK muhbiri bu olayı 14 Haziran tarihinde şöyle rapor edecekti:

"Bazı Humeyni taraftarları Mirza Cafer Medresesine girdi. İlkin Mirza Cevad Ağa Tahrani'nin dersini tatil etti; ardından dinî ilimler medreselerine giderek talebeleri tahrik etti ve talebelerden ve müderrislerden dersleri tatil etmelerini istedi. Bu grup Şeyh Abbas Tebesi, Seyyid Ali Hamenei, Şeyh Muhammed Rıza Mehami, Şeyh Ali Ağa Tahrani, Şeyh Ahmet Kâfi, Seyyid Mahmut Müçtehidi, Şeyh Abdullah Şekuri'den oluşuyordu ve bunların kışkırtması ile aralarında Seyyid Habib Vahidi, Habibullah Aşuri, Şeyh Muhammed Tagi Şerifi, Ahmet Mollazade, Cabiri ve Gaffari'nin de bulunduğu bazı talebeler sözü edilen kişilerin peşine düşerek talebeleri dersleri tatil etmeye ve protesto eylemine katılmaya teşvik ettiler. Ayetullah Milani'nin dersi sırasında ise Tahranlı takım elbiseli bir genç Ayetullah Milani'nin yanına gitti ve yavaşça şöyle dedi: 'Tahran'da Seyyid Muhammed Rıza Saidi'yi öldürdüler; SAVAK'ta tüm vücudu kararıncaya kadar işkence ettiler.' Genç adam bu bağlamda Ayetullah Milani'ye detaylı bilgi verdi ve ardından şebistandan çıktı. Gencin gitmesinin ardından Şeyh Muhammed Rıza Mehami ve Şeyh Ali Ağa Tahrani, adı geçen öteki şahıslarla birlikte Ayetullah Milani'nin dersine geldiğinde Şeyh Ali Ağa Tahrani şöyle dedi: Kum Dinî İlimler Merkezinde âlimleri ve müderrisleri tutuklayarak hapse attıklarından ve Muhammed Rıza Saidi'yi katlettiklerinden haberiniz yok mu? Neden derse devam etmek istiyorsunuz? Dersi tatil etmeli ve onları desteklemelisiniz. Ayetullah Milani 'Talebeler nasıl uygun bulursa öyle olur.' deyince Şeyh Ali Ağa Tahrani talebelere hitaben yüksek sesle şöyle dedi: Tutuklular ve Saidi ile dayanışma için dersin tatil edilmesini ister misiniz? Bazı talebeler olumlu cevap verdi; sonuçta Ayetullah Milani'nin dersi tatil edildi."[1]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 316'ya, No. H 9/10845, tar. 28.03.1349.

Ancak olay burada sona ermiyor. Meşhed Dinî İlimler Merkezindeki hareketliliğinin daha da göze çarpması için talebeler arasında bir nevi yapılanma başladı ve "Meşhed Dinî İlimler Merkezi" imzalı el yazılı bir bildiri hazırlandı. Bu bildiri bazı yerlerde dağıtılıyor ve dinî ilimler medreseleri, Goherşad Camii ve diğer bazı mekânlara asılarak kamuoyunun dikkatine sunuluyordu.

Bildiri metni şöyleydi:

> **Zalimlerin yaptığından Allah'ı gafil sanmayın.**
>
> Müslüman İran milleti!
>
> Eğer hilekâr hain rejimin kandırma oyunları, büyük bir riyakârlıkla işlediği cinayetleri; iman gücünün harekete geçmesinden korktuğu için sizin gözünüzden saklıyorsa, bu cinayetler yüce Allah'tan, Resul-ü Ekrem'den (s.a.a) , Masum İmamlar'dan (a.s) ve onların kaimi Veliyyi Asr'dan (a.s) saklı kalamaz.
>
> Ayetullah Uzma Hekim'in rıhleti ile birlikte rejimin bu büyük âlim için yas tutma numarası ve genel yas ilan etme sahtekârlığına rağmen, bir avuç eşkıya gece yarısı, Allah'ın ahkâmını tebliğ etmek ve Şiî Müslümanların büyük önderi Hz. Ayetullah Uzma Hacı Ruhullah el-Musevi el-Humeyni'nin talimatını yaygınlaştırmaktan başka hiç bir günahı olmayan Hüccetü'l-İslam ve'l-Müslimin Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin evini basarak, ailesi ve çocuklarının kaygılı bakışları önünde alıp karanlık örgüte (SAVAK) götürmüş ve orada feci şekilde şehit etmişlerdir. Bununla da yetinmemiş, Şiî Mezhebi'nin en büyük Dinî İlimler Merkezinin düzenini bozmak amacıyla Kum'un en iyi müderrislerini ve Tahran'da bazı konuşmacıları tutuklayarak karanlık zindanlarına götürmüşlerdir. Onların da şehit Saidi gibi ağır işkenceler altında şehit olmalarından korkmaktayız.
>
> Ey Müslümanlar! Bu bildiri, ağlama sızlama mektubu değildir; zira yüce Allah şöyle buyurur:
>
> Durumdan haberdar olmanız ve Kur'ân-ı Kerim ve kutsal ahkâmını yayanların Batılı sömürücüler ve Yahudi'sinden Hristiyan'ına kadar Amerikalı kapitalistlerce yok edilmeden önce onları savunmanız için bu bir uyarıdır."
>
> Meşhed Dinî İlimler Merkezi

Bildirinin dağıtılmasıyla eş zamanlı olarak dinî ilimler medreselerinin duvarlarında, Ayetullah Humeyni'yi (k.s) destek bağlamında birçok slogan yazılmaya başladı. Ancak Horasan SAVAK'ını dehşete düşüren macera, bunlar değildi.

O sıralarda "Şiî Toplumun Büyük Merciinden Velayet-i Fakih Hakkında Bazı Dersler" başlığı altında bir kitapçık talebeler arasında dağıtılmıştı. Bu kitapçık büyük ihtimalle Kum'dan gelen talebeler tarafından Meşhed'e getirilmişti.[1] 42 sayfalık bu kitapçık, SAVAK'ın eline geçti. Şimdi artık Humeyni adının halk arasında yükselmesine ilave olarak, İslam devleti kurulmasıyla ilgili görüşleri de halk arasında yayılmış oluyordu!

SAVAK araştırmalarının sonunda kitapçığın Şeyh Abdulhüseyin Hairi tarafından Kum'dan Meşhed'e getirildiği ve Şeyh Cevad Hafızi gibi bazı talebelerce çoğaltılarak dağıtıldığı sonucuna vardı.[2]

SAVAK, bu kitapçığın Seyyid Ali Hamenei tarafından Şeyh Cevad Hafızi'ye verildiğini bilemedi. Hafızi de Meşhed'de Seyyid Ali'nin hemfikirlerinden ve onun "mücadeleci ve İmam Humeyni için canını feda eden" biri olduğuna inananlardandı. Seyyid Ali'nin, İmam'ın çok önemli ve ilginç kasetlerini evinde sakladığını ve gerektiği yerlerde bu kasetlerden yararlandığını da biliyordu.[3]

İmam Humeyni (k.s) ocak 1970'in sonlarından itibaren Necef'te fıkhî tartışmalar çerçevesinde velayet-i fakih meselesini tartışmaya açmıştı. Onun bu hareketi, İslami hükümetin temelini atma anlamına geliyordu. İmam Humeyni (k.s) 13 oturumda velayet-i fakih hakkında konuşmuş ve bu konuşmaların hepsini 1970 yılında Beyrut'ta bastırmadan önce bazı bölümlerini küçük kitapçıklar şeklinde İran'da bastırıp dağıtmıştı.[4]

Bu çalışmada, İran'da büyük çaba sarf edenlerden biri de şehit Seyyid Muhammed Rıza Saidi'ydi.

1- age, Horasan SAVAK'ının Raporu, No. H 9/10833, tar. 28.03.1349.

2- age, Horasan SAVAK'ının Horasan Emniyet Müdürlüğüne mektubu, No. 1 H/10846, tar. 30.03.1349.

3- age, SAVAK muhbirinin raporu, No. 3431, tar. 31.03.1349.

4- Velayet-i Fakih (İslami hükümet), Tahran, Muessese-i Tenzim ve Neşr-i Asar-ı İmam Humeyni [İmam Humeyni eserlerini düzenleme ve yayınlama müessesesi], 10. Baskı, h.ş 1379, s. 1.

Tutuklamalar Başlıyor

Horasan SAVAK'ı 14 Haziran tarihinde Emniyet Müdürlüğüne Seyyid Ali Hamenei, Abbas Vaiz Tebesi, Muhammed Rıza Mehami ve Seyyid Mehdi Tabatabai'yi tutuklama talimatı verdi. Talimatta "Adı geçen şahıslar Humeyni lehine propaganda yapıyor... konunun araştırılması ve doğruluğu durumunda adı geçenlerin tutuklanarak SAVAK'a teslimi için gerekli talimatın verilmesini saygılarımla arz ederim." ifadesi yer alıyordu.[1]

Tutuklama talimatı, olayların faillerinin adını da içeriyordu. Bu yüzden bu kez fazla araştırmaya ve olayın doğruluğunu incelemeye de gerek yoktu. Talimatta açıkça "Humeyni ve Muhammed Rıza Saidi lehine propaganda yapan herkes derhâl tutuklanmalı ve bu teşkilata sevk edilmelidir." denilmekteydi.[2]

Tutuklanan ilk kişiler, Şeyh Ali Tahrani ve Ahmet Mollazade oldu. Mollazade, Hayrat Han Medresesinin Becistanlı talebelerindendi. Halkı Meşhed Dinî İlimler Merkezinin bildirisini okumaya teşvik ettiğini itiraf etti.

Habibullah Aşuri de tutuklandıktan sonra SAVAK'ın sorgulama memuruna İmam Humeyni'yi (k.s) dünyanın en bilgin insanı olarak tanıdığını ve bu yüzden onun için propaganda yaptığını söyledi. Tutuklanmaları gereken Golam Rıza Esedi ve Şirullah Gaffari ise kaçmayı başarmıştı.

SAVAK, Şeyh Ali Tahrani ve Habibullah Aşuri hakkında nihai kararı, güvenlik komisyonuna havale etti. İbrahim Madeni ve Ahmet Mollazade'nin de askerliğe sevk edilmesini önerdi. İlk karar, Seyyid Ali Hamenei, Abbas Vaiz Tebesi, Muhammed Rıza Mehami, Şeyh Ahmet Kâfi, Golam Rıza Esedi ve Şirullah Gaffari'nin tutuklandıktan sonra sürgün edilmelerine yönelikti.[3] Ancak sadece Şeyh Ali Tahrani, Ahmet Mollazade, Habibullah Aşuri ve İbrahim Madeni sürgün edilecekti; sürgün yeri de, İranşehir kentiydi.[4]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK'ının Horasan Emniyet Müdürlüğüne mektubu, No. 1 H/10774, tar. 24.03.1349.

2- age, No. 1 H/10786, tar. 25.03.1349.

3- age, Horasan SAVAK'ının Horasan Emniyet Müdürlüğüne mektubu, No. 1 H/10954, tar. 04.04.1349.

4- age, Horasan SAVAK'ının 316'ya raporu, No.suz, tar. 06.07.1349.

Öte yandan Meşhed Dinî İlimler Merkezinde yeni başlayan ayaklanmadan rahatsız olan bazı din adamları kaygılarını dile getirmek için Ayetullah Erdebili'nin evine giderek rejim karşıtı din adamlarının son günlerde sürdürdükleri faaliyetleri anlattılar. Bu tür faaliyetlerden Allah'a sığındıklarını belirten söz konusu din adamları, Allah'tan bu işin sonunu hayır etmesini diliyorlardı.(1) Bazıları ise şöyle diyordu: "Neden güvenlik kurumları muhalifleri ve anarşistleri cezalandırmıyor? Humeyni'nin taraftarları cezalandırılmalı ki, başkaları yanlış yapmaya ve anarşiye cesaret etmesin."(2)

Meşhed'in tanınmış din adamları ise temkinli hareket etmeye karar vererek Meşhed Dinî İlimler Merkezinin eski huzurunu son olaylarla bozmayı maslahat görmedi. Bu kesim şöyle diyordu: "Bizim görevimiz, Dinî İlimler Merkezlerini korumaktır. Bu tür amellerle rejimin ulemaya baskı uygulamasına zemin hazırlamamalı ve ellerine bahane vermemeliyiz; huzuru korumalı, dinî ve ilmî faaliyetlerimizi sürdürebilmeliyiz. Üç dört gencin istedikleri her şeyi yapması ve bize ne yapacağımızı söylemesi doğru değildir. Biz onları desteklemiyoruz. Dersler ve namazlar devam etmeli ve (rejim aleyhine) herhangi bir tepki verilmemelidir."(3)

SAVAK'ın bir sonraki adımı, cemaat imamlarını ve Meşhed Dinî İlimler Merkezinin müderrislerini korkutmaktı. Horasan SAVAK Başkanı Behrami, Emniyet Müdürlüğünden sözü edilen iki kesimi tehdit etmesini, cemaat namazlarını veya dersi tatil ettikleri takdirde vatan haini ilan edileceklerini ve çok kötü bir geleceğin onları bekleyeceğini bildirmesini istedi. Ayrıca, derslerde veya namaz sırasında en küçük ihlal yapılması hâlinde hemen SAVAK'a bildirilmesi de istenmişti.(4)

SAVAK, Emniyet Müdürlüğüne gönderdiği yazıda, başta İmam Rıza (a.s) türbesi, camiler ve Dinî İlimler Merkezleri olmak üzere memurlarını kentin çeşitli bölgelerinde devriyeye göndermesini, halkı kışkırtan veya bildiri dağıtanları tespit ederek tutuklamaları ve ele geçirilen belgelerle birlikte SAVAK'a sevk etmeleri talimatı verdi.(5)

1- age, H 9'dan 316'ya, No. H 9/10845, tar. 28.03.1349.

2- age, H 9'dan 316'ya, No. H 9/11005, tar. 09.04.1349.

3- age, H 9'dan 316'ya, No. H 9/10800, tar. 25.03.1349.

4- age, Horasan SAVAK'ının Horasan Emniyet Müdürlüğüne mektubu, No. 1 H/10786, tar. 25.03.1349.

5- age, Horasan SAVAK'ının Horasan Emniyet Müdürlüğüne mektubu, No. 1 H/10846, tar. 30.03.1349.

Kısa bir süreliğine de olsa SAVAK Teşkilatı, Meşhed Dinî İlimler Merkezinin siyasi çıkışını engelleyerek ortalığı yatıştırmayı başarmış; durum eski hâline dönmüştü. SAVAK istihbarat yetkilisi o günlerin durumunu şöyle anlatacaktı:

"Bazı ulema ve din adamları bir kaç talebenin suç işlemesinde ve Humeyni'yi destekleyerek hakkında propaganda yapanlardan ve özellikle Tebesi, Mehami ve Hamenei'den çok rahatsızdır. Şeyh Ahmet Kâfi Tahran'a kaçtı, Şeyh Abbas Tebesi, Mehami ve Hamenei ise saklanmış durumda... Aranmaları devam ediyor."[1]

Horasan SAVAK'ından bir başka yetkili de Meşhed Dinî İlimler Merkezinin yaz tatiline girdiğini hatırlatıp, [siyasetle uğraşan] genç talebelerin askerliğe gönderilmelerini önerdi. Bu hareket, önce talebelerin dehşete düşmesine yol açacak; sonra da muhtemelen askerlik döneminde din adamı olma hevesleri sönecekti. Ama SAVAK üst düzey yetkilisine göre söz konusu talebeleri sürgün etmek faydasızdı; çünkü sürgün edildikleri yörelerde suç işlemeyi sürdürecek ve belki de sürgün, onların lehine olacaktı. Çünkü bu yolla, saf insanları kendi etraflarında toplayarak bu yoldan gelir de elde edecek ve öbür yandan kendilerini mazlum ve çağın imamının evlatları olarak tanıtıp sürgünden döndükten sonra ünlerini artıracak, sonuçta Humeynilerin ve Kummîlerin sayısı artacaktı.

Bir SAVAK yetkilisi de, rejimin politikaları aleyhine konuşan din adamlarının minberden tamamen men edilerek, vaaz ve hutbelerinin yasaklanmasını öneriyordu.[2]

SAVAK'ın bir başka uzmanı da, din adamlarının son bir kaç günde hareketlerini şöyle yorumlamıştı:

"Tebesi, Mehami ve Hamenei, Şeyh Ahmet Kâfi'nin (Meşhed'e) gelmesi ve Muhammed Rıza Saidi'nin ölüm haberinin yayılmasından sonra Meşhed Dinî İlimler Merkezinin bildirisini ve Humeyni'nin Velayet[-i fakih] kitapçığını, onların kışkırtmalarının etkisi altında kalan bir kaç genç talebenin yardımı ile Meşhed Dinî İlimler Merkezi de talebeler arasında dağıtmaya ve Humeyni'den başka hiç kimseyi izlemenin caiz olmadığını ve onu

1- age, H 9'dan 316'ya, No. H 9/11005, tar. 09.04.1349.
2- age, H 9'dan 316'ya, No. H 9/11009, tar. 11.04.1349.

desteklemek gerektiğini telkine başladılar. Şöyle propaganda yapıyorlardı: Humeyni, gelip şu fasık rejimi devirsin ve Müslümanları bu rejimin şerrinden kurtarsın. Humeyni Kapitülasyon lağvedildiği gün kıyam etti. Eğer bugün İran'da olsaydı, Amerikalıların ve Yahudi Rockflerin yatırım adına bu ülkeye musallat olmasına ve insanların kanını emmesine müsaade etmezdi, şu Şah'ı ve hain yönetimini yok ederdi. Humeyni'nin Velayet-i Fakih kitapçığında yazdığına göre yönetimi din adamları ele almalıdır."

SAVAK uzmanı, bu yorumunun devamında adı geçen şahısların hapse atılıp bir süre sonra serbest bırakılmaları yerine edep olmaları gerektiğini; çünkü ilk yöntemin onların sosyal itibarını yükselttiğini belirtti. Üstelik bu edep etmenin onları ebediyen susturup korkutacak ve başkalarına ibret oluşturacak şekilde olması gerektiğini ve aynı zamanda Horasan eyaletinde muhalefetin kökünün kurutulması gerektiğini kaydetti.

Bu SAVAK uzmanı Horasan'da 2500 talebesi olan Ayetullah Milani gibi biri var olduğu sürece huzurun bozulmasının ağır sonuçlar doğuracağı uyarısında bulunuyordu.[1]

Aslında, adı geçen şahısların bir suikast veya idam cezası gibi yöntemlerle ebediyen ortadan kaldırılmalarını ima ediyordu. Bu tür raporlarda bu fiillerden açıkça söz edilmese de, maksadın ne olduğu belliydi.

Tüm bu tehditler, SAVAK'ın Seyyid Ali Hamenei'nin aktif faaliyet yürüttüğünü bildiği ve elinde güçlü kanıtlar bulunmadığı şartlarda savruluyordu. SAVAK'ın iddia ettiği her şey, sadece duyumlara, sorgulamalara, dolaylı ve önemsiz haberlere dayanıyordu. Bu da, Seyyid Ali Hamenei'nin Meşhed'de sürdürdüğü siyasi faaliyetlerinde çok dikkatli olduğunu ve güvenlik tedbirlerini sıkı sıkıya uyguladığını gösteriyor.

Artık Meşhed Dinî İlimler Merkezinde dehşet atmosferi hâkimdi. Talebeler ve âlimler arasında rejimin muhaliflere karşı sertleşmeye başladığı konuşuluyor, SAVAK da bu tür diyalogların yayılmasına destek veriyordu.

Ortalıkta dolaşan bazı söylentiler şöyleydi:

"Muhaliflere karşı hoşgörü dönemi sona erdi; artık tutuklananları şiddet, işkence ve ağır cezalar bekliyor."

1- age, H 9'dan 316'ya, No. H 9/11021, tar. 11.04.1349.

Tahran'dan Meşhed'e,-ya güvenlik teşkilatının talebi üzerine ya da yeni haberleri ulaştırmak amacıyla- gelen bazı din adamları, tutuklananlara çok sert davranıldığından söz ediyordu. Söz konusu din adamları Tahran'da herkesin elini eteğini bu tür işlerden çekip tırstığını belirtiyordu.[1]

SAVAK'ı sevindiren ve Meşhed gibi dinî bir kentte az sayıdaki mücadeleciyi yalnız başına ve savunmasız bırakan bir başka gelişme de, Ayetullah Kummî'ye bağlı bazı kişilerin tutumuydu. Gerçekte Ayetullah Kummî'nin çevresinde bulunan bazı insanlar, Meşhed'de mücadele ve muhalefetin, Ayetullah Kummî'nin değil de, İmam Humeyni (k.s) adının propagandası ile sonuçlanmasından rahatsızdı. Bu kesim, muhaliflerin Ayetullah Kummî'ye ihanet ettiğini ileri sürüyordu. Bu kesimde yer alanlardan biri, Seyyid Mahmut Kummî'ydi. Seyyid Mahmut Tahran'dan Meşhed'e gelerek sözde Ayetullah Kummî'ye ihanet edenlerin icabına bakmak istedi. Bu adam, Ayetullah Humeyni'nin (k.s) düşüncesini İslam'a aykırı buluyor ve sürekli bu düşünceye saldırıyordu.

SAVAK durumu fark edince mümkün mertebe bu anlaşmazlığı körükledi ve İmam Humeyni (k.s) adını ve onu izleyenleri inzivaya itme yolunda bundan yararlandı.[2]

Takip Sürüyor

Horasan SAVAK Başkanı General Behrami, büyük bir ciddiyetle Hamenei, Tebesi ve Mehami'yi yakalamak istiyordu. Behrami bir kaç kez Horasan Emniyet Müdürü'nden adı geçen üç din adamını tutuklayarak SAVAK'a teslim etmesini istedi. SAVAK ajanlarına da, bu şahısların izine rastladıklarında ulaştıkları adresi Emniyet Müdürlüğüne vermeleri ve yakalanmalarını sağlamaları talimatı verilmişti.

Aradan iki ay geçti. Bazı değişiklikler yaşanıyordu. Horasan SAVAK'ının dümeni 60 yaşındaki General Ali Paşa Behrami'den alınıp Ahmet Şeyhan'a emanet edildi. 50 yaşındaki Şeyhan o yılın ağustos ayında Meşhed'e yerleşti. SAVAK 8. İdaresinde (karşı casusluk) Başkan Yardımcılığı görevini yürüten Şeyhan da Behrami gibi Emniyet Müdürlüğü ile yazışmalarında kaçak din adamlarının tutuklanmasının takipçisi oldu. Emniyet Müdürlü-

1- age, H 9'dan 316'ya, No. H 9/10996, tar. 09.04.1349.
2- age, H 9'dan 316'ya, No. H 9/11801, tar. 26.06.1349.

ğünün adı geçen şahısları tutuklamak için ciddi çaba harcamadığı kanaatine varmıştı. Bu yüzden üç din adamını yakalamak üzere bir kaç adamını onları aramakla görevlendirdi.

Eylül ayının 13 ve 14. günü Tebesi ve Mehami ile ayrı ayrı görüşmelere başlayan Şeyhan, SAVAK Teşkilatının onların durumundan haberdar olduğunu, istediği an onları yakalayabileceğini telkine uğraştı… Sürgün kararlarının masasının çekmecesinde beklediğini; ama SAVAK'ın amacının kandırılmış insanları doğru yola yönlendirmek olduğunu, suçlarını itiraf edip af dileyen ve gelecekte suç işlememek üzere söz verenlere yardımcı olmak istediğini söylüyordu.

Şeyhan kendisini SAVAK gemisinin yeni kaptanı olarak görüyor ve farklı bir tutum izlemesi gerektiğini düşünüyordu. Bu yüzden, onlara, yaptıklarına göz yumduğunu ve normal yaşamlarına geri dönmelerine müsaade edeceğini söylemişti.

Horasan SAVAK'ının yeni başkanı, icraatının başarılı olduğunu göstermek için SAVAK Genel Başkanı Nimetullah Nasiri'ye abartılı bir mektup yazarak, sürgünün çare olmadığını ve suçluların daha da ün yapmalarına yol açacağını belirtti. Şeyhan şöyle diyordu: "Eğer onların sözü kabul edilir ve haklarında hoşgörü ile davranılırsa, bu durum onların sürekli korku ve umut arasında yaşamalarına ve büyük ihtimalle zararlı faaliyetlerden vazgeçmelerine sebep olacaktır. Dolayısıyla, sözlerini tutup Kummî ve Humeyni'ye bağlılıklarından ve onların lehine propaganda yapmaktan vazgeçtikleri takdirde, SAVAK'ın da onları rahatsız etmeyeceği, aksi takdirde haklarındaki kararın hemen uygulanacağı söylendi."

Tebesi'nin dosyası incelendiğinde, SAVAK'a hiç bir söz vermediği ve Şeyhan'ın sırf SAVAK Genel Başkanı Nasiri'nin gözüne şirin gözükmek için böyle yazdığı anlaşılıyor.

Buna karşın Şeyhan, Tebesi ve Mehami ile görüşmeleri sırasında Meşhed'in iki büyük âlimi, yani Ayetullah Milani ve Ayetullah Kummî arasındaki çatlağı daha detaylı şekliyle fark etti ve bu yüzden Nasiri'ye yazdığı mektupta şu ifadeyi kullandı: "Horasan SAVAK'ı bir plan hazırlayarak bu nifak ve çatlaktan yararlanmak istemektedir."[1]

1- age, Horasan SAVAK Başkanı'nın SAVAK Genel Başkanı'na mektubu, No. 1 H/11527, tar. 26.06.1349.

SAVAK'ın bir başka başarısızlığı, Seyyid Ali Hamenei'nin taşındığı yeni evin adresini bulamamasıydı. Seyyid Ali 1970'in ilkbaharının başlarında yeni evine taşınmıştı; taşındığı ev çok eski ve âdeta yıkıntı gibiydi ve Meşhedli hayırseverlerden Seyyid Ali Tahai'nin komşuluğundaydı. Ancak 7 ay süren tamiratın ardından oturulabilecek hâle gelmişti. Seyyid Ali bu evi satın almış, bu yüzden borçları iyice artmıştı.

DÖRDÜNCÜ HAPİSHANE DÖNEMİ

SAVAK'ın Başarısız Operasyonu

1970 yılının eylül ayının ortalarıydı. Ürdün'de Kara Eylül olarak anılan ve Filistinlilerin katliam edildiği günün üzerinden bir kaç gün geçmişti. Ürdün kralı Hüseyin'in siyasi arkadaşı Muhammed Rıza Pehlevi'nin propaganda sistemi, olayı tek taraflı bir şekilde ve Kral Hüseyin'in tarafını tutarak İran medyasına yansıtıyordu.

Olayın gerçek yüzünü öğrenmek isteyen Seyyid Ali Hamenei için yabancı radyo kanallarına kulak vermekten başka çare yoktu. Filistin radyosunu açmış, Yaser Arafat'ın Kahire'de düzenlenen Arap liderleri konferansına hitaben gönderdiği mesajı dinliyordu. Hem dinliyor, hem not alıyordu. Tam da kendisini Filistinli liderin mesajına kaptırmıştı ki, birden kardeşi Seyyid Hadi alelacele içeriye girip ”Sen burada mısın?” diye sordu. Seyyid Ali şaşkınlıkla: “Nerede olmam gerekirdi ki?” şeklinde karşılık verince kardeşi: “Seni tutuklamadılar mı?” diye sordu. Seyyid Ali “Gördüğün gibi, karşında oturuyorum.” dedi. Bu diyaloğun ardından Seyyid Hadi biraz nefes tazeledikten sonra “Goherşad Camiinde Seyyid Ali Hamenei'nin tutuklandığı” haberinin yayıldığını söyledi. Seyyid Ali biraz kaygılandıysa da bunu fazla önemsemedi.

Ertesi gün her zamanki gibi fıkhî konuları tartışmak ve yalnızlığına merhem olmak üzere babasının evine gitti. Tam oturduğu sırada kapı çalındı. Annesi Hatice Hanım kapıyı açmaya gitti. Bir süre sonra kaygı içinde döndü ve iki SAVAK ajanının [muhtemelen polis memuru] Seyyid Ali’yi aradığını söyledi. Memurlara ne cevap verdiğini sorunca annesi, onlara kendisinin burada olmadığını söylediğini belirtti. Annesinden neden yalan söylediğini sorunca “SAVAK ajanları kuduz köpek gibiler, şerlerinden kurtulmak için yalan söylemek zorunda kaldım.” diyerek onları lanetlemeye başladı.

Babası Hacı Seyyid Cevad durumu öğrenince bozulmuştu; kaygıyla "Yine ne yaptın, neden seni hapse atmak istiyorlar yine?" diye sordu. Seyyid Ali her ikisini sakinleştirmeye çalıştı. Yanlışlıkla onu aradıklarını söyledi. Ama memurların kendi evine de uğrayacaklarını tahmin ederek onlardan önce evine varıp eşiyle çocuklarının yanında olması gerektiğini düşündü. Hemen ebeveyniyle vedalaşıp arka kapıdan çıkarak evine gitti. Evde durum normaldi. Meseleyi eşine anlattı. Cesur yürekli Hoceste Hanım geçmişteki sıkıntılı dönemlerde olduğu gibi bu kez de yüksek moraliyle güçlü bir duruş sergiledi. Seyyid Ali'ye hazırlanması için yardımcı olmaya başladı; hapishaneye gitmeden önce elbiselerinin değiştirilmesi, tırnaklarının kesilmesi, saç sakalının kısaltılması gibi zaruri işlerini yapması gerekiyordu. Seyyid Ali, *"Sulh-i İmam Hasan* [İmam Hasan'ın (a.s) Barışı]" adlı tercümelerini aldı. O günlerde bu kitabın tercümesi ile ilgileniyordu. Çevrilen bölümler basım evine gitmeye hazır hâle getirilmişti. Hepsini düzenledi; tutuklandıktan sonra izin verilirse, geriye kalan bölümleri hapishanede çevirip nihai editini yapacaktı.

Öğle yemeğini yedi; öğle ve ikindi namazını da kıldı ve kapının çalınmasını beklemeye başladı. Kendisini götürmeye gelecek olan polis memurlarına kapıyı bizzat açmak istiyordu.

Hoceste Hanım uzun süren bu acı bekleyişten yorulup uyuya dalmış; Seyyid Ali de hapishaneye götürebileceği bir şeyler bulmak üzere kütüphanesini gözden geçirmeye koyulmuştu.

Tercüme İçin Firar

O sırada birden aklından güvenli bir yerde saklanmak ve kitabının çevirisini tamamlamak geçti; sonrasında ne olacağı pek önemli değildi zaten. Bir kaç kez Kur'ân-ı Kerim'i açtı, okudu; karşılaştığı tüm ayetler onu saklanmaya teşvik ediyordu. Ayetlerden birinde şöyle buyruluyordu:

> **"O dedi ki: Ben güzel otların sevgisine dalarak Rabbimi anmaktan gaflet ettim. Nihayet güneş perdenin arkasına girdi."**[1]

Hayatımın parlak günleri senin yardım güneşini barındırıyordu / Sıkıntılar sonucu gelip çattı ve güneş perdenin arkasına girdi.[2]

1- Sad, 32.

2- Enveri.

Hemen yaptığı tercümeleri, edit edilen metinleri ve kitabın orijinal kopyasını ve İmam Hasan'ın (a.s) barışı ile ilgili ne varsa topladı. Eşini uyandırıp yeni kararını söyledi. Hoceste Hanım çok sevinmişti; nereye gideceğini sordu.

Şimdilik nereye gideceğini bilmediğini, fakat kitabın tercümesini tamamlamak istediğini belirtti. Ardından uyuyan çocuklarını öptü; eşiyle vedalaştı. Evden çıkınca etrafına göz attı, kimse yoktu. Doğruca Golam Rıza Kudsi'nin evine gitti, Kudsi Bey onu şaşkınlık içinde karşılamış, maksadını öğrenince saklanması için kendi evini önermişti. Bu öneriyi kabul etmedi:

"Dört duvarın arasında mahsur yaşamak istemiyorum. Hareket edebileceğim bir yere gitmeyi düşünüyorum."

Arkadaşı Kudsi'den Seyyid Cafer Kummî'yi bulup oraya getirmesini istedi. Bir saat kadar sonra Kummî, Kudsi'nin evindeydi. Kummî ile istişarede bulundu. Seyyid Cafer Kummî altı yıl kaçak ve gizli yaşama deneyimine sahipti. Önerilerine güvenilebilirdi. İstişarenin sonunda Ahlemed Köyü seçildi. Kur'ân-ı Kerim istiharesi de iyi çıktı. Bir akrabasının aracıyla Ahlemed Köyü'ne gitti. Seyyid Cafer de ısrarla ona eşlik etmişti.

Bir ay kadar o köyde kaldı. Kitabın tercümesi sona erdi. Basım evine gönderilmeye hazır olan kitabı Tahrani olarak ün yapan Hasan Neyyiri'ye gönderdi. Artık Meşhed'e dönebilir ve hayatını normal akışına bırakabilirdi:

"Normal yaşamıma döndüm. Gönül rahatlığı içinde dolaşıyordum. Çeşitli meclislere ve oturumlara katılıyordum. Kimse beni takip etmiyordu. Kendi kendime belki de beni tutuklamaktan vazgeçtiler, diye düşündüm. Her hâlde beni aramalarına sebep olan mesele, pek de önemli değildi ve zamanla önemini kaybetmişti... Sakladıklarımı tekrar yerine koydum; ama yanlış düşünmüştüm."[1]

Bir ay böyle geçti.

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 41-45.

Tutuklanma

Horasan Emniyet Müdürlüğünün Seyyid Ali Hamenei'yi tutuklamakta müsamahakâr davrandığına kanaat getiren Horasan SAVAK Başkanı Şeyhan, uzman ajanlarından biri olan Mahmut Gazenferi'yi Seyyid Ali'yi yakalamakla görevlendirdi. Gazenferi ilk araştırmalarının ardından Seyyid Ali'yi yakalayabileceği en muhtemel yerin babası Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei'nin evi olduğuna karar vermişti. Gazenferi'nin gözetiminde çalışan ajanlar evin etrafına yerleşip burasını gözetim altına aldılar.

24 Eylül tarihinde ajanlar Seyyid Ali'nin, babasının evine geldiğinden emin olmuşlardı.

"Üçüncü kez Mehr (23 Eylül-22 Ekim) ayında tutuklanıyordum. Bu yüzden bu ayı sevgi anlamına gelen "Mehr" yerine "Kin [Düşman]" ayı olarak adlandırmıştım."[1]

Saat 1.45'te ajanlar evi bastı. Önce, Seyyid Ali'nin annesi Hatice Mirdamadi'nin direnişiyle karşılaştılar.

"O sırada babamın yanında oturuyordum. Misafiri vardı. Yemek sofrasına oturmuştuk. SAVAK ajanlarının alt katta olduğunu haber verdiler. Aşağıya indim, baktım ajanlar annemle tartışıyorlar. Annem onlara benim evde olmadığımı söylemiş; ama evi gözetleyen ve eve girdiğimi gören ajanlar buna ikna olmayıp kapıyı zorlayarak içeriye girmişler. Şimdi de beni görünce annemle 'Neden oğlum evde yok dedin?' diye tartışmaya başlamışlardı. Annem de onlara karşı koyuyordu. Anneme hakaret etmek istediklerini görünce, sert bir şekilde müdahale ettim, 'Annemle böyle konuşamazsınız!' diye bağırdım."[2]

Babasıyla birlikte dedesinin evine gelen dört yaşındaki oğlu Mustafa şaşkınlık ve dehşet içinde bu tartışmayı seyrediyordu.

Oğluyla vedalaşıp onu büyük annesine emanet etti. Evden çıkmadan önce SAVAK ajanlarından biri Hatice Hanım'a hakaret içerikli sözler sarf edince Seyyid Ali cevabını daha ağır bir şekilde verdi.

Bir kaç saat sonra Meşhed 77. Tümenine teslim edildi. Onunla beraber gönderilen mektupta Tümen komutanına 48 saat ziyaretçi izni olmaksızın

---

1- age, s. 45.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], Belge No. 1226.

hapiste tutulması ve 26 Eylül Cumartesi sabahı SAVAK'a teslim edilmesi yazılmıştı.[1]

Üçüncü kez askerî hapishaneye düşmüştü.

Şeyhan'la Yüz Yüze Görüşme

Seyyid Ali'yi Horasan SAVAK Başkanı Şeyhan'ın odasına götürdüler. Büyük ve çok lüks döşenmiş bir odaydı; pahalı ve güzel eşyalar hemen göze çarpıyordu. Şeyhan odanın sonunda büyük bir masanın arkasında oturmuştu. Yorgun ve bitkin görünüyordu. Masada duran bir dosyayı incelemekte olduğunu göstermeye çalışıyordu. Seyyid Ali'nin de kendine göre bir yöntemi vardı. Bu kez yine izin almaksızın yumuşak bir koltuk seçip oturdu; sigara paketini çıkardı; bir sigara yaktı.

Onun bu rahat davranışını gören Şeyhan başını kaldırıp "Sen kimsin?" diye sordu. Aslında onu çok iyi tanıyordu; Seyyid Ali Horasan SAVAK'ının en önemli hedeflerinden biriydi.

Kendisini tanıttı. Şeyhan: "Ha, öyle mi!?" diye şaşırmış gibi yaptı; "Hamenei sensin demek ha?! Eee, şimdiye kadar nerelerdeydin bakalım!?"

Her şey, SAVAK'ın Seyyid Ali hakkındaki bilgilerinin çok eksik ve Seyyid Ali'nin düşündüklerinden bile çok daha az olduğunu gösteriyordu.

"**Şeyhan serzeniş ve sitemle karışık bir ifadeyle konuşmaya başladı; ben de aynı şiddet ve sertlikte cevap veriyordum. Bazen de söylediklerini duymazdan gelip susuyordum.**"

Bu sırada sorgulama memurlarından biri elinde bir dosyayla içeriye girdi; Şeyhan'ın yanına yaklaşıp dosyadaki bazı evrakları ona gösterdi. Şeyhan da dosya sahibinin suçlarının ağırlığını ve kendisinin hoşnutsuzluğunu gösterircesine başını salladı. Bütün bunların bir oyun olduğunun farkındaydı; muhtemelen amacı, tutuklanan din adamının moralini bozmaktı. Şeyhan öfkeli bir şekilde onu götürmelerini emretti.

Onu, bir kaç ajanın bir çember oluşturarak ayakta beklediği bir odaya götürdüler; aralarına alıp olmadık hakaretlere başladılar. Seyyid Ali hakaret

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'nın Meşhed 77. Tümeni Komutanına mektubu, No. 1 H/11879, tar. 02.07.1349.

için oluşturulan çemberde yer alanlara aşağılayıcı bakışlarla bakıyordu. Karşısında normal insan kişiliğinden yoksun bir avuç zavallı ve acınacak kimseler vardı; sergiledikleri tavır akıl hastalığı ve aklî dengesizliklerinin işaretiydi. Bu ajanlar açıkça cinayet ve katliam işleme eğilimlerini sergiliyorlardı. İçini bir korku sarmıştı ve bu korkuya galip gelmek istiyordu.

"Rütbesi albay olan ama sivil kıyafet giyen ve kod adı Nişat olan SAVAK **ajanlarından birinin sözünü hala unutamıyorum. Bir gün bana şöyle demişti: 'Sizler ne istiyorsunuz? Kendinizi ne zannediyorsunuz? Ne yapabileceğinizi düşünüyorsunuz? Bak! Kral Hüseyin onca zafiyeti ve beceriksizliğiyle beş yüz bin Filistinliyi bir günde katliam etti! Biz bu gücümüz ve iktidarımızla rahatlıkla bir günde beş milyon insanı kılıçtan geçirebiliriz!...' Çok şaşırmıştım; çünkü Filistinlilerin katliamından naklettiği rakamlar çok abartılıydı. [Kara Eylül'de en çok 25 bin Filistinli katledildi veya yaralandı]. Bu ajan ya yanlış biliyordu ya da beni yanıltmak istiyordu. Her iki ihtimalde aptal biri olduğu kesindi. Bundan başka, elinde kalemi ve minberinden başka hiç bir şeyi olmayan bir talebeye bu sözleri söylemek de mantıktan uzaktı. Evet. Eğer ben halk arasında milyonluk taraftarı olan bir örgütün lideri olsaydım, beş milyon insanı katliam etme tehdidi anlam kazanabilirdi; ama benim durumuma bakıldığında, ajanın sözleri, ne denli pasif ve aşağılık kompleksi yaşadığının işaretinden başka bir şey değildi."**[1]

İlk Sorgulama

İlk sorgulaması cumartesi günü saat 11.30'da başladı. Sorgu memuru Gazenferi çok konuştu, az dinledi. Gazenferi SAVAK köstebeklerinin hazırladığı raporlarda yer alan ve bazı tutukluların sorgulama sırasında Seyyid Ali Hamenei'nin eylemleri olarak itiraf ettikleri konuları kabul ettirmek ve Seyyid Ali'den itiraf almak için büyük uğraş verdi; ama her defasında inkârın kapalı kapısına tosladı. Sorgulama sırasında sert tartışmalar da yaşandı. Seyyid Ali, SAVAK'ı insanları haksız yere fişleyip iftira atmakla suçladı.

SAVAK'ın eline ilk sorgulamadan geçen şey, sadece şu cümle olmuştu:

> "Ayetullah Humeyni'yi Müslüman ve adil bir müçtehit olarak biliyorum ve onun takipçilerindenim."

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 46-48.

Yıllar sonra SAVAK sorgusundaki kayıtlarda şu diyaloglar ele geçecekti:

— Kimliğinizi tam olarak beyan edin.

— Seyyid Cevad oğlu Seyyid Ali, soyadım Hüseynî Hamenei, 1939 Meşhed doğumlu, nüfus cüzdanı No. 217, verildiği yer Meşhed, eğitimli, evli ve iki çocuk babasıyım, Müslümanım, Caferi Mezhebi'ndenim, İran uyrukluyum, mesleğim Meşhed Dinî İlimler Merkezi müderrisi, ikametgâh adresim: Meşhed Haki Caddesi, Furuğ Lisesi Sokağı, Birinciyan Sokağı, No. 14.

— Doğru söyleyeceğinize söz verir misiniz?

— Evet.

— Hangi siyasi veya siyasi olmayan partiye veya ilgili cemiyete üye idiniz veya üyesiniz?

— Hiç birine.

— Duyumlarımıza göre Ayetullah Hekim vefat ettikten sonra siz Şeyh Abbas Tebesi ve Mehami ile birlikte Humeyni lehine faaliyet yürütmüş ve Humeyni lehine propaganda yapmışsınız. Bunu nasıl yaptığınızı detaylı bir şekilde anlatın.

— Aldığınız duyum kesinlikle yalan.

— Siz Dinî İlimler Merkezinde bazı talebeleri Humeyni lehine propaganda yapmak için kışkırtmışsınız ve hatta bir bildiri metni hazırlayarak çoğaltmak ve dağıtmak üzere bir kaç talebeye vermişsiniz. Cemaat imamlarına ve bir kaç âlime tehdit içerikli mesajlar yollamışsınız ve kimin din merciliği için daha salih ve ilmî açıdan daha üstün olduğu sorulursa, Humeyni'yi daha bilgin ve daha salih olarak tanıtmalarını söylemişsiniz; bunun aksini yaptıkları takdirde onları Dinî İlimler Merkezinde ve ulema arasında rezil etmekle tehdit etmişsiniz. Eğer bunların yalan olduğuna inanıyorsanız, ne gibi gerekçeler gösterebilirsiniz? Detaylı anlatın.

— O rapor temelden asılsızdır, bu konuları ispat edebilecek bir delilinizin olmaması da bunu gösteriyor zaten.

— Sizin Humeyni lehine ve ülke maslahatı aleyhine faaliyet yaptığınız ve bir avuç saf talebeyi kışkırttığınız ispatlanmıştır; biraz önce verdiğiniz cevap da bu iddiayı ispat eden delillerden biridir. Çünkü sizin yap-

tığınız faaliyetler gizli ve saklı faaliyetlerdir; hiç kimsenin bunlardan haberi olmayacağından ve zararlı faaliyetlerde bulunduğunuza dair aleyhinizde belge ve kanıt bulunamayacağından emindiniz; dolayısıyla şimdi emin bir şekilde aleyhinizde belge bulunmadığını söylüyorsunuz. Oysa elimizde, aleyhinize olacak hem belge, hem şahitler var. En iyisi siz de itiraf ederek bu faaliyetlerden amacınızın ne olduğunu anlatın ve cesurca ne istediğinizi beyan edin.

— Söylediklerimi yeniden tekrarlamak zorundayım; sözü edilen konular temelden asılsızdır. Babam Ayetullah Hamenei kentin tanınan cemaat imamlarından biridir ve Hz. Ayetullah Humeyni hakkında en ufak bir söz söylemez ve söylememiştir. İddianızın doğru olduğunu varsaysak bile kendisi Ayetullah Humeyni'yi din merciliği için uygun gören tek kişi değildir.

— 14.06.1970 tarihinde, Tebesi, Mehami ve bir kaç talebe ile beraber Mirza Cafer Medresesine girdiniz ve Mirza Cevad Tahrani'nin dersini Humeyni ve Muhammed Rıza Saidi için tatil ettiniz. (Ayetullah Hekim'in vefatından) üç gün sonra Dinî İlimler Medreselerine giderek Humeyni lehine propaganda yaptınız ve talebeleri de onun lehine faaliyet yapmaya zorladınız. Ayetullah Humeyni'ye inanıyor musunuz, inanmıyor musunuz? Eğer inanıyorsanız ve bu faaliyetleri ona inanma ilkesinden hareketle yaptıysanız beyan edin. Eğer inanmıyorsanız ve onu din merciliği için daha ilimli ve daha salih görmüyorsanız, neden onun lehine faaliyet yaptığınızı beyan edin.

— Bu konuları size rapor eden kişi yalancılık hastası olmalı. Burada bunları duymak beni SAVAK Teşkilatına güvenmemeye ve kuşku duymaya yöneltiyor. Eğer SAVAK doğru söylüyorsa ve bu konuları gerçekten biri rapor ettiyse, böylesine yalancı ve sahtekâr bir memuru hemen işten atmalı ve bu tür suçlamalara maruz kalmamalısınız.

— Meşhed Dinî İlimler Merkezinin 15.06.1970 tarihinde Goherşad Camiinde toplanan birçok talebesinin beyan ettiği üzere, bunlar Dinî İlimler Merkezinde diğer bazı talebelerin başlattığı faaliyetten rahatsızlığını dile getirmiş, bir avuç garazkâr ve anarşist talebeyle, din adamı geçinenlerin engellenmemesinden esef duyduklarını belirtmiş. Onlara göre, talebelerin ve din adamlarının son faaliyetleri ve devlet ve güvenlik teşkilatı aleyhine ve Humeyni lehine bildiri dağıtmaları dikkate alınarak, din adamları ve talebelik adına devleti din adamları ve tale-

belere karşı kötümser edenler engellenmeli ve esas kışkırtıcılar, yani Tebesi, Mehami ve Hamenei, yanlış amellerinin cezasını çekmelidir. Dinî ilimler merkezinde bazı talebeler bir kaç âlime müracaatta bulunmuş ve (bildiri dağıtan veya Humeyni lehine propaganda yapan) bir kaç talebenin tutuklanması ve sürgün edilmesi veya askerliğe gönderilmesinden duydukları rahatsızlığı dile getirmiş ve arkadaşlarının ve bu saf talebelerin başına gelenlerden Tebesi, Mehami ve Hamenei'nin sorumlu olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü Ayetullah Hekim'in vefatından sonra adı geçenler sürekli Humeyni lehine propaganda yapıyormuş, derken, Şeyh Ahmet Kâfi Tahran'dan Meşhed'e gelmiş ve adı geçen baylarla temasa geçerek Saidi'nin öldürüldüğü haberini yaymış. Bundan sonra Hamenei, Tebesi ve Mehami faaliyetini artırmış ve hatta derslerine giren talebelerine Humeyni için propaganda yapmaları gerektiğini söylemiştir. Sizin bu bağlamda faaliyetiniz kendi meslektaşlarınızı bile rahatsız etmiştir. Bu durum sadece bir iki kişinin rapor ettiği veya herhangi bir ajanın kasıtlı olarak veya sizin tabirinizle yalancılık hastalığına yakalanmış olması yüzünden sunduğu yalan raporla sınırlı değildir. Sizin faaliyetleriniz 1963 yılında başladı ve ülkenin maslahatına aykırı faaliyetleriniz gözlerden saklı kalmadı. Şimdi nasıl gerçekleri inkâr edebilirsiniz? Derslerinize katılan talebeleriniz sizin ve kardeşinizin her gün Tefsir dersi bahanesiyle talebeleri ülke maslahatına aykırı ve Humeyni lehine propaganda yapmaya zorladığınızı itiraf ettiler. İtirafta bulunan talebeleriniz sizin ülke maslahatı aleyhinde faaliyet yürüttüğünüzü ve talebeleri tahrik ettiğinizi söylüyorlar; gerekirse adlarını size söyleyebiliriz. Eğer unuttuysanız bir hatırlatma olur... İyisi mi, siz gerçekleri beyan edin ve esas amacınızı bize anlatın.

— Goherşad Camiinde talebelerin toplandığını, şahsımdan ve adı geçen iki âlimden şikâyette bulunduğunu şimdi sizden duyuyorum. Gerçi, bundan önce de beni güvenlik teşkilatına getirmenizi ve bir kaç cahil sözde din adamının benim bilimsel başarılarımı çekememesi ve gammazlığı yüzünden bilimsel çalışmalarımdan alıkoyabileceğinizi muhtemel görüyordum. Eğer söylediklerinizi doğruysa ve gerçekten bir kaç din adamı kılıklı kıskanç böyle şeyler söylediyse, nedeni biraz önce hatırlattığım şeydir. Talebelerimin ben ve kardeşim aleyhinde ifade vermiş olmaları ise bir kaç sebepten dolayı yalandır. Evvela kardeşim iki üç yıldır benim derslerime katılmıyor ve Ayetullah Milani'nin talebesidir. İkincisi, tüm düzensiz durumuna karşın derslerime katılmayı göze alan talebelerim kesinlikle böylesine gerçek dışı ifadeler vermez. Rica

ederim bu tür gerçek dışı raporları dizmekten vazgeçin ve bu suçlamaların uhrevi ve ilahî sorumluluklarını düşünün.

— Hayret! Anlaşılan SAVAK'ın sürekli hoşgörüsü ve sizin suçlarınıza ve zararlı faaliyetlerinize göz yumması sizi o kadar memnun ve bizden alacaklı hâle getirmiş ki, artık bizim için de ahkâm kesiyorsunuz? Sizin ülke maslahatı aleyhinde faaliyetleriniz ve hatta ülke mukaddesatına ve kral majestelerine hakaretiniz SAVAK için apaçık ortadadır. Eğer size gerçekleri anlatıp kamu maslahatı ve vatan aleyhine faaliyet yürütme ve kargaşa yaratmaktan esas amacınızı beyan etmeniz için fırsat veriliyorsa, bu sırf size kolaylık sağlamak ve yardımda bulunmak içindir. Ben sizden çok daha iyi şekilde uhrevi sorumluluklarımın bilincindeyim; bana ders vermeniz gerekmez. Nasihatlerinizi kendinize saklayın ya da daha sonra fırsatınız olursa bir avuç saf talebeye anlatın. Ben size çok sayıda talebenin sizin Humeyni lehine propaganda yaptığınızı gördüklerini ve duyduklarını itiraf ettiğini söylüyorum. Bir kaç talebe, sizin suç unsuru içeren sözlerinizi ve talebelere Humeyni lehine propaganda yapmalarını söylediğinizi duymuş ve şahit olmuştur. Kardeşiniz de talebeleri kışkırtmakta rol ifa etmiş; kardeşinizin muhatap aldığı talebeler, onlara Humeyni lehine tebliğ etmenin vacip olduğunu söylediğini belirtiyorlar. Şimdi siz yanlış raporları sıraladığımı mı söylüyorsunuz? Sizi son kez uyarıyorum; eğer gerçekleri söylemekten kaçınırsanız, sizin için hiç de iyi olmayan sonuçlar doğurabilir. Demagoji yapmak, benim sorularımın cevabı değil; dikkatli olun, soruların cevabını olduğu gibi beyan edin.

— Tekrar bu söylediklerinizi ve daha önceki tüm söylediklerinizi tekzip etmek zorundayım. Açıkça ifade ediyorum; söz konusu raporların hepsi yalan ve herkes, ister dinî ilimler talebesi ister başkası, benden naklen böyle şeyleri anlatırsa, gerçeğe aykırı konuşmuş olur. Her hâlükârda SAVAK'ın hoşgörüsünden maksadınız da perşembe günü evime teşrif etmeniz ve burada bana onca hakaret, küfür ve iftira yağdırmanız olsa gerek. Yine tekrarlıyorum; yukarıda sözü edilen tüm raporlar yanlıştır ve bu iftiraları yaptığınız hakaretlerle birlikte, üstelik hiç bir suçum yokken, Hak Teâlâ katında beyan edeceğim.

— Evvela geçen perşembe günü babanızın evinin kapısını Emniyet Müdürlüğünden Yüzbaşı Saadet'le beraber çaldığımızda, ilkin kardeşinize (kapıya ilk gelen gence) Seyyid Ali Hamenei'yi çağırması söylendi.

Yarım saat ve belki de daha fazla bir süre geçtikten sonra bir bayan kapıya geldi ve Seyyid Ali'nin evde olmadığını söyledi, biz de görevimiz gereği içeriye girdik ve o bayanın yalan söylediği anlaşıldı. Senin ve ailenin görevlilere karşı edepsizliği ve terbiyesizliği ve öte yandan senin ve ailenin yalanları, senin ve senin gibilerinin kutsal din adamı kıyafetini kötüye kullandığınızın en bariz şahididir ve amelleriniz suç olduğundan ve ayrıca yalan söylediğinizden, başkalarını da yalancı sanıyorsunuz. Şimdi de bizimle buraya gelmeni söylememizi ve ailenden neden yalan söylediklerini sormamızı hakaret olarak değerlendiriyorsun. Eğer görevimiz gereği bizi beklettiğinizde evin duvarından tırmanıp ailenizi rahatsız etmiş olsaydık, şimdi bizi hakaret etmekle suçlamazdın.

Her hâlükârda ister SAVAK'ın yaptığını iyilik bilin, ister bilmeyin veya SAVAK ve görevlilerini kötü bilin, teşkilat açısından fark etmez. Sizin sorgulanmanızın ve gerçekleri ve neyin peşinde olduğunuzu beyan etmenizin üzerinde ısrar edilmesi ve maslahata aykırı ve Humeyni lehine propaganda yaptığınızı beyan etmenizi istememizin esas amacı size yardım etmektir. Biz sizin amacınızı öğrenmek istiyoruz; belki görüşünüz ikna edici olabilir ve SAVAK tarafından uygulanır. Tekrar hatırlatıyorum; talebe Amuli, Nevvab Medresesi talebesi, Sabiti ve Muhammed Pur'un ifadelerine göre bu talebeler bizzat sizin Humeyni lehine faaliyet yürüttüğünüze ve başka talebeleri kışkırttığınıza şahit olmuştur. Bu talebelerin itiraflarını da mı tekzip ediyorsunuz?

— Söylediğim gibi, kendimi sizin hakaretlerinize ve küfürlerinize cevap vermekten çok daha üstün görüyorum. Ülke maslahatına aykırı hareket etme veya Ayetullah Humeyni lehine propaganda yapma konusunda tekrar vurguluyorum; söylediklerinizi kabul etmiyorum. Adını söylediğiniz talebeleri esasen tanımıyorum ve şehadetlerini de tekzip ediyorum.

— Gerçekten sizden bilimsel açıdan yararlanmaları ve ahlak, edep, dürüstlük ve din dersi öğrenmeleri gerekenlerin hâline acımak lazım. Siz ve sizin gibilerin yol göstereceği zavallıların vay hâline diyorum. Siz büyük bir utanmazlıkla karşımda durmuş, beni size hakaret etmek ve küfür etmekle suçluyorsunuz. Kendinizden, Allah'ınızdan ve giydiğiniz şu mukaddes kıyafetten utanmıyorsunuz. Benim size hakaret ve küfür etmeye ihtiyacım yok. Neden size hakaret edeyim ki? Ancak siz kendi düşünce ve inancına göre kendinizi herkesten üstün gördü-

günüz ve kendinizden memnun olduğunuz için, size karşı çok saygılı ve huşu içinde davranılmasını bekliyorsunuz. Oysa bu mümkün değil; çünkü ben sizin böyle biri olduğunuzu kabul etmiyorum ve hatta sizi müderris olmaya ve talebelere ders vermeye de layık bulmuyorum. Her hâlükârda zararlı faaliyetlerinizi inkâr etmeniz ve SAVAK'ın size karşı hoşgörülü davrandığı konusunda bir kez daha ikazda bulunuyorum. 1969 yılının ramazan ayında Tahran'da çıktığınız minberde maslahata aykırı konuşmadınız mı? Cafer Tabatabai Kummî (Ali Hairi) ile iş birliği yaparak zararlı bildirileri hazırlayıp dağıtmadınız mı? Bircend'de maslahata aykırı faaliyet yüzünden gözaltına alınmadınız mı? Humeyni'nin kasetlerini evinizde saklayarak propaganda amaçlı kullanmıyor musunuz? Bunlardan başka talebe...'nin itiraf ettiğine göre, sorgulama dosyasının birinci sayfasındaki ikinci soruya şöyle cevap veriyor: "Hamenei gibi bazıları beni Humeyni lehine propaganda yapmam için zorladı ve saptırdı... Vesaire." Yine üçüncü sorunun cevabında şöyle diyor: "Humeyni'nin dinî merci olduğunu söylemem için beni kandırdılar." Aynı talebe dördüncü soruya da şöyle cevap veriyor: "Hamenei'nin ve kardeşinin yanlış sözlerinin etkisi altında kaldığım için zararlı bildirileri dağıttım." Yine altıncı soruya şöyle cevap veriyor: "Hamenei'nin kardeşi etrafıma, Humeyni'nin dinî merci olduğunu söylememi istedi,... Vesaire." Ve yine yedinci sorunun cevabında şöyle diyor: "Bir hafta önce (28.05.1970) Hamenei'nin kardeşi odama geldi ve bazı şeyler söyleyerek beni Humeyni'nin lehine propaganda yapmaya zorladı. Bana Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin öldürüldüğünü söyledi; bu haberi halka duyurmamı istedi. Seyyid Ali Hamenei de ders sırasında tefsir anlatırken talebelere, Humeyni'yi dinî merci ilan etmenin vacip olduğunu söyledi." Öte yandan diğer bazı talebeler de sizin hareketlerinizin Humeyni'nin lehine olduğunu, Ali Munteziri Tahrani'nin Ayetullah Milani'nin dersine girerek onu Saidi'nin ölümü yüzünden dersi tatil etmeye zorladığını, sizin de Tahrani'nin yanında olduğunuzu beyan ettiler. Bu durumda faaliyet zemininizin, Humeyni lehine propaganda yapmak ve talebeleri bu bağlamda kışkırtmak olduğunu itiraf ediyor musunuz, etmiyor musunuz?

— Sorunun başında yazdığınız konuları göz ardı ettikten sonra zararlı ve maslahata aykırı faaliyetler hakkında ister Cafer Tabatabai veya bir başkası ile iş birliği ve ister minberde veya derste olsun veya olmasın, tekrar arz ederim ki tüm bunlar tümüyle yanlıştır. O kadar ilmî meşgalem, ders ve telif çalışmalarım var ki, söylediğiniz o konular hakkın-

da düşünmeye bile vaktim olmuyor; bilimsel uğraşlarım, sizin tespitinizin aksine fadıl ve âlim insanların ilgisini çekebilecek düzeydedir. Talebe...'nin söylediklerine gelince: O şahısla asla yakın temasta olmamışımdır. Kendisi bir kaç gün derslerime katıldı ve bir daha da onu görmedim, söylediklerinden (her hâlde korktuğu için söylemiş olacak) haberim yoktur. Kardeşimin de faaliyetlerinden haberim yoktur ve öyle faaliyetlerde bulunduğunu da düşünmüyorum; çünkü kardeşim hem yeni ve hem eski branşta eğitim alıyor ve bana, siyasi faaliyetlerde ve Ayetullah Humeyni lehine propaganda yapmak şöyle dursun, ilmî çalışmalarımda bile yardım edecek zamanı yoktur. Şeyh Ali Tahrani'ye isnat ettiğiniz sözlerinizin de temelsiz olduğunu düşünüyorum. Çünkü onu söz ve amelde dürüstlüğü ile tanırım; öyle biri kesinlikle böyle bir iftirada bulunmaz. Şeyh Ali Tahrani'nin Ayetullah Milani'nin dersi sırasında söylediklerini tutuklandığı ilk günlerde başkalarından naklen duydum ve hatta onunla iki hafta öncesine kadar hiç görüşmemiştim.

— Talebe...'nin itirafını korkudan yapılan itiraf dediniz. Ne korkusu? Beyan edin.

— SAVAK'ın sorgulama memurunun tepkisinden ve onun için düşündüklerinden duyduğu korku.

— SAVAK memurunun tepkisi nasıl olabilir ki? Yoksa birini zorla yalan itirafta bulunmaya zorlamak mümkün müdür? Acaba şimdiye kadar siz zorlandınız mı ki başkaları da zorlanmış olsun?

— Mesele zorlamak değil, bazı insanlar zor durumda kaldıklarında, aklanmak için kendilerinin işlediği suçu başkalarının üzerine atabilir.

— Diyelim ki sizin itiraf hakkındaki görüşünüz doğru. Peki; ama diğer talebelerin ve Dinî İlimler Merkezindeki başkalarının sizi Humeyni lehine faaliyet yaparken gördükleri ve sözlerinizi Humeyni lehine yordukları konusunda ne diyeceksiniz?

— Daha önce de belirttiğim gibi adı geçen şahısları tanımıyorum ve onların itiraflarını asla kabul etmiyorum. Belki bir kaç kişi kıskançlık yüzünden hakkımda yalan söylemiş olabilir, bunu da şahitlik olarak kabul edemezsiniz.

— Siz (sözlü veya başka türlü) ülke maslahatı aleyhine veya Humeyninin lehine faaliyet yapmadınız mı? Humeyni'ye inanıyor musunuz, inanmı-

yor musunuz? Onu daha bilgin biliyor musunuz, bilmiyor musunuz? Dinî merci olmaya layık görüyor musunuz, görmüyor musunuz?

— Ayetullah Humeyni'yi Müslüman ve adil müçtehit olarak biliyorum. Ben onun yolunun takipçilerindenim; ama şimdiye kadar bir tek kişiyi Ayetullah Humeyni'yi izlemeye teşvik etmemişimdir. Sebebi de gayet açıktır. Bir din merciinin lehine tebliğ etmek minberde ve açıkça yapılır, bu da her zaman böyle yapılan bir gelenektir. (Meşhed'de) minbere çıkmıyorum, Meşhed dışında da Merhum Ayetullah Hekim vefat ettikten sonra minbere çıkmak üzere başka yerlere seyahat etmedim ki böyle bir tebliği yapmış olayım. Dinî İlimler Merkezindeki dersler de zaten bu tür sözlerin yeri değil ve talebelerin Ayetullah Humeyni'yi izlemeleri veya din merciliğini tebliğ etmeleri bağlamında tek bir söz etmedim.

— Humeyni'nin her türlü amelini veya eylemini doğru buluyor musunuz? Onun eylemlerini onaylıyor musunuz? Onu izlediğinizi, Müslüman ve adil müçtehit olarak gördüğünüzü söylüyorsunuz; ama sizden Ayetullah Hekim'den sonra kimin dinî merci olduğu sorulunca cevap vermiyor ve susuyorsunuz? Yoksa onu mu dinî merci olarak gösteriyorsunuz?

— Eğer biri benden soracak olursa Ayetullah Humeyni'yi izlediğimi söylerim; ama kendisini bu mevkie ben getirmedim.

— Sorunun ilk bölümüne cevap vermediniz. Acaba Humeyni'nin her amel ve eylemini doğru ve gerçek buluyor musunuz, yaptıklarını onaylıyor musunuz?

— Ayetullah Humeyni'nin yaptığı her şey nitelik ve nicelik açısından benim için belli değil; hakkında araştırma yapma konusunda da ısrarcı değilim. Ayrıca siz de bundan böyle başkalarının değil, kendi amellerimden söz edin ve düşüncelerimi sorgulamayı bırakın.

— Yukarıda sizden hem soruldu ve hem anlatıldı ki geçmişteki amelleriniz ülke maslahatına aykırı olmuş ve defalarca Tahran, Bircend ve Meşhed'de bu bağlamda konuşmuş ve halkı kışkırtmışsınız. Ayrıca Humeyni lehine faaliyette bulunmuş ve insanları tahrik etmişsiniz, birçok talebe bu faaliyetleri beyan etmiştir; ama siz konuyu saptırıyor ve laf demagojisi yapıyorsunuz. Lütfen tekrar beyan edin; Humeyni'nin lehine faaliyet yaptığınızı ve talebeleri kışkırttığınızı itiraf ediyor musunuz?

— Daha önce sorduğunuz soruların altında gerçeklere uygun cevapları vurgu ile tekrar tekrar yazdım. Şimdi de tekrar söylüyorum; bir tek talebeyi bile kışkırtmadım ve bir tek kişiyi sizin iddia ettiğiniz konuya davet etmedim. Bu ve bir önceki soruya verdiğim cevaba şunu eklemek isterim; sadece ailem (yani eşim, hatta annem ve kız kardeşim bile değil) bundan müstesnadır ve o da benim gibi ve benim davetim ve şehadetimle Hz. Ayetullah Humeyni'yi izleyenlerdendir.

— İfadenizi nasıl onaylamak istersiniz?

— İmza ederek onaylıyorum.

SAVAK ajanı Gazenferi sorgulama oturumunu büyük bir öfkeyle ve hiçbir sonuç elde edemeden tamamladı. Başkan Şeyhan'a yazdığı raporda Seyyid Ali Hamenei'nin, onun da daha önce tahmin ettiği gibi her şeyi inkâr ettiğini yazdı. Raporunda şu ifadelere de yer verdi: "Sadece ön sorgulamanın son sayfasında (10. Sayfa) Humeyni'nin daha üstün âlim ve adil bir dinî merci olduğunu ve onu izlediğini itiraf etti. Ayrıca sorgulama sırasında SAVAK'ı yalancı olmak ve fişlemekle suçladı, kendisini cesur biri olarak tanıttı, hiç kimseden korkmadığını ekledi."

Gazenferi raporuna, "Seyyid Ali Hamenei beni de tehdit etti." diye ekledi.

Sürgün Çabası

O gün SAVAK Seyyid Ali Hamenei'yi ordu hapishanesine teslim ederken, 77. Tümen komutanından onu tek kişilik hücreye hapsetmeyi istemesi boşuna değildi.[1]

Meşhed SAVAK Başkanı Şeyhan, merkezle koordine etmeden ve amirlerinin emri olmaksızın, elindeki belgelerin ve Seyyid Ali'nin sorgulama sırasında verdiği ifadelerin askerî mahkeme için yeterli olmayacağını düşünerek, Meşhed Valisi'nden Seyyid Ali'nin dosyasını ele almak üzere bir an önce sosyal güvenlik komisyonunu toplamasını istedi.[2]

Aslında Şeyhan, komisyondan Seyyid Ali Hamenei'nin sürgün kararı çıkmasını umuyordu; mektubunda şöyle yazdı:

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'nın Meşhed 77. Tümeni Komutanına mektubu, No. 1 H/11886, tar. 04.07.1349.

2- age, Horasan SAVAK Başkanı'nın Meşhed valisine mektubu, No. 1 H/11884, tar. 04.07.1349.

"Adı geçen şahıs defalarca zararlı ve ülke maslahatına aykırı faaliyetlerde bulunmuştur. Suç unsuru içeren faaliyetlerinden el çekmesi için defalarca ikaz edilmesine karşın sürekli geçmişteki bu tür faaliyetlerini sürdürmüştür. Sürgün edilmesi için Sosyal Güvenlik Komisyonu oturumunun düzenlenmesini ve oturum tarihinin bu teşkilata bildirilmesini saygılarımla arz ederim."

O sıralarda 3. İdare Başkanı Nasır Mukaddem de Şeyhan'a bir telgraf çekerek, Seyyid Ali Hamenei'nin dosyasının tamamlanmasını ve askerî mahkemeye sevk edilmesini istedi.(1)

Şeyhan bu telgraftan pek hoşlanmadı; hemen Gazenferi'yi çağırdı: "Elimizde mahkemenin dayanağı olacak güçlü belgemiz yok; sadece güvenilir kaynakların raporları var. Bu durumda askerî mahkeme beraatına karar verecektir. Sosyal güvenlik komisyonu tarafından sürgün edilmesi konusunda merkezi ikna edin."(2)

Şeyhan bir gün sonra da 3. İdareye bir mektup yazarak şu hatırlatmada bulundu: "23.05.1970 tarihinde Seyyid Ali Hamenei tutuklandı; ancak kaynaklarımızın hakkındaki suç eylemleri ile ilgili onca raporuna karşın her türlü faaliyet ve hareketi inkâr etti; büyük bir küstahlıkla raporların yalan ve mahkemeye sunulacak nitelikte olmadığını beyan ediyor. Adı geçenin faaliyetleri kaynaklarımızın gözlem ve bilgelerine dayandığı ve kendisi de sorgulamaların sırasında hepsini inkâr ettiği için doğal olarak askerî mahkeme de beraatına karar verecektir. Bu yüzden onaylandığı takdirde SAVAK'ın, Seyyid Ali Hamenei'yi üç yıl sürgün etmek üzere Sosyal Güvenlik Komisyonu oturumunu düzenlemek için harekete geçmesini salık veririz."(3)

Bu önerinin merkeze ulaşması ve Horasan SAVAK'ının Vaiz Tebesi ve Mehami ile ilgili çalışmalarının hatırlatılması üzerine Nasır Mukaddem, Şeyhan'a çektiği telgrafta, Tebesi ve Mehami'yi de SAVAK projelerine ortak ederek onlardan Ayetullah Kummî ve Ayetullah Milani'nin arasını açmak üzere yararlanabileceklerinden emin olduğu takdirde, sürgün edilmele-

1- age, 3. İdare Başkanı'nın Horasan SAVAK Başkanı'na telgrafı, No. 313/3080, tar. 04.07.1349.

2- age, Telgrafın haşiyesine yazılan not.

3- age, Horasan SAVAK Başkanı'nın 3. İdareye telgrafı, No. 1 H/11892, tar. 05.07.1349.

rinden vazgeçilmesini istedi. Ancak Seyyid Ali Hamenei hakkında daha önce de belirtildiği üzere dosyasının tamamlanması ve askerî mahkemeye sevk edilmesi talimatını verdi.[1]

Merkezin Vaiz Tebesi ve Mehami ile ilgili önerisinden hoşnut olan Şeyhan meslektaşlarına hitaben 3. İdarenin olumlu yaklaşımından yararlanmak gerektiğini, söz konusu iki kişinin gözetiminin iyi yürütülmesi ve sorumluluklarını doğru biçimde yerine getirerek Merkezin Horasan SAVAK'ına olumlu bakışını korumak gerektiğini söyledi. Ancak Seyyid Ali Hamenei'nin dosyasının askerî mahkemeye sevk edilmesi ile ilgili karar hoşuna gitmedi ve bu yüzden dosyanın mahkemeye sunulacak şekilde hazırlanması için talimat verdi.[2]

Seyyid Ali Hamenei'yi geçici tutuklama kararı 27 Eylül tarihinde Meşhed 18. Ceza Mahkemesi Birinci Şube Müfettişi Albay Hasan İsmaili tarafından çıkarıldı. Geçici tutuklama kararı Seyyid Ali'ye gösterildiğinde, kararı kabul etmeyip itirazda bulundu.[3] Bu itiraz mahkemenin yargıç heyetini 30 Eylül günü toplanmaya ve oy birliği ile kararın yasalara uygun olduğuna karar vermeye zorladı.

İkinci Sorgulama

İkinci sorgulamanın kim tarafından yapıldığı kesin olarak bilinmiyor. 28 Eylül günü sabah saat 11.00 sularında sorgulama başladı. Sorgulama memuru sorgulamanın ilk bölümünde soğukkanlı ve görünüşte sakin davrandı; ama aynı zamanda Seyyid Ali Hamenei'nin İmam Humeyni (k.s) ile hemfikir olduğunu ispat etmek ve böylece onu İmam'ın suç ortağı olarak kayda geçirmek için büyük uğraş verdi. Ancak art arda dizdiği sorular sonuç vermedi; sorgulamanın ikinci bölümünde iyice sinirlenip kontrolünü kaybetti.

Kayıtlara geçen sorgulama belgesinde şu soru ve cevaplar yer alıyor:

> — Kimliğinizi beyan ettikten sonra aşağıdaki sorulara doğru cevap verecek misiniz?

1- age, 3. İdarenin Horasan SAVAK Başkanı'na telgrafı, No. 316/3113, tar. 06.07.1349.

2- age, Telgrafın haşiyesine yazılan not.

3- age, Meşhed Kışlası Askerî İnzibatının Meşhed 18. Ceza Mahkemesi birinci şube müfettişine mektubu, No. 401/40/20/138, tar. 06.07.1349.

— Evet.

— Şeyh Abbas Vaiz Tebesi, Şeyh Muhammed Rıza Mehami, Şeyh Mirza Ebulkasım Telafi ve Şeyh Ahmet Kâfi'yi tanıyor musunuz? Adı geçen şahıslarla ne kadar tanışıyorsunuz ve ne zamandan beri tanışıyorsunuz?

— Adı geçen şahısları tanıyorum. Tebesi Bey'le eğitimine başladığı günlerde ve Mehami Bey'le hemen hemen 1958 yıllarından beri Ayetullah Milani'nin dersinde, Telafi Bey'le de Nevvab Medresesinde talebeyken tanıştım. Kâfi Bey'le bundan bir kaç yıl önce, Meşhed'de minbere çıkmak üzere geldiği sıralarda tanıştım ve daha sonra Tahran'da bir camide cemaat imamlığı yaparken Kâfi Bey de aynı camide minbere çıktı; sonraları da arada bir tesadüfen kendisi ile karşılaştım.

— Ülke maslahatı aleyhine faaliyet biçiminizi ve adı geçen şahısların iş birliği ile vatana karşı ve Humeyni lehine yaptıklarınızı beyan edin. Adı geçen şahısların (Tebesi, Mehami, Telafi ve Kâfi) her birinin rolünü zikredin; her birinizin şimdiye kadar Humeyni lehine neler yaptığınızı aydınlatın.

— Bundan önceki sorgulamada da beyan ettiğim gibi şahsen ülke maslahatına aykırı en ufak bir eylemde bulunmadım ve ayrıca Ayetullah Humeyni için tebliğ bağlamında en ufak adım atmadım; adı geçen şahısların bu konudaki rolleri hakkında da hiç bir malumatım yoktur.

— Şimdiye kadar genellikle Ayetullah Hacı Seyyid Hasan Kummî'nin evinde düzenlenen oturumlara katıldığınızda ve çoğunlukla adı geçen şahıslarla birlikte Ayetullah Kummî'nin evine giderek orada bir kaç saat kaldığınızda, hangi amaçla oraya gittiniz, hangi konuları konuştunuz?

— Merhum Ayetullah Hekim vefat etmeden önce şu ana kadar sadece iki kez Ayetullah Kummî'nin evine gittim ve bu iki gidişim de bir hafta ara ile gerçekleşti. İlk kez Ayetullah Kummî'nin kardeşleri Hacı Ağa Bagır ve Hacı Ağa Tagi Kummî'yi ziyaret etmek ve ikinci kez de geçen perşembe günü öğleden önce (tutuklandığım gün) Ağa Mahmut Kummî'yi ziyaret için gitmiştim.

— Merhum Hekim'in vefatından sonra Meşhed'e gelen Şeyh Ahmet Kâfi ile kimler görüştü?

— Ben kendisini Meşhed'de görmedim ve üç yıldır onunla karşılaşmadım, yani 1968'in ramazan ayında Tahran'da yolda karşılaştıktan sonra hiç karşılaşmadık.

— O zaman Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin Kızıl Kale Hapishanesinde öldürüldüğü olayını kim size söyledi ki, bu haberi Dinî İlimler Merkezi ve Meşhed'de yaymaya başladınız?

— Merhum Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin hapishanede (hangi hapishanede olduğunu bilmiyorum) vefat ettiği haberini ben de Meşhed'de bu haberi duyan birçokları gibi, haberin yayılması sonucu öğrendim ve kesinlikle bu konuyu yaymadım; hatta o merhumun hapishanede şehit olduğundan da emin değilim.

— Sizin de dostlarınız olduğuna işaret ettiğiniz kişilerin (yani Şeyh Abbas Tebesi ve Şeyh Muhammed Rıza Mehami ve Telafi) Telafi hariç hepsinin, sizinle iş birliği yaparak devletle mücadele planı hazırladığınızı ve ülke maslahatı aleyhine ve Humeyni lehine faaliyet yürüttüğünüzü itiraf ettiler. Siz de tüm konularda onlarla yakın ve samimi bir şekilde iş birliği yapmışsınız; şimdi nasıl gerçekleri örtbas ediyor ve şimdiye kadar ülke maslahatı aleyhine ve Humeyni lehine hiç bir faaliyette bulunmadığınızı beyan ediyorsunuz?

— Eğer o iki arkadaş gerçekten böyle bir itirafta bulunduysa, bu itiraf ancak kendileri için geçerlidir; yani onları bağlar, beni değil. Eğer doğru söylüyorsanız, her ikisi gerçeğe aykırı konuşmuş demektir.

— Yukarıda Saidi'nin vefatı ile ilgili sorulan soruda şehit sözcüğünü kullandınız. Bu sözcükten maksadınız nedir? Benim için anlaşılır değil, açıklayın.

— Yukarıda şahsen onun şehit olduğundan emin olmadığımı yazdım. Şehit, zulümle öldürülen kimseye denilir.

— Size onun zulümle öldürüldüğü mü bildirildi?

— Bu konuda özel bir malumatım yok. Halk arasında dilden dile dolaşanlara göre onun öldürüldüğü belirtiliyor; ama biraz önce de yazdığım gibi bu konudan emin olamadım.

— Halk derken kimi veya kimleri kastediyorsunuz? Saidi'nin zulümle öldürdüğünü iddia eden veya size böyle söyleyen kişi veya kişileri açıklayın.

— Hiç kimse halk arasında konuşulanları ve yayılan sözleri kimin söylediğini hatırladığını söyleyemez. İnsan bu tür sözleri birçoklarından duyar; ama bunu ilk kimin söylediğini hatırlaması çok zordur.

— Bu iddianız doğru gözükmüyor; özellikle, duyulan konunun, duyan kişi açısından çok önem arz ettiği durumlarda böyle olmaz. Dolayısıyla eğer siz yazılı olarak verdiğiniz sözü tutmak ve gerçekten gerçek dışı bir şey söylememek istiyorsanız, Saidi'nin şehit sayıldığı, bu haberin size iletildiği ve kimin ilettiği meselesini aydınlatabilirsiniz; hatta mümkünse kesinlikle hatırladığınız bir iki kişinin adını söyleyebilirsiniz. Bu yüzden lütfen dikkat edin ve bu haberi söyleyenlerin adını mümkün mertebe hatırlayarak beyan edin.

— Biraz önce arz ettiğim gibi şu anda kesinlikle belli biri aklımda değil. Zannedersem bu söylentiyi ve esasen Merhum Saidi'nin vefat ettiği haberini ilk kez cenaze töreninde duydum. Hatta kesin olarak daha önce duyup duymadığımı da bilemiyorum.

— Merhum Seyyid Muhammed Rıza Saidi hakkındaki görüşünüz nedir? Bu konuda (Saidi'nin zulümle öldürüldüğü) sizin görüşünüz nedir ve kalben bu konuda ne düşünüyorsunuz?

— Merhum Saidi (k.s) Kum'un Horasanlı fadıllarından biriydi. Ben kendisini ilk kez Kum'a gittiğimde, yani 1958'in sonlarında veya 1959'un başlarında orada ziyaret ettim. Hoş sohbet, fadıl ve dindar bir insandı. En son Tahran'da bir camide cemaat imamı oldu ve son yıllarda da bir iki kez kısa süreli hapis yattı. Ancak kendisinin öldürüldüğü ile ilgili görüşüme gelince, yukarıda da yazdığım üzere bu konudan emin değilim ve şimdiye kadar da bu meseleyi (emin olmadığım için) kimseye açmadım.

— Ayetullah Seyyid Hasan Kummî hakkındaki görüşünüzü beyan edin. Siz ona inanıyor musunuz? Amel, davranış ve düşüncelerini onaylıyor musunuz, yoksa tekzip ve ret mi ediyorsunuz?

— Ben Ayetullah Kummî'yi müçtehit, adil ve ihlaslı biri olarak biliyorum. Bir süre (yaklaşık bir yıl) onun derslerine katıldım. Bence yaptıkları ve söyledikleri inancına dayalıdır ve hiç bir garazı veya özel bir durumu söz konusu değildir.

— Ayetullah Hacı Seyyid Hadi Milani hakkındaki görüşünüzü yazın ve onun amel, davranış ve icraatının sizce doğru olup olmadığını ve onaylayıp onaylamadığınızı beyan edin.

— Ayetullah Milani'yi de müçtehit, adil ve üstün âlimlerden biri olarak bilirim. Yıllarca (yaklaşık 6 veya 7 yıl) derslerine katıldım ve verdiği derslerden yüzlerce sayfa not aldım.

— Lütfen Ayetullah Humeyni ve onun amel, davranış ve icraatı ile ilgili görüşünüzü açık ve net bir şekilde yazın ve adı geçenin icraatını onaylayıp onaylamadığınızı açıklayın. İcraatını tekzip veya reddediyorsanız, delilini zikredin. Eğer onaylıyorsanız, hangi delillere göre onaylıyorsunuz?

— Hangi icraatını kastediyorsunuz, onu açıklayın.

— Yani sizce Ayetullah Ruhullah Humeyni nasıl bir şahsiyettir ve onu nasıl bilirsiniz? İcraatından maksat, onun bütün amelleridir. Onun hakkında görüşünüzü beyan ederken. Eğer amelleri sizce onaylanıyorsa, kuşkusuz onun her türlü ameli ve ondan kaynaklanan her amel de onaylanmış sayılır. Her hâlükârda Humeyni'yi kendi görüşünüze göre detaylı bir şekilde tanıtın.

— Hatırladığım kadarıyla Ayetullah Humeyni hakkındaki görüşümü önceki sorgulamada yazdım. Ayetullah Humeyni'yi müçtehit ve adil bir âlim olarak biliyorum. Bir kaç yıl derslerine katıldım; fıkıh ve usul derslerinden faydalandım. Ayetullah Humeyni'nin hapis veya sürgün edilmesine yol açan faaliyetleri hakkında herhangi bir görüşüm yok ve esasen bu konuda malumatım da halk kitlelerinin bildiğinden daha fazla değil. Özetle bildiğim şey, yaptıklarının inancına uygun olduğu, ülke ve milletin maslahatı aleyhinde eylem veya ihlal yapmayı amaçlamadığıdır.

— Ayetullah Humeyni'nin sürgün edilmesi ve ardından ülkeden sınır dışı edilmesi hakkındaki görüşünüz nedir? Doğru muydu, yanlış mıydı?

— Vallahi ne desem ki!..

— Ayetullah Seyyid Hasan Kummî'nin sürgün edilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

— Müsaade edin her iki büyük insanın sürgün edilmesi hakkında açık konuşayım. Hayır! Bence bu iş doğru değildi ve hükümetin bu kişilerle uzlaşması gerekirdi.

— Sizce bu iki kişi neden hapse atıldı ve daha sonra sürgün edildi, Ayetullah Humeyni neden ülkeden sınır dışı edildi?

— Bence bu kişilerin bir kaç dinî talebi vardı. Eğer hükümet onlarla uzlaşabilseydi ve muhtemelen isteklerini yerine getirseydi, ne onlar o şekilde itirazda bulunurdu, ne de hükmet onlara karşı sert tutum sergilemek zorunda kalırdı; şimdi hükümetle bazı halk kesimleri ve din adamları arasında da bu mesafe oluşmazdı

— Yani şimdi halkla hükümet arasında bir mesafe mi oluştu? Böyle bir mesafe varsa, sebebi nedir? Görüşünüzü beyan edin.

— Bazı halk kesimlerinin hükümetten hoşnut olmadığı konusunda şüpheniz mi var? Bence bunun sebebi şu: Halk, din adamlarına inanıyor ve ulemayı hapse atıp sürgün edenlere ve… böylelerine dost gözüyle bakmıyor.

— Lütfen görüşünüzü ve yazdıklarınızı hiç bir konuyu göz ardı etmeksizin yazın ve sözcükleri istediğiniz şekilde yazmaktan çekinmeyin. "Sürgün ve..." yazmaktan maksadınız nedir? Bakın, ben sizden gayet dostane ve samimi bir şekilde soruyorum. Neden aklınıza gelenleri ve inancınızı oluşturan düşüncelerinizi yazmaktan çekiniyorsunuz? Lütfen "ve" sözcüğünden sonra "..." şeklinde boş bıraktığınız yeri doldurun.

— Örneğin saatlerce süren ifadeye çağırmalar, işkenceler, gözetim altında tutmalar, minberden men etmeler… Ben tüm bunların sizce açık ve belli olduğunu düşünmüştüm; bu yüzden daha fazla eklemek istemedim.

— Lütfen kimi, nerede, ne zaman ve nasıl işkence ettiklerini beyan edin? Eğer sizi SAVAK'a çağırmayı kastediyorsanız, o zaman yasalardan şikâyetçi olmalısınız. Siz ülke maslahatına karşı hareket etmekle suçlanıyorsunuz ve yasalar da çağırılmanızı ve yine yasalara karşı durumunuzun aydınlığa kavuşturulmasını hükmediyor. Bazılarının minberden men edilmesi de yine yasalara uygundur. Kuşkusuz ülkede yasalara aykırı hareket eden herkes cezalandırılır. Her neyse, siz şimdi kimin işkence edildiğini ve suçsuz yere tacize uğradığını veya takibe alındığını veya çağırıldığını beyan edin.

— İşkence konusunda, şimdi çağrılmış olmamı kastetmedim; ama zatı alinizin de bildiği üzere, mesela şu bizim Meşhed'de Şeyh Ali Fesihi'yi örnek verebilirim. Meşhed'de bir karakolda polis bir iki saat kendisini kırbaç ve copla adamakıllı misafir edip iyice ağırlamıştı. Sizce bu da mı yasalara göreydi? Ayrıca, esas demek istediğim, halkın hoşnutsuzluğu

ile ilgilidir. Diyelim ki minberden men edilen biri, yasalara göre men edilmiş olsun; peki ama halkın bundan haberi var mı? Halk, sadece falanca âlimin bir süredir minbere çıkmaktan mahrum bırakıldığını duyuyor veya falanca kişinin bir süre hapis yattığını ve sürgün edildiğini görüyor. İşte bunlar insanları rahatsız etmeye yeter. Herkes yasaları bilecek veya hukukçu olacak değil ya.

— Şeyh Ali Fesihi'nin karakolda kırbaçlandığını söylediniz. Siz bu olayı kendi gözlerinizle mi gördünüz? Bence mesele sizin anlattığınız gibi değil. Eğer öyle olsa bile, bunu devletin hesabına yazmamak gerekir. Eğer bir kaç polis memuru görevini bilmiyorsa veya kötüye kullanıyorsa, bunu bütün polis memurlarına mal etmemek gerekir. Eğer Fesihi meselenin takipçisi olsaydı, emin olun söz konusu polis memurları sorgulanır ve mesele araştırılırdı. Siz de bir olayı bizzat görmediğiniz sürece kabul etmeyin. Ben şahsen şahit oldum, bir defasında Şeyh Abbas Tebesi maslahata aykırı beyanatı yüzünden çağırılıp merkeze sevk edildiğinde, ona gayet yumuşak davranıldı. Hem Tebesi ve hem onunla beraber tutuklanan Novgani Vaiz sürekli SAVAK'ta tutuklu bulundukları sürede onlara yönelik iyi davranıştan ötürü teşekkür ettiler; ama serbest bırakılır bırakılmaz, onlara yönelik işkencelerden, tacizlerden ve zulümlerden söz ettiler. Oysa Allah şahittir ki bu baylara ister Meşhed'de ister Tahran'da o kadar iyi davranıldı ki kendi ifadelerine göre çok mahcup oldular ve nasıl teşekkür edeceklerini bilemediklerini söylediler; fakat minbere çıkar çıkmaz yalan söylediler ve kendilerini zulüm ve işkenceye maruz kalan mazlumlar olarak tanıttılar. Bunu neden yaptılar, biliyor musunuz? Sadece kendilerini büyütmek ve şu saf ve sıradan insanların güvenini kazanıp sonuçta daha fazla kazanç sağlamak için. Neyse geçelim bunları. Yukarıda "Ayetullah Kummî ve Ayetullah Humeyni'nin sürgün edilmeleri" ile ilgili soruya verdiğiniz cevapta, devletin adı geçen iki şahıs konusunda gereksiz yere bu kararı verdiğini beyan ettiniz. Peki, demek ki adı geçen şahısların (Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Kummî) yaptıklarını onaylıyorsunuz ve sizce onların yaptığı her iş ve her amel doğrudur, öyle mi?

— Bir kişinin yaptığı işin bir toplumun adına mal edilemeyeceği konusunda hiç kuşku yoktur. Ancak biraz önce arz ettiğim gibi halk bu tür detayları bilmez. Ayrıca bir polis memuru devletin resmî üniforması ile halkın gözünde devleti temsil eder ve onun yaptığı her iş halka göre devletin onayladığı bir iş olarak telakki edilir. Tekrar söylüyorum, mev-

zu bahis olayların gerçek olup olmadığını tartışmıyorum. Söylemek istediğim, halkın bu tür konularda idrak ve anlayışının ne olduğu ve hoşnutsuzluklarının nerelerden kaynaklandığıdır. Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Kummî'ye gelince şöyle izah edeyim, bence herkesten daha ziyade sosyal işlerle ilgilenen ve sorumlu olan devletin bu baylarla uzlaşması gerekirdi. Dinî bir toplumda bir kaç büyük dinî lider veya âlim veya büyük ve etkin din adamının rolü göz ardı edilemez. Hatırladığım kadarıyla bir siyasetçi (galiba Seyyid Celal Tahrani'ydi) , o günlerde bu öneriyi gündeme getirmişti; bu da kesinlikle devlete yönelik iyi niyetinden kaynaklanıyordu. Eğer aileyi koruma yasası veya bunun gibi yasalar ülkede çıkarılıp uygulanmasaydı, hassasiyetleri sadece dinî meseleler üzerinde olan Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Kummî kesinlikle itirazda bulunmaz veya herhangi bir tepki vermezdi; ülkede yapılan reformlarla da çelişmezdi. Bu, dinî bir kanun olurdu ve devlet de benimsemiş olurdu; uygulanması da İran milleti ve devleti için bir ayıp sayılmazdı. Uzlaşma derken bu tür konuları kastediyorum.

— Devrim ve devrim ilkeleri hakkındaki görüşünüz nedir.

— Eğer Beyaz Devrim'i kastediyorsanız, şöyle diyebilirim: İran'ın sosyal durumunda değişim yaşanması gerektiği tartışma götürmez; ama bu devrimin tüm maddelerini tamamen doğru bulmuyorum. Gerçi birçok ilkesi hakkında malumatım yok ve altı ilkesinden sadece toprak reformu ve kadın erkek eşitliği ilkelerini hatırlıyorum. Arz ettiğim gibi bu konuda bazı görüşlerim var; ama beyan etmeyi gereksiz buluyorum. Çünkü kaale alınacağını düşünmüyorum.

— Maksadım Kral ve halkın Beyaz Devrim'idir. Beyaz Devrim'in ilkelerini yararlı buluyor musunuz, bulmuyor musunuz? Eğer söz konusu devrimden onayladığınız konu veya ilke varsa zikredin. Sizce yararlı olmayan ve onaylamadığınız ilke varsa açıkça zikredin. Kuşkusuz eğer görüşünüz mantıklı ve yararlıysa ve halkın yararına ise, göz önünde bulundurulacaktır.

— Biraz önce arz ettiğim üzere altı ilkenin tamamını bilmiyorum. İki ilkeye, yani kadın-erkek eşitliği ve toprak reformu ilkelerine gelince, genel ve geniş kapsamlı bir plan sunmak büyük bir iştir. Şimdilik böyle bir işin üstesinden gelemem; zaten böyle bir iddiam da yok... Sadece bazı görüşlerim var, örneğin çocukların talim ve terbiyesinde annenin rolü… Toplumumuzda kadınların genel masumiyetine binaen, keşke

bu konu şöyle gündeme gelseydi, evvela eşine tacizde bulunan erkeklerin ağır bir şekilde cezalandırılması için sert yasalar çıkarılmalı, kadınların hak ettikleri kişilik ve onurları korunmalıydı. İkincisi, toplumumuzda kadınların geri kalmışlığının sebebi bu kesimin %80 kadarının okuma yazma bilmemesidir. Bu nedenle kız okullarının, herkesin gönül rahatlığı ve büyük bir rağbetle kızını okula gönderebileceği bir duruma kavuşturulması gerekirdi ki sonuçta kadınlar dinî elzemlerini korumakla beraber erkeklerle bilgi açısından eşit seviyeye gelebilsin. Üçüncüsü, bu ülkenin kadınlarının ev hanımı olmaya ve çocuklarını yetiştirmeye teşvik edilmesi gerekirdi ki, genç kızlar ana olmanın onların kişiliği ile çeliştiği duygusuna kapılmasın veya ev hanımı olmanın eğitimli bir kadının şanına yakışmadığını düşünmesin... Kuşkusuz, kadınlara sosyal faaliyetlerde bulunma hakkı tanınması gerekirdi; ama kesinlikle pek az sayıda kadın kadınsı fıtratının aksi istikametinde hareket ederek eşiyle ilgilenmekten ve çocuklarının eğitim ve terbiyesinden vazgeçip naçizane bir maaş karşılığında zamanını bir kurumda harcamaya razı olurdu. Neyse, bu tür görüşleri uygulamak için hâlâ geç kalmış sayılmayız. Gerçekten bu yolda bir irade varsa bu görüşleri ilgili yetkililere iletmek de mümkün... Toprak reformu ilkesi hakkında da bu tür görüşler söz konusudur. Şüphesiz, bazı gaspçı toprak ağalarının elinden o toprakların alınması çok iyi bir uygulamadır; ama bu iş; ancak çiftçi kesim refah içinde yaşamaya başladığı an tamamlanmış sayılır. Tabi, bu tür meseleleri konuşmanın yeri sorgulama odası değil. Bu konular üzerinde düşünmek, araştırmak ve gazete ve dergilerde tartışmak gerekir.

— Bu soruyu sormaktan maksadımız şu: Siz Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Kummî'nin hangi icraatını ve neden onaylıyorsunuz. Onlardan birinin hapse atılmasını, sürgün edilmesini ve ülkeden sınır dışı edilmesini neden yersiz buluyor ve devletin onlar hakkında haksızlık ettiğini düşünüyorsunuz?

— Arz ettiğim gibi zatı alilerinin yaptıkları hakkında herhangi bir görüşüm yok. Onlar din merciidir ve ne yaptılarsa, bunu bir görev olarak yapmışlardır; bendeniz onların ne yapması gerektiğini belirleyemem. Devletin yaptığı hakkında da benim görüşüm şudur: Devlet de şu anda sizin küçük bir örneğini sergilediğinizi yapmalıydı, yani bu baylardan görüşlerini sormalıydı. Böyle bir istişare yüksek düzeyde gündeme geldiği için üzerinde uzlaşma ihtimali de çok yüksekti ve iş buralara

kadar uzamazdı. Dolayısıyla daha önce de yazdığım üzere şahsen ve toplumun bir bireyi olarak devletin bu baylara ve onlara benzer düşünce ve yönteme sahip olan başka insanlara karşı en başta uyguladığı sert tutumu doğru ve maslahata uygun bulmuyorum.

— 4 Haziran 1962 [doğrusu 1963] olayından sonra Ayetullah Ruhullah Humeyni ülke maslahatına aykırı ve kraliyet yüksek makamı aleyhinde uygulamaları yüzünden vatan haini tanındı. Kuşkusuz, mevzu, devrimin bir iki ilkesine karşı çıkmak değildi; ülke maslahatına karşı sert ve radikal uygulamaları yüzünden sistem ve devlet onu hain olarak tanıdı. Ayetullah Seyyid Hasan Kummî de ülke maslahatına karşı sert ve radikal uygulamaları nedeniyle ve (minberlerde) kraliyet yüksek makamına hakaret etmekten hain ilan edildi ve sonuçta bu meseleler onların sürgün ve sınır dışı edilmelerine yol açtı. 4 Haziran 1962 [doğrusu 1963] tarihinden önce devletin temsilcileri sizin yukarıda işaret ettiğiniz amaç doğrultusunda Ayetullah Humeyni'nin yanına gittiler. Ama o, devletin bu iyi davranışını ve iyi niyetini umursamayıp tamamen sert bir dille ve suç sayılan işlere yöneldi; kargaşa, yaygara, düzensizlik ve güvensizliğe yol açtı; hatta bazı masum insanların öldürülmesine sebep oldu ve ihaneti kesinleşti. İşte bu yüzden sizden adı geçen iki şahıs hakkındaki görüşünüzü beyan etmeniz ve onları salih, haklı ve doğru mu buluyor, yoksa bu cezaları hak ettiklerini mi düşündüğünüzü beyan etmeniz soruldu. Siz de onları âlim, adil ve salih müçtehitler olarak bildiğinizi ve Ayetullah Humeyni'yi izlediğinizi beyan ettiniz. Kuşkusuz biri bir başkasını adil ve daha âlim biri olarak bilir ve onu izlerse, onun her türlü amelini de onaylar, kendi zevk ve inancına uygun bulur. Bu şahıslara yönelik düşünce ve inançlarınıza bakıldığında, onların icraatını takip ettiğiniz ve onayladığınız ortaya çıkıyor. Oysa bu baylardan birinin günahı [günahları] Krala karşı eylem yapmak ve majestelerine hakaret etmektir.

— Bu saygıdeğer insanların eylemleri konusunda her türlü yorum ve izahta bulunmak mümkündür; bunlardan biri de sizin yaptığınız yorumdur. Arz ettiğim gibi ben bu bayları mümin ve ihlaslı insanlar olarak biliyorum ve yaptıklarının da inançlarına uygun olduğuna inanıyorum. Ama benim bu eylemleri onaylayıp onaylamadığıma gelince şunu söyleyebilirim: Bazı eylemlerini tasvip ve onaylayabilir, bazılarını reddedebilir ya da hepsini onaylayabilir veya hepsini reddedebilirim. Her hâlükârda sizin sorunuz bence sorgulama sırasında ülke yasaları-

na göre aykırıdır. Bence sorunuzda Ayetullah Humeyni'nin akaidini kabul etme durumunda zorunlu olarak kendisini izlemem ve ona göre hareket etmem gerektiğini yazmanız doğru değil; çünkü birinin doğru iş yaptığına inanmak, insanın aynı işleri yapmasını gerektirmez. Eğer SAVAK'ın suç olarak bir iş yaptığıma dair bir belgesi varsa, onu göz önünde bulundurması ve bu işe yönelik yasalara göre hareket etmesi gerekir. Ancak kişisel görüş ve inancıma göre hükmetmenin yasal dayanağı yoktur. Ayrıca arz ettiğim gibi benim görüşüm muvafık veya muhalif veya şartlı olarak muvafık olabilir.

— Sizden Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Kummî'nin amelleri ve uygulamaları hakkındaki görüşünüzü ve onları nasıl algıladığınızı beyan etmeniz soruldu. Siz de görüşünüzü yazdınız ve adı geçen şahısları Müslüman ve adil müçtehit olarak bildiğinizi ve yine adı geçen şahısların sürgün ve sınır dışı edilmesini de yersiz ve devletin kararını doğru bulmadığınızı yazdınız. Bu yüzden size adı geçen iki şahsın devlet tarafından hain ilan edildiği ve yaptıklarının da ülke maslahatına aykırı olduğu arz edildi. Ayetullah Humeyni hakkında da 4 Haziran 1962 [doğrusu 1963] olayından sonra yüzde yüz vatan aleyhinde ve ülkenin ve halkın zararına olduğu tespit edilen bazı eylemlere kalkıştığı kesinlik kazandığı ve bu meseleler hakkında böyle bir karar (sürgün) alındığı beyan edildi. Eylemleri de zikredildi ve sizden adı geçen şahıslarla ilgili düşünce ve görüşlerinizi dikkate alarak ve yine onların hain ilan edilmesine sebep olan eylemlerin neler olduğunu gözeterek onların amellerini onaylayıp onaylamadığınız ve kabul edip etmediğiniz soruldu. Hâlâ onları Müslüman ve adil müçtehit tanıyıp tanımadığınız ya da tüm bunları reddedip onların bu cezaları hak etmediğini düşünüp düşünmediğiniz soruldu.

— Bu sorunun cevabını bir önceki sorunun altında yazdım. Düşüncelerime gelince, özür dileyerek sorunuzu yersiz bulduğumu söylemek zorundayım. Yasalar suç unsuru teşkil eden ameller için ceza belirlemiştir. Hakkımda böyle bir durum ispatlandığı takdirde ilgili ceza da uygulanacaktır. Suç işlediğim asla ispat edilemeyecektir; çünkü suç işlemedim. İnsanların düşüncesine gelince, yasalar ne muhalif inanca ve düşüncelere sahip olmayı suç bilmiş ve ne de bu tür düşüncelere sahip olanları cezaya müstahak görmüştür; daha da önemlisi hiç bir mahkemeye de bu konuda sanığı sorgulama ve düşüncesini beyana zorlama izni vermemiştir.

— Düşünce ve inancınızı sorarken sizi suçlamak istediğimizi kim söyledi? Ben sizden Ayetullah Humeyni hakkındaki düşünce ve görüşünüzü yazmanızı istedim; siz de onu Müslüman müçtehit ve daha adil âlim olarak bildiğinizi yazdınız. Sonra da onun eylemleri ile muvafık mısınız, yoksa muhalif misiniz; her iki durumda gerekçelerinizi yazın, diye soruldu. Şimdi tekrar soruyorum, lütfen cevap verin: Ayetullah Humeyni'nin amel ve davranışını ve her türlü eylemini onaylıyor musunuz, onaylamıyor musunuz?

— Buna cevap vermekten kaçınma sebebimin, inancın cezaya sebebiyet vermesi olduğunu söylemedim; bilakis, kanunun muhalif görüşler için ceza belirlemediğini söyledim. Hatta cevap vermememin sebebi, örneğin benim adı geçen bu iki büyük âlimin tüm amelleri ile muvafık olmam yüzünden değildir. Siz benden öyle bir soru sordunuz ki, yasalara göre bu soruya cevap verebilirim de, vermeyebilirim de. Ben de her hâlde sizin de inkâr etmeyeceğiniz bu yasal hakkımdan yararlanıyorum.

— Siz Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Kummî'nin Müslüman, mümin ve adil müçtehit olduklarını, her türlü eylemlerinin de düşünce ve inançlarından kaynaklandığını ve Humeyni'yi izlediğinizi beyan ettiniz. Bir önceki sorgulamada beyan edildiği üzere ve bir kaç talebenin ifadesi ve şehadetine istinaden Merhum Ayetullah Hekim vefat ettikten sonra sürekli Humeyni lehine tebliğ ve propaganda yaptınız ve Tebesi, Mehami, kardeşiniz ve Ebulkasım'ın [Telafi] iş birliği ile sürekli Humeyni ve Kummî lehine eylem yapıp her fırsatta onlar için tebliğ ettiniz. Bu iddiayı ispat eden en bariz delil de şimdi Humeyni ve Kummî'nin eylemlerini tasvip ve adı geçen şahısları onaylayıp onaylamadığınızla ilgili soruya ve yine onların vatan haini ilan edilmesini kabul edip etmediğiniz sorusuna cevap vermekten kaçınmanızdır. Tabi ki bir insan bir başkasını mümin, müçtehit, Müslüman ve adil biri olarak kabul edebilir, onun her yaptığını doğru, yerinde ve yararlı bulup onaylayabilir de. Şahıs veya şahısların amel, düşünce, inanç ve eylemleri hakkında görüş beyan etmenin korkulacak bir yanı yoktur, üstelik suç da sayılmaz.

— Yukarıdaki soru hakkında bir önceki sorgulamada söylenmesi gerekenler söylendi, yazılması gerekenler de yazıldı. Ben, ne Merhum Ayetullah Hekim vefat ettikten sonra, ne de vefat etmesinden önce Ayetullah Humeyni'nin din merciliği için tebliğ yapmadım. Sebebi de şu: Evvela din merciliği için tebliğ etmek genellikle ya minbere çıkan-

larca umumi mekânlarda ya da cemaat imamları tarafından yapılır. Ben bu iki meslekten hiç biri ile uğraşmıyorum. Yukarıdaki soruya cevap vermekten kaçınmamın Ayetullah Humeyni lehine hareket ettiğime yorumlanması geçersizdir ve delil de teşkil edemez. Ben Ayetullah Humeyni'yi müçtehit ve adil biliyorum; hakkında fetva verdiği meselelere de aynen uymuşumdur ve bundan böyle de uyarım. Fakat Ayetullah Humeyni'nin risalesinin neresinde ülkenin maslahatı veya devletin aleyhine hareket edin diye yazmış ki ben de ona uyan biri olarak bunu yapmış olayım? Birçokları birçok işi yapar, üstelik başkaları onları esas itibarı ile o iş için liyakatli ve layık görmez. Ayetullah Humeyni halka hitaben bir konuşma yaparak devlet düzenini eleştirdiyse, onu izleyenlerin de aynı şeyi yapmalarına müsaade edileceğini mi düşünüyorsunuz? Kesinlikle değil. İmam Ali (a.s) bir mektubunda amellerini anlattıktan sonra şöyle yazıyor (üstelik büyük bir vali ve seçkin bir şahsiyete) : 'Sizler benim yaptığımı yapamazsınız, yani o işlerin sorumluluğu sizin omuzunuzdan kaldırılmıştır ve yapmak zorunda değilsiniz.' Dolayısıyla birinin müçtehit olduğuna inanmak ve onu izlemek, onun tüm yaptıklarına uyma ve izleme anlamına gelmez.

— O zaman sizin görüşünüz Ayetullah Humeyni'nin amel ve uygulamaları ile aynı mı, yoksa ret mi ediyorsunuz, onu açıklayın.

— Özür dileyerek bu soruya cevap vermekten kaçınıyorum.

— Kuşkusuz, bu soruya cevap vermekten kaçınmanızın sebebi, muhtemelen cezalandırılmaktan duyduğunuz korku ve panik yüzündendir ve kesinlikle yukarıdaki soruların cevabında "Humeyni ve Kummî'yi Müslüman, mümin ve adil müçtehit bilme ve suçlarını doğru, yararlı ve makul gördüğünüzü ve ayrıca sürgün edilmelerinin gerekçesini, sizce doğru olan dinî isteklerine dayanan haklı görüşlerini beyan etmeleri yüzünden haksız bulduğunuzu, toprak reformu ve kadınların özgürlüğü ile ilgili ilkeleri dine aykırı gördüğünüzü, devletin onların gönlünü kazanmaları gerektiğini" ifade ettiğinize bakıldığında, demek ki adı geçenlerin yanlış uygulamalarını tasvip ediyorsunuz ve kendinizi özellikle Humeyni başta olmak üzere onların düşünce ve inançlarını takip etme konusunda yükümlü biliyorsunuz. O zaman sizin Kummî ve Humeyni lehine faaliyet yürüttüğünüz kesinlik kazanıyor; ister itiraf edin, ister inkâr edin, fark etmez. Çünkü bir kişinin bir müçtehidi izlemesi ve onu adil ve mümin olarak bildiği hâlde onun uygulamalarını izlememesi imkânsızdır.

— Bundan önce de defalarca arz ettiğim üzere bir müçtehidi izlemek, onun bütün yaptıklarını izlemeye delil oluşturmaz. Sorunuza cevap vermekten kaçınmak da, sizce suç delili olabilir; ancak yasalara göre böyle değildir. Tekrar söylüyorum, hakkımda ülke maslahatına aykırı olarak hareket ettiğime dair tüm yazdıklarınızı inkâr ediyorum ve eğer siz de kabul etmezseniz, şahsen vicdanım karşısında doğru söylediğim için mutluyum ve gerçeğe aykırı hiç bir söz söylemedim. Bence eğer siz bahane arama peşinde değilseniz, o zaman benim bu mekânın dışındaki durumuma bakmalı ve sakin, hatta münzevi davranışlarımı delil olarak görmeli ve tahminlere göre karar vermemelisiniz. Bu konuda daha fazla izahatta bulunmayı yersiz buluyorum.

— Cevabınızın birinci satırına istinaden, yani siz Humeyni'nin sürgün ve sınır dışı edilmesine sebep olan her türlü eylemini ret mi ediyorsunuz?

— Arz ettiğim üzere bu konuda onu izlemedim; ama kabul veya ret konusunda herhangi bir görüşüm yok.

— Nasıl olur da birisi bir şahsiyeti Müslüman, müçtehit, mümin, bilge ve adil olarak tanıdığı hâlde onun inanç ve uygulamaları konusunda herhangi bir görüşü olmaz? Lütfen açıkça beyan edin, Humeyni'yi Müslüman, mümin ve adil bir müçtehit olarak tanıyan ve onu izleyen biri olarak amel ve uygulamaları hakkında ne düşünüyorsunuz, onun ülkeden sürgün ve sınır dışı edilmeyi hak etmediğini mi düşünüyorsunuz?

— Bu sorularınız önceki soruların tekrarından ibaret, benim de cevabım aynı cevapların tekrarından öteye gitmez. Şahsen kritik konularla uğraşacak ne asabım, ne de zamanım var; cismen ve ruhen içinde bulunduğum durumda hiç kimse ve hatta yüce Allah benden Hz. Ayetullah Humeyni'nin her yaptığını yapmamı istememiştir. Bu yüzden de Ayetullah Humeyni'nin yaptıklarına pek odaklanmadım ve üzerinde herhangi bir araştırma yapmadım; zaten Ayetullah Humeyni yıllardır yurt dışında yaşıyor ve ben de yıllardır Meşhed'de kendi yaşamımla uğraşıyorum.

— Müslüman, mümin ve adil bir müçtehit yanlış amellerde bulunabilir mi hiç? Tabi gerçekten mümin, adil ve müçtehit değilse, o başka. Sizden sorulan soru şu: Siz Ayetullah Humeyni'nin şimdiye kadar yaptıklarını ve şimdiki uygulamalarını ve özellikle sürgün ve sınır dışı edilmesine sebep olan işlerini onaylıyor musunuz, onaylamıyor musunuz? Sizin ya muvafık ya da muhalif olmanız gerekir. Ben size onun peşinden git-

tiğinizi veya yurt dışında onunla görüştüğünüzü veya görüşeceğinizi söylemedim. Ayetullah Humeyni'yi izleyenler ya onun her yaptığından sevinmeli ve onaylamalı ya da onu izlememeleri ve din merciliği için adil ve liyakatli biri olarak görmemeleri gerekir. Şimdi siz, onu adil ve müçtehit gören biri olarak, amelleri, sözleri ve uygulamaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

— Bir müçtehidi izlemek, onun tüm amellerini onaylama anlamına gelmez. Ayetullah Humeyni'nin amelleri ile ilgili görüşüme gelince, bu mesele kişisel görüşümle ilgili olduğu için kendimi bu soruya cevap vermekle yükümlü görmüyorum.

— Siz ki ülke maslahatına aykırı hiç bir eylemde bulunmadığınızı ve cezayı hak ettirecek hiç bir suç işlemediğinizi iddia ediyorsunuz, o zaman neden gerçekleri yansıtan bu sorulara cevap verme cesaretinden yoksunsunuz? Eğer gerçekten kendinizi suçsuz biliyorsanız ve gerçekten de iddia ettiğiniz gibi suçunuz yoksa o zaman korkmamanız gerekir. Her hâlükârda size son kez soruyorum, ister cevap verin, ister vermeyin. Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Kummî'nin eylemlerini onaylıyor musunuz, yoksa ret mi ediyorsunuz?

— İnancımı beyan etmekten hiç bir korkum yok ve eğer gerekirse, inancımla ilgili her şeyi beyan ederim. Fakat burası SAVAK ve siz de SAVAK'ın muhterem sorgulama memurusunuz. Sizin benim amellerim hakkında soru sormanız gerekir. Neden mahkemenin yetki alanında bulunmayan ve sadece yüce Allah'ı ilgilendiren inançlarım hakkında soru sorduğunuzu söyleyebilir misiniz? Her neyse, hakikati beyan edecek kadar cesaretim vardır ve sorgulamalarda da gerçeklerden başka bir şey söylemediğimi ispat etmişimdir.

— Yukarıda işaret ettiğiniz gibi eğer devletin toprak reformu ve kadınların özgürlüğü ile ilgili ilkelere dikkat edilseydi ve ulemanın görüşüne uygun bir şekilde uygulansaydı, arada bunca mesafe oluşmazdı. Bizzat beyan ettiğiniz üzere Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Kummî'nin sürgün edilmesinin de bu konudan kaynaklandığını ve bunun dinî bir inanç olduğunu söylediniz, size meselenin bu kadar basit olmadığı ve Ayetullah Humeyni'nin 5 Ağustos 1962 [doğrusu 6 Ağustos1963] ülke maslahatına aykırı ve devletin en tepesindeki kişi aleyhinde eylemleri yüzünden hain ilan edilerek sınır dışı edildiği söylendi. Bu çerçevede görüşünüz öğrenilmek istendi, onu haklı olarak mı vatan haini ilan etti-

ler, yoksa bunu hak etmedi mi? Siz bu iddiayı kabul mü ediyorsunuz, yoksa ret mi ediyorsunuz? Beyaz Devrim'le ilgili ilke ve maddelerle görüşünüzü beyan ettiğiniz gibi, bu konuda da görüşünüzü beyan edin ve şunu da söyleyin; eğer gerçekten iddia ettiğiniz gibi suç işlemeyip Humeyni'yi desteklemediğinizi söylüyorsanız (amellerinin suç olduğunu kabul ettiğiniz takdirde) bu iddianızı ispat edin ve delillerinizi beyan ederek aydınlatın.

— Ayetullah Humeyni'yi hain olarak görmediğimi beyan ettiğimi sanıyorum. Ben Ayetullah Humeyni'yi milletin ve ülkenin dostu biliyorum. Ayetullah Humeyni hakkında ilan edildiği ve hain olarak tanındığı ile ilgili görüş şer'i açıdan hüccet değildir; bunun için iki adil şahit Ayetullah Humeyni'nin bu suçu işlediğine şehadet getirmelidir; ancak bu durumda yakin hâsıl olur ki bu da kesinlikle mümkün değildir.

— Sözlerinizi nasıl onaylıyorsunuz?

— İmza ederek.

Öğleden sonra, saat 1.30'da sorgulama sona erdi.

Nasır'ın Ölümü

Cemal Abdunnasır 28 Eylül 1970'te kalp krizi sonucu hayatını kaybetti. Seyyid Ali Hamenei henüz sorgulamadan dönmüştü ki birinin bağırdığını duydu: "Müjde! Müjde! Cemal Abdunnasır öldü.

Bu haberi duyunca rahatsız oldu.

"O günlerde ben ve İran'daki Müslüman inkılapçı kesim kendi içimizde bir nevi paradoks yaşıyorduk. Bu paradoks bir taraftan Seyyid Kutub ve onun dinamik ve kitleleri harekete geçiren düşüncelerine şiddetle bağlı oluşumuzdan, diğer taraftan da, (İsrail karşısında eğilmeyen) katili, yani Cemal Abdunnasır'la hemfikir ve gönlümüzün bir oluşundan ibaretti. Ben Seyyid Kutub'un infaz haberini duyunca ağladım. Cemal Abdunnasır'ın da ölüm haberini duyunca ağladım. Bizim Seyyid Kutub'a olan sevgimiz bellidir ve gerekçelerini söylemeye hacet yoktur. Seyyid Kutub sağlam ve inançlı bir Müslüman olması, edebiyatçı kalemi, parlak Kur'ânî düşüncesi, direnişi ve birçok zorluğa katlanması ile İslam dinini, Müslümanların bu dine yönelik onur duygusunu ihya edip değersiz uğraşlara yönelik nefret duygusunu geliştiren dinamik, hür düşünen, yüce bakışlı ve geleceğe bakan bir din olarak tanıtmayı başardı. Cemal Abdunnasır'la onur ve gurur duymamızın sebebi

ise inançla değil, psikolojik saiklerle ilgiliydi. O günlerde bizler İran'da dini ve din adamlarını aşağılamayı ilke edinen çok ağır ve sert bir istikbarî anlayış ve hareketle karşı karşıya kalmıştık; bu sürecin, istikbarî güçlerden dehşete düşen gençlerin ve aydınların psikolojik hezimetleri üzerinde büyük etkisi olmuştu. O günlerde topluma hâkim olan karanlık ve umutsuzluk ortamında Batı ve Amerika'nın tecavüz ve zorbalıklarına karşı yükselen ve bu güçlerle mücadeleye soyunup onlara bağırarak karşılarına dikilen her ses bizi cezbediyordu. Cemal Abdunnasır işte bu seslerden biriydi. Cemal Abdunnasır'ın dünyanın tüm tağutları karşısında arz-ı endam ettiğini duyunca büyük onur ve gurur duyuyor ve sabırsızlıkla Arap radyolarından konuşmalarını duymayı bekliyorduk. Gerçekte İslam dünyasını ve hatta bütün üçüncü dünya ülkelerini sömüren kinci sömürücülerin sultasından kurtulmaya yönelik her türlü hareket bizi cezbediyordu. Bu yüzden bizler de Asya, Afrika ve Latin Amerika'da gerçekleşen bütün devrimlerle gönül birlikteliği ve dayanışma hissi yaşıyorduk. Libya'da devrimin zafere ulaştığı haberini duyunca hemen minberde yaptığım konuşmalarımdan birinde bu devrimi destekledim ve Libya'yı, adı İdris olan ama benim İblis hitap ettiğim zalimin sultasından kurtaran devrimcileri takdir ederek kutladım. Bu olayın üzerinden bir süre geçtikten sonra da Haşimi Rafsancani ile görüştüm; baktım ki o da meclislerde ve konuşmalarında Libya devrimini onaylamış. Bizim bu tür tutumları sergilerken saiklerimiz, sömürücülerce ezilen izzet ve şevketimizi ve zorba güçlerce heba edilen onur ve haysiyetimizi yeniden kazanmaktan ibaretti. Maalesef Cemal Abdunnasır'ın izlediği yöntemler sonunda Müslümanların karşı karşıya gelmesine yol açtı; bu da bizim için çok nahoş ve esef verici bir durumdu."[1]

Tüm bunlar bir yana, Cemal Abdunnasır'ın ölüm haberini ne onu, ne bölgeyi tanıyan ve ne de dünyaya hâkim ilişkileri bilen bir askerden duymak çok acı vericiydi. Bu asker orduya hâkim olan propaganda sisteminin etkisi altında bu haberden dolayı mutluluk naraları atıyordu. Eğer aynı propaganda sistemi başka yönde olsaydı, belki de bu haberi duyunca başına vuracak ve ağıt yakacaktı.

Seyyid Ali Hamenei'nin küçük bir radyosu vardı. Aslında hapishanede mahkûmların radyo bulundurması yasaktı; ama o, bir gardiyanın göz yumması sayesinde bu radyoyu elde etmişti. Seyyid Ali hapiste gizlice, istediği radyo istasyonlarını dinliyordu. Cemal Abdunnasır'ın ölüm ha-

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 49-50.

beri Seyyid Ali'yi Arapça yayın yapan Arap Sesi Radyo Kanalı'nı dinlemeye yöneltti. Radyodan dinlediği Kur'ân-ı Kerim tilaveti onun için en büyük teselliydi. Abdülbasıt, Mustafa İsmail ve Mahmut Ali el-Benna gibi ünlü kariler, Cemal Abdunnasır için Kur'ân-ı Kerim ayetlerini ve özellikle Al-i İmran Suresi'nin 146. ayetini tilavet ediyordu. O günlerde bütün gecelerini radyo dinleyerek geçirdi. Arap Sesi Radyosu'nun Kur'ân-ı Kerim tilaveti sona erince de yine Kur'ân-ı Kerim dinlemek amacı ile başka istasyonları arıyordu. Adını ilk kez duyduğu her karinin adını da yanında bulundurduğu Kur'ân-ı Kerim'in arka cildine kaydediyordu.

Üçüncü Sorgulama

Yeterli belge ve delil yokluğu, sorgulamalardaki başarısızlık ve gerçekte dosyanın eksikliği SAVAK'ı üçüncü kez sorgulamaya zorladı. Bu kez Şeyhan, Hüseyin Nahidi'den sorgulamayı üstlenmesini istedi. Şeyhan Nahidi'ye sorularını sanığın olumsuz cevap veremeyeceği veya cevap vermekten kaçınamayacağı şekilde hazırlamasını tavsiye etti. Şeyhan sorulara şu örnekleri verdi:

1- Dinî merci olarak kimi kabul ediyorsunuz?

2- Bunun için dinî ve fikrî gerekçeleriniz nelerdir?

3- Sizin kabul ettiğiniz dinî merci şimdiye kadar dinî ilimlerin tedrisi ve dinî öğretiler hakkında ne gibi köklü uygulamalarda bulundu ki, sizin ve dünyanın Şiî Müslümanlarının ilgisini çekti?

Nahidi'ye, sanıktan Humeyni'nin düşüncelerinin taraftarı olduğuna ve ardından da Humeyni lehine minberlerde propaganda yaptığına dair itiraf almasını tavsiye etti.[1]

Nahidi her nedense, üçüncü sorgulamayı kısa kesti; tartışmaya girmedi ve bir soruyu tekrar tekrar sorarak Seyyid Ali'nin düşüncelerine sızmak istemedi; fakat Şeyhan'ın ona yaptığı tavsiyelere uydu. O gün 1 Ekim günüydü.

— Kimliğinizi onaylayarak, aşağıdaki sorulara cevap verin.

— Evet, veririm.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'nın Meşhed 77. Tümen Komutanına yazdığı mektuba düşülen not, No. 1 H/11919, tar. 09.07.1349.

— Sizin kabul ettiğiniz din merciiniz ve onu izlediğiniz şahıs kimdir?

— Ayetullah Humeyni.

— Onu izlemenizin gerekçesi nedir?

— Şiî inancının kesin ve üzerinde icma olan ilkelerine göre din merciinin müçtehit ve adil olması gerekir. Ayetullah Humeyni'de bu şartların var olduğuna kanaat getirdim.

— Onu izlemeniz Ayetullah Hekim'in vefatından önce mi, yoksa sonra mı başladı?

— Merhum Ayetullah Burucerdi, (galiba 1961 vefat ettikten sonra Merhum Ayetullah Şirazi'yi izledim ve Ayetullah Şirazi'nin de Ayetullah Burucerdi'den bir kaç ay sonra vefat etmesinin ardından o günlerde Kum'un önde gelen fadıl ve âlimlerinden biri olan Ayetullah Humeyni'ye rücu ettim.

— Ayetullah Hekim vefat ettikten sonra Humeyni lehine nasıl propaganda yaptınız, detaylı bir şekilde anlatın.

— Ben bu maceradan önce bile izlediğim din merciimi bazı gerekçelerden ötürü tebliğ etmedim ve Merhum Ayetullah Hekim vefat ettikten sonra bu gerekçeler daha da güçlendi; dolayısıyla asla Ayetullah Humeyni lehine tebliğ etmedim. Ama biri benden kimi izlediğimi sormuşsa gerçeği söylemişimdir; bunu da hiçbir zaman gizlemedim.

— Kimler sizden hangi din merciini izlediğinizi sordu ve siz de Humeyni dediniz? Bunun gerekçelerini de beyan ettiniz mi?

— Öncelikle yakın akrabalarım ve sonra da bende bu soruya cevap verecek salahiyeti görenler bu soruyu sormuştur. Bildiğim kadarıyla eşim, benim sözümden ötürü Ayetullah Humeyni'yi taklit etmeye başlayan tek kişidir. Sayıları çok az olan başkalarından haberim yok.

— Kendinizce haklı olan gerekçelerinize dayanarak Ayetullah Humeyni'yi taklit etmelerini kimlere izah ettiniz?

— Genelde bu tür durumlarda gerekçeler sorulmaz. Sadece kimi izlediğiniz sorulur ve bu soru da her din merciinin vefatından sonra insanlar arasında gündeme gelen yaygın bir sorudur, eşim ve kardeşlerim gibi yakınlarımdan başka kimsenin benden bu soruyu sorduğunu hatırlamıyorum.

— Meclislerde veya camilerde namaz sırasında herhangi bir kimse toplum içinde sizden böyle bir soru sordu mu?

— Hayır.

— Bize ulaşan bilgilere göre siz Humeyni'den bazı notlar, kitaplar ve ses kayıtları saklıyormuşsunuz. Eğer bu doğruysa, bunları hangi yollardan elde ettiniz?

— Ayetullah Humeyni'den kasetim kesinlikle yok. Bazı notlar ve kitaplar var. Notlar Ayetullah Humeyni'nin derslerinde bizzat kaydettiğim notlardır ve hepsi Arapça yazılmıştır. Kitaplar da iki veya üç fıkhî kitaptır; örneğin *et-Tahare* adlı iki ciltlik eser ve Ayetullah Humeyni'nin Arapça risalesi ve Ayetullah Humeyni'nin *Urvetu'l-Vuska* adlı kitaba yazdığı Arapça şerhi, hepsi de fıkhî konularla ilgili kitaplardır. Söz konusu kitapları son bir kaç yılda çeşitli aralıklarla Ayetullah Humeyni'nin Kum'daki ikametgâhında bulunan bir talebeden aldım. Et-Tahare kitabını ücretsiz, ötekileri bedelini ödeyerek aldım.

— Bu kitapları şimdiye kadar okumak üzere birine ödünç verdiniz mi?

— Hayır. Sadece kendim gerektiği yerlerde kullandım.

— Şimdiye kadar Ayetullah Humeyni'nin ses kaydını herhangi bir mecliste veya mahfilde duydunuz mu? Yani Ayetullah Humeyni İran'dan gittikten sonra?

— Bundan bir kaç ay önce Ayetullah Humeyni'nin kasetlerinden birini bir gece Irak'ın Farsça yayın yapan radyosundan duydum; ama doğrudan kasetten herhangi bir şey duymadım.

— Nerede Ayetullah Humeyni'nin söylediklerini Irak radyosundan duydunuz?

— Evimde, kendi odamda.

— Yoksa siz Irak radyosunu mu dinliyorsunuz?

— Bazen işim olmayınca ve sadece bir kaç kez.

— Kummî'ye kimler para gönderiyor?

— Malumatım yok.

— Kimler Kummî'den para ve bildiri alıyor ve Kummî'ye para gönderme yöntemi nasıldır?

— Ayetullah Kummî'ye nasıl para gönderildiği hakkında malumatım yok. Niteliği ve niceliği konusunda da en ufak bilgim yok. Ayetullah Kummî'den harçlık alanlar talebelerdir. Ayetullah Kummî talebelere her ay (ne kadar olduğunu bilmiyorum, 20 kg olabilir) belli bir miktarda ekmek veriyor. Harçlığı talebelerin arasında dağıtanları da, şahsen bu harçlığı almadığım için tanımıyorum.

— Siz, Tebesi ve Mehami, bu yardımları toplamak ve dağıtmakta nasıl bir rol ifa ediyorsunuz?

— Ben ve adı geçen iki şahsın bu süreçte hiç bir rolü yok. Kendimden eminim ve o iki arkadaşım hakkında kuvvetli ihtimalle arz ediyorum.

— Kummî kardeşler ve Ayetullah Kummî'nin oğulları ile nasıl bir ilişkiniz var?

— Ayetullah Kummî'nin Meşhed'deki kardeşleri Ağa Ali ve Merhum Ağa Ahmet ve Ağa Murtaza ile selamlaşırız. Diğer kardeşleri Hacı Ağa Bagır ve Hacı Ağa Taki'yi tanırım; her ikisi Tahran'da cemaat imamlığı yapar ve her ikisinin cemaat namazı kıldırdığı camilerde bir kaç kez minbere çıkmışımdır. Ayetullah Kummî'nin oğullarından Ağa Mahmut'u tanırım ve az çok arkadaşlığımız vardır.

— Şimdiye kadar hangi siyasi parti, cemiyet, sendika, dinî cemiyet veya buna benzer teşekküllere üye oldunuz?

— Hiç bir cemiyete veya partiye üye olmadım.

— Millî Cephe'ye üye oldunuz mu veya bu teşekkülde faaliyette bulundunuz mu?

— Asla.

— Irak radyosunu birkaç kez dinlediğinizde hangi konuları duydunuz?

— Detayını hatırlamıyorum; ama genel olarak biraz Kur'ân-ı Kerim kıraati, spikerin Ayetullah Humeyni'nin ders kasetlerinden alıntı olduğunu iddia ettiği bazı konular ve daha çok Marksizm ve sosyalizmle ilgili konular olduğunu söyleyebilirim. Gerçi bu konuların çoğu musiki marş, slogan vesaire ile kesiliyordu; bu yüzden istediğim bir konuyu tam olarak dinleyemedim.

— Neden Irak radyosunu dinliyordunuz?

— Her hangi bir özel sebebi yoktu; bazen tesadüfen ve bazen de Kur'ân-ı Kerim tilaveti için dinlemişimdir.

— Humeyni'nin ülke maslahatına karşı hareket ettiğini biliyor musunuz?

— Hayır.

— O zaman İran'dan neden gittiğini biliyorsunuzdur?

— İran devleti Ayetullah Humeyni ile görüş ayrılığı yüzünden onu sürgün etti.

— O zaman bilin ki ülke maslahatına aykırı hareket ettiği için sürgün edildi.

— Ben böyle bir tespitte bulunmadım. Her hâlde bu, İran devletinin tespiti olmuştur ve bu yüzden sürgün etmiştir.

— Yani Ayetullah Humeyni'nin haklı olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?

— Bu konuda herhangi bir düşüncem yok; sebebi de şu ki bu konuda asla kendisi ile konuşmadım. Her hâlde kendine göre bazı gerekçeleri vardır.

— Sözlerinizi nasıl onaylıyorsunuz?

— İmza ederek onaylıyorum.

SAVAK'ın Eli Boş

Bütün her şey, SAVAK'ın Seyyid Ali Hamenei'yi fişleme çabalarının boşa çıktığını gösteriyordu. SAVAK'ın onun hakkında yeterli belge ve kanıt bulamaması yüzünden Şeyhan bir kez daha 3. İdare Başkanı Nasır Mukaddem'den Seyyid Ali'nin sürgün edilmesini onaylamasını istedi. Şeyhan bu kez sanığın suçlarının 3. İdarenin yargı bölümünde de incelenmesi ve onaylanması gerektiğini, bu işlemin ise uzun süreceğini belirtti. "Sanığın dosyasının mahkemeye sevk edilirken belgelere ve geçerli delillere dayanması gerektiğinden ve sırf hakkındaki raporlara istinat edilemeyeceğinden ve öte yandan suçlamaların yayınlanan genelgelere göre 3. İdarenin yargı bölümü tarafından da onaylanması gerektiğinden, bu işlemin uzun süreceğinden, sanık hakkında diğer benzer sanıklar gibi Sosyal Güvenliği Koruma Komisyonu oturumu düzenlenmesini ve bölgeden sürgün edilmesine karar verilmesini saygılarımla arz ederim."[1]

1- age, Horasan SAVAK Başkanı'nın 316'ya mektubu, No. 1 H/11939, tar. 12.07.1349.

Bu mektuba cevap verilmedi; verildiyse de, Seyyid Ali Hamenei'nin sürgün talebi kabul edilmedi. Bu yüzden dosyada yer alan üç sorgulama belgesi, Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin şehadeti dolayısıyla yayınlanan Meşhed Dinî İlimler Merkezi bildirisi ve tutuklanan iki talebenin sorgulama belgelerinden oluşan belgelerin azlığı Horasan SAVAK'ını, "Humeyni lehine ve ülke maslahatı aleyhine propaganda" suçlamasını daha da büyütmek ve koyulaştırmak amacı ile 8 sayfalık bir rapor hazırlamaya ve bu ince dosyaya eklemeye zorladı. 18. Mahkeme başkanına hitaben hazırlanan bu raporda, Seyyid Ali'nin suç unsuru teşkil eden itiraflarının ceza gerektirdiği ileri sürülmüştü. Bu suçlar İmam Humeyni'ye yönelik sevgi ve saygı, onu taklit etmek, Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Kummî'nin rejimle toprak reformu ve kadın hakları konusunda anlaşmazlığını itiraf etmek, iki din adamını sürgün etmeyi yersiz bulmak ve arada bir Irak radyosunu [mücadeleci din adamlarının sesini] dinlemekten ibaretti.

Raporun son 7 sayfası ise Seyyid Ali Hamenei'nin Bircend, Zahidan ve Gorgan'da yaptığı konuşmalar, Sepide yayınevini kurmak, *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" adlı eseri çevirmek ile ilgiliydi. Oysa bu suçların cezasını çekmiş ve hapis yatmıştı. Raporda, Meşhed'e gelen ünlü din adamlarını ziyaret etme geleneği çerçevesinde 09.07.1969 tarihinde Meşhed'de Ayetullah Gülpaygani'yi ziyaret etmesi de suçları arasında sayılmıştı; çünkü Seyyid Ali talebelerden bu büyük âlimi takdir etmelerini istemişti.[1]

Hazırlanan 8 sayfalık raporun bir kopyası da 3. İdareye gönderildi; ancak rapor Nasır Mukaddem'in eleştirisi ile karşılaştı; çünkü raporda 1967 tarihinde SAVAK şubelerine gönderilen rapor hazırlama ilkeleri ile ilgili genelgeye uyulmamıştı. 305/400 sayılı 08.02.1968 tarihli genelgenin içeriği ise kesin olarak bilinmiyor.

SAVAK'ın onun aleyhine düzenlediği dosya 6 Ekim tarihinde Meşhed 18. Mahkemesi savcılığına gönderildi ve bir gün sonra mahkemenin müfettişine ulaştı.

1- age, Horasan SAVAK Başkanı'nın Meşhed 18. mahkemesi savcısına mektubu, No. 1 H/11957, tar. 14.07.1349.

Çaycı Çavuş

Günler gelip geçiyor, hapisteki insanlarla daha fazla tanışıyordu. Mahkûmlar arasında basit bir suç yüzünden altı ay hüküm giyen Türk asıllı bir çavuş vardı; yoksul biriydi. Ona hapishanenin servislerinden birinin yakınında bulunan bir yerde çaycılık yapmasına izin verilmişti. Çavuş burada çay demliyor ve mahkûmlara satıyordu. Seyyid Ali çavuşla Türkçe konuşuyordu; bu da aralarında bir nevi yakınlık oluşturmuştu. Çavuşun demlediği çayın sıkı müşterilerinden biri hapishanedeki tek din adamı olan Seyyid Ali'ydi. Çavuş demlediği çayı bizzat Seyyid Ali'nin kaldığı hücreye getiriyor ve parasını hemen alıyordu.

Bir sonbahar günü, Seyyid Ali diğer mahkûmlarla birlikte hapishanenin bahçesinde güneşin altında oturuyordu. Mahkûmların dışarı çıkıp hava almaları düzenli ve daimi bir program değildi. Bazen hapishane bahçesine çıkmasına ve biraz hava almasına izin veriliyordu. Bu tür durumlarda bir köşede oturuyordu. Askerler çevresinde toplanıyor ve o da dinî öyküler ve çeşitli mevzuları anlatarak askerlerle hasbıhal ediyordu.

Bir keresinde söz komünizme ve komünistlere geldi. Gerçi bu düşünceye sahip olan kesim o günlerde İran'da açıkça faaliyet yürütmüyordu ve adlarının duyulmaya başladığı "Siyahkel" olayı da yaşanmamıştı; ama yine de bir kaç kişi, komünist olma suçundan tutuklanarak hapse atılmıştı.

Bu topluluğun sohbetine katılmayı pek seven çaycı çavuş, komünistler Azerbaycan'da iktidarı ele geçirdiklerinde onlardan bir kaçını öldürdüğünü söylüyordu. Çavuş, SAVAK'ı komünistlere karşı müsamahakâr davrandığı için serzeniş ediyor ve kesin bir ifade ile. Eğer kendisine izin verilirse, komünistlerin hepsini tek tek öldüreceğini söylüyordu.

Seyyid Ali çavuşla şaka yapmak istedi, ona şöyle dedi: "Eğer SAVAK sana beni öldürmeni emrederse, ne yaparsın?" Çavuş hiç beklemeden cevap verdi: "Ceddine yemin ederim ki seni de öldürürüm!" Evet, çavuş, kraliyet ordusunun tipik ürünlerinden biriydi.

Savsaklanan Dosyaya İtiraz

Tutuklanmasının üzerinden yaklaşık üç hafta geçiyordu. Bu süre içerisinde üç kez sorgulanmıştı; ziyaretçi yasağı da vardı. Bundan önce üç kez yakın mazide hapishane yolunu tutmuş ve bir kez de albayların mahke-

mesinin karşısına çıkmıştı. Baskı ortamı yavaş yavaş Seyyid Ali'den profesyonel bir siyasi mahkûm yaratıyordu.

11 Ekim tarihinde Horasan SAVAK Başkanı'na hitaben bir mektup yazdı ve sebepsiz yere tutukluluğuna itirazda bulunarak neden dosyasının doğal sürecini izlemediğini sorup mektubun sonunda da tutuklanmasının asla haklı gösterilemeyeceğini vurguladı. Bu kez de mektubunu, 1967 yaptığı gibi kâğıt çizgilerinin dikine yazdı. Kâğıdın üzerindeki paralel çizgiler, kelimeleri hapseden koğuşların parmaklıklarını çağrıştırıyordu.

Horasan SAVAK'ı Albay Başkanı'na

Son sorgulanmamın üzerinden 11 gün, sebepsiz yere ve güya asılsız bir rapor ve yalan bir itiraf üzerine gerçekleşen tutuklanmamın üzerinden 18 gün geçiyor ve bu kanunsuzluk hâlen devam ediyor. Şu yasal soruyu sormam yerinde olacaktır: Eğer haklı ve mahkemeye uygun belgeniz varsa, neden dosyam doğal sürecini izlemiyor ve mahkemeye sevk edilmiyor? Aksi takdirde tutukluluk durumumun devam etmesi nasıl izah edilebilir?

Saygılarımla, Seyyid Ali Hamenei

77. Tümenin askerî inzibat temsilcisi mektubu Horasan SAVAK Başkanı Şeyhan'ın eline ulaştırdı.

Dosyanın askerî mahkemeye sevkinin üzerinden beş gün geçiyordu. Mahkeme müfettişi dosyayı inceliyordu. Ancak soruşturma ilerledikçe, dosyanın içinde yasal açıdan üzerinde durulabilecek bir suç bulmak zorlaşıyordu.

Hapishanenin durumu iyi sayılmazdı. Sonbahar mevsimiydi; havalar soğumaya yüz tutmuştu. Üzerindeki elbiseler giderek soğuyan hava şartlarına hiç uygun değildi. Hapishanede normal temizlik şartlarını yerine getirme imkânı da ya yoktu ya da ondan esirgeniyordu. 12 Ekim tarihinde Tümenin askerî inzibat komutanına bir mektup yazdı.

> "Saygı ile arz etmek isterim; evvela sonbahar havası gittikçe daha da soğuyor; oysa benim giysilerim yazlık giysiler ve bu mevsime uygun değil. İkincisi, temizlik imandan gelir ve muhtemelen hapishanenin de kurallarından biridir; şimdiki durumum bu ilkeye aykırıdır. Dün askerî inzibatın özel temsilcisine, benim ve diğer siyasi veya siyasi olmayan tutukluların elbiselerini ve yaşam için gerekli olan diğer malzemelerini kabul etmenin ancak ve ancak askerî inzibatın yetki alanında

olduğunu, başka hiç bir kurumla ilgisi olmadığını detaylı bir şekilde izah ettim. Umulur ki bu bağlamda bir an önce karar alınır ve memurlarınıza telefon aracılığı ile evimden bana elbise ve battaniye istemeleri üzerine gerekli talimat verilir."

Saygılarımla, Seyyid Ali Hamenei

Bu talebe pratikte karşılık verilmedi, talebini altı gün sonra (16.06.1970) tekrarladı:

"77. Tümen askerî inzibat Albay Başkanı'na

Saygılarımla arz ederim; şimdiye kadar bir insanın en ilkel ve en sıradan gereksinimleri için zatı alinize iki mektup yazıldı; ama hiç birine cevap verilmedi. Eğer isteklerimin yerine getirilmesi yolunda herhangi bir yasal engel varsa, beni bilgilendirmeniz ve bu konuyu aydınlatmanızdan ötürü şimdiden teşekkür ederim."

Saygılarımla, Seyyid Ali Hamenei

Ordu, SAVAK'ın izni olmaksızın tutuklu hakkında herhangi bir karar veremiyordu; dışardan elbise getirilmesine izin vermek şöyle dursun, böyle bir karar fazladan bir battaniye için bile verilemiyordu.

Artık SAVAK'ın görüşünü bildirmesini bekliyordu. Ama SAVAK Seyyid Ali Hamenei'nin ilk mektubundan çok öfkelenmişti, tutuklu bir mollanın **"Dün askerî inzibatın özel temsilcisine, benim ve diğer siyasî veya siyasî olmayan tutukluların elbiselerini ve yaşam için gerekli olan diğer malzemelerini kabul etmenin ancak ve ancak askerî inzibatın yetki alanında olduğunu ve başka hiç bir kurumla ilgisi olmadığını detaylı bir şekilde izah ettim."** şeklinde mektup yazmasını asla hazmedemezdi. Bu cümlelerde bir nevi yukarıdan bakış ve hükmetme havası göze çarpıyordu. Gazenferi bu cümleleri "gayet küstahça" nitelemişti.[1] Bu yüzden Seyyid Ali'ye cevap vermemeyi tercih ediyordu.

"Hatırlıyorum, bir keresinde mahkeme başkanı bir itirazıma verdiği cevapta bana itirazımın cevabını almak için SAVAK'a başvurmam gerektiğini söyledi. Aslında bu cevap mahkeme başkanının farkında olmadan dil sürçmesiydi. Ben de bu sözden duyduğum şaşkınlığı dile getirerek eleştirel ve alaylı bir

1- age, 77. Tümene bağlı anti istihbarat dairesinin Horasan SAVAK Başkanı'na mektubunun altına düşülen not, No. 507/56/6/1/12, tar. 26.07.1349.

ifade ile şöyle dedim: 'Yani bu mahkemenin SAVAK'ın sultası altında olduğunu mu söylüyorsunuz!?' Başkan hemen lafını değiştirdi ve Horasan SAVAK Başkanı'nı övmeye başladı."[1]

Aynı gün (16.06.1970) Albay Hasan İsmaili, Seyyid Ali'yi sorgulamak üzere mahkemeye getirdi. Sorduğu sorular, SAVAK'ın üç sorgulama memurlarının sorduğu sorulardan daha fazla bir şey içermiyordu; aynı sorular, aynı cevaplardı.

Bir sonraki mektubunu 20 Ekim tarihinde müfettişe hitaben yazdı ve mümkün mertebe dosyayı inceleme sürecini hızlandırmasını istedi:

"18. Mahkeme'nin 1. Şube Müfettişi Sayın Albay Başkanı'na

> Saygılarımla arz ederim; 25.09.1970 tarihinde askerî mahkeme görevlileri beni tutuklayarak askerî inzibat hapishanesine teslim etti. Bunun sebebi kesinlikle SAVAK Teşkilatının kuşkusu ve tedbir mahiyetli bir uygulama zaruretinin hissedilmesinden başka bir şey değildir. Her hâlükârda şimdi tutuklanmamın üzerinden 27 gün geçti ve o müfettişliğin verdiği tutuklama kararına yönelik itirazıma ve saatlerce sorgulanmaya yaptığım itirazlara karşın, serbest bırakılmam için hiç bir girişimde bulunulmadı. Şimdi mübarek ramazan ayının yaklaşması ve mevcut şartların bu ayın vecibelerini yerine getirmek için elverişli olmaması dolayısıyla bu vesileyle şu taleplerde bulunmak isterim: Evvela, gerçeğin ortaya çıkmasında yanlış anlaşılmalara yol açan dosyamla ilgilenme süreci mümkün mertebe hızlandırılsın. İkincisi, tutuklandığım ilk günlerde hakkımda mümkün olan her türlü uzlaşma, delil yok etme ve kaçma gibi tutuklanma gerekçeleri şimdi bunca zaman geçtikten sonra pratikte imkânsız hâle gelmesi göz önünde bulundurularak, hakkımdaki tutuklama kararının kefalet gibi başka türlü temin kararına dönüştürülmesini saygılarımla arz ederim."

O yıl Meşhed'i saran erken soğuk, Seyyid Ali Hamenei'nin üzerindeki kıyafetlerle uyumlu değildi. Çünkü bir kez daha 77. Tümen Askerî İnzibat Komutanına kısa bir notta şu hatırlatmada bulundu:

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 56.

> "Saygılarımla, bundan önceki bir kaç mektubumu takiben hatırlatmak isterim, bendeniz mevsim soğuğuna karşı tamamen savunmasızım. Zatı alinizin soğukkanlılığı ve umursamazlığının sebebi belli olmamakla beraber, davranışınız fevkalade hayret uyandırıcıdır."

Ancak, umursamazlıklar devam etti. Soğuk hava, uygunsuz yemekler, güneş ve ziyaretçi hakkından mahrum bırakılma ve tek kişilik hücrenin şiddetli soğuğu, Seyyid Ali'yi bir kez daha 24 Ekim tarihinde Albay İsmaili'ye mektup yazmaya zorladı:

> Saygılarımla, 20 ve 22 Ekim 1970 tarihli iki mektubumun ardından bir kez daha hatırlatmak isterim ki çok zorlu şartlar altında bulunmaktayım. Burada benim için gündemde olan mesele, yaşamın ilkel gereksinimleridir; elbise, yemek, hava almak, güneşlenmek… vb.'den mahrum bırakılıyorum. Taleplerim, tutuklama kararının kefalete değiştirilmesi, ziyaretçi izni verilmesi, dosya sürecinin hızlandırılmasıdır. Son olarak hapishanede yaşam için en ilkel gereksinimler hakkında karar almanızdaki gecikme, bir insanın ilkel ve yasal taleplerine itinasızlıktır. Bu konuda bir tek gün gecikme bile göz ardı edilemez ve reva görülemez."
>
> Saygılarımla, Seyyid Ali Hamenei

Aynı gün (24.10.1970) Şeyhan, ailesinin ona elbise ve battaniye götürmesine izin verdi. Bu izin dört gün sonra bir mektupla orduya bildirildi.[1]

Tercümeye Hapiste Devam

Ailesinin aracılığıyla kendisine ulaşan paketin içinde Seyyid Kutub'un *"el-İslam ve Müşkilatu'l-Hizare"* adlı eserinin çevirileri de vardı. Her hâlde Seyyid Ali bizzat bunları getirmelerini hatırlatmış ve son bir kez göz atmak istemişti.

Bu kitap 1967 yılında hapse atıldığı günlerde çevrildi; ancak tamamlanamadı ve hapisten sonra da uğraşları yüzünden unutuldu, ta ki 1969 yılında Seyyid Hadi Hamenei'nin şevk ve çabası ile bir kez daha gündeme geldi. Seyyid Hadi, eserin çevrilmemiş bölümünü Farsçaya çevirmişti. Seyyid Ali önceki bölümlerin çevirilerini gözden geçirerek kitabı basıme-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'nın 77. Tümene bağlı Anti İstihbarat Dairesine mektubu, No. 1 H/12123, tar. 06.08.1349.

vine gönderilmeye hazır hâle getirmişti. Şimdi de ufak tefek düzeltmeleri vardı ki, bunları da hapishanede tamamlayabilirdi.

"Kitabın önemli bulduğum son bölümünü bir kez daha çevirdim. Son bölümleri de yeniden gözden geçirerek genel bir düzeltme yaptım ve şu satırları da ön söz olarak ekledim."

Seyyid Ali'nin kitabın ön sözünde yazdığı ve altına kamerî 8 Şevval 1390, yani 08.12.1970 tarihinde not düştüğü cümle şöyleydi:

> "İlginçtir, bu son işler de, eserin tercümesinin başladığı şartlara benzer şartlar altında tamamlandı ve bu hizmetin başlangıcı ve sonu, eğitici bir halvette gerçekleşti. Bu başlangıç ve bu son için Rabbime şükürler olsun."

Eserin Farsça adı için "*İddianameî Aleyhi Temeddun-i Garb ve Dûrnemaî ez Risalet-i İslam* [Batı Medeniyeti Aleyhinde Bir İddianame ve İslam'ın Risâlet'inden Bir Ufuk]" başlığı seçilmişti. Tüm bu işler Seyyid Ali'nin hapishane günlerinden bir ayını doldurdu. Kitabı ziyaretçi günü Seyyid Hadi'ye verdi veya verilmesini istedi ve yayıncının adresini hatırlattı.[1]

Aynı günlerde *"Sulhu'l-Hasan"*ın tercümesi yayınlandı ve hapishanede eline ulaştı, kitabı görünce çok mutlu olmuştu. 546 sayfa ve *"Sulh-i İmam Hasan, Porşukûhterin Nermeş-i Kahramananey-i Tarih* [İmam Hasan'ın (a.s) Barışı, Tarihin En Muhteşem Kahramanca Esnekliği" başlığı ile Tahran'da Asya Yayınları tarafından basılmıştı.

"Tercümenin metni mütercimin güçlü bir kaleme sahip olduğunu ve kelimeleri ve tabirleri amacını beyan etmek üzere en iyi şekilde kullandığını gösteriyor. Gerçekte bu tercümede hem emanettarlık ilkesine uyulmuş, hem Fars dilinin hürmeti korunmuş ve kesinlikle biri, öbürü uğruna feda edilmemişti. Açıktır ki edibane kalemi, askerî hamasetler, sert ve keskin savaşları beyan etmek için kullanmak kolaydır; ama barışla sonuçlanan bir hadiseyi anlamak için cümleler ve tabirler kullanılırken, iki kat emek sarf etmek gerekir. Bu çaba, söz konusu eserde, hem Arapça hem (çevrilen) Farsça metninde en iyi şekilde yerine getirilmiştir."[2]

1- Bu kitap 1349 yılının Azer ayında Tus Yayınları tarafından Meşhed'de Dikkat Basım evinde 2000 adet olarak bastırıldı.

2- Caferiyan, Resul, "Çifte Mazlumiyet", "farsi.khamenei.ir"

Suç Bulma Arayışı

Ordu müfettişi, Seyyid Ali Hamenei dosyasında elle tutulur bir suç bulamadı; sonunda onun cezalandırılmasını ve her hâlde SAVAK'ın en asgari talebi olan üç ay hapis cezasını haklı göstermek için bir gerekçe bulmaya karar verdi.

O sıralarda, dosyanın müfettişi Albay Hasan İsmaili'den görüşme talebinde bulundu. Albay İsmaili talebi kabul etti; 29 Ekim tarihinde incelediği dosyanın sahibinden tutuklama kararının değiştirilmesini ve kefaletle serbest bırakılmasını duydu. Seyyid Ali ayrıca ailesi ve yakınları ile görüşmesine izin verilmesini ve son talep olarak da ev yemeklerinden yararlanmayı talep etti. Mübarek ramazan ayı gelmişti. Albay İsmaili tutuklama kararı ile ilgili gerektiği takdirde yasalar çerçevesinde gereken işlemin yapılacağını; ancak diğer talepleri konusunda kararı SAVAK'ın vermesi gerektiğini söyledi ve SAVAK'a şöyle bir mektup yazdı: "Ailesi ve yakınları ile görüşmesi ve dışarıdan getirilen yemekten yararlanması konusunda yargı ve müfettişlik açısından bir sakınca bulunmuyor; dolayısıyla onaylandığı takdirde yüksek emirlerinizi ilgili yetkililere bildirmenizi saygılarımla arz ederim."[1]

SAVAK bu mektuptan hoşlanmadı ve bu yüzden itina etmedi. Dört gün sonra (02.11.1970) müfettiş SAVAK'a yazdığı mektubun cevabını sorduğunda, Şeyhan'ın itirazı ile karşılaştı. Gerçi bu itiraz askerî mahkemenin müfettişine yansıtılmadı; ama mahkemeye hitaben "Soruşturma tamamlanıp dosya mahkemede gündeme gelinceye dek sanığın ailesi ile görüşmesi maslahata uygun değildir." şeklinde karşılık verildi.

Evet, müfettiş üç ay hapis değerinde bir suç üretmeye çalışıyordu. Müfettiş dosyada yer alan belgelerin ve SAVAK'ın sorgulamaları arasında, Ayetullah Humeyni (k.s) lehine propaganda yapmanın cezayı hak ettiğini düşündü. Bu yüzden SAVAK'tan Ayetullah Humeyni'nin hapis ve sürgünle sonuçlanan suçunun müfettişliğe bildirilmesini istedi.[2]

Albay İsmaili'nin mektubunu alan Gazenferi, Şeyhan'a cevap olarak mahkemenin, Ayetullah Humeyni'nin suçu ile ilgili sorusuna cevap aldıktan

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 18. Mahkeme 1. Şube Müfettişinin Horasan SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 1 B/401/66/16/66, tar. 07.08.1349.

2- age, 18. Mahkeme 1. Şube Müfettişinin Horasan SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 401/66/17/78, tar. 21.08.1349.

sonra, o ve Ayetullah Kummî'nin taraftarlarından olan sanık hakkında SAVAK'ın isteğini de karşılayacak bir maddeye istinat edeceğini yazdı.

Horasan SAVAK'ı, en azından Seyyid Ali Hamenei'nin dosyasına bakan müfettiş kadar Ayetullah Humeyni'nin kişiliğine aşina olmasına rağmen konuyu 3. İdareden sormaya karar verdi.[1]

3. İdare 24 saat sonra cevap verdi: "Humeyni'nin suçu, ülkenin iç güvenliğine karşı eylem yapmak, ülkenin üst düzey yetkililerine saygısızlık etmek ve kamuoyunu mevcut düzene karşı kışkırtmak, h.ş 15 Hordad 1342 olaylarına sebebiyet verenler arasında yer almaktır."[2]

Horasan SAVAK'ı İmam Humeyni'nin suçlarına "Rejime karşı kıyam etmek, kargaşa ve fitne çıkarmak, Irak'ta İran aleyhinde beyanatta bulunmak, anarşi vb." gibi suçları de ekleyerek Seyyid Ali Hamenei hakkında verilecek kararı daha da ağırlaştırmak istiyordu. Bu suçlamalar doğrudan ve dolaylı yollardan müfettişe iletildi.

1970 Ramazanı

Mübarek ramazan ayına hapiste girdi. O yıl 31 Ekim günü mübarek ramazan ayının ilk gününe denk gelmişti. Seyyid Ali'nin içinde güzel bir his vardı. Bu aya olan sevgisinin kökleri ta çocukluk yıllarına dayanıyordu; fakat şimdi ramazan ayının manevi zevki onu mutlu ediyordu. Gerçi hapishane şartlarında oruç tutmak çok zordu; ama o büyük bir şevkle açlık ve susuzluğu kucakladı.

İlk günün akşam ezanı okundu, iftar vaktiydi; fakat her ne kadar hücresinin kapısının açılıp iftarlık verilmesini beklediyse de, faydasızdı. Bu askerî hapishanede ramazan ayı için hiç bir hazırlık yapılmamıştı.

Namazını kıldı. Yemek için ortada hiç bir şey yoktu, eşinin bütün yemekleri gibi çok güzel yaptığı ve çok sevdiği muhallebiyi hatırlamaya başladı. Birden eşinin yemeklerinin ne kadar güzel olduğunu ve hiç bunu düşünmediğini fark etmişti. Şimdi evde semaverin fokur fokur kaynadığını ve iftar vakti tavşankanı sıcacık çayı hatırladı...

1- age, Horasan SAVAK Başkanı'nın 316'ya mektubu, No. 1 H/22361, tar. 26.08.1349.
2- age, 3. İdarenin Horasan SAVAK Başkanı'na telgrafı, No. 316/3895, tar. 27.08.1349.

Ezanın üzerinden yarım saat geçmişti; bir fincan çay verdiler; ardından da akşam yemeği. Nerede evde kurulan o güzelim sofralar! Hapishane yemeği bu kadardı işte! Pek fazla bir şey yiyemedi; gerisini sahura bıraktı; belki açlığın baskısı ile sahurda yiyebilirdi.

İkinci gün öğleden sonra gardiyan dışarıdan ona bir şeyler getirdiklerini haber verdi. Paketi açınca, tam da hayal ettiği sofrayı karşısında bulmuştu. Anlaşılan dün kurduğu hayalde ve iftar sofrasının etrafındaki uçuşunda yalnız değildi. Eşi Hoceste Hanım da onu düşünmüş ve iftarlık göndermişti. Aynı gün çay malzemeleri de eline ulaştı. Artık çaycı çavuşun çayını içmek zorunda değildi. Sofradan ihtiyacı olduğu kadarını alıp geriye kalanını diğer mahkûmlar arasında dağıttı. Bu iş daha sonraki günler de aynen tekrarlandı.

Mübarek ramazan ayı başlamadan önce mahkûmları toplamış, ahiret sorgusundan, ölümden sonraki yeni yaşamdan söz etmişti. Onun bu nasihatleri mahkûmları mübarek ramazan ayını karşılama konusunda kararlı kılmıştı. Ramazan ayı gelince hepsi oruç tutacaktı. Nitekim ilk gün hepsi oruç tuttu; ama ikinci gün bu iş ancak öğlene kadar sürdü; hepsi birer birer orucunu bozdu. Seyyid Ali anılarında ilk günü tam olarak oruç tutanların adını yazdı. Gerçekte tutuklu askerler arasında dinden ve dine bağlılıktan herhangi bir iz görünmüyordu. Aralarında göze çarpan tek şey, ahlaki kriz ve rezaletti. Hapishaneye giren her şey sıkı bir şekilde denetlendiği hâlde içki ve uyuşturucu madde elden ele dolaşıyordu.

Bu, hapiste yaşadığı ikinci ramazandı. Bu ayı Kur'ân-ı Kerim tilaveti, dua ve zikirlerle karşıladı. Arefe gecesi ilk rekâtında Hamd Suresi'nden sonra bin Tevhid Suresi okunan uzun namazı kıldı.

Yeni Mektuplar

Tutuklanmasının üzerinden kırk gün geçiyordu. Askerî mahkeme hala başlamamıştı; bulunduğu yerle mahkeme salonu arasında pek fazla bir mesafe de yoktu. Ordu mahkemesi zaten hapiste yattığı bu kışlanın içindeydi.

Müfettişin dosyayı 9 Kasım tarihinde 18. Mahkemenin savcısına gönderdiğini bilmiyordu; ama dışarıda bazı insanların sabırsızlandığını çok iyi biliyordu; belki de en çok eşi, annesi ve kız kardeşi sabırsızlanıyordu. Beş yaşındaki oğlu Mustafa ve henüz sütten kesilmeyen oğlu Müçteba'yı özlemediği de söylenemezdi.

Büyük bir inat ve ısrarla birbirinin ardı sıra isteklerine ulaşmayı başardı: Uygun elbise ve yiyecek. Keskin kalemiyle sürekli ordu ve SAVAK'ın beynine işlemiş ve artık iyice usandırmaya başlayan mektuplarının cevabını birer birer almaya başlamıştı. Şimdi sıra ailesiyle görüşme hakkı ve tutukluluk kararının kefalete dönüştürülmesine gelmişti. 6 Kasım tarihinde kim bilir kaçıncı kez Albay İsmaili'ye hitaben şöyle yazdı:

> "Saygılarımla arz ederim, 20 ve 24 Ekim 1970 tarihli mektuplarımda yasalara istinaden sizden tutuklama kararımın gözden geçirilmesini ve ziyaretçi izninin verilmesini talep ettim. 29.10.1970 tarihinde yüz yüze görüşmede ve yazılı olarak bu talebimin yasal olduğu hakkında yeterli istidlal ve açıklamada bulundum. Bu talebin yerine getirilmesi yolunda herhangi bir engel yoksa bir an önce gerekli kararın verilmesi beklenirdi. Ama maalesef ne tutuklama kararımın değiştirilmesi, ne de ailem ve yakınlarımla görüşme izni ile ilgili talebim konusunda hiç bir girişimde bulunmadınız ve tutuklanmamın üzerinden bir buçuk ay geçtiği hâlde hâlâ tek kişilik hücrede ve görüşme izni olmaksızın hapiste tutulmaktayım. Bu vesile ile bir kez daha tutukluluk kararının kefalete dönüştürülmesini ve ziyaretçi izni talebini tekrar arz etmek isterim."
>
> Saygılarımla, Seyyid Ali Hamenei

Bu mektuba da cevap verilmedi. Albay İsmaili iddianamenin içeriğini hazırlamakla meşguldü. Yaptığı araştırmalar, Seyyid Ali Hamenei'nin suçunun "ülkenin iç güvenliğine karşı eylem yapmak" olduğunu gösteriyordu. Albaya göre sanığın SAVAK sorgulamalarında verdiği cevaplar, tutuklanan talebelerden birinin itirafları ve SAVAK raporları, hepsi Seyyid Ali Hamenei'nin Ayetullah Humeyni (k.s) lehine faaliyet yürüttüğünü gösteriyor ve bu da ülkenin iç güvenliğini bozma anlamına geliyordu. Savcı Albay Mu'takif bu raporu gözden geçirdikten sonra raporu eksik buldu; sanığın toprak reformu ve kadın erkek eşitliğine karşı olduğunu savunuyor ve bu da devletin en tepesindeki isme-Şah- hakaretten başka bir şey ifade etmiyordu. Savcıya göre ayrıca Ayetullah Humeyni'yi (k.s) Müslüman müçtehit ve âlim bilen, sabıkalı olan ve bu yüzden hüküm giyen biri bu suçtan aklanamazdı.

Albay Mu'takif dosyanın yeniden gözden geçirilmesini gerekli buldu. Albay İsmaili ise savcının görüşünü temin etmek amacıyla SAVAK, askerî mahkeme ve kimlik tespit dairesi ile yazışmaya başladı ve Seyyid Ali Hamenei hakkında daha fazla bilgi talebinde bulundu. Albay İsmaili ayrıca

14 Kasım tarihinde bir kez daha onu sorgulamak üzere mahkemeye çağırdı; savcının sanığın suçlarını kabartma bağlamında önerdiği konular üzerine bazı sorular sordu ve sonunda savcıya yeni bir rapor hazırlayarak, Şah'a hakareti de Seyyid Ali'nin suçlarına ekledi. Böylece yeni iddianame, daha fazla sayıda suçla mahkemeye sevk edilmeye hazır hâle getirildi.

Seyyid Ali'nin mektuplarına ise hâlâ cevap verilmiyordu. Bu kez, üzerine kapanan kapılardan bir iki tanesini daha aralamak umuduyla Horasan SAVAK Başkanı'na bir mektup yazdı. O gün, 14 Kasım, 14 Ramazan'dı:

> "Saygılarımla arz ederim, tutuklanmamın üzerinden yaklaşık iki ay geçtiği hâlde hâlâ cevap bekleyen ilk sorum, tutuklama gerekçesidir ve yine şu bilmece hâlâ çözülmedi: Bir suçsuzu muğlak bir suçlama ile tutuklamak ve bir insanın kaderine böyle bir zannı hâkim etmek nasıl ve hangi mantıkla reva görülmüştür? Buna karşın, saatlerce süren sorgulamalarda ve böyle bir ortama hâkim olan şartlarda mümkün mertebe söylenmesi gerekenleri beyan ederek beraatıma yönelik delillerimi ifade ettiğim için şimdilik bu konudan yeniden söz etmeyi yersiz buluyor ve dosyamın yavaş yavaş gerekli aşamaları izleyerek mahkeme aşamasına gelmesini umut ediyor, gerekli savunmamı bu uygun fırsata bırakıyorum. Ancak, tutuklanmamın üzerinden 50 gün geçtiği bir sırada doğal olarak ilk soruşturmaların sona ermiş olması ve eğer el birliği ve benzer bir durumdan endişe varsa, şimdiye kadar o da giderilmiş olması gerektiğinden, taleplerimi yeniden tekrarlamayı gerekli buluyorum: Evvela tutuklama kararını kefalete dönüştürmenizi ve böylece mahkeme gününe kadar bana, iki aylık tutuklanmadan doğan kişisel sorun ve meselelerimi çözümlemeye fırsat verilmesini arz ederim. İkincisi, bu bağlamda gerekli kararın alınması ve gerekenin yapılmasından önce ailemle görüşmeme izin verilmesini arz ederim."
>
> Saygılarımla, Seyyid Ali Hamenei

Yine dilekçesine cevap vermediler. Dört gün sonra belki mektubu Şeyhan'a göstermemiş olabileceklerini düşünerek, bir sonraki mektubu yazdı:

> "Saygılarımla arz ederim, 14.11.1970 tarihinde tutuklama kararının kefalete dönüştürülmesi ve ziyaretçi izni verilmesi taleplerini içeren mektubumu 77. Tümen askerî inzibatı aracılığı ile size gönderdim; ancak şimdiye kadar söz konusu iki taleple ilgili hiç bir cevap alamadım. Taleplerimin göz ardı edilmesi için hiç bir gerekçe görünmediğinden, bu

> mektubun size ulaştırılmadığını düşünmekteyim. Dolayısıyla bu vesile ile bir kez daha tutuklama kararının kefalete veya buna benzer bir karara dönüştürülmesini ve bu konuda gerekenin yapılmasından önce de uzun süredir haber alamadığım ailem ve yakınlarımla görüşme izni verilmesini arz ederim."
>
> Saygılarımla, Seyyid Ali Hamenei

Dışarıda ailesinin bazı üyeleri de onunla görüşebilmek için bir yol arıyordu. Gerçi pek fazla bir yol da yoktu; çünkü bu tür yollar genellikle nüfuz sahibi insanlara uzanıyordu. Onun ailesinin ise bu tür insanlarla ilgisi yoktu. Bu yüzden yapabildikleri tek şey, SAVAK'ı aramak veya mektup yazarak Seyyid Ali'den haber almaya çalışmaktı. Ancak telefonlara doğru düzgün cevap verilmiyor; mektuplar cevapsız bırakılıyordu. Kız kardeşi Rübab, Horasan SAVAK Teşkilatına bir dilekçe yazdı ve bunu Seyyid Ali'nin ebeveyni ve ailesine de imzalattı. Dilekçeyi, annesi Hatice Mirdamadi de ayrıca imzalamıştı.

> "Bundan bir kaç gün önce sizden dilekçe ve telefon aracılığı ile Seyyid Ali Hamenei'nin bir an önce durumunun aydınlatılmasını ve hâlinden haber almayı istedik. Telefonda ordu savcılığına başvurmamız söylendi. 19.11.1970 tarihinde bir dilekçe yazarak 18. Mahkemeye başvurduk. Bize güvenlik teşkilatından Seyyid Ali'nin durumunun belirlenmesini istedikleri; ancak herhangi bir cevap alamadıkları, bu yüzden oraya başvurmamız gerektiği söylendi. Kendilerini ahlak abidesi ve güvenliğin koruyucusu gösteren yetkililerin bizzat bu konuları göz önünde bulundurmaması hayret verici bir durumdur, üstelik başvuranları daha da hayrete düşüren konu, yetkililerin onları paslaşmasıdır.
>
> Ve son olarak bir kez daha önceki talebimizi tekrarlıyor ve Seyyid Ali Hamenei'nin durumunun aydınlığa kavuşturulmasını ve onu ziyaret etmeyi talep ediyoruz."

Bu dilekçe 22 Kasım tarihinde yazıldı. Mektup SAVAK'a ulaştığında, yazarın aslında Rübab Hamenei'nin eşi Şeyh Ali Tahrani olduğunu zannettiler.

Ali Ağa Munteziri veya Şeyh Ali Tahrani olarak ün yapan Ali Murathani Erenge, 1970 yılının haziran ayının ortalarında Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin şehadeti dolayısıyla Ayetullah Milani'nin dersini tatil etme suçuna ortaklık etme gerekçesiyle tutuklanarak İranşehir'de üç yıl sürgün cezasına çarptırıldı. Fakat bilinmeyen bazı nedenlerden dolayı, mübarek

ramazan ayı başlamadan, yani sürgünden yaklaşık dört ay sonra Meşhed'e geri döndü ve eski faaliyetlerine yeniden başladı.

Mektuba cevap verilmeyince, Rübab Hamenei bir hafta sonra, yani 29 Kasım tarihinde bir kez daha Horasan SAVAK'ına yeni bir dilekçe yazdı ve geçmişte yazılanları tekrar ederek şöyle ekledi:

> "Hapishane nöbetçi subayı ve ardından Tümen askerî inzibat komutanlığına yapılan başvurudan sonra Albay Rezzaki'nin yardımcısı bizzat SAVAK'a müracaatta bulunarak Başkan'la görüşmemizi söyledi. Şimdi ise bir kaç gündür müracaatta bulunuyoruz; ama Başkan'ın olmadığını söylüyorlar ve görüşme izni de vermiyorlar."

Mektubun sonunda ise ziyaretçi izni ve tutuklama kararının kefalete dönüştürülmesi talepleri tekrarlanmıştı.

SAVAK'tan herhangi bir cevap almaktan umudunu kesen annesi ve kız kardeşi bu kez şanslarını mahkeme Başkanı Albay Ali Asgar Tabatabai'ye başvurarak denemek istediler:

> "Sevgili oğlumuz Seyyid Ali Hamenei'nin tutuklanmasının üzerinden 50 gün geçtiği hâlde defalarca Horasan SAVAK Teşkilatından ve bir kez de ordu savcılığından adı geçenle görüşme ve durumunun aydınlığa kavuşturulması talebinde bulunduk; ancak şimdiye kadar hiç bir cevap alamadık. Dosyanın size gönderildiğini duyunca ve kendisinin durumundan kaygı duyduğumuz için, bir an önce görüşme izni verilmesini talep ediyoruz. Umarız bu mektup da önceki mektuplar gibi karşılıksız bırakılmaz.
>
> İmza: Annesi Hatice Mirdamadi, kız kardeşi Rübab Hüseynî Hamenei. Adres: Hüsrevinov Caddesi, Ayetullah Hamenei'nin evi, 05.12.1970."

Dışarıda ailesi, içeride de kendisi sürekli kapalı kapılara tosluyordu. 18 ve 21 Aralık tarihlerinde de yakınlarıyla görüşebilmek için ordu yetkililerine iki kısa dilekçe daha yazdı; ama o da fayda etmedi.

İğne İle Yazışma

O sıralarda SAVAK'a Seyyid Ali Hamenei'nin bir başka hücrede hapis yatan Şeyh Cevad Hafızi ile irtibat kurabilmek için iğnenin ucu ile bir mektup yazdığı, fakat Hafızi'ye ulaştıramadığı ve mektubun gardiyanların eline geçtiği ortaya çıktı.

SAVAK'ın köstebeği bir emlakçıda otururken 77. Tümen subaylarından birinden şöyle duydu:

"Ben hapishanede nöbetçi subayım. Hamenei Tümen Hapishanesinde tutuluyor. Öyle bir iş yaptı ki kendisi için pahalıya patlayacak. Hamenei bir kâğıt üzerine iğnenin ucu ile bir şeyler yazıyor (iğnenin ucu ile kâğıdı delik delik ediyor) , yani bu deliklerle bir yazı oluşturuyor ve yazmak istediklerini yazdıktan sonra kâğıdı hücrenin penceresinden Şeyh Cevad Hafızi'nin bulunduğu yere atıyor; ama kâğıt Hafızi'nin eline ulaşmıyor ve gardiyanların eline geçiyor. Olayı bir kaç kişi bildiğinden, mecburen kâğıdı dosyasına eklemem gerekecek."[1]

Söz konusu subay bunu yaptı mı, yapmadı mı? Bu bilinmiyor. SAVAK ise köstebeğinin raporunu 77. Tümene gönderiyor. Tümenin Karşı İstihbarat Bölümü olayı incelemeye alıyor; fakat mektubu bulan subaya ulaşamıyor. Tümenin nöbetçileri her gün değişiyor. Tümenin Karşı İstihbarat Bölümü SAVAK'tan daha fazla bilgi toplayarak bildirmesini istiyor; çünkü mesele çok önemlidir ve kolay kolay göz ardı edilebilecek bir durum değildir.[2]

Aslında Tümen Karşı İstihbarat Bölümü Seyyid Ali Hamenei'nin suçlarına yeni bir suç eklemekten ziyade, söz konusu subayı aramaktadır; çünkü subayın tutuklu ile el birliği yapmasından endişe duyulduğu anlaşılıyor.

Eğer bu rapor doğru ise, Seyyid Ali Hamenei'nin o günlerde başka siyasi tutuklularla irtibat kuramadığı sonucu ortaya çıkar, oysa Seyyid Ali'nin Şeyh Cevad Hafızi ile görüştüğünü ve hatta bu görüşmenin gayet rahat bir ortamda gerçekleştiğini ve Seyyid Ali'nin rüyasında gördüğü İmam'ın cenaze törenini Hafızi'ye anlattığını biliyoruz.[3]

1- age, Horasan SAVAK Başkanı'nın 77. Tümen Komutanlığına mektubu, No. 1 H/12814, tar. 16.10.1349.

2- age, 77. Tümene bağlı anti istihbarat dairesinin Horasan SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 507/56/6/1/22, tar. 29.10.1349.

3- İslam İnkılâbı zafere kavuştuktan yıllar sonra, h.ş 1360'ta Seyyid Ali Hamenei Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından hac farizasını yerine getirmek üzere Mekke'de bulunan Şeyh Cevad Hafızi, 1349 yılında kendisine anlatılan rüyayı hatırladı. Şeyh Hafızi bir süre sonra Ayetullah Hamenei'ye şöyle anlattı: "Rehberlik bürosunda kurulan (cumhurbaşkanlığı) seçim sandığının başına giderken ağlamaya başladım ve o rüyayı ve annenizin tabirini hatırladım. Anladım ki tabir sadece hapishane ile ilgili değilmiş."

Ön Yargılama Duruşması

Ön yargılama hazırlıkları tamamlanmak üzereydi; dosya mahkemeye sevk edilmişti. Seyyid Ali Hamenei kendisi için bir avukat belirlenmek üzere 3 Aralık tarihinde mahkemeye gitti. Albay Şefii avukat olarak belirlendi. Dosyayı incelemek üzere Seyyid Ali'ye beş gün süre tanınması kararlaştırıldı. 6 Aralık'tan itibaren kendisi için hazırlanan düzmece dosyayı okumaya başladı. Çok güçlü bir savunma hazırlaması gerektiğini anlaması pek uzun sürmedi. Savunmasını ilk günden yazmaya başladı. Mahkemeye korumaların gözetiminde gelip gidiyordu. O günlerde, yani tam olarak 8 Aralık'ta Albay Tabatabai, Seyyid Ali'ye haftada bir gün ve sadece 30 dakika olmak üzere nöbetçi subayın huzurunda ailesi ile görüşmesine müsaade etti. Ancak anlaşılan Albay Tabatabai'nin sözü pek fazla geçmiyordu; çünkü 21 Aralık'a kadar ailesi ile görüşemedi.

15 Ocak tarihinde ön duruşma gerçekleşti ve dosyanın içeriği mahkemede ele alınmak üzere uygun bulundu. Seyyid Ali'nin en çok zamanını alan süreç, resmî duruşma başlamadan son 15 günde savunmasını hazırlamaktı.

Mahkeme Günü

Askerî mahkeme, ilk duruşmanın 12.12.1970 tarihinde düzenlenmesini kararlaştırdı. Sabah saat 9.00'da mahkemeye getirildi. Önce içinde ülke güvenliği aleyhine eylem yapmak ve devlet başkanına hakaret etmek gibi iki suçlamayı içeren iddianame okundu. Daha sonra sanık avukatı hazırladığı savunmayı okudu ve dosyadaki belgelere istinaden (SAVAK raporları ve tutuklanan talebenin itirafları) belgelerin sanığın suçlarının ispatı için yeterli olmadığını belirtti. Avukat, siyasi tutukluların mahkeme tarafından atanan avukatlarının o dönemde yaptığı gibi İran Şah'ı Muhammed Rıza Pehlevi'ye övgüler yağdırarak onu özgürlük abidesi ve İran'ı da dünyanın demokrasi beşiği ilan ettikten sonra müvekkilinin savunma metnine değinip suçlamalara detaylı bir şekilde cevap vereceğini söyledi.

Şimdi sıra Seyyid Ali Hamenei'ye gelmişti. Mahkeme salonuna girdiğinde, bir dizi askerin sıralarda oturduğunu gördü. Daha çok, bir mizansen olduğu belli olan askerler, üzerlerinde dereceleri, püskülleri, nişanları, kibirli bakışları, uykulu gözleri ve şişkin yüzleri ile mahkemeye tuhaf bir

hava veriyordu. Bundan önce 1967'de de bu manzarayı görmüştü; bu yüzden pek yadırgamıyordu. Savunma metnini eline aldı; nefesini tazeledi; ses tonunu yükseltti; kesin bir tavırla savunmadan daha güçlü bir konumdan metni okumaya başladı.

"Bismillahirrahmanirrahim

Sayın mahkeme başkanı, saygıdeğer yargıç heyeti.

Müsaadenizle, savunmama başlamadan önce, insaniyet âleminin adalet abidesi Hz. Ali b. Ebu Talib'in (a.s) vecizelerinden kısa bir özeti hafızamdan yardım alarak kısa bir cümlede beyan etmek isterim.

'Ey elindeki kalemle Allah'ın kullarının kaderini belirleyen insan! Allah'tan başkasını ve O'nun rızasının dışında bir konuyu düşünme! Sakın bir mahlûk için yaratanın öfke fırtınasını kendi varlığının bostanında estirme ve Allah'ın kullarından hiç bir kula zulüm reva görme! Asla doğruluktan başka bir şey düşünme ve hak dışında yargıda bulunma... Ve bil ki yüce Allah'ın (cc) öyle bir divan defteri vardır ki, içinde senin irili ufaklı, her amelin satır satır kayda geçmiştir; ta ki O'nun adalet mahkemesi karşısına çıkıp amellerinin mükâfatını veya cezasını bulana kadar.'

Ve şimdi yeniden affınıza sığınarak savunmama geçiyorum.

Kanımca bu konuda bana pek fazla bir iş düşmüyor; çünkü dosyam baştan sona suçsuzluğuma ve beraatıma delalet ediyor. Bu da başlı başına yargının şaşırtan gelişmelerinden biridir. İddia makamı tarafından bir sanık aleyhinde hazırlanan ve onun suçlu olduğunu ispat etmek üzere düzenlenen dosya, beklenenin tam tersine sonuç vermiş ve sanığın beraatına vesile olmuştur... Yüce Rabbime bu yüzden şükürler olsun.

Mahkemelerde ve ön hazırlıklarında işin esası ve temeli, sanığın suçsuz olduğuna dayalıdır; suçun ispatı için örf ve kanunlarca kesin olan deliller aranır ve adi suç kategorisinde yer alan suçlarda soruşturmanın temeli sırf zan üzerine inşa edilmez. Hatta tutuklamaya bile temel oluşturmaz. Bu ilke, hem birçok toplumun örfî yasaları ve hem kutsal İslam şeriatının kuralları açısından kuşku götürmeyen bir gerçektir. Ama maalesef şahsıma ait olan dosyada tam tersine davranılmış, yani dosyanın seyrettiği tüm aşamalarda, ister ön soruşturmada, ister esas sorgulama sırasında, ister iddianamenin hazırlanma sürecinde işin esası ve temeli, zan ve bazen yanlış anlaşılma ve demagoji üzerine atıl-

mıştır. Öyle ki, güya yargı görevlileri delil yokluğunun, suçun ispatına delil teşkil ettiğini kabul etmiştir. Ben dosyayı titizlikle inceleyerek arz ettiğim bu gerçeğe ulaştıktan sonra bir garibanın macerasını hatırladım. Bu gariban adam duymuş ki, hırsız gece vakti bir eve girdiğinde ne ışık yakar, ne de ses çıkarır. Bizim gariban adam gece yarısı evinde hiç bir ses duymayıp etrafında yanan bir ışık görmeyince, artık evde hırsız olduğu konusunda hiç şüphesi kalmaz... Öykü şöyle son bulur, bu yanlış tespit ve yanlış algılamanın o gariban adama malî zararı olmadı; ama sinirlerini öylesine bozdu ki, ömrünün sonuna kadar rahat uyuyamadı."

Seyyid Ali savunma metnini gayet düzgün, mantıklı ve yasalarda yer alan maddelere istinat ederek hazırlamıştı. Savunmasını okumaya başladığı ilk anlarda başını kaldırdığında, mahkeme salonunda oturan askerlerin uykulu gözleri ve şişkin yüzlerindeki ifadenin değiştiğini fark etti. Adamların yüzlerinde artık tanınmayan ve boşuna onların vaktini alan bir mollaya aşağılayıcı ve kibirli bakıştan hiç bir iz kalmamıştı.

"Bir din adamından böyle sözler beklemiyorlardı, bir hocanın böyle bir tutum sergilemesine katlanamıyorlardı. Din ve din adamı konusunda zihinlerinde oluşan imaj, pasif ve çirkindi."

25 sayfalık savunmasını şöyle sürdürdü:

"İddianamenin "c" maddesinde soruşturmanın sonuçları zikredildikten sonra suçlamanın gerekçeleri şöyle açıklanıyor:

1- SAVAK memurlarının raporu, dosyanın 32 ila 41. sayfaları,

2- Sivil...'in ifadesi, dosyanın 30. sayfası,

3- Sanığın soruşturma aşamasında ifadeleri, 52 ila 56. sayfalar,

4- Dosyada yer alan diğer emare ve karineler.

Şimdi bendeniz mecburen bu delilleri birer birer irdeleyerek onların mesnetsizliğini ve yetersizliğini güçlü bir istidlalle mahkemeye arz etmek durumundayım. Savunmam biraz uzayacak olursa, şimdiden Sayın Yargıç heyetinin affına sığınırım; çünkü mesele şahsım ve belki de her şerefli insan açısından çok önemli ve üzerinde durulması gereken bir meseledir. Burada kıymetli bir ömrün günleri ve ayları söz konusudur. Bu yüzden soğukkanlı ve duyarsız bir şekilde görmezden gelinemez...

Bu çerçevede şimdi bu delilleri irdelemek istiyorum. Önce itirafları ele alacağım; çünkü SAVAK'ın raporları da sırf bu itiraflara dayanıyor ve bundan başka benim aleyhimde hiç bir delil ve belge bulunmuyor. Bu itirafların incelenmesi ise Sayın Savcı'nın istinatlarının talihsizce yapılan istinatlar olduğunu gösteriyor.

Bu itiraflar üç bakımdan istinat edilemez:

Evvela, bir sanığın itirafları ancak onun aleyhine istinat edilebilir, başkasının aleyhine değil. Evet, bir başkası hakkında herhangi bir sanığın itirafları, soruşturma gerekçesini oluşturabilir; ama delil oluşturamaz. Eğer bir hırsız kendisini aklamak amacıyla başkasını hırsızlıkla suçlarsa veya bir katil cezasını hafifletmek üzere başkasını suç ortağı olarak tanıtırsa, müfettiş bu iddiaya, üçüncü şahsın suçluluk belgesi olarak istinat edemez. Sadece bu itiraftan yeni bir soruşturmada ipucu şeklinde yararlanabilir ve eğer soruşturma sonucu güvenebileceği bir delile ulaşırsa, bu kez üçüncü şahsın suçlu olduğuna kanaat getirerek yeni sanık hakkında ceza talebinde bulunabilir. Görüldüğü üzere müfettişin soruşturması sonucunda ikinci sanığın suçlu olduğuna dair herhangi bir delile ulaşılırsa, suçlu olduğuna dair karar ve iddianame ancak elde edilen delile göre hazırlanır, birinci sanığın itirafına istinaden değil. Dolayısıyla bir sanığın bir başkası hakkında itirafları ne öz itibarı ile ve ne de güvenilir delil bulunduktan sonra, suç delili oluşturamaz ve itiraf ancak itiraf eden kimse aleyhinde geçerli sayılır.

İkincisi, bir sanığın itirafı, şahidin şehadeti telakki edilerek istinat edilen durumlarda, ceza kanunun 247. maddesine göre şahidin belirlenen şer'i şartlara sahip olması gerekir, yani adil olmalı, yalancı ve nefsine düşkün olmamalı, şehadet sırasında korku ve rüşvet gibi etkenlerin tesiri altında olmamalıdır. Şimdi bakalım acaba sivil... (tutuklanan talebe) bu şartlara sahip midir? Acaba adil midir ve acaba bu şartlar bir yana, söyledikleri esas itibarı ile bir şehadet olarak istinat edilebilecek midir?

En doğrusu, bu sorunun cevabını kendisinden duymaktır; yani Savcı Bey'in istinat ettiği sorgulardan öğrenmektir. Söz konusu sivil şahıs (…) sorgulamalarında kendisini yalancı, şöhret peşinde olan, aptal ve kişiliksiz biri olarak tanıtıyor. Üçüncü sorunun (dosyanın 30. sayfası) cevabında şöyle yazıyor:

'Hamenei, Tebesi ve Hamenei'nin kardeşinin yanlış sözlerinin etkisi altında kaldığım için Ayetullah Humeyni lehine bildiri dağıttım; ama ne yaptığımı bilmiyordum. Aptal biri olduğumdan, benimle ilgisi olmayan bazı sözler söylemiş olabilirim.' Görüldüğü gibi, şahit olarak gösterilen bu "sivil" ve ismi belirsiz şahıs açıkça yalancı olduğunu ilan ederek, bazılarına yalanla bildiri dağıttığını söylediğini itiraf ediyor ve aynı zamanda kendisinin bundan habersiz olduğunu belirtiyor!!!

Aynı adamın altıncı soruya verdiği cevapta (dosyanın 29. sayfası) tekrar yalancı olduğunu başka türlü beyan ederek şöyle yazıyor:

'Bir hafta önce Hamenei'nin kardeşi odama geldi, bazı şeyler söyledi (konuyu detaylı yazıyor ve şöyle devam ediyor) ve Saidi'nin zindanda öldürüldüğünü söyledi.'

Ve daha sonra şöyle yazıyor:

'Ben de bilgisiz biri olduğum için, herhangi birileri ile bu konunun iyi veya kötü olduğu konusunda istişareye ihtiyaç duymadan bir kaç kişiye, Hamenei'den, Saidi'nin öldürüldüğünü duyduğumu söyledim.'

Görüldüğü üzere burada da, kardeşimden duyduğu konuyu başkalarına anlatırken benden duyduğunu söylediğini itiraf ediyor. Ve yine sorgulama memurunun kendisinden bildirileri kimden ve nereden aldığını sorduğu dördüncü sorunun cevabında şöyle yazıyor:

'Ben şöhret peşinde olan biriyim, ün yapmak için bu sözleri söyledim. Eğer bu bildirilerden bir tek birini bile bende bulursanız vereceğiniz her cezaya razıyım!'

Kendisinin de itiraf ettiği üzere yalancı ve aptal bir şöhret düşkünü olan ve sonuçta adil olmayan fasık birinin itiraflarına istinat edilebilir mi? Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse, onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.[1]

Üçüncüsü, adı geçen şahsın ifadelerinde söylediklerinin yalan olduğunu ortaya koyan deliller vardır ki şimdi bunlardan bazılarına işaret etmek istiyorum.

1- Hucurat, 6.

Birinci sorunun cevabında (dosyanın 30. sayfası) şöyle yazıyor:

'Bazıları beni Humeyni lehine tebliğ etmeye zorladı. Hamenei Bey, Tebesi Bey ve Hamenei Bey'in kardeşi bir gün, (yaklaşık on gün önce) Mirza Cafer Medresesinde tefsir anlatıyordu, orada 'Sizlere Ayetullah Humeyni lehine tebliğ etmek farzdır.' dediler.'

Burada ben, kardeşim ve Tebesi Bey bu adamı Ayetullah Humeyni lehine tebliğ etmeye zorlayan kişiler olarak tanıtılıyoruz. Oysa bir din adamının din merciliği için tebliği, muteber ve toplumun benimsediği insanlara özgü bir iştir. Müslümanlar, dinî ve uhrevi kaderleriyle kesin bağlantısı olan bu özel konuda hiç kimsenin sözüne kulak asmaz; ancak dinî açıdan tam olarak güvendikleri insanların sözünü dinlerler. Bu durumda acaba benim ve Tebesi Bey'in-Meşhed Dinî İlimler Merkezindeki özel durumumuz itibarıyla- aptal olduğunu kendi diliyle söyleyen birini "akıllı" yerine koymamız ve 20 yaşında olup, ilim ve eğitim açısından talebelerimin arasında en son sıralarda yer alan, sosyal konumu ve mevkii itibarı ile sıfır konumunda bulunan ve sorgulamaları sırasında beyan ettiği gibi kendi tabiriyle "kişiliksiz" olan birini Ayetullah Humeyni'yi tebliğ için seçmemiz makul müdür!? Allah aşkına bu iddia baştanbaşa sahtelik ve iftira kokmuyor mu?

Adı geçen şahsın ifadelerinin yalan olduğunu ispat eden bir başka delil şudur: Bu sözleri ders sırasında ona ve diğer talebelere hitaben söylediğimi ileri sürüyor. Dinî İlimler Merkezlerinde derslerin nasıl düzenlendiğini bilenler bilir; müderris, yani hoca, ders dışında bir söz etmez; özellikle tefsir dersinde bu kesinlikle böyledir. Eğer mevzu bahis ders, fıkıh dersi ve örneğin mercilik konusu veya usul ve içtihat meselesi olsaydı, zayıf da olsa, böyle bir ihtimal verilebilirdi; fakat tefsir dersi kesinlikle böyle bir kuruntunun yeri olamaz.

Adı geçen şahsın ifadelerinin yalan olduğunu ispat eden bir başka delil, ifadelerinde göze çarpan açık çelişkilerdir. Zira birinci sorunun cevabında benim onu ve başkalarını Ayetullah Humeyni lehine hareket etmeye emrettiğimi ileri sürüyor. Fakat beşinci sorunun cevabında kimsenin onu görevlendirmediğini ve kendisinin bu tür görevlerin ona verilmesinden çok daha alt seviyelerde olduğunu belirtiyor. Yine altıncı sorunun cevabında kardeşimin ona gidip Ayetullah Humeyni ve Merhum Saidi hakkında bazı sözleri yaymakla görevlendirdiğini ileri sürüyor (dosyanın 29 ve 30. sayfaları).

Adı geçen şahsın ifadelerinin yalan olduğunu ispat eden bir başka delil de şudur: Sorgulamasında, benim verdiğim dersin tarihinin, sorgulamadan on gün önce olduğunu beyan ediyor. Sorgulama 17 Haziran tarihinde yapıldığından, dersin tarihi haziran ayının başlarına, yani kamerî takvimine göre rebiyülevvelin sonlarına denk geliyor. İlginçtir, o tarihte ben ne tefsir dersi veriyordum, ne de dersin düzenlendiğini iddia ettiği Mirza Cafer Medresesine gidiyordum! Şu noktayı da hemen hatırlatmak isterim: Bünyemin zayıflığı ve Tahran'da minber çalışmalarından ötürü muharrem ve safer aylarında sinirlerimin yıpranması yüzünden tefsir ve fıkıh dersimi geçici olarak erteleyip usul dersi vermekle yetindim. Tefsir dersine Recep ayının başlarına, yani tutuklanmamdan yaklaşık iki hafta öncesine kadar ara verdim ve söz konusu tarihten üç ay sonrasına kadar da başlamadım. Fıkıh dersine daha yeni yeni başlamaya karar vermiştim ki, tutuklanmam ve bu sessizlik diyarına, yani tek kişilik hücreye yolculuğumun uzun sürmesi buna müsaade etmedi.

Son olarak, adı geçen şahsın ifadeleri konusunda bir şeyi daha eklemek isterim: Esasen bu şahıs benim verdiğim derslerin hiç birine katılmış değildir; ne fıkıh, ne usul ve ne tefsir dersine katılırdı; umarım bundan sonra da katılmaz! Baştan sona yalan ve gerçek dışı bu ifadeler bana her şeyden habersiz saf bir adamın öyküsünü hatırlattı. Bu saf insan geçmişlerin tarihini okuduktan sonra şöyle bir sonuca ulaşmış: 'İmamlardan Yusuf adında bir kız, bir minare başında bir tilki tarafından parçalanarak öldürülmüş'!!! Ondan bu âlimane (!) sözleri duyan adamın biri de bizim bu saf adamın hatasını düzeltmek için şöyle demiş: Evvela, o bahsettiğin kişi kız değil, erkekti! İkincisi İmam değil, peygamberdi! Üçüncüsü, o mekân minarenin başı değil, kuyunun dibiydi! Dördüncüsü, bahsettiğin hayvan da tilki değil, kurttu ve daha da önemlisi; parçalanarak öldürüldüğü, tamamen yalandı!'

Kanaatimce o şahsın sorgulamaları hakkında (ki Sayın Savcı'nın aleyhimde gösterdiği en güçlü delillerinden biridir) bu kadar açıklama yeterlidir; şimdi SAVAK raporlarına, yani aleyhimde suç delillerinden bir başkasına değinmek istiyorum.

Size tuhaf gelebilir; ama sekiz sayfada düzenlenen ve içinde sözde 29 adet sabıka kaydı da yer alan bu detaylı rapor baştan baş garazla doludur; işaret edeceğim birçok yerde iftiralar, açık ve net yalanlar içermekte ve bunca garaza bulaştığı için de, tamamen değersiz ve yasal itibardan yoksun bulunmaktadır.

Raporun hazırlanmasında uygulanan garazlar, raporun sırf kişisel komplekslerle bencillik hissini tatmin edip yeni bir başarıya imza atarak üstlerinin gözüne girmekten başka hiç bir neden olmadığını gösteriyor. Örneğin, bazı yerlerde bir suçlama yüzünden gözaltına alınmam adli sabıka olarak hesaba katılırken, suçlamanın kendisi de sabıka sayılmıştır! Hatta bir yerde şahsım hakkında tutuklama kararı ve ardından serbest bırakılmam bile ayrı ayrı adli sabıka olarak gösterilmiştir. Oysa eğer herhangi bir kişi herhangi bir suç yüzünden tutuklanır, suçu ispat edilip hapse mahkûm edilir ve daha sonra serbest bırakılırsa, bu durum söz konusu kişi için bir defalık bir adli sabıka sayılır. Aynı kişinin suçlanması bir sabıka, tutuklanma kararı ikinci bir sabıka, hapse girmesi üçüncü bir sabıka ve hatta hapisten çıkması dördüncü bir sabıka sayılmaz ki! Yine bazı yerlerde aynı olay farklı ibareler ve çeşitli tabirlerle bir kaç kez adli sabıka olarak sayılmıştır! Daha da ilginç olanı şu ki, şimdiki dosyada yer alan suçlamalar da SAVAK raporunda zikredildiği hâlde, aynı raporun sonunda tekrar aleyhimde adli sabıkalar olarak sayılmış ve 28 ve 29 sayıları ile kayda geçmiştir. Raporda baştan sona bu garazkâr tutum ve suç üretme sadizmi açıkça göze çarpıyor. Sayın Yargıç heyetinin sabrına sığınarak bunlara örnekler vermek istiyorum.

Seyyid Ali bir kez daha başını kaldırıp etrafına bakındı, bazı askerlerin çenesi sarkmış, gözleri yuvalarından fırlayacak gibi olmuştu. Askerler onun korkusuzca SAVAK Teşkilatını eleştirip SAVAK memurlarını sadizm hastalığıyla suçlamasına çok şaşırmıştı.

"Bu raporda suçlarımı teşkil eden başlıklar şöyle: Ayetullah Humeyni lehine tebliğ etmek, Merhum Saidi'nin hükümet yetkililerince öldürüldüğü ile ilgili bir haberi yaymak, Ayetullah Humeyni'yi desteklemeyi ve sevmeyi itiraf etmek, hükümetin Ayetullah Humeyni ile uzlaşmasının iyi olacağına yönelik beyanda bulunmak ve son olarak bazen Irak radyosunu dinlemek ve bu radyodan Marksizm ve sosyalizmle ilgili bazı konuları duymak! Şimdi bu suçlamalar hakkında açıklamalarda bulunup şahsım için zikredilen veya daha doğru bir tabirle "uydurulan" bu sabıkalar hakkında izahatta bulunmam gerekiyor:

İlk bölüm, bu dosyadaki, ikinci bölüm de geçmişteki suçlarla ilgilidir.

Şimdiki dosyada ilk suç, Ayetullah Humeyni lehine tebliğ etmektir ve tabi bu tebliğden maksat da, Ayetullah Humeyni'nin din merciliği ile ilgili tebliğdir. Evvela buradaki herkese şunu sormak istiyorum: Bu ko-

nuda görüş beyan edebilecek tüm kişilerce, dinî merci olabilmek için gerekli şartlara sahip birini halka tanıtıp tebliğ etmek suç mudur? Ayetullah Milani gibi birinin -ki kendisi ünlü âlimlerden ve hatta bazılarına göre dinî merci seviyesinde biridir- defalarca Ayetullah Humeyni adından söz ettiğinde "Selamullah aleyh" dediği birini dinî merci olarak tanıtmamak mı gerekir? Biri onu bu unvanla tanıtırsa, yargılanması ve hapse mi atılması gerekir? Sahi, bir âlimin din merciliği demek ne demektir? Taklit merciliği; insanların namazda, oruç, zekât, hac ve ticarette bu âlimin Kur'ân-ı Kerim'den istinbatlarına uymasından başka bir şey midir? Birisi bu tür şer'i amellerde belli bir din merciinin görüşüne göre hareket edilmesini tavsiye ederse, suç mu işlemiş olur? Ayetullah Humeyni'nin içinde, sözü edilen bu hükümler ve bunlara benzer hükümlerin beyan edildiği risalesi, Ayetullah Burucerdi'nin risalesinin aynısıdır. O zaman, Ayetullah Burucerdi'nin risalesini terviç etmek serbest, hatta teşvik edilirken, Ayetullah Humeyni'nin risalesini terviç etmek neden suç sayılıyor?

İkincisi: SAVAK ve Tümen sorgulamalarında da defalarca tekrarlandığı üzere, bazı nedenlerden ötürü Ayetullah Humeyni'yi ve din merciliğini terviç etmedim; şimdi de aynı sözleri tekrarlıyorum. Sayın Yargıç heyetinin de bildiği üzere genellikle belli bir şahsın din merciliğini terviç işi, din adamları arasında iki kesim tarafından yapılır: İlkin, halkın has kesimlerinin daha çok başvurduğu cemaat imamları ve ikincisi, halkın avam olarak nitelenen kesimlerinin daha çok başvurduğu dinî vaizler ve minbercilerdir. Meşhed'de ikamet ettiğim sürede bu kentte ne cemaat imamı oldum, ne de minbere çıktım. Benim mesleğim dinî ilimleri ders vermektir; bir müderris, sadece öğrencileriyle muhataptır. Talebelerimiz de zaten genellikle minbere çıkan ve vaizlik yapan kimselerdir; bir tek kişinin, velev ki müderris olsun, din merciliği konusunda söylediklerinin şer'i hüccet olmadığını çok iyi bilirler ve bu konuda, şeriatta belirlenen başka yollarla kanaat edinirler. Dahası, ders ortamı, esas itibarıyla böyle bir konunun veya ders dışı konuların beyan edileceği bir yer değildir. Dolayısıyla, Ayetullah Humeyni hakkında tebliğ ve terviç yapmadım. Gerçi sorgulamalarda da beyan edildiği üzere şahsen Ayetullah Humeyni'yi izliyorum ve şer'i konularda onun risalesine göre amel ediyorum. SAVAK muhbirinin ifadesinden öyle anlaşılıyor ki bu da bir suçmuş ve ben gerçekten din merciliği şartlarına sahip bir müçtehidi izlemenin suç olup olmadığı konusunda söyleyecek bir söz bulamıyorum. Medeni veya ceza kanununda hangi maddenin bu fiilin

suç olduğunu ve bu tür durumlarda inanç özgürlüğünü yasakladığını belirlemek Sayın Yargıç heyetinin görevidir. Sadece şu kadarını arz etmek isterim ki. Eğer bu iş suçsa ve ceza gerektiriyorsa, o zaman İran'da Şiî Müslümanların en az yarısını ve diğer İslam ülkelerinde de birçok Şiî Müslümanı suçlu ilan ederek cezalandırmak gerekir.

SAVAK raporunda şahsıma isnat edilen ikinci suç, Merhum Saidi Horasani'nin öldürüldüğü haberini yaymaktır. Diğer konuların aksine burada SAVAK raporu delile dayandırılıyor ve bu delil de (...) adlı şahsın ifadeleridir. SAVAK raporunda şu ifade yer alıyor: "Mirza Cafer Medresesinin talebesi Şeyh...'ın itiraf ettiğine göre Seyyid Ali Hamenei, sözü edilen [talebe]...'yi Humeyni lehine tebliğe ve hükümet yetkililerinin Seyyid Muhammed Rıza Saidi Horasani'yi hapiste öldürdüklerini yaymaya tahrik ediyormuş." Dolayısıyla benim söz konusu haberi yaymamın delili,...'ın itirafından başka bir şey değildir. Şimdi Sayın Yargıç heyetinden dosyaya ve...'ın ifadeleri yer alan 29 ve 30. sayfalara bakmalarını ve...'ın böyle bir şey söyleyip söylemediğini görmelerini istirham ediyorum. Belki ilk etapta resmî bir raporda böylesine açık bir yalanın yer aldığına ve...'ın ifadelerinin hiç bir yerinde böyle bir suçlama yer almadığı hâlde bu yalanın o zavallıya isnat edildiğine inanmak zor gelebilir. Ama maalesef gerçek, arz ettiğim gibidir ve... adlı şahıs sorgulamalarında (ki kopyaları aynen dosyada yer alıyor) böyle bir ifadede bulunmamış ve benim ona Saidi'nin öldürüldüğü haberini yaymasını tavsiye ettiğimi kesinlikle söylememiştir.

(...) adlı şahıs Merhum Saidi'nin adını 5. ve 6. soruların cevabında zikretmiş, ilk sorunun cevabında şöyle yazmıştır: Hamenei'nin kardeşi herkese Ayetullah Humeyni'nin dinî merci olduğunu söylememi istedi ve bana Saidi'nin hapishanede öldüğünü söyledi (dosyanın 30. sayfası). Burada haberi benden değil, kardeşimden naklediyor; üstelik merhumun hapiste öldürüldüğünden değil, ölmesinden söz ediyor. İkinci soruya da şöyle bir cevap yazıyor: Bir hafta önce Hamenei'nin kardeşi odama geldi, yaklaşık bir saat kadar sohbet ettik, 'Sen bu haberi yay.' diyor, sohbet ederken sürekli Saidi'yi övüp, onu hapishanede öldürdüklerini söylüyordu vs...

Burada da görüldüğü üzere benden söz edilmiyor ve ilgili şahıs, bu haberi kardeşimden duyduğunu iddia edip şu cümleyi ekliyor: 'Ben sadece iki üç kişiye, Hamenei'nin bana Saidi'yi öldürdüklerini söylediğini aktardım.' Görüldüğü gibi kardeşimden duyduğu haberi bana

isnat ederek yalancı olduğunu ispat ediyor, hem kendi sözünü, hem kardeşimden iktibas iddiasını itibarsızlaştırıyor.

Bu, SAVAK raporunun itibarsızlığının bir örneğidir; sadece bu örnekten bile bu raporun ne denli doğru ve sağlam olduğunu anlamak mümkündür aslında... SAVAK raportörü tarafından bu konuda yapılan tahrifat özetle şudur: Evvela beni kardeşimin yerine telakki etmiş ve ikincisi...'ın ifadesine göre sadece bir kere gerçekleşen bir ameli sürekli yapılan bir amel gibi göstermeye çalışıp "Sözü edilen [talebe]...'yı tahrik etmiş" şeklinde yazmıştır. Oysa biraz dikkatle bakıldığında, bu raporun garaza bulaştığı ve raporu hazırlayanın beni fişlemeye ve işlemediğim suçları daha da ağırlaştırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu garazkâr tutum ve art niyetlerde başka gerekçeler de var tabi, bunları da yeri geldikçe anlatacağım.

Üçüncü konu, benim Ayetullah Humeyni'yi desteklemem ve onu sevdiğimi itiraf etmemdir. Bu konuda da Sayın Yargıç heyetine sorgulamalarımı hatırlatmak zorundayım. Söz konusu sorgulamalarda defalarca Ayetullah Humeyni'yi taklit ettiğimi söyledim ve kendisini desteklediğimi ne ispat ettim, ne de reddettim. Sorgulama görevlisi benden 1-2 defa Ayetullah Humeyni'nin siyasi ve sosyal uygulamalarını sordu. Ben de yargı görevlilerinin soruşturmalarının ancak insanların amelleri ile sınırlı olması gerektiğini ve insan hakları bildirgesi ve ülkenin medeni yasalarına göre hiç kimsenin insanların kişisel inanç ve düşüncelerini sorgulayamayacağını söyledim. Zannedersem bireysel özgürlüklerden ve insanların kişiliğine saygıdan bunca söz edilen bir ülkede, yargı görevlilerinin kanun namına kişisel inançları sorgulaması ve hiç bir cevap almadıkları hâlde cevap uydurmaları utanç vericidir.

Şahsıma suç olarak yöneltilen dördüncü konu, hükümetin Ayetullah Humeyni ile uzlaşmasının daha iyi olacağına dair sözlerimdir. Bu sözün neresinin suç olduğunu veya suç delili oluşturduğunu anlayabilmiş değilim! Bu konuda yargıda bulunmayı Sayın Yargıçlara bırakıyorum. İslam dini, yani ülkemizin resmî dininin farizalarından biri de "Müslümanların önderlerine nasihat etmeleri"dir. Yani Müslümanların maslahatı düşünmesi ve yöneticilerine yararlı olacak görüşleri beyan etmesi farzdır. Ben de bu farz gereği ve SAVAK'ın sorgulama görevlisi, sorgu ağzıyla değil de, maslahatçı bir ağızla hükümetin Ayetullah Humeyni ve Ayetullah Kummî hakkındaki tutumunu sorduğunda ve benim görüşümün yüksek makamlara aktarılabileceğini ve buna göre

yasal bir karar alınabileceğini söylemesi üzerine, sorulan soruya cevaben bunu yazdım ve söyledim: Eğer bu baylarla uzlaşılsaydı, İslam ve şeriata dayalı istekleri kale alınsaydı tabi ki bu sürtüşmeler olmazdı. Hiç bir hayırsever insanın bunun aksini düşüneceğini sanmıyorum. Hâl böyleyken, nasıl oluyor da şer'i bir farzı yerine getirmek, hayırlı bir düşünceyi, üstelik durup dururken değil de, bir soruya cevap olarak beyan etmek suç oluyor? Bunu anlamak mümkün değil…

SAVAK raporlarına göre beşinci ve son suçum, bazen Irak radyosunu dinlemiş ve o radyodan bazı konuları duymuş olmam... Bu suçlama bir bakıma talihsizlik ve bir bakıma da komiktir. Talihsizliktir; çünkü bir güvenlik teşkilatının, işi, bir radyodan bazı konuları duymayı suç veya suç unsuru sayacak noktaya gelmesi ve baskı uygulama işini buralara kadar getirecek seviyelere düşmesi gerçekten acıdır. Sırf bu tuhaf suçlama bile aylardır tutuklanmamın sebebini öğrenmeyi bekleyen insanlar arasında yayılır ve kulaktan kulağa, sınırların ötesine intikal ederek bu ülkede özgürlük, demokrasi ve aydınlık iddialarını tekzip etmek isteyen çevrelere ulaşırsa, kendisini "İstihbarat Teşkilatı" olarak tanımlayan bir teşkilat için büyük bir ayıp sayılmaz mı?! İran devleti bu teşkilatı sorgulayıp cezalandırmaz mı? Birinin tesadüfen, hatta kasten bir radyoyu dinlemesi ne zamandan beri suç sayılıyor? Yani İran'ın Güvenlik Teşkilatı, vatandaşların eğilimlerini kontrol için bu kadar mı alçaldı? Eğer iş bu noktaya gelmişse ve radyo dinlemek de bu ülkede suç sayılıyorsa, SAVAK'ın radyo cihazı satışlarını kontrol etmesi ve dünyanın her yerinde serbest olan radyoyu, İstihbarat Teşkilatının belirlediği insanlardan başkasının dinlemesine izin vermemesi daha iyi olmaz mı!? Emin olun, bu sorular ve bunun gibi onlarca soru ve bunlardan elde edilecek yüzlerce sonuç, görevini "bu konuları kontrol" şeklinde algılayan bir teşkilatın onur ve itibarına ağır darbe indirecektir.

Bu suçlama komiktir de! Çünkü SAVAK'ın yönelttiği suçlamaların asılsız ve temelsizliği ve fişleme yaparken doğru düzgün bir suç bulamaması bu teşkilatın bir din adamını ve dinî ilimler dersi veren, Marksizm'le barışması mümkün olmayan, Marksizm'i düşman görüp İslam'ın risaletine inanan birini, evet, beni, dolaylı bir şekilde Marksizm'e eğilimli biri olarak tanıtacak seviyeye kadar alçalmasına sebep olmuştur. Allah aşkına, bu komik değil de nedir!? Bu suçlamayı dosyamda okuduktan sonra aklıma şu soru geldi: Dosyaya böylesine bir suçlamayı sokuşturmak SAVAK raportörünün cahilliği yüzünden mi, yoksa sırf

garazkârlık, psikolojik kompleksler ve bürokrasi sisteminde bir basamak daha yükselebilmek amacıyla mı yapıldı? Bu konuda Sayın Yargıç heyeti mütalaa ederek görüş beyan edebilir; ama bu suçlamanın tarafı olan ben, bu sözlerin ikinci şıktan başka bir gerekçesi olabileceğini düşünemiyorum; çünkü garazkârlık işareti raporda onlarca konuda göze çarpmaktadır. Eğer bu iddia kolaylıkla kabul edilemiyorsa, sadece şu bir tek konuda yapacağım açıklama bile söylediklerimin doğruluğunu anlatmaya yetecektir: SAVAK raporunda şu ifadelere yer veriliyor: "Bazen Irak radyosunu açıp haberleri dinlediğini, Irak radyosunun yayınlarında Humeyni'nin konuşmalarından bazı bölümler anlatıldığını, Marksizm ve sosyalizm hakkında propaganda yapıldığını ve bunları dinlediğini itiraf etmiştir." Görüldüğü üzere bu rapor benim anlattığım sözlere istinat ediyor ve SAVAK raportörünün tabiri ile benim "itiraf"ım sayılıyor! Şimdi geriye dönelim ve dosyada şu sözde "itiraf"ı bulalım bakalım, bu raporla ne kadar örtüşüyor...

İşin aslı şudur: SAVAK'ın sorgulamalarında benden Irak radyosunu dinleyip dinlemediğim soruldu, ben de her zaman doğruyu söylemekle yükümlü olduğum için soruya verdiğim cevapta bir-iki kez veya iki-üç kez tesadüfen bu radyo istasyonuna rastladığımı ve toplam bir kaç dakika dinlediğimi söyledim. Bir başka soruya verdiğim cevapta ise bu radyo istasyonundan hoşlanmadığımı; çünkü Marksizm ve sosyalizm propagandası yaptığını söyledim. Bu konuda bütün söylediklerim bundan ibarettir. Şimdi; Allah aşkına söyler misiniz, bu sözler nere, raporda yer alan "Irak radyosunda bazı konuların propagandası yapılıyormuş ve o da dinliyormuş" ifadesi nere!? Raporda âdeta bir konuya büyük bir şevk ve merakla kulak veren birinden söz ediliyor!

Mesleğim ve dinî sorumluluklarım gereği Marksizm hakkında birçok kitap ve yazı okuduğumu söyleyebilirim; bildiğimi asla inkâr etme niyetinde değilim. Bir SAVAK görevlisi normal olarak bunları ne bilir ve ne de bilmekle yükümlüdür. Fakat benim bunları bilmem ve haberdar olmam, bilimsel açıdan veya eleştirel anlamda hiç bir değeri olmayan yabancı bir radyonun başı sonu belli olmayan propagandalarını dinlemekle değil, biraz önce belirttiğim üzere Marksistlerin benimsediği kitapları mütalaa yoluyla hâsıl olmuştur.

Evet, bu bağlamda yüzlerce sayfa kitap ve onlarca makale okumuş, bu gevşek ve insanları kandıran düşünceyle tanışmışımdır; bu düşünceye karşı ilmî silahla kendimi donatmış ve bu silah sayesinde, sayfalarca

bildiri ve saatlerce konuşma aracılığıyla kandırılan bir avuç eğitimli gencin kafasından bu yaftaların pasını silerek İslami görevimi yerine getirmeyi başarmışımdır. İşte bu noktada bir bölgenin SAVAK Teşkilatının yüzlerce ajanla beceremediğini ben ve benim gibiler bir kaç konuşma veya bir kaç bilimsel konferansla kolayca başarmışızdır. Bu nedenle, bağnaz bir Marksist'e göre Seyyid Ali Hamenei gibileri tehlikeli ve güçlü bir düşman şeklinde algılanırken, bir istihbarat ajanı saf ve kolay bir düşman olarak algılanmaktadır.

Sözü uzatmak istemiyorum; bin bir kılıf uydurarak benim gibi biri hakkında Marksizm meselesini gündeme getirmek saçmalıktan öteye gitmemektedir. Daha da kötüsü, SAVAK raportörünün ısrarla bunu işleyerek kendisini haklı gösterecek biçimde beyan etmesidir. Bu tavır, garaz gütmek ve suç uydurma çabasından başka türlü nasıl izah edilebilir?

Şimdi SAVAK'ın hakkımdaki adli sabıka ile ilgili düzenlediği raporun ikinci bölümüne geçiyorum. Bu sabıkayı yaratan, Horasan SAVAK Teşkilatının zannı veya art niyetinden başka bir şey değildir.

Dosyada görüldüğü üzere bu sabıkalar 29 sabıkaya işaret eden 29 numarası ile belirtilmiştir. Oysa biraz dikkatlice bakıldığında, bu bölümde zikredilen konuların bir elin parmaklarının sayısını geçmediği anlaşılır. Sonuçta raportör her suçun ağırlığını daha da arttırmak üzere konuyu farklı ibarelerle iki, üç ve hatta bazen 6 başlık altında zikretmiştir. Bir güvenlik ve İstihbarat Teşkilatı için bir sanık hakkında zorla suç üretmek ve masum insanları suçlu telakki etmek büyük bir kusur, hatta suçtur. Örneğin bir ila altıncı sayılar ortak bir konuyu içeriyor ve o da, 1963'de, Bircend'de bir kaç konuşma yüzünden tutuklanmam ve Meşhed'e sevk edilip hakkımda tutuklama kararı çıkarılması ve beş veya altı gün tutukluluğun ardından hapisten çıkmamla ilgilidir. Görüldüğü üzere isnat edilmesi doğru olduğu varsayımında bile tek bir konu olan ve tek bir sabıka sayılması gereken bu durum altı başlık altında ve altı sabıka olarak kayda geçmiştir.

Asıl şaşırtıcı olan şudur: Bu suçlama, SAVAK'ın hazırladığı bir rapora göre esas itibarıyla asılsızdır ve ben bu suçtan beraat etmişim. Mevzu bahis rapor, 1967 yılındaki dosyamın onuncu sayfasında yer alıyor. İkinci ordu 201. Mahkemesinin verdiği kararda istinat edilmiş ve buna göre beraatıma karar verilmiştir. Söz konusu mahkemenin kararının

metni şöyledir: "c– İddianamenin 10, 12, 16 ve 19. sayfalarında yer alan ve "Ayende der Kalemrov-i İslam [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabın dipnotlarında "kışkırtıcı" nitelendirilen, ülkenin iç güvenliği aleyhinde halkı kışkırtma ve tahrik suçlaması hakkında, 17. ila 19. sayfalarda belirtildiği üzere, SAVAK ajanlarının raporlarının tarihi 1 ve 3 Haziran 1963 tarihlerinden ibarettir ve sanık bu raporlara istinaden SAVAK tarafından takibe alınmış, dosyanın 10. sayfasına göre 15.06.1963 tarihinde yine SAVAK tarafından suçsuzluğu ilan edilmiştir."

Kanımca Sayın Yargıç heyeti mahkemenin ve hatta bizzat SAVAK'ın açık şehadetini gözeterek 1963 tarihinde Bircend macerasında suçsuz olduğumu görmektedir; nitekim bu maceranın bu dosyada, üstelik 6 başlık altında 6 suç sabıkası olarak zikredilmesinin şahsıma yönelik suç uydurma ve garaz gütmeden kaynaklandığı açıkça ortadadır. Dolayısıyla söz konusu teşkilatın raporu garaz ve art niyetle hazırlanmış olmasından ötürü hüccet olma bakımından tamamen yargısal değerden yoksundur.

7 numaralı rapor Zahidan seyahati ve 1965'in Şubat ayında seyahat sırasında gözaltına alınarak tutuklanmamla ilgilidir. Söz konusu tarih, mübarek ramazan ayına denk gelmektedir; bu seyahatim dinî tebliğ amaçlıydı. Tutuklanmamın sebebi de maslahata aykırı beyanda bulunma veya herhangi bir zararlı eylemde bulunmakla ilgili değildi. Tek sebebi, benim minbere çıkmamı kendisi için başarısızlık telakki ederek kıskançlık güden bir hoca efendinin bazı alt kademeli ajanlarla irtibatı ve ilişkisi sayesinde tutuklanmama zemin hazırlamasıdır. Bu iddianın ispatının en açık delili, Tahran'a sevk edildikten sonra ve bir kaç haftanın ardından Tahran SAVAK'ı yetkililerinin özür dileyerek, hatta bir tek satırlık taahhüt almaksızın beni serbest bırakmalarıdır. Hakkımda 1967 yılında hazırlanan dosyada bu konuya en ufak işarette bile bulunulmadı. Eğer SAVAK o macerada benim suçlu olduğuma kanaat getirseydi, evvela beni yargılamaksızın serbest bırakması mümkün değildi; ikincisi, SAVAK'ın başka bir sebepten ötürü geçmişimle ilgili mahkemeye rapor sunduğu durumlarda bu konuya işaret etmemesi imkânsızdı. Ancak bu kez işin temeli suç uydurma üzerine atıldığından, tabi ki bu rapor asılsız olmasına karşın şahsıma yöneltilen suçların kefesinde bir ağırlık olabilecekti ve öyle de yapıldı zaten!

İçinde, Gorgan kentinde kışkırtıcı minberlerden söz edilen 8. rapor da bu türden ve hatta daha asılsız ve mesnetsizdir; çünkü burada tutuk-

lanma bile söz konusu olmamıştır. Dolayısıyla yeni bir yalan üretilerek gece yarısı kentten kaçış suçu şahsıma isnat edilmiştir. Bu konuda belirli bir tarihin zikredilememesi de raporun asılsız olduğuna dair bir başka delildir. Eğer istinat edilebilecek bir rapor var olsaydı, bu konuda da Bircend macerası gibi çeşitli başlıklar altında ve ballandıra ballandıra zikredilirdi.

9 numaralı rapor esasen saçma ve komiktir; içinde yalan deliller barındırmaktadır. Zira kentten ayrılmak ve Meşhed'in dağları dereleri arasındaki yaylaya çıkmak, hele kışın tam ortasında ve karlarla buzlar arasında böyle bir şeyi yapmak ya çok önemli bir iş için olmalı ya da kentte temasın mümkün olmadığı insanlarla temas için olmalıdır. Bu raporda beyan edildiği üzere bu artistik hareketin gerekçesini oluşturan önemli iş, benim bu insanlara "Millî Cephe'de bazı dostların faaliyetleri çok etkiliydi" demekten ibaretmiş ve SAVAK raportörünün tabiriyle onları teşvik ederek desteklediğimi bildirecekmişim. Üstelik bu maceracı buluşmada onlarla temasa geçtiğim kişiler, Millî Cephe üyeleriymiş. Hâlbuki bildiğim kadarıyla bu adamlar yıllardır İran'da yoklar ve SAVAK ajanına göre (on numaralı rapora göre) aynı yılda, yani 1965'te Meşhed'de ve benle birlikte Sepide Yayınları adlı bir firma kurmuşlar. Peki; ama eğer Millî Cephe üyeleri ile irtibata geçmek bu kadar kolaysa, etkili üyeleri ile (SAVAK raporuna göre) iş birliği yapılabiliyor ve firma kurulabiliyorsa, o zaman onlarla dağların çöllerin arasında, karların buzların ortasında temasa geçmeye ne gerek var? Hem de sırf "Millî Cephe'de bazı dostların faaliyetleri çok etkiliydi." demek için!? Bu macerayı yaratmak da polisiye ve casusluk romanlarındaki sahneleri andırıyor ve tamamen SAVAK ajanının art niyeti veya en azından zannından kaynaklanıyor.

10 numaralı rapor Sepide firmasıyla ilgili... Bu firma dinî kitaplar yayınlamayı amaçlayan bir yayınevi firmasıydı; bazı dindar insanların yardımlarıyla kuruldu ve yasal olarak kayda geçti; tüzüğü de yayınlandı. Bu firmanın Millî Cephe'den bağımsız olmasının en büyük delili tüzüğüdür; bu tüzükte kuruluş amaçları detaylı bir şekilde beyan edilmiştir. İkincisi, yayınladığı eserlerin istisnasız, dinî konularla ilgili olması ve şu anda da piyasada serbestçe satılmasıdır (firma üç yılı aşkın bir süredir faaliyet yürütmüyor ve fiilen kapanmış durumdadır).

11 numaralı rapor "Ayende der Kalemrov-i İslam [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitapla ilgilidir; bu kitabın metni, Arapça bir kitabın, tarafımdan

çevrilmiş metni olup dinî konularda Farsça yayınlanan en yararlı kitaplardan biridir. SAVAK'ın kitaba yönelttiği onu aşkın sakınca, genellikle dikkatsizlikten ve yazarın ve mütercimin maksadının doğru biçimde idrak edilememesinden kaynaklanmıştır. Bu yüzden SAVAK'ın üzerinde durduğu noktalar hakkında 201. Mahkeme ve 203. Temyiz Mahkemesinin yargıçlarına kısaca açıklama yaptıktan sonra yargıç heyeti oy birliği ile kitabın zararlı değil, bilakis, yararlı olduğuna karar vermiştir.

12. rapor 1966'da kaçmam ve Mısır'ın el-Ezher Üniversitesi Rektörü Dr. Ahmet Şeltut'un bir kitabını çevirmemle ilgilidir. Evvela ben kaçmadım ve Tahran'ın bazı ahalisinin daveti üzerine bu kente seyahat ettim ve burada ikamet ettim; nitekim bu ikamet yaklaşık bir yıl sürdü mart 1966'dan şubat 1967'ye kadar. Tahran'da cemaat namazı kıldırmak ve dinî konuşmalar yapmakla meşguldüm. Kuşkusuz kaçak bir insan, adını ve gerçek kişiliğini koruyarak büyük topluluklarda cemaat namazı kıldıramaz, konuşma yapamaz. İkincisi, ben asla Dr. Ahmet Şeltut'un herhangi bir kitabını çevirmedim, ne 1966'da, ne de bu tarihten önce veya sonra... Benim 1966'da çalıştığım eser, Hindistanlı Müslümanlarla ilgili bir kitaptı ki, o da Şeltut'un eseri değildir. Ayrıca el-Ezher üyelerinden Abdulmün'im el-Namr'dan bir metni bazı eklemeler ve açıklamalarla beraber çevirdim ve bu kitap bir iki yıl sonra büyük tirajlarda basılıp yayınlandı; şu anda da piyasada mevcuttur ve satılmaktadır.

13. rapor, Ayetullah Milani'nin oğlu Seyyid Muhammed Ali ve Ayetullah Kummî'nin oğlu Seyyid Sadık'ın aleyhimde ifadelerinden ibarettir. Bu iki kişinin sözleri, böyle bir sözü sarf ettiklerini varsaysak bile, yargı açısından değersizdir. Zira bu iki kişi devlet memuru değildir ki sözleri hüccet olsun! Ayrıca bu sözleri ile İstihbarat Teşkilatının; babalarına ve ailelerine yönelik saldırısını bertaraf etmek ve SAVAK'ın onlara isnat ettiği suçları başkasına yöneltmek ve kısacası başkalarını kendileri ve haysiyetleri uğruna feda etmek amacıyla sarf edildiğinden, yargı açısından en ufak değeri ve ağırlığı yoktur. Bu raporda Ayetullah Kummî'yi kışkırttığımdan söz edilmiş, bu da başlı başına muhbirin saflığını ve habersizliğini gösterir; çünkü akıllı bir insan, Ayetullah Kummî gibi o mertebedeki birinin, benim gibi biri tarafından kışkırtılamayacağını çok iyi bilir.

14. raporda tekrar benim 1966'da Tahran'a kaçışımdan söz ediliyor ki bu da 12 numaralı raporun konusudur ve burada başlığı değiştirilmiştir. Bu rapor da, raportörün aynı konuyu iki başlık altında yansıtmakla

garazlı davrandığının bir başka örneğidir. Ayrıca bu iki rapor arasında açık bir çelişki de görülmektedir; zira 12 numaralı raporda benim takibe alınmamın tarihi 26.06.1966 zikredilirken, 14 numaralı raporda 11.06.1966 olarak geçiyor. Yine 12 numaralı raporda kaçmam tekzip edilirken, 14 numaralı raporda doğrulanıyor. Bu noktalardan hareketle bu raporların ne denli gerçeği yansıttığını anlamak mümkün.

15 numarada yine Seyyid Muhammed Ali Milani ve Seyyid Sadık Kummî ile ilgili konular geçiyor; bu mesele de daha önce bir kez 13 numaralı raporda zikredilmiş. Bu da raportörün suçu çoğaltma eğilimini ve suç uydurma psikolojisini yansıtan bir başka örnektir.

16 ve 17 numaralı raporlar mart ayının son günleri cemaat imamlarını ve Ayetullah Milani'yi kışkırtmakla ilgilidir. O günlerde Tahran'da bir yıl ikamet ettikten sonra Meşhed'e ziyarete ve ailemle buluşmaya geldiğim için sözü edilen işlere ayıracak zamanım olmamıştır; bu yüzden bu iki raporun da yalan olduğu kesindir. Ayrıca ben ne o tarihte ve ne de öncesi veya sonrası Meşhed'de minbere çıkmış değilim; beni tanıyan herkesten bunu sorabilirsiniz. Goherşad Camiinde minbere çıkmam ve konuşma yapmamla ilgili suçlama, o günlerde durumun gözetilmeksizin uydurulan sahte bir suçlamadır. Üstelik eğer ben 28.03.1967 tarihinde Goherşad Camiinde protesto eylemi yaptırdıysam, doğal olarak o gün sadece ben değil, benle birlikte birçok kişinin tutuklanmış olması gerekirdi; oysa ne ben ve ne de bir başkası o günlerde tutuklanmış değildir. Ayrıca böyle bir tutuklanmayı yansıtan herhangi bir rapor da ortada yok.

Yalancı muhbirin hafızasının pek zayıf olduğunu gösteren 18. rapora ancak gülmek ve alay etmek lazım… Bu raporda benim sözde zararlı olan "Ayende der Kalemrov-i İslam [İstikbal İslam'ındır]" adlı kitabın yayınlanması için aşırı faaliyetimden söz ediliyor; oysa söz konusu tarihte kitaba el konulmuştu ve SAVAK'ın elindeydi. Ben de o sıralarda Tümenin hapishanesinin tek kişilik hücresinde dünyadan habersiz hapis yatıyordum. O sıralarda kitaba el konulmasının üzerinden bir yılı aşkın bir süre ve benim tutuklanmam üzerinden de bir ay geçiyordu! Şimdi bu rapor ve buna benzer raporlarda yer alan büyük yalanlardan raportörün garazkâr ve art niyetli davrandığını onaylama veya onaylamama işini Sayın Yargıç heyetinin inisiyatifine bırakıyorum. Ancak, kanımca, baştanbaşa açık yalanlar ve net çelişkilerle dolu böyle bir rapor, yargı mensuplarına göre değer ve itibardan yoksundur.

19. rapor 1963 tarihinden beri Tahran SAVAK'ı tarafından takibe alındığımı iddia ediyor. Bu rapor da kendi kendini yalanlıyor; zira eğer takip altında olsaydım, bu yedi yıl içerisinde (iki yılını aşkın bir süre Tahran'da ikamet ettim ve minbere çıkmak ve konuşma yapmakla meşguldüm) bir kez veya bir saatliğine olsun, bu teşkilat tarafından çağırılır ve sorgulanırdım. Oysa böyle bir şey olmadı. 1967 yılında Meşhed SAVAK'ı tarafından gözaltına alındım ve sorgulandım. Sorgulamalardan birinde Tahran SAVAK'ının takip ettiği Said Hamenei'yi tanıyıp tanımadığım soruldu. Şimdi anlaşılan SAVAK raportörü benim soyadımın söz konusu şahsın soyadı ile benzerliğini bahane ederek o şahısla ilgili bir meseleyi benim sabıka kayıtlarıma geçirmiş ve şahsıma yönelttiği hayali ve uydurma suçlara birini daha eklemiştir.

Raporun devamında bir kaç başlık altında bazı konular zikredilmiştir ki bunlar da maksatlıdır ve zafiyet bakımından aynen bir önceki rapor gibidir. Nitekim hepsinin temelsiz olduğunu delillerle ispat ettim. Son rapor daha da zayıf ve mesnetsizdir; onları mütalaa etmek bile reddedilmeleri için yeterlidir; hakkında konuşmaya bile hacet yok.

Bu rapor hakkında biraz detaylı konuştuğum ve mahkemenin vaktini aldığım için tekrar özür dilerim. Ama Sayın Yargıç heyeti takdir edecektir ki bu irdeleme ve detaylara inme, iddianamenin en önemli delili ile ilgili olduğundan kaçınılmazdı. Ben de hakkımı savunmak ve en azından hücceti tamamlamak için delil hakkında detaylı konuşmam gerekirdi.

Şimdi Sayın Yargıç heyetinin vicdan yargısına ve yargısal anlayışına sığınarak sormak istiyorum: Baştanbaşa yanlış anlaşılmalar, art niyetler ve garazlarla dolu olup mezkûr delillerden ötürü tamamen yanlış ve asılsız olan bir rapor, iddianamede suç delili olarak zikredilmeyi hak edebilir mi? İşin ilginç tarafı şu ki, raportörün kendisi de bu raporların suç ispatı için yeterli olmadığının, yargı ve yasalar açısından beş para etmediğinin bilincindeydi. Çünkü benim dosyamda en azından suçlu olduğuma delil teşkil edecek bir şey bulunsun diye, esasen yayınlandığı bile belli olmayan ve belki de kişisel garazların ürünü olan sert ve hakaret içerikli bir bildirinin kopyasını dosyama eklemiştir. Oysa SAVAK'ın hazırladığı raporda bile söz konusu bildiriden hiç söz edilmiyor ve şahsıma isnat edilmiyor. Bu durum, yolsuzlukla suçlanan birinin dosyasına, delil olarak, kana bulanmış bir adet bıçağın da eklenmesine benzer. Sadece bunun bile ilgili raportörün art niyetini yansıtmaya yetip yetmeyeceğini Sayın Yargıçların takdirine bırakıyorum.

Sayın Savcı iddianamede suçluluğuma dair iki başka delil de gündeme getirmiş. Bunlardan biri, soruşturmanın çeşitli aşamalarında 52 ila 56. sayfalarda yer alan ifadelerimdir; ancak bu delili reddetmeye bile gerek duymuyorum. Söz konusu sayfaları mütalaa etmek, bu delilin yetersizliğini anlamak için yeterlidir.

Sayın Savcı bir başka delili ise "İlgili dosyada diğer emareler ve karineler" cümlesiyle beyan etmiş.

Kanımca bu iki delili sıralamanın sebebi, Sayın Savcı'nın daha önceki iki delilin, yani SAVAK'ın raporları ve...'ın ifadelerinin yetersiz olduğunu hissetmesi ve delillerin sayısını artırmak istemesidir; yoksa dosyada baştan başa suçlu olduğumu ispat edebilecek hangi emare veya karine bulunabilir ki?

Mevcut dosya kesinlikle sözlerimin doğruluğu ve beraatimin şahididir. Nitekim SAVAK raportörü de dosyanın muhtevasız olduğunu hissederek, bundan önce bir kez sorgulamalar, soruşturmalar ve mahkemelerin filtresinden geçen ve asılsız olduğu ispat edilen, geçmişte şahsıma yönelik suçlamaları da yeni dosyaya eklemiştir.

Son olarak savunmamı noktalamadan önce Sayın Yargıç heyetinin dikkatini iddianamede yer alan ve hayret uyandıran bir konuya çekmek isterim. Bu da, Sayın Savcı'nın 81. maddeye istinat etmesidir. Böylesine büyük bir hataya düşmeye hangi gafletin sebep olduğunu bilemiyorum. Eğer yargı görevlilerinin hatasını göz ardı etmek mümkünse, iddianamede yaşanan bir hata asla göz ardı edilemez; çünkü savcı devletin temsilcisidir ve devletin varlığı ve varlık felsefesi, halk kitlelerinin saadet ve refahına hizmet etmektir. İddianamenin "c" maddesinde soruşturmanın sonucu şöyle zikrediliyor:

Ayetullah Humeyni lehine ve ülke maslahatı aleyhine tebliğ etmek, Seyyid Muhammed Rıza Saidi'nin öldürüldüğüne dair haber yaymak,...'yı Ayetullah Humeyni lehine tebliğe kışkırtmak...! Savunmamda bütün bu suçlamaları mahkeme huzurunda çürüttüm ve söz konusu suçlamaların asılsız olduğunu ispat ettim. Şimdi Sayın Savcı'dan şu soruyu sormak gerekir: Bu suçlamalar doğru olsa bile 81. madde ile ilgisi nedir? Acaba bir yanlış veya kalem hatası mı bu maddeden söz edilmesine yol açtı, yoksa masum insanların ayları ve yılları kapsayan ömrüne itinasızlık ve ailelerin, evlatların, ana ve babaların perişanlığını göz ardı etmek mi?

> Sayın Yargıç heyetinden tekrar özür dileyerek savunmamı noktalıyorum ve umarım savunmam samimiyete dayandığı ve gönülden çıktığı gibi yine gönüllere otursun ve bir hakkı iade ve bir zulmü bertaraf etsin, aksi takdirde yüce Allah'ın adalet mahkemesinde hüccet olsun."
>
> Seyyid Ali Hamenei

Savunma metnini okuma işi sona ermişti; başını kaldırdı. Mahkemede oturanların bakışlarındaki hayranlık ve takdir işaretlerini hissedebiliyordu. Subaylar birbirine bakıyor, duyduklarından söz ediyordu. İnanılması zordu; ama "**Mahkeme ara verdiğinde de yazdıklarımdan hayranlık duyduklarını belirttiler**; **sözcükleri ve anlamlarını iyi seçmemi**, **savunmamın beyan tarzını takdir ettiler**."

Duruşma sona erdikten sonra mahkeme salonunu terk etmesini ve dışarıda beklemesini istediler. "**Kararı öğrenmek için sabırsızlıkla bekliyordum**."

Aslında hem SAVAK, hem mahkeme için verilecek kararın azami üç ay hapis cezasından ibaret olduğu belliydi. Askerler, sivil Seyyid Ali Hamenei'nin devlet başkanına hakaret suçundan beraatine ve ülkenin iç güvenliği aleyhinde eylem suçundan tutukluluk süresi de gözetilmek kaydıyla, üç ay hapis cezasına çarptırılmasına karar verdi.[1] Mahkeme Seyyid Ali'nin ülke güvenliğine karşı eylem gerekçesini "Sanık kendisini Ayetullah Humeyni'nin takipçisi olarak tanıtmakta, onun uygulamalarını onaylamakta ve İslam kanunundaki taklit ilkesinden hareketle fırsat bulduğu takdirde onu desteklemekten asla vazgeçmeyeceği anlaşılmaktadır." şeklinde açıklamıştı.

Karar yayınlandığında, belirtilen ceza süresinin üzerinden 20 gün geçiyordu. O gün, hapishanede ziyaretçi günüydü. Seyyid Ali'nin ailesi kışla duvarlarının ardında bekliyordu. Bekleme uzun sürdü, bazıları yoruldu, geri döndü. Bazıları ise ısrarla beklemeyi sürdürdü. Mahkemenin kararından haberdar olan mahkeme üyelerinden biri kışladan ayrılırken Seyyid Ali'nin bazı aile fertlerinin dışarıda beklediğini fark etti ve onlara yakında serbest bırakılacağını müjdeledi. Böylece yakınları kendisinden daha önce serbest bırakılacağından haberdar olmuştu. Bekleyişin uzun sürdüğünü

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Meşhed 18. Mahkemesinin Horasan SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 18/401/66/5/120, tar. 24.10.1349.

gören nöbetçi askerlerse onlara evlerine dönmelerini, nasıl olsa tutuklunun yakında serbest bırakılacağını söyledi. Yine bazıları eve döndü.

Mahkeme kapısında bekleyişi yaklaşık iki saat sürdü, sonunda kararı ona bildirdiler.

Üç ay yirmi gün hapis yattıktan sonra 11 Ocak tarihinde serbest bırakıldı. Ancak bu kararı ne sanık ve ne de savcı kabul etti. Her iki taraf itirazda bulundu ve temyize başvurdu.[1] O, 110 günde başına gelen her şeye itiraz ediyordu ve savcı da her zamanki gibi kararın bundan daha ağır olması gerektiğini düşünüyordu.

Özgürlük Günü

Mahkeme Başkanı nöbetçi askerlere tüfeklerini omuzlarına almalarını ve hazır ol vaziyetinden çıkmalarını emretti. Bunun anlamı, Seyyid Ali Hamenei'nin artık tutuklu olmadığıydı.

Seyyid Ali buradan eşyalarını toplamak üzere hücresine gitti. Mahkûmlarla vedalaştı. Hapishaneden çıktığında, gün batımından bir saat geçmişti. Kışlanın kapısına doğru ilerledi. Kışın ilk ayının soğuğu titremesine sebep olmuştu. Bazı genç akrabaları hâlâ onu bekliyordu; onu götürmek için bir de araç getirmişlerdi. Tam araca binerken bir subay yanına gelip Seyyid Ali'ye gidemeyeceğini, kendisi ile gelmesini söyledi.

Onu içinde bir kaç asker bulunan bir araca bindirdiler. SAVAK binasına yaklaştıklarını fark edince "Görünüşte mi serbest bıraktılar? Yoksa beni Tahran'a mı gönderecekler? Tüm bunlar göstermelik miydi?" diye düşündü.

SAVAK binasının önünde duran araçtan indiğinde SAVAK ajanı Gazenferi'yle karşılaştı. Gazenferi büyük bir kibirle neden oraya geldiğini sorunca buraya gelmediğini, zorla getirildiğini söyledi. Gazenferi, hakkında serbest bırakılma kararı verildiğini, artık gidebileceğini söyledikten sonra o zifiri karanlıkta ve soğuk havada dışarıya salıp serbest bıraktılar.

SAVAK, bu hareketi bir minnet olarak mı yapmıştı? Yani mahkemenin kararı başka, bizim kararımız başka mı demek istiyordu?

1- age, Meşhed 18. Mahkemesinin 11. Temyiz Mahkemesi Başkanı'na mektubu, No. 18/401/66/5/161, tar. 28.10.1349.

Evine gidebilmek için bir araç aradı; eşyalarını, kendisini almaya gelen akrabalarına vermişti. O haliyle bir de onları taşıyamazdı doğrusu. Birden önünde bir araç durdu. Biraz dikkatlice baktığında, genç akrabalarını fark etti. Seyyid Ali'yi SAVAK binasının önüne kadar takip etmişlerdi.

"Eve vardığımda eşim hâlâ beni bekliyordu; ama uzun bekleyiş çocuklarımı yormuş, hepsi uyuyakalmıştı."

Siyasi Din Adamından Sakınma

O gece İmam Rıza (a.s) türbesini ziyaret etmek üzere evden çıktı. Gecenin son saatleriydi, türbe avlusunda ziyaretçi yoktu. Birden iki okul arkadaşını fark etti. Bu iki okul arkadaşından biriyle çok yakın dostluğu vardı; ikiz kardeş gibi birbirlerine benzediklerinden, bazıları bu ikisinin kardeş olduğunu zannederdi. Onlarla görüşebilmekten, hapishanede çektiği acıları okul arkadaşlarıyla sohbet ederek hafifletebileceğini düşünmekten mutlu olmuştu. Onlara doğru gitti; hızlı adımlarla ilerleyip kendilerini görmekten duyduğu mutluluğu ifade etmeye çalıştı. Onların da aynı şevkle kendisine doğru gelmelerini beklemişti:

"Arkadaşlarıma yaklaşıp, selam vermek istedim; benden yüz çevirdiler. Biri öbürüne, 'Hapisten yeni çıktı, mutlaka gözetim altındadır; ondan uzak durmalıyız.' gibi bir şey söyledi."

Bu manzara karşısında üzüldü, hüsrana uğradı. Eski okul arkadaşlarından, samimi dostlarından böyle bir davranışı hiç beklemiyordu. Aslında eğer son altı yılda yaşadığı hapis günlerini ve mağduriyetlerini paylaşmak isteseydi, bu iki arkadaşının payına da bir şeyler düşecekti. Ne de olsa Seyyid Ali, onun gibi rejimle mücadele eden mücadeleci din adamlarını temsilen hapis yatan biriydi. Ancak bu iki din adamı, SAVAK'ın pençesinden yeni kurtulmuş siyasi tutukludan kaçıyor, yüz çeviriyordu. Oysa bu iki din adamının sıradan insanlara göre İslam ülkülerini hayata geçirme ilkesine daha fazla bağlı olması gerekiyordu.

Bu tür tatsız deneyimleri az değildi; ama ona samimiyetle yaklaşmaya çalışan ve hapishanenin acı günlerini teselli eden gençler de vardı.[1]

1- Bu iki din adamından biri h.ş 1357'de İslam İnkılâbı ısınmaya başlayınca hemen tavır değiştirdi ve halkın İmam Humeyni (k.s) liderliğinde attıkları sloganları desteklemeye başladı. Söz konusu din adamı bu kez Seyyid Ali Hamenei'ye yakınlaş-

1391 (1971) Muharrem'i

Serbest bırakıldıktan bir hafta sonra 18. Mahkeme, Seyyid Ali'nin 160 sayfalık dosyasını, sanık ve savcının itirazını ele almak ve kararını vermek üzere Temyiz Mahkemesine sevk etti.

Temyiz Mahkemesi Başkanı Albay Enverşekui 26 Ocak tarihinde karakola, Seyyid Ali Hamenei'yi bulması ve avukat belirlemek üzere mahkemeye gelmesini bildirmesi talimatı gönderdi. 8 Şubat tarihinde Albay Şükrüllah Sefapur, Seyyid Ali'nin avukatı olarak belirlendi; ama neden Temyiz Mahkemesinin 8 ay sonra, yani 1971'in ekim ayına ertelendiği ve o tarihlerde başlamadığı bilinmiyor.

Şubat ayını Meşhed'de geçirerek son hapis günlerinin ruhunda yarattığı olumsuz etkileri onarmaya çalıştı.

Muharrem ayı gelince tekrar geçen yıl yaptığı gibi Tahran'a gelmek istiyordu; davet edenlerden biri de Ensaru'l-Hüseyin Heyetiydi. Her hâlde minbere çıkma yasağından haberleri yoktu; varsa da umursamamışlardı. Merkez SAVAK'ı; muharrem ve safer ayında çok sayıda din adamını minberden men etmişti. Tahran'da 13, Şiraz'da 3, Meşhed'de 5, Kum'da 3 ve Kazvin, Seravan, İranşehir, Humeyn, Refsencan, Necefabad ve Arak'ta bazı din adamları minberden men edilmişti. Yasaklı isimler arasında o da vardı. Seravan ve İranşehir'de cami yasağı konulan 32 kişi de, sürgündeki din adamlarıydı.

Muharrem ayından önce Seyyid Muhammed Musevi Vaiz, SAVAK Başkanı'na bir mektup yazarak Seyyid Abdurrıza Hicazi, Şeyh Abbas Kebiri, Seyyid Mahmut Sedehi, Seyyid Murtaza Salihi, Seyyid Ali Hamenei, Abdulmecid Maadiha, Mir İslam ve Şeyh Abdullah Muballiği'nin minber yasağının kaldırılmasını istedi. Musevi Vaiz mektubunda söz konusu din adamlarının rejimin belirlediği çerçevenin dışında konuşma yapmamaları taahhüdünde bulundu. SAVAK görevlisi ise bu bağlamda Başkan Nimetullah Nasiri'ye hitaben bir rapor hazırlayıp cami yasağı getirilen din adamları hakkında ayrı ayrı izahatta bulunduktan sonra raporun sonun-

maya çalıştı, gerçi Seyyid Ali gönülden bu din adamından hoşnut değildi. "İslam İnkılâbı zafere kavuştuktan sonra bir sorununun çözümü için bana geldi ve ben, onun beklediğinden çok daha fazla ona yardımcı oldum." (Zindanlar ve Tutukevleri Anıları, s. 61).

da şöyle yazdı: "Adı geçen din adamları hiç bir zaman sözlerini tutmadığından, sadece felsefî ve Musevi Vaiz onlar için aracılıkta bulunup yazılı taahhüt verdiğinden, adı geçen şahıslara, 1. ve 3. sıradaki şahıslar hariç (Abdurrıza Hicazi ve Seyyid Mahmut Sedehi'ye güvenilmez) , lütufta bulunulmasını ve söz konusu din adamlarından yazılı taahhüt almak suretiyle minber yasaklarının kaldırılmasını saygılarımla arz ederim."

SAVAK yetkilileri Seyyid Ali Hamenei, Seyyid Murtaza Salihi ve Abdulmacid Maadiha'nın minber yasağının kaldırılmasını kabul etti. Şeyh Abbas Kebiri'nin minber yasağı bundan bir kaç gün önce kaldırılmıştı. Korgeneral Nimemutllah Nasiri'nin bu bağlamda Emniyet Genel Müdürlüğüne yazdığı mektupta şu ifadeler yer alıyordu: "Adı geçen şahıslar amellerinden ve davranışlarından pişmanlık duyduklarını beyan etmiştir. Minber yasaklarının kaldırılması için gereken yapılsın."(1)

Seyyid Ali Hamenei minber yasağının kaldırıldığından haberdar olmadan önce, 2 Mart tarihinde Tahran'daydı ve Ensaru'l-Hüseyin Heyetinde konuşma yapıyordu. Muharremin ikinci gününe denk gelen 28.02.1971 tarihinde söz konusu heyetin meclisi Hacı Ebulkasım'ın Tahran'da Çarsuk Çarşısındaki evinde düzenlenmişti. Gerçi heyet faaliyetine muharrem ayının birinci gününde başlamıştı; ama SAVAK muhbiri raporunu ikinci günden itibaren hazırlamaya başladı. O gün Şeyh Fadlullah Mahallati'den sonra Seyyid Ali minbere çıkıyordu. Her iki minberi dört beş satırda özetleyen SAVAK muhbirinin raporundan konuşmaların içeriği pek anlaşılmıyor; ama anlaşılan o ki, Seyyid Ali İslam savaşçılarının kâfirler karşısında direnişinden tarihî deliller sunarak İslam ordusunun azamet ve imanından söz etti.

SAVAK muhbiri bu konuşmadan tam bir değerlendirme yapamadı; ama dört gün sonra 6 Muharrem'de Seyyid Ali Hamenei'nin yaptığı konuşma ile ilgili hazırladığı raporun altına şu notu düştü: "Hamenei'nin konuşması kışkırtıcıdır. Onu ve katıldığı meclisleri gözetlemenin yanında konuşmalarının kayda alınması ve kullanılması için gerekli tedbirler alınmalıdır."(2)

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], SAVAK Başkanı'nın Emniyet Genel Müdürlüğüne mektubu, No. 316/5213, tar. 12.12.1349.

2- age, 3 H 20'den 316'ya, No. 3 H 20/14016, tar. 16.12.1349.

Aslında Nimetullah Nasiri, Seyyid Ali Hamenei'nin minber yasağını kaldırmak ve Seyyid Muhammed Musevi Vaiz'in mektubuna ve Felsefi Bey'in arabuluculuğuna güvenmekle hata etmişti. Nasiri'nin Seyyid Ali'nin sarf ettiği şu tabirleri okuyup okumadığı ise bilinmiyor:

> "Eğer Muaviye'den söz ediyorsak, sizin aklınız şu bilinen ünlü Muaviye'ye yönelmesin. Bizim maksadımız, bütün Muaviyeler ve onların cinayetleridir... Ne zaman Muaviye'den söz edersek maksat, İslam öncesinden İslam'a kadar ve İslam'dan sonra ahirete kadar uzanan dönemden bahsetmektir. Muaviye'nin cinayetlerinden söz ettiğimizde, siz tartınızı alıp başkalarını tartmalısınız. Kim ki icraatı Muaviye'ye yakınsa bilin ki o da Muaviye'dir."(1)

Aslında Nasiri, şimdiye kadar dört kez hapse atılan bu din adamının Muaviye derken kimi kastettiğini herkesten daha iyi biliyordu. Muaviye ve Yezid, Seyyid Ali Hamenei gibilerinin dilinde ve düşüncesinde sadece bir "isim" değildi. Bunlar dinleyicinin rahatlıkla tahmin ettiği "zamir"lerdi.

Gerçekte Seyyid Ali Hamenei SAVAK'ın ve Askerî Mahkeme müfettişinin bir kaç sorgulamasında gösterdiği gibi, hakkında suçlama olarak gündeme gelen çalışmalarına ve inançlarına (İmam Humeyni'yi dinî merci olarak benimsemek, adil olduğuna inanmak, *"Ayende der Kalemrov-i İslam* [İstikbal İslam'ındır]" kitabıyla ilgili tutumu, SAVAK ajanlarını eleştirip onları yalancılıkla suçlamak… vb gibi) bağlı olmasının yanında, mücadelesinden dolayı takiye de ediyordu.

1970'de hapisten çıktığında şöyle demişti:

"İmam'ın emri, Şah Rejimi'ne karşı takiye etmektir. Yani düşmana karşı gizli bir şekilde mücadele etmeli ve düşman güçlerinin eline geçmemeliyiz. Emeviler ve Abbasiler dönemlerindeki bütün kıyamlar İmamlar ve evliyalarımızca yönetiliyordu; ama hükümet sorguya götürünce inkâr ederlerdi."(2)

Haziran 1963 ila ekim 1970 tarihleri arasında yaptığı konuşmalar, eksik yansıtılmış olmasına karşın, irdelenerek kıyaslandığında, aynı süreci izlediği anlaşılır, yani art arda gelen hapisler konuşmalarını etkilememiş, bilakis daha da derinleşmesine vesile olmuştur.

1- age.

2- age.

Eldeki belgelere göre o yılın muharrem ve safer aylarını Tahran'da geçirdi, Ensaru'l-Hüseyin Heyeti ve Tecriş Himmet Camii olmak üzere en az iki mekânda minbere çıktı.

28 Safer'de Himmet Camiinde konuşmasının konusu İmam Hasan'ın (a.s) yaşamı ile ilgiliydi. Bazı görüşlerin aksine, İmam Hasan'ın (a.s) uzlaşma ehli olmadığını söyledi. İmam Hasan (a.s) Muaviye döneminde gizli mücadele yürütüyordu. İmam'a yönelik defalarca suikast düzenlendi; çünkü Muaviye'nin mahiyetini ifşa ediyordu.

SAVAK muhbirinin raporunda şu ifadeler yer alıyor:

> "Muaviye siyaset adamıydı, bu yüzden çirkin icraatlarının gün ışığına çıkmasını istemiyor; Yeşil Saray'da (Amerika'ya atfen, bugünkü karşılığıyla Beyaz Saray'da)[1] zevk-ü sefa sürüyordu. Muaviye'nin yerine geçecek herkesin onun gibi bir Beyaz Saray'ı olmalı ki çirkin amellerini gizlice yürütebilsin ve avam arasında dinden, dürüstlükten ve sadakatten söz ederek despotluğuna bir kılıf oluşturabilsin. Muaviye insanları öldürüyordu, özgürlük için kıyam eden insanlara işkence ediyordu."[2]

İrşad Hüseyniyesi ve...

Bu seyahati sırasında İrşad Hüseyniyesi meselelerinden haberdar oldu. O günlerde Hüseyniyenin yönetimi konusunda Mutahhari'yle Nasır Minaçi arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Bu anlaşmazlıktan haberdar olmadan önce İrşad Hüseyniyesinde dört konuşma yapma sözü vermişti; fakat Hüseyniyede konuşma yapan din adamlarının Mutahhari'ye destek amacı ile bu mekânda yapacakları konuşmaları askıya aldıklarını duyunca, konuşma yapması için kendisini de beklememeleri mesajını gönderdi.

Meşhed'e döndükten sonra eğitim faaliyetlerine yeniden başladı; tercüme işini de bırakmadı. Zamanının en büyük bölümünü kitap okuyarak dolduruyordu. Ancak bu arada geçen yıl biriken yığınla borçlarını da bir nevi halletmek zorundaydı ve bu da zamanının büyük bir bölümünü buna harcaması demekti. Bu arada, Meşhed'de İslami kız lisesi açma arzusunu hâlâ gerçekleştiremediği için üzgündü.

1- Muhtemelen SAVAK muhbiri Yeşil Köşk'ü Beyaz Saray'la karıştırmış olabilir.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Ş H 20'den 3 H 20'ye, No. Ş H/139, tar. 06.02.1350.

1971'in ilkbaharında İrşad Hüseyniyesi meselesi bir kez daha -ve bu kez Meşhed'de- gündeme geldi. Bunun sebebi Mutahhari, Minaçi, Ali Şeriati ve Muhammed Tagi Şeriati'nin Meşhed'e gelmeleriydi. Soruna bir çözüm bulmak için oturumlar bazen ayrı ayrı, bazen hepsi bir arada düzenleniyor, çoğuna Seyyid Ali de katılıyordu.

"Bu oturumların amacı Mutahhari, Minaçi ve Ali Şeriati'nin görüşlerini birbirine yakınlaştırmaktı; her oturumda bazı uzlaşmalar sağlanıyordu; ama her defasında sonuç sıfırdı."

İrşad Hüseyniyesi o dönemde Dr. Ali Şeriati'nin haftalık programlarıyla canlılık kazanmıştı.

Seyyid Ahmet Humeyni'yle Buluşma

Aynı yılın (1971) yaz aylarındaydı; Seyyid Ahmet Humeyni Meşhed'e gelip Seyyid Ali Hamenei'yi ziyaret etti. Seyyid Ahmed'in eşi Fatıma Tabatabai bu seyahat sırasında hastalanmıştı; eşine bir hekim bulmak için Seyyid Ali'den yardım istedi. Fatıma Tabatabai, eşi Seyyid Ahmed'in dostlarını tanımıyor, isimlerini bilmiyordu; yanında söylenen isimler de genellikle takma adlardı. Seyyid Ahmet'le Seyyid Ali doktordan dönünce, aralarında geçen diyalogdan Seyyid Ahmed'in hemfikirlerinden birini aradığını anladı; Seyyid Ali'nin; annesinin dayısı olan Seyyid Cafer Tabatabai Kummî'nin yakın dostu olduğunu da burada öğrenmişti.[1]

1- Tabatabai, Fatıma, İklim-i Hatırat [Hatıralar İklimi], Tahran, Pejuheşkede-i İmam Humeyni ve İnkılab-ı İslami [İmam Humeyni ve İslam İnkılâbı Araştırma merkezi], h.ş 1390, s. 319-320.

BEŞİNCİ HAPİSHANE DÖNEMİ

Büyük Şenlik Armağanı

1971 yılı, Pehlevi rejiminin büyük rüyasının gerçekleştiği yıldı. Tohumları 1950'li yılların sonlarında atılan bu rüya, 12 yıl sonra "Taht-ı Cemşid Harabeleri" olarak bilinen binlerce yıllık Şehinşahlığın tarihi eserlerinin arasında yeşermişti şimdi. Pehlevi Hanedanı'nın büyük rüyası, "Şehinşahlığın 2500. Yıldönümü Kutlamaları"ydı. O sırada hiç kimse, hararetle yapılan o hazırlıkların Şehinşahlığın kutlaması değil, şahlık düzenin İran'da son bulma törenleri olduğunu aklının ucundan bile geçiremezdi. Muhammed Rıza Pehlevi, kutlamaların açılış töreninde yaptığı konuşmasında, İran tarihinin ünlü imparatoru "Kûrûş"a hitaben şöyle diyecekti: "Aradan 25 asır geçmesine rağmen, İran İmparatorluğunun gurur dolu sancağının, tıpkı senin dönemindeki gibi zaferle dalgalandığını söylemek üzere bugün buradayız!"

Bu mutlu adam İran Şahı Rıza Pehlevi de, babası Rıza Şah gibi Batılıların gerçekleştirdiği iki askerî darbeyle İran'da tahta oturtulmuşlardı aslında. Bu darbelerin ilki İngilizlerin, ikincisi de İngilizlerle Amerikalıların ortak planlarıyla gerçekleştirilmişti. İran imparatorları arasında tarihe damgasını vuran Kûrûş'un gösterdiği gayret ve azmin binde biri veya Daryuş'un yiğitliklerinin milyonda biri şimdiki İran şahında mevcut olsa, onun bu şehinşahlık iddiaları ve imparatorluk sancağını dalgalandırma hezeyanlarına tarih gülmez; kendi ülkesinde onca alay konusu edilmezdi. Astronomik harcamaların yapıldığı bu şenlik törenleri bir tarafa, babasıyla onun; İran'ın haysiyet ve bağımsızlığını ecnebilere peşkeş çekip, İranlıların millî kişiliklerini haraç mezat yağmalayan yönetim tarzları bile, şahlık düzenin dibine vuran zerrece saygınlığını da yerle bir etmişti aslında.

Ne var ki o yıl, İran Şahı ve kanlı rejimin zafer sarhoşluğunu yaşadığı yıldı. Şahın İstihbarat Teşkilatı SAVAK, bu kutlamalara engel olacak veya tören-

leri gölgeleyecek herkes ve her girişimi ortadan kaldırmakla görevlendirilmişti. İran din adamları bu amaçla, hedef tahtasındaydı şimdi. SAVAK'a göre daha önce rejim karşıtlığından dolayı tutuklanıp hapse atılan ve şimdi serbest bırakılmış olan herkes, bu kutlama törenlerini sabote edebilecek "potansiyel suçlular" takımındandı! Bu nedenle, söz konusu şahısların yeniden belirlenmesi, gerektiğinde bütün yazışma ve telefonlarının izlenip incelenmesi, faaliyetlerinin kontrolü amacıyla 24 saat takibe alınıp ikamet ve iş yerlerinin tespiti amacıyla güvenlik güçlerinin bütün imkânlarının seferber edilmesine karar verildi. Bu doğrultuda İstihbarat 3. Genel Müdürlüğünden Tahran SAVAK reisine gönderilen gizli direktifiyle Seyyid Ali Hamenei'nin bütün çalışmalarının detaylı şekilde incelenmesi, izlenip takibe alınması istendi.(1) Tahran gizli emniyetinden gelen cevapta zanlının Tahran'da değil, Meşhed'de ikamet etmekte olduğu, bu nedenle de direktifin Horasan bölgesi eyalet SAVAK'ına tebliğ edilmesi öneriliyordu.(2) Horasan bölgesi SAVAK Teşkilatı yöneticilerinden Gazenferi, çok geçmeden merkeze yazdığı cevapta, Horasan SAVAK Başkanı Şeyhan'ın direktifi alır almaz gerekeni yerine getirdiğini ve Seyyid Ali Hamenei adlı zanlının Şubat 1971 uyarıldığını yazacaktı. Hatta vuku bulabilecek her tatsız olaydan sorumlu tutulmayı kabullendiğine dair bir taahhüt verdiği de belirtiliyordu.

İşin ilginç tarafı, bu yazışmaların yapıldığı günlerde Seyyid Hamenei'nin Meşhed'den Tahran'a gitmiş olmasıydı ve o sıralarda yani ağustos ayının 5. günü Hidayet Camiinde Dr. Muhammed Cevad Bahüner'in yaptığı konuşmayı dinliyordu! Üstelik Tahran'a gelişinin ilk günüydü bu; şehre vardığında ilk işi Haşimi Rafsancani'ye uğramak olmuş, akşam vaktine doğru Ayetullah Taligani'yi görmek üzere birlikte Hidayet Camiine gitmişlerdi. Onu adım adım izleyen ve bu haberi merkeze ulaştıran SAVAK görevlisinin raporunda, zanlının birkaç gün sonra Tahran'dan ayrılıp Kum'a gideceği belirtiliyordu.(3)

Ayetullah Hamenei'nin Ayetullah Taligani'ye ilk tanışması 1964 nisanına uzanır. Ayetullah Taligani'nin Temyiz Mahkemesinde yargılandığı tarihti bu. Söz konusu mahkeme, Eşterabad Askerî Kışlasında yapılmıştı, bu da,

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], İstihbarat 3. Daire Başkanlığından Tahran SAVAK'ına yazılan mektup No. 312/3846, tar. 30.04.1350.

2- age. Mektup No. 12 H 30/11389, tar. 10.05.1350.

3- age. 12 H 20'den 312'ye, No. 12 H 20/10683, tar. 20.05.1350 ve No. 12 H 20/10681, tar. 20.05.1350.

Seyyid Ali Hamenei'nin Kızıl Kale Zindanından çıktığı günlere rastlıyordu. Temyiz Mahkemesinde Ayetullah Taligani'ye 10 yıl kesilmiş, böylece ikinci görüşmeleri demir parmaklıkların arkasında gerçekleşmişti:

"Hapiste olmadığımda mutlaka ziyaretine giderdim, demir parmaklıkların arkasından konuşurduk. Meşhed'de bulunan Milanî Bey'e ve genellikle benim de aralarında olduğum siyasi gruplara mesajlar gönderirdi. Hapisten çıktıktan sonra da hep görüşürdük kendisiyle..."[1]

Ayetullah Taligani 1967'de serbest bırakılmış, ilk işi, Hidayet Camiini yeniden bir direniş merkezine çevirmek olmuştu. Aralarında başlayan yakınlık sonucu Ayetullah Hamenei h.k safer ayının 14'üne rastlayan 21 Nisan 1970'de Hidayet Camiinde bir konuşma yaptı; Tahran'ın ünlü camisinde yaptığı ilk konuşmaydı bu. Ayetullah Taligani üzerindeki izlenimi, onun hakkında şöyle demesine sebep olacaktı: "Seyyid Ali Hamenei Bey, gelecek vaat eden çok iyi bir genç… Gelecekte aydınlarla özgürlük taraftarlarına liderlik edebilecek güvenilir bir kişi… Takdire şayan fikirleri var…"[2]

Aralarındaki yaş farkı 30 olmasına rağmen Ayetullah Taligani'yle çok derin ve sağlam bir dostluk kurmuştu.

"Ayetullah Taligani faal gençleri çok severdi; yüksek idealleri olan büyük ülküler besleyen kişilere çok yakınlık gösterirdi. İlerleyen yaşına rağmen bazen konuşmamız iki saat sürerdi."

İran Şehinşahlığının 2500. Yıl kutlamalarının Ayetullah Hamenei'ye getirdiği tek armağan beşinci kez tutuklanıp hapse atılmak olacaktı.

5. Tutuklanma

SAVAK merkezinden bölge başkanlıklarına gönderilen 312-4966 No., 01.09.1971 tarihli emirle Horasan Gizli Emniyet Teşkilatı Seyyid Ali Hamenei'yi tutukladı.[3] Bu defa ne uzun bir takip ve firar ne de sıkıcı kontroller olmuş; her şey normal sürecini izlemişti. Şehinşahlık kutlamalarına 16 gün kala; 1971 eylül ayının 29. günü tutuklandı. SAVAK memurları askerî savcılık temsilcisi Yüzbaşı Kudsü Hüseynî eşliğinde saat 13'de kapısına dayanmışlardı.

1- Mahkemede görüşme, bk. farsi.khamenei.ir.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/12877, tar. 06.07.1350.

3- age. H 9'dan 312'ye, No. H 9/12879, tar. 06.07.1350.

O gün ailesiyle birlikte Meşhed'de ziyaretine gelen Mustafa Burkeyi Bey'i ağırlamakla meşguldü. Tam öğle yemeği için misafirlerle birlikte sofraya oturacağı sırada dış kapının zili çalmış; birkaç saniye sonra da oda kapısını tıklatan eşi, SAVAK memurlarının dışarıda kendisini beklediğini söylemişti. Hayretle, eşine onların SAVAK memurları olduğunu nereden anladığını sorunca, "Eminim, kesinlikle onlar." cevabını aldı. Kendisinden çok emindi. Kapıyı açtığında SAVAK memurlarıyla karşılaştı. Hamenei Bey'i görünce kahkahayı bastılar.

"Belli ki, kaçmış olduğumu zannediyorlardı. Şimdi onların tuzağına düşmüş, yakalanmıştım. Beni ele geçirdiklerine seviniyorlardı."

Memurlar içeriye girdiler. Dikkatlerini çeken ilk şey, bir kapıyla salona açılan yan odadaki kütüphaneydi. Kitapları, yazıları, notları alt üst ettiler, istedikleri her şeyi topladılar.

Hamenei Bey, memurların salona girip misafirleri korkutmalarını istemiyordu; ama memurlardan biri çoktan salona girmiş ve orada oturan din adamının yanına ilişip karmaşık sorularla onu sorgulamaya başlamıştı bile. Kütüphaneden sonra evin diğer kısmını da didik didik aradılar. Eşinin gardırobunu bile aradılar. Memurlardan biri, o sırada on aylık olan yavrusu Müçteba'nın beşiğinin başında durup bebeğin masum ve güzel yüzünü okşamaya başladı. Arama bittikten sonra, kütüphaneden topladıklarını da alarak, Hamenei Bey'i götürdüler. Akıllarınca 40 kadar kitabı "rejime karşı" buldukları için götürmüşlerdi; İmam Humeyni'nin *"Tam İlmihaline Haşiye"*den, *"Moris Moterling'in Karıncaları"*na varıncaya kadar ellerine geçen her kitabı rejim karşıtı diyerek almışlardı! Evden çıkarken, "Eve hiç bir zarar verilmemiştir." diye Hamenei Bey'e bir kâğıt imzalatmayı da ihmal etmemişlerdi!

"O baskında birçok yazımı ve notlarımı alıp götürdüler, bir daha da geri vermediler."

SAVAK'ın merkez binası başka bir yere taşınmıştı. Onu bir odada yaklaşık bir saat kadar beklettikten sonra gözlerini bantlayıp, camsız bir araçla o binadan çıkardılar. Araç durup da gözünü açtıklarında, depoya benzer çok büyük bir yerde buldu kendisini; yanlarda birkaç küçük oda vardı.

"Daha sonra oranın Meşhed askerî kışlasının arka taraflarında ki büyük bir at çiftliği olduğunu öğrendim; daha öncede bir süre burada hapsedilmiştim."

Tavla (hara) kısmını geçip daha geniş bir salona girdiler. Ortada yüz yüze bakan iki büyük oda vardı. İçeriye girdiğinde, buranın Meşhed SAVAK Teşkilatının yeni inşa ettiği hücreler olduğunu anladı. Her salonda on kapı vardı, toplam 20 hücre, tutukluları yutmaya hazır bekliyordu! Tuvaletler binaların yan taraflarındaydı. Hamenei Bey'i 4. hücreye attılar:

"O güne kadar böylesine dar ve küçük bir hücre görmemiştim. Kenarları 1, 5 metre olan kare hâlinde hücreler... Penceresi yoktu, kapı kapandığında zifiri karanlıkta kalıyordum. Gardiyan veya SAVAK memurlarından birinin, bir şey söylemek istediğinde açtığı kapı üzerindeki sürgülü küçük gözetleme kısmı, bu durumlarda ışık görebildiğim tek yerdi."

İki battaniye verdiler. İçerisi hiçte sıcak değildi. Güneşin batmak üzere olduğunu düşündü; öğle ve ikindi namazlarını kılamamıştı. Abdest almasına izin vermediler. Koridordan geçerken bazı hücrelerde tutuklu bulunduğunu anlamıştı. Orada olduğunu duyurabilmek için, gardiyana abdest almak istediğini söylerken, kasten yüksek sesle bağırmıştı. İzin vermediklerinde, yine bağırarak, "Kıble ne tarafta?" diye sormuştu. Gardiyanlardan biri, burada sarık giymenin yasak olduğunu söyleyerek başındaki sarığı çıkarmasını istedi:

"Bunu kabul etmediğimi ve şimdiye kadar hiçbir hapiste sarığımı almadıklarını söyledim; isterse bunu gidip reisinden de sorabileceğini hatırlattım."

Bütün bunları bağırırcasına yüksek sesle söylemiş, namazını da yüksek sesle kılmıştı. Namazını bitirdiğinde onu neden yakaladıklarını düşünmeye başladı. Hangi faaliyeti yüzünden tutuklanmıştı? Yeni bir şeyin mi farkına varmışlardı? Gizli toplantılarından biri mi dışarıya sızdırılmıştı yoksa?

"Birçok gizli toplantı tertiplemiştim. Din öğrencilerine anlatmak üzere bazı notlar alır, onları toplantıda gündeme getirdikten sonra gözden geçirmeleri için öğrencilere verirdim. Konular genellikle İslami hareketle ilgili düşündürücü ve aydınlatıcı şeylerdi. Bu toplantılardan birine 6, bir diğerine 3 öğrencim katılıyordu; üçüncüsüne de Afganlı bir öğrencim geliyordu. O Afganlı öğrencim, Afganistan'da birçok din adamını şehit eden eski komünist rejim tarafından daha sonra şehit edildi. Bir başka toplantım da, liseli ve üniversiteli gençlerleydi. İki gizli toplantımız daha vardı, biri şehrin esnafıyla, diğeri de medrese öğrencileriyleydi; burada da siyasi olayları değerlendirir ve takınılması gereken tavırlar hakkında kararlar alırdık. Mesela bildiri yazar, Kum'a gönderirdik; Kum'dan gelen bildirileri de yine bu toplantıda okuyup değerlendirirdik."

Bütün bunlar arasında en ilginç olanı ise, "Halkın Mücahitleri" adlı örgütle olan irtibatıydı. Bu örgütün liderlerinden Muhammed Hanif Nejad'la yakın irtibatı vardı. Hanif Nejad, örgütün bildirilerini basmadan önce veya bastıktan sonra ona ve Haşimi Rafsancani gibi diğer bazı din adamlarına gönderir, onların görüşlerini öğrenmek isterdi. Bu örgütün, o yılın ağustos ayının sonlarında ağır bir darbe yediğini ve 100'den fazla üyesinin tutuklandığını biliyordu. Bunu, o günlerde evine gelen bir örgüt üyesi söylemişti. Örgütle ilgili, evinde ne varsa hemen evinden çıkarmasını tavsiye etmiş, görüşünü almak için gönderdikleri bazı bildirileri yok etmesini, bazılarını da Tahran'da verdiği bir adrese göndermesini istemişti. Son tutuklanmasından önce Hanif Nejad'la Ahmed Rızai ona *"Şınaht"* (Tanıyış) adlı kitabı getirmişlerdi. Halkın Mücahitleri örgütü hakkında halk arasındaki yaygın kanaatten haberi olmasına rağmen, bu kitabı okuduktan sonra örgütün görüşlerine Marksist fikirlerin bulaştırıldığından tamamen emin olmuştu.[1]

"O toplantılardan biri mi SAVAK'a sızdırılmıştı acaba? Yoksa tefsir ve İslami terimler konusunda söylediğim bazı şeylerden dolayı mı tutuklanmıştım? Beni tedirgin eden şey, sadece o gizli toplantılardı; çünkü rejim karşısında savunulabilir bir tarafı yoktu o toplantıların..."[2]

Hücresini ilk gece değiştirdiler; 4 numaralı hücreden 14 numaralı hücreye aktarıldı. Burası biraz daha geniş olsa da, çok daha karanlıktı; elindeki tespihi bile göremiyordu.

Ertesi gün, yani eylül ayının 27. günü, SAVAK her zamanki gibi ordu komutanlığına bir yazı yazarak yine "Ülkenin güvenliği aleyhine çalışmalarda bulunma" ithamıyla suçlanıp tutuklanmasını istedi.[3]

1- O günlerde ya da h.ş 1350 hapsinden sonra Tahran'a gidip onunla Muhammed Hanifnejad arasında ulaklık yapan İzzetullah Sahabi'yle görüştü. Bu görüşmede, örgütün fikri alt yapısının Marksizm'le karıştığı uyarısında bulundu. Sahabi de onunla aynı fikirdeydi ve bunun farkına varmıştı. Kendisini onaylayıp bu sapmayı düzeltmeye çalıştığını belirtti. bk. Ceryanha ve Sazmanhayi Mezhebi [Dinî Akım ve Örgütler], s. 431.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 63-65.

3- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK Başkanı'ndan 18. Usul Mahkemesi Savcılığı'na No. 1 H/12856, tar. 05.07.1350.

Bir gün sonrada Meşhed 18. Asli Mahkeme Savcılığı derhal SAVAK'ın istediği kararı yazdı: "Ülke güvenliğini tehlikeye düşürmekle suçlanan Seyyid Ali Hamenei adlı sivil şahıs hakkında: 24. madde gereğince davranılıp gerekli tahkikatın tamamlanması amacıyla geçici olarak tutuklanmasına… Tutuklu, 24 saat zarfında karara itiraz edebilir."[1]

Hücresinin kapısı günde dört kez açılıyordu. Üçünde öğün yemekleri veriliyor, dördüncüsünde de eline bir süpürge verilip hücreyi süpürmesi isteniyordu.

Karpuz ve Gözlük

Öğle namazını kıldıktan sonra yemeğini yiyip biraz dinlendi. Uyandığında, gardiyanı çağırdı; biraz para verip, bir karpuz almasını istedi. Gardiyan karpuzu getirdiğinde bir de bıçak istemiş, o da yasağı çiğneyerek mahpusun eline bıçak vermişti. Karpuzu dilimlediği sırada hücresinin önünden geçen bir SAVAK memuru hücreyi gizlice kontrol ederken bıçağı fark edip gardiyanı çağırmış ve adamcağızı sert bir şekilde azarladıktan sonra bıçakla birlikte tutuklunun gözlüğünün de alınmasını emretmişti. Bıçağın yasak olduğunu biliyordu; ama gözlük yasağını ilk kez duyuyordu. Bir karpuz yüzünden gözlüğünü almışlardı!

İşkence

Hücresinin kapısı açık bırakıldığında, koridorda anormal hareketlilikler yaşanıyordu. Birden, birkaç kapının açılıp kapandığını, ardından da canhıraş feryatlar işitti. Ses, epey uzaktan geliyordu. Çok geçmeden bir başka mahkûmun feryatlarını duydu, iniltiler içindeki adamı yerlerde sürükleyerek hücresine götürüyorlardı. Kapı aralığından baktığında, tanıdığı bir din adamını gördü; sakalı kesilmişti; güçlükle yürüyordu.

Çok geçmeden onun da hücresinin kapısı açıldı, içeriye giren SAVAK memuru, "Seyyid Ali Hamenei sen misin?" diye sordu. "Evet" deyince onu alıp, dün gördüğü yan taraftaki büyük depoya götürdü; buradaki odalardan birine girdiler. İçeride 6-7 kişi vardı. Gözlüğü olmadığından kimseyi seçemiyordu.

1- age. 18. Usul Mahkemesinden Horasan SAVAK'ına cevap yazısı, No.suz, tar. 06.07. 1350.

"Tehlikede olduğumu hissettim. Alışkanlık üzere, yüksek sesle 'Gözlüğümü neden aldınız? Hiçbir şeyi göremiyorum!' dedim."

Adamlardan biri iyice yaklaşıp karşısına dikilince onu tanıdı. Daha önceki hapishanede kendisini sorgulayanlardan biriydi. Mahkemeye çıkarıldığında, onu aptallıkla suçladığını hatırladı.

"İyice yaklaşıp karşıma dikildi; nefret dolu alaycı bir sesle, 'Burası mahkemedir! Burada küstahlık yapabileceğini mi sandın?!' diye bağırarak sesini kalınlaştırıp beni taklit etti."

Ansızın suratına inen bir tokatla sendeledi, toparlanmaya çalışırken inen ikinci tokatla, yandaki ranzanın üzerine yığıldı. Doğrulmaya çalışırken birisi, "Kıpırdama!" diye bağırdı. Ayaklarını ranzaya bağladılar. Karşı duvarda asılı kırbaçları zar zor seçebiliyordu; en incesi parmak kalınlığındaydı. Odadakilerden biri, duvardaki kırbaçlardan birini seçip ayaklarının altına vurmaya başladı. Kaç dakika sürdü bilemiyordu. Yorulunca kırbacı ötekisine verdi. O da yoruluncaya kadar vurdu. Sonra kırbacı diğeri aldı… Sonra bir diğeri… Ondan başka herkes dinleniyor; ama onun dinlenmesine fırsat vermiyorlardı. Birisi, kırbacı ıslattıktan sonra vurmaya başlamıştı:

"İşkence sürerken biri gelip yanı başımda duruyor ve falancayı veya İslami Hareketi kınamamı istiyordu; ben kabul etmeyince işkence devam ediyor, çok geçmeden yine bayılıyordum."

İşkence ve işkenceciler hakkında bir şeyler duymuştu. Bir gün özel bir toplantıda dostlarından birine eğer işkenceye uğrar veya açlık grevine girmek zorunda kalırsa, bu zayıf vücut ve bozuk mideyle fazla dayanamayıp bayılacağını ve revire götürüleceğini söylemişti. O zaman da işkenceden vazgeçeceklerdi; ama işkencecilerin, kurbanlarına su serperek ayılttıklarını da duymuştu.

Yüzüne ve ayaklarına boca edilen suyla ayıldı. Kırbaç darbeleri tekrar inmeye başladı. Bu adamlar zevk mi alıyordu işkence etmekten? Ne zaman bitecekti bu çile? Vurmaktan bitkin düşen işkenceciler nihayet ayaklarını çözüp onu bıraktılar. Güçlükle doğruldu, sendeledi; ayakta duramıyordu. Yürürken ayaklarının altında korkunç bir acı duyuyor, kanlar içinde kalan ayaklarını zar zor sürükleyebiliyordu. Ardından birinin mırıldandığını duydu: "Haydi hücrene git! Ama çok geçmeden tekrar buraya gelecek ve sonunda her şeyi itiraf edeceksin!"

Daracık karanlık hücresine geldiğinde kendisini güvende hissetti. Hücresinin aslında çok rahat bir yer olduğunu düşünüyordu şimdi! Derin bir nefes alıp yavaşça oturdu, sırtını duvara yaslayıp, kanlar içinde kalan ayaklarını uzattı ve zikre başladı, "Elhamdülillah…"

İşkenceden Sonra Sorgulama

Ekim ayının 29. günü sorgu günüydü. Bir yığın konuyu karmaşık bir sorunun içine sıkıştırmışlardı: Siyasi çalışmalarınızı detaylarıyla yazınız, okuduğunuz gazete, dergi ve kitaplar nelerdir, Humeyni için yaptığınız çalışmalar nelerdir, diğer siyasi gruplarla ilişkiniz var mı?

Sorular bunlardan ibaretti, tartışacak bir şey yoktu, itirafa zorlamak için sinir bozucu sorularla canını sıkmışlardı. Zaten yapacakları her şeyi, işkencede yapmışlardı. Yaklaşık on sorgu yaşamıştı; bu sorgulardan edindiği tecrübeyle oturup 5 sayfalık bir cevap yazdı. Çalışmalarını, Eyalet ve Vilayet Encümenleri Reform Taslağı'na karşı tavrını… SAVAK'ın da bildiği şeylerdi zaten. En son tutuklanmasına kadar bilinen her şeyi yazdı ve şu cümlelerle bitirdi:

> "Vazifemin, Yüce İslam dinini elimden geldiğince doğru anlamak, bunları elimden geldiğince insanlara anlatıp, İslami bilim ve İlahî maarifi yaymak, yüce İslam dininin siyasi düşmanlarından çok daha tehlikeli olan fikrî düşmanlarına karşı dinimi koruma farizasını yerine getirmek ve bunu güçlü bir mantık duvarı örerek gerçekleştirmek olduğuna inanıyorum. Benim bütün işim, hayatım ve yolum bundan ibarettir. Siyasi çalışmalar ise, bu işe yakın olanların ilgileneceği işlerdir."

Aslında onun yaptıkları da siyasi çalışmaydı ve bu cümlelerin arkasında bunu gizlemeye çalışmanın anlamı da yoktu.

İlk kez bu sorgulama sırasında SAVAK memurlarından tuhaf bir tanım duydu: "İslamcı Marksistler!!!"

Seyyid Ali Hamenei'nin sorgulamasının neticesini bekleyen İstihbarat 3. Daire Müdürlüğü, Horasan SAVAK'ına gönderdiği yazıyla sorgulamadan elde edilen sonucun bildirilmesini istedi.[1] İşe yarar bir şey çıkmamıştı.

1- age. İstihbarat 3. Dair. Başkanı'ndan Horasan SAVAK Başkanı'na, No. 312/6551, tar. 08.08.1350 ve No. 312/6256, tar. 24.07.1350.

Horasan ili SAVAK reisi Şeyhan, tutuklunun yazdığı 5 sayfalık yazıyı, sorgulamanın sonucu olarak merkeze göndermeye karar vermişti.[1]

Şehinşahlık Kutlamaları Derken...

1971 ekiminde Şehinşahlık Düzeninin 2500. Yılı Kutlamaları başlamıştı. Kutlamalar başlamadan önce İran halkının çeşitli kesimleri bu astronomik harcama ve tavırlara türlü tepkiler göstermekte gecikmedi;[2] ama hem Müslüman halk hem şahlık rejiminin güvenlik teşkilatı için en önemsenen tepki, İmam Humeyni'nin tutumuydu. Kutlamaların yapılacağı haberleri basına yansıdığında, ilk tepkiyi o vermiş, kutlamalardan 4 ay önce, yani 22 Haziran'da Necef Şeyh Ensari Camiinde yaptığı bir konuşmada Şehinşahlık şenliklerini sert bir dille kınamış, bu kutlamaların temelinde, Hz. Resulullah Efendimizin (s.a.a) vefatından sonra "Hak Devleti"nin kurulmasını engelleyen "nefsanî arzular"ın yattığını vurgulamıştı. İmam Ali'nin (a.s) hükümetinden örnekler verip onun yönetim tarzını Şahınkiyle karşılaştırmış, Hz. Ali'nin (a.s) toplum ekseriyetininkinden daha sade bir yaşam tercih ettiğini belirterek, "Kutlanacak bir yönetim tarzı varsa budur; tarihin yüzünü kızartacak cinayetlere imza atmış padişahlarınki değil!" demişti. En can alıcı cümlesi de "Padişahlık sistemi için kutlama yapılmaz, olsa olsa yas tutulur." ibaresiydi.[3] İmam'ın o günkü konuşması, Irak radyosundan yayınlanmış, bildiri hâlinde de basılıp dağıtılmıştı. Bu konuşmayı Meşhed halkına yayanlar arasında kardeşi Seyyid Hadi Hamenei'yle Hüseyin Gazali de vardı; Seyyid Hadi'yi SAVAK tutuklamış, Meşhed'den kaçmayı başaran Hüseyin Gazali de Tahran'da yakalanmaktan kurtulamamıştı.[4]

Şehinşahlığın 2500. Yılı Kutlamalarına itiraz edebilecek kesimleri sindirme konusunda SAVAK başarılı olmuştu. 69 ülkeden gelen padişahlar, sultanlar, krallar, cumhurbaşkanları, başbakanlar ve dışişleri bakanlarının kahvaltılarını bıldırcın yumurtası ve İran havyarıyla yaptığı gün, Seyyid Ali Hamenei hapiste 16. gününü dolduruyordu.

1- age. Aynı mektuba cevap yazısı No. 1 H/13301, tar. 11.08.1350.

2- Ayrıntılı bilgi için bk. Bezm-i Ehrimen (4 cilt).

3- Sahife-i İmam c. 2, s. 358-372.

4- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/8183, tar. 13.04.1351.

1971 Ramazanı

Ramazan ayı gelip çatmıştı. O karanlık ve gökyüzüne hasret hücrede çile doldururken, 1971 yılının 21 Ekim günü ramazan ayı girmiş, Müslüman İran halkı ilk sahuruna kalkmıştı. Kur'ân okumayı, onun nuruyla huzur bulmayı nasıl da özlüyordu şimdi!.. Bir gün, SAVAK'ın sorgu şefinin hapishaneye geldiğini öğrendi. Hücresinin önünden geçerken ona seslendi. Kapıyı açıp içeriye girdiler. Sorgu şefi; Seyyid olduğunu bildiği hâlde, "Şeyh" diye hitap ederek durumunu sordu. "Ş" harfini, üzerine basarak alaycı bir tavırla söylemesi, onu aşağılamak, öfkelendirmek içindi. Seyyid Ali buna aldırmadı; ramazana girdiklerini, bu mübarek ayın amellerini burada gönlünce yerine getiremediğini. Eğer mümkünse ramazan ayını evde geçirmesine izin verilmesini istedi.

"Sadece ramazanı evde geçirmeme müsaade edilmesini istedim. Şaşırmıştı, 'Öyle mi? Ramazan geldi ha?!' diye sordu ve alaycı bir sesle, 'İyi ya, burası oruç tutmak için en ideal yer!' deyip hücreyle banyoyu göstererek, 'İşte burası mescit, şurası da banyo! Burada kal, namazını da kıl, orucunu da tut!"

Sorgu şefi de olsa, SAVAK Hapishanesinde kimsenin böyle bir izin verme yetkisi olmadığını biliyordu; ama bunu kasten söylemiş, asıl isteğini iletebilmişti: "**O zaman bir Kur'ân verin bari!**" dedi ve bu isteği hemen kabul edildi. Birkaç gün sonra evinden bir Kur'ân getirip kendisine verdiler. Hücre karanlık olduğundan Kur'ân okuyabilmesi imkânsızdı. Gardiyandan, hücresinin kapısını biraz aralamasını istedi. Gardiyan, gidip üstlerine bunu iletti ve bu isteği de kabul edildi; hücresinin kapısı 10 cm. kadar aralık bırakıldı:

"Allah'a şükürler olsun, o ramazanda doyasıya Kur'ân okudum; epey de ezberledim. İşkence, oruç ve yarı karanlıkta Kur'ân okumam, gözlerimi iyice bozdu."[1]

Hamenei Kardeşler Hapiste

Tutuklanmasının üzerinden on gün geçmeden, kardeşi Seyyid Hâdi Hamenei de SAVAK tarafından tutuklanmıştı. Diğer iki kardeşi gibi, Seyyid Hâdi de medrese eğitimi almış, din adamı olmuştu. Medrese eğitiminin yanında

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 77.

Meşhed Üniversitesinde kimya bölümünde de okuyordu; ama siyasi faaliyetleri yüzünden SAVAK, fakülteden kaydını sildirmiş, bunun nedenini öğrenmek ve tahsilinin engellenmemesini istemek üzere gittiği SAVAK'ta tutuklanıp hapse atılmıştı. Hem de hiçbir gerekçe gösterilmeden!

Askerî cezaevine gönderilmeden önce, onu Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei'nin evine götürüp evi didik didik aramış, hiçbir şey bulamayınca da sırf eli boş dönmemek için birkaç kitabı "delil" olarak almışlardı. Anneleri Hatice Mirdamadi Hanım her defasında olduğu gibi yine SAVAK memurlarıyla epey tartışmış ve onları bir güzel haşlamıştı. Seyyid Hâdi o günü çok iyi hatırlıyor:

"Beni 10 numaralı hücreye attılar; birçok arkadaşımızda orada aynı hapishanedeydi. Seyyid Ali Hamenei de orada, bizi hapsettikleri bölümün arka tarafında 20 hücreden birindeydi."(1)

Seyyid Hâdi'nin hapse atılmasından bir hafta sonra, daha fazla bilgi edinebilmeyi planlayan SAVAK, onu kardeşiyle yüzleştirmeye karar verdi.

"Allah'tan; o sırada birbirimizle irtibatlı bir çalışmamız yoktu; bu nedenle de birbirimizin faaliyetlerinden haberdar değildik. Ne o benim ne yaptığımı ve hapse atıldığımı biliyordu, ne de ben onun yaptıklarından haberdardım. Bun nedenle o yüzleştirmeden bir sonuç alamadılar."

Bu yüzleştirmeden sorumlu SAVAK memuru Ebulkasım Debiri; Seyyid Ali Hamenei'yi tehdit ettikten sonra Seyyid Hâdi'ye dönüp, "Kardeşin bir şeyler biliyor; ama söylemiyor." demiş ve eklemişti: "Kardeşine çok ağır işkenceler yapacağız… Ama sen onunla konuşup aklını başına almasını ve bildiklerini söylemesini sağlarsan dokunmayız ona."

"Ama kardeşim hiçbir şey söylemedi, SAVAK'ın çabası da boşa çıkmış oldu."(2)

Seyyid Hâdi Hamenei, diğer tutuklularla sözlerinin bir olması için bir not yazıp güvendiği bir askerle onu kardeşine ulaştırdı. Seyyid Ali Hamenei, bu mektubu diğer mahpuslara ulaştırarak kardeşi Seyyid Hâdi'nin sorgulama sırasında SAVAK'a söyleyecekleri hakkında gerekli koordineyi sağ-

1- Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Hovze-i Huneri, Musahebe-i ba Seyyid Hadi Hamenei [İslam İnkılâbı Edebiyatı Bürosu, Hovze-i Hüneri, Seyyid Hadi Hamenei'yle röportaj] 6 No.lu kaset, s. 19.

2- age, s. 20-21.

ladı. İki kardeş, Kur'ân okurken haberleşiyordu aslında. Hücreleri arka arkaya bitişikti.

"Kur'ân okurken, arada bir Arapça olarak, "Filan konu nasıl oldu?" diye soruyordum, o da Kur'ân okurken Arapça soruma Arapça cevap vermiş oluyordu."[1]

Gulam Rıza Kudsi Nejad, Hüccet Camiindeki bir taziye meclisinde yanındaki bir arkadaşına Seyyid Ali Hamenei'nin, hapiste kardeşiyle bu yöntemle haberleştiğini gururla anlatıncaya kadar SAVAK bu konudan habersizdi. Onlara kulak misafiri olan bir muhbir bu olayı SAVAK'a haber vermekte gecikmeyecekti.

Bu sırada Seyyid Ali Hamenei hapisten çıkalı henüz 20 gün olmuştu.

Kıskanılan Sakal

Beşinci kez hapis yatıyordu. Bircend'de yakalanıp Meşhed'e gönderildiği ilk tutuklanmasından sonra üç kez daha tutuklanıp hapse atılmış, hiç birinde sakalı kesilmemişti. Ama 5. hapsi olan burada, sakal tıraşı zorunluydu. Tıraş edilmiş bir meslektaşının suratının üzücü hâlini gördüğünde anlamıştı bunu. 1963'de onun da sakalını tıraş etmiş; ama bunu usturayla değil, tıraş makinesiyle yapmışlardı. Burada ise, usturayla veya jiletle tam dipten tıraş ediyorlardı. O günün gelmesini hiç istemiyordu; ama gelip çatmıştı işte! Haftada bir gün bütün mahkûmların tıraş olması zorunluydu burada! Dirense miydi, yoksa teslim mi olsaydı buna? Ne kadar düşündüyse de bir karar veremedi. Çaresiz, ellerini semaya kaldırıp onu bu acıdan kurtarması için Yüce Yaradan'a dua etti. Bütün hücrelerin kapıları teker teker açılıyor ve mahkûmlar berbere götürülüyordu. Sıra ona gelmişti. Kapıyı açan müdür onu görünce, "Otur, sen rahat ol." diyerek kapıyı kapatıp gitti! Neden böyle olduğunu anlayamamış ama sakalının kesilmemesine çok sevinmişti. Allah'a şükretti. 14 numaralı hücredeki mahkûmun sakal tıraşı olmadığı haberi kısa sürede diğer mahkûmların kulağına gitmekte gecikmedi. Bir hafta sonra yan hücrelerden birindeki bir din adamını berbere götürmek istediklerinde direndiğini ve yüksek sesle, "On dört numaralı mahkûmun sakalını kesmediniz; benimkini neden kesiyorsunuz?!" diye bağırdığını duydu. Hiç olmasa arkadaşlarından birinin bu azaptan kurtulmuş olmasına sevineceği yerde, hem onu ihbar

1- age, 7. kaset, s. 3-5.

ediyor, hem de kıskançlığını herkese bağıra bağıra duyuruyordu!! Susmak da bilmiyordu üstelik. Bütün hücrelerin duyacağı bir sesle gardiyana bağırarak, "Git şefine söyle, 14 numaralı mahkûm tıraş olmuyorsa ben de olmuyorum!" diyor, sürekli bunu tekrarlıyordu. Gürültüyü duyan hapishane müdürü gelmekte gecikmedi. Tutuklunun hücresinin kapısını açtırıp ağır küfürlerle onu berbere gönderdi. Bu gelişmeden sonra kesinlikle sıranın ona da geleceğini zannetti; ama hiçbir zaman gelmedi.

İkinci Sorgulama

Kasım ayının 8. günü, Tahir Ahmetzade ve Nimet Mirzazade adlı şahıslarla irtibatının olup olmadığının anlaşılması amacıyla onu sorgulamak için ikinci kez SAVAK merkezine götürdüler.

Tahir Ahmetzade'yle 1965-1966'lı yıllarda İslami Gerçekler Yuvasındaki toplantılarda tanışmıştı. Bazen Hamenei Bey'in evine de gelir, sosyal ve ilmî konularda sohbet ederlerdi. Bazen de Ayetullah Mutahhari Meşhed'e geldiğinde Ahmetzade Bey her ikisini evine davet eder, hasbi hâlde bulunurlardı. Kızıyla iki oğlu SAVAK tarafından götürüldüğünde de Ahmetzade'yi bir kaç kez ziyaret edip teselli vermiş, manen destek olmuştu. Ahmetzade Bey'le aynı günlerde yakalanıp hapse atılmışlardı.

Nimet Mirzazade ise, 3 ay önce tutuklanmış, ilk sorgulamada, bildiği her şeyi bütün detaylarıyla SAVAK'a anlatıvermişti! Seyyid Ali Hamenei'yle bir bağının olup olmadığı sorulduğunda da, eşi (Muhammed Kehribari'nin kızı) tarafından, onlarla akraba sayıldığını söylemişti. SAVAK'a, "Hamenei Bey'e göre İslam hükümlerinden daha doğru ve topluma yararlı olabilecek bir kanun ve düzen yoktur. Toplum; ancak İslam hükümlerine uymak ve İslam'ı günlük hayatta pratiğe geçirmekle kurtuluşa erebilir." demişti.

Mirzazade'yle 1961'li yılların başlarında tanışmıştı. Kum'da tahsil ederken; Meşhed'e her gidişinde uğradığı, "Nigarende Edebiyat Encümeni"ne gelir, Ehlibeyt'e övgü dolu kaside ve gazellerini okurdu. SAVAK'taki sorgusunda Mirzazade'nin *"Sehuri"* adlı kitabının yasaklanması üzerine onun siyasi çizgide birisi olduğunu fark ettiğini söyledi; ama aslında onu sadece şiirlerinden tanıyordu:

"Benimle her zaman şiirlerini konuşurdu; Peygamber Efendimiz (s.a.a) hakkında yazdığı bir kasidesini ya da İmam Ali veya İmam Hüseyin (a.s) hak-

kındaki şiirlerini okurdu bana. Hatta 1-2 yıl önce, Hz. Mehdi (a.s) için bir şiir yazmak istediğini ve onun hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduğunu söyledi; ben de kendisine birkaç kitap ismi vererek yardımcı oldum. Resulullah Efendimizin (s.a.a) bisetinin yıldönümü münasebetiyle bütün şehirlerin şairlerinin İrşad Hüseyniyesinde şiirlerini okuduğu günlerde de bana gelerek Allah Teâlâ ve Hz. Peygamber Efendimiz hakkında Kur'ân'da geçen ayetleri kendisi için derlememi istedi; ben de yardımcı oldum ve mükemmel bir şiir kitabı yazdı; o şiirler de defalarca basıldı."

Bu sorgulamalar "Siyahkel" adıyla bilinen ve "Sazman-i Çirikhay-i Fedaiy-i Halk [Halkın Fedaileri Gerillaları Örgütü]"nün ortaya çıkmasıyla sonuçlanan 1970 Şubat ayının olaylarıyla da ilgili olabilirdi. Bu örgüt iki grup tarafından kurulmuştu; bunlardan biri Meşhed kökenliydi.

Nimet Mirzazade'nin dostlarından olan Emir Perviz Puyan'la, Tahir Ahmetzade'nin iki oğlu, Mesud'la Mecid Ahmetzade, Meşhed kökenli bu grubun kurucularıydı. Tamamı Meşhedlilerden oluşan bu grup Bijen Cezeni, Abbas Sureki, Ali Ekber Sefai Ferahani, Muhammed Rıza Seffari Aştiyani ve Hamid Eşref'ten oluşan gruba katılarak 1971'de söz konusu örgütü kurmuşlardı.

Musevi'nin Direnişi

Aynı hapishaneyi paylaştıkları mahkûmlardan biri de Seyyid Abbas Guçani adlı bir din adamıydı. Hapiste, toplam on din adamı vardı ve çoğu, Hamenei Bey'in öğrencisiydi. Üniversiteli mahkûmlar da hesaba katıldığında 20 hücrenin neredeyse tamamını onun öğrencileri oluşturuyordu. Burada onun çektiği acı diğerlerinin iki katıydı. Çünkü bir taraftan kendisine işkence edilmesi, diğer taraftan da gizli toplantılarına katılan arkadaşlarının işkence görmesi, ona iki kat acı veriyordu. Bu arkadaşlarından biri de, hemen bitişiğindeki 15 numaralı hücrede tutulan Seyyid Abbas Musevi Guçani'ydi. On üç numaralı hücrede de Şeyh Ali Asgar Sadiki Kaşmeri yatıyordu. Şeyh Ali Asgar için sakallarının kesilmesi en kolay işti; çünkü zaten köseydi ve çenesindeki birkaç tüyden başka sakalı yoktu! Her mahkûmun tıraş odasına gidip dönmesi tam on dakika sürerken, Sadiki'nin girmesiyle çıkması bir olurdu. Onu da fena hâlde kırbaçla dövmüşlerdi. Çünkü 2500. Yıl Şehinşahlık kutlamalarını protesto eden bildirileri Musevi Guçani'den alıp dağıtanlardan birinin de o olduğunu SAVAK anlamıştı. Sadiki'ye çok ağır işkenceler yapmışlardı; ayaklarının

altı şerha şerha (parça parça) olmuş, derin yaralar açılmıştı. Musevi'nin konuşması, SAVAK'ın aradığı bilgilere ulaşması ve İslami hareketin en başındaki isimlerin tehlikeye düşmesi demekti. Hamenei Bey bunu düşündükçe tedirginliği artıyordu; çünkü Musevi kadar kimse işkence görmemiş, ona yapılanlar kimseye yapılmamıştı. İşkence sırasında feryatları bütün hücrelerden duyuluyordu. Bir gün onu tam dört defa işkenceye götürdüler, sabahtan gece yarısına kadar işkence gördü; son götürülüşünde kollarına girmiş, yerde sürükleyerek götürüyorlardı. Onun her feryadıyla birlikte Hamenei Bey'in de kalbi acıyla kıvranıyordu:

"Gece gündüz işkence ediyorlardı Musevi'ye... O acıyla feryat ettikçe, ben de bütün varlığımla acı çekiyordum. İnanılmaz bir vahşet, korkunç bir cehennemdi gerçekten... Musevi'nin yegâne tesellisi, işkenceden sonra hücresine götürülürken Kur'ân okuduğumu duymasıydı. Bu nedenle onun iradesini güçlendirip, yaralarına merhem olacak, yüreğine su serpecek ayetleri seçip okuyordum."

Bir süre sonra Musevi'nin hücresini değiştirdiler. Sadiki'den uzak tutmak için onu karşı taraftaki hücrelerden birine aktarmışlardı. Artık Kur'ân sesini dinleyemeyecek; İlahî nefhayla huzur bulmaktan mahrum olacaktı. Ayetullah Hamenei'nin hücresine yaklaşabilmek için başvurmadığı hile kalmamıştı. Gördüğü ağır işkence nedeniyle ayaklarının üzerinde duramadığından, kalçası üzerinde sürünüyordu. Tuvalete giderken Hamenei Bey'in hücresine yakın helaya gitmesine izin veren gardiyan, bazen ona acıyıp koltuğuna giriyor, helaya girmesine yardım ediyordu. Heladan çıktıktan sonra teyemmüm etmesi gerektiğini söylüyordu gardiyana… Helanın etrafındaki toprak zemin necis ve mundar olduğundan; ancak Hamenei Bey'in hücresinin kenarında teyemmüm edebilirdi; oranın toprağı temizdi en azından:

"Benim hücremin yanına gelip teyemmüm almaya başladı. Arapça dua okuyormuş gibi yaparak benimle konuşmaya çalıştı. Hatırladığım kadarıyla şunları söylemişti: 'Selam sana efendim. Bana ne kadar işkence ettiler, bilemezsin. Bu hâlimle ölürsem şehit sayılır mıyım acaba?' Bunları söyledikten sonra bitkinlikle hücre duvarına yaslandı. Gardiyan ısrarla gitmeleri gerektiğini söylüyor; o da ayağa kalkamadığını, oracıkta biraz dinlenmesine izin vermesini istiyordu. Gardiyanın kabul etmekten başka çaresi kalmamıştı. Bunu fark edince ben de aynı yöntemle, biraz yüksek sesle dua okuyup ona şu mazmunda cevap verdim: 'Ey değerli Seyyid! Sabırlı ol, sabreder ve biraz daha dayanırsan bu caniler senden ümitlerini keseceklerdir. Hiçbir şey söyleme ve Yüce Rabbi-

mizin seni bu beladan kurtaracağına emin ol.' Bu duayı tekrar tekrar okudum. Morali yerine geldi, direniş gücü arttı ve hücresine geri döndü."[1]

Hapishanede işkence gören müminlerin feryatları, kilometrelerce ötede düzenlenen "Şehinşahlık Düzeninin 2500. Yılı Kutlamaları"nın gürültüleri arasında kaybolup gidiyordu. Ama bir gün tam tersi olacak ve Yüce Allah'ın yardımıyla mazlumların feryadı, zalimlerin zafer sarhoşluğuyla attıkları naraları susturacaktı; bundan zerrece şüphesi yoktu; gayriihtiyarî Nimet Mirzazade'nin şu mısraları döküldü dudağından:

"Geceler ağır mı ağır, zor mu zor burada/ Alçaklık küstahça sırıtmada

Bir taraftan nur, bir taraftan palyaçoluk yağıyor/ Şeytan kukla oyunu oynuyor bizimle/

Kurdun kuzu postuna büründüğü gece bu/ Eşkıyanın kervanı vurmaya hazırlandığı anlar

Yalanın tahta oturduğu, pisliğin buluğunu kutladığı gece.../ Sokakların ışıltılarla donatıldığı, rezaletin boyu aştığı gece...

Devin emriyle talan gecesi bu/ Devin şöleni, benimse matem gecem bu."[2]

Şartlı Tahliye

Kasım ayının 8. günü, kefaletle serbest bırakılması kabul edildi. SAVAK amiri, Şeyhan'a gönderilen raporda şöyle yazacaktı:

"Seyyid Ali Hamenei, sadece Şehinşahlık Düzeninin 2500. Yılı Kutlamalarında anarşi çıkarmaması için tutuklanmıştı. Hapiste tuttuğumuz süreçte onu biraz yumuşatmayı başardık. Diğer taraftan kardeşi, Hâdi'de şu

---

1- Hüccetü'l-İslam Seyyid Ali Musevi Guçani SAVAK'ın elinden sağ kurtulabildi. İslam İnkılâbı'ndan sonra Halkın Mücahitleri örgütünün terör saldırılarından da sağ kurtulmayı başardı; ancak Saddam tarafından İran'a dayatılan savaşta h.ş 1361'de şehit düştü ve Tahran Beheşt-i Zehra Şehitliğine defnedildi.

2- Şiirin Farsçası şöyledir:

شبِ بَد، شبِ دَد، شبِ اهرمن / وقاحت به شادی دریده دهن
شبِ نور باران، شبِ شعبده / شب خیمه شب بازی اهرمن
شب گرگ در پوستین / شبان شب کارواندارى راهزن
شب سالروز جلوس دروغ / شب یادبود بلوغ لجن
شب کوی و برزن چراغان شده / فضاحت ز شیپورها نعره زن
شب شب چرانی به فرمان دیو / شب سور اهریمن وسوگ من

an hapiste ve iki kardeşinde hapiste tutulması kamu güvenliği açısından doğru bulunmamaktadır. Bu nedenle, mezkûr şahsın, ülke aleyhine faaliyette bulunmayacağına dair taahhüt vermesi şartıyla kefaletle serbest bırakılması tavsiye olunur."

Şeyhan, bu rapordan 2 gün önce Meşhed Mahkemesi Savcılığına aynı direktifi vermişti aslında: "Adı geçen şahsın anarşi çıkarma ihtimali son bulmuş, tehlike atlatılmıştır… Bundan dolayı tutuklu için kararın yenilenmesi ve sonucun teşkilatımıza bildirilmesi…"[1]

Şeyhan'ın bu mektubundan 2 gün sonra, ikamet havzasını terk etmemek kaydıyla tutukluluğunun 50 bin riyal kefalet karşılığı şartlı tahliyeye çevrilmesi onaylanmış ve karar kendisine tebliğ edilmişti.

Temyiz Mahkemesi

Geçen yıl başlayan ve sene sonunda temyizi beklendiği hâlde bir türlü gerçekleşmeyen temyiz mahkemesi şimdi başlamak üzereydi. Albay Enver Şekvi; temyiz tarihinin 17 Ekim olarak tayin edildiğini yazmış ve mahalle karakolunun zanlıya iblağ etmesini emretmişti.[2] Kararı bildirmek için evine giden polis memuru, zanlının eşinden onun 26 Eylül'de tutuklandığını, nerede olduğunu bilmediğini ve bunu Gizli Emniyet Teşkilatından sorması gerektiğini söyleyecekti.[3]

Eve vardığında adımlarını rahat atabilecek miydi yoksa aksadığı belli olacak mıydı? Bilemiyordu… İşkence gördüğü, her hâlinden belli miydi acaba? Eşi onu nasıl karşılayacaktı? O bunları düşünürken, polisin eve tebliğ ettiği kararı hapiste kendisine bildirdiler, o da aynı gün mahkeme başkanlığına yazdığı dilekçede temyize hazır olduğunu bildirdi:

> "Meşhed Komutanlığı Askerî Temyiz Mahkemesi Başkanı Sayın Albay Şekvi'ye saygılarla:
>
> 17.10.1971 tarihli mahkeme çağrısı elime ulaştı. Mahkeme tarihinde,

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK'ının Meşhed 18. Ceza Mahkemesine mektubu, No. 1 H/13403, tar. 20.08.1350.

2- age, 11. Temyiz Mahkemesinin Meşhed 2. Bölgeye yazısı No. 11/40166/1/171, tar. 19.07.1350.

3- Yukarıdaki mektuba cevap No. 5811, tar. 22.07.1350.

bir yanlış anlaşılmadan dolayı Horasan SAVAK'ında tutuklu bulunduğumdan, mahkemenin çağrısına icabet edemedim ve bu tutukluluğum 15.11.1971 tarihine kadar sürdü. Yanlış anlaşılmalar giderildiğinden ve hamdolsun, serbest bırakılacağımdan, mahkemenize katılabileceğimi ibraz ederim."

Saygılarımla: Seyyid Ali Hamenei, 17.11.1971

Çok zor günler geçiriyordu. İşkencede fazlasıyla hırpalandığından ciddi bir tedaviye ihtiyacı olacaktı. Gözleri de bayağı zayıflamıştı; göz doktoruna da gitmeliydi. Hemen tedaviye başladı. Bir an önce sağlığına kavuşmalıydı. Huzur ve dinlenmeye çok ihtiyacı vardı; ama devletle girdiği eşitsiz kavgada çok ezildiği ve yıldığı görüntüsü de vermek istemiyordu.

Temyiz Mahkemesi 30 Kasım 1971'deydi; bazı idari formaliteler için birkaç gün önce askerî mahkemeye uğradı. Orada, genç bir subayın kendisiyle konuşmak istediğini fark etti. Subay, yanına yaklaşarak kulağına fısıldadı:

"Daha önceki mahkemende yaptığın gibi sert davranma. Âlim ve kişilikli biri olduğunu görürlerse sana karşı sert davranır, inatlaşırlar. Sertlik senin zararına olur. Basit ve saf biri gibi görünmeye çalış, hatta aptal rolü yap; o zaman hemen serbest bırakırlar seni!"

Subaya teşekkür edip uzaklaştı, temyiz mahkemesinde tekrar geri dönmek üzere o binadan ayrıldı:

"**İslam âlimleriyle alay edip aşağılayan böyle bir mahkeme heyeti karşısında, kendimi saflığa vurup aptal rolü yapamayacağımı çok iyi biliyordum**."

Mahkeme günü geldiğinde tekrar oraya gitti; kendisine ilgi gösteren o genç subay, kâtip sandalyesinde oturmuştu. Duruşma, hâkimin çetrefilli ve art arda sıraladığı sorularla başladı. Bütün soruları cevapladıktan sonra hâkim, yanındaki heyet üyelerine dönerek, "Bu adamın, inandıklarını tartışıp rahatça kitaplarını da yazabilmesi için en az 10 yıl hapiste yatması gerekiyor bence." dedi! Hamenei Bey bunu duyunca, "İnna lillah…" (Hepimiz Allah'tanız ve sonunda dönüş O'nadır) ayetini mırıldandı. Hâkim şaka yapsa da, bu acı şakanın ardında, o genç subayın birkaç gün önceki tavsiyesini sezmemek mümkün değildi.

Mahkeme, önceki kararı onaylayınca, Hamenei Bey itiraz edip davanın bir üst mahkemeye gönderilmesini talep etti. Ama Tahran'daki askerî mahke-

menin, bu kararın dışında bir karar vermeyeceğini de çok iyi biliyordu; kendisine yapılan bu haksızlığa da sessiz kalmak ve boyun bükmek istememişti.

Muhammed Rıza Pehlevi (Şah) bu defa 1967'de yaptığı gibi, davanın yeniden açılması talebini kabul etmeyecek ve Hamenei Bey tekrar hapishaneye dönecekti.[1]

1- age, Şehinşahlık Askerî savcılığından Şehinşah Rıza Pehlevi'ye özel yazı, No. 896, tar. 21.10.1350.

İKİ HAPİSHANE ARASINDAKİ BERZAH

Tebliğ Yasağı

Art arda gelen hapishane hükümleri onun yaşam düzenini, öğretim faaliyetlerini ve irili ufaklı programlarını sürekli bozuyordu. SAVAK, onu her an tutuklayacakmış gibi bir inanca sürüklemişti. Kendisini sürekli izleyebileceklerini biliyordu ve de izleniyordu. Kendi meslektaşlarından, gönüllü ve münafık ispiyonculara varıncaya kadar, SAVAK'tan geçinen casuslar onun her hareketini Emniyet Teşkilatına bildiriyorlardı. Bütün hareketleri izleniyordu. İspiyoncular, gördükleri ve duydukları her şeyi Emniyet görevlilerine aktarıyorlardı. Durum gittikçe kritik bir hâl almıştı. O günlerde Emniyet ve ona bağlı kuruluşlar bir değişim içindeydi. Silahlı mücadele veren örgütler, sokaklara dökülür olmuştu. Siyahkel olayı, Ziya Fersiv'in terörü, sokak çatışmaları ve silahlı örgütlerin gelirinin temini için yapılan banka soygunları, yer yer yapılan patlamalar, uçak kaçırmalar ve silahlı mücadelecilerin tutuklanması olayları Emniyet Teşkilatının yöntem değişikliğine başvurmasına neden olmuştu. 4 Şubat 1972'de SAVAK ve Emniyet Dairesi, Emniyet Dairesi İstihbaratı çatısı altında ortak "Terörle Mücadele" birimi kurdu.

Bu girişim SAVAK ve Emniyet dairesinin hükümet karşıtlarına karşı birlikte hareket etme ve iş birliğinde bulunma amacını taşıyordu; ancak bu kuruluş, Pehlevi hükümetinin en karanlık sürecinin oluşmasına da ortam hazırlamıştır. Vahşi bir tufan, Emniyet Dairesi üzerine esmedeydi.

Eldeki arşivlere göre, Hamenei Bey o yılın (1972) muharrem ayında ya tebliğe gitmedi ya da Tahran'a gitmedi. Meşhed'de de vaaz vermek istemiyordu. Horasan SAVAK'ına ulaşan haberlere göre Âşura günü (25 Şubat) İnkılabî şiirlerin okunduğu bir toplantıya katılmıştı. Afşar Safevi'nin evinde toplanan bu grup, İmam Hüseyin'in yası için bir yürüyüş düzenledi.

Bu yürüyüş aynı zamanda bir protesto niteliği taşıyordu; yürüyüşte söylenen sloganlardan biri şöyleydi:

"Bu, Hüseyin'in pek değerli bir nasihatidir/Ey uyuyanlar, sömürü uykusundan uyanın."

Çaharbağ taraflarında bu yürüyüş polis tarafından engellendi; ellerinden hoparlörler alındı. Yürüyüşe katılanlar İmam Rıza'nın Türbesine doğru hareket etti. SAVAK uzmanı ilgili raporu gördükten sonra şunları yazacaktı: "Bu insanların iki türlü dinî toplantıları var: Bir grubu aydın, öğrenci ve tahsil görmüş insanlardan müteşekkil, diğer grubu ise her cuma akşamı birinin evinde toplanan alelade insanlar."[1]

Bu rapor İstihbarat 3. Genel İdaresine gönderildiğinde, bu idarenin ilgisini çekmiş ve Horasan SAVAK'ının bu gruba karşı tutumunun detaylı bir şekilde bildirilmesini istemiştir.[2]

Hamenei Bey'in muharrem ayında konuşma yapmak için Meşhed'den çıkmamasının nedeni kardeşi Seyyid Hâdi'nin tutukluluğu olabilirdi. Meşhed'de kardeşinin serbest bırakılma işlemlerini takip etmek için kaldı. Zaten bulunduğu şehirden ayrılmayacağına dair askerî mahkemeye verdiği taahhüdünü de bozmak istemiyordu. Hamenei ailesinin Seyyid Hadi'yle görüşme çabası 1972 yılının mart ayı sonuna dek bir sonuç vermedi. Hamenei Bey, 1 Nisan 1972'de Meşhed'in 18 No.lu Mahkeme başkanına bir dilekçe yazdı:

> "Kardeşim Seyyid Hâdi Hamenei emniyette tutuklu olup, ona ait dosya, durumunun görüşülmesi için mahkemenizde bulunmaktadır. Kardeşimin tutuklanmasından 5 ay geçmesine rağmen, tutuklunun gereksinimlerinin giderilmesi, yakınlarıyla görüşmesini gerektirdiği hâlde ona kardeşleriyle görüşme izni verilmemiştir. Orada bulunan diğer tutuklular gibi, kardeşime de ben ve diğer kardeşleriyle görüşme imkânını vermenizi saygılarımla arz ederim. Seyyid Ali Hamenei."

Bu dilekçenin altına: "Bu konuda hapishane hükümlerine göre karar verilsin." notu düşülecekti… Zaten Seyyid Hâdi'nin serbest bırakılmasına da az bir zaman kalmıştı.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H9/18606, tar. 18.12.1350.

2- age, İstihbarat 3. Daire'den Horasan SAVAK'ına yazı, No. 312/46, tar. 07.01.1351.

O günlerde Meşhed ilim havzasında ders veriyordu. Her gün öğrencilerine, yüksek derecede ki (*Resail ve Mekâsib)* dersleri vermekteydi. Polis onun, sabahın erken saatlerinden başlayarak saat 6 ila 7.30 arasında bir grup talebe ve ziyaretçiye tefsir dersi verdiğini ve bu derslerde Humeyni'yi övdüğünü biliyordu.[1]

İrşad Hüseyniyesinde Konuşma

İrşad Hüseyniyesinde yaptığı konuşmasının üzerinden yaklaşık bir yıl geçmekteydi. Hüseyniyenin idaresine, Mutahhari'nin itirazı sürüyordu; onunla aynı görüşte olan din adamları da kendisini destekliyordu. Dr. Ali Şeriati, haftalık "İslam'ı Tanıma" toplantısını burada düzenliyordu. Fakat Mutahhari ve onun fikrini paylaşanların yokluğu Hüseyniyedekileri derinden üzüyordu. Seyyid Sadreddin Belaği, Seyyid Murtaza Şebisteri ve Doktor Hişmetullah Maksudi gibi hatipler, onun boşluğunu dolduramamışlardı. Dr. Şeriati, Hamenei Bey'den Mutahhari Bey'i ikna etmesini istiyordu. Ondan ilk adımı atarak herhangi bir münasebet dolayısıyla Hüseyniyede bir konuşma yapmasını ve bu vesileyle aradaki kırgınlıkları gidermesini tavsiye etmişti. Dr. Şeriati, Mutahhari Bey'in görüşlerini Hüseyniye yöneticilerine kabul ettirmek istiyordu. 1972'nin mart ayının sonlarında İmam Hasan'ın (a.s) şehadet yıldönümü münasebetiyle İrşad Hüseyniyesinde bir konuşma yapması için davet edilmiş ve uçak bileti de gönderilmişti. Eşiyle birlikte Tahran'a gitti. 13 Nisan 1972 ve 28 Safer 1392'de "İmam Hasan'ın (a.s) Barışı" adlı kitabına istinaden büyük bir kalabalığa hitaben heyecanlı ve etkili bir konuşma yaptı. Konuşmasını iki oturumda gerçekleştirdi; birkaç gün Tahran'da kaldı. Bu arada Hüseyniye yetkilileri ve Mutahhari Bey'le görüşmeler yapıp aralarını düzeltmeye çalıştı. Hamenei Bey bu konuda başarılı olamadı. Bazıları onun Hüseyniyedeki konuşmasının bu olayı çözdüğüne inansa da, işin aslı böyle değildi.

Haşimi Bey'le Görüşme

Haşimi Bey'i de görmeye gitti. Haşimi Rafsancani Bey 1971 yılında tutuklanmıştı. Rafsancani Bey de, Ayetullah Humeyni'ye hitaben yazılmış bir mektup ele geçirilmişti. Mektupta Halkın Mücahitleri hareketine mensup

1- age, Polis İstihbarat Başkanlığından Meşhed Polis İstihbaratına No. 57-9-53, tar. 19.01.1351.

tutukluların idam edilmemesi ve bu örgütün güçlenmesi için bir şeyler yapması isteniyordu. Mektup SAVAK'ın eline geçmiş ve mektubu yazan Rafsancani Bey hapis cezasına çarptırılmıştı. Yattığı hapishane İşretabad Garnizonundaydı. Haşimi Bey 25 Nisan 1972'de hapishaneden çıkmadan önce Hamenei Bey hanımıyla birlikte arkadaşını görmek için Tahran'a gitti. Görüşe giderken tatlı ve kiraz aldı; ama siyasi tutuklularla görüşmek normal tutuklularla görüşmeye hiç benzemiyordu. Gardiyanları ikna etmek çok zordu. Nöbetçi kapısına vardıklarında yerel şivelerin bir türü olan Kirman lehçesiyle nöbetçiye, "Bu Hanım Haşimi Bey'in kız kardeşi, ağabeyini görmek için gelmiş, ben de eniştesiyim." dedi. Nöbetçiler şaşkınlıkla bakındılar, ne karar vereceklerini bilemiyorlardı. Komutanlarından sormaya karar verdiler. Komutan, sadece kız kardeşin içeriye girip görüşebileceğini söyledi:

"Benim Hanım Allah'a tevekkül ederek içeriye girdi; durumun ortaya çıkmasından korkuyordum. Zira birbirlerinin mahremi olanların görüşmesi farklıydı. Ancak Haşimi Bey çok zeki birisi olduğu için, benim hanımı görür görmez durumu anlamıştı."

Haşimi Bey, arkadaşını sordu. Kapıda bekletildiğini öğrenince nöbetçinin yanına gitti ve sözde eniştesini görmek istediğini söyledi:

"Bir görevli koşarak geldi, bana görüşme izni verdi, içeriye girdim, Haşimi Bey beni görünce çok sevindi."

İkisi karşı karşıya konuşurlarken orada bulunan bir görevli tebessümle Hamenei Bey'i süzüyordu. Ben de tebessümüne edep ve incelikle karşılık verdim.

Bir müddet sonra Haşimi Bey İşretabad Hapishanesinden çıktıktan sonra Hamenei Bey'den, hapishanede kendilerine tebessümle bakan görevli subayı tanıyıp tanımadığını sordu; tanımadığını söyleyince, Haşimi Bey : "O adam Başçavuş Zamani'ydi, sanırım seni tanıdı." dedi.

1963 senesinde Kızıl Kale Hapishanesinde gardiyan olan Zamani Bey, burada da kendisinden yardımını esirgememişti.[1]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 25-26.

Tefsir Derslerinin Devamı

Nisan 1972'de Hamenei Bey'in tefsir derslerini başlattığı haberi SAVAK'ın kulağına gelince, bundan büyük bir öfke duydular. Serbest bırakılmasının hemen ardından, 1971 yılının sonbaharında Mirza Cafer Medresesinde tefsir derslerine başlamıştı. SAVAK bütün hareketlerini izlemesi için birkaç casusunu onun etrafına yerleştirdi. SAVAK Teşkilatı, Hamenei Bey'in İlim Havzasından uzaklaştırılacağına inanıyordu; zira o ıslahı imkânsız bir muhalifti ve onların yoluna girmeyecekti.[1]

Hamenei Bey, oğullarının öldürülmesinin hemen akabinde 10 yıl hapse mahkûm edilen Tahir Ahmetzade'nin durumuna tepkili olduğundan SAVAK onu "Rejimden rahatsız sert muhalif" olarak damgalamıştı.[2] Çünkü Hamenei, Meşhed'de gece kulübüne itiraz etmeyen mollaları "ölü" olarak görüyor ve onlar hakkında şöyle diyordu: "**Devlete uşaklık eden ve onun korkusundan nefes dahi alamayan bu yaşlı mollalardan artık hiçbir şey umulmaz. Ancak aydın fikirlerle topluma kazandırılacak genç hocalar gelecekte ümit verecek işler yapabilir.**"[3]

Halkın Mücahitleri'nin İdamına Tepki

19 Nisan 1972'de Halkın Mücahitleri Teşkilatı üyelerinden Ali Bahiri, Nasır Sadık, Ali Mihendust ve Muhammed Bazargani adlı dört kişinin idam edilmesinin Meşhed kentinde büyük bir olaya dönüşmesini önlemek için Meşhed SAVAK'ı tetikteydi. Örgüt üyeleri hakkında mahkeme hükmünü vermişti: "12 kişi idam, 16 kişi müebbet hapse çarptırılmış, 11 kişi, 10 ila 15 yıl hapse; 25 kişi de 1 ila 10 yıl arasında hapse mahkûm edilirken, 12 kişiden 9'u o yılın nisan ayı ile mayıs ayı arasında idam mangasına teslim edilmişti.[4] Mahkeme kararı Kum Şehrine ulaştığında, mücadeleci din âlimlerinden bir kısmının tepkisine neden oldu; bu tepkilerini göstermek için boykot edilmesi amacıyla taklit mercilerine gittiler. Kum Şehri SAVAK'ı bu olayı anlayınca, hızla Mehdi Rabbani Emleşi, Muhammed Ali

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan Polisi'nden SAVAK'a, paraf, No. 57, 9, 53, tar. 19.01.1351.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H9/7508, tar. 24.02.1351.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/7616, tar. 01.03.1351.

4- Gulam Rıza Necati, Tarih-i Bistopenç Sale-i İran [İran'ın 25 Yıllık Siyasi Tarihi], Tahran, c. 1, Resa Yayınları, h.ş 1381 s. 403-406.

Gerami, Muhammed Yezdi, Ahmed Azeri ve Ahmed Cenneti'yi tutukladı.[1] Tahran'da da mücadeleci âlimlerden bir kısmı tutuklanmıştı.

Meşhed'de kimse tutuklanmadı; zira SAVAK'ın tepkisini çekecek herhangi bir olay olmamıştı; ancak Hamenei Bey'in idam edilenlerden yana tutumu SAVAK'ın gözünden kaçmamıştı.[2] Halkın Mücahitleri Hareketi, din âlimlerinin önde gelenleri tarafından destekleniyordu. Örgütün ideolojik değişikliğe uğradığı 1975 yılına kadar da bu destek sürdü. Hamenei Bey, kurulduğu ilk yıllardan itibaren örgütteki bu, "İslam dinini yeterince tanımama" eksikliğinin farkına varmış ve bunun gelecekte ciddi sorunlar yaratacağını anlamıştı. Henüz böyle bir örgütün varlığından bile birçokları habersizken bu ciddi sorunu fark etmiş; hatta 1970'de bunu yakın öğrencilerinden birine de söylemişti.[3]

O günlerde, sürgüne gönderildiği Haş Adası'ndan Kerec'e getirilerek burada mahkûmiyeti süren Kummî Bey'in, Pehlevi yönetiminin zulümleri hakkında yayınladığı bir bildiri[4] Şah'ın gizli istihbarat örgütü SAVAK'ı çileden çıkarmıştı. SAVAK bu bildirinin, Kum'la Tahran'da gerçekleştirilen tutuklamalara ulemanın tepki göstermiş olduğu gerçeğinin Meşhed'de ifşa edilmesinden çekiniyordu. Bu nedenle sayıları bir elin parmaklarını geçmeyen bu din adamlarına gözdağı verilecek ve en ufak hareketlerinde cezalandırılacakları kendilerine hatırlatılacaktı.[5] Bu sayılı din adamları artık SAVAK'ın hedefi durumundaydı. Karar uygulamaya konuldu ve 30 Mayısta Meşhed Polis Teşkilatına yazılan bir direktifte, Hamenei Bey'in 2 adet vesikalık fotoğrafla birlikte SAVAK Teşkilatına gelmesi istendi.[6] Çok geçmeden karakoldan gönderilen bir memur evinin kapısını çaldı; SAVAK'a götürüldüğünde ismini açıklamayan bir görevli kendisini tehdit etti. Kendisi hakkında sürgün kararı verildiğini, bu kararı SAVAK'ın

1- Yaran-ı İmam be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İmam'ın arkadaşları], Ayetullah Mehdi Rabbani Emleşi, 21. Kitab, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Merkezi], h.ş 1380, s. 138.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/7508, tar. 24.02.1351.

3- M. Bağır Ferzani, Ağa'nın Meşhed'deki Eşsiz tefsiri, bk. farsi.khamanei.ir.

4- Takvim-i Tarih-i Horasan [Horasan Tarihi Takvimi], Meşrutiyet'ten İnkılaba kadar, G. Rıza Celali, Tahran, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi], tar. h.ş 1377, s. 234.

5- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/7770, tar. 09.03.1351.

6- age, Horasan SAVAK'ından Polisine, No. 1 H/7780, tar. 09.03.1351.

engellediğini, rejim aleyhine atacağı ilk adımda tutuklanıp sürgüne gönderileceğini söyledi. Bu iblağ, SAVAK'ın raporlarına şöyle yansıyacaktı: "İlgili şahıs, merkeze çağrılarak gereğince uyarıldı ve ülke çıkarlarına aykırı bir girişimde bulunması hâlinde sürgüne gönderileceği kendisine iblağ edildi."[1]

Üç Numaralı Merkez Karargâhı, Horasan eyaleti SAVAK Teşkilatına 1972 baharında en az iki kez direktif göndererek, Seyyid Ali Hamenei'nin bir an bile gözden ırak tutulmamasını tembihlemiş ve "Şüphelinin yaptığı her şey, ayrıntılarıyla merkeze bildirilsin." demişti.[2] Ne var ki, bu uyarıya rağmen çok geçmeden eline geçen bir rapor, Üç Numaralı Merkez İstihbaratını şok edecekti. Hamenei, Meşhed'de açılacak gece kulübü konusunda konuşmuş ve şehrin ileri gelen bazı âlimlerinin bu konudaki suskunluğunu eleştirmişti. Şehirde yayılan söylentilere göre içki içilip dansöz oynatılacak olan bu fesat yuvasının, İmam Rıza (a.s) vakfına ait bir arsa üzerine inşa edileceğini söylemiş ve şöyle eklemişti:

"Böyle bir rezalete ses çıkarmayan âlim, ölü bir âlim demektir; böylelerinin Fatiha'sını okumak -onlardan umudu kesmek- gerekir! Âlimlik sıfatını kaybetmiş olan bu zavallılar, ülkede yaşanan zulüm ve ahlaksızlıklara sessiz kalmakta ve köşelerine çekilip zikir ve ibadetle meşgul olmayı bir marifet zannetmektedirler!"[3]

Bu raporun ardından bölge istihbarat başkanlığı hemen harekete geçerek, Hamenei'nin derhal yakın takibe alınmasını ve aleyhine suç teşkil edecek belge ve bulgulara ulaşılmasını emretti. Bu da, onun çok yakında tutuklanması demekti.[4]

"Cumartesi" Bey!

Meşhed Dinî İlim Medreseleri yıllık tatile girdiği hâlde Hamenei Bey'in dersleri devam ediyordu. Mirza Cevad Medresesinde her gün devam eden derslere; sayıları 70'i bulan 13-18 yaşları arasındaki öğrencileri büyük bir şevkle katılmadaydı. Diğer hocalardan farklı olarak onun derslerinde dinî ilimlerin yanı sıra, günlük sosyal konulara da yer veriliyordu:

1- age, Horasan SAVAK'ından İstihbarat 3. Daire Başkanı'na No. 1 H/8476, tar. 03.05.1351.

2- age, aynı yazıya cevap, No. 312/2660, tar. 16.03.1351.

3- age. H 9'dan 312'ye, No. H 9/7616, tar. 01.03.1351.

4- age, İstihbarat 3. Daire Başkanı'ndan Meşhed SAVAK'ına, No. 312/4351, tar. 26.04.1351.

"Bizler, zamanın imamı olan Hz. Mehdi'nin (a.s) askerleri sayılırız. Sırtımızda taşıdığımız din adamı elbisesiyle gurur duymalı; halkı irşatla görevli olduğumuz için Rabbimize şükretmeliyiz. Hakkı söylemeli; bu uğurda kimseden çekinmemeliyiz. Gerçekleri anlatmak bizim boynumuzun borcudur. İmam Musa Kâzım (a.s) hakkı söylemekten çekinmediği için hayatını hapislerde geçirdi. O değerli imamın izinde yürüyen bizler, bundan ders çıkarmalı ve halka gerçekleri söylemeliyiz. Bugün de halka gerçekleri söylediği için hapishanelerde yaşayan, sürgüne gönderilen nice masum insanlar olduğunu yakinen biliyorum."[1]

Bu rapor Meşhed emniyetine ulaştığında, raporun kaynağı olan ispiyoncunun Hamenei Bey'le yakın bir dostluk kurarak "daha işe yarar bilgiler" edinmesi emredildi. Üç numaralı merkez karargâhı, "mahkemede geçerli olacak" deliller arıyordu. Biraz daha sabretmek zorundaydılar. Böylece onu delillerle tutuklayıp sorgulayacak ve can alıcı soruların cevapları bulunabilecekti.

Bu sorular şunlardı:

Hapisten çıktıktan sonra (yaz aylarının başlarında) Nimet Mirzazade'yle[2] ne konuşmuştu? Dr. Ali Şeriati'yle Mehdi Rızai'nin mahkemesi hakkında[3] neler konuşmuşlardı? Siyasi tutukluların ailelerine yaptığı para yardımları[4] nereden gelmişti. Sina Kooperatif Şirketi'nin dinî hizmetler için Hamenei ve diğer birkaç kişiye yaptığı malî yardımlar nerelere harcanmıştı?[5]

Bütün bu sorulara vereceği cevaplar, onun tutuklanıp tekrar hapse atılmasına yardım edebilirdi. Bu nedenle merkez karargâh onun için özel bir takip ve izleme (ekibi) oluşturmuştu.[6] Meşhed'in kenar mahallelerinde Hâki Cadde'de bulunan Furuğ Lisesi Çıkmaz Sokağı'nın hemen yanındaki Birinciyan Sokak, 14 No.lu ev, daha önce bir kişi tarafından gözetlenirken, şimdi iki özel görevli tarafından gözetlenmedeydi. Bu eve gönderilen ve buradan çıkan bütün mektup vb. yazışmalar da kontrol ve sansüre uğruyordu.

1- age, Horasan Emniyeti'nden SAVAK'a No. 57-9-53, tar. 13.04.1351.
2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8554, tar. 10.05.1351.
3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8969, tar. 14.06.1351.
4- age, 12 H 20'den 312'ye, No. 12 H 20/13316, tar. 08.05.1351.
5- age, 12 H 20'den 312'ye, No. 12 H 20/13313, tar. 08.05.1351.
6- age, 312'den H 9'a, No. 312/7933, tar. 08.07.1351.

Bu durum üç ay sürecekti.

Bu süre zarfında posta tuzağından SAVAK'ın yegâne kazanımı, ele geçirdiği birkaç bildiriden ibaret olacak ve bunların adreslerine ulaşması engellenecekti. Bazı ispiyoncular da Hamenei Bey'le dostluk kurmayı başarıp evine gitmiş, orada duydukları şeyleri SAVAK'a aktarmıştı. İspiyoncuların onun tavsiye ettiğini söyleyip kendilerine verdiği kitap da ilginçti! Muhammed Kutub'un yazdığı, *"Ayâ Ma Müselman Hestim?* [Biz Müslüman mıyız?]" adlı bu kitabı Seyyid Cafer Tabatabai çevirmişti.(1) Diğer bir kitap ta, Seyyid Kutub'un yazılarından derleme olan *"İslam ve Digerân* [İslâm ve Diğerleri]" adlı kitabının Seyyid Muhammed Şirazi çevirisiydi. İspiyoncu, her iki kitabı da okuyacağı bahanesiyle Hamenei Bey'den almış, bunları okumadan önce, ilk işi meseleyi SAVAK'a rapor etmek olmuştu. İlk kitap, mütercim tarafından Seyyid Hadi'ye hediye edilmişti.(2) Birilerinin yanında konu açılacak olursa rolünü iyi oynayabilmek için her iki kitabı da dikkatle okuyan ispiyoncu, dindar adam rolünü de iyi oynayan biriydi. Hamenei Bey'den iki kitap daha aldı: Dr. Ahmet Beheşti'nin 1 yıl önce basılan 2 ciltlik *"Zenan-i Kahraman* [Kahraman Kadınlar]"ı ve mısırlı yazar Muhammed Gazali'nin, Seyyid Ahmet Tabibi Şebisteri tarafından Farsçaya çevrilen *"Peyamber-i Nur* [Nur Peygamberi]" adlı eseri.(3) SAVAK Teşkilatındaki kod adı "Şembe" (Cumartesi) olan bu mahir ispiyoncu Hamenei Bey'e yakın olmayı başarmıştı. 11 Ekim 1972'de Hamenei Bey ona "**Bizimle aynı fikirleri paylaşanları tanımamız gerek, bu bizim için çok önemli**." diyecek, o da bu cümleyi SAVAK'a aktaracaktı. Ev sahibinin güvenini kazandığından, artık birçok konuşmaya kulak misafiri olabiliyordu. Bir raporunda, Hamenei Bey'in şu cümlelerini aktarmıştı: "**Bazı dinî toplantılar, aslında tıpkı uyuşturucu partileri gibidir, zihinleri uyuşturmaktan başka işe yaramaz; rejim de bu tür dinî toplantıların devamından yanadır. Bu tür uyuşturucu toplantılar yerine, insanları uyandırıp bilinçlendirecek, sağlıklı fikirler edinmelerini sağlayacak toplantılar düzenlemesi sağlanmalı**." Dr. Şeriati hakkında da olumlu tavsiyelerde bulunmuş ve şöyle demişti: "**Şeriati'nin kitaplarını gençlere okutun, yayın; çünkü onun yazıları fikir üretici ve düşündürücüdür**."(4) SAVAK, bu iki konunun Hamenei'den sorul-

1- Tahran, İntişarat-ı Asya [Asya Yayınları], h.ş 1350 bas.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. 1 H/9560, tar. 11.08.1351.

3- Kanun'i İntişarat Yayınları 1350 h.ş Toplam 253 s.

4- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. 1 H/9429, tar. 25.07.1351.

ması hâlinde "Cumartesi" kod adlı ispiyoncunun deşifre olacağını biliyordu. Bu nedenle, onunla direk bir sorgulama ve konuşmada bu iki konuyu şimdilik gündeme getirmeleri mümkün değildi; ama bu, Hamenei'nin sosyal çalışmalarını kısıtlamamaları gerektiği anlamına da gelmiyordu. Mesela Rahnemai Caddesi'ndeki Veliyyi Asr Camiinin, Hamenei Bey'i imamlık için çağıracaklarını öğrenir öğrenmez duruma el koymuş ve bu daveti engellemişlerdi![1]

Allâme Emini Anısına

Aynı yıl, yani 1972'de Dr. Seyyid Cafer Şehidi ya da Muhammed Rıza Hekimi; el-Gadir'in yazarı Allâme Abdulhüseyin Emini hakkında yapılacak bir inceleme çalışmasına onun da katılmasını istediler. Bu çalışmaya katıldı ve "Çehar Kitab-ı Asliy-i Rical [Rical İlminin 4 Temel Kitabı]" başlıklı bir makale yazdı. Bu makaleyi hazırlarken önce rical biliminin önemine ve faydasına değindi, sonra da Şeyh Tusi'nin Ricali olarak bilinen "İhtiyaru'r-Rical", ve el-Fihrist ve'l-Ebvab ve Ebul Abbas Ahmed Necaşi'nin "Rical-i Necaşi" adlı kitaplarını kısaca tanıttı. Ortak çalışmalarda, ilk iki kitap, ayrıntılı şekilde irdelenmişti; bu çalışma hemen basıldı. Allâme Emini'nin çalışmalarını tanıtma amacıyla kitabın ikinci cildinin de çıkarılmasına karar verildiğinde, son iki kitabın biyografi çalışmasını Dr. Şehidi'ye aktardı; o da 1973'de basılan nüshanın giriş bölümünde bunu yazdı. İkinci cilt, muhtemelen basılmadı. Allâme Emini anısına yapılan bu geniş çalışmaya makaleleriyle katılan diğer ünlü yazarlar şunlardı: Ahmet Aram, Muharrem Pervin Gonabadi, Seyyid Musa Şubeyri Zencani, Hüseyin Rezmcu, Kâzım Müdürşaneçi, Muhammed Golbon, Muhammed Tagi Caferi, Mehdi Ahavan Salis, Muhammed Mehdi Rûknî Yezdî, Murtaza Mutahhari, Abdulmuhammed Âyeti, Seyyid Cevad Mustafavi Horasani, Ali Ekber Feyyaz, Muhammed Bagır Behbudi, Ahmed Ahmedi Bircendi, Seyyid Ziyaaddin Seccadi, Abdulcevad Felaturi, Gulam Ali Haddad Adil ve Muhammed Rıza Hekimi.

Mutahhari'yle Görüşme

Aynı yılının yazında Mutahhari Bey Meşhed'e gitti. İmam Rıza'yı ziyaret için Meşhed'e gittiğinde ya Roz Otel'de ya da kayınpederinin evinde kalır-

1- age. H 9'dan 312'ye, No. H 9/9331, tar. 17.07.1351.

dı. Roz Otel, o yıllarda dindarların en tercih ettiği oteldi; çünkü dinî kurallara uymayanlara otelde oda verilmiyordu. Mutahhari Meşhed'e her gelişinde mutlaka Hamenei Bey'e uğrar, görüşürlerdi. Bazen Hamenei Bey'in evine gider; kimi zaman da Roz Otel'de görüşürlerdi. Sohbetleri saatlerce sürer; zamanın nasıl geçtiğinin farkına bile varmazlardı. Mutahhari Bey kolay kolay herkesle samimi olmazdı; ama bu ikili arasında dostluktan başka ilmî bir yakınlık da söz konusuydu. Mesela Ayetullah Mutahhari, "*İslam ve Muktezeyat-i Zaman* [İslâm ve Zamanın Gereksinimleri]" konulu uzun konuşmalarını, Ayetullah Hamenei'nin kaleme almasını istemiş, o da bunu kabul ederek konuşmaları metin hâlinde yazmaya başlamıştı. Bir ramazan boyunca yapılan bu uzun konuşmaları kitaplaştırmaya başladıysa da, yoğun çalışmaları ve bitmek bilmeyen meşgaleleri nedeniyle kitabı tamamlayamadı. Mutahhari Bey, Nasır Minaçi'yle yaşadığı bazı anlaşmazlıklardan dolayı mart ayından beri İrşad Hüseyniyesi salonuna gitmiyor, Tahran'ın önde gelen aydınlarının konferans verdiği bu mekândaki konuşma ve panellere katılmıyordu. Bu Hüseyniyenin idarî yetkilisi olan Minaçi Bey, Hüseyniyenin kurucularından ve 3 mütevelli azasından biri olan Mutahhari Bey'in bazı bölümlerin yönetimine karışmasını engellemiş, bu da Mutahhari Bey'in İrşad Hüseyniyesinden ayrılmasına neden olmuştu. "Kendi kurduğumuz ve halkın bizi sorumlu olarak gördüğü bir kurumun, ne zaman ne yapacağından, kimin ne zaman hangi konuşmayı yapacağı veya kitabının ne zaman basılacağından habersiz bırakılmamız kabul edilebilir bir durum değil." demişti. O günlerde Dr. Ali Şeriati de Meşhed'deydi. Bu konuda fikir teatisinde bulunup meseleye bir çözüm getirebilmek için Dr. Şeriati, babası Muhammed Tagi Şeriati, Murtaza Mutahhari ve Seyyid Ali Hamenei bir araya gelip her biri 4-5 saat süren iki oturum gerçekleştirdiler:

"Bu oturumlarda rahmetli Dr. Ali Şeriati benimle danışarak Hüseyniye hakkında bana etraflıca bir proje sundu. Bunu Bahüner ve Haşimi'yle danıştıktan sonra gündeme alabileceğimi söyledim. Bazı konularda aramızda kendisiyle görüş farklılıkları olsa da bu projenin temelini her ikimiz de kabul ediyorduk. Bu projenin uygulanabilmesi için gerekli şartlardan biri de, henüz inşaatı tamamlanmamış olan Hüseyniye Mescidinin imamlığını benim üstlenmem ve orada cemaat imamlığını kabullenmemdi. Ben bunu kabul etmedim. Zaten o projenin hayata geçirilmemesinin bir nedeni de bu oldu. Aynı projede Mutahhari Bey için de ilmî heyet azası konumu öngörülmüştü."[1]

1- Caferiyan, Ceryanha ve Sazmanhay-i Mezhebi [Dinî Akım ve Örgütler], s. 461-462.

O yıl Dr. Şeriati'yle yaptığı ikinci görüşmeydi bu. İlk görüşmeleri 1972 martının sonlarında gerçekleşmişti. O sırada Muhammed Tagi Şeriati kalp rahatsızlığından dolayı Arya Hastanesine kaldırılınca, oğlu Dr. Ali Şeriati babasını ziyaret amacıyla Tahran'dan Meşhed'e gelmişti. Tahir Ahmetzâde'nin 2 oğlunun da idam edildiği haberini duyduğunda Şeriati kalp krizi geçirmişti.[1]

Yapılan toplantılarda şu karar alındı: Dr. Ali Şeriati Tahran'a döner dönmez Hüseyniyenin yetkilileri ile görüşecek ve onları, bu projeyi kabule ikna edecekti. Dr. Şeriati'nin bu projesinde idari, tebliğ ve araştırma bölümleriyle ilgili öneriler, her iki tarafı da memnun edecek şekilde düzenlenmişti. Hamenei Bey de Tahran'a gidip Mutahhari ile görüşecek ve projeye katılması için onu ikna edecekti. Birkaç hafta sonra Tahran'a gitti ve Hüseyniye yakınlarında Muhammed Tagi Şeriati için hazırlanmış olan evde kaldı. Aynı günün akşam gazetelerine baktığında, yarın İrşad Hüseyniyesinde yapacağı konuşmanın haberlerde yer aldığını gördü. Hüseyniye yetkililerinin kendisine danışmadan böyle bir girişimde bulunması onu rahatsız etmişti; bu nedenle, onları arayıp yarın konuşma yapmayacağını söyledi. Ertesi gün ilgili projeyi arkadaşlarıyla görüşüp onların da fikrini aldı, Dr. Şeriati'nin bu projesi, Hüseyniye yetkililerinin yazılı onayından geçmesi hâlinde uygulanabilecekti. Durumu Dr. Ali Şeriati'ye bildirip Meşhed'e döndü. Ne var ki Hüseyniye yetkilileri bu projeyi yazılı şekilde onaylama şartını kabul etmeyecek veya kabullenmek istemeyecekti. Dr. Şeriati'nin projesi reddedilince, İrşad Hüseyniyesinin bütün tadı tuzu kaçmış, eski konumunu kaybetmişti. Dr. Şeriati de artık orada konuşma yapmaktan vazgeçmişti:

"İrşad Hüseyniyesi, fiilen boykota uğramış, protesto yemişti. Fakat daha sonra buranın kapanmaması ve en azından muharrem ve safer aylarında programlar yapılabilmesi için Bahüner Bey'in haftada 1 gün Hüseyniyede konuşma yapmasına karar verdik." Çok geçmeden Nasır Minaçi, konferanslarını sürdürmesi için Dr. Ali Şeriati'yi ikna etmeyi başaracaktı:

"Dr. Minaçi'yle diğerleri, Dr. Şeriati'nin neredeyse kulağından girip burnundan çıkmış ve 'Din elden gidiyor, geç kalmadan harekete geçmeli.' diyerek Şeriati'yi Hüseyniyedeki ders ve konferanslarını sürdürmeye ikna etmişlerdi. Böylece; Hüseyniye için hazırlanan proje hayata geçirilemeyecek ve Mutahhari Bey de bir daha Hüseyniyeye geri dönmeyecekti."[2]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/7075, tar. 15.01.1351.

2- Pare-î ez Hurşid [Güneş'ten Bir Demet], Şehit Murtaza Mutahhari hakkında, Hamid

Bahüner'le Görüşme

Aynı yılın yazında Muhammed Cevad Bahüner Bey Meşhed'e geldi. Refah Kız Okulunda sakladıkları İslami manifestonun notlarını da beraberinde getirip Hamenei Bey'e verdi. İslami manifestoyu yazanların birbiri ardınca tutuklanması, bu çalışmanın durmasına neden olmuş, şimdi kaldıkları yerden devam etme imkânı bulmuşlardı. Bahüner Bey, o güne kadar yazılanları konulara göre fihristleyip ayırmış, tarih ve sosyolojiyle ilgili kısımları Hamenei Bey'e getirmişti. Diğer bölümlerde, incelemeleri için üyeler arasında paylaştırıldı. Bahüner Bey, mevcut siyasi şartların elverişli olmadığını, sıklaşan tutuklamaların, üyelerin toplantısına imkân vermediğini hatırlatmıştı.

Hamenei Adı, Terörle Mücadele Ortak Komitesi'nin Kara Listesinde

1973 ekim ayının sonlarında; Tahran Beyne'l-Harameyn çarşısında bulunan İslamiye Kitabevi'nin müdürü Kâzım Nezifi hakkında bir istihbarat raporu hazırlanmıştı. SAVAK başkanı Nimetullah Nesiri tarafından hazırlanıp Terörle Mücadele Ortak Komitesine gönderilen gizli raporda Kâzım Nezifi, Ekber Pur Üstad, Muhammed Müdür Şaneçi ve Seyyid Ali Hamenei'nin siyasi tutukluların ailelerine malî yardımda bulundukları belirtiliyordu. Raporda ayrıca Nezifi'nin başka faaliyetlerine de dikkat çekilmiş, İmam Humeyni'nin ilmihalini basıp dağıttığı yazılmıştı. Bu da onun tutuklanması için yeterliydi ve öyle de oldu.[1]

Meşhed Medresesinin Başarısız Yöntemi

Hamenei Bey 1972'nin ramazanında da tebliğe gitmeyip Meşhed'de kaldı. SAVAK bir an önce onu tutuklamak istediğinden ilgili memurlara olabildiğince kanıt toplamalarını emretmişti. İstihbarat yetkilileri, onun ülkenin siyasi işlerine karışmaktan vazgeçmeyeceğinden emindi artık. SAVAK elemanlarının topladıkları belgeler, evinde yaptığı sohbetlerle verdiği tefsir dersleri ve bazen derslerde yaptığı konuşmalardan ibaret-

Rıza, Seyyid Nasıri ve Emir Rıza Sutude, Tahran, Zikir Yay, h.ş 1377, s. 185-186.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], SAVAK'tan Terörle Mücadele Ortak Komitesine No. 312, tar. 01.09.1351.

ti. Bunlara ilaveten cuma ve cumartesi akşamları da evinde halka açık sohbetler düzenliyordu. Evinin kapısı herkese açıktı. Ev sohbetlerinde bazen rejime karşı silahlı mücadele başlatan grupların hareketleri hakkında da konuşuyordu. Hamenei Bey'den cihadın şartları, konumu ve kimlere farz olduğu şeklinde sorular soruluyordu. O da cihadın her asır ve zamanda olabileceğini; ama herkesin mücahit olamayacağını anlatıyordu. Cihat etmek isteyen kişinin imanlı olması, dünyaya düşkün olmaması gerekiyordu:

"Yönetici halka zulmederse, hangi çağ ve zamanda olursa olsun ona karşı cihat edilebilir; buna da herkes katılabilir; tabii ki belli şartlarla... Bu konuda ne kadar konuşulsa azdır; çok detaylı ve ince bir konudur bu."(1)

Evinde sıkça sorulan ve sıkça konuşulan şeylerin başında bu geliyordu: Cihad!

Bir başka konuşmasında da İslam'ın ve Müslümanların her konuda geri adım atıp sürekli geri çekilmesini eleştirmiş ve ülkenin bunca geri kalmışlığının yegâne nedeninin bu olduğunu söyleyerek şöyle demişti:

"Biz hiçbir zaman hakkı ve hakikati konuşamıyoruz ki... Ne dünyamızı bize bırakıyorlar, ne dinimizi; ne bize hayat hakkı tanıyorlar; ne dinimize! Bu durumda kendimize sormamız gereken soru şudur: 'Bu Allah'tan habersizlere karşı ne yapmalı, nasıl hareket etmeliyiz?'"(2)

Bu sorunun cevabını kendisi biliyordu aslında. 1962'den beri mücadele hayatına atılarak bu sorunun cevabını bilfiil gerçekleştirmenin ilk adımını atmıştı. Bireyin ve toplumun bu soruya cevap bulabilmesinin tek yolu söz ve kalemdi; bu ikisi onun yegâne silahıydı. Bu sorunun cevabının "bilinçlenmek" olduğunun farkındaydı. Bu kapalı kapıyı açabilecek tek anahtar halkın bilinçlenmesiydi. Dövünmekle, üzülmekle bu kapının açılacağı yoktu. Kapıyı yumruklayan heyecanlı gençlere saygı duysa da, o yumrukların o kapıyı açamayacağını anlatmaya çalışıyordu. Bir taraftan da Meşhed'de yaygın geleneksel medrese eğitimi yöntemini değiştirmek istiyordu. Medreselerdeki din eğitimi yöntemleri, dinin anlaşılabilmesi için yeterli değildi. Ona göre din eğitimi verilen medreselerin öğrencileri sadece din derslerini okumakla yetinmemeli; sosyal ve siyasi meseleler

1- age. H 9'dan 312'ye, No. 1 H/9849, tar. 09.09.1351.

2- age. H 9'dan 312'ye, No. 1 H/10287, tar. 20.10.1351.

üzerinde de kafa yormasını öğrenmeliydi. Bu da medrese hocalarının üzerine düşen bir vazifeydi, öğrencilerine "düşünme"yi öğretmeliydi onlar. İşte bu nedenle Meşhed'deki medrese hocalarının eğitim yöntemlerini sık sık eleştiriyor; bu yöntemlerle hiçbir yere varılamayacağını anlatmaya çalışıyordu. Bu konuda Ayetullah Milani'yle de defalarca tartışmış; ama bu tatsız tartışmaların hiçbiri sonuç vermemişti.

Meşhed medreselerindeki eğitim ve öğretim yöntemlerinin öğrencileri "İslâm dininde devlet yönetimi" esaslarıyla yeterince aşina kılmadığına inanıyordu. Mevcut öğretim yöntemi onlara fesatla mücadele ruhu aşılamıyordu. Oysa din öğrencileri herkesten daha zinde, daha faal ve mücadeleci bir ruha sahip olmalıydı. Bu gidişle İran'ın geleceğini değiştirebilmek imkânsızdı:

"Bir gün gerekli maddi imkânı bulabilirsem, seçeceğim birkaç öğrenciyi kendi fikir ve düşüncelerim doğrultusunda eğitmek istiyorum. Bazı tüccar arkadaşa da açtım bu konuyu."[1]

Aradığı sonuca ulaşabilmenin ancak teşkilatlanma yoluyla mümkün olacağını biliyordu. Ama ne zaman bu konuda bir adım atacak olsa karşısında SAVAK'ın açtığı bir sorunu buluyordu.

İmam Hasan Camiinde Kur'ân Tefsiri

1972'nin ramazanında İmam Hasan Camiinin solgun duvarları Kur'ân tefsirinin nuruyla aydınlandı. Bu küçük cami, Hacı Kâzım Nezifi, Hacı Ali Tusi ve Hacı Rıza Mukaddem gibi mahallenin dindar esnafı tarafından yapılmıştı. Hamenei Bey'in evine de çok yakındı. Caminin hocası ise evi uzakta olduğundan her gün zamanında orada olmakta zorlanıyor; bu nedenle de camiye uygun bir hoca aranıyordu. Mahalle esnafı bu görevi Hamenei Bey'e vermek istediyse de o kabul etmedi. Daha önce de iki ayrı camiden gelen benzeri teklifi geri çevirmek zorunda kalmıştı. Ne var ki mahallenin ısrarları sonucu bu küçük camide imam olmayı kabul etti. İlk günler, sadece günlük namazlarını kıldırıp gidiyordu. En kalabalık olduğu günlerde bile cemaate katılanların sayısı yirmiyi geçmiyor; çoğunu da yaşlılar teşkil ediyordu. Mahallenin yük taşıyıcısı Molla Hacı, kahveci ve mahalledeki oto tamircisinin çırağıyla mahalle yaşlıları İmam

1- age, H 9'dan 312'ye,No. 1 H/10911, tar. 04.10.1351.

Hasan Caminin müdavimleriydi. İmamete başladığının ilk günlerinden biriydi; namaz ve takibattan sonra ayağa kalktı ve bir avuç cemaate dönüp şöyle dedi:

"Birlikte namaz kıldığımız şu birkaç günde sizin benim, benim de sizin üzerinizde hakkım doğdu. Sizin benim üzerimdeki hakkınız, namazdan sonra her gün bir kaç ayet ve hadis aktararak vazifemi yerine getirmem; benim sizin üzerinizdeki hakkım da, anlatacağım ayet ve hadisleri öğrenmeniz ve öğrendiğiniz üzere yaşamanızdır. Ben üzerime düşeni yapmaya hazırım, siz de hazır mısınız?"

Cemaatin cevabı belliydi, hepsi buna "Evet." demişti.

Çok geçmeden onun hak sesi şehirde duyulacak ve İmam Hasan Camiinde namaz için yer bulmak güçleşecekti. Şimdi cemaate katılan gençlerin sayısı da yaşlılardan çok daha fazlaydı.

Camide disiplinli olunması, namaza vaktinde gelinmesi ve cemaatle samimi olunması gerektiğine inanır; kendisi de buna özen gösterirdi:

"İmam Hasan Camiinde hocalık yaptığım süre boyunca, 2 ya 3 kez geç kalmışımdır; her zaman ezandan önce camide olurdum."

Hamenei Bey'in Meşhed camilerine getirdiği bir yenilik de, namazdan önce cemaate dönük oturmasıydı. O güne kadar hocaların hiç yapmadığı bir şeydi bu:

"Camiye herkesten erken gelmeye çalışır, sırtım mihraba, yüzüm cemaate dönük olacak şekilde seccademde oturup namaza gelenleri selamlardım. Konuşur, sohbet ederdik; bazen dinî sorular soran olurdu, bazen latife ederdik, bazen de şikâyetlerini, sorunlarını dile getirir, dertleşirlerdi benimle. Ezan başlayınca ayağa kalkıp mihraba döner, kıbleye dururduk. Hutbe vermediğim ilk günlerde de namazdan hemen sonra gitmezdim; birkaç dakika da olsa cemaatle musafaha eder, hâl hatır sorardım."[1]

Ayakta durarak yaptığı kısa konuşmalar, kısa zamanda yoğun ilgi topladı. Camiye karatahta getirip Kur'ân ayetleri ve hadislerin tercümesini öğretmeye, dinî konularda halkı aydınlatmaya başladı. Çok geçmeden caminin sokağa bakan kapısının önü motosiklet ve bisikletlerle dolmuştu. Camiye sığmayan gençler avluda oturuyor, Hamenei Bey'in öğrettiği ayet ve hadis

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], belge No. 1228.

tercümeleri ve açıklamalarını hararetle not alıyorlardı. Mahalle karakolunun 1972 kış aylarında hazırladığı rapor çok ilkeldi. Raporda, konuşmacının hutbe sırasında neler söylediği ve hangi konulara değindiği yer alacağına sürekli "Cemaatin hızla arttığı, her namazda kalabalığın biraz daha büyüdüğü ve diğer camilerin aksine buraya ortaokul, lise ve üniversite gençlerinin akın etmesi"nden şikâyet ediliyordu. İmam Hasan Camiinde başlattığı haftalık Kur'ân tefsiri dersleri Mirza Cafer Medresesi tefsir derslerindeki sorunlarının kısmen azalmasına yarayacaktı. Dinî ilimlerin öğretildiği ve esnafından lise ve üniversitelisine varıncaya kadar çeşitli kesimlerden gelen din öğrencilerinin muhatap alındığı medrese, rejim için hep potansiyel suç merkezi ve sürekli gözaltında bulundurulan bir mekândı. Ama bu mahalle camisinde din öğrencileriyle Kur'ân tefsirine ilgi duyan sivilleri birbirinden ayırarak emniyetin şüphe ve zanlarını önemli ölçüde azaltmak mümkündü. Bu dersler kısa zamanda yoğun ilgi görecekti:

"Derslere bir yenilik daha getirdim. Kur'ân tefsirine başlamadan önce iki kişinin gönüllü olarak çıkıp bir önceki dersin kısa bir özetini ve öz eleştirisini yapmasını istedim. Bu da ilgi gördü. Biri geçen dersi kısaca özetliyor, diğeri de onun anlattıkları konusundaki görüş ve eleştirilerini dile getiriyordu. Birinciye raportör, ikinciye de eleştirmen diyorduk."

1972 yılının sonlarına doğru Meşhed'de yeni bir medrese açmayı başardı. Bu medresenin İmam Humeyni mukallitlerinin verdiği vücûhat ve yapacakları yardımlarla kurulup yine İmam Humeyni taraftarlarınca yönetilmesini istemişti. Hatta SAVAK'ın müdahalelerinden kurtulabilmek için medreseyi Şeyh Ebulhasan Şirazi adına yaptıklarını söylemiş, bu konuda Şirazi Bey'in onayını da almışlardı. Meselenin iç yüzünü öğrenen SAVAK bu medreseyi açtırmamak için elinden geleni yaptıysa da bunda başarılı olamadı.[1] Medresenin açılış haberi Tahran'a ulaştığında İstihbarat 3. Daire Başkanlığı görevine henüz başlamış olan Perviz Sabiti, buradaki çalışmaların engellenmesi direktifini verecekti.[2]

1973 Muharrem Ayı

O yıl h.k 1393'ün muharremi 1973'ün şubat ayının 5'ine rastlamıştı. Askerî mahkemedeki dosyası son zamanlarda tekrar açıldığı ve şehir sınırla-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/11134, tar. 28.12.1351.
2- age, 3. Daire Başkanı'ndan Horasan SAVAK Başkanı'na, No. 312/826, tar. 08.02.1352.

rı dışına çıkmayacağına dair mahkemeye taahhütte bulunduğu hâlde Meşhed'den Tahran'a gitti. Dostlarının davetiyle Tahran'a gittiğini muhtemelen SAVAK fark etmemişti. Bu defa yolculuğu kısa sürecekti. Ele geçirilen SAVAK belgelerinden, 14 Şubat Âşura günü onun Narmek Camiinde konuşma yaptığı anlaşılıyor. Müslüman Mühendisler Encümeni tarafından düzenlenen bu programın bir benzerine de 3 yıl önce katılmış, Tahran'da el-Cevad Camiinde konuşmuştu. Müslüman Mühendisler Encümeni, ramazan ve muharrem aylarının ilk günlerinde Hidayet Camiinde büyük dinî programlar düzenler, kimi zaman da mekânlarını değiştirirlerdi. Hamenei Bey'in 1973 Aşura'sında Narmek Camiinde yaptığı konuşmasının konusu İslam dininin saptırılması yolunda gösterilen çalışmalardı. Bu konuşmasında, cami inşasından, cihada varıncaya kadar İslâm dinine sokulmak istenen sapmaların çeşitli örneklerine değindi.[1] O gün Narmek Camiinin cemaati avluya taşmıştı. Ardından, muharrem ayının on ikisine rastlayan 16 Şubat günü, Ensaru'l-Hüseyin Heyeti tarafından Nizamabad Caddesi'nde Hacı Seyyid Azizullah Veysiyan'ın evinde düzenlenen programa katıldı; burada da Gazali ve Fazlullah Mahallati'den sonra bir konuşma yaptı. Bu konuşmaya da 400 kişinin dinleyici olarak katıldığı rapor edilecekti.[2]

Bu yolculuğunda Dr. Ali Şeriati ile de görüşüp görüşmediği konusunda raporlarda herhangi bir bilgiye rastlanmıyor. Ama Tahran'a gelmeden önce, Dr. Şeriati'nin İrşad Hüseyniyesinde konuşmasına izin verilmediğini ve onun da programlarının engellendiğini öğrenmişti:

"Dr. Şeriati'nin programı iki bölüme ayrılıyordu. Birincisi, tamamlanmak üzere olan plan ve program etrafın da, diğeri de bu programların hayata geçirilmesi hakkındaydı. Herkes ümidini bu ikinci bölüme bağlamıştı."

Bazı din adamlarının Dr. Şeriati aleyhinde görüş belirtmeye zorlanmış olmaları Hamenei Bey'i çok rahatsız etmişti. Rejim bunu gerekçe göstererek Şeriati'nin programlarını engellemişti zaten. Ancak, Dr. Şeriati'nin başka yollarla başlattığı çalışmaları vardı ve bunların devam etmesini umuyordu.[3]

1- age, 12 H 20'den 312'ye, No. 12 H 20/19109, tar. 01.12.1351.

2- age, 12 H 20'den 312'ye, No. 12 H 20/19151, tar. 02.12.1351.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. 1 H/10605, tar. 16.11.1351.

Dr. Şeriati İrşad Hüseyniyesindeki ilk konuşmasını Ayetullah Mutahhari'nin isteği üzere 1968'de yapmıştı. 1972'nin ortalarında, sadece İrşad Hüseyniyesi değil, aydın din adamlarıyla Müslüman düşünürlerin önemli konuşmalar yaptığı Hidayet ve el-Cevad Camileri gibi kültürel merkezler de rejim tarafından kapatılmıştı.(1)

Bu yolculuk sırasında muhtemelen Mutahhari Bey'le de görüştü ve kültürel çalışmaların devamı, İslami prensiplerin toplumda yayılması yolunda yapılacak ortak çalışmalar ve bu konularda yazılacak yeni kitaplar hakkında fikir teatisinde bulundular. Ayrıca, her ikisinin de fazlasıyla önemsediği İslami manifestonun hazırlanması konusunda yeni kararlar aldılar.

Vücuhatın -Dinî Gelirlerin- Gönderilmesi

İstihbarat Teşkilatı 1973 yılının başlarında Hamenei Bey'in Ayetullah Humeyni tarafından dinî gelirleri alma ve gereğince dağıtma yetkisine vekâleten sahip olduğunu öğrendi. Nitekim aynı yılın mart ayında İmam'ın İran'daki temsilcisi olan Ayetullah Pesendide'ye 60.000 tümen para göndermişti.(2)

7 Temmuz 1966'ya tekabül eden h.k 18 Rebiyülevvel 1386'da İmam Humeyni'nin temsilcisi olarak humus ve zekât toplama ve bunların üçte ikisini ulaştırma konusunda İmam tarafından yetkilendirilmişti.(3)

Halkın bu konuda ona başvurması 1967'de başladığı hâlde İstihbarat Teşkilatı bunu yeni öğrenmişti. Ayetullah Milani'nin vefatından sonra Ayetullah Pesendide İmam'ın Meşhed'deki temsilcilerine, Meşhed Medresesi öğrencilerine harçlık dağıtma izni verecekti; ama daha sonra Emniyet Teşkilatının raporlarında bunun Meşhed'de çok daha önceden başladığı kaydedilecekti.

1- Heft Hezar Ruz Tarih-i İran ve İnkılab-ı İslami [Yedi Bin Gün İran ve İslam İnkılâbı Tarihi], c. 1, Hazırlayan: Golam Rıza Kerbasçi, Kum, Bonyad-ı Tarih-i İnkılab-ı İslami [İslam İnkılâbı Tarihi Vakfı] s. 528.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. 1 H/11103, tar. 24.12.1351.

3- Sahife-i İmam c. 1 s. 455.

Kur'ân Tefsirine Devam

Tahran'dan döndükten sonra Meşhed'de İmam Hasan Camiinde başlattığı tefsir derslerini sürdürdü. Her hafta düzenli olarak verdiği tefsir dersleri 1973'e kadar devam etti. 1973 martının 9'unda Bakara Suresi'nin 62. ayetini tefsir etmişti. Bu ayette şöyle buyuruyordu:

> **"Şüphe yok ki iman edenlerden; Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sabiilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp iyi işler yapanların mükâfatları Rableri katındadır. Onlar için ne bir korku vardır, ne de üzüleceklerdir."**

Bu ayette geçen mümin tabiri ve müminin özellikleri, Hz. Musa'ya inanıp ona yardımcı olan Yahudilerle Hz. İsa b. Meryem'e inanıp onun hak dinini yaymaya çalışan mümin Hıristiyanlar ve Sabiileri anlattı. Bu ayetteki mümin Yahudilerle, bugün firavunun temsilcileri konumuna düşen bazı Yahudileri ve yine o günkü mümin Hıristiyanlarla bugün adeta birer Konstantin kesilen Hıristiyanları karşılaştırıp aralarındaki büyük farkları açıklayıp şöyle dedi:

> "Bütün dinlerin mensupları şu veya bu şekilde yüce Allah'a inanırlar; ama inançlarında bugün yanlışlar ve sapmalar bulunmaktadır. O hâlde mezkûr ayette yüce Allah'ın övdüğü "iman", bu hurafe ve sapmalardan arınmış, bunlardan temizlenmiş gerçek bir "iman"dır."

Bir başka derste de, aynı ayette geçen "iyi işler" ve "salih ameller"e değindi ve bu konularda geniş açıklamalarda bulundu.[1]

İmam Hasan Camiinde verdiği tefsir dersleri cuma sabahları başlıyordu. Bakara Suresi'nin bu ayetleri veya daha önceki ayetlerinin tefsirine başladığı günler ilginç bir döneme denk gelmişti. Kur'ân'da geçen Yahudi kavminin özelliklerini bu derslerde açıklıyor, kendisine has bakış açısıyla, o ayetleri güncel gelişmelerdeki örnekleriyle karşılaştırıyordu. Aynı günler, yani 1972'nin sonlarına doğru Filistin gerillalarının hareketlendiği ve İsrail'in o bölgede askerî operasyonlarının zirveye ulaştığı günlerdi. Yahudi kavmiyle ilgili ayetlerin tefsirinin o günlere rastlaması bir tercih miydi acaba?

Olabilirdi…

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/11062, tar. 23.12.1351.

Aynı günlerde SAVAK Teşkilatı onu kapana kıstırabilmek için aleyhine kullanabilecek deliller arıyordu.[1]

Bu nedenle onun siyasi görüşlerini belgelemek amacıyla tefsir derslerini de yakın takibe almışlardı. SAVAK'ın izlediği bir başka yöntem de onu suçlayabilecek bahaneler yaratmak ve bir oldubittiye getirecek tuzaklara düşürmekti. 1973'ün başlarıydı; bir gün kapının zili çaldı; muhtemelen oğlu Mustafa kapıyı açtı ve kim olduğunu bilmediği birinin uzattığı bir tatlı kutusu eline tutuşturuldu. Kutunun babasına gönderildiği söylenmişti. Hamenei Bey o sırada abdest almakla meşguldü; camiye gitmeye hazırlanıyordu. Eşinden, kutuyu açıp ne olduğuna bakmasını rica etti. Kutunun içi kâğıt doluydu; bunlar Mehdi Rızai'nin mahkemedeki savunmasıydı! Bunun, SAVAK tarafından tertiplenmiş bir tuzak olduğunu tahmin ederek eşinden hepsini yakmasını istedi; o da yaktı. Olayın farkında olmayan Mustafa'ya da, başka bir gün tatlı alacaklarına dair söz verdiler.

Aynı günlerde SAVAK, polis aracılığıyla bir şeyi daha öğrendi. İmam Hasan Camiinde verdiği tefsir dersleri dışında; siyasi olaylara meraklı faal öğrencileriyle evinde de toplantılar düzenliyor ve onlarla güncel siyasi ve sosyal gelişmeleri değerlendiriyordu. Polis muhbirinin SAVAK'a gönderdiği raporda Hamenei'nin bütün zamanını gençlere harcadığı ve onlara sürekli "Humeyni"yi ve rejimin Humeyni'ye yaptıklarını anlatmak olduğu yazılmıştı.[2]

Anlaşıldığı kadarıyla Hamenei; daha yetenekli öğrencileri seçip eğitiyor ve onların da başka öğrencileri belirleyip kazanmaya çalışmalarını sağlıyordu. Cuma günleri özel olarak ilgilendiği bu öğrencileriyse Nevvab Medresesinden Muhsin Duagu'yla Sadıki Kaşmeri, Hayrat Han Medresesinden Gulam Rıza Esedi'yle Seyyid Rıza Kamyab, Hacı Hasan Medresesinden Namdar, Mirza Cafer Medresesinden Misbah Amulî'yle Acem Gonabâdî'ydi.[3]

Tefsir derslerine her sınıftan insan katılıyordu; ama öğrencilerin büyük bir bölümünü gençler teşkil etmekteydi. 1973 yılı nisanının 6. günü Bakara

---

1- age, 2. sayıdaki not.

2- age, Horasan Polisi'nden SAVAK'ına No. 57-9-53, tar. 16.01.1352; H 9'dan 312'ye, No. H 9/8199, tar. 27.01.1352.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8199, tar. 27.01.1352.

Suresi'nin 76-79 ayetlerini tefsir ederken Hicaz Yahudilerinin, ilk ortaya çıktığı günlerde İslam Dini'ne karşı tavırlarını açıkladı.[1] Öbür hafta da 79-83 ayetlerini tefsir etti ve bu derste İslam Dini'nin bazı hükümlerini şöyle açıkladı:

> "Bugün İslam ahkâmını çağdışı ve yararsız bir şey gibi göstermeye çalışıyor, hatta bazıları İslam hükümleriyle alay ediyorlar. Oysa gerçekte İslam hükümleri kof veya alaya alınabilecek hükümler değildir; ama İslâm ideolojisinden epey sapmış bir ortam ve topluma bu hükümler tabii ki öyle görünecektir. Mesela yüce İslam dini 'Kardeşinizden hiçbir sırrınızı saklamayın.' buyurur; ama bugün içinde yaşadığımız ortamda bu hükmü uygulayabilmek mümkün değildir. Hatta sırları herkesten gizlemek bir yana dursun; içinde bulunduğumuz bu ortamda en önemsiz şeyleri bile rahatça konuşamıyorsunuz ve neticede de buna göre davranmak zorundasınız."

Ders bitince, camideki bu derslere katılan kadın ve erkek öğrencilere her derste yaptığı hatırlatmalarda bulundu ve bir veya birkaç kişinin, bir önceki dersin değerlendirmesini yapmasını istedi. Böylece dersten önce camiye gelen öğrenciler, boş vakitlerini verimli bir şekilde değerlendireceklerdi; ama buna gereken dikkat gösterilmeyince, tefsir edilecek ayetlerin okunmasını, böylece en azından Kur'ân'ın Arapçasının doğru kıraat edilmesini tavsiye etti.[2]

20 Nisan'da yapılması gereken bir sonraki ders hakkında SAVAK belgelerinde hiçbir kayıt yok.

Nisan ayının 27. günü ise Bakara Suresi'nin 87-90. ayetlerini tefsir etti ve bu derste de Yahudi kavminin kendilerine gönderilen peygamberlere nasıl karşı çıktıklarını anlattı. Bu arada, gelecek hafta ders yapmayacağını da hatırlatarak şöyle dedi:

> "Bu hafta art arda toplantılara katılıp sohbetler ettik; bu sohbetler çok yordu beni; biraz dinlenmeye ihtiyacım var; birkaç günlüğüne bir yolculuğa çıksam iyi olacak."[3]

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8129, tar. 20.01.1352.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8288-312, tar. 06.02.1352.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8434, tar. 17.02.1352.

Onun faaliyetleri camide verdiği tefsir dersleriyle evinde düzenlediği sohbetlerden ibaret değildi. Düzenlediği toplantılar ve katıldığı sohbetlerin sayısı ve niteliği hakkında aslında raporlarda tam bir bilgi yok. O günlerde SAVAK memurları onu izleme görevlerini gereğince yerine getirebilmiş olsalardı bu konuda eldeki bilgiler çok daha fazla olacaktı. Mesela onun yönettiği önemli bir toplantı da, üniversitelilerin katıldığı haftalık bir oturumdu.[1]

İki hafta sonra yani 11 Mayıs'ta Bakara Suresi'nin 90-95. ayetlerinin tefsiri bittikten sonra genç öğrencilerden biri "Ayetullah Humeyni'nin sağlığına dua için salâvat getirilmesi" önerisinde bulundu. Doder Medresesinden gelen bu genç öğrencinin adı Alâeddin Hakkani'ydi. Bu olayın hemen akabinde SAVAK tarafından tutuklanıp sorgulandı. Dersten önce de bir başka genç, coşkulu bir konuşma yapmış ve gayet edebî bir üslupla şöyle demişti:

"Hz. Mehdi'yi beklemek demek, kan demektir! Onu beklemek demek, zalimleri döktükleri kanda boğmak demektir; yaptıklarına bin pişman etmektir. Beklemek; fasık ve rezil yöneticilerle mücadele etmektir; kitlelerin haklarını elde edebilmeleri yolunda mücadele vermektir."

Diğer öğrenciler gibi daha iyi öğrenmek ve araştırmak için değil, İstihbarat Teşkilatı SAVAK'a rapor verebilmek için bütün derslere katılan ve her şeyi dikkatle not alan "Cumartesi" kod adlı ajan öğrenci, o hafta SAVAK'a hazırladığı rapora şunu da ekleyecekti:

"Hamenei'den önce konuşma yapanlar hep tecrübesiz ve genç çocuklar… Bu nedenle de akıllarına değil, duygularına göre davranıyor; neticede sert ve yakışıksız şeyler söylüyorlar; heyecanlandırıcı laflar ediyorlar. Mesela bugün Hamenei'den önce kısa bir konuşma yapan genç öğrencinin sözleri görünüşte çok basitti; ama herkesi gözyaşlarıyla heyecanlandırdı. Onu dinleyenlerin ne kadar heyecanlandıklarına bizzat şahit oldum."[2]

Hamenei Bey, tefsir dersinin kesilmesine karşıydı; hatta canından çok sevdiği İmam Humeyni'nin sağlığına dua için bile olsa, dersin ortasında salâvatı doğru bulmuyordu:

1- age, H 9'dan 323'e, No. H 9/15329, tar. 05.03.1352.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8607, tar. 31.02.1352.

> "Lütfen… Bırakın da işimizi yapalım… Dersi kesmeyin lütfen… Ben günümüz şartlarında yapılması gereken en önemli işin 'Kur'ân'ın öğrenilip anlaşılması' olduğu kanaatindeyim. En büyük zaruret bence budur… Nitekim Kum ve Meşhed Medreselerine de bunu önerdim; 'Gelin mevcut dersleri 20 yıl durduralım ve insanlara sadece Kur'ân'ı öğretelim; Kur'ân'la tanışmalarını sağlayalım.' dedim. Bu nedenle de 6 yıldır ben tefsir dersi veriyorum; bu da, medreselerin bir ölçüde bu öneriye ikna olmalarını sağladı. Bundan dolayı sizlerden ricam, sloganla uğraşmamanızdır. Çünkü sloganın ne söz, ne de pratik olarak bir yararı yok."[1]

Üniversite öğrencilerine yaptığı konuşmada da aynı tavsiyede bulunacak ve şöyle diyecekti:

"Slogan atmakla, gürültü patırtı çıkarmakla bu işlerin düzeleceği yok... Yapılması gereken şey, hepimizin söz ve fikir birliği içinde olmasıdır."[2]

Bir gün, günlük namazları arasında, sünnetleri kıldığı bir sırada birisi seccadesinin yanına bir paket bırakıp gitti. Namazını bitirdikten sonra açıp bakınca bunların bildiri olduğunu gördü, herkesin yanına birer paket bırakılmıştı. Hemen caminin her yerine bakılmasını ve ne kadar bildiri varsa, hepsinin toplanıp camiden çıkarılmasını istedi. Bu tür girişimlerin onun çalışmalarını durdurup engellemek için yapılan gerekli zemin hazırlıkları olduğunu biliyordu.

Mutahhari Bey'in Mektubu

İslâm dinini öğretme ve din kültürünü güncel, sosyal ve siyasi meseleler ışığında topluma yayma konusunda Hamenei Bey'in çalışmaları yürüyor ve onun yöntemleri önde gelen dinî ve siyasi çevreler tarafından da takdirle karşılanıyordu. Ayetullah Taligani onu, özgürlük taraftarlarının gelecekteki ümidi olarak tanımlamıştı.

İslami Bilimler ve İlahiyat Fakültesinin davetiyle Meşhed'e gelen Ayetullah Beheşti, burada geçirdiği iki günlük süreçte (1973 mayısının 14. ve 15. günleri) Hamenei Bey'e de uğramıştı. Onun evinde yaptığı ve SAVAK temsilcisinin de izlediği görüşmede onun fikirlerini överek, "Kendisiyle uzun

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8633, tar. 05.03.1352.
2- age, H 9'dan 323'e, No. H 9/15329, tar. 05.03.1352.

uzadıya sohbet ettik; izlediği yol ve yöntemler konusunda onu kutladım. Gençlerimizin yetiştirilmesi için Hamenei gibilerine ihtiyacımız var. Hamdolsun dindar ve faal gençler de Hamenei Bey'i pek seviyor ve ona büyük ilgi duyuyorlar; gelecek vaat eden bir isim…" demişti.[1]

Beheşti Bey'in ilgisini en çok çeken şey, İslam dinini öğretme ve yayma konusunda Hamenei Bey'in yaptığı kültürel çalışmalarda izlediği bilimsel yöntemlerdi. Mutahhari Bey'in 1973 mayısında Hamenei Bey'e gönderdiği mektup, bunun en bariz göstergesidir. Mektupta şöyle yazıyordu:

> "Sevgili kardeşim! Yüce Allah'tan çalışmalarınızda büyük başarılar elde etmenizi temenni ederim. Değerli zamanınızı, bugün İslam dünyasının en önemli ihtiyacı olan ilmî ve kültürel çalışmalara ayırdığınızı görmek gerçekten memnuniyet verici. *"İslam ve Muktezeyat-i Zaman* [İslâm ve Zamanın Gereksinimleri]" konulu kitabımın ön yazılarını Dr. Mahmut Ruhani Bey'le yine size gönderiyorum; size gönderdiğim bölümlere yeni eklemelerde de bulundum.
>
> Kitabın genel durumu hakkında 4 sayfalık bir yazı yazdım, biraz aceleye geldi ve yeterince ilgilenemedim; ama kitaba eklenmesinde yarar görüyorum. Yine de siz bir bakıverin ve nasıl gerekli görürseniz öyle yapın. Ben, değerli zamanınızın bir bölümünü bu çalışmaya aktarmanızı rica ediyorum; bu ağır yükün altından başka türlü kalkabilmek mümkün değil.
>
> Bu yazda da Meşhed'e gelip gelemeyeceğimiz henüz netleşmedi. Bakalım Yüce Rabbim ne gösterecek… Dualarınızda bu fakiri unutmayınız; saygıdeğer babanıza ve Meşhed'deki kardeşlerimize sevgi ve saygılar. Allah'ın selam ve rahmeti üzerinize olsun."
>
> Murtaza Mutahhari, 01.05.1973

Tefsir Derslerine Son Veriliyor

Mayıs ayının 18. gününe rastlayan derste Bakara Suresi'nin Yahudiler hakkındaki 96-98. ayetlerini tefsir etti. Ertesi hafta öğrencilerden biri, Ayetullah Humeyni'yi övmek için ders arasında salâvat getiren ve slogan atan öğrenciyi susturduğu için onu eleştirdi "Mazlumun zalime karşı feryadı

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8634, tar. 05.03.1352.

olan sloganını engellemenizi sizden beklemezdim doğrusu." dedi. Hamenei Bey, slogan ve sözün, amel ve aksiyonla birlikte olması gerektiğini söyledi ve eleştiride bulunan öğrencisine teşekkür etti. Diğer öğrencilerine de bu konuda dikkatle düşünüp fikirlerini söylemelerini tavsiye ettikten sonra Bakara Suresi'nin 99-102. ayetlerinin tefsirine geçti. Öğrenciler arasındaki SAVAK ajanı, bu derste Hamenei Bey'in anlattıklarını istihbarata şöyle rapor edecekti:

> "Geçen dersimizde Yahudilerin Cebrail konusunda peygambere itiraz ettiklerini ve "Cebrail'i vahiy taşıma vazifesinden azledip, onun yerine başkasını tayin etmezsen sana iman etmeyiz." dediklerini söylemiştim. Bu konuda size anlatmak istediğim, bundan ibret almanızdır. Peygamberlerine bunu söyleyen o Yahudilerin aynasını bir de kendinize doğru tutun ve onların daha sonra neler yaşadıklarını, başlarına neler geldiğini araştırıp, bundan kendinize ders çıkarın. Yüce Allah Kur'ân'da "Beyyinat", yani kolay anlaşılır ayetlerden söz eder ve bize, Kur'ân ayetlerinin gayet net ve kolayca anlaşılabilir olduğunu buyurur. Bazılarının, kimi rivayetleri de ileri sürerek Kur'ân ayetlerinin anlaşılabilir olmadığı şeklindeki iddialarını bizzat Kur'ân-ı Kerim yalanlamakta ve açıkça "Bizim ayetlerimiz herkes tarafından kolayca anlaşılabilir olup gayet sade bir dille beyan edilmiştir." demektedir. Bunun tersini söyleyenler, kimler tarafından yönlendirildiklerini, bu iddiaların perde arkasında kimlerin olduğunu ve neden ısrarla bu yalanı tekrarladıklarını bilmiyorlar. Şunu biliniz ki bu bir yalandır ve Kur'ân ayetleri herkes tarafından anlaşılabilir beyanlardır. Yahudiler öteden beri Tevrat konusunda kör bir taassup içinde oldular, hâlâ da öyledirler… Tevrat'takilerin doğru olduğunu savunabilmek için, gerekirse bütün gerçekleri inkâr etmekten sakınmazlar; ama ilginçtir; onların çıkarlarıyla örtüşmediği zaman bizzat Tevrat'ı ve onda yazılanları da örtbas etmeye çalışırlar! Bunun en bariz örneği, bazı tarihî olayları kurcalayarak öne sürdükleri Harut ve Mârut adlı iki meleğin konumudur. Bu iki melekten Kur'ân da bahsetmekte; ama Tevrat'takinin aksine, o günkü sapmanın detaylarına girmeyip kısa bir hatırlatmayla yetinmektedir. Yahudiler bu olayı da saptırmakta ve iki meleğin insanlara büyü öğrettiğini iddia etmektedirler. Büyü öğreten onlar değil, Yahudi din adamları, yani Hahamlardı; o melekler ise, bu büyüler karşısında ne yapmaları gerektiğini öğretiyorlardı insanlara! Sırf bu hadise bile dinin gücünü göstermekte ve kötü amaçla kullanılması hâlinde ne kadar zararlı, doğru yolda kullanılması

> hâlinde ne kadar yararlı olabileceğini gözler önüne sermektedir. Şuna açıklık getirmemizde fayda var: Kur'ân "Büyü diye bir şey yoktur." demiyor, büyünün zararlı bir şey olduğunu buyuruyor ve bu nedenle de büyüyü küfürle eş sayıyor. Biz de "Büyü diye bir şey yoktur." demiyoruz ki; büyü olabilir; ama kullanılmasını doğru bulmuyoruz; büyüyü de büyücülüğü de kınıyor, reddediyoruz. Büyüyle şu tavanı yarabiliriz belki… Ama doğal olan ve sünnetullaha uygun yöntem değildir bu… Tavanı yıkmak istiyorsanız bunun için kollarınızı sıvamak, kazma kürek veya iş makineleriyle bunu yapmalısınız. Diğer işlerde de böyledir; doğal davranmak ve doğal araç gereçleri kullanmakla yükümlüyüz; büyüyü değil!"

Bu rapor Meşhed istihbaratı bölge başkanlığına ulaştığında, detaylı bir toplantının ardından üst düzey bir istihbarat yetkilisi, Hamenei Bey'in tefsir derslerini sürdürmesinin artık ülke güvenliği açısından sakıncalı olduğunu ve derslere son verilmesi gerektiğini söyleyerek şöyle dedi: "Ama bu işi polise yaptıramayız o zaman gereksiz yere gürültü patırtı çıkar… En doğrusu onu SAVAK merkezine çağırıp sessizce uyarmak… Derslerde aşırı sloganlar verildiği gibi gerekçeleri öne sürün ve bu derslerin devamının kendisi için de, memleketin güvenlik ve asayişi için de hayırlı olmadığını anlatıp tefsir derslerine derhal bir son vermesini söyleyin!"[(1)]

Bu yetkilinin yukarıdaki ifadeleri, tefsir derslerinin durdurulması için gerekli ortamın, aslında daha önce bizzat SAVAK Teşkilatı tarafından hazırlanmış olduğunu bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor. Ders sırasında İmam Humeyni'yi öven öğrencinin sloganını kesen Hamenei Bey de; SAVAK'ın bu tertibini tahmin etmiş ve tahmininde de yanılmamıştı!

SAVAK aceleci davranmadı. Hamenei Bey'in dersleri 2 hafta daha sürdü ve bu süre boyunca Bakara Suresi'ni 109. ayete kadar tefsir edebilmeyi başardı.[(2)]

Meşhed SAVAK başkanı Şeyhan, haziran ayının 12'sinde emniyete bir direktif vererek Hamenei Bey'in SAVAK'a gelmesi gerektiğini belirtip, durumun kendisine usulünce iblağ edilmesini yazdı.[(3)]

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8725, tar. 13.03.1352.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. 1 H/8852, tar. 21.03.1352; No. H 9/8926, tar. 27.03.1352.

3- age, Horasan SAVAK'ından Polis Teşkilatına, No. 1 H/8859, tar. 22.03.1352.

Temmuz ayının ortalarında SAVAK'a gitti. Orada kendisine nasıl davranılması gerektiği hakkında bile yetkililere yazılı emir verilmişti. "Hamenei'yle çok sert ve tehditvâri bir üslupla konuşulacak… Tefsir dersleri sırasında görülen bazı olaylar özet ve müphem vadelerle kendisine ima edilip ikazda bulunulacak. Böyle devam ederse tefsir derslerine son verileceği ve medresenin kapatılacağı söylenecek."(1)

Hamenei Bey'in medresesi yoktu aslında. Bu direktifte geçen, "medrese"-den maksat, tefsir dersi verdiği cami ve eviydi herhalde.

İmam Hasan Camiindeki tefsir derslerine son vermeyi kabul ederek şöyle dedi:

"**İmam Hasan Camiinde namaz kıldırıyorum ve her namazdan sonra cemaate birkaç hadis okuduktan sonra sayıları 15'i geçmeyen din öğrencilerine Kur'ân öğretiyorum. Üniversite öğretim görevlisi Dr. Mufattih Bey'in daveti üzerine Fatımiye günlerinde -Hz. Fatıma'nın şehadeti- Tahran'a gitmeyi düşünüyorum.**"(2)

Haziran ayının 22. gününe denk gelen cuma günü, namazdan sonra tefsir dersinin başlamasını bekleyen cemaate, "**Kendimi pek halsiz hissettiğim ve havaların da fazla sıcak ve bunaltıcı olması nedeniyle tefsir derslerine devam edemeyeceğim.**" dedi.

"Gücünün olmadığı"nı söylerken muhtemelen gücünün SAVAK'a yetmediğini, "sıcak ve bunaltıcı hava"dan da, topluma uygulanan ağır baskı ortamını kastetmişti:

"**Bu haftadan itibaren sizinle tefsir çalışamayacağız artık... Size tavsiyem, ne olursa olsun, Kur'ân'dan ayrılmamanız ve Kur'ân'ı öğrenmeyi bırakmamanızdır. Başımıza ne geliyorsa Kur'ân'ı bilmediğimiz, Kur'ân ilminden uzak kalmış olmamızdandır. Bütün yaralarımızın merhemi Kur'ân'dır. Kur'ân'ı iyi öğrenin; derinlemesine öğrenin; ne dediğini, nihai amacının ne olduğunu anlamaya çalışın.**"(3)

Tefsir dersleri ile birlikte, Seyyid Hadi Hamenei'nin birkaç hafta önce aynı camide başlattığı Arapça dersleri de son buldu. Meşhed'deki liselerden bi-

---

1- age, parafta.

2- age, Horasan SAVAK'ından İstihbarat 3. Daire Başkanı'na, No. 1 H/8977, tar. 22.04.1352.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/9057, tar. 06.04.1352.

rinde Arapça öğretmenliği yapan Seyyid Hadi; "Kolay Arapça" adlı kitap üzerinden İmam Hasan Camiinde de gençlere Arapça öğretmek istemişti.

Aynı günlerde Muhsin Kıraati ile tanışan Hamenei Bey, ondan İmam Hasan Camiine gelmesini ve burada kara tahta üzerinde ders vermeye başlamasını istedi. Onunla Meşhed Din Öğretmenleri Sempozyumu'nda tanışmış ve rejim tarafından kendisine hutbe yasağı getirildiğini söylemişti. İmam Rıza türbesinde dua ederken Meşhed'de birkaç gün daha kalabilmek için yüce Allah'a yakaran Kıraati Bey'in duası oracıkta kabul görmüş ve İmam Hasan Camiinde kendisini kara tahtanın karşısında buluvermişti! Kıraati Bey o günü şöyle anlatır:

> "Daha yeni tanışmıştık, Hamenei Bey camide ders vermemi istedi ve 'Biraz üstünü başını düzeltip kendine çeki düzen vermen lazım.' dedi, beni hamama gönderdi. Gittim, iyice temizlenip kendime çeki düzen vererek camiye geldim. Bana bir kara tahta getirdiler ve hemen o gün orada derse başladım. Hamenei Bey de cemaatle birlikte oturup beni dinliyordu. Birkaç günde cami epey kalabalıklaştı. O günleri hatırlayanlar çoktur şimdi… Beş, altı gece Hamenei Bey'e misafir oldum.

Kur'ân Araştırmalarına Devam

1973'lü yılların ortalarında Kur'ân dalında iki önemli araştırmada bulunmaya karar verdi. Tefsir derslerinin durdurulması onun Kur'ân çalışmalarını durduramayacaktı. Konuşması yasaklandığına göre, çalışmalarına yazarak devam etmeliydi. Çalışmalarından biri Kur'ân lügatleriydi, oturup bu lügatlerle ilgili bir kitap yazdı. İkinci çalışması da, Kur'ân'ın Farsçası üzerinden ayetleri kolayca bulabilmek için Farsça bir "Ayetler Fihristi" hazırlanmasıydı. Böylece Arapça bilmeyenler de, hangi konuda bir ayet arıyorsa kolayca bulabileceklerdi. O güne kadar hiç yapılmamış bir çalışmaydı bu; hem zordu hem de ekip çalışmasını gerektiriyordu. Öncelikle Kur'ân'da geçen bütün terim ve kavramların detaylı bir fihristi çıkarılmalıydı; sonra da Kur'ân'da o terim kaç defa geçmişse, aynı oranda fiş hazırlanmalıydı. Bu yorucu ve bir o kadar da uzun zaman gerektiren bir işti. Öğrencilerinden on kişi seçip görevlendirdi ve günlük 1-2 saatlik bir çalışma karşılığında her birine 400 riyal maaş belirledi. Notlar ve çalışmalar hemen başladı. Birkaç haftada bir toplanıyorlardı; herkes aldığı notları, yazdığı terim ve kavramı getiriyor, Hamenei Bey hepsini dikkatle gözden geçirip hatalarını düzelttikten sonra kaldıkları yerden devam et-

melerini istiyordu. Bu yorucu çalışma 1974'ün ekim ayına kadar devam etti. Bir gün her iki çalışmanın da Meşhed Üniversitesi öğretim görevlilerinden Dr. Mahmut Ramyar tarafından yapıldığını, hatta "Keşfu'l-Ayat-i Kur'ân-ı Mecid"in basıldığını öğrendi!!

Kur'ân terim ve kavramları konusunda hazırladığı binlerce fişi dosyalayıp bir rafa kaldırmaktan başka çaresi yoktu!

Dinî Medrese Kurma Çabası

Hamenei Bey ve hemfikir arkadaşları epey zamandır İslam bilimlerinin öğretildiği bir medrese açmayı planlıyorlardı. Böylece din eğitiminin verildiği medreseler üzerinde, (o günlerde Şah'a bağlı olan) Vakıflar Kurumunun nüfuz ve müdahalelerini kısmen de olsa azaltacak ve daha iyi öğrenciler yetiştirmeyi başaracaklardı. Menuçehr Azmun, Vakıflar Kurumunun başına geçeli 2 yıl olmuştu. Aydın din adamları onun Tudeh (komünist) Partisi üyesi olduğunu, resmen SAVAK'a bağlı bulunduğunu, vakıf hakkında tuhaf görüşler savunduğunu biliyorlardı. Hamenei ve Tebersi'nin Vakıflar Kurumu hakkındaki görüşlerini, bu konuda SAVAK'a verilen bir raporda görebilmek mümkün. Bu ikiliden başka, işin içinde 3. bir şahıs daha vardı: Mehami Bey… Bu 3 şahsın Hamenei Bey'in evinde toplanıp aldığı karar, SAVAK'a şöyle rapor edilecekti:

"Burada şöyle bir karar alındı: Vakıfların denetimindeki dinî okullarda okuyup okumama hakkında Hamenei, Tebersi ve Mehami Bey'den soru soran öğrencilere şöyle cevap verilecektir: Vakıflar Kurumu medreselerin mevcut programını değiştirip yeni bir öğretim programı getirmediği sürece din dersleri alan öğrencilerin bu kuruma bağlı medrese ve okullarda tahsillerine devam etmelerinde sakınca yoktur. Ama gelecekte vakıflar bu medrese ve okulların programına el atmaya kalkışırsa öğrenciler bunu kabullenmeyecek ve onları okuldan atıncaya kadar da bu direnişi sürdüreceklerdir. Bu arada, vakıfların defteri de mecbur kalmadıkça artık imzalanmayacaktır; ama mecburiyet hâlinde imzalamakta sakınca yoktur."[1]

Dinî bilimler okulu açmak öteden beri Hamenei Bey'le az sayıdaki arkadaşlarının arzusuydu. Dr. Seyyid Muhammed Hüseynî Beheşti Meşhed'e geldiğinde bu konuyu ona da açtılar; o da bu görüşü olumlu karşıladı.

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8925, tar. 27.03.1352.

Bu durumda, kendi medreselerinde eğitecekleri öğrencilerin harçlığını da kendilerinin verebileceklerini hesapladılar. Şimdi sıra, en az 6 odası olacak bir medrese için uygun bir yer bulmaya kalıyordu. Bu odalarda öğrenciler kalmayacak, ders sınıfları olarak kullanılacaktı. Hamenei Bey, halk tarafından kendisine verilen vücûhattan her ay 3 bin, Mehami bin, Şeyh Ebu'l-Hasan Şirazi bin tümenini bu medresenin masraflarına ayıracak, Beheşti Bey de her ay Tahran'dan 2 bin tümen gönderecekti. Kum'daki Hakkani Medresesinin bir benzerini de Meşhed'de açmak istiyorlardı. Mehami Bey medresenin müdürü olacak, Şirazi Bey de medresenin sahibi olmayı kabullenecek; böylece SAVAK'ın baskılarına muhatap olmayacaklardı. Ne var ki SAVAK bütün bu kararlardan da haberdar olmuştu:

"Vakıflar Kurumuna verilecek direktifte, bu tür -dinî- okulları açmak isteyenlerin müracaatı hâlinde, gerekli izinleri vermeden önce o şahısların salahiyetlerinin SAVAK'tan sorulması gerektiğinin altı çizilecektir."(1)

Dinî okul açmanın prosedürü buydu. Tam da o günlerde SAVAK, Ayetullah Milani'nin Hayır İşleri ve Bilimsel -Dinî- Çalışmalar Müessesinin tüzüğünü incelemeye almıştı. Emniyet Teşkilatı bu tüzükte bazı maddelere müdahale etmiş ve Vakıflar Kurumuna; bu düzeltmelerin tüzüğe alınmaması hâlinde gerekli izin ve ruhsatların verilmeyeceği uyarısında bulunmuştu.(2)

Beheşti Bey'in bu görüşmeden 2,5 ay sonra, yani 1973 temmuz ayının ortalarında tekrar Meşhed'e gitmesinin bu "dini okul açma" olayı ile bağlantılı olduğunu tahmin etmek zor değil. Nitekim aynı günlerde Mutahhari Bey'inde Meşhed'de bulunması tesadüf değildir.

Beheşti Bey'le defalarca toplantılar yapıp görüştüler, fikir alışverişinde bulundular. SAVAK kaynakları Beheşti'yle Hamenei'nin bu toplantılarda neler konuştuklarını öğrenemedi. Ama Beheşti Bey'in Meşhed'de bulunduğu süre zarfında zamanının çoğunu Hamenei Bey'le geçirdiği anlaşılmıştı. Ayrıca, Hamenei'nin görüş ve fikirlerinin Beheşti tarafından pek beğenildiğini de öğrenmişlerdi; hatta: "Seyyid Ali Hamenei, Beheşti'nin fevkalade

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/8923, tar. 27.03.1352.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Ayetullah Uzma Seyyid Muhammed Hadi Milani, Tahran bas. c. 3 Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Merkezi], h.ş 1381, s. 561-562.

üstün bir zekâ ve parlak fikirlere sahip olduğuna inanmakta, onun şimdiye kadar kesinlikle temiz ve sağlam kalabilmeyi başardığını, bir an bile rejimin hizmetine girmediğini söylemektedir."[1] SAVAK muhbirinin haberdar olabildiği tek toplantı ağustosun 1'inde yapılan görüşme olmuştur:

> 01.08.1973 tarihinde birkaç kişi saat 18'den sonra Beheşti Bey'le görüşmek üzere onun Serab Çarşısı'nda ikamet ettiği yere geldi. Bu şahıslar arasında tanınan isimler Murtaza Mutahhari, Seyyid Ali Hamenei ve Seyyid Hadi Hamenei'den ibaretti. Mutahhari'yle Seyyid Ali Hamenei âdeta fısıldarcasına yavaş sesle konuşuyor, siyasi meselelerden bahsediyorlardı. Seyyid Ali Hamenei şöyle dedi: "Çalışmalarımızı koordine edebilmek için disiplinli ve muntazam bir örgütlenmemiz yok; oysa buna çok muhtacız. Diğer bir mesele de, aynı fikir ve görüşlere sahip olduğumuz kişileri bulmak ve onlarla tanışmaktır. Bizimle aynı fikirleri paylaşanları bulmalı, onlarla el ele vermeliyiz; ama rejim bunu asla fark etmemelidir. Seyyid Ali Hamenei Dr. Ali Şeriati'yi de eleştirerek onun içini dışına vurduğunu, düşündüğü her şeyi dile getirerek kendisini açığa çıkardığını ve böylece, kafasından geçenleri anlayan rejim tarafından engellendiğini söyledi; bunun doğru olmadığını, fikrî sırların hemen açığa çıkarılmaması gerektiğini hatırlattı. Mutahhari de Hamenei'ye; Haşimi Rafsancani'nin İmam Rıza'nın türbesini ziyaret için Tahran'dan Meşhed'e geleceğini, bu ortak fikirler konusunda onunla da görüşülmesinde fayda olacağını söyledi."[2]

Dr. Beheşti, ailesiyle birlikte geldiği Meşhed'de 20 gün kaldı. Ağustos ayının 7'sinde arabasıyla Meşhed'den ayrılıp Tahran'a döndü:

"Beheşti, Hamenei'yi pek övüyor ve onun gelecek vaat eden biri olduğunu, gelecekte ülkenin millî ve etkin âlimlerinden biri olacağını söylüyordu."[3]

Dinî okul ve medrese kurma işi sonunda nereye vardı?

Böyle bir okulun açılmasına SAVAK'ın zaten izin vermeyeceğini söylemek kehanet olmasa gerek. Ancak, Mehami Bey'in şüphelerinin, Hamenei ve Tebersi'nin kararlarını değiştirmelerinde etkili faktörlerden biri olduğunda da şüphe yok. Mehami Bey şöyle demişti:

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/9459, tar. 13.05.1352.

2- age,H 9'dan 312'ye, No. H 9/9540, tar. 21.05.1352.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/9541, tar. 21.05.1352.

"Müdahale edemeyeceğimiz bir okul açmanın bize zarar vermekten başka bir getirisi olmayacaktır. Müdahale etmemiz hâlinde ise Emniyet Teşkilatının tepkisiyle karşılaşacağımız kesin! Bu durumda bizimle aynı fikirleri paylaşan öğrencilerimizi kendi elimizle ifşa ve ihbar etmiş oluruz."[1]

Meşhed'den Kaçış Çalışmaları

SAVAK'ın tehdidi sonucu Hamenei Bey'in tefsir dersleri son bulmuştu. Artık Yahudilerin peygamberlerine neden ve nasıl karşı çıkıp onlarla cedelleştiğinden söz eden kimse yoktu. Hamenei Bey yıllar sonra bazı anılarını anlatırken o günleri şöyle hatırlayacaktı:

"O günlerde siyasi açıdan yaşam çok zordu; siyasi bir yaşam çok çok zordu. Müthiş bir baskı ve hafakan hâkimdi; özgürlük yoktu. Mücadele dönemlerimde, Meşhed'de gençlere ve üniversitelilere Kur'ân tefsiri dersleri veriyordum. Bir gün İsrail oğulları, yani Yahudilerle ilgili ayetlere geldi sıra... Bunlarda Kur'ân'ın ayetleriydi ve elbette tefsirde bu ayetlerin de anlatılması gerekiyordu. Dolayısıyla, İsrail oğulları ve Yahudiler hakkında da biraz konuştum... Daha sonraları emniyette beni sorgularken, "İsrail ve Yahudiler aleyhinde konuşuyormuşsun." dediler! O zamanlar siyasi ortam böyleydi işte."[2]

Hamenei Bey ağustosun 24. günü Zahidan'a gitti. Dört günlük bir yolculuktu bu. Recep ayının sonlarıydı… Emniyet Teşkilatı onun uçakla Zahidan'a gittiğini öğrenmiş; ama oraya neden gittiğini anlayamamıştı. Eylül ayının 11'inden 14'üne kadar da Tahran'daydı ve bu da Berat Kandili olan şaban ayının ortalarına denk geliyordu. 72 saat süren bu Tahran ikameti sırasında dinî bir mahfilde konuşma yapıp yapmadığı konusunda belgelerde bir kayıt yok. Bilinen şey Tahran'da aynı fikirleri paylaştığı dava arkadaşları ile görüştüğü ve fikir teatisinde bulundukları… Bugünlerde vuku bulan en önemli hadise, mücadeleci din adamlarından 25'inin tutuklanması ve sürgüne gönderilmesiydi. Bu olaydan önce, "Faker" lakabıyla tanınan Muhammed Rıza Beyk Yezdi'nin tutuklanması ve hâlâ terörle mücadele ortak komitesinde sorgulanmakta olmasıydı. Abdürrahim Rabbani Şirazi ile Muhammed Rıza Faker'de; Kum kentinde bir polisi öldürerek silahını alıp kaçan "Ebuzer" adlı silahlı örgüt üyesinin bu eylemi ile ilişkilendiri-

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/9659, tar. 31.05.1352.

2- Hatırat ve Hikayetha [Anılar ve Öyküler], s. 39-40.

lerek tutuklanmışlardı. Diğerleri de aynı dosya kapsamında; ama aslında rejim tarafından gözdağı verilmesi amacıyla sürgün edilmişlerdi.

Alternatif Toplantılar

Tefsir dersleri yasaklanmıştı; ama Hamenei Bey'in alternatif toplantılar düzenlediği yolunda yeni haberler geliyordu kulağa... Polis teşkilatından gönderilen bir raporda onun perşembe ve cuma günleri Kıble Camiinde yine tefsir (aslında inanç prensipleri) derslerine başladığı ve bu derslere 150'den fazla din dersi öğrencisinin katıldığı belirtilmişti. Doder Camiindeki bir ilanda şöyle yazılıydı, "Doder Camii Medresesi öğrencilerinin dikkatine: Yarından itibaren tatil günlerinde -perşembe ve Cuma- saat 7'de değerli hocamız Hamenei efendi tarafından Kıble Camiinde "İnanç Prensipleri" dersleri verilecektir." Bu bildiri, onu seven öğrenciler tarafından hazırlanıp cami kapısının duvarına yapıştırılmıştı.

Bildiri mahalle karakolu tarafından öğrenilir öğrenilmez cami duvarından alınıp dosyaya konulmuştu. Aynı bölgenin polisi tarafından gönderilen raporda onun Kıble Camiinde ders verdiği öğrencilerine her ay 150 riyal harçlık da dağıttığı, kendisinin Ayetullah Humeyni'nin takipçilerinden olduğu yazılacak ve "Humeyni'yi seven Müslümanların verdiği humusu din öğrencilerine dağıtıyor." ibaresi eklenecekti.[1] Hamenei Bey haftada bir gün de Nişabur'a gidiyor, orada da "inanç prensipleri" (usul-i itikadat) dersleri veriyordu. SAVAK muhbiri bu haberi Şandizi Bey'den duymuştu: "Bu adama hayranım vallahi; bir camide dersi yasaklansa, mutlaka bir başka camide yine ders veriyor; yılmak nedir bilmeyen bir hoca gerçekten!"[2]

İmam Hasan Camiini de boş bırakmamıştı aslında; tefsir dersleri yasaklansa da, her akşam yatsı namazından sonra hadis ve rivayet şerh ediyordu. Bir defasında İmam Sadık'tan (a.s) o dönemin atmosferi ile ilgili şu rivayeti aktarıp şerh etti:

> "Ey Cündeb'in oğlu; bizim yolumuzu izleyenler olan Şia'mız; inandıkları bu yolda sebat gösterip yılmadan yürürlerse göğün melekleri kesinlikle onlara dost elini uzatır; bulutlar gölgelik olur; yaşamları gün

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan Emniyetinden SAVAK'ına, No. 135/57-9-53, tar. 11.04.1352.

2- age,H 9'dan 324'e, No. H 9/16140, tar. 08.07.1352.

> gibi pırıl pırıl olur; herkesten ve her şeyden fayda görürler; yüce Allah istedikleri her şeyi onlara verir."[1]

Hamenei Bey İmam Sadık döneminin sosyal ve siyasi şartlarını açıkladıktan sonra şöyle dedi:

> "İmam Sadık hazretlerinin bunu söylediği sırada her şeyin o günlerde iktidarın lehine olduğunu, iktidarın tam bir egemenlik sürdürdüğünü ve iktidarın zulümlerine karşı mücadele eden az sayıdaki takipçilerinin hiç bir imkâna sahip olmayıp doğal haklarını bile kullanmalarına izin verilmediğini göz önünde bulundurduğumuzda bu sözlerin ne kadar zor bir zamanda söylendiği ve ne kadar büyük bir değer taşıdığı daha iyi anlaşılır..."[2]

Konuşmalarında ve aktardığı hadis ve rivayetlerde hep zalimle mazlumu karşılaştırır; zulümle mazlumiyetin tablosunu çizmeye çalışır; zalim ve zorba yönetici ile onun yönettiği mağdur halkın konumu ve vasıflarını tavsife özen gösterirdi. Her ne kadar kendi dönemindeki şartlar ve konumlardan açıkça söz etmese de, onun sosyal ve siyasi olaylara bakışını bilen cemaat, tarihten verdiği örneklerle neyi kastetmek istediğini rahatlıkla sezebiliyordu.

Kıble Camiinde verdiği tefsir dersleri de 1973 temmuz ayında SAVAK'ın tehdidi ile son buldu.

Tebes Sürgünüyle Görüşme

Kum'da tutuklanıp sürgün edilen din adamlarından biri de Hüseyin Ali Munteziri Bey'di. Toplam 25 kişi olan bu din adamları ve sürgün edildikleri yerler şöyleydi:

1- Hüseyin Ali Munteziri: Tebes

2- Abdürrahim Rabbani Şirazi: Çâbahar

3- Hasan Sanei: Meşkinşehir

4- Ahmet Cenneti: Hamedan'ın Esedabad köyü

5- Muhammed Ali Gerami: Kirmanın Bem nahiyesi

1- Tuhefu'l-Ukul, s. 312.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/16141, tar. 08.07.1352.

6- Ahmet Munteziri Kummî: Şahpesend

7- Nimetullah Salihi Necefabadi: Ebher

8- Ali Mişkini: Kirman'ın Mahan nahiyesi

9- Sadık Halhali: Yezd/Enarek

10- Muhammed Sadık Kerbasci Tahrani: Kirman/Nermaşir

11- Ali Asker Ahmedi: Aheng/Kebuder

12- Ahmed Azeri Kummî: Borazcan

13- Ebulkasım Haz'ali: Genabe

14- Yahya Ensari Şirazi: Lorestan/Kuhdeşt

15- Muhammed Mehdi Rabbani Emleşi: Şuşter

16- Muhammed Cafer Gilani: Fars/Neyyiriz

17- Fethullah Ümit Necefabadi: Benderşah

18- Muhsin Endelib: Yezd/Şehr-i Babek

19- Muhammed Yezdi: Berderlinge/Kengan

20- Abdulmecid Meadihah: Kavus/Gonbed

21- Muhammed Abai: Bender-i Deylem

22- Seyyid Abdulhamid Mevlana: Yezd/Teft

23- Muhammed Muvahhid-i Gilani: Benderlinge

24- Muhammed Mümin: Kirman/Şehdad

25- Abbas Mahfuzi: Refsencan[1]

Eylül ayının 25. günü Hamenei Bey yanına birkaç arkadaşını da alarak Tebes'te sürgünde bulunan Munteziri Bey'i görmeye gitti.

Tebes'e gidiş ve dönüşleri iki günlerini aldı. Bu arada Vaiz Tebesi Bey de kuzeni ile birlikte Volkswagen arabasıyla Munteziri Bey'i görmeye gitmişti.[2]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], İmam Humeyni'nin Dava Arkadaşları, Sebat böl. Ayetullah Rabbani Şirazi'nin Mücadeleleri, 16. Kitap, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Merkezi], Tahran, h.ş 1379, s. 325-326.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10190, tar. 16.07.1352.

Hamenei ve Tebesi'nin Munteziri Bey'le ilişkileri hep sürdü; bazen dolaylı bazen yüz yüze görüşüp haberleşiyorlardı. Bir defasında Şeyh Cevad Hafizi; Hamenei ve Tebesi'nin isteği üzerine Munteziri Bey'i görmek için Tebes'e gitti.[1]

Dönüşte Munteziri Bey'in Enver Sedat'a yazdığı mesajı da getirmiş ve bu mesajı gizlice basıp dağıtmışlardı. Altı Gün Savaşlarında İsrail'le Arap devletleri arasında süren çatışmalarda Mısır devlet ve halkının İsrail karşısında kazandığı zafer nedeniyle Mısır ordusunun tebrik edildiği bir mesajdı bu. Hamenei Bey de "**Müslüman Kardeşlerimizden yardım toplamalı ve bunları Müslüman Arap kardeşlerimize ulaştırmalıyız; bunu bir an önce halka açmamız gerekir**." diyordu.[2] Munteziri Bey'in bu mesajı sadece Meşhed'de kalmadı; posta aracılığıyla ülkenin dört bir yanına gönderildi. SAVAK Teşkilatının İstihbarat Üçüncü Daire Başkanlığına gelen raporlarda Seyyid Ali Hamenei'nin de bu bildirilerin dağıtılmasında rolü olduğunu; hatta bütün bunların onun tarafından organize edildiği yazılacaktı.[3]

O günlerde Müslüman ülkelerde "Ramazan Savaşları" İsrail'de de "Kipur Günü Savaşı" adıyla tanınan savaşta h.k 1393'ünün 8 Ramazan'ına denk gelen 1973 ekiminin 6. günü Mısır ve Suriye kuvvetleri İsrail tarafından işgal edilen Sina Çölü'yle Golan Tepelerine ani bir saldırıyla büyük bir yıldırım harekâtı düzenlediler. Sadece 16 gün süren bu harekât Arapların İsrail'e karşı verdikleri dördüncü savaştı. Her ne kadar Mısır'la Suriye bu savaşta tam bir zafer elde edemedilerse de; ikide bir Araplara saldırarak onları ağır yenilgilere uğratan İsrail'e verilmiş ciddi bir gözdağı oldu.

Hamenei ve Tebesi'nin teşvikleriyle Munteziri Bey'i görmek için Tebes'e gidenlerden biri de Mehami Bey'di.[4]

Munteziri Bey daha önce de, ağustosun 2'sinde büyük din âlimlerine hitaben bir bildiri yayınlamış ve bu bildiride düşmanların oyununa gelinmemesi ve Şia âlimlerinin Vahabiliğe benzer inanç ve yöntemlere bulaşma iftirasına mahal bırakacak davranışlardan sakınılması uyarısında bulunmuştu.

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10574, tar. 29.08.1352.
2- age, H 9'dan 312'ye, No. H/10421, tar. 15.08.1352.
3- age, 312'den Horasan SAVAK'ına No. 312/10632, tar. 27.10.1352.
4- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10995, tar. 13.10.1352.

Munteziri Bey'in bu uyarısının muhatabı *"Şehid-i Cavid"*[1] (Ölümsüz Şehit) adlı kitabın destekçileri ve muhalifleriydi. SAVAK Teşkilatı bu kitap etrafında cereyan eden gelişmelerden azami istifade etmiş ve halk arasındaki bazı kesimleri tahrik ederek ulema arasında gruplaşma yaratmaya çalışmıştı.

H.K 1393 Ramazanı (1973)

Ramazan ayına girmeden önce birçok kişi ona başvurarak Keramet Camiinde imamlık yapması için ikna etmişlerdi. İşin aslı o günlerde dindar bir Müslümanın evini mescide çevirmiş olmasıydı. Hacı Seyyid Mahmud Keramet Kirmani Bey evini mescide çevirmiş dinî merasim ve yıldönümleri için kullanılacağını bütün mahalleye duyurmuştu. Hacı Gâniyan ve Hacı Serriş'te bu mescitte imamlık ve hatiplik konusunu önce Vaiz-i Tebesi Bey'e açmış, o kabul etmeyince aynı öneriyi Hamenei Bey'e götürmüşlerdi. Hamenei Bey mahallede yeni açılan bu mescidin imamsız kalmaması için öğle ve ikindi namazlarını kıldırmayı kabul etti. Ancak bu da mahallelinin ısrarı sonucu aldığı bir karardı. Önce öneriyi reddetmişti. Çünkü burası çok hareketli ve kalabalık bir mahalleydi. Çok kısa zamanda SAVAK'ın dikkatini çekeceğinden ve yakın takibe alınacağından şüphesi yoktu. Mübarek ramazan ayı gelip çatmıştı; o yıl her nedense Meşhed'den ayrılmak istemedi veya ayrılamadı. Eylül ayının 29'u o sene Mübarek ramazan ayının ilk gününe denk gelmişti. Bu mübarek ayda, İmam Hasan Camiinde SAVAK'ın tepkisini almayacak ne tür şeyler yapabileceğini düşünürken, cemaatle yaptığı meşveretlerden sonra ikindi namazının ardından cemaatle bazı ayetler okuyup bu ayetlerin Farsçasını açıklamaya karar verdi. Hatta ayetlerin Farsça tercümesini camideki gençlere de bırakabilirdi: "Hamenei Bey SAVAK'ın takibinde olduğu için ayetlerin Farsça tercüme ve açıklamalarını camideki gençlerin yapması daha doğru idi. Böylece hem Hamenei Bey'in istediği olacak, hem de Emniyet Teşkilatı

1- Şehid-i Cavid [Ölümsüz Şehit], h.ş 1349, Nimetullah Salihi Necefabadi, (h.ş 1302-1385), Kum İlmiye Araştırma Merkezi Ayetullah Uzma Humeyni'nin taraftarlarında No. Bu kitapta İmam Hüseyin'in kıyamını İslam devleti kurma açısından değerlendirmekte ve İmam'ın kendisinin ve ailesinin ölümü hakkında bilgisi olduğuna dair rivayetlerin tamamını reddetmektedir. Bu kitap basıldığında İran da Şia ulemasının yoğun tepkisine neden oldu ve Kum uleması bu konuda ikiye ayrıldı. Muvafık görüşlerin bir kısmı mücadelelerin sürmesini sağlama amaçlı ve siyasi nitelikliydi.

gereksiz yere müdahale edip bu ramazanın tadını kaçıramayacaktı."[1]

Haberi duyan SAVAK derhal karakollara bir genelge yayınlayarak ramazan ayında hutbe verilecek mescitlerle dinî merasim ve toplantıların yapılacağı mekânlarda resmî makamların izin verdiği şahıslar dışında hiç kimsenin konuşma yapmaya hakkı olmadığı, buna uymayanların sert bir şekilde cezalandırılacağı uyarısında bulundu.[2]

SAVAK'ın bu direktifi bürokratik işlemlerden geçip uygulamaya konuluncaya kadar Hamenei Bey ramazanın ilk günlerini, ikindi namazından sonra Âl-i İmran Suresi'nin bazı ayetlerini açıklamakla geçirmeyi başarmıştı. Öğle ve ikindi namazını Keramet Camiinde kıldırıyor; hemen ardından hutbe için İmam Hasan Camiine gidiyordu. O, camiye varıncaya kadar Seyyid Rıza Kamyab cemaate namazını kıldırmış ve tesbihatı bitirmiş oluyordu. Ramazanın dördüncü günü Âl-i İmran Suresi'nin 129-142. ayetlerini tefsir etti. Camideki genç karilerden biri ayetin Arapçasını okuyor, o da Farsça tercümesini yaptıktan sonra ayetin açıklama ve tefsirine geçiyordu. Takva sahiplerinin özelliklerini anlatırken şöyle diyecekti:

> "Allah düşmanları karşısında ne kadar öfkeli olursanız o kadar iyi bir kul sayılırsınız; Kur'ân'ın buyurduğu bu sıfata sahip olmadığım ve sinirlerimi gereğince kontrol edemediğim için bu konuda daha fazla konuşamayacağım. Bu konuda konuşma salahiyetine haiz kişi ayetle bahsedilen sıfatları taşıyan kişidir."[3]

Göründüğü kadarıyla birileri ders sırasında konuşarak dikkatleri dağıtıyor, belki de dersi bozmak için bunu kasten yapıyordu. Sinirlerine hâkim olamama şeklindeki beyanın, sınıfta sükûtun sağlanması imasıyla söylendiği de düşünülebilir.

Ramazan ayının onuncu günü Â'raf Suresi'nin 130-135. ayetlerini tefsir etti. Konuşmasının başında Kur'ân tefsiri yapmadığını, sadece ayetlerin Farsçasını tercüme edip kısa açıklamalarda bulunduğunu söyleyerek hak ve batıl hakkında konuştu; hakkın sürekli ilerleyici, batılın ise daima olduğu yerde sayıp yoz, donuk ve dogmatik bir yapıya sahip bulunduğunu açıkladı ve şöyle dedi:

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10109, tar. 10.07.1352.

2- age, Horasan SAVAK'ından Emniyet Teşkilatına, No. 1 H/10128, tar. 12.07.1352.

3- age. H 9'dan 312'ye, No. H 9/10158, tar. 15.07.1352.

> "Allah'ın hükümleri ile yönetilen bir devlet, bir gün mutlaka tarihin akışına galip gelecek ve batıla dayalı düzeni yenecektir. Bunun en bariz delili Hz. Musa'nın Firavun'a galip gelmesidir. Firavun küçük biri değildi, çok güçlü bir iktidarı vardı. Hz. Musa'nınsa hiçbir şeyi yoktu. Bu ikisinin görünüşteki güçleri arasında hiçbir uygunluk veya yakınlık görünmüyordu. Hz. Musa bütün bilim ve teknolojilerin önünde diz çöktüğü bir irade ve maneviyat gücüyle donanmış olarak Firavun'a savaş açtı. Çağımızda da niceleri modern silahları olmadığı hâlde salt irade ve iman gücüyle dünyanın en büyük ve en modern silahlarına sahip güçlerine galebe çalmış durumdadır. Bunlar hepimizin bildiği gerçeklerdir. Hz. Musa'nın silahları sabır, geri adım atmama, mücadeleden asla vazgeçmeme, davadan dönmeme ve ümidini yitirmeme hasletlerinden ibaretti. Kendisini izleyip onun yolunu takip edenlere işte bu silahları verdi; kılıç-mızrak değil… Onlara "Sabırlı olun, Allah'tan yardım dileyin, bu iki hasletle donanırsanız, Firavun'a galip olursunuz." dedi ve dediğini de gerçekten yaptı. Mücadelede sabrın apayrı bir yeri vardır… Sabır, insanı durduran saikler karşısında direnmek, saptırıcı etkenler karşısında ayak diretmektir."[(1)]

Bunlar Kur'ân'ın tercümesi değil, alenen tefsir ve açıklamasıydı. İki hadis okudu ve cemaate, sosyal boyutu olan bu iki hadise dikkat etmeleri hâlinde gerçek takvanın ne olduğunu kolaylıkla anlayacaklarını söyledi:

> 1- Mümin, belalar, felaketler ve sorunlar karşısında ezilmemeli; fırtınalar karşısında sapasağlam kalan bir çınar ağacı gibi olmalıdır.
>
> 2- Bir belaya uğradığında ağlamamalı, bir nimete kavuştuğunda da kahkahalarla gülüp eğlenmemelidir; bu seslerin ikisini de Allah sevmez."[(2)]

Ramazanın 11. günü Enfal Suresi'nin 20-27. ayetlerini tefsir ederken şöyle dedi:

> "İslam dini yeryüzünde ebedidir, kimse bu dini yok edemez. Zuhur edecek olan Hazreti Mehdi, Kur'ân'da bahsedilen İlahî yönetim ve iktidarı bütün dünyaya egemen kılacaktır. Ondan önce bu cihanşümul iktidarın ışığı, yeryüzünün belli noktalarına vurmaya başlayacaktır."

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/16233, tar. 29.07.1352.

2- age.

Konuşmasını iki rivayetle bitirdi:

> "Hak etmediği bir konum ve mevkie geçen kimse başkasının hakkına tecavüz etmiş olur.
>
> 2- Şeytanın ağzıyla konuşanın sözünü dinlemeyin; zira bir sözü dinlemek, o sözün kaynağının ubudiyetini kabullenmektir."(1)

Ramazanın 13. günü Saf Suresi'nin ayetlerini tefsir etti:

> "Şüphesiz Allah, kurşundan dökülmüş, tunç gibi sağlamlaşmış saflar hâlinde savaşanları sever… Hiçbir şeyden etkilenmeksizin, hiçbir şeyden korkmaksızın, hiçbir şeyden yılmaksızın Allah yolunda savaşanları sever."(2)

Bu sözler SAVAK 3. istihbarat Dairesi Başkanlığını rahatsız etmişti; Horasan bölgesi SAVAK'ına derhal bir direktif gönderilerek şöyle denildi:

> "Göründüğü kadarıyla uyarı ve tutuklama (=hapis ve işkence) Seyyid Ali Hamenei'nin gidişatını hiç değiştirmemiş… Bu durumun sürmesi hâlinde bazılarının ondan etkilenip rejim aleyhine anarşik ve tehlikeli eylemlere girişmesi muhtemeldir. Bundan dolayı, söz konusu şahsa daha fazla şiddet ve baskı uygulama ve onu daha fazla kısıtlamamıza yarayacak belgeler bir an önce toplanmalı ve duruma müdahale için gerekli zemin hazırlanmalıdır."(3)

Aynı yılın ramazan bayramında, şehrin en büyük âlimi olan Ayetullah Milani'nin Müslüman ülkelerin İsrail'le girdiği savaş nedeniyle rutin bayram görüşmelerini iptal ettiğini öğrendi. Siyasi hadiseler karşısında gerekli tepkileri vermediği için epeydir yüz çevirdiği hocasına uğramaya karar verdi. Böylece bu taklit mercii âlim, şehrin az sayıdaki mücadeleci insanlarının kendisine karşı neden mesafeli durduklarını şimdi fark ederdi belki… Tahran Tekkesi'nde, Ayetullah Milani'nin bacanağı Şeyh Muhammed Reşdi'nin vefatı nedeniyle düzenlenen taziye meclisine katıldı. Bu, uzun süredir Ayetullah Milani'nin katıldığı programlardan uzak duran Hamenei Bey'in attığı bir "mücadele dostluğu" adımıydı.(4)

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/16317, tar. 14.08.1352.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/16309, tar. 10.08.1352.

3- age, 312'den Horasan SAVAK'ına No. 312/8976, tar. 01.09.1352.

4- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10424, tar. 15.08.1352.

Din Öğrencilerine Malî Yardım

1973'ün sonlarına doğru, epeydir hayalini kurduğu bir arzusunu gerçekleştirme fırsatı bulmuştu. Fakirliğin ne kadar çirkin bir yüzü olduğunu ve din öğrencilerinin, inançları uğruna bu çirkinliği nasıl büyük zorluklarla göğüs geldiklerini çok iyi biliyordu. Din öğrencilerini, içinde bulundukları sosyal durumları ve ihtiyaçlarına göre iki kategoriye ayırdı, evlilerle bekârları tespit etti; evlilerin masrafı daha çoktu. Bazı arkadaşlarının da yardımıyla, isimleri yazıp liste hazırladı ve din öğrencileri için para toplamaya başladı. 26'sına ayda 100 tümen, 18'ine de 40 tümen verilecekti. Bu amaçla kendisine başvurduğu bir meslektaşı bunu Meşhed Emniyet Teşkilatına bildirdi ve onu ihbar etti; hatta öğrencilerin listesini bile Emniyete vermişti![1] İstihbarat 3. Daire Başkanlığı bu raporu önemsemiş ve Perviz Sabiti; Meşhed SAVAK'ına bir yazı yazarak söz konusu öğrenciler hakkında detaylı bilgi edinilmesini ve onlara yapılan bu maddi yardımın nedeninin öğrenilmesini istemişti.[2]

Keramet Camii Faal Oluyor

Hamenei Bey 10 ayı bile bulmadan, Firdevsi Caddesi'ndeki İmam Hasan Camiinde yaptığı çalışmaları, Nadiri Caddesi'nde bulunan Keramet Camiine taşımıştı. Muhtemel tehlikelere rağmen bu mekân değişikliğinden memnundu. Burada hem halkın ilgisi daha fazlaydı, hem de Meşhed'e gelen ziyaretçiler de bu camiye uğrayabiliyordu. İmam Hasan Camiindeki tefsir derslerinin daha 4. ayında SAVAK'ın gazabına uğraması boşuna değildi. Nitekim Keramet Camiinde halkın tefsir derslerine gösterdiği yoğun ilgi üzerine onu Terörle Mücadele Ortak Komitesine götüreceklerdi!

Hamenei Bey, Keramet Camiinde gençlerin siyasi ve sosyal bilinçlerini güçlendirmeleri yolunda daha faydalı olacağını düşünmüştü:[3]

"Keramet Camiinin önemi sadece daha büyük olması değildi. Burası şehrin dinî merkezlerinin ortasındaydı; İmam Rıza'nın türbesine ve dinî bilimler medreselerine çok yakındı; hemen yanında şehrin yeni binaları yükseliyor-

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10188, tar. 16:07.1352.

2- age, İstihbarat 3. Daire Başkanı'ndan Meşhed SAVAK Başkanı'na, No. 312/8042, tar. 08.08.1352.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10632, tar. 06.09.1352.

du ve üniversiteyle sinemalar da aynı mahalledeydi; bu nedenle coğrafi konumu çok elverişliydi. Şehrin en büyük çarşısına da pek yakın olduğundan çok sayıda esnaf da bu camiye geliyordu. Keramet Camii, görünüşte birbiri ile hiç bağdaşmayan tüccar, esnaf, öğrenci, yolcu, ziyaretçi ve din öğrencileri gibi çok farklı ve çeşitli kesimlerin uğrak yeriydi."(1)

İmam Hasan Camiinde yaptığı son 2 konuşmanın biri Asr Suresi'nin tefsiri(2), diğeri de velayet hakkındaydı.(3)

Tefsir dersleri hakkında SAVAK İstihbarat 3. Daire Başkanlığına ulaşan raporlar, onun geri adım atmayacağını, davasından vazgeçmediğini ve bu gidişle daha fazla insanın sempatisini kazanıp takipçilerinin hızla artacağını gösteriyordu. Bu nedenle İstihbarat Teşkilatı ona hutbe yasağı koyma ya da Meşhed'den sürme yolundan birini seçmekte kararlıydı. Perviz Sabiti'nin Horasan İstihbarat Başkanlığına yazdığı direktif şöyleydi:

> "Raporda adı geçen Seyyid Ali Hamenei'nin öteden beri yaptığı çalışmalar ve sabıkası göz önünde bulundurulmuş ve yaptığı konuşmalarda halkı rejime karşı kışkırttığı için defalarca çağrılıp uyarılmasına rağmen yine bildiğini yapmaya ve rejim aleyhine konuşup kışkırtıcı beyanlarda bulunmaya devam ettiği tespit edilmiştir. Bu minvalin devamı hâlinde daha nicelerinin ona katılacağı ve rejim aleyhine anarşist çalışmaların artacağı aşikârdır. Bundan dolayı mevzu bahis şahsın bütün konuşma ve çalışmalarının daha dikkatle izlenmesine ve kendisine daha ciddi ve sert yaptırımlar ve kısıtlamalar uygulanmasını mümkün kılacak belge ve bulguların süratle hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda gerekenin derhal yapılması, elde edilen bilgilerin geciktirilmeden tarafımıza ulaştırılması… Ayrıca; ilgili şahsın Meşhed'den sürülmesi veya kendisine hutbe ve cami yasağı konulması konusundaki görüşünüzü de bildiriniz."(4)

Hamenei Bey Keramet Camiine giderken, İmam Hasan Camii'ndeki yerini Seyyid Rıza Kamyab'a bırakmakla çalışmalarını artırıp çoğaltmıştı!

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 80.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/10524, tar. 24.08.1352.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10635, tar. 06.09.1352.

4- age, İstihbarat 3. Daire Başkanı'ndan Horasan SAVAK'ına, No. 312/8976, tar. 01.09.1352.

Çünkü daha önce onun ürküttüğü fincancı katırlarını bu defa da Meşhedi Kamyab ürkütmüş ve Hamenei'nin izinden yürüdüğü için o da Emniyetin kara listesine alınıvermişti![1]

İstihbarat 3. Daire Başkanlığı Horasan Eyaleti İstihbaratına yazdığı direktifte Kamyab'ın Hamenei'nin görüşlerinden etkilendiğini, onun yakın arkadaşı olduğunu, bu nedenle de bütün hareketlerinin dikkatle izlenmesi emrediliyordu.[2] Seyyid Rıza Kamyab, İmam Cafer Sadık hazretlerinin şehadet yıldönümü münasebetiyle Çaharbağ Camiinde yaptığı konuşmada şöyle demişti:

> "Muaviye'yle İmam Ali, Yezit ile İmam Hüseyin, Mansur'la İmam Sadık arasındaki savaş kıyamete kadar sürecek bir savaştır. Kötünün iyi ile savaşının asla bitmeyeceği ve her günün Aşura, her yerin Kerbela olduğu unutulmamalıdır."

Bu sözler üzerine derhal Emniyete çağrılıp uyarılmış ve bundan sonra benzeri şeyler söylemesi hâlinde sürgüne gönderileceği yolunda tehdit edilmişti.[3]

Hamenei Bey'in Keramet Camiindeki programı şöyleydi: Pazar akşamından çarşamba akşamına kadar her gün namazdan sonra hadis anlatıyor ve bu hadisleri şerh ediyordu; perşembe akşamı ise namazda okunan ayet ve zikirleri açıklıyordu. Cuma akşamları Kur'ân-ı Kerim tilavet ediyor ve okunan ayetleri tefsir ediyordu. Bütün bunlarda kendi sosyal ve siyasi görüşü çerçevesinde bir yorum vardı.

Bir gün tespih zikirlerini anlatırken "Elhamdülillah" zikri hakkında şöyle dedi:

> "Hamd ve Şükür, sadece Yüce Allah'a yapılır ve O'na mahsustur. İnsanoğlu sadece Yüce Allah'ın önünde eğilmeli ve sadece O'na şükretmelidir, başkasına değil. Tağut güçlerinin naçiz lütufları karşısında gevşememeli; bütün tağutların kirlenmiş olduğunu, Hak'tan saptığını bilmelidir insan."[4]

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10634, tar. 06.09.1352.
2- age, 312'den H 9'a, No. 312/9616, tar. 19.09.1352.
3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10789, tar. 23.09.1352.
4- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/11044, tar. 20.10.1352.

Keramet Camiinde de kara tahtası vardı; anlatacağı ayet, hadis ve rivayetleri tahtaya yazardı. İlk günlerde 15 dakika süren konuşması, halkın yoğun ilgi göstermesi üzerine 1 saate çıkmıştı. 1974 Ocak'ının 22. günü "sabır" hakkında konuştu. Sabrın çeşitli anlam ve boyutlarını anlattıktan sonra Kur'ân'da geçen sabrın "insanı azdıran nefsaniyetlerin tamamına karşı direniş" olduğunu söyledi ve bu konuda Sadr-ı İslam'dan örnekler verdi; kimi sahabi kadınların bir savaşta 3 yakınını birden şehit verdiğini hatırlatarak şöyle dedi:

> "İslâm dininin hak olduğunu anlamak isteyen birinin, bu dine iman eden o büyük kadınlarla erkeklerin gösterdiği muazzam sabır ve direnece bakması yeterlidir."(1)

Şubat'ın 12. günü cömertlikle ilgili bir hadis okudu ve bu hadisin, güncel siyasi ve sosyal meselelerle karşılaştırmasını yapıp şöyle dedi:

> "İslâm toplumu yok oluyor, Müslüman bir topluluk her şeyini kaybederek mahva doğru sürükleniyorsa bize düşen görev nedir? Bu durumda cömertlik, sadece malınızdan değil, canınızdan da vazgeçmenizdir. Yaradılış nizamı hak üzere kurulmuştur; hakkı tehlikede gördüğünüzde onu koruma uğruna canınızı vermekten çekinmemeniz gerekir."(2)

13 Şubat günü Bakara Suresi'nin 250. ayetini okudu:

> "Rabbimiz, bize sabır ver; direnişimizi artır; bizi kâfirlere karşı muzaffer eyle."
>
> "Bu ayette sözü edilen sabır, insanın kemal zirvesine doğru tırmanışını sürdürmesidir. İnsanların ayaklarına vurulan ve onları kula kulluğa, esarete, teslimiyete, günaha ve zillete doğru çeken bağlara bağlanmamak, bunların tekâmüle doğru ilerleyişi engelleyememesidir. Demek ki "sabır" direniş ve mukavemettir."

Bu açıklamadan sonra yine Kur'ân'dan bir örnek vererek Enfal Suresi'nin 65. ayetini okudu:

> "Sizden sabırlı -direnen- 20 kişi olursa, iki yüz kişiyi yener ve sizden 100 kişi olursa, küfre sapanlardan 1000 kişiyi yener; çünkü onlar anlamayan bir topluluktur."

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/11241, tar. 11.11.1352.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/17137, tar. 15.12.1352.

Konuşma Yasağı

Ayetler, hadisler ve rivayetler ışığında yaptığı konuşmalar çok geçmeden yine SAVAK'ı ürküttü ve Keramet Camiinde konuşmasının yasaklanmasına neden oldu. SAVAK, bu yasağa mecbur olmadan önce başka yöntemleri de denemiş ve onun aleyhine kara propagandalar yapıp iftiralar yaymak suretiyle taraftarlarını azaltmaya çalışmıştı. Bir SAVAK elemanı her hafta etraftaki esnafı dolaşıyor ve "Şu Seyyid'in arkasında namaz kılmayın sakın; onun Vahhabi olduğu söyleniyor!" diyordu.[1] Bu karalama kampanyası tutmayınca, SAVAK Teşkilatı Hacı Muhammed Tagi Keramet Kirmani'yi emniyete çağırıp tehdit etti, "Büyük ve geniş bir evinin olması seni neden rahatsız ediyor? Niçin evinin bir kısmını mescide çevirip dincilik yapmaya başladın?" dedi. SAVAK tarafından hazırlanan raporda şöyle deniliyor:

> "Seyyid Ali Hamenei bir süredir Keramet'in binasında mescide çevrilen yere gidiyor ve yatsı namazından sonra ayağa kalkıp Kur'ân'dan seçtiği bazı ayetleri cemaate okuyup tefsir ediyor. Bu mescit İmam Rıza'nın türbesine yakın olduğundan türBey'i ziyarete gidenlerin çoğu, onun konuşmasını dinlemek için söz konusu mescide de gidiyorlar… Gidenlerin çoğu da gençler!.. Bundan dolayı Keramet Kebapçının sahibi Keramet Bey'in derhal Emniyete çağrılıp bu işin çok tehlikeli noktalara vardığı yolunda ciddi şekilde uyarılması ve Hamenei Bey'i oradan uzaklaştırıp onun yerine; gerekli şartlara haiz ve Ayetullah Milani'nin de onaylayacağı birini tayin etmesi gerektiği söylenmelidir."

Şubat ayının 21. günü Keramet Bey sabahleyin saat 8'de SAVAK'a çağrılıp çok sert bir dille azarlandı ve bundan sonra Hamenei'nin o mescitte imamlık yapmaması ve hutbe vermemesi gerektiği kendisine anlatıldı. Keramet Bey aynı gün bunu Hamenei Bey'e aktardı. Ancak, bir gün önce ilginç bir olay olmuş ve Hamenei Bey namazdan sonra minberin önünde durup şöyle demişti: "**Minbere çıkmam yasaklandığı için, minberin önünde, ayakta konuşmak zorundayım**." Hamenei Bey'in SAVAK'a çağrılmasına karar verildiği hâlde, o hâlâ mescitte konuşma yapmayı sürdürüyordu. Şubat ayının 5 ve 6. günleri yine minberin önünde durarak tefsire başladı, tefsirden sonra İmam Sadık'tan şu rivayeti aktardı: "**Mümin; namaz ve**

1- Caferiyan, Resul, Ceryanha ve Sazmanhay-i Mezhebiy-i Siyasi İran [İran'daki Siyasi ve Dinî Akımlar] (1320-1357) Tahran, Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi]. 6. Bas. h.ş 1385, s. 253.

oruçla değil, doğru sözlülüğü ve emanete ihanet etmemesiyle bilinip anlaşılır." Bu rivayetten sonra şu açıklamada bulundu: "**İmamın cephesinde, onun safında yer almak demek, ona karşı olan cepheyle savaşmak demektir**."[1]

Meşhed Kebapçılar Esnaf Odası Başkanı ve bu mescidin müessisi olan Keramet Bey durumu Hamenei Bey'e anlatmış; SAVAK'ın artık mescitte imamlık ve hatiplik yapmasına izin vermediğini söylemişti. Bunun üzerine "Bana bir şey söyleyeceklerse, kendileri söylesin." demişti ona. Keramet Bey, Hamenei Bey'in bunu söylediğini SAVAK'a aktarma ihtiyacı duymamıştı. Bu nedenle, çarşıda tesadüfen Keramet'le karşılaşan SAVAK memuru Furuzanfer, Hamenei Bey'in neden hâlâ mescitte imamlık yapmaya ve minberin önünde ayakta durup hutbe vermeye devam ettiğini ondan öğrendiğinde pek şaşırmıştı. Bunu öğrenir öğrenmez Horasan Emniyet Teşkilatı başkanına Hamenei Bey'in telefonla aranıp imamet ve hatiplik yapmaması konusunda uyarılması ve mescidin önüne bir bekçi konularak Hamenei Bey'in girişine izin verilmemesi önerisinde bulundu. SAVAK başkanı Şeyhan bunu öğrenince pek şaşırmıştı:

"Nasıl olur? Hamenei Bey'in camide imamlık ve hatiplik yapması zaten yasak değil mi? Eğer değilse, yasaklanması için gerekli işlemleri hemen başlatın! Ayrıca, derhal merkeze çağırın ve sert bir şekilde kendisini uyarın; uyarınıza yine kulak asmaması hâlinde tutuklanacağını söyleyin!"

Şubat ayının sonlarıydı… Öğle vakti evin telefonu çaldı. Arayan bir SAVAK memuruydu; bir daha Keramet Camiine ayak basmamasını iblağ edip telefonu kapatmıştı. Bu sırada abdestini almış, camiye gitmek üzere hazırlanmakta olan Hamenei Bey, ahizeyi yerine koyduktan sonra cübbesini çıkardı ve namazını evde kıldı.

Mevcut SAVAK belgeleri Hamenei Bey'in Keramet Camiinde yaptığı son konuşma tarihinin 26 Şubat 1974 olduğunu gösteriyor.

Mutahhari Bey Üzülüyor

Hamenei Bey'in çalışmalarına yasak konulduğu haberi dindar çevrede kısa zamanda yayılacak, çok geçmeden Mutahhari Bey de durumu öğrenip üzülecekti:

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/11561, tar. 06.12.1352.

> "Yazık… Bu rejim, nerede topluma faydalı bir iş yapılsa orayı kapatıyor ve Şeyh Ahmet Kâfi'nin Nüdbe Duasının yayılmasına yardım ediyor… İnsan ne diyeceğini, ne yapacağını bilemiyor… Hayret doğrusu!.. Seyyid Ali Hamenei gelecek için ümit vaat eden çok değerli ve örnek biridir. Meşhed'de kısa zamanda büyük işler başardı; aydın ve bilinçli gençleri bir araya getirdi. Humeyni de bu nedenle onu destekliyor zaten; taraftarlarına da, Hamenei Bey'i desteklemelerini söylemiş."

Aynı yılın mart ayının ortalarında Meşhed'e gelen Mutahhari Bey, Ayetullah Milani'nin siyasi tutumunu eleştirdi.(1)

Ayetullah Taligani'nin Meşhed'e Gizli Ziyareti

Ayetullah Taligani 19 Kasım 1973'de SAVAK'a fark ettirmeden gizlice Meşhed'e gelmişti. Emniyet Teşkilatı onun Taligan köylerinden birine gittiğini ve orada 1 hafta istirahat ettiğini zannedecekti. Taligani Bey 1972 Ocak'ında Zabol'a, 1972 baharında da oradan Kirman'ın Baft mıntıkasına sürgün edilmiş 1973'ün temmuz ayına kadar bu sürgün devam etmişti. Şimdi Meşhed'deydi. Kasım ayının 22. günü Hamenei Bey'i evinde ziyaret etti. Hamenei Bey'in evinde toplanan arkadaşlarına, Kerec'de sürgünde bulunan Kummî Bey'i anlattı; durumunun iyi olduğunu ve bir gün bu şehirde onun yararlı işler yapabileceğini söyleyerek "Onu fazla tanıtmak istemiyorsanız, ilişkinizi de kesmemenizi öneririm." dedi. Ayrıca, Emniyet Teşkilatının, Müslüman mücadeleci din adamlarının çalışmalarını engellemek için maddi kaynaklarını (humus) kesmeyi planladığını, Emniyetin dindar insanları hedef aldığını ve rejimin dindarlardan korktuğunu açıkladı. Sürgündeyken, gençlerin tutuklanmaları ve idamlarından duyduğu acıyı anlattı. Ayetullah Taliganî, kasım ayının 23'ü Cuma günü Tahran'a gitmek üzere Meşhed'den ayrıldı.(2)

Aynı yılın sonlarında, safer ayının son günlerine tekabül eden 1975 yılının ortalarına doğru Ayetullah Taligani'nin tekrar Meşhed'e gelebileceğini arkadaşlarına iletirken "Ona saygı gösterilmesini ve iyi ağırlanmasını istiyorum." diyerek ekledi: "Emniyet Teşkilatı muhtemelen buna izin vermeyecektir; ama yine de gelecek olursa arkadaşlara, onu görmeye gitmelerini söyleyin. O günlerde vefat etmiş olan Alemu'l-Hüda'ya Meşhed hal-

1- age,H 9'dan 312'ye, No. H 9/3003, tar. 08.01.1353.
2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/10633, tar. 06.09.1352.

kının gösterdiği büyük saygıya değinerek "Halkın bu ilgisi, onun rejimle iş birliği yapmadığını ve halkın da bunun farkında olduğunu gösteriyor." dedi; "Bir gün bu durumların değişeceğinden eminim; o gün gelip çattığında halk rejimle iş birliği yapan din adamlarını rezil edecek, kimse onlara dönüp bakmayacaktır bile!"[1]

Akait Dersleri Başlıyor

1974'ün mart ayı sonlarına doğru din öğrencilerinden kalabalık bir grubun ısrarı üzerine, akait dersleri vermeyi kabul etti. Mirza Cafer Camiindeki tefsir dersleri yasaklanmıştı. Daha önce, bazı talebelerine özel kelam dersleri vermek istemiş; ama SAVAK'ın bitmek bilmeyen müdahaleleri nedeniyle tedbiri yeğleyip bundan vazgeçmişti. Özel ders vermesi, Emniyetin kendisine karşı duyduğu şüphe ve suizanları artıracaktı. Bu nedenle, akait derslerini sadece din öğrencilerine verebileceğini, din öğrencileri dışında kimsenin bu derslere katılmamasını şart koştu. Dersleri, hemen yakınlarındaki Kıble Camiinde verecekti. Dersler kısa zamanda büyük ilgi görüp öğrenci sayısı hızla artınca Kıble Camiine sığmamış; Abdal Han Camiine taşımışlardı. Burası, kalabalık öğrencilerin sığabileceği kadar büyük ve genişti. Derslerini *"Bâb-ı Hadi Aşer"* kitabının[2] üzerinden veriyordu. Nübüvvet bölümüne kadar süren dersler; altıncı kez tutuklanmasıyla son bulmuş oldu.

Delil Yetersizliği...

İstihbarat Teşkilatı 1973 yılı boyunca Hamenei Bey'i tutuklatıp hapse atmaya yetecek belge ve bahaneler peşinde koşup durdu. Teşkilatın muhbirlerine, onu daha sıkı bir gözetime alıp daha fazla baskılara muhatap edebilecek delil veya bahaneler bulabilmeleri yolunda defalarca talimat verilmişti. Aslında birini tutuklatmak için SAVAK'ın mahkemece kabul görecek kanuni belgelere hiç ihtiyacı yoktu. İstediğini, istediği zaman alıp götürür veya tutuklardı. Meşhed İstihbaratı için önemli olan, askerî mahkemeye "ülkenin güvenlik ve asayişine aykırı girişim"den öte belgeler götürmekti. Hamenei Bey'in 3 ay hapiste yatması SAVAK'ı tatmin etmemişti.

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/11429, tar. 07.12.1352.

2- el-Babu'l-Hadiu'l-Aşer, Minhac-ı Salih fi Muhtasari'l-Mübah'ın 11. Böl. (Bu kitap Şia kelamının ünlü kaynaklarındandır)

Daha önce de onun hakkında 2 kez tutuklama emri çıkarmışlardı zaten… 1971'de tutuklayıp henüz inşaatı bile tamamlanmamış bir hapishanede ona işkence ettiklerinde, bu tutuklama için hiçbir belge göstermemişlerdi aslında. Çünkü Şehinşahlık düzeninin 2500. yılı kutlamaları boyunca onun tutuklu kalması gerekiyordu.

Hamenei Bey'in kim olduğunu İstihbarat Teşkilatı çok iyi biliyordu. Bir taraftan onu "aydın" ve "fikir adamı" olarak tanımlıyor, diğer taraftan da onu "aşırı"cılıkla suçluyordu. SAVAK'a göre o bir aydındı; çünkü İslami bilimlerin öğretildiği medreselerin üst düzey hocalarındandı, müçtehiddi, sosyal konular ve çağdaş kültürel yöntemlere aşina olmasının yanı sıra[1] birkaç kitap çevirmiş bir mütercimdi de… Dahası, güçlü bir hatipti; onu seven bir çevresi vardı; gençleri seviyor; onlar tarafından da seviliyordu; her kesimden insanla yakın ve haşır neşirdi.[2] Yine SAVAK'a göre o, bütün bu hasletlerinin yanı sıra "aşırı" biriydi; çünkü rejime karşıydı! Rejimi hep eleştiriyor, aleyhte konuşmalar yapıyordu; uzlaşmamakta ısrarlıydı; rejimin gerçek yüzünü halka gösterebilmek için elinden geleni ardına koymuyordu. Mevcut düzeni kökünden reddediyor; kurulu düzeni kesinlikle kabul etmiyordu. Kafasında, bir İslam devleti, İslami bir düzenin hayali yatıyordu ve böyle bir düzen kurabilmek için çalışıyordu. SAVAK'ın gözünde o, Humeyni'nin temsilcisiydi. SAVAK'ın 1960'lı yılların ortalarındaki raporlarında ondan, Kummî ve Humeyni'nin "taraftarı" olarak söz edilirken, şimdi sırf "Ayetullah Humeyni adına

---

1- Mesela Hamenei Bey, Meşhed'de sahnelenen "Yağmur Duası" ve "Bir Kez Daha Ebuzer"i izlemiştir. Davud Kiyaniyan'ın yazıp Muhammed Tagi Rafegi'nin sahnelediği Yağmur Duası 1350'de Meşhed Şir-i Hurşit salonunda gösterime girdi. Hamenei Bey'le bazı arkadaşları bir ev toplantısında bu tiyatroyu izleme kararı aldılar. Bu oyun o günlerde hem aydınlar hem de dindar halk kesiminin büyük beğenisini kazanacaktı.

2- Bu özellikleri SAVAK'ın da, yobazların da hoşuna gitmiyordu. Hatta bu nedenle onu Vahabilikle bile suçlayanlar çıkmış ve onu böylesine büyük bir iftiraya maruz bırakmışlardı. Bu iftirayı atanlar da, Beyni kokuşmuş bazı yobaz mollalardı! Mesela o günlerde tam bir "fitne fesatçı" olarak tanınan ve ilimden zerrece nasibi olmayan "A" adlı hoca ona Vahabi iftirasını atmış ve buna delil olarak da namazda sarığını çene altından geçirmesini ve bir kitabında Hz. İmam Hüseyin'in ismini yazarken (a.s) ibaresini kullanmasını göstermişti!! Yobazlar ona öfke kussa da, gençler, özellikle medrese öğrencileri onu çok seviyordu (bk. İslami Akımlar s. 254).

vücûhat toplayan bir temsilci"den ziyade, Humeyni'nin yolunun hızlı ve ciddi bir takipçisi olarak tanımlanıyordu. 1970'de yazılan bir SAVAK raporunda şöyle yazılıdır:

> "Seyyid Ali Hamenei Bey, Humeyni Bey'in samimi taraftarlarındandır; ama geçen bir yıl zarfında bu konuda ondan net bir propaganda duymadım. Buna rağmen, "Humeyni'nin yakın taraftarları" kimdir? diye sorsanız, Hamenei Bey'in kesinlikle bunlardan biri olduğunu söyleyeceklerdir. Bence malî bakımdan da Humeyni Bey'le aralarında bir irtibat var. Geçen yıldan bu yana maddi durumunun nasıl olduğu konusunda net bilgim olmasa da, bu malî irtibatın varlığından şüphem yok; Humeyni Bey'i sevdiğinden ve ona büyük saygı duyduğundan eminim. Tatil günlerinde, Mirza Cafer Camiinde tefsir dersleri veriliyor. Bu derslere katılan arkadaşlardan edindiğim bilgilere göre, derslerde öğrencilere rejim karşıtı fikirler aşılıyor… Cuma günleri de evinde özel bir toplantı düzenliyor; bu toplantıya din öğrencileri dışında, halk kesiminden de katılıyor herkes… Bu toplantının durumu nedir bilmiyorum; ama orada mersiye okumak için toplanmadıkları kesin… Bir nevi halka şeklinde bir toplantı, karşılıklı sohbetler ediliyor. Birkaç kez, kendisini ziyaret amacıyla cuma günleri öğleden sonra evine gittim; her gidişimde o toplantı vardı. O sırada neler konuşulduğunu şimdi hatırlamıyorum; önemli veya siyasi şeyler konuşulmuyordu sanırım; ama o tür toplantılarda mutlaka güncel hadiseler de konuşulur; bu nedenle izlenmesi yararlı olacaktır. Hamenei Bey'in "İslami Gerçekleri Yayma Merkezi"yle de öteden beri belli bir yakınlığı var. Bilhassa o çevreden olan Muhammed Tagi Şeriati'yle, oğlu Dr. Ali Şeriati Tahir Ahmetzade'yle az-çok görüşürlerdi. Bunlarla nasıl bir iş birlikleri olduğu konusunda bilgim yok; ama dostlukları vardı. Yine bildiğim kadarıyla Hamenei Bey'in, Humeyni Bey'in eserlerinin basılıp dağıtılmasında hiçbir dahli yok. Nitekim ara sıra bir İlmihal Kitabı -Risale- lazım olduğunda benden istemiştir."

SAVAK bütün bunları biliyordu; ama hepsi de kendi muhbirlerinin raporlarından ibaretti ve bunları belgeleyebilecek hiçbir şey yoktu elinde. Mesela Ayetullah Humeyni'nin bazı mukallitlerinin humuslarını Hamenei Bey'e verdikleri, onun da bunları toplayıp Ayetullah Pesendide'ye gönderdiği SAVAK'ın bilmediği bir şey değildi.[1] Hatta Meşhed'de humuslarını

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/11003 tar. 15.10.1352.

Ayetullah Humeyni'nin temsilcilerine veren ve onun mukallidi olan çok sayıda kişi tespit edilmişti.[1] Dahası, Meşhed'de Ayetullah Humeyni'nin [İlmihal] risalesini evinde bulunduran ya da onu elden ele dolaştırıp okutan veya okuyan 30'a yakın kişinin adı vardı ellerinde.[2]

Hamenei Bey'in, Ayetullah Humeyni'nin vekili ve temsilcisi olduğunu bir toplantıda açıkça söyleyen Vaiz-i Tebesi'nin ancak bu net açıklamasından sonra meseleden emin olmak, SAVAK'a ağır gelmişti:

> "Seyyid Ali Hamenei, Ayetullah Humeyni'nin vekili ve tam yetkili temsilcisidir. Ona humus vb. para göndermek isteyenlerin Hamenei Bey'e başvurmalarını, onun gerekeni yapacağını ve kendisinden makbuz alabileceğini bizzat Ayetullah Humeyni'nin kendisi söyledi."

Bu konu kendisine rapor edildiğinde bölgenin SAVAK Başkanı şöyle diyecekti: "Seyyid Ali Hamenei'nin Ruhullah Humeyni'nin temsilcisi olduğunu tabii ki SAVAK biliyordu; ama çok özel güvenlik sebeplerinden dolayı bu konuyu şimdiye kadar (1974'ün temmuz ayı) gizli tuttuk ve bilmiyormuş gibi davrandık! Şimdi taraftarlarını, Humeyni'ye ulaşmasını istedikleri humus parasını Hamenei'ye vermeleri yolunda teşvik ediyorlar."[3]

Hamenei Bey'in vekil olduğu ve siyasi tutukluların aileleriyle yoksul din öğrencilerine malî yardımlarda bulunduğu haberi Horasan dışına da ün salmış olmalı ki Gilan'dan kendisine bir mektup gönderen Kasım Emirpur, hapisten çıktığını, imamlık ve hatiplik yapmasının yasaklandığını, maddi durumunun çok kötü olduğunu, kendisinden yardım alabilmek için Meşhed'e doğru yola çıktığını bildirecekti ona.[4]

1975'in mart ayına gelindiğinde Meşhed dinî bölümler medreselerinde okuyan öğrencilerden 68'inin harçlığı, Ayetullah Humeyni'ye gönderilmesi için onun vekillerine verilen vücûhattan (humus) ödeniyordu.[5] Bu öğrenciler, o güne kadar medreselerde verilenden daha farklı bir eğitim alıyor; diğer medreselerde de bile duyulmayan derslere katılıyorlardı;

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H9/3818, tar. 12.03.1353.
2- age, H 9'dan 312'ye, No. H9/5675, tar. 18.08.1353.
3- age, H 9'dan 312'ye, No. H9/4313, tar. 23.04.1353.
4- age, H 9'dan 312'ye, No. H9/5208, tar. 07.07.1353.
5- age, H 9'dan 312'ye, No. H9/17747, tar. 27.11.1353.

Arapça güncel konuşma dili, farklı fikrî görüş ve ideolojiler, din ve meslekler üzerine inceleme, akidevî prensipler…[1]

Bütün bunlar o güne değin kendisini zerrece güncellememiş ve yeniliğe kapısını açmamış olan Meşhed dinî bilimler medresesinin durgun ve donuk yapısının tam kalbinde araştırmacı, yeniliklere açık, hareketli ve dipdiri bir dinî eğitim sisteminin tohumlarının serpildiğinin habercisiydi.

Hamenei Bey'in etrafında sıkça dolaşan bir SAVAK muhbiri, Ayetullah Humeyni'nin mukallidi olan ve humusunu onun temsilcilerine veren herkesi fişlemiş ve isimlerini tespit etmişti.[2]

SAVAK her zamanki gibi, Hamenei Bey'i tutuklamak için bir belge veya bahane aramaktaydı.

Keramet Camii Günlerinde Yazılan Kitap

Hamenei Bey'in Keramet Camiinde verdiği tefsir dersleri ve konuşmalarının getirilerinden biri, derslere katılanların, öğrendikleri İslam'ı, bilfiil hayata geçirmeleri, diğeri de *"Goftari der Bab-ı Sabr* [Sabır Üzerine Konuşmalar]" adlı bir kitabı olacaktı. SAVAK belgelerinin de ortaya koyduğu üzere, onun camideki konuşmalarında sıkça tekrarlayıp vurguladığı konu "sabır" ve sabrın gerçek anlamıydı. Keramet Camiindeki çalışmalarının üzerinden yaklaşık 1, 5 yıl geçmeden *"Goftari der Bab-ı Sabr* [Sabır Üzerine Konuşmalar]" adlı kitabı basıldı.[3] Bu, camideki konuşmalarının bir derlemesiydi. Kitabın ön sözünde, sabrın en meşhur İslami kavramlardan biri olduğunu; ama zamanla maalesef bu kavramın da tahriften payını aldığını yazdı. Sabrın toplumda "her bela ve sıkıntıya katlanma" şeklindeki yaygın anlamının aslında zalimlerle fasıkların toplumu geri kalmış ve bedbaht bir konumda tutabilmek için kullandıkları bir araç olduğunu vurguluyor ve şöyle diyordu:

> "Fakir, geri bırakılmış, bedbaht ve perişan bir millet düşünün… Ona "sabret" denildiğinde bu nasihatten çıkardığı ilk sonuç, karşısındaki

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H9/17816, tar. 04.12.1353.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H9/17620, tar. 15.11.1353.

3- Bu kitap h.ş 1354'te (inkılaptan üç yıl önce) Kadir Yayınları tarafından basılmış ve 35 riyala satılmıştır.

> korkunç ve acı şartları "kabul edilebilir" ve "tahammül edilebilir" görmektir. Bu durumda mevcut statükoyu değiştirip kendisini kurtarmak için harekete geçmediği gibi; kendisine telkin edilegelen hayali bir "ecir ve mükâfat" vehmiyle, bu tahammülü "büyük bir sevap (!) " bile telakki eder! Maalesef bu yanlış anlayış, günümüzdeki İslam toplumlarının değişmeyen sabit rengi hâline gelmiş durumdadır."

Hamenei Bey'e göre sabır, toplumda yaygın olan kanaate göre "susma, tahammül ve sineye çekme" değildi; bilâkis elinden gelen gayreti göstererek olumsuz durumu düzeltmeye çalışmak, engelleri aşmak ve hedefe varmak için mücahedede bulunmaktı. Ayet ve hadislerden örnekler vererek şöyle yazacaktı:

> "Bir sorumluluğu yerine getirebilmeyi, bir adımı atabilmeyi, bir yolu kat edebilmeyi ve belli bir hedefe varabilmeyi garantileyebilecek tek şey insanoğlunun karşısına çıkan engelleri aşıp zorluklara direnmesi ve hepsinin üstesinden gelmesidir; bunun adı "sabır"dır işte!"

Yine İmam Hasan Camiinde

SAVAK'ın tehdidiyle Keramet Camiinin kapısı ona kapatılınca, aynı günün akşamı İmam Hasan Camiine gitti ve orada cemaate imamlık yaptı. Günlük konuşmalardan vazgeçti; haftada sadece bir gün, cuma günü akşamı konuşma yapıyordu. 1974 yılının ilk aylarını Meşhed'de bu minval üzere geçirirken Kum'daki öğrencilik ve mücadele yıllarının samimi arkadaşı Seyyid Cafer Şubeyri Zencani Tahran'dan Meşhed'e geldi. Şubeyri Zencani Bey o yıllarda Tahran'da yaşıyor; Gümrük Meydanı Mahallesi'ndeki Talia Camiinde imamlık yapıyordu. Birlikte sohbet ettiler, Tahran ve Meşhed'in durumunu, ülkenin siyasi vaziyetini konuştular. Hamenei Bey, Dr. Ali Şeriati'nin tutuklanmış olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirdi. 1973'ün sonlarına doğru Dr. Ali Şeriati Terörle Mücadele Ortak Komitesinde tutuluyordu. SAVAK, onu kendi tarafına çekmeye ve İrşad Hüseyniyesindeki çalışmalarını etkisiz hale getirmeye çalışıyordu. Dr. Ali Şeriati'ye ağır işkenceler yapıldığını duymuştu; bu nedenle SAVAK Teşkilatına beddua ediyordu."[1]

Nisan ayının 3'ünde, Munteziri Bey'i görmek için tekrar Tebes'e doğru yola çıktı. SAVAK'a ulaşan bilgiye göre oradan Yezd şehrine, Yezd'den

---

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/3179, tar. 21.01.1353.

de Tahran'a gitme niyetindeydi. Durum Tahran SAVAK'ına bildirildi ve orada da takip altında tutulması tembihlendi.[1] Perviz Sabiti, Tahran SAVAK'ına şunu yazacaktı:

"Gönüllü çalışan kaynak ve elemanlara gerekli eğitimler verilerek, Hamenei Bey'in attığı her adım dikkatle izlensin…"[2]

Munteziri Bey bu uzak diyarda kendisini tekrar ziyarete gelme zahmetine katlanan ve elinden gelen yardımı esirgemeyen Hamenei Bey'e teşekkür etti.[3]

Yezd'e vardığında, bu şehrin SAVAK'ına da gerekli direktifler çoktan ulaşmış ve şehirde ikamet ettiği süre boyunca attığı her adımın izlenmesi istemişti.[4]

Tahran SAVAK'ı onun başkente geleceği günü bekliyordu. Ailesi ile birlikte, çöl yolunu seçecek ve buna da "Biraz gezmiş olduk." diyecekti.[5]

Tebes'te 1 gün kalmış, geceyi de orada geçirdikten sonra sabahleyin Yezd'e gitmişlerdi. Yezd'de kaldığı 2 gün boyunca Şeyh Muhammed Fazıl Lenkerani'yle görüştü. Lenkerani Bey Yezd'de sürgün yıllarını yaşıyordu. Suçu; İmam Humeyni'nin başlattığı uyanış hareketini destek amacıyla bildiri yayınlayan din adamlarının bu tavrını savunmuş olmaktı! Yezd'e gitmişken şehrin en ünlü Merkez Camiini görmeden edemezdi; tarihî "Veziri Kütüphanesi"ni de gezmeyi ihmal etmedi. Bu kütüphanenin kurucusu ve vakıf mütevellisi olan yaşlı ve saygın din adamı Seyyid Ali Muhammed Veziri hocayla sohbet etti. Ayetullah Saduki'yi de görmeye gitti; ama onu yerinde bulamadı. Yezd'den İsfahan'a geçtiler; bu tarihî güzelliklerle dolu şehri doyasıya gezip dolaştılar. Oradan Kum'a, sonra da Tahran'a gittiler. Epey maceralı ve renkli geçen bu yolculuk hakkında SAVAK'a hiçbir belge ulaşmadı. Eşi Hoceste Hanım yolculuk boyunca zaman zaman karnının ağrıdığını söyledi; ama doktora gitmeye gerek duymadı; Meşhed'e vardıklarında apandis olduğu anlaşıldı ve orada ameliyat oldu.

1- age, Horasan SAVAK'ından 312'ye telgraf, No. 1 H/3117, tar. 18.01.1353.

2- age, İstihbarat 3. Daire Başkanı'ndan Tahran SAVAK'ına No. 312/230, tar. 19.01.1353.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/3224, tar. 28.01.1353.

4- age, 312'den Yezd SAVAK'ına, 312/229, tar. 19.01.1353.

5- age, 12 H 20'den 312'ye, No. 12 H 20/15685, tar. 02.02.1353.

Mayıs ayının ilk haftasını Meşhed'de geçirdi. Bu defa İmam Hasan Camiinde gönüllü dinleyiciler için *Nehcü'l-Belağa* şerhi dersleri vermeye başladı. Onun yokluğunda Seyyid Rıza Kamyab ve sonra da Seyyid Abbas Musevi Guçani cemaate imamlık etmiş, konuşmalar yapmışlardı. Mayıs ayının ilk haftasında mahalle karakolu Seyyid Ali Hamenei'nin Firdevsî Caddesi'ndeki İmam Hasan Müçteba Camiinde imamlık yaptığını ve cuma akşamları burada *Nehcü'l-Belağa*'yı açıklayıp şerh ettiğini öğrenecekti. Aynı zamanda, cuma günleri sabah namazından sonra; aynı caddenin sonunda yer alan Kıble Camiinde de kalabalık bir din öğrencisi grubuna Kur'ân tefsiri dersleri verdiği ve bu öğrencilerin her birine ayda 100 riyal harçlık dağıttığı, halk arasında onun Humeyni'nin temsilcisi olduğu, öğrencilere dağıtılan parayı Humeyni adına dağıttığı rapor edilecekti.[1]

Meşhed Dinî Bilimler Medresesi öğrencilerine yaptığı bu maddi yardım, her ne kadar onların yaşadığı fakirliği gidermede naçiz bir adım olsa da; Şah Rejimine bağlı "Vakıflar Kurumu"nun programıyla mücadele yolunda atılan ciddi bir adımdı aslında. Onun gibi Vaiz-i Tebesi Bey'de, Vakıflar Kurumunun medreseler üzerindeki baskısı ve iki yıldan beridir burada uygulamaya koydukları eğitim programlarından rahatsızlık duymaktaydı. Bu konuyu defalarca konuşmuş ve buna bir çözüm yolu bulmaya çalışmışlardı. Vakıflar Kurumunun dayattığı bu eğitim programına rağmen öğrenciler orada tahsile devam etmeli miydi? Bu soruna bir çözüm bulabilmek için Munteziri Bey'e akıl danışmaya karar verdiler ve bu amaçla, Seyyid Abbas Musevi Guçani'yle Emir Mucid'i Tebes'e yolladılar. Munteziri Bey "Öğrenciler medreselerde kalsın ve oradan çıkmasınlar; ama Vakıflar Kurumunu kesinlikle dinlemesinler ve onun dayattığı programları uygulamasınlar." demişti.

Bu fikri beğendiler. Bundan sonra bu konuyu soran öğrencilere "Medreselerden ayrılmayın; orada tahsile devam edin ve Vakıfların dayattığı hiçbir uygulama ve programa boyun eğmeyin." denilecekti.[2]

Şehir merkezinden uzakta sade ve küçük bir cami olan İmam Hasan Camiinde verdiği tefsir dersleri ve cemaatin takdirini kazanan kişiliğiyle Ha-

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan Emniyetinden SAVAK'ına, No. 57-9-53, tar. 14.02.1353.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/3518, tar. 19.02.1353.

menei Bey'in ünü kısa zamanda bütün şehirde yayılmış ve onu dinlemeye gelenler, caminin avlusuna da sığmaz olmuştu:

"Hadis-i şerifin tabiriyle "serçe yuvası"nı andıran o küçücük cami, esnaf ve öğrencilerin akınına uğramıştı. Cemaat kısa zamanda avluya taştı, orada da yer kalmayınca camiyi restore edip genişlettiler, Keramet Camiinden bile daha genişti şimdi! Fazla dikkat çekmemek için sadece cumartesi akşam namazlarında imamlık ediyor ve *Nehcü'l-Belağa* dersleri veriyordum, çok kalabalık bir dinleyici grubu vardı."[1]

İmam Hasan Camiinin Genişletilmesi

Cemaat camiye sığmıyordu artık. Avluda seccade sermeye başlamışlardı, çok geçmeden oradan da sokağa taşacak ve herkes orada toplanacaktı. Namaz vakitlerinde, özellikle cumartesi akşamları namaz vaktine doğru sokakta da seccade serecek yer kalmıyordu. Bir hafta boyunca onun konuşmasını hasretle bekleyenler sokakta bile oturacak yer bulamıyordu şimdi. Bir akşam, caminin genişletilmesi gerektiğini, arka taraftaki boş arsanın satın alınıp cami mekânına eklenebileceğini söyledi. Ertesi gün gönüllüler hemen makbuz bastırmış; cemaatten epey para toplanmış ve arsa sahibiyle konuşulmuştu. Hamenei Bey camiye yapılan "humus" payından verilemeyeceğini ve bunu kesinlikle kabul etmeyeceğini önemle vurgulamıştı. Bu yardımlar ancak teberru olarak kabul edilebilirdi. Makbuzlar hızla eriyordu; kısa zamanda 70 bin tümen toplanmıştı. Hamenei Bey bu meblağı, mahallenin saygın ve güvenilir ismi olan Hacı Ali Tusi Bey'e teslim etti. Arsa satın alındı ve inşaat çalışmaları başlatıldı.

1975'in ocak ayında kendisini tutuklamaya geldiklerinde caminin kubbesiyle birlikte inşaatın en zor kısmı tamamlanmıştı.

Tutuklama Bahanesi

Perviz Sabiti, Horasan SAVAK'ına yazdığı bir yazıda, aynı merkezden kendisine ulaşan bir rapora istinat ediyor ve Hamenei Bey'in Keramet Camiindeki bir konuşmasından çıkardığı şu sonucu iblağ ediyordu:

1731- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 80.

"Seyyid Ali Hamenei, kendisini sözüm ona "İran Halkının Mücahitleri" olarak adlandıran grubun ideolojisini savunmaktadır. Bundan sonra onun yaptığı konuşmalar teybe alınıp merkeze ulaştırılacaktır."

Bu yazı, Horasan SAVAK'ı için bir müjde niteliğindeydi. Artık Seyyid Ali Hamenei'yi tutuklamak için bir gerekçe bulunmuş demekti! Horasan Bölgesi İstihbarat Başkanı zaman kaybetmeden, Hamenei Bey'in konuşmalarının teybe alınmasını emretti ve aynı gün merkez istihbarata bir dilekçe yazarak tutuklanması ve hakkında gerekli işlemlerin yapılması için izin istedi.[1]

Hamenei Bey'in Kur'ân tefsiri, hadis şerhi veya namaz vakitleri hakkında yaptığı konuşmaları Perviz Sabiti'nin "Halkın Mücahitleri Teşkilatı"nın ideolojisiyle nasıl bağdaştırdığı ve yekdiğeriyle hiçbir ilgisi olmayan bu ikisini nasıl aynı çizgide gördüğü hala anlaşılabilmiş değildir. Buna mantıklı bir cevap bulabilmek için ya İstihbarat 3. Daire Başkanı Sabiti'yi Hamenei Bey'in fıkhi-siyasi görüşlerine vakıf ve bir o kadarda Halkın Mücahitleri Teşkilatının ideolojisine tamamen hâkim biri ve bu ikisini kıyaslayabilecek bilgi ve birikime sahip bir isim olarak tanımlamak gerekir -ki böyle biri olmadığı bilinmektedir- ya da onun kendisine ulaştırılan bir rapordaki "Hamenei Bey'in konuşmalarında, sözde Halkın Mücahitleri olarak bilinen örgütün ideolojisini telvihen ve dolaylı olarak desteklediği seziliyor." ifadesini gerekçe olarak kullandığını kabullenmek gerekir. Bazı öğrencilerin Halkın Mücahitleri Örgütüne malî yardım toplama teklifinin Hamenei Bey tarafından reddedildiğini de bilmesine rağmen SAVAK, onu tutuklamak için aslında çok daha farklı ve yeterli nedenlere sahipti.

Söz konusu örgütün 1970'de başlattığı silahlı eylemlerden sonra rejim örgütü darmadağın etmeyi başarmıştı. Bu nedenle bu örgüte üye olmakla suçlamak çok ağır bir ithamdı ve başkaca hiçbir gerekçe göstermeksizin yıllarca Terörle Mücadele Ortak Komitesi'nin elinde tutuklu kalmak için yeterliydi. İstihbarat Teşkilatı silahlı örgütlerle mücadelede çok başarılı olmuştu; ama SAVAK'ın fikrî mücadele sahasında büyük bir acziyet içinde olduğu da ortadaydı. SAVAK, fikri mücadeleleri durdurabilecek, fikir ve düşüncelere engel olabilecek güç ve kabiliyete sahip değildi. Ne zaman önüne dikilse, tıpkı bir baraj gibi, bir taraftan suyun akıp gitmesini en-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], İstihbarat 3. Daire Başkanı'ndan Horasan SAVAK'ına, No. 312/1047, tar. 12.02.1353.

gelleyemiyordu. Seyyid Ali Meşhed'de tek başına bir "akım" olmuş, bir "çizgi"ye dönüşmüştü.

Merkezden gelen talimat gereği Horasan SAVAK'ı Seyyid Ali Hamenei'nin 4 Haziran'da İmam Hasan Camiinde yaptığı konuşmayı banda kaydedip Tahran'daki Merkeze ulaştırdı.[1]

Eyyam-ı Fatımiye

Hz. Fatıma'nın (s.a) şehadet günleri olarak bilinen Eyyam-ı Fatımiye'de Hamenei Bey Tahran'a gidecek ve Cavit Camiinde konuşma yapacaktı. Muhammed Mufattih Bey 10 günlük bir konuşma için onu Tahran'a davet etmişti. Tahran'a gideceğini aylar önce haber alan SAVAK, meselenin detayları hakkında bilgi edinmeye çalışırken 1 Haziran günü Cavit Camiinin duvarındaki ilanı fark etti: " 21.06.1974 tarihinden itibaren 10 gün boyunca Seyyid Ali Hamenei, akşam ve yatsı namazlarından sonra camimizde konuşma yapacaktır."[2]

1974 haziran ayının 21. gününden 30 Haziran'a kadarki 10 gün, h.k 1-10 Cemaziyülahır 1394'e tekabül eden Eyyam-ı Fatımiye'ye denk geliyordu.

SAVAK onun bu 10 günde yapacağı konuşmayı engelledi.

Bunun nasıl engellendiği belgelerde kayıtlı bulunmamaktadır. Muhtemelen caminin banisi olan Hacı Abbas Cavit Bey karakola çağrıldı ve Seyyid Ali Hamenei'nin konuşma yasaklı olduğu kendisine iblağ edildi. Mufattih Bey, aynı yılınekim ayında SAVAK'taki sorgulamasında Cavit Bey'in, Hamenei Bey'in camide konuşma yapacağını mahallenin karakoluna bildirip önceden izin aldığını; ama Hamenei Bey'in, babasının hastalığı nedeniyle Fatımiye günlerinin 2. yarısında Tahran'daki konuşma programlarına katılamadığını söyleyecekti.

Hamenei Bey olayı öğrenmiş olmalı ki; haziran ayının başlarına doğru ailesi ile birlikte Rafsancan şehrine gitti.[3] Fıstık bahçeleri ile ünlü olan bu şehre Şeyh Abbas Pur Muhammedi'nin davetiyle gitmişti. Bu günler, Eyyam-ı Fatımiye'ye denk geldiğinden Ovhedi Bey'in evindeki konuş-

1- age, cevap yazısı, No. 1 H/4295, tar. 22.04.1353.

2- age, 12 H 20'den 312'ye, No. 12 H 20/17142, tar. 14.03.1353.

3- age, Horasan SAVAK'ından 312'ye telgraf, No. 1 H/4078, tar. 01.04.1353.

ma programında o da konuşmuştu. 21 Haziran'da Kirman'a gidecek ve Veliyy-i Asr Camiinde konuşma yapacaktı.[1]

İmam Ali'nin (a.s) Siyasi Faziletleri

Kirman'dan Tahran'a gitti. Emniyet Teşkilatı Tahran'da onun izini süremedi. Ağustos ayının sonlarında Meşhed'de İmam Hasan Camiindeki bir çalışması nedeniyle başı, Emniyetle tekrar belaya girecekti. Bu camide *Nehcü'l-Belağa* dersleri veriyordu. Her dersin bitiminde yapılan konuşma ve dersin özeti 3 sayfalık bir broşür hâlinde basılıp 3 veya 5 riyale satılıyordu. "*Pertovî ez Nehcü'l-Belağa* [Nehcü'l-Belağa'dan Nur Demeti]" adlı bu küçük broşürler, Hamenei Bey'in evinin yakınında oturan bir hattat tarafından güzel bir el yazısıyla yazıldıktan sonra teksir edilip basılıyor ve fotokopisi çoğaltılıyordu. Bu teksir ve çoğaltma işini yaptıkları yerlerden biri de Tayp Servis adlı fotokopi mağazasıydı. SAVAK, buranın sahibini çağırarak tehdit etti; 1974 eylül ayının ortalarında 4 adet vesikalık fotoğrafla SAVAK'a gidecek ve o broşürleri basmamayı taahhüt edecekti. Bu broşürler Meşhed'de Nergis Mektebi'nde de çoğaltılıyordu.[2]

Ağustos'un sonlarında *Nehcü'l-Belağa*'dan Şıkşıkıye Hutbesi'ni tercüme edip açıkladı. İmam Ali yönetimin başına geçtikten sonra ortaya çıkan Nâkısiyn, Mârıkiyn ve Kâsıtiyn adlı 3 grubu ve bunların başını çekenlerin özelliklerini anlattı.[3]

13 Eylül'de *Nehcü'l-Belağa*'nın 15. hutbesinin açıklamasını yaptı; İmam Ali'nin halife olunca belli bir siyasi program yaptığını ve onu uyguladığını söyledi:

1- age, H 8'den 312'ye, No. H 8/5305, tar. 28.03.1353 ve No. H 8/5378, tar. 01.04.1354.

2- age, şifreli telgraf, H 9'dan 312'ye, No. 1H/17401, tar. 25.10.1353. Nergis Kültür Mektebi'nin kurucusu ve sahibi Seyyid Ali Tahai'ydi. Aynı zamanda İslami – faizsiz-borç olan Karzu'l-Hasane Sandığı, Yaşlılar Evi, kimsesizler yurdu, kadın eğitim ve öğretim merkezi… gibi kurumların da kurucusu olan Tahai, Meşhed'in hayırsever isimlerinden biriydi. Din adamı elbisesi giyer; ama geleneksel anlamda hocalık yapmazdı. O yakınlarda dikiş makinası satan bir mağazası vardı. Eşi Seyyide Fatıma Hamuşi Hanım, Nergis Kültür Evi'ni yönetiyordu. Hamenei Bey'in tefsir derslerine katılan öğrencilerinden olan bu Hanım "Ben inkılabı düşünceyi Ayetullah Hamenei'den öğrendim." der.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/4819, tar. 09.06.1353.

> "Vaatlerde bulunup halkı kandıran ve iktidara gelince hepsini unutuveren diğer siyasetçi ve yöneticilerin aksine, İmam Ali vadettiği her şeyi yaptı; söz verdiği her şeyi yerine getirdi. Bütün yöneticiler iktidarı ele geçirmeden önce barış, huzur, özgürlük ve asayiş vaatlerinde bulunur ama iktidara geçtiğinde vaatlerinin hiçbirini yerine getirmezler İmam Ali bütün vaatlerini yerine getirmiş ve verdiği her sözün arkasında durmuştur."

Nehcü'l-Belağa'da yönetimle ilgili kısımları inceliyor, İmam Ali'nin iktidara nasıl geldiğini ve onun yönetim prensiplerinin ne olduğunu aktarıp halkı İslami bir yönetimin asil özellikleriyle tanıştırıyordu.

Bir SAVAK görevlisi, Hamenei Bey'in konuşmalarını aktarırken raporuna eklediği analizinde şunları yazacaktı:

"Hamenei konuşurken dikkatli ve dengeli cümleler kullanmaya özen gösteriyor. Konuşmalarında açıkça rejime karşı olan bir ifade kullanmaz. Hatta geçen yıl ders sırasında öğrencilerinden biri Humeyni'nin sağlığına dua için salâvat getirdiğinde Hamenei onu eleştirmişti. Oysa Hamenei'nin Humeyni taraftarı olduğunu çok iyi biliyoruz. Ilımlı ve etkin konuşmalarıyla halkı etkileyip beyinleri yıkamaya çalışıyor; bunun etkisi uzun vadede yüzlerce konuşmadan çok daha etkili ve rejim için yıkıcı ve zararlı olmaktadır."[1]

Bu analiz, Tahran'daki SAVAK görüşleriyle örtüşüyordu. Şıkşıkiye Hutbesi'nin açıklamasıyla ilgili rapor Tahran SAVAK'ına ulaştığında rapora şu not eklenecekti:

"Bence bu adam Meşhed'de rejimi yıkmaya yönelik militan ve gerilla çalışmalarının perde arkasındaki asıl isimdir. Göründüğü kadarıyla Meşhed SAVAK'ı bu şahsı yeterince izleyememiş ve duruma hâkim olamamıştır. Nitekim hâlâ yeterli belge ve bulgu elde edebilmiş değildir. Konuyla ilgili direktiflerin Meşhed SAVAK'ına iletilmesi ve gerekenin yapılması."[2]

Emniyet Teşkilatının önemsediği bir konu da, Hamenei Bey'in toplantı ve derslerine katılanların yaşı ve hangi kesimden olduklarıydı. Bunlar da genellikle gençler ve üniversite öğrencileriyle din talebelerinden müteşekkildi.

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/5069, tar. 31.06.1353.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/4819, tar. 09.06.1353.

Ayetullah Şahrudi'nin Taziyesinde

13 Eylül günü Hamenei Bey Ayetullah Seyyid Mahmud Hüseynî Şahrudi'nin (doğ. 1876, öl. 1974) vefatı münasebetiyle düzenlenen taziye merasimine katılmıştı. Şia Müslümanlarının bu büyük âlimi ve taklit mercii, h.k 17 Şaban'a müsadif 5 Eylül'de Necef-i Eşref'te hayata veda etmiş, İmam Ali'nin türbesinin avlusuna defnedilmişti. Hamenei Bey bu büyük âlimin vefatı nedeniyle Keramet Camiinde bir anma programı düzenledi. Konuşmacı Şeyh Cevad Hafizi'yi de o seçmişti. Hamenei Bey'in orada bulunması, SAVAK görevlilerinin de aynı yerde alarma geçirilmiş olması demekti; her şeyi bütün ayrıntılarıyla rapor etmeleri gerekiyordu:

"Sakafi'yle Hamenei birer konuşma yaptılar. Hamenei konuşmasında Seyyid Ebulkasım Hoi'nin yeni risalesinin basımında, aralarında Humeyni'nin de bulunduğu 9 müçtehidin fetvalarının da yer aldığını, artık Humeyni'nin risalesinin arayanların buna kolayca ulaşabileceğini, ilmihal sıkıntısının böylece giderilmiş olduğunu duyurdu. Hamenei toplantıyı terk ederken İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Doçent Sadıki'ye doğru eğilerek yavaşça "Üniversite öğrencilerinin ilgisini hocamıza doğru çekmek için iyi bir fırsat bu." dedi ve "hocamız" derken belli ki Humeyni'yi kastetti. Sadıki de, uygun fırsatları kolladığını ve görevinin farkında olduğunu söyledi."[1]

Ayetullah Şahrudi'nin vefatı münasebetiyle düzenlenen taziye meclisi sadece bu değildi; Çaharbağ'daki Hacı Ferhat Camiinde de, aynı gün ikindi vakti bu caminin imamı olan Mehami Bey tarafından bir taziye meclisi daha yapılacaktı. Tahran'dan Meşhed'e gelen Celali Humeyni'den başka Hamenei, Tebesi ve Haşiminejad da bu taziyeye katılmıştı. Bundan önce de; 6 Eylül'de Goherşad Ulu Camiinde de Ayetullah Milani tarafından bir taziye düzenlenmiş, bu taziyede de Şeyh Rıza Noğani konuşma yapmıştı.[2]

Ayetullah Şahrudi'nin taziye meclisi için Keramet ve Hacı Ferhat Camilerinde düzenlenen merasimlerin izni daha önce mahalle karakolundan alınmıştı.[3]

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/5065, tar. 31.06.1353.

2- Celali, Takvim-i Tarih-i Horasan [Horasan Tarihi Takvimi], s. 243.

3- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan Emniyeti'nden SAVAK'ına No. 547-130, tar. 27.06.1353.

İran'ın büyük âlimlerinden olan ve çok sayıda mukallidi bulunan Ayetullah Şahrudi'nin vefatına binaen Ayetullah Humeyni'nin taraftarları, mevcut baskı ortamına rağmen onun taklit mercii bir müçtehit olduğunu bir kez daha halka duyurmaya karar verdiler.

Hamenei Bey eylül ayının 29'unda, şehir ulemasının katıldığı bir toplantı için Nişabur'a gitmişti: Polis memuru, bu şehirdeki iki din adamının arasını bulmak için onun Nişabur'a geldiğini rapor edecekti. Ama SAVAK'ın dikkatini çeken şey, onun bu şehirde "Humeyni'nin en muteber âlim olduğu"nu söylemiş olmasıydı. Bir günü bile aşmayan bu kısa yolculuk için Nişabur polisiyle Meşhed polisi ve Horasan polisiyle SAVAK arasında en az 8 yazışma olmuştu!

1974 Ramazanı

O yıl 18 Eylül-16Ekim 1974'e denk gelen ramazan ayında İmam Hasan Camii, heyecanlı konuşmalara şahit oldu. Emniyete ulaşan raporlarda bu konuşmalara özellikle üniversiteli gençlerin giderek daha fazla ilgi duyduğu yazılıyordu. Hamenei Bey öğle namazlarından sonra Kur'ân'ı tefsir ediyor ve toplumdaki koflaşmaları ayetler ışığında açıklıyordu. Bu tefsir konuşmalarında tarih boyunca peygamberlerle egemen güçler ve İslam'la zulüm ve adaletsizlik arasındaki bitmeyen savaş; insanların eşit yaratıldığı ve zenginle fakir arasında asla mesafe konulmaması gerektiği; zenginler, soylular, ruhbanlar ve egemen güçlerin peygamberlerin önüne nasıl engeller çıkardıkları, cehalet ve bilgisizlikle mücadele gibi konular işleniyordu. Yatsı namazlarından sonra da camide konuşmalar yapılıyordu. Hamenei Bey'den önce Emir Mucid Bey konuşuyor; bu konuşmadan önce de Kur'ân'dan seçilen ayetler kıraat ve tercüme ediliyordu. SAVAK muhbirinin raporlarına göre aslında bu konuşma ve programlarda Hamenei Bey gayet dolaylı ve imalı beyanlarla; toplumdaki sınıf farklılıkları, sömürü ve baskı ortamına karşı halkı direnmeye ve tepki göstermeye hazırlıyor, halkı devlete karşı kışkırtıyordu. Camideki gençlerin konuşmalarından; bu toplantıların perde arkasında, gençleri birer ateş güllesine çeviren bambaşka bir örgütleme olduğu seziliyordu:

"Bu toplantıların vaziyetine ve katılımcıların hâl ve gidişatlarına biraz dikkat eden herkes buradaki gençlerin nasıl yönlendirildiğini kolayca görebilir. Sayıları 100'ü geçen bu gençlerin her biri yanında bazen 1-2, bazen

de 4-5 genç daha getiriyor. Çoğu da öğrenci… Liseli veya üniversiteli… İşçi, memur, Meşhed'e yeni göç etmiş olan taşralı köylüler de var aralarında. Bunların hepsinin eğitildiği söyleniyor… Yapılan propaganda ve tebligat çok kuvvetli… Bu gençleri ateşten birer gülleye çevirmiş… Hiçbir şeyden korkmuyorlar! Onlara tebliğde bulunanlar çeşitli yöntemlerle devrimci fikirler aşılıyor ve "Bugünkü iktidar, Yezid iktidarından çok daha beterdir." diyerek şöyle telkin ediliyor: "Sizler tıpkı İmam Hasan ve İmam Hüseyin'in Ali Ekber'i gibisiniz; tutuklanmak ya da bu uğurda öldürülmek sizin için en büyük onurdur! Bu gençlerin hepsi bunlara gönülden inanıyorlar şimdi!"[1]

Hamenei Bey ramazanın 20. ve 21. günlerinde öğle namazından sonra yaptığı konuşmalarda "İmamın ümmet üzerindeki mutlak velayeti"nden söz etti. Toplumu yönetecek ve ona mutlak anlamda velayette bulunacak kişinin; ancak Yüce Allah tarafından tayin edilebileceğini vurgulayarak; toplumla velayet ve imam arasındaki ilişkinin bedenle ruh ilişkisi gibi olduğunu, imamsız bir toplumun cansız bir bedenden farkı bulunmadığını söyledi:

> "Veliyi Yüce Allah seçip belirlemiş ve 12 imam sizin velinizdir demiştir. Hz. Mehdi de kendisinden sonra, yani onun gaybetinde topluma velayet edecek olanı açıklanmış ve "Benim vekilim ve halefim olacak kimsede şu dört şartı arayın." demiştir:
>
> "Şimdi bu şartları göz önünde bulundurun ve çağımızda Hz. Mehdi'nin temsilcisinin kim olabileceğini düşünün… Bu ölçülerle ölçün, tartın, mevcut âlimleri şöyle bir gözünüzün önüne getirin ve kararınızı verin. Buna karar verecek olan kendinizsiniz; kendi velinizi, kendi imamınızı kendiniz seçmek durumundasınız."

Bu ifadeler o kadar netti ki konuşmayı rapor eden SAVAK memuru raporunu şu cümleyle noktalayacaktı:

"Hamenei burada 'Bugünkü şartlarda imamın halefi ve Hz. Mehdi'nin vekili' derken Humeyni'yi kastediyor."[2]

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/5365, tar. 21.07.1353; age, H 9'dan 324'e, No. H 9/8466, tar. 21.07.1353.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/5436, tar. 28.07.1353.

İslami Düşünce Projesi

1974 ekiminin sonlarında Hamenei Bey bir kitabını daha baskıya hazırladı; bu kitap ramazan boyunca yaptığı konuşmalarından derlenmişti. Konuşmalarının eksenini iman, tevhit, nübüvvet velâyet oluşturmuş, bunların her biri hakkında birkaç gün konuşmuştu. Konuşmadan önce konuyla ilgili olarak aldığı önemli notları küçük broşürler hâlinde bastırıp camide dağıtıyordu. Ramazandan sonra bunları bir araya getirip yeniden gözden geçirdi; edit edip baskıya hazırladı. Bu 136 sayfalık kitaba yazdığı ön söz, onun fikrî yapısını özetliyordu aslında. İslami konularda en önemli 3 noktayı şöyle yorumluyordu:

> "Öncelikle şunun altını çizmeliyiz: İslâm maarifi ve İslami fikir ve düşünce sistemini salt bir zihniyet olarak kalıplarda tutulmaktan çıkarmak, bütün diğer sosyal okullar ve ideolojiler gibi günlük sosyal yaşam ve sorumluluklarda onları uyarlayıp hayata geçirmelidir. İslâm ile ilgili bütün teorik konuların pratiğe geçiriliş yolu aranmalı; bu görüş ve teorilerin insanoğlunun günlük yaşamının neresinde yer aldığı, pratik yaşam için ne tür öneri ve programlar sunduğu, hangi hedefleri belirlediği ve o hedeflere varmanın yollarını nasıl açıkladığı irdelenip araştırılmalıdır.
>
> İkinci önemli nokta şudur: İslami fikir meseleleri bir bütünün parçaları ve kesintisiz bir çizginin mihenk taşları olarak görülüp, öyle incelenmelidir. Her biri bu dinin bir parçası, bu bütünün vazgeçilmez bir kesiti, bu sağlam binanın olmazsa olmaz bir taşı şeklinde mütalâa edilmelidir. Bu parça ve kesitlerin hepsi birbiriyle tamamen uyumlu ve ilişkilidir; hiç bir parça diğerinden bağımsız ve ilgisiz değildir. İslâm dinine böyle bakılıp değerlendirildiğinde, bu dinin tamamındaki uyum ve mükemmellik fark edilecek; günlük yaşamın bütün sorunlarına çözüm üretebilen çok boyutlu, tam ve mükemmel bir ideoloji olduğu anlaşılacaktır.
>
> Üçüncü nokta şudur: İslami usul ve prensiplerin anlaşılıp açıklanmasında şahsi fikir ve kişisel zevk ve görüşler değil, dinin temel belge ve kaynakları esas alınmalıdır; şunun bunun kanaati ya da görüşü değil… Ancak bu durumdadır ki araştırma ve incelemenin sonucu gerçek anlamda "İslami" olabilir. Bu konuda başvurulacak yegâne kaynak ve en güvenilir belge ise, Kur'ân-ı Kerim'dir: "Batıl, hiçbir şekilde ona sızamaz."[1] ve: "Onda, her şeyi açıklamaya yetecek maya vardır."[2]

1- Fussilet, 42.

2- Nahl, 89.

> Bütün bunlar için çok derin düşünüp tefekkür edebilmek gerekir ki bu da zaten bizzat Kur'ân'ın buyruğu ve İslam'ın emirlerindendir."

Hamenei Bey Yüce İslam dininin sosyal bir din olduğunu ve kişinin bireysel boyutundan ziyade, topluma ve insanların sosyal yaşamına öncelik verdiğini vurguluyordu. Ne yazık ki bu prensip ya dumura uğratılmış ya da açıklama ve gereğince anlaşılmasına yardımcı olacak yorumlarda İslâm dininin temel kaynağı olan Kur'ân'a pek başvurulmamıştı. İslami kavramların teorik değerlendirmesini gündeme taşıdığı zamanlar, Hamenei Bey'in 1970'li yılların sosyal ve siyasi gelişmelerine yakından şahit olduğu bir dönemdi. Bu dönemde karşısında iki düşünce akımı vardı. Bunlardan biri, başta Meşhed Medresesi gelmek üzere ülkedeki dinî bilimler medreselerine kök salmış, diğeri de kendisini Halkın Mücahitleri örneğinde olduğu gibi mücadeleci ve devrimci örgütlerde dışarı vurup artık deşifre olmuştu. Ne medreselerde donup kalmış ve artık geleneksel bir inanca dönüşmüş olan Yüce İslam'ın bu hâline kayıtsız kalabilirdi; ne de mücadeleci ve devrimci ruha sahip gençlerin, kurtuluşu İslam'dan başka ideolojilerde aramalarına seyirci kalabilirdi. O, Yüce İslâm dininin mükemmel, asil ve her şeyiyle belgelenmiş kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim'in, insanların zulümle mücadele ve sosyal yaşamlarına ışık tutacak fevkalade bir rehber ve yol gösterici olduğuna inanıyordu. Bu nedenle de İslam'ın esasları olan tevhit, nübüvvet, iman ve velayet konularını detaylı şekilde ele alıp açıklamaya başladı. Sosyal bir inanç düzeni olarak İslâm dininin ideolojik esaslarını irdelerken onun birçok başlığı daha ele aldığını tahmin etmek zor olmasa gerek. Nitekim çok geçmeden yine konuşma yasağıyla karşılaşacak ve toplantı yapması rejim tarafından engellenecekti.

Hazırladığı kitap bir yıl sonra baskıya hazır hâle geldiğinde, ona *"Tarh-ı Kulliy-i Endişe-i İslami der Kur'ân* [Kur'ân'da İslami Düşüncenin Temel İlkeleri]" adını verdi.

Firdevs'e Yolculuk

1974 sonbaharında Firdevs'e gitti. 1968 depreminin izleri hâlâ her tarafta görülebiliyordu. O yıllarda Hamenei Bey'le arkadaşlarının ahaliye yardım için yaptıkları hamam, şehrin yeni bir bölgeye taşınması nedeniyle harabeye dönmüştü. Ama onu buralara kadar getiren neden bu eski hamamı görmek değil, sürgün yıllarını geçiren ve Şuşter'den Firdevs'e nakledilen

eski dostu Şeyh Muhammed Mehdi Rabbani Emleşi'yi ziyaret etmekti. Rabbani Bey'in malî sorunlarını halledip eski hamamı da onardıktan sonra Meşhed'e döndü. SAVAK, onun Firdevs'e gittiğini öğrenmişti. Kendisine yakın bir meslektaşı, onu SAVAK'a ihbar etmiş ve Rabbani Emleşi'ye her ay 1000 tümen verdiğini söylemişti. Ayrıca Seyyid Cafer Tabatabai Kummî'ye de humustan seyyid hissesi olarak aynı meblağda para ulaştırdığı da SAVAK'a rapor edilmişti.[1]

Cavid Camii

Cavid Camii 1973'de genişletildikten ve Muhammed Mufattih Bey'in önce imam, sonra da mütevelli heyeti başkanı olarak bu camide çalışmaya başlamasından 1, 5 yıl sonra, yakınında 3 cami bulunmasına rağmen Tahran'ın en ünlü camilerinden birine dönüşüvermişti. Cami bu şöhretini, burada yapılan siyasi konuşmalara, mücadeleci siyasi din adamlarının hutbelerine, düzenlenen çeşitli dersler ve gençlerin ilgisini çeken konuşmacılara borçluydu. Mufattih Bey bu caminin imamlığını üstlendiğinde konuşma yasaklıydı. Buna rağmen 1973'ün 5 Mayıs'ında Mufattih Bey'in cemaate imamlık edip namaz kıldırması ve Şeyh Fazlullah Mahallati'nin yaptığı açılış konuşmasıyla yeni dönemde halka hizmet vermeye başlamıştı. Aradan bir yıl geçmeden, gelecek yılın temmuz ayında bu cami şehrin en sayılı mücadele merkezlerinden birine dönüşecek, bütün şehirde ün kazanacak ve SAVAK'ın raporlarında "Cavit ve Celili camileri, kapanmış bulunan İrşad Hüseyniyesi ve Hidayet Camilerinin yerini alır hâle geldi." denilecekti.[2]

Hamenei Bey o yılın yaz mevsiminin başlarında, önceden planladığı gibi Tahran'a gitti ve Cavit Camiinde konuşma yaptı. Babası bu yolculuğa çıkmasına karşıydı. Mufattih Bey, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şehadeti münasebetiyle h.k 24-25 Şevval'de onu konuşmacı olarak davet etmişti. Onun camide konuşma yapacağı da 10 gün önceden basılıp dağıtılan ilanlarla halka duyurulmuştu. Prosedür gereği Hacı Abbas Cavit Bey'in bu konuşma programı için mahalle karakoluna gidip izin alması gerekiyordu;

1- age,H 9'dan 312'ye, No. H 9/17714 tar. 23.11.1353.

2- Yaran-ı İmam be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İmam'ın arkadaşları], Şeyh Ayetullah Dr. Mufattih, 26. Kitap, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihî Belgeler Etüd Merkezi], h.ş 1382, s. 286.

ama bu gelgitlerden sıkılan Cavit Bey, bu defa ülkenin kuzeyine doğru tatile çıkıp kafasını dinlemeyi tercih etmişti. Mufattih Bey karakola gidip izin belgeleri ile bizzat ilgilendi ve Hamenei Bey'in konuşma programları için yapılan başvuruya ayın 18'ine kadar cevap verilmedi. Mufattih Bey durumu bildirerek, Emniyetten izin alamadıklarını söyleyince Hamenei Bey, tarifeli uçak biletini iptal etmek zorunda kaldı. Ne var ki konuşmanın yapılacağı, günler öncesinden camide duyurulmuş; ilanları okuyan kalabalık da, saati geldiğinde camiyi doldurmuştu. Mufattih Bey halkı daha fazla öfkelendirmemeye özen göstererek bu akşam camide konuşma yapması beklenen Hamenei Bey'in, konuşmaya yetişemeyeceğini açıkladı.

İşin aslı kısa sürede anlaşılınca camideki kalabalık, öfkeyle tekbirler getirip itiraza başladılar. O gün orada bulunan üniversiteli öğrencilerden biri, daha sonra hatıratında, "Öfkeyle tekbir getiren kalabalık gruplar, cami avlusunda rejim aleyhine sloganlar atıp süratle dağıldı." diyecekti. Durumu tedirgin edici bulan karakol amiri; Mufattih Bey'e haber göndererek ertesi gün yapacakları programı iptal etmemesini istedi. Ertesi gün de, benzeri bir protesto gösterisi yapılmasından korkmuşlardı. Mufattih Bey'in ısrarı üzerine Hamenei Bey iptal ettirdiği bileti yeniden alacak ve güç-bela, Tahran'daki konuşma programına yetişebilecekti. Mufattih Bey'le kısa bir meşveretten sonra minberde değil, ayakta konuşma yapması kararlaştırıldı. Ama bütün bu tedbirler Hamenei Bey'i konuşmacı olarak davet eden Mufattih Bey'in daha sonra ağır bir bedel ödemesine engel olamayacak ve kasım ayının 25. günü Tahran'da tutuklanmasıyla sonuçlanacaktı. Hamenei Bey de ondan yaklaşık bir buçuk ay sonra Meşhed SAVAK'ı tarafından götürülecekti.[1]

Cavid Camiinde konuşma yaptıktan sonra Meşhed'e döndü ve her zamanki gibi arabasını Tahran havaalanında bırakıp anahtarını da arabanın lastiğinin altına yerleştirdikten sonra Ahmet Kadiriyan Bey'i arayıp aracı bıraktığı yeri ona bildirdi:

"Tahran'da sürekli oradan oraya koşturmak zorunda kaldığımdan bir araca ihtiyacım oluyordu. Araç gerektiğinde Sadık İslami Bey'i arıyordum. O da Kadiriyan Bey'e bildiriyor; Kadiriyan veya oğlu aracı getirip bana teslim ediyordu. 1-2 hafta sonra Tahran'dan ayrılacağım gün aracı ya ha-

1- Birçok kaynakta Hamenei Bey'in Cavid Camiinde konuşmasının hemen ardından tutuklandığı yazılsa da bu yanlıştır; Tahran'da bu konuşmayı yaptıktan 32 gün sonra Meşhed'de tutuklanmıştır.

vaalanı ya da tren istasyonunun parkına bırakıyor; anahtarı da lastiklerden birinin altına yerleştirdikten sonra Meşhed'e dönüyordum; Kadiriyan Bey daha sonra birini gönderip aracı oradan aldırıyordu. Sanırım Peugeot 404'tü… Kadiriyan Bey'e aitti…"

Son Tefsir Dersleri

İmam Hasan Camiinde verdiği tefsir ve *Nehcü'l-Belağa* dersleri 1974 aralık ayına kadar devam etti. Emniyete ulaştırılan raporlar 14-20 Aralık ve 3 Ocak'ta Hamenei Bey'in *Nehcü'l-Belağa*'dan bazı hutbeleri tercüme edip camide yorumladığını gösteriyor. Aynı günlerde, daha önceki derslerinden derlenen konuşmaları *"Pertovî ez Nehcü'l-Belağa* [Nehcü'l-Belağa'dan Nur Demeti]" adlı bir kitapçık hâlinde basılıp satılmıştı. 14 aralık'ta yaptığı konuşmada halkın Halife Osman'dan sonra İmam Ali'ye yönelmesinin nedenlerini açıklayıp o günlerde Müslüman toplum üzerindeki hükümet baskısını anlattı.[1]

20 Aralık günü yaptığı konuşmada "İnsanın hareketi" kavramı üzerinde durarak şöyle dedi:

> "Ali gibi biri, etrafındaki olaylardan habersiz ve ham bir topluma hükmedemezdi; Muaviye ise onun tam tersidir; o da bilinçli bir topluma hükmedemezdi, bilgili ve aydın insanlara tahammül edemezdi. Halkı daima cehalet, bilgisizlik ve gaflet içinde tutmasının nedeni de buydu zaten… Bugün de halka egemen olabilmek için kitleleri bilgi ve bilinçlenmeden uzak tutmayı yeğleyen yöneticiler aynı şeyi yapmakta ve Muaviye'nin yöntemini uygulayıp onun yolunu izlemektedirler."[2]

3 Ocak'ta *Nehcü'l-Belağa*'nın 42. hutbesini ele aldı:

> "Ey insanlar! Sizin iki şeye kapılmanızdan korkarım: Nefsanî istekler ve uzun vadeli arzu ve emeller…"

Her derste tarihle güncel meseleler arasında karşılaştırmalar yapıp örneklemelerde bulunan Hamenei Bey, bu derste de "uzun vadeli arzular"ı şöyle yorumlayacaktı:

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/17159, tar. 08.10.1353.
2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/17160, tar. 08.10.1353.

> "Hz. Mehdi'yi beklediklerini ve cihanşümul bir İslâm devleti kurmak istediklerini söyleyenler sadece beklemekle yetindiklerinden, işte hutbede sözü edilen o "uzun vadeli arzular"a kapılmışlardır. Ümit elbette iyi bir şeydir; ama aynı ümidi gerçekleştirme yolunda bir hareket de yoksa buna ümit denilmez artık."[1]

Bu, onun son tefsiri ve son *Nehcü'l-Belağa* dersi olacaktı. Çünkü bu sözleri Emniyete ulaştırıldığında, Horasan SAVAK'ının başkanı Şeyhan, okuduğu raporun altına şu cümleyi ekleyecekti: "Daha önce de defalarca vurguladığım üzere, Hamenei Bey'in çalışmalarına bir an önce son vermekten başka yol yok!"

Mazenderan Yolculuğu

Ocak ayının ortalarından itibaren çok yorulduğunu, bitkin düştüğünü hissetti. Biraz dinlenmeye ve huzura ihtiyacı vardı. Eşine kısa bir yolculuğa çıkmalarını önerdi; önce kabul etmediyse de, birkaç gün sonra fikrini değiştirdi ve Mazenderan taraflarına gitmeye karar verdiler. İlkokula giden Mustafa'yı büyük annesinin yanına bırakıp Müçteba'yla Muhsin'i (Mesut) yanlarına aldılar. Müçteba 4, Mesut adıyla çağırdıkları Muhsin de sadece 2 yaşındaydı. Eşinin dayısı Rıza Ehediyan da ailesi ile birlikte onlara katıldı ve Mazenderan'ın merkezine doğru yola koyuldular.

Sâri şehrinde birkaç saat kaldılar; akşama doğru Müçteba'yı da yanına alıp şehrin büyük camisine gitti. O zamanlar Sâri'nin en büyük camisiydi bu. Ezanı beklerken, yanına yaklaşan bir genç ona selam verip yanına oturdu. Çok geçmeden onu diğeri ve diğerleri izledi; bir anda etrafında tanımadığı 20 genç olduğunu fark edip korktu. Onu yakalamak için bir tuzak olmasındı bu?! Gençlerden biri "Siz Hamenei Bey değil misiniz?" diye sordu. Olumlu cevap alınca da "Namazda bize imamlık eder misiniz?" diye sordu. O büyük camide arkasında namaz kılacakları başkaları da olması gerektiğini söylediğinde, "Onları kabul etmiyoruz." cevabını aldı. Şimdiye kadar kimin arkasında namaz kıldıklarını sordu. "Falancanın arkasında namaz kılıyorduk; ama şimdi burada değil, Tahran'a gitti." dediler. Gençlerin ısrarı üzerine öne geçip namaz kıldırdı. Namazdan sonra Fatiha Suresi'ni tercüme ve tefsir edip şöyle dedi:

1- age. H 9'dan 312'ye, No. H 9/17289, tar. 15.10.1353.

> "Peygamber efendimizin döneminde 3 kesim, İslam'ın tebliğ edilmesini engelliyordu. Bunlardan biri siyasi kesim olan yöneticiler, zorba egemenler ve zalim idarecilerdi. İkinci grup, zenginler; üçüncü grupsa ruhbanlar, Yahudi hahamlarla Hıristiyan keşişlerdi."[1]

Gençler onun gitmesini istemiyorlardı; hocaları Tahran'dan dönünceye kadar orada kalıp kendilerine imamlık etmesini ve konuşma yapmasını istediler:

"Bunun mümkün olmadığını ve mutlaka Meşhed'e dönmem gerektiğini, cumartesi akşamları cemaate din dersi verdiğimi söyledim. Esefle, 'Keşke bizim hocamız da sizin kadar cemaatine ilgi gösterseydi, defalarca camiyi imamsız bırakıp özel işleri için Tahran'a gitti.' dediler."[2]

Kaimşehir'de de (o günkü adıyla Şahin) Müçteba'yla birlikte şehrin kütüphanesindeki kitaplara bakarken aynı şey tekrarlandı ve bazı gençler yanına gelip, "Siz Hamenei Bey değil misiniz?" diye sordu. Önce onları da SAVAK memuru sandı; ama biraz konuşunca emniyetçi olmadıklarını anladı. Kütüphane görevlisi de kendisini tanımıştı.

Sahili dolaştıkları sırada da bir balıkçı koşarak yanlarına gelip elindeki taze balıkları onlara hediye etti. Ne kadar ısrar ettilerse de para almayan balıkçı "Bu hediye bana bereket getirecek." dedi. Buranın balıkçıları, balık avlarken bir seyyid görürlerse kendilerine uğur ve bereket getireceğine inanırlar."

Kuzey yolculukları 3 gün sürmüştü.

1- age, 1 H 2'den 312'ye, No. 1 H 2/1770, tar. 01.11.1353.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei, Yadman-ı Zindanha ve Bazdaştgahha [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları, Hapishaneler ve Tutukevlerinin Anıları], s. 43.

ALTINCI HAPİSHANE DÖNEMİ

Hatice Mirdamadi oğlunun bir kez daha tutuklanacağını sezmişti. Bu kez eski sabır ve metanetini bir kenara bırakarak içindeki kaygı fırtınasından söz etti. Artık bir kez daha evlatlarının hapse atılmasına katlanamayacağını söyledi. En küçük oğlu Seyyid Muhammed Hasan en son 2 Mart 1974'de tutuklanmıştı. Seyyid Muhammed o dönemde Meşhed'de Esedi Medresesinin kâtibiydi. Seyyid Hadi de o günlerde Kontrgerilla Ortak Komitesinin elindeydi. Hatice Hanım Seyyid Ali'ye eğer bir kez daha hapse atılırsa kalpten gideceğini söyledi. Oğlunun tesellileri fayda etmedi ve anne bir kez daha kaygısını dile getirdi.

"Bu sözlere çok şaşırdım... Şimdiye kadar hiç böyle konuşmamıştı."[1]

SAVAK'ın Seyyid Ali Hamenei'yi tutuklama niyeti, İmam Hasan (a.s) Camiinde Kur'ân-ı Kerim tefsirine başlamasından sonra kesinleşti. SAVAK bu kez Seyyid Ali'nin hapis cezası sadece üç ay değil, bir kaç yıl olacak kadar suç delili peşine düşmüştü. Seyyid Ali'nin tefsir dersinin, Halkın Mücahitleri Örgütünün ideolojisiyle paralellik arz ettiği vehmi Perviz Sabiti'ye ilham oluncaya kadar Seyyid Ali'nin suçunu abartabilecekleri bir delil bulamamışlardı. Sabiti, bu kez Seyyid Ali'nin konuşmalarını kayda almaları talimatı verdi; böylece kendisine ilham olan bu düşünce için delil oluşturulmasını istedi.

Seyyid Ali'nin konuşmaları kayda alındı. Sabiti bir kez daha 17 Eylül 1975'te aynı konuyu Horasan SAVAK Başkanı Şeyhan'a hitaben çektiği telgrafta vurguladı. "Adı geçen şahıs konuşmalarında sürekli ve gayet dâhiyane ve dolaylı bir şekilde sözde Halkın Mücahitleri Örgütünün üyelerini övüyor, takdir ediyor ve onların eylemlerini de destekliyor. Dolayısıyla mübarek ramazan ayı yaklaşırken, eldeki tüm imkânlarla adı ge-

---

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], Belge No. 1226.

çen şahsın her davranışı gözetilmeli; böylece mahkemeye sunulabilecek yeterli delil ve belge elde edilerek hakkında yasal işlem başlatılmalı; suç uygulamalarına son vermek üzere gereken yapılmalıdır."[1]

Şimdi artık Seyyid Ali'yle, bu örgüt arasında bir bağ kurulup aranan delillerin kılıfına uydurulması gerektiği belliydi. SAVAK arşivlerinde bu bağı kurmak için var olan tek dosya, Ali Harakani dosyasıydı.

Harakani, Hüccetiye Derneği'ne girmekle dinî eğilimini ortaya koymuş, mezun olduktan sonra da Tahran'a giderek Dr. Ali Şeriati'nin konuşmalarına katılmıştı. Bir süre sonra Harakani diğer bazı öğrencilerle birlikte bildiri çoğaltma işine başlamış ve makinesini Şahrud kentine yerleştirmişti. Kum Dinî İlimler Merkezinin bildirisi, Tuğgeneral Tahiri suikastı ile ilgili bildiri, Rızai savunması, Kara Karne, Arapça ders notları, Ekonomi notları, Ayetullah Humeyni'nin (k.s) siyasi tutukluların ailelerine yardımla ilgili fetvası ve Bağdat radyosundan yayınlanan Din Adamları Hareketi Radyosu programlarının metni, Harakani ve arkadaşları tarafından çoğaltılan ve dağıtılan bildirilerdi.

Ali Harakani tutuklandıktan sonra sorgulama sırasında, İmam Humeyni'nin (k.s) siyasi tutukluların ailelerine humusun üçte biri kadar yardımda bulunulabileceği ile ilgili fetvasını içeren bildiriyi başta Seyyid Ali Hamenei olmak üzere birçok kişiye verdiğini söylemişti. Harakani, Hamenei kardeşlerle nasıl bir ilişkisi olduğu ile ilgili soruya da verdiği cevapta şöyle demişti: "Benim Hamenei kardeşlerle hiç bir irtibatım olmamıştır; onlara herhangi bir bildiri veya dergi de göndermedim; sadece son bildirilerden bir miktarını Seyyid Ali Hamenei'nin evine götürdük ve ailesine verdik. Afgani adında bir şahıstan aldığım Arapça notları da Meşhed'de arkadaşlara verdim ve onlara bu notları ders vermesi için Hamenei ile temasa geçmelerini söyledim. Ama o sıralarda Hamenei Meşhed'de değildi ve bu yüzden onunla temasa geçemedik."[2]

Horasan SAVAK'ı için kaybolan halkayı bulma bağlamında bu bir kaç cümle yetiyordu. Seyyid Ali'yi tutuklama önerisi bundan önce SAVAK'ın 3. İdare-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 3. İdarenin Horasan SAVAK Başkanı'na mektubu, No. 312/4936, tar. 26.06.1353.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'un 312'ye telgrafı, No.suz, tarihsiz; Ali Harakani sorgulaması, tarihsiz.

sinde hazırlanan raporda da yer almıştı. Raporda Seyyid Ali Hamenei'nin bundan önceki mahkûmiyetlerinin faaliyetlerine uygun olmadığı belirtilmişti. Raporu hazırlayan memur, Seyyid Ali'nin Kur'ân-ı Kerim ve *Nehcü'l-Belağa* tefsirlerini sömürüye karşı birlik ve mücadele ve ideal bir nizamı inşa etme işaretleri şeklinde değerlendirmiş, Seyyid Ali'nin serbest kalmasının "Talebelerin ve dinî bağnazların sapması"na vesile olacağını yazmıştı. Raporun kanaati, Seyyid Ali'nin tutuklanması ve Kontrgerilla Ortak Komitesine teslim edilmesi şeklindeydi (böylece Horasan SAVAK'ının sorgulamada sergilediği zafiyetler telafi edilmiş olacaktı).

3. İdarenin iç raporu niteliğinde olan bu rapor, Seyyid Ali Hamenei'nin tutuklanmasına sebep olan etkenlerden biriydi:

312 No.lu Rapor, 05.01.1975.

Cevad oğlu Seyyid Ali Hüseynî Hamenei hakkında:

Saygılarımla arz ederim:

Yukarıda adı geçen şahıs, Meşhed ilçesindeki rejim muhaliflerinden ve fesat peşindeki vaizlerinden biridir. 15 Hordad olayında halkı kışkırtmak ve isyana teşvik etmekte aktif rol oynadığı 1963'den beri sürekli ve küstahça dinî bağnazları ve saf talebeleri saptırmak ve güvenlik karşıtı eylemlerde bulunmaya teşvik bağlamında faaliyetlerde bulunmuş, bu yüzden bir kaç kez tutuklanmış ve ilk kez 1970 yılında üç ay hapse mahkûm edilmiştir. Bu tutuklamada hazırlanan sorgulama raporu, adı geçenin güvenlik karşıtı faaliyetlerine açıklık getirememiştir. Bu konuda daha önce de bir rapor arz edildi ve adı geçenin mahkûmiyet süresinin; işlediği güvenlik karşıtı faaliyetlerine rağmen az olmasının sebebi de budur. Adı geçen din adamı daha sonra faaliyetlerine yeni bir kılıfta devam etmiş; olumsuz düşüncelerini talebelere ders sırasında, minber konuşmalarında, Kur'ân-ı Kerim ve rivayetleri maksatlı bir şekilde yani sözde inkılapçı ve aynı zamanda rejim karşıtı olacak şekilde, tefsir ederek devam etmiş ve kendisine yapılan sert uyarılar da maalesef etkili olmamıştır. Bu faaliyetlerin yanında adı geçen, (Tebes'e sürgün edilen muhalif ve sapkın din adamlarından) Şeyh Hüseyin Ali Munteziri'ye destek ve ona malî yardımda bulunmak maksadıyla bazı programları hayata geçirmiştir.

Seyyid Ali Hüseynî Hamenei bir süredir talebeler için düzenlediği Kur'ân-ı Kerim tefsirlerinde ve dinî meclislerde yaptığı konuşmalarda yeni

bir yöntem izlemeye başlamış; bu tefsirler ve konuşmalar sözde Halkın Mücahitleri Örgütünün düşüncelerini temin etmiş; aynı zamanda örgüt lehine propaganda mahiyetli olmuştur.

Adı geçen şahıs; hedeflerine ulaşmak için bu propagandaların yanında Kur'ân-ı Kerim'den bazı ayetleri seçerek tefsir ettikten sonra bildiri şeklinde bastırmaya ve adamları aracılığı ile bunları dağıtmaya başlamıştır. Bildirilerin içeriği, okuyanları ideal bir düzen kurmak amacıyla birliğe ve sömürüyle mücadeleye davet etmektedir. Adı geçen vaiz ayrıca *Nehcü'l-Belağa*'nın bazı bölümlerini kullanıyor ve minberlerinde sözde inkılâpçı konuları gündeme getiriyor.

Yukarıda arz edilenlerden hareketle evvela bu şahsın faaliyetleri talebelerin ve dinî bağnazların sapmasına sebebiyet verecektir. İkincisi, bu şahısla mücadele konusunda Horasan SAVAK'ında bulunan sabıka üzerinde yapılan incelemeler, örneğin 1970 yılında tutuklanması, Kontrgerilla Ortak Komitesi tarafından tutuklanarak sorgulanmasının daha uygun olacağını gösteriyor. Üçüncüsü, bu şahsın diğer muhalif din adamları ve muhalif unsurlarla irtibatının belirlenmesi gerekir; ayrıca sürgün edildiği takdirde kamuoyu gözünde önemli biriymiş gibi gözükeceği kesindir. Dolayısıyla söz konusu şahsın Horasan SAVAK'ı tarafından tutuklanmasını, evinin teftiş edilmesini, Kontrgerilla Ortak Komitesine teslim edilmesini ve sorgulanmasını saygılarımla arz ederim."

Perviz Sabiti raporu gördükten sonra altına şu notu düştü: Gereken yapılsın. 06.01.1975

Bu talimat üzerine Seyyid Ali hakkında tutuklama kararı çıkarıldı ve Horasan SAVAK'ına da bir mektup yazılarak "Seyyid Ali Hamenei'nin tutuklanması için gerekli hazırlıkların yapılması ve söz konusu din adamının yaşadığı evin titizlikle teftiş edilmesi, sanığın, Emniyet Teşkilatının bulduğu delil ve belgelerle birlikte Kontrgerilla Ortak Komitesine teslim edilmesi" talimatı verildi.[1]

Horasan SAVAK'ına ulaşan rapor ve içinde Seyyid Ali Hamenei'nin inançlı Müslümanlardan oluşan güdümlü bir teşkilat kurmakla ilgili sözlerinin yer alması, SAVAK'ın onu tutuklama ve Kontrgerilla Ortak Komitesine

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 312'den Horasan SAVAK Başkanı'na, No. 312/7925, tar. 17.10.1353.

götürme konusundaki kararlılığını daha da güçlendirmişti. Seyyid Ali'nin tutumu ile ilgili ona çok yakın durduğu belli olan köstebeğin hazırladığı rapor, gayet net ve açıktı. Köstebeğin anlattığına göre Seyyid Ali 5 Aralık tarihinde çok özel bir toplulukta şöyle demişti:

> Horasan eyaleti genelinde dinî faaliyetleri yürütmek üzere merkezî bir çekirdek oluşturmak ve dağınık güçleri bir arada toplamak sureti ile fırsatları değerlendirmek gerekiyor. Tüm kesimlerde, özellikle gençler ve aydınlar arasında birçok taraftarımız ve hemfikirlerimiz var; ancak birbirimizi tanımıyoruz ve sonuçta bu güçler faydasız bir şekilde heba oluyor. Bu dağınık güçlerin dayanışmasını sağlamak için merkezi bir çekirdek oluşturmak şarttır. Bir süredir bunu düşünüyoruz. Sizin de bu merkezî çekirdekte yer almanızı istiyor ve sizlerden gençlerin arasında yararlanmayı planlıyoruz. Bu merkezî çekirdeği oluşturmak için dostlarımızla çok tartıştık ve Tahran'daki dostlarımızla da görüştük. Sonuçta Tahran'daki dostlarımız şimdilik maslahat olmadığını söylediler ve Meşhed'de çok çabuk deşifre olur ve yakalanırsınız, dediler. Dolayısıyla dostlarımız şimdilik bizi men ettiler; ama bence bu program çok zaruri olduğundan, fikrî dayanışma doğrultusunda böyle bir yapılanmaya gitmeli ve bunun için fırsat kollamalıyız.[1]

Altıncı Tutuklanma

9 Ocak Perşembe günü geç saatlerde Mazenderan'dan Meşhed'e geldiler. Ertesi gün sabahleyin Hoceste Hanım, annesinin evine gitti. Mustafa oradaydı. Seyyid Ali de öğle vakti kayın validesinin evine gitti. Öğle yemeğine orada misafirdi. Öğleden sonra evine dönüp akşam saatlerinde İmam Hasan (a.s) Camiinde yapacağı konuşma için hazırlık yapmaya başladı.

Genellikle cemaat namazında Hamd Suresi'nin ardından Kur'ân-ı Kerim'in 30. cüz'inden uzunca surelerden birini okurdu. O gün 10 Ocak 1975 Cuma günüydü; yine uzunca bir surenin ayetlerini gözden geçirip ezberliyordu. Tam o sırada kapı çalındı. Saat 16.30'du. Kapıyı açtığında yine her zamanki gibi şeytan suratlı adamlar kapının önünde bekliyordu. Seyyid Ali'yi iterek içeriye girdiler. Kütüphanenin nerede olduğunu biliyorlardı. Doğruca kütüphaneye geçtiler; orada belge veya aleyhinde delil oluşturabilecek kitap, yazı ve notları topladılar.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/17033, tar. 23.09.1353.

Bu sırada akşam ezanı okunmaya başladı; şimdi camide olması gerekiyordu. Her zaman ezandan önce camide bulunur; namaz kılmak için gelen insanlarla sohbet eder; onlara bir şeyler anlatır veya onları dinlerdi. Bunu, cemaat imamı olmanın adabı olarak görür ve her zaman da uyardı.

Bu nedenle, evine izinsiz giren SAVAK ajanlarına camiye gitmesi gerektiğini, gidemezse onlar için iyi olmayacağını söyledi. Ama adamlar gayet soğukkanlı bir şekilde onları merak etmemesini söylediler.

Bu arada kayın biraderi eniştesinin gecikmesinden kaygılanarak eve uğramıştı. Kayın biraderini teselli etti, camiye gelemeyeceğini söyledi. Hoceste Bey durumu anlayıp geri döndü.

SAVAK, bu baskın olayını "Evi teftiş tutanağı" başlığı altında hazırladığı raporda şöyle yazdı:

1- "Evet ey vatandaş" başlıklı, "İslam Cumhuriyeti devletinin sesi" imzalı bir bildiri.

2- Muhammed Rıza Hekimi'nin yazdığı *"Surud-i Ceheşha* [Sıçramaların Marşı]" adlı kitap.

3- Nimetullah Mirzazade'nin yazdığı *"Sahuri"* adlı kitap.

4- Dr. Ali Şeriati'nin yazdığı *"Kasitin, Marikin, Nakisin"* adlı kitap.

5- Dr. Ali Şeriati'nin yazdığı *"İntizar; Mezheb-i İtiraz* [Bekleyiş, İtiraz Dini]" adlı notlar.

6- Dört ciltlik Seyyid Ali Hamenei'nin konuşmaları.

7- Nimetullah Mirzazade'nin yazdığı *"Pegah-i Şiîr* [Şiîr mecmuası]"

8- Beş ciltlik Dr. Ali Şeriati'nin notları ve konuşmaları.

9- "*Sihir*" adlı kitap.

10- Murtaza Mutahhari'nin el yazması notları.

11- Kum'da yaşayan Kirmanlılar Medresesinin tüzüğü.

12- Seyyid Ali Hamenei'nin yazdığı 33 sayfalık "İman" adlı notlar.

Ayrıca çeşitli konuları içeren 29 sayfa el yazması metinlerin kopyaları -dikkatle incelenmesi gerekiyor-.

Araca bindirilerek "Beyaz Otel"e doğru yola çıktılar. Sarığını ve elbiselerini almışlardı. Onu karanlık bir hücreye tıkarak kapıyı üzerine kapattılar. 1971'in ekim ve kasım aylarını da bu tür hücrelerde geçirmiş ve işkenceler görmüştü. Kapı aralığından içeriye çok zayıf bir ışık sızıyordu. Anlaşılan bu üç yılda kapılar o kadar açılıp kapanmıştı ki, artık ışığın sızmasına karşı direncini kaybetmişti. Oturdu, bundan önce beş kez daha yaşadığı ve ileriki aşamalarda yaşayacaklarını düşünmeye başladı. O anda Meşhed'e dönmek için boşuna acele ettiğini hatırladı.

"Keşke Mazenderanlı gençlerin talebini kabul edip bir kaç gün daha onların yanında kalsaydım."

Öğleden önce bir ajan gelip eşyalarını toplamasını söyledi; galiba onu serbest bırakacaklardı. Yoksa gözaltına alındığı ilk gün eşyalarını topla demelerinin başka ne anlamı olabilirdi ki!?

Onu bir araca bindirdiler. Bir kaç dakika sonra Meşhed tren garına gelmişlerdi. Yolcu olduğunu anladı; ama nereye? Acaba altıncı hapsini hangi kentte geçirecekti? Sürgün mü edilmişti? Eğer yol uzaksa, neden cimrilik yapmış ve uçak bileti almamışlardı? Horasan SAVAK'ının 1974'te, 1963'ün Sistan SAVAK'ından nesi eksikti ki?

İki sivil kıyafetli polis memuru Seyyid Ali'yi teslim aldı. İkisi de başçavuştu: Başçavuş Hüseyin Asgar Agenç ve Başçavuş Ebulkasım Kerimzade… Onlardan birini tanıyordu; çünkü aynı mahallede yaşıyorlardı! Onu her gün görürdü; SAVAK'a yalakalık yaptığını tahmin etmişti.

Kısa bir süre sonra bindikleri trenin Tahran'a gittiğini anladı. Onlardan başka bulundukları kompartımanda üç yolcu daha vardı.

"Bana eşlik eden memurlar öteki yolcuların karşısında adeta üçümüz de sıradan yolcuymuşuz gibi davranıyordu. Bu yüzden de onların gözetimi altında olduğumu belli edecek hiç bir harekette bulunmadılar. Ama ben, yolculardan biri benimle bir şey konuşacak ve başı belaya girecek diye korktum. Çünkü halk; özellikle gençler rejimden şikâyetlerini din adamlarına anlatırdı. Bu yüzden gayet sakin bir sesle yolculara döndüm ve "Bu iki kişi SAVAK ajanlarıdır ve ben de onların gözetimindeyim. Beni Tahran SAVAK'ına teslim edecekler." dedim.

Durumu öğrenen yolcular, yolculuk boyunca tek kelime etmeden sessizce oturdular. SAVAK ajanlarına bakarken içlerindeki nefret ve rahatsızlığı ürkek bakışlarında görmek hiç de zor değildi.

Memurlar, SAVAK Horasan'ı tarafından hazırlanan özel bir mektup da taşıyorlardı. Mektubun önemli bir bölümü Harakani grubunun (?!) Hamenei Bey ile irtibatı hakkında yazılan düzmecelerden ibaretti ve Perviz Sabiti'nin 17 Eylül'de onayından geçecek şekilde düzenlenmişti.

Şeyhan bu mektupta SAVAK Teşkilatının 1967 ve 1971 yıllarında Hamenei Bey'e müsamahakâr davranarak onu daha erken serbest bıraktığını yazmıştı ki, bu tamamen yalandı. Mektubun sonunda da; SAVAK Başkanlığına verdiği öneride bu defa, geçmişte olduğu gibi Hamenei Bey'in çabucak serbest bırakılmaması ve uzun süre hapiste kalmasının sağlanmasını tavsiye etmişti. Fazla aceleye gelmiş olmalıydı ki; mektupta onun bazı tarihlerdeki tutuklanma ve hapislerinden hiç söz edilmemişti:

"Seyyid Ali Hamenei hakkında:

Mezkûr şahıs, sabıkasında da kaydedildiği üzere rejim karşıtı din adamlarını desteklemekte olup bu nedenle iki kez tutuklanmış bulunmaktadır. Bunlardan biri 10.06.1963 tarihinde; camide yaptığı konuşma ve verdiği vaazlarda halkı ülke güvenliği aleyhine kışkırtıp tahrikte bulunması nedeniyle gerçekleşmiş; Bircend Polis Teşkilatı tarafından tutuklanmış ve SAVAK kendisini gereğince uyarıp aydınlatarak serbest bırakmıştır. Ama söz konusu şahıs bu uyarıyı kaale almayıp önceki ahvalini sürdürmüş; camilerde dinî konular dışında konuşmalar yaparak halkı tahrik etmiş ve bu nedenle de 03.04.1967 tarihinde aynı suçtan dolayı tekrar tutuklanıp dosyası mahkemeye sevk edilmiş; yine kendisine müsamaha gösterilerek uyarı ve aydınlatmada bulunulup sadece 3 ay hapisle yetinilmiş; ilgili savcılığın talebi üzerine cezası indirilmiş; neticede 100 bin riyal kefalet karşılığında serbest bırakılmasına karar verilip bu kefaletin yatırılması üzerine 17.07.1967 tarihinde tahliye olmuştur. Bu şahıs aşırı fikirlere sahip olup, yine aşırı fikirli din adamlarına uymakta; bu fikirlerin etkisi ile faaliyetlerini her geçen gün artırmada; türlü siyasi gruplarla yakın ilişkiler kurmaktadır. Bu cümleden olmak üzere sözde eski Millî Cephe ve yine söz de eski Özgürlük Cephesi'yle (Ayetullah Seyyid Mahmut Taligani ve Mühendis Mehdi Bazergan) irtibat kurmuş; onların görüşleri ile koordineli davranmış; bu sözde siyasi grupların şiar ve sloganlarını medrese ortamlarında gündeme getirip onların propagandasını yapmıştır. Hamenei Bey defalarca SAVAK'a çağrılmış, uyarılıp aydınlatılmış ve kanun dışı girişimleri kendisine hatırlatılarak nasihatte bulunulmuş olmasına rağmen bunların

hiçbiri kendisinde zerrece etki yaratmamış; aynı fikirleri doğrultusunda yolunu sürdürmüş; cahil insanları yoldan çıkarmaya devam etmiştir. Şehinşahlığın 2500. Şanlı Yıldönümü Kutlamalarına karşı halkı tahrik ettiği için de tutuklanmış; ama suçlamaları ret ve inkâr edip bir daha ülkenin millî çıkarlarını zedeleyecek girişimlerde bulunmayacağını taahhüt etmiştir. Bu defa da hakkındaki hükümde indirime gidilerek saptığı yanlış yoldan geri dönmesine fırsat tanınmış; maalesef yaratılıştan muhalif biri olduğundan faaliyetlerini aynen sürdürmeye devam etmiştir. Bununla da kalmayıp zamanla anarşist gruplarla ilişki kurmuş; bu cümleden olmak üzere Ali Harakani grubuyla irtibat kurmuştur. Harakani grubu; kendilerine sözde Halkın Mücahitleri denilen Marksist İslâmcı anarşist grubun hain emelleri doğrultusunda kullanabilmeleri amacıyla Kur'ân ayetleri ve dinî meseleleri daha iyi öğrenebilmek için Hamenei Bey'den Arapça öğrenmekle görevlendirilmiştir. Bu grup kendi hazırladığı bildirilerden bir kısmını Hamenei Bey'in evine götürmüş, bu olay Harakani grubu üyelerinin itiraflarıyla belgelenmiştir. Aynı şekilde bir başka grup da son günlerde yakalanmış olup kendilerinin sözde Halkın Mücahitleri lehine bildiri yazıp dağıttıkları, bu amaçla fotokopi makinesi temin ettikleri belirlenmiştir. Bu grubun Zencani adıyla tanınan lideri Seyyid Mehdi Mir Sadıki de Hamenei'nin toplantı ve derslerine katıldığını söylemekte ve kendisiyle grubunun fikrî alt yapılarının bu ders ve toplantılarda şekillenmiş olduğunu itiraf etmektedir.[1] Ayrıca Hamenei Bey faaliyet sahasını genişletmek amacıyla konuşma ve vaaz için Keramet Camiini seçmiş, bu camide yaptığı konuşmalara ilaveten İmam Hasan Camiinde de cemaat imamlığı yapmıştır. Keramet Camiini bir üs hâline getirdiği için bu camide konuşması SAVAK tarafından engellenmiş; bunun üzerine İmam

1- Seyyid Ahmed olarak tanınan Seyyid Mehdi Mir Sadıki Zencani, Ayetullah Ağa Mir Hasan Mir Sadıki Zencani'nin (1299-1390) oğludur. Meşhed medresesi öğrencilerindendi ve Hamenei Bey'in de derslerine katılıyordu. Siyasi çalışmaları nedeniyle 1353'de SAVAK tarafından tutuklanıp 1 yıl hapis yattı. 1350'de imamlığa başlayan Seyyid Mehdi 15 Hordad 1342 olaylarıyla ilgili bildiri taşıma ve ulema radyosundan kaydedilen bir kaseti evinde bulundurmakla suçlanmıştı. Hapisten çıkar çıkmaz çalışmalarına bütün hızıyla devam etti. 1355 Ramazan'ının son günlerinde Tahran'da Gazvin Meydan'ında SAVAK'ın eline düştü. Bu sırada silahlıydı. Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri]ne "Siyanür içerek intihar ettiği" şeklinde yazılsa da geçmişine bakıldığında siyanürün ona zorla içirildiği ve şehit düştüğü anlaşılmaktadır.

Hasan Camiinde *Nehcü'l-Belağa* derslerini başlatmış; burada hazırladığı "*Pertovî ez Nehcü'l-Belağa* [Nehcü'l-Belağa'dan Nur Demeti]" adlı broşürleri cemaate satmıştır. Hamenei kendisini Humeyni'nin temsilcisi olarak görmektedir; nitekim son zamanlarda, ihtiyaç sahiplerine verilmek üzere humus topladığını biliyoruz. Bu şahıs inancında ısrarla ayak diremektedir; tutuklanmasından önce, yol ve fikirlerinde hiçbir değişiklik görülmemiştir. Kendisi hâlihazırda tekrar tutuklanmış ve Terörle Mücadele Ortak Komitesine havale edilmiştir. Bu fırsatın kaçırılmaması ve sabıkası dikkate alınarak; bu iflah olmaz şahsın uzun süre hapiste kalması için gerekenin yapılması ve neticenin bildirilmesi saygılarla arz olunur.

Horasan Eyaleti SAVAK Başkanı: Şeyhan."[1]

Terörle Mücadele Ortak Komisyonunda

12 Ocak Pazar sabahı Tahran tren garına varır varmaz gardaki polis karargâhına gittiler. Yanındaki görevliler oradan bir yerlere telefon ettiler; çok geçmeden birkaç SAVAK memuru gelip onları aldı. Gözlerini bağlayıp onu bir araçla götüren memurlar çok sert ve aşağılayıcı davranıyordu. Tahran'da yolların pek ıssız olmadığı belliydi; çünkü araba her durduğunda başını iyice aşağıya eğmesini söylüyorlardı. Bir yerde arabadan indiler; birkaç adım ilerledikten sonra göz bağını açtılar. Bir odadaydı; onu Tahran'a getirenlerin de aralarında olduğu bir kaç memur duruyordu karşısında… Elbisesini çıkarmasını istediler. Sarığıyla cübbesini çıkardı; bir gömlek bir pantolonla kalmıştı. Eline mahkûm elbiselerini vererek üzerini değiştirmesini istediler. Bir kenara çekilip elbiselerini değiştirdi.

"Bu sırada tren yolculuğunda yanımda olan 2 memura ilişti gözüm; bakışları mahzun, üzgün ve keder doluydu. Beni bu hâlde göreceklerini ummadıkları içindi belki de... Onların mahzun bakışlarına tebessümle karşılık verdim."

Gardiyan, mahkûm gömleğini hemen başına geçirip, etrafına bakmamasını tembihleyerek koluna girdi ve onu odadan çıkardı. Nereye götürüldüğünü bilmiyordu. Zincir ve demir seslerinden, açılanın büyükçe bir kapı olduğunu tahmin etti. Bir koridora girdiler, bir kapının önünde durdular. Açılan kapıdan onu içeriye iten gardiyan, kapıyı hızla kapadı.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK'ından İstihbarat 3. Daire Başkanı'na, No. 1 H/17365, tar. 22.10.1353.

Gömleğini başından indirip etrafına bakındı. Yarı karanlık bir hücredeydi. Tavanda küçük demir parmaklıklar içinde yanan eski lambanın ışığı çok zayıftı:

"Hücrede bir genç vardı. Beni gördüğünde pek sevindi. Kim olduğumu sordu; adımı söyleyince sevinçten yerinden zıpladı. Durmadan 'Sen gerçekten Hamenei misin?' diye soruyordu. Sevincinden beni öpücüklere boğdu."

Dediğine göre o genci 20 gün önce tutuklayıp bu hücreye atmışlardı. Hamenei Bey ona samimi davranıp elinden geldiğince teselli vermeye çalıştı; ama ona içini dökmedi. Tedbirli olmak zorundaydı. Siyasi mahkûm duygusal davranamazdı… Kimin ne olduğu belli değildi buralarda… Samimi görünerek mahkûmların ağzından laf alıp memurlara aktaran ispiyoncular yok değildi zindanlarda…

Burası Terörle Mücadele Ortak Komitesinin 20 No.lu hücresiydi…

Sorgulamalar Başlıyor

Sorgulamalar hemen başladı. Korkunçtu… Birkaç kez sorgulandıktan sonra hücresine atıldığında hücredekiler onu tanıyamamıştı. 1, 60x2, 40 metrelik bu daracık hücreye üç mahkûm daha tıkmışlardı. Kanlar içinde içeriye giren bu adamı hiçbiri tanıyamamış; ancak konuşmaya başladığında sesinden hücre arkadaşları olduğunu anlamışlardı. Üçü de dayanamayıp ağlamıştı onun hâline… O gün sabahleyin onu hücresinden almışlardı. Geceye kadar geri dönmeyince, hücre arkadaşları onun işkence altında öldüğünden emin olmuşlardı. Geri getirdiklerinde sakalları tıraş edilmişti; ama arkadaşlarının onu tanımamasının tek nedeni bu değildi; yüzü işkenceden tanınmaz bir haldeydi:

"O hücrede çok zor günler geçirdim. Bunun ne demek olduğunu, orada aynı şeyi yaşamayanların anlaması imkânsız... Fizikî ve psikolojik işkenceler gece gündüz azığımız hâline gelmişti orada. Bazı mahpusların işkence altındaki canhıraş feryatları sabahlara kadar kulaklarımızı tırmalıyordu. İşkenceciler özel olarak eğitilmişlerdi. Sistematik bir işkence altındaydık. Her şey, mahpusun kişiliğini aşağılamak, moralini sıfırlamak ve onu ruhen çökertmek için inceden inceye planlanmıştı."

Uzman sorgucular Horasan SAVAK'ının ona yönelttiği suçlamaların detaylarını öğrenebilmek için özel sorgulama teknikleri kullanıyorlardı. Hamenei Bey burada bir gerçeği öğrenmişti:

"Tek kişilik hücrede 1 ay tutulmak, normal şartlarda 1 yıl hapis yatmaya bedeldir; ama Terörle Mücadele Komitesinde bir gün sorgulanmanın tek kişilik hücrede 1 yıl geçirmeye bedel olduğunu gördüm."

Bir ay sonra 12 Şubat'ta Terörle Mücadele Komitesi askerî savcılığa bir yazı yazarak Hamenei Bey'in kendi ellerinde olduğunu bildirdiler. Ertesi gün askerî savcılık 12. şubeden gönderdiği bir yazıyla bunu resmî tutuklama kararına çevirdi ve o günden itibaren tutuklanmış gibi göründü. Tutuklu olduğu en azından resmî kayda geçmişti şimdi.

Hamenei Grubu

Hamenei Bey tutuklandıktan sonra İmam Hasan Camii uzun süre kapanmış ve günlük programları uygulanmaz olmuştu; ama yetiştirdiği öğrenciler onun fikirlerini yaşatıyor; o Terörle Mücadele'de işkence çekerken fikir ve düşünceleri dışarıda yeni filizler veriyordu. 28 Ocak 1975'te onu kim bilir kaçıncı kez sorgulamak için işkence odasına götürdükleri sırada, dışarıda başka şeyler oluyordu:

"Çoğu, gençlerle çocuklardan oluşan 50-60 kişilik kadınlı erkekli bir grup, Hamenei Bey'in yokluğunda İmam Hasan Camiinde onun yerine vekâleten imamlık yapan Mecd Bey'in sohbetlerine katılmaktadır. Hamenei Bey'in öğrencisi olan Emir Mecd adlı bu şahıs konuşmalarında İslâm dininin temel prensiplerini vurgulamakta, Müslümanların ilk dönemlerdeki güç ve etkinliklerini yitirdiklerini anlatmakta, İslam mazmunlarında tahrife neden olan etkenleri sorgulamakta, Müslümanların dinî inançları karşısındaki kayıtsızlık ve uyuşukluklarına dikkat çekerek bu konuda bireysel davranılmasını eleştirmektedir. Sözü geçen şahıs bu konuda 'Veliyy-i Asr Kütüphanesi'nde yaptığı konuşmayı tamamladıktan sonra Ferahbahş adlı bir şahıs Tekasür Suresi'nden bazı ayetler okuyarak onları tercüme edip şahlar ve sultanlar aleyhinde çok sert sözler söyledi. Muhammed Rahimi, Abbas Ferahbahş ve Mecd gibi Hamenei Bey'e bağlı bazı unsurlar, yokluğunda onun yolunu sürdürerek tıpkı onun gibi gençleri rejime karşı kışkırtmakta ve onu aratmamakta, faaliyetlerinin devamını sağlamaktadırlar. Bunların faaliyetleri durdurulmazsa, yaptıklarına devam edecek, liseli ve üniversiteli gençler arasında kendilerine taraftarlar bulacaklardır. Bundan dolayı Habnema

ve Ferahbahş gibi Hamenei Bey'in yakın adamlarından birkaç kişi tutuklanıp sorgulanacak olursa, Hamenei Grubu hakkında onlardan itiraflar alınabilir ve önemli bilgiler edinilebilir."[1]

Keramet Camiinde de çalışmaların hızı kesilmiş; ama tamamen son verilmemişti. Hamenei Bey'in yokluğunda imamlık ve vaizlik görevini şeyh Mahmud Mervi Semaverci üstlenmiş; ama siyasi konulardaki ifşaatlarından dolayı SAVAK tarafından hemen izlenmeye alınmıştı. SAVAK Teşkilatına göre o, Seyyid Ali Hamenei'nin izleyicilerinden olup her fırsatta vaazlar sırasında halkı rejime karşı kışkırtmaktaydı. Şeyh Mervi "Ruhullah Humeyni"nin adını ağzına alır almaz SAVAK tarafından kendisine vaaz yasağı getirildi ve o günden itibaren daha yakından izlenmeye başladı.[2] Keramet Camiindeki cemaat imamlığı da fazla sürmeyecek ve kısa sürede tutuklanıp Tahran'a götürülecekti.[3]

Mutahhari'den Bir Teessüf Daha

Hamenei Bey'in tutuklandığı haberi, onu sevenler arasında çabucak yayıldı. Tahran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde ders veren Mutahhari Bey bir gün ders sonrası -muhtemelen sınıfta alıkoyduğu özel öğrencilerine- bunun teessüf verici bir durum olduğunu söyleyerek Hamenei Bey'i övdü. Mutahhari Bey daha önce de bu destekte bulunmuş ve tefsir dersleri yasaklanan Hamenei Bey hakkında şöyle demişti:

> "Hamenei Bey gibi yetenekli insanımız çok az… Buna rağmen, onun gibilerin değerini bilecekleri yerde hapislere atıp çürütüyorlar."

Mutahhari Bey bu konuşmasında Hamenei Bey'i övmüş ve onu, toplumun fikir ve düşünce ufkunun aydınlatılmasında etkin rol oynayan isimlerden biri olarak tanımlamıştı.[4]

Horasan SAVAK'ı Ateşe Körükle Gidiyor

Horasan SAVAK'ı Hamenei Bey'in daha fazla nedenlerle suçlanıp tutukluluk süresini uzatabilmek için her yola başvuruyordu. Meşhed SAVAK Başkanı Şeyhan, İstihbarat 3. Dairesi'ne bir mektup yazarak Hamenei

1- age, H 9'dan 324'e, No. H 9/10089, tar. 04.12.1353.
2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/806, tar. 25.03.1354.
3- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/4416, tar. 18.02.1355.
4-age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/17498, tar. 05.11.1353.

Bey'in Humeyni'nin Horasan'daki faal temsilcilerinden biri olduğunu ve topladığı vücûhatı çeşitli yollarla Kum kentindeki Pesendide Bey'e gönderdiğini bildirdi:

"Söz konusu şahıs tutuklanarak Terörle Mücadele Ortak Komitesinde sorguya alındığından, Humeyni lehine yaptığı çalışmalar ve ona gönderdiği vücûhat meblağı hakkında da araştırma yapılıp sorgulanmasında da yarar görülmektedir."(1)

SAVAK, İmam Humeyni adına vücûhat (humus) toplayan temsilcilerin ülke çapında fişlenip tutuklanması gerektiğine karar vermişti. Şeyhan bunu bildiğinden, ülkenin en korkunç sorgu merkezi olan Terörle Mücadele'yi kışkırtmakta ve Hamenei Bey'e azami işkence uygulanmasına zemin hazırlamaktaydı.

Altıncı Tutuklanmaya Gösterilen Tepkiler

Hamenei Bey'in tutuklanıp Tahran'a gönderilmesi Meşhed'de halkın tepkisine neden oldu. Bu tepkilerden biri de Horasan Üniversitesi gençliğinin önde gelen ulema ve aydınlara yazdığı bildiriydi. Bu bildiride İran'a egemen olan baskıcı düzen eleştirilmekte ve Hamenei Bey'in tutuklanmasına itiraz edilerek onun serbest bırakılması için rejime baskı uygulanması istenmekteydi.(2)Hamenei Bey'i sevenler, eyalet çapında geniş bir bilgilendirme çalışması başlattılar ve Ayetullah Milani başta gelmek üzere, onun serbest bırakılmasında etkili olabilecek herkesten yardım istediler.(3) Tutuklanmanın ilk haftasında ülke çapında yayınlanan bir bildiride Pehlevi rejimi sert bir dille eleştirilmiş ve Hamenei Bey'in tutuklandığı haberi geniş kitlelere duyurularak onun ve diğer siyasi tutukluların serbest bırakılması için herkesin elinden geleni yapması gerektiği vurgulanıp şöyle denilmişti:

> "Bu uğurda kimseden korkumuz yoktur. Korkmayınız; zira Yüce Allah bizimle beraberdir ve Allah'ın yanında olup O'nun hizbinde yer alan -Hizbullah-lar mutlaka galip olacaktır."

1- age, 1 H/382, tar. 13.02.1354.

2- age, Meşhed SAVAK'ından 312 ve 323'e, No. 2 H/12521, tar. 24.11.1353.

3- age, H K/9'dan 312 ve 1 H 9'a, No. H K/588, tar. 09.11.1353.

Şubat ayının 16. günü "Ulemanın Sesi Radyosu"ndan verilen haberde de şöyle denilecekti: "Ülkemizin mücadeleci din adamlarından Seyyid Ali Hamenei Bey 10 Ocak 1975 Cuma günü tutuklanmış, olayı duyan ulema, üniversite gençliği, medrese öğrencileri ve halkın çeşitli kesimlerinden oluşan kalabalıklar protesto gösterisi düzenlemiş ve bazı göstericiler polis tarafından gözaltına alınmıştır."[1]

Köpek

Dışarıda bunlar olurken Terörle Mücadele Ortak Komitesinin tutuklu hücrelerinde gündüzler geceden daha karanlık geçiyor; geceler ise işkence altındakilerin korkunç feryatlarıyla sabahı buluyordu. Tutukluların en büyük arzusu bu cehennemde zamanın durmasıydı. Kimse görmeyecek, duymayacak ve hücresinden çıkarılıp işkenceye götürülmeyecekti o zaman! Bir insanın bu ağır işkencelere tahammül edebilmesi çok zordu. Ayakları üzerinde yürüyerek hücrelerinden çıkarılıyor; işkenceden dönerken yerde sürünerek hücreye dönüyorlardı…

Bunlardan biri de Hamenei Bey'le aynı hücreyi paylaşan Seyyid Ahmed Ahmedi'ydi:

"Ona sürekli işkence ediyorlardı. Sonunda burada, işkence altında şehit oldu. Onu hücreye getirdiklerinde hepimizi ağır bir elem sarıyordu. Üzüntüden söyleyecek söz bulamıyorduk; ama o bizi teselli etmeye çalışıyor; bize moral veriyordu hep... Sakinleşmemizi, huzurlu olmamızı sağlamaya uğraşıyordu. Şimdi o vahşi işkencecilerin bizlere yaptıklarını hatırlıyorum da... O canilik ve gaddarlıkları anlatabilecek kelime bulamıyorum."

İşkencecilerin canhıraş sesleriyle uyanmadıkları sabah çok nadirdi. Ne zaman uykuya dalacak olsalar canhıraş feryatlarla yerlerinden fırlıyorlardı; bu feryatların işkence altındaki bir mahkûmdan mı, yoksa kasetten mi geldiğini anlamak ise imkânsızdı.

O gece, sabah namazından sonra kısa bir süre de olsa uyuma fırsatı bulmuştu. Rüyasında kendisini kurak ve ıssız bir yerde buldu; çöle benziyordu. Karşıda, kupkuru bir küçük dere yatağı vardı ve susuzluktan çatlak çatlak olmuş mecranın her tarafı kuru otlar, çalı çırpılarla doluydu. Kuru derenin kenarında boy atan ağaçlar susuzluktan adeta yanıp kavrulmuş,

1- Pars Haber Ajansı Bülteni, No. 334, tar. 28.11.1353, s. 23.

kuruyup gitmişti… Yaşamdan iz yoktu bu ıssız çölde… Birden, uzaktan çok iri bir köpeğin havlayarak kendisine doğru koştuğunu gördü. Sesi ve görünüşü çok ürkütücüydü… Hızla ona doğru koşuyor, gittikçe daha fazla yaklaşıyordu. Korkudan olduğu yerde donakalmıştı. Ne yapacağını bilemiyordu. Etrafına bakındı, sığınabileceği hiçbir yer yoktu. Köpek iyice yaklaştığında sesini kısarak havladı, yavaşlayıp durdu ve havlamayı kesti. Dilini sarkıp bir süre nefes nefese durduktan sonra arkasını dönüp gitti. Kan ter içinde uyandı, kalbi göğsünden fırlayacakmışçasına hızla çarpıyordu. Bir an gördüğü rüyayı hatırlamaya çalıştı; ama hiçbir şey hatırlayamadı… Sadece korkunç bir kâbusla uyandığını biliyordu. Tam o sırada gardiyan, hücresinin kapısını açıp içeriye girdi, elinde bir kâğıt vardı "Ali hanginiz?" diye sordu. Burada, güvenlik nedenlerinden dolayı mahkûmun soyadını söylemiyorlardı. Başka bir hücrede yanlışlıkla söylenebilir; bu durumda mahkûmlar, birbirinden haberdar olabilirlerdi. Gardiyana, "Benim" dedi. Soyadını sorduğunda "Hamenei" diye cevap verdi. Gardiyan her zamanki sert tonla "Yüzünü kapat ve beni izle!" dedi. Hücreden çıkarken, mahkûmların sırtlarındaki gömleği başlarına geçirmeleri ve etraflarına bakmamaları emredilmişti. İzledikleri yöne dikkat edince, sorgu odasına götürüldüğünü anladı:[1]

"Beni sorgu odasına götürdü, bir sandalyeye oturttuktan sonra başıma çektiğim gömleği indirmemi söyledi. Karşımda, benim sorgucum vardı. Ona "Enver Sedat" adını vermiştik; Sedat'a çok benziyordu. Sorgu başladı; o soruyor, ben de cevap veriyordum. Bu sırada içeriye bir başkası girdi ve Enver Sedat'a 'Ne'n var Doktor?' diye sordu. Sorgucular burada birbirlerine doktor ya da mühendis diye hitap eder, böylece egolarını tatmin edip komplekslerini bastırdıklarını düşünürlerdi. Burada biri içeriye girince böyle konuşur ve mesela, 'Doktor, çayın var mı?' diye girerek, gelişinin tesadüfî olduğunu ima etmek isterdi; oysa bu tamamen planlanmış bir durumdu. İçeriye giren adam, beni görünce çok şaşırmış gibi yaparak 'Bu da ne?!' diye sordu. Bu, sorgularda en sık rastladığımız soruydu; bir tek sorgucunun bile 'Bu kim?' diye sorduğunu görmedim, bizi aşağılamak için olsa gerek 'Bu ne?' diye sorarlardı hep... Enver Sedat 'Hamenei' diye cevapladı ve ekledi 'Meşhed'den...' İçeriye gi-

1- Kızıl kale hapishanesinin kaba bir krokisini çıkarıp daha sonra arkadaşlarına vermiş, hatta sonradan buradaki bütün koridorlar, hücreler, terzi, sorgu odaları, tuvalet, banyo… vb.'ni de bir kâğıda çizip saklamıştı. İslam İnkılâbı'ndan sonra "Terörle Mücadele Ortak Komitesi"nin binasını görmeye gittiğinde, çıkardığı krokinin önemli ölçüde örtüştüğünü gördü.

ren arkadaşı yine şaşırmış gibi yaparak 'Öyle mi?!' diye sordu, 'Meşhed ha?! Desene, Meşhed'in Humeyni'si olmak isteyen Hamenei bu?!. Bu çok tehlikeli adam...' sonra da başını sallayarak konuşmasını sürdürdü: 'Hey, Hamenei efendi! Buradan çıkış yok sana! Yani kurtuluşun yok artık... Söylesene, takiyye ve tevriye dediğiniz şu şeylerin anlamı nedir?' (Beni sorgulayan Enver Sedat'a döndü ve ona şöyle dedi:) "Biliyor musun doktor, bunlar bir şeyi yapar gibi görünürler; ama asıl işleri başkadır, buna "takiyye" diyorlar işte. Bir de bunların "tevriye"si var; yani gerçek dışı şeyler söylemek...'

Haklıydı; çünkü biz Şah'ın zalim rejimi karşısında takiyye etmek zorundaydık ve bize karşı dürüst olmayan bu rejime karşı biz de her şeyimizi açıp söyleyemezdik tabi... Bu da onları çok rahatsız ediyordu. Ama başka çaremiz yoktu ki... Takiyye, rejimle bizim aramızdaki bir hendek gibiydi. Rejim, bu hendek karşısında acizdi. Ben susuyordum. Ama onun bu iki kavramın anlamı hakkındaki ısrarı üzerine kavramların anlamlarını kısaca açıkladım; ama o 'Hayır!' dedi, 'Öyle değil işte!' Sonra da beni tehdide başladı. Zaten apansız içeriye girmesi beni korkutmuştu, eziyet etmeye geldiği belliydi. Tehdide başlayınca korkum arttı, başımı kaldırıp yüzüne bakınca hayretten küçük dilimi yutacak gibi oldum. Bu sabah rüyada gördüğüm köpeğin yüzüydü bu! Benzerlik, inanılır gibi değildi! Unuttuğum rüyayı bütün detaylarıyla hatırlamıştım birden! Bu kadar benzerlik imkânsızdı... Adamın aniden içeriye girmesiyle... Rüyamda o köpeğin havlayarak bana koşması... Yaklaşınca durup susması ve bana dokunmadan dönüp gitmesi... İçimi bir huzur kaplayıverdi... Bu adam bana hiçbir kötülük edemeyecekti... Ve öyle de oldu! Sorgulama saatlerce sürdü; yedi kişi çapraz sorguya aldı beni, sürekli sordular; ama bana hiç dokunmadılar o gün..."[1]

Ama diğer sorgular hiç de böyle olmayacak ve ağır dayaklarla işkenceler devam edecekti.

Uzman Sorgucu

Mahkûm biraz direnmeye başladığında sorguların sayısı hemen artıyor ve çapraz sorguya alınıyordu. Mahkûm çok sayıda sorgucunun soruları

1- Yıllar sonra; İnkılaptan sonra bu sesin sahibiyle tekrar karşılaştı ve onu tanıdı! "Kemali" adıyla tanınan bu sorgu memurunun adı Ferecullah Seyfi Kemanger'di. Devrimden sonra bir süre firar etmiş, daha sonra ortalığın yatışması üzerine, biriken maaşlarını almak için Evin Hapishanesi'ne gidince tutuklanmıştı. Daha etraflı bilgi için onun itiraflarına bakınız, h.ş 1384, s. 192-209 (hâkim, mahkeme sırasında Hamenei Bey'e Kemali'den şikâyetçi olup olmadığını soracak, o da şikâyetçi olmadığını çünkü ondan eziyet görmediğini söyleyecekti!).

karşısında büyük bir baskı altında bırakılıyordu. Ağır küfür ve hakaretler mahkûmu aşağılayıp moralini bozuyorlardı. Asıl sorgucu aslında bir kişiydi, diğerleri çeşitli bahanelerle daha sonra sorgu odasına girip ona katılıyor ve mahkûmu çapraz sorguya alıyorlardı. Hamenei Bey defalarca bu şekilde çapraz sorgulanmıştı:

"Soruların hepsine cevap vermeye çalışıyordum. Onların beni mahkûm edebilecekleri şeyler söylememeye dikkat ediyordum."

Bu sorgulamalardan birinde, Terörle Mücadele Ortak Komitesi'nin sorgu uzmanlarından biri olan Ahmet Masumi Kuçisfahani ona art arda sorular sormaya başladı. Sorduğu sorular aşağılama, tahakküm ve hakaret doluydu:

— Seyyid! Saidi Bey'i tanır mısın sen?!

— Evet. Arkadaşımdır.

Bunu bildikleri hâlde soruyor olmaları sıkıcıydı. Her ikisi de Horasanlıydı zaten; tanışmaları da gayet doğaldı. Kuçisfahani hışımla sordu:

— Onun hapiste öldüğünü biliyor musun?

— Evet.

— Onun bu odada sorgulandığını da biliyor musun?!

Kısa bir suskunluktan sonra konuşmasını sürdürdü:

— Ona bildiği her şeyi anlatmasını söyledim. Ama o, "Kur'ân'a bakıp istihare etmem lazım; eğer konuşmamın doğru olduğunu Kur'ân buyurmuşsa konuşurum." dedi! Ben de kendisine bunları boş verip konuşmasını söyledim; ama konuşmamakta ısrar etti ve hayatını kaybetti! Aha, şurada, tam da senin oturduğun yerde oturuyordu!

Bunları söyledikten sonra sandalyesinden kalkıp Hamenei Bey'e doğru yürüdü ve elindeki kalemle onun başına vurmaya başladı. Tıpkı bazı kibirli öğretmenlerin, ilkokul çocuklarına yaptığı gibi onu küstahça aşağılıyordu:

— Bana bak Seyyid!.. Ben Kur'ân falan anlamam… Ona göre!.. Kendini öldürteceksin, bak!

"Ona içimden gülüyordum… Çünkü söyledikleri zerrece etkilemiyordu beni."

Bir başka sorgulamada da Menuçehri'yi buldu karşısında. Menuçehr Vazifehah… Ona kısaca **Menuçehri** diyorlardı orada… Her zamanki gibi sokak kabadayıları edasındaydı… Kaba ve sert, yontulmamış bir odun gibi tıpkı… Gömleğinin yakasını iki tarafa alabildiğine açmış, omuzlarına kadar uzattığı saçları ve boynuna astığı altın zinciriyle, neredeyse ağzına giren sarkık pos bıyığıyla o meşhur Menuçehri… Mağrur bir edayla yanına yaklaşıp Hamenei Bey'i baştan aşağı süzdükten sonra sordu:

— Hamenei dedikleri, sen misin?

— Evet.

— Beni tanıyor musun?

— Hayır.

— Hımm… Demek Hamenei denilen adam sensin?..

Menuçehri gaddar, acımasız ve sinsiydi. Sorgu odasının yeterince ürkütücü olan atmosferini daha korkunç hâle getirecek tarzda telkinlerle soru soruyordu. Menuçehri'yi duymuştu aslında… Terörle Mücadele Ortak Komitesinden sağ çıkmayı başaranlar, geçtikleri kanlı işkenceleri hatırlarken Menuçehri'yi de hatırlarlardı mutlaka… Oradan sağ çıkan her mahkûm, kesinlikle Menuçehri'nin de işkencesini tatmış ve onunla tanışmış olurdu.

Menuçehri duygusuz ve alaycı bir sesle konuşmasını sürdürdü:

— Sen beni tanımazsın… Ama ben iyi tanırım seni… Sen, tıpkı bir balık gibi her defasında sorgucuların elinden kayıp kurtulmayı becerebilen adamsın… Senin yaptıkların tek tek incelendiğinde pek önemli görünmüyor; ama hepsini bir araya getirince bambaşka bir tablo çıkıyor ortaya!

Meşhed'deki Önemli Gelişmeler

Hamenei Bey'in yokluğunda, 1975'in ikinci yarısında Meşhed'de önemli hadiseler vuku bulacaktı. Bunlardan biri de medrese hocaları ve öğrencilerinin, Kum'da yaşanan olaylara gösterdikleri tepkiydi. 15 Hordad kanlı kıyamının yıldönümünde gösteri yapan Kum kentinin medreselerindeki hocalarla öğrenciler, Şah Rejiminin binlerce masum insanı katletmesini kınamış ve Feyziye Medresesinde toplanarak bu katliamı protesto edip İmam Humeyni ve İslami hareketi destekleyen sloganlar atmışlardı. Rejimin bu protestolara müdahalesi çok sert olmuş; olaylar büyüyerek 2 gün

sürmüş; medrese öğrencilerinin direnişini şiddet kullanarak kıran güvenlik güçleri 272 öğrenci ve din adamını tutuklayıp Feyziye Medresesini de kapatmıştı. Rejimin dinî okullara bu şekilde saldırması Meşhed'deki medreselerde de büyük tepkilere neden olmuş ve Mirza Cevad Ağa Tahrani, Mirza Ali Ağa Felsefi ve Hasan Ali Morvarid gibi tanınmış hocalar derslere girmeyerek bu zulmü kınamışlardı. 16 Haziran 1975'te Meşhed'in çeşitli medreselerinden 200 din adamı ve öğrenci Mirza Cafer Medresesinde toplanarak İmam Humeyni'yi destekleyen sloganlar attılar. Bu olayda 10 kişi tutuklandı. Tutuklananlar arasında ünlü hocalar da vardı; Vaiz-i Tebesi'yle Haşiminejad, "Rejime karşı zararlı eylemlere girişme ve Meşhed medreselerinin öğrencilerini protesto ve gösteride bulunmaya tahrik" suçlamasıyla tutuklanıp hapse atıldılar.[1]

Diğer bir olayda 8 Ağustos 1975'te Meşhed'in önde gelen âlimi Ayetullah Seyyid Muhammed Hâdi Milani'nin vefatıydı. Taklit mercii olan Ayetullah Milani büyük bir kalabalık tarafından uğurlanacak ve na'şı Astan-ı Kuds-i Rezevi'deki "Daru't-Tevhid"e defnedilecekti.

Çarşı Camiinin Melekleri

Ayetullah Milani'nin vefat ettiği gece Hamenei Bey bir rüya gördü; rüyasında Meşhed Çarşısı'nın ortasındaki bir caminin karşısında durmuştu. Caminin sağ ve sol taraflarında, melek olduğunu zannettiği 2 kişi duruyordu. Boyları çok uzundu; sadece ayakları görülebiliyordu. Cami tamir halindeydi; bütün halılar toplanmıştı. Duvarlardaki kaplama mermerler yer yer dökülmüştü, zeminde taş ve moloz parçaları göze çarpıyordu. Cami imamı, Ayetullah Milani'nin yakın öğrencilerinden Alemû'l-Hüda Bey'di ve imamlığa Ayetullah Milani tarafından seçilmişti. Uyandığında, gördüğü rüyayı hücre arkadaşlarına anlattı; ya Ayetullah Milani ya da Alemû'l-Hüda Bey'in vefat etmiş olabileceğini söyledi:

"O gün veya bir gün sonrası olsa gerek, beni hücremden alıp sorguya götürdüler; her zamanki sorgu odasından farklı bir odaydı. Sorgucuların şefi olan ve orada Kave adıyla tanınan Humayun Kaveyani beni bekliyordu. Hemen sorguya başladı ve laf arasında 'Biliyorsun değil mi, Ayetullah Milani de öldü!' dedi. 'Nereden bileyim?' dedim, 'Şimdi öğrendin işte.' dedi, 'O da öldü!"

1- Celali, Takvim-i Tarih-i Horasan [Horasan Tarihi Takvimi], s. 247, Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/900, tar. 01.04.1354.

Dönüş

O günler ve gecelerde, epey zamandır şiirle açılmış olan mesafesi azalmaya başladı; 1964'ten bu yana şiirden uzak durmuştu. Bir taraftan içine girdiği mücadele ve dava dünyası, diğer taraftan Seyyid Kerim Emiri Firuzkuhi'nin onu etkileyen sözleri, 10 yıla yakındır şiirle arasında mesafe oluşturmuştu. Emiri'nin "Zamanını şiire harcayarak kendine yazık etme." demesi ona çok dokunmuştu. Ondan sonra manzum edebiyatla arasına zamanla bir soğukluk girmişti:

"Onun bu sözü beni şiirden soğuttu; şiir ve edebiyatla bir mesafe girdi arama... Öyle bir noktaya geldi ki, şairin de dediği gibi 'Okuduğum her şeyi unuttum/Aşk destanından başkası kalmadı belleğimde.' Bu durum 1973-1974'e kadar sürdü. Özellikle 1974'te, hücre de tek başıma kaldığım o günlerde hafızamı tazelemeye, hatıralarımı gözden geçirmeye başladığımda, nice zamandır unutmuş olduğum şiirleri hızla hatırlamaya başladım. Hapisten çıktıktan sonra şiir ve edebiyatla olan önceki yakınlığım adeta dirilmişti."[1]

Mors Alfabesi

Hücrede mahkûmların birbiriyle konuşması yasaktı; yan hücredekilerle konuşmak ise imkânsızdı zaten. Hücredeki mahkûmlar kendi aralarında fısıldaşarak konuşabiliyorlardı. İki mahkûmun birbiri ile konuştuğu anlaşılacak olursa hem canları yanıyor, hem de dosyaları daha da kabararak durumları güçleşiyordu. Dosyaları ortak olan mahkûmlar için ise bu çok ciddi ve tehlikeli bir durumdu. Terörle Mücadele'de; mahkûmlar arasında bilgi alışverişi çok ağır bir suçtu ve sırf bu nedenle bile ağır işkencelere uğruyorlardı. Buna rağmen mahkûmlar arasında en yaygın haberleşme yöntemi mors alfabesiydi. Hamenei Bey de mors alfabesini kısa zamanda öğrenmeyi başardı. Önceleri bir takım sesler duyuyor; ama ne olduğunu bilmiyordu. Bunların bir haberleşme yöntemi olduğunu sezmişti; ama kullanmasını bilmiyor, anlamını çözemiyordu. Mahkûmlar duvarlara özel bir şekilde vuruyor; böylece yandaki, hatta ikinci hücredekilerle bile haberleşebiliyorlardı. Bir gün hücre duvarındaki yazıları okurken harflerin kodlarla yazıldığı bir bölüm dikkatini çekti. Mahkûmların günlük meşgalelerinden biri de duvarlardaki yazıları okumaktı. Duvar yazıları bir âlemdi;

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], s. 1227.

içine döküp derdini anlatmak isteyenden, yalnızlığı paylaşmak isteyene varıncaya kadar herkes bir şeyler karalamıştı. Hatta fıkra ve komik yazılar bile vardı. Şifreli yazılar kapı tarafına yakındı; zayıf ışığın o tarafa yansıdığı akşam vakitleri dışında oradaki yazıyı okuyabilmek mümkün değildi. Hamenei Bey, esrarengiz bilimlere yabancı biri değildi. Cifir, reml, kimya, rakamlar, ebced, harfler ve şifreli geometrik bilimler hakkında mütalaada bulunmuştu. Hatta eski bilim dalları arasında "küll-i sır" denilen kimya, simya, limya, himya ve rimyaya kısmen vâkıftı. Dinî bilimler tahsilini sürdürmek için Kum'a gitmeden önce Meşhed'de mahir bir hocadan bu bilim dallarında ders almış ve hepsinin temelini öğrenmişti. Ama kısa bir süre sonra, bunlarla uğraşmaması gerektiğini de anlamıştı. Çünkü her şeyden önce bu bilimlerin boyutları henüz tam olarak keşfedilmiş değildi; diğer taraftan iyice netleşmiş ve toplumda kabul gören bir yöntem değildi, daha da önemlisi bugünün insanının günlük yaşamı için zaruri bilgiler değildi.[1] Duvardaki şifreleri görür görmez bunların sistematik bir bilgi olduğunu anlamıştı. Dikkat ve merakla bu şifreleri çözmeye çalıştı. Bir gün, duvar komşusunun mesajına cevap vermeyi başardığında her ikisi de sevinçten uçacak gibi olmuştu. Yan hücredeki mahkûm, mors alfabesini kullanmakta bayağı maharetliydi; duvara vurduğu hafif darbelerle Hamenei Bey'e de mors alfabesini öğretmeye çalışıyordu. Onun ne demek istediğini anladığında; bunlara başka harfler eklenmesine gerek olmadığını fark etmişti. Çok geçmeden Hamenei Bey de mors alfabesini ustalıkla kullanmayı başardı. Hücre arkadaşlarının durumu fark etmemesi için oturup duvara yaslanıyor, elini başının arkasına koyup tırnak darbeleriyle duvara vuruyordu. Hatta hücre arkadaşlarının yanında uzanıp yatarken bile ayak parmağının tırnağıyla hafifçe duvara vurarak yan hücredeki mahkûmla haberleşiyordu. Komşusunun bir üniversite öğrencisi olduğunu anlamıştı. Onunla her şeyi konuşabiliyor, her şeyi sorabiliyordu artık: "Sorguya götürdüler mi seni? Neler oldu? Ne yaptın? Gününü nasıl geçirdin? Rüyanda ne gördün?" Öğrenci komşusu, ismini söylememeye özen gösteriyordu. Terörle Mücadele Ortak Komitesindeki siyasi bir tutuklunun hayatının en önemli hatası olurdu çünkü bu…

1- age.

Tereyağı ve Reçel Hırsızlığı

Kimliğini açıklayamayan bu üniversite öğrencisi hem hoşsohbet, hem çok zeki biriydi. Her fırsatta, tuvaletleri yıkamak için gönüllü olurdu. Bu bütün mahpusların arzusuydu aslında; tuvaletleri yıkamak için de olsa kısa bir süreliğine hücreden çıkıp dışarıda olmak, Terörle Mücadele Komitesi mahkûmları için büyük bir nimet sayılırdı. Üniversitedeki arkadaşı bir defasında koğuş bekçisini atlatmayı başararak Hamenei Bey'in hücresinin önüne gelip küçük kapakçıktan onu görmüş ve hemen tuvaletleri yıkamaya koşmuştu. Artık birbirlerini tanıyorlardı… Bir defasında da yine tuvaletleri temizlemek için dışarıya çıktığında, koridordaki buz kalıplarının üzerinde gördüğü tereyağı ve reçelleri almıştı. Bunlar mahkûmların kahvaltısından çalınmıştı çünkü! Bekçi gardiyan akşam yemeğinde bunları afiyetle midesine indirmeyi planlıyordu. O gün oruçlu da olan[1] zeki üniversiteli, bunları gömleğinin içine saklayıp hücresine götürmüş, oradan durumu Hamenei Bey'e morsla bildirince o da "İftarda yersin, afiyet olsun!" demişti. Mahkûmların nevalesinden çaldığı yiyeceklerin yerinde olmadığını gören gardiyan diğer arkadaşlarına sormuş, onların olmadığını görünce de bunun mahkûmlardan birinin uyanıklığı olduğunu anlamıştı. Öfkesinden deliye dönen gardiyan, diğer arkadaşlarının da yardımıyla hışımla hücrelere dalıp çalınan tereyağı ve reçelleri aramaya başlamıştı:

"Bizim uyanık üniversiteli, durumun fark edildiğini anlar anlamaz morsla bana bildirdi ve telaşla 'Geriye kalan reçelleri ne yapacağım şimdi?' diye sordu. Ben de yiyebildiği kadarını yemesini, geriye kalanı da hücredeki hasırın altına gizlemesini tavsiye ettim. Gardiyanlar bütün hücreleri aradılar; ama hiçbir şey bulamadılar. Bu olay da hadisesiz kapanıp gitti. Ama zulme maruz bırakılan bir mahkûmun, kendisine dayatılan şartları nasıl çiğneyip bozuk düzene isyan edebileceği konusunda da bu hapishanenin sabıkasına kara bir leke olarak kaydedilmiş oldu."

Komünist Hücre Arkadaşları

Terörle Mücadele Ortak Komitesinde mahkûmlar ideolojik ve siyasi görüşleri gibi belli kriterler göz önünde bulundurularak hücrelere dağıtıl-

1- Hamenei Bey 20 Dey 1353'te tutuklandı (h.k. Zilhecce 1394) ve muharremden şaban ayına kadar Terörle Mücadelede tutuldu. Şehriver ayının 2. günü serbest bırakılmıştır. Buradaki oruç, siyasi mahpusların sıkça tuttuğu müstehap oruçtur.

mıyorlardı. Ama hapishane görevlileri bazen inisiyatiflerini kullanıyor ve sırf mahkûmlara eziyet ve hakaret etmek veya aynı görüşte olanların aynı hücrede bir araya gelip dayanışmalarını engellemek için, farklı görüşlerdeki siyasi mahkûmları aynı hücreye koyuyorlardı. Belki de bu niyetin sonucu olarak Hamenei Bey iki komünist mahkûmla aynı hücreyi paylaşma tecrübesini kazanacaktı. Bunlardan genç olanı hücreye getirildiğinde, daracık hücredeki mahkûmların sayısı 4'e çıkmıştı! Yeni getirilen bu mahkûm siyasi görüşünü açıklamamıştı; ama o hücrede kalacak gibi bir hâli de yoktu; kısa sürede oradan ayrılıp gideceği izlenimi bırakıyordu. Hamenei Bey onunla sohbet etmeye çalıştıysa da hep ilgisiz şeyler söyleyip doğru düzgün cevap vermekten kaçındı. Buna rağmen Hamenei Bey ona çok samimi davranıyor; derdini paylaşmaya çalışıyordu:

"Bir gün ona, kendisinde maneviyata eğilimli bir yapı gördüğümü söyledim."

O hücrede pek fazla kalmayacak ve kısa bir süre sonra belirsiz bir yere intikal edilecekti.

Aynı genç, İslam İnkılâbı'ndan kısa bir süre önce Hamenei Bey'i telefonla arayacak ve Tudeh (Komünist) Partisi'nin çizgisindeki bir dergide çalıştığını söyleyecekti. Bu konuşma sırasında, Hamenei Bey'in hapishane günlerinde kendisine söylediği "Sende maneviyata eğilim görüyorum." sözünü hatırlatmayı da unutmayacaktı. İnkılâbın zafere ulaşmasından sonra İran Komünist Partisi (Hizb-i Tudeh)'nin üyeleri tutuklandığında aralarında bu genç de vardı. Eşi, Hamenei Bey'e bir mektup yazarak kocasının serbest bırakılmasına yardımcı olmasını istedi ve yine, hapishane günlerinde ona söylediği cümleyi hatırlattı. Bir süre tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakıldı. Ancak, çok geçmeden incelenen belgelerden onun bir SAVAK ajanı olduğu ve kendisini komünist bir maskenin ardına gizlediği ortaya çıkacaktı.

İkinci komünist hücreye getirildiğinde Hamenei Bey mahkûm arkadaşlarından biriyle (Muhammed Rıza Ali Hüseyni) namaz sonrası dualarını okumakla meşguldü.[1] Sarığı elinden alındığı için namaz kılarken elbise-

1- Muhammed Rıza Ali Hüseyni: Nihaventli bu genç, Ebuzer grubu üyelerinin idamından sonra bu grubun yolunu sürdürdü. 1353'te yakalanıp Terörle Mücadele'de sorgulandı. İslam İnkılâbı'nın zaferinden sonra İslami Şûra Meclisi'nde 5 ve 6. dönemlerde Nihavent milletvekilliği yaptı.

lerinden birini sarık gibi başına sarıyor; bir gömleğini de aba gibi sırtına atıyordu; hücrenin loş karanlığında onu gören biri, sarıklı ve cübbeli bir din adamı gördüğünü zannederdi.

İkinci komünist uzun boylu biriydi; gündüz ışığından karanlığa henüz getirilmiş olduğundan hücrede kimler olduğunu fark edememişti. Gözleri karanlığa alıştıktan sonra namaz kılanları görünce suratını ekşitip bir köşeye kıvrıldı. Hamenei Bey arada kırgınlık olmaması için ona yaklaşıp gülümseyerek selam verdi ve sohbet etmeye çalıştı:

"Aç veya susuz olup olmadığını sordum; aldırmayıp surat asmaya devam etti. Hapishane ortamının psikolojik baskısının canını sıktığını, bundan dolayı surat astığını düşünerek elimi omzuna koyup samimiyet gösterdim; sohbeti açmaya çalıştım; ama o ilgisiz duruyor; hiç bir karşılık vermiyordu. O sabah tutuklanıp getirildiğini, akşama kadar aç bırakıldığını öğrendiğimde daha fazla acıdım; muhtemelen dayak yemişti. Terörle Mücadele Ortak Komitesinde ben ülsere yakalanmıştım. Günde birkaç öğün yemem gerekiyordu. Durumumu bilen gardiyanlar bizim hücrenin hemen yanına bir mide şurubu (Âliminyum MG) koymuşlardı. Sancı tuttuğunda hücre kapısını tıklatıyor şuruptan bir kaşık içiyordum. Bu ülser nedeniyle, daha sonra yemek için sakladığım az miktardaki ekmekle reçeli getirip ikram ettim; önce yemek istemedi, ısrarla yedirip biraz da su içirdim. Biraz kendisine gelir gibi oldu. Onunla ilgilenebilmek için yatsı namazımı geciktirmiştim; onu teselli etmeye çalışıyordum. Bu ısrarımı görünce onu Müslüman bir siyasi tutuklu sandığımı ya da kendisini etkileyerek bizim tarafımıza çekmeye çalıştığımı zannettiğinden olacak, başını kaldırıp duygusuz bir tonla 'Bak arkadaşım' dedi, 'Açık konuşayım; ben hiçbir dine inanmam!' Bunu söyleyince, komünist olduğunu anladım."

Hamenei Bey, o şartlarda, onun düşünce yapısına uyacak uygun ve olumlu bir söz bulabilmek için zihnini zorladı. Sukarno geldi aklına; Endonezya Cumhurbaşkanı Sukarno'nun Bandong Konferansı'nda[1] dünyadaki bütün mücadeleci ve devrimcilere hitaben "Halkların birliği aynı dinî inancı paylaşmak değil, aynı ihtiyaçları paylaştıklarını anlamalarıyla

1- Bandong Konferansı 1955'te Malezya'nın Bandong kentinde Asya ve Afrika ülkelerinin katılımıyla gerçekleşti ve Bağlantısızlar'ın ilk temeli böylece atılmış oldu. Bu konferansa Endonezya'dan Sukarno, Mısır'dan Nasır, Hindistan'dan Nehru ve Çin'den Cho-En-Lie gibi antiemperyalist ve ilerici aydın isimler damgasını vurdu. Bu konferansın amacı 3. Dünya ülkelerini doğu ve batı emperyalizminin pençesinden kurtarmak, Amerika ve Sovyetlere bağımlılıkları kırmaktı.

mümkündür. Burada bizleri de bir araya getiren şey, ihtiyaçlarımızın aynı olmasıdır." cümlesini aktararak "Şimdi biz de bu durumdayız seninle." dedi. "Burada aynı kaderi paylaşıyor; aynı acıları çekiyoruz; başımıza gelecekleri, akıbetimizin ne olacağını bilmiyoruz. Birimizin dinî inancından dolayı diğerini dışlaması doğru değil." Bu beklenmedik sözler onu etkilemiş, surat asmaktan vazgeçmişti; aradaki buzlar erimişti şimdi. Onları "öteki" olarak görmüyordu artık:

"**Kendisini toparladığını görünce rahatladım, ona biraz dinlenmeye çalışmasını, bu arada bizim yatsı namazımızı kılacağımı söyledim**."

Bu yeni tutuklunun, eşi de tutuklanmış ve oradaki hücrelerden birine konulmuştu. Hamenei Bey onun, eşinden bir haber alabilmesini sağlayabilmek için, bildiği bütün haberleşme yöntemlerini kullandı; onların haberleşebilmesi için elinden gelen gayreti gösterdi. Ona yardımcı olabilmek için epey çaba sarf etti; elinden geldiğince samimi ve şefkatli davrandı. İki ay boyunca aynı hücreyi paylaştılar:

"**Bir gün bana açılıverdi**: '**Buraya ilk geldiğimde namaz kıldığını görünce içim karardı doğrusu... İçimden 'Çattık şimdi' dedim, 'Mollanın eline düştük burada!' diye düşündüm. Ama doğrusunu söylemek gerekirse bugüne kadar senin gibi samimi, geniş kalpli ve taassuplardan arınabilmiş birini görmedim.' dedi**."

Bir defasında, gardiyandan ricada bulunarak koridorların temizliğini onlara vermesini istedi. Gardiyan, Hamenei Bey'e beslediği saygıdan dolayı buna izin verecek ve koridorları onların temizleyip süpürmesine, çöpleri dışarıya bırakmalarına müsaade edecekti. Hamenei Bey bunu, komünist hücre arkadaşı için yapmıştı aslında; onun, diğer koridorları silip süpürme işi sırasında hücre arkadaşlarından biri gardiyanı oyalarken, komünist "Yoldaş"ın, eşinin hücresini bulup onunla konuşabilmesini sağlamışlardı.

Onun yaptığı bütün iyilikler ve gösterdiği bütün nezakete rağmen komünist genç, her fırsatta din ve din adamlarını alaya almaktan vazgeçmiyordu. Fırsatını bulur bulmaz Müslüman halkının dinî inançlarıyla alay ediyor; dinî gelenekleri aşağılayıp duruyordu. Dine ve dindar insanlara karşı beslediği nefreti kusmaktan utanmıyor; duygusuz, ruhsuz, tutucu ve dogmatik hâlinden ar etmiyordu. Tam 2 ay boyunca, hücre arkadaşlarına karşı sürekli saygısızlıkta bulundu; onların inançlarına hiç saygı göstermedi. Hatta Hamenei Bey'i, gardiyanın yanında alay konusu edecek kadar ileri

gitti. Bir mahkûmun, inanç ve görüşü ne olursa olsun, bir başka mahkûmu gardiyanın yanında aşağılaması, mahkûmların en nefret ettiği şey ve affedilemez bir davranıştı. Midesi sürekli rahatsız olduğundan, sık sık tuvalete gidip gelen Hamenei Bey'i, gardiyanın yanında alay konusu etmesi bardağı taşırmıştı. Mahkûmların günde sadece 3 kez tuvalete gitmesine izin veriliyordu. Hatta bazen gardiyanlar bunu 2'ye indirdiğinde mahkûmlar "Tuvaletimizi yediler be!" diyorlardı! Ama o gün, Hamenei Bey'in çok hasta olduğunu gören gardiyan onun hâline acıyıp hücrenin kapısını açmış ve birkaç kez tuvaleti kullanmasına izin vermişti. Bir defasında tuvaletten döndüğünde diğer hücre arkadaşının komünist "yoldaş"la kavga ettiğini gördü. "Yoldaş"ın bitmeyen hakaret ve olaylarını gardiyanla paylaşması, hücredeki arkadaşlarını çileden çıkarmaya yetmişti:

"Bir gün ona şöyle dedim: 'Hatırlıyor musun; benim kadar geniş kalpli, samimi ve taassuptan uzak birini görmediğini söylemiştin...' Hatırladı ve 'Evet, söyledim.' dedi. 'Ben de, senin kadar tutucu, mutaassıp ve nefret dolu birini görmedim.' dedim."

Hamenei Bey'in bu mahkûma gösterdiği yakın ilgi, yardım, güler yüz ve anlayış, aslında yeni gelen her mahkûma gösterdiği bir davranıştı. Bu onun inancından ve bu inançla şekillenen kişiliğinden kaynaklanıyordu. O "Yoldaş"ın, bütün davranışlarının, savunduğu ideolojisinden kaynaklanması gibi tıpkı… Bazen apaçık nefret ve düşmanlığa kadar varan bütün horlayıcı, alaycı ve aşağılayıcı tavırlarına rağmen, bu kötü huylu hücre arkadaşlarına karşı Hamenei Bey'in tutumu hiç değişmedi. Daha sonra, bu yumuşak tavrının nedenini soranlara, bunun yüce İslâm dininin emri olduğunu, Müslüman olmayanlara karşı güler yüzlü ve iyi huylu olunması, muhaliflere sert davranmaktan kaçınılması gerektiğini söyleyecek ve Kur'ân'dan şu ayetleri örnek gösterecekti:

> **"Kullarıma müjde ver, onlar, sözü işitirler ve en güzeline uyarlar."[1]**
>
> **"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel sözle çağır ve onlarla en güzel biçimde mücadele et."[2]**
>
> **"Ya biz ya da siz herhalde bir hidayet üzerindeyiz." veya -birimiz- apaçık bir sapıklıktayız."[3]**

1- Zümer, 17-18.

2- Nahl, 125.

3- Sebe, 24.

"Allah; sizinle din konusunda savaşmayan, sizi yurtlarınızdan sürüp çıkarmayanlara iyilik yapmanızdan ve onlara adaletli davranmanızdan sizi sakındırmaz. Çünkü Allah, adaletle davrananları sever."(1)

Işık ve Ses

Doğal hayatta yaşanan birçok olay, çok sık tekrarlandığından, hiç dikkat çekmez. Ama aynı olaylar hapishanede, hele o daracık karanlık hücrelerde gerçekleştiğinde çok büyük ve unutulmaz hadiselere dönüşüverir. O gün hücrelerine ince bir gün ışığı vurduğunda hayretten ne yapacağını bilemedi; duyduğu sevinci, gizlemesi imkânsızdı; "Hey çocuklar! Müjde! Güneş! Güneş ışığı bu!" diye haykırdı. Güneş ve dünya döne döne nihayet bu daracık hücreyi aydınlatabilecek bir eğim bulmuş ve gün ışığından nasipleri olan incecik bir hüzme, içeriye sızıvermişti! Gözlerine inanamıyorlardı; sevinçlerine diyecek yoktu; moralleri bir anda yükselmiş; hücreleri karanlığın şerrinden kurtulmuştu. O incecik gün ışığı, hücrenin kapalı, sıkıcı ve boğucu atmosferini bir anda değiştirmiş; içeriye özgür bir dünya getirmişti. Gözlerini incecik ışık huzmesinden ayıramıyorlardı. Ama bu mutlulukları uzun sürmedi; yarım saat kadar geçmeden, o ince gün ışığı, geldiği gibi sessizce gidiverdi… Ertesi gün içeriye dolan ışık huzmesi daha fazlaydı. Mutluluktan uçacak gibiydi herkes! Bu durum birkaç hafta sürdü, gerçekten, her gecenin bir gündüzü, her zorluktan sonra bir kolaylık da vardı… Ruhlarını ısıtan o incecik hüzme giderek zayıfladı ve bir gün tamamen yok olup gitti…

Bir gün, serçe sesiyle uyandı! Kış bitmiş, bahar gelmiş olmalıydı. Orada, dışarıda, şimdi göremedikleri o aydınlık dünyada, kendilerine çok yakın bir yerde, o tel örgülerle çevrili yüksek duvarların hemen ötesinde bir ağaç, baharla birlikte yeşile bürünmüş; kış uykusuna yatan tabiat neşeyle uyanmış ve o ağacın hayat müjdeleyen yeşilliği bir serçeyi dallarına davet etmişti…

Serçenin tatlı ötüşü, onların hücresindeki atmosferle hiç mi hiç bağdaşmıyordu. İşkence altındaki mahkûmların canhıraş feryatları, serçenin o tatlı ötüşünü kısa zamanda bastırmıştı. Ama olsundu… Kısa bir süreliğine de olsa duymuşlardı ya… O tatlı ses, mahkûmların yüreğini bir anlığına da olsa zindan duvarlarının ötesindeki doğaya, o ılık havaya taşımıştı…

1- Mümtehine, 8.

O gün hepsi mutluluğu bir kez daha hissetmiş; hayata daha büyük bir umutla tutunmuşlardı.

Ruhunu okşayan bir başka ses de, gecenin tan yeriyle buluştuğu dakikalarda geliyordu kulağına… Dışarıda bir yerlerden, uzaklardan gelen o sesi duyabilmek için uykuyla boğuşuyor; o sesi her gün hasretle bekliyordu… Ezan sesiydi bu… Uzaklardan, gecenin lahuti sessizliğinin oraya kadar ulaştırdığı bu muhteşem ses onun kulaklarına vardığında bazı kelimeler dökülüyor, eksiliyordu. Zayıf, nahif ve uzak; ama ruhunu okşayan bu lâhuti sesi çok seviyor; onunla adeta yeniden hayat buluyordu.

Anne Özlemi

İçini sürekli kemiren tedirginlikten bir türlü kurtulamıyordu. Onun büyük sorunu zindan, sorgulama, işkence, amansız ülser sancıları ya da o komünist mahkûmun horlayıcı bakışları değildi asla… Annesinin söylediği bir sözdü… Hatice Mirdamadi Hatun, annelik hisleriyle oğlu Seyyid Ali'nin tekrar tutuklanacağını hissetmeye başladığımda "Bu defa dayanabileceğimi sanmıyorum." demişti… Yine oğlu tutuklanacak olursa, kalp krizi geçireceğini, artık bu acıya tahammül edemeyeceğini söylemişti. Oğullarının art arda ve defalarca tutuklanması, o yiğit ve güçlü kadının takdire şayan direncini törpülemişti. Taş değil, ana yüreğiydi onunki… Terörle Mücadele Ortak Komitesine getirildiği günden itibaren içi içini yiyordu: Annesi hayatta mıydı acaba?! Ölmüş olmasındı?! O iki ayaklı mahlûklar kendisini her sorguya götürdüğünde onlardan, ailesine mektup yazmasına, en azından kısa bir telefonla hallerini sormasına izin vermelerini istiyor; ama bu isteği hep reddediliyordu. Annesi o kadar ciddi bir tonla konuşmuştu ki… Çok tedirgindi… Bu tedirginlik bir türlü yakasını bırakmıyordu… Zindana düşeli 5 ayı geçmişti. 19 Haziran 1975'te bir müfettiş gözetiminde ailesine telefon etmesine izin verildi. İzin verildiğini duyar duymaz, baba evinin telefon numarasını verdi: 051-21060… Ahizeyi Hacı Seyyid Cevad kaldırmıştı. Selamdan sonra ne söylediğini hatırlamıyordu bile… Ama ilk sorusu, annesinin durumunun nasıl olduğuydu:

"Annem nasıl? dedim. "İyi." dedi. İkna olmadım. "Şimdi nerede peki?" diye sordum; evde olmadığını, dışarıya çıktığını söyledi. İyice tedirgin olmuştum. Nereye gittiğini sordum; falancanın evine, mersiye programını dinlemeye gittiğini söyledi. Oradaki dinî programlara annemin sürekli gittiğini bili-

yordum; bunu duyunca içim rahatladı. Annemin durumunun iyi olduğunu öğrendikten sonra eşimle çocuklarımı sordum."

Özgürlük Rüyası

En son hücre arkadaşı bir din adamıydı. Rejimi açıkça desteklediği ve iş birliği bile yaptığı hâlde, muhtemelen bir nankörlük etmiş ve tutuklanıp dayak atılarak onun hücresine getirilmişti. Onu Hamenei Bey'in hücresine getirmelerinin nedeni, işkencede öğrenemediklerini onun yardımıyla öğrenmek istemeleri de olabilirdi. Bu din adamı bir gün rüyasında, Hamenei Bey'le birlikte, Rey Şehrinde Şah Abdulazim hazretlerinin türbesinde olduklarını görmüş ve rüyasını ona anlatmıştı:

"Sen, gözlerini Türbe Camisi'nin oldukça yüksek minaresine dikerek 'şunun şerefesine çıkmak istiyorum." dedin. Bunun imkânsız olduğunu söyledim; ama sen "İmkânsız değil" dedin ve birden bire atılıp minarenin tepesine çıkıverdin, oradan vedalaşma maksadıyla el sallayıp sevinçle, "Gördün mü, bak! Başardım işte!" diye bağırdın. Ben hayretle sana bakarken sen el sallayıp vedalaştın ve uçup göklere gittin."

Hamenei Bey bu rüyanın tabirinin şehadet olabileceğini belirterek "Herhalde şehit olacağım." dedi. Ama bu rüyanın tabiri şehadet değil, özgürlüktü… Terörle Mücadele Ortak Komitesi denilen bu cehennemden kurtulacaktı. Nitekim bu rüyadan birkaç gün sonra serbest bırakıldı ve o din adamını hücrede tek başına bıraktı.

Son Sorgulama

Sorgu odasında, onun dosyasıyla ilgilenen sorgucu Moşiri'yi beklediği sırada ansızın sorgu âmiri Kâve'nin gülümseyerek içeriye girmesine şaşırmıştı. Hayret! Kâve'nin yüzü gülüyor ve ilk defa merhametli bir tonla konuşuyordu! Hâlbuki aynı adam daha önce defalarca onun işkencesine katılmış ve defalarca da tam bir gaddarlıkla işkenceyi izlemişti… Hamenei Bey'den durumunu, sağlığının yerinde olup olmadığını sordu ve ona yöneltilen suçlamaların hafiflediğini ima eden şeyler söyledi. Doğru söylüyordu… Horasan SAVAK'ının başkanı Şeyhan, onu birkaç yıl kendi bölgesinden uzak tutabilmek amacıyla, Halkın Mücahitleri Örgütüyle sıkı ilişkileri olduğu iddiasında bulunmuş ve bu yaftalamayla onu tutuklayıp Tahran'a göndermişti. Ama uzun süren sorgulama ve işkencelerden son-

ra Terörle Mücadele Ortak Komitesi onun hakkında hazırladığı raporda şöyle yazacaktı:

"Söz konusu şahıs, Humeyni Efendi'nin taraftarlarından olup Kur'ân ve tefsir derslerindeki bazı ifadeleri, kimi öğrencileri tarafından yanlış anlaşılmıştır."

Bu cümleler, onu 6 ay boyunca olmadık sorgulama ve işkencelerden geçiren sorgulama ve dosyasından sorumlu görevli -Moşiri- tarafından 20 Ağustos 1975'te yazılan raporda geçecekti. Çünkü gerçekten o örgütle hiçbir bağı yoktu, zaten ne herhangi bir belge, ne de bir itiraf söz konusuydu… Kave, masanın arkasında oturmuş, sevecen tavırlarını sürdürüyordu. Moşiri içeriye girince Hamenei Bey'in yanına oturdu. Kave, Moşiri'yi göstererek "Bak, o isterse sana yardım edebilir" dedi. Moşiri de pek yumuşamıştı nedense. "Sana yardımcı olmayı elbette isterim; ama -Kave'yi göstererek- 'Biliyorsun, bu iş asıl onun elinde, patronumuz o!' dedi ve ekledi: 'Yaşça benden küçük olmasına bakma, çok parlak bir geleceği var patronun…"

Bütün bunlar yakında serbest bırakılacağının işaretleriydi; bu göstermelik ve önceden planladığı besbelli olan konuşmalardan, hapishanedeki son günlerini geçirmekte olduğunu anlamıştı. Ama bu telkin ve zemin hazırlama çabalarının nedenini anlayamamıştı. Bunları mahkûmun yanında konuşmalarına hiç gerek yoktu ki! Kendilerini temize çıkarmaya mı çalışıyorlardı? Günah mı çıkarıyorlardı? Attıkları onca iftira, uydurdukları dosyalar, ona aylarca reva gördükleri işkencelerin sorumluluğundan kurtulmaya mı çalışıyorlardı? Buna ihtiyaçları yoktu ki… Hamenei Bey'e istediklerini yapabilir, onu oracıkta ortadan kaldırabilir, kimseye de hesap vermezlerdi. Kimse anlamazdı bile… Mehdi Şahabadi Bey'in yeğeni Ahmed Ahmedi'yi öldürmemişler miydi? Hiçbir şey olmamış gibi devam etmişlerdi işlerine…[1] Onlara hesap soran yoktu ki… Kave'yle Moşiri'den

1- Seyyid Ahmed Ahmedi Alunabadi h.ş 1325'te Tahran'da doğdu. Ayetullah Seyyid Hasan Ahmedi İsfahani'nin oğludur. Babası, büyük Şahabadi'nin öğrencisi ve damadı olup İmam Humeyni'nin yakın dostlarındandı. Tahran Kapalı Çarşısı'nda Heftten Camiinde imamdı. H.ş 1357 Behmen'inde vefat etmiştir. Tahsilini yarıda bırakarak Şehbaz (17 Şehriver) Caddesi'ndeki Musavi Okulu'nda defterdarlık yaptı. Dayısı Hüccetü'l-İslam Nurullah Şahabadi Musavi ilkokul, ortaokul ve liselerin müdürü ve sahibiydi. Diğer dayısı Mehdi Şahabadi hocayla kardeşlerinin siyasi fikirlerinden etkilenmiştir. Dayısı Şahabadi'yle birlikte ilk tutuklanışı h.ş 1352'ye rastlar; bildiri dağıtma suçuyla tutuklanmış ve kısa sürede serbest bırakılmışlardı. 1354'te tekrar tutuklanınca Terörle Mücadele'ye götürüldü ve ağır işkenceler altında 7 ay sonra burada şehit düştü.

önce, Kuçisfahani de onunla böyle konuşmuştu… Ona içini açmış; kendisinden söz etmiş; aslında dindar biri olduğunu ve çocukluğundan beri hayatının camilerde ve dinî sohbetlerde geçtiğini söylemişti. Onun gibi biri bile neden kendisini dindar biri gibi göstermeye çalışıyordu? Sahi, nedeni ne olabilirdi bunun?

"Yüce İslam dininin onur ve izzetli bir din olmasından, onların da bu gerçeği kendi vicdanlarında çok iyi biliyor olmasından başka bir açıklaması yoktu bunun... İslam uğruna mücadele eden birinin bütün bu zorluklar karşısındaki hâli ve kendilerinin güç ve iktidarı tamamen ellerinde bulundurmalarına rağmen bu halleri... İslam'a saygılı ve yakın olduklarını göstermek istemeleri... Demek ki, gerçek anlamda Müslüman olan biri, onların nazarında büyük insandı. Orada onlar gücün doruğunda oldukları hâlde bizim karşımızda zayıf olduklarını bilfiil hissediyorlardı."

Özgürlüğe Kavuşma Günü

1975 yazının son ayı da gelip çatmıştı. O gün iki mahkûmla birlikte paylaştıkları hücrenin kapısı açıldı. Aynı hücreyi paylaştığı mahkûmlardan biri rejimden yana olan bilinçsiz din adamı; diğeri de Seyyid Ahmed Ahmedi'ydi. Kapıyı açan görevli, her zaman olduğu gibi kurallara uygun şekilde sadece küçük ismi soruyordu: "Ali hanginiz?" Belli ki onu istiyorlardı:

— Benim.

— Hangi Ali?

— Seyyid Ali Hamenei.

— Tamam! Gömleğini başına çekip benimle gel!

"Beni Kave'nin odasına götürdü. Kave beni görür görmez 'Serbestsin, artık gidebilirsin buradan!' dedi. Çok şaşırmıştım. Kulaklarıma inanamıyordum. Odadan çıktım. İlk kez, gömleğimi başıma geçirmeden sorgu odasından çıkarak koridorlardan geçip gitmeme izin veriliyordu!"

Hücresine döndü. Tam 8 ay içinde tutulduğu bu dikey mezara son kez baktı. Bu kara hücreye son bakışımıydı gerçekten? Kader onu bu korkunç zindana tekrar getirecek miydi acaba? Hücre arkadaşlarından biri dışarıdaydı. Hücredeki arkadaşına serbest bırakıldığını söyledi; sevinmişti… Onunla vedalaşıp emanet odasına gitti. Bir mahkûmu getirdiklerinde elbi-

selerini ve eşyalarını bu odada alıyor ve hapishane giysilerini orada giydiriyorlardı. Kışlık abasıyla cübbesini sırtına geçirip sarığını başına koydu. Zindanda pantolonu yırtılmış, paramparça olmuştu. Zindan elbiselerini de geri almışlardı. Allah'tan; abasıyla cübbesi uzundu. Pantolonsuz, dışarıya çıktı, aylar sonra ilk kez sokağa adım atıyordu. 1975 ağustosunun 24. günü, akşam vaktiydi. Sokak lambalarının ışığı bile gözlerini kamaştırıyordu. Artık hürdü!.. Her şey taze ve güzeldi… İnsanlar, yanlarında bir gardiyan olmadan serbestçe gidip gelebiliyorlardı! Bunlar bir rüya mıydı yoksa?!!

"Rüyalarımda hep özgürlüğe kavuştuğumu görürdüm. Sevdiği şeyleri rüyalarında gören bütün diğer mahkûmlar gibi tıpkı... Sakın bu da bir rüya olmasındı?!!"

İnce, dar bir sokağı geçip Tophane Meydanı'na indi. Geçen kıştan abasının cebinde kalan parayı yokladı; ucuz bir pantolon alıp açlığını bastıracak bir kâse çorbaya yetecek kadar vardı. Pantolon aldığı mağazadan, Beheşti Bey'in evine telefon etti. Beheşti Bey telefondaki sesin Hamenei Bey olduğuna inanamamıştı:

— Kim dediniz? Hamenei mi? Gerçekten sen misin? Seyyid!.. Allah'a şükürler olsun! Demek hapisten çıktın ha? Ne zaman çıktın? Şimdi neredesin peki?! Ne duruyorsun, hemen bize gel! Bekliyorum seni!..

Beheşti Bey'le vedalaştıktan sonra aldığı ucuz pantolonu giyip en yakın lokantadan bir şeyler aldı. Yemeğini dışarıda, kaldırımın kenarına oturup yedi; hürriyetinin tadını çıkarıyordu. O sırada, din adamı elbiseleriyle kaldırımın kenarına çöküp yemeğini yiyen bu adamın kim olduğunu, nereden geldiğini kim bilebilirdi ki? Zindandan kurtulmanın sevinciyle olacak; o kılıkla oraya çöküp yemek yemesinin yadırganabileceğini düşünecek hâlde değildi. 40-50 metre ötede, şu eski topun yerleştirildiği yokuşun hemen yanındaki tuğla binanın içinde neler olup bittiğini kim biliyordu ki?.. Dışarıda rahatça gezen bu insanlar, şu lokmaları özgürce çiğneyebilmenin bile ne kadar büyük bir nimet olduğunu biliyorlar mıydı?

Beheşti Bey'in evine gittiğinde Habibullah Şefik Bey'in de orada olduğunu gördü. Telefon ettiği sırada Beheşti Bey'in evinden çıkmak üzere olan Şefik Bey, onu görebilmek için beklemişti. Dikkatlerini en çok çeken şey, onun tıraşlı yüzüydü, Hamenei Bey'i o güne değin hiç sakalsız görmemişlerdi. "Zararı yok." dedi onlara, "Daha önce de kestilerdi, yeniden çıktı…

Yine çıkar… Daha gür çıkar hem!"

Orada biraz oturup dinlendikten sonra biraz borç para alıp, kardeşi Seyyid Muhammed'in evine gitti. Oradan Meşhed'i aradı; hapisten çıktığını bütün yakınları öğrenmişti artık. Oğlu Müçteba'ya da babasının serbest bırakıldığını haber vermişlerdi. Müçteba'yla babaannesi 2 gün önce İmam Rıza'nın türbesini ziyarete gitmiş, babaannesi ona "Babanın zindandan kurtulması için dua et." demişti; "İmam Rıza'nın yüzü suyunun hürmetine, Yüce Allah'tan, babanın kurtulmasını iste… Allah her şeye kâdirdir…" Müçteba çok duygulanmış ve ağlayarak dua etmeye başlamıştı. Duasından, sabrının tükendiğini anlamak zor değildi. Babaannesini de ağlatmıştı…

HAPİSLE SÜRGÜN ARASINDAKİ DÖNEM

Meşhed'e Dönüş

Terörle Mücadele Ortak Komitesi tarafından serbest bırakıldıktan 1 gün sonra, 25 Ağustos 1975'te Meşhed'e ulaştı. Önce annesini ziyaret etti. Annesi Mirdamadi Hatun onu hasretle bağrına basıp, "Oğlum" dedi, "Kurtulman için Yüce Rabbime hep dua ettim; adaklarda bulundum; hatimler indirdim. Bir rüya da gördüm… Rüyamda İmam Rıza hazretlerini gördüm; maneviyatımı güçlendirdi; bütün varlığımla huzura kavuştum o an…" Seyyid Ali, "Anneciğim!" dedi, "Sizin dualarınız sayesinde oradan 8 ayda kurtuldum ben; yoksa bu hapis 8 yıl sürerdi."[1]

Onun, anayurdu Meşhed'e dönmesi, Horasan SAVAK'ını pek rahatsız etmişti. Şeyhan, en azından birkaç yıl ondan kurtulmayı ve Teşkilat raporlarında onun adını görmemeyi ümit ediyordu. Öfkeyle, "Bu adam nasıl serbest bırakıldı?!" diye sormuştu adamlarına… Bu nedenle de merkezden resmen sormuştu bunu, "Hamenei neden serbest bırakıldı?"[2]

Şeyhan ona kin kusmaya devam edecekti. İlk işi, Hamenei Bey'in camilerde imamlık yapmasını yasaklamak oldu.[3] İkinci adım da, Hamenei Bey'in ev telefonu olan 44131 No.lu telefon hattının dinlenmesi talimatı oldu.[4] İkinci bir emre kadar bu telefon dinlenecekti. Keza 18.09.1975'ten itibaren 6 ay boyunca bütün yazışmaları ve onun adına gelen veya onun tarafından gönderilen postalar kontrol ve sansüre tabi tutulacaktı. Bütün bu talimatlar, İstihbarat 3. Daire Başkanı Perviz Sabiti'nin de aynı direktiflerde bulunmasından önce gerçekleşmişti. Hamenei Bey'in Meşhed'e ge-

---

1- Siyasi İncelemeler Kurumu Arşivi, Hatice Mirdamadi'nin ses kaseti.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], No. H 9'dan 312'ye, No. H 9/1636, tar. 11.06.1354.

3- age, şifreli telgraf H 9'dan 312'ye, No. 1 H/1504, tar. 05.06.1354.

4- age, gizli operasyon mektubu, No. 1 H/1516, tar. 06.06.1354.

lişinden 10 gün sonra bu daire başkanlığının Horasan SAVAK'ına yazdığı talimatta teşkilatın bütün imkânlarının seferber edilerek Hamenei Bey'in izlenmesi istenecekti:

"Mezbur şahsın bütün şüpheli hâl ve davranışlarının, vakit kaybetmeden derhal daire başkanlığına bildirilmesi…"[1]

Meşhed'e döndükten sonra SAVAK'ın ağına takılan ilk şey, onun bir gence söylediği bir sözdü. Kendisini ziyarete gelen Fatimi adlı bu gence, "Eğer" demişti, **"Bir insanı hapse atarak ya da ona oyunlar oynayarak onu fikir ve ülkülerinden vazgeçirebileceklerini sanıyorlarsa, yanılıyorlar! Bilakis, bu tür zorbalıklar, dava adamını daha da kararlı ve azimli kılar. Eğer bir şeylerin düzelmesini istiyorlarsa önce kendilerinden başlamaları, kendilerini ıslah etmeleri gerekir. Zulüm ve zorbalıklara artık son vermek zorundalar; aksi takdirde baskı ve şiddet ters tepecektir..."**[2]

İstihbarat 3. Daire Başkanlığı, Horasan SAVAK'ına yazdığı 30 Ekim 1975 tarihli yazıda Askerî Savcılığın Seyyid Ali Hüseynî Hamenei hakkındaki dosyayı, delil yetersizliği nedeniyle bir kenara kaldırdığını ve dosyanın hukuki itibarsızlığının kesinleştiğini[3] yazacaktı. Nitekim raporda yazıldığı gibi oldu ve Askerî Mahkeme delil yetersizliği nedeniyle dosyayı işleme koymadı; çünkü resmen işleme konulması hâlinde kanuna aykırı bir fiil bulunmayacaktı. Bu da, Tahran SAVAK'ının, Hamenei Bey'i cezalandırmak isteyen Meşhed SAVAK'ına yeşil ışık yakması demekti; "Mahkemeye çıkaramadık, bari siz, elinizden geldiğince sıkın." anlamına geliyordu bu… Çünkü "Maznunun, söz konusu teşkilatla iş birliğinde bulunmadığı anlaşıldığından ve dosyasındaki suçlamaların mahkemeye çıkarılması çok uzun bir zamanı gerektireceğinden…" şeklindeki bir gerekçeyle 24 Ağustos'ta serbest bırakılmıştı.

Hamenei Bey Meşhed'deki faaliyetlerini sürdürüyordu. SAVAK belgelerindeki kayıtlara göre, geçmişe kıyasla bu faaliyetler görünüşte azalmış

1- age, İstihbarat 3. Daire Başkanı'ndan Meşhed SAVAK'ına, No. 312/3995, tar. 16.06.1354.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. 1 H/1504, tar. 05.06.1354.

3- age, İstihbarat 3. Daire Başkanı'ndan Horasan SAVAK'ına, No. 312/5485, tar. 08.08.1354.

gibiydi. Camide imamlık ve konuşma yapması yasaklanınca[1] evinde toplantılar düzenlemeye başladı.

Mahallî polis raporları, "Din dersi almak isteyen medrese öğrencilerinin şimdi soluğu onun evinde aldıkları" şeklindeydi.[2] Bu rapor SAVAK'a ulaşır ulaşmaz, bölge polisine gönderilen bir talimatla ev sohbetleri, özel ders ve toplantılarına da izin verilmemesi istendi.[3] Hamenei Bey'in eğitim yöntemlerinden biri de, seçtiği az sayıda öğrenciye özel ders vermekti. Yetenekli öğrencileri belirliyor ve gelecekte ümit vaat edeceklerini düşünerek onlara özel ders veriyordu. İtinayla seçtiği bu gençlere sorumluluk taşıyabilmeyi öğretiyor; onları asil ve etkin bir dava ve inanç adamı olacak şekilde geleceğe hazırlıyordu.[4] Terörle Mücadele Ortak Komitesinde tutsak olduğu dönemlerde meslektaşlarından biri tarafından SAVAK'a verilen raporda geçen ifadeler de bunu tescilleyecekti:

"Humeyni taraftarı olan ve her ay 3000 riyal harçlık alan bazı din öğrencileri, Hamenei'nin tavsiyesi ile Mehami tarafından eğitilmekte ve her hafta cumartesi günü öğleden sonra *"Câmiü's-Saadat"*tan[5] seçilen bölümler bu ahlak derslerinde okutulmaktadır. Aynı öğrenciler Tebesi'den hutbe ve minber dersleri almakta, konuşma ve hitabe sanatını öğrenmektedirler. Aşuri'den de Arapça dersi alıyor, Arapça gramer ve edebiyatının yanı sıra, kitap yazma yöntemlerini öğreniyorlar…"[6]

1- Hamenei Bey'in imam ve vaazlığının yasaklandığı h.ş 1354'lü yıllarda babası Ayetullah Hacı Seyyid Cevad Hamenei, İmam Hasan Camiinde imamlık yapıyordu. Bu camide hocalığa başladığı tarih: h.ş 25.09.1354 olsa gerektir. O günlerde Horasan Türklerinin Camisi olan Sıddıki Camii, İmam Rıza türbesinin restorasyonu nedeniyle onarıma girdiğinden Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei imamlık yapmıyordu. İmam Hasan Camiinin yeni sorumlusu, emniyetin izin ve onayı olmadan bu camiye imam atamayacağına dair polise taahhütte bulunduğu hâlde Ayetullah Hamenei, SAVAK'ın izini olmaksızın bu camide imamlığa başlamıştı. SAVAK'a göre "Bu şahsın sabıkası kötüyse, imamlık yapması engellenmeli"ydi. Bkz. Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan emniyetinden SAVAK'ına, No. 525-77, tar. 27.09.1354.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], age, No. 57-9-53, tarihsiz.

3- age, No. 1 H/230, tar. 15.08.1354.

4- Ferzane, M. Bagır, "Ağa'nın tefsir dersleri Meşhed'in tarihinde emsalsizdi…", bk. Farsi.khamanei.ir.

5- Molla Muhammed Mehdi Neragi, Camiu's-Saade, 13 yy. âlimlerinden… Bu kitap Kum medreselerinde ahlak kitabı olarak okutulmaktadır.

6- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/17816, tar. 04.12.1353.

Bu ilmî toplantılar şimdi yasaklanmış olsa da, bazı günler ev sohbetleri devam ediyordu:

"Evim, her kesim ve gruptan çeşitli insanların uğrak yerine dönüşmüştü; çeşitli konularda sohbet ediyor; müzakerelerde bulunuyor; öneriler gündeme getiriyorduk. Kimi de, sorununu, derdini, sıkıntısını anlatmak için geliyordu. Herkese kapım açıktı; hepsini güler yüzle karşılıyor ve ilgileniyordum. Bazen gece yarılarına kadar oturuyorduk. Sadece Meşhed'den değil, ülkenin dört bir yanından insanlar geliyordu artık."[1]

8 aylık hapis, vücûhatları yönlendirmesini engellemişse de, hapisten çıkar çıkmaz bu işe hemen çeki düzen vermeyi başarmıştı. Hapiste olduğu süreçte bazı arkadaşlarının vücûhatları yönlendirme girişimleri başlarına dert açmıştı. Kayınbiraderi Cevad Hoceste, yokluğunda onun hesabına Hacı İrtiza'dan 2000 tümen almış ve bunu humus saymasını istemişti. Bu parayı, Şahın partisi olan Rastahiz'e üye olmaktan kaçındıkları için kendilerine burs verilmeyen öğrencilere harcamasına müsaade edilmesini istemiş, humusta, İmam'a düşen miktarın üçte birini bu yolda harcamasına izin verilmişti.[2] Cevad Hoceste'nin bu çalışmaları, sonunda başının derde girmesine neden oldu; kısa bir süre sonra tutuklandı ve ağır işkenceler gördükten sonra Tahran'a gönderildi.[3]

Hamenei Bey'in öğrencileri siyasi görüşlerini anlatmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı. Meşhed Dinî Bilimler Medresesinin üzerine çöken rehavet bulutlarının dağılması ve genç din öğrencilerine mücadele ruhunun aşılanması yolunda on yıl boyunca sarf ettiği emeklerinin boşa çıkmadığını görmek onu mutlu ediyordu.

Muhammed Tagi Şeriati'nin kardeşi Kurban Ali Şeriati'nin Bennâha Camiinde düzenlenen taziye merasiminde Şeyh Ali Acem'in yaptığı konuşmayı dinledikten sonra özel bir sohbette şöyle diyecekti:

"Acem gibi öğrenciler yetiştirebilmiş olmak bana bütün acılarımı ve sıkıntılarımı unutturuyor; bunları görünce mutlu oluyorum. Bunlar tam bir dava adamı olarak yetiştiler; kimse onları davalarından döndüremez; satın ala-

---

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], s. 81.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/441, tar. 17.02.1354.

3- age, SAVAK'tan 312'ye telgraf, No. 1 H/1300, tar. 17.05.1354 ve H 9'dan 312'ye, No. H 9/2608, tar. 16.09.1354.

maz; teslim alamaz... Bu şartlar altında yapabilecek en doğru şey, bu tür insanlar yetiştirebilmektir."[1]

Bu yoğun çalışmaları arasında, *"Terh-i Kulliy-i Endişey-i İslami der Kur'ân* [Kur'ân'da İslami Düşüncenin Temel İlkeleri] adlı kitabını da o yıl yayınlamayı başardı. Meşhed SAVAK'ı bunu öğrendiğinde, Merkeze bir yazı yazarak söz konusu kitabın dikkatle incelenmesi, zira "Rejim için zararlı ifadeler içerebileceği" ve bu durumda hemen toplatılmasında yarar olacağı tavsiyesinde bulundu.[2] Hamenei Bey, toplumda artık ün kazanmış olan bu ismini kitabının kapağına koymayarak "Seyyid Ali Hüseyni" adını kullanmayı tercih etmişti. Bunu ilk fark eden, mahallî polis oldu:

"Söz konusu şahıs, kimliğini gizlemek amacıyla son zamanlarda "Seyyid Ali Hüseyni" müstear adıyla kitaplar yazıp basmaya başlamış bulunmakta ve muhtemelen başka kitaplarda yazıp yayınlamaktadır. Bunlardan biri de Tahran'da basılıp yayınlanan *"Terh-i Kulliy-i Endişey-i İslami der Kur'ân* [Kur'ân'da İslami Düşüncenin Temel İlkeleri] adlı eseridir."[3]

Hamenei Bey kitabını bu defa "Neşr-i Ferheng-e İslami" (İslami Kültür) Yayınevi'ne vermişti. Bu yayınevi, eski dostu Dr. Cevad Bahüner'le diğer fikir arkadaşları tarafından 1973'de kurulmuştu; İslami fikir kitapları basıyordu.

1975'in ikinci yarısında Hamenei Bey'in konuşmalarını dinleyen ve onu yakın takibe alıp dikkatle izleyen SAVAK, kayda değer bir suçlama ve belgeye ulaşamadı.

Yurt Dışına Çıkışı Yasaklanan Din Adamları

1976'nın başlarında, SAVAK'ın "aşırı uçlar" olarak tanımladığı bazı din adamlarına, yurt dışına çıkma yasağı konuldu. Horasan eyaletinde de bu kara listeye alınan 4 din adamı vardı ve bunlardan ikisi hâlâ sürgündeydi. Kaşmer'e sürülen Ali Ekber Feyzi Mişkini'yle, aynı şehre sürülen Muhammed Mehdî Rabbani Rankuhi (Emleşi) ve Seyyid Ali Hamenei'yle Muhsin Duâgu yurt dışına çıkma yasağı konulan 61 din adamı arasındaydı. Bu yurtdışı yasağının nedeni ise, Irak'a giderek, orada sürgünde

1- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/3512, tar. 09.12.1354.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. H 9/3454, tar. 04.12.1354.

3- age, Horasan Emniyetinden SAVAK'ına, No. 57-9-53, tar. 18.11.1354.

bulunan Ayetullah Humeyni'yle görüşmelerini engellemekti. İran'la Irak arasında imzalanan 1974 Cezayir antlaşmasından sonra İran vatandaşlarının Irak'taki kutsal mekânları ziyaretine izin verilmiş ve 1975'te fiilen başlayan turistik geziler hızla artış göstermişti. Bağdat'taki İran büyükelçiliği, Irak'a ziyarete gidenlerin neredeyse tamamının, Kerbela ve Necef'teki ziyaretlerini tamamladıktan sonra İmam Humeyni'yi ziyarete gittiklerini, onunla görüşüp konuştuklarını ve onun mesajlarını İran'a, taraftarları tarafından İran'dan gönderilen mesajları da ona ilettiklerini, bu arada dinî vergilerini -humus- de ona verdiklerini öğrenmekte gecikmedi. Kutsal mekânları ziyarete giden İranlılar her ay milyonlarca tümen tutarındaki yüklüce bir meblağı humus ve bağış olarak İmam Humeyni'nin bürosuna akıtıyor ve bu paralar İran ve Irak'taki medrese öğrencilerine karşılıksız burs olarak gönderiliyor; böylece bu öğrenciler İmam Humeyni'nin başlattığı İslami hareketin fiilî tebliğcilerine dönüşüyorlardı.[1] Şah'ın İstihbarat Teşkilatı, İmam Humeyni'nin bir taklit mercii müçtehit olarak malî açıdan güçlenmesini engellemek, hiç olmazsa kısıtlamak istiyordu. Dahası, onun dış dünyayla irtibatları ve taraftarlarıyla görüşmelerinin de kontrol altına alınması gerekliydi. İmam Humeyni'nin İran'daki taraftarlarından olan söz konusu 61 din adamına yurt dışına çıkma yasağı getirilmesinin sebebi buydu.

SAVAK'ın Kuşatmasında

1976 yılına yasaklı olarak girdi. Bütün faaliyetleri yasaklanmış; SAVAK tarafından tam bir kuşatmaya alınmıştı. Ne imamlık yapmasına, ne vaaz vermesine, ne ev sohbetleri düzenlemesine, ne ders vermesine izin veriliyordu… SAVAK onun halkla bütün ilişkilerini yasaklamıştı; özel irtibatları da SAVAK ajanları ve muhbirler eliyle kontrol ediliyordu. Geçen yılın ikinci yarısında da aynısını yapmışlardı. Tam bir kuşatma altındaydı. Öğrencilerinin büyük çoğunluğu ya hapiste işkence altındaydı ya da susmak zorunda kalmışlardı. Abbas Tebesi gibi yakın arkadaşları hapse atılmıştı. Ama konuşmaları Meşhed'de gizlice el altından kasetlerde dağıtılıyordu.[2] Bu kasetler de ele geçirildiğinde "Rejim için tehlikeli unsur" statüsü uygulanıyor ve el konuluyordu. Bir defasında Tahran

1- Şehitzade, Hüseyin, Rahaverd-e Ruzigar, Tahran, Elborz Yayınları h.ş 1378, s. 354-355.
2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 3 H 9'dan 312'ye, No. H 9/7664, tar. 15.03.1355.

Aryamehr (Şerif) Teknik Üniversitesi'nde onun konuşmalarını içeren 7 kaset bulunmuş, diğer kitaplar bildiriler ve yayınlarla birlikte SAVAK tarafından el konularak götürülmüştü.[1]

Guçan Selzedelerine Yardım

Hamenei Bey'in 1976'daki açık faaliyetlerinden biri Guçan şehrine gitmesi ve buradaki selzedelere insani yardım malzemeleri götürmesiydi. Guçan şehri tam bir hafta süren aralıksız sağanak yağmurlardan sonra sele yakalanmış; nisanın 21. gününe rastlayan çarşamba günü gelen sel, ertesi gün bütün şehri basmıştı. Resmî rakamlara göre 1315 evi sel yutmuş; 2935 ev de sular altında kalmıştı. Otuz ölü vardı… O günlerde selzedelere yapılan halk yardımları hakkında resmî kayıtlarda kayda değer bir bilgi bulunmasa da, çevredeki şehir ve kasabalardan, özellikle Meşhed kentinden ciddi yardımlarda bulunulduğu biliniyor. Hamenei Bey de bu felaket haberini öğrenir öğrenmez soluğu Guçan kentinde alıp selzedelerin yardımına koştu ve kurtarma çalışmalarına bilfiil katıldı. Ne var ki, şehrin güvenlik yetkilileri buna bile tahammül edemediler ve getirdiği yardım malzemelerini teslim edip hemen şehri terk etmesini istediler. Bunun üzerine şehrin yegâne medresesine gitmiş ve Horasan eyaletinin büyük âlimlerinden olan Şeyh Zebihullah Guçani hazretleriyle (1910-1993) görüşerek durumu anlatmıştı:

"Gittiğimde, şehrin din adamlarıyla, ahaliden kalabalık bir grup da onun yanındaydı. Emniyet güçlerinin şehri hemen terk etmemi istediklerini üzülerek söyledim, bu zalimce dayatmadan duyduğum teessüf ve rahatsızlığımı ifade ettim."

Odadaki herkes bunu duyduğunda şaşırmış ve rejime karşı öfkelenmişti. Ama orada oturan bir din adamı; 1970'de hapisten çıktığında İmam Rıza'nın türbesinde kendisine sırt çeviren iki din adamından biri olan işbirlikçi bir hocaydı; hemen rejimi aklamaya ve onu da yaftalamaya çalışarak yüksek sesle "Bunların selzedelere yardım gibi bir dertleri yok; bunlar anarşist ve teröristtirler." dedi.[2]

Hamenei Bey Meşhed'e üzgün bir hâlde ve acı bir hatırayla dönecekti.

1- age, 1 H 1'den 312'ye, No. 1 H 1/7123, tar. 07.10.1354.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], s. 60-61.

O günlerde Guçan'da neler yaptığı hakkında kayıtlarda bir belge yoksa da bir yıl sonra Guçan şehrinin SAVAK'ınca hazırlanan bir raporda şöyle denilecekti: "Şehrimize gelen Hamenei, Hacı Muhammed Ali Saffaran'ında yardımıyla Humeyni adına bazı selzedelere maddi yardımlarda bulundu."[1]

Fikir Arkadaşları Bir Araya Geliyor

1976 yılının Meşhed'i, Hamenei Bey'in fikir arkadaşlarının bir araya geldiği şehirdi; Necef ve Lübnan'dan gelen dostları da Meşhed'deydi şimdi. Ahmet Cevat Hücceti Kirmani, Muhammed Ali Muvahhidi Kirmani ve Mehdi Rabbani Emleşi gibi dostlarıyla günlük gelişmeleri değerlendirirken İslami bir manifestonun kaleme alınması zaruretini tekrar gündeme getirdi; İslami bilimler açısından yaradılış ve yaşam gibi temel konular hakkında yazılı çalışmaların önemini anlattı. Dine inanan aydınlar arasında gönül birliğinin olmadığını, siyaset sahnesinde çaba gösterenlerin dağınıklığını ve gençlerin ne yapacaklarını bilemez hâlde başıboş kaldığını söyledi. Orada bulunan herkes bu fikirlere katılıyordu; bir an önce küçük ve faal bir teşkilat kurulması ve aralarında görev taksimi yapılmasına karar verdiler. Bu konuda bir de isim listesi hazırlandı; listede Dr. Beheşti de vardı. Dr. Beheşti o sırada yaz tatili nedeniyle Meşhed'deydi. Ertesi gün Dr. Beheşti'ye gidip toplantıda aldıkları kararları ona da açıklamayı kararlaştırıp ayrıldılar.

Ertesi gün külüstür Volkswagen'i iterek çalıştırıp Dr. Beheşti'nin ikamet mahallîne gittiler:

"Beheşti Bey'in kendine has bir yaşam tarzı vardı; çok prensipli biriydi; bunu bütün arkadaşlar bilirdi. Diğer din adamlarına oranla onun daha zengince ve konforlu bir hayatı vardı. Tahran'da da evi, zengin kesimin oturduğu bir mahalledeydi. Konuşurken kendine has bir vakar ve metanetle konuşurdu. Dostlarıyla bile belli bir disiplin ve prensipler çerçevesinde görüşür; belli bir mesafeyi daima korurdu. Cuma günü kimseyle görüşmez; misafir kabul etmezdi; o günü ailesine ayırmıştı. Nitekim bir dostu, daha önce bildirmeden uzak bir şehirden gelecek olsa onu o gün evine davet etmezdi. Günlük yaşamı bir dizi katı kurallar ve disiplinle iç içeydi. Günlük hayatı ve aile yaşamına tam bir disiplin ve kuralların egemen olduğu bu çelik prensipli adamın, İslâm İnkılâbı'nın alevlendiği günlerde kendisini nasıl inkılâba adadığını, kendisinden nasıl geçtiğini ve o yoğun ortamda ailesini de, günlük kuralları-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H K 9'dan 1 H 9'a, No. H K/2267, tar. 23.05.1356.

nı da tamamen unutarak gece-gündüz demeksizin kendisini nasıl işe verdiğini unutmam mümkün değil."

Üniversite Caddesi'nde Dr. Muhammed Cevat Bahüner'le karşılaştılar, alışverişten dönüyordu. Onun da Meşhed'de olduğundan habersizdiler. Karşılaştıklarına çok sevinmişlerdi. Arabasını bir kenara çekip aldıkları kararları ve nereye gittiklerini anlatıp kendilerine katılmasını istedi. Bahüner Bey elindeki paketleri eve bırakıp daracık Volkswagen'de güçlükle oturacak bir yer buldu. Beheşti Bey'in evine vardıklarında kapının önünde biriyle konuştuğunu gördüler. Arabadan inip yaklaştıklarında Beheşti Bey'in merakla kendilerini süzdüğünü gördüler. Selam verdiler; Beheşti Bey gayet sakin ve metin bir tavırla selamlarına karşılık verdikten sonra "Hoş geldiniz." dedi ve hemen sordu: "Hayırdır? Neden buradasınız?" Çok önemli bir konu olduğunu ve mutlaka kendisiyle görüşmeleri gerektiğini söylediklerinde "Bu görüşmeyi yarına bıraksak olmaz mı?" diye sordu:

"**Bu soru üzerine, bütün arkadaşlar şaşırmış ve hayretle birbirimize bakmıştık... Ne demekti bu? Bizim heyecan ve telaşımız onu etkilememişti bile! Bu katı disiplinli adama ne diyebilirdik? Teslim olmaktan başka çaremiz yoktu; ertesi gün buluşmak üzere oradan ayrıldık.**"

Volkswagen'i yine iterek çalıştırabilmişlerdi.

Ertesi gün Hamenei Bey'in evinde buluştular. Beheşti Bey daha ilk adımda toplantının inisiyatifini ele geçirerek meselenin stratejik ve temel boyutlarını açtı. Muhteşem bir pratik zekâsı vardı; düşünceyi en kısa zamanda uygulama safhasına yaklaştırmada üstüne yoktu. Bu ekip çalışmasının zaruretinde şüphe olmadığını, bu nedenle de bunu tartışmayacaklarını, önemli olanın, seçilecek isimler olduğunu söyledi. İsimleri seçerken belli kriterlere göre karar verilmesini ve bu kriterlerin başında da bireyin kendi huy ve özelliklerine hâkim, kendisini kontrol edebilen ve ekip çalışmasında erimesini becerebilen biri olması gerektiğini anlattıktan sonra:

"**Bana dönerek, 'İsimleri yaz.' dedi. 'Benden başla, önce benim adımı yaz. Hiç çekinmeden bu konuda birbiriniz hakkındaki fikrinizi söyleyin; işe benden başlayın ve Beheşti bu işe uygun mudur, değil midir söyleyin bakalım.**"

Bu oturumda listeye adı yazılanlar şunlardan ibaretti: Ali Mişkini, Muhammed Mümin, Seyyid Hasan Tahiri, Abbas Vaiz-i Tebesi, Ekber Haşimi Rafsancani, Seyyid Muhammed Hamenei, Hüseyin Ali Munteziri, Ahmed Cenneti, Seyyid Abdülkerim Musevi Erdebili, Muhammed Cevad Kirmani.

Bunu izleyen toplantılar Tahran'da Bahüner'in evinde yapıldı. 1977 yılının sonbaharının başlarına doğru 5-6 toplantı gerçekleştirmişlerdi. Büyük hadiseleri beraberinde getiren Seyyid Mustafa Humeyni'nin şehadetiyle birlikte başlayan olayların yanında bu toplantıların esamesi bile okunmazdı artık.

Lübnan Müslümanları

1976 yılının sonlarına yakın çalışmalardan biri de Lübnan Müslümanlarına yardım amacıyla ramazan fitresi toplama programıydı.[1] Lübnan korkunç savaşların ateşinde yanıyordu. Falanjistler, Lübnanlı Müslümanlarla, Siyonist İsrail tarafından vatanları işgal edildiğinden, ortada kalan Filistinli Müslümanlara tam bir katliam uygulamadaydı. Bu yardım planının, Hamenei Bey'in istediği şekilde sonuçlanıp sonuçlanmadığına dair ortada bir belge yoktu; ama olay, SAVAK 3. Daire Başkanı Perviz Sabiti'ye rapor edildiğinde Meşhed SAVAK'ını uyarak "Söz konusu şahsın her an rejim aleyhine tehdit oluşturabilecek faaliyetlerde bulunabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir." diyecekti. Bu da onun daha sıkı bir takibe alınması demekti.[2]

Kur'ân Kaarisi ve SAVAK'ın Suistimali

Hamenei Bey'i sıkı takibe alma ve onun hakkında daha fazla bilgi ve yeni haberler edinerek aleyhine delil toplama çalışmalarını hızlandıran SAVAK Teşkilatı yeni bir komplonun hazırlığı içindeydi.

Şah'ın İstihbarat Teşkilatı, Hamenei Bey'in Kur'ân'a ve Kur'ân okuyanlara beslediği derin sevgiyi biliyordu. Bu nedenle Meşhed'deki Kur'ân kaarilerinden birinin onunla dostluk kurması ve bu yolla daha fazla bilgi edinilmesi için gerekli zemin hazırlanmaya başlandı. Bu şeytanca plandan haberi olmayan Abbas İmaniyan, SAVAK'ın muhbiri olan kaariyi Hamenei Bey'le tanıştırdı. Abbas İmaniyan'ın, Meşhed'in Nadiri Caddesi'nin girişinde kaset mağazası vardı. Dinî kasetler satıyor; bu arada Hamenei Bey'in konuşma kasetlerini de, güvendiği tanıdıklarına gizlice dağıtıyordu. Onun, siyasete karışmayan din adamlarını şiddetle eleştirdiği ve Şah'ın İstihbarat Teşkilatı aleyhine konuştuğunu bilmeyen yoktu.[3] Kur'ân'a bü-

1- age, H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/4055-1, tar. 24.07.1355.

2- age, İstihbarat 3. Daire Başkanı'ndan SAVAK'a, No. 312/5770, tar. 08.08.1355.

3- age, 3 H 9'dan 312'ye, No. H 9/7632, tar. 07.03.1355.

yük ilgisi vardı; Kur'ân okumayı da pek severdi. Onun Hamenei Bey'le yakın dostluğunu bilen SAVAK, bu irtibatı kullanarak, kendi muhbiri olan Kur'ân kaarisini önce ona, sonra da onun vasıtasıyla Hamenei Bey'e yaklaştırmayı başardı. Hamenei Bey'i pek takdir ettiğini ve onunla tanışmak istediğini söyleyen kaarinin bu sözü İmaniyan'ın hoşuna gitmiş ve onu alnından öperek "Hakkını helal et, senin hakkında yanlış düşünmüşüm; bende Hamenei Bey'in konuşmalarının kasetleri var; onları sana verecek ve onunla tanışmanı sağlayacağım; böylece kendisinden daha fazla feyz alma imkânı bulmuş olursun." demişti.[1] 13.11.1976'da Hamenei Bey'le tanışan ve SAVAK'ın planlarına istemeyerek dâhil olan kaari; Malezya'da katıldığı Kur'ân yarışmaları hakkında Hamenei Bey'in sorularını cevaplayacak ve bu görüşmeyi SAVAK'a rapor edecekti:

"Malezya'nın ekonomik ve sosyal durumunu ondan soruyor… Kaari de, sorulan bütün sorulara, gerektiği şekilde cevap veriyor."

Görünüşte işçi olan ve işçi sendikalarıyla yakın temasları bulunan kaari, Hamenei Bey'in işçiler hakkındaki sorularını cevaplarken mahallî dernek ve hakemlik kurullarında çalışmaktan yorulduğunu anlattı:

"Bu görüşme sırasında kaarinin mahallî işçi dernekleri üyeliğine aday olmayı istememesi ve demokratik encümenlere de üye olmaktan sakınıp işçiler arası hakemlik kurulundan istifa etmeyi düşündüğünü söylemesi Hamenei Bey'i memnun ediyor; ama ileride yararlı olabileceğini söyleyerek ona, hakemlik kurulundan istifa etmemesi tavsiyesinde bulunuyor."[2]

Hamenei Bey, evinde gerçekleşen ilk görüşmede ihtiyatlı davrandığından İstihbarat Örgütünün yeni bilgiler edinmek için oluşturduğu köprü çalışması pek başarılı olmadı. Belki de bu nedenle, 3. Daire Başkanlığı, Horasan SAVAK'ına yazdığı talimatta Hamenei Bey'in telefonunun daha dikkatle dinlemesini, attığı her adımdan haberdar olunmasını, Abbas İmaniyan'la başka irtibatlarının olup olmadığının araştırılıp rapor edilmesini isteyecekti.[3] Böylece telefonları tekrar dinlemeye alınmış, bütün yazışma ve postaları gizlice izlenmişti. Artık onun bütün konuşmaları kaydedilecekti.[4]

1- age, 3 H 9'dan 312'ye, No. H 9/7664, tar. 15.03.1355.

2- age H 9'dan 312'ye, No. 3 H 9/9847, tar. 22.07.1355.

3- age, İstihbarat 3. Daire Başkanı'ndan Horasan SAVAK'ına, No. 312/5862, tar. 11.08.1355.

4- age, No. 1 H/4479, tar. 04.09.1355.

Vücûhatın Şirazi Bey'e Yönlendirilmesi

Polis memurlarının aktardığı raporlara göre 1976 eylül ayının sonlarına doğru başlayan yeni ders dönemi ile birlikte Hamenei Bey bazı medrese öğrencilerine ders vermeye başladı ve İmam Humeyni'nin temsilcisi sıfatıyla bu öğrencilere karşılıksız burs verdi.(1) Serşur Çarşısı'nda Şah Mescidi'nin yanındaki Süleyman Han İlmiye Medresesinin karşısında yer alan Rızai Camiinde sabahları yaklaşık 50 öğrenciye *Mekâsib* dersleri veriyordu.(2) Hamenei Bey, bazı öğrencilerini de, başka dersler için Şeyh Ebulhasan Şirazi'ye göndermedeydi.(3) Şirazi Bey, İmam Humeyni'nin takipçisi olmakla tanınan bir âlimdi. Kendisi şöyle anlatır:

> "Meşhed'e gelişimden yaklaşık 2 yıl sonra, İmam Humeyni'nin 5 Haziran 1963 yılındaki Hordad kıyamı baş gösterdi. Bu kıyama bir süre hiçbir şekilde katılmadım ve destek vermedim; çünkü meseleyi tam olarak anlayabilmiş değildim; ama karşı da çıkmıyordum. Hatta bazen onayladığım oldu… Belli bir süre sonra yaptığım araştırmalar ve temaslarım neticesinde meselenin farkına vardım ve İran'da İslam'ın ve Müslümanların şerefinin korunması için böyle bir inkılâbın şart olduğunu bütün netliğiyle gördüm. Bu mesele netliğe kavuştuktan sonra İnkılâb'ın zafere ulaşması için elimden ne geliyorsa yaptım."(4)

Hamenei Bey 1976 yılının son aylarına doğru kendisine vücûhat getirenleri Şirazi Bey'e yönlendiriyordu.(5) İmam Humeyni 1971 martında Şirazi Bey'i dinî vücûhat konusunda kendi temsilcisi olarak tayin etmişti.(6)

1977'nin başlarına kadar medrese öğrencilerine ders vermeyi sürdürdü. Polis raporlarına göre 1977 Şubat ayında Süleyman Han Medresesinde sabahları ders veriyordu.(7) Bu raporda şöyle deniliyor:

"Erbain münasebetiyle derslerine ara veren Seyyid Ali Hamenei 03.03.1977 tarihinden itibaren sabahları saat 10-11 arasında medrese öğrencilerine

---

1- age, Horasan Polisinden SAVAK'ına, No. 57-9-53, tar. 24.07.1355.

2- age, Horasan Polisinden SAVAK'ına, No. 57-9-53, tar. 26.07.1355.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/4467, tar. 04.09.1355.

4 818- Şeyh Ebul Hasan Şirazi'yle röportaj, Hovze, s. 3, No. 17, (h.ş Aban-1365), s. 26.

5- age, Horasan Emniyetinden SAVAK Başkanı'na, No. 57-9-53, tar. 19.08.1355.

6- Sahife-i İmam, c. 1, s. 510.

7- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan Emniyetinden SAVAK Başkanı'na, No. 57-9-53, tar. 11.11.1355.

tefsir dersleri vermeye başladı; ayrıca, sayıları yaklaşık 30 kişi olan bu öğrencilerin her birine de her ay 1000'er riyal karşılıksız burs vermektedir."[1]

Bu istihbarat elemanının raporunda geçen "tedris" ve "tefsir" kavramlarında yanlış yoksa Hamenei Bey 1977'nin başlarında, özel olarak seçtiği belli sayıda öğrenciye Kur'ân tefsiri öğretmeyi sürdürmüş demektir. İşte o günlerde Ayetullah Pesendide İmam Humeyni'nin Meşhed'deki temsilcilerine, dinî vücûhat meblağından medrese öğrencilerine 100 bin tümen dağıtılmasını istedi.[2] SAVAK'a göre durum şuydu:

"Ayetullah Milani'nin vefatıyla birlikte şehrin dinî camiası ve medreselerde oluşan boşluk, şehirdeki onca Ayetullah'a rağmen bir türlü doldurulamadı. Ayetullah Hoi'yle Ayetullah Şeriatmedari, bu boşluğu doldurabilmek ve Meşhed'de onun konumunu kazanabilmek için epey çaba sarf etti ve kısmen de başarılı oldular; ama yeterli olamadılar. Şimdi Humeyni'yle taraftarları, Meşhed'deki konumlarını güçlendirebilmek için çabalarını artırmış durumdalar."

Karineler, Hamenei Bey'le fikir arkadaşlarının Meşhed'de Dinî Bilimler Medresesi kurma fikrinden hâlâ vazgeçmemiş olduklarını göstermektedir. Nitekim 1976 kasımının son günlerinde, Hüsrevi Caddesi, Şevketü'l-Mülk Sokağı'nda eski bir evi satın alarak onarıp restore etmeye başladıklarında SAVAK onlara hemen engel olunmasını istemişti; çünkü Humeyni taraftarlarının bu tür çalışmalarda bulunması rejimin çıkarlarıyla örtüşmüyordu.[3] Tamir ve restore izni almadıkları gerekçesiyle o eski binayı onarmalarına bile izin verilmedi.[4]

Tahran Yolculuğu

1976 yılının aralık ayında Tahran'a gitti. Muharrem ayı gelip çatmıştı; ama dinî merasimlere katılmak ya da konuşma yapmak için başkente gittiği söylenemezdi. Kesin olan bir şey varsa, o da dava arkadaşlarıyla fikir alışverişinde bulunmak istediğiydi. Rejimle mücadele çizgisini sürdürebil-

1- age, Horasan Emniyetinden SAVAK Başkanı'na, No. 57-9-53, tar. 16.12.1355.

2- age, 1 H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/22793, tar. 28.12.1355.

3- age, H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/4525, tar. 06.09.1355.

4- age, Horasan SAVAK'ından İstihbarat 3. Daire Başkanı'na, No. 1 H/22012, tar. 21.10.1355.

mek için yeni yol ve yöntemler arıyordu. SAVAK'ın bütün topluma germiş olduğu görünmez tel örgüleri aşıp geçebilecek yöntemler olmalıydı bu… Bir defasında arkadaşlarına şöyle demişti:

> "Bütün fikir hareketlerini bu rejim, ezip bastırdı; bu durumda ne olacak bilemiyorum doğrusu… Elimiz kolumuz bağlı oturamayız böyle… Bütün sorunlara rağmen, bir şeyler yapmalıyız. Ben Tahran'daki arkadaşlarla konuştum; meşverette bulunduk, neler yapabiliriz diye… Şimdilik belli bir karar almış değiliz; ama yakında bir şeylere karar vereceğiz."[1]

Kamerî 1397 yılının Tasua'sında bazı dostlarıyla birlikte Tahririyan Bey'in evine gittiler; Murtaza Mutahhari, Ali Şeriati ve Muhammed Mufattih de yanlarındaydı. Tahririyan Bey'in evinde Seyyid Ebulfazl Musevi Zencani'yle arkadaşları da vardı. Bu toplantı hakkında Şah'ın İstihbaratına ulaşan raporda siyasi çalışmaların sürdürülmesi maksadıyla bir fikir alışverişi veya oturumdan söz edilmediği hâlde SAVAK Teşkilatı çok tedirgin olmuştu. Çünkü bu isimlerin aynı yerde bir araya gelmesi bile SAVAK'ı tedirgin etmeye yetiyordu: "Bu adamların bir araya toplanması dikkat çekici… Bir şeyler yapmak, yeni bazı girişimlerde bulunmak isteyebilirler. Kaynağımız, onların tam güvenini kazanmalı… Bunu vurgulayınız… Onların neler yaptığını mutlaka öğrenmeli."

SAVAK'ın oradaki haber kaynağı her kim idiyse, efendilerine verdiği raporda şunları yazacaktı:

"Bu toplantıda Hüseyin Subhdil Kur'ân okudu; Dr. Şeriati İmam Hüseyin ve Âşura Günü hakkında çok etkileyici ve heyecanlandırıcı şiirler okudu; Hamenei Bey peygamberlerin mücadeleleri, günümüzde mücadelenin gerekleri ve mustazafla müstekbir kavramlarını anlattı; Mutahhari Bey de Kur'ân'da halk kitleleri ve kıyam konusu hakkında konuştu. Toplantı akşama kadar sürdü; akşam namazını Hamenei Bey'in imametinde kıldılar. Namazdan önce Dr. Şeriati bir konuşma yapmıştı; namazdan sonra ise Hamenei Bey Saff Suresi'nin tefsirini yaptı. Mutahhari, Mufattih ve Musevi Zencani akşam vakti girmeden önce evden ayrılmışlardı."[2]

Bu toplantı aynı kişilerin katılımıyla ertesi gün Muhammed Humayun Bey'in evinde devam etti. Ocak ayının 2'sine tekabül eden muharremin 11.

1- age, 1 H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/3361, tar. 07.05.1355.

2- age, 12 H 20'den 312'ye, No. 12 H/25014, tar. 19.10.1355.

günü de, Mühendis Müfidi'nin evinde toplandılar ve Kur'ân'ın tercümesi hakkında konuştuktan sonra Dr. Şeriati İslâm düşmanları hakkında şöyle dedi:

"İslâm dininin düşmanı sömürü, rakibi de Marksizm'dir…"

Şeriati'nin bu konudaki açıklamalarından sonra söz alan Mutahhari bu konuda Şeriati'ye katılmadığını söyleyerek ona bir eleştiri yöneltti ve şöyle dedi:

"Marksizm, İslam'ın rakibi değil, düşmanıdır; çünkü rakip, düşmanlık etmez; aynı amaç için daha fazla imtiyaz kazanabilmek için rekabet eder. Oysa Marksizm'in İslâm dinine karşı konum ve tavrı böyle değildir."

Bu toplantının sonunda bir bildiri hazırlanması kararlaştırıldı[1] (SAVAK bunu önemseyecekti). Aynı şekilde, Meşhed'li bir din adamı olan Seyyid Ali Hamenei'nin Tahran'a gelerek bu toplantıya katılması da SAVAK için dikkat çekici bir durumdu:

"O toplantıda bulunan kaynağımız, toplantıya katılmanın önemi ve söz konusu bildiri hakkında gereğince aydınlatıldı. Bu konularda vuku bulacak her gelişme, teşkilata derhal bildirilecekti. Bu arada Seyyid Ali Hamenei Meşhed'li olduğu hâlde buraya gelip toplantıya iştirak etmiş olduğundan onun takibe alınıp izlenmesinin zaruri olduğu kanaatindeyiz."[2]

Bütün bunlar, SAVAK raporunda söz konusu bildirinin gündeme gelmesinin; SAVAK'ın haber kaynağının bulunmadığı bir toplantıda İslami hareket, mücadelenin devamı, güvenlik kuşatmasından kurtulmanın ve SAVAK'ın baskısını aşabilmenin yollarının ele alınıp değerlendirildiğini göstermektedir. Hamenei Bey muharremin başlarında Tahran'a gittiyse de, onun muharrem ve safer aylarındaki çalışmalarından biri de diğer şehirlere gönderilecek mübelliğleri belirlemek ve en uygun kişileri seçmekti. Onun bir mübelliğde aradığı en önemli özellik, hutbe ve konuşmalarında, rejimle mücadele ruhunu ayakta tutabilecek vasıflara haiz olmasıydı. Bu yolda, halka dini tebliğ eden mübelliğ din adamlarından azami ölçüde faydalanılmalıydı. Mesela tebliğ konusunda Şeyh Ahmed Kâfi'yle tamamen farklı görüşleri paylaşıyorlardı. Ona göre Kâfi'nin konuşma ve hutbeleri aydınlatıcı, araştırmaya yöneltici ve derinlikli değildi; ama olumlu yönleri de vardı:

1- age, 12 H 20'den 312'ye, No. 12 H/25013, tar. 19.10.1355.

2- age, SAVAK'tan 3. İstihbarat Daire Başkanı'na, No. 12 H/25856, tar. 21.12.1355.

"Son zamanlarda Kâfi'nin konuşmalarının olduğu bir kaseti dinledim; konuşma aslında basitin de altında zayıf ve verdiği örneklerin çoğunda hata olmasına rağmen çok ilginçti. Bu konuşmasında, kendisini dinleyen binlerce kişinin, bu memleketin İslami bir ülke olmadığını, bu ülkede yaşananın İslâm olmadığını; anlamasını sağlıyordu. Kâfi Bey'in bu hizmet ve bu çalışmayı yapabilmiş olması küçümsenecek bir şey değildir."[1]

1977 Haziran Ayı

1977 yılında Hamenei Bey'in siyasi çalışmaları arasında 15 Hordad Kıyamı'nın yıldönümünün önemli bir yeri vardı. O günlerde, Süleyman Han İlmiye Medresesinin karşısındaki Rızai Camiinde ders veriyordu. On dört yıl önce İmam Humeyni'nin başlattığı kıyamı ve bu kıyamda ülkenin çeşitli şehirlerinde verilen şehitleri saygıyla anmak amacıyla mayıs ayının 31. gününden itibaren derse girmedi.[2] Onun bu girişimi, aynı gün Tahran'da gösteri yapan bazı üniversite çevreleri ile koordineli miydi acaba? Olabilirdi… Hordad ayının 15. günü yüksek eğitim okulları ve üniversitelerde kayda değer sayıda bildiriler dağıtıldı. Tahran Üniversitesi öğrencileri 15 Hordad'da üniversitenin kampüs ve bahçesinde gösteri ve yürüyüş yapacak ve "Yaşasın Humeyni!" diye bağıracaklardı. Bu olay rejimi panikletmiş ve Şah'ın özel muhafız alayı birlikleri bu gösteriyi bastırmak için devreye girmişti. Ne var ki bir gün sonra da Tahran Üniversitesi İktisat Fakültesiyle Bilim ve Teknoloji Üniversitesinde benzeri bir gösteri daha yapıldı![3] Hamenei Bey'in Kur'ân tefsiri derslerini rejim için "Sorun" olarak tanımlayan İstihbarat Teşkilatı, onun derslere ara vermesinden paniklemiş "Bu adam neden derslere ara verdi? Ne oldu?" diye sormuştu:

"Humeyni ve Şeriati'ye destek amacıyla onlar lehine bir gösteri düzenlemek amacıyla genç medrese öğrencilerini teşkilatlandırmaya gitmiş olabilir!.. Bu şahsın şu anda neler yapmakla meşgul olduğu ve geçmişte neler yaptığı konusunda ayrıntılı bir rapor hazırlanması ve gerekenin yapılması için derhal ilgili makama ulaştırılması…"[4]

1- age, 12 H 20'den 312'ye, No. 12 H 20/22354, tar. 05.05.1355.

2- age, Horasan polisinden SAVAK'a, 57-9-53, tar. 14.03.1356.

3- Ruzşomar-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Kronolojisi], c. 1. Tahran, Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Hovze-i Huneri [İslam İnkılabı Edebiyat Bürosu, Sanat Bölümü], h.ş 1376, s. 224-228.

4- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan Polisinden SAVAK'a, No. 57-9-53, tar. 14.03.1356.

SAVAK raporunda "Humeyni lehine gösteri"den söz edilirken buna "Şeriati lehine" ibaresinin de eklenmiş olmasının nedeni, Dr. Şeriati'nin 16 Mayıs İran'dan çıkış yaptıktan sonra, 19 Haziran'da İngiltere'deki evinde ölü olarak bulunmuş olmasıydı. Raporu hazırlayan SAVAK yetkilisi, söz konusu rapordaki ibareyi bu olaydan sonra kullanıyordu.

Dr. Ali Şeriati'nin Ölümü

Dr. Ali Şeriati'nin ölümü, Meşhed'de birkaç taziye merasimi ve babasına başsağlığı dilekleriyle son bulmadı. Ölümünün ilk haftasında olaylar başladı; haziran ayının 24. günü Meşhed Edebiyat ve İnsani Bilimler Fakültelerinin öğrencileri kınama gösterisi düzenlediler. İki gün sonra şehrin kalabalık mekânlarından biri olan Serşur Çarşısı'nda bir protesto gösterisi daha yapıldı. Bundan sadece bir gün sonra da gençlerden oluşan 70 kişilik bir grup İydgah Sokağı'nda yürüyüş yaparak rejim aleyhine sloganlar atıp bildiri dağıttılar. Aynı gün yine gençlerden müteşekkil 100 kişilik bir başka grup Tebersi Caddesi'nde protesto gösterisi yaptı. Temmuz ayının 3. günü de Meşhed'deki Sahibu'z-Zaman Camiinde gösteri yapan üniversite öğrencileri Şah Rejimi aleyhine sloganlar attılar. Meşhed Üniversitesi'nin tarihinde bunca güçlü siyasi hareketlere ilk defa şahit olunuyordu.

Haziran ayının 26. günü Hamenei Bey, Vaiz-i Tebesi Bey'i de yanına alarak Dr. Ali Şeriati'nin babası Muhammed Tagi Şeriati Bey'in acısını paylaşmak için onun evine gitti:

"Bu acı olayı Meşhed'de ilk öğrenen 3-4 kişiden biriydim; hadiseyi duyduğumuzda, onun eceliyle ölmediğini, şehit edildiğini hepimiz anladık. Babası da onun eceliyle ölmediğini, şehit edildiğini söyledi. Bu acı habere hazırlayarak alıştıra alıştıra konuşup laf arasında, oğlunun vefat ettiği kendisine söylendiğinde gözyaşları içinde söylediği ilk söz "Ali'yi öldürdüler." oldu. O sırada odada bulunan 20-30 kişinin tamamı aynı fikirdeydi, ölmemiş, öldürülmüştü... Rejim ise, günde 3 paketten fazla sigara içtiği için kalp krizinden öldüğü söylentilerini yaydı. Bu söylentiler sonradan dillendirildi zaten."[1]

Ertesi gün Keramet Camiinde, Dr. Ali Şeriati için ilk taziye merasimi düzenlendi. Bu merasim Hamenei Bey tarafından düzenlenmişti. Efendimizin peygamberlikle görevlendirildiği Bi'set Bayramı günü (15 Temmuz/27 Recep) babası Muhammed Tagi Şeriati'nin evinde Dr. Ali Şeriati için bir

1- Caferiyan, Ceryanha ve Sazmanhay-i Mezhebi [Dinî Akım ve Örgütler], s. 466.

anma programı düzenlendi. Bu programa 100'e yakın üniversiteli de katılmıştı. Hamenei, Vaiz-i Tebesi ve Haşiminejad, göze çarpan ilk kişilerdi.[1]

Ölümünün 40. günü münasebetiyle babasının evinde düzenlenen taziye ve anma merasimine katılanlar arasında, Tahran'dan gelen Mehdi Caferi ve Nimet Mirzazade de vardı. Şehrin önde gelen din öğrencileri, üniversiteliler ve ulemasının yanı sıra Hamenei, Vaiz-i Tebesi ve Haşiminejad gibi ünlü hocalar da bu merasime katılmıştı. Merasimde mühendis Bazergan, Dr. Ali Şeriati'yi öven bir konuşma yapmıştı.[2]

Dr. Ali Şeriati'nin ölümü üzerine 1977'nin yaz ayları, Hamenei Bey için hüzünle geçmişti. Onu izleyen emniyet görevlileri raporlarında "Evinde oturup taziyeleri kabul ettiğini ve başta üniversiteliler gelmek üzere çeşitli kesimlerden grupların kendisine başsağlığına geldiğini yazacaklardı.[3]

Meşhed'de haziran ayının sonlarında başlayan gösteriler, temmuz ayında da sürdü. Temmuzun 30. günü şehrin gençleri Hacı Ağacan Sokağı'nda toplanarak rejimi panikleten sloganları haykırdılar: "Yaşasın Humeyni! Şah'a ölüm!" Ertesi gün Rıza Çarşısı'nda yürüyüşe geçen halk "Yaşasın Humeyni" ve "Mücahit Şeriati kalbimizde yaşıyor!" sloganları atacaktı.[4]

Meşhed kentinin atmosferi ansızın değişivermişti; ortam yepyeni söylemlerle doluydu.

Mehdi Bâkeri Meşhed'de

Mehdi Bâkeri 1977 yazında Meşhed'e gitmiş ve Hamenei Bey'le bir görüşme gerçekleştirmişti. Meşhed kentine gelmesinin nedenlerinden biri, ticari bir müessesenin kuruluşunda iştirak etmesiydi. Dindar biri olan mühendis Bâkeri, Tebriz'deki Azerabadegan Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra önce Tebriz Traktör Fabrikası'nda çalışmayı düşünmüştü. Ama Azerbaycan eyaleti, onun siyasi faaliyetleri için hiç uygun değildi. Çünkü bu durumda, onun sosyal gidişatından memnun olmayan yakınları kendisini Şah'ın İstihbarat Teşkilatına ispiyonlayabilirdi. Bu nedenle,

---

1- Celali, Takvim-i Tarih-i Horasan [Horasan Tarihi Takvimi], s. 256-257.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK'ından İstihbarat 3. Daire Başkanı'na, No. 1 H/8210, tar. 22.05.1356.

3- age, 1 H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/8124, tar. 15.05.1356.

4- Celali Takvim-i Tarih-i Horasan [Horasan Tarihi Takvimi], s. 257.

Müslüman, inançlı ve rejime karşı mücadeleye inanan yeni mezun olmuş genç meslektaşlarıyla birlikte bir inşaat şirketi kurmaya çalışıyordu. Bu şirket, onun siyasi çalışmalarını sürdürebilmesine yardımcı olacaktı. Bu nedenle az sipariş alacak, sadece bir siparişle yetinip siyasi çalışmalara vakit ayırabilecek; ellerine geçen parayı aralarında bölüştürerek geçimlerini sürdüreceklerdi.[1] Bu şirketin, diğer şehirlerde de şubesi olacaktı ve ilk seçilen şehirlerden biri Meşhed'di. Bu nedenle yola koyulmuş ve İran'ın inanç turizminde en önde gelen şehri olan Meşhed'e gitmişti. Şirketin Meşhed şubesi, düşündükleri kadar başarılı olacağa benzemiyordu. Bu yolculuk sırasında, beraberindeki arkadaşlarıyla birlikte Hamenei Bey'i ziyaret etti. Onun üniversite çevresiyle yakın ve etkili ilişkileri olduğunu biliyordu. Bu görüşmenin detayları hakkında resmî bir belge veya raporun bulunmaması, Meşhed SAVAK'ının bu görüşmeden haberdar olamadığını gösteriyor. Ama bir süre sonra Bâkeri Tebriz'e gittiğinde istihbaratın ispiyoncuları, Hamenei Bey'in bu genç üniversiteli gruba önemli tavsiyelerde bulunduğunu öğreneceklerdi:

1- Dinî sorular için Hacı Nasrullah Şebisteri ve Şerebiyani'ye müracaat edin.[2]

2- Dr. Ali Şeriati'nin eserlerini daha fazla okuyun ve üzerinde dikkatlice düşünün.

3- Arapça öğrenin.

4- Nübüvvet gibi, herkesçe bilinen ve inanılan net konular üzerinde yoğunlaşın; peygamberlik gerçeği ve tarihî boyutları üzerinde bol mütalaa ve çalışma yapın.

5- Kur'ân'ı dikkatle mütalaa edin ve ondan anladığınızı hayata geçirip mevcut şartlara tatbik edin.

6- Hadisle daha yakından aşina olun ve *Tuhefu'l-Ukul* kitabını okuyun.[3]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 2 H 3'den 323'e, No. 2 H 3/17080, tar. 05.06.1356.

2- Hamenei Bey'in üniversitelileri Hacı Mirza Nasrullah Şebisteri gibi âlimlere yönlendirmesinin nedeni öncelikle bu âlimlerin gençlerin dilinden anlayabilmeleri ve Kur'ân müfessiri olmalarıdır. Böylece üniversite öğrencilerinin hem dinî görüşlerinin sağlamlaşması, hem de Marksist fikirlere kapılmamalarını dikkate almıştır.

3- Tuhefu'l-Ukul 4. Asırda yazılan önemli bir Şia kaynağıdır, Hz. Peygamber Efendimizle (s.a.a) EhliBeyt'inin (a.s) konuşma ve nasihatlerini kapsamaktadır.

7- Hangi seviyede olursa olsun, ilmî derecesi yüksek olmasa bile; din adamlarıyla haşır neşir olun.

8- Araştırma ve incelemelerinizde taassup, önyargı ve bağnazlığa yer vermeyin.

9- Dünya çapındaki fikrî akımlar, düşünceler ve bilimsel yöntemlerle araştırmaları inceleyip öğrenin; varılan sonuçlara bakın; bütün bunlar Kur'ân'ın incelenip anlaşılması için gereklidir."[1]

Mehdi Bâkeri'nin çalışmalarını yakından izlemeye alan Tebriz SAVAK'ı, Meşhed SAVAK'ına gönderdiği yazıda "Tebriz Azerabadegan Üniversitesi'nden mezun olan bazı öğrencilerle irtibatı bulunan Meşhedli din adamları Şeyh Ali Tahrani ve Seyyid Ali Hamenei hakkında eldeki bilgilerin hemen kendileriyle paylaşılmasını isteyecekti. Bâkeri'yle arkadaşları Meşhed ziyaretinde Şeyh Ali Tahrani'yle de görüşmek istemiş; ama bu görüşme gerçekleşmemişti. Meşhed SAVAK'ı Tebriz'e yazdığı cevapta "Söz konusu din adamlarının dosyalarının hayli kabarık olduğunu ve bunlardan birinin 'anarşist' üniversitelilerle yakın irtibatları olduğunu belirtiyordu.[2] Yazıda, Hamenei Bey'in, büyükbabasının memleketi olan "Hameney" köyüne gittiği, orada dikkatle takibe alınması gerektiği de önemle vurgulanmıştı.

Mühendis Bâkeri'yle arkadaşlarının Meşhed'de Hamenei Bey'le görüşmelerinde alıp Tebriz'e getirdiği notlar, Tebriz Üniversitesi öğrencilerinin fikrî ve akidevi temellerinin güçlendirilmesi için gerekli yöntemlerden ibaretti.[3] Mehdi Bâkeri ve diğer Tebriz Üniversitesi öğrencilerinin Hamenei Bey'le irtibatı muhtemelen Seyyid Ali Mukaddem üzerindendi. Tebriz Üniversitesi mezunlarından olan mukaddem Meşhedliydi ve üniversitenin siyasi faallerinden biri olarak tanınıyordu. Aynı üniversiteden olup Hamenei Bey'le irtibata geçen bir başka isim de Ziraat Fakültesi öğrencilerinden Hüseyin Hayırhah Mergi'ydi. Tahran'da Tevhid Merkezi'ne gidip gelen Mergi, zaman zaman Hamenei Bey'le de görüşmekteydi.[4]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 2 H 3'den 323'e, No. 2 H 3/17083, tar. 05.06.1356.

2- age, Horasan SAVAK'ından Tebriz SAVAK'ına, No. 1 H 9/8310, tar. 01.06.1356.

3- age, 2 H 3'den 323'e, No. 2 H 3/18387, tar. 12.07.1356.

4- age, 2 H 3'den 323'e, No. 2 H 3/18526, tar. 30.07.1356.

Takip ve İzleme

Bu gelişmeler neticesinde, 1977 yılının sonlarına doğru Hamenei Bey'in bütün yazışma ve postaları tekrar izleme ve sansüre alındı. Daha önce de defalarca uygulanan bu sansüre bu kez, yakın takip ve izlemede eklenmişti. Önce; bir ay boyunca ve haftada 2 gün olmak üzere Hamenei Bey'in evi yakın takibe alınıp bu eve girip çıkanların derhal rapor edilmesi kararlaştırılmışken bu süre 3 aya çıkarıldı; 1977 yılının aralık ayının sonlarına kadar süren bu sıkı izleme, bazı haftalarda her gün yapılır oldu.

7 Eylül'de verilen direktifte başlayan bu takip ve izleme operasyonu nedeniyle "Serşur Çarşısı, Feridun Sokak, 14 No.lu adresteki ev, özel bir ajan tarafından izlenmeye alındı.[1] Bugünden başlayarak Hamenei Bey'in tekrar tutuklanacağı aralık ayının ortalarına kadar kendisi ve eve girip çıkan herkes, pedallı bir mobiletle dolaşan ajan tarafından rapor edildi.

Raporlarda adından sıkça söz edilen "İzlenecek unsur"lardan biri de, Hamenei Bey'in "Tahran-B-14961" plakalı açık krem renkli Wolswagen marka eski aracıydı.

28 Eylül 1977 tarihli raporda şöyle yazılı:

"Saat 06: Görev başladı.

06.05: Herifin, Serşur Çarşı, Feridun sok. No: 14'te bulunan evini gözetleme pozisyonum tamam.

10.05: Özellikleri bizimkine uyan bir herif, Serşur Çarşısı'nda görüldü (Boy 180 ila 185 cm ve yaşta ortalama 38 ile 43… beyaz tenli, siyah sarıklı, siyah cübbeli, gözlüğünün camları kalın mercekli ve top sakallı). Koltuğunun altında beyaz bez sarılı bir paketle, pipo içerek Feridun Sokak'ta 14 No.lu eve girdi.

10.15: Herif evden çıktı. Feridun Sokağı'ndan Serşur Çarşısı'na girdi; oradan güneye doğru hareket edip Dâniş Caddesi'nin güney köşesindeki Firdevsi Tamirhanesine girdi.

10.45: Herif, "Tahran-B- 14961" plakalı Volkswagen marka bir otomobille

1- age, No. 1 H 9/8466, tar. 16.06.1356.

tamirciden çıktı ve oradan çakıllı toprak bir yola saptı; operasyon aracı mobiletin bu yolda ilerleyememesi ve yetersiz kalması nedeniyle hedef kayboldu.

19.30: Tam bu saate kadar herifin evini gözetledim; ama hâlâ ortalıkta yok…"

Mevcut belge ve yazılan raporlar, ne takip ve izlemede, ne de posta ve yazışmalara uygulanan kontrollerde SAVAK'ın eline hiçbir şey geçmediğini gösteriyor.

İngilizce Dil Eğitimi

Hamenei Bey İngilizce öğrenmek istiyordu. Biraz kendi çabasıyla ilerledikten sonra bu konuda en büyük yardımı, inkılapçı ve mücadeleci hava subayları arasındaki Müslümanlardan aldı. İranşehir'e sürülmeden önce hava subayı Nevruzi'den ders alıyordu. Mehdi Nevruzi, Kiş Adası'nda görevli hava subayıydı; rejime karşı mücadele eden bu dindar subay eğitimini İngiltere'de tamamlamıştı. Meşhed'e tayini çıktıktan sonra bu şehirdeki dindar mücadele adamlarıyla irtibatı olan Ataullah Kamberi vasıtasıyla şehrin dindar çevresiyle tanıştı; bunlardan biri de Muhammed Neyyiri'ydi. Neyyiri Bey, Nevruzi'yle birlikte bir üniversite öğrencisi ve bir de tüccardan oluşan 3 kişiye Hamenei Bey'in *"Sabr der Ayat ve Rivayat* [Ayet ve Hadislerde Sabır]" adlı kitabından dersler veriyordu. Bu derslerde tanıştığı Nevruzi'yi, Hamenei Bey'le tanıştırdı; böylece o da Hamenei Bey'e haftanın 2 günü İngilizce öğretmeye başladı. Bu ders de Hamenei Bey'in İranşehir'e sürgününe kadar devam etti. Nevruzi, kendisinden önce Kanberi Bey'in de Hamenei Bey'e İngilizce öğrettiğini söylüyor.[1]

Seyyid Mustafa Humeyni'nin Ölümü

Hamenei Bey Meşhed'e döneli henüz birkaç gün olmuştu. SAVAK kaynağının, onun Hameney köyüne gittiği şeklindeki haberi doğruysa (ki bu zayıf bir ihtimal gibi görünüyor) ekim ayının başlarında Tahran'da olduğu söylenebilir. Tahran'da Şah Abdülazim hazretlerinin türbesinin olduğu mahalde ramazan bayramında gösteri yapıldığını duymuştu. Bu gösteri, Paris'te Saint Marıa Kilisesi'nde Müslüman İranlıların yaptığı

1- Mehdi Nevruzi'yle röportaj.

protesto gösterisini desteklemek için yapılmıştı; protestocular, İmam Humeyni'nin vatanına dönmesini, sürgüne son verilmesini istemişlerdi.[1] İşte bu eyleme destek için başlatılan Şah Abdulazim gösterilerine halkın katılımı çok yüksek olmuş; türbeye çıkan bütün yollar göstericilerle dolmuştu. Rejim her zaman olduğu gibi yine şiddet kullanınca emniyetin raporlarında, 2 göstericinin yaralandığı, 30 kişinin de tutuklandığı kaydedilecekti.[2] Hamenei Bey bu haberi Meşhed'deki yakın siyasi mahremlerine duyurmakta gecikmedi.

Ama bundan daha önemli hadise, Seyyid Mustafa Humeyni'nin ani ölüm haberiydi. Bu haber bütün ülkeyi sarsmıştı. Haber duyulur duyulmaz Meşhed'de ilmiye medreselerinde derslere 2 gün ara verildi. İlk taziye ve anma merasimi, Hamenei Bey ile dava arkadaşlarının koordinesiyle, Molla Haşim Camiinde düzenlendi ve ev sahipliğini Seyyid Abdullah Şirazi üstlendi. Halkın yoğun katılımı herkesi şaşırtmıştı.[3] Seyyid Mustafa Humeyni'nin vefatının 7. gününde de, yine aynı mekânda taziye düzenlendi: "Bu programda Şeyh Ali Tahrani bir konuşma yaparak Ayetullah Humeyni'yle vefat eden oğlu Mustafa Humeyni'yi dolaylı şekilde övdü, dinleyiciler de bu övgü üzerine salâvat getirdiler…"[4] Kasım ayının 1. günü, İmam Humeyni'nin oğlu Mustafa için Seyyid Abdullah Şirazi'nin evinde bir anma töreni daha düzenlendi, bu programa rejime muhalif olan mücadeleci din adamlarının yanı sıra Seyyid Sadık Şeriatmedari, İzzeddin Zencani, Seyyid Muhammed Mededi Necefî ve Seyyid Kâzım Marâşi de katılmıştı. Büyük âlimlerin yanı sıra, 100'e yakın medrese öğrencisi de oradaydı.[5] Bu olaylar sırasında bazen Vaiz-i Tebesi, bazen de Haşiminejad Bey'in evinde toplanan medrese öğrencileri, Seyyid Mustafa Humeyni'nin öldürülmesine tepki gösterdiklerini gizlemiyor; İslami hareketin lideri İmam Humeyni'ye halk kitlelerinin beslediği sevgi ve saygı artık gözle görülür şekilde artıyordu. Meşhed'den Necef'e gönderilen taziye telgraflarında Şah Rejimine duyulan öfke açıkça göze çarpmadaydı.

1- Kerbasçi, Heft Hezar Ruz Tarih-i İran ve İnkılab-ı İslami [Yedi Bin Gün İran ve İslam İnkılâbı Tarihi], c. 2, s. 736.

2- SAVAK ve Ulema, Tahran, Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Edebiyat Bürosu], h.ş 1371, s. 196.

3- age. Celali, Takvim-i Tarih-i Horasan [Horasan Tarihi Takvimi], s. 258.

4- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 1 H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/9279, tar. 24.08.1356.

5- age, 1 H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/9660, tar. 29.09.1356.

Bu telgrafların çoğu din adamları tarafından gönderilmekteydi. Hamenei Bey de ekim ayının 29. günü Horasan PTT'sinden sevgili İmam ve muradına bir telgraf çekmiş, bu telgraf SAVAK'ın eline geçmişti. Gerçekte kendisini teselli etmek için İmam'a yazdığı telgrafta şunları diyordu:

> Ayetullah Uzma Humeyni hazretlerine:
>
> "Yüce Rabbim Müslümanların sizden sağladığı faydaları artırsın, sayeniz eksik olmasın.
>
> Bağdat-Necef-Irak
>
> Hepimiz Allah'tanız ve sonunda her şey ve herkes O'na döner… Hikmet sahibi Yüce Rabbim, evliyaullah için mukadder kıldığı bütün bela ve acıları sizin büyük yüreğinize de vermekte… Ve bu, da; İmam Hüseyin'e benzeyen bir başka boyutunuz… O büyük ruhu anarak ve onun gösterdiği hilim, sabır ve tevekkülü hatırlayarak teselli bulabiliyoruz ancak… Bereket dolu varlığınızın devamı yegâne arzumuzdur."
>
> Seyyid Ali Hamenei.

Necef'e gönderdiği tek telgraf bu değildi. O gün Vaiz-i Tebesi, Haşiminejad ve Mehami Bey'ler tarafından da birer telgraf çekerek İmam Humeyni'ye başsağlığı dileklerini bildirmişti:

"Dört telgrafı postane memuruna verdiğimizde çok şaşırdı; yanındaki arkadaşlarına göstermeden edemedi. Onlar da şaşkınlıklarını gizleyemediler. Çünkü o günlerde öyle birine böyle telgraflar gönderilmesi olağanüstü bir cesaret isterdi. Dahası, telgraflarda Şah Rejiminin maskesi indiriliyor; başına getirilen acı kayıp nedeniyle İmam Humeyni'ye başsağlığı veriliyor ve onun yiğitçe direnişi ve dik duruşu övülüyordu. PTT memuru, telgrafların tutarını söylediğinde benim o yüksek meblağ karşısında geri adım atıp telgrafları göndermekten vazgeçeceğimden gayet emin bir şekilde 'Bu telgrafın ücreti 1000 tümeni buluyor; göndermek istediğinizden emin misiniz?' diye sordu. Vezneye 1000 tümen koyduğumu görünce hayretle bana baktı; o günlerde benim gibi birisi için bu para çok yüksek bir meblağdı."[1]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], s. 26.

SÜRGÜN

Mustafa Humeyni'nin Vefatının 40. Günü

Meşhed Dinî Bilimler Medresesinin yayınladığı bildiride, Mustafa Humeyni'nin ölümünün 40. günü münasebetiyle 11 Azer/20 Zilhicce günü anma programı düzenleneceği ilan edilmişti.

Medrese öğrencileri tarafından el yazısıyla yazılıp çoğaltılarak dağıtılan bildiride şöyle deniliyordu:

"Bismillahirrahmanirrahim

Onlar sırf 'Rabbimiz Allah'tır' dedikleri için haksız yere vatanlarından sürgün edilip çıkarıldılar…" (Hac, 40)

İslami velayetin doğuşu ve parlayışı olan Gadir-i Hum Bayramı bu yıl, Allah yolunda hicret eden büyük İslam âlimi Merhum Hüccetü'l-İslam ve'l-Müslimin Ayetullah Hacı Seyyid Mustafa Humeyni'nin rıdvanullah aleyh elem verici vefatının 40. gününe rastlamış bulunmaktadır. Dinî sorumluluklarının bilincinde olan âlimlerimizi saygıyla anmak ve (canlarımız feda olsun) asrın İmamı Hz. Mehdi efendimize ve İslam dünyasının yiğit ve büyük âlimi ve taklit mercii Ayetullah İmam Humeyni Efendi hazretlerine taziyelerimizi sunmak amacıyla h.k 20 Zilhicce cuma günü saat 08'de Hacı Molla Haşim Camiinde anma programı düzenlenecektir."

Meşhed Dinî Bilimler Medresesi

Tahmin edileceği üzere Şah Rejimi bu taziye programının yapılmasına izin vermedi. Ama Nevvab Medresesinin öğrencileri bir anma programı düzenlediler ve güvenlik güçlerinin müdahalesi ile karşılaştılar. Hamenei Bey'in müdahalede bulunup aracılık etmesiyle polisle medrese öğrencileri arasında vukuu kesinleşen tehlikeli bir arbedenin önü alınmış oldu.

Aynı günlerde Sadık Halhali Bey, Hamenei Bey'i Kum'dan arayarak Seyyid Mustafa Humeyni'nin vefatının 40. günü düzenlenen anma programında güvenlik güçlerinin müdahalesi nedeniyle çok sayıda vatandaşın tutuklandığını haber verdi:

"Kesinlikle sıra sizinle bana da gelecek ve bizi de tutuklayacak bunlar!" dedi. "Neden?" diye sordum, "Beni neden tutuklasınlar ki? Tutuklanmamı gerektirecek ne yaptım ki ben?"

Halhali Bey, Kum İlmiye Medresesi hocaları tarafından A'zam Camiinde düzenlenen ve 10 bin civarında katılımcının iştirak ettiği anma programında etkili bir konuşma yapmıştı. Ondan önceki konuşmacı aynı yılın başlarında sürgün mahkûmiyetini tamamlayarak Kum kentine dönen Rabbani Emleşi Bey'di; her ikisi de yaptıkları konuşmada Şah Rejimini sert bir dille eleştirmiş ve İmam Humeyni'yi desteklemişlerdi. O günlerde art arda programların düzenlendiği A'zam Camii, Muhammed Cevad Hücceti Kirmani Bey'in tarihî bir konuşmasına da şahit olacaktı; bu konuşma aslında bir bildiri niteliğindeydi. Halhali Bey'in Hamenei Bey'e telefonundan bir gün sonra Abdürrahim Rabbani Şirazi, Sadık Halhali, Abdulmecid Meadihah, Muhammed Cevad Kirmani ve Muhammed Mehdî Rabbani Emleşi sürgün edilmiş; Hücceti Bey İranşehir'e sürülmüştü.

Tekrar Tutuklanıp Sürgüne Gönderiliyor

Meşhed kenti bu defa az sayıda din adamının değil, çok daha geniş boyutlarda din adamları, üniversiteliler ve çeşitli halk kesimlerinin rejim aleyhtarlığı ve Ayetullah Humeyni taraftarlığına şahit oluyordu. Şahın İstihbarat Teşkilatı için kabul edilebilir bir durum değildi bu; Humeyni adının giderek daha fazla taraftar bulup bir destan yaratmasına seyirci kalamayan SAVAK'ın mutlaka gücünü göstermesi ve varlığını hatırlatması gerekiyordu. Bu da; ancak bazı din adamlarının tutuklanmasıyla mümkündü. Horasan SAVAK'ının başkanı Şeyhan, 3 Aralık'ta İstihbarat 3. Daire Başkanlığına yazdığı bir yazıyla üç din adamının tutuklanmasını önerdi:

"Son zamanlarda Humeyni lehine ve Dr. Ali Şeriati'nin görüşlerini destekleyen faaliyetler tehlikeli boyutlara varmış durumdadır. Bu doğrultuda Meşhed'deki yüksek eğitim kurumlarıyla şehrin kalabalık noktalarında dağıtılan ve duvarlara yapıştırılan zararlı bildiri ve sloganlar tehlike arz etmektedir. Bu duruma gereken müdahalenin yapılması için Humeyni

taraftarları ve tutucu dindar kesimden bazılarının derhal tutuklanmaları ve evlerinin aranıp zararlı belgelerin bulunması hâlinde denetim altına alınmalarının zaruri olduğu düşünülmektedir."[1]

Bu öneri İstihbarat 3. Daire Başkanlığına ulaştığında ilgili yetkililerden biri bu tür tutuklamaların aslında hiçbir belge ve delile dayanmadan yapılacağını ve bu nedenle de, kanuni bir yaptırım uygulamanın mümkün olmayacağını itiraf ederek tutukluların istihbarat zindanlarına gönderilmesi yerine, sürgüne gönderilmesini önerdi:

"Bu şahıslar daha önce de defalarca aynı şekilde tutuklandılar; ama aleyhlerine hiçbir kanuni belge bulunamadığından resmen mahkûmiyet almadılar. Şimdi de aynı durumla karşı karşıya bulunmaktayız; yine elimizde hiçbir belge bulunmamaktadır. Müsaade edilirse, ilgili şahıslar konusunun Güvenlik Komisyonuna götürülüp orada, sürgün edilmeleri için gerekli kararın çıkarılmasını önermekteyiz."[2]

Bizzat İstihbarat daire başkanlığının bu itirafı kan dondurucudur. Çünkü bu itiraf, o güne kadar yapılan tutuklamaların, hele fikir ve kalemden başka silahı olmayan din adamı ve aydınların tutuklamalarının aslında hiçbir kanuni dayanağı olmayıp tamamen keyfi şekilde gerçekleştiğini ve rejimin kendisine muhalif olan mücadeleci aydın insanları sindirip toplumda bir korku ve dehşet ortamı yaratarak varlığını sürdürebilmeyi hedeflediğini göstermektedir. Dahası, 1971'den sonraki bütün tutuklamalar sadece kanunsuz şekilde hapislerde alıkonulmaktan ibaret kalmış; akla hayale gelmez insanlık dışı işkencelerle de iç içe olmuştu. İstihbarat 3. Daire Başkanı Perviz Sabiti bu öneriyi hemen kabul edecekti:

"İlgili şahısların sabıka kayıtlarına detaylı bir rapor da ekleyerek gönderin. Rapor komisyondan onay alınır alınmaz sürgün edilecekleri şekilde hazırlansın!"[3]

"Çok gizli" kaydıyla hazırlanan rapor şöyleydi:

"Meşhed ve Şiraz kentlerinde bir süre önce yaşanan kamu düzenini bo-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK'ından İstihbarat 3. Daire Başkanı'na, No. 1 H/9434, tar. 12.09.1356.

2- age.

3- age.

zucu anarşik faaliyetlerin, sabıka kaydı bozuk olan birkaç aşırı din adamı tarafından tertiplendiği tespit edildi. Söz konusu din adamları, Ruhullah Humeyni'nin oğlu Mustafa Humeyni'nin vefatı gibi bazı meseleleri bahane ederek ülkenin millî çıkarlarına aykırı konuşmalar yapmak suretiyle halkı devlete karşı kışkırtmış ve düzeni bozmaya sevk ederek ülke aleyhine sloganlar attırmışlardır. Bu da bazı tutucu dindarların sokaklara dökülüp gösteriler yapması, bazı mağaza ve bankaların camlarının kırılmasıyla sonuçlanmıştır. Muharrem ve safer matem aylarına girmek üzere olduğumuz dikkate alınacak olursa söz konusu din adamlarının bundan yararlanmaya çalışacakları ve matem günlerinde toplayacakları büyük kalabalıkları, mezkûr emelleri doğrultusunda kullanacak konuşmalarla tahrik edip, tutucu dindar kalabalıkları da geniş çaplı bir şekilde kamu düzenini bozucu eylemlere sevk edecekleri öngörülmektedir. Bu nedenle, mezbur şahısların muhtemel girişimlerine karşı bazı önleyici tedbirler düşünülmüştür. Bu tür aşırı din adamlarının Meşhed ve Şiraz şehirlerinde halkı kışkırtacak ve kamu düzenini bozabilecek girişimlerine karşı, bu tahriklere müsait olan safer ve muharrem aylarında, daha etkili önlemler alınması doğrultusunda, halkı tahrik ve düzeni bozma konusunda dosyaları hayli kabarık olan aşağıdaki din adamlarının sürgüne gönderilmesine karar verilmiştir:

1- Ali Asgar Destgayb: Şirazlı, aşırı görüşlü ve kamu düzenini bozucu din adamı.

2- Ali Muhammed Destgayb: Şirazlı, aşırı görüşlü ve kamu düzenini bozucu din adamı.

3- Seyyid Ali Hamenei: Meşhedli, aşırı görüşlü ve kamu düzenini bozucu din adamı.

4- Şeyh Ali Murad Hâni Ernege: Meşhedli, aşırı görüşlü din adamı.

5- Hüseyin İmadi: Meşhedli, aşırı görüşlü din adamı.[1]

Bu rapor ve listenin, aralık ayının 11'inde SAVAK başkanı tarafından onaylanmış olması dikkat çekicidir. Yani Meşhed ve Şiraz kentlerinde Kamu Asayişini Sağlama Komisyonu daha teşkil bile olmadan sürgün kararı Tahran'da verilmiş ve resmen iblağ edilmiş oluyordu. Bu önemli

1- age, Özel bülten, No. 6241, tar. 20.09.1356.

hatayı fark eden Perviz Sabiti işi kılıfına uydurabilmek için hemen ertesi gün Horasan SAVAK'ına bir direktif verecekti:

"Kamu Asayişini Sağlama Komisyonu derhal kurularak listede geçen Meşhedli 3 din adamının, ülkenin en ücra köşeleri ve iklimi en elverişsiz mıntıkalarından birine 3 yıllığına sürgün edilmesi yolunda karar çıkarılsın!"[1]

Hamanaei Bey'i Meşhed'den sürebilmek için yıllardır uğraşan Şeyhan, Tahran'ın verdiği kararı öğrenir öğrenmez 14 Aralık sabahı saat 09'da Meşhed Kaymakamlığında Asayiş Komisyonunu hemen toplayarak, komisyonda görüşülüp alınması gereken kararı, tam bir despotlukla orada iblağ edip Tahran'ın yaptığına benzer bir yaptırımla istenen şekilde onaylattı: Dinî Bilimler Medresesi hocası olan Hamenei Bey 3 yıllığına İranşehir'e, Şeyh Ali Tahrani 3 yıllığına Çâbahar'a ve Şeyh Hüseyin Şahrudi olarak tanınan Hüseyin İmadi de 3 yıllığına Sircan'a sürgün edildi.[2]

Horasan SAVAK'ının başkanı, komisyonun toplanmasını bile beklemeden; yani Kamu Asayişini Sağlama Komisyonu toplanmadan saatler önce Hamenei Bey'i tutuklamıştı bile!!

Son Tutuklanma

14 Aralık 1977'de Hamenei Bey'in evinin kapısı çok farklı bir şekilde çalınmıştı. Zil sesi ile yetinmeyen davetsiz eller, kapıyı yumruklamaya başlayınca Hamenei Bey sıçrayarak uyanmıştı. Sabah ezanına, daha 1 saat vardı… Kim olabilirdi? Her zaman olduğu gibi, kapıyı açmak üzere bizzat kendisi çıktı; kapıyı hep kendisi açar ve çalanın kim olduğunu sormazdı. Evdekiler mışıl mışıl uyuyordu. Kapıyı açtığında silahlı adamlarla karşılaştı. Kiminin elinde tabanca kiminde de otomatik tüfek vardı. Terör edileceğini düşündü; onu öldürmeye gelmişlerdi demek ki:

"Beheşti Bey, komünistlerin faal Müslümanları tasfiye etmek istediklerini söylemiş ve beni dikkatli olmam için uyarmıştı. Nitekim o günlerde komünistler bir gece yarısı Kirmanşah'ta Musevi Kadricani'nin evini basıp ellerini bağlayıp götürmüşler, tam öldürmek istedikleri sırada adeta mucizevî bir şekilde onların elinden kurtulup kaçmayı başarmıştı."

1- age, İstihbarat 3. Daire Başkanı'ndan Horasan SAVAK'ına Şifreli telgraf, No. 312 / 6287, tar. 21.09.1356.

2- age, üstteki telgrafa cevap, No. 1 H/9601, tar. 23.09, 1356.

Bütün bunlar bir anda şimşek gibi zihninden geçmişti: Ani bir hareketle kapıyı kapatmak istedi; ama dışarıdakiler engel olmaya çalışıyordu. Can havliyle, var gücünü kullanarak kapıyı kapatmayı başardı. Ya başka bir taraftan eve girmek isterlerse?! Bunu düşündüğü sırada dışarıdakilerden biri yüksek sesle bağırdı: "Kanun namına, kapıyı aç!" Bunu duyduğunda dışarıdakilerin SAVAK ajanları olduğunu anladı. Kapısına dayanan bu tehlike, bu durumda en azından ölüm anlamına gelmiyor demekti. Bu sırada evin kapısının camını kırdılar:

"Kapıya gidip açtım... 6 silahlı kişi hışımla içeriye girip bahçe kapısıyla ev kapısı arasında gaddarca beni dövmeye başladı. Gürültüden uyanan 12 yaşındaki oğlum Mustafa, pencereden şaşkın bakışlarla babasının 6 kişi tarafından acımasızca dövülmesine şahit olmuştu. Çığlıklar atarak ağlıyordu."

Rastgele vuruyorlardı… Daha çok diz altına ve ayaklarına… Ayakkabılarının burnuyla acımasızca vuruyor; habire vuruyorlardı… İçlerinden biri bir kelepçe çıkarıp ellerini kelepçeledi. Onu öne doğru iterek evden içeriye girmesini istediler; peşinden onlar da girecekti… "Eşimle çocuklarımın beni kelepçelenmiş olarak görmesini istemiyorum; ellerimi çözün; insanlığa yakışmıyor bu." dedi; kabul edip kelepçeyi çözdüler. Onun ardından, hep birlikte içeriye girdiler. Yarı uykulu gözlerle odanın ortasında duran eşiyle 4 oğlu şaşkınlıkla onlara bakıyordu. En küçük oğlu Meysem o sırada henüz 2 aylıktı:

"Onları sakinleştirmeye çalışarak 'Korkacak bir şey yok, arkadaşlar misafir' dedim..."

Hızla evi aramaya başladılar. Her şeyi altüst ediyor; her tarafı didik didik arıyorlardı. Bu sırada Hamenei Bey bile farkında olmadan eşi Hoceste Hanım kütüphane odasına süzülmüş ve kocasını zor durumda bırakabilecek bütün bildiri ve gizli evraklarla, yasaklı yazıları kaşla göz arasında halının altına gizleyivermişti:

"O bildirilerin o odada olduğunu nasıl anlamıştı; bilemiyorum... Onca SAVAK memuru arasında onlara sezdirmeden nasıl o odaya gidebildiğini anlayamadım. Bu olayı daha sonra bizzat kendisi bana anlattı."

Sıra kütüphaneye gelmişti… Onun aleyhine delil olabileceğini düşündükleri bütün kitaplarla notları toplayıp götürdüler. Daha önce de olduğu gibi, o kitap ve yazıların hiçbiri kendisine geri verilmedi. Baskını gerçek-

leştiren görevlilerin yazdığı raporda, Hamenei Bey'in evinden toplanan belgeler hakkında şöyle denilecekti:

"Dr. Ali Şeriati'nin 13 kitabı, Murtaza Mutahhari'nin bir kitabı ve daha sonra incelenmek üzere alınan bir miktar not, el yazısı ve mektup!"

Sabah ezanı duyulduğu sırada onlar hâlâ evi didik didik etmekle meşguldü.

"Sabah namazının vakti girmişti; namaz kılacağımı söyledim. Birisi lavaboya kadar bana eşlik etti. Abdest alıp kütüphane odasında namazımı kıldım. Onlardan sadece biri namaz kıldı. Diğerleri arama işini aralıksız sürdürdüler. Kütüphane odasındaki halının altından başka her yeri didik didik aradılar."

Namazdan sonra, evden ayrılmadan önce, eşinden biraz yiyecek istedi ve o sırada uyumakta olan Müçteba'yla Mesud'u uyandırmasını rica etti; onlarla vedalaşmalıydı. SAVAK memurları "Babanız bir yolculuğa çıkıyor." dedilerse de, o, çocuklarına yalan söyleyemezdi:

"Ben, 'Yalan söylemeye gerek yok.' dedim ve çocuklarıma gerçeği söyledim."

Evdekilerle vedalaştıktan sonra gecenin davetsiz misafirleri eşliğinde kapıdan çıktı. Ev, silahlı görevliler tarafından kuşatılmıştı. Onu götürmek için getirilen cip, dar sokağın en dibinde bulunan evinin önünde bekliyordu. Hamenei Bey'in arabası ise her zaman park ettiği yerde, sokağın başındaydı.

Gözlerini bağlamadılar. Araca biner binmez, memurlardan biri elindeki telsizle operasyonun tamamlandığını haber verdi: "Kartal! Kartal! Kartal!.. Tutukladık… Tamam!" Cip, SAVAK karargâhına doğru hızla ilerliyordu. SAVAK binasının alt katında her iki tarafında hücrelerin bulunduğu dar bir koridor vardı. Birkaç saat orada tuttular. Cebindeki Kur'ân'ı çıkardı, niyet edip besmeleyle Kitabullah'ı açıverdi:

"Saadet ve mutluluktan bahseden bir ayetti ilk gördüğüm... O ayeti hemen Kur'ân'ın son sayfasındaki beyaz kısma not ettim. Biraz sonra yemek getirdiler; yemekten sonra bir araca binip yola çıktık. Şehir dışına doğru gidiyorduk. Nereye gittiğimizi ve ne yapacaklarını bilmiyordum. Bu defa durum, öncekilerden çok farklıydı. Sivil ve alelade bir araçtaydık... Gözlerim de kapalı değildi... Şehir dışına doğru gidiyorduk. Bütün bunlar, daha öncekilerden tamamen farklıydı."[1]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], s. 26-29.

Araç jandarma karakolu önünde durunca, bu kez hapse değil, sürgüne gönderildiğini anladı. Ama nereye?!

Yazışmalar henüz tamamlanmamıştı. Meşhed Polis Teşkilatı reisi Tuğgeneral Amani'nin eşi ve Kamu Asayişini Sağlama Komisyonu üyesi olan Meşhed Kaymakamı Ferahengiz Palizban, Meşhed Jandarma Alay Komutanlığına gönderdiği mektupta Vali Abdulazim Veliyan'ın Hamenei Bey'in sürgün kararını onayladığını bildirip "Söz konusu şahsın uygun bir araçla İranşehir'e uğurlanması ve kaymakamlığa teslim edilmesi"ni istedi.(1)

Aynı şekilde Horasan Eyaleti Jandarma Genel Komutanlığından, bu komutanlığa bağlı Meşhed Alay Komutanlığına gönderilen bir direktifte söz konusu şahsın tecrübeli ve eğitimli bir 2. sınıf özel görevli eşliğinde İranşehir'e gönderilmesi emrediliyordu.(2) İstihbarat 3. Daire Başkanı Perviz Sabiti de; Sistan Beluçistan eyaleti SAVAK başkanına gönderdiği bir telgrafta şöyle diyecekti:

"Meşhed'in rejim karşıtı ve aşırı görüşlere sahip din adamlarından biri olan Seyyid Ali Hamenei, kamu düzenini bozma ve halkı zararlı yönlere tahrikte bulunma girişimleri nedeniyle söz konusu şehrin Asayişi Sağlama Komisyonu'nun aldığı karar doğrultusunda İranşehir'de 3 yıl zorunlu ikamete mahkûm edilmiş olup çok yakında bu şehre gönderilecektir. Mezkûr şahsa karşı gereken tedbirlerin alınıp, dikkat gösterilmesi önemle hatırlatılır."(3)

Sürgün hükmü, Jandarma Komutanlığında bulunduğu sırada,17 Aralık günü Hamenei Bey'e gösterildi; daha önceki hükümler gibi bu hükmü de reddettiğini ve karara itirazı olduğunu söyledi.(4)

Jandarma Komutanlığında İkamet

Jandarma Komutanlığına bağlı askerî karakolda bir hapishane olmasına rağmen Hamenei Bey'i hapishaneye koymadılar; onu karakol komutanlığı-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Meşhed Askerî Karargâh Komutanlığından Jandarma Alay Komutanlığına, No. 2-508, tar. 24.09.1356.

2- age, Meşhed Jandarma Alay Komutanlığına, No. 501/02/1794, tar. 23.09.1356.

3- age, 312'nin Zahidan'a telgrafı, No. 312/6386, tar. 26.09.1356.

4- age, Horasan Polisinden Meşhed Askerî Komutanlığına, No. 57-9-53, tar. 27.09.1356.

nın subaylar odasına aldılar. Albay rütbesi taşıyan karakol komutanı, bir din adamını askerî tutuk evine koymayacak kadar dinine saygılı bir subaydı:

"Albay çok temiz ve düzgün karakterli biriydi. Bana diğer tutuklulara davrandığı gibi davranmadı; bilakis gayet serbesttim... İstediğim zaman bahçeye çıkıyor, spor yapabiliyordum."

Nereye sürüldüğünü de o karakolda anladı. Buna sevinmişti:

"İranşehir'e sürülmeme sevinmiştim; çünkü yakın arkadaşım Muhammed Cevad Hücceti Kirmani de aynı şehre sürülmüştü; orada birlikte olacaktık."

O karakolda 5 gün tutuldu. Ailesiyle görüşmesi engellenmiyordu. Aralık ayının 18. günü bütün ailesi onu uğurlamaya gelmişti. Bu defa suratlar, önceki hadiseler kadar açık değildi. Ne de olsa hapse ve işkenceye değil, sürgüne gidiyordu. Hapisten daha hafif ve daha kolay bir sorundu bu… Otobüs durağına gittiler. Üç kişi ona eşlik ediyordu; biri subay, diğerleri de er ve başçavuştu.

Gonabad'da

Otobüs öğle yemeği için Gonabad'da durmuştu. Burası Hamenei Bey için pek de yabancı sayılmazdı; şehir ahalisinin çoğu onu tanırdı. Daha önce defalarca bu şehre gelmişti. Zaten Muhammed Bağır Ferzane, Seyyid Rıza Kamyab, Hasan Sadıki Gonabadi gibi öğrencileri hep buradaydı:

"Öğrencilerimle irtibatım, 'hoca-öğrenci' ilişkisinden ötedeydi. Aramızda çok yakın bir dostluk ve derin kardeşlik bağları vardı. Çoğunun bu şehirde düğününe katılmış; bu vesileyle şehir halkının çoğuyla yakından tanışmıştım."

Otobüsten indikleri sırada, daha restorana doğru birkaç adım bile atmadan Hamenei Bey'e saygıyla yaklaşan bir genç, onun için bir istiharede bulunmasını rica etti. Yanındaki görevliler dikkatle onları izliyordu. Kur'ân'ı açtığı sırada genç adam ona doğru eğilip yavaşça "İstihare bahane hocam." dedi, "Neden bu şekilde askerlerin yanında gözaltında tutulduğunuzu öğrenmek istedim!" delikanlıya merakla bakarak "Beni tanıyor musun?" diye sordu; olumlu cevap alınca durumu kısaca anlatıp İranşehir'e sürgüne gittiğini, diğer tanıdıklara ve dostlara da bunu bildirmesini söyledi.

Ertesi gün tan yeri ağarırken Zahidan'a varmışlardı. Namazını camide kıldı; öğle yemeğini yedikten 1 saat kadar sonra başka bir otobüsle İranşehir'e hareket ettiler.

İranşehir'de

Aynı gün sürgün mahallîne varmışlardı. Önce kaymakamlığa, oradan da polis müdürlüğüne götürüldü. Orada onun adına bir dosya açıldı; şehirden ayrılmayacağına ve her gün gelip o deftere imza atacağına dair taahhüt aldıktan sonra serbest bıraktılar. Şimdi yalnızdı artık. Camiyi sordu; İranşehir'deki 2-3 camiden biri olan Ehlibeyt camilerinden "Âl-i Resul Camii"ni gösterdiler. Çok büyük, görkemli ve değerli halılarla döşeli camiyi görünce bütün sıkıntılarını unuttu. Cami bahçesi ağaçlıklı ve serindi; şadırvanın musluğundan akan içimli suyu, Tahran'ın suyunu aratmayacak kadar güzeldi. İçi bir hoş oldu. Aralık ayında İranşehir'in havası sıcak olmasına rağmen ılık ve latifti. Soğuğa alışkın olmayan bünyesi için mükemmel bir havaydı bu:

"Âbamla cübbemi çıkarıp bir kenara koydum. Ailemden ve dostlarımdan ayırmışlardı beni; her şeyden koparmış, bir başıma bırakmışlardı. Bütün varlığımla Hz. Allah Teâlâ Celle Celalüh'e yönelmiştim. Bunun verdiği tatlı duyguyu daha önce hiç hissetmemiştim doğrusu."

İranşehir'deki Âl-i Resul Camii Ayetullah Burucerdi tarafından ve Ayetullah Kef'emi'yle yöre halkının yardımları neticesinde inşa edilmişti.[1] Valizini alıp camiden çıktı. Yoldan geçenlerin, sürgüne gönderilenlere bakışı alışkın ve doğaldı. Bu şehre pek çok sürgün gönderildiği, ahalinin bu alışkın bakışlarından kolaylıkla anlaşılabiliyordu. Şehrin ana caddesinde Raufi Bey'in adresini sordu. Gösterilen mağaza kapalıydı. Biraz dolaşıp döndü, mağaza yine kapalıydı; biraz daha oyalanmayı denedi; vitrin camından içeriye bir göz attı. Geriye dönüp baktığında küçük bir Wolksvagen minibüsün park ettiğini gördü. Rengi, onun Wolswagen'inden farklıydı. Araçtan inen iki kişi kimi aradığını sorunca Raufi Bey'i aradığını söyledi. "Onu tanıyor musun?" diye sordular, "Hayır." dedi, "Falanca arkadaş gönderdi beni!" Bunun üzerine öne doğru bir adım atıp elini uzatan adam "Raufi benim, bu da kardeşim!" dedi. Ali Raufi manifaturacı, kardeşi Muhsin de terziydi. Her ikisinin de mağazası Pehlevi Caddesi'ndeydi. Biraz sohbet ettikten sonra araçla oradan ayrıldılar. Akşam namazının vakti girmek üzereydi; namazı Fatımiye'de kıldılar. Hamenei Bey çok yorgundu. Orada bir köşeye çekilip biraz dinlenmek istediğini

1- İranşehir, Âl-i Resul Camii, Salname-i Mearif-i Caferi [Caferi Maarif yıllığı], özel sayı, h.ş 1343, s. 294-298.

söyledi. Raufi Bey onu evine götürmeyi önerdiyse de, yorgunluktan kıpırdayacak hâli olmadığını söyleyip hemen orada bir köşeye kıvrılıp derin bir uykuya daldı. Gözlerini açtığında Fatımiye tıklım tıklım olmuştu. Birden, o gecenin Tasua gecesi olduğunu hatırladı; Ehlibeyt dostları matem için toplanmışlardı. Şeyh Muhammed Cevad Hücceti Kirmani'yi de orada gördü. Birlikte Raufi Bey'in evine gidip birkaç gün orada kaldılar. Raufi Bey'in ısrarlarına rağmen, kendilerine bir ev bulup oraya taşınmaya hazırlandıkları sırada Zahidan'dan Şeyh Muin el-Gureba başkanlığında bir heyetin kendilerini ziyarete geldiğini öğrendiler. Zahidan'lı ziyaretçilerinin de yardımlarıyla bir ev bulup temizlediler; birkaç parça eşya da ayarlayıp evlerine yerleştiler.

İranşehir'in Yeni Misafirleri

Şeyh Muin el-Gureba, sürgündekileri ziyarete gelen 2. kişiydi aslında. Onları ilk ziyarete gelen, Raufi Bey'in güler yüzlü, ağırbaşlı genç akrabası Muhammed Hüseyin Kerimpur olmuştu.[1] Raufi Bey'in evinde misafir olarak kaldıkları günün akşamı biraz geç vakitte onları ziyarete gelmişti:

"O gece kapı çaldığında irkildim; tuhaf bir hisse kapıldım. Bir tür korkuydu bu... Sürekli gece baskınları ve tutuklanmadan olacak; gece vakti kapı çaldığında hep bu duyguya kapılıyordum. Özellikle Meşhed'de evimize yaptıkları son gece baskınından sonra böyle bir psikoloji oluşmuştu ister istemez."

Kapıyı Hücceti Bey açmıştı. Kerimpur'la ilk kez orada tanışmışlar. Siyasi tutuklular ve sürgün mahkûmlarının acısını paylaşan ve çok iyi moral destek olan bu genç, onlara yardımcı olmak için elinden geleni yapmıştı. Hamenei ve Hücceti Kirmani'nin de yardımıyla, İranşehir'de İslami çalışmaların artırılmasına çalışıyordu.

Hamenei Bey'i ziyaret için Meşhed'den gelen ilk isim ise Hacı Ali Şemgedri'ydi. Hamenei Bey'in en iyi öğrencilerinden biri olan Şemgedri, onun bütün toplantı ve sohbetlerine katılmaya özen gösterir; o berbat el yazı-

1- Muhammed Hüseyin Kerimpur Ahmedizade, (h.ş 1331-1365). Bircend'de doğdu. Hamenei Bey'in sürgününü öğrenince, Zahidan'dan İranşehir'e gitti. Hamenei Bey ona güven duyunca Zahidan'da çalışmalar yapmasını teşvik etti. Kerimpur da o bölgede birçok insanın İslam İnkılâbı hareketine katılmasını sağladı. İnkılabın zaferinden sonra Zahidan'da İslam Cumhuriyeti Partisi'nin başkanı oldu. Saddam'ın İran'a saldırması üzerine cepheye koştu ve Şelemçe harekâtında şehit düştü.

sıyla bütün dersi not ederdi. Sürgündeki iki arkadaşın yeni kiraladıkları evlerine yerleştikleri 2. gün onları ziyarete gelmişti. Küçük oğluyla kardeşi de yanındaydı. Kardeşi; ne din talebesiydi ne de üniversiteli… Halkın içinden, sade bir vatandaş, sade bir esnaftı… Meşhed'de Hamenei Bey'i pek seven bir kesimdi bu:

"Bu kesim fevkalâde inançlı ve samimi insanlarla doluydu; gayet seviyeli bir İslami kültürleri vardı; bazı tahsillilerde bile bulunmayacak kadar inançlı ve kültürlü bir İslam aşkı vardı onlarda. İslami ve inkılâbi mefkûre adeta kanlarına işlemişti; İslam dinini bütün varlıklarıyla hissediyor ve yaşıyorlardı; İslam'a gerçek anlamda gönül vermiş insanlardı."

Hamenei Bey'le Hücceti Kirmani Bey'in ziyaretçileri ilk aylarda pek göze çarpacak kadar değildi. Ama şubat ve mart aylarında hızla artan ziyaretçi sayısı SAVAK Teşkilatı için ciddi bir soruna dönüşmekte gecikmedi. İranşehir SAVAK'ı, eleman ve zamanının önemli bir kısmını sırf bu işe ayırmak zorunda kalmıştı. 15-27 Şubat arasında bu iki sürgün din adamını ziyarete gelenlerin sayısı 29'u bulmuştu. Üstelik bunların çoğu uzak şehirlerden geliyordu. Bu ziyaretçiler kimi zaman Vaiz-i Tebesi'yle Haşiminejad gibi yakın arkadaşları, kimi zaman Ali Hücceti Kirmani gibi akrabaları, kimi zaman da din talebeleri, üniversite öğrencileri, din adamları veya halkın diğer kesimlerinden sade vatandaşlardı. Sürgün edilen bu iki din adamını görebilmek için ülkenin dört bir yanından İranşehir'e gelen ziyaretçilerin hızla artan sayısı SAVAK'ı tedirgin edecek ve bu durum raporlara şöyle geçecekti:

"Ziyaretçilerin sayısı her geçen gün artıyor… Bu da söz konusu şahısları kontrol altında tutmamızı zorlaştırıyor."[1]

Ziyaretçiler hakkındaki bütün bilgiler en ince detaylarıyla kayda geçirilip bölge istihbaratı tarafından fişleniyordu; ziyaretçinin:

Adı, soyadı, baba adı, kimlik numarası, doğum yeri ve tarihi, mesleği, ziyaret ve geliş tarihi, araçla gelinmişse plakası ve şehirden ayrılma tarihi bu dosyalarda kaydediliyordu. Bu görev aksatılamazdı. Çünkü Sistan Beluçistan Eyaleti SAVAK başkanı Rızvani tarafından teşkilatın İranşehir bürosuna resmen talimat verilmişti:

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], A H 11'den 312'ye, No. A H 11/3513, tar. 19.11. 1356.

"Yetki alanınızdaki bölgeye sürgün edilen iki din adamına ziyaret için ülkenin çeşitli noktalarından, bilhassa Meşhed ve Kum kentlerinden gelen din adamı, din talebesi, üniversite öğrencileri ve diğer kesimlerden tutucu dindar insanlar tehlikeli mesajlar, bildiriler, yayınlar ve kitaplar taşıyabileceğinden; ziyaretçilerin bütün hâl ve davranışları tam bir gizlilik içinde dinlenip kontrol altına alınmalı; hepsi hissettirilmeden takip edilmeli ve elde edilen bütün bilgiler derhal teşkilata ulaştırılmalıdır. Bu arada bizzat sürgün mahkûmlarına karşı daha dikkatli olunmasındaki önceliği tekrar vurgulamakta yarar görmekteyiz."[1]

Hamenei Bey'i ziyaret için İranşehir'e gelen ulemadan biri de Ayetullah Saduki'ydi. 1978 Nevruz'una (21 Mart) birkaç gün kala, beraberindeki bir grupla, Yezd kentinden gelip Hamenei Bey'i ziyaret etmişti. Ayetullah Saduki'yle birlikte gelenler arasında Kâzım Raşidpur Yezdi de vardı. İranşehir'den sonra; Nasır Mekarim Şirazi Bey'i de ziyaret edebilmek için oradan Çâbahar kentine geçeceklerdi. Raşidpur Yezdi Bey'le ilk kez orada, sürgün günlerinde tanışmıştı. Güleç, şakacı, hoşsohbet ve hazırcevap bir din adamı olması dikkatini çekmişti. Çok yakında tekrar görüşeceklerini bilmeden, hemencecik birbirlerine ısınmış, iyi arkadaş olmuşlardı.

Martın 29. günü Yezd şehri çok kanlı bir yürüyüş ve gösteriye şahit olacaktı. 18 Şubat 1978'de Tebriz halkının başlattığı kanlı kıyamın şehitlerinin 40. günü Heziyre Camiinde düzenlenen anma merasiminde etkili bir konuşma yapan Raşidpur Yezdi Hoca ertesi gün tutuklanacak ve o da 3 yıl sürgüne mahkûm edilerek İranşehir'e gönderilecekti!

Kendisini ziyarete geldikleri ilk tanışma gününden sadece 15 gün sonra; Raşidpur Yezdi Hoca'nın bir polisle kendisine gönderdiği mektubu açıp okuduğunda çok şaşırmıştı. Mektupta, Raşidpur Bey şu anda Jandarma karakolunda olduğunu ve hemen kendisini görmeye gelmesini yazıyordu:

"Hemen Jandarma karakoluna gittim. Gördüğüm manzara ilginçti: Raşid hocayla 8 subay, karakolun bahçesinde oturmuş hasbihal ediyordu! Raşid hoca latifeleriyle onları gülmekten kırıp geçirmişti!"

1- age, Sistan Beluçistan SAVAK'ından Çabahar SAVAK'ına, No. H 11/11318, tar. 03. 11.1356.

Raşidpur hoca neşesini orada da kaybetmemişti; sürgüne gönderilirken bile subaylarla içli dışlı olmuş, onlarla şakalaşmıştı. Raşid Hoca'yı bir ambulansla İranşehir'e getirmişlerdi. Birlikte jandarma karakolundan ayrılıp Hamenei Bey'in kaldığı eve gittiler. Hücceti Kirmani Bey birkaç gün önce oradan Senendec'e sürülmüş ve İranşehir'in ılıman ikliminden, Kürdistan Eyaletin'in sert ve soğuk iklimine gönderilmişti. SAVAK raporlarına göre Hücceti Kirmani Bey rejim karşıtı faaliyetlerine sürgünde de devam etmiş ve bazı adamlarının yardımıyla, İranşehir halkına rejim karşıtı görüşler aşılamaya başlamış; bu nedenle de Asayiş Komisyonu'nun kararıyla sürgün bölgesi değiştirilerek Senendec'e sürülmüştü.(1) Hücceti Bey Senendec'den Hamenei Bey'e yazdığı mektupta "Siz İranşehir'in sıcacık ikliminde yaşarken burada Senendec'in soğuk havasından yararlanmak bana haram." diyecekti.(2)

Aynı günlerde Hamenei Bey'in ailesi de onu ziyarete geldi; minik oğulları Meysem o sırada henüz 6 aylıktı ve annesinin kollarındaydı.

İnkılâp Haberleri... Devrimin Ayak Sesleri...

Hamenei Bey İranşehir'e sürgüne gönderildikten sonra kendisini ziyarete gelenlerin çokluğu ve bazı yayınlara ulaşma imkânı nedeniyle ülkede başlayan inkılâpla ilgili gelişmelerden haberdar olabiliyordu. 9 Ocak 1978'de Kum'da gerçekleşen kanlı hadise, 18 Şubat 1978'de Tebriz'de başlayan kıyam hareketleri ve nihayet 29 Mart 1978'de Yezd'de baş gösteren olaylar onun da kulağına geliyordu:

"Kum'daki olayları duyunca neredeyse inanılmaz gibi geldi bize; hayretler içinde kaldık. Çünkü siyasi atmosfer çok karanlıktı; halkın sosyal hareketini destekleyebilecek bir ortam yoktu orada... Dahası, o şartlar altında rejime karşı orada açık bir tavır sergilenebileceği, rejimle yüz yüze, şehadete kadar varabilecek bir kavgaya girilebileceği doğrusu beklenen bir durum değildi. Kum hadiseleri, daha önce orada bazı hazırlıklar da yapılmış olmadığından, umulmadık bir gelişme olmuş ve hepimizi şaşırtmıştı; öngörülen bir gelişme değildi bu... Ani ve beklenmedik gelişmelerdi... Art arda gelişmeye başlayan o

1- Yaran-ı İmam be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İmam'ın arkadaşları], Ayetullah Emleşi, 25. Kitap, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Merkezi], h.ş 1380, s. 345.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], s. 29-33.

olayları görünce çok büyük bir hadisenin arifesinde olduğumuzu anladık. O günlerde hadiselerden beni haberdar eden bazı yiğit gençler vardı. Bunlardan biri de Şeyh Salihi'ydi. Çok çalışkan, faal ve zeki bir gençti."

Ayetullah Saduki'yle Yazışma

Yezd'de vuku bulan kanlı 29 Mart hadisesinden birkaç gün sonra Ayetullah Saduki ona kısa bir yazı göndererek, ülkedeki gelişmeler hakkında kendisiyle irtibat kurmasını istedi:

"Din âlimleriyle meseleyi konuşmak için uygun bir fırsattı bu... Böylece Saduki Bey vasıtasıyla ulemanın ülkedeki gelişmeleri daha derinlikli şekilde irdeleyebilmesini, gelişmeler karşısında daha etkin tepkiler vermelerini ve gerekli önlemleri almalarını sağlayabilirdik. Çünkü ulema, ciddi şekilde liderlik pozisyonuna doğru gitmedeydi, bu da uyanık ve bilinçli olmayı, tecrübe ve pişmeyi, olayları doğru yorumlayabilmeyi ve geleceğe yönelik programlar geliştirip muhtemel her komplo ve oyuna karşı tedbirler geliştirmeyi zaruri kılıyordu. Bütün bunlar ise, o günün ulemasında çok az görülebilen vasıflardı. Çünkü o güne kadar onlar için toplumda siyasi liderliği üslenme ve onca büyük ve etkili hadiseleri yönlendirme zemini oluşmamış; âlimlerden hiçbiri böyle bir liderlik pozisyonuyla karşılaşmamıştı."

Bu konulardaki fikir ve görüşlerini detaylı bir mektupla Ayetullah Saduki'ye bildirmeye karar vererek 8 Nisan 1978'de şu satırları kaleme aldı:

> "Sn. Ayetullah Hacı Şeyh Muhammed Saduki Yezdi hazretlerine:
>
> Ümmet için bereket kaynağı olmanız sevindirici ve bunun devamlılığı arzumuzdur.
>
> Yezd kentinde kendilerini halkın hâmisi olarak takdim eden bazı gruplarla polisin şiddete başvurup çatışması sonucu çok sayıda Müslümanın yaralandığını veya hayatını kaybettiğini büyük bir esefle öğrenmiş bulunuyoruz. Bu hadise, Kum ve Tebriz facialarının ümmetin vücudunda açtığı kanlı yaralara bir yenisini daha eklemiş; Yezd ve Cehrum'la diğer şehirlerde bu yaranın daha da derinleşmesine neden olmuştur. Müslüman halkımıza insanlık ve ahlak dersi veren sizin gibi büyük âlimlerimize bu zulüm ve zorbalık dolu facia nedeniyle taziyelerimizi sunmayı gönül borcu biliriz.
>
> Siz de çok iyi bilirsiniz ki ülke çapında 40 gün boyunca art arda gelişmekte ve giderek bütün ülkeye yayılıp büyümekte olan bu olaylar as-

lında iki önemli gerçeği ortaya çıkarmış ve iki önemli kararı aşikâr etmiştir. Bunlardan biri; ülkeye egemen olan yönetim ve rejimin, kendi halkının bilinçlenip olayların farkına varmasından duyduğu rahatsızlık ve bu nedenle de halkı ezip sindirmeye, özellikle halkın bilinçlenmesine yardımcı olanları ezip yok etmeye karar vermiş olmasıdır. İkincisi de halkın bu zalim ve zorba rejimden duyduğu derin rahatsızlık ve bu işe bir son verip, boğazını her gün daha fazla sıkarak ona hayat hakkı tanımayan boyunduruktan kurtulma kararıdır.

Egemen güçlerle milletler arasındaki bütün mücadelelerde olduğu gibi bu mücadele ve kavgada da haklı olan taraf millettir ve egemen güç batıl, zorba ve zalim bir konumdadır. Egemen rejimin kendi halkına karşı kin ve nefret kusarak savaş açmış olması, halkın bu rejimin üzerini çizerek onu batıl ve geçersiz bir rejim olarak tanımlanması için yeterli bir nedendir.

Kendi milletine düşmanlık etmesi ve bu nedenle de milletin güvenini yitirip nefretine muhatap bulunmuş olmasının, kendisini batıl ve haksız tanımlamaya yeterli bir delil olduğunu çok iyi bilen İran devleti; ülkedeki gerçekleri örtbas ve tahrif edip saptırmak için acemice telaşlar ve iğrenç yöntemlere başvurmakta ve İran milletiyle İran devlet ve rejimi arasındaki ilişkiyi tamamen ters yüz ederek dünya kamuoyuna çok farklı şekillerde yansıtmaya çalışmaktadır. Bu zorba rejimin sözcüleri dış dünyaya yaptıkları propagandalarda halkı kendi taraftarları gibi göstermeye ve ülkede vuku bulan rejim karşıtı büyük protesto gösterileri ve yürüyüşlerinin sadece azınlık bir grup tarafından gerçekleştiği kanaatini oluşturmak istemektedir. İran'daki medyanın tamamını ve yurtdışında da bazı medya güçlerini ellerinde tuttukları için de, bu konuda başarılı oldukları vehmine kapılmışlardır.

Oysa rejim tam bir gaflet içindedir; zira İran gerçekleri artık örtbas edilemeyecek boyutlara varmış; İran halkının rejim karşısındaki öfkeli haykırışı İran sınırlarını çoktan aşıp vicdan sahibi kulaklara ulaşmış bulunmaktadır. İran milletinin bu gösteri ve yürüyüşleri neden yaptığı, artık dünyanın birçok yerinde gayet iyi bilinmektedir; işin aslını dünya öğrenmiştir artık. İranlının; ülkesinde özgürlük, sosyal adalet ve insan onuruna saygıdan eser bulunmadığını bütün dünyaya ilan etmek istediğini biliyorlar; bu zulme karşı gerekeni yapıp zalimlerden hesap sormak istediğini biliyorlar. Dünya çapında gerçekleşen bu doğru bilgilenmenin nedeni İran halkının tek ses, tek yürek hâlinde

rejime karşı itirazda bulunup toplu gösteriler yapmasıdır. İran halkı bugün uyanmıştır artık. Bütün boyutlarıyla İslam'ın insani ülkülerine beslenen aşktan kaynaklanan bu mücadele ve şahlanışın her geçen gün büyüyüp yayılması söz konusu uyanış ve bilinçlenmenin en bariz delilidir. Büyük şehirlerde, taşranın neredeyse tamamında, hatta ülkenin en ücra köşelerinde bile rejimin insanlık dışı uygulamalarına karşı başlayan itiraz ve protestolar bugüne kadar görülmemiş boyutlara ulaşmış durumdadır. Bu şehirlerin çoğunda, görülmemiş büyüklükteki kalabalıklar rejime duydukları nefreti haykırmaya başlamış; öğrencisinden din adamına, aydınından işçi ve çiftçisine, hatta devletten maaş alan memurlara varıncaya kadar halkın bütün kesimleri ulemayla omuz omuza verip onlarla aynı gerçeği dile getirmiştir. İran'ın bugünkü hâlini, rejimin ülkeyi içine sürüklediği bu felaket tablosunu kınayıp mahkûm etmişlerdir. Sosyal özgürlüklerin alınması, ekonomik yetersizlikler ve ahlaki yozlaşmalar gibi İran yönetiminin uygulamaları ve yöneticilerin halkla olan mantık ve insanlık dışı ilişkilerinden kaynaklanan perişanlıkları nefretle kınayan İran halkı; aydın ve ileri görüşlü İslam ulemasına bağlılığını ve Yüce İslam diniyle kopmaz bütünlüğünü bütün dünyaya ilan etmektedir şimdi. Şah rejiminin borazancılığını yapan sözcüler ikide bir yazdıkları yazılar ve yayınladıkları tamim ve genelgelerde bu ayaklanmaların çok sınırlı, rejime itiraz edenlerin çok az olduğunu iddia etmekte; hatta bazen çocukça yöntemlere başvurup, Tebriz'de rejime karşı ayaklanan kitlelerin halk değil, Sovyetler tarafından, sınır ötesinden gönderilen kitleler olduğunu iddia etmekte olsalar bile şüphe götürmez gerçekler bunun tam tersi olduğunu herkese gösterecektir. Bugün Şah İran'ında azınlıkta olan, rejime itiraz eden halk kitleleri değil, rejimi savunan çanak yalayıcılardır. Bunlar, "azınlık" bile denilemeyecek kadar az ve naçizdirler. Rejim lehine bir gösteri tertiplemek isteyen o çanak yalayıcılar, bir meydanda bir avuç insan bile toplayamadıklarını, bunun için ne zorluklar çektiklerini, memurları tehdit veya rüşvet yoluyla zorladıklarını çok iyi bilmektedirler. Bunu Tebriz, Tahran, Kum ve diğer kentlerdeki rejim karşıtı milyonluk kalabalıklarla kıyasladıklarında tüyleri diken diken olmaktadır. Zira bu kitleler dinî liderlerinin bir işaretiyle meydanları ve camileri doldurmakta; her kesimden insanlar sokaklarda sel gibi akmaktadır. Bir anda şehrin bütün mağazaları kepenk indirmekte; sınıflar boşaltılıp derslere ara verilebilmektedir. Bütün bunlar onlara şu gerçeği itiraf ettirmektedir: Şah Rejimine karşı çıkan bu muhalif kitleler kandırılmış

azınlıklar değil; ne yaptığının farkında olan iradeli, bilinçli ve sorumlu çoğunluklardır; rejimin koflaşmakta ve uluslararası arenada itibarını kaybetmekte olduğunu gören ve doğru bir zamanlamayla harekete geçip, bastırılan öfkesini dışa vuran kitlelerdir.

Bu hakikati anladıklarının en bariz göstergelerinden biri de rejimin sözcülüğünü yapan bu isimlerden birinin, geçtiğimiz günlerde gerçekleşen gösterilerin etkin kesimlerinden olan din adamı, öğrenciler, esnaf ve işçilerin muhatap aldığı röportajlarında dalkavukça bir dil kullanmak zorunda kalması, bu kesimlerin gönlünü almaya çalışması ve rejime muhalefet sergileyenlerin bu halk kesimlerinden ibaret olduğunu itiraf etmesidir. İran rejimi şunu bilmektedir ki, artık sadece İran halkı değil, dünyada İran'la ilgilenen herkes bu ülkedeki gerçeklerin farkına varmış olup burada medeni özgürlüklerin olmadığını, insan haklarından eser kalmadığını çok iyi bilmektedir. Avusturya'daki bir İranlı diplomatın ülkedeki gösterileri özgürlüğün belgesi ve göstericileri de "özgürlük karşıtı" olarak tanımladığını gören dünya kamuoyunu bu durumda, İran'daki özgürlükçü ve demokrat rejimin (!) bu gösteriler karşısında ne yaptığını ve nasıl bir tepki gösterdiğini sormaktadırlar. Özgür ülkelerde olduğu gibi polis, göstericileri korumaya mı almakta, yoksa en sert yöntemlerle şiddet uygulayıp göstericileri tarumar mı etmektedir? Göstericilere şiddet uygulayan bir polis cezalandırılmakta mıdır, yoksa ödüllendirilip terfi edilmekte ve bilakis, halka şiddet uygulamayan polisler mi cezalandırılmaktadır?! Dünya halkı, rejimin silahla, topla, tüfekle kana bulamadığı gösterilerin yapıldığı ülkeleri "Özgür ülke" olarak tanımlamaktadır… Halk gösterilerinin kana bulandığı, gösterilerde onlarca masum insanın hayatını kaybedip yüzlercesinin yaralandığı ve yüzlercesinin de zindan, işkence ve sürgünü boyladığı ülkelerde "özgürlük" yoktur! İran devleti, dayanılmaz baskı ve zulümler nedeniyle yapılan gösterileri "Ülkede özgürlüğün var olduğunun ispatı" olarak tanımlayamaz; böyle tanımlayabilmesi için bu gösterilerin zulüm ve baskıya itiraz dışında bir nedenle yapılması gerekir. Kum'da hiçbir taşkınlık gösterilmeden medeni bir şekilde yapılan bir gösteri inanılmaz bir gaddarlıkla şiddet uygulanarak vahşice dağıtılırken, Kum şehitlerini anmak için Tebriz'de düzenlenen taziye meclisleri aptalca bir gaddarlık ve şiddetle karşılaşırken, Tebriz şehitleri anısına Kum, Yezd, Cehrum, Ahvaz ve diğer şehirlerde düzenlenen programlar polisin kanlı saldırılarına maruz kalırken savunmasız sivillere uygulanan bu vahşeti ve onca insanın ölümüyle sonuçlanan polis

müdahalelerini yetkili bir ağız nasıl olurda arsızca "ülkede özgürlüğün ve demokrasinin göstergesi" olarak tanımlayabilir?!

İran halkı ve dünya kamuoyunun vicdan sahibi insanlarının İran'da vuku bulan bu olaylar hakkındaki gerçekçi bakışı şudur: Şah Rejiminin kendisini haklı gösterebilmek için oynadığı oyunlar hem İran halkı, hem dünya kamuoyunun vicdanı nezdinde akamet ve başarısızlığa uğramış; bu oyunlar bozulmuştur. Artık herkes rejimin bu girişimlerinin gerçekleri saptırmak, hakikatleri örtbas etmek ve mevcut zulmü sürdürebilmek için kamuoyunu kandırmak amacıyla tertiplendiğini bilmiş, öğrenmiştir. Son günlerde İran'da "Millî Girişim Komitesi" adıyla türeyen halk düşmanı yeni teşkilatın, aslında Kum, Tebriz, Yezd, Cehrum ve Ahvaz'da halka katliam uygulayan elin ta kendisi olduğu ve şimdi kendisini millî gösterebilmek için aynı kolun, komite yeninden çıktığı gerçeğinden hiçbir İran vatandaşının şüphesi kalmamıştır. Bugün İran'da Şah Rejimine karşı düzenlenen bütün gösterilerin bizzat İran milleti tarafından yapıldığı herkesin malumudur. Bu durumda milletin sesini kesmek için ortaya çıkacağı söylenen şu ikinci millet de kimdir acaba? Şah rejiminin kendi halkının kanını dökme ve masum insanlara ateş açma konusunda polis ve ordudan umduğu desteği alamadığı ve bu konuda hayal kırıklığına uğradığı herkesçe bilinmektedir. İşte bu nedenle, kendi kardeşlerini öldürebilecek yamyam bir teşkilat kurma yoluna gitmiştir. "Millî Girişim Komitesi" adlı bu teşkilat muhtemelen gelecekte büyük facialara yol açacak; toplu katliamlar işleyecek; etkin insanlara terör ve suikastta bulunacaktır. Bu girişimin de şimdiden yenilgiye mahkûm olduğunu biliyor ve bundan zerrece kuşku duymuyoruz. Bu tür vahşi girişimler halkın kıyamını engelleyemeyecek ve tarihin akışını durduramayacaktır. Sürekli halkının karşısında yer alan ve halkın irade ve gücünü hiçe sayan bir rejimin bu tür oyunlarla bir yere varabilmesi kesinlikle mümkün değildir.

Son olarak; Yezdli kardeşlerimizin şehadetini saygı ve onurla anıyor; siz ve Yezd halkının diğer bilinçli ve sadık ulemasıyla, daima halkın güven kaynağı ve sığınağı olup onların irşad ve hidayeti için çaba sarf eden âlimlerimiz için Yüce Allah'tan tevfik, başarı ve onurlu duruşlarının devamını diliyorum. Yüce Alla her daim hazır ve nâzırdır. Allah'ın selamı salih kullarının üzerine olsun."

8 Nisan 1978-İranşehir

Seyyid Ali Hamenei

Hamenei Bey, Saduki Bey'e yazdığı bu bildiri nitelikli mektubu göndermeden önce, daha sonra çoğaltıp dağıtmak üzere birkaç nüsha hazırladı. Emir Mecd, kendisini ziyaret etmek için İranşehir'e geldiğinde bu nüshalardan birini ona verdi ve Meşhed'e götürüp Vaiz-i Tebesi veya Muhammed Rıza Mehami'ye vererek çoğaltılıp dağıtılmasını istedi. Mecd Bey, İranşehir'den dönerken bu nüshayı Meşhed'e ulaştırması için Seyyid Hüseyin Musevi Horasani (Cihan Abadi) Bey'e verdi. Ancak, bu sipariş biraz gecikmeye uğrayacak ve Mecd Bey birkaç gün sonra Meşhed'e vardığında bu bildiriyi bizzat çoğaltıp dağıtacaktı.

Bu bildiri nitelikli mektup "Müslüman Öğrenciler" tarafından da beğenilerek hemen matbaada dizilip sonuna bazı cümleler de eklenerek basılıp dağıtılacaktı. Eklenen cümleler şunlardı:

> "Müslüman Öğrenciler platformu olarak Kum, Tebriz, Yezd, Cehrum, Ahvaz… ve diğer şehirler de şehadete ulaşan kardeşlerimizi saygıyla anar ve zulme uğrayan mahrum milletimizle dayanışma içinde olduğumuzu, bu bağlamda hain Şah'ın zulüm düzenini devirme ve onun zulüm sarayını başına yıkma ve İslami adalet devletini kurma yolunda halkımızın yanında yer aldığımızı duyururuz. Pehlevi'nin zulüm düzeni yıkılacak ve İslami adalet devleti mutlaka kurulacaktır!"

O günkü şartlarda çok tehlikeli ve ateş dolu cümlelerdi bunlar… Nitekim bazı muhafazakâr din adamları bu bildiriyi ellerine almaya bile korktular… Ancak, bu bildiri nitelikli mektup sadece Meşhed'de değil, İran'ın bütün şehirlerinde kısa zamanda elden ele dolaşacak ve ilgiyle okunacaktı.

Bu mektubu dağıtanlardan bazıları yakalanıp hapse atıldı. Bunlardan biri de Meşhed Üniversitesi'nde Fizik bölümü 2. sınıf öğrencisi olan Hüseyin Behrami'ydi… 2 Mayıs 1978 günün ilk saatlerinde bu bildiriyi evlerin kapılarından içeriye atarken veya araçların camına yerleştirirken memurların eline düşüp hapse atılacaktı.[1]

Bu mektubun bütün şehirde, özellikle eğitim merkezlerinde yayınlanmasından pek rahatsız olan Meşhed SAVAK'ı Tahran SAVAK'ına durumu bil-

---

1- İnkılab-ı İslami Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İslam İnkılabı], 5. Kitap Tahran Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Merkezi], h.ş. 1378 bas. s. 179.

direrek Hamenei Bey ve bu mektubun dağıtılmasına yardım eden herkesin derhal tutuklanıp askerî mahkemeye gönderilmesini önerdi.[1]

Ayetullah Saduki, bu mektubundan dolayı Hamenei Bey'e yazdığı teşekkür yazısında, ondan bu konularda daha fazla yazmasını istedi:

"Bunun üzerine bu defa tam 5 sayfalık bir yazı yazdım kendisine... İslam İnkılâbı'nın gerçekleşmesi ve düşmanın komplolarının akamete uğratılması konusunda ulemaya düşen ağır görevleri sıralayıp açıkladım. Bu da kısa zamanda broşür hâlinde ve imzasız basılarak Meşhed, Yezd ve diğer şehirlerde halka dağıtıldı."

Bir süre sonra Ayetullah Seyyid Abdülhüseyin Destgayb ve Şiraz ulemasına da benzeri minvallerde mektuplar yazdı. Şiraz'da vuku bulan 20 Temmuz 1978 olayları üzerine:

"Yaklaşık 5 sayfalık bir yazı yazdım... Bu yazıda bütün Şiraz ulemasına hitap ettim."[2]

Yeni Sürgün Edilenler

Muhammed Cevad Hücceti Kirmani Bey'in sürgün mahallî İranşehir'den Senendec'e kaydırıldıktan ve Kâzım Raşidpur Yezdi bu şehre gönderildikten sonra; Seyyid Fahreddin Rahimi Horremabadi Bey[3] Hürremabad'da, Seyyid Muhammed Ali Musevi de Germsar'da daha tutuklanmış ve her ikisi de İranşehir'e sürülmüştü. Böylece İranşehir'e sürgüne gönderilen inkılâpçı din adamı sayısı 4'e yükselmişti. Emniyet Teşkilatına göre Musevi Bey'in suçu halkı rejim aleyhine kışkırtıcı konuşmalar yapmak ve kamu düzen ve asayişini bozmaktı. Germsar şehrinin Sosyal Güvenlik Komis-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 1 H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/6232, tar. 22.03.1357.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılabı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], s. 50-51.

3- Hüccetü'l-İslam Seyyid Fahrettin Rahimi (1323-1360). Hürremabad'da dindar bir ailede dünyaya geldi. Kum'da dinî bilimler tahsil etti ve İmam Humeyni2nin İslami Hareketine katıldı, bu uğurda hapis yattı, sürgün yaşadı. İnkılabın zaferinden sonra, yeni nizamın Loristan'da oturması için çalıştı. Melavi'den milletvekili seçildi ve meclise girdi. Halkın Mücahitleri tarafından İslam Cumhuriyeti Partisi Merkez bürosuna konulan bomba sonucu şehit düştü.

yonunun aldığı kararla 1 yıllığına İranşehir'e sürülmüştü.[1] Hürremabad şehrinin siyasi faal din adamlarından olan ve Alevi Camiinde cemaat imamlığı yapan Rahimi Bey de camide yaptığı bir konuşmada halkı Yezd, Cehrum ve Ahvaz şehirleri şehitlerinin 40. günü anma programına davet ettiği için tutuklanıp 10 Mayıs 1978'de şehrin Güvenlik Komisyonunun kararıyla 3 yıllığına Hürremabad'dan İranşehir'e sürgün edilmişti.[2]

Halkla İlişkiler Genişliyor

İranşehir'e sürüldüğü ilk günlerde Hamenei Bey'in bu şehrin halkıyla geniş ilişkiler kuramamış olması gayet doğaldı. Bazen Raufi Bey'le kardeşleri onu ziyarete gelir; onlarla toplantıları olurdu. Bu toplantılarda dinî ve sosyal meseleler etrafında konuşulurdu. Toplantılara gençlerin de katılması, Hamenei Bey'le bölge halkı arasındaki ilişkilerin genişlemesinde önemli bir köprü oldu. Bu gençler arasında "Ateşdest" gibi bazı isimler, İranşehir'de sürgünde bulunduğu sürece onu hiç yalnız bırakmadı.[3] Hamenei Bey'in sürgündeyken halkla ilişkileri İranşehir'le sınırlı kalmadı; çevre halkıyla da yakın ilişkiler kurmayı başardı. İranşehir'e 100 km uzaklıkta bulunan Bezman halkının davetini alır almaz Hücceti Kirmani Bey'le birlikte oraya gitti ve bu ziyaretten sonra haftada 1-2 gün Bezman'a gitmeyi sürdürerek burada hem cemaat imamlığı yaptı, hem de halka konuşma yapma fırsatını değerlendirdi. Ne var ki SAVAK bunu öğrenmekte gecikmedi. Onun halka konuşma yapması SAVAK'ı tedirgin etmişti; bölge polisine verilen bir direktifte, sürgündeki din adamlarının İranşehir'i terk etmesini önlenmesi emredildi. Ayrıca sürgünlerin uyarılması vurgulanarak şöyle denilmesi istendi:

"Şehri terk etmeniz, kafaları kurcalayıcı ve zararlı fikirleri yaymanız hâlinde çok daha sert tedbirlere başvuracağız." Bir başka yazı da Jandarma bölge komutanlığına gönderilerek sürgünlüklerin şehir dışında müşa-

---

1- - İnkılab-ı İslami Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İslam İnkılabı], 4. Kitap, Tahran Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihi Belgeler Merkezi], h.ş.1378, s. 315.

2- age, 5. Kitap s. 357.

3- Ahmet Ateşdest o sırada 16 yaşında ve lise öğrencisiydi. Üniversite tahsilini tamamladı, evlendiğinde nikâhını bizzat Hamenei Bey'in kendisi kıydı, çok geçmeden Velfecr-1 harekâtında (20.11.1361) şehit düştü.

hedesi hâlinde derhal tutuklanıp karakola teslim edilmeleri emredildi. Bu yazışmalardaki şu cümle de dikkat çekicidir:

"Söz konusu sürgün din adamlarına bölge halkı tarafından gösterilen ilgi her geçen gün artığından, halkla görüşmelerinin asgari ölçüde kısıtlanması için gerekenin yapılması önemle tavsiye olunur."[1]

Bu direktifler üzerine bölge karakolu, Hamenei Bey'i Bezman'a götürüp getiren şahsa ulaşarak ona baskıda bulunacaktı:

"Beni Bezman mıntıkasına götürmemesi için ona epey baskı yaptılar. Bundan bana hiç söz etmese de ben konuyu öğrenmiş ve onun zor durumda bırakıldığını anlamıştım. Bu nedenle, Bezman'la irtibatımı kestim."

Dikkat çeken bir nokta da, SAVAK'ın mezhep unsurunu kullanmaya çalışmasıdır. SAVAK, sürgündeki din adamlarının Şiîleri birlik ve beraberliğe davet etmesinden ve onların Şiî-Sünnî kardeşliğini pekiştirmeye çalışmasından ciddi şekilde rahatsızlık duymuş ve bunun mezhep çatışmasına dönüşebileceği iddialarını yaymaya başlamıştı! Oysa gerçek tam tersiydi. Hamenei Bey İranşehir'e sürgün edildiği günden itibaren Şiîlerle Sünnîler arasına sokulan ihtilaf telkinlerini bertaraf etmeye çalışıyor ve Sünnîlerle Şiîlerin din kardeşi olduklarını vurgulayarak birlikte hareket etmelerini tavsiye ediyordu:

"İlk işim, bölgedeki Sünnî kardeşlerimizden olan Nur Camii imamı Mevlevi Kameruddin'le görüşmek oldu. Ona şöyle dedim: İslami sorumluluğumuz bugün bize dinimizin geleceğini düşünüp Yüce İslam'ı tehdit eden tehlikeler ve İslami ülküler yolundaki engelleri kaldırma konusunda el ele verip birlikte çalışmamızı gerektirmektedir. Hangi mezhep ve meşrepten olursa olsun bütün Müslümanlar, İslam'ın geleceğini düşünme konusunda ortak ve ağır sorumlulukları birlikte yüklenmek zorundadır. Enerjimizi İslam'a vakfetmeliyiz. Bütün enerjimizi, birbirimizin hatalarını bulma ve tarihteki hataları eski kitaplardan bulup çıkarmaya ve birbirimizin suratına çarpmaya harcarsak bunun düşmanlık ve ihtilafları körüklemekten başka bir sonucu olmayacaktır. Bu da ne İslam dininin, ne de Müslümanların maslahatına uygun değildir."

Hamenei Bey, Mevlevi Bey'e söylediklerinin, geçmişle bütün bağların koparılması anlamına gelmediğini belirtiyor; bir Müslümanın inanç ve aki-

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], A H 11'den 312'ye, No. A H 11/1778, tar. 14.02. 1357.

desini elbette geçmişte başlayan İslam'dan aldığını ve bu köklerin beslenmesi gerektiğini hatırlatıyor ve İslam etrafında kenetlenmenin zaruretini vurguluyordu. Diğer Sünnî ulemayla da aynı konular etrafında görüşmeler yaptı, çoğunlukla ona katılıyor ve bu duruşu övgüyle karşılıyorlardı.

Sünnî-Şiî kardeşliği konusundaki önemli girişimlerinden biri de, kutlu doğum haftası önerisi oldu. Peygamber Efendimizin doğum günü konusundaki iki rivayeti birleştirmeyi ve 12-17 Rebiyülevvel tarihlerini birlikte kutlamayı önerdi. Bu öneri İslam İnkılâbı'ndan sonra İran'da "Vahdet Haftası" adıyla resmilik de kazanacaktı. Sünnî kaynaklara göre 12, Şiî kaynaklara göre ise 17 Rebiyülevvel, Peygamber Efendimizin kutlu doğum günüydü. Hamenei Bey, Sünnî âlimlerle görüşerek bu iki tarih arasındaki 5 günü birlikte kutlamayı önerdi ve bu öneri canı gönülden kabul gördü.

Âl-i Resul Camiinin İhyası

Hamenei Bey'in İranşehir'deki ilk girişimlerinden, biri de Âl-i Resul Camiini yeniden hizmete açmak oldu. Yılın bütün günü neredeyse tamamen kapalı hale gelen ve cemaati bulunmayan bu cami, sadece muharrem ayının ilk 10 günü cemaat yüzü görüyor; İmam Hüseyin'e matem ve taziye merasimlerinden başka hiçbir çalışma yürütülmüyordu. Bu merasimler bile, İranşehir dışından gelen biri tarafından düzenleniyor, sonra da cami adeta bomboş ve metruk kalıyordu. Bu caminin yeniden diriltilip hayat bulması konusunda ahaliyle danıştı; bu fikre katılanların da yardımıyla ilk iş olarak camide cemaat namazı başladı; Reşidpur Yezdi Bey imamlık ediyordu. Namazdan sonra Hamenei Bey 10-15 dakika konuşuyor; bu konuşma cami hoparlöründen yayınlanıyordu. Konuşması, Şiî ve Sünnî Müslümanları etkilemiş, onları bir araya getirmişti:

"**Namaza önem verilmesi, çeşitli surelerin doğru telaffuzlarla okunması ve cemaatle kılınması Ehlisünnet müminlerini de fevkalade memnun etmişti**."

Bir süre sonra, cuma namazı kılınmasını önerdi; bu önerisi de hemen kabul gördü ve cuma namazı inanılmaz bir ilgiyle karşılaştı. Âl-i Resul Camiinde kılınan cuma namazları, İranşehir'deki en kalabalık namazlardı artık. Raşidpur Yezdi Bey Hamenei Bey'le omuz omuza çalışmadaydı. Cuma namazının da başlatılması, şehre sürgüne gönderilen Şiî ulemasıyla, bölgenin Sünnî uleması arasında çok güçlü ve sıkı bir bağ oluşturmuştu.

Cemaat ve cuma namazlarının başlamasının üzerinden çok geçmeden Âl-i Resul Camiinde yevmiye namazına katılan cemaatin sayısı 200'ü bulmuştu.

Kısa bir süre öncesine kadar hiç kimsenin uğramadığı bu cami şimdi cemaatle dolup taşıyor; üstelik Sünnî ve Şiî Müslümanlar aynı saflarda, yan yana, omuz omuza namaz kılıyorlardı. Hamenei Bey ilk günlerde siyasi konulara açık şekilde girmedi; ancak ispiyoncuların gözlerinden uzak olduğunda siyasetten söz ediyordu. Buna rağmen şehir halkı arasında ona karşı beslenen sevgi ve saygı her geçen gün artmakta ve tabii ki SAVAK muhbirlerinin raporlarına yansımaktaydı:

"Âl-i Resul Camiine gidenlerin sayısı her geçen gün artıyor. Dahası, oradan da, Hamenei Bey'in evine gidiyorlar; sohbetler yapılıyor… Bu sohbetlerde şimdiye kadar devlet aleyhine bir şeye rastlanılmış değilse de; onun evine her gün çok sayıda gencin ve şirketlerde çalışan personelin gittiği dikkate alınacak olursa, söz konusu şahsın zamanla büyük bir itibar ve konum kazanacağı anlaşılacaktır; bu durumda istediği zaman halkı tahrik edebilecek bir güce dönüşebilir. Bundan dolayı ilgili şahsın evinin önüne bir nöbetçi dikilmesi ve gençlerin, yerli halkın ve şirket personellerinin ziyaretinin engellenmesi önemle tavsiye olunur. Çevre il ve kasabalardan gelenlerin ise önce karakola müracaat edip kimlik tespiti yaptırmaları ve gerekli fişleme ve kontrolden sonra mülakata girmelerine izin verilmesi önerilir."(1)

İranşehir SAVAK'ının raporlarına yansıyan bu satırlar dikkat çekicidir. Nitekim çok geçmeden aynı raporlarda, Âl-i Resul Camiindeki konuşmaların günlük sosyal meselelerden uzak olmadığı da belirtilecek ve bu da Şah Rejimi için tehlike sayılacaktır. 14 Nisan günü Hamenei Bey, camideki konuşmasında şunları söylemişti:

> "Ey Müslümanlar… Uyanın artık… Bazı din kardeşlerimiz açlıktan ölürken, bazıları yemekten çatlayacak hâldedir… Bunun nedenini sorgulamamız gerekmez mi? Evet… Neden? Biz Müslüman değil miyiz? Neden söylemek istediklerinizi söyleyemiyorsunuz? İnsan ne kadar acı ve sıkıntı çekerse çeksin, diğer insanlara yardımcı olmalı; herkesin derdine derman olmaya çalışmalıdır. Bunu yaparken, asla pişmanlık duymamalı; insanlara yardım ve dayanışmayı vazife telakki etmelidir."(2)

1- age A H 11'den 312'ye, No. A H 11/1679, tar. 30.01.1357.

2- age, A H 11'den 312'ye, No. A H 11/1728, No. 06.02.1357.

Bu raporlar başkent Tahran'a ulaştığında İstihbarat 3. Daire Başkanı Perviz Sabiti, Sistan Beluçistan SAVAK başkanı Rızvani'ye talimat vererek sürgündeki âlimlerin polis karakolu tarafından uyarılmasını, bu tür konuşmaları tekrarlamaları hâlinde sert cezalara çarptırılacaklarının iblağ edilmesini emretti.(1) Bu "Sert ceza"dan maksat ise tutuklanmaktan ibaretti.(2) İranşehir'deki güvenlik ve kolluk güçleri, merkezden gelen bu direktifleri uygulayabilmek için bir koordine çalışması başlatmak amacıyla komisyon oluşturma kararı aldılar. Jandarma alay komutanı Albay Mehdizade, İranşehir SAVAK başkanı Binbaşı Fermend, Polis amiri Yüzbaşı İsmaili 16 Mayıs günü bir toplantı düzenleyerek Hamenei Bey'in çalışmalarını, özellikle camide yaptığı konuşmaları masaya yatırdılar; konu etraflıca görüşüldükten sonra alınan karar şu oldu: Hamenei Bey'in camiye gitmesine müsaade edilmeyecek ve caminin eski imamı Hacı Muhassil Yezdi Bey'in İranşehir'e dönüp camisine sahip çıkması istenecek; Hamenei Bey'in evine girip çıkanların kontrolü için de evinin önüne bir nöbetçi dikilecek! 24 saat nöbet tutulmak suretiyle, onu ziyarete gidenler caydırılacaktı:

"Onu görmeye gidenlerin, kimi zaman ellerinde paketlerle gittikleri müşahede edilmiştir… Ziyaretçi sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu şahısların ve ellerindeki paketlerin müşahede altına alınması için orada bir nöbet mahallî oluşturuldu… Böylece onu görmeye gidenler ve götürdükleri şeylerin tespiti için, bu şahıslar önce mahalle karakoluna yönlendirilmekte ve gerekli tespitler tamamlandıktan sonra şahısların eve girmesine izin verilmektedir…"(3)

İnsan Hakları ve Özgürlükleri Komitesi İran Bürosu'yla Yazışma

İranşehir Koordine Komisyonunda alınan kararların sadece "Evin önüne nöbetçi dikme" kısmı fiilen icra edilebilirdi. İranşehir SAVAK'ının raporları, Hamenei Bey'in camide namaz kıldırmaya ve konuşma yapmaya devam ettiğini gösteriyor. Dahası, sürgündeki din adamlarının evlerinin önüne nöbetçi dikilmesi ve bu kontrollerin, onları ziyarete gelenleri rahatsız etmesi, bu uygulamaya itiraz edilmesine neden olacaktı. Önce,

1- age, 312'den Sistan SAVAK'ına, No. 312/2317, tar. 27.02.1357.

2- age, 312'den Sistan SAVAK'ına telgraf, No. 312/2878, 07.03.1357.

3- age, Yukarıdaki yazıya cevap, No. H 11/ 10748, tar. 15.03.1357.

Hamenei Bey'le birlikte Musevi, Rahimi ve Raşid Yezdi'nin de imzasıyla mahalle karakoluna gönderilen bir dilekçede, binlerce kilometre mesafeden kendilerini görmeye gelen ziyaretçilerine uygulanan bu sıkı kontrol ve baskıların kanuna aykırı bir uygulama olduğu belirtilerek itirazda bulunuldu. Temizlik… vb. ihtiyaçlar için gelen işçiler bile karakola gönderiliyor ve eve girmeleri engelleniyordu. Bu kanun dışı uygulamaya bir son verilmemesi hâlinde durumun üst makamlar ve uluslararası kurumlara şikâyet edileceğinin belirtildiği 27 Mayıs 1978 tarihli bu dilekçe dikkate alınmadı. Bunun üzerine 5 gün sonra Emniyet Amirliği'ne aynı minvalde bir şikâyet dilekçesi yazdılar; bu dilekçe de dikkate alınmayınca Hamenei Bey sürgünde bulunan diğer 3 din adamının da imzasıyla Uluslararası İnsan Hakları ve Özgürlükler Komitesinin İran Bürosu'na bir şikâyet yazdı. İran'da İnsan Haklarına Koruma Komitesi, 7 Aralık 1978'de BM Genel Sekreterliği'ne gönderdiği bir başvuruyla resmen varlığını ilan etmişti. Bu komitede Hamenei Bey'in de yakından tanıdığı ve bazen önemli bildiri ve çalışmalara önayak olan mücadeleci siyasilerle hukukçular da vardı. Ne var ki, Hamenei Bey'in bu mektubu SAVAK'ın sansürüne takılarak onun dosyasına eklenecek ve İnsan Hakları Komitesine ulaşmasına izin verilmeyecekti. BM'ye gönderilen 03.06.1978 tarihli şikâyet şöyleydi:

"Bismihi Teâlâ

İnsan Haklarını Koruma Komitesinin İran Bürosu Saygıdeğer Yetkililerine

Çalışmalarınızda başarılı olmanız temennimizdir.

İran'ın baskı dolu ortamında bunca değerli bir sorumluluğu yüklenerek müstesna bir fırsatı değerlendiren sizin gibi onurlu ve cesur şahsiyetleri sevgi ve saygıyla selamlıyor ve Beluçistan Eyaleti'nin kalbinde yer alan, Tahran'a 2000 km uzaklıkta bulunan İranşehir'e kanunsuz bir şekilde sürüldüğümüz arkadaşlarımızla, devlet memurlarının onlarca kanun dışı uygulamalarına maruz kaldığımızı duyurma fırsatı kazandırdığınız için teşekkür ediyoruz. Ekte gönderdiğimiz şikâyet dilekçesinin komitenizin İran bürosu tarafından gereğince takip edileceğinden şüphemiz yoktur. Buna ilaveten dilekçemizin Uluslararası Hukukçular Cemiyeti, İnsan Haklarını Savunma Komitesi, Uluslararası Kızılhaç Örgütü… vb. tüm kurum ve kuruluşlara iletilmesini, böylece İran yönetiminin kendisine muhalif olanlara reva gördüğü kanun dışı uygulamaların uluslararası kamuoyuna duyurulmasına yardımcı olmanızı rica etmekteyiz.

Şikâyet konumuz şudur:

Sürgünde bulunduğumuz İranşehir kentinin emniyet amirliği, sözlü bir uyarının hemen ardından evimizin önüne bir nöbetçi kulübesi koymuş ve başımıza nöbetçi dikmiştir. 24 saat boyunca bizi gözetleyen bu nöbetçiler, ülkenin dört bir yanından ziyaretimize gelen insanları sorgu suale tabi tutmakta, kimlik istemekte, kimlik bilgilerini not aldıktan sonra karakola göndermektedirler. Kimi zaman da nöbetçiler ziyaretçileri tehdit ederek bizimle görüşülmesini engellemektedir. Dahası, bu nöbetçiler hiçbir kanun ve kurala göre davranmamakta; her 4 saatte bir değişen nöbetçilerin her biri kendi keyfine göre hareket etmekte; bazıları, misafirlerimize şiddet bile uygulamaktadır.

27.05.1978 ve 01.06.1978 tarihlerinde iki ayrı dilekçeyle bunu mantıksız, kanun dışı, anayasaya aykırı ve uluslararası insan hakları sözleşmesiyle bağdaşmayan tutumu yetkili polis karakoluna şikâyet ettiğimiz hâlde bu kanunsuz uygulamalarda hiçbir değişiklik olmayınca durumu komitenize bildirmekten başka çare bulamadık. Söz konusu şikâyet dilekçeleri ilişikte bilginize sunulmuştur."

Allah'ın selamı salihlerin üzerine olsun/saygılarla.

Seyyid Ali Hamenei/ Meşhed'den sürgün tarihi: 14.12.1977.

Muhammed Kâzım Raşid Yezdi/Yezd'den sürgün tarihi: 01.04.1978

Seyyid Muhammed Ali Musevi/ Germsar'dan sürgün tarihi: 11.05.1978

SAVAK merkez başkanlığının sürgündeki din adamlarına, özellikle Hamenei Bey'e yoğun baskı ve şiddet uygulanması, haklarının sınırlanması ve gerekirse tutuklanması yolunda verdiği direktifler, İranşehir'deki gelişmelere uygun bir karar değildi aslında… Bölge emniyet amirliği Albay Cevahiri, bu gerçeğin farkındaydı. Her şeyden önce, din adamlarının başka eyaletlerden Sistan Beluçistan'a sürgün edilmesinin büyük bir hata olduğunu biliyordu. Çünkü bu yörenin halkı dindardı ve sürgün edilen din adamlarını görmek için dört bir taraftan ziyaretçiler gelecekti; bunu engellemek ise kesinlikle mümkün değildi. Bu nedenle de, Meşhed ve Yezd kentlerinden İranşehir'e sürgün edilen bu din adamlarının bir an önce başka yerlere gönderilmesi gerektiğini üst makamlara bildirmişti.[1] İkincisi; sürgündeki din adamlarına daha fazla baskı uygulaması yöre halkını

1- age, Sistan Polis Teşkilatından SAVAK'ına, No. 55-8-310, tar. 14.03.1357.

öfkelendirebilir; beklenmedik protesto ve yürüyüşlere yol açabilirdi. Zaten İranşehir emniyet amiri de Hamenei Bey'e yapılan uyarıların hiçbir sonuç vermediğini rapor etmişti:

"Seyyid Ali Hüseynî Hamenei, polis tarafından yapılan uyarılara aldırmamakta ve sürekli camiye giderek imamlık yapmakta; giderek artan bir kalabalık da, onun arkasında namaz kılmaktadır."[1]

Ortada yalın bir gerçek vardır: Yerel kolluk ve güvenlik güçleri, merkezden aldıkları direktifleri uygulama konusunda yetersiz kalmışlardı. Yöre halkının sürgün din adamlarına duyduğu sevgi ve saygı, bilhassa Hamenei Bey'le halk arasında oluşan güçlü bağ, bölgedeki yetkililerin aşabileceği bir sorun değil artık. Böylece Horasan SAVAK başkanı Şeyhan'ın, Hamenei Bey'in İranşehir'de güçlü bir konum kazanması ve halkla yakın ilişkiler kurmasının engellenmesi yolundaki tavsiyesi kâğıt üzerinde kalmaktan öteye geçemedi.[2]

Peugeot 404

Hamenei Bey'in İranşehir'deki hareketliliği çok fazlaydı. Çevre il ve ilçelerine, hatta mecburen Zahidan'daki havaalanına gidip gelebilmek için bir araca ihtiyacı vardı. Kendisini görmeye gelen ailesini İranşehir'e getirmek ve gidişlerinde de tekrar -epey uzak olan- havaalanına ulaştırabilmek zorundaydı. Şehirde Beluç halkının yöresel giysileriyle dolaşıyor; böylece şehirden çıkma yasağından sıyrılabiliyordu. Çünkü din adamı kılığıyla her yerde kolaylıkla göze çarpıyordu.

Araç sorununu halledebilmek için yine Kadiriyan Bey'e ulaşması gerekti. Meşhed'den Tahran'a, oradan Kum'a rahatça gidip gelebilmesi için kendisine araç temin eden oydu. Ahmet Kadiriyan ona yine Peugeot-404 model bir araba ayarladı, bu defa çift kapılısını almış ve noterde evrakları Seyyid Ali Hüseyin Hamenei adına hazırlatmıştı. Böylece emniyet makamları aracın nereden geldiğini soramayacak, kendisine ait olduğunu ve Meşhed'den getirttiğini söyleyebilecekti.

Şemiran eski yolu üzerinde noterlik bürosu olan Seyyid Muhammed Bagır Mehdevi Kirmani Bey bu sorunu halletmiş ve Hamenei Bey'in yokluğun-

1- age, İranşehir SAVAK'ından Sistan SAVAK'ına, No. A H 11/2136, tar. 14.04.1357.
2- age, Horasan SAVAK'ından Sistan SAVAK'ına, No. 1 H/6220, tar. 21.03.1357.

da, aracın evraklarını onun adına hazırlamıştı: "Peugeot-404-beyaz-1970 model-plaka: Tahran-c-53287- motor numarası: 5579446- Alış tarihi: 12 Mart 1978- 442 No.lu noterlikte 30 bin tümen karşılığında Muhammed Kâzım Niknam'dan satın alınmıştır."

Kadiriyan Bey, aracın evraklarını Meşhed'e ulaştırması için Muhammed Sadık İslami Bey'e[1] teslim etti; aracı da İranşehir'e gönderdi:

"Çok geçmeden birisi gelip 'Hamenei sen misin?' diye sordu. 'Evet' deyince, bana bir araba getirdiğini söyledi. Araç Peugeot 404'tü; ama iki kapılıydı. 'Aracı Kadiriyan Bey mi gönderdi?' diye sordum, 'Evet' dedi; 'Ama onun arabası 4 kapılıydı.' deyince 'Ben orasını bilemem.' dedi, 'Bunu size vermem söylendi, hepsi bu!' Gayet temiz ve yeni bir araçtı."

Hamenei Bey İranşehir ve Ciroft'ta bulunduğu süre boyunca bu aracı kullandı. Asfalt yüzü görmeyen taşlı toprak yollar, 50 derecenin üzerinde seyreden kavurucu sıcak hava ve fazla kullanım sonucu bu yepyeni araç kısa sürede külüstüre dönüşecekti.[2]

1- Muhammed Sadık İslami Gilani (1311-1360 h.ş.) Tahran'da doğdu. Dinî bilimler tahsil etti, 1320'li yıllarda Şiîler Hareketine katıldı ve Sadık Amani'lerle siyasi ve dinî çalışmalar yaptı. Devlet Su İşleri'nde istihdamı uzun sürmedi, Genel Müdür Mensur Din adamı'ye itiraz ettiği için 1961'de işten çıkarıldı. İmam Humeyni'nin başlattığı harekete katıldı ve İslami gruplarla çalıştı. Şahın başbakanı Hasan Ali Mensur'un teröründe, o da hapse atılanlar arasındaydı. Serbest bırakıldıktan sonra Refah Okulu, Garzu'l-Hasane (Güzel Borç) Sandığı kurma gibi hayır işleriyle uğraştı ve mücadeleci din adamlarıyla birlikte çalıştı. Şehit Mustafa'nın vefatından önce Ayetullah Humeyni'ye "İmam" diyen kişidir. İmam Humeyni 1979 Şubat'ında İran'a döndüğünde onu karşılama grubunda görev aldı. İnkılabın zaferinden sonra İslam Cumhuriyeti Partisi Merkez kadrosunda yer aldı ve Şehit Muhammed Ali Recai kabinesinde Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın Meclis'teki yardımcılığını yaptı. İslam Cumhuriyeti Partisi'ndeki patlamada şehit düştü.

2- Hamenei Bey'in sürgünü bittikten sonra bu araç, Kadiriyan Bey'e teslim edilmek üzere Tahran'a gönderildi. Kadiriyan Bey tarafından tamire gönderilip 18 bin tümen masrafla tamiri tamamlandı. Hamenei Bey Meşhed'e dönerken yine bu otomobille karşılaştı ve o zaman bu aracın kendisi adına satın alındığını öğrendi. İnkılabın zaferinden sonra güvenlik nedeniyle kullanamayacağından ucuz bir fiyata sattı. 4-5 el dolaştıktan sonra bir din adamına satıldı. O da, bir galeriye bırakınca, ilk alıcının kimliği araştırılınca Rehber Hamenei olduğu anlaşılınca evrakların imzası için rehberin bürosuna gidildi. Yine Kadiriyan Bey devreye girip aracı satın aldı ve Hamenei Bey'e geri verdi!

İranşehir'i Sel Basıyor

İranşehir en sıcak günlerini yaşıyordu. Sıcaklık gündüzleri 63 dereceye ulaşıyor; gölgede 54 dereceyi gösteriyordu. Gündüzleri dışarıya çıkmak neredeyse imkânsızdı:

"Bize en zor gelen şeylerden biri de gündüz vakti tuvalete gitmekti. Tuvalet, bahçenin dip köşesinde, evin önünden yaklaşık 20 metre kadar uzaklıktaydı. Bu kısa mesafede bile o kavurucu sıcağa tahammül edebilmek çok zordu; güneş insanın derisini soyuyor; yüzümüzü yakıp kavuruyordu. Gündüzleri dışarıya çıkmak çok zordu. Ancak gece saat 22'den sonra sıcaklık biraz düşüyor; hafif bir esinti başlıyordu. Ama zemin yine sıcak oluyordu. Döşek serdiğimiz hâlde, yerde yatmak büyük bir sıkıntıydı."

2 Temmuz 1978 günü özel bir gündü. O gün akşama doğru havada bulut parçaları toplanmış ve güneşin kavuruculuğu azalmıştı. Giderek esinti de başladı ve ardından yağan ince bir yağmurla şehrin atmosferini tamamen değiştirdi. İranşehir halkı bu nadide fırsatı kaçırmayarak evlerinden dışarıya çıkmıştı. Kamerî takvim 27 recep 1398 (3 Temmuz 1978)'i gösteriyordu. Peygamber Efendimizin risaletle müjdelendiği Bi'set Bayramı'ydı bu. Şehir halkı, mübarek kandil gecesinin feyzinden yararlanmak için akın akın Âl-i Resul Camiine koşmadaydı. Görülmemiş bir manzaraydı bu. İçinde, bir süre öncesine kadar namaz kılacak cemaati bulunmayan Âl-i Resul Camiinin içi gibi avlusu da dolmuş; cemaat avlu dışına taşmıştı. Akşam namazı Hamenei Bey'in imametinde kılındı:

"İkinci rekâttayken acayip bir ses duyuldu; kağnı arabasında taşınan kuru hurma dallarıyla yapraklarının toprakta sürüklenişine benzer bir ses."

Sesler, giderek artıyordu. Ama ortada ne kağnı vardı ne de kuru hurma dalları… Şiddetli yağmurun sesiydi bu… Yatsı namazına kalmadan, İranşehir'in tamamı sel altında kaldı! Sel giderek büyüyordu. Yerden yarım metre yüksekte bulunan cami avlusu bile sular altında kalmıştı. Durumun vahametini fark eden Hamenei Bey halkı uyardı. İlk işi, caminin pahalı halılarını toplatıp yüksekçe bir yere koydurmak oldu. Şehrin toprak ve kerpiçten yapılma evleri art arda yıkılıyor; sele kapılıp gidiyordu. Evlerin yıkılması ve selde sürüklenmesinin çıkardığı sesler tüyler ürperticiydi… Birkaç saat içinde elektrikler tamamen kesilmiş; şehir zifiri karanlığa gömülmüştü. Sele kapılan insanların çığlıkları kan dondurucuydu; zifiri karanlıkta yardım isteyen feryatları duyup hiçbir şeyi görememek ve hiçbir şey yapamamak dayanılmaz bir acı veriyordu insana…

Böylesine dehşet dolu anlarda insanoğlu kurtuluş için her çareye başvurur… O da ne yapacağını düşünürken birden, Kerbelâ toprağını hatırladı. Her zaman yanında bir miktar taşırdı. Neynevâ toprağının Yüce Allah nezdinde çok değerli bir yeri olduğunu ve bu büyük şehit toprağının Yüce Allah'ın izniyle umulmadık yerlerde insanın imdadına yetiştiğini duymuştu. Hemen cebindeki Seyyidü'ş-Şüheda toprağını çıkardı ve Yüce Allah'a tevekkül ederek o topraktan bir çimdik alıp sel sularının içine attı. Birkaç dakika geçmeden sel, azgınlığını yitirdi ve Kadir-i Mutlak olan Yüce Allah'ın lütfü sayesinde taşkın sular hızla durulmaya başladı. Azgın dalgalar diner dinmez, cemaati toplayıp selzedelerin yardımı için seferber etti. Ama zifiri karanlıkta hiçbir şey görülmüyordu. Herkes bir şeyler yapmaya çalışıyor; ama karanlığı yenmek mümkün olmuyordu. Ertesi gün hava ağarır ağarmaz seferber olmak üzere dağıldılar. Arkadaşlarıyla birlikte evlerine gittiklerinde hayretle evin sapasağlam olduğunu gördüler. Azgın sel suları, duvarları yalayıp geçmiş; ama eve hiçbir şey olmamıştı! Kısa sürede, bu haber bütün şehirde yayıldı. Sürgünlerin evlerine hiçbir şey olmaması, halk tarafından bir keramet olarak algılanmıştı:

"Ertesi gün, selzedelere yardım için toplanan ahaliyi karşıma alıp konuştum ve ilk işim, bunun bir keramet olmadığını, bizim kaldığımız evin biraz daha yüksekçe bir yerde olması nedeniyle selin azgın sularından kurtulabildiğini anlatmak oldu."

Selin şehri tahrip etmesinin nedeni ise, sel yatağı bölgesinde konut inşaatına girilmesiydi. İranşehir'e sıkça sel gelmezdi; ama yağmur suları kabardığında belli bir yataktan akıp gider ve kimsenin evine zarar vermezdi. Bu bölgede konut yapımı yasak olmasına rağmen kanunsuzluğa alışmış olan mahalleli, bu sel yatağı etrafında konutlar inşa ederek hem kendilerini yok edecek bir cehalet sergilemiş, hem de şehrin %80'inin tahrip olmasına sebebiyet vermişlerdi:

"Tan yeri ağarır ağarmaz Rahimi ve Raşid'le birlikte, sel yatağı bölgesindeki evleri görmeye gittik. Bir tek ev bile kalmamış, hepsini sel götürmüştü! Ortalık dümdüzdü! Etrafı kolaçan ederken, biraz uzakta bir Beluçi aileyi fark ettik. Birkaç kadın ve çocukla bir erkek... Erkeğin kollarında bir çocuk vardı; kadınlar ağlaşıyordu. Yanlarına gittiğimizde, adamcağızın kollarındaki bebeğin öldüğünü anladık. Bu manzara beni altüst etti; gayriihtiyarî ağlamaya başladım. Kadınlara ve çocuklara karşı çok duygusalımdır; onlara eziyet edilmesine hiç dayanamam... Hoca arkadaşıma bunu defalarca söylemişimdir; benim kadın-erkek arasında bir yargı veya hüküm verme salahiyetim ol-

madığını; çünkü kesinlikle kadının lehine karar vereceğimi anlatmışımdır. Çocuklar için de böyleyim; bir çocuğa eziyet edilmesine veya çocuğun incitilmesine dayanamam; hatta bir film sahnesinde bile bir çocuğun incitilmesini seyretmeye tahammülüm yoktur"

Beluçi aile, karşılarında durup hıçkırıklarla ağlayan bu din adamını görünce kendi dertlerini unutup onu teselli etmeye çalışmıştı.

İranşehir'deki evlerin çoğu tek katlıydı ve toprak kerpiçten yapılmıştı. Bu nedenle evlerin çoğunu sel götürmüş; sağlam kalabilenlerin ise çoğunu su basmıştı. Fırıncılar ya kapatmış ya da fırınları tahrip olmuştu. Bütün mağazalar ve gıda depoları sular altında kalmıştı. Selzede halk her ne kadar yaşadığı bu felaketin ilk anlarında farkına varmasa da şehri, kısa zamanda korkunç bir açlık ve gıda malzemesi yetersizliği tehdit ediyordu. Hamenei Bey, topladığı gönüllülere, ilk işlerinin gıda temini olduğunu vurguladı ve slogan bile seçildi: "Selzede şehrin açlıktan kurtarılması!" Ne pahasına olursa olsun bir an önce selzede halk için gıda temin edilmeliydi. Selden ayakta kalan bir bakkal dükkânı gördü; hemen içeriye girip yiyecek adına ne varsa -bisküvi- hepsini satın alıp en yakınındaki kalabalığa dağıttı. Ama bu, geçici bir durum ve sınırlı bir yardımdı. Şehir dışından yiyecek getirilmesi gerekiyordu. Vakit kaybetmeden postaneye gidip Ayetullah Kef'emi'yê telefon etti ve selzede halkın perişan hâlini anlattı:

"Buraya en kısa zamanda ekmek, hurma ve mümkünse peynir ulaştırılması gerektiğini bildirdim. Yezd'de bulunan Saduki Bey'e Meşhed'le Tahran'daki arkadaşlara da hadiseyi haber vermesini ve bu bölgeye derhal yiyecek yardımında bulunulmasının zaruretini duyurmasını söyledim. Yüksek sesle birkaç defa tekrarladım 'Ekmek ve hurma en acil ihtiyaç, hemen ulaştırın!"

Ahizeyi bırakıp geriye döndüğünde, arkasında toplanan kalabalığı gördü. Onun telefonda bağırarak kendileri için bir Ayetullah'tan yardım istemesini şaşkınlık ve takdirle izlemişlerdi.

Kalabalık, sessizce ağlıyordu…

Hamenei Bey'in girişimleri kısa zamanda bütün şehirde duyuldu. Halk, şehrin ileri gelenleri veya resmî erkânın, bu şartlarda acil olarak ellerinden herhangi bir şey gelmeyeceğini çok iyi biliyordu. Bu nedenle ilk günden itibaren bütün gözler Âl-i Resul Camiine çevrilmiş; bütün ümitler bu camiye bağlanmıştı. Cami, selzedelere yardım karargâhına dönüşmüştü artık.

Hamenei Bey'in telefonundan birkaç saat geçmeden şehir adeta çalkalan-

dı. Bir kamyon dolusu ekmek, hurma, peynir ve kavun gönderilmiş, kamyon şehre girmişti bile! Cami hoparlöründen ezan ve Kur'ân sesi dışında sürekli tekrarlanan bir duyuru da vardı: "Burası selzedelere yardım merkezi! Yiyecek yardımı buradan yapılmaktadır!"

"Arkadaşlara, yiyecek isteyen herkese, istediği kadar yiyecek verilmesini tembihledim; daha fazla isteyecek olana daha fazla verin, dedim. Aldığı hâlde dönüp tekrar isteyene de 'Sen daha önce almıştın.' diyerek geri çevirmemelerini ve tekrar vermelerini özellikle hatırlattım. Böylece, halkın hırsla gıda stoklamasını engellemeyi düşünüyordum. Diğer şehirlerden de kısa zamanda gıda yardımlarının geleceğinden emindim çünkü."

Hamenei Bey örgütleme, görev dağıtımı ve planlama konularındaki tecrübelerini, selzedelere yardım konusunda kullanarak büyük bir krizi önlemeyi başarmıştı. Hem krizi yönetiyor, hem basit bir nefer gibi bizzat çalışıyordu. Onun un torbasını sırtlayarak pantolonunun paçaları sıvanmış hâlde diz boyu suların arasında halka un dağıttığını görenlerin bunu unutması imkânsızdı. Bu haberler Zahidan'a ulaşmakta gecikmedi; Sistan Beluçistan eyaletinin SAVAK başkanı Rızvani, başkent Tahran'a gönderdiği raporda şöyle yazacaktı:

"İranşehir'deki sürgün din adamları, Seyyid Ali Hüseynî Hamenei önderliğinde Yezd ve Zahidan gibi etraf şehirlerin halkıyla temas kurarak selzedeler için un, pirinç, ekmek vb. zaruri gıda maddeleri toplamakta ve bunları "Âl-i Resul/İslam Âlimleri Yardım Grubu (imza: Seyyid Ali Hamenei) yazılı bir karneyle bölgenin selzede ahalisine dağıtmaktadırlar."[1]

Sürgündeki din adamlarının selzedelerin yardımına koşması, Şah Rejimi istihbaratına çok pahalıya mal olmuştu. Çünkü bir taraftan selzedelere yardım ulaştırma konusunda rejimin zaaf ve yetersizliğini gözler önüne sermiş; bir taraftan da sürgünlüklerin bu devlete neden karşı olduklarını apaçık ortaya koymuştu. Onların gerçek bir halk adamı olduğunu herkes anlamıştı şimdi. Hamenei Bey'le arkadaşlarının halka verdikleri hizmetler, kınından çıkması hâlinde rejimin itibarını doğrayan iki tarafı keskin bir kılıca dönüşmüştü… Bu kılıcın kınından çıkması rejimin işine gelmiyordu. Rızvani'nin İstihbarat 3. Daire Başkanlığına yazdığı bir raporda şu satırlara yer verilecekti:

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Sistan SAVAK'ından 312'ye, No. H 11/11129, tar. 26.04.1357.

"Başlarını Seyyid Ali Hamenei'nin çektiği İranşehir'deki sürgün din adamları, selzedelere yardım için halkla birlikte en ön saflarda koşturmakta; böylece selzedelere yardım ettiklerini göstermekte; devletin yardımlarının geç ve yetersiz olduğu propagandasını yapmaktadırlar. Söz konusu din adamları, selzedelere yardım işlerinde bile bizzat çalışıyorlar; yardımları bizzat kendileri dağıtarak halkın sempatisini kazanıyorlar. Ama bölge emniyeti tarafından bu engellendi ve topladıkları yardımları bizzat kendilerinin dağıtamayacağı iblağ edilerek bu yardımları devletin yardım komitelerine teslim etmeleri ve dağıtımın devlet eliyle yapılacağı kendilerine söylendi. Ancak, bölge karakollarının fiilî müdahalesi hâlinde söz konusu din adamları tepki gösterebilir ve durumu, postaneden telgraf ve telefon aracılığıyla Ayetullahlar ve müçtehitlere şikâyet edebilirler. Bu sorunun dikkate alınması ve gerekli direktiflerin verilmesi ricasıyla."[1]

Mevcut belgeler SAVAK ve polis teşkilatının bu yardımların dağıtımını engelleyemediğini, ciddi bir engelleme veya uzun süreli bir durdurmaya güçlerinin yetmediğini göstermektedir. Sürgündeki din adamları canlarını dişlerine takarak selzede halkın yardımına koşuyor; en ücra köşelerdeki gecekondu ve çadırlara gidip isimleri toplayarak yardım listesi hazırlıyor; sırf beyanı yeterli bularak ailelere yardım paketleri ulaştırıyor; bu da onlarla halk arasında güveni artırıp sıcak ve samimi bağların oluşmasını sağlıyordu. Yardım listeleri hazırlanırken aile fertlerinin sayısı hakkında sadece beyanın yeterli bulunması, halkın onlara duyduğu güven ve sevgiyi artırmıştı. Bu bilgilere istinaden hazırlanan yardım karneleri ailelere verilmişti; karnesini gösteren herkes, kolayca yardım paketini alıp gidiyordu. Yiyecek maddelerine ilaveten gemici feneri, battaniye ve tenceretabak da veriliyordu:

"Bazıları, verdiğimiz yardım karnelerinde sahtekârlık yapıyor; aile fertleri sayısını daha fazlaymış gibi gösteriyor ya da benim imzamı taklit ederek sahte karne hazırlıyordu. İmzam basit gibi görünse de sadece benim bildiğim bir özelliği nedeniyle, sahtesini hemen fark edebiliyordum. Ama bunları hiçbir zaman kimsenin yüzüne vurmadım; bilmezden geliyor ve istediklerini veriyordum."

1- age, Sistan SAVAK'ından 312'ye, No. H 11/11109, tar. 21.04.1357.

Sürgündeki din adamlarından biri (Seyyid Muhammed Ali Musevi) mahkeme tarafından beraat ettirilip İranşehir'den gönderildiği hâlde Hamenei Bey'in selzedelere yardım çalışmaları zerrece azalmamış, yetkili makamlar da onu engellemekte aciz kalmışlardı. İranşehir emniyet amiri Yüzbaşı İsmaili, çareyi Hamenei Bey'in sürgün mahallînin değiştirilmesinde bulmuş ve Seyyid Ali Hamenei ve Raşidpur'un İranşehir'den çıkarılıp başka bir yere sürgün edilmesini tavsiye etmişti.(1) Bölge emniyet amirliği Hamenei Bey'in halk arasında giderek sevilmesinden rahatsızlık duyuyordu ve birkaç defa ona saygısızlıkta bulunarak aslında rejimin çirkin yüzünü halka göstermişti. Yüzbaşı İsmaili kinini bu şekilde kusarak, sürgün âlimlerin halk arasında daha fazla itibar kazanmamaları için onların başka yere sürülmesini sağlamaya çalışırken 19 Temmuz'da Meşhed'de eyalet adliyesine müracaat eden 300 civarında din talebesi, Hamenei Bey'in sürgününe son verilmesi için resmî başvuruda bulunuyordu.(2) Hamenei Bey'in İranşehir'de geçirdiği sürgünün son günlerine doğru Yüzbaşı İsmaili izne ayrıldı. Daha insaflı, ılımlı ve uzak görüşlü genç yardımcısı vekâleten onun görevini üstlenmişti şimdi. Bu genç subayın makul davranışları sürgündekilerle gönüldaş olduğunun işaretlerini veriyordu. İlk işi, o güne kadarki uygulamalarla hiç bağdaşmayan bir tutum sergileyerek Âl-i Resul Camiine gidip Hamenei Bey'le görüşmesi oldu.

Durum çok değişmişti. Halkın sürgündekilere karşı tavrı, ilk günlerindekinden çok farklıydı artık. Selzedelere yapılan bu yardım döneminde; sürgünde yaşadığı Senendec'de hastalandığından, tedavi için Kirman'a gönderilen Hücceti Kirmani Bey, Hamenei Bey'i görmek için İranşehir'e gelmişti. O gece sabaha kadar oturup sohbet ettiler:

"Ertesi gün sabahleyin, benim aracımla şehri birlikte dolaşmamızı önerdim. Aracı ben kullandım; Kirmani Bey de yanıma oturdu. Beni gören herkesin el sallayıp sevgi gösterisinde bulunması Kirmani Bey'i çok şaşırtmıştı. 'Hatırlıyor musun?' diye sordu, 'Bu şehre sürgün gönderildiğimiz ilk günlerde aynı halk, selamımıza cevap vermekten bile kaçınıyordu!?.' Ben, 'Evet, haklısın' deyince 'Böyledir işte.' dedi, 'Acı ve tatlı günlerinde halkın yanında olup onların dertlerini paylaşanlar, gönüllere taht kurmuş olurlar."

1- age, İranşehir Emniyetinden Askerî Komutanlığa, No. 58-4-20, tar. 28.04.1357.
2- age, Meşhed SAVAK'ından 312'ye telgraf, No. 1 H/6664, tar. 28.04.1357.

Bir Sürgünden Diğerine...

İranşehir selzedelerine yardımlarının ikinci ayına girerken, sürgünlükler başka bir yere gönderilecekti. 1978 temmuzunun 31. günü İstihbarat 3. Daire Başkanı Sabiti'den Zahidan SAVAK'ına gönderilen yazıda, Hamenei Bey'in sürgün mahallînin İranşehir yerine Ciroft olarak değiştirilmesi istendi.(1) Bu direktif üzerine gerekli bürokratik hazırlıklar Meşhed'de başlatıldı; ağustos ayının 6. günü Meşhed Sosyal Güvenlik Komisyonu toplanarak Hamenei Bey'in İranşehir'den Ciroft'a sürgün edilmesi kararını onaylayarak yukarıdan gelen emre kanuni bir kılıf uydurdu. Aynı komisyonda Şeyh Kâzım Raşidpur Yezdi'nin İze'ye ve Seyyid Fahreddin Rahimi'nin de Eglid'e sürülmesi ve mahkûmiyetlerinin geri kalanını bu şehirlerde geçirmeleri onaylandı:

"Bir gece iki sürgünlük arkadaşla şehrin caddelerinden birinde yürürken yanımıza bir araç yaklaştı. İranşehir Emniyet Teşkilatının başkan vekili olan genç subay araçtan inip benimle biraz özel konuşmak istediğini söyledi. Birlikte biraz yürüdük. Sürgündeki hocaların sürgün mahallerinin değiştirildiğini bildirdi ve yakında İranşehir'dekilerin Ciroft, İze ve Eglid'e gönderileceklerini haber verdi. Benden bu haberin aramızda kalmasını ve sürgünlüklerden başka kimseye söylemememi rica etti. Ben de durumu sürgün arkadaşlara aktardım."(2)

Son Güne Kadar Yardım Çalışmaları

Sürgündeki din adamları selzedelere yardım çalışmalarını, İranşehir'deki son günlerinde bile sürdürdüler. Bu konuda emniyete gönderilen raporlarda şöyle denilecekti:

"Sürgündeki din adamlarının selzedelere yardımları sonucu bazı Beluçların onlara karşı ilgi ve eğilim duyduğu tespit edilmiştir. Halk arasında, din adamlarının yardım kampanyalarının -Şah rejiminin resmî yardım kurumu olan- 'Şir ve Hurşit' (Aslan ve Güneş) Kurumununkinden daha iyi ve daha muntazam olduğu söylentileri yayılmaya başladı. Dahası, bu din adamlarının samimi yardımlarına şahit olan Beluçların, selzedelere yardım için hiçbir girişimde bulunmayan kendi din adamları 'Mevleviler'e

1- age, 312'den Horasan ve Zahidan SAVAK'ına telgraf, No. 312/5178, tar. 09.05.1357.

2- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], s. 36-42.

duydukları güvenin tamamen sarsıldığı da gelen duyumlar arasındadır."[1]

Sürgünlüklerin halka yardımlarını anlatan raporlarda geçen cümleler, o yıllarda İranşehir halkının nasıl bir mahrumiyet ve yoksulluk içinde bulunduğunu ve Şah'ın resmî yardım kurumlarının durumunu gözler önüne sermektedir:

"Konu: İranşehir selzedelerine Şir ve Hurşit Kurumunun yardımları:

Kızıl Şir ve Hurşit Kurumu Genel Müdürü Dr. Hatib Şehidi tarafından İranşehir Şir ve Hurşit Kurumuna çekilen telgrafta aşağıdaki konulara değinilmiştir:

İran Kızıl Şir ve Hurşit Kurumu Başkanı Dr. Hatibi'nin emrine istinaden selzedelere yapılan yardımın 15 ila 20 günden fazla sürmemesi gerekmektedir. Bu yardımlar 1 ayı bulduğundan, İranşehir bürosuyla görüşülerek yardım kampanyasına son verilmesi gerekmektedir.

Cumartesi: Konu toplantıda gündeme getirildi; ama üyeler, krizin hâlâ sürdüğünü ve halkın çok kötü şartlarda bulunduğunu belirterek yardımların sürmesi gerektiğini söylediler.

Pazar: Komite üyeleri yardımların kesilmesine karşı olduğu hâlde Şir ve Hurşit Kurumu Başkanlığı bu girişimde bulunabilir. Bu durumda halk arasında ciddi rahatsızlıklar baş gösterecektir.

Pazartesi: Cumartesi ve pazar günleri yapılan oturumlarda alınan kararlar onaylanmasına rağmen özel bir durumla karşı karşıyayız: Başlarını Seyyid Ali Hamenei'nin çektiği İranşehir'deki sürgün din adamları, diğer şehirlerdeki Ayetullahlardan aldıkları yardımları bölgedeki selzedelere aktarmaya devam ettiklerinden, Şiîr ve Hurşit Kurumunun yardımlarının kesilmesi rejimin çıkarlarını zedeleyecektir. Bundan dolayı bu durumun Şiîr ve Hurşit Başkanı Dr. Hatibi Bey'le görüşülerek yardımların bir süreliğine daha devamının sağlanması gereklidir."[2]

Bu rapor, Hamenei Bey'in İranşehir'den Ciroft'a gönderilmesinden 4 gün önce yazılmıştı.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], A H 11'den 312'ye, No. A H 11/2770, tar. 17.05. 1357.

2- age, A H 11'den 348'e, No. A H 11/2288, tar. 18.05.1357.

Ciroft Sürgünü

Sürgün din adamlarının Hamenei Bey liderliğinde selzedelere yardım çalışmaları 40 gün sürdü:

"Bu çalışmaların sonunda bir kutlama merasimi düzenledik; geniş bir katılım oldu; ben bir konuşma yaptım; o konuşmanın kasetini ve merasimin fotoğraflarını hâlâ saklarım."

Sürgündeki din adamlarının selzedelere yardımı, halkın onlara daha fazla sempati duymasını sağlamış ve bakış açılarını değiştirmişti. Mesela İranşehir'in etraf köylerinden Espeke'nin muhtarı, Hamenei Bey'in sürgün mahallînin değiştirilerek İranşehir'den çıkarılması üzerine şöyle diyecekti:

"İranşehir seli, ahaliyi perişan etti; burada hayatı felce uğrattı. Şehre sürgün edilen hocalar arasında Hamenei adlı birisi, halka çok büyük yardımlarda bulundu; gıda, malzeme ve nakit yardımları yaptı. Halk çok memnundu ondan… Devletin bize yapabileceği en büyük iyilik, bu hoca ve mollalardan birkaçını buraya sürgün etmesidir; onlar bizim bütün sorunlarımızı halleder ve gerekeni yaparlar. Üstelik bu hocalar hiçbir karşılık beklemeden ve cömertçe yardım ulaştırıyorlar… Hamenei Hoca'nın yardımları buraya kamyonlarla geliyordu; bu yardımların ona kimden ve nereden ulaştırıldığı bile belli değildi; yardımlar bolca geliyor; o da cömertçe hepimize dağıtıyordu."[(1)]

Ağustos'un 13. gecesi kapı çalındı. Gelen, İranşehir Emniyet Amiri'ydi. Hemen toparlanmalarını ve yola çıkmaya hazırlanmalarını söyledi. Sürgündekilerin şehirden gece yarısı çıkarılmasının yegâne nedeni, halkın tepki ve öfkesine muhatap olma korkusuydu. Emniyet Amiri'nin direktifine göre, Rahimi Bey hemen o sırada ve Hamenei Bey de 2 saat sonra şehirden çıkacaktı. Hareket saatini ertesi güne ertelemek için epey uğraştıysa da fayda etmedi:

"Rahimi Bey bavulunu hazırlamaya başladı. Başına dikilen polis memuru sürekli acele etmek için ikaz ediyordu. Sonunda Rahimi Bey sinirlenerek orada onlara kısa ve hamasî bir konuşma yaptı. Bu pervasız konuşma hâlâ kulaklarımdadır: 'Şu gücünüze aldanmayın! Bu boş ve kof gücünüzle

1- age, 2. İdare, D-32'den SAVAK Başkanlığına, No. 428/501/02/20/135, tar. 14.06.1357.

mağrur olmayın. İslâm gücünün parlamasıyla birlikte pek yakında sizin saltanatınız sona erecek, dağılıp gideceksiniz!' **Bu şekilde epey şeyler söyledi... Tabi, o gün, o sırada onlara bu tür şeyleri söylemek slogandan öte bir şey değildi; şahsen ben o sırada onlara bu tür şey söylenmesinden utandım; yeri ve zamanı uygun değildi diye düşündüm.**"

Seyyid Fahreddin Rahimi'yi götürdüler; ama Raşidpur Yezdi Bey'in toparlanması birkaç gün sürdü; çünkü iki çocuğu yanındaydı ve onları hemen toparlayabilmesi imkânsızdı. Ağustos ayının 13. günü gece 01.30'da Hamenei Bey'in hareket saati gelmişti. Kendi arabasıyla gitmek istediğini söyledi, kabul etmediler. "Ya arabamla giderim ya da gitmem, ne yapacaksanız yapın!" diye diretince emniyet amiri kabullenmek zorunda kaldı. Kayınbiraderi Hasan Hoceste o günlerde İranşehir'deydi. Daha önce de oraya defalarca gelmişti ve onların dış dünyayla irtibatlarını sağlıyordu; selamlarını ve mektuplarını o götürüp getiriyordu. Hamenei Bey'in diğer şehirlerdeki sürgün arkadaşlarıyla irtibatlarını o sağlıyor; Ali Asgar Pur Muhammedi'yle iki oğlu arasındaki yazışmaları o götürüp getiriyordu.

Direksiyona Hamenei Bey geçti; Hoceste Bey ön koltukta, uzun namlulu eski tüfekler -muhtemelen M1- taşıyan 2 memur da arka koltukta oturmuştu. Hareket ettiler. Çok eski model külüstür bir emniyet otosu da onlara eşlik ediyordu. Şehir dışına çıkınca, Hamenei Bey'in arkadan kendilerini takip etmesini istediler; ama emniyetin aracı güç bela gittiğinden bunda ısrarcı olmadılar; kimi zaman önde kimi zaman arkada kalıyorlardı. Hamenei Bey'in Peugeot'u da radyatörlüydü, su sızdırıyordu; bazen durup radyatöre su doldurmak zorunda kalıyordu. Memurlar durmasının yasak olduğunu söyleseler de başka çare yoktu. Bem kentinde durup radyatöre su doldurduktan sonra arkasındaki emniyet aracının külüstürlüğüne aldırmayıp gaza basarak Ciroft'un yolunu tuttu. Yanındaki memurlar yavaşlamasını söylediler, aldırmadı; arkadaki araç farlarla yavaşlamasını anlatmaya çalıştı; anlamazdan gelip sürmeye devam etti. Yanındaki memurlara; ancak ilk karakolda durabileceğini söyledi; öyle de yaptı. İlk karakolda durup diğer aracın gelmesini beklediler. Araç geldiğinde, inen memurlar depremden henüz kurtulmuş gibi perişan, yorgun ve şaşkındı.

Uzun süren yolculuk Hamenei Bey'i de çok yormuştu. Bem'de oturan Yezdli bir şoför tanıdığı vardı. Sürgündeki din adamlarıyla arası pekiyiydi; onlara yardım etmek için de pek çok nedeni vardı. Onları ziyaret

amacıyla birkaç kez İranşehir'e gelmişti. Hoceste Bey'i ona göndererek kendisinin burada olduğunu söylemesini istedi. Karakolun hemen bitişiğindeki odada duran ranzayı görür görmez, izin istemeden gidip birine uzanıverdi; oracıkta deliksiz bir uykuya daldı. Gözlerini açtığında Yezdli şoför, tanıdığı karşısında gülümseyerek ona bakıyordu; onu gördüğüne pek sevinmişti:

"Aracımın bozuk ve eski olduğunu, önümüzde Ciroft'a kadar 12 fersahlık dar, dağlık ve bozuk bir yol olduğunu söyledim. Yol, bazen bir aracın bile zor geçebildiği dönemeç ve uçurum kenarlarından geçiyordu. Aracımı tamire bırakmasını ve kendi aracıyla bizi Ciroft'a ulaştırmasını rica ettim."

Şoför onu kırmadı. Hemen gidip aracını getirdi; Hamenei Bey öne, Hoceste Bey'le 2 memur da arkaya oturmuştu. Öğleye doğru bir kahvehane önünde durdular; arkası ağaçlıktı. Buranın iklimi İranşehir'e hiç benzemiyordu. Abdestini alıp namaza durdu. Bir seyyid din adamıyla onun etrafında silahlı beş görevliyi gören ahali, yolun kenarında toplanmış, onları seyrediyordu. Namazdan sonra biraz dinlenmek istediğini söyledi; memurlar yola devam etmelerinin daha iyi olacağını söylediler; ama onun aldırmayacağını da biliyorlardı. Uzanıp dinlendi; görevliler de başında durup beklediler. Kısa bir dinlenmeden sonra kalkıp araçlarına yürürken, etrafında toplanan halk salâvatlarla onu uğurladı:

"Güvenlik görevlileri paniklemişti. Halkın kendilerine saldırıp din adamını onların elinden kurtarabileceği düşüncesi hepsini korkutmuştu. Bu nedenle onlarla biraz sohbet ederek gönüllerini alıp yatıştırdım."

Ciroft'ta

Ciroft uzaktan büyük bir bağ evini andırıyordu; ortasında adeta birkaç ev boy salmış gibiydi. Burası da İranşehir kadar sıcaktı; ama hava rutubetli ve sinek doluydu. Küçük ve daracık emniyet binasına girdiler. Yetkililer evlerine gitmişti; binada kimse yoktu. Yoldan geçenler emniyet binasının önünde toplanmış şaşkınlıkla onu seyrediyordu. O güne kadar cübbesini kaldırıma serip emniyetin önünde oturan bir din adamı görmedikleri belliydi. Hoceste Bey'e, Rabbani Emleşi Bey'in evini bulmasını söyledi. Muhammed Mehdi Rabbani Emleşi Bey aslında Babek şehrine sürülmüş; ama daha sonra onunda sürgün mahallî değiştirilerek Ciroft'a gönderilmişti; ailesiyle birlikte şimdi burada yaşıyordu.

Bürokratik işlemler tamamlandıktan sonra Rabbani Emleşi Bey'in evine gitti:

"Beni görünce peki sevindi, 'Burada ne arıyorsun? Niçin buraya sürüldün?' diye sordu, 'Takdir böyleymiş' dedim."

Hamenei Bey'in gelişinden birkaç gün sonra, Serdeşt'te sürgün olan Abdürrahim Rabbani Şirazi Bey'in sürgün mahallî; Kum kenti Sosyal Güvenlik Komisyonunun yeni kararıyla Ciroft olarak değiştirilmişti. Aynı komisyon Hüseyin Nuri Hemedani, Muhammed Yezdi, Muhammed Cevad Hücceti Kirmani, Nasır Mekarim Şirazi, Muhammed Ali Gerami, Abdulmecid Meadihah, Hacı Kasım Dehiyli, Hüseyin Süleymani ve Gulam Hüseyin Hiredmend'in de sürgün mahallîni değiştirmiş ve onları da Ciroft'a göndermişti. O yıllarda Ciroft, İslami hareket mensuplarının sürüldüğü şehir olarak ün salmıştı. Şimdi burada 7 din adamıyla 2 esnaf sürgün vardı. Esnaftan biri, kentinden gönderilen Hüseyin Süleymani'ydi, daha önce de Türbet-i Haydariye'ye sürülmüştü. Ciroft'a geldiğinde aracı eşya doluydu. Yanındaki görevlileri yan yana dizip eşyaları elden ele eve taşıtmış; her eşyayı verirken "Kahrolsun Şah!" diye bağırmıştı. Görevliler sadece gülüyordu buna. Ortam çok değişmişti artık. Şah Rejiminin boğucu baskı ortamı giderek gücünü yitiriyor; buzlar hızla eriyordu. Ama bu aysbergin su altındaki kısmı hâlâ varlığını koruyordu.

Rabbani Emleşi'yi daha fazla rahatsız etmek istemeyen yeni sürgünlükler, ikamet mahallî için birkaç ev kiralamışlardı. Sürgünlükler, her gün Ciroft Merkez Camiinde toplanıyordu:

"Hepimizden daha yaşlı olan Rabbani Şirazi Bey öne düşüyor; biz de onun ardı sıra hareket edip yürüyorduk. Camiye giderken ki bu hâlimiz adeta bir protesto veya gösteri yürüyüşünü andırıyordu."

Sürgün din adamları her gün sırayla, camide konuşma yapıyor; her gün birisi hutbe okuyup vaaz ediyordu.

Hamenei Bey'le diğer sürgünlüklerin Ciroft'a gelişleri h.k 1398 ramazanına rastlamıştı. Bu nedenle olacak, onların gelişiyle birlikte cami dolup taşmaya başlamıştı. Cemşid Amuzegar hükümetinin yıkıldığı 27 Ağustos günü, ihya (Kadir) gecelerinin 3'üne denk geliyordu; o gece Hamenei Bey camide bir konuşma yaptı; konuşmasında İmam Humeyni'yi açıkça övdü. Işıkların söndürülüp Kur'ân'ın baş üzerine konulduğu sırada camide Şah

aleyhine bildiri dağıtıldı. O gece emniyet görevlileri Hamenei Bey'in konuşmasını kaydedip Kirman eyaleti SAVAK'ına gönderdiler.[1]

Şehrin Merkez Camiinde daha önce de defalarca konuşma yapmıştı. Güvenlik güçlerinin hazırlayıp merkeze gönderdikleri raporlara göre; Ciroft'a sürgün edilişinin üzerinden 1 hafta bile geçmeden şehrin gençleri Hamenei Bey'in etrafında toplanmış; ona karşı büyük bir ilgi duymuşlardı:

"Bölge emniyeti tarafından defalarca kendisini uyardık… Ama uyarılarımızı hiç önemsemiyor."[2]

Ciroft emniyet amiri Binbaşı Fellah, sürgündeki din adamlarının faaliyetlerini görünce onların şehirdeki varlığının millî güvenlik açısından tehlikeli boyutlara vardığı kanaatiyle; şehrin kaymakamından bu sürgünlüklerin en kısa zamanda başka bir bölgeye sürülmelerini istedi. Binbaşı Fellah'a göre o güne kadar dinî, siyasî ve sosyal meselelerden uzak tutulan Ciroft halkı, şehre sürgün edilen bu din adamlarıyla tanıştıktan sonra hızla bilinçlenmeye ve her şeyi sorgulamaya başlamıştı; bu da yakında tatsız olayların patlak verebileceği anlamına geliyordu. Binbaşı, "Çiftçiler Anonim Şirketi", "Bayındırlık Teşkilatı", ve "Ekim ve Sanayii Anonim Şirketi" gibi tarım kurumlarındaki yolsuzluk ve yetersizliklerin, Ciroft halkının tahrik ve ayaklanması için gerekli zemini oluşturduğu kanaatindeydi.[3]

Ramazan geceleri camide yapılan konuşmalar sırasında Şah Rejimi karşıtı sloganlar atılıp İmam Humeyni'nin desteklenmesi ve bildiri dağıtılması, giderek normal karşılanır hâle gelmişti. Eylülün 6. gecesi Hamenei Bey'in konuşmasından sonra camide Şah aleyhine atılan sloganlar ve dağıtılan bildiriler hep "Sürgündeki vaizlerin işi" olarak rapor ediliyordu.[4]

Hamenei Bey'in Ayetullah Saduki'yle irtibat ve yazışmaları Ciroft'ta da devam etti. 24 Ağustos günü Ayetullah Saduki'den bir mektupla bir miktar bildiri ve 10.000 tümen para getiren bir ulak Kirman'da SAVAK tarafından yakalandı.[5] Ayetullah Saduki bu mektupta Abadan'da 377 kişinin

1- age, H C'den 312'ye, No. H C/1207, tar. 07.06.1357.
2- age, H C'den 312'ye, No. H C/1286, tar. 07.06.1357.
3- age, Ciroft Polis Merkezinden Askerî Komutanlığa, No. 513-27-10, tar. 12.06.1357.
4- age, H C'den 312'ye, No. H C/1374, tar. 22.06.1357.
5- age, Kirman SAVAK'ından 312'ye telgraf, No. H/9880, tar. 04.06.1357.

yanarak ölmesiyle sonuçlanan Rex Sineması faciasını tezgâhlayan rejimi şiddetle kınıyor, bunu "Hitlere yakışır bir girişim" olarak tanımlıyor ve bu faciayı kınamak için neler yaptığını anlatıyordu. Parayı da, Ciroft'taki sürgünlükler arasında paylaşılması için göndermişti.

Hamenei Bey o günlerde Kum'da bulunan Seyyid Kâzım Şeriatmedari Bey'e bir mektup yazarak konuşmalarında, Şah Rejimine karşı çıkanları "Aşırı uçlar" şeklinde tanımlanmasını kınayıp bu konuda Şeriatmedari Bey'i uyardı. Şeriatmedari Bey son günlerde istibdad ve zorbalığa karşı bir tavır takınmış ve iktidarın meşrutiyet anayasasına göre davranması ve bu anayasanın uygulanması gerektiğini vurgulamıştı. Bu arada Şah Rejiminin "Seçim yapılacağı" vadine de olumlu bakmış ve bunun ümit verici bir gelişme olduğunu söylemişti. Bütün bunların da ortaya koyduğu gibi, Şeriatmedari Bey'in rejime yönelik eleştirileri, hükümet ve bazı hükümet yetkililerini hedef almaktan öteye gitmiyor; Muhammed Rıza Pehlevi'yi ve şahinşahlık düzenini asla eleştirmiyordu. Onun şaha da, şahlık rejimine de karşı olmadığı herkese malumdu zaten:

"Şeriatmedari Bey'in yöntemi, hem şahı, hem halkı memnun etmeye yönelikti. Onun açıklama ve bildirileri özellikle rejimi razı edecek türdendi ve böyle bir çizgide gidiyordu. Nitekim Şah Rejimi onun konuşma ve açıklamalarındaki mesajları hemen alıyor; onlardan gereğince yararlanıyordu. Halkı; kolayca kırılabilecek zayıf bir "karşı çıkış"la bir süre oyalamak mümkündü -ve Şeriatmedari bunu yapıyordu- o şartlarda, şaha karşı çıkanları "aşırı uçlar" olarak nitelemek çok tehlikeli bir tavırdı. Çünkü bu tabir dillere düşer ve bu niteleme benimsenecek olursa, şaha karşı olan bütün inkılâpçı ve devrimci insanlar kamuoyunca "aşırıcılık"la suçlanacak ve kınanacaktı. Bu nedenle, Şeriatmedari Bey'e bir mektup yazdım ve bu tür konuşma ve tabirlerin Şah Rejiminin işine yarayacağını; rejime karşı çıkan halk kitlelerini "aşırı uçlara mensup" oldukları gerekçe ve bahanesiyle öldürüp ortadan kaldırabileceklerini anlattım; bu durumda rejimin halka uygulayacağı katliamlardan Şeriatmedari Bey'in sorumlu olacağını hatırlattım. Tam da mektubu tamamlayıp imzaladığım sırada, Tahran'da jale Meydanı'nda Şah'ın işlediği "17 Şehriver (8 Eylül)" katliamının haberi geldi! Hemen mektuba şu notu ekledim: "İşte bu, sizin "aşırı uçlar" şeklinde tanımladıklarınızı ortadan kaldırma operasyonunun başladığının bir belgesidir."[1]

1- Merkez-i Esnad-ı İnkılab-ı İslami, Hatırat-ı Seyyid Ali Hamenei [İslam İnkılâbı Belgeler Merkezi, Seyyid Ali Hamenei'nin Anıları], s. 51-52.

Cafer Şerif İmami kabinesinin iş başına gelmesi ve bu yeni hükümetin "millî barış"ı sağlama iddiasıyla ortaya attığı sloganlar, daha önce çekilen nice zahmetleri kendiliğinden boşa çıkarmış oldu. Bu ise, her şeyiyle İslam İnkılâbı'nın ivme kazanan yükselişine borçlu olunan bir gelişmeydi. İslami hareketin ivme kazanması rejimi tavize zorlamıştı; milyonluk gösteriler, protestolar ve grevler rejime geri adım attırmış, görünüşte ve geçici de olsa bu kitlelere; ulemaya, aydınlara, medyaya, siyasi tutuklulara… vb. halk kesimlerine bazı haklarının geri verilmesiyle sonuçlanmıştı. Bütün bu gelişmeler bağlamında, siyasi sürgünlere de artık fazla baskı uygulanmıyor ve gevşek davranılıyordu. Ciroft'taki bazı sürgünler bu atmosferden yararlanarak orayı terk edip kendi şehirlerine kaçtılar; kimi de daha önce, sürgün yerlerinin değiştirilmesine itiraz etmiş ve oraya gitmemişti. Bu nedenle sürgünlerden bazıları tutuklanıp birkaç gün hapis yatmıştı. Hamenei Bey o hengâmede Ciroft'u terk etmedi:

"Firarla veya sürgünden yorulup dize gelmiş olmakla suçlanmamak için kaçmadım; Ciroft'ta kaldım. Bazı arkadaşlar gibi, firar suçlamasıyla tutuklanmak istemiyordum; çünkü bunu kendime yakıştıramıyordum."

Ülke çapındaki gelişmeler ve dört bir yanda başlayan yeni olaylar, onun yakında serbest bırakılacağını ve sürgünün son bulacağını haber veriyordu. Buna rağmen Ciroft'taki son saatine kadar çalışmalarına ara vermedi. 13 Eylül Perşembe akşamı Ciroft Merkez Camiinde yaptığı konuşmada Tahran'da rejimin işlediği "Kanlı Cuma" katliamı şehitleri için ertesi gün anma programı düzenleneceğini duyurdu; camideki kadınlar da konuyla ilgili bildiriyi dağıttılar.[1]

Hamenei Bey eylül ayının ortalarını Ciroft'un nahiyelerinden olan Kehnuc'la Boluk'ta geçirdi.[2] Bu iki nahiyeye Nudbe duası ve konuşma için gittiği söylenecekti. Görevlilere fark ettirmeden gittiği yerlerden biri de Anberabad'dı. Bu arada bir fırsatını bulup Sağeri'ye gitti ve oradaki caminin tavanının tamamlanması için malî yardımlarda bulundu. Kehnuc'a gittiği haberi Tahran'a rapor edildiğinde Perviz Sabiti onun derhal Ciroft'a geri dönmeye zorlanmasını, direnmesi hâlinde tutuklanmasını emretti.[3] Rabbani Şirazi Bey'le birlikte Kehnuc'da bulunan Hamenei Bey 31 Eylül akşamı Ciroft'a döndü.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H C'den 312'ye, No. H C/1390, tar. 28.06.1357.

2- age, H C'den 312'ye, No. H C/1407, tar. 02.07.1357.

3- age, Kirman SAVAK'ından 312'ye telgraf, No. 1 H/10281, tar. 01.07.1357.

Ertesi gün akşama doğru Ciroft Emniyet Amiri Hamenei Bey'e gidip "Cezanız bitti, artık serbestsiniz!" dedi ve onun vereceği tepkiyi bekledi. Ama o bu habere ne şaşırmış, ne de heyecanlanmıştı! Emniyet amirinin hayret dolu bakışları arasında sükûnetle iskemleye oturup Ciroft'tan ayrılmayacağını söyledi:

"Ciroft'ta kalmak istediğimi söyleyince, Emniyet Amiri hayretini gizleyemedi ve ısrarla bu fırsatı kaçırmamamı, şehri bir an önce terk etmemi istedi. Bu ısrar onun iyilikseverliğinden değil, 40 gün boyunca yaşadığı sıkıntılardan kurtulup rahat bir nefes alabilme arzusundan kaynaklanıyordu! O ısrar edince, buradan gitmeye şimdilik niyetim olmadığını ve bir süre daha kalacağımı söyledim. Çünkü bu beklenmedik serbest bırakılma kararı kuşku uyandırıcıydı ve komplo kokuyordu; beni yolda öldürme ihtimalleri vardı. Bazı sürgün arkadaşlara bunu yapmış; tahliye ettikten sonra evine dönerken trafik kazası süsü vererek yolda öldürmüşlerdi."

Hamenei Bey oynanan oyunun farkına varmıştı; bu nedenle de yetkili makamlardan habersiz bir şekilde Ciroft'tan ayrılması gerektiğini biliyordu. Şimdi, Bem'de oturan Yezdli şoför arkadaşını aramanın tam zamanıydı. Güvendiği bir adamını Bem'e gönderip o şoförü Ciroft'a getirtti ve ona, Ciroft'tan gizlice ayrılmak istediğini söyledi. Gece yarısı şehirden ayrılmaya karar verdiler; ama ev eşyalarıyla arabasını orada bırakması gerekiyordu. Hamenei Bey'in evinde, sürgün bir göçebeninkinden daha fazla eşya vardı. Onu görmeye gelen her akraba ve dostu, daha rahat yaşayabilmesi için bir hediyeyle gelmişti. Yanına çok az bir eşya aldı ve evdeki diğer eşyaların, Ciroft'a sürgün gönderilecek olanlar için vakfedilmesini istedi. Ama kader değişecek ve ondan sonra Ciroft'a İslami hareket mensubu hiç kimse sürgün edilmeyecekti.

Ciroftlular Anlatıyor

Yıllar sonra Ciroft halkı Hamenei Bey'in buradaki sürgün günlerini şöyle anlatacaktı:

"Ciroft'a geldiğinde önce Necef Efşarmeneş'in, sonra da Bagırzade'nin evini kiraladı. Semaveri her zaman kaynardı; çayı hiç eksik olmazdı. Çayını kendisi demler; kendisi koyar; misafirlerine hizmet etmeyi pek severdi. Evinde her zaman sohbet ve toplantılar olurdu; onu dinlemeye gelenlerin çoğu gençlerdi; dört bir taraftan onu ziyarete gelirlerdi. Bunlardan Muzaffer Bekâi adlı biri bir gün, din adamlarının şahlık düzenini savunmasını

önerdi; Şah'ın kral olarak kalmasını; ama yönetime karışmayıp icraat işini hükümete bırakmasını savundu. Hamenei Bey bu öneriyi reddetti ve bunun İslam'la bağdaşmadığını söyledi. Hamenei Bey'in odasında İmam Humeyni'nin bir fotoğrafı vardı ve altında şöyle yazıyordu: "Mücadeleye evet, uzlaşmaya kesinlikle hayır!" Ekmeğini kendisi satın alırdı. Fırının önünde sıraya girer; ona saygı gösterenlerin ısrarına rağmen sırayı bozup öne geçmezdi. Düzenli ve bakımlıydı; halk onu temiz ve muntazam biri olarak gördü daima. İnkılâp taraftarı heyecan dolu Ciroftlu gençler, şehirlerindeki Ekim ve Sanayi Şirketinin devlete ait olduğunu ve orada akla gelmedik dolaplar döndüğünü söyleyerek, bu şirkete ait araç ve makineleri imha etmek istediklerini anlattıklarında Hamenei Bey onlara izin vermemiş ve bu malların beytülmale ait olduğunu açıklamıştı. Bir defasında ona 38 bin tümen getirmiş, nüfuzundan yararlanarak bu parayla silah temin etmesini, silahı Şah Rejimine karşı kullanmak istediklerini söylemişlerdi. Hamenei Bey ise, o parayı kendilerine iade edip "Gidin bununla kitap alıp öğrencilere dağıtın; çoğaltma makinesi satın alıp rejimin gerçek yüzünü anlatan bildiriler basarak çevre köylere dağıtın." demişti. Ciroft'tan ayrılırken elektrik sayacına bakarak o ay kullandığı elektriğin miktarını hesaplamış ve onu ödeyip gitmişti.[1]

Sürgün Bitiyor

23 Eylül 1978 sabahının ilk saatlerinde Bem'e gitmek üzere Ciroft'tan ayrıldılar. Tam 275 gün sürgünde yaşamıştı. Bem'e vardıklarında arkadaşlarından biri, onun Peugeot arabasını getirmek için Ciroft'a gitti. Bem'de 2 gün kalıp halkla görüştü. Oradan Kirman'a gitti; gece boyunca yol aldı:

"Bu gece yolculuğu benim için tatlı hatıralarla doludur. Şüphesiz özgür kalmanın ve halkın İslami hareket ve uyanışının zirveye yükselişine şahit olup aydınlık geleceği görmenin verdiği mutluluğun da bunda payı büyüktü. Bütün bunlar bir tarafa, güzel bir yolda gece yolculuğu yapmanın tadına doyum olmuyor zaten,"

Kirman İlmî Medresesine vardığında, aylardır terlik giydiğinden, ayağında çorap ve ayakkabı yoktu. Daha önce yaşadığı bölgenin sıcak ikliminde çorap ve ayakkabı giymek çok zordu. Çarşıya gidip çorap ve ayakkabı

1- Ekber Efşarmeneş, Ali Zodser, Hasan Şehriyari, Necat Süleymani ve Murat İbrahimi'yle röportaj.

fiyatlarına baktı; yanındaki paranın yeterli olmadığını görünce sadece çorap almakla yetindi.

Refsencan'dan sürgün edilen ve hastalandığı için Kirman'a gelmiş olan Şeyh Abbas Pur Muhammedi, Hamenei Bey'in şehre geldiğini öğrenince, birisini gönderip onu davet etti. Pur Muhammedi'nin evi geniş ve büyüktü; bahçede ağaçları vardı. Şehrin dindar tüccarlarından biri, bu evi ona vermiş, istediği kadar kalabileceğini söylemişti. Hamenei Bey burada 2 gün kaldı:

"Bu 2 gün boyunca Kirman halkı akın akın bizi ziyarete geldi; beni daha önceden tanıdıkları için orada olduğumu öğrenen herkes görüşmeye gelmişti."

Kirman'da bulunduğu sırada, İmam Humeyni'nin Necef'teki evinin güvenlik güçleri tarafından muhasaraya alındığını öğrendi. Irak rejimi askerî birlikleri İmam'ın evini kuşatmış, ona ev hapsi uygulamaya başlamışlardı. Bu durum, İmam Humeyni'nin yeni bir karar almasına neden olacak ve Irak'tan da hicret etmek zorunda kalacaktı.

Hamenei Bey Kirman'dan Yezd'e hareket ederek Ayetullah Saduki'yi görmeye gitti. Şehre vardığında bu yaşlı âlimin bütün şehri nasıl yönlendirdiğini ve inkılâp çizgisinde herkesi nasıl harekete geçirdiğini bizzat gördü. Yaşlılığına rağmen inanılmaz bir güç ve enerjiyle çalışıyor; Pehlevi rejimiyle korkusuzca mücadele ediyor; hiçbir şeyden yılmıyordu.

Ekim ayının 6'sına kadar Yezd'de kaldı, o gün, İmam Humeyni'nin Bağdad'dan Paris'e hareket ettiğini öğrendi.

Yezd'de kendisine bir çift ayakkabı alıp terliklerden kurtuldu. Uçak Tahran'a doğru havalanırken su kuyuları, baklava ve Ayetullah Saduki'nin şehri olan Yezd'le vedalaşıyordu.

ZAFERE KADAR

Tahran'da

Sürgünde geçirdiği 8 ay boyunca İran'da yaşanan siyasi patlamalarla ilgili inanılmaz haberler defalarca kulağına gelip çatmıştı. Gazeteleri dikkatle okuyor; yurt içi ve yurt dışından yayın yapan radyoları dinliyordu. Dağıtılan bildiriler ona da ulaşıyordu. Ülkede çok büyük bir doğum sancısı yaşandı; hatta peyderpey büyük sosyal doğumların gerçekleştiğini, art arda gelen bu değişim ve dönüşümlerin ülkedeki siyasi atmosferi bambaşka bir sürece soktuğunu biliyordu. Ortam yenilenmişti; her şey hızla değişiyor; dönüşüyordu. Tahran'a vardığında duyduğu her şeyin gerçek olduğuna bizzat şahit oldu. İslami manifestonun hazırlandığı oturumlara katılamamıştı. Beheşti Bey'i görmeye gitti. Bir zamanlar yarım bıraktıkları o önemli işi tamamlamak üzere tekrar aynı kadro bir araya gelmişti şimdi. Gelişmeler inanılmaz bir süratle gerçekleştiğinden İslami manifestoyu inceleyip yazmaları da çok kısa bir sürede tamamlanıvermişti! Onların meydana getirmek için çırpındıkları kitlesel hareketler, sürgünde bulunan liderin yayınladığı bildiriler ve dağıtılan konuşma kasetleriyle bir anda zirveye ulaşmış; her biri birer balyoz gibi zorba şahlık rejiminin tepesine iner olmuştu. Bu büyük hareketin lideri, gençlerin yüreğini adeta bir mıknatıs gibi kendisine çekip yiğit ve bilge kişiliğiyle gönüllere taht kurmuş, Marksizm ve diğer devrimci ideolojiler onun yanında bütün çekiciliklerini yitirmişti. Mücadeleci ve devrimci İslam öyle bir tablo çizmişti ki, diğer mücadeleci ve devrimci ekoller, en azından o günün İran'ında bir anda sönüp gitmişlerdi:

Hamenei Bey, İslami manifestonun hazırlandığı ilk toplantıda şöyle diyecekti:

> "Biz burada İslami dünya görüşünü kaleme almak üzere toplanmış bulunuyoruz. Uzun vadeli bir koordine ve teşkilatlanmanın ilk adımını atmaktayız. Bu ise, hâlihazırda art arda vuku bulan olaylar ve hızlı de-

ğişimlerle benzerlik taşımıyor. Biz, önümüzdeki sosyal harekete göre adım atmalı; hazırlıklarımızı buna göre yapmalıyız."

Üyelerin tamamı bu öneriyi kabul edecekti.

İmam Humeyni'nin takipçileri olan ve hareketin ülke dâhilindeki liderleri sayılan bu grup, olanca fedakârlıkları ve bazen ölüme meydan okuyan gözü pekliklerine rağmen, aslında biricik liderlerinin hızına bir türlü yetişemiyor ve ondan hep geri kalıyorlardı. Onun kararlı tavrı ve konum belirlemedeki sürati hepsini hayretler içinde bırakıyordu. İnanılmaz bir maharetle yanlışları yıkıyor ve doğruları inşa edebiliyordu; müthiş bir etkileme gücü vardı; bir sözüyle kitleleri harekete geçiriyor; yine bir sözüyle her şeyi durdurabiliyordu. Bir işaretiyle herkesi topluyor, bir işaretiyle dağıtabiliyordu.

Düzeni bir taraftan hızla yıkarken, diğer taraftan aynı hızla yerine yeni bir düzen kuruyordu:

"Bir gün Ayetullah Taligani 'Şu İmam Humeyni çok müthiş biri.' dedi. Adeta, bambaşka bir âlemden yardım alıyormuşçasına konuşuyor. Bir ara 'Bu Şah'ın gitmesi lazım.' dedi; o gün hiç kimse bunun mümkün olduğunu aklından bile geçirmedi; biz de içimizden bunun imkânsız olduğunu düşünüyor ve 'Olamaz.' diyorduk. Ama bunun mutlaka yapılması gerektiğini, bu yolda hepimizin bütün gücümüzü harcamamız gerektiğini gördük... İmam Humeyni çok farklı bir pınardan besleniyor sanki... Alışılagelmiş bir şey değil; normalin çok ötesinde bir pınar bu."

Bunları söyleyen Ayetullah Taligani'ydi… Bütün hayatını siyasi mücadelelerle geçirmiş, bütün varlığını yüce İslami ülkülerini gerçekleştirmeye adamış nadide bir dava adamı söylüyordu bunları:

"İşin gerçeğini söylemek gerekirse, İmam Humeyni dünyaya egemen olan maddi denklemlere zerrece aldırmıyor; topluma egemen olan fikrî ve siyasî güçlere hiç mi hiç itina etmiyordu. Bu nedenle de emperyalizm ve egemen güçler karşısında kılı bile kıpırdamıyor, geri adım atmak nedir, bilmiyordu. Davasına bütün varlığıyla inanmış, yürüdüğü hak yola bütün kalbi, aklı ve duygularıyla iman etmiş; Yüce Allah'a kulluk ve O'ndan başkasına eğilmeme hasleti hücrelerine kadar işlemişti. Kelimenin tam anlamıyla Allah'a güvenen, O'ndan gayrisinden yardım ve medet ummayan gerçek bir evliyaullahtı o!"

Hamenei Bey o günün sosyal şartlarına uygun yepyeni programlarla tekrar Tahran'a dönmek üzere Meşhed'e doğru yola koyuldu.

Apayrı Bir Meşhed

Karşısında, 8 ay öncekinden çok farklı bir Meşhed bulmuştu. İran'ın diğer büyük şehirleri gibi Meşhed de, "İnkılâp" ve "Devrim"den başka tanımı olmayan muazzam bir hareket ve dönüşüme girmişti. Siyasi gösteri, protesto ve yürüyüşler yepyeni bir şekil almış, her kesimden katılımla gerçek bir halk hareketine dönüşmüştü. Halkın bu geniş katılımı, Meşhed ulemasını da bir hayli cesaretlendirip yüreklendirmişti aslında. Daha birkaç yıl öncesine kadar, bir bildirinin altına imza atmak ya da zulme karşı azıcık seslerini yükseltmek amacıyla medrese ulemasını, dersleri boykota ikna için ne çabalar harcadığını, bu uğurda SAVAK'ın zindanlarına atıldığını hatırladı. Oysa şimdi… Onun yokluğunda; yani aradan sadece 8 ay geçmiş olmasına rağmen en küçük bir olayda hemen bildiri dağıtılıyor; her hadisede hemen sosyal bir tepki gösteriliyordu. İlmiye medreseleri rejimin icraatlarına itiraz amacıyla dersleri, hatta cemaat namazı kıldırmayı boykot ediyor; "Sonra başımıza neler gelir… Medresemiz kapatılıverir…" gibi endişeleri hiç kimse taşımıyordu artık!!

Hamenei Bey'in yokluğunda Meşhed'de vuku bulan siyasi ve sosyal hadiseler kısaca şöylece özetlenebilir:

1978 Ocak ayının 7'sinde, İslami örtünmenin yasaklanmak istemesi karşısında Meşhed'de kadınlar büyük bir yürüyüş yapmış ve bu protesto yürüyüşü İstihbarat Teşkilatını çok zor durumda bırakmıştı. Aynı günlerde, Tahran'da basılan *İttilaat Gazetesi*'yle Meşhed'de basılan *Aftab-ı Şark-ı Meşhed Gazetesi*'nde İmam Humeyni aleyhinde yayınlanan bir makale, bütün ülkede gerginliği doruğa çıkarmıştı. Rejimin bu tarihî hatası, Kum'da büyük protesto yürüyüşlerinin fitilini ateşlemiş, bu ateşin kıvılcımları Meşhed Medresesine de sıçramış, Hosrevi Nov Caddesi'nde din öğrencileri ve halkın bütün kesimlerinin katıldığı kalabalık gösteriler düzenlemiş, çok sayıda gösterici de tutuklanmıştı. Medreselerde ders veren büyük âlimlerin bir kısmı, bu protestolara iştirak ve Hamenei, Tahrani ve İmadi'nin sürgüne gönderilmesini kınamak amacıyla derslere ara vermişti.

Kum kentinde yaşanan 9 Ocak katliamının 40. gününde Meşhed bir kez daha kadınlar öncülüğünde gerçekleşen büyük protesto gösterilerine sahne olmuştu. 18 Şubat 1978'de, ellerinde yazılı kumaş bantlar taşıyan on binlerce kadın İmam Rıza'nın türbesine yürüdü. Ellerindeki beyaz kumaşın üzerinde "Kum'da şehit edilen Müslüman kardeşlerimizin 40. şehadet

gününü saygıyla anıyor, şehitlerimizin yolunu sürdüreceğimize söz veriyoruz.” ibaresi yazılıydı.

1978 Nevruz’una (21 Mart) girerken bir beyitlik şu şiir bütün İran'da slogan hâline gelmişti:

> “Allah’ın hükümleri değiştirilmeye çalışılırken bize bayram yok/Büyük İslam âlimleri yas ilan ederken yılbaşı kutlaması yapamayız!”

1978 yılı Nevruz’unun ilk gününde, her yıl olduğu gibi geleneksel kutlamalar gereği İmam Rıza türbesinin ışıkları kısa bir süreliğine söndürüldüğünde türbe avlusundan sokaklara taşan on binlerce kişilik kalabalık arasında bildiri dağıtıldı. “Davet” başlıklı bildiride şöyle yazılıydı:

> “Mart ayının 30. günü sabahleyin saat 9’da, Tebriz kentinde rejim tarafından şehit edilen Müslüman kardeşlerimizin şehadetlerinin kırkıncı günü münasebetiyle Dakiki Meydanı’nda toplanacak ve oradan Goherşad Camiine doğru protesto yürüyüşü yapılacaktır.”

Bildiri, Meşhed Dinî Bilimler Medresesi adına basılmıştı. Ayetullah Seyyid Abdullah Şirazi’nin evi o günlerde bu tür bildirilerin hazırlanıp dağıtıldığı, halkın toplanıp bilgilendirildiği ve rejim karşıtı haberlerin birinci elden duyurulduğu merkez konumundaydı. Ayetullah Şirazi, 1975’te Saddam tarafından Irak'tan yurt dışı edilen İran asıllı Müslümanlarla birlikte gelip Meşhed’e yerleşmişti. SAVAK’a göre o, bir taklit mercii olarak Ayetullah Milani’nin yerini doldurabilecek kişiydi.

Gösteriler cadde, sokak, üniversite ve medreselere sıçramakla kalmadı; Meşhed hapishanelerindeki siyasi tutukluların da sesleri yükselmeye başladı. Martın sonlarında Meşhed Hapishanesinde 113 siyasi tutuklu vardı. Martın 28. günü, bildiri dağıtan 6 genç tutuklandı; Ayetullah Şirazi’nin oğlu Muhammed Rıza da tutuklananlar arasındaydı. Ayetullah Şirazi, Tebriz şehitlerinin 40. günü olan 30 Mart’ı genel yas ilan etmiş, bu bildirinin yanı sıra bir bildiri de üniversiteliler tarafından yayınlanarak aynı gün Dakiki Meydanı’nda gösteri yapılacağı duyurulmuştu. 29 Mart günü Meşhed esnafının yüzde % 65’inin kepenk indirdiği emniyet raporlarına yansıyacaktı. Aynı gün Şah Rıza ve Nadiri Caddelerinde İmam Humeyni’yi destekleyen gösteri ve yürüyüşler yapıldı.

Martın 30. günü büyük gösteriler başladı; bazı bankalarla otobüslerin ve hemşire eğitimi yüksekokulunun camları kırılmıştı. Bütün şehir tatildi.

Nevvab Medresesi öğrencilerinden biri gösteriler sırasında şehit olmuş; onun kanıyla duvara ilk kez çok net bir ifadeyle Şah karşıtı bir slogan yazılmıştı: "Şah'a ölüm! Yaşasın İslam Devleti!"

1978 martının sonlarından itibaren hemen her gün, diğer büyük şehirler gibi Meşhed'de de rejim karşıtı gösteriler düzenleniyor ve giderek büyüyen kalabalıklar, "Şahlık düzeni yıkılacak!" diye haykırıyordu. İslami hareket inanılmaz bir ivme kazanmıştı. Mart ayının 30 ve 31. günleri Meşhed'de 128 gösterici gözaltına alınmıştı. Nisanın 6'sında Bennaha Camiinde Yezd, Cehrum ve Ahvaz şehitleri için anma merasimleri düzenlenecekti. Bu şehitler, Tebriz şehitlerinin 40. anma gününde düzenlenen yürüyüşler sırasında güvenlik güçlerinin kalabalığa açtığı ateş sonucu şehit düşmüştü. Nisanın 20. günü Molla Haşim Camiinden Ayetullah Şirazi'nin evine doğru başlayan rejim karşıtı yürüyüşte de güvenlik güçleri kalabalığa rastgele ateş açacak ve çok sayıda gösterici yaralanacak; yaralıların bir kısmı daha sonra hastanede şehit düşecekti.

Rejim silah kullandıkça halkın öfkesi büyüyor; gösterilere katılanların sayısı hızla artıyordu.

Yezd, Cehrum ve Ahvaz şehitlerinin 40. anma gününde Ayetullah Şirazi'nin evinde düzenlenen merasime katılanların sayısı 4000'i bulacak; eve ve avluya sığmayan halk, sokaklarda yere oturarak yapılan konuşmaları dinleyecekti. O gün yapılan gösterilerde de polis halka ateş açarak gösteriyi dağıttı; göstericiler İmam Rıza'nın türbesine kadar yürüdüler; birkaç bankanın camlarını kırdılar.

Mayıs ayının 13'ünde Meşhed uleması, Ayetullah Gülpaygani'yle Ayetullah Şeriatmedari'nin evinin polis tarafından basılmasını protesto amacıyla cemaate namaz kıldırmaya 3 gün ara verdiler. Aynı gün Safevi Caddesi'nde üniversite öğrencileri büyük bir yürüyüş düzenlediler. Göstericilerin taşıdıkları pankartlardaki sloganlar rejimi çıldırtacak türdendi: "Yaşasın İran Müslümanlarının İslami hareketi.", "Şehitlerimizi 40. gününde saygıyla anıyoruz.", "Yaşasın İmam Humeyni.", "İslam devleti istiyoruz.", "Diktatöre ölüm!", "Yaşasın İslam şehitleri!"

5 Haziran günü koca şehirde neredeyse bir tek açık dükkân kalmamıştı. Ne yapacağını şaşıran Şah Rejimi, esnaf odasını harekete geçirerek 38 mağazanın ruhsatını iptal ettirip sahiplerini de tutukladı. Suçları 1963'ün 5 Haziran'ında gerçekleşen halk protestolarının yıldönümünü desteklemekti!

11 Haziran'da Vaiz-i Tebesi, Haşiminejad, Seyyid Hüseyin Musevi Cihanabadi ve Mehami tutuklandılar. Kum ve Kazerun kentlerinin şehitlerini anma programının bildirisini yazıp dağıtmakla suçlanmışlardı. Her ne kadar tutuklular kısa sürede serbest bırakılsa da, emniyetin sert tepkileri din adamları ve medrese talebelerinin daha da öfkelenmesine neden olmuştu. Nitekim 17 Haziran'da aynı bildiriyi müteakiben Şeyh Hasan Ali Morvarid, Mirza Cevad Ağa Tahrani, Mirza Ali Felsefi, Şeyh Ebulhasan Şirazi gibi büyük Ayetullahların birlikte yayınladıkları bildiri sonucu İmam Rıza'nın türbesinin civarındaki çoğu mağazalarla birlikte halıcılar çarşısı ve şehrin diğer mahallelerindeki çoğu mağazalar kepenk indirip rejimi protesto ettiler. Artık bütün şehir, Şah Rejimine karşı ayaklanmıştı.

Meşhed'de, haziran ayında baş gösteren en önemli gelişmelerden biri de Dr. Ali Şeriati'nin şehadetinin yıldönümü etkinlikleriydi. Şehrin ileri gelenlerinden 600 kişi, şehidin babası Muhammed Tagi Şeriati'nin evinde toplanacak; ardından düzenlenen gösterilerde rejimi lanetleyen göstericilerden 6'sı tutuklanacaktı.

O yılların ünlü hatibi Şeyh Ahmet Kâfi'yle 10 yaşındaki evladının şüpheli bir trafik kazasında hayatını kaybetmesi, temmuz ayının 21. günü Meşhed'de olayların büyümesine neden oldu. Büyük bir kalabalığın katıldığı cenaze merasimi bir anda rejim aleyhtarı gösterilere dönüşüverdi. Göstericilerle polis arasında şiddetli olaylar yaşandı; 56 gösterici tutuklandı; bir polisle bir genç kız hayatını kaybetti. Kâfi'nin şüpheli ölümü diğer şehirlerde de olayların çıkmasına neden oldu; halk arasında onun aslında Şah Rejimi tarafından öldürüldüğü ve cinayete kaza süsü verildiği söyleniyordu.

Meşhed halkının tepkilerinden biri de, Ayetullah Şirazi'nin evinin önünde toplanan 10000'i aşkın kalabalığın emre amade olduğunu haykırmasıydı. Temmuz ayının 25. günü Meşhed'de genel yas ilan edildi. Şeyh Ahmet Kâfi'nin vefatı münasebetiyle Meşhed'de bütün mağazalar kepenk indirecek; üniversite ve medrese öğrencileri dersleri boykot edip yürüyüşlere katılacak; bütün şehir büyük gösteri yürüyüşleriyle kaynayacaktı. Şeyh Kâfi'nin vefatının yedinci gününde de Meşhed'de aynı hadiseler tekrarlanacak, Rebiy Hoca mıntıkasında düzenlenen anma merasimine büyük bir kalabalık katılacak; Nevvab Medresesi öğrencilerinin tamamı bu törende yer alacaktı.

Ağustos ayının 14. günü İsfahan ve Şiraz kentlerinde polisin göstericilere saldırıp çok sayıda insanı yaralayıp şehit etmesini kınamak amacıyla Meşhed'de büyük bir gösteri yapıldı. Bu öfkenin asıl nedeni, olaylar başladığından bu yana ilk sıkıyönetim uygulamasına geçilmesiydi; İsfahan'da sıkıyönetim ilan edilmiş, buna gerekçe olarak da Seyyid Celaleddin Tahiri İsfahani'nin tutuklanmasını protesto eden halkın sokaklara dökülüp rejimi lanetlemesi gösterilmişti. Bu kanlı gösterilerde halka saldıran Şah'ın özel birlikleri 9 göstericiyi şehit etmişti. Benzeri olaylar Şiraz'da da yaşanmış; silahlı güvenlik görevlileri şehrin Yeni Camiini basmış; bunun üzerine kalabalıklar yürüyüşe geçmiş; halka ateş açan rejim güçleri iki kişiyi şehit edip 15 kişiyi de yaralamıştı. Ağustos ayının 15. ve 16. günleri Meşhed'de düzenlenen gösteriler daha öncekilere oranla çok daha kalabalık ve etkiliydi. Seyyid Hüseyin Musevi Cihanabadi'nin eşi ve Şeyh Ebulhasan Şirazi'nin kızı Sıddıka Mukaddesi Şirazi'nin tutuklanması da 16 Ağustos günü Meşhed'li kadınların çok büyük gösteriler yapmasına neden oldu. Meşhed'li kadınların Pehlevi saltanatına karşı düzenlenen protesto yürüyüşlerinde daima öncülük etmeleri bu şehrin övüncüdür. Hamenei Bey, Meşhed'li kadınların ne kadar inkılâpçı ve devrimci bir ruha sahip olduklarını çok iyi biliyordu. Büyük bir gösteri sırasında onların hep bir ağızdan, "Kadınların efendisi Hz. Fatıma'nın şerefine andolsun/Biz Meşhedli kadınlar ölümden korkmuyoruz!" diye haykırdıklarını duymuş; bu slogan, ruhunun derinliklerinde iz bırakmıştı.

Keza, 31 Ağustos'ta Merhum Kâfi'nin vefatının 40. günü münasebetiyle Nevvab Medresesinin açılış töreninde düzenlenen gösteri sırasında inkılâpçı din adamları da en az 3 şehit vermiş; bir kişi ağır yaralanmış; 15 gösterici de tutuklanmıştı. Meşhed ve diğer 11 büyük şehirde sıkıyönetim ilan edilmesi, 8 Eylül günü olayların patlak vermesini engelleyemedi. Sıkıyönetimin daha ilk gününde, Dakiki Meydanı'ndan Cennet Caddesi'ne, oradan da Millet Bahçesi'ne kadar uzanan yolların tamamı göstericilerle dolup taştı. Sayıları 6 bini geçen göstericiler, sıkıyönetimi hiçe sayarak Şah Rejimi aleyhine sloganlar attı; açılan ateş sonucu o gün orada en az 2 kişi şehit düştü; 10 kişi yaralandı; 21 kişi de tutuklanarak askerî karakol veya zindanlara götürüldü.

8 Eylül'de Tahran'da baş gösteren kanlı olaylar ve Meşhed'de vuku bulan büyük hadiseler o günden itibaren bütün şehirde grev, toplu boykot, kepenk indirme ve protesto gösterilerini günlük yaşamın bir parçası hâline

getirecekti. Olaylar o kadar süratli gelişiyordu ki, Ayetullah Seyyid Hasan Kummî'nin 12 yıllık sürgünden sonra Meşhed'e dönmesi diğer gelişmelerle aynı ölçüde etki yaratmıştı. Sıkıyönetime aldırmayan Müslüman halk, bu büyük İslam âlimini görmek için onun evine akın ediyordu. İmam Rıza türbesinde de Pehlevi rejimine karşı sloganlar atılıyor; bildiriler dağıtılıyordu. Meşhed bambaşka bir şehre dönüşmüştü. Bütün gönüller, Paris yakınlarındaki bir köyde sürgünde bulunan İmam Humeyni'ye düğümlenmişti; onun bir sözüyle bütün İran ayaklanıyor veya herkes evine çekiliyordu.

Sapsız Kazma

Millî İstihbarat Teşkilatının 1978 yılı son baharlarının sonlarına doğru içinde bulunduğu durum, bu teşkilatın o güne kadarki konum ve durumundan çok farklıydı. Bütün ülke çapında başlayan halk hareketleri, sabıkası çok kötü olan ve halk arasında hiç sevilmeyen Emniyet Teşkilatını çaresiz bırakmıştı. Horasan SAVAK'ının başında bulunan Şeyhan, toplu halk hareketleri ve bu kadar büyük kitlelerin ayaklanması gibi olaylar karşısında ne yapacağına dair hiçbir eğitim almamıştı. Aslında bütün ülke sathına yayılan bu topyekûn halk kıyamını engelleyebilecek hiç bir reçete de yoktu. Şeyhan, yıllar önce başlayan mücadele ateşini söndürebilmek için bildiği her yolu denemiş, elinden geleni yapmıştı. Ama şimdi durum çok farklıydı… Şehinşahlık rejimine karşı topyekûn ayaklanan bu nefret volkanının bütün ülkeyi hızla kapsayan korkunç lavlarına karşı ne yapabilirdi ki? Tutuklama, sürgün, işkence, hapis, terör, sabotaj, nifak yaratma, söylenti yayma, karalama, iftira vb. bütün yolları denemiş; ama bu yanardağın patlamasını engelleyememişti. Şeyhan'ın gücü ve etkisi sıkıyönetimden daha fazla değildi ki… İşte şimdi sıkıyönetim de vardı ve varlığıyla yokluğu arasında hiçbir fark yoktu! Gözü kararmış kitleler, rejime duydukları nefreti haykırarak ölüme koşmaktan çekinmiyor; topa-tüfeğe aldırmıyordu artık.

Ama Şeyhan, yapması gereken her şeyi yine de yapacak, gerekirse aynı yöntemleri tekrarlayacaktı. Kasım ayının 18'inde Eyalet Komisyonunu toplayarak durum değerlendirmesi yaptı; şehrin ileri gelen 8 âliminin askerî komutanlık tarafından tutuklanıp Tahran'a gönderilmesine karar verdiler: Bunlar Seyyid Ali Hamenei, Abbas Vaiz-i Tebesi, Seyyid Abdülkerim Haşiminejad, Şeyh Ali Tahrani, Seyyid Hüseyin Musevi Cihanabadi, Hüseyin Azad Sefai, Müçteba Şems ve Şeyh Arap'tan ibaretti.

Ne var ki bütün üyelerin imzaladığı bu karar sadece kâğıtta kaldı; bunu uygulayabilecek güç ve cesaretleri yoktu artık.

SAVAK'a ulaşan raporlarda Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin doğum günü olan 26 Ekim'de Seyyid Hasan Kummî'nin evinde toplanan ve evin avlusundan damlara, sokaklara taşan binlerce öğrenci, üniversiteli, esnaf ve kara çarşaflı kadınların; Seyyid Ali Hamenei'nin konuşmasını heyecanla dinledikleri yazılıydı. Bu konuşmadan sonra sokaklara dökülen kalabalıklar "Bugün Muaviye'nin doğum günü!" diye haykırmış ve çoğu evlerle dükkânlar bunu dile getirmek için siyah bayrak asmışlardı.

Ekim ayının 27. günü Hamenei Bey etkili bir konuşma daha yapacak ve Ayetullah Şirazi'nin evinden yürüyüşe başlayarak İmam Rıza'nın türbesinin Atik avlusunda toplanan göstericilere İmam Humeyni'nin İran'a döneceğini, siyasi mahkûmların serbest bırakılacağını, halkı katleden ve yürüyüşçülere ateş açıp öldürenlerin, siyasi tutuklulara işkence edenlerin cezalandırılacağını söyleyecekti. Bu konuşmayı dinleyen kalabalıklar heyecanla tekrar sokaklara dökülüp "Şah'a ölüm!" ve "Yaşasın Humeyni!" sloganları atacaktı. O gün Meşhed sokakları gece saat 21'e kadar bu sloganlarla çınlamıştı.[1]

Emniyet Teşkilatı, Hamenei Bey'in şehirdeki bu etkinliklerin yanı sıra, Tahran'la Meşhed arasında da koordineyi sağlayan kişi olduğunu biliyordu. Şahlık düzenine karşı ülke çapında millî bir harekete geçileceği ve mesela protesto gösterisi yapılacağı zaman Tahran'dan Hamenei Bey'e bildiriliyordu. O günlerde onun rolünü "Merkezle Meşhed arasındaki koordinatör ve Meşhed'deki hareketlerin uygulayıcısı" şeklinde tanımlamak doğru olacaktır.

7 Kasım 1978'de 30 bin Meşhedlinin Sadabat Spor Kompleksinde toplanarak "Şah'a ölüm!" diye haykırdığı gün aslında Pehlevi rejiminin Meşhed'deki iktidarının fiilen son bulduğu gündür. O günün konuşmacılarından biri de Hamenei Bey'di. Spor Kompleksinin adını değiştirdiklerini ve Şah tarafından öldürülen İranlı dünya güreş şampiyonu "Tahti"nin adını bu komplekse verdiklerini söylediklerinde kalabalık adeta coşmuş; tekbir sesleri bütün şehri inletmişti. Göstericilerin sloganlarında en sık kullandıkları kelimeler "Hürriyet, bağımsızlık, birlik, kardeşlik ve İslam devleti"ydi.[2]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. H 9/20623, tar. 14.08.1357.
2- age, 1 H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/20670, tar. 17.08.1357.

Emniyet Teşkilatı, o sırada Paris'te sürgünde bulunan İmam Humeyni'nin, Hamenei Bey'i görmek istediğini biliyordu. Ayetullah Saduki, İmam Humeyni'nin oğlu Seyyid Ahmet Humeyni'yle yaptığı görüşmeyi Hamenei Bey'e anlatırken onun, "İmam Humeyni sizi ve Hamenei Bey'i görmek istiyor." dediğini aktarmıştı.[1] Saduki Bey bu mesajı alır almaz 14 Kasım'da Paris'e uçmuş; Hamenei Bey, kendisine pasaport verilmediğinden bu yolculuğa katılamamıştı. Ama bu, İmam Humeyni'yle görüşebilmek için başka yolları da zorlamasına engel değildi elbet.

Horasan Eyalet Komisyonu önde gelen 8 din adamının tutuklanma önerisini imzalayıp onaylamış; ama bu kararı uygulayamamıştı. Toplantıdaki konuşmalar, Şah Rejiminin temellerinin ciddi şekilde sarsıldığını ve durumun çok vahim olduğunu gösteriyordu. Bahsi geçen şahısların, tutuklanmayacaklarını, tutuklansalar bile hemen serbest bırakılacaklarını çok iyi bildikleri konuşulmuştu o toplantıda… Toplantıya katılan bütün üst düzey güvenlik yetkilileri, güvenlik sistemlerinin artık "Sapsız bir kazma"ya dönüştüğünü ve bu saatten sonra hiçbir yaptırım güçlerinin kalmadığının farkındaydı şimdi:

"Eyalet Yüksek Komisyonu toplantısında konu ele alındı, valinin de aralarında bulunduğu bütün üyeler, tutuklanmasına karar verdikleri bu kişiler hakkında kendilerinin konum ve yaptırım güçlerinin belirsiz olduğunu vurguladılar. Bütün üyeler şunu söylüyordu: Bu adamların faaliyetlerinden haberimiz var; ama onları tutuklamamız hâlinde merkezden hemen serbest bırakılmalarının isteneceğini biliyoruz."[2]

SAVAK bölge başkanı Şeyhan'ın çabaları sonuçsuz kaldı; Tahran'dan gelen direktifte "Söz konusu kişilerin tutuklanmasının başka bir zamana ertelenmesi" emredilmiş ve gerekçe olarak da "Şimdilik bu adamların alıkonulabileceği müsait yerlerinin olmadığı" öne sürülmüştü.[3]

Üçüncü İstihbarat Dairesi Genel Müdürü ve Perviz Sabiti'nin vekili olan General Tabatabai bunu tekzip edecek ve Meşhed SAVAK'ına, söz konusu şahısların tutuklanıp gönderilmesi hâlinde merkez tarafından serbest bı-

1- age, Bülten: Ahmet Humeyni, Şeyh Muhammed Saduki görüşmesi, No.suz, tarihsiz.
2- age, H 9'dan 312'ye, No. 1 H/21074, tar. 09.09.1357.
3- age H 9'dan 312'ye, No. 1 H/20857, tar. 27.08.1357.

rakılmaları talimatı verilmeyeceğini bildirecek, neden kendilerinde böylesine yanlış bir kanaatin oluşmasına izin verdiklerini soracaktı.[1]

Tabatabai doğru söylüyordu; ama Horasan SAVAK'ının kanaati de boşuna değildi; zira tutuklama, hapis ve işkence artık hiçbir işe yaramıyordu; rejimden kimsenin korktuğu, aldırdığı yoktu!

Cihad Teşkilatı Kuruluyor

Kasım ayına doğru Hamenei Bey İslam manifestosunun hazırlandığı toplantılara katılmak ve bu defa günün şartlarıyla örtüşebilecek yeni kararlar alabilmek için Tahran'a geldi. Onun önerisi bir cihad teşkilatı kurmaktı. Ama bu, yaygın şekilde bilinen anlamıyla "Silahlı mücadele cihadı" değildi; İslami hareketin liderlik ve sorumluluklarını hayatı pahasına üstlenmekti. Bu teşkilat 20'şer kişilik gruplardan oluşacak ve her grup, sorumlulukları kendi üyeleri arasında paylaşıp bölüşecekti. Bu teşkilatın üyelerinin tutuklanma, hapse atılma, işkenceye uğrama ve şehadet ihtimali vardı. Bu nedenle 20 kişilik grubun da ikiye bölünmesi ve birinin başına bir şey gelmesi hâlinde diğerinin hemen onun yerini alabilmesi kararlaştırıldı:

"Ben ilk gruba katılmak üzere gönüllü olduğumu söyledim ve Beheşti Bey'in 2. grupta bulunmasını önerdim."

Bu planın uygulanması için bütün hazırlıklarını tamamladıkları sırada muharrem ayının girişi münasebetiyle İmam Humeyni'nin yayınladığı bildiri ellerine ulaştı. Bu bildiride İmam'ın belirlediği mücadele çıtası, 20 kişilik gruplarında onların belirlediği çıtanın çok üzerindeydi:

"Muharrem ayına girmek üzereyiz. Kahramanlık, cesaret ve serden geçtilik ayı başlıyor. Kanın kılıca galebe çaldığı aydır bu."

Şia tarihinin tam kalbinde yer bulmuş olan "Kanın kılıca galebesi" teorisi, onların 20 kişilik grup teorisinin icrasına gerek ve fırsat bırakmamıştı artık:

"20 kişilik bir cihat teşkilatının varlığını ilan edeceğimiz sırada birdenbire İmam Humeyni, şehadet aşığı bir milleti tağuta karşı harekete geçirdi."

Ortaya çıkan yeni şartlara binaen, Hamenei Bey'in tekrar Meşhed'e dönüp oradaki mücadele seyrinin doğru şekilde cereyanına yardımcı olmasını

1- age, 312'den Meşhed SAVAK'ına şifreli telgraf, No. 312/10155, tar. 11.09.1357.

istediler. O yılın muharrem ayının ilk 10 günü, İran'daki İslami hareket için çok kritik ve kader belirleyici günlerdi.

H.k 1399 (1978) Muharrem'i

Meşhed'e döndü. Muharrem ayının ilk 10 gününden sonra tekrar Tahran'a dönmesi kararlaştırılmıştı. Meşhed'de uygulamak istediği bütün programlar ve bunlarla ilgili görüşlerini Vaiz-i Tebesi'yle paylaştı. Haşiminejad ve diğer arkadaşlarıyla da istişarelerde bulundu. Emniyet Teşkilatının da haberdar olduğu ve merkeze rapor ettiği muharrem ayı programlarının bir kısmı, aynı rapora göre şunlardı:

1- Çok sayıda rejim muhalifi din öğrencisi ve konuşmacıyı, Humeyni'nin bildirileri ve zararlı yayınlarla birlikte Horasan eyaletinin şehir, kasaba ve köylerine gönderdiler.

2- Muharrem ayı münasebetiyle taziye meclisleri düzenlemek isteyenlere bunun için artık askerî komutanlık ve mahalle karakollarına bildirimde bulunulmamasını iblağ ettiler.

3- Muharrem merasimleri düzenleyecek heyetlerin sorumlularıyla bire bir görüşerek bundan böyle taziye merasimleri için kolluk kuvvetlerine başvurulmamasını ve onlara bildirmeye gerek duymadan muharrem taziyelerinin yapılıp, yas gruplarının (desteler) cadde ve sokaklara çıkarılmasını, gerekli maddi ve malî ihtiyaçları bizzat kendilerinin karşılayacaklarını ve konuşmacılarla hatipleri de kendilerinin belirleyeceklerini söylediler."[1]

Ayetullah Saduki'yle Görüşme

Muharremin ilk günü olan 2 Aralık Cumartesi Ayetullah Saduki'yi telefonla aradı. Sürgün cezasını tamamlayıp Meşhed'e döndükten sonra Ayetullah Saduki'yle görüşüp konuşuyor, yazışmalarını sürdürüyordu. Ona, 5 Aralık Salı gününün petrol sanayiinin işçi ve memurlarıyla dayanışma günü olduğunu, o günün tatil ilan edileceğini, bu girişimin greve giden çalışanlara moral desteği vereceğini, bu konuda gerekli bildirilerin de yazılıp dağıtılacağını söyleyerek şöyle ekledi:

1- age, H 9'dan 312'ye, No. 1 H/21074, tar. 09.09.1357.

"Siz de, petrol işçilerini destekleyen bir bildiri yayınlayın, bildiride greve giden diğer kurumları da belirtin; mesela Millî Hava Yolları, Merkez Bankası ve benzerlerinden de söz edin. Bildiri de öğretmenleri de takdirle anmayı ihmal etmeyin."

Bu konuşma sırasında Yezd şehrindeki öğretmenlerin durumunu sordu; Ayetullah Saduki onların da İslami harekete katıldıklarını vurguladı. Hamenei Bey, İsfahan'da açılan Öğretmenler Evi'nin[1] diğer şehirler için de örnek alınacak bir çalışma olduğunu, bu konuda Ali Ekber Perveriş'in gerekli açıklamalarda bulunabileceğini ve gelecekte yapacakları işlerin devamı için bu tür kurum ve kuruluşların zaruri olduğunu belirtti.[2]

5 Aralık günü ülkenin bütün şehirlerinde olduğu gibi Meşhed'de de çok büyük yürüyüşler düzenlendi. Kummî ve Şirazi o gün toplu iş bırakma ve kepenk indirme eylemine destek vermediyse de Vaiz-i Tebesi Bey İran Millî Petrol Şirketi önünde toplanan göstericilere bir konuşma yaptı. O gün halk, Şah'ın heykelini devirip paramparça etti. Bu yürüyüşe en az 60 bin göstericinin katıldığı tespit edilecekti.[3]

Gösterilerin Odağı: Nevvab Medresesi

Muharrem ayı başlamadan önce, 2 Aralık 1978'de Hamenei Bey, Haşiminejad Bey'i de yanına alarak Guçan, Şirvan ve Bocnurd şehirlerine gidip buraların önde gelen din adamlarıyla görüşmüş ve muharrem ayında yapılacak programlar hakkında gerekli koordineleri sağlamıştı. Muharrem ayı başladığında da Meşhed dışındaki faaliyetlerini sürdürdü; muharremin 7'sine mukabil 8 Aralık'ta Vaiz-i Tebesi, Seyyid Kâzım Maraşi ve Seyyid Abdullah Şirazi'nin oğullarıyla birlikte Feriyman'a gitti. Aynı gün bu kentte 20 bin kişinin katıldığı büyük bir gösteri düzenlediler; kendileri de

1- İsfahan Öğretmenler… H.ş 1357'de şehrin en etkili ve önde gelen Sivil Toplum Kuruluşlarındandı. Öğretmenler, Öğrenciler ve diğer kesimleri örgütlendirerek şehrin güvenlik, teftiş, gıda, yakıt vb. malların dağıtımı, hatta bazı grevleri bile üstlenmiştir.

2- Yaran-ı İmam be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İmam'ın arkadaşları], Şeyh. Ayetullah Seduki, c. 2, Tahran, Defter-i Edebiyat-ı İnkılab-ı İslami, Hovze-i Huneri, [İslam İnkılabı Edebiyat Bürosu, Sanat Bölümü], h.ş 1377, s. 466.

3- İnkılab-ı İslami Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İslam İnkılabı],18. Kitap, Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihî Belgeler Etüd Merkezi], h.ş 1384 basımı, s. 318-319, 366-367.

en ön saflarda yürüdüler.[1] Şehrin en işlek meydanına dikilen Muhammed Rıza Pehlevi'nin heykelini devirip İmam Humeyni'nin fotoğrafını astılar.[2] Şah'ın babası Rıza Şah'ın heykelini de devirmek üzereyken rejimin memurları müdahale edip engellediler.

O yılın muharrem ayında yaptığı aleni çalışmaların ana karargâhı olarak Nevvab Dinî Bilimler Medresesini seçmişti:

"Programlarımdan biri de, Nevvab İlmiye Medresesinde İmam Hüseyin için taziye merasimleri düzenlemekti. Bu medresenin çok önemli bir konumu vardı. Nevvab Medresesinde ilk kez bu tür muharrem programları düzenleniyordu."

Taziye merasimleri haberini duyan halk Nevvab Medresesine akın etmiş, medrese avlusu bir anda gençlerle dolmuştu. Orada her akşam konuşma yaptı; ayrıca, şiirler okunuyor ve ülkedeki havadisler oradan halka duyuruluyordu:

"Kısa da olsa, her gece bir konuşma yapıyordum. Onca büyük olaylar arasında o günlerdeki o konuşmaların kasetlerinin bugüne kadar sapasağlam kalabilmiş olması da çok ilginç. Her gün Nevvab Medresesiyle Keramet Camii çevresinden başlayarak büyük yürüyüşler düzenleniyordu; evet, bu camide de önemli programlar yapılmaya başlanmıştı. Gösteri yürüyüşlerinde en önde iki kişi tarafından taşınan büyük bir pankart olur ve muazzam kalabalıklar bu pankartın peşinden yürürdü. Yürüyüşlerin sonunda ben, Vaizi ve Haşiminejat Bey birer konuşma yapardık; bazen de birimiz veya ikimiz konuşurduk... Konuşma sırasında gayriihtiyarî dilime gelip söylediğim sözler beni bile şaşırtırdı. Olup bitenler bizim irademizin dışındaydı sanki. Mesela konuşurken uzun süre kollarımı iki tarafa açtığımı fark ettim sonradan. Oysa benim hiç böyle bir âdetim yoktu..."

Firari Askerlere Çözüm Yolu

Hamenei Bey'in Keramet Camiindeki işlerinden biri de, Şah'ın ordusundan kaçıp halkın saflarına geçen askerlerle ilgilenmekti; onlara barınacakları yerler ayarlıyor, yakayı ele vermemeleri için elbise ve görünüşleri

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye telgraf, No. 1 H/21280, tar. 17.09. 1357.

2- age, Bülten: Feriman kasabasından bir grup anarşist Meşhedli tarafından düzenlenen anarşi amaçlı gösteri.

değiştiriliyordu. İmam Humeyni'nin 2 Aralık'ta yayınladığı bildiriden sonra kışlalardan firar edip halkın safına geçen asker ve subay sayısı hızla artmaya başladı; İmam şöyle diyordu:

> "Kışlalardaki bütün askerlerden, kışlalarını terk etmelerini ve kaçmalarını istiyorum. Zalim yöneticinin emrinde olmamak, dinî bir görevdir."[1]

Onca kaçak askerin işlerini yoluna koymak kolay değildi. Hamenei Bey buna ciddi bir çözüm yolu bulmalıydı. O gün İmam Rıza'nın türbesinin mescidinde namazdan sonra yaptığı konuşmada bütün Meşhedli gençlerden saçlarını asker tıraşı kestirmelerini, böylece kışladan halka kaçan askerlerin inzibatlar tarafından hemen tanınmasına engel olmalarını istedi:

"Çok geçmeden inzibatlar, çarşı esnafının çocuklarından birkaçını asker kaçağı zannederek yakaladı ve sonra da yanlış kişileri yakaladıklarını anlayarak gençleri serbest bıraktı."

Bu haber Tahran'a ulaştığında Beheşti Bey'in de hoşuna gidecek ve bütün ülkede aynı taktiği kullanmalarını tavsiye edecekti.[2]

İmam Humeyni Adına Hutbe

Yürüyüş ve gösteriler, Aşura'nın bir önceki günü olan Tâsua'ya kadar sürdü. Tâsua günü Meşhed'de art arda ilginç olaylar gerçekleşti. Bunlardan biri de Şah Rıza Pehlevi'yle babası Rıza Şah ve diğer aile fertlerinin heykel ve büstlerinin bulunduğu yerde devrilip kırılmasıydı. Bir diğer gelişme de Tâsua akşamı hutbenin İmam Humeyni adına okunması oldu. Tâsua günü öğleden sonra saat 15 civarında galeyana gelen halk, İmam Rıza'nın türbesinin civar mescitlerinin avlularından biri olan Pehlevi Salonu'nda Şah'ın duvarlara asılı bütün fotoğraflarını indirip yırttı. Bunun hemen akabinde sütunlarla duvarlardaki mozaiklere yazılan şahla babasının isimleri de silinip birkaç dakika da tarihe karıştı. Aynı gün saat 17. 30'da Rıza Pehlevi'nin Şah Meydanı'ndaki dev heykeli de halk tarafından yıkıldı. Takibat Meydanı'yla Şah Rıza Hastanesi'nde de aynı olay tekrarlandı.

Tâsua akşamı hutbesi, beklenmedik olaylardan bir diğeriydi.

1- Sahife-i İmam c. 5, s. 153.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], 12 H 20'den 302'ye, No. 12 H 20/28010, tar. 29.09. 1357.

"Tâsua günü sabahı, gösteri yürüyüşünden önce aklıma bir fikir geldi. Bu fikri bazı arkadaşlara açtım ve 'Muvafık iseniz bunu uygulayalım; ama uygulanıncaya kadar sır olarak kalmalı.' dedim."

İmam Rıza'nın türbesinin bitişiğinde bulunan büyük mescitte ölüler için mevlit okuyup dua etmek ve onlar adına hutbe okumak adetti. Hutbenin niteliği müteveffanın kimliğine göre farklı olabiliyordu. Halk mescitte toplanır, hatip minbere çıkıp önce Arapça dua okur, sonra müteveffadan iyilikle söz edip onun için duada bulunur ve cemaat de merhumun ruhuna Fatiha okurdu. Meşhed'de yaygın bir gelenek olan bu "hutbe okuma" olayı, Tâsua akşamları da gerçekleşir; bu defa İmam Hüseyin ve Kerbela şehitleri anılırdı. Safer ayının son günü de İmam Rıza adına hutbe okunurdu. İşte bu iki hutbe çok özeldi ve özel törenlerle gerçekleşirdi. Şehrin ileri gelenleri özel basılan davetnamelerle davet edilir; o gecelerde mescitte oturacak yer bulunmazdı. O dönemde bu hutbeler okunmadan önce Şah'ın adı anılır; ondan minnetle yâd edilir; sonra da İmam Hüseyin veya İmam Rıza için yazılıp hazırlanmış olan hutbe özenle okunurdu:

"Halkın Şah Rejimi'ne karşı ayaklandığı bugünlerde, bu geleneği tekrarlamamız ve hutbelerde şahtan iyilikle söz etmemiz düşünülemezdi. Bu işe el atmalı; durumu ıslah etmeliydim. Meselenin gizli kalması önemliydi; aksi takdirde türbenin bütün girişlerini kapatır ve kimseyi içeri almazlardı."

Mesele, Tâsua günü öğle vakti gösteri yürüyüşü bitinceye kadar gizli tutuldu. Yürüyüşten sonra, bütün İran'da okunan 17 maddelik yürüyüş bildirisi Meşhed'de de Vaiz-i Tebesi Bey tarafından okunduktan sonra şu duyuruda bulunuldu:

"Bu akşam hepimiz İmam Rıza türbesinde toplanacağız. Bu akşamki hutbe Şah adına değil, İmam Humeyni adına okunacak. Bunu herkese duyurun; bu akşam Hamenei Bey, İmam Humeyni adına hutbe okuyacak."[1]

Horasan eyalet valisinin de bu önemli gün için programı vardı; valilik görevlilerinin yanı sıra şehirdeki bütün üst düzey devlet adamları ve yetkililerini, Tâsua programına katılmaya davet etmiş ve her yılki prosedürü tekrarlayarak ilgililere davetnameler gönderip bu programa katılmalarını istemişti.[2]

1- age, Horasan SAVAK'ından Meşhed Askerî Komutanlığa, No. 1 H 9/ 21314, tar. 19.09.1357.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/21306, tar. 19.09.1357.

Tâsua günü bütün şehir İmam Rıza'nın türbesine akın etmeye başladı. Tebesi Bey'in duyurusundan bir saat bile geçmeden sabahleyin gösteri yürüyüşüne katılanlar da hareme gelmiş, haremin avluları bile tıklım tıklım dolmuştu. Her şey hazırdı; sadece seslendirme cihazlarının çalıştırılması kalmıştı.

Hamenei Bey'in kayınbiraderi Muhammed Hoceste hemen bu işe el attı ve haremin hizmetkârlarından birinin yardımıyla bütün ses cihazlarını çalıştırıverdi:

"Muhammed bana gelip her şeyin hazır olduğunu söyledi. Hareme gittim; içerisi ve avlular, hutbeyi bekleyen dinleyicilerle dolmuştu. Türbeye nazır odaya geçip dışarıya baktım; çok kalabalıktı; onlar beni göremese de ben onları görebiliyordum. Oğlum Mustafa, kayınbiraderim Muhammed ve bazı arkadaşlar da yanımdaydı. Odadakilerden biri mikrofonu eline alıp 'Âşura akşamı hutbesi, değerli hocamız Hüccetü'l-İslâm Hamenei Bey tarafından okunacaktır.' diye duyurdu; ama bu duyuru kalabalığın yoğun gürültüsü arasında kaybolup gitti; belli ki ses cihazları yetersizdi. Bunca gürültüye egemen olmanın çok zor olacağı ortadaydı. O günlerde pek gür ve güçlü bir sesim vardı. Allah vergisi bir sesti; hoparlöre gerek kalmadan çok uzağa gidebiliyordu."

Daha önce de benzeri bir durum yaşamıştı. Bir ramazan ayında İmam Hasan Camiinde konuşma yapacağı sırada elektrikler kesilmişti. Onu dinlemek için toplananların sayısı 5 bini buluyordu. Konuşmayı engellemek ve çalışmalarını sabote etmek için elinden geleni yapan SAVAK'ın bir sabotesi olabilirdi bu. Henüz inşaatı tamamlanmamış, tavanı da olmayan bu geniş alanda herkese sesini nasıl duracaktı. Yüksek sesle, kimsenin yerinden kalkmamasını söyleyip kalabalığın ortasına gitti ve oruçlu hâliyle ayakta konuştu; herkes rahatlıkla onu duymuştu. Ama burası İmam Hasan Camii değildi ve dışarıdaki Tâsua kalabalığı da o günkü cemaatten çok farklıydı!

"Başka çarem yoktu. Allah'a tevekkül edip besmeleyle konuşmama başladım. Gür ve yüksek sesle konuşuyordum. Hutbenin tamamını ezberlememiştim; Arapça hamd-ü senayı okurken hâlâ devam eden gürültü, Farsça konuşmaya başlayınca kesilmeye başladı."

Kalabalığın kendisini dinlediğinden emin olunca yüksek sesle İmam Rıza-ya hitaben şöyle dedi:

"Ey Resulullah Efendimizin sevgili evladı! Hepimiz özür diliyoruz senden! Çünkü sana da ceddin Resulullah'a da inanmayan tağutlar, her yıl bu merasi-

mi burada düzenleyerek sana ikiyüzlülük etmiş oldular. Biz Horasanlılar ise, sadece seyretmekle yetindik; onların yaptıklarına ses çıkaramadık. Ne çaremiz ne de müdahale edebilecek gücümüz vardı. Suskun, sessiz ve çaresizdik."

Sonra da Meşhed Vali ve sıkıyönetim komutanına hitaben konuşmasını sürdürdü:

"Sizlere Fransa devrimini hatırlatmak isterim. O devrimde acı bir olay oldu, bilirsiniz... Fransa'yı yönetenler o günlerde devleti kaybedeceklerini hiç beklemiyorlardı. Fransız devriminden 20 gün önce, vatansever Fransızlar baştaki yöneticilerden, kan dökülmemesi için halkın iradesine teslim olmalarını istediler; ama onlar kibir ve inatlarında direttiler. Ne oldu? Sonunda, onlar istemese de devrim oldu ve devrildiler... Şimdi de biz benzeri durumdayız... Bizim zaferimize sadece 1-2 ay kaldı... Bundan şüpheniz olmasın... Size tavsiyem, bu millete iyi davranın..."

Hamenei Bey'in tehdit dolu bu bir saatlik konuşması kelimesi kelimesine kaydedilip SAVAK'a ulaştırıldı. Bu konuşmasıyla bir taraftan halkın moralini yükseltirken diğer taraftan da vali ve sıkıyönetim komutanı gibi en üst düzey yetkililerin konumunu fena hâlde tezyif etmişti. Onlar her yıl düzenlenen hutbe merasimine katılmaya hazırlanırken, merasim iptal edilmiş ve şimdi rejim karşıtı devrimci bir din adamı açıkça hepsini tehdit ederek "Çok yakında devrilip gideceksiniz." diyordu!!

O gece halkın morali çok yüksekti. Herkes birbirini tebrik ediyor telefonlar susmak bilmiyordu.[1]

Ertesi gün Aşura'ydı; ama Tâsua'dan farksızdı; cadde ve sokaklar insan kaynıyordu, yabancı medya da artık "binler" veya "on binler" değil; milyonluk kitlelerden söz etmekteydi. Meşhed'de de halkın neredeyse tamamı sokaklara dökülmüş, rejim aleyhine sloganlarla ortalığı inletmeye başlamıştı. Âşura günü bu büyük gösterileri koordine edenlerin isimleri SAVAK raporlarında kaydedilecekti: Seyyid Ali Hamenei, Seyyid Kâzım Maraşi, Şeyh Ebulhasan Şirazi, Şeyh Müçteba Şems, Şeyh Ali Tahrani, Musevi Horasani, Abdülkerim Haşiminejad, Abbas Vaiz-i Tebesi, Şeyh Hüseyin Sefai ve Dr. Mahmut Ruhani... Gösterilerin sonunda halka ilan edilen 9 maddelik bildiriyi Vaiz-i Tebesi okumuştu.[2]

1- age, H 9'dan 311'e, No. 1 H/21343, tar. 19.09.1357.

2- age, H 9'dan 312'ye, No. 1 H/21374, tar. 21.09.1357.

Muharrem ayının ilk 10 günü bittiğinde, daha önce inkılâpçı arkadaşlarıyla da kararlaştırdıkları üzere Tahran'a gidecekti. Ama halkın dinmek bilmeyen hareketlilik ve heyecanı, sokakları boşaltmaya hiç niyetli olmayan kalabalıkların gösteri ve yürüyüşleri onu Meşhed'de kalıp devrim hareketine katkılarını sürdürmeye zorladı.

İmam Rıza Hastanesi

Muharremin 13. gününde Kummî Bey'in evinde İmam Hüseyin için taziye meclisi düzenlenmiş, Hamenei Bey de o programa katılmıştı. Oturduğu sırada birisi gelip kulağına bir şeyler fısıldadı. Gençlerin askerî polis tarafından kuşatıldığını ve durumun çok vahim olduğunu söylüyordu. Şaşkınlığını çabucak atlatıp, haberi getiren gençle birlikte dışarı çıktı; olayın ayrıntılarını sordu. Şah Rıza Hastanesi Tıp Fakültesi öğrencileri, halkla birlikte gösterilere katıldığı için sıkıyönetim komutanlığının emriyle askerler tarafından kuşatmaya alınmıştı. Hepsinin tutuklanması emri çıkarılmıştı. Korku ve dehşet yaratmak için askerler sürekli havaya ateş ediyor ve binadaki öğrencileri teslim olmaya zorluyordu. Yanındaki genci de durumu ona haber vermesi için muhasara altındaki öğrenciler göndermişti.

Önce Vaiz-i Tebesi'yle konuştu; şehirde nüfuz sahibi din adamlarıyla istişareye karar verdiler. Mirza Cevad Tahrani, Şeyh Ebulhasan Şirazi, Seyyid Kâzım Maraşi, Şeyh Hasan Ali Morvarid ve diğer etkin din adamlarıyla konuştu. Geçen her dakika tehlike büyüyor; öğrencilerin durumu giderek daha vahim bir hâl alıyordu. Gelen haberler, hepsinin hayatının tehlikede olduğu ve hastanede büyük bir katliam yaşanacağı şeklindeydi. Ulema müdahale ederse bu katliamı durdurmak mümkündü:

"Kaybedecek zamanımız yoktu. Bu istişarelerle bir yere varamayacağımızı anladım. 'Vaizi Bey'le ben hastaneye gidiyoruz, isteyen bize katılır, istemeyen burada kalır.' dedim ve hareket ettim. Kimi yaşlı olmasına rağmen onlar da bize katıldı."

Kummî Bey'in evinden çıkıp ara sokaklardan geçerek hastane yakınlarına kadar gittiler. Hastane caddesine vardıklarında büyük bir kalabalık da onlara katılmıştı. Parmakları tetikte olan askerleri o mesafeden rahatlıkla görebiliyorlardı. Halkın ürkmemesi ve o noktadan sonra geri adım atılmaması için Hamenei Bey din adamlarını kalabalığın en önüne dizdi ve

kendisi de en öndeki safın ortasında yer aldı; Haşiminejad Bey de yanındaydı. Zerrece korkmadan güçlü ve kararlı adımlarla yürüyüp hastaneye doğru ilerlemelerini söyledi ve ilk adımı kendisi attı; kalabalık hep birlikte hareket etmişti:

"Askerlerle aramızda sadece 100 metre kaldığında ortalığa bir ölüm sessizliği hâkim olmuştu; ürkütücü bir sessizlik... Bizim adımlarımızdan başka ses duyulmuyordu şimdi. Hiç duraklamaksızın yürümeye devam ettik; başımı bazen yukarıya kaldırıyor; bazen öne eğiyordum. Açıkça ölüme yürüyorduk. Başımı kaldırdığımda askerlerle aramızda sadece iki adımlık bir mesafe kaldığını gördüm. Askerler de şaşkına uğramışlardı. Biz kararlılıkla onların üzerine, hastane kapısına doğru yürüyünce en öndeki askerlerin safı bozuldu; sağa sola çekilenler oldu. Kimseye aldırmadan, yarılan saftan geçip ilerlemeye devam ettik."

Bazı askerler ulemanın arkasındaki halkı dağıtmaya çalıştıysa da halk ısrarla ulemanın peşinden yürümeyi sürdürdü. Hastane bahçesinin demir parmaklıkları arkasından olup bitenleri hayretle izleyen tıp öğrencileri gördükleri bu manzara karşısında çok heyecanlanmış, büyük bir moral kazanmışlardı.

Ulemanın ardı sıra ilerleyen halk, hastane kapısından içeri girmeye başladı. 28, 5 hektarlık bir alan üzerine inşa edilen 28500 metrekarelik hastane binası uzun, geniş ve şehre uzanan muntazam caddeleriyle Horasan eyaletinin en büyük hastanesiydi. 1975'te, kuruluşunun 40. yılında Meşhed Firdevs Üniversitesi'ne devredilmişti. Büyükçe bir meydanda son bulan caddelerden birini kat ederken silah sesleri duyulmaya başladı.[1] Çok yakınlarındaydı… Kalabalıktakilerin bir kısmı panikleyip dağıldı; bir kısmı da yere çöküp kurşunlardan korunmaya çalıştı. Derhal hastane binasına girmeleri gerekiyordu. İmam Rıza Hastanesi o gün tam 3 kez saldırıya uğradı. Olayın canlı şahitlerinden biri olan Dr. Ali Şemsa şöyle anlatıyor:

"Sabahleyin 10.30'da ellerinde Şah Muhammed Rıza Pehlevî'nin fotoğraflarını taşıyan bir grup sivil giyimli şahıs hastanenin güney kapısından zorla içeriye girerek çocuk ve dâhiliye bölümlerine saldırdılar; hastane önünde park eden arabaların camlarını kırdılar. Aynı grup bir gün önce

1- "Daha sonra bunların 50 mm'lik uçak savar mermileri olduğunu öğrendik! Hastaneye bizimle görüşmeye gelen muhabirlere de bu mermilerin boş kovanlarını gösterdik…"

de, 6 Behmen Hastanesi'nin adı halk tarafından 17 Şehriver Hastanesi olarak değiştirildiği için oraya saldırmıştı. İmam Rıza Hastanesi'nin çalışanları, doktor ve stajyer öğrencileri saldırganlara karşı direnince, hastaneden kaçmak zorunda kaldılar; ama kaçarken de etrafa ateş açtıkları için birçok insanı yaraladılar. Yaralılar 4 ameliyat odasını doldurmuş, hepsini hızla tedaviye başlamıştık…"

Dr. Şemsa hatıratında o günkü olaylarda en az 2 şehit verdiklerini yazıyor. Aynı gün öğleden sonra saat 15 sularında tekrar hastaneye ateş açılacak ve bunun üzerine şehrin din adamları oturma eylemine başlayacaktı.[1]

"Oturma eylemi başlatmamızın etkili olabileceğini düşündüm. Oturup bir bildiri yazdım ve bildirinin altında imzası bulunan din adamlarının, eyalet sıkıyönetim komutanı görevinden alınıncaya veya değiştirilinceye kadar hastanede oturma eylemi başlattıklarını belirttim."

Bazı ulema bildiriyi hemen imzalarken, bazıları tereddütlü davrandı. Daha öncekilerde olduğu gibi bu bildiride de benzeri cümleler vardı:

> "Muharrem ayının 13. günü perşembesinde kiralık katiller ve eli kanlı memurlar Şah Rıza Hastanesi'nde inanılmaz bir katliam gerçekleştirdiler. Hastane kapısını kırarak zorla içeriye giren caniler, etraftaki bütün araçlara hasar verdiler; sonra da hastaneyi önce taş, ardından da kurşun yağmuruna tuttular. Çocuk ve dâhiliye servislerini basıp önlerine çıkan herkese ateş ettiler; bölümde yatan hasta bir çocukla 4 doktor ve yoldan geçenler yaralandı. Yaralılar şu anda ameliyat odasında tedavi edilmektedir…"[2]

Oturma eylemi başladı ve çok kısa zamanda inkılâp hareketinin önemli haberlerinden birine dönüşüverdi. Meşhed'de bütün gözler bu hastaneye çevrilmiş; herkes oradaki haberleri merakla izlemeye başlamıştı. Oturma eylemini duyan halk şehrin dört bir yanından hastaneye akın edip eylemcilere katılmıştı. Hastane üniversiteye bağlı olduğundan, eylemcilere katıldıklarını bir bildiriyle resmen ilan edip eylemcilerin yanında ilk yer alanlar, üniversiteliler oldu. Birkaç gün içinde hastane ve bahçesi, oturma eylemine katılan halkla dolmuştu; eylemciler arasında çeşitli grup ve siyasi görüşler bir araya gelmiş; ortak bildiriler dağıtmaya başlamışlardı.

1- Ruzşomar-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Kronolojisi], c. 8, s. 399-401.

2- age, s. 434.

Seyyid Abdullah Şirazi'nin bildirisi, Meşhed Adli Tıp Örgütü üyelerinin rejime itiraz paneli, Meşhed Tıp Camiası'nın grevi, Firdevsî Üniversitesi Konseyi'nin bildirisi, Seyyid Hasan Kummî'nin bildirisi, Firdevsî Üniversitesi çalışanlarının grevi, İran Millî Doktorlar Teşkilatı Genel Kurulu'nun dayanışması, çeşitli şehirlerdeki doktorlar camiasının dayanışması, başbakanın Meşhed doktorlarından özür dilemesi ve son olarak da Meşhed'de greve giden memur ve işçilerin talebi üzerine sıkıyönetim komutanı General Abdürrahim Caferi'nin görevden alınması gibi gelişmeler, Meşhed Hastanesi'ndeki grev ve oturma eylemlerinin getirdiği sonuçlardı.

Meşhed'in çeşitli noktalarından hastaneye doğru yürüyüş ve gösteri yapılmayan bir gün yoktu.

Grev ve oturma eylemlerini başlatanlar art arda bildiriler yayınlıyordu. Bütün bu bildirileri yazan, Hamenei Bey'di. Bildirilerin teksir ve dağıtımında 3 kişi ona yardım ediyordu. Bildiriler yazıldıktan sonra birkaç saat zarfında teksir edilip hemen dağıtılıyordu:

"Fotokopi makineleri farklı yerlerde saklanıyor; yerleri gizli tutuluyordu; her birinin belli bir sorumlusu vardı. Seyyid Abdullah Şirazi, Seyyid Hasan Kummî ve üniversitelilerle öğretim görevlileri ve medrese hocalarının bildirileri bu 3 kişilik küçük grup tarafından basılıp dağıtılıyordu. Bunlardan biri henüz çok genç; ama çok zeki ve atılgandı; küçük cüssesinden dolayı, Horasan yöresinde "serçe" anlamına gelen "Çoğek" lakabı vermişlerdi ona... İslâm İnkılâbı gerçekleştikten ve bu hadisenin üzerinden 8 yıl geçtikten sonra Benderabbas'ta askerî birlikleri denetlemeye gittiğimde orada tekrar karşılaştık! Din adamları ve yargı üyelerinin de aralarında bulunduğu bir heyette, genç bir din adamı dikkatimi çekti; kim olduğunu sorduğumda 'Çoğek'im ben!' dedi! Aralık ayının 17. günü hastaneyi kuşatma altına alan askerî birlikler, grevcilerle dışarının irtibatını kesmişti. Ertesi gün İmam Rıza Hastanesi şehitlerinden Muhammed Münferid'in cenazesi Beheşt-i Rıza şehitliğine götürüldü.[1] SAVAK raporlarına göre cenaze merasimine 140 bin kişi katılmıştı. Aynı gün bu hadiseden dolayı halktan özür dilemek ve Meşhedlileri yatıştırmak için Millî Şura Meclisi'nden gelen parlamento üyeleri de şehre varmışlardı. Önce, Kummî Bey'le görüşmek istediler; ama

1- Muhammed Münferit (h.ş 1333-1357) Tobadkan köyünde çiftçi bir ailede doğdu. Çocuk yaştayken babasını kaybetti ve maddi sıkıntılar nedeniyle hem okuyup hem çalışmak zorunda kaldı. İnkılap hareketine katıldı ve h.ş 23 Azer 1357'de, İmam Rıza Hastanesi'ndeki yaralılara yardım hareketinde Şah'ın askerleri tarafından vurulup yaralandı ve 2 gün sonra şehit düştü. Şehit olduğunda çocuğu henüz 1 yaşındaydı.

istekleri geri çevrildi. Sonra, hastanede greve gidenlerle görüşmek istedilerse de onlar da bu heyeti kabul etmeyip geri çevirdiler; hastaneye girmelerine bile izin vermeyip, 'Bizim sizden isteyecek hiç bir talebimiz olamaz, 66'nın (Şah'ı o günlerde bu kodla anıyorlardı) ülkeyi terk etmesinden başka bir şey istemiyoruz.' dediler. Sonunda şehrin inkılâpçılarından bir grup, başkentten gönderilen parlamento heyeti ile görüşmeyi kabul edip kendilerine bir rapor sundular ve raporu halkın karşısında okuduktan sonra "Kahrolsun şah!" diye haykırdılar. Heyet, görüşmenin sonunda parlamentonun resmî özür dileğini ilettiyse de burada da özürleri kabul edilmedi ve halkın yatışmasının tek yolunun Şah'ın iktidarı halka bırakıp ülkeyi terk etmesi olduğu kendilerine iblağ edildi.[1]

Hastanenin olayı sadece grev ve oturma eyleminden ibaret değildi. Kısa zamanda, Şah Rejimine karşı halk hareketinin ana karargâhına dönüşmüştü. Her gün binlerce kişi orada cemaat namazı kılıyor; konuşmalar yapılıyor; bildiriler dağıtılıyor; panel ve oturumlar düzenleniyor; iç ve dış medyaya beyanat ve röportajlar veriliyor; diğer şehirlerden gelen heyetlerle dayanışma ilanında bulunuyordu… Meşhed Hastanesi'ndeki bu grevi İmam Humeyni de duyacak ve 16 Aralık tarihli konuşmasında şöyle diyecekti:

> "Meşhed ve diğer şehirlerden oraya giden halk orada oturma eylemi başlatmış ve bu rejim bu ülkeyi terk etmedikçe bu eylemler bitmeyecek demiştir; bu mantıksız bir tutum mudur yani?"

İmam Humeyni'nin bu cümleleri, o günlerde "insan hakları" deyimini ağzından düşürmeyen ABD başkanı Jimmy Carter'i hedef alıyordu:

> "Siz açıkça diyorsunuz ki, Şah Rejiminin döktüğü bunca kan ve işlediği bunca katliam karşısında susun ve konuşmayın… Olacak şey mi bu?! Bakın, şimdi Meşhed ve diğer şehirlerde grev var; bir hastane toplu greve gitmiş ve oturma eylemi başlatmış… Sizin adamlarınız orada halkı öldürüyor… Siz de kalkmış: 'Hayır efendim, herkes gidip evinde barkında otursun, olup bitenlere aldırmayıp seyirci kalsın.' diyorsunuz öyle mi?!"[2]

Bu konuşmasından sonra İmam Humeyni 27 Aralık günü İran halkına bir mesaj yazacak, bu yazılı mesajda 6 tavsiyede bulunacak, ilk maddede

---

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Meşhed SAVAK'ının 312'ye telgrafı, No. 1 H/21585, tar. 27.09.1357.

2- Sahife-i İmam, c. 5, s. 252-253.

Horasan eyaletinin din adamları, doktorları ve öğrencileri başta gelmek üzere bütün halka teşekkür edip şöyle diyecekti:

> "Bu değerli grev ve oturma eyleminizi gönülden destekliyor; kanunsuz askerî yönetim ve halkın hakkını gasp eden askerî hükümetin vahşi saldırılarını şiddetle kınıyorum."[1]

Halkla Orduyu Karşı Karşıya Getirme Oyunu

Hamenei Bey 13 gün süren grev ve eylemler boyunca hep hastanede kaldı, orayı hiç terk etmedi; sadece bir kez, bir askerin hayatını kurtarmak için hastaneden çıkmak zorunda kalmıştı:

"Büyük katliamların yaşandığı Fransa ve Rusya devrimlerindeki halk hareketleriyle, Yüce İslâm dininin kitlelere kabul ettirdiği disiplini karşılaştırdığımda; hele, kendilerine silah doğrultan ve gözlerini bile kırpmadan tetiği çekenler karşısında halkımızın gösterdiği sabır ve direnci gördüğümde, bu eşsiz devrimin bütün ekol ve ideolojilerden üstün olduğuna dair inancım daha da güçleniyor."

Bu görüş, İmam Humeyni'nin halkı orduya saldırmama ve silaha silahla karşılık vermeme konusundaki mükerrer uyarılarından kaynaklanmadaydı. İmam Humeyni mükemmel bir sosyolog gözüyle bakıyordu olaylara… Hayatının önemli bir kısmını medreselerde geçirmiş; ulema arasında büyüyüp, ders rahlelerinde yetişmişti; yaklaşık 14 yıl vatan hasretiyle gurbetlerde sürgün hayatı yaşamıştı… Bütün bunlar onu toplumun bütün kesimleriyle kaynaştırmış, hepsini sevmesini sağlamıştı. Bir müçtehidin toplumun hangi kesimini ne ölçüde tanıdığı sorusuna verilebilecek cevap, önem sırasına göre hiç şüphesiz şöyle olacaktır: Din adamları, tüccar ve esnaf, işçiler, üniversiteliler ve memurlar… Bu sıralamada asker kesiminin en son sırada yer alacağında kuşku yoktur.

Şimdi Şah Rejimi, halkla orduyu karşı karşıya getirmişti. 1978'in sonlarında halktan en az bir kişinin askerler tarafından açılan ateş sonucu yaralanmadığı veya hayatını kaybetmediği bir gün bile yoktu.

İran'daki devrim hareketi İslami kaynaklardan beslenmeyip, İslâm dışında bir ideolojiye dayalı olarak hareket etmiş olsaydı, halk kesinlikle orduya karşılık verir; çatışır; sokak çatışmaları evlere sıçrar ve uzun vadede bu

---

1- age, s. 284.

savaşın galibi halk olsa da, iyileşmesi zaman alacak derin sosyal yaraların açılması ve ordunun tamamen dağıtılıp tasfiye edilmesi kaçınılmaz olurdu. Bu da ülkeyi uzun zaman zayıf tutardı. İmam Humeyni'ye göre ordunun asıl varlığını teşkil eden alt kesim, halkın kendi çocuklarıydı ve bu kesimin kendisini halktan ayırması imkânsızdı. Bu nedenle orduya karşı anlayışlı ve sabırlı olmalı; alt kesimin halk hareketine ve inkılâba katılması sağlanmalıydı. Halkın önemli bir kesimi de İmam Humeyni'nin bu görüşünü isabetli bulmakta ve bu doğrultuda hareket etmekteydi. Ne var ki bir ordu mensubunun silahıyla birlikte halkın eline geçtiği veya zorlu bir saldırı sırasında birinin öldürüldüğü zamanlar da oluyordu:

"Şah rejimi halkın ordu karşısında takındığı bu sabırlı, anlayışlı ve barışçı tavrı hazmedemiyor; halkın şiddete şiddetle karşılık vermesinin, ordunun halkın saflarına katılmasıyla sonuçlanmasından korkuyordu. Ordunun halka karşı kötümser bakmasını sağlayıp zihinleri bulandırmak amacıyla Meşhed'de 5-6 polis memuru şüpheli bir şekilde öldürüldü. Sonra da polis ve asker lojmanlarına bunların devrimciler tarafından öldürüldüğü, bundan sonra bütün silahlı kuvvet mensuplarının hedef alınacağının yazıldığı bildiriler atıldı. Bunu tezgâhlayan, rejimin bizzat kendisiydi."

Hastanedeki oturma eylemi sırasında bir gün Hamenei Bey, bir polis memurunun, kimliği belirsiz kişilerce vurulup öldürüldüğünü haber aldı. Bunun ne gibi tatsız olaylara zemin hazırlayacağını çok iyi bildiğinden, duruma müdahale etmek için hemen hastaneden ayrıldı. Olay yerine geldiğinde 2'si polis, biri halktan şehit düşen 3 cenazeyle karşılaştı. Her 3 cenaze aynı gün, aynı mezarlığa defnedildi. Olayı gereğince toparlayıp halkı aydınlatmak için o günü gecenin geç saatlerine kadar hastane dışında geçirmek zorunda kalmıştı. Aralık ayının 23'ünde vuku bulan bu hadise, hastanedeki oturma eyleminin 10. gününe rastlamıştı.

Polis kayıtlarında 2 memurun inkılâpçılar tarafından öldürüldüğü kaydedilecekti.

Bu provokasyonun ikinci perdesi hemen sahnelenecek ve aynı gün göstericilere ateş açan ordu, Meşhed halkından en az 8 kişiyi şehit ederek bunun bir misilleme olduğu izlenimini uyandırmaya çalışacaktı. Şehitlerin cenazesini kaldırmaya gelen Meşhed halkı, hastanenin önünde toplanmıştı.[1]

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], Horasan SAVAK'ından 312'ye, No. 1 H/21701, tar. 03.10.1357.

SAVAK Mollası

Oturma eyleminin sürdüğü günlerde, halk arasında "rejimin yalakası, Gizli Emniyet Teşkilatının ispiyoncusu ve inkılâpçıları rejime satan adam" olarak ünlenmiş bir din adamı hastaneye geldi. Gayet saygın ve vakur bir görünüşü vardı. Özüyle hiç bağdaşmayan bu görünüşü, Emniyet Teşkilatının onu Truva atı olarak kullanmasına zemin hazırlamış, Meşhed'in saygın hocalarından biriymiş gibi tanınmasına çalışılmıştı. Kendisi de bu çirkin rol için pek gönüllüydü. Şahlık rejiminin son nefeslerini verdiği bugünlerde halk arasında kendisine yer bulabilmek ya da eylemcileri ispiyonlamak için gelmiş olmalıydı… Ne var ki hastanedeki gençler onu tanımakta gecikmediler; hemen etrafında toplanıp "SAVAK mollasına ölüm!" diye bağırmaya başladılar:

"Hastanede işlerimle meşgul olduğum sırada bu adamın içeriye girdiğini, halkın öfkelendiğini ve her an öldürebileceğini haber aldım. Bunu düşünmek bile ürpermeme yetmişti; faciayı önlemek için hemen oraya koştum, Muhammed Hoceste Bey de benimle birlikteydi. Bahçedeki kalabalığı yarıp öne geçtiğimde, şoförüyle birlikte arabasının öfkeli halk tarafından çevrildiğini gördüm; ikisi de dehşetten donakalmıştı. Hemen elime bir megafon alıp arabanın üzerine çıktım. O sırada öfkeli kalabalığı sakinleştirmek için neler çektiğimi bir Allah bilir... Halkın öfkesi dinmek bilmiyordu. Megafondan 'Beni tanıyanlar bilir, tanımayanlar için kendimi tanıtayım.' diyerek konuşmaya başladım; kalabalığın susup beni dinlediğini görünce, 'Sizden önemle şunu istiyorum: Bu herifi bırakın gitsin... Nereye gidecekse gitsin buradan...' Bir anda arabanın önündekiler yana çekilip yolu açtılar; araba hareket etti. Halk, peşi sıra gidiyor, slogan atıyorlardı; geri dönmelerini ve onu takip etmemelerini söyledim. Öfkeli kalabalığı dağıtabilmek için çok uğraştım. Araba, kullanılmayan bir çıkış kapısının önünde durmuştu; Muhammed'le arkadaşları kapıyı güç bela açtılar. Şoföre acele etmesini söyledim. SAVAK'ın ispiyoncusu olan sarıklı hoca efendi camdan eğilip teşekkür etmek istedi; hemen elimle gitmelerini işaret ettim, hızla oradan uzaklaştılar..."

SAVAK'la iş birliği yapan bu şahıs o gün canını kurtarıp oradan kaçtı…

İnkılâptan birkaç yıl sonra, nereden geldiği belli olmayan paralarla kendisine küçük bir cennet yaratmak amacıyla bir kaç katlı lüks bir bina yapmaya başladı. İşçilerin olmadığı bir tatil gününde inşaatı dolaşırken üst katlardan aşağı düşüp öldü…

Öldüğünden bile kimsenin haberi olmadı… Birkaç gün sonra bir amelenin cesedi olarak morga getirildi; günlerce morgda kalan ceset, tesadüfen yakınları tarafından bulunup teşhis edilerek morgdan alınıp mezarlığa defnedildi…

Bu ilginç olayın bir tarafında Hamenei Bey'in dünün bedhahları ve bugünün fırsatçıları karşısındaki basiretli ve akıllı tavrı, diğer tarafındaysa dinî liderlerine sadakatle bağlı halkın takdire şayan itaati vardı. O gün, o sahtekâr hoca bozuntusunu öfkeli halkın ellerine bırakacak olsa, adamcağızın nasıl bir akıbetin pençesine düşeceği belliydi. Ya da öfkeli kalabalık onu dinlemeyip bir an duygularıyla hareket edecek olsaydı -ki bu duygular hem temiz hem haklıydı- yine aynı şey olacak ve o hoca kılıklı ispiyoncu oracıkta linç edilecekti… O günlerde halkla dinî liderler arasındaki kuvvetli bağ, kimsenin dikkatinden kaçmayacak kadar aşikârdı; ama bu, inkılâpla neticelenen o yıllara mahsus bir bağ değildi sadece… İran halkı öteden beri ulemaya büyük bir sevgi ve saygı besler; onlara güven duyardı. Dahası; yukarıdaki örnekte olduğu gibi bazı din adamlarının hata ve kötü davranışları halkın ulemaya beslediği bu derin sevgi ve güveni sarsmamıştı. Şimdi ise İmam Humeyni bu tarihi sevgi bağına "Siyasi güven ve inanç duyma"yı da ekleyivermişti. Halk, ulemanın çehresinde, yıllardır sürgünde bulunan muhacir liderlerinin yansımasını görüyordu. İmam Rıza Hastanesi'nde toplanan halk, Hamenei Bey'in hapislerde yattığını, işkenceler gördüğünü, acılar çektiğini, sürgünler yaşadığını, perişan düştüğünü bilmeyebilir; onun halkı aydınlatan konuşmaları, konferansları ve yazılarından, son 13 yıllık zorlu mücadelelerinden tamamen habersiz olabilirdi… Ama onun, özüyle sözünün bir olduğunu, söylediği şeye inandığını, inancına göre amel ettiğini, bunun da Allah rızasından başka bir şey olmadığını çok iyi biliyordu:

"İnsanlar beni görünce içlerindeki sevgiyi hemen belli ediyor; bunu ifade etmeye çalışıyorlardı. Bazen tanınmamak için cübbemi başıma çekerek yürümek zorunda kalıyordum. Halkın ulemaya beslediği bu sevgi ve ulemanın bugünkü bu konumu, Rıza Han'la, oğlu Muhammed Rıza Şah dönemlerindeki o perişan konumla mukayese bile edilemez."

Greve Giden Petrol Sanayi Çalışanlarına Yardım

Petrol sanayi çalışanlarının greve gitmesi, şahlık rejiminin omuruna vurulmuş bir darbeden farksızdı. General Gulamrıza Ezhari'nin başbakan-

lığa getirilmesiyle kurulan askerî hükümet, petrol sanayiindeki grevleri biraz da olsa azaltmıştı. Nitekim aralık ayının sonlarında günlük petrol üretimi 3 milyon varili aşacaktı. Ancak, petrol özel hizmetleri şirketinin yönetim kurulu üyesi ve petrol ürünleri uzmanı Amerikalı Paul Grim, Ahvaz'da evinden çıkarken vurulunca ve aynı gün, grevlere şiddetle muhalif olan Doğu Ahvaz Petrol Hizmetleri müdürü Melik Muhammedi de öldürülünce petrol üretimi birdenbire düşüverdi. Bu iki olayın hemen ardından 4200 petrol çalışanının istifa ederek işten ayrılmasıyla durum daha da ciddileşti ve Hark deniz platformundan yapılan petrol ihracatı tamamen durdu. İmam Humeyni, grevcilerin durumunu yakından incelemesi ve ülke için gerekli petrol ihtiyacının teminine dikkat edilmesi için mühendis Mehdi Bazergan liderliğindeki heyeti yola çıkarmadan önce halktan, işlerini bırakmak zorunda kalan petrol çalışanlarına maddi yardımda bulunulmasını ve onlarla tam bir dayanışmaya gidilmesini istedi:

> "Bu kardeşleriniz de bir greve gitmiş durumda… Çoğu da istifa edip işinden ayrıldı… Hepsinin şu anda maddi desteğe ihtiyacı var. Hem barınacak yerleri, hem geçim sıkıntıları halledilmeli. Bütün halk, özellikle maddi durumu elverişli olanlar hemen onlara yardıma koşmalıdır."[1]

İmam Humeyni bu malî sorunların çözümü için dinî vücûhat olan humustan pay ayrılmasına izin verdi.

Grevlerin 12. gününde SAVAK'a ulaşan bir raporda Hamenei Bey'in hastanede yaptığı bir konuşmada Ruhullah Humeyni'nin bildirisini okuduğu, bu bildiride petrol çalışanlarıyla dayanışmaya gidilip humus gelirinin onlara verilebileceğinin duyurulduğu ve aynı gün üniversitede halka makbuz satışlarının başladığı belirtiliyordu.[2]

Grev Bitiyor

Ocak ayının 5. günü Meşhed'de çok büyük bir gösteri yürüyüşü yapıldı. Gösteriyi izlemek için yüzlerce yabancı basın mensubu Meşhed'e gelmişti. Şehirde hayat tamamen durmuş; her yer tatil edilmiş; bütün şehir sokaklara dökülerek 23 Aralık gününün şehitlerini anan ve Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin diktatör rejiminin yıkılmasını isteyen sloganlarla şehrin sema-

1- Sahife-i İmam, c. 6, s. 260.

2- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. 1 H/21771, tar. 04.10.1357.

larını inletmeye başlatmıştı. Fransa haber ajansı o gün göstericilerin sayısının 600 bini aştığını yazacaktı. İmam Rıza Hastanesi'ne yürüyen göstericiler burada Hamenei Bey'in konuşmasını dinlediler. Hastanedeki oturma eylemi ve grevin neden son bulduğunu halk bu konuşma sırasında öğrenmiş oldu. Bütün âlimlerin bir mekânda toplanıp günlerce buradan ayrılmaması, şehirde yapılması gereken dinî hizmetleri aksatmış; doktorların grevi, hastaların tedavisinde sorunlar yaşanmasına neden olmuştu. İşte bu nedenle Seyyid Abdullah Şirazi ve Seyyid Hasan Kummî gibi büyük hocalar, bu grev ve oturma eylemine artık son verilmesi gerektiğini tavsiye etmişlerdi. Grev ve oturma eylemlerini başlatanlar o gün 6 maddelik bir "Greve son verme bildirisi" hazırlayıp kalabalığa okudular:[1]

"Bu grev ve oturma eyleminin çok büyük etkileri oldu. Karanlığı aydınlatan bir mum gibi yandı ve sonunda da söndü. Ama İmam Humeyni'nin ülkeye dönüşünü engellemek için havaalanlarının kapatılmasını protesto amacıyla Tahran Üniversitesi Camiinde verdiğim boykot ve grev önerisinde bu tecrübenin rolü vardır."

Horasan Valiliği'ne Yürüyüş

Meşhed'de gösteri ve yürüyüşler bütün hızıyla devam ediyordu. Büyüklü küçüklü panel, oturum ve yürüyüşler genellikle Keramet Camiinden başlıyordu. Göstericiler şehrin ana caddelerini yürüdükten sonra, başlangıç noktasına geri dönüyor; burada bir bildiri okunuyor ve bütün bildirilerde şahlık rejiminin yıkılıp onun yerine bir İslam Cumhuriyeti kurulması gerektiği vurgulanıyordu. Hiçbir planlama olmadan bizzat halk tarafından yapılan bu gösteri ve yürüyüşler bütün gün boyunca sürüyor ve her gün tekrarlanıyordu. Büyük yürüyüşler ise birkaç gün önceden programlanıyor ve yine bir kaç günde bir yapılıyordu.

Aralık ayının 30. günü Cumartesi, Kum halkının kanlı kıyamının gerçekleştiği h.k 29 Muharrem 1398'e (1978 Ocak ayının 9. gününe) denk gelmiş ve bütün ülkede genel yas ilan edilmişti. Genel yas çağrısında bulunan İmam Humeyni, yayınladığı bir bildiride İran halkına şöyle diyordu:

> "Şah, artık gideceğini anlayınca kanlı pençelerini çıkarıp cinayetlerini artırdı. Kara Cuma'dan sonra art arda katliamlar yaptı; böylece ken-

1- Ruzşomar-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Kronolojisi], c. 9, s. 84-85; Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. 1 H 9/21766, tar. 05.10.1357.

> disini bütün dünyaya rezil etmiş oldu. Son olarak da kutsal Meşhed kentinde işlediği caniliklerle sınırı iyice aştı; bu da 29 Muharremi bütün ülkede genel yas günü ilan etmemize neden oldu. Sadece Kum'da işlenen gaddar katliamın yıldönümü değil, kutsal Meşhed'de katledilen şehitlerin de 40. günü ve yine diğer şehirlerle kasabalarda yaşanan kanlı hadiselerin de anma programıdır bu."[1]

Meşhed'de resmî kurum ve okullar 1 hafta boyunca tatil edilmişti. Gösterileri koordine edenlerden biri o gün bütün yürüyüş ve gösterilerin eyalet valiliği önüne yönlendirilmesini önerdi ve bu öneri kabul edildi. Vali, askerî yönetim tarafından atanan korgeneral Sadık Emir Azizi'ydi. Bu üst rütbeli askerin Meşhed'deki ikinci valilik göreviydi bu. Daha önce de 1963'de Horasan valisi ve İmam Rıza türbesine Şah tarafından mütevelli vekil olarak atanmış ve Meşhed'de aynı binada görev yapmıştı. Valilik binası, Meşhed'de iktidarın merkezi ve rejimin Horasan bölgesindeki egemenlik sembolü konumundaydı. Bu kritik konumundan dolayı da valilik binası, Horasan illeri 77. ordu garnizonun tam karşısında yer alıyordu. Burası aynı zamanda kentin zengin ve lüks semtiydi de; ülkeye egemen olan inkılâp ve devrim atmosferinden uzak olan bu müreffeh mıntıkada şehrin en lüks mağazaları, butikleri ve sinemaları göze çarpıyordu. O günlerde valilik çalışanları da halka katıldıklarını açıklamışlardı. Gösteriyi tertipleyenler bunu biliyordu. Yürüyüş başlayınca göstericiler önce Tahran Caddesi'ne, oradan da valilik binasına çıkan caddeye doğru ilerlediler. En ön saflarda İmam Humeyni'nin 15 metrelik büyük bir fotoğrafı taşınıyordu. Valilik binasının önüne gelindiğinde, burada konuşma yapılacağı duyuruldu. O güne kadar gösterilere katılmaktan çekinen bazı din adamları da bu gösteriye katılmış; üstelik en ön saflarda yer almışlardı. Bu büyük ve heyecanlı kalabalığı kontrol edebilmek çok zordu; düzensiz bir grup, yürüyüşün ön saflarında hareket ediyordu.

Tam bu sırada beklenmedik bir şey oldu. Bir grup gösterici, valilik binasının demir parmaklıklarından atlayarak bahçeye girip kapıyı açtı. Onları başkaları izledi ve kısa zamanda büyük bir izdiham yaşandı; herkes valilik binasının bahçesine girmeye çalışıyordu. Oysa planlarında bu yoktu, valilik binasına girilmeyecekti; göstericiler binanın önünde toplanacak, konuşma dışarıda yapılacaktı. Gösteriyi koordine edenler hiç ummadıkları

1- Sahife-i İmam, c. 5, s. 284.

bir oldubittiyle karşı karşıya bırakılmışlardı. Konuşma, mecburen valilik bahçesinde yapılacaktı şimdi. Koordine grupları hemen halka uyarılarda bulunarak kimsenin valilik binasına girmemesini, hatta binanın tuvaletlerinin bile kullanılmamasını önemle vurguladılar. Bina bomboştu, içeride kimse yoktu. Gösterilerin son bölümü olan konuşma ve okunan bildiri tamamlanmak üzere iken, bahçeye askerî bir cipin girdiğini, öfkeli kalabalığın cipin etrafını sardığını ve araçtakilerin hayatlarının tehlikede olduğunu haber verdiler. Valilik binasının etrafında askerî bir aracın olması beklenmedik veya şaşırtıcı bir şey değildi aslında. Zaten binanın karşı tarafında şehrin en büyük askerî garnizonu vardı:

"Ama neden şimdi? Bu kalabalığı ancak benim yatıştırabileceğimi ve ciptekileri kalabalık tarafından linç edilmekten kurtarabileceğimi söylediler. Halk tahrik edilecek olursa beklenmedik bir facia yaşanabilirdi. Hemen cipin olduğu yere gittik; araç, kalabalığı yararak tam bahçenin ortasına kadar ilerlemişti. Bu kalabalığın arasında aracı hareket ettirebilmek mümkün değildi. Ama bu kalabalığa rağmen araç neden ve nasıl buraya kadar ilerlemişti? Bir oyun, bir provokasyon olmasındı?! Belki de kalabalığın sıkıştırması sonucu panikleyen şoför buraya sığınmak zorunda kalmıştı? Öfkeli kalabalığın sardığı araca ulaşmaya çalışırken bütün bunlar şimşek hızıyla zihninden geçiverdi: Araçta bir subayla bir telsiz memuru ve bir de şoför vardı; korku içindeydiler. Cipi oradan çıkarmak ve onları kurtarmak için büyük bir çaba sarf ediyordum, öfkeli kalabalığı oradan uzaklaştırabilmek için elime bir megafon alıp kâh rica ederek, kâh âmirane bir tonla aracın etrafını boşaltmalarını istedim."

İşte tam bu sırada arkadaşları yanına yaklaşıp Hamenei Bey'e, bir tankın da göstericilerin arasına girdiğini haber verdiler. Oraya gidip durumu yakından görmelerini ve kendisini bilgilendirmelerini söyledi; ama korkunç izdiham buna imkân vermiyordu. Tankı gören öfkeli kalabalıklar hemen etrafını sarıp slogan atmaya, tekbir getirmeye başlamıştı. Birkaç kişi hemen tankın üzerine çıkmış, tankçı askerin kendilerine katılması üzerine sevinç gösterileri yapmaya başlamıştı. Ama bu hiç de normal bir gelişme değildi; onca kalabalığa rağmen o tank neden buraya kadar gelip kalabalığın içine girmişti?!. Kalabalıktan "Bir tank daha geliyor." sesi yükseldiğinde silahlar patladı; dört bir yandan kalabalığa ateş ediliyordu. Otomatik silahların sesleri kulakları sağır edecek kadar yakınlarındaydı. Bu sesler akıl ve tedbirin; akılsızlık çıkmazına itildiğinin ve rejimin çıldırdığının işaretiydi:

"Birkaç arkadaşımla birlikte ara sokaklara girip tehlike mahallînden uzaklaştık. Sürekli o cipin bahçede ne aradığını düşünürken, oraya bilgi toplamak ve durumu telsizle bildirmek için gönderildiğini fark ettim; bu vahşi katliamın öncüsü o ciptekilerdi! Nitekim daha sonra elimize geçen bilgiler yüksek rütbeli bir subayın o gösteriyi dağıtma emri verdiğini, cipi ve tankları bu amaçla gönderdiğini ortaya çıkardı."

Çatışmalar akşam vaktine kadar sürdü. Bazı askerlerin halkın safına katıldığını düşünmekle oyuna getirildiklerini ve kalleşçe ölüm tuzağına düşürüldüklerini gören kalabalıklar, göz açıp kapayıncaya kadar 1 tankla 2 askerî kamyonu ele geçirmişti. Bu beklenmedik saldırı karşısında iyice öfkelenen halk, ordu mensuplarına ait olan askerî satış merkezini 4 kez ateşe verdi; 3 ve 6 numaralı karakollar saldırıya uğradı; İran-Amerika Dostluk Derneği, İngiltere Kültür Konseyi ve Meşhed Polis Merkezi öfkeli kalabalıklar tarafından yakılıp yıkıldı. Horasan Eyaleti Askerî Hastanesi basılıp saatlerce işgal edildi. Meşhed Kadınlar Hapishanesine saldıran gruplar burayı da kundakladılar; 150'ye yakın yaralı İmam Rıza Hastanesi'ne kaldırıldı. Bölge komutanlarından Albay Kelali'yle askerî bölge muhafızlarından 4'ü öldürüldü. Pepsi Kola binasıyla Ferheng Sineması ateşe verildi; 3 SAVAK memuru halk tarafından ele geçirilip hemen oracıkta ipten sallandırılarak idam edildi; onlarca tank, molotof kokteylleriyle yakılıp hurda hâline getirildi. Bu hengâme sırasında, halkın eline bazı silahlar da geçti.[1] Aynı gün Amerikalı bir müsteşarın eviyle bir banka da kundaklandı.[2]

O gün Şah Muhammed Rıza Pehlevi, Şapur Bahtiyar'ı Başbakan olarak atayacak ve onu Millî Şûrâ Meclisine gönderecekti.

Kanlı Bir Gün Daha

Bu olaylardan bir gün önce şehirdeki askerî birliklerin komutanı, bütün birliklerle bir toplantı yaptıktan sonra onları kışlalarına göndermişti. Diğer taraftan Seyyid Abdullah Şirazi'nin evinde, aralarında Seyyid Ali Hamenei'nin de bulunduğu bir grup seçkin din adamı; yaralı bir polis, 4 sivil polis ve Amerikalı müsteşarın evinin damından halka ateş açtıkları

1- İnkılab-ı İslami Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İslam İnkılabı], 22. kitap Tahran, Merkez-i Berresiy-i Esnad-ı Tarihi [Tarihî Belgeler Etüd Merkezi], h.ş 1385, s. 454-456.

2- Ruzşomar-ı İnkılab-ı İslami [İslam İnkılabı Kronolojisi], c. 9, s. 200.

söylenen 2 askerî polis hakkında karar vermek üzere toplanmışlardı.

Horasan Gazetesi'nin yazdığına göre halk, söz konusu şahısların idamını isterken, toplantı sonucu din adamları yaralı polisi gizlice İmam Rıza Hastanesi'ne göndermeye, 2 askerî polisi de serbest bırakmaya karar verdiler. İki askerî polisin serbest bırakıldığı, Şirazi Bey'in evinin önünde bekleyen öfkeli kalabalığa, Şeyh Ali Tahrani tarafından duyuruldu. Seyyid Kâzım Maraşi bu serbest bırakılmanın nedenlerini açıkladığı hâlde askerî polisler serbest bırakıldıktan sonra belirsiz kişilerce öldürüldüler.[1]

Ertesi gün sabahleyin Meşhed 77. ordu komutanlığında toplanan rütbeliler, halka karşı askerlere büyük bir kin ve düşmanlık aşılayacaktı. Öldürülen 2 askerî polisin görüntülerini yayınlayan komutan, salonda toplanan subay ve askerlere "Hepinizin sonu işte böyle olacak! Dışarıda şaha karşı slogan atanlar hepinizi böyle öldürmeye ant içmiştir: Ölmek istemiyorsanız, öldürmek zorundasınız!" diyecek ve bütün kışlayı tahrik etmeyi başaracaktı. 31 Aralık'da iliklerine kadar bu nefretin aşılandığı askerler, bu kinlerini Meşhed sokaklarında gösteri yapan masum halka kusmakta tereddüt etmeyecekti. O gün halka karşı ateş emri verildiğinde korkunç bir katliam işlendi; yolda yürüyen herkes askerlerin canlı hedefiydi artık… Kalabalıkların üzerine el bombaları bile atıldı. Seyyid Abdullah Şirazi'nin evine yapılan baskında 6 kişi şehit edilecekti…

O gün öğleden sonra Meşhed kenti tam bir savaş alanına dönmüştü. Yabancı haber ajansları 1978 yılının 30 ve 31 Aralık tarihlerinde, yani bu iki gün zarfında Meşhed'de ordunun halka açtığı ateş sonucu şehit düşenlerin 300 kişiden fazla olduğunu yazıyordu. Bu verilere göre Meşhed'de 2 günde, halkın İslam İnkılâbı'na takdim ettiği ve bir başka deyişle Pehlevi iktidarının vahşiliğini tescilleyen 300 şehit olayı, başkent Tahran'da yaşanan 8 Eylül katliamından daha büyük bir faciaydı aslında.[2]

Paris'e Yolculuk Mu?

Şapur Bahtiyar, Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin kendisini başbakanlığa atamasından, hükümeti kuracağı 6 Ocak'a kadar, kendisiyle aynı fikirleri

1- age, s. 199-200.

2- İnkılab-ı İslami Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İslam İnkılabı], 22. kitap, s. 535.

paylaşan isimlerle istişarelere başladı. Bu doğrultuda "Millî Cephe"li arkadaşlarından birini, tanışmak üzere Meşhed'den Tahran'a davet etti. Bu şahıs, Hamenei Bey'in de Meşhed'deki tanıdıklarındandı ve inkılâpçı din adamlarıyla siyasi iş birliği içindeydi. Bu nedenle, Bahtiyar'ın teklifi konusunda Hamenei Bey ve arkadaşlarıyla fikir alışverişinde bulundu. Hepsi, onun Tahran'a gitmesini ve Bahtiyar'la görüşüp neler düşündüğünü öğrenmesini tavsiye etmişti:

"Bahtiyar'ın neler düşündüğünü öğrenmemiz, onun planlarından haberdar olmamız gerekiyordu. Onu dinlemesini; ama teklifini kabul etmemesini tavsiye ettik."

Hamenei Bey, onu Tahran'a uğurlarken Ayetullah Saduki'nin İmam Humeyni'yle yaptığı son telefon görüşmesinde ondan Paris'e gelmesini, gelirken Hamenei Bey'i de getirmesini söylediğini aktardı. Ama pasaportu olmadığını, yurt dışına çıkış yasağı olduğunu, bu nedenle hacca bile gidemediğini hatırlatıp Bahtiyar'la görüşmesinde ona bu sorunu anlatmasını ve pasaport almasına yardımcı olmasını rica etti. Millî Cephe'li arkadaşı, bunun çok kolay olduğunu söyleyip kimliğini ve fotokopisini istedi; iki gün içinde pasaportunun hazır olacağını anlattı. Hemen bu belgeleri kendisine verip onu Tahran'a uğurladı:

"Pasaport alabileceğimden ümidimi kesmiştim artık. Hem alsam bile Paris'e gidebilecek durumda değildim. İşlerimin yoğunluğu nedeniyle Tahran'a bile gidemezken, Paris'e nasıl gidebilirdim ki? Ama İmam'ı görme arzusu beni bu talepte bulunmaya zorlamıştı."

Söz konusu şahıs birkaç gün sonra Tahran'dan dönecekti; ama gizlice ve pasaportu getirmeksizin… Anlattığına göre Tahran havaalanında kendisini karşılayan arkadaşıyla birlikte Bahtiyar'la görüşmeye gittiklerinde gösterilerden dolayı yolların araçlara kapalı olması nedeniyle araçlarını bir kenara park edip görüşmeye yayan gitmiş; geriye döndüklerinde evrakların bulunduğu çantanın çalındığını fark etmişlerdi:

"Bir şeyler olacağını önceden sezmiştim. Çünkü tağut döneminde yurt dışına çıkamayacağımı düşündüm hep... Yeni bir kimlik çıkarmam artık kolaydı benim için... Çünkü devlet dairelerinde tanınan ve sevilen biri olmuştum; nitekim kısa zamanda yeni bir kimlik aldım."

İslam İnkılâbı zafere ulaştıktan sonra bir gün, polis istihbaratında çalışan İslam Cumhuriyeti Partisi üyelerinden biri kendisini arayıp "Burada bir

emanetiniz var." dedi. Önce dosyasını kastettiğini sandı; ama daha sonra bunun, kaybolan kimliği olduğunu öğrendi:

"Olayı incelediğimizde, o günlerde kimliğimin bizzat polis teşkilatı tarafından çalındığını öğrendik. Göstericileri halkın gözü önünde karalamak için o günlerde bu tür şeyleri bizzat polis yapmış."

Saklanarak Yaşamak

Hamenei Bey aralık ve ocak aylarını saklanarak yaşadı; ikamet mahallîni sadece en yakın arkadaşları biliyordu. Sabahları Keramet Camiine gidiyordu. Burası çok kalabalık olduğundan, o günlerde güvenli sayılırdı. Zira hiçbir ispiyoncu bu kalabalığın arasına girmeye cesaret edemezdi. Beklenmedik olayların art arda gelmesi, istihbarat memurlarının ciddi ölçüde ürküp paniklemesi ve Şah Rejiminin kontrolü tamamen kaybetmiş olması gibi daha birçok nedenle, İstihbarat Teşkilatı haberleşme ve bilgi akışını sağlayamıyordu artık. Keramet Camii, Meşhed'de inkılâp çalışmalarının ve devrimcileri yönlendirmenin ana karargâhı hâline gelmişti. Hamenei Bey, hemfikir olduğu arkadaşları ve heyecan dolu enerjik gençlerin de yardımıyla şehirdeki inkılâp hareketinin lideri konumundaydı. Günün olayları hemen ona iletiliyor, o da şartların gereğine göre ulema ve halkı koordine ediyordu. Bildiri yayınlama, bitmek tükenmek bilmeyen ziyaretçilerle görüşüp onları dinleme, soruları cevaplayıp sorunlarla ilgilenme vb. meşgaleler zamanının önemli bir kısmını alıyordu. Kışlasını terk edip halka katılmak isteyen askerlerin ona müracaat etmediği bir gün yoktu. Öğle vaktine kadar bu işlerle uğraşıyor; öğle namazından sonra ayaküstü bir şeyler atıştırıp akşama kadar çalışmalarını sürdürüyor; el-ayak çekilmeye başlayınca halkın arasına karışıp her gece inkılâpçı dostlarından birinin evinde kalıyordu. Tam 50 gün evine gitmedi. Bu süre zarfında ailesini sadece bir defa gördü. Onlar da evde kalamıyor; her an memurların saldırabileceği korkusuyla yer değiştiriyorlardı.

Tahran Yolunda

Mevcut kayıtlara göre Hamenei Bey ocak ayının ortalarına kadar Meşhed'den ayrılmadı ve arkadaşlarının da yardımıyla 19 Ocak'ta çok büyük bir Erbain programı gerçekleştirmeyi başardı. SAVAK'ta Hamenei Bey hakkında tutulan son rapor da bu güne ait zaten: 19.01.1979:

"Ayetullah Şirazi'nin evinin önünden hareket eden yaklaşık yarım milyon kişi Meşhed'in ana caddelerinde gösteri yürüyüşü yaptıktan sonra Tahran Caddesi'nde namaz kılıp Haşiminejad ve Hamenei adlı din adamlarının konuşmasını dinledi ve konuşmalar tamamlandıktan sonra kalabalık göstericiler hiçbir olay çıkarmadan dağıldılar. Vaiz-i Tebesi 10 maddelik bir bildiri okudu ve bu bildirinin bütün ülkede okunmakta olduğu duyuruldu."[1]

İşte bu sıralarda Ayetullah Mutahhari tarafından Meşhed'e gönderilen biri, derhal Tahran'a gitmesi gerektiğini söyledi:

"Buna çok şaşırdım. Çünkü Ayetullah Mutahhari benim Meşhed'deki sorumluluklarımın çok ağır olduğunu biliyordu. Gönderdiği adama, Tahran'a gidemeyeceğimi, Meşhed'i bir an bile terk etmemin bu şartlarda mümkün olmadığını söyledim. İki gün sonra yine Tahran'a gitmem için haber gönderdiler; yine aynı cevabı verdim ve bunun mümkün olmadığını bildirdim... Çok geçmeden; o günlerde Paris'te İmam Humeyni'nin yanında bulunan Hüseyin Ali Munteziri Bey beni arayıp 'İmam Humeyni hemen Tahran'a gitmeni istiyor' dedi."

Göründüğü kadarıyla onun Tahran'dan gelen çağrıya olumsuz cevap verdiği İmam'a bildirilmiş, bu nedenle Munteziri Bey kendisini bizzat aramak zorunda kalmıştı. Aynı günlerde Mutahhari'den bir mesaj daha gelmişti:

"Tahran'a gelmemekle, İmam Humeyni'nin emrine karşı gelmiş oluyorsun!"

Vaziyete binaen aldığı kararı arkadaşlarına bildirdiğinde rahatsız oldular; bunun mümkün olmadığını ve Tahran'a gidemeyeceğini söylediler. Haşiminejad Bey çok sert tepki göstermiş ve öfkeyle "Buradan ayrılamazsın! Ben Tahran'a gidip durumu Mutahhari Bey'e anlatır, onu ikna ederim!" demişti:

"Ben, elimden geleni yaptığımı, ama ikna edemediğimi söyledim. 'Bu kadar ısrar edildiğine göre çok önemli bir durum olabilir.' dedim."

Arkadaşları bunu kabullenmek zorunda kaldılar. Ama Tahran'da fazla oyalanmamasını ve hemen geri dönmesini de sıkı sıkıya tembihleyip ondan söz almayı da ihmal etmediler.

Tahran'da işi biter bitmez Meşhed'e dönmeye söz verdi.

1- Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgeleri], H 9'dan 312'ye, No. 1 H/23074, tar. 30.10.1357.

İnkılâp Şûrâsı=Devrim Konseyi

Tahran'a vardığında Millî Şura Meclisi'nin güneydoğu cephesindeki Refah Okuluna gitti. Meşhed'deki Keramet Camii gibi Tahran'da da devrim hareketinin karargâhı burasıydı. Geldiğini Bahüner Bey'e bildirdiğinde hemen Ayetullah Mutahhari'nin evine gitmesini ve oraya davet edildiğini söyledi. Bunu duyduğuna sevinmişti. Bunun alelade bir misafir daveti olduğunu ve Mutahhari Bey'den Tahran'a ısrarla çağrılmasının nedenini öğrenebileceğini düşünerek hemen oraya gitti. Mutahhari Bey'in evinde onu bir sürpriz bekliyordu. Salona girdiğinde Ayetullah Taligani, Haşimi Rafsancani, Beheşti, Bazergan, Tümgeneral Karani ve tanımadığı bir başka rütbeli subayın orada olduğunu gördü! Bu, çok önemli bir toplantı olmalıydı. Durumu Mutahhari Bey'den sorunca "Burada gördüğün Devrim Konseyi'dir, sen de bu konseyin üyesisin artık!" dedi.

Ocak ayının 12'sinde İmam Humeyni bunu ilan etmiş ve çok yakında bir "İslâm İnkılâbı Şûrâsı" kurulacağını halka bildirmişti.

Bu toplantıya katılmasıyla, ardı arkası kesilmeyen yoğun bir çalışma temposuna sürüklenmesi bir oldu. Bu tempo kırk gün sürdü. Art arda gelen olaylar durmuyor; işlerin ardı arkası kesilmiyordu. Tahran'da görüp yaşadıkları, Meşhed'de yaşananların çok daha geniş boyutlu ve ince detaylı bir versiyonuydu. İnkılâbın doğumunun gerçekleştiği ve artık yepyeni bir hayatın kurulmaya başladığı Tahran'da net olarak hissedilebiliyordu. Çok daha büyük bir doğumun yolda olduğu da apaçık ortadaydı:

"Dünyadaki büyük devrimler ve inkılâplar hakkında epey şeyler okumuştum; ama o güne kadar, bunların asıl cevherini anlamamış olduğumu fark ettim. Bir olayı duyup işitmekle onu bizzat yaşamak çok farklı bir durum gerçekten... Asıl inkılâp şimdi burada İran'da gerçekleşiyor; gözlerimizin önünde yepyeni, çok farklı bir devir başlıyordu. Biz bu inkılâba gark olmuş bir hâldeydik, kendimizi tamamen ona kaptırmıştık artık... Ondan başka bir şey görmüyor; ondan başka bir hedef tanımıyorduk. Olayların bizzat içinde olan, gerçekçi bir bakışla bakan ve meselenin özünü kavramış birinin duygularıydı bunlar."

Meşhed'de, İmam Rıza Hastanesi'nde greve gittikleri günleri hatırladı. Kitlelerin milyonluk yürüyüşleri ve gösterilerin ayyuka çıktığı günlerde hapisten çıkan Halkın Mücahitleri Örgütü üyelerinden biri Tahran'dan Meşhed'e gelmiş ve Hamenei Bey'le görüşme talebinde bulunmuştu. Hamenei Bey'le

önceden tanışıklıkları vardı. Haşiminejad'la Vaiz-i Tebesi'nin de bulunduğu görüşmede, ülkedeki olaylar ve gelişmeler hakkında Hamenei Bey'in görüşünü sormuş; konuşma sırasında onun "İnkılâp ve devrim" kavramını kullanması üzerine "Halkın Mücahitleri Örgütü"nün üst düzey üyelerinden olan bu zat hayretle "İnkılâp mı?! Hangi inkılâp? Hangi devrimden bahsediyorsunuz siz?" diyerek halkın adım adım gerçekleştirmeye başladığı bu büyük devrimi inkâr etmişti:

"Onun bu sorusu hepimizi şaşırttı; hayretler içinde kalmıştık. 'Halkın bu şahlanışı devrim değil mi?' diye sorduk, 'Dalga dalga gelen bu devrimi gerçekten göremiyor musun sen? Bu sosyal patlamanın adı devrim değil de nedir?!' Ortada bir devrim ve inkılâp göremediğini söyledi; 'Gözlerini aç da gerçekleri gör artık.' dedim. Bu ülkenin her karış ve toprağında gerçek anlamda bir devrim ve inkılâp gerçekleşiyor."

Halkın Mücahitleri Teşkilatının anlı-şanlı üyesi, kendi halkının gerçekleştirmekte olduğu koca bir devrimi ısrarla inkâr ediyordu! Çünkü onun zihnine yerleştirilmiş olan Marksist ideolojinin kalıplarına göre "Devrim, " bazı Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi ancak silahlı mücadele yoluyla gerçekleştirilebilirdi; bunun dışında bir devrimi düşünebilmek imkânsızdı.

"Birbirimizden ayrıldık. O, kafasında kurduğu şablonda ısrarlıydı... Derken, bizimle onun ve onunla da halkın arasında giderek büyüyen bir uçurum oluştu; çok geçmeden kendisini, benzeri Marksist görüşleri paylaştığı Saddam'ın kucağında bulmuş ve Irak'a iltica etmişti!"

Tahran'da Hamenei Bey'in dikkatini en çok çeken şey, bu şehrin halkının güçlü direnişi ve bilinçli olmasıydı. Tahran'a ayak bastığı gün bunu fark etmiş; inanç ve ülküsünden taviz vermeyen halkın bu uğurda canını vermekten çekinmediğine şahit olmuştu. Şehrin duvarları, şehit kanıyla boyanan açık el işaretleriyle doluydu. Milyonların yürüdüğü gösterilerde bütün cadde ve sokaklar şehit kanlarıyla boyanmıştı. Tahran halkının "Bahtiyar! Sen zavallı bir kuklasın!" Sloganı çok ilginçti. Tahran halkının bütün sloganları şiirimsi ve edebiydi; az ve öz, sade ve çarpıcıydı. O günlerde Tahranlıların en sık kullandığı slogan olan "**İstiklâl! Azâdi! Cumhuriy-i İslami (Bağımsızlık! Hürriyet! İslami Cumhuriyet)** " sloganı çok hoşuna gitmişti. Halkın bütün talepleri bu kısa, anlamlı ve şiirimsi sloganda maharetle özetlenivermişti. Sloganlar mevcut durumu mükemmel bir dille ifade ediyor; olaylar karşısında halkın koyduğu tepkinin niteli-

ğini anlatıyordu. **"Tek parti Hizbullah, tek lider Ruhullah"** sloganı, halkın inkılâbını çalmaya ve bulanık sudan balık avlamaya çalışanlara verilen bir cevaptı. Halk bu sloganla "Bizim devrimimizi çalamazsınız; sizinle yolumuz da ayrı, rehberimiz de!" diyordu açıkçası!

Bahtiyar'ı İktidarda Tutma Çabası

Hamenei Bey'e göre halk bu bilinç ve direnişini, inkılâp gemisinin kaptanı olan İmam Humeyni'nin tutarlı ve sağlam duruşuna borçluydu. Bu da, yeni fark edilen bir durum değildi aslında; art arda gelişen olaylar ve tamamen farklı dönüşümler bu gerçeği tescil etmedeydi. İmam Humeyni, rejimin bütün oyunlarını önceden görebiliyor ve bozabiliyordu. Bunu da, Yüce Allah'ın lütuf ve yardımından başka bir şeyle açıklayabilmek mümkün değildi. Bu sayede aşılması zor geçitlerden geçebiliyor, halka en zor şartlarda bile en doğru çıkış yollarını gösterebiliyordu:

"İmamla ümmet, zorluklar karşısında tek vücut hâlinde hareket ediyordu."

O günlerde, Bahtiyar'ın iktidarda kalmasını sağlamak için bazı girişimler göze çarpmaya başladı; onun İmam'a katılmayı düşündüğü ve bu doğrultuda İmam'ın da onayını almak için Paris'e gitmek istediği konuşuluyordu. Bu durum İmam'a bildirildiğinde Bahtiyar'la görüşmesinin; ancak onun başbakanlık makamından istifa etmesiyle mümkün olabileceğini açıklayacak, istifa etmeden Paris'e gelmemesini söyleyecekti:

"Bir akşamüzeri Refah Okulunda Beheşti, Bahüner, Haşimi Rafsancani ve Musevi Erdebili'yle birlikte her zamanki gibi yoğun bir çalışma içindeyken Ahmet Sadr (Hacı Seyyid Cevadi) ve o sırada henüz kendisini tanımadığım Ahmet Medeni gelerek İbrahim Yezdi'nin kendilerini Paris'ten aradığını ve İmam Humeyni'nin Bahtiyar'ın istifa şartını öne sürmeden onunla görüşmeyi kabul ettiğini söylediği haberini verdiler. Bizden, bir bildiriyle bunu halka duyurmamızı istiyorlardı. Biz, İmam'ın böyle bir karar veremeyeceğini düşündüğümüzü söyleyince Hacı Seyyid Cevadi "Ne demek bu? Ben mi yalan söylüyorum, yoksa Yezdi mi?" diye çıkıştı. "Mesele bu değil, İmam'ın böyle bir şeyi kabul etmeyeceğini düşünüyoruz, hepsi bu!" dedik. İmam'ın Bahtiyar'la görüşmeyi kayıtsız şartsız kabul ettiği haberleri sağdan soldan gelmeye devam ediyordu. Hatta Haşim Sebbağiyan da aynı şeyi söylüyordu. Mutahhari Bey'e Paris'i arayıp bu işin aslını öğrenmesini söyledik. Aradı, telefonu Yezdi almıştı; söylenenlerin doğru olduğunu ve İmam'ın hiçbir şart koşmadan Bahtiyarla görüşmeyi kabul ettiğini söyledi.

Mutahhari Bey ahizeyi yerine koyduktan sonra Yezdi'nin cevabını onlara aktardı. Şaşkınlıkları iyice artmış; hatta odadakilerden biri 'Kraldan daha kralcı olmamızın ne anlamı var? İmam Bahtiyar'la görüşmeyi kabul etmiş ve hiçbir şart koşmamışsa biz buna neden itiraz ediyoruz ki?' demişti."

Ama bunu halka nasıl açıklayacak, nasıl duyuracaklardı? Bu çok kritik bir meseleydi ve halkın duygularıyla hiç bağdaşmıyordu. Sonunda bir bildiri yazmaya karar verdiler. Bildiride İmam'ın Bahtiyar'la görüşmeyi kabul ettiğini yazacak; ama belirtilecek şartlar arasında Bahtiyar'ın istifasından hiç söz edilmeyecekti. Beheşti Bey birkaç satır yazmış, Mutahhari Bey de bunu düzeltip tamamlamıştı.

Bu sırada, Tahran'da neler olup bittiğini öğrenmek amacıyla Kum'dan gelen bir grup ulemanın, Refah Okulunun hemen yakınındaki Alevi Okuluna yerleştiğini haber aldılar. İstişare için oraya gittiler. Beheşti Bey, İmam'ın Bahtiyar'la görüşeceği yolunda kendilerine ulaşan haberleri aktarınca Kum'dan gelen ulema heyeti, bu konuda bildiri yazılmasına şiddetle karşı çıkarak İmam'ın böyle bir şey yapmayacağını ve Bahtiyar istifa etmeden onunla görüşmesinin imkânsız olduğunu söylediler:

"İmam'a mal edilen bir görüşle inkılâpçıların görüşünün bağdaşmadığına ilk kez şahit oluyordum. Mutahhari Bey Paris'ten sormuş ve cevabı almıştı. O hâlde bu karara gösterilen muhalefetteki ısrarın nedeni neydi? Tartışmalar giderek büyüyor, gerginlik hızla artıyordu. Bunu kabullenenlerle kabullenmeyenler arasında neredeyse kavga çıkacaktı ki, telefonun zili çaldı. İmam'ın oğlu Seyyid Ahmet Humeyni'ydi; Paris'ten arıyordu. 'İmam bu konuda bir bildiri hazırladı, lütfen dikkatle dinleyin.' dedi ve bildiriyi telefondan okumaya başladı: 'Başbakanlıktan istifa etmediği hâlde Şapur Bahtiyar'la görüşmeyi kabul ettiğim konusunda söylenenler tamamen yalandır. Başbakanlıktan istifa etmeden buraya gelmesi hâlinde Bahtiyar'la görüşmem mümkün değildir. Çünkü ben o başbakanlık makamını kanunî ve meşru bulmuyor, resmiyete tanımıyorum. Efendiler! Millete bu gerçeği aktarın ve bir oyun oynandığını herkese duyurun. Halk, bu oyuna gelmesin! Ben Bahtiyar'la asla anlaşmış değilim. Daha önce benimle konuştuğu yolundaki beyanatı da tamamen yalandır. Kendisiyle hiçbir konuşma veya görüşmem olmamıştır. Halk, tavrını asla değiştirmesin; bu oyunlara gelmesin ve herkes bu tür kumpaslara karşı uyanık ve dikkatli olsun.'[1]

1- Sahife-i İmam, c. 5, s. 536.

Bu hadisede dikkat çeken 2 önemli şey vardı. Birincisi devrimin şekillenmesinde İmam Humeyni'nin bir tek sözünün bile ne kadar etkili ve ne kadar belirleyici olduğunu bir kez daha ortaya koymuştu. Etrafındakilerden bazıları yalancı ve kaypak tipler olmasına rağmen İmam tamamen barışçı ve soğukkanlı adımlarla inkılâbı kaderine doğru adım adım götürüyordu. İkinci nokta, Bahtiyar eksenli oyun ve kumpastı; Bahtiyar'ın iktidarda kalabilmesi için İmam'ın Tahran'la irtibatının kesilmesi veya zedelenmesi isteniyordu."

İmam Humeyni Beheşt-i Zehra'da

Ocak ayının son günlerinden itibaren; İmam Humeyni'nin yıllardır sürgün edildiği vatanına geri döneceği haberi halk arasında yayılmaya başlamıştı. İran halkı için bundan daha büyük bir müjde olamazdı. Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin ülkeyi terk etmesinden sonra İran halkının yaşayabileceği en büyük mutluluktu bu. Greve son veren gazeteler, ocak ayının 21. günü olan pazar baskısında "Bu hafta Tahran'da cuma namazını İmam Humeyni kıldıracak" manşetini atmış, ertesi gün de "Gelecek hafta 28 Safer gösteri yürüyüşü, İmam Humeyni'nin liderliğinde yapılacak" manşetleri bütün İran halkının sevinç gözyaşları dökmesine neden olmuştu. Bir millet, bekleyiş kozasından çıkıyor ve inanılmaz bir dönüşüme uğruyordu adeta.

İmam Humeyni, 26 Ocak Cuma günü vatana döneceğini açıklamıştı. Haber duyulduğunda bütün İran halkı sevinçten kanatlanmış gibiydi. Herkes cuma gününü iple çekiyordu artık.

Ordunun, Tahran Mehrabad Havaalanı'nı işgal edip bütün uçuşları engellemesiyle birlikte her şey bir anda değişiverdi…

Ortalıkta çelişkili haberler dolaşıyordu. Ama İmam'ın gelişinin de kesinleştiği ortadaydı. İmam Humeyni'yi karşılamak için halk özel bir "Karşılama Komitesi" kurmuş, bu komite İmam'ın 26 Ocak Cuma günü Tahran'a geleceğini, havaalanında halk tarafından karşılanacağını, bildiride halka duyurulan yollarda yürüyüş yapılacağını ve bütün yürüyüşlerin Beheşt-i Zehra mezarlığında noktalanacağını resmen ilan etmişti.[1]

Cuma günü geldiğinde Tahran halkının yanı sıra İmam'ı karşılamak için günler öncesinden başkente akın etmiş olan diğer şehir ve kasabaların

1- İttilaat Gazatesi, sayı 15769, (5 Behmen 1357) s. 2.

ahalisi Beheşt-i Zehra mezarlığına koştu. İnanılmaz bir kalabalık vardı; Beheşt-i Zehra'ya çıkan bütün yollar tıkanmış; 6 kilometre kala araçlar artık hareket edemez olmuştu. Oraya ulaşmak isteyenler en az 6-7 kilometre yürümek zorundaydı şimdi. Mahşerî kalabalık gittikçe büyüyor; kütlelerin hareketi bir insan deryasının dalgalanışını andırıyordu. Sloganlar arasında en sık tekrarlananı "Bahtiyar! Eğer Humeyni'nin gelişini geciktirirsen vah hâline!" cümlesiydi. İmam Humeyni'nin konuşma yapması için her şey hazırdı.[1] Ordunun hazırladığı istihbarat raporlarına göre sırf konuşma alanında bekleyen kalabalığın sayısı 200 bini buluyordu; bunun onlarca katı ise yollarda, mezarlığa doğru yürüyüş hâlindeydi. İlk konuşmayı, Beheşti Bey yaptı ve sonra da, Hamenei Bey, kendisi tarafından yazılmış olan basın bildirisini okudu. Askerî kaynaklar, bu bildirinin ana maddelerini şöyle rapor edecekti: "1- İran halkına teşekkür. 2- Şahlık rejimine halk tarafından son verildiği ve bir İslami yönetim kurulduğunun resmen ilanı. 3- İnkılâbın devam ettiği. 4- Bahtiyar hükümetinin meşruiyeti olmadığı ve bu gayrimeşru hükümetle asla görüşme yapılmayacağı.

Konuşmacı, İslam İnkılâbı'nın zafere ulaştığını ve Bahtiyar hükümetini tanımadıklarını da belirtti ve ordu hakkında şöyle dedi:

> "Ordu bizim kardeşimizdir ve bizim yanımızdadır. Ordu mensuplarının çoğunu tanıyor ve kendileriyle görüşüyoruz. Hatta Hava Kuvvetleri mensuplarıyla Kara Kuvvetleri kurmayları ve savaşçı birliklerinin önemli bir bölümü bize katıldıklarını resmen açıkladılar. Bizim inkılâbımız coşan bir deniz gibidir (Baharistan Meydanı'nda Bahtiyar ve anayasa lehine gösteri yapan) 150 bin kişilik kiralık eli sopalının bu derya karşısında hiçbir etkisi ve değeri yoktur. Bahtiyar hükümeti havaalanlarını kapatmak veya türlü komplolar kurmakla hiçbir yere varamaz; sonuçta zafer halkındır. Yarın, tıpkı Erbain'de olduğu gibi, bütün ülke çapında halkımız yürüyüş ve gösteri yapacaktır. En geç pazartesine kadar İmam Humeyni burada, yanımızda olmazsa, bu rejime karşı şiddete başvurmak zorunda kalacağız ve bunun doğuracağı bütün sonuçlardan da Bahtiyar Bey'in hükümeti sorumlu tutulacaktır!"[2]

1- age, sayı 15770, (8 Behmen 1357), s. 3.

2- İnkılab-ı İslami Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İslam İnkılabı], 22. kitap s. 1-4. Aynı bildiri için bk. "Kitab-ı Gozariş-i Zemistan", h.ş 1357, s. 185-186.

"Bu, Tahran'da katıldığım ilk büyük gösteri ve inkılâpçı Tahran halkına karşı alenen yaptığım ilk konuşmaydı. Benim konuşmam, aslında bir nevi basın bildirisi niteliğindeydi; halkın taleplerini, İmam'ın ülkeye dönmesi gerektiğini, Bahtiyar hükümetini tanımadığımızı ve sonunun geldiğini, ülkemizde İslami bir yönetim kurmaya başladığımızı dile getirdim. O günkü şartlar bu tür sosyal duyuru ve basın bildirilerini hazırlarken yeterince istişarelerde bulunmaya elverişli değildi; bildiriler genellikle halkın taleplerinin dile getirilmesinden ibaretti."

Üniversitede Oturma Eylemi

Beheşt-i Zehra'dan döndükten sonra hep birlikte toplanıp İmam Humeyni'nin İran'a dönüşünü sağlamanın yollarını aramaya başladılar. Hamenei Bey, İmam'ın dönüşüne kadar oturma eylemi yapılmasını önerdi:

"Önerim, arkadaşlar tarafından kabul edildikten sonra, bu eylem için uygun mekânı konuşmaya başladık. Tahran Üniversitesi Camii, en uygun mekândı. Cami üniversiteye bağlı olduğu için, konum itibarıyla Meşhed'deki İmam Rıza Hastanesi'ne benziyordu. Bu da onaylandıktan sonra meseleyi şimdilik gizli tutmaya karar verdik; üniversitedeki çok yakın arkadaşlardan başka kimse bilmemeliydi. Çünkü rejim hemen tepki gösterip üniversite kapılarını kapatabilirdi."

28 Ocak Pazar günü üniversitede oturma eylemleri başlatılacaktı.

O yıl 28 Safer'e denk gelen 27 Ocak Cumartesi günü Tasua, Âşura ve Erbain'den sonra bütün ülke çapında gerçekleştirilen en büyük 4. gösteri yürüyüşleri yapıldı. Gösteri yapılmayan bir tek şehir ve kasaba yoktu o gün… Cuma günü Tahran'da rejimin işlediği büyük katliam, halk kitlelerinin bu büyük protesto yürüyüşlerine katılmasını zerrece etkilememişti. Azadi Meydanı'nın doğu cephesinde 8 maddelik basın bildirisi okunurken gösteriye katılan kalabalığın diğer ucu, kilometrelerce ötede, Eızenhoower Caddesi'nin başlarına dayanmıştı.

"Ertesi gün sabahleyin, yani ocak ayının 28. günü, aralarında Muhittin Envari'nin de bulunduğu bir grup arkadaş, camiyi hazırlamak üzere Tahran Üniversitesi'ne gitti. Biraz sonra da Beheşti Bey'le ben, üniversiteye doğru yola koyulduk. Üniversiteye vardığımızda Envari Bey'in yüzü gülüyordu; her şey yolunda demekti bu."

Oturma eylemi halka duyurulduktan sonra ilk basın bildirisi de halka okundu. Bu bildiride Tahran, Tebriz, Reşt, Gorgan, Abadan ve Senendec'de

cuma günü rejimin işlediği kanlı cinayetler ve Tahran Havaalanı'nın uçuşa kapatılması kınanarak şöyle denildi:

"Bahtiyar yönetimindeki kanunsuz hükümetin insanlık dışı uygulamalarını protesto amacıyla ocak ayının 28. günü saat 9'dan itibaren, Ayetullah Uzma İmam Humeyni, yıllardır sürgün edildiği vatanına dönünceye kadar Tahran Üniversitesi Camiinde oturma eylemi sürdürecek ve hakkı savunan sesimizi, üniversiteli kardeşlerimizin yardımıyla buradan bütün dünyaya duyuracağız. Yaşasın İslam Cumhuriyeti ve onun lideri olan İmam Humeyni!"

Tahran Üniversite Camiinde Oturma Eylemi Başlatan Din Adamları.[1]

Aynı gün, eyleme katılan din adamlarının sayısı 100'ü buldu. Çok geçmeden bu siyasi protesto eylemine halk da katıldı ve Tahran Üniversitesi'nin etrafındaki bütün sokaklar, caddeler kalabalıkların akınına uğradı. Bu protesto eylemi Tahran'dan diğer şehirlere de sıçradı:

"Sadece öğrenciler bile cami ve etrafını tıklım tıklım doldurmak için yeterliydi zaten. Bu cami kısa zamanda çeşitli çalışmaların merkezine dönüştü. Eylemcilere destek vermeye gelen kalabalık halk kitlelerine konuşmalar yapıyorduk; yerli ve yabancı basına demeçler veriyorduk. Bu demeç ve söyleşiler hâlâ hatırımdadır. "Oturma eylemi" adlı bir yayınımız da vardı; iki sayısını hâlâ saklıyorum. Gece gündüz demeden çalışıyorduk."

Dört gün süren bu eylem boyunca defalarca oturum, toplantı ve paneller düzenlendi. Bunların en önemlisi, İmam Humeyni döndükten sonra yapılacak görev dağılımıyla ilgiliydi. Bu oturumlara Beheşti, Hamenei, Haşimi Rafsancani, Bahüner ve Erdebili'den başka, birçok din adamı daha katılıyordu. Konuşmalar uzayınca Hamenei Bey, İmam döndükten sonra kimin hangi görevi üstleneceğine, herkesin kendisinin karar vermesini önerdi ve önerisi kabul edildi:

"Ben, İmam'ın ikamet edeceği evde çay sorumlusu olmak istediğimi söyledim; hepsi buna güldü. İnkılâp liderliği konseyinin üyesi olarak benim böyle bir göreve talip olmamı beklemiyorlardı. Şaka yapmadığımı, bunda samimi olduğumu, çayı da sevdiğimi; iyi çay demleyip iyi servis edebileceğimi söyledim. Bu sözlerim üzerine tartışmalar bitti; darılmaların önü kapanmış oldu. Bu toplantının devamı oldu mu, olmadı mı, hatırlamıyorum. Görev taksimi

1- İttilaat Gazetesi, sayı 15771, s. 8.

yapıldı mı, yapılmadı mı, bilemiyorum. Ama İmam geldikten sonra kültür, tebliğ ve propaganda sorumluluğu bana verildi. Biz de bir gazete çıkarıyorduk, hâlâ bazı nüshaları bendedir."

Üniversitede Konuşma

Hamenei Bey'in o günlerin Tahran'ında yaptığı 2. konuşma, oturma eyleminin 2. gününe denk geldi. Ocak ayının 30. günüydü. O gün Tahran Üniversitesi ve etrafındaki caddelerde birçok gösteri ve yürüyüş yapıldı. Bu gösterilerden birini askerî sanayi çalışanları yapmış, Hamenei Bey de onlara konuşmuştu.

Askerî sanayi personelinden 4500 kişi, İmam Humeyni'nin fotoğraflarının yapıştırıldığı araçlarıyla Tahran Üniversitesi'ne yaklaşırken sıkıyönetim komutanlığı tarafından önleri kesildi. Bunun üzerine konvoyun tamamı, araçlarından inip yere oturarak her şeyi göze alırcasına "Biz askerî personeliz! Biz Humeyni'nin askerleriyiz!" sloganını attılar:

"**Rejimin güvenlik güçleri, bizi görmek veya bize katılmak için üniversiteye girmeye çalışanları engelliyor, tutukluyor, onlara saldırıyordu. Hatta saldırılardan birinde halktan biri şehit düştü... Askerî personelin haberini alır almaz, hepimiz oraya gitmeye karar verdik. Olayın yaşandığı kapıya yaklaştığımız sırada bazı öğrenciler bizi durdurarak daha fazla ilerlememizi engellediler 'Siz bizim liderimizsiniz, sizin korunmanız gerekir; bu tehlikeli yerden hemen uzaklaşmalısınız.' diyerek ısrarla bizi geri çevirip üniversite camisine kadar eşlik ettiler. Çok kalabalık bir öğrenci gurubu toplanmıştı. En yukarı basamakta durup bir konuşma yaptım. Tahran hadiselerinde inkılâpçı kitlelere yaptığım bu ikinci konuşmanın fotoğrafları arşivlerdedir.**"

Ayendegan Gazetesi akşam baskısında şöyle yazacaktı:

> "Bu gün öğleden sonra saat 17 sularında Seyyid Ali Hamenei Bey Tahran Camiinde inkılâpçı halka konuşma yaparken bir gurup askerî personel üniversite kapısından içeriye girip 'Devrim liderleri! Bizi silahlandırın!' sloganlarıyla camiye doğru ilerledi."[1]

1- Ayendegan Gazetesi, sayı 3277, (11 Behmen 1357), s. 3.

İmam Ülkeye Dönüyor

İtiraz ve protestoların beklenmedik bir hızla büyüyerek bütün ülkeye yayılması üzerine başbakan Şapur Bahtiyar televizyonda canlı yayına katılıp şöyle demek zorunda kaldı:

"Buradan yüksek sesle herkese duyuruyorum: Ayetullah Hazretleri istedikleri zaman memlekete dönebilirler."

Ama onun sözleri halkı ikna etmek için yeterli değildi. Bu nedenle rejime itirazlar devam etti. Tahran Üniversitesi'ndeki kalabalık eylem ve gösterilerin benzerleri Kum, Meşhed, İsfahan ve diğer şehirlerde de başladı; halkın bu gösteri ve oturma eylemlerine katılımı her gün hızla artıyordu. İmam Humeyni'yi karşılama komitesi üyesi Mufattih Bey ocak ayının 30. gününün son saatlerine doğru basına verdiği bir demeçte inkılâp liderinin 2 Şubat Perşembe günü sabahleyin saat 9'da İran'a döneceğini açıkladı.

31 Ocak günü İran halkını büyük bir heyecan sarmıştı. Aynı gün İmam Humeyni resmî bir mektupla Fransa halkına ve devletine, gösterdikleri misafirperverlikten dolayı teşekkür ederek, ikamet ettiği Nofella Shoto köyünün halkıyla görüşüp vedalaştı. Bahtiyar hükümeti İmam'ın vatana dönüşünü kabullenmek zorunda kaldıysa da, attığı geri adımı, şehirde askerî geçit törenleri düzenleyerek telafiye çalıştı. 31 Ocak günü Tahran'ın büyük caddelerinde tam teçhizatla yürüyüş ve tören yapan ordu, bir nevi güç gösterisinde bulunmuştu.

Karşılama komitesi çok büyük bir günde, çok büyük bir işin hazırlıklarına başlamıştı. Vaziyete hâkim olmak için büyük çabalar harcasa da, ertesi gün beklenen olay, kontrol edilemeyecek kadar büyük ve önemliydi. Komitenin çalışmalarının çoğu tamamen halka kalmıştı; herkes kendisine uygun bulduğu bir işin ucundan yapışıyor ve onu en iyi şekilde yapmaya çalışıyordu:

"Karşılama komitesinin görevlerinden biri de, havaalanına davet kartlarını dağıtmaktı. Mutahhari Bey bana da biraz kart verdi; birini kendime saklayıp hepsini dağıttım. O sırada Şeyh Ebulhasan Şirazi'yi gördüm, kendisine kart verilmediği için kırgındı; kartımı ona verdim."

Mutahhari Bey, Hamenei Bey'den; Tahran Havaalanı salonunda İmam Humeyni'yi karşılama ve hoş geldin konuşmasını yapmasını istemişti. Ama o, bunu kabul etmemiş ve "Neden ben?" diye sormuştu. Mutahhari

Bey nedenlerini açıklamışsa da, onu ikna edememişti. "Heyecandan herkesin nefesinin kesileceği öyle bir anda konuşma yapamam." demiştiyse de Mutahhari Bey, bunun için başkasını bulacak zaman kalmadığını söyleyerek sonunda onu ikna etmeyi başarmıştı:

"O heyecanlı an gelip çattığında şansım yaver gitti ve hoş geldin konuşmasını yapmaya fırsat olmadı. Kur'ân tilaveti ve ortaöğretim öğrencilerinin okuduğu sade; ama etkileyici bir marşla yetinildi; ben ve marşı hoparlörlerden dinleyen dışarıdaki milyonluk kalabalık hep birlikte marşı tekrarladık:

> **"Ey mücahit! Ey şeref abidesi!**
>
> **Ey gayesi uğrunda canından geçen!**
>
> **Senin ilken, insanlığın kurtuluşu olduğundan Hak yolunda ölmek onurdur sana!**
>
> **Sen hakkın bekçisi, hakikatin muhafızısın!**
>
> **Şeytanın ve tüm kötülüklerin hasmı, hakkın dostusun!**
>
> **Sloganın, 'Hak yolunda kıyam'dır.**
>
> **Bizden selam olsun sana! Selam!**
>
> **Ey Humeyni, ey İmam! Selam!"**[1]

O sırada havaalanında çelişkili duygular yaşanmaktaydı. Sevinç, korku, yaşananlara inanamama şoku ve tedirginlik iç içeydi… Hamenei Bey "Neler olacak acaba?" diye düşünmeden edemiyordu… Birkaç dakika sonra göreceği şey gerçek mi yoksa rüya mı olacaktı? Bu inanılmaz duygusal fırtına atmosferi ve tarihte eşine rastlanmamış bu sevgi ve coşku dolu karşılama törenleri arasında İmam Humeyni vatanına ayak basabilecek miydi gerçekten? O gelebilecek olursa, neler olacaktı? İnkılâbın kaderi hangi

---

1- *Ey Mucahid! Ey Mezher-i Şeref/ Ey Gozeşte Ze-can der Reh-i Hedef*

Çun Necat-ı İnsan, Şiar-ı Tost/ Merg der Rah-ı Hak İftihar-ı Tost

İn Toyi, Pasdar-ı Hak/ Hasm-ı Ehrimenan, Dustdar-i Hak

Bud Şiar-ı To, be Rah-ı Hak Kıyam/ Zi-ma To ra Durud, Zi-ma To ra Selam

Humeyni ey İmam, Humeyni ey İmam/ Humeyni ey İmam, Humeyni ey İmam…

Bu ünlü Şiîr, İmam Humeyni'nin sürgünde bulunduğu yıllarda Hamid Sebzevari tarafından yazılmış ve 14 yıl sonra, İmam İran'a dönünce, onu karşılama sırasında halk tarafından okunarak milli bir boyut kazanmıştır.

yöne doğru gidecekti? Bunun gibi daha birçok soru zihnini kurcalıyor ve tedirginliğini artırıyordu. Havaalanının karşılama salonu davetlilerle tıklım tıklım doluydu. Herkes, inanılmaz bir disiplin ve nizam içinde İmam'ı beklemedeydi. Halkın her kesiminden temsilciler vardı: Din adamları, din öğrencileri, üniversite hocaları ve öğrencileri, dinî azınlıklar… Herkes gözünü ana giriş kapısına dikmişken birden, başka bir kapıdan salona giriverdi! İmam gelmişti!

"Bakışlarımı ondan ayıramıyordum. Yüzünde muazzam bir azim, irade ve özgüven vardı. Yorgunluk, uykusuzluk ve telaştan eser yoktu çehresinde… Bu sırada yüzden fazla basın mensubu ana kapıdan içeriye doldu. Birden dalgalanıveren kalabalık, izdiham içinde İmam'a doğru ilerlemeye başladı. Bunun tehlikeli bir durum olabileceği duygusuna kapıldık; megafonlarla halkı uyarıp İmam'a yaklaşmamalarını, duygularına hâkim olmalarını söyledik. İmam'a yol açmaya çalıştık. İmam'ı uçağın içinde karşılayıp onunla birlikte uçaktan inen Mutahhari'den başka; yakın bir arkadaşımız yoktu yanında. Ben ve İmam'ın yakınlarından bazıları bilerek yakınında yer almadık. Beheşti Bey de belli bir yerde değildi, o izdiham arasında hareket hâlindeydi."

İmam, salonda hazırlanan konuşma mahallînde durup çok kısa bir konuşma yaptı; az ve öz! Onun sözleri herkesi rahatlatmıştı:

"Bütün tedirginliklerimiz bir anda uçup gitti. Gönlümüze inanılmaz bir huzur ve sükûnet oturdu. İmam'ın sözlerinin bende muazzam bir huzur ve güven yarattığı ikinci kezdi bu! Daha önce de, 22 Mart 1963'de Şah'ın kiralık katilleri ve memurlar Kum'a, Feyziye Medresesine saldırdıklarında aynı duyguyu yaşamıştım. O vahşi saldırılara şahit olanlardan biri de bendim. Daha sonra İmam'ın evine gittim; onun imametinde namaz kıldıktan sonra Feyziye Medresesindeki öğrencilerden birine gittik. Psikolojik açıdan çok kötü durumdaydım. İmam çok kısa bir şeyler söyledi. Onun sözleri sinirlerimi yatıştırıp içimi huzurla doldurdu; kalbim sükûnet bulmuş, bütün varlığımla rahatlamıştım."

İmam havaalanı salonundan çıktığında yakınları ve Hamenei Bey de onun ardından gittiler. İmam, önceden hazırlanan bir araca geçti; davetli misafirler de otobüslerle onu izlediler:

"Yola çıktık. Bütün yollar tıklım tıklım kalabalıklarla doluydu; yaşlı-genç, çocuk-ihtiyar, kadın-erkek herkes İmam'ı karşılamaya gelmişti. Sadece Tahranlılar değil; diğer şehirlerden de başkente akın eden kalabalıklar bu tarihî anı izlemenin heyecan ve mutluluğunu yaşıyordu. Konvoy, bu kalabalık ve

izdiham arasında, yine halkın yardımıyla güçlülükle ilerliyor; insanlar araçların önü ve ardı sıra yorulmamacasına koşuyordu. Halk büyük bir sevinç yaşıyordu; coşkulu sloganlar atılıyor; İmam'ın geçtiği yollara çiçekler serpiyorlardı. Herkesin yüzü gülüyordu. Sloganlar atıyor, el sallıyor, sevinç gösterileri yapıyorlardı. Hatta şimdi İmam'ın yanında olanlar, birkaç saat önce aynı yollardan havaalanına giderken onlara gösteri yapmayan halk, şimdi İmam'ın yanında gördükleri herkese sevinç gösterisinde bulunuyor, neşeyle el sallıyordu."

Konvoy, bugünkü adı "İnkılâp" olan 24 İsfend Meydanı'na ulaştığında Hamenei Bey'le birlikte birkaç kişi; oraya yakın olan Musevi Erdebili'nin evine gitmek ve bundan sonra yapılacaklar konusunda orada oturup istişarede bulunmak üzere konvoydan ayrıldılar. Daha önce yapılan program gereği, onlar Beheşt-i Zehra'ya kadar İmam'a eşlik etmeyeceklerdi. Musevi Erdebili'nin evinde kısa bir istişareden sonra oradan Refah Okuluna hareket ettiler. Okula vardıklarında Hamenei Bey kendisini çok yorgun ve bitkin hissetti. Ayakta duracak hâli kalmamıştı.

Refah Okulu

Olanca bitkinliğine rağmen İmam'ın Beheşt-i Zehra'da yaptığı konuşmayı radyodan dinledi. Konuşma bittikten sonra İmam'ın oraya gelmesini bekledi. Saatler geçtiği hâlde İmam gelmemişti. Beheşt-i Zehra'daki program bittikten sonra İmam Humeyni, oğlu Seyyid Ahmet Humeyni'yle birlikte bir ambulansla oradan ayrılmış ve o yakınlarda kendilerini bekleyen bir helikoptere binmişlerdi. Helikopter, bu günkü adı "İmam Humeyni" olan "Hezartahtihab Hastanesi"ne doğru yönelmişti. Neden o hastaneye!!! Çünkü şimdi nereye gidecekleri konusunda hiçbir fikirleri ve önceden belirlenmiş bir programları yoktu! Refah Okulu veya yakınlarında helikopterin inebileceği bir alan olmadığından havaalanı tarafına gitmiş, oradaki yoğun izdihamı görünce tekrar hastane tarafına yönelmişlerdi. İmam'ın durumu iyi değildi ve hastanenin helikopter inişine müsait bir pisti vardı. Çok acil bir hastanın getirildiğini zannederek piste koşan sağlık ekibi, karşılarında İmam Humeyni'yi görünce gözlerine inanamadılar. Hayretten ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Doktorlardan biri Peugeot marka arabasını onlara verdi: Bu arabayla hastaneden ayrıldılar. Yolda, Natık-ı Nuri Bey'in aracına geçtiler. Oradan, İmam'ın yeğeninin (Ayetullah Pesendide'nin kızının) evine yöneldiler:

"Beheşt-i Zehra şehitliğinde yaptığı konuşmadan sonra İmam'ın nereye gittiğini hiç kimse bilmiyordu. Saatler geçtiği hâlde, ortalıkta yoktu! Arkadaşlar, İmam'ın kalması için daha önce o civarda hazırlanmış olan evlere baktılar; ama oralarda da değildi! Ben okulda kaldım. Yoğun bir şekilde gazetenin işleriyle meşgulken, gece saat 22'de, İmam'ın, binanın arka kapısından içeriye girdiğini haber verdiler. Hemen arka kapıya doğru gittim; İmam tek başınaydı! Vakur ve sakin adımlarla bize doğru ilerliyordu. Bakışları insanın yüreğini delip geçiyordu sanki. Ne yapacağımı bilemez bir hâlde sessiz, öylece kalakalmıştım. Koşup sarılmak istedim; ama orada bulunan herkesin heyecanla üzerine atılıp kendisini rahatsız edeceğini düşünerek bundan vazgeçtim. On kişiydik. İmam bize selam verdi; selamladık. İkinci kata çıkan basamaklara doğru yürüdü. Arkadaşlar sevgi ve saygı gösterisinde bulunarak duygularını dile getirince, İmam 3. veya 4. basamakta durup şefkatle bize baktı. Hepimiz olduğumuz yerde çakılıp kalmıştık adeta; aklımız başımızdan gitmişti. İmam, Yüce Allah'a hamd-ü sena ve Resulullah Efendimizle Ehlibeyt'ine salât-u selamdan sonra çok kısa birkaç cümleyle bize teşekkür edip sabırlı ve dirençli olmamızı tavsiye etti ve ikinci kata, kendisine ayırdığımız odaya çıktı."

Ertesi gün İmam, hemen yakında bulunan "Alevi Medresesi"ne gitti; sorumluların çoğu da oraya intikal ettiler; ama Hamenei Bey, Refah Okulunda kaldı. Orası, onun yaptığı iş için daha müsait ve sakindi. Onun üstlendiği görev, İmam'ın yanından ayrılmamasını gerektirecek bir iş değildi. Görevi, İslam İnkılâbı Liderliği karargâhının kültürel, basın ve enformatik işlerini yönetmek ve bunun bir parçası olan bir gazeteyi çıkarmaktı:

"İmam'ın gelişinden 3 gün sonra arkadaşların Alevi Medresesinde toplantı yaptıklarını ve beni de toplantıya çağırdıklarını haber aldım. İmam'ı görebilmek için toplanan kalabalığın arasından büyük zorlukla geçerek içeriye girdim. Toplantı, İmam'ın ikamet edeceği mekânın idaresi ve koordineleri hakkındaydı. Benimle birlikte 3 kişiye, İmam'ın eviyle ilgili idare ve koordinenin sorumluluğu önerildi, kabul etmedim. Çünkü yaptığım işi çok seviyordum ve ikinci bir sorumluluk üstlenmem hâlinde asıl işimi aksatacaktım. Önerilen işi yapmak isterdim; ama meşgalem çok fazlaydı ve böylesine bir "müdür ve sorumlu" unvanı, meşgalelerime engel olabilirdi."

Bitmek Tükenmek Bilmeyen Tedirginlikler

O günlerde çok önemli olaylar art arda ve öylesine hızlı gelişiyordu ki, hangisini, tafsilatlarıyla hatırlaması gerektiğini bilemiyordu.

Bu hadiseler tıpkı başları bulutlara yükselen dağlar ve insanın aklını başından alacak kadar baş döndürücü zirvelerdi. Bu zirvelerden birine ba-

kan, gözlerini ondan ayıramıyor; diğer yükseklikler ve doruklara göz atacak mecal bulamıyordu. Diğer taraftan, kimi hadiseler, kolay hatırlanabilecek cinsten şeyler değildi:

"Bu baş döndürücü gelişmeler ve hadiseler karşısında bazen kendimizi tutamıyor, olayı yeterince sindiremiyorduk; ne yapacağımızı bilemez bir hâlde şaşkınlıkla kalakalıyorduk öylece... Şöyle bir bakınca; bu halkın hareketinde Yüce Allah'ın kudret ve büyüklüğünün tecellisini görmemek mümkün değil. Bu muazzam tecelliler karşısında hayretler içinde kalakalmış birini kim kınayabilir?"

Keşke, o günlerde o doruklara ve çevresine sabır ve dikkatle bakarak eline kalemini alsa ve her şeyi tafsilatıyla yazıp kayda geçirecek zaman bulabilseydi…

"Keşke o günlerin olaylarını ve gelişmelerini yazacak vakit bulabilseydim... Buna karar versem bile, zamanım yoktu... Meşgalem çoktu, işlerim pek fazlaydı..."

Onu en tedirgin eden şeylerden biri de Şah'ın generallerinin, tehditlerini gerçekleştirebilme ihtimalinin her zaman geçerli olmasıydı. Her ne kadar halk bu tehditlere aldırmasa da her an çok tehlikeli bir gelişme olabilirdi. Generaller, İmam'ın ikamet ettiği eve havadan ve karadan saldırabilirlerdi. Bu tehditlerin ciddi olmadığını kim söyleyebilirdi? Şahlık rejimi bütün güç ve yetkilerini şimdi bu generallerin eline bırakmış; onlar da halkı kitleler hâlinde öldürmekten hiç çekinmediklerini defalarca ispatlamışlardı:

"Bu tehdidin bütün korkunçluğuna rağmen halk zerrece korkmuyordu; İmam'ın evinin etrafını bir yüzüğün halkası gibi sarmışlardı. İmam'ın evine giden bütün yollar yaşlı-genç, kadın-erkek, on binlerce kişi tarafından adeta etten bir duvara dönüşmüş; halk kendi kaderini İmam'ın kaderine düğümlemişti. İmam'ın evine havadan ve karadan operasyon düzenlemesini zorlaştıran, hatta imkânsız kılan da buydu zaten."

Duygu Seli

Halk İmam'ı görebilmek ve ona beslediği sevgiyi dile getirebilmek için her gün onun kaldığı evin önünde uzun kuyruklar oluşturuyordu. Kadınlar, İmam'la biatleşmek için toplanan kalabalık arasında en sık göze çarpanlardı. Kadınlar ve erkekler için görüşme saatleri belirlenmişti; o sa-

atte İmam en önemli işini bile bir kenara bırakıyor ve pencerenin önüne çıkıp, kendisiyle biatleşmeye gelen halkın coşkulu gösterilerine karşılık verip onlara el sallıyordu. Onun en önemli işi halkla kucaklaşmak, halkı dinlemekti. Rehberlik hayatı boyunca bu onun en öncelikli işi oldu; sözleri ve davranışlarıyla her zaman bunu ispatladı.

Pencere önünde kadınların biatleşme sırası geldiğinde, duygu seli semayı inletiyor; selam ve salâvatlar metrelerce öteden duyuluyordu. Herkes canının istediği sloganı atıyor; her kafadan bir ses çıkıyor; herkes aslında İmam'ına içini döküyordu:

"Kadınların İslam İnkılâbı'na besledikleri coşkulu sevgi erkeklerden az değil; hatta onlardan çok daha fazlaydı. Bugün de süren bir gerçektir bu. Şehit ailelerini evlerinde ziyarete gittiğimde şimdi de bizzat şahit oluyorum buna; şehit anneleri Yüce Allah'ın takdiri karşısında daha tevekküllü ve teslimiyetli oluyorlar. Bu, İranlı kadınların erkeklerden daha yürekli ve daha güçlü oldukları anlamında değildir; bilakis, dünyadaki bütün kadınlar gibi İranlı kadınlar da duygu ve şefkat dolu yüreklere sahiptir. İranlı kadınların, diğer hemcinslerinden farkı, dinî duygulara erkeklerinden daha yakın ve yatkın olmalarıdır. Bunun sadece İranlılara özgü bir durum olduğu sanılmasın; bütün kadınların fıtrî özelliğidir bu... Irk veya milletle alakası yoktur. Nitekim kadınların asil ve insani duyguları -erkeklere kıyasla- maddi arzulara daha az bulaşmıştır. Bunun da nedeni, onların maddiyat ve geçim sorunundan sorumlu olmamaları ve bununla -erkekler kadar- boğuşmamalarıdır. Doğal olarak kadının ruhu fıtrata ve dinî fıtrata daha yakındır; bu nedenle de bu fıtrat kendisini yardıma çağırdığı zaman kadınlar, erkeklerden daha büyük coşkuyla bu çağrıya karşılık vermektedirler."

Halk kitlelerinden on binlerce kadın ve erkeğin yanı sıra, greve giden devlet dairelerinin memurları da inkılâpla dayanışmalarını göstermek için her gün İmam'ın ikamet mahallîne akın etmedeydi. Bu gruplar genellikle tomarlar dolusu -isim listeleri ve bağlılıklarını bildiren- yazılarla gelirlerdi. Özellikle devlet mekanizmasına daha bağlı ve devletle daha sıkı-fıkı ilişkileri olan kesimler bu konuda başı çekiyordu. Devlet memurlarının dayanışma ilanları ve duygu gösterilerine olumlu karşılık vermek için her gün, İmam'ın yanındaki arkadaşlardan biri onların yanına gidip o tomarlar dolusu yazıları teslim alır ve onlara bir konuşma yapardı:

"Birkaç defa da ben gittim ve o günün şartlarına uygun konuşmalar yaptım."

Bazergan'ın Başbakanlığı

Şubat ayının 4. günü, İnkılâp Konseyi üyelerinin İmam'la toplantı yapacakları Hamenei Bey'e bildirildi. Erkek Lisesi'ne girebilmek için kalabalığın arasından güçlükle geçmek zorunda kaldı. O gün İmam'ı görebilmek için okulun önünde 100 bin kişilik bir kalabalık toplanmıştı.[1] İçeriye girdiğinde diğer üyeler de oradaydı; İmam Kur'ân okumakla meşguldü. Hem de o hengâme sırasında! Sabah, akşam ve yatsı namazlarından sonra Kur'ân okumak, müminin günlük alışkanlıklarındandır:

"Onca meşgalesi arasında İmam her gün Kur'ân okumayı terk etmemiş, birbirinden önemli devlet işlerinin, Kur'ân'la arasında mesafe yaratmasına meydan vermemişti."

Devrim Konseyi arkadaşlarıyla odadan içeriye girdiklerinde İmam, Kur'ân kıraatini bitirdi; elindeki Kur'ân'ı gayet sakin bir şekilde saygıyla kapatıp bakışlarını onlara çevirdi ve selamlarına karşılık verdi. Hamenei Bey İmam Humeyni'yi en son 15 yıl önce görmüştü. İmam, bu eski öğrencisini tanıyabilmiş miydi acaba? O yıllardaki 24 yaşın gençlik ve zindeliğiyle, hapislere düşüp işkenceler görmüş, sürgünler yaşamış şimdinin 39 yaşındaki Hamenei'si aynı olamazdı elbette; nitekim İmam, tanıyamamıştı onu! Mutahhari Bey onu İmam'a tanıttı; övdü; Hamenei Bey övülmekten utanmış, mahcup olmuştu; ama İmam şimdi tanımıştı onu! Şaşırdığını hiç göstermeden memnuniyet ve sevinçle yüzü gülen İmam, Hamenei Bey'e iltifatlarda bulundu:

"O anda yaşadığım sevinç ve duyduğum manevi tadı hâla yaşarım."

Toplantı, geçici hükümet kurulmasıyla ilgiliydi. İmam, bir an önce geçici hükümet kurulmasını istiyordu; Bahtiyar makamında kalmaya devam etse bile, İmam geçici hükümetin kurulmasında ısrarlıydı:

"O güne kadar, İmam'ın hükümet kurma konusunda bu kadar kararlı olduğunu bilmiyordum. Aynı şekilde, bu hükümetin başına Mühendis Bazerganı getireceğini de bilmiyordum. Bu karar ya Paris'te ya da İmam'ın Tahran'a ayak bastığı ilk saatlerde alınmış olmalıydı."

O gün İmam hemen orada Mühendis Mehdi Bazergan'ın Başbakanlık direktifini yazıp imzaladı ve İnkılâp Konseyi üyeleri bu kararı halka açıkla-

---

1- İnkılab-ı İslami Be Rivayet-i Esnad-ı SAVAK [SAVAK Belgelerinde İslam İnkılabı], 25. kitap, s. 271.

mak üzere ertesi gün yapılacak merasimin hazırlıkları için oradan ayrıldılar. İmam'ın direktifinde şöyle yazılıydı:

"İnkılap Konseyi'nin tavsiyesi doğrultusunda ve İran milletinin müteaddid defalar sergilediği muazzam yürüyüş ve gösterilerle hareketin liderliği konusunda halkımızın kahir ekseriyetinin net kararından doğan şer'i ve kanunî hakka dayanarak sizi belli bir gruba bağlılığınız veya partinizle olan ilişkinizi dikkate almaksızın geçici hükümeti kurmakla görevlendiriyorum."[1]

Bazergan hükümetinin gerçekleştirmesi için İmam'ın belirlediği ilk hedefler şunlardı: Ülkenin yönetimi, mevcut siyasi düzeni değiştirmek için halka inip genel oylama yaparak halkın görüşünü alma yolunda gerekli hazırlık ve ön çalışmaları başlatmak, kurucu meclisi (daha sonra oluşan Hubregan=Uzmanlar Meclisi) oluşturmak ve bu meclisi anayasa hazırlamakla görevlendirmek, yeni anayasa doğrultusunda milletvekilleri seçimine gitmek.

Başbakanın halka tanıtılması için okulun toplantı salonunda bir yer hazırlandı. İmam'ın direktifini Haşimi Rafsancani okuyacak, halka duyuracaktı. İmam, Bazergan ve Rafsancani'nin oturması için de salonun bir köşesine küçük bir masayla sandalye yerleştirildi.

5 Şubat günü program başladı. 300'den fazla yerli ve yabancı basın mensubunun katıldığı bu oturumda İmam Humeyni, İmam Ali'nin devlet yönetiminin bazı özelliklerine değinerek İran halkının böyle bir yönetimi arzuladığını, Pehlevi hanedanı yönetiminde bu halkın varlığının bile hesaba katılmayıp büsbütün yok sayıldığını, şimdi ise Pehlevi hükümetinin artık meşruiyetini kaybettiğini ve halkın böyle bir yönetimi tanımadığını açıkladı. Bazergan Bey'in dindarlık ve güvenirliğinden söz etti ve onu Devrim Konseyinin (İnkılap Şûrâsı) önerdiğini belirterek şöyle ekledi: 'Ben de, yüce İslam dini vasıtasıyla taşıdığım velayet gereğince Bazergan Bey'i başbakanlığa atadım. Kendisine itaat edilmesi farzdır."[2]

Bu atama ilanından sonra muhabirler İmam'a bazı sorular sordular; o da cevapladı. Sonra da Bazergan Bey konuştu. Sözlerine "Beni, layık olmadığım vechiyle övdünüz; bu övgülere layık değilim aslında." diyerek başladı ve İmam'ın kendisine duyduğu bu güvenden dolayı teşekkür edip bu güvene layık olmaya, son 72 yıllık meşrutiyet tarihi boyunca İran başbakanlarına verilen görevlerin en zoru olan bu vazifeyi hakkıyla yerine

1- Sahife-i İmam, c. 6, s. 54.

2- age, s. 59.

getirmek için elinden geleni yapacağına söz verdi. Son olarak da Haşimi Rafsancani Bey, İmam'ın Bazergan'ı geçici hükümet kabinesini kurmakla görevlendirdiği direktifini okudu.

Okulun önünde bekleyen 100'bin kişilik kalabalık, içeride neler olup bittiğini henüz bilmiyordu. Bu sırada, birisi okul salonunun penceresinden dışarıya uzanıp "Başbakan Bazergan!" diye bağırmaya başladı. Kim olduğunu hatırlamadığı bu adam, olayı herkese duyurmuştu. Kısa sürede bu cümle bütün İran'da slogan olarak atıldı ve Bazergan'nın başbakanlığa atandığını bütün İran öğrenmiş oldu.

Ertesi gün İran halkı, Bazergan başbakanlığında kurulan hükümeti desteklediğini belirten büyük gösteri yürüyüşlerine başladı. Bunu halktan İmam istemiş ve bütün ülke çapında gösteri ve yürüyüşler yaparak, tayin ettiği Bazergan hükümeti hakkındaki görüşlerini dile getirmelerini tavsiye etmişti.[1]

Din adamları camiası, İmam'ın bu tavsiyesi doğrultusunda yapılacak gösteri ve yürüyüşler için 8 Şubat tarihini belirlemiş idiyse de Tahran'da küçüklü büyüklü gösteriler erken başladı ve Bazergan'ı destekleyen sloganlar atıldı:

"Yaşasın İran halkının kurtarıcısı Humeyni/Yaşasın Kur'ân muhafızlığının yürütme sorumlusu Bazergan/İran başbakanı İmam Humeyni'nin seçtiği kimsedir/İran halkından yeni başbakana yürekten selam!"

Alevi Okulun'da gerçekleşen olaydan büyük endişe ve paniğe kapılan Şapur Bahtiyar ertesi gün telaşla Millî Şura Meclisi'ne gitti. Baharistan Meydanı'ndaki mahşerî kalabalıktan geçemeyeceğini anlayınca helikopterle meclis bahçesindeki piste inmek zorunda kaldı. Bu sırada halkın haykırdığı bir slogan onu çok öfkelendirmişti:

> "Bahtiyar'ı ecnebiler tayin etti
>
> Bazergan'ı ise İmam Humeyni seçti."

Bahtiyar bu halka güç gösterisinde bulunmak zorundaydı. Çok geçmeden, bazıları roket ve bombalarla silahlandırılmış 40 askerî helikopter meclis binası semaları ve Baharistan Meydanı'nda uçmaya başladı. Aynı

1- age, s. 69.

saatlerde Hava Kuvvetlerine ait savaş uçakları ve Fantomlar 3'lü, 9'lu ve 10'lu filolar hâlinde, İmam'ın ikamet ettiği Alevi Okulu üzerinde alçaktan uçuş yapıp ses duvarını aşarak devrim liderlerine Bahtiyar tarafından mesaj vermiş oldular. Bahtiyar, henüz istifa etmemiş olan az sayıdaki milletvekillerine mecliste yaptığı konuşmada "Bir memleketin sadece bir meclisi, bir hükümeti ve bir anayasası olur; bunun ötesi düşünülemez." dedi ve Bazergan başkanlığında hükümet kurulmasını "Şaka" olarak niteledi.(1) Bahtiyar mecliste bunları söylerken dışarıdaki grevler başbakanlık binasına sıçramış ve başbakanlık sarayı çalışanları da, halka katıldıklarını açıklayarak greve gitmişlerdi. O günlerde Bahtiyar, devrimin yaktığı meşaleyi söndürmek için sürekli üfleyip nefesini zorlarken kendi burnunu yakmakta olduğunun farkında bile değildi.(2)

Hava Kuvvetleri Subayları İmam'ın Karargâhında

Hamenei Bey'in çalışma mahallî birkaç gündür Refah Okulundan İran Caddesi'ndeki Alevi Okulunun 2. binasına intikal etmişti. Okullar tatildi. Onun bulunduğu bina kızlar okuluna aitti. İmam Humeyni de Alevi Lisesi'nin erkekler okulu binasındaydı. Kız Lisesi binasının ikinci katında çok sayıda oda olduğundan, burada daha rahat ve geniş bir çalışma ortamına kavuşmuştu. Yorulduğunda pencere kenarından dışarıya bakar ve İmam'a sevgilerini gösterebilmek için toplanan kalabalıkları seyrederdi. Kalabalıkların tekbir ve slogan seslerinin ortalığı inletmediği bir an bile yoktu burada:

"Bir gün; o güne kadar duyduklarımdan çok farklı, muntazam, ahenkli ve disiplinli sloganlar geldi kulağıma. Pencereden dışarıya baktığımda hayretten donakaldım. Hava Kuvvetlerine mensup binlerce personel son derece düzgün adım ve muntazam saflar hâlinde, adeta askerî geçit töreni düzenliyormuşçasına bizim binaya doğru ilerliyordu! Bir grup bir slogan atarken, o susar susmaz diğer bir gruptan o sloganın devamı duyuluyordu."

8 Şubat günüydü. Hava Kuvvetleri personelinden kalabalık grup arasında sivil elbiseli personel de vardı. Alevi Lisesi binasında elbiselerini değişti-

1- İttilaat Gazetesi, sayı 15778, s. 2, Ayendegan Gazetesi, sayı 3283, s. 1-2, Burs Gazetesi, sayı 4242, s. 1 ve 16.

2- "Allah'ın mumunu söndürmeye kalkışan/Söndüremez de; kendi burnunu yakar sadece!" Mevlana.

rip üniformalarını giyerek diğer arkadaşlarına katılıp erkek lisesine doğru uygun adımlarla ve sloganlar atarak yürümeye devam ettiler. Komutanları, ön cepheden fotoğraf çekilmemesini rica etmişti; personel arasında kimliği deşifre olabilecek bazı isimlerin aileleri tehlikeye düşebilirdi. Hacı Mehdi Iraki, askerî birliklerin fotoğraflarının arka cepheden çekilmesi yolunda fotoğrafçıları uyardı:

"Hemen işimi bırakıp erkek lisesi binasına doğru yola koyuldum; neler olacağını çok merak ediyordum. Hava Kuvvetleri personeli, okulun bahçesinde muntazam saflar hâlinde sıraya dizilmişti. İmam'ın ikametgâhına uzanan özel bir yoldan oraya gittim. İmam, her gün kendisini görmeye gelen kalabalıkları selamlarken yaptığı gibi, bahçeye açılan pencerenin kenarında durup onları selamladı. Gidip İmam'ın yanında durdum. Birden, Hava Kuvvetleri subayları, komutanlarını selamlar gibi selama durdular. İmam da elini kaldırdı ve onları, askerî selama benzer bir şekilde selamladı. Bu manzara karşısında insan söyleyecek söz bulamıyor doğrusu!"

Bunlar, çok büyük bir hadisenin habercisiydi. Orduya sıcak ve anlayışlı davranma konusunda İmam'ın öngördüğü ve tavsiye ettiği tavır, meyvesini veriyordu şimdi. Bundan önce de ordu personeli, özellikle Hava Kuvvetleri mensupları benzeri reaksiyonlar göstermiş ve İslam İnkılâbı'nın saflarına katılmıştı. Orduda rejime isyan bayrağı açıp halkın saflarına katılan ilk kesim Hava Kuvvetleriydi. Hava Kuvvetlerine ait üsler, rejime karşı düzenlenen protesto, grevler ve oturma eylemlerinin ana merkezlerinden birine dönüşmüştü. Hava subayları kışlaları ve üslerinin bahçelerinde açıkça gösteriler yapmış; halkın yaptığı gösteri ve yürüyüşlere de üniformalarıyla katılmış; halkla birlikte slogan atmışlardı. Ocak ayının 23. günü İsfahan 8. avcı hava üssünde çalışan askerî personel gösteri yapmış ve İslâm Cumhuriyeti kurulmasını istediklerini haykırmışlardı. Bu olaydan sadece 5 gün sonra, ocak ayının 28. günü yine İsfahan da 2 havacı Tuğgeneralle 1 hava albayı göstericilerin safına katılarak ve Pehlevi Şehinşahlığı aleyhine slogan atacaklardı. Bu üst rütbeli subaylar derhal tutuklanıp Tahran'a gönderilmişti. İran ordusunun tarihinde böyle bir olay yaşanmamış; üst rütbeli subaylar bu şekilde halkın safına katılmamıştı. Şunat ayının 8. günü, bütün olayların bir özetiydi adeta; o gün şehinşahlık ordusunun resmen dağıldığı ve halkın safına geçtiği gündür. O günlerde Tahran ve çevre iller askerî komutanı Tümgeneral Rıza Naci ve Tahran polis teşkilatı reisi Tümgeneral Muhammed Cevad Mevlevi, başkentte vuku bulan bütün olayları saati saatine merkeze aktarıyor ve her saatte bir özel bir bülten hazırlıyorlardı.

Hava Kuvvetleri'nin İmam Humeyni'nin safına geçmesi, aslında ülkenin en önemli gelişmesi ve haber olarak da sürmanşet değeri taşımasına rağmen bu bültenlerde hiç geçmemişti!

"Hava Kuvvetleri subayları, İmam'a bağlılıklarını bildiren bir marş okudular; bağlılık yemini ettiler; sonra da kanla imzalanmış bir tomar isim listesini İmam'a takdim ettiler. O günlerde, bu tür bağlılık mektuplarını kanla imzalamak adetti. Aslında İmam'la biatleşmek demekti bu. Hava Kuvvetleri subayları 1 saat orada kalıp İmam'a bağlılıklarını bildirdiler ve onun konuşmasını tebriklerle dinlediler."

Şubat ayının 8. günü öğleden sonra İsfahan Hava Kuvvetleri subaylarının önemli bir bölümü Tahran'a gelerek İmam Humeyni'nin huzuruna çıkıp bağlılıklarını bildirdiler. Bu arada Buşehr altıncı Hava Üssü subaylarından 1000 kişi aynı gün gösteri yürüyüşü yaparak resmen İmam'ın safına geçtiklerini açıklayacaktı!

Ordu artık fiilen parçalanmış, ikiye bölünmüştü.

O günün akşam baskısında, İmam Humeyni'nin önünde selam duran Hava Kuvvetleri subaylarının fotoğrafları bütün gazetelerde basılacaktı. Şah'ın komutanları bu haberi yalanlama yoluna giderek o fotoğrafların montaj olduğunu iddia ettiler:

"Şah rejimine karşı olan siyasilerden biri bana gelerek, 'Subayların selam durduğu o fotoğrafı gördüm.' dedi, 'Sen de İmam'ın sağ tarafında durmuştun. Bu çok önemli aslında!' Ne demek istediğini anlayamamıştım. 'Bu daha önce programlanmış bir şey değildi.' dedim; 'Orada durmam tamamen tesadüf eseriydi.' Ama o, bunun tesadüf olduğuna inanmadı, 'İmam'ın sağ tarafında durmanın askerî literatürdeki anlamı, onun halefi ve vekili olmak demektir.' dedi."

İslam Cumhuriyeti Partisi'nin Ana Tüzüğü

Yoğun işleri arasında vakit bulduklarında Beheşti, Haşimi Rafsancani, Bahüner ve Erdebili'yle bir araya geliyor ve iki yıl önce başlattıkları parti çalışması üzerine konuşuyorlardı. Bir "İslam Cumhuriyeti Partisi" kuracaklardı. İnkılâb'ın zafere ulaşmasının giderek netleşmeye başladığı bu günlerde bu çalışmanın hızlandırılması ve ön hazırlıklarının tamamlanması gerekiyordu. Yapılacak ilk iş parti tüzüğünün hazırlanmasıydı. Bu partinin kuruluşu ve varlığının resmî ilanının gecikmesinin ciddi sorun

lara yol açacağına inanıyorlardı. Aralarından iki kişinin meşgalelerini bir kenara bırakıp parti tüzüğünü yazmasına karar verdiler:

"Bunun için ben ve Bahüner Bey seçilmiştik. Muhammed Cevad Hücceti Kirmani Bey de bazen bize katılıyordu. Bu çalışma için Sadık İslami Bey'in evine yerleşmiştik. Burası küçük bir evdi; daha önceleri Tahran'a geldiğimde burada kalırdım. İslami Bey'e durumu anlattım ve 'Senin evinde kalacağız.' dedim; yemek, çay ve ısınma kürsüsüyle ilgilenme dışında kimsenin bizim odamıza girmemesini de sıkı sıkıya tembihledim."

Muhammed Sadık İslami ailesi odalarının birini onlara ayırmış ve sıkı bir çalışma başlamıştı. İki gün iki gece süren aralıksız bir çalışmadan sonra tüzüğü yazma işi tamamlanmıştı. Götürüp arkadaşlarına teslim ettiler ve okuyup inceledikten sonra görüşlerini onlara da bildirmelerini istediler. Onlar da okuyup inceledikten sonra metni beğenip kabul ettiler ve İnkılâp kesin zafere ulaştıktan sonra tüzüğü resmen halka duyurmaya karar verdiler.

"İslam Cumhuriyeti Partisi" 18 Şubat 1979'da resmen varlığını ilan etti. Böyle bir partinin kurulması İran halkını çok memnun etmiş; partiye öneri ve eleştiriler yağmaya başlamıştı. Bu eleştirilerin başında Beheşti ve Bahüner gibi isimlerin parti MKYK'sında yer alması geliyordu. Bu iki kişi, şahlık rejimiyle mücadelede en ön saflarda yer almamıştı; o hâlde neden merkezî karar mekanizmasına alınmışlardı? Bu ikisi Şah Rejimi zindanlarında işkence görmemişti ki… Sürgüne gönderilmemiş, hapishanelerde yatmamışlardı ki… Eleştiri oklarının hedefinde genellikle Beheşti ve Bahüner vardı. En az eleştirilenler ise Hamenei ve Rafsancani'ydi. Bunun nedeni ise bu ikilinin çektiği hapisler ve işkenceleri herkesin biliyor olmasıydı; onları tanımayan yoktu artık. Erdebili Bey de ikinci rollerde hareket ettiğinden, fazla eleştiri almıyordu. Eleştiride bulunanlar, Beheşti Bey'in teorisyen, teşkilatçı ve programlayıcı özelliklerinden habersizdi; onun bu alanlardaki mükemmel yetenekleri halk tarafından henüz bilinmiyordu. Aynı şekilde Bahüner Bey'in mükemmel ve çok derin bir fikir adamı olduğunu bilen de pek azdı:

"Partinin kuruluşunun ilk haftasında İmam'ın ikamet mahallînde bir oturum düzenlemiştik. Önde gelen ulema ve siyasilerden yaklaşık 100 kişi bu oturuma katılmıştı. Partinin kuruluşu ve gayeleri hakkında açıklamalarda bulunduk. Oturum tamamlandığında davetlilerden biri yüksek sesle 'Partinin kurucuları neden 5 kişiyle sınırlı? Mesela neden ben de kurucu üyelerden biri değilim?' diye sordu. Bu talep, bir kitabın telifinde hiçbir katkısı

olmadığı hâlde kitaba adını "Yazar" olarak yazdırmak isteyen birinin isteğine benziyordu. Bu konuda Mutahhari Bey de sözünü söyledi; ayağa kalkıp 'Beyler!' dedi, 'Eğer bu yaptığınız Allah'ın rızasını kazanmak içinse ne mutlu size! Ama eğer nefsani arzularınız içinse vay halinize!' Mutahhari Bey, parti kurucularının amaç ve gayelerinden haberdardı. Onların ilahi bir hedef ve ihlâsla hareket ettiklerini biliyordu. Bu çıkışıyla hem oradaki topluluğa, hem bize İslami bir harekette ölçü ve kıstasın ne olduğunu ve hangi değerler üzerine kurulduğunu anlatmaya çalışmıştı;"

Komünistlerin Gösteriş Sevdası

Her Müslüman İranlının, ülkesinde kurulacak İslam Cumhuriyeti'nin temellerinin güçlenmesi ve böyle bir egemenliğin oluşması için elinden gelen gayreti sarf ettiği o günlerde; yine bu Müslüman halkın kanıyla ve canıyla ağır bedeller ödeyerek kazandığı İnkılâp sayesinde Şah Rejiminin hapishanelerinden kurtulan ve çekildikleri köşelerinden sokaklara çıkan komünistler olanca marjinallikleriyle kurdukları küçük çadırlarda "Proleter devrime doğru! Dünya işçileri birleşin!" sloganları atıyor ve komünizmin propagandasını yapıyorlardı. Mensubu oldukları halk kitlelerinin attıkları sloganlar, onlarınkiyle hiçbir benzerlik taşımıyordu. Dahası, bundan önce de böyle bir inkılâbın gerçekleşebileceğine inanmıyorlardı zaten; onların beklediği türden bir devrim değildi bu. Çünkü ne silahlı savaşlar olmuş, ne de işçi ve köylü sınıfına has bir ayaklanma yaşanmıştı… Şartlandırıldıkları düşünce yapısı gereğince şimdi işçi guruplarını örgütlemeleri ve sosyalist bir devrimin ilk aşamasını gerçekleştirmeleri gerekiyordu. Halkın çoktandır kat etmiş olduğu yola yeni adım attıklarının farkında bile değillerdi. Fikir babaları, Rusya'da gerçekleşen 1917 ekim ayı proleter devriminden sonra bu yolu İran'da, özellikle kuzey bölgesinde denemiş ve bunda başarısızlığa uğramışlardı. Rus parası "Manat"ın bakkallarda ambalaj kâğıdına dönüştüğü ve Rus ekonomisinin korkunç bir iflas yaşadığı o günlerde komünizmi İran'a taşıyabilmek için neler yapmamışlardı ki… İran'da diz çöken bu müflis fikrin çocukları şimdi aynı şeyi tekrar denemeye ve İran'da işçileri bir araya getirip örgütlenmeye çalışıyorlardı. Pilot bölge olarak da Tahran yakınlarındaki Kerec'de bir fabrikayı seçmişlerdi.

Kaderin çok tuhaf cilveleri vardır!.. Hamenei Bey, İnkılâb'ın zaferiyle sonuçlanacak son 3 günü bu sorunla uğraşarak geçirecekti. Şubat ayının 9.

günü çok yoğun bir iş temposuna kapıldığı saatlerde Esedullah Bademciyan çıkageldi: "Siz burada kendinizi bu işlere kaptırmışken dışarıda komünistler halk safları arasında çatlaklar oluşturmak için işçileri ikiye bölmeye çalışıyorlar! Bu çok tehlikeli olabilir!"

İmam'ın ikamet karargâhı, bütün haberlerin oraya aktığı bir haber merkeziydi adeta. Ülkenin dört bir yanından, her yerden, herkesten haber akıyordu buraya:

"Doğrusunu söylemek gerekirse ben bu haberi pek önemsemedim; meselenin önemini fark edemedim. Birkaç saat sonra bir başkası gelerek aynı konuyu aktardı ve ısrarla bunun çok tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini vurguladı. Meselenin ne olduğunu merak edip biraz tedirgin olduysam da şimdilik çok önemli işlerle meşgul olduğumu, işlerimi bırakıp bu meseleyle ilgilenmeyeceğimi söyledim ve işime döndüm. Ama nedense elim bir türlü işe gitmiyordu artık; tedirginliğim artmaya başlamıştı. Bu uyarıları ihmal eder ve olayı hafife alırsam pişman olacağım hissine kapılmıştım."

Arkadaşlarından 3 kişiyi yanına alarak sürgün günlerinin yadigarı olan Peugeot marka arabayla Kerec Eski Caddesi'ne doğru yola koyuldu. General Motor Fabrikası[1]bu cadde üzerindeki meydanlardan birindeydi. Komünist marjinal gruplar bu meydanda çadır kurmuştu. Fabrikaya girdiklerinde açık sahada dizilmiş sandalyelere oturan bir kalabalık vardı karşılarında. Büyükçe baraka tipi binanın hemen önünde bir platform oluşturulmuştu. Platformun her iki tarafına yerleştirilen banklarla iskemlelerde, o günlerin komünist modası olan sarkık bıyıklı parkalı gençler oturuyordu. Halkın düzenlediği toplantı veya eylemlere bir din adamı girdiğinde o günlerde salavat çevrilir, tekbirlerle karşılanırlarken burada öyle olmamış, kimse onlara aldırmamıştı. Ne salavat vardı, ne de yerinden kalkıp saygı gösteren biri!

"Meselenin boyutlarını anlamak istiyordum. Bir iskemle bulup oturdum ve platformdaki konuşmacıyı dikkatle dinlemeye başladım."

Toplantıdaki tipler ve konuşmalar, komünist grupların bu fabrikayı ele geçirmiş olduğunu gösteriyordu. Ama tipler homojen değildi; farklı çehreler de vardı; işçiye hiç benzemeyen simâlar hemen belli oluyordu. Yanında oturanlardan bu fabrikada çalışan işçilerin sayısının 500 ila 700 civarında olduğunu öğrendi. Oysa barakada yaklaşık 1500 kişi oturmuştu.

1- Kadiriyan, Ahmed, Nur Bineği, tarihsiz.

Bu da mevcut kalabalığın en az yarısının başka yerlerden gelen komünist gruplardan müteşekkil olduğunu gösteriyordu. Kadın, erkek, memur, işçi, öğrenci… Kim varsa hepsini çağırmış ve buraya toplamışlardı. Örgütlenmek için çağrılmışlardı. Komünistlerin örgütlenme konusunda pek yetenekli olduklarını biliyordu. Buraya neden toplanmışlardı acaba? İşte bunu merak ediyordu. Planları neydi? Ne yapmayı planlıyorlardı? Varlıklarını ilan etmek için olabilir miydi? Hayır… Tahran'daki büyük meydanlar veya üniversiteler bu amaç için çok daha elverişliydi. O hâlde burada neyin peşindeydiler?

"Orada bir süre oturup konuşmaları dikkatle dinledikten sonra, amaçlarının devrimi çalmak olduğunu fark ettim; devrimin yarattığı dev dalgaların altında kalmamak için o dalgaların üzerinde sörf ediyorlardı! İşçilerin haklarını savunma sloganıyla işe başlamış ve bu fabrikayı pilot bölge olarak seçmişlerdi. Daireyi giderek genişletecek ve buradan çevredeki diğer fabrikalara da yayılacaklardı. Onları da kendilerine katmayı başardıklarında hatırı sayılır bir kalabalıkla Tahran'a doğru büyük bir yürüyüş planlıyorlardı. Tarihte yaşanmış bir olayı tekrarlamak istiyorlardı; Rus Bolşevik devriminde de aynı şeyi yapmışlardı! Aslında marjinal bir grup olan az sayıda Bolşevik, çarlık düzenine karşı ayaklanan halkın bu öfkesini ustaca kullanarak yönlendirmiş ve bu ajitasyonla vaziyete el koyup yönetimi ele geçirmişlerdi."

Onca tecrübesiyle Hamenei Bey'in bu şartlarda tehlike hissine kapılması doğaldı aslında. Ama asıl mesele, bu durumda ne yapılması gerektiğiydi. Dinleyiciler, işçi sloganları ve sürekli sıkılan yumruklar eşliğinde yapılan tahriklerle heyecanın doruğundaydı. Bütün sloganlar işçilerin haklarını kazanmaları gerektiği yolunda tahrik ve ajite amaçlıydı. Komünist inancın ilkelerinde kitlelere vaat edilen en bilindik haktı bu… Mevcut atmosferin içine girmekten başka yolu yoktu. Diğerleri gibi, ayağa kalkıp konuşmak istediğini söyleyebilir; fikirlerini ve görüşlerini açıklayabilirdi. Bunu reddedemezlerdi. "Özgürlük" ve fikir serbestîsini ağızlarından hiç düşürmüyorlardı. Hem, o bir din adamıydı… Devrim hareketinin lideri gibi tıpkı… Elini kaldırıp konuşmak istediğini söyledi. Ön sıralardan bazıları hemen karşı çıkıp engel olmak istedilerse de onlara aldırmadan konuşma platformuna çıkıp kürsüye yöneldi ve mikrofonun karşısına geçti:

"Az ve öz konuşmaya özen gösterdim. Etkili ve heyecanlandırıcı bir konuşma olmuştu. Bir süre sonra tekrar konuşmak istediğimi bildirdim ve kürsüye çıktım. İkinci konuşmam da, oraya hâkim olan atmosferi kıramamış; ama kiminin kafasında soru işaretleri yaratmıştı."

Toplantıya katılanlar arasında az sayıda da olsa genç Müslüman üniversiteliler de vardı. Onları fark ettikten sonra konuşmaya ve zihinlerde bir iz bırakmaya karar vermişti zaten. Orada tanıştığı bu Müslüman üniversiteli öğrencilerle dostluğu uzun yıllar sürecek, onlardan biri savaş yıllarında esir düşecek, diğeri de Sipahiler Ordusu'na girecekti.

Fabrikada komünistlerin tekelini kırmayı başarmış, atmosferi değiştirebilmişti. En azından, konuşma hakkı onların tekelinde değildi artık. Hamenei Bey'in oraya gelmesinden, hele bir kaç kez kürsüye çıkıp konuşma yapmasından pek rahatsız olmuşlardı. Çünkü bu din adamı tam bir aydın gibi konuşuyordu ve çağdaş sosyal bilimlere de bir hayli vakıftı. Onun din ve din adamlarıyla ilgili sözlerini komünist ideolojiye yakın veya benzer bulduklarında bundan hoşlanıyor ve konuşma süresini uzatıyorlardı. O da, bu siyasi atmosferde neler konuşması gerektiğini biliyordu. Bu ideoloji hakkında epey okumuş, mütalaada bulunmuştu. Bunu kitapla arasının iyi olmasına borçluydu. 1970'de öldürülen Halkın Fedaileri Gerillaları Örgütü liderlerinden Vale'nin adını verdikleri bu barakadaki komünistler, bu grubun liderlerini seviyordu; Hamenei Bey de bu örgütün Meşhed sorumluları olan Mesut Ahmetzade'yle Emir Perviz Puyan'la çok yakından tanışıyordu. Nicelerinin okuduğunda Marksizm'e eğilim duymasına neden olan *"Usul-i Mukaddimatiy-i Felsefe* [Felsefeye Giriş Temelleri]" adlı kitabın yazarı olan George Politzeir'in fikirlerini de çok iyi biliyordu. Onun; Marksizm, felsefe ve güncel eserler hakkında, burada oturan solcu liderlerden çok daha bilgili ve birikimli olduğundan kuşku yoktu. Böyle bir din adamının bunca bilgi ve birikimiyle ikide bir kürsüye çıkıp kitlelere hitap etmesi, oradaki komünist liderlerin canını pek sıkmıştı. Bundan daha sıkıcı ve öfkelendirici olanı "kapitalistlerin işbirlikçisi" olmakla suçladıkları fabrikanın yönetim kurulu üyelerinden birini yakalayıp idama mahkûm ederek halkın önünde öldürmek istedikleri sırada yine bu din adamının araya girip onu kurtarmasıydı. Bu zavallı yönetim kurulu üyesine yöneltilen suçlama "mağdur işçilerin kanını emen kapitalist bir sülük" olmasıydı! Onu kimin mahkûm ettiği de belirsizdi; aslında adına "halk mahkemeleri" diyerek oradaki komünist liderler vermişti bu idam kararını! Hamenei Bey mahkûmu tanımıyordu; ama böyle bir kararın tam bir cinayet olduğunu görüyordu. O ortamda sözde "halk mahkemeleri"nin verdiği bu infaz kararını engellemek ilk bakışta imkânsız gibi görünüyordu; ama Hamenei Bey'in 3 gün süren aralıksız çabaları ve kitlelere yaptığı konuşmalar, zavallı yönetim kurulu üyesinin hayatını kurtaracaktı.

Akşama kadar orada kaldı. Komünistlerin akşam orada yatacaklarını öğrenince, o da orada kalmaya karar verdi; ama arkadaşları orada kalmasının etik olmayacağını söyleyerek onu vazgeçirdiler. Ertesi gün sabahleyin tekrar dönmek üzere oradan ayrıldı.

Ertesi gün, Şubat ayının 9'una denk geliyordu. Fabrikadaki komünistler Hamenei Bey'in etkilediği atmosferi değiştirmenin yollarını ararken şahlık rejimini sürdürmek isteyen bir azınlık grup da; Bahtiyar'ı konumunu değiştirme ve iktidarı bırakmamaya ikna etmek için Emcediye Spor Sarayı'nda toplanmıştı.(1)

Öğleden sonra da halk, yeni başbakan Mühendis Bazergan'ın konuşmasını dinlemek üzere Tahran Üniversitesi'nde toplanmıştı. Bazergan, İmam Humeyni'nin belirlemiş olduğu hükümet programlarını halka anlatıyordu. Bu arada Halkın Fedaileri Gerilla Örgütü adlı solcu grup da Tahran Üniversitesi'nde toplanmak istemiş; ama halk buna meydan vermemişti.(2)

Ancak, o gün şahlık düzeninin köküne kibrit suyu döküp 48 saat içinde Şehinşahlık kurumlarının son kalıntılarının da kökünü kazıyacak olan en önemli gelişme, Doşantepe Garnizonundaki Hava Kuvvetleri özel eğitim merkezindeki Hava Harp Okulu öğrencileriyle, Şah'ın özel muhafız alayı olan "Gard" birlikleri arasındaki amansız çatışmaydı. Çatışma devlet televizyonunda, İmam Humeyni'nin İran'a gelişini gösteren sahnenin ardından başlamıştı. Bu programın hemen ardından, Şah taraftarı azınlık bir grubun yaptığı gösteri yürüyüşü yayınlanmış ve o programda İmam Humeyni'ye hakaret içeren ifadelerin kullanılması üzerine olay patlak vermişti. Anlatılanlara göre olayın bir nedeni de, İmam'ın ülkeye girişini gösteren tv yayını sırasında Hava Harp Okulu öğrencilerinin coşkuyla salâvat çevirip tekbir getirmesiydi.(3) Haberi televizyondan izleyen Hava Harp Okulu öğrencileriyle Şah'ın özel muhafız alayı arasında başlayan tartışma ve kavga çok kısa zamanda büyümüş ve sıkılan bir kurşun, öğrencilerin silaha sarılmasına yetmişti. Haber hemen halkın kulağına ulaşmış ve göz açıp kapayıncaya kadar garnizonun önünde toplanan kitleler yüksek sesle aralıksız tekbirler getirmek suretiyle şehir halkını acil yardıma çağırmıştı.

1- Pars Haber Ajansı bülteni, sayı 314, s. 5-6 ve İttilaat Gazetesi, sayı 15781, s. 8.

2- İttilaat Gazetesi, sayı 15781, s. 7; "Seyyid Ziya'dan Bahtiyar'a kadar" s. 919.

3- Handeniyha, 25. sayı, (12 İsfend 1357), s. 34-60; Keyhan Gazetesi, sayı 10634, s. 8.

Vakit gece yarısıydı…

Hamenei Bey o gece bir arkadaşının evinde kalmıştı. Tam uykuya daldığı sırada çığlık ve feryat sesleriyle yatağından sıçradı. Dışarıdan gelen feryatlar üzerine ev halkı da olanları öğrenmek için sokağa fırlamıştı. Çok kalabalık bir insan seli bir taraftan şehrin doğusundaki Hava Kuvvetleri ana karargâhına doğru hızla ilerlerken bir taraftan da "Uyanın! Ey ahali! Şah'ın adamları Hava Kuvvetleri öğrencilerine saldırmış! Onları kurtarmak isteyen hemen hareket etsin!" diye feryat edip bağırıyorlardı.

Doşantepe Hava Kuvvetleri Garnizonu'na doğru koşarcasına giden kalabalığın haddi hesabı yoktu:

"Ertesi gün sabahın erken saatlerinde halkın, Hava Kuvvetleri Harp Okulu öğrencileriyle Şah'ın silahlı muhafız alayı arasında etten kemikten duvar örerek Harp Okulu öğrencilerinin korkunç bir katliama uğramasını engellediği haberini aldık. İşte bu hadise üzerine Hava Kuvvetleri tamamen İmam'a katılmış ve kışlalarının silah depolarını halka açarak halkı silahlandırmıştı."

İnkılâp hareketi boyunca İran halkının eline ilk silah geçtiği gündür bu. Şubat'ın 10. günü sabahın erken saatlerinde, solcuların elindeki fabrikaya gitti. Onun ısrar ve inadı herkesi şaşırtmıştı:

"Fırsatı kaçırmayıp hemen oradaki işçilerden biriyle konuşmaya başladım. Samimi biriydi; biraz konuştuktan sonra bu işçilerin büyük çoğunluğun komünist olmadığını, bilakis, dinî inançlara sahip olduklarını anladım. Bu da, komünistlerin oradaki tekellerini kırıp oyunlarını bozma konusundaki kararlılığımı artırdı."

O gün konuşma platformu neredeyse tamamen onun elini geçmiş, sabahtan bu yana tam 7 saat mikrofonu bırakmamıştı. Sadece solcuların tekelini kırmamış, onların şartlandırdığı beyinlerle yüreklerde de dış dünyaya doğru bir pencere açabilmeyi başarmıştı. Onun konuşmalarını marşlar ve şiirlerle kesenler de çaresiz kalmıştı şimdi; marşlar okunurken platformdan inmeyip kenara çekiliyor; sonra hemen konuşmasına ve sorulu cevaplı sohbetlere devam ediyordu. Komünistler onun konuşmasına müdahale etmek istediklerinde ise hemen kalabalığa salâvat çevirttiriyordu. Şimdi solcu sloganların yerini salâvat almış ve salona hâkim olan atmosfer değişmişti:

"Konuşmalarında solcuların komplosuna hiç değinmiyor ve salondaki herkesi, İslam İnkılâbı'nın pazusu konumundaki işçi sınıfı olarak gördüğümü

vurguluyordum. İnkılâbın amacının bütün mazlumlar ve mustazaflardan zulmü uzaklaştırmak olduğunu hatırlatıyordum."

Konuşmalarını bu mihver üzerinde sürdürmek istiyordu. Ama salondaki komünistlerden biri sözlerini keserek konuşmaya başlayınca üslubunu değiştirmek zorunda kaldı. Bu şahıs, sözlerini kesip küstahça ve öfkeyle müdahalede bulunarak şöyle sormuştu: "İşçiler için ne yapmayı düşünüyorsunuz? Kapitalistleri ortadan kaldırmak için plan ve programınız nedir? Siz işçiyle kapitalistler arasında hiçbir ayrım göstermiyorsunuz ki!" Bu tür cümlelerle sürekli ona saldırmaya başlamıştı. Onu sabırla dinledi; soru soruyormuşçasına kustuğu kin ve öfkeye tepki vermedi; bu saldırgan sözler bitince şöyle cevap verdi:

"Ona 'Sen işçi misin?' diye sordum. 'Evet' deyince, kimliğini göstererek bunu ispatlamasını istedim. İrkilip durakladı. Bir anlık bir bocalamadan sonra kaçıp gitmek istedi; var gücümle haykırdım: 'Sen işçi değilsin!' sonra dinleyicilere dönüp 'Aranızda işçi olmayanlar var, içinize sızmışlar... Ne yapmak istedikleri belli değil...' dedim, 'Orada, dışarıda halk İnkılâb'ın zorluklarıyla mücadele etmekte ve zafere ulaşmak için her gün şehit vermekteyken, bunlar burada İnkılâb'ın zinde güçlerini oyalıyor, bize zaman kaybettirmek için burada, aramıza sızıyorlar. Bunlar ne istiyorlar sizce? Amaçları ne bunların?"

İşçiler, nasıl bir oltaya takılmak üzere olduklarını ve birileri tarafından kandırıldıklarını anlamıştı. Komünistler de bu adamının onların oyununu bozduğunu ve işçileri uyandırdığını görerek öfkelenmişlerdi. Bu nedenle gürültü çıkarıp yaygara koparmaya, konuşmasını engellemeye başladılar. Artık tek grup ve tek görüş yoktu; işçiler iki gruba ayrılmış; kendi aralarında yüksek sesle tartışmaya başlamışlardı. Bu sırada dışarıdan İslami sloganlar duyuldu. Hamenei Bey, yardım geldiğini fark etmişti. Daha sonra onları Bademciyan'ın gönderdiğini öğrenecekti. Namaz vakti yaklaşıyordu. İşçileri cemaat namazına davet ederek komünistlerin safından ayrılabileceğini düşündü. Böylece saflar netleşmiş olacaktı. Hoparlörü baraka dışına çıkarabilirse, namaz sesini duyan işçiler cemaate katılmak isteyebilirdi. Allah vergisi güzel sesi vardı; çok güzel ve etkileyici bir sesle Kur'ân okurdu; namaz kıldırırken kulakları okşayan bir sesti bu. Tecrübeleri çoktu bu konuda. Yıllar sonra Tahran Ebuzer Camiinde uğradığı suikasttan sonra ses perdeleri bozulacak, hançeresi yara olacaktı:

"Rabbimin verdiği güzel sesi, Allah'ın kullarını O'nun düşmanlarından kurtarma yolunda kullanabileceğimi düşündüm."

Hoparlörü bin bir güçlükle bina dışına çıkardığı sırada elektrik kesildi. Birileri kasten bunu yapmıştı belki de. Akşam vakti girmek üzereydi. Megafonu alıp içeriye girdi, işçileri namaza davet edecekti. Kürsüye çıkıp konuşmak istedi; ama bu gürültüde megafonu duyan bile yoktu. İlerleyip bir sandalyenin üzerine çıktı; yine fark eden bir şey yoktu. Sandalyede oturan dinleyicilerin arasına girdiği sırada elektrik geldi. Hemen kürsüye çıkıp yüksek sesle "Dizginlerini komünistlerin ve Allah düşmanlarının ellerine bırakmak istemeyen mümin kardeşlerimi, yan taraftaki salonda namaz kılmaya davet ediyorum!" dedi.

Bu çağrıya katılanların sayısı yüz kişiye yakındı. Katılımın daha fazla olmasını beklemişti. Bu durumda namazdan sonra orada kalacak ve toplantının yapıldığı barakaya dönmeyecekti. Katılanlar az olduğundan, namazdan hemen sonra barakaya dönüp kürsüye çıktı. Bu sırada yanına gelen birisi kulağına eğilip tehlikede olduğunu ve fabrikayı terk etmesini fısıldadı. Bu uyarıya önem vermeyip konuşmasına başladı. Konuşma sırasında aleyhinde sloganlar atılmaya başladı. Yine aldırmadı. Bir grup komünist, ayağa kalkıp sloganlar atarak ona doğru yürümeye başladı. Kulağına fısıldanan tehlike bu olsa gerekti? "Dinlemek istemiyorsanız, konuşmam ben de!" diyerek çıkış kapısına yöneldi. Kapıda izdiham vardı; üzerine yürüyenlerin iyice yaklaştığını görünce adımlarını hızlandırdı. Birden, etrafının bir grup işçi tarafından sarılıp bir halkanın içine alındığını gördü. Namaza katılan işçiler onu korumaya almışlardı! Bu durum komünistleri iyice çileden çıkarmıştı. Birisi atılıp var gücüyle bir yumruk salladı; omzuna isabet etti. Canı yanmıştı. Saldırgana baktı. Terörle Mücadele Ortak Komisyonundaki asık suratlı uzun boylu komüniste hiç benzemiyordu. Orada daha fazla durmadı. Aksi takdirde ölümüne vuracaklardı… Tıpkı Terörle Mücadele Ortak Komisyonunda vurdukları gibi… Barakadan çıkıp arabasına bindi. Komünistler tarafından öldürülmekten kurtulmuştu.

Alevi Okulu'na vardığında yorgunluktan parmağını oynatacak hâli kalmamıştı. Zorlu bir fikir mücadelesi vermiş, bu mücadeleyi kaybedenlerin fizikî saldırısına uğramış, canını zor kurtarmıştı. Biraz dinlendikten sonra tekrar işine sarıldı.

Bir gece önce başlayan sokak çatışmaları 10 Şubat sabahı kısa süreliğine de olsa son bulmuş, Şah'ın özel muhafız alayı birliklerinin saldırıya geçmesiyle tekrar başlamıştı. Bütün cadde ve sokaklarda halk kum torba-

larından siperler kurmaya başlamıştı. O gün Tahran sıkıyönetim komutanlığının yayınladığı 40. bildiri saat 14'te radyodan okunmaya başlandı. Saat 16.30'dan itibaren ertesi gün sabah 05'e kadar sokağa çıkma yasağı ilan ediliyordu.

Bu bildiriden çıkan basit sonuç, rejimin sıkıyönetim ilan ettiği saatlerde tehlikeli bir girişimde bulunacağıydı. Bu da, askerî bir darbeden başka bir şey olamazdı. Hareketi sınır ötesinden değil; artık bizzat başkentin göbeğinden izleyen ve yönlendiren İmam Humeyni derhal yazılı bir bildiri yayınlayarak halka şöyle dedi:

> "Sıkıyönetim komutanlığının bugün yayınladığı ve radyodan duyurduğu bildiri bir kumpastan ibaret olup şeriata aykırıdır. Halk asla aldırmamalı ve bildiride istenenlere kesinlikle uyulmamalıdır."

Alevi Okulu önünde toplanan birkaç minibüs, şehrin dört bir yanına doğru hareket etmeye hazırlanıyordu. Minibüstekiler bütün şehre yayılacak ve İmam'ın mesajını halka ulaştıracaktı. Sıkıyönetim ilanının bir oyun ve kumpas olduğunu halka haykırmak üzere bu minibüslere binen ilk kişi Seyyid Mahmut Duai olmuştu.[1]

"İmam'a ilham olan çok ilginç tavır ve reaksiyonlardan biriydi bu... Bahtiyar hükümetinin bu sıkıyönetim ilanı ile ne yapmak istediğini kimse bilmiyordu; ama İmam'ın çağrısı üzerine bütün şehir halkı akın akın yollara dökülünce rejimin planları suya düşmüş oldu."

Hava Kuvvetleri subaylarının Şah'ın özel muhafız alayı birliklerine karşı direnişi, şimdi yerini halkla Şah'ın muhafız alayı arasında başlayan amansız çatışmalara bırakmıştı. Ayaklanan halk bütün kışla, garnizon, üs ve karakolları ele geçiriyordu. 10 Şubat günü Tahran halkı 164 şehit vermiş, 634 kişi de yaralanmıştı.[2] Rejimin oyunu bozulmuş, planları suya düşmüştü. Durumun vahametini gören sıkıyönetim komutanlığı akşam saat 20'de yayınladığı bildiride, sokağa çıkma yasağının ertesi sabah saat 05'ten saat 12'ye kadar uzatıldığını duyurdu.

10 Şubat günü sabahın ilk saatlerinde başkent Tahran, artık silahlanmış olan vatandaşların kontrolü altındaydı!

1- Muhsin Refikdust'un anıları, s. 156-157.

2- Ayendegan Gazetesi, sayı 3286, s. 1.

11 Şubat sabahı, o fabrikadaki işçilerin kendisini davet ettiklerini, ona ihtiyaçları olduğunu öğrendi. İşçiler, komünistleri dağıtmış, onları fabrikadan kovmuşlardı:

"Haberi duyunca şaşırdım. Ne olmuştu acaba? Yeni durumu çok merak ediyordum doğrusu; arabama atlayıp oraya gittim. İşçiler fabrika kapısının önünde toplanmış, beni bekliyorlardı! Beni salâvat ve sloganlarla karşıladılar; barakaya buyur edip olanları anlatmaya başladılar."

Komünistlerin Hamenei Bey'e yaptıkları, işçileri öfkelendirmişti. Bir din adamını öldürmeye kalkışmışlardı. Bu da işçilerin dinî duygularını galeyana getirmiş; sözlü tartışmalar kavgaya dönüşmüş; sonra da ele geçirdikleri her şeyle birbirlerine girmişlerdi. Komünistlerle onlara katılan çok az sayıdaki birkaç kişi işçilerden adamakıllı dayak yemiş ve linç edilmekten kurtulmak için çareyi kaçmakta bulmuşlardı.

Bir süre oturup o işçilerle sohbet etti; onlara yarayacağını ve bilinçlenmelerine yardımcı olacağına inandığı her şeyi anlattı:

"O işçilerle arkadaş olduk ve bu arkadaşlığımız benim cumhurbaşkanlığıma kadar sürdü. Birkaç kez, hepsiyle görüştüm. Bir defasında fabrikaya onları görmeye gittiğimde dışarıdan korkunç bir patlama sesi duyduk. Yakınlardaki Mehrabad Havaalanı Irak savaş jetleri tarafından bombalanmıştı. İran'a dayatılan ve 8 yıl sürecek olan savaşın ilk günüydü bu!"

Özgürlük Secdesi

İşçilerle vedalaşıp fabrikadan ayrıldı; arabasına binip Alevi Okuluna doğru yola koyuldu. Gazetenin yarınki baskısına koyacağı haber ve manşetleri düşünüyordu. Bir taraftan da fabrikadaki işçiler ve oradaki olaylarla meşguldü zihni. Azadi Caddesi'nden geçerken gökyüzüne şöyle bir göz attı; ezan vakti olmuş muydu acaba? Birden radyo normal yayınını keserek "İran! Ey cevherler diyarı" marşı okunmaya başladı. Dikkatle radyoyu dinlemeye başladı, frekansı netleştirdi:

"Dikkat! Dikkat! Burası Tahran… Hak aşığı İran milletinin gerçek sesi, İnkılâb'ın sesini dinlemektesiniz…"

Aman Allah'ım!.. Neler duyuyordu? Radyo Televizyon Kurumu da halkın eline geçmişti işte! Heyecanı doruğa çıkmıştı. Arabasını bir kenara çekip park etti. Bütün dikkatiyle radyoyu dinlemeye başladı. Bir an, 15 yıl önce-

si geldi aklına… O günden bugüne neler olmuştu neler… Bir film şeridi gibi geçti gözlerinin önünden… İnkılâp, sesini radyodan duyuruyordu şimdi… Gözleri doldu, tutulu verdi bir an… Arabadan inip oracıkta secdeye kapandı. Her zaman olduğu gibi; zorluk ve sıkıntıların arttığı ve pek az yaşadığı kolaylıkları tattığı o anlarda diline gelen o cümleler döküldü yine dudaklarından:

"Hamd Allah'a mahsustur. Allah'ım! Hamd ve şükürler Sana'dır; şükredenlerin şükrüyle hamdederim Sana."

SON

FOTOĞRAFLAR

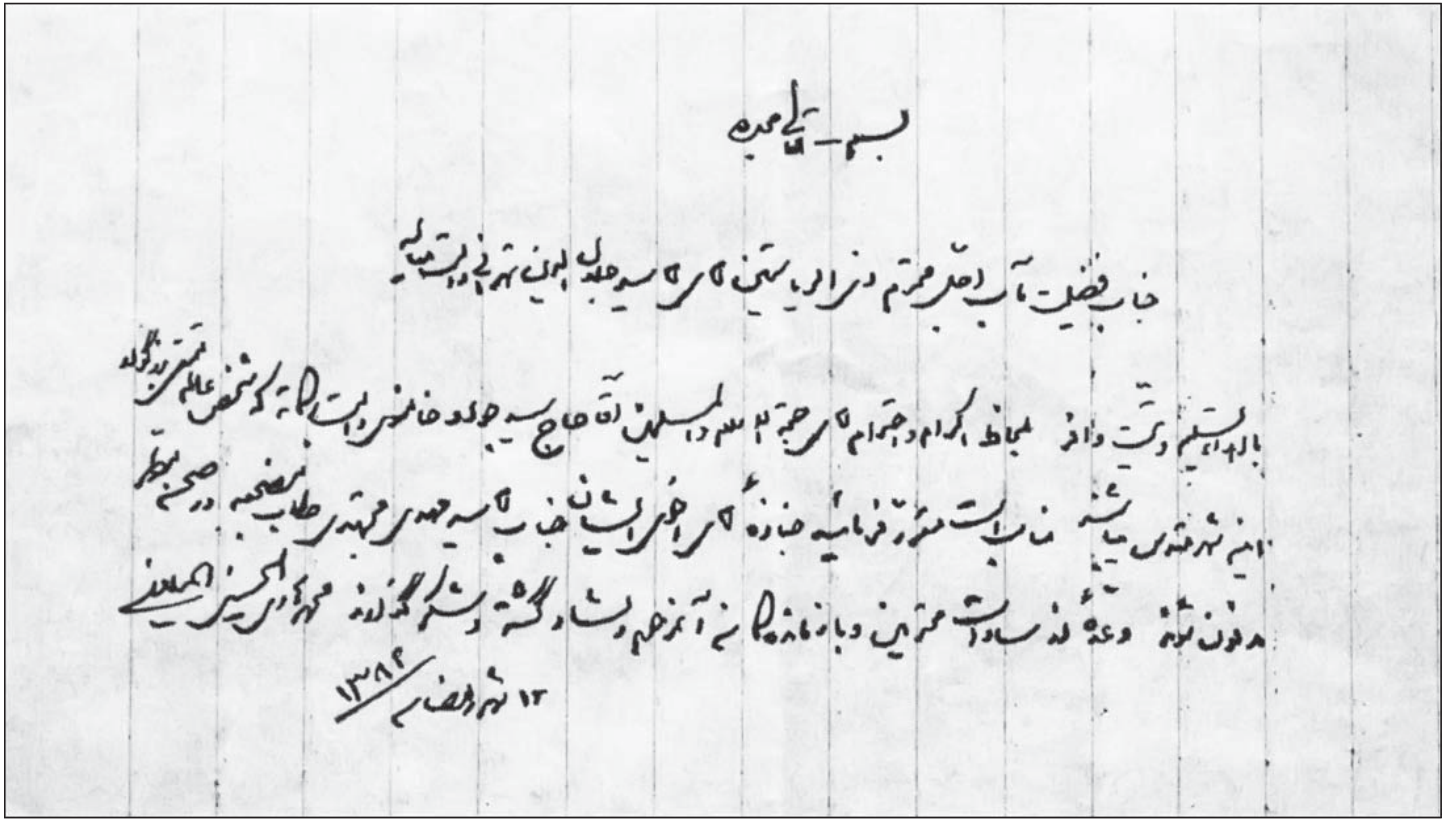

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei, Ayetullah Seyyid Muhammed Hadi Milani'den, kardeşinin na'şının İmam Rıza'nın türbesi civarına defnedilmesini istedi ve bu isteği kabul edildi. s. 33

İmam Humeyni'nin çekici kişiliği, karizması, metanet ve karakteri, Seyyid Cevad'ın dilinden hiç düşmez, hep onu anardı. s. 42.

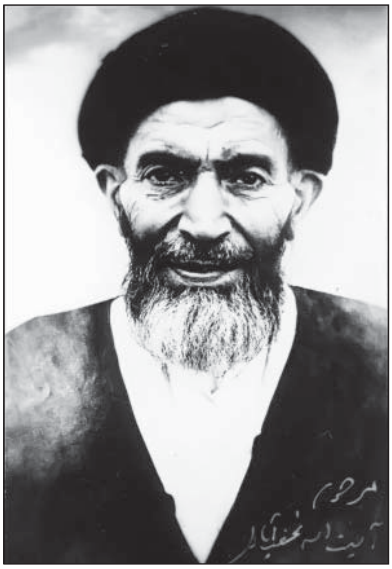

Hacı Seyyid Haşim: Açık görüşlü, taassuptan uzak, akılcı ve İslami kurallara göre hareket den bir insan olarak tanınırdı. s. 34

Goherşad Camii olaylarından sonra (1935) Şah Rejimi tarafından tutuklanıp hapse atılanlar, işkence görüp sürgüne gönderilenler arasında onun da adı geçiyordu. Sağdan itibaren: Ayakta duranlar: Ayetullah Zeynülabidin Sistani, Ayetullah Seyyid Aliekber Hoi, Ayetullah Seyyid Yunus Erdebili, Ayetullah Seyyid Haşim Mirdamadi, Seyyid Muhammed Sistani; oturanlar: Ayetullah Seyyidu'l-Irakayn, Ayetullah Hacı Ağa Bozorg Şahrudi, Şeyh Haşim Kazvini ve Ayetullah İnayet. s. 34.

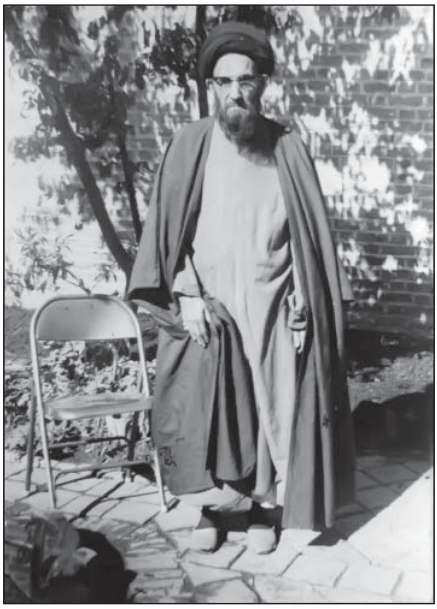

Ayetullah Hacı Seyyid Cevad Hamenei
1895 Kasım ayında Necef-i Eşref'te dünyaya geldi. s. 36.

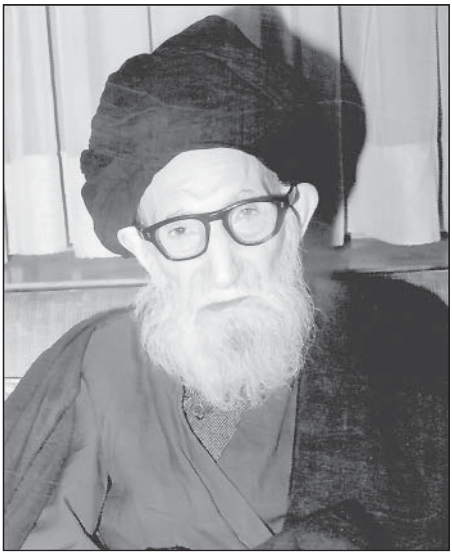

Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei 93 yaşında vefat etti (5 Temmuz 1986) , Na'şı İmam Rıza'nın türbesinin hemen yanı başına, türbenin tam arkasına denk gelen revaktaki Tevhidhane bölümüne defnedildi. s. 46.

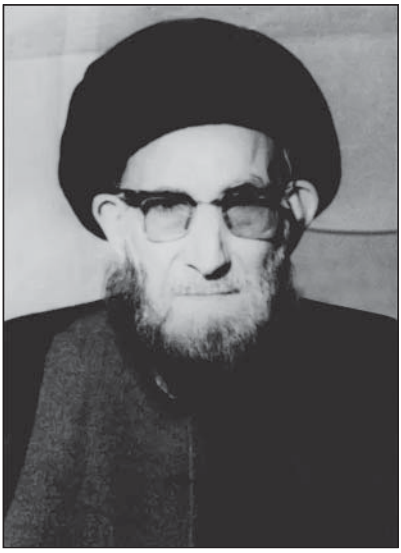

Birçok Şia âlimi gibi Ayetullah Seyyid Cevad Hamenei de Şah Rejimine şiddetle karşıydı. s. 41.

Bütün İran, genç Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin Feyziye'yle evlenmesini konuşuyordu. 1939 martının 15. günü olan M. Rıza Pehlevi'nin doğum gününde, Mısır'ın başkenti Kahire'de evlendiler. Nikâhtan hemen sonra, düğünlerini yapmak üzere Muhammed Ali Kebir Gemisi'yle İran'a doğru yola çıktılar. s. 55

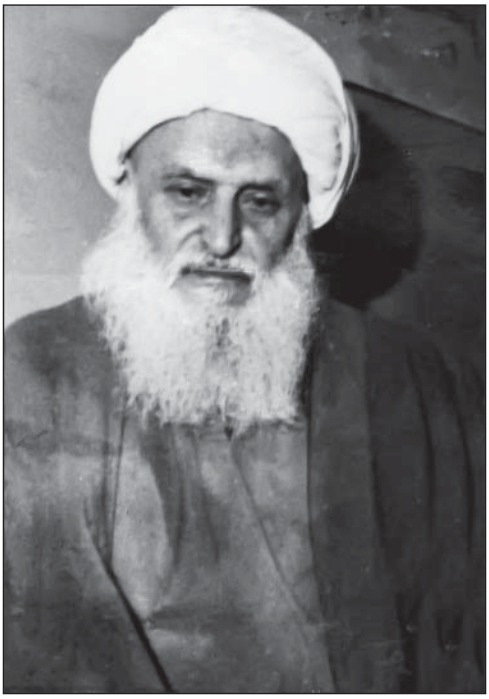

Rıza Şah devrildikten sonra İran'da 170'ten fazla dinî grup ve heyet tesis oldu; hepsini Mirza Ahmet Kifai yönetiyordu. s. 69.

İşte o anda Nevvab Safevi vasıtasıyla bende İslam İnkılâbı'nın ilk kıvılcımları çaktı; bizde ilk kıvılcımı çakan şüphe yok ki şehit Nevvab Safevi'dir. s. 84.

Ayetullah Milani Meşhed medreselerine apayrı bir atmosfer kazandırdı. Seyyid Ali Hamenei henüz 17 yaşındayken Ayetullah Milani'nin yüksek fıkıh-hâric- derslerine katıldı. s. 115

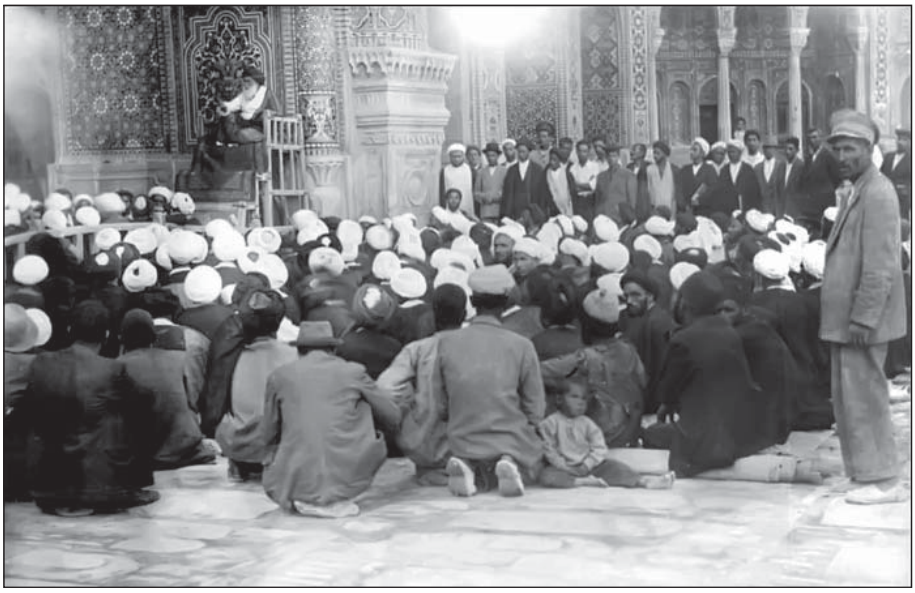

Ayetullah Burucerdi pek bilge ve yeni fikirler üretebilen bir âlimdi. Fıkıh, usul, mübahase yöntemi, mantık, konu işleme vb.'de İran ulemasının en seçkin isimlerinden biridir. s. 115.

ورائد النهضة الشعرية في منطقة خراسان .. وفي هذا الصالون الكبير المزين باللوحات الفنية الرائعة والخطوط الاثرية الجميلة والتحف النفيسة والمؤثث بشكل أنيق يتدخل فيـــه الذوق الشاعر بشكل ملموس نشاهد أبرز ما نشاهد هذه المكتبة الضخمة التي جمعت فأوعت والتي أخذت مكانها خلف الجالسين ما بين الرفوف والخزائن والدواليب المنفصلة والمتصلة والداخلة في الحوائط والخارجة منها بشكل يشعر الناظر بهيبة الكتاب ورسالة الفكر والقلم .

س ـ كم عدد الكتب في هذه المكتبة ؟

فروخ ـ اكثر من ٥٠٠٠ كتاب .

وهنا في هذا الصالون الفخم يجتمع شعراء مشهد في كل من كل جمعة حيث تنشط المباراة ويدور البحث فتختلط الأفكار وتتداخل العواطف فيأخذ الشعر طريقه الى السمو والارتفاع على ضوء من المعرفة والتبصر .

وها هم الشعراء قد اخذ كل منهم مكانه وجعلوا يحتسون الشاي ويتناولون قطع الحلوى التي وضعت على المناضد المنثورة بين قازات الازهار والورود .

من شعراء مشهد

افتتاح

وما أن تحرك الشعر في النفوس الا وقد افتتح السيد فروخ الندوة بهذين البيتين :

كل سر قد غفلت عنه كان لي حزنا وهما

ولما انتهيت اليه رأيت أن الغفلة كانت نعمة عظيمة

Seyyid Ali Hamenei ciddi şiir ve edebiyat toplantılarının müdavimiydi; yukarıdaki fotoğraf ünlü bir Lübnan dergisinde basılmıştır. s. 104

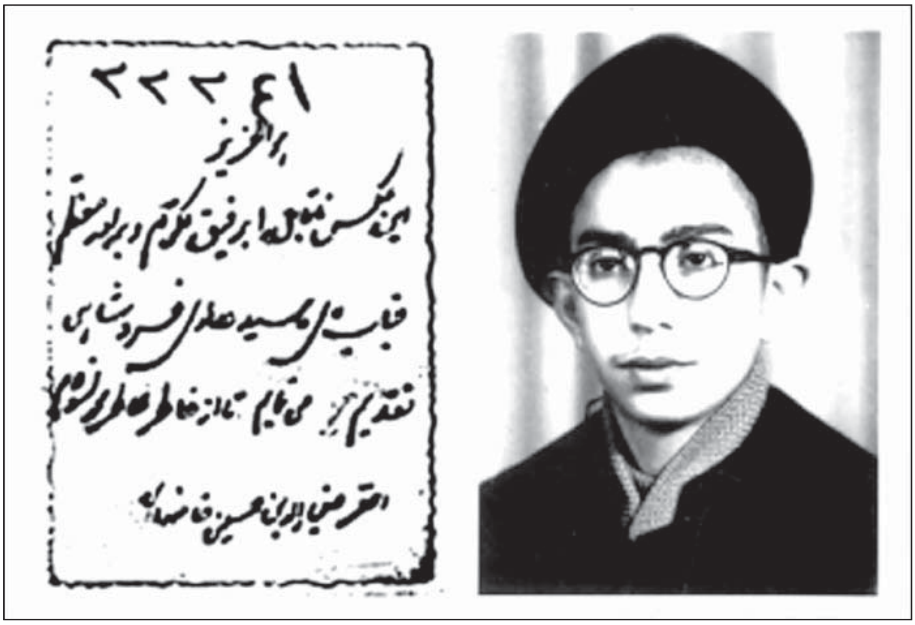

Seyyid Ali Hamenei “Ziyaeddin” Mahlasını seçmişti. Bir dostuna verdiği hatıra fotoğrafının arkasında 1956’da bu mahlası kullanmıştı. s. 94

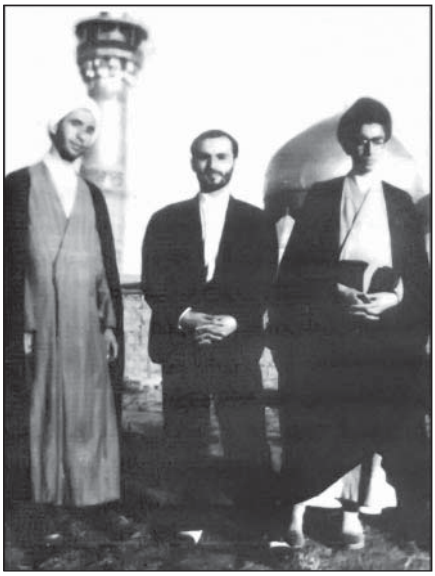

Seyyid Ali Hamenei Meşhed’de öğrencilik yıllarının son günlerinde… Satıh derslerini aynı dönem arkadaşlarından çok daha önce tamamlayacaktır. s. 100.

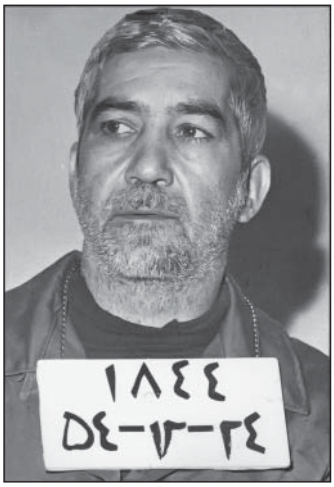

Gulamrıza Kudsinejad’la tanıştıktan sonra “Yazarlar Edebiyat Encümeni” (Ferdovsi)'nin müdavimlerinden oldu. s. 100.

"İmam Humeyni'nin İslam İnkılâbı hareketini başlattığı ilk saatlerden itibaren etrafında toplanıp onun çizgisinde çalışmaya başladık." s. 129.

15 Hordad Kıyamı'na katılanlar siyah gömlek giydikleri için bu kıyam, "Siyah Gömleklilerin Kıyamı" olarak ün saldı. s. 142.

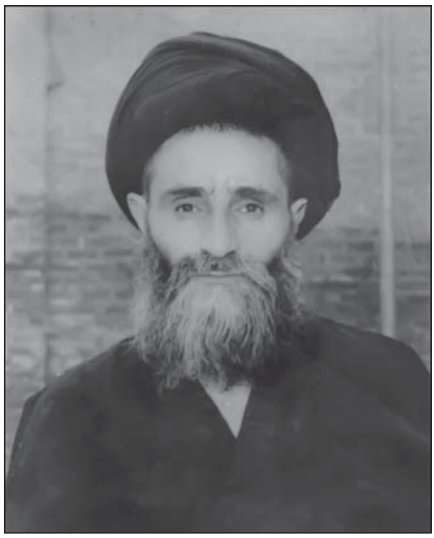

Seyyid Hasan Kummî'nin konuşmaları halkı heyecanlandırıyordu. s. 174.

Kum İlmiye Medreselerinde Seyyid Ali'nin en sevdiği 2 hoca, Ayetullah Ruhullah İmam Humeyni ve Ayetullah Murtaza Hairi'ydi. s. 110.

Feyziye Medresesi hadisesinden sonra muharrem ayına kadar Hamenei Bey'in çalışmalarının çoğu bildiri basıp yaymaya yönelikti ve bu çalışma Seyyid Cafer Şubeyri Zencani'nin evinde yapılıyordu. s.157.

Horasan SAVAK başkanı Tuğgeneral Menuçehr Haşimi tarafından 11 Haziran 1963 akşamı yayınlanan bir bildiride, Seyyid Ali Hamenei'nin halkı rejime karşı tahrik ve isyana teşvik suçundan tutuklandığı belirtiliyordu. s. 174.

Seyyid Cafer Tabatabai Kummî, Hamenei Bey'in birlikte bildiri dağıttığı ve firari yaşayan samimi arkadaşı. s. 186

"Usta, şu aynayı bir versene, yıllardır kendi çenemi görmedim de!" dedim güldü, aynayı bana uzattı. Dikkatle bakınca şaşırdım, gerçekten de insan bazen kendisini de tanıyamayabiliyormuş! s. 178.

"Ayetullah Kef'emi uzun boylu, iri yapılıydı. Beni güler yüzle karşılayıp moral verdi. Daha sonraları onun bu şehirde pek sevilen, nüfuzlu biri olduğunu öğrendim." s. 203.

Amerika'da istihbarat eğitimlerini tamamlayıp İran'a dönen Muhammed Ali Arşam, Sistan Beluçistan eyaleti SAVAK Başkanlığına getirilmişti. s. 210.

İmam Humeyni'nin serbest bırakıldığını öğrenen halk 4 Nisan akşamı yolları ve mağazaları süsleyerek bunu açıkça kutlamıştı. Haber Tahran'a ulaştığında Seyyid Ali'yle babası Kum'a gidecekti. s. 230.

15 Ekim 1963… Seyyid Abdülkerim Haşiminejad'ı dinlemek isteyen kalabalıklar Fil Camii ve etrafındaki bütün sokakları doldurmuştu. s. 237.

Eyüp Saki uzun boylu, geniş omuzlu, iradeli ve sağlam karakterli bir askerdi. Türk asıllıydı, Farsçayı Türk aksanıyla konuşuyordu. s. 224.

Hacı Şeyh Müçteba Kazvini, "Bugün sancak Ayetullah Humeyni'nin elindedir ve hepimiz onu izlemekle mükellefiz." demişti. Meşhed'den Tahran'a koşan ilk âlimdi o… İmam Humeyni serbest bırakılıp Kum'a döndüğünde de Kazvini Bey hemen onu görmeye gitmiştir. s. 239.

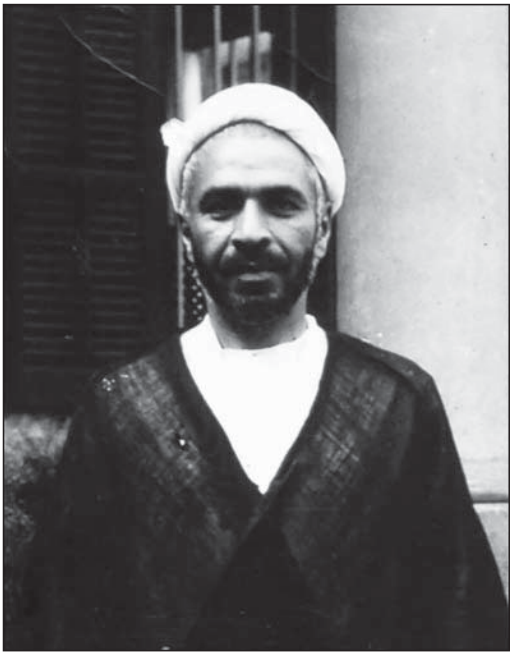

Hamenei Bey, babasını Meşhed'e götürdükten sonra Kum'a dönmek istiyordu. Danışmak için, Tahran'ın Hasanabad Mahallesi'nde oturan Ziya Âmuli'ye gitti; pek ârif ve gönül ehliydi. s. 231.

Seyyid Muhammed Cevad Fadlullah Lübnan'ın tanınmış âlimlerindendi. Hamenei Bey'in misafiri değildi; ama Meşhed'e geldiğinde neredeyse bütün zamanını onunla geçirmişti. s. 240.

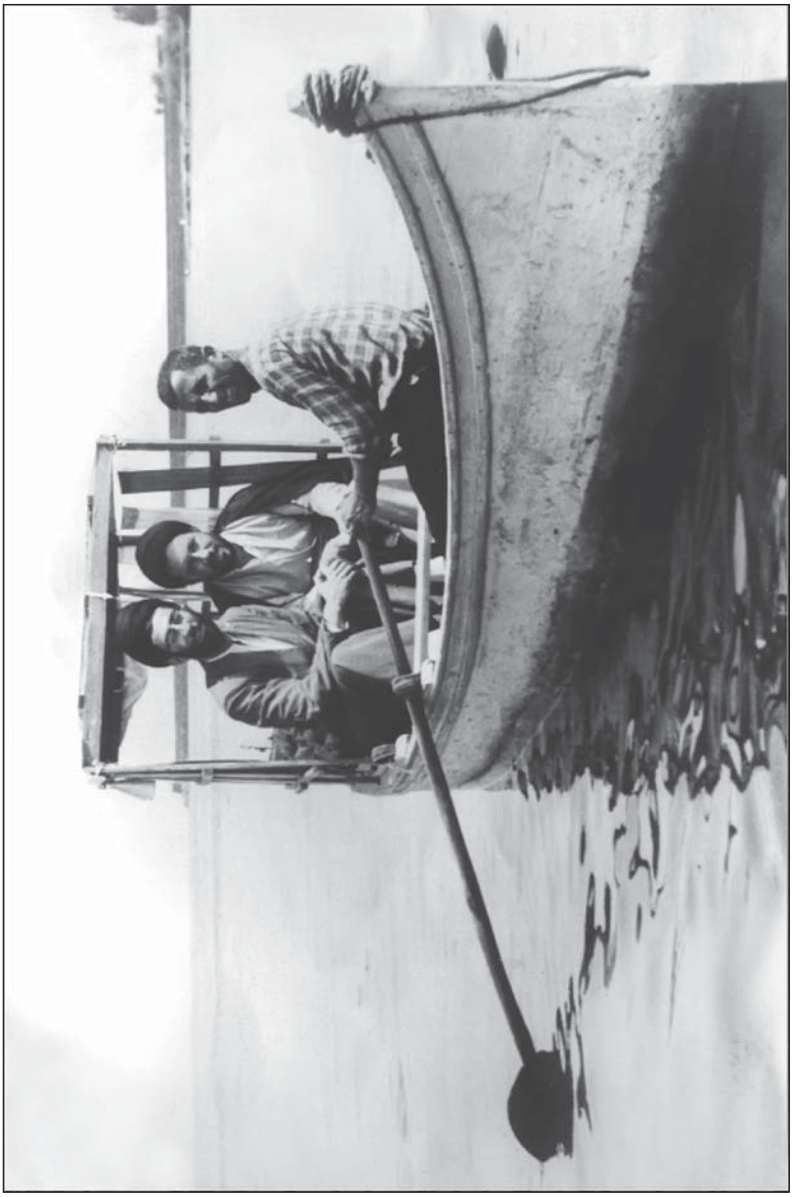

Lübnan âlimlerinden Seyyid Muhammed Cevad Fadlullah'la Mazenderan'da... Fadlullah Bey, o günleri hep güzellik ve iyilikle anacaktı. s. 281.

Seyyid Muhammed Cevad Fadlullah, İran'ın yeşil kuşağı olan Mazenderan ve Gilan'ı görmek isteyince oraya gitmiş, bölgeyi gezmişlerdi. s.240.

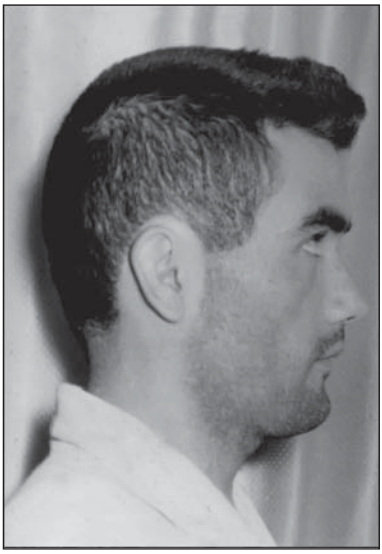

Ahmet Mücrisazan Tûsi, “Sepide Yayınevi”nin kurucularından. s. 277.

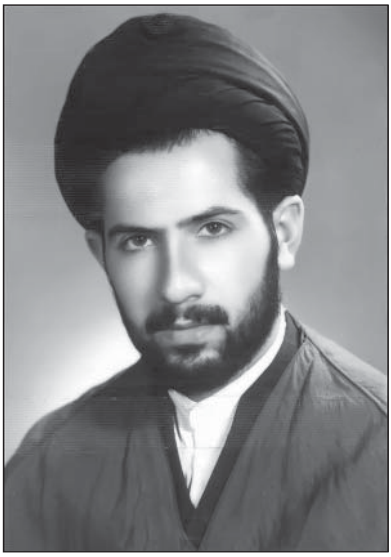

Seyyid Muhammed Hamenei… SAVAK, onun el yazısının fark ettirmeden temin edilip merkeze gönderilmesini istedi. s. 271.

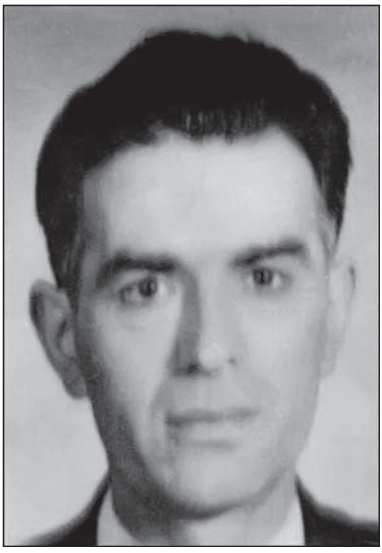

Seyyid Muhsin Muhsiniyan’ın sözlerinde SAVAK için dikkat çekici olan; Hamenei Bey’in Sepide Yayınevi yazarlar heyeti üyesi olmasıydı. s. 314.

Abbas Vaiz-i Tebesi Hoca, o günlerde özel mahfillerde İmam Humeyni’den taklit mercii bir müçtehit olarak söz eden ender isimlerdendi. s. 390.

Gonabad ve Kâhak'te depremin şiddetiyle birçok noktada yer yarılmış, evler harabeye dönmüştü. Bu deprem beyaz Vadi ve Firdevs Depremi olarak bilinir. s. 351.

SAVAK görevlisi Ebulkasım Debiri… Seyyid Ali Hamenei'yi tehdit etti, onunla yüzleştirdiği Seyyid Hadi'ye dönüp, "Kardeşin bir şeyler biliyor; ama söylemiyor! Onu fena hâlde dövmemiz lazım şimdi… Ama sen onu konuşmaya ikna edersen, buna gerek kalmaz!" dedi; ama Seyyid Hadi bir şey söylemedi ve Debiri de istediğini elde edemedi. s. 496.

Horasan Eyaleti SAVAK Başkanı Tuğgeneral Behrami 1966 haziranından beri Hamenei Bey'in peşindeydi. s. 277.

Şehrin önde gelen 50 âlimi, Ayetullah Humeyni'ye telgraf çekerek Ayetullah Hekim'in vefatı nedeniyle başsağlığı dileklerini iletmek suretiyle Ayetullah Humeyni'nin taklit merciliğini onaylamış ve Şah Rejimini karşılarına almış oldular. s. 390.

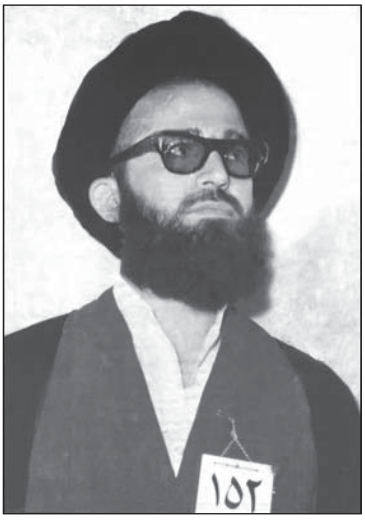

Tahran'da Ayetullah Saidi'yi şehit eden SAVAK, böylelikle Ayetullah Humeyni'nin fikrî gücüne darbe vurmak istemişti. s. 392.

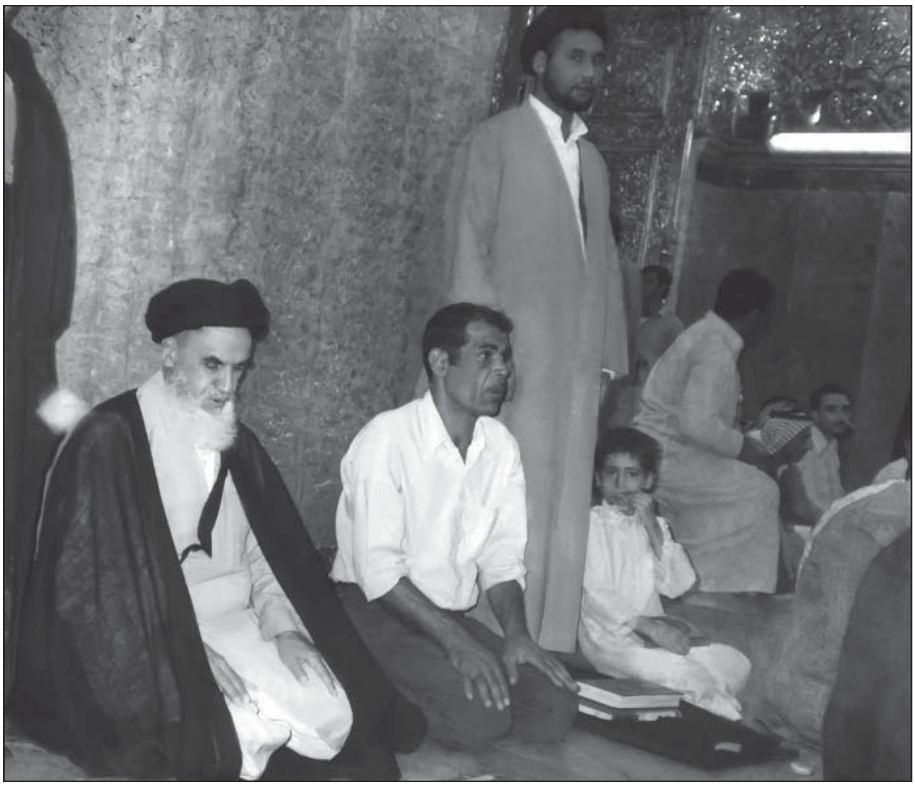

Soru: Siz Humeyni'ye inanıyor musunuz? Onu en büyük âlim olarak mı tanıyorsunuz? Sizce o, taklit mercii olma liyakatine sahip midir? Cevap: Ben, Ayetullah Humeyni'yi en liyakatli âlim ve en adil taklit mercii olarak tanırım ve onun mukallidiyim. s. 416.

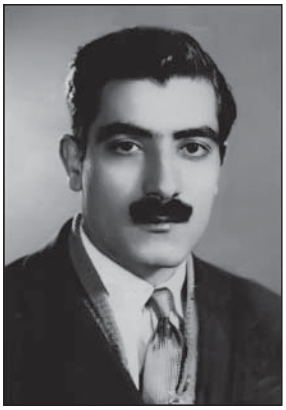

SAVAK görevlisi Muhammed Gezanferi. Horasan polisinin Seyyid Ali Hamenei'yi tutuklama konusunda gevşek davrandığını gören SAVAK, bu görevi yerine getirmesi için Gezanferi'yi Horasan'a gönderdi. s. 406.

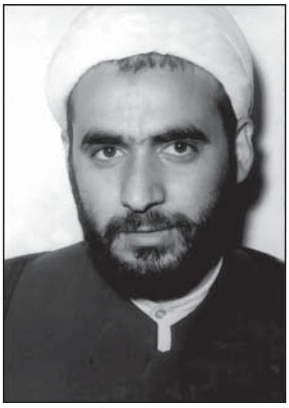

Şeyh Cevad Hafızi, Hamenei Bey'in Meşhed'deki fikir arkadaşlarındandı ve Seyyid Ali'nin yiğit bir mücadele adamı ve Ayetullah Humeyni'nin yoluna baş koyan bir Müslüman olduğunu söylerdi. s. 395.

Necef, Şeyh Ensari Camii… Temmuz 1971'de bu camide bir konuşma yapan İmam Humeyni, Şah'ın 2500. Yıl kutlamalarını sert bir dille kınayacak ve bunu, "Resulullah Efendimizin (s.a.a.) vefatından sonra hakkın iktidarına engel olan "nefsani arzulara kapılma"nın uzantısı olarak tanımlayacaktı. s. 494.

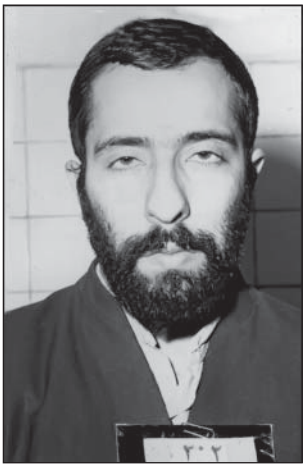

Seyyid Hâdi Hamenei'nin, İmam Humeyni'nin konuşmalarını Meşhed'de yayanlardan biri olduğunu öğrenen SAVAK Teşkilatı onu tutukladı. s. 494.

Seyyid Abbas Musavi Guçani o hapishanede en fazla işkence gören kişiydi. s. 499.

Şehit Mutahhari: "Kendi eserimiz olan ve halkın da bize ait olduğunu bildiği bir yerde kimin konuşma yapacağından, ne konuşacağından ve mesela yazdığı kitabın ne zaman basılacağından bizim haberdar olmamamız kabul edilebilir bir durum değildir. s. 515.

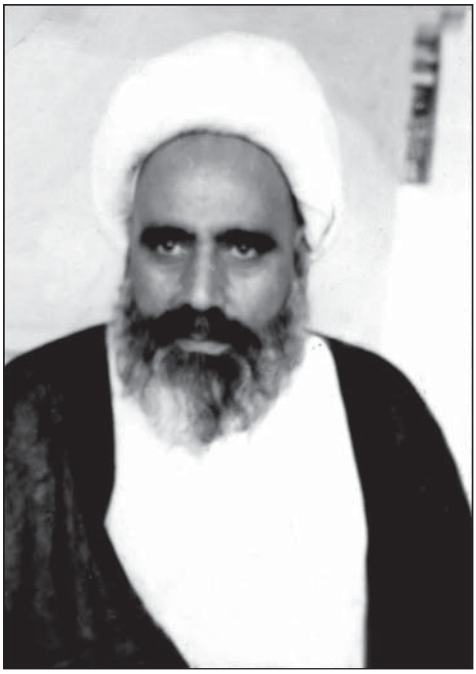

Allâme Abdulhüseyin Emini: Hamenei Bey bu büyük İslam âliminin ünlü *"el-Gadir"* adlı eserine yazdığı *"Çahar Kitab-ı Asliy-i İlm-i Rical* [Rical İlminin 4 Temel Kitabı]" adlı makalesiyle onu anma çalışmalarına katkı sağladı. s. 514.

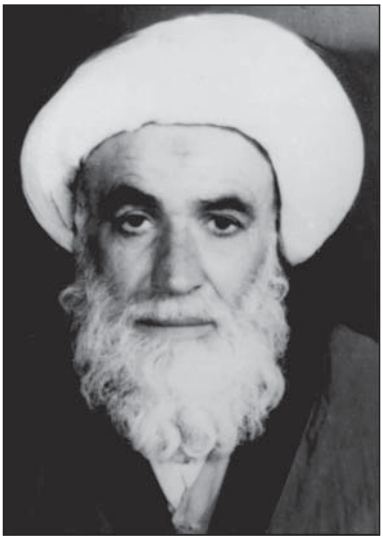

Şeyh Ebulhasan Şirazi: Meşhed'de 1973 başlarında ilmiye medresesi açmayı başaran Hamenei Bey, SAVAK'ın müdahalelerini önlemek amacıyla, bu medreseyi onun adına açmıştı. s. 521

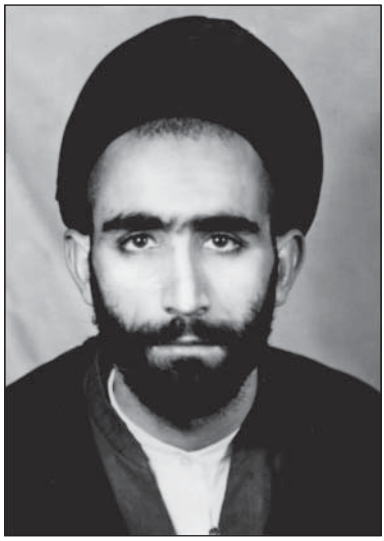

Seyyid Rıza Kamyab: Hamenei Bey İmam Hasan Camiine onu imam olarak bırakıp Keramet Camiindeki çalışmalarını yoğunlaştırmıştı. s.547.

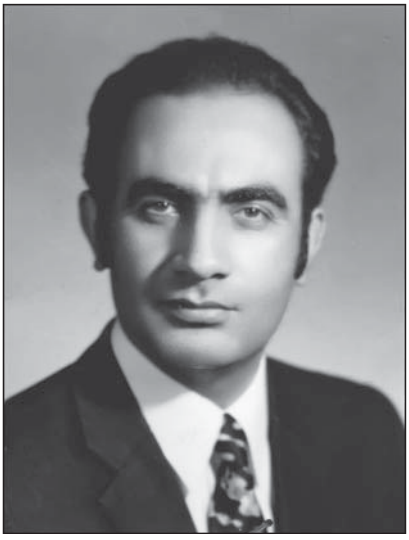

Perviz Sabiti İstihbarat 3. D. Başkanı. Hamenei Bey'in Meşhed'de ilmiye medresesi açacağı haberini alır almaz bunun engellenmesi direktifini verdi. s. 521.

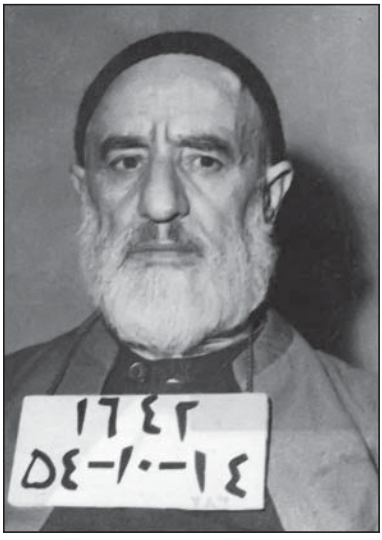

Ayetullah Taligani'yle tanışmaları Şubat 1964'lere kadar uzanır… Ayetullah Taligani'nin Temyiz Mahkemesi'ndeki yıllarıdır bu. s. 486.

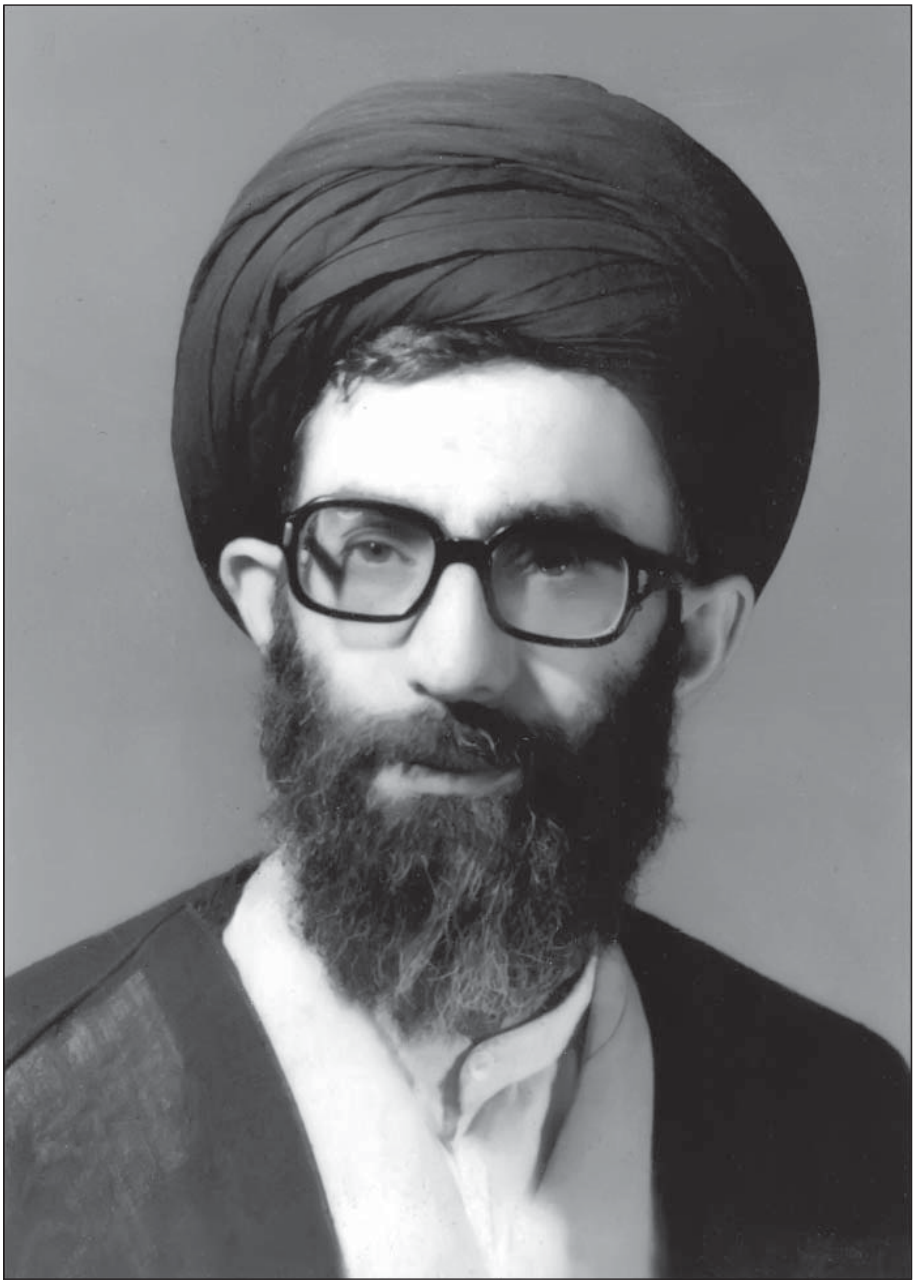

Hamenei Bey Meşhed istihbaratı için çok tanıdık bir isimdi. O "aydın" olarak tanımlanıyordu; çünkü ilmiye medresesinde yüksek din dersleri veren bir müçtehit olmasının yanında sosyal meselelere de hâkimdi; kültürel mesele ve araçlara vakıftı; birkaç kitap çevirmişti, güçlü bir hatipti; hoş sohbetti; gençlerin sevdiği bir isimdi ve her kesimden insanla iç içeydi. s. 554.

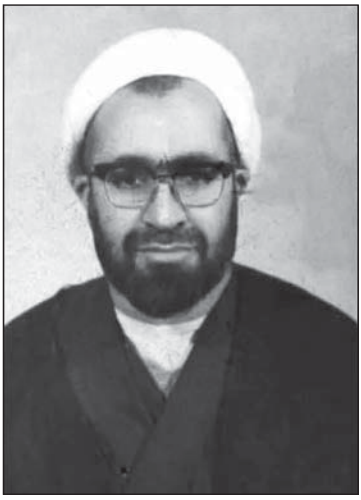

Munteziri Bey, Hamenei Bey'i gördüğüne pek sevinmişti. Sürgünde kendisini defalarca arayıp ziyaretine geldiği ve elinden gelen yardımı esirgemediği için ona teşekkür etmişti. s. 559.

Dr. Ali Şeriati. Onun hapse atılması Hamenei Bey'i pek rahatsız etmişti. 1973'ün ağustosundan itibaren Dr. Ali Şeriati Terörle Mücadele zindanlarında tutuluyordu. s. 559.

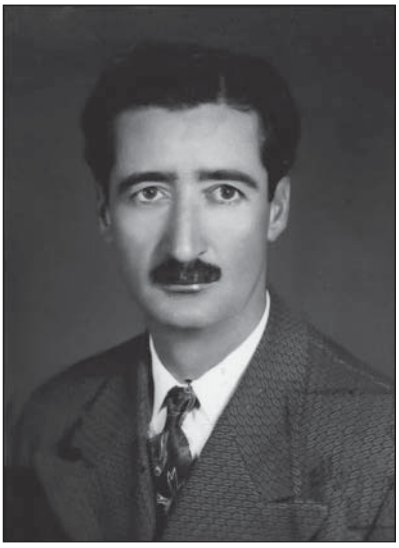

Ahmet Şeyhan: Horasan SAVAK başkanı. Hamenei Bey'in çalışmalarına derhal son verilmesi için elinden geleni yapıyordu. s. 573.

Seyyid Muhammed Hasan Hamenei: 1352 yılının İsfend ayının 11'inde afiş dağıttığı için tutuklandı. s. 577.

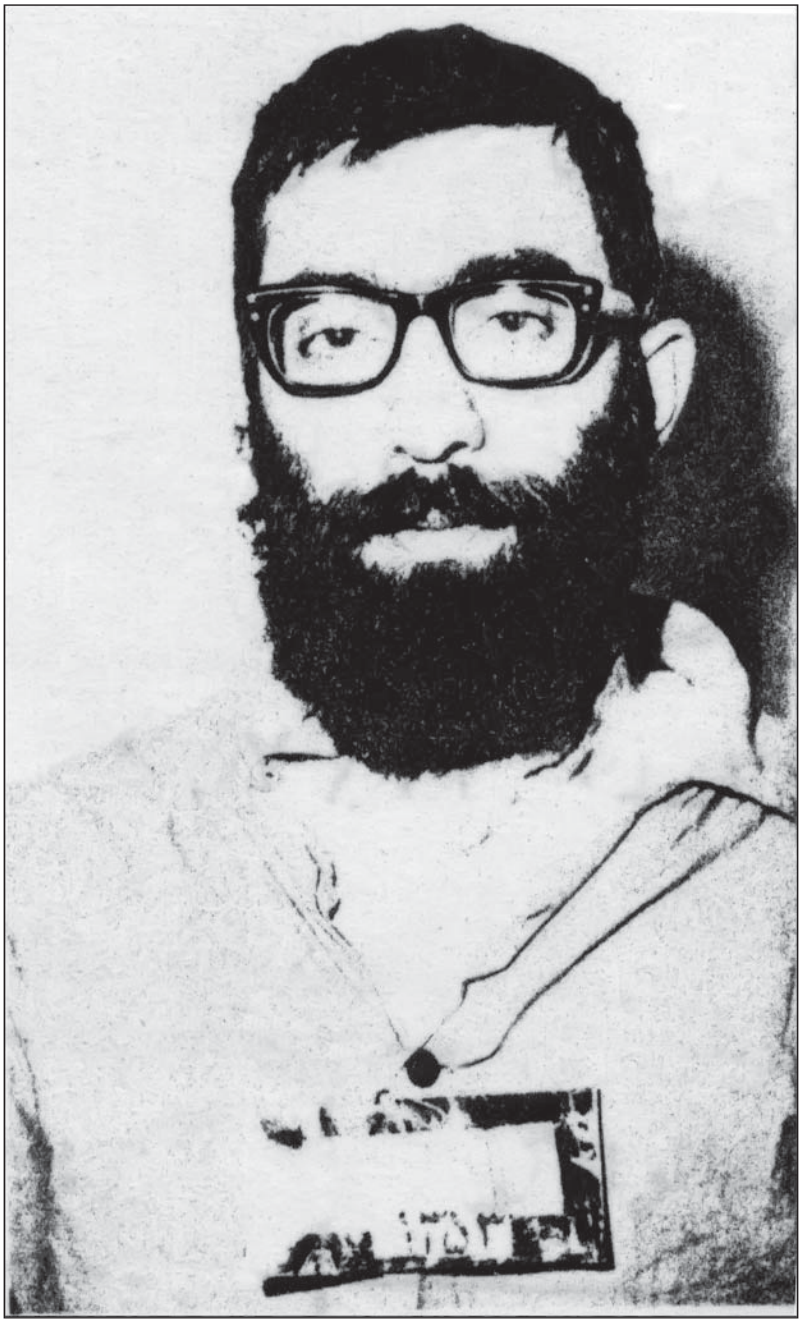

Hamenei Bey Terörle Mücadele Ortak Komitesi, 20 No.lu hücrede. s. 586.

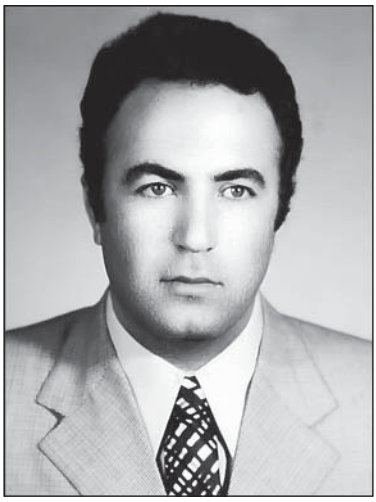

Kave kod adlı SAVAK memuru Humayun Kavyani Dehkürdî, Hamenei Bey'i sorgulayan ekibin amiriydi. s. 596.

Seyyid Mehdi Mir Sadıki ve grubunun fikrî yapısı, Hamenei Bey'in sohbet toplantılarında şekillendi. s. 585.

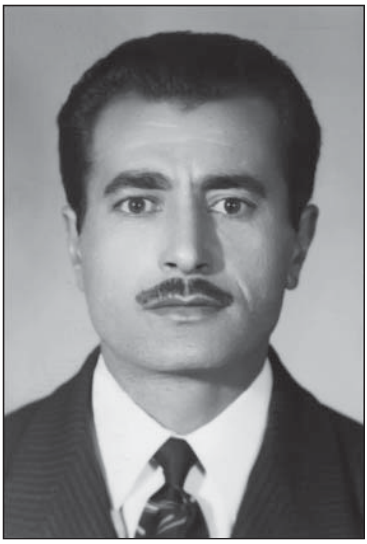

"SAVAK'ta "Kemali" olarak tanınan Feracullah Seyfi Kemanger'in bana eziyet etmeyeceğinden emin olmuştum; gerçekten de öyle oldu. Sorgulama saatlerce sürdü, sorgucuların sayısı 7'ye çıktı, saatlerce beni çapraz sorguya aldılar; ama bana zarar vermediler. s. 593.

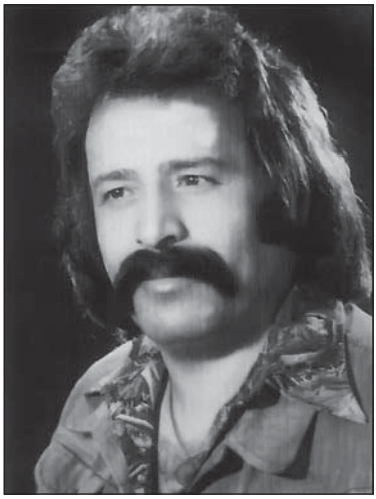

SAVAK'ta Menuçehri adıyla tanınan Menuçehr Vazifehah. Terörle Mücadele'den sağ çıkmayı başarabilenler, onun ne denli kan dökücü ve gaddar bir işkenceci olduğunu bilir. s. 594.

Mehdi Şahabadi'nin yeğeni Ahmed Ahmedi'yi Terörle Mücadele'de öldürdüler ve hiçbir şey olmamış gibi olayın üstü örtüldü. s. 608.

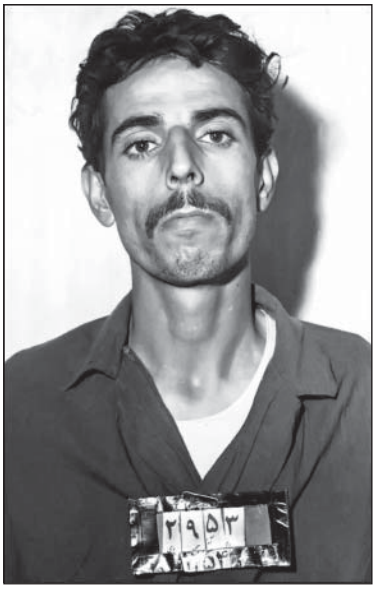

Seyyid Ahmed Ahmedi, Hamenei Bey'le aynı hücreyi paylaşıyordu; İşkenceyle öldürdüler. Hücreye her getirilişinde onun kan-revan hâli hücre arkadaşlarının yüreğini parçalıyor, o ise arkadaşlarına moral vermeye çalışıyordu. s. 591.

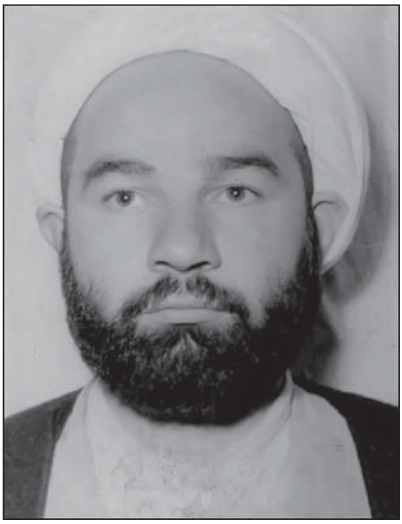

Muhammed Rıza Mehami, Hamenei Bey'in tavsiyesiyle her hafta ahlak dersleri vermeye başladı. s. 613

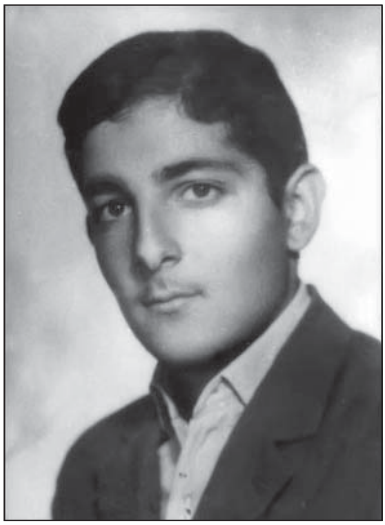

Mühendis Mehdi Bakeri, Hamenei Bey'le görüştükten sonra Tebriz'e dönmüş ve üniversite öğrencilerine Hamenei Bey'den aldığı fikirleri aktararak onların düşünce ve inanç temellerini sağlamlaştırmıştı. s. 630.

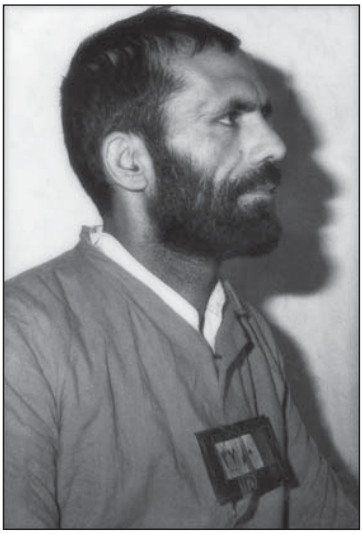

Muhammed Bagır Ferzane, Hamenei Bey'in öğrencilerinden. s. 643.

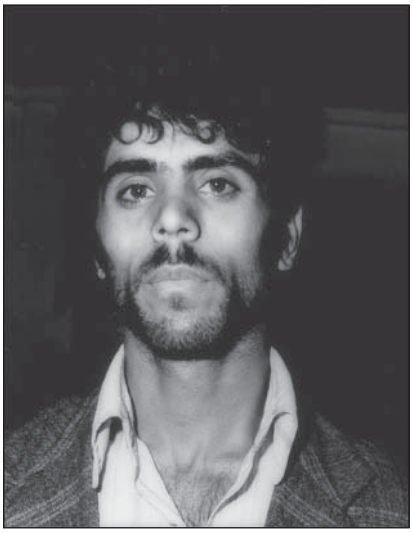

Muhammed Hüseyin Kerimpur, sürgündeki ulemayı ilk ziyarete giden kişiydi. s. 645.

İranşehir. Hamenei ve Kirmani'yi sürgünde ziyarete gelenlerin sayısı hızla artınca SAVAK ne yapacağını şaşırmıştı. s. 646.

Eşiyle çocukları da 18 Ocak'da, sürgüne gönderildiği İranşehir'e geldiler. s. 648.

İranşehir'de sürgün hatırası. 1978 yazı. s. 649

Raşid Yezdi Bey'le ilk tanışmalarında onun pek samimi, şakacı, neşeli ve hazırcevap biri olduğunu anlamış, hemen arkadaş olmuşlardı. s. 649.

Âl-i Resul Camii. İlk işi bu camiyi kapanmaktan kurtarmak oldu; Raşidpur Yezdi'yle el ele verip cemaat namazını başlattılar. s. 658.

"Hemen karakola gittim. Raşidpur Yezdi'yle 8 subay, oturmuş neşeyle konuşuyorlardı; Raşidpur onları gülmekten kırıp geçirmişti." s. 649.

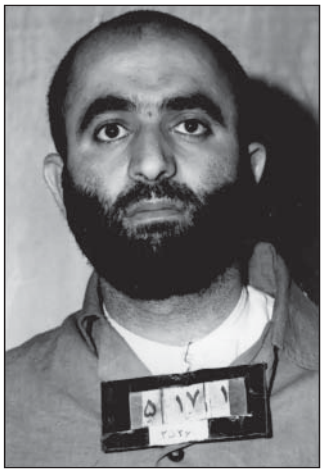

"Seyyid Fahrettin Rahimi: Hürremabad'ın faal ve mücadeleci âlimlerinden, 10 Mayıs 1978'de 3 yıl İranşehir'de sürgüne mahkûm edildi. s. 655.

İranşehir'de sürgündeyken. 31 Temmuz 1978'de İstihbarat 3. Daire Başkanı Perviz Sabiti, Hamenei Bey'in sürgün mahallînin değişmesi ve İranşehir'den Ciroft'a aktarılması için Zahidan SAVAK'ına emir verdi. s. 671.

İnkılap günlerinde Meşhed. Hamenei Bey 8 ay sonra Meşhed'e döndüğünde şehirdeki inanılmaz değişikliğe şahit olacaktı. Bütün şehir şaha karşı ayaklanmıştı. Bu İslam İnkılâbı'ndan başka bir şey değildi. s. 685.

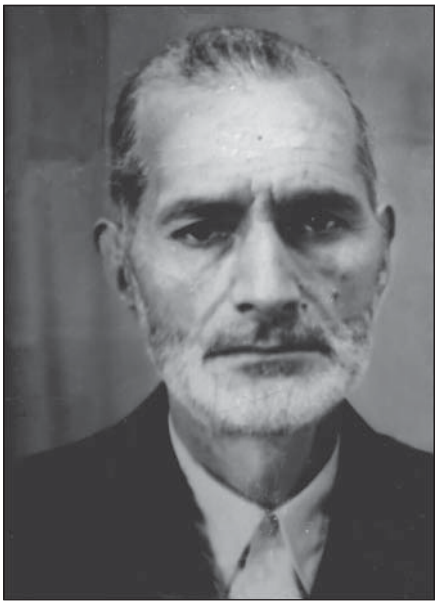

Dr. Ali Şeriati'nin babası Muhammed Tagi Şeriati. s. 688

Paris, İmam Humeyni'nin kaldığı ev… SAVAK, İmam'ın, Hamenei Bey'i Paris'te görmek istediğini biliyordu. s. 692

Nevvab İlmiye Medresesi ve Keramet Camii önünden her gün yürüyüşler başlıyor, şehre yayılıyordu. İki kişi öne geçip pankart taşıyor, kalabalıklar onları izliyordu. s. 696

üstteki: “Dilime gelen sözlere bazen kendimde şaşırıyordum. Her şey irademizin dışında gelişiyordu adeta. Bir defasında konuşurken uzun süre kollarımı kaldırdığımı fark ettim; oysa böyle bir alışkanlığım yoktu.” s. 696

Meşhed’de halkın olağanüstü hareketliliği, olayların art arda gelişmesi peyderpey yapılan yürüyüşler ve işlerin yoğunluğu onu Horasan halkının yanında kalıp onlarla birlikte inkılap hareketini öne götürmeye zorlamıştı. Onları yalnız bırakamazdı. s. 701

Hamenei Bey'in Tahran'da gördüğü ve katıldığı en büyük toplantıydı bu; Tahran'ın inkılapçı halkına o gün etkileyici bir konuşma yaptı. s. 725

İmam'ın konvoyu, milyonların arasında güçlükle ilerliyor, halk sevgi gösterilerinde bulunarak konvoya yol açıyordu. s. 730.

“İmam dönünceye kadar oturma eylemi yapmamızı önerdim; arkadaşlar kabul etti. Tahran Üniversitesi’nin camiinde toplanmaya karar verdik.” s. 725.

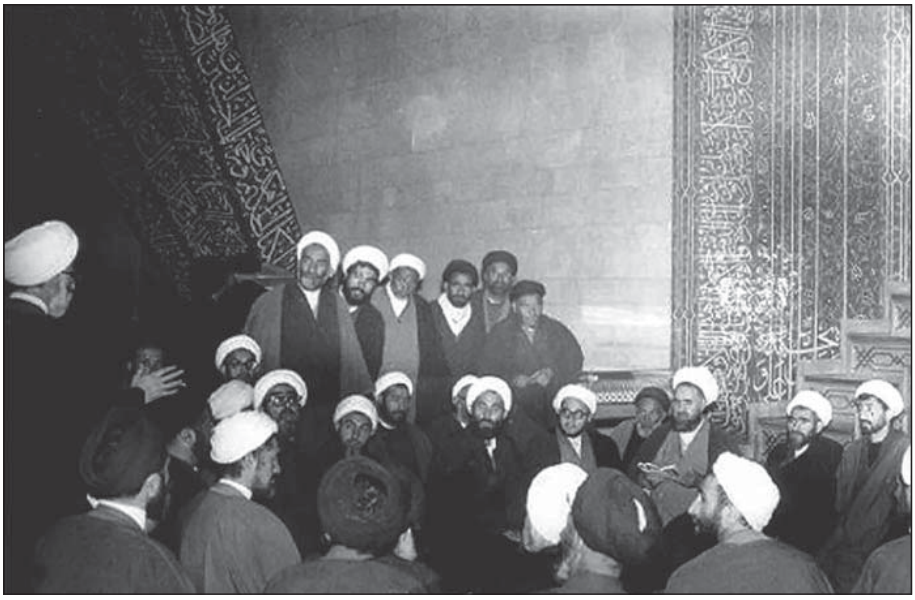

İmam Humeyni, Beheşt-i Zehra şehitliğinde halka konuşurken. s. 730

İmam Humeyni, Mehdi Bazergan'ı hükümet kurmakla görevlendiriyor. s. 735

İmam Humeyni'ye katılan Hava Kuvvetleri subayları, İmam İran'a döner dönmez onu ziyaret ve bağlılık yemini ediyorlar. Hamenei Bey'in İmam'ın sağında yer alması siyasetçilerin dikkatini çekiyor: "Bunun tesadüf olduğuna inanmayan bir siyasi muhalif, askerî örfte bunun anlamının, İmam'ın sağ kolu ve onun halefi olduğu anlamına geldiğini söyleyecekti. s. 738

İslam İnkılâbı'nın zaferinden bir kaç gün önce. Sağdan sola: Ayetullah Mutahhari, Haşimi Rafsancani ve soldan sağa: Muhammed Cevad Bahüner, Seyyid Ali Hamenei.

NOT:

NOT:

NOT:

NOT: